MACHVMETIS

ALCORAN

1545

~~Vitae Machametis et eius successorum~~

Alcovar

MACHVMETIS

SARACENORVM PRINCIPIS, EIVSQVE SVCCESSORVM VITAE, AC DOCTRINA, IPSEQVE

ALCORAN,

Quo uelut authentico legum diuinarum codice Agareni & Turcæ, aliiq; CHRISTO aduersantes populi regũtur. quæ ante annos CCCC, uir multis nominibus, Diui quoq; Bernardi testimonio, clarissimus, D. Petrus abbas Cluniacensis per uiros eruditos, ad fidei Christianæ ac sanctæ matris Ecclesiæ propugnationem, ex Arabica lingua in Latinam transferri curauit.

His adiunctæ sunt CONFVTATIONES multorum, & quidem probatissimorum authorum, Arabum, Græcorum, & Latinorum, unà cum excellentiss. Theologi MARTINI LVTHERI præmonitione. Quibus uelut instructissima fidei Catholicæ propugnatorum acie, peruersa dogmata & tota superstitio Machumetica profligantur.

Adiunctæ sunt etiam, Turcarum, qui non tam sectatores Machumeticæ uæsaniæ, quàm uindices & propugnatores, nominisq; Christiani acerrimos hostes aliquot iam seculis præstiterunt, res gestæ maximè memorabiles, à DCCCC annis ad nostra usq; tempora.

Hæc omnia in unum uolumen redacta sunt, opera & studio THEODORI BIBLIANDRI, Ecclesiæ Tigurinæ ministri, qui collatis etiam exemplaribus Latinis & Arab. Alcorani textum emendauit, & marginib. apposuit Annotationes, quibus doctrinæ Machumeticæ absurditas, contradictiones, origines errorum, diuinæq; scripturæ deprauationes, atq; alia id genus indicantur. Quæ quidem in lucem edidit ad gloriam Domini IESV CHRISTI, & multiplicem Ecclesiæ utilitatem, aduersus Satanam principem tenebrarum, eiusq; nuncium Antichristum: quem oportet manifestari, & confici spiritu oris CHRISTI Seruatoris nostri.

Cum Cæsareæ Maiest. gratia & priuilegio ad quinquennium.

CATALOGVS EORVM QVAE HOC
primo Tomo continentur.

CHRISTIANO LECTORI THEODORVS Bibliander S.

EPiphanius ille Cyprius episcopus, quem diuus Hieronymus & alij patres ecclesiastici tantopere prædicant nomine sanctitatis eximiæ, & eruditionis, in prooemio librorum de hæresibus ualde probat scriptorum diligẽtiam, qui bestiarum & serpentum formas & naturas, plantarumq; uim pariter noxiam & salutarem literis prodiderunt: ut qui generi humano maximum beneficium contulerint. Siquidem homines indicata uenena rectius cauere possunt, & si qui iam infecti sunt uel afflatu, uel morsu, uel deniq; aspectu noxiarum bestiarum, sanari possunt, indicatis remedijs, quibus uenenum acceptum expellitur. Eosq; uiros præclaros Epiphanius noster se imitatum esse dicit, perscribendo falsas & pestiferas opiniones, turpiaq; facta hæresum, quæ à condito mundo ad sua usq; tempora extiterunt. Quæ quidem unica ratio & exemplum doctissimi pariter & sanctissimi episcopi abunde defenderent, uel potius commendarent æquis iudicibus hoc uolumen, quo mortifera uenena draconis istius magni & rubentis sanguine humano, quæ per Machumetem infudit miseris mortalibus, fide optima indicantur: simulq; præbentur alexipharmaca, quæ uenenum repellãt, aut læsis præsentem opem ferant, cooperante gratia Domini Dei, qui uult omnes saluos fieri, & ad cognitionem ueritatis peruenire. Verum quia uaria sunt hominum iudicia, & alium aliud mouet, ut alterius consilium aut factum probet uel improbet, Apologia pleniori tum reuerendiss. dominis & patribus episcopis atq; doctoribus, tum pijs omnibus huius editionis rationes reddidi, paratus etiam uberius atq; prolixius satisfacere, si quis à me postulet. Quanquam Christiane lector non dubito, quin diligenter Apologia nostra perlecta, non obscurè sis intellecturus, me nulla prauitate animi ad hoc opus adductum, sed rationes maximas secutum esse: Nimirum ut satanæ & antichristi astus atq; fraudes detectæ melius caueri possint, animiq; Christianorum cõfirmentur in fide Catholica, & excitentur ad gnauiter inuigilãdum saluti suæ hoc nouiss. & periculissimo tempore. utq; homines Christo consecrati certatim incumbant ad oppugnandum antichristũ, idq; legitimè, suasq; facultates conferant omnes ad ornandam & amplificandam Christi ecclesiam, cui nos totos debemus. Deniq; ut summa ope decoretur nomen Iesu Christi domini dei & seruatoris nostri: qui habet nomen scriptum in uestimento & femore suo, Rex regum & dominus dominãtium: qui percutiet terram uirga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. Amen. Vale amice lector. Ex Tiguro xx. die Ianuarij. Anno salutis nostræ reparatæ MDXLIII.

D. MARTINI LVTHERI PRAEMONITIO AD CHRISTIAnum Lectorem.

INITIO admonẽdus est lector Christianus, contra Mahometi furores, præmunitionem hanc piam & salutarem tenendã esse. Ecclesia Christi profitetur doctrinam traditã per primos patres, prophetas, filiũ Dei & apostolos. Hæc & prima est, & consentiens, & cõfirmata resuscitatione mortuorum, & alijs inusitatis euentibus, quos imitari diabolica potentia nõ potest. Agnoscimus igitur Ecclesiæ doctrinam esse à Deo æterno cõditore omnium rerum traditam, & sine hoc uerbo nullas religiones recipiendas esse. Porro Mahometus palàm fatetur, se prophetarum & apostolorum scripta abijcere, ac prorsus gignere aliud doctrinæ genus. Quare hæ recentes fabulæ Mahometi nihilo plus mouere aut turbare Christianos possunt, quàm ueteres furores Aegyptij, qui boues, feles, serpentes, tanq̃ numina colebant, & ab eis auxiliũ petebant.

Has superstitiones nihil dubiũ est, fuisse multo recentiores, quàm uocem diuinam traditã Nohæ & eius filijs. Semper igitur nobis, qui scimus hoc uerbum per prophetas, Christum, & apostolos traditum, uerè primum & diuinum esse, tenenda est regula, Nullas religiones sine hoc uerbo recipiendas esse. Vt abominamur Aegyptias superstitiones, Corybantum tympana, aut baccharum ululatus: sic Mahometi deliria abominanda sunt, quia pariter sunt extra prophetarum et apostolorum uerbum ac doctrinam. Nam Ecclesia uera Dei, extructa est super uerbum prophetarum & apostolorum: nec ullus usquàm Dei populus cogitandus est, qui non amplectitur nec audit prophetarum & apostolorum scripta.

Hac sententia, quæ est uerissima & certissima, primum præmuniendi sunt animi contra furores Mahometi. Deinde eruditus conferre doctrinarũ genera potest. Quid aliud dicit Mahometus, quàm quod ethnicæ religiones tradebant? Nihil adfirmat de remissione peccatorum, euomit blasphemias in filium Dei, non docet quid sit peccatum, non monstrat causas humanarum calamitatum, nihil potest dicere de uera inuocatione in fide: deniq̃ eam doctrinam quæ propria est Euangelij, totam abijcit. Ideo facile potest intelligi, & pugnare Mahometum cum prima doctrina tradita per prophetas & apostolos, & tantum particulam doctrinæ rationis humanæ de lege, seu de mo-

ribus retinere, in qua ipsa tamen multa insunt fœda, & ad barbaras illas nationes coniungendas accommodata, inter quas primùm exarsit hoc incendium.

Nominatim profitetur se hostem esse ijs populis qui inuocant filium Dei, & amplectuntur prophetarum & apostolorum scripta: & his populis hanc ipsam ob causam solam iubet inferri bella. Constituit igitur æternum latrocinium, & parricidia. Deinde coniugium prorsus abolet. nam Mahometus concedit duci, & abijci, & abiectas reuocari in thalamum, quot quisque uult priuato arbitrio. Hæc longè dissident etiam à Mose, qui non concedit priuato arbitrio abijci uxorem, nec reuocari eam cum qua factum est diuortium. Quid quòd nefarias libidines concedit, propter quas Deus non tantum quinque urbes, sed etiam sæpe totas gentes deleuit.

Est igitur Mahometi secta confusio quædam ex blasphemijs, latrocinijs, & flagitiosis libidinibus conflata. Hæ sunt manifestæ notæ diaboli, quæ deterrere homines debent, etiamsi propter regni potētiam, uictorias, & successuum magnitudinem leuia ingenia minus abhorrent à tanta impietate. Sed Christanos scire oportet, Ecclesiam in hac subiectam esse cruci, & sæpe imperia fuisse penes impias gentes.

Tertio & hoc utile est pijs, quærere ex ipsis prophetis & apostolis testimonia. Prædicunt post Euangelij propagationē Mahometi errores, eosque damnant. Nihil dubito, Danielem concionari de regno Mahometico, cum de paruulo cornu uaticinatur: quod inquit bellum inferre sanctis, & præualere eis, & loqui sermones contra excelsum.

Non frustra hæc præmonstrauit Deus ante Mahometum annis amplius mille. ac de Mahometo dici, inde liquet, quia post Romani Imperij inclinationem in Oriente, primùm extulit caput Mahometi factio, prima subitis successibus regnum peperit, quod cæteris potentia antecelluit. Concionatur autem Daniel de regno, quod collabente Monarchia in oriente grassaturū erat, & quidem nouas blasphemias contra Deum armis propagaturū. Vides igitur pie lector, clara uoce Dei damnatos esse Mahometi errores ac regnum.

Etsi autem liber Mahometi adeò refertus est prodigiosis fabulis, ut sani facile deprehendant authorem diabolum, qui talibus sannis deridet Deum & homines, tamen hæc lectorem præmonui, ut si quid fortasis alicubi minus scurriliter dici uidetur, tamen sciamus totum hoc poëma nihilo plus ad nos pertinere, quàm Aegyptiorum portenta, qui feles & serpentes inuocabant.

Illud postremò cogitandum est, quanta sit ira Dei, qui propter impietatem hominum sinit grassari hanc teterrimam pestem, & uere

subijcit

subijcit orbem terrarum regi pessimo. Hanc iram pij deplorent, & sua pœnitentia & precibus lenire studeant. Ecclesia iam multis seculis partim Mahometica peste, partim idololatria pontificis Romani uastata & attenuata est. quæ ne penitus extingueretur, accendit Deus iterum Euangelij lucem, ut aliqui liberentur ab æterna ira. Sed erit circa mundi finem, qui instat, exigua Ecclesia. Ideo oremus Deum, ut potentiam diaboli grassantis in impijs imperijs compescat, & finem blasphemiarum, idololatriæ, & aliorum malorum faciat, & nomen suum glorificet, ac liberet Ecclesiam suam ab omnibus malis. Amen.

AD REVERENDISSIMOS PATRES AC DOMINOS EPISCOPOS ET DOCTORES ecclesiarum CHRISTI Apologia pro editone Alcorani,

THEODORO BIBLIANDRO AVTHORE.

QVVM doctrina Machumetis, quæ nongentis circiter annis maximam habitati orbis partem occupauit, atq; depasta est uelut cancer, non edatur in publicum ipsa sola, uerùm cum acie ualidissima scriptorum, qui non tam confutant eam & refellunt, quàm iugulant atque conficiunt: Spero nemini religionis Christianæ studioso, & erudito, & cordato uiro displicere factum, potiusq; typographi studium & operam fauore prosequenda, qui non sine impensis pecuniarum & labore hos libros inquisiuit, & cõtraxit, ut in communem usum studiosorum uenirent, iudicaturos, quàm ut ulla culpa hic deprecanda sit. Sed quia tam indocti & mali, quàm docti & integri homines censuram sibi literariam sumunt, multisq; ingens est studium omnia omnium facta carpendi & calumniandi, existimaui huius editionis rationem, cuius me fateor magna ex parte authorem, esse reddendã apud uos religionis Christianæ Antistites: quorum præcipue interest, sanam pietatis doctrinam conseruare, & latissimè diffundere: noxijs autem ratione ac ordine obsistere.

Primoq; ostendam, etsi Machumetanæ doctrinæ codex, quem Arabes uocant Alcoran, eiusq; sectatorum libri plurima contineant falsa, impia, blasphema, non tamen propterea non legendos esse, neque publicationem eorum librorum labefactare Ecclesiam. Deinde indicabo, cognitionem doctrinæ & rerum gestarum factionis Machumeticæ, multiplicem utilitatem afferre Christianis hominibus, præsertim nostra tempestate.

Nam si nihil esset legendum, nisi ab omni mendacio & corruptela impietatis remotum, & diuinæ scripturæ per omnia quadrans, pessimè facerent homines Christiani, qui gentilium philosophorum & poetarum libros toties transscribunt, & in priuatis atque publicis ecclesiarum bibliothecis reponunt, eosq; studiose legunt, & pueris in scholis interpretantur: qui certe non minorem continent, docentq; impietatẽ, si quis illis magistris uti uelit, quàm Al coran Machumeticus. Nam uel Deum prorsus negant, quem natura ipsa cunctis hominibus esse demonstrat: uel in ea re hȩsitant, uel plures deos adeoq; innumeros fabricantur. Et quibus numen atq; diuinitatem affingunt, eisdem attribuunt non dico probis hominibus indigna, sed in nullo uilissimo homuncione ferenda in ciuitate bene instituta. Vt interim taceam, quòd plerique corporum resurrectionem, animæq; immortalitatẽ, & præmia bonorum, & supplicia malorum æterna post hanc uitam negant & irrident. Quæ persuasio ubi mentem hominis occupauit, tam longè ab omni officio & humanitate abducit, ut nulla fera, nulla uenenatissima bestia sæuior & nocentior existat, quàm homo homini. Quæ omnia quantumuis impius Machumet oppugnat. Vt taceam lasciuiam quorundam poëtarum, & obscœnitatem, qua uelut dulcedine condiri aiunt sua carmina. Vt alia multa huius generis prætereã. Vnde quidam graues uiri non dubitarunt lasciuos poëtas appellare tibias cacodæmonis, ut quos ipse inspirans, per illos conetur letifera commenta ingerere hominibus. Tertullianus quoque pri-

mi

mi ordinis theologus, philosophos uocat hæreticorũ patriarchas. Horum tamẽ libri chalcographia propagantur, & euoluuntur, & iuuentuti proponuntur in scholis ita recepto more, ut si quis reprehendat, protinus audiat conuicium asini. Vtq; legantur philosophi, & poëtæ, & alij scriptores ethnicorum, Augustinus, Basilius, Hieronymus, Beda, & alij summi theologi non modò permittunt, uerum etiam suadent ac hortantur: idq; non solum ad facultatem Latini aut Græci sermonis cõparandam, sed etiam ut superstitiones & prauæ opiniones ethnicorum cognitæ alijs indicentur, quo caueri possint: & ut arma præparentur aduersum hostes ad pugnã, si quando cum eis congrediendũ sit. Ad hæc, ut quæcunq; uera, & bona, & recta reperiuntur in eorum scriptis, ea tanq; iniquis possessoribus erepta, ecclesiæ uendicentur. Quum igitur in libro Saracenicæ legis non plura extent falsa & impia dogmata, quàm in ethnicorũ scriptis, quæ usu propè quotidiano teruntur manibus Christianorũ, nec minorem utilitatem eius lectio quàm istorũ potest afferre pio & prudenti lectori, de quo plura dicentur idoneis in locis, spero, doctiss. atq; religiosiss. uiri, dominiq; & patres uenerandi, uos minime improbaturos esse Alcorani editionem, præsertim cum tot scriptores ei adiuncti sint, qui omnes errores detegant ac refellant. Confido etiam, uiri prudentes, facilè uos intellecturos, eos qui nos criminantur propterea quòd edidimus, aut ut Alcoran ederetur operã dedimus, priuatis affectibus agitari magis, quàm studio Ecclesiæ quod prætexunt.

Deinde, quis uel mediocrem peritiam Iudaicarum rerum consecutus ignorat, eos maximo flagrare odio in Christum, & eius Ecclesiam? quorũ libri plenissimi sunt uanitate atq; mendacijs, superstitione, impijs dogmatibus, & blasphemia. Nam trinitatis mysteriũ, & CHRISTI IESV diuinitatẽ pernegãt cum Turcis. quodq; per mortem ipsius unica uia sit ad æternã felicitatẽ, ut extremã insaniã & blasphemiã detestant. præterea cõcœptum ex spiritu sancto, & natũ ex integerrima uirgine, uelis & equis oppugnãt: omniq; genere cõuiciorũ Dominũ gloriæ, & Seruatorẽ totius mundi petunt. Quũ tamen Machumet Mariæ uirginitatẽ, & cõcœpisse ex spiritu sancto, non semel adstruat: Christũq; magnis laudibus euehat, quanq; ut summũ prophetã, non autẽ ut Deum. Nam quòd Iudæi armis & uiolentia superstitionẽ suã non obtrudũt alijs, neq; bella gerũt atrocia cũ populo Christiano, in causa est imbecillitas eorũ. Nam quotidianæ execrationes nominis Christiani per synagogas, & facta quæ aliquoties deprehenduntur, satis arguunt, si dentur pares uolũtati suæ uires, facturos, quod olim duce Barchosba fecerunt in Christianos, aliquot milibus crudelissime interfectis. Atqui Thalmud eorum, quo doctrina uniuersa Iudæorũ Christianæ doctrinæ in plerisq; aduersa continet, alijq; libri Iudæorũ ex eadẽ lacuna mendaciorũ & impietatis aspersi, à Christianis in ciuitatibus Christianorũ excuduntur, & inter Christianos diuenduntur. Nec quisq; sani iudicij homo uituperat eorum studium, sed potius laudat, ut benemeritos de repub. Christiana: quorum opera sit effectum, ut opiniones & peruersa dogmata improborũ hostium fidei Christianæ exactè cognosci possint. Hieronymus quoq; & Paulus Burgensis, & Nicolaus de Lyra, passim in commentarijs sacræ scripturæ Iudæorum deliramenta inserunt. Nec desunt, qui iustis libris populo Christiano exponunt Iudæorum peruersam doctrinam atq; superstitionem, uelut Tertullianus, Augustinus & Chrysostomus in Homelijs cõtra Iudæos. Non dubito igitur, Antistites religionis Christianę, uos, omnesq; non liuore atq; alijs affectibus malis occupatos, multò magis probaturos editionem Alcorani, quàm Iudaici Thalmud: ut ex Machumetis codice authentico, non ex particulis hinc inde decerptis, penitissimè iudicari possit de hostium

nostræ religionis superstitione, omnibusq́; institutis eorum etiam politicis.

Ad hæc libri curiosarum artium & superstitiosarum, ut genethliacorũ & astrologorum diuinantium, nec non artes chiromantiæ & pyromantiæ, & eius generis aliæ, illæ etiam quæ commercium aliquod habent cum maligno spiritu: quas exercere non modo legibus diuinis, uerum etiam Cæsarum & Pontificum uetitum est: per calcographiam diuulgatæ extant, ac leguntur. Diuus quoque Augustinus in libris De doctrina Christiana, minime perniciosum aut inutile censet, euoluere libros curiosarum & superstitiosarum artium, sed eo qui futurus sit bonus theologus planè dignũ. Aliquot etiam theologiæ doctores, & inquisitores hæreticæ prauitatis, ludificationes Satanæ, atq; maleficarum actiones impias & turpes, quantum peruestigatione acri cognoscere potuerunt, conscriptas inuulgarunt, approbantibus illud episcopis. Quorum omnium libri à typographis impressi distrahuntur, & à studiosis leguntur, neque sine magno fructu. Siquidem inde cognosci possunt satanæ cogitationes & astus, hominumq́; enormis peruersitas, qui se à Deo & uerbo ipsius, Ecclesiæq́; sanctæ communione auertentes, maligno spiritui mancipati sunt. Quod'nam igitur periculum, quam ruinam Ecclesiæ molitur editio Alcorani? aut quomodo labefactat remp. Christianam? Quum uiri prudentes, & religionis Christianæ uindices edendo in publicum libros de superstitionibus, & maleficijs, & diabolicis operationibus, atq; technis uarijs, tollere pericula uoluerint, & labes atq; damna prohibere à populo Domini.

Præterea ex instituto est omnium artium, non modò nouisse uirtutes, & quid rectè atq; ad finem propositum accommodè fiat, uerum etiam uitia: & tam dare præcepta quid uitandum sit, quàm quid agendum, adductis interim exemplis eorum etiam qui contra leges artis uel egerunt, uel locuti sunt. Idq́; ut est in grammaticis, dialecticis, rhetoricis, ethicis, in medicina, in re militari obseruatum: ita in theologia obseruatu maxime necessarium est. Et imperfecta prorsus uidetur scientiæ diuinæ tractatio, nisi iuxtà sermo fiat de institutis Dei, & cõmentis atq; uersutia diaboli: de Christo & antichristo: de orthodoxis dogmatibus, & hæreticorum uanissimis & prophanis opinionibus: de uera & falsa religione: de uirtutibus & uitijs: de bonis & malis operibus, de probis hominibus & filijs Dei, itemq́; de perditis mancipijs diaboli. Vnde in prophetarum sermonibus, & apostolorum scriptis, propemodum plura dicuntur aduersum peregrinos & impios cultus, quàm de legitimo & uero cultu Dei. Neq; modo præsentis temporis impiorum hominum partus editos, hoc est falsas doctrinas, peruersas religiones & pessimas actiones attingunt, uerum etiam præterita repetunt, & de futuris præmonent. Quemadmodum Esaias in sermone qui continetur à quadragesimo capite usque ad quinquagesimum caput, totam Babyloniorum religionem, & deos factitios, & cultus, & persuasiones impias de suis dijs, graphice depingit, ac populo Iuda proponit ante centum annos, quàm abducantur in Babylonem. Simulq́; rationes apponit, quibus olim confirmentur in uera unius Dei religione, & non deficiant ad Babylonicam superstitionem. Paulus quoq; præmonens de nouissimis temporibus, 1. epist. ad Timoth. cap. 4 ait: Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt ueritatem. Et Petrus 2. epist. cap. 3. inquit, quod uenient in nouissimis diebus illusores, iuxta proprias concupiscen-

tias ambulantes, dicentes: Vbi est promissio, aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturę. Seruator etiam in euãgelio docet, in nouissimis temporibus surrecturos multos pseudoprophetas, qui doctrinam Christianam peruertant, indicantes Christum in diuersis locis, ubi minimè reperitur: foreq́ tempora plena proditionibus, perfidia, crudelitate, quę inter coniunctissimos homines grassentur etiam: hominesq́ uicturos secure, deditos crapulæ & ebrietati. Quæ omnia cernimus euenisse. Et tamen qui talia faciũt, & tradunt, uel potius obtrudũt alijs, soluti ab omni religione, & metu iudicij diuini, adeò non acceperunt suam impietatem ex apostolorũ et Christi doctrina, ut modis omnibus quærant eos perdere, qui redarguunt eorum doctrinam, & perditam uitã per apostolicã doctrinam. Hæc quum ita se habeant, perlecto semel & iterum alcorano, existimaui rem theologiæ tractatoribus gratam, & Ecclesię salutarem fore, si Machumetis doctrina & res gestæ eiusq́ sectatorum ederetur in lucem hac tempestate, qua Christianæ res & Machumetanorum Turcarum, bellis & infestationibus, & captiuitatibus, & fœderibus maximè colliduntur inter se. Itaque contuli eam in rem, quantum innij mei & fortunarum tenuitas suppeditauit, corrogata etiam amicorum ope. Nec uideo ullam rationem idoneam, cur debeat consilium factum'que hoc nostrum improbari.

Porro quis nescit, quãta sit utilitas historiæ, quæ prudentiã & facultatẽ affert iudicandi de omnibus uitæ humanæ partibus? à quot hominib. eruditis euecta est usq́ ad cœlũ summis laudibus? Quis literarũ & sapiẽtiæ cupidus nõ ea delectatur, & historiæ lectioni bonã uitæ partẽ nõ impẽdit? Nec est quisq́ historiæ scriptor tam indoctus, aut infans, modo ueritatis explicãdæ studiũ præ se ferat, qui nõ aliquẽ fructũ lectorib. afferat. Est aũt historię, & quidẽ ecclesiasticę pars expositio doctrinæ & aliarũ rerũ Machumetis. Vt liquidè perspici queat, q̃ authore, qua occasione, quibus rationib. et genere doctrinæ Arabes primũ, apud quos olim florentiss. fuerũt ecclesiæ Christi, deinde tot populi Christiani abducti sint ab Ecclesiæ catholicę cõmercio, & in acerrimos hostes cõuersi. De quib. nõnulla in nostrorũ hominũ scriptis legi, quæ paulo aliter, & ꝓbabilius narrãtur in Arabũ libris. Quod si quẽ offendit, quòd Machumetica scripta plus mali q̃ boni cõtinent, is cogitet ingenij humani prauitatẽ, & magistri mendaciorũ & omnis mali naturã. Vnde fit, ut omnis rerũ gestarũ expositio lõgè plus mali quàm boni exhibeat. Cõmemorat'ne historia nõ tantũ extera, uerũ etiã ecclesiastica, & si fas est diuina cõiungere humanis, adde q̃q́ diuinã, tantũ angelos aut sanctos homines, et pietatẽ, uerũq́ et rectũ Dei cultũ, & honestas actiones, utq́ semel dicã, ea dũtaxat quæ ꝓbanda, quæ imitãda, quę tenẽda sunt? An nõ potius bona historiarũ pars loquit̃ de prauis hominib. & facinorosis, de lurconib. tyrãnis, latronib. superstitiosis, aut etiã extremè impijs? An nõ crebra mẽtio fit superstitionũ, ꝓphanę culturę numinis, factionũ, seditionũ, bellorũ immaniũ, latrociniorũ, ueneficij, parricidiorũ, luxus, stuprorũ, adulterij, incestus, luxuriationis nefandę, fraudũ, furtorũ, peculatus, sacrilegiorũ, pfidiæ, ꝓditionũ? Qui hæc nõ legi uelit in populo Christiano, eijciat extra limina ecclesiæ historiã uniuersam ethnicorũ & ecclesiasticã oportet. oportet ut deleat magnã partẽ sacræ sanctæq́ historię, ut dei uerbo uim inferat, ut diuinę sapiẽtię cõsilia reprehẽdat dãnetq́. Siquidẽ Deus sapiẽtiss. beneuolẽtissimus, & sanctiss. q nõ uult iniquitatẽ, cuius uolũtas est sanctificatio nostra, talẽ narrationẽ suo populo tradidit, eãq́ legi & cognosci uult, nõ ut iniusta, turpia, immoderata, impia discãt, & patrent, sed ut homines præmoniti caueãt, abhorreãt, detestẽtur. Quare mihi uidentur

dentur, uel de Machumeticis scriptis, quæ hoc uolumine cõtinentur, nonprobè iudicasse, uel affectu quopiam priuato moueri, qui hanc Saracenicæ historiæ editionem inique ferunt, & uituperant.

Non sic egerunt ueteres illi nunquàm satis laudati ecclesiarum præsules, qui errores & impia dogmata, & hæreticorũ doctrinas, quas uelut arcanis mysteria conabantur apud se occultare, haudquaq; latêre passi sunt. Ac censuerũt impiæ doctrinæ confutationem & iugulationem esse, uel è latebris in lucẽ protrahi, & in Christiani populi iudicium adduci. Nihil enim est infirmius mẽdacio, ubi ad lucernam diuinæ ueritatis consideratur. Quẽ enim mediocriter doctum in Euangelio & lege Domini, uel tãtillum moueant omnes Machumetis rationes languidæ & elumbes, quibus nititur adstruere Christũ nõ esse Deũ, si unũ in fasciculum colligantur? Deus (inquit) unus est. ergo nõ pater, & filius: essent enim plures. Si pater & filius essent, & proinde plures dei, schisma cõsequeret, & factiones in cœlo: igitur Deus nõ habet filium. Deus nullius indiget, ac per se potuit omnia creare, omnia gubernare: igitur nõ genuit filium. Nefas est in Deo cogitare membra & actionem generandi: igitur non genuit filium. Christus & mater ipsius comederunt ut cæteri homines: igitur nõ est Deus. Docuit, Adorate Deum & dominum meum: quare ipse nõ est Deus, qui Deum adorauit. Quem inq; istæ friuolæ argutationes mouerẽt? uel quis piorũ ex diuina scriptura nõ statim solueret? Vnde Machumetistæ à disputationibus & doctrinæ suæ discussione abhorrent, præmoniti etiã à suo doctore callidissimo: qui facilè præuidit suam doctrinam consistere non posse, si ad normam ueritatis exigatur. Celant etiam Machumetani libros suos, quantũ possunt, ne ueniant in manus hominum diuersæ religionis. Verum ne quis opinetur me ista fingere, apponã uerba eius uiri docti & religiosi, qui anno salutis M C C C C L I Fortaliciũ fidei scripsit in Hispania, ubi mores & consuetudinem Saracenorum ignorare non potuit. Sunt autẽ hæc uerba in libro quarto, cõsideratione tertia, de fatuitatibus & fabulosis legis Machometis. Literati & magni sapientes inter Saracenos nõ adhibent fidẽ, sed fictionẽ doctrinæ aduertunt in prædicto libro. Cuius sunt duo signa. Primum, quòd renuũt disputare cum alijs sapiẽtibus publicẽ. Secundũ, quòd nolunt adduci alcoranum in publicũ: & dolent uehementissimè, cum ab alijs legitur: & nullo modo uellent, quòd in linguas alias & literas transferretur. Hæc ille. Quapropter qui editioni alcorani obtrectant, & nos qui operam ea in re nauauimus, traducunt, & falsis criminibus apud uiros bonos nituntur inuisos reddere, nihil adhucamplius uel studij uel operæ contulerunt in Ecclesiam C H R I S T I, quàm ipsimet sectatores Machumetis. Apud quos fortassis inire gratiam uolunt isto beneficio.

Sed operæprecium uidetur huc apponere aliquas maiorum sentẽtias & facta, ut planius cerni possit, alcoranum non ulla temeritate, aut proposito lædendi ecclesiam hoc tempore uulgari: sed præmeditata ratione, & exemplo pręstantissimorum hominum in ecclesia. Prius tamen constituendum est, quo genere doctrinarum alcoran contineatur. Romana ecclesia per libros pontificij iuris, & in litania parasceues, separat ab hæreticis Saracenos, sicut & Iudęos, & paganos. Epiphanius autem in opere de hæresibus, Iudæorum sectas, pharisæos, saduceos, herodianos, & reliquos: itemq; sectas gentilis philosophiæ, utpote stoicos, academicos, epicuræos, & cæteros uno genere hæreticorum complectitur tanquàm partes. Quã ratione alcoranum inter doctrinas hæreticas rectissimè constituemus: pręsertim cũ eius peruersa dogmata reperiãtur ab alijs ante ipsum hæreticis iactata esse. Ex definitione quoq; Augustini, Machumet hæresiarcha

siarcha iudicari debet, eiusq; doctrina hæretica. Est autē Aurelij Augustini definitio eiusmodi ex libro de Vtilitate credēdi, quę ponit in Decreto causa xxiiij. quæstione iij. Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maximè uanę gloriæ, principatusq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones uel gignit, uel sequitur. Quæ omnia in Machumete ita sunt nota, ut indicio nō egeant. Quare iam exempla maiorum aliqua perstringam.

Ireneus episcopus Lugdunensis, & martyr CHRISTI, uicinus apostolorū temporibus, omnium hæresum ab ascensione Domini usq; ad sua tempora traditiones diligentissimè cōscriptas posteritati Christianæ tradidit. Idemq; in præfatione primi libri eius operis istam rationē reddit: Igitur ne forte & cum nostro delicto abripiantur quidā quasi oues à lupis, ignorantes eos propter exterius ouilis pellis superindumentum, à quibus cauere denunciauit nobis Dominus, similia quidem nobis loquentes, dissimilia uero sentiētes: necessarium duxi, cum legerim commentarios ipsorum (quemadmodum ipsi dicunt) Valētini discipulorum, quibusdā autem ipsorum & congressus, & apprehendens sententiā ipsorum, manifestare tibi dilectissime portentuosissima & altissima mysteria eorū, quæ non omnes capiunt, quia nō omnes cerebrum habent: ut & tu cognoscens ea, omnibus ijs qui tecum sunt, manifesta facias, & præcipias eis, obseruare se à profundo insensationis, & eius quæ est in Deum blasphemationis.

Post aliquot annos insecutus Tertullianus, libro cui titulus est Aduersus omnes hæreses, imitatus Ireneum, omnes hæreses explicat, à CHRISTI prædicatione usq; ad sua tempora. Docet etiam, hæreses non capere quenq;, nisi admiretur eas. Valere autem apud eos multum, qui in fide non ualent.

Dionysius Alexandriæ episcopus, & Eusebij testimonio nobilissimus patrū, in septimo lib. Ecclesiasticæ historiæ inquit: Ego tractatus hęreticorū lego, & traditiones eorū perscrutor, etiamsi uidear ad horam uerbis eorū pollui. Sed multum mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorū uerbis arguere eos possum. denicq; dū aliquis ex fratribus & compresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione tanq; cœni alicuius fœtore pollueret: uisio mihi quædā à Deo ostēditur, quæ me cōfirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter proloquens: Lege omnia quæcunq; in manus tuas uenerint, quia probare singula quæq; & discernere potes: quandoquidem ex initio tibi hæc causa fuit credēdi. Amplexus sum uisionem, quia & apostolicæ sententiæ cōcordabat, dicenti: Omnia legite, quæ bona sunt tenete.

Porro Epiphanius, episcopus in Cypro insula, doctrinæ celeberrimæ uir, adductus multorum piorum precibus, opus non exiguum edidit, quo hæreses octoginta memorat, non raro duas aut plures coniungens hæreses. Aliter numerus maior profluxisset.

Nam Philastrius episcopus Brixiensis, CLVI hęresum dogmata & prophana instituta exposuit.

Post quos diuus Augustinus episcopus Hipponēsis, & doctor Ecclesiæ inter catholicos & orthodoxos facile princeps, & priorū diligētiam laudibus prosequitur, & ipse librū quo hæreses lxxxviij complexus est, edidit. Cuius sanctissimi patris uerba de utilitate quā afferunt hæreses, licet diabolus ad nocendū Ecclesiæ concitet, huc apponenda uidentur ex cap. viij. libri De uera religione. sunt enim dignissima, quæ tum in Machumetica, tum in alijs hæresibus inspiciantur. Quoniā, inquit, uerissimū dictū est, Oportet multas hęreses esse, ut probati manifesti fiant inter uos: utamur etiā isto diuinæ prouidētiæ beneficio. Ex his enim hominibus hęretici fiunt, qui etiāsi essent in Ecclesia, nihilominus errarent,

rent. Cum autẽ foris sunt, plurimũ prosunt, non uerũ docendo, quod nesciunt, sed ad uerũ quærendũ carnales, & ad uerũ aperiendum spirituales catholicos excitãdo. Sunt enim innumerabiles in Ecclesia sancta Deo probati uiri: sed manifesti nõ sunt inter nos, quamdiu imperitiæ nostrę tenebris delectati dormire malumus, quàm lucem ueritatis intueri. Quapropter multi, ut diem Dei uideant, & gaudeant, per hæreticos excitantur. Vtamur igitur etiam hæreticis, non ut eorum approbemus errores, sed ut catholicam disciplinam aduersus eorum insidias asserentes, uigilantiores & cautiores simus: etiamsi eos ad salutem reuocare non possumus.

Omitto morem Ecclesiæ in librorũ censura, quæ quum in apocryphis nõ pauca improbaret, uelut in euangelio Nazareorũ, in euangelio Nicodemi, & alijs scriptis quæ multa olim circũferebantur, hactenus damnauit & reiecit, ut in Ecclesiæ publico cœtu non recitarentur, ut canonici & ecclesiastici libri: permitteret autem pijs & studiosis hominibus, ut priuatim legerent cũ iudicio: & si quid reperirent quod faceret ad ædificationem Ecclesiæ, id licebat etiã in ecclesia proferri, loco idoneo & tempore. Prætereo, quòd Hieronymus etiã scripsit de hæresibus, Augustino teste: quodq; in cõmentarijs scripturæ sanctæ passim ingerit hæreticorũ dogmata, si quam scripturã interpretando corruperunt, aut ex aliquo testimonio cõuinci & redargui possunt. Pretereo alia multa, studio breuitatis. Veterum itaq; pulcherrima exempla & magna secutus Dominus Petrus abbas Cluniacensis, curauit magnis impensis, ut Alcoran à Latinis legi posset, nõ per hoc incommodaturus Ecclesię, sed rẽ utilissimam effecturus. Cui uiro quantũ tribuerit diuus Bernhardus, qui arctissimo uinculo sanctę amicitiæ cõplexus est eum, tum aliæ ipsius epistolæ testantur, tum cclxxvij ad Eugenium papam, paucis uerbis ingentem copiam uirtutum & rerum bonarum ei tribuẽs. Honorate uirum, inquit, ut uere honorabile membrũ in Christi corpore. uas est in honorem, ni fallor, plenum gratiæ & ueritatis, refertum pluribus bonis: & reliqua. Qui uir pius & eruditus, si uidisset nostra tempora, magnam haud dubie partem opum cœnobij sui impendisset, ut non modò singulæ bibliothecæ collegiorum, sed etiam singuli magistri ecclesiarum haberent Turcicæ legis codicem: quo melius possent homines Christianos aduersus periculum impendens diuino uerbo munire.

Sed non inutile fuerit etiam paucis indicare, quid Romani pontifices & concilia de hoc negotio decreuerint. In concilio quidem Carthaginensi decretũ est, ut episcopus gentilium poëtarum libros non legat: hæreticorum autem perlegat, pro necessitate aut tempore. Id distinctione xxxvij ponitur in decreto. Cæterum in concilio Viennẽsi, quod Clemens quintus celebrauit Annò salutis nostræ MCCCXI. de Arabicis libris, inter quos Alcoran primatum obtinet, ad hunc modum sanxit, ut est in Clementinis, De magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi: Inter sollicitudines nostris humeris incumbentes perpeti cura reuoluimus, ut errãtes in uiam ueritatis inducere, ipsosq; † luciferare Deo sua nobis cooperante gratia ualeamus. Hoc est, quod profectò desideranter exquirimus: ad id nostræ mentis sedulò destinamus affectum: ac circa illud diligenti studio, uel studiosa diligẽtia uigilamus. Non ambigimus autem, quin ad huiusmodi nostrũ desiderium assequendũ diuinorũ eloquiorũ sit expositio congrua, ipsorũq; fidelis prædicatio admodũ opportuna. Sed nec ignoramus, quin & hæc promi noscant inaniter, uacuaq; redire, si auribus linguã loquẽtis ignorantiũ proferant. Ideoq; illius cuius uicẽ in terris licet immeriti gerimus, imitantes exemplũ, q ituros per uniuersum mũdũ ad euãgelizandũ apostolos, in omni linguarum

In Basiliensi cõcilio renouatũ est hoc decretum.

† pro lucrifacere

linguarum genere fore uoluit eruditos: Viris catholicis noticiam linguarum habentibus, quibus utuntur infideles pręcipue, abundare sanctam affectamus Ecclesiam: qui infideles ipsos sciant & ualeant sacris institutis instruere, Christicolarumq; collegio per doctrinā Christianæ fidei ac susceptionem sacri baptismatis aggregare. Vt igitur peritia linguarum huiusmodi possit habiliter per instructionis efficaciam obtineri, hoc sacro approbante concilio, scholas in subscriptarum linguarum generibus, ubicunq; Romanam curiam residere continget, nec non in Parisiensi, & Oxoniensi, Bononiensi, & Salamātino studijs prouidimus erigendas: statuentes, Vt in quolibet locorū ipsorum teneantur uiri catholici, sufficientem habentes Hebraicæ, Arabicę, & Chaldææ linguarū notitiam: duo uidelicet, uniuscuiusq; linguæ periti, qui scholas regāt inibi, & libros de linguis ipsis in Latinum fideliter transferentes, alios linguas ipsas sollicite doceant, earumq; peritiam studiosa in illos instructione transfundant: ut instructi & edocti sufficienter in linguis huiusmodi, fructum speratū possint Deo authore producere, fidem propagaturi salubriter in ipsos populos infideles. Hactenus sunt uerba Decreti. Quos autem libros Arabum, Synodus iussit transferri in Latinam linguam? non certe medicorum aut astrologorum magis, quàm eos qui religionem attingunt. Ad quem autē usum transferri iussit? ut in cauernas abstrudantur, aut cum tineis & blattis luctentur? Nimirum ut publici usus fiant, & legantur, & eorum perdiscantur opiniones, qui ad Christianam religionem adducendi sunt. Vnde autem linguam Arabicam magistri docere possent, quàm ex libris Arabicis? Nullus autem liber commodior est rudibus tyronibus, quàm Alcoran, propter lectionem, quum uocales aliosq; apices literis appositos habeat, qui alijs libris desunt, & propter obseruationem grammatices. Quemadmodum in Hebraica lingua nullus est aptior liber discētibus, quàm Bibliorum: quum in alijs notæ uocalium & prosodiæ non adscribantur. Vtilissimū tamen discentibus Arabicam linguā fuerit, Latinam interpretationem adhibere Arabico libro, etiamsi præceptor doctus & fidelis obtingat. Quam utilitatem experiuntur studiosi etiam in Græca lingua.

Proinde authoritas doctissimorū & sanctissimorū patrū de quibus antea memini, iure præponderat legi Theodosij iunioris, & Valentiniani, quæ prohibet Nestorij libros, quē synodus Ephesina damnauit, scriptos habere, uel legere, aut describere: iubetq; diligenti studio requiri, & publice comburi. Præsertim si quis inspiciat mores principum magnorum, qui plerunq; de literis & doctrinis iudicare non possunt, uel per imperitiam, uel per occupationes bellicas: & permittūt eam administrationem sæpe hominibus neq; pijs, neq; doctis, neq; prudētibus.

Certe isti principes ea lege nō maiorem pietatis & iusticiæ laudem adepti sunt, quàm si Maximilianus Augustæ memoriæ præbuisset se hominibus quibusdā improbis circumueniendum, qui postulabant libros Iudæorum Thalmudicos eripi & extingui. Non enim hac uia Iudæi euasissent Christiani, neque Christiani meliores. Quibus se strenuè opposuit diuus Reuchlinus, nec permisit Cæsar Augustus uirum optimum per uim opprimi: uterq; immortalem gloriam ex eo negocio apud posteros cōsecutus. Et quid flammis effecerint Theodosius & Valentinianus, aut alij eorum nomine talia sancientes, tempora sequentia indicant. Nam doctrina Nestorij flammis nō deleta est, & Nestoriani sobolem produxerunt, ut post annos propè CC. Sergius Nestorianus Machumetem sua hæresi effinxerit aliqua ex parte. Verbo enim Dei, & spiritu oris Christi monstra hæreticorum domantur: Si Christiani piè sancteq; uiuant, & doceant iuxta uerbum Domini: sicq; sagaciter praua dogmata eorum quos in uiam reducere moliuntur,

liuntur, peruestigent, & prudenti moderatione accommodent medicinam.

Postremo, Viri doctissimi & religiosissimi, quod nam piaculum est? quod scelus? quod peccatum? quæ culpa, delictum, error? eum librum denuò per typographiam publicare, qui olim per chirographiam uulgatus est, nō ab impijs hostibus ecclesiæ, sed uenerandis præsidibus: non à temerarijs hominibus, sed in primis circumspectis: non à stolidis ardelionibus, sed à grauissimis & prudentibus uiris, qui ecclesiam iuuare, non labefactare uoluerunt? Primum quidem iuris publici Alcoranū fecit, D. Petrus abbas Cluniacēsis. nam librū ex proprijs scrinijs proferre, alijsq; describendum exhibere, ac librarijs permittere, ut in bibliothecas publicas & priuatas trāsmigret, si ante artem typographicam nō fuit edere atq; publicare, nescio quid sit apud ueteres, libros inuulgare. Deinde Ioannes Segobiensis, qui postea cardinalis creatus est, in concilio Cōstantiensi Alcoranum à se interpretatum, & notis adornatum, in usum publicum edidit. Præterea nullū est dogma insigniter impiū & peruersum in Alcorano, quod nō extet in libris eorum, quos antea indicaui, Irenei, Tertulliani, scriptorū ecclesiasticę hystorię, Epiphanij, Philastrij, Augustini: quorū libri sæpius fœtant propè quàm cuniculi: & typographi quæstum inde nō exiguū tolerant, & rem studiosis bonæ literaturæ in primis gratam faciunt. Quædam etiam absurdiora in ueterum hæresum descriptionibus reperiuntur, quàm Alcoran protulerit. Quædam Machumetis opiniones conflatæ sunt ex scripturis sanctis malignè interpretatis. Voluit enim uersutissimus pseudopropheta suam doctrinam cōsonam uideri scriptis canonicis ueteris & noui testamenti: quam aliás supplementū Iudaici testamenti & Euangelij appellat, aliás confirmationē. Quædam ex apocryphis Iudæorum & Christianorū accepta sunt. Tantumq; seductor spiritus antiquas suas nænias in Machumetis doctrina pallíolo nouo uestire conatus est, ne agnoscerentur, fingens nuper hæc cœlitus ad prophetam Machumetem delata esse. Neq; uoluit ullus hæresiarcha discipulus uideri alterius, quum eandem doceret impietatem: sed colore aliquo suum dogma fucarunt scelesti deceptores, ut pro nouo uenditare possent.

Verum hæc aliquot exemplis demonstranda uidentur, ut nemo non intelligere possit, uitilitigatores istos falsò nos criminari, quasi nouis uenenis ecclesiā inficere uelimus edito Alcorano. Non semel in Alcorano scriptum est, Heman quendam cum Pharaone Moysi præcipue obstitisse. Is nimirū est Iamnes, ex eo apocrypho productus, ex quo et apostolus magorum nomina Iamnis & Mambris accepit. Abraham quoq; libros scripsisse ait: quod in Græcorū canone quodam etiam legitur. Exemplum quoq; peruertendi scripturas unum hic posuisse sat fuerit, quum in marginibus Alcorani eæ deprauationes annotatæ sint. Nam quum in genesi referatur, quod capto Lot Abraham quatuor reges persecutus sit: id uiolenter torquet Machumet in eam sententiam, quòd fidem suam gladio propagare uoluerit.

Iam uinum bibere ante Machumetem prohibuit Seueriana hæresis, itemq; Manichaica. Gladio persequi aduersos suæ religioni, ab Arrianis didicit: ut taceam Aristobulum Iudæorum pontificem, & Heracliū imperatorem, qui etiā uiolentia pertrahere homines in religionem suam conati sunt. Sacramenta diuinitus instituta pro nihilo ducere, cōmune habet cum Messalianis, de quibus Epiphanius multa scribit: & Pepuzianis, & Manichæis. Plures uxores ducere, patrū exemplo niti uidetur. Idem fecerunt Nazarei hæretici, qui & circumcisionem & legis obseruationem defenderunt, sicut Machumet. Quod si uerū est, ut Machumet permiserit luxuriationem contra naturā, quod Saraceni prorsus negant,

gant, & plurimis in locis Alcoran eam fœditatem uehementissimè detestatur: id tamen ei commune esset cum Ophitis seu Caianis, qui Cain, Esau, Core, Iudã, Sodomitas colebant, suosq; cognatos confitebantur. Animas unà cum corporibus interire, Alcoran obscurius tradit. in libello autem de doctrina Machumetis, expressius dicitur, & in nouissimo tempore per tubã archangeli excitandas esse. Hoc ipsum Arabianorũ hæresis professa est, temporibus Origenis. Et antea Cerdon resurrectionem animarum adstruxit, corporum resurrectionem negauit. Quod de purgatione animarum, & liberatione etiam malorũ hominum, & diaboli docet, idipsum & Origeniani docuerunt. Tantũq; interest, quòd Machumet illam uirtutem Alcorano suo uendicat, per quem redimendi sint, si uel nouissimo die fidem ei adhibeant. Paradisum uoluptatibus corporis affluentẽ, post Cerinthum & Papiam Hierapolitanũ, qui Chiliastarum heresim cõdidisse fertur, Machumet fabulatur. Christum non esse mortuum, sed frustratis Iudæis ad cœlos euectũ, mentitur cum Cerdone, & Marco, qui putatiuè passum dicit: & Manichæis. cum Saturnino quoq;, & Basilide, qui Symonem Cyrenaicum pro ipso crucifixum esse cõmenti sunt. Formam corporis humani Deo tribuit, cum Andianis, qui & Anthropomorphitæ. Trinitatẽ negat, cum Noetianis, & Sabellianis, qui & Patripassiani: asserentibus eundem patrem, filium, & spiritũ sanctum. Hæresis etiam quæ Cata Aeschinem dicitur, Christum eundem dicit cum patre. Praxeas quoq; & Hermogenes, deum se sibi filium constituisse dogmatizabant. Multo autem insanius hæresis quædam innominata, triformem deum fingit, ut quædam pars sit pater, quædam filius, quædam spiritussanctus.

Cæterum plurimæ sectæ à temporibus seruatoris usq; ad Machumetem negarunt IESVM CHRISTVM esse filiũ Dei. Quarum aliquas enumerare constitui, ut euidentius cernatur, Satanã hostem Dei & generis humani improbissimum, nulli dogmati æquè infestũ esse, atq; incarnationi filij Dei: in qua uera dei noticia continetur & remissio peccatorum, uita deniq; æterna. Simulq; uersutia diaboli agnoscatũ, qui subinde nouo inuolucro ueteres & letiferas opiniones tegere conatur. Adhæc iudiciũ Dei spectetur aduersum eos qui Dei uerbo incarnato impie contradixerunt. Quorum hæreses quædã & si longiore tempore durauerunt, omnes tamen extinctæ sunt, & senserunt quod Dominus hostibus suis cõminatus est Lucæ xx. cap. Omnis qui ceciderit supra illum lapidem, conquassabitur: supra quem autem ceciderit, cõminuet illum. Neq; diffidendum est, quin si domi primùm res nostræ ad diuini uerbi regulam componerentur, deinde uiri ecclesiastici, & magistratus Christiani, populusq; totus fideliũ iungerent studia & operas ad Machumeticam impietatem expugnandã armis spiritualibus, breui Machumet uilesceret, eiusq; doctrina in contemptũ abiret, Christiq; regnum tolleret altè caput in ijs regionibus, quæ hodie principi tenebrarũ seruiunt, olim ecclesijs Christi ornatissimæ fuerunt.

Vtq; à temporibus Christi ordiamur, Matthei xxij cap. satis apparet, pharisæorum fuisse opinionẽ falsam, Messiam nõ Deum Deiq; filiũ, sed tantũ hominem existere. Quos ualidissimè cõfutat Dominus testimonio Psalmi cx. Capite quoq; xvi. in Euangelio Matthæi, uariæ sententiæ hominũ de Christo referuntur: quæ omnes eò tendunt, non Dei filium, sed tantum hominem esse. Quibus opinionibus uanis Petrus nomine apostolorum orthodoxam et catholicam opponit confessionem, quòd sit Christus filius Dei uiui.

Mox post ascensionem Domini exorta est hæresis Gaiana, seu Nicolaitarum, quos Ioannes in epistola sua notat, uocans Antichristos, qui Christũ negarent in carne uenisse, & putarent non esse filium Dei: ut est apud Tertullianum.

Apostolorum quoque temporibus, Claudio imperante Romanis, Symon Samarita, in quem Petrus horrendam sententiã tulit, ausus est se iactare summam uirtutem, hoc est, summum Deum: & tempore Tyberij apparuisse putatiue in filij persona, in monte Sina legem Iudæis dedisse in persona patris, super apostolos autem in linguis igneis & in cæteris gentibus quasi spiritum sanctum aduenisse. De quo Ireneus, Augustinus, Eusebius, &c.

Menander succesit Symoni, scutũ diaboli, qui præceptoris sui Symonis impudentissimam gloriationẽ in se transtulit, semet saluatorem dicens, qui ad hominũ salutẽ de cœlestib. & inuisibilibus sæculis destinatus fuerit. Idemque in suo, nõ in Christi nomine baptisauit. Cuius meminit Ireneus, August. Euseb. et alij.

Ebion, à quo prognati sunt Ebionei, seu Ebionitæ, CHRISTVM solum hominẽ putauit, & per profectũ uitæ ac uirtutis uirum iustum effectũ, ut in Eusebij chronicis, & Augustini libro de hæresibus, & alijs eiusdem argumenti legitur.

Carpocrates & Cerinthus, IESVM tantum esse hominem dogmatizauerũt, authoribus Tertulliano, & Augustino, &c.

Marcion denique Cerdonis discipulus, eandẽ uindicauit impietatẽ, uiuentibus adhuc Apostolis. Cuius impiũ dogma Lucanus excepit, authore Tertulliano.

Sethiani quidam putauerunt, Sem filium Noe, Christum esse.

Alogiani autẽ, usque adeò uerbũ & filiũ Dei renuerunt, ut etiã Ioannis Euangelium respuerint, eo quòd in eius principio scribitur: In principio erat uerbũ, & reliqua. De utraque hæresi Augustinus scribit, post alios.

Theodotiani tradiderunt Christum hominem tantũ esse, quanquam concœptũ ex spiritu sancto, natum ex uirgine: ut Tertullianus & Augustinus scribunt. Quod Machumetis dogma refert proxime.

Origeniani non ueriti sunt dicere, Christum à patre tantum distare, quãtum à Christo distent apostoli. testis Augustinus.

Artemonis hæresim instaurauit Paulus Samosatenus, sub Galieno imperatore, circiter annum Domini cclxx. Quæ asseruit Christum purum esse hominẽ, hoc est, absque Deo, idque traditũ ab apostolis. De quo Eusebius & Augustinus.

Paucis pòst annis Vrbicus genere Persa, qui propter mentis uitium Manes, hoc est insanus cognominatus est, à quo Manichæorum profluxit hæresis, insania elatus nunc se paracletum prædicabat, nunc conabatur ostendere se formã CHRISTI gerere, duodecim eligens discipulos, quos ad prædicandum stulta & impia, & à diuersis hæreticis mutuata dogmata mittebat. De quo Eusebius, Augustinus, alij.

Reddita pace ecclesijs post Diocletiani persecutionem, Arrianæ hæreseos incendium exarsit, circa cccxx annum salutis recuperatæ. Quod multos episcopos & principes inuoluit, ac diutissimè CHRISTI ecclesiam exercuit. Docuit autẽ impius Arrius, CHRISTVM non esse substantiæ eiusdem cum patre. De quo Eusebius & Theodoritus copiose, nec non Augustinus, & alij.

Circa salutis nostræ annum ccclviij. Photinus Antiochenus præsul impium dogma protulit, idem cum Samosatena hæresi re ipsa, uerbis autem abludens. Docuit enim Photinus, deum omnipotentẽ unum esse, qui proprio uerbo condiderit uniuersa. Refugiebat autẽ CHRISTI filij Dei natiuitatẽ & existentiam ante sæcula profiteri. De quo in v. lib. Tripartitæ historiæ.

Theodosio & Valentiniano imperantibus, Nestorius episcopus Costantinopolitanus, tardioris ingenij hominibus uisus est cum Samosateno Paulo & Photino CHRISTVM dicere purum hominem. Quod opinatus etiam est Sergius monachus, qui dogma istud scelestũ tradidit Machumeti. Atqui Nestorius nõ detraxit

detraxit prorsus CHRISTO diuinitatem, sed ab humana natura in Christo ita separauit diuinã, ut duas personas fingeret impius somniator. Vnde argutabatur: Quum Maria homo fuerit, Deus nõ est, quem illa genuit: Et qui adoleuit ritu hominũ bimestris & trimestris existens, Deus haudquaq; est. Neq; Mariam Dei genitricem appellandã esse, impius hæresiarcha latrauit. Neq; fas, credere illum Deum, qui pependit in cruce, qui mortuus est. Interim uerbi Dei subsistentiam cõfitebatur, & CHRISTO pro merito collatã esse diuinitatẽ. De quo Historia tripartita & Nicephorus meminerunt, & multa in scriptis Cyrilli extant. Eodem Theodosio imperante anno ccccxlviij contraria hæresis oborta est authore Eutychete archimãdrita, seu abbate Cõstantinopolitano. cui fauit Theodosius, ut fuit magnæ leuitatis, qui Nestoriũ cum libris suis penitus extinctum uoluit. Confudit autẽ Eutyches duas naturas in CHRISTO, & permiscuit, ut humanam detraheret, diuinam duntaxat reliquam faceret. De quo Vigilius copiose scribit.

Ex ea uero Eutychetis uesana doctrina progenita est Monothelitarũ hæresis, quæ Christo unam tantũ uoluntatem, nempe diuinam tribuebat, adeoq; uerborum præstigijs humanitate spoliabat. Quo errore implicitus fuit etiã Heraclius imperator, per Cyrum & Pyrrhum episcopos.

Quæ impia doctrina imperatoris & procerũ ecclesiasticorum authoritate iam confirmata in populo Christiano, unà cum superstitiosa cultura diuorum, & inprimis uirginis Mariæ matris Domini, uenerationeq; imaginũ, non parũ iuuerunt sacrilega dogmata Machumetis & sociorũ eius, aduersum CHRISTI Seruatoris diuinitatẽ, & sacerrimũ trinitatis mysteriũ, & colorem aliquẽ uerisimilitudinis apud rudes homines adhibuerunt, simulq; totum populũ Christianũ idololatriæ suspectũ reddiderunt. Id quod animaduertere licet in aliquot locis Alcorani. Quum enim Monothelitæ CHRISTO adimerent uoluntatẽ humanã, nec cõcederent ueri hominis perfectã naturã: Machumet cõtrà probat fuisse hominem, quippe qui comederit & biberit, & reliqua cum hominibus cõmunia habuerit. Sicut & Esaias adstruit Mesiæ humanitatem perfectam, loquens de Emanuele, quòd butyrũ & mel comedet: hoc est, ritu infantiũ alendus sit. Deinde cum diuã Virginẽ cõstaret coli à multis Christianis superstitiosius, ut hodie quoq; fit, dum eius opem superstitiosi implorant, reginã cœli, & stellam maris, spem & uitã suã appellantes: Hinc inuehitur in Christianos Machumet, quòd tres deos colant, patrem, & matrem, & filiũ: adhæc simulachra, quæ nec uideant, nec audiant, nec iuuare aut obesse posint, uenerentur. Et crebro ingeminat, unũ esse deum, erroneos autẽ ei consortes adiungere: quæ summa impietas sit.

Expositis ergo rationibus, quæ planè ostendunt, neq; Dei gloriam obscurare, neq; moribus & doctrinæ Christianæ, neq; ullo pacto ecclesiã labefacere, quòd Machumetis doctrina & res gestæ iterum ex typographica officina prodeunt in manus studiosorũ: paucis iam, Patres & domini reuerẽdissimi, perstringã utilitates aliquot redituras ad lectorem attentum, & cum iudicio in libris alienæ religionis uersantẽ: (quod ubiq; facere conuenit, etiã in ecclesiæ doctoribus) ut nemo nõ cernat, in hac editione nullũ piaculũ, aut scelus aut errorẽ admissum esse.

Primùm enim, uix ullum scriptum extat, aut memoria rei gestæ, ubi cernantur euidentius horrenda iudicia Dei aduersum eos homines, qui reuelatam sibi ueritatem nõ habent in precio, ut fiant salui: plurisq; faciunt uoluptates corporis, & diuitias, & alia quæ caro inimica spiritui expetit. Qui turpissima ingratitudine sua Deum clementẽ prouocant, ut sua gratia & cœlesti custodia destitutos permittat ludibrijs Satanæ, & nunciorum eius uersutiæ atq; deceptionibus, ut

mente capti mendacio palpabili credant, & clarissimam ueritatem respuant, sub specie pietatis etiam flagitia magna perpetrantes. Arabia namque, in qua Machumetica hæresis edita primum adoleuit, ac fota est, deinde collectis uiribus in alias regiones irrumpens, populos à CHRISTO Seruatore abduxit, quàm ornatos doctrina & pietate olim Episcopos habuit? Quàm florentes & optimè institutæ in ea fuerunt ecclesiæ? Quàm copiose lux Euangelij sese diffuderat in eo populo? Cuius nominatim etiam Spiritus sanctus in prophetis meminit, quum sermo fit de uocatione gentium ad regnum CHRISTI. uelut Psalmo septuagesimoprimo: Reges Arabum & Saba dona adducent. Et iterum: Viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei. Et Esaiæ capite sexagesimo, ubi sub nomine Hierusalem sermo est de CHRISTI ecclesia ex Iudæis & gentibus congreganda: Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha. Omnes de Saba uenient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes. & reliqua. Verum episcopis ad priuatæ rei studium conuersis, & negligentibus suum munus: Principibus quoque magis incumbentibus expilationi plebis, quàm studio tuendi & conseruandi ueram religionem in populis creditis à Domino Deo suæ fidei, persequentibus insuper studiosos syncerae pietatis (ut fecit Imperator Valens, Arriana impietate deprauatus: & episcopus Lucius, eiusdem hæreseos sectator) plebs misera, uelut ouicularum grex pastore destitutus, abijt in diuersas opiniones, & secuta est affectus suos pecuinos, ut omnes homines natura sunt procliues ad malum, & semper indigent habenis, ut in uijs Domini rectà progrediantur.

Hinc cœpit res Christiana inclinare ad occasum apud Arabes, ut paulatim ecclesiastica disciplina & CHRISTI noticia exolescerent, & diuinæ scripturæ nomina, & umbra quædam tenuis relinqueretur. Simul etiam liberalis educatio iuuentutis, & artes bonæ expirarunt. Vt horrida barbaries tandem, & densa ignorantia omnium rerum bonarum, planum aditum præberent principi tenebrarum, eiusq; legatis artificio decipiendi egregie instructis, omnia transigendi pro sua pessima libidine in populo infelici. Quocirca eximium organum Satanæ Machumet, adiuuantibus duobus hæreticis profugis, & duobus apostatis Iudæis per doctrinam stolidam, impiam, furiosam, sibi contradicentem in plurimis dogmatibus, quas tamen sutelas oracula Dei, eaq; per Gabrielem cœlitus delata asserere nihil ueritus est, Arabes primùm, & alios deinde populos Satanæ laqueis ita innexuit, ut pro superstitione & uanissimis nænijs nihil facere aut pati, non denique mortem occumbere recusent: sempiternam autem ueritatem, & ueram unius Dei religionem aspernentur, oderint, omni genere malorum persequantur. Quem ista propius intuentem in Alcorano, & perpendentem, non horror, non ingens dolor inuadat? non metus iudiciorum Dei concutiat? non cura salutis suæ tangat ac moueat, ut ardentius oret, Deoq; maiorem gratitudinem exhibere studeat, pro summo & inæstimabili bono reuelatæ ueritatis salutiferæ per Domini gratiam? Cui non ueternus excutiatur, & segnities in operibus diuinis, ut uerbum Dei meditetur die ac nocte, id'que sancta uita exprimat, & alijs monitor, hortator, impulsor sedulus instet, ne per negligentiam & cōtemptum rerum diuinarum in illud barathrum ignorantiæ, & impietatis, & perditionis præcipitentur?

Deinde magnum est operæprecium cognouisse miseram conditionem & infelicem statum eorum, qui à Turcis abducuntur in seruitutem. Quæ res non

ex

ex decerptis particulis doctrinæ Machumeticæ probe cognosci potest: sed perspecta tota Machumetis doctrina ex ipsius Alcorano, quo religio & politia, & omnia Turcarum negotia reguntur, tum demum licebit æstimare, in qualem dominatum trahantur captiui Christiani, in quàm uesanum & perplexum doctrinæ genus, in quàm peruersam religionem. Graue quidem est spoliari facultatibus, abduci à patria, rapi à parentibus, uxore, liberis, & charissimis hominibus: adigi ad immoderatos labores, malignè pasci, flagris cædi, ferre multa indigna. Sed hæc leuia sunt præ illis, quæ animo pio perpetienda sunt.

Quid enim acerbius queat accidere homini uel mediocri pietate imbuto, quàm priuatum solatio Euangelicæ prædicationis, audire inauspicatas fabulas doctrinæ Machumeticæ? spoliatum sacris & rei diuinæ exercitio, spectare instituta prophana, eaq; laudibus ad cœlos euehi cum eleuatione Christianæ religionis? sollicitari denique modis omnibus ad abominabiles & letiferas nugas? Hic dolores & acerbissimi cruciatus animo pio infliguntur: hic tenduntur laquei conscientiarum: hic pericula urgent: hic grauissimæ tentationes circunstant hominem. Quam sanè conditionem uiuendi, uel potius seruiendi inter Turcas, qui non reformidat, securus indulget affectibus, neque dolet uicem fratrum Christianorum, qui iam sunt in eam sortem pertracti, aut periclitantur, ut breui deueniant in Turcicam seruitutem: eum existimo mente ac sensu carere humano, & quouis trunco ac lapide stupidiorem esse.

Veteres certè Christiani periculosissimam uitæ rationem sub infidelibus principibus & populis intelligentes, inter præcipua pietatis opera posuerunt redemptionem captiuorum, & liberaliter tum priuatas opes tum ecclesiasticas erogarunt ad liberandos homines, quos Persæ, Parthi, Gothi, Vandali, & alij pagani ceperant. Ad eandem pietatem extimulabit cognitio doctrinæ Machumeticæ homines, qui modò non sunt profligata mente, ut emendatione uitæ, studio innocentiæ & bonorum operum, consilio prudenti, orationibus pijs prouideant, ne in eam miseriam adducantur: fratres etiam, qui tyrannide hostium impiorum premuntur, iuuent precibus apud Deum, & omnibus facultatibus: Denique supplicent pro persecutoribus, ut pater misericordiarum dignetur eis bonam mentem reddere, ac errorum nebulis sublatis infundere ueritatis lucem, quo à laqueis diaboli erepti, desinant CHRISTI gloriæ, quantum in se est, obsistere, & eius cultores ad defectionem atque perfidiam extremam trahere.

Præterea collatio Alcorani ad scripturas diuinas aptissima est, quæ dignitatem, excellentiam, maiestatem doctrinæ Christianæ illustret, hominumq; mores & corrupta iudicia corripiat: quorum pars fastidit canonicam & orthodoxam doctrinam, pars iniquissimè fert se admoneri uerbo Dei: alij, quorum præcipue interest curare, ut in Ecclesia per idoneos ministros Christiana doctrina proponatur, & scholæ sint rectè institutæ, negligunt sibi diuinitus iniunctum munus. Est enim in sanctis scripturis ueteris ac noui Testamenti, solida ubiq; ueritas: in Alcorano scatent absurda mendacia. In sanctis scripturis omnia sibi consentiunt, etiam diuerso tempore scripta: in conflando Alcorano Machumet cum pauculis adiutoribus non potuerunt sibi constare, quin crebras ponerent antilogias, & enunciata ex diametro pugnantia. Sacræ literæ sequuntur naturam & optimam rationem dicendi, ut omnia sint plana,

simplicia, fidei & charitatis rectissimæ normæ quadrantia: in Alcorano sine ordine res congeruntur, omniaq; sparguntur confuse atque perturbatè, ut quædam Labyrintho inexplicabiliora sint, etiam confessione illorum qui exercitati sunt in doctrina Machumetis. Nulla propè argumenti explicatio ritè confecta inest, nullus lepos aut suauitas orationis, quæ lectorem detinere possit, unico rhythmo excepto, ob quem Saraceni Alcoranum mirifice prædicãt. Vtq; semel dicam, Scriptura oracularis aurum & argentum septies purgatum, & triticum purgatissimum, & lux clarissima existit: doctrina Machumetis scoria, & inanes paleæ, & densissimæ tenebræ iudicari debet.

In doctrina CHRISTI apparet, quod pollicetur, iugũ suaue, & onus leue: in Alcorani codice iugum durum & insuaue, & onera difficillima: quãtumuis Machumet promittat se religionis rationem faciliorem attulisse, uideaturq; uiribus hominis tribuere salutis æternæ adeptionem. Cur igitur tam molestum est professis CHRISTVM, eius doctrinam auscultare: quum Machumetistas non pigeat, gnaros literarum, quotidie tempus aliquantum lectioni Alcorani tribuere? Quanta reprehensione digni sunt literarum studiosi, qui nugis ineptissimis sæpe delectantur, & in eis bonam partem uitæ cõterunt, sacras autem literas fastidiose relinquunt, aut summo cum tædio legunt: quum Alcoran inter Machumetanæ philosophiæ studiosos statis horis, utq; uocant, canonicis, perlegatur singulis mensibus. Cur in proceribus Christianis tam leuis est cura, ut doctrina pietatis per idoneos uiros colatur sedulò & dextrè in Ecclesia: ut scholis præficiantur magistri sanctis moribus, & eruditione minimè uulgari præditi, qui iuuentutem rectè instituant ad pietatem, & prudentiam, & eloquendi facultatẽ, unde reip. uiri suppetant, qui eam feliciter gubernare possint: ut rebus tam necessarijs, & sine quibus nullo pacto incolumis potest quæcunq; ciuitas consistere, legitima portio ecclesiasticarum opum impendatur? ut de priuatis hic taceam. Siquidẽ Alcorano docendo magnifica gymnasia destinata sunt, & opes ingentes, quibus ingenia excitent, foueãturq; tam qui docẽt, quàm qui discunt perbenignè. Cæterum Alcorano reguntur nõ tantũ cæremoniæ, & religionem spectantia, uerumetiam politica tam in castris quàm domi. Vnde nomophylaces, qui hodie Turcarum dialecto uocantur Iescherchadij, potestatem habent retractãdi sententias per imperatorem latas, si legibus Machumetis repugnent. Quæ autem hodie in populo Christiano doctrinæ cœlestis reuerentia? Vulgares homines admoneri se, & uitia sua carpi non ferunt æquo animo, sed recalcitrant undiq;, dicentes se nolle regi à sacerdotibus. Magistratus autem tantum non crimen læsæ maiestatis interpretantur, si acta eorum aliquando sacræ doctrinæ pugnantia redarguantur Dei uerbo. Quæ ingratitudo & peruersitas magnum profectò malum dabunt, nisi corrigantur.

Adhæc perspectus Alcoran mirifice monstrat, quàm faciant imprudenter illi magistratus, qui prohibendo Euangelij prædicationem, conantur ueterem (ut aiunt) fidem retinere, & confirmare suam potestatem uel tyrannidem, & prohibere motus atq; nouationes rerum. Quo facto, isti sibi & subdito populo pessime consulunt. Quandoquidem illud plurimum iuuit conatus Machumetis, quia reperit in Arabia populum barbarum, & stupidum, sine cognitione rerum, sine doctrina cœlesti: qui nomina duntaxat euangelij & ueteris testamenti haberet, ac tenuẽ noticiã Christi. Nam per initia restitit populus Machumetis & discipulorum eius doctrinæ ijs rationibus friuolis, quæ in ore uulgi carentis solida gratiæ, & fidei doctrina hodiéque audiuntur: Maiores nostri uixerunt, & mortui sunt in hac religione: quapropter & nos eam retinebimus

pertina-

pertinaciter. Principes nostri sic tradiderunt, sic uitæ exemplo preeunt: qui nobis sequēdi sunt. Machumet homo est nulla re insigni cōmendatus, nec edit miracula, nec ei adhærent homines nobiles & potētiores, sed infimæ sortis & quasi colluuies hominū: cur igitur fidem illi adhiberemus, & in partes eius descenderemus? Verum eas obiectiones, & similes, facilimum fuit Machumeti soluere, quemadmodum in Alcorano cernitur. Et quia populus Arabicus non fuit certis ac solidis sententijs diuinæ scripturæ uelut anchoris confirmatus, aduersum fluctus aduersariæ potestatis, haudquaquam in certamine quod nō tantū aduersus carnem & sanguinē, sed magis aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores harum tenebrarū, contra spiritualia nequiciæ in cœlestibus fuit, sine armatura Dei perstiterunt, sed palearū ritu uentis impiæ doctrinæ abrepti sunt. Quum enim Machumet cum suis discipulis aliquādiu subintrando ædes, quæsiuisset sectatores, confisi iam partibus suis auctis, in apertum protulerunt monstrum adultum? quumque pars populi induisset persuasionem, quòd Machumet ueritatem traderet, pars simularet uel ob temporarium commodum, uel ex metu periculorū, obtinuit in uulgo Arabico imperiū Machumet, principesque oppresi & extincti sunt, quorū culpa infelix populus pseudoprophetis obiectus est. Habet etiam ætas nostra exemplum recens & uiuidum in regno Monasteriensi anabaptistarum. Quod nisi diuina prouidentia, & principum quorundam atque uirorum optimorū, qui CHRISTI Euangelio gaudent, opera fuisset destructum, staret hodie in media Germania regnū per omnia simile Machumetico in Arabia, quod se per temporis interualla diffudit in omnes habitati orbis partes.

Iam uero quem non sæculum hoc turbatissimū excitet, ut pericula, quæ undique nobis imminent, circumspiciat, quando res Christianæ & Turcarū inter se confligunt atque permixtæ sunt, ut alij cum Turcis fœdus habeant, alij bella gerant, fiantque incursiones hostiū propè quotidianæ, quibus fratres ab oculis nostris abducuntur? Quidque de nobis statuerit Dominus, ignoratur, quū sint omnes ordines Christiani populi multis & magnis uitijs deprauati, & parua cogitatio de uita emendanda. Quare mihi uidetur hoc tempore lectio Alcorani nō modo utilis, uerum etiam necessaria, ut melius ad omnem fortunam nos parare atque instruere possimus. Siue enim abeundū nobis in captiuitatem sit, quod Deus auertat, siue in patria diutius uiuere permittatur, summopere cōducet inspexisse in authentico libro Turcarum, quibus rationibus nitatur ipsorum religio, & quibus oppugnent fidem Christianā: simulque præparatas habere sententias uerissimas ex diuinis scripturis primùm, deinde ex hostium scriptis argumenta, quibus uelut suo gladio iugulentur. Nam in seruitutem abducti, & cauere sibi melius poterunt, ut qui præternauigant periculosa loca maris, antea de periculis admoniti: & magnā facultatē habebunt insinuandi CHRISTVM idoneis hominibus. Quibus autem concedetur patria frui, occasione reperta, & quasi ostio aperto, uel scriptis, uel etiā uiua uoce tum Christianis captis, tum uictoribus uiā salutis commode indicare studebunt, institutis in hoc uiris, qui linguarum habeant peritiam, per quas intercedere posit commercium. Quę cogitatio fortasse uidebitur aliquibus superuacanea & stulta, quòd prædicaturus CHRISTVM inter Machumetistas uitæ periculum aditurus sit, neque ullum hominem adducturus Ecclesiæ: quandoquidem in superstitione sua obstinati, non ferant sermonem contradicentem Alcorano. Equidem, licet studium erudiendi alienos à Christo, & linguas primarias ad hoc negotium accommodandi, post concilium Basiliense totum deferbuit, multis rationibns in bonam spem erigor, si res diuina primum domi rectè constituatur, deinde sancti conatus in timore

Domini

Domini & prudenter ad infideles lucrifaciendos Christo extendantur, non parum effectum iri. Tantum experiri iuuet, Dominusq; dabit successum.

Est & illa nō parua utilitas ex lectione Alcorani, quòd inde capi possunt exhortationes & castigationes, exēplo prophetarū & apostolorū, & CHRISTI Seruatoris, qui exterorum dicta & facta in loco adhibuerunt, quibus Christiani extimulentur ad officiū. ut uerbi gratia, quum uideamus aliquos Epicureos uel porcos magis uiuere, ut appareat eos futurū seculum non credere: an non acres correptiones erunt in eos, si obijciatur, quoties, quàm uehementer in Alcorano futuræ uitæ persuasio inculcetur? Grauis etiam obiurgatio est, Christianos multos imagines ad religionis cultum adhibere, & diuos inuocare: quæ tamen Machumet, tenebricosæ doctrinæ magister, cauenda & fugienda esse rationibus solidis euincit.

Deniq; in doctrina Machumetis liquidissimè spectare licet, quàm uana & inefficacia sint argumenta, quibus aliqui mentiū deceptores Christiano populo falsa dogmata uenditant, & fucant, & defendunt. Non uerentur enim seductores sua commenta dicere uerbum Dei, nixa esse diuinis scripturis: id quod & Machumet fecit. Verum quum pollicitationes magnificę reuocantur ad sacram scripturā, deprehenduntur uerbo Dei pugnare, & sententiæ spiritus sancti malignè in alienum sensum detortæ. Diu (inquiunt) durauit illa doctrina, ideo uera est, & recta, & salutaris. Atqui præscriptio DCCCC annorū minimè patrocinatur falsæ & impiæ doctrinæ Machumetis. Allegant & multitudinem adhærentium, & potentiā, et sanctimoniā. Verum orbis maxima pars regitur Alcorano, & potentissima in mundo: an propterea statim est integra & syncera doctrina illius? Ea est etiam sacerdotū & monachorū exquisita species sanctæ uitæ, ut nihil absolutius dici possit. Vulgi autē sanctimonia longe superat minoritarū & cartusianorum obseruantias. Non tamen ex hominibus fides æstimanda est, sed ex religione seu uera seu falsa homines, sint'ne cultores Dei, an minus. Quòd si diuitiæ, honos, uictoriæ, fortunæ successus, aliaq; pertinētia ad felicitatem temporariam alicui religioni bonitatem addunt, aut ueritatem, nulla est cum Machumetica religione cōparanda, cui hæc copiosissime suppetunt. Sed ratio ista longissime fallit, ut nisi Turcæ alijq; sectatores Machumetis à suo duce ad Christū transeant, æternæ damnationi adiudicati sint.

Postremo quæstio nobilissima de Antichristo inter theologos, & in quam merito incumbunt omnes pij, explicari non potest, nisi perspecto Alcorano. Quum enim aliquot eruditi homines nostri æui, & qui ante annos ducentos scripserunt, Machumetem caput & sectæ ipsius totum (ut ita dicam) corpus Antichristū dicāt, de quo Daniel, Ezechiel, Ioannes in Apocalypsi uaticinati sunt, nihil hac de re poterit exacte constitui, nisi uniuersam Machumetis doctrinā & instituta ex ipsius organo cognita, cum prophetijs conferamus. Tum enim demum licebit certum aliquid colligere, an sectam Arabicam cum partibus omnibus pro Antichristo accipiamus: an alium peruestigemus, qui iam uenerit, aut uenturus expectetur.

Et quia mentio Antichristi facta est, peto, Viri ornatissimi, ut concedatur mihi paulisper, ex quo planissimè poterit perspici, quod editio Alcorani ecclesiæ Christi nō pericula struit, sed periculorū indiciū facit: nō lædit, sed iuuat: quodq; priuato affectu aliquo ducuntur, qui factū nostrum damnant. Ponamus enim, Antichristum (quem ueteres aliquot theologi tradiderunt annis tantum tribus & sex mensibus ecclesiam persecuturū, & in templo Hierosolymitano sessurum esse tanquàm Deum) iam in Babylone, aut ulterius etiā in India, docere impietatem

tatem

tatem & omnem nequitiem, aliosq; in sectā suam adducere persuasionibus falsis, alios promissis, alios terrore atq; supplicijs: agere etiā iniustissimè, turpiter, nefarie, immaniter: ut omnis malicia & nequicies, & diabolicæ operationes Antichristum obsident. Afferat autē ad nos uir cui meritò fides nō denegetur, eius uniuersam doctrinā & facta plenissimè descripta. Nonne typographi certatim eum librum in omnes linguas translatū cito spargerēt per omnes nationes? Nec quisq; cordatus & æqui iudicij homo reprehenderet eorum factum, sed laudarēt omnes boni & sapientes, quòd sua diligentia effecerint, ut homines impendentium malorum præmoniti sese præparent, quo per Dei gratiā in tentatione subsistere possint. Et quod peccatū in editione Alcorani, quo religio & leges Turcarum continentur, nec nō aliorum librorum spectatæ fidei, quæ res Turcarum docent, admissum est, quum Turcæ ritu Antichristiano iam grassentur, & uicinos fratres atque fidei consortes immaniter affligant, uideanturq; propè in foribus nostris consistere? cur non potius fauorem quàm odium experimur, qui curauimus edi libros tempestati nostræ maximè accommodos? cur non laudem magis quàm uituperationem reportamus, qui prodesse uoluimus cunctis, nemini obesse?

Verumenimuero, Domini & patres colendissimi, religione, sanctimonia, eruditione, sapientia ornatissimi uiri, quum pateat, libros ethnicorū, Iudæorū, libros etiam curiosis & superstitiosis & maleficis artibus refertos imprimi, nulla id lege prohibente, nullo id sapiente uiro improbante, in quibus non minus est prophanæ & impiæ doctrinæ, quàm in Machumeticis libris: quum theologia, ut aliæ scientiæ, non modo religionem ueram tradere, sed etiam contraria illi cognoscere & iudicare soleat: quum expositio doctrinæ Machumetis & rerum gestarum, pars sit historiæ, & quidem ecclesiasticæ, quæ dignissima lectu iudicatur ab omnibus sano iudicio præditis: quum antesignani fidei orthodoxæ & catholicæ, fraudes hæreticorū in lucem, & quasi ad ecclesiæ tribunalia protrahere studuerint: quum ante inuentā typographiam editus sit olim Alcoran, & in bibliothecas diffusus, extentq; in scriptis excellentium uirorum in ecclesia, quę in Alcorano sunt maximè prophana: quum lectionē Alcorani afferre multiplicem fructum ostenderim: Nihil dubito, uos editionem istam probare, neq; ullum prudentem hominem re diligentius perpensa damnaturum. Nam de calumniatoribus, quibus nihil ita recte, syncere, pieq; factū est, ut non machinentur inde negotium bonis uiris facessere, minus curandum uidetur. Quos authoritate uestra, & studio erga eos qui ecclesiā Domini pro sua uirili iuuare & amplificare cupiunt, à fortunis & fama nostra repelletis.

APOLOGIAE THEODORI
Bibliandri pro Alcorani editione
FINIS.

EPISTOLA DOMINI PETRI ABBATIS AD DOMINVM BERNHARDVM CLAREVALLIS Abbatem, de translatione sua, qua fecit transferri ex Arabico in Latinum sectam, siue hæresim Saracenorum.

SIngulari ueneratione colẽdo, totis charitatis brachijs amplectẽdo indiuiduo cordis nostri hospiti, Domino Bernhardo Claræuallis abbati, frater Petrus humilis Cluniacẽsis abbas salutem ad quã suspirat æternã. Mitto uobis charissime nouã translationẽ nostram, contra pessimum nequam Machumet hæresim disputantem. Quæ nuper dum in Hispanijs morarer, meo studio de Arabica uersa est in latinam. Feci autem eam translationem à perito utriusq; linguæ uiro magistro P. Toletano. Sed quia lingua Latina non ei adeò familiaris uel nota erat, ut Arabica, dedi ei coadiutorem doctum uirum, dilectum filiũ & fratrem P. notarium nostrum, reuerentiæ uestræ, ut extimo, bene cognitum. Qui uerba Latina impolitè uel confuse plærumque ab eo prolata poliens & ordinans, epistolam, imò libellum multis, ut credo, propter ignotarum rerum notitiam perutilem futurum perfecit. Sed & totam impiam sectam, uitamq; nefarij hominis, ac legem, quam Alchoran, id est, collectaneũ præceptorum appellauit, sibiq; ab angelo Gabriele de cœlo allatam miserrimis hominibus persuasit, nihilominus produxi, interpretantibus scilicet uiris utriusq; linguæ peritis, Roberto Retenensi de Anglia, qui nunc Papilonensis ecclesiæ archidiaconus est: Hermãno quoq; Dalmata acutissimi & literati ingenij scholastico. Quos in Hispania circa † Hiberum astrologicæ arti studentes inueni, eosq; ad hæc faciendum multo precio conduxi. Fuit autem in hoc opere intentio mea, ut morem illum patrum sequerer, quo nullam unquam suorum temporum uel leuissimam, ut sic dicam, hæresim, silendo præterierunt, quin ei totis fidei uiribus resisterent, & scriptis atque disputationibus esse detestandam ac damnabilem demonstrarent. Hoc ego de hoc præcipuo errore errorum, de hac fece uniuersarum heresum, in quã omnium diabolicarum sectarum, quę ab ipso Saluatoris aduentu ortæ sunt, reliquiæ confluxerunt, facere uolui. Vt sicut eius letali peste dimidius penè orbis infectus agnoscitur, ita quàm execrandus & cõculcandus detecta eius stultitia & turpitudine à nescientibus agnoscatur. Agnoscetis ipsi legendo, & sicut arbitror (ut dignum est) deflebitis, per tam nefarias & abiectissimas sordes tantam humani generis partem deceptam, & à conditore suo per spurcissimi hominis sectam nefariam etiam post redemptoris gratiã tam leuiter auersam. Specialiter autem uobis ista omnia notificaui, ut & tanto amico studia nostra cõmunicarem, & ad scribendum contra tam perniciosum errorem illam uestram, quam nostris diebus uobis Deus singulariter cõtulit, doctrinæ magnificentiam animarem. Nam licet hoc perditis, ut extimo, prodesse non posset, responsionem tamen condignam, sicut contra alias hæreses, ita & contra hanc pestem Christianum armarium habere deceret.

Quam si superfluã quibus tantus fuerit, quoniã quibus resistere debeant talibus armis imminuti non assunt: nouitur, in republica magni regis quædam

Petrus Toletanus.

Petrus monachus Cluniac.

Alcoran

Robertus Retẽnensis.

Hermãnus Dalmata.

† Ebora Plinio dicitur.

Causa translationis Alchorani, & aliorum Arabicorum.

Hodie latius propagata est superstitio Machumetica.

fieri ad tutelam, quædam fieri ad decorem, quædam ad utrumque. Nam ad tutelam facta sunt à Salomone pacifico arma, licet tempore suo minus necessaria. Præparati sunt à Dauid sumptus, peracta & ornamenta templi diuini constructioni & ornatui deputata, sed nec illa eius tempore alicui usui profecerunt: sed in usus diuinos post eius tempora transierunt. Manserunt itaque ista aliquanto tempore otiosa: Sed incumbente necessitate apparuerunt, quæ diu uacauerunt, fructuosa. Nec tamen, ut mihi uidetur, opus istud etiam hoc tempore ociosum uocare debeo. Quia iuxta Apostolum, uestrum est & omnium doctorum uirorum, omnem scientiam extollentem se aduersus altitudinem Dei, omni studio uerbo et scripto impugnare, destruere, conculcare. Quod si hinc errantes conuerti non possunt, saltem infirmis Ecclesiæ, qui scandalizari & occultè moueri leuibus etiam ex causis solent, consulere & prouidere doctus, uel doctior, si zelum habet iustitiæ, non debet negligere. Propono inde uobis patres omnes, & præcipue patrem Augustinum. Qui licet Iulianum Pelagianum, licet Faustum Manichæum uerbis & labore suo ad fidem rectam conuertere nequiuerit, non tamen quin de eorum errore magna contra eos uolumina conderet, omisit. Sic de reliquis sui temporis et non sui temporis hæreticis, sic de Iudæis, sic de Paganis faciens, non solum contra eos sui temporis homines armauit, sed etiam ad nos & ad posteros omnes maximæ ædificationis & instructionis charisma transmisit. Si igitur reuerentiæ uestræ in his laborandi Deo adspirante uoluntas fuerit, nam facultas per eius gratiam deesse non poterit, rescribite, & mittemus librum, quemadmodum misimus † ut per os uestrum ipsius laude repletum, spiritui nequiciæ spiritus benignus respōdeat, & Ecclesiæ suæ thesauros gazis uestræ sapientiæ suppleat.

Contra peruersam doctrinam pugnandum est modis omnibus.

Exemplo patrum hæreses detegendæ ac refellendæ.

† Videtur deesse partem, aut tale quiddam.

10 20

INCIPIT QVAEDAM SVMMVLA BREVIS CONTRA HAERESES ET SECTAM diabolicæ fraudis Saracenorum, siue Ismahelitarum.

30

Summa totius heresis ac diabolicæ fraudis sectæ Saracenorum, siue Ismahelitarum, hæc est. In primis primus & maximus ipsorum execrendus est error, quod trinitatem in unitate deitatis negant. Sicq; Deum in una diuinitatis essentia trium personarum numerū non credūt, in unitate numerū euitātes, dum ternariū numerū inquam omniū formarum principiū atq; finem, sicq; rerū formatarum causam et originē atq; terminū non recipiunt, Deū licet ore cōfitentes, ipsum penitus nesciunt. Ipsi aūt deuij, ipsi uariabiles, principiū uarietatis et alteratis omnis uidelicet binariū solū in unitate cōfitentur, scilicet ipsam diuinam essentiam, & eius animam. Vnde pluraliter loquētem introducit suū Alchoran, quo nomine legem suam nuncupāt. Et interpretatur Alchoran ex Arabico, collectio præceptorum. Illi autem cæci Deum creatorem patrē esse negant: quia secundum eos nullus fit pater sine coitu. Christum itaq; licet ex diuino spiritu cōceptum, Dei filiū esse non credunt, nec etiā Deum, sed prophetam bonum, ueracissimū, omnis peccati immunē, filiū sine patre geni-

Primo negant trinitatem, & binarium constituunt in diuinitate.

Legendū forte Alteritatis.

Anima Dei.

Christū ex parte agnoscunt.

40

genitum, nunquam mortuum: quia morte non est dignus. Imò cum illum Iudaei interficere uellent, de manibus eorũ elapsum ascendisse ad astra: ibiq; nunc in carne uiuere in præsentia creatoris, usque ad aduentum Antichristi. Quem dum uenerit, Christus idem gladio suæ uirtutis interficiet, & Iudæos residuos ad legem suã conuertet: Christianos autem, qui iam à lõgo tempore legem eius atque euangelium perdiderunt, tum propter eiusdem discessum, tum etiam propter Apostolorum atq; discipulorum mortem legẽ suam perfectè docebit. In qua omnes Christiani, sicut & illi primi sui discipuli saluabũtur. Cum quibus simul & omnibus creaturis Seraphim, quem ipsi dicunt archangelum unum, sonante buccina morietur & ipse Christus: postea resurrecturus cum cæteris, et ad iudicium suos ducturus, eisq; auxiliaturus, sed nequaquam iudicaturus. Deus enim solus iudicabit: Prophetæ uero & legati singuli cum suis & pro suis intercessores aderunt, & auxiliatores. Sic enim docuit eos miserrimus atq; impijssimus Machumet, qui omnia sacramenta Christianę pietatis, quibus maximè homines saluantur, abnegãs, iam penè tertiam humani generis partem, nescimus quo Dei iudicio, inauditis fabularum deliramentis diabolo & morti æternæ contradidit. De quo quis fuerit, & quid docuerit, propter eos qui librum istum lecturi sunt, ut scilicet quod legerint, melius intelligant, & quàm detestabilis tam uita quàm doctrina ipsius extiterint, sciant, dicendum uidetur. Putant etiam quidam hunc Nicolaum illum, unum ex septem diaconibus primis extitisse, & Nicolaitarum ab eo dictorum sectam, quæ & in Apocalypsi Ioannis arguitur, hãc modernorum Saracenorum legem existere. Somniant & alij alios, & sicut lectionis incuriosi & rerum gestarum ignari, sicut & in alijs casibus, falsa quælibet opinãtur. Fuit autem iste, sicut etiam Chronica ab Anastasio Romanæ Ecclesiæ bibliothecario de Græco in Latinum translata apertissimè narrat, tempore imperatoris Heraclij, paulo post tempora magni & primi Gregorij Romani pontificis, ante annos quingentos ferè & quinquaginta, Arabs natione, uilis genere, antiquæ, primum idololatrię cultor, sicut & alij Arabes tunc adhuc erant, ineruditus, nullarũ penè literarũ. Strenuus in sæcularibus, & calliditate multa de ignobili & egeno in diuitem & famosum prouectus. Hic paulatim crescendo, et cõtiguos quosq; ac maximè sanguinis propinquos insidijs, rapinis, incursionibus frequenter insistendo: quos poterat furtim, quos poterat publicè occidendo, terrorem sui auxit. Et sæpe in congressionibus factus superior, ad regnum suæ gentis aspirare cœpit. Cumq; uniuersis pari modo resistentibus, eiusq; ignobilitatem cõtemnentibus, uideret se hac uia non posse consequi quod sperabat: quia ui gladij non potuit, religionis uelamine, & diuini prophetæ nomine rex fieri attentauit. Et quia inter barbaros barbarus, inter idololatras & ipse idololatra habitabat, atq; inter illos, quos utpote præ cunctis gentibus tam diuinæ quàm humanæ legis expertes & ignaros, faciles ad seducendum esse nouerat, conceptæ iniquitati dare operam cœpit. Et quoniam prophetas Dei magnos fuisse homines audierat, prophetam eius se esse dicens, ut aliquid boni simularet, ex parte illos ab idololatria, non tamen ad Deum unum, sed ad suę quam parturire iam cœperat, hæresis fallaciam, traducere conabatur. Cum interim iudicio illius, qui terribilis in consilijs dicitur super filios hominũ, & qui miseretur cui uult, & quem uult indurat, dedit Satan successum

Antichristus à Christo conficiendus.

Christiani doctrinam Christi amiserunt: quam ipse reducet.

Iudicium nouissimum.

Machumet, quis & quæ doctrina eius.

Apoc. 2.

Anastasius bibliothecarius.

Alcoran translatus auspicijs Abbatis Clumacensis annò 1143.

Religionis simulatio aucupium egregiũ.

Arabes stupidi capiuntur facilè imposturis.

Horrendũ Dei iudiciũ spectatur in secta istac

errori, & Sergium monachum hæretici Nestorij sectatorem ab Ecclesia expulsum ad partes illas Arabiæ transmisit, & monachum hereticum pseudoprophetæ coniunxit. Itaq; Sergius coniunctus Machumet, quod ei deerat, suppleuit, & scripturas sacras tam ueteris testamenti quàm noui secundum magistri sui Nestorij intellectum, qui saluatorem nostrum Deum esse negabat, partim prout sibi uisum est, ei exponens, simulq; apocryphorum fabulis eum plenissimè imbuens, Christianum Nestorianum effecit. Et ut tota iniquitatis plenitudo in Machumet conflueret, & nihil ei ad perditionem sui uel aliorum deesset, adiuncti sunt Iudæi hæretico. Et ne uerus Christianus fieret, dolose precauẽtes homini nouis rebus inhianti non scripturarum ueritatem, sed fabulas suas, quibus nunc usq; abundat Machumet, Iudæi insibilant. Sic ab optimis doctoribus Iudæis & hæreticis Machumet instructus, Alchoran suum condidit, & tam ex fabulis Iudaicis, quàm ex hæreticorum næniis confectam nefariam scripturam barbaro illo suo modo contexuit. Quod paulatim pthomos à Gabriele, cuius iam nomen ex sacra scriptura cognouerat, sibi allatum mẽtitus, gentem Deum ignorãtem letali haustu infecit, et more talium oram calicis melle linens subsequente mortifero ueneno, animas & corpora gẽtis miserè (proh dolor) interemit. Sic planè ille impius fecit, quando & Christianam et Iudaicam legem collaudans, neutram tamẽ tenendam esse cõfirmans, propriando & repropriauit. Inde est, quod Moysen optimumprophetam fuisse, Christum Deum maiorem omnibus extitisse confirmat, natum de uirgine prædicat, nuncium Dei, uerbum Dei, spiritum Dei fatetur: nec nuncium, uerbum, aut spiritum, ut nos, aut intelligit, aut fatetur. Filium Dei dici, aut credi, prorsus deridet. Et de humanæ generationis similitudine uaccinus homo filij Dei æternam natiuitatem metiens, uel gignere uel generari Deum potuisse, quanto potest nisu, denegat & subsannat. Resurrectionem carnis sæpe replicando adstruit. Iudicium esse in fine sæculi non à Christo, sed à Deo exercendũ esse, nõ negat. Illi tamẽ iudicio Christum, ut omniũ post Deũ maximum, ac seipsum ac gentis suæ præsidium affuturum, uesanit. Inferni tormenta qualia sibi libuit, & qualia adinuenire magnum pseudoprophetam decuit, describit. Paradisum non societatis angelicæ, nec uisionis diuinæ, nec summi illius boni, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit: sed uere talem qualem caro & sanguis, imò fex carnis & sanguinis cõcupiscebat, qualemq; sibi parari optabat, depinxit. Ibi carniũ & omnigenorũ fructuum esum, ibi lactis & mellis riuulos, & aquarũ splendentiũ, ibi pulcherrimarũ mulierum et uirginum amplexus, & luxus, in quibus tota eius paradisus finitur, sectatoribus suis promittit. Inter ista omnes penè antiquarũ hæresum feces, quas diabolo imbuente sorbuerat, reuomens, cum Sabellio trinitatem abnegat: cum suo Nestorio Christi diuinitatem abijcit. cum Manicheo mortem domini diffitetur, licet regressum eius non neget ad cœlos. His & similibus nõ acquisitionis, sed perditionis populum imbuens, à Deo plenissime auertit. Et ne Euangelicus sermo ultra in eis possit habere locum, uelut omnia quæ sunt Euangelij & Christi scientibus, cordium eorum aditum ferreo impietatis obice obturauit. Circũcisionem insuper uelut ab Ismahele gentis illius primo sumptã, tenendam esse docuit. Et super hc omnia quo magis sibi allicere carnales mentes hominum posset, gulæ ac libidini frena laxauit. Et ipse simul

Sergius Nestorianus Machumetis conspirator.

Ignorantia diuinæ sciẽtiæ in errorem adduxit Arabes.

Christus qualis à Machumete prædicatur.

Resurrectio carnis.

Iudicium extremum.

Infernus.

Paradisus.

Circumcisio.

Voluptatis magister Machumet.

simul x & octo uxores habẽs, atq; multorũ aliorum uxores uelut ex respon so diuino adulterans, maiorem sibi uelut exẽplo prophetico numero adiun xit. Et ut non ex toto inhonestus proderetur, studium eleemosynarum, et quædam misericordię opera commendat, orationes collaudat. Et sic undiq; monstruosus, ut ille ait, humano capiti ceruicem equinam & plumas auium copulat. Qui qm̃ suadente iam dicto monacho, ac præfatis Iudæis, idololatriam ex toto & reliquit, & relinquendam quibus potuit persuasit, atq; unũ Deum, deorũ multiplicitate relicta, colendum esse prædicauit, hominibus agrestibus & imperitis inaudita dicere uisus est. Et quia rationi eorum hæc prædicatio concordabat, propheta Dei primo ab eis creditur. Dehinc processu temporis & erroris in regem ab eis, quod concupierat, sublimatus est. Sic bona malis permiscens, uera falsis confundens, erroris somnia seuit, & suo partim tempore, partim & maxime post suum tempus segetem nefariã igne æterno concremandam produxit. Nam statim Rhomano languescente, imò penè deficiente imperio, permittente eo per quem reges regnãt, Arabum uel Saracenorum hac peste infectorum surrexit principatus. Atque ui armata maximas Asiæ partes cum tota Aphrica, ac partem Hispaniæ paulatim occupãs, in subiectos † sicut imperium, sic & errorem transfudit. Hos licet hæreticos nominem, quia aliqua nobiscum credunt, in pluribus à nobis dissentiunt: fortassis rectius paganos aut ethnicos, quia plus est, nominarẽ. Quia quamuis de Domino uera aliqua dicant, plura tamen falsa prædicant, nec baptismati, sacrificio pœnitentię, uel alicui Christiano sacramẽto, quod nunquã ullus, præter hos hæreticos, fecit, cõmunicant. Summa uero huius hæresis intentio est, ut Christus dominus, neq; Deus neq; Dei filius esse credatur: Sed licet magnus, Deoq; dilectus, homo tamen purus, & uir quidem sapiens, & propheta maximus. Quæ quidem olim diaboli machinatione concepta, primo per Arrium seminata, deinde per istum satanam, scilicet Machumet, prouecta, per Antichristum uero ex toto secũdum diabolicam intentionem complebitur. Cum etiam dicat beatus Hilarius, antichristi originem in Arrio extitisse. Dicit, quod ille cœpit, unum filium Dei Christum esse negando, & creaturam esse dicendo: Antichristus tandem nullo modo illum Deum uel Dei filium, sed nec etiam bonum hominem fuisse asserendo consummaturus est. Meritò impijssimus Machumet inter utrũq; medius à diabolo prouisus ac præparatus esse uidetur, qui & Arrij quodammodo supplementum, & Antichristi peiora dicturi apud infidelium mentes maximum fieret nutrimentum. Nihil quippe ita cõtrarium humani generis inimico, sicut fides incarnati Dei: per quem præcipue ad pietatem excitamur, et sacramentis cœlestibus renouati, spiritussancti gratia operante illuc, unde nos deiecisse gloriabatur, ad uisionem scilicet regis & patriæ nostræ ipso rege & conditore nostro Deo ad nostrum exilium descendẽte, nosq; ad se me ritum reuocante, iterũ redire speramus. Hanc pietatis & diuinę dispensationis fidem, pariter & amorem, simpliciter ab initio in cordib. hominum molitur extinguere. Hanc etiam in principio adhuc nascentis Ecclesiæ, si tunc permitteretur, subtilitate uersutissima, & penè hoc eodem modo, quo postea gentem istam infelicissimam seducere permissus est, eradicare tentauit. Dicit etiam beatus Augustinus, Porphyrium philosophum, postquam à Christianitate miserabiliter apostatauit, hoc in libris suis, quos aduersus Christianos

Horatius in Arte.

Imperitæ multitudinis iudiciò Machumet propheta declaratur.

Romanorum deficiente imperio Machumet consurgit.

† Hoc Germania, hoc totus orbis Christianus attende.

Perpendite uiri Christiani, an illud deprehendatur in factitio Christi uicario.

Christi filij Dei incarnatio præcipue diabolo aduersa. 1. Timoth. 3. Magnũ sacrã. &c.

Porphyrius apostata.

Machumet Christo filio Dei non plus tribuit quàm diabolus.

nos edidit, retulisse, quod scilicet oracula deorum consuluerit, & de Christo quid esset, interrogauerit: Responsum uero à dæmonibus fuisse, quod Christus quidem bonus uir fuerit, sed discipulos eius grauiter peccasse, qui ei fœlicitatem adscribentes, quã ipse de se non dixerat, confinxissent. Quæ sententia penè ijsdem uerbis in istis fabulis inuenitur sæpissime. Quanta aũt hæc diaboli subtilitas extitit, ut de Christo aliquid boni diceret: de quo si ex toto malè dixisset, nullatenus iam sibi credi sciebat, nõ curãs quicquid Christus putaretur, dummodo diuinitas, quæ maximè saluat homines, in illo nõ crederetur. Si quis plenius uult intelligere, legat xviij. librum eiusdem patris Augustini, & xviiij. de Ciuit. Dei, & primum de Cõsensu euangelistarum. Ibi enim si boni ac studiosi ingenij est, conijciet pro certo, & quid diabolus tunc machinatus sit facere, sed non permissus: & quid tandem occulto iudicio permittẽte, in hac sola miserrima gẽte fecerit relaxatus. Nullo enim modo tales fabulas, quales hic scriptæ sequuntur, aliquis mortalium nisi diabolo præsentialiter cooperante, fingere potuisset. Per quas post multa ridicula, & insanissima deliramenta, hic præcipue omni modo Satanas intendit perficere, ne Christus dominus Dei filius & uerus Deus humani generis conditor & redẽptor esse credatur. Et hic est uere, quod per Porphyrium tũc persuadere uoluit: sed per Dei misericordiam ab Ecclesia eo tempore spiritussancti feruente primitijs exsufflatus, tãdem miserrimo homine isto Machumet, & ut fertur à multis, arreptitio & cadente, quasi instrumento et organo sibi aptissimo usus, proh dolor gentem maximam, & quæ iam penè dimidia pars mundi reputari potest, secũ in æternã perditionem dimersit. Quod quare isti permissum sit, ille solus nouit, cui nemo potest dicere, cur ita facis: & qui de multis uocatis paucos electos esse dixit. Vnde ego magis eligerẽ contremiscere, quàm disputare. Ista breuiter prænotaui, ut qui legerit, intelligat: Et si talis est, qui contra totam heresim istã scribere et uelit & possit, cũ quali hoste pugnaturus sit, agnoscat. Erit fortasse adhuc, cuius spiritũ Dominus suscitabit, ut Ecclesiam Dei à magna quam inde patitur, ignominia liberet. Quia scilicet cum omnes siue antiquas siue modernas hæreses usque ad nostra tempora respondendo confutauerit, huic soli quæ super omnes alias tam in corporibus quàm in animabus infinitam humani generis stragẽ dedit, non solum nihil respondit, sed nec quid tanta pestis esset, aut inde processerit, inquirere saltem uel tenuiter studuit. Nam & hæc tota causa fuit, quã ego P. sanctæ Cluniacẽsis ecclesiæ minimus abbas, cũ in Hispanijs pro uisitatione locorum nostrorum, quæ ibi sunt, demorarer, magno studio & impensis totam impiam sectam, eiusq; pessimi inuẽtoris execrabilem uitam de Arabico in Latinum transferri, ac denudatam ad nostrorum noticiam ueni re feci: ut quàm suspecta & friuola hæresis esset, sciretur, & aliquis Dei seruus ad eam scripto refellendã sancto inflammante spiritu incitaretur. Quod quia proh pudor iam penè huiusmodi studiorum sanctorum ubiq; in Ecclesia tepefacto feruore, non est qui faciat: (expectaui enim diu, & non fuit qui aperiret os, & zelo sanctæ Christianitatis moueret pennam, & garriret) ego ipse, saltem si magnæ occupationes meæ permiserint, quandoq; id aggredi Domino adiuuante proposui. Simpliciter tamen à quocunq; altero melius, quàm à me deterius, hæc fieri, gratum haberem.

Qui stat, uideat ne cadat. Operemur salutem nostram cũ timore & tremore, & ambulemus dum lux est.

Operæpreciũ cognoscere doctrinam impiã Machumetis. Petrus abbas Cluniacensis curauit magnis impensis, ut Latini legere possint res Saracenorum.

Præfatio

PRAEFATIO ROBERTI TRANSLATORIS AD DOMINVM PETRVM ABBATEM CLVNIACENSEM, IN LIBRO LEGIS SARACENORVM, quem Alchorañ uocant, id est, Collectionem præceptorũ, quæ Machumet pseudopropheta per angelum Gabrielem quasi de cœlo sibi missa confinxerit.

DOmino suo Petro, diuino instinctu Cluniacensi abbati, Robertus Retenẽsis suorum minimus, in Deo perfectè gaudere. Vbi sæpius atq; seriò percepi, qualiter quantum'ue tuus animus solius & totius boni studiosus, sitiuit sterilem paludem Saracenæ sectæ nondum uisæ fertilem efficere, suum'q; puteũ exhaurire, propugnaculaq; prorsus diruere: ego peditis tantum officio præuij functus, uias & aditus diligentissimè patefeci. Quis enim gressum dilatabit? Quis nõ citissime curret, ut hostis errorem, ipsum'q; uictum, semetipsum aũt tenere sententiam ubiq; firmam atq; uictricẽ agnoscat? Latinitas tamen omnis hucusq; non dicã perniciosis incõmodis ignorantiæ negligentiæ'ue pressa, suorum hostiũ causam & ignorare, & non depellere passa est. Tua uero peruigil prouidentia, sanctissimos & prælectos Ecclesiæ doctores semper aspiciens, hoc nullatenus noluit. Cum illum itaque patrem atque doctorem, cuius omnis hæreditas omni pro suo facultate uænalis statuitur, tu discipulus atque filius imiteris: nusquam aliàs reflexus, speraui me, licet omnium tuorum minimum, tuam gratiam promereri posse, si mundani somnij militiæ'que uoto post posito, tuis studiose nutibus inuigilarem. Vnde quanquam te uelut alumnum & hæredem sapientiæ cohors sapientium circumflua constipet, suas manus tuis nutibus benigne cõferens: quorum conuentu me minimè dignum adhuc sentio: uestrum tamen munusculum, puteum præsignatum pandens, saltem semel non obliquè tuus perspicax intuitus, quæso dignetur aspicere. Quanquam enim in effragili fulcitum ingeniolo plura præcesserunt incõmoda: tum hinc eloquij penuria, ilhinc scientiæ tenuitas, tum id quod ad nil agendum est efficacius, secordiæ uidelicet negligentiæ'q; mater desperatio multiplex ob translationis nostræ uilem & dissolubilem, ac incompaginatam materiam, pro sui modo prorsus, Arabico tamen semoto uelamine, tuæ maiestati præbendam, non minus tamẽ obnixe tuum obsequium aggressus sum: confisus nil effectu quassari, quo tuum uotum igne diuino plenum adspirat. Lapides igitur & ligna, ut tuum deinde pulcherrimũ & commodissimum ędificium coagmentatum & indissolubile surgat, nil excerpens, nil sensibiliter nisi propter intelligentiam tantum alterans, attuli. Machometi'que fumum, ad ipsius tuis follibus extinctum, & puteum ad illius exhaustum, tuo uase, ignis'que uestri tuo uentilabro fomentum atque feruorem, nostri'que fontis eductu tuo discursum, patefeci. Ius igitur exigit, ut hostium castrum, imò caueam delendo, puteum exiccando, cum tu sis dextra mũndi pars optima, cos religionis acutissima, charitatis manus largiflua, tuorum

Robertus Retenensis.

munimen corrobores, tela diligenter acuas; fontemq; suũ fortius emanare, suæq; charitatis uallum protensius atq; capacius efficias. Si quis me uilitatis & incompositionis rerum atq; uerborum arguat, licet iuste forsan: obsecro tamẽ ut cesset, sciens meum nunquam hic fuisse propositum, floribus uenenum tegere, remq; uilem & abijciendam deaurare. Quod & animi tui lux admirabilis, mira facundia pollens, manu fortissima uigens, mihi inde sæpius & studiose deliberanti, summatimq; dicere uolenti clarificauit. Lex tamen ista licet letifera multis in locis, maximum testimonium, argumẽtumq; firmissimum sanctitatis & excellentiæ nostrę legis, uidentibus & electis prębet. Istud quidem tuam minime latuit sapientiam, quę me compulit interim astronomiæ geometriæq; studium meum principale prætermittere. Sed ne procœmium fastidiũ generet, ipsi finẽ impono, tibiq; cœlesti, cœlũ omne penetranti, cœleste munus uoueo: quod integritatem in se scientię complectitur. Quæ secundum numerum, & proportionem atq; mensuram cœlestes circulos omnes, & eorum quantitates, & ordines & habitudines, demũ stellarum motus omnimodos, & earundem effectus atq; naturas, & huiusmodi cætera diligentissime diligentibus aperit, nunc probabilibus, nonnunquam necessarijs argumentis innitens.

Quid conferat doctrina hæc.

INCIPIT LEX SARACENORVM, QVAM ALCHORAN VOCANT, ID EST, Collectionem præceptorum.

AZOARA PRIMA.

Symbolum Mahumeticum.

MIsericordi pioq; Deo, uniuersitatis creatori, cuius postrema dies expectat, uoto supplici nos humiliemus, adorantes ipsum: suæq; manus suffragiũ, semitæq; donum & dogma, quos nos ad se beneuolos, nequaquam hostes & erroneos adduxit, iugiter sentiamus.

Vel secundum alium translatorem.

In nomine Dei misericordis, miseratoris. Gratias Deo domino uniuersitatis misericordi, miseratori, iudici diei iudicij. Te oramus, In te confidimus: Mitte nos in uiam rectam, uiam eorum quos elegisti, non eorũ quibus iratus es, nec infidelium.

GVLIELMVS POSTELLVS ITA VERTIT.

In nomine Dei misericordis, pij. Laus Deo, regi seculorum misericordi & pio, regi diei iudicij. O uos omnes illi seruiamus. certe adiuuabimur. Dirige nos domine in punctum rectum, in punctum inquam illorum, in quos tibi complacitum est, sine ira aduersus eos, & non errabimus.

AZOARA II.

Quid conferat liber Alchorã, et quales requirat discipulos.

IN nomine Domini pij & misericordis. Liber hic absq; falsitatis, uel erroris annexu, ueridicus eis, quibus inest amor diuinus, deitatisq; timor & cultus, nec non orationum ac eleemosynarum studium, legum item tum tibi, tũ cæteris prædecessoribus cœlitus à Deo datarũ obseruatio, spesq; sæculi futuri

ri, sectam ueracem patefecit. Hæc namq; sui sequaces in summum ducens, summo bono ditat, ac ueneratur: uelut incredulis & erroneis summum malum uere uenturum minatur. Quorum licet uirgam tuæ correctionis adhibeas, nulla tamen ad fidem fiet conuersio: cum eorum aures & oculos, corda simul Deus obdurauerit. Deum item deique legem ore, non opere confitentes: sicque nihil aliud quàm suæ detrimentum animæ, licet inscij, sibi lucrantes, animus uacillans pœnis afficit, eisdemque cruciatum parit redargutio: cum illi peccatorum serui sordidi, se lotos & liberos ostentare præsumunt. P. Cum illis quidem bonæ legis persuadetur acceptio, non oppu-

10 gnantes coram, annuunt seq; non aliam quàm rectam amplecti uelle pollicentur. Bonis tamen in successu commodo fauentes, semotim illos sibi fuisse ludibrio suis innuunt diabolis: Cum illi post damnose sectam ueracem ob iniquam & mendacem mutantes, surdi, muti, cæciq;, simul inconuertibiles deo ridiculum existant. Illis etenim assimilantur, quibus ignis accensus extinguitur, tenebræq; succedunt, seu nube corusca tonitrua & fulgura gestante præoccupatis, aures suas timore mortis obstruentibus, lampadeq; fulguris ferè uisu priuatis: quibus serenitas motum, tenebræ quietem inducunt. Dei quidem omnipotentiæ uisum illis & auditum subtrahere possibile est. Omnes igitur homines domini uestri priorumq; facto-

Similitudo de ijs, qui deserunt sectam, quam simulauerant.

20 rem, qui terram in imo cœlumque summo disposuit, & imbres, & arbores, earúmque fructus producit, inuocantes timete, eiq; nullum existere parem firmate, huncque librum ueracem esse penitus credite, uel consimilem simul omnes manum conferentes, si possibile sit, perficite, testibúsque firmate. Sin autem ignem gehennæ malos puniturum pertimescentes, domini paradiso bonos inducturum, ubi dulcissimas aquas, pomáque multimoda, fructus uarios, & decentissimas ac mundissimas mulieres, omneq; bonum in æternum possidebunt, prædicate. Prauos autem & incredulos culicibus & huiusmodi comparare Deus nequaquam erubescet. Multis itaq; bonis recto calle gradientibus, tamen mali plures, ipsiq; soli mentientes, Deo

Paradisus.

30 ne fanda, & à Deo prohibita, sicque sibi flagitio sunt, gerentes, perniciosam sectam exequantur, domini prece quare non flectitis? Hic nos namque ad uitam de non esse deducens, mortem inducet, & ad se nos resurgere faciet: qui mundanis peractis ascendens, septem cœlos omnisciens disposuit, angelis intimans se facturum sui similem in terra. Quem illi cōtrà sic affati sunt: Nos in omnibus uestræ maiestati subditi, grates uobis deuote referimus. Ille uero uestri simul nequam, & cruoris effusor existet. Tunc Deus se rem ab angelis ignoratam scire firmans, Adam uocabula rerum semotim edocuit, nondum angelis agnita: & illius eloquium suæ præ cunctis angelis argumentum induxit, firmans etiam, se totius mundi omniúm-

Resurrectio mortuorum.

Cœli septem creati.

Hominis dignitas angelos superans.

40 que cordium arcana cognoscere: angelis tamen prius se uocabulorum peritiam ignorare fatentibus, cum Deus ab illis petijsset illius expressionem peritiæ, si ueraces essent. Vnde angeli iussi se coram Adam humiles exhibere, nequam Beltzebub excepto paruerunt. His omnibus sic ex ordine gestis, Adæ præceptum huiusmodi fecimus. Tu mulierque tua paradiso maneatis, quantum & quodcunque libuerit, nisi de hac arbore solum, commedētes. Quos ab hoc cōsilio diabolica suggestio semouēs, eosdem eijciēdos à paradiso prostrauit. Vnde deus illis præuaricatoribus suæ legis inquit, Ad-

Hominis lapsus.

uersantes

uersantes alter alteri ad terram, ibi locum horalem pro uelle meo si habituri descendite. Deinceps item Adæ adepto donum pietatis & uæniæ, sic Deus inquit: Vos ambo meã mihi paradisum relinquite, uitæ uiam, à me sumẽtes, cuius omnis imitator nil periculi seu timoris, deuius & cõtradicens ignẽ infernalem finis nescius inibit. Vos item filij Israël bonorum quę uobis cõtuli reminiscentes, fœderis inter uos constituti dissolutionem uitate, meq́; super omnia timẽtes, hũc librũ meæ legis à me cœlitus missum, uestræ legis firmamẽtum esse cognoscite. Vnde nec uos eius obtrectatores, nec cõtradictores primos esse ius æquũ exigit. P. Sit aũt constans propositũ, falsa ueris nequaquã interserere, nec uera cognita tacere, & orationibus assurgere cũ summa mẽtis & corporis subiectione fractuq́;, decimas, nec non & debita Deo persoluere, uosq́; crebris orationibus abstinentiaq́; premere, quæ uelut malis tædium & difficultatem, sic bonis, quorum idoneus ad dominum reditus efficitur, dulcedinem & leuitatem generant. Cauendum quoque, ne cæteris bona prædicantes bene operari pretermittant, & ne legentes in sua perseuerẽt inscientia. Horum præceptorum uos filij Israël executores existite, iudicij diẽ, qua nulla anima uicem alius nec intercessoris effectum perciperet, timentes, recordantesq́; bonorum omnium, quæ uobis dilectis attuli. Nonne enim uos ego de manu Pharaonis prolem uestram necantis, mulieresq́; surripientis liberaui, commode transfretans, illum summergens? Vitulum tamen deinceps Moyse quadragenarium ieiunium, ut legem susciperet, efficiente adorastis. P. Huius deinceps criminis uobis data uænia, mihiq́; gratia reddita, per librum uobis à Moyse traditum, boni maliq́; discretiuum, uos rectam uitæ uiam agnoscentes, Moysi uos animabus uestris noci uos ob adorationem uituli increpanti, dicentiq́; uobis optimum esse Deum inuocare, animasq́; uestras mortificare. Sic enim à Deo, cum sit pijssimus, uæniam assequimini. Respondistis, uos nolle gerere quicquam huiusmodi, nisi Deum uideretis: Indeq́; se fulguris ictus uobis, cæteris uidentibus ingessit. Huius rei tamen postea uænia facta, gratiaq́; percepta, tẽperata serenitate uos proteximus, mãnaq́; dulcissimũ, quod comederetis, pluẽdo prębuimus. Cumq́; diximus, Villas ingredientes cibos undelibet sumite: & per portam intrantes, humili uoto gratos reddite. Sic enim malis uæniam, bonisq́; statum meliorem Deus annuet. malis ipsis hoc abutentibus uerbo, sicque sibi nociuis, non nobis, uindictam cœlitus intulimus. Moyses rursum pluuiam suæ genti postulans, me docẽte petram cum uirga percutiendo, xij fontes potaturis eduxit. Illa quidem sic potu ciboq́; ne prædatum isset, ditata, se uno fastidiri uictu, proferebat. Vnde ipsi precanti Moysen, ut prece sua sibi comestibilia, scilicet bletas, cucumeres, allia, lentigines, cepas creator ẽ terra produceret, diximus: Vos peius pro meliore postulãtes, ad Aegyptum descendite uestrum ibi uotum suscepturi. Indé que contemptus & opprobrium, atque calamitas illis incubuerunt. P. Illis itaque discedentibus, ira diuina superuenit. Quippe mendaces homicidæ, nequaquam deum timentes inuenti sunt. Sciendum autem generaliter, quoniam omnis rectè uiuens, Iudæus seu Christianus, seu lege sua relicta in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, bonique gestor, indubitanter diuinum amorem assequetur. Vestris iterum, ò Iudæi, uotis fidem adhibentes, super uos montem sublimauimus: Sic que ui & uirtute Deum

Israëlitis alchoranum commẽdat.

Bona opera, seu officia.

1. Cor. 9. Ne alijs prædicans, &c.

In iudicio Dei quisq; onus suũ baiulabit.

Pharaonis ultio. Exod.

Vituli adoratio. Exod. 32. & latio legis. Exod. 19. non nihil interpolata expositione.

Manna.

Cõmiscet duas historias. Exod. 15. & 17.

Historia Exo. 16. deprauata.

Omnes Deum timentes cuiuscũq; professionis saluabuntur. Act. 10.

10 20 30 40

te Deum timentes, noſtris mandatis paruiſtis. Quę poſtea linquentes, pœnã
& interitum, niſi diuina ſubueniſſet pietas, meruiſtis. Vobis autem ſcien
tibus diuina uindicta die ſabathi gerentibus illicita, ſuisq; ſequacibus ſi-
gnum iræ pro correctione bonorum impreſſit. Moyſen rurſum Dei nutu
uobis uaccarum cædem iniungentem increpaſtis, quærentes, an ei ridicu-
lum eſſetis. Quod ipſo negante, cum uos nequaquam eſſe ſtultos adieciſſet,
tandem ut per eius inuocationem uaccarum ætas annoteſceret, à uobis ro-
gatus inquit: Sint ætatis mediocris, nequaquam annoſæ ſeu iuuenculæ.
Vobisq; nondum penitus certis adiecit, Sint ſanè nunquam iugo laboriq;
10 ſuppoſitæ. Tunc demum uos eum cum uera certitudine reddiſſe ab opis
diuinæ prece fatentes, uaccam huiuſmodi uix tamen interfeciſtis. P. Cum
quis Dei dogmate ipſoq; faciente homicidam ignoratum patefacere ſtu-
duerit, mortuum cum aliqua uaccæ particula tangat. Sic enim ſuſcitatus,
rem ipſam edocebit. Hæc his´que ſimilia Iudæis agnita, ſuam nequaquam
duriciam ſemouent, cum adhuc corda lapidea, imò duriora geſtant. È pe-
tris autem plures emanantes aquæ timore creatoris diffluunt. Huius itaque
gentis conuerſionem ad legem tuam expectas? Abſit. Illa namque Dei uer
bum auditum & agnitum mutauit, nec ex eo quid operari uoluit. Commo-
dum tamen cum bonis ſimul aſſumens, ipſis annumerari ſe bonam faciens
20 exoptat. Aliud autem remota iudicat, licet ſcire debeat, æque Deum men-
tis arcanum, E uocem agnoſcere. Plures item nequaquam ex lectione, ſed
ex alieno ſermone ſenſu´que legem aſſecuti, libros ex ambiguitatis incom-
modo intereſſe uel non eſſe temerariè captum conſtanter affirmantes, Deũ
Ieſum à ſcriptoribus, cum ſub illius nomine eorum ſcripta ſignẽtur, ignémque
minimè læſurum illos, niſi tempore determinato. Quos econtra ſic ſcri
ptores redarguunt. Cum quo pactum huiuſmodi firmaſtis? Creatori´ne uos
ambiguum & neſcitum imponitis? Omnis autem peccator culpæ culpas ac-
cumulans, igne perenniter comburetur: uelut omnis Deum timens bono-
rum perſecutor operum, paradiſi gaudijs æternè fruetur. P. Filij quidem Iſ-
raël fidem libris in quibuſdam adhibentes, in pluribus uerò minimè, paucis
30 ad modum acceptis, hanc uitam futuræ parantes, huius ſæculi contemptum
& pœnam futuriq; maximè ſine meta ſubibũt. Fœdus namque dilectionis
noſtræ firmatum, uidelicet quod ſolum Deum adorarent, parentibus, ſuæ
legis profeſſoribus, orphanis, calamitoſis ſubuenirẽt, cunctis benedicerent,
nullius cædis proſcriptionibus ſeu factores uel actores orationibus inuigila
rent, deóque debita ſoluerent, nec hoſtium in mutua ſeditione captorum re
demptionem ſuſciperent, rei facti in omnibus ruperunt. P. Cæterisq; pro-
phetis poſtea libro tradito, Chriſto ſimiliter filio Mariæ, cui ſpiritus diuinus
auxilium atque teſtimonium extitit, cur prophetas uobis miſſos diſplicita
prædicantes uel interficitis, uel contradicitis, huicq; libro cœlitus miſſo ue-
40 ſtræ legis firmamento nequaquam fauere, ſed contradicere rem cunctam
uidentes maluiſtis? Non impunè quidem. Hoc enim inuidiæ factum ue
ſtras peſſundans animas, deitatis odium, & iram, mundiq; contemptum &
opprobrium uobis ingeret, qui legi reſiſtitis, hunc ſuum confirmatorem re-
ſpuentes. Si boni eſtis, cur prophetas perimitis? P. Vos per Moyſen uirtu-
tibus & ſcientijs inſtructi, uitulum adoraſtis, fœderéque dilectionis no-
ſtræ firmato, monté que ſuper uos eleuato, noſtrum ex ui mandatum
ſuſceptum

Vt Num. 15. In colligente ligna.

Præcipue innuit uaccam ruſam Nũ. 19. ſed fabuloſa admiſcet, nimirum ex Iudæorum traditionibus.

Iudæorum obſtinacia deplorata.

Deus cordium inſpector.

Ventis doctrinæ incertæ agitatos taxat.

Qui ſeruent aut pereant.

Iudæi tranſgreſſores legis diuinæ.

Crudele præceptum.

Prophetarum hoſtes Iudæi.

Chriſtus à ſpiritu Dei habet teſtimonium.

Alchoran firmamentum legis Iudaicæ.

Mors bonis optanda.

susceptum audistis, uestræ legis aduersarij fuistis. Nonne mortem, si ueraces essetis, optaretis, cum uobis præ cæteris gentibus futuri sæculi uita promittitur? Quisq; uerò uestri plus cæteris annorum spacium ob malorum actuum antecedentium conscientiam affectant, licet hoc eorum malum ex merito futurum nequaquam auferet, creatore factum suum omne dijudicante. Om-

Gabriel familiaris Machumet.

nis aduersarius Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis, ipsumq; diuino præcepto tuis commissum manibus, cum uiam rectam edocens spem bonam bonis polliceatur, confirmantis: omnisq; similiter hostis Dei, ac Michaëlis, et archangelorũ flagitiosis cruciatibus affligetur. Tibi qui-

Aduersarij angelorum perdentur.

dem firma, nec non & manifesta contulimus, quibus mali nequaquam obedient, cum prophetæ ueracissimi legem firmissimam, sua post tergum mãdata proijcientes, neglexerunt. P. Sic igitur lege contempta scientiam à diabolis licet malis Salomoni patefactam, præsagiorum scilicet artemq; magicam,

Salomon magicam didicit à dæmonibus, Iudaica traditio uidetur.

qualis est de diuisione mulieris atq; mariti, & huiusmodi: quam sui principes in Babylonia uidelicet Arot et Marot neminẽ, nisi prius creatore legeq; sua neglectis, docerent: Illius tamẽ inefficaces, nisi deo concedente, perscrutantes animarum suarum nocumentum, & interitum didicerunt. Quibus commodius atq; salubrius esset, deum timere, credere, atq; sperare. Secundũ

Contra magicas superstitiones.

incredulorum huiusmodi uelle nullus à deo liber tibi mittetur. Sed illius pietas atq; donum, in quos uult, & quãdo uult, extenduntur. cuius mandato neglecto, uel consimile, uel leuius præbebitur. An potest quis animæ suæ prodesse sine deo, cœloq; terræ præsidente? Ipsum itaq; diligentes, uestrum bonum atque salutem, ut prius plures à Moyse fecerunt, perscrutemini, nequaquam ad incredulos à fide discedentes. Habentes autem libros uellent inuidia ducti uos adhærentes legi re cognita uera, malam accipere legem. Sed uos indurate, usque dum deus omnipotens placere patefaciat. inuigilate: decimas date. Creator namq; suum cuique rependet meritum. Asserunt ta-

Postulat ab alijs demonstrationem, quam ipse non exhibet.

men, neminem præter Iudæum & Christianũ ingressurũ paradisum. Quod si uerum est, demonstratione probent. P. Generaliter autem diligentibus annotandum, quoniam omnis faciem suam ad deum uergens & benefaciens deum promerebitur nullo timore grauatus. Licet Iudæis & Christia-

Iudæorum & Christianorum contentio.

nis summa controuersię lis incidat. Alter enim alterum nullius esse legis asserit, utroque librum legiferum habente. Quorum uelut & cæterorum consimilia dicentium, litem in alio sæculo Deus iudex dirimet. Quis eo peior

Templorum religio.

existit, qui domus orationum interdicit, earumque destructioni studet? Illis quidem ingressus nequaquam pateat, nisi cum timore maximo in hoc sæculo contemptum, in alio pœnam immoderatam habituro. Cum Dei sit

Veri adoratores ubiq; exaudiuntur. Ioan. 4

oriens & occidens, uersus quamlibet partem orationes fundens deum inuenit. Sua namque pietas nullo loco circumscribitur: Eius sapientia cuncta complectitur. Asserunt item quidam, uniuersitatis creatorem, cœli

Negat dei filiũ.

terræq; regem, cuius præceptum omnia perficit, cui cuncta subijciuntur, filium sumpsisse. Quibus nequaquam ueritas consonat. Sed hi quidem inscij, uelut & prædecessores his dicto consimiles inquiunt, se credituros, si

Sine miraculis fidem poscit.

se deus illis alloquio, uirtutibúsque patefaceret. Nonne satis res arduas uirtutesque sublimes sæpius sapientiũ testimonio peregimus? Nunc tibi ueracia præcepta committo, quibus bonos instruas, nil curans de prædestinatis igni: sed Iudæis Christianisq; prædicans, nullam legem bonam esse, nisi

bene

bene creatoris. Licet ipſi nequaquam legi credẽt, nec dictis tuis acquieſcẽt, niſi cum ſuæ legis extiteris. Cuius ſi iam noſtra doctrina præſtructus imitator fueris, Dei dilectionem et donũ amittes. Omnes hunc librum cœlitus miſſum pro more debito æquanimiter legentes credent: Increduli perpetuo punientur. P. Abrahæ præcepta diuinitus petita complenti, ſeſe rectorem doctoremq; ſtatuere deus iniunxit. Cui reſpondens Abraham inquit: De prole mea quid faciã? Inquit deus: Viris prauis et peruerſis uerba mea ne tradas. Ipſi quoq; Abrahę Iſmaeliq; ſimiliter poſtea nos orationis domũ, timoris expertem, eccleſiæ refugium, hominum cõmodo proponentes, ut eam mundam, et ornatã, & idoneam illic orantibus, aliundeq; uenientibus efficerent, iniunximus. Cuius fundamentum Abraham ſtatuens inquit: Creator optime, locum iſtum tibi ſanctifica, ipſum aſylum cõſtituẽs, & nos filiosq; noſtros in te credentes edocens, quid hic boni gerendum ſit, ueniamq; tribuens, ut miſericors & piiſſimus noſtræ prolis mediatorem prophetam excita, cæteris gerenda, uirtutesq; tuas ſcripto notificantem, eisq; benedicentem, cum tu ſis doctor excelſus, omnia ſciens & audiens. Quiſquis igitur legem Abrahæ neglexerit, dereliqueritue, brutus erit. Qui à deo rogatus, ut crederet, confeſſus eſt, ſe in deum totius mundi regem credere. Vnde hic à Deo dilectus, inter bonos ſumma corona decoratur. P. Abraham quoq; præceptũ idem filio ſuo et Iacob intimans, inquit: Hanc legem ſanctam, atq; dilectam uobis à deo datã, ante mortem ne mutetis. Iacob autem ad loci limitem accedens, ſic ſuos filios affatus eſt: Me mortuo quem adorabitis? Reſponderunt: Creatorem unum, ſcilicet quem tu adoras, & Abrahã, et Iſmahel, et Iſaac. Dixit aũt eis: Illis iam defunctis ſecũdum opera ſua deus ipſe iudex merita prębuit: uobis quoq; cõſimiliter ſecundũ ueſtra daturus. Nec enim ab illis ueſtra, nec à uobis ſua perquirẽtur opera. Nunc quidẽ Iudæi & Chriſtiani gentem tibi cõmiſſam abſtrahere nitentes, ut ſuã amplectatur legem, & illã profiteatur, ammonẽt. Eorum enim uterq; ſuam legem tantũ bonã eſſe cõfirmat. Illa uero ſe legẽ Abrahæ, nõ aliã amplecti, iuſte profitetur, uiri iuſtiſſimi. Tu ergo fidem creatoris illis prædica, penitus perſuadẽs, ut libris tibi diuinitus miſſis, Abrahæq;, et Iſmaeli, et Iſaac atq; Iacob, & tribubus legibusq; Moyſis, & Chriſti, cæterorũq; prophetarũ nullis per te ſegregatis, firmam fidem adhibeant, creatorẽ adorãtes. Qui ſi noſtris præceptis paruerint, ſectã optimam imitabũtur. Sin autẽ, Deus te liberabit ab illis. Nos quidem uerbis creatoris, quibus nihil eſt melius, ſubiecti ſumus in omnibus. Illi uero dicunt, Abraham, et Iſmaëlem, eorumq; ſequaces Iudæos uel Chriſtianos fuiſſe. Huius tam rei ueritatẽ agnoſcunt, meliusq;. Deus. Sed cum taceant, peccant. A gente præterita Deus nequaquam opera ueſtra, nec à uobis ſua exiget, quærens, cur mala gens primum orationis orientem dereliquit, cum ipſius ſint oriens & occidens omnis, quoslibet electos ſuos ad ſe ducentis. Tibi tamen nunc hucnũc illuc aſpiciẽti, tuisq; ad meorum propriorum noticiã, qui ſunt mediatores gentium teſtes, ſuum prophetam proprium teſtem habentes, orationis locum ueracem & idoneũ deo teſtificante uidelicet uerſus Mercham, tẽpliq; ſui medium, quod Abraham primò fundauit, firmabo: quo ſemper ubicunque fueris, faciem tuam orando uertas, ne te damnent, accuſentue alij, quàm mali. Etſi legum populus illam partem orandi renuerit, tu ne ſequaris eum. Hæc

Abrahã doctor à deo conſtitutus.

Nõ ſanctũ canibus dandum.

Tẽplũ Mechæ conditum ab Abraham.

Vidit Abrahã diẽ Chriſti, & gauiſus eſt.

Pater credẽti Abraham.

Reddit Deus unicuiq; ſecundum opera ſua.

Doctrinæ Iudæorũ et Chriſtianorum opponit friuolũ commentum, quod librũ cœlitus acceperit. Id fecerũt Elceſaitæ. Euſeb. 6. lib. Eccleſ. hiſt.

Cõfeſſionẽ fidei requirit.

Verſus Mechã ſpectãdo præcipit orandũ: ut Iudæi uerſus Hieruſalem.

 etenim

ëtenim agens iam ueraci noticia tibi monſtrata, malis connumeraberis, ipſi tamen filijq; ſui ueritatem agnoſcunt, licet eorum plæriq; negent. Cauendunt quoq;, ne ſis eorum imitator, qui nunc affirmant, nunc negãt. Omnis tamen uerſus quamlibet partem orans, quærendo quod eſt optimum, deum exauditorẽ promerebitur: Licet optimus et ueraciſſimus orationis aſpectus uerſus centrum templi Mechæ uertendus eſt, deo teſte. Vt in te quidẽ meũ fructificet uerbum, tuq; bonã ſectam exequaris, me ſolum time: uosq; ſimiliter omnes, quibus de uobiſmet ipſis prophetam excitaui, qui uobis dicẽda gerẽdaq; prius ueſtræ nõ ſubiecta peritiæ monſtret. P. Vt uos aduocem, meum nomen inuocate, grates referendo, nequaquam negando. Boniq; ſibi per abſtinentiã, patientiã, orationes prodeſſe uelint. Huiuſmodi namq; uiris deus inhabitat, illis propitius ſuã concedens gratiam. Patienter enim colligẽtes mandatũ timoris, et famis ac detrimẽti, uitæ, pecuniæq;, et arborum, gaudiũ metẽt, et ſimiliter damno ſuperueniente dicentes: O creator, tui ſumus: ad te redituri. Obſequio dei peremptos nemo mortuos exiſtimet, ſed illos potiſſimum uiuos & ſanos. Meccham peregrinantes, locũ in itinere, cui nomen Acepha, nullatenus adire prætermittant. Omni bonum corde puro proponẽti, deus multiplicem remuneratione faciat: mala linquẽtibus, bonaq; gerentibus dabit ipſe ueniã, cum ſit pius, ueniæq; largitor. Virtutes itemq; bonum abnegantẽ, poſtquàm libri ſapiẽtibus illa patefecerint; deus abhorrebit, et deſtruet. Mandatis Dei minimum contradicenti, ſicq; mortuo, ira dei, & angelorũ omnium, ac hominũ ſuperueniens, ipſum nunquam impunitum eſſe permittet: Quem nec deus unquam reſpiciet. Iurans namq; falſum confunditur: Vtroq; uero iurante, uerum ſuper Iudæos tranſit. P. Creator inquit: Vnus ego creator ſum, ſemper idẽ pius, et miſericors: præter quem non eſt alius, cuius mirabilia uirtutesq; ſapientibus atq; diſcretis ſunt cœli terræq; machina, diei noctisq; uiciſſitudo, naues æquoreæ uiris accommodæ, eductus imbrium torpeſcentis rigatum, omnium animalum compoſitio, uenti, & nubes interpolatæ undiq; uenientes, aërem & terram occupantes. Pars hominũ nequaquam Deum, ſed aliud loco ſui colens, et præ cæteris diligens, cũ iram Dei perſpicit, illã fatetur grauiſſimam, omnemq; deo uim attribuit, qua plus Deus bonos diligit, diuino quidẽ iudicio diſcernente pios ab impijs, ſapientes à ſtultis. Malam ſectam aſſecuti, cum nec pœnæ nec ardoris finem ſentient, ſi fas eſſet redire, ſibiq; ſectam eligere, primos doctores penitus reſpuerent. Vos igitur homines comedite ſapida bonaq; terrę, non exequẽtes iniurias diaboli, uobis aduerſantis: qui peruerſa docens inſinuat, ut creatoris prorſus uobis ignarata mentientes imponatis. Hi rogati præcepta diuinitus obſeruare, dicunt ſe nullã non primam ſuorũ ſectam executuros. Patres itaq; ſi ſtulti cęciq; fuerunt, imitabimini: Eritis igtur uelut ſurdi, muti, cęci, ſtulti, ijs cõparabiles qui nil pręter auditum proferũt uel ſciunt. Viri boni, deo grati, bona uobis ab illo collata comedite, grates ipſi reddẽtes, et prę cunctis inuocãtes. A morticinijs uero, & porco, et ſanguine, et ab animali quolibet perempto non in creatoris nomine, uos abſtinete. Neceſſitate tamẽ locoúe cogẽte, inde quẽlibet ſaturari, nil alias ſecum inde portantem, minime peccatum cenſetur. Deus namque pius inde ueniam largitur. Hunc librum à creatore datum contradicentium, et pro minimo ducentium uentres ignis indeficiens cibabit, eisque nul

lum

Solus deus timendus.

Subinde in ſe tranſfert illud Deut. 18. & Act. 7. Prophetam de uobis. &c.

In patiẽtia poſſidebitis animas ueſtras.

Immitatur illud, Qui perdit animam ſuam, inueniet eam.

Matth. 5. Qui ſoluerit minimum.

Falſe iurantes puniuntur.

Vnũ deũ colendũ oſtendit ab eius potentia et operibus.

Sero ſapiẽt, qui doctores falſos audiunt.

Diabolus impoſtor.

Stulti patrum æmulatores.

Vetita et Leuit. 11. et 21.

Diſpẽſatio ex neceſſitate, nõ ob pecunias.

lum opus proficiet. Qui nec diuinum alloquium in sæculo futuro, nec pœnæ decrementum accipient: cum sectam malam pro bona, iramque Dei pro dilectione sibi comparauerunt, potius errori quàm libro cœlitus misso consentientes. Versus orientem uel occidentem orationes fundere, minimè fideles & ueraces efficit, sed in Deum credere, & alius aduentui sæculi, nec non angelis, & libris, atque prophetis fidem adhibere, pecuniámque suam beniuole consanguineis suis, orphanis, pauperibus, & mendicis hostiatim quærentibus, atque captiuis impertire, orationibus inuigilare, Deo debita soluere, uerbis fidem & constantiam habere, hora graui malum et litem sustentare: Hæc inquam omnia quibus insunt, Deum timentes atque fideles perficiunt. Cædis uindictam æqualem & consimilem quæ multorū uitas protegere, uersus scientes deumque timentes uobis scripsimus, ut liber scilicet libero, captiuus pro sui simili, fœmina pro fœmina mortem subeat: nisi quis pro pecunia cōdonare uolēs, secundū Dei præceptū, leuius homicidæ pacificetur. Aliter aūt faciens, malum diuinitus datū incurret. Quilibet item ad interitum accedens, de pecunia sua possessa rem determinatā atque scitam familię suę, propinquisúe suis ad eleemosynas distinctas peragendas inde commendat: quas quilibet eorum postea mutans peccabit, creatore singulos actus suos dijudicante. P. Si prauitatem derisorum suspicetur, ipse rem disponens, eos mitigando corrigat, Deo cuncta condonaturo. Ieiunium quidem uobis, sicut & prędecessoribus uestris, per quod Deum timere uideamini, tempore statuto, certoque dierum numero, uidelicet mense Romodā, in quo liber hic legifer boni malique discretiuus cœlitus est datus, iniungimus: Quod quisque unius præter infirmum, & uiatorem persoluat. Quod & ipsi postea faciant tempore quolibet. Deus enim mansuetus et pius, grauia à uobis nequaquam exigit: qui communiter etiam uobis nocturnos cum mulieribus coitus, cum abstinentiam huiusmodi tum difficilem, tum uobis impossibilem agnoscat, permittit, inde daturus ueniam. Inoleuit quidem diuitibus consuetudo, ut eleemosynis ieiunium redimerent. Sed hinc alter comitetur alterum. Vos de me quæstione facta, me propinquum orantibus responsurum, iustisque præmia facturum affirmate. Inuocantes quoque meis obedienter præceptis respondeant, ne deuius error eos abducat. In templis nullus sit cum mulieribus coitus. Die tota ieiunantes, nocte ieiunium soluite, tūc comedentes & bibētes quantū libuerit, ferè ad principium horæ, quæ solis ortum antecendit. Hos terminos à Deo constitutos nemo transgrediatur. Ex mendacijs, uel pro causis agendis, iudicijsúe dandis uictum acquirere, pecuniam sumendo nolite. Interrogati de lunatiōibus, docete illas homini cum modo statutas, cum per eas tempora peregrinationis atque ieiunij discernantur: In quibus summè nitendum, ut Deum timere atque diligere uideamini. Hostes atque pugnaces Dei præcepto dilectioneque expugnate et interficite, & à locis unde uos proiecerint eijcite. Infestatio namque seditioque pugnax plusquam cædes officiunt. Apud Meccham tamen nemo uobis superueniens hostis perimatur. Tunc autem cædem promeretur. Solus domorū ingressus per portas, nō retrorsum, non collateraliter, iustus atque bonus cēsetur. P. Hostibus sicut & cæteris ad Deum redeuntibus, ipse pius prębet ueniam, uelut peccatū & multum mense libertatis & quietis, in anni succedentis mense consimili ueniam

Quid beatum faciat, et bonū.

Cædis uindicta

Eleemosynæ per testamētū.

Ieiunium solenne mense Remodam.

Contra calumnias, et tabulas forenses.

Temporis obseruatio.

Bella gerere, deo gratum. O spiritum sanguinarium, qui mendax & homicida fuit ab initio.

Seueritas iudiciorum. *Peregrinationes ad loca religiosa.*

niam meruit. De facientibus illicita fiat iudicium. Inferentem uobis iniurias atque molestias, cum similibus pœnis afficite. Pecunias uestras propter Deum in peregrinationibus expendite, non desperantes: nec redeatis, nisi primum peractis omnibus, pro facultate uestra, peregrinationi conuenientibus, nisi timoris locus impediat. Omnia complere studens, cum Deus grauiter & exquisite perfectionem affectet, pro modo suæ facultatis operetur: Impotens autem in itinere tres, & post reditum septem, sicque decem dies ieiunet: quem scilicet peregrinantem sua mulier non comitatur. Caput dolens, & ægrotus, suum eleemosynis ieiunium persoluat. Peregrinari proponens, facta praua, malasque cogitationes prorsus abijciat, nec aliquam controuersiam agat. Omnes actus bonos deus annumerat: cuius timor, fames est atque sterilitas. Huius abstinentiæ peregrinationisq; tempus menses statuti metiuntur. Omnes sapientes uiæ pertimescant, a quo sibi necessaria petere non uerecundentur. A peregrinationibus quoq; redeuntes, & repatriati, me dominum inuocent, suorum peccaminum ueniam postulantes: cum sim pius, ueniæq; dator: Sectam bonam eos edocens, qui prius prauam atque peruersam secuti sunt, omnibusq; peractis me, quantum patres suos, plusúe diligentes, honorificent. Quidam enim solum in hoc sæculo suo ditari uoto precantur, in alio nil boni sumpturi: Discretiores in utroque, suo uoto bonoq; perfrui, nec aliquibus pœnis opprimi, suppliciter Deum exorantes postulat. Horũ Deus exauditor, operumq; suorum denumerator, merita multipliciter retribuit.

Deus remunerator inquirentib. eũ. Heb. 11. *Deus solus inuocandus.* *Imò ex toto corde, tota anima, &c.*

Alterũ exẽplar hic apponit Azoara III. *Falsi fratres.* *Paci studendũ.* *Iudiciũ nouißimum.* *Apostatæ grauiter punientur.* *Sectarum controuersias Machumet sustulit, & rectũ salutis iter monstrauit, scilicet.*

Dies peregrinationis ab ipso dispositos si quis prius posteriusúe per biduum incœperit, nequaquã inde reus existit, si Deum timeat, uelut ad ipsum rediturus. Plures eloquij melliflui, quorum uox cordi nõ consonat, Deũ sui cordis testem aduocãt, cum ipsi tamẽ perniciem, gentiq; flagitium, fructibusq; pestem inducere nitãtur. Hi tales gehennæ puteo pœnis undiq; uexati sepelientur. Obsequio diuino deiq; dilectione mortem subeuntibus, diuina pietas gaudia præbens superuenit. Viri boni, pacem inuicem diligite, errorem diaboli uobis aduersantis euitantes. Seducti quidem & errantes post nostrorum traditionem præceptorum, Deum pium obsecrando sperãtes ueniã adipiscentur. Creatoris, nec nõ & angelorum in nubibus aduentum, singuli simpliciter expectent: ad quẽ omniũ fiet reditus. Filios Israël de præceptorũ nostrorum atq; uirtutum quantitate, numeroq; percunctari uelitis. Ius moremq; bonũ agnitum permutans, Deum grauẽ atq; difficilẽ inueniet. Incredulis atq; malis hic à deo uitæ uenustate, iocunditateq;, quibus & boni ridiculo sunt, ditatis, Deũ timentes die iudicij præcellunt: quãdo Deus quos uoluerit, innumeris bonis ditabit. P. Humano generi toti prius uni genti prophetas mittens, ut ei fidem & spẽ intimarẽt, eosdem libris ueracibus boni maliq; discretiuis instruxit. Quibus iam mandata iusta cognoscentibus, & nõ alijs, lis atq; dissensio nõ mediocris inciderunt, eorũq; per sic & nõ sic esse, discretorũ, quibus sibi placitis Deus deinceps uiam rectã ostendit. Vnde uobis aditum in paradisum patẽre putastis, cũ uestri prædecessores multa gerendo bona, plurima mala perpessi sunt: quousq; prophetæ uirisq; bonis cũ eo uindicẽ quærentibus intimatum est, uindictã propinquã esse. Perscrutantibus, quid expendãt: ut prosint parentibus, propinquis & orphanis dicito. Quicquid boni feceritis, creator agnoscet.

scet. Litium actũ uobis, licet nolentibus, qui multa uobis utilia negligitis, plura nociua diligitis, cuius rei Deus est cognitor, nos uobis iniunximus. In mensibus etiam libertatis & quietis pugnam ingredi, maximè tamen cõtra non inuocantes Deum, iustum est & utile: sed Mecha quosquã eijcere, grauissimum est Deo. Guerra namq; plus quàm cædes officit. À tua lege † dissidentes, absq; intermissione tuæ genti bellũ inferent, usquequo eam ad suã legem si possibile sit cõuertant. Tuam autem propter aliam mutans, & in ea manens, hic & in alio sæculo reus igne indeficiente peribit. Viri boni, Deum timentes, & in eius nomine pugnantes, spe diuina corroborent. 10 Deus etenim pius atq; propicius ueniam eis præbebit. Sciscitantibus de uino, scacis, talis, & aleis, & huiusmodi, dic, peccatum maximum esse huiusmodi potum & ludum: Licet tamen dulcescant hominibus, tum utilitatem ferant hæc peccatorum materies, peccata tamẽ nociua sunt. Quærentibus, quid expendent: dic, bona dei. Tu taliter huius futuriq; sæculi noticia per Deum instructus, persuade quærẽtibus de orphanis, ut eisdem benefaciãt, & subleuent, eosq; sibi fratres efficiãt. Sin aũt, tantã illis Deus egestatem & inopiã ingeret, si sibi placuerit, cuius uoluntati nulla resistere queunt, quod nec sibi, nec alijs prodesse poterunt. Bene operantes, etiam ab alijs ipsemet discernit. Alterius legis fœminas in uxores nec ducatis, nec filias uestras ui- 20 ris alterius legis nubere permittatis, nisi pòst eorum ad uestrã legem cõuersione facta. Homo namq; legalis præcellit ex lege quamuis placidissimo, cum illius ad ignem omnis gressus intendat. Deus autem hominibus persuadens, ut sibi caueant, ad paradisum euocat. Menstruatas item nemo tangat, nisi prius mundatas. Res namque munda deo placet. P. Mulieres uobis subiectas penitus pro modo uestro, ubicunque uolueritis, parate, * Deum timentes, ad quem omnium fit reditus, qui bonis præmia, malis cruciatus tribuit. Vestris animabus utiles estote, nec per ipsum nominaue sua singulis negotijs iurate: cum ipse sit omnium auditor & cognitor. In illis quidem solis sacramentis, quibus falsitas corde firmatur, Deus appositus 30 læsionem contrahit. Mulieres à maritis relictæ, nemini nisi prius quatuor peractis mensibus nubant, quos maritis uolentibus renubere bonum est. Sin autem, Deus audit & uidet. Non nubant etiam aliquæ relictæ, nisi prius emundatis tribus menstruis. Vuluæ conceptus nullatenus (Deum timete) negetur maritis, etiam si placuerit. Ipsi namque præsunt mulieribus. Secundo derelictæ nubãt, potius quàm cæteris. Tertio uero spretæ, nequaquã, usq; quo maritis alijs nupserint, & ab illis relictæ fuerint. Tunc autem ipsæ uolentes, prioribus maritis antè bene reconcilientur, aut nullis coactę uiribus honeste dimittantur. Aliquid primo datum illis auferre, nefas est, & inhonestum. Mulieres fugam præparantes, marito nolente, rediman- 40 tur ab ipso, non tamen propter iram uel odium, ne diuinam iram mereantur. Diuina præcepta minime cum ridiculo suscipientes, bonorum uobis à Deo datorum, librorumq; cœlitus missorum, castigati, Deumq; timentes, & eum omnia scire credentes, recordemini: uestrisq; mulieribus relictis, cũ terminus nubendi uenerit, nullã uim inferatis: quin ꝓ uelle suo quilibet nubãt. Vobis etenim, licet inscijs, hoc optimũ esse Deus agnoscit. P. Mulieres per biennium suos infantes nutrire, & à patribus, uel ab eis quibus pecunia sua commendatur, uictui uestituique necessaria determinata

Deus bella iniunxit suo populo. Iusta quidẽ. At rursum dicit: Non occides.

† Quæ igitur pax & cõiunctio inter Christianos et Machumetistas?

Ludus illiberalis, et uini poculũ prohibetur.

Visitate pupillos et uiduas in tribulatione ipsorum. Iacob.

Matrimonium sit inter consortes religionis. Deut. 7. &c.

Abstinendum à menstruata. Leuit. 18.

**Violentius hic locus à nostris tortus est, quasi nefaria permittat, quũ adijciat, Deum timentes, etc.*

Nõ assumendũ nomen Dei inuanum.

Diuortium. Deut. 24. aliter. etc.

Vxor debitum reddat marito, etc. 1. Cor. 7.

Vxores perfugæ reducendæ.

Educatio prolis.

suscipere, ius æquum exigit: sic tamen, ut nec pater nec mater damnum seu periculum subeat, deo nemini, quod est impossibile, præcipiente. Fas est item, aliam altricem aduocare, sed cum præmij sui determinatione manifesta. Mulieres suis maritis mortuis, nemini nisi post IIII. menses, decemq; dies, nubant. Hocq; deinceps pro uelle suo faciant. Igitur absque molestia & impedimento, permittatis eas sua corpora adaptare, atque pollire, simul & nubere: quas uelle uobis coniugio uincire, nec uox uestra promat, nec cogitatio perpendat, usquequo termino peracto manifeste notificetis. Deo namque placet res manifesta & determinata, qui cogitationes omnes dignoscit. Eisdem item annum à maritis sumptum, ut domos post mortem eorum non egrediantur, accipientibus, minimè licet exeant, molesti sitis: cum Deus huius culpæ uindex existat. Eædem etiam, coram bonis uiris pecuniam determinatam accipiant. Repudium sponsarum ante tactum suum neminem aggrauet. Quisque namque maritus suæ sic relictæ, pro facultate sua rem determinatam, uidelicet dotis suæ medium, nisi patre uel præsidente mulieri condonare uolente, quod Deo teste melius est, persoluet, nec firmati fœderis immemor esse debet. Orationes, maximeq; mediam prætermittere, summe cauendum. Fiant igitur ubique more consueto, secundum dogma nostrum, nisi timoris locus impediat. Quo contingente, pedes pede, miles equo fundat orationes: Ita uos Deus docet suorum præceptorum peritiam. P. Nonne qualiter Deus ipse millenis uiris pro timore mortis domos suas egredientibus, inquit: Moriamini, nouistis. Et eosdem deinceps ille semper pius in homines, licet ingratos, reuiuificauit: In honore creatoris cuncta scientis, & audientis, sibique seruientibus multiplicem remunerationem agentis, qui sumit & donat, & ad quem omnium fit reditus, certamina perficite. Vobis quidem notum extimo, qualiter populus filiorum Israël, Moysis uidelicet posteritas, à propheta suo regem, sub quo lites Iudæi nomine faceret, postulauit. Ille uero respondens, inquit: Vos certamen postulantes, forsan si præceperimus, non agetis. Illi inquiunt: Nos è domibus nostris atque prole propulsi, quomodo pro Dei nomine non pugnabimus? Bellum tamen iniunctum omnes, præter admodum paucos, recusabant. malosque Deus agnoscit, propheta quidem dicente: Regem uobis Deus Saulem constituit. Indignati sunt dicentes: Ille quare rex noster efficietur, cum nec ipse pecuniosus diuesue sit, nec nobis meritis coæquetur? Propheta inquit: Deus suos honores & dignitates dans cui uult, illi corporis immensitatem, & cordis amplitudinem conferens, eum super uos exaltauit. Cuius rei uobis signum sit & argumentum, quod ipse cum arca, ubi repositæ sunt diuinæ uirtutis reliquiæ, Moysis & Aaron, legiferæ tabulæ scilicet, & uirga ad nos ueniat, angelis afferentibus arcam, quod mirabile uirtuosumq; Deum timentibus apparebit. Saul igitur sic accedens cum exercitibus, inquit: Vos riuos deo docente uisuri, nihil inde nisi quantū manus semel hauserit, gustetis: quod quilibet transgrediens, mei iuris esse desistat. Omnes tamen præter paucos præceptum potando transgressi sunt. Illis quidem, suisq; scilicet non potis, riuos transgressis, de posse suo contra Goliam exercitumq; suum dubitantibus, uiri boni, scientes se ad creatorem redituros, inquiunt: imminere exercitus: paruissimi deo præside corroborati, maximos uicerunt funditus.

Deus

Nuptiæ iteratæ mortuis maritis.

Repudium.

Orationes non sunt omittēdæ.

Ad bella instigat, ut solet.

1. Reg. 8. Historia perperā exposita.

1. Reg. 11.

Videtur Gedeonis historiā admiscere. Iudic. 7.

1. Re. 18. aliter narratur hic.

Deus enim semper abstinentibus & induratis suffragium præstat. Goliam itaque suo cum exercitu comminus aspicientes, Deum adiutorem contra malos homines, & datorem fortitudinis atque constantiæ supplici uoto precantur: sicq; uictores facti sunt, Dauidq; Goliæ peremptori deus honorem, & regnum, rerumq; noticiam, omneq; magisterium pro uelle suo tribuit. Tali quidem ratione, nisi deus alium alij resistere, litemq; fieri iuberet, terræ frequentatione cultuq; carent. Tibi, qui es unus prophetarum, has uirtutes, deiq; signa patefacio.

Perseuerantiā commendat. Precibus & uirtute uincitur.

Alterū exemplar hic ponit Azoara IIII.

OMnium prophetarum alio super alium per me sublimato, & eorum quibusdam cum Deo locutis, Christo Mariæ filio animam nostram proprie conferentes, uim atq; uirtutem præ cæteris prebuimus. Deo quidē prohibente, seu uirtutibus prius agnitis, nulla lis atq; controuersia inciderent: cum nunc omnes dissentiant. Vnus namque sua credit, alius minime: nec omnes bonam legem imitantur. Viri boni, de meis bonis uobis commendatis, priusquam dies ueniat, qua nec emptio, nec accommodatio, nec amici beneficium proficit, expendite, meisq; præceptis parete. Increduli namq; maximis pœnis affligentur. Ego quidē solus Deus uiuus, & uerus creator, præter quē nō est alius, edico, quatinus surgatis, nec uobis sopitio, seu somnus irrepat. Dei sunt uniuersa cœli & terræ: sine cuius uelle quis cuiusquam orator erit? Ipse scit manibus insitum, posteriusq;. De cuius sapientia cœlum & terram compræhendite, cunctis incompræhensibili, nemo quicquam assequitur, nisi munere dei uelleq; suo. Vim nequaquam propter legem inferas, cum recta prauaq; uia patefactæ sint. Non credens in idola, sed in creatorem, mandatis dei sapientis, & audientis, & omnibus eum adorantibus propicij, parce, & è tenebris in lucem perducitur. Incredulus autem, è contrario distrahitur, igni perpetuo deputandus. Nonne nouistis, Abrahæ à deo regis constituti, cum quodam alio de Deo disputationem? Cum enim Abraham dixisset, deum mortificare & uiuificare, ostentabat & alius se similiter facere posse. Abraham uero dicente, solem ab oriente in occidentem solo Deo faciente rotari: alius ille stupidus obticuit. Accepistis item, qualiter quidam per uillam desertam transiens, & quærens, an eam Deus unquam reædificaret? morti centum annorum spacio deo iubente succubuit: Qui uitæ restitutus, & à Deo rogatus, an accubitus illic spacium nosset? inquit, Per diem, uel diei portionē. Cui Deus ait, Imò per centum annos, cibumq; tuum absq; detrimento uitioq;, similiter & asinum aspiciens, & qualiter ossa connexionem carneumqúe tegimen sumant, agnoscens, hæc mirabilia uirtutesqúe gentibus prædica. Ille quidem Deum omnipotentem esse se scire deum confessus est. Abrahę rursum Deum deprecanti, ut eum qualiter mortuos reuiuificaret, edoceret, inquit Deus: Nonne credis adhuc? Respondit, Ita: Sed cor meum firmum constansqúe fieri postulo. Dixit deus: Aues quatuor membratim incide, & per montes uarios portiones dissipa, uocatæqúe cito uenient, scitoqúe Deum incompræhensibilem & sapientem esse. Sua pro deo distribuens, grano septem spicas, quarum singulæ centum obtinent grana, emittenti similis existit. Deus cum sit potens & sapiens, atque benignus, cui uult, duplicat. P. Expendentes pecuniam suam in itinere Dei, absque omni ostentatione, indubitanter cum Deo manebunt. Alio-

Christo prophetarū excellentißimo anima dei collata. Cur igitur negas filiū Dei?

Beneficentia.

Vnus deus uerus, uiuus, omniū cōditor, omniscius, inperuestigabilis sapientiæ.

Nemo ui cogēdus ad religionē. At quoties tui oblitus Machumet, iubes contrarium?

Fabulæ Iudaicæ de Abrahā.

Resurrectio per fabulas hic adstruitur. Alibi solidas rationes ponit diuinæ uirtutis.

Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis. Id grani similitudine ostēdit.

quin ſcitum atque benignum, muneri cum oſtentatione præualet: Cum ſit Deus copioſiſſimus & mitiſſimus, expers iracũdiæ. Igitur uiri boni, ueſtras eleemoſynas oſtendendo ne perdatis. Sua namq; diſtribuens, ut ſciant homines, nec deum die iudicij poſtulans adiutorem, terræ lapidoſæ puluere pauco coopertæ ſupernè comparatur: cui pluuia ſuperueniente, nil niſi lapis remanet. Subſtantiam uero ſuam propter Deum diſſipantes, & in bono perſeuerantes, grano loco ſterili ſeminato, unde ſuperueniens imber immenſus quadruplum, imber uero paruus minus educit, conferuntur. Deus omnia facta tam bonorum quàm malorum remunerat. Quis perpulchrum hortum habens, in quo ſint palmæ, & uites, ſubtusq; fluentes aquæ, & arborum genus omne, ipſeq; ſenex pater infantum pauperũ, ignis omnia conſumentis ſuper aduentum quærent. Huius diuini dogmatis, cogitationum ueſtrarum prouidi, memores eſtote, et eleemoſynas de meliori tum pecuniæ lucro tum terræ productu ueſtro: nequaquã autem de acquiſitis iniuſtè. Huiuſmodi namq; munera deus nõ curat. Satanas autem inſinuat, ut aut nulla, timentes egeſtatem, aut iniuſta diſtribuatis, & nefanda faciatis. Deus quidem ueniam & largitatem, atq; ſapientiam iniungit: qui quandoq; diſcretionẽ cui uult optimum munus efficit, quod nemo niſi ſenſatus, & nequaquam inanis cerebri percipit. Eleemoſynas palàm facere, bonum cenſetur: clàm uero, melius. Et hoc peccata tollit. Deus namq; ſecretorum cognitor, omnium iudex, beneficium omne factum ſeu propoſitum agnoſcit: Mali uero ſuffragio carebunt. P. Meum quidem eſt, nequaquam tuum, uias rectas cui uoluero, patefacere. De bono uobis commiſſo, ueſtris proficientes animabus, eleemoſynas facite ſinguli. Deus enim ſingulis ſuas reddet, neminiq; malũ faciet ipſe. Maxime tamen illis benefacite pauperibus, qui uno loco morantes, & pro uerecundia nil poſtulantes, diuitibus uel ſibi ſuisq; ſufficientibus qualitercunq; connumerantur. Hoc enim ſumme deo placet. Generaliter quidem ſubſtãtiam ſuam die noctuq; palàm & clam in Dei nomine diſtribuentes, diuinam miſericordiam aſſequuntur, nec hic, nec in alio ſæculo timorem habituri. De fœnore uiuentes, non niſi quaſi dæmoniaci reſurgent, cum ipſi fœnerare, quod deus nefas & illicitum ſtatuit, licitis annectant, dicentes fœnus eſſe, qualis eſt mercatura. Linquens peccatum, & pœnitens, factum præteritum deletum & ad nihilum redactum extimet: regrediens autem, & reincidens, ignem perpetuum ſine termino ſentiet. Hunc etenim, ſicut & omnem incredulum ac peccatorem, Deus abhorrens, deprimit. Eleemoſynarios quidem & beneficos omnes, quales ſunt credentes, & orationibus inſiſtentes, ac Deo debita perſoluentes, ſua dilectione ſummoq; bono ditat. Boni itaque uiri, Deum timete, & fœnerare prætermittite. Sin autem, iram & odium Dei atque prophetæ ſuſtinebitis. A fœnore rediens, capitale ſolum accipiat: nihil quidem ex alieno, nec alij de ſuo debitore perſoluere nequeunte ſuã poſſibilitatem expectet, & eleemoſynas agat. Hoc enim ſibi commodius eſt, atq; melius. Diem ueſtri reditus ad Deum, qua quiſque ſecundum modum atq; menſurã ſuorum operũ, Deo nemini malũ faciente, ſuſcipiet, timete. Emptiõibus ad terminũ factis adſit ſcriba fidelis, et Deũ timens, qui nihil addat ſeu minuat, nec quid falſitatis immiſceat. Et ſi bene promere neſcius & infacundus fuerit, alius ueridicus pro eo dicat. Sintq;

duo

Marginal notes:

Similitudo non inſcita.

Deus unicuiq; ſecundũ opera ſua rependit.

Deus uolens iudiciũ, odit rapinã, etiã in holocauſto. Eſa. 61.

Eleemoſynæ occultæ meliores.

Eleemoſynis redimuntur peccata. Dan. 4.

Deus ueritatẽ reuelat ſolus.

Verecũdis inopibus præcipue ſuccurrendum.

Contra uſuras. Deu. 23. Ezec. 18. Pſal. 14. etc.

Pœnitentibus cõdonãtur peccata: quod ſæpe dicit, cauſam autem ignorat: nempe Christi ſeruatoris mortem.

Cũcta quæ fiũt adducet Deus in iudiciũ, etc. Eccleſ. 12.

Emptiõis tabulæ quomodo fiant.

duo uiri testes, uel unus uir duæq; mulieres idoneæ, ut alteram immemorem altera reducat ad memoriam. Diligenter quidem hoc intuendum, ut omnibus mercationibus ad terminum factis, aliter non semper est necesse, testes atque scriptor adhibeantur: ut nulla lis sit, aut controuersia de re ipsa uel termino breui seu longo oriatur. Sed si scriptorem uelut in itinere reperiri sit impossibile, pignus sumatur. Quod si alter alterius fidei mercaturam commiserit, debitori summe cauendum est, si Deum timeat, ne dolum aliquem seu molestiam inde faciat creditori. Testimonium nullatenus negetur, cum hoc magnum peccatum sit. Et Deus, cuius sunt uniuersa cœlestia atque terrestria, omnia occulta perspicit, & omnia librat æquanimiter, tam corde retenta, quàm uoce patefacta, ijs ueniam & bonum, ijs malum pro uelle suo discreto conferens, super omnia potens. Testes atque scriptorem nemo lædat, nec eis molestiam inferat: Sin autem, summe Deum offendet. P. Libro sibi cœlitus misso propheta fidem adhibuit. Sicque boni uiri cuncti crediderunt in Deum, & suis angelis ac libris atque prophetis consenserunt. Inter prophetas discutere nemo præsumat. Quorum hic habetur sermo: O Deus, nos ad te redituri, tuum audientes præceptum paruimus, ueniam expectando, & precando, ne uindictam de obliuione uel errore nostro sumas, uel nobis me antecessoribus nostris tuam iram immittas, seu nostris humeris intollerabile quicquã imponas: cum tuũ sit, à nemine quicquã nisi secundũ uires suas exigere, & singulis secundum opera sua facere. Tu Deus esto nobis misericors atq; propicius, ueniæq; dator, qui es dominus noster, & nos à malis hominibus protege, & contra seditiosos auxiliare.

Testes. *Pignus.* *Depositum.* *Testimonia.*

Imo spiritus prophetarum probandi sunt. Deut. 18. & Matth. 24. 1. Ioan. 4.

Præcepta Dei uiribus humanis præstari posse, subinde dicit cum Pelagio.

AZOARA V.

† DEus pius atq; misericors, scilicet uiuus, & altissimus, præter quem nõ est alius: qui prius testamentũ, deinceps Euangeliũ rectas uias hominibus tradidit: postremũ librũ ueracissimũ * uidelicet Alfurcã uestræ legis† cõfirmatorẽ uobis desuper præbuit. Isteq; cõtinet uerba quædã firmissima, & infringibilia, quæ sunt libri scilicet mater ac materia: quædã uero contraria, quæ nutantis peruersiq; cordis homines ad cõtrouersiã cæteris inferendam, & ad expositionis suæ notitiã exequũtur. Expositio uero sua soli Deo et sapientissimis, qui toti libro credentes totũ à Deo datũ esse testatur, cuius nulli nisi sapientes memores existant, patet. Increduli quidẽ, & huic libro cõtradicentes, cruciatus grauissimos, & omnimodas angustias patientur, altissimo Deo uindice: cuius sapientiæ nulla sunt incompræhensibilia, qui uuluæ conceptum prout uult, cuilibet similẽ operatur. Ille igit̃ post legẽ suã rectã à se nobis intimatã, cũ sit omnium bonorũ largitor, omniũ gentium congregator, illa die post certum à Deo terminũ propositum uentura, qua nec proles, neq; pecunia, nec eloquiũ prodesse quibit, animos nostros infirmari, multariúe nõ patiatur. P. Per Pharaonis suæq; gentis & propriorũ etiam mandatis Dei contradicentium exitium, diuinamq; uindictã, & per miraculũ etiã factũ in illis duobus exercitibus, quorũ alter Deo seruiẽs, alterum Deo cõtrarium quadruplum uisu iuuante uicit. Increduli diuinã gratuitatem atq; uindictã pertimescere, & ad fidem cõuerti, & tuo nunc parêre præcepto deberent. Mulierum coitus, & filiorum amplexus, & auri argentiq; pondus innumerum, uel equos bonos, ac pecora simul & agriculturã, quæ cuncta secularia sunt, quibus meliora Deus timentibus eũ pollicetur, paradi-

In Arabico incipit, In nomine dei pij & misericordis.

** Testamentũ quidẽ seu lex et prophetæ cum Euangelio per omnia cõgruunt: alphurcã aũt iste non item.*

Pharaonis ultione inuitat, ut ipsi credatur.

Tẽporaria bona minime beatũ faciũt. Lu. 8. qd prodest, etc.

paradisum scilicet, ubi perseuerantes sponsas decentissimas, deiq; dilectione omnia uidẽtis habebũt, plures uelut summe decora gaudẽt assequi. Credentes quidẽ in Deum, peccaminũq; suorum ueniã postulantes & ab ignis feruore liberationem, abstinentes, & ueraces, orationibus insistentes, & eleemosynarij, deo teste, & angelis atque scientibus, qui unum solum deum incompræhensibilem & sapientem creatorem esse fatentur: coram quo nulla lex perhibetur, nisi tantum sese totos, suaq; negotia deo uouentium, paradisi gaudio perfruentur. Contradicentium autem, seu nõ credentium Dei præceptis, deus ipse iudex facta sua conferens existit. Si quis tecum deceptare noluerit, dic te faciem tuam ad deum eiusq; sequaces conuertisse, quid agendo tam legem scientes, quàm illiterati bonam legem sequentur. Sin autem, tuum est mea præcepta gentibus solummodo patefacere. Increduli, & propheticidæ, & iustorum quorumlibet interfectores, in hoc seculo contemptibiles, & in alio perpetuè damnandi, pœnam grauissimam tortoris atq; uindicis expertes subibunt. Partium libri latoribus ad librum ascitis, ut inter eos iudicium discretionem præbeat, quidam eorum renuunt: Quorum hæc est sententia, quod ignem gehennæ non nisi numero dierum præterminato sentient, & ad diem ueritatis quilibet accedens, operum suorum mercedem accipiet deo iudice nociuo nemini. Tu quidem gentes edoce, quod deus imperij dator, rex regum & potestatuum potentes deprimens, pauperes eleuans, cum in ipsius potentis manu sint omnia, diei noctisq; continuator, uitæ dator, cui uult dona facit innumera. Nemo uir bonus incredulum amicum loco boni, nisi pro timore solo suscipiat. Hoc igitur summe cauendum, cum ex hoc multam offensionem contrahat deus, æque secreta deus & uoce prolata, & quæ que cœli terræ que condita noscens, die qua cuique sua respondebunt opera, omnis malus sui suorum factorum intercapedinem atque distantiam esse plurimum uellet, deumq; simul abesse: cum ipse tamen singulis benefaciat. P. Deum diligentes me sequentur, sicq; diuinam dilectionem, peccaminumq; ueniam à Deo pio ueniæ datore consequentur. In deum itaq; credentes, prophetæ credite, nisi deitatis amore carere studeatis. Adam, ac Noë, & Abraham, illiusq; posteritatem, & Ioachim, alios scilicet aliorum filios deus elegit, & super omnem gentem extulit. Mulier Ioachim se grauidam sentiens inquit, Tibi uentris mei conceptum Deus omniũ creator uouens, ipsum tibi soli supplicem, seruientem deuotè postulo colligere digneris. Cum natam autem peperisset, eiq; nomen Maria posuisset, deum testem sexus sui partus aduocans inquit: Natam meam, suamq; prolem, tuo penitus obsequio deuotos, à tentationibus et insidijs diaboli protege. Hoc matris uotum deus benigne suscipiens, natæ suæ crementum optimum, corq; firmissimum præbuit. Hanc Zacharias in domum suam atq; tutelam suscipiens, quotiẽs ut orationes funderet, ad altare processit, fructus optimos intempestiuos super eã inuenit. Quæ ab ipso quæsita, unde sumeret? inquit, à Deo, qui cui uult, dona facit innumera. Zachariæ deinceps diu ut filium sibi gratum & honorificum tribueret, deprecanti, cum orationes ad altare coram deo funderet, angeli responderunt: Deus uestræ petitioni satisfaciẽs, optimoq; nuncio lætificas, filium permittit Ioannem, cõfirmantem uerbũ dei. Eritq; uir bonus, uirgo perseuerãs, magnusq; propheta. Zacharias inquit, Cũ sim senex,

Bona opera, quæ felicitatẽ paradisi conferunt.

Non disceptãdum cum incredulis.

Prophetarum et iustorum occisores punientur grauißimè.

Purgatorium. fermè ut in Irenæo.

Infida igitur cũ Machumetistis amicitia.

Machumetum sequentes bona consequuntur.

Christi genus.

Mariæ natales

Maria in domo Zachariæ educata, nimirũ iuxta fabulas pseudochristianorum apocryphas.

Ioãnes baptista

senex, mulierq; mea sterilis, quomodo prolem creator faciam? Inquiunt angeli: Deo nihil est impossibile. P. Zacharię pœnitẽti, sibiq; difficile quid imponi postulãti, triduanã taciturnitatẽ nisi signis tantũ cũ hominibus, et di† uinam inuocationẽ, precisq; studiũ sero maneq; Deus iniunxit. Angeli rursus Mariam alloquentes inquiunt: O Maria, omnibus uiris et mulieribus et mundior atq; lotior, soli Deo perseueranter studẽs, ipsum cum humilibus, genuaq; Deo flectentibus adora. Tibi, quæ nequaquam in terras sortes proijcientibus & curiosa agentibus, quis Mariæ custos efficeretur, hæc arcana secretissima cõmitto. Angelis dicẽtibus, O Maria tibi summi nuncij gaudiũ cũ uerbo dei, cuius nomẽ est Christus Iesus filius Mariæ,† qui est facies omniũ gentiũ hoc sæculoq; futuro, senes, et infantulos cunabulas seruãtes conueniens, præsens, sapiens, uir optimus ab uniuersitatis creatore mittitur. Respondet illa: O Deus, cum uirum non tetigi, filium quomodo cõcipiã? Inquiũt angeli: Deo nihil occurrit impossibile, omnia prout uult operanti: cuius mandatum omne suum placere perficit: Ipseq; filium tuum cum diuina uirtute uenientem, librum legiferum, omnisq; magisterij peritiam, & testamentum ac euangelium, mandatumq; filijs Israël edocebit. Ille namq; formis uolatilium luteis à se compolitis insufflans uolatile faciet: cæcos & mutos curabit: morpheaticos atq; leprosos emundabit: mortuos creatore cooperante uiuificabit: quidq; commestui, quidúe dispositioni deputatum sit, propalabit. Quæ cuncta in deum à credentibus miracula censentur. Vetus testamentum confirmabit: quędam tamen prius prohibita licitis annumerabit, seq; cũ diuina uirtute, potentiaq; uenisse patefaciens inquiet: Timentes Deum me sequamini. Deus enim mei uestriq; dominus est: Quem adorantes, recto procedetis tramite. P. Sciens Iesus eos in sua incredulitate obstinaces manere, inquit: Quis in Dei nomine me sequetur? Viri quidem albis induti uestibus respondentes, dixerunt: Nos in Dei nomine te sequentes, in Deum credimus, te teste, dixerúntque, O creator nos huic libro fidem adhibentes, legatúmque tuũ imitantes, fidelibus atq; credulis adscribe. Fraudulenti uero, eum decipere nitentes, ab ipso uelut à callidiore potius delusi sunt. Quem creator taliter affatus est: Ego tuam ad me reducens animam, & exaltans, & ab incredulis te liberans, eos qui te secuti sunt, eisq; tuo uerbo non crediderunt, usque ad diem publicæ resurrectionis supponam. & tunc ad me tuo reditu facto, controuersiam tuam atque litem discutiam, & incredulos omni uindice tutoréque carentes summis cruciatibus hic seculóque futuro profligam. Fidelibus quidem & benefacientibus merita sua cum gaudio perpetuo conferam, malos atque flagitiosos perhorrescens. De uirtutibus atque iusticijs Iesu, quodammodo gerentis Adæ similitudinem, ista tibi reuelare decreuimus. Adæ quidem de terra plasmando Deus inquit, Fiat, & factus est. Tum quidem dubitans & incredulus, ut qui nunc hoc asserit, nunc renuit, cum habueris firmum, sic nullatenus esse uelis. Et si quis ratiocinationem huius rei & controuersiam post hanc scientia mtibi desuper traditam inire uoluerit, dic filijs uestris & uiris mulieribúsque similiter aduocatis, eorum uestrique singulis mendacio con-consentientibus anathema iramq; dei iniungamus. P. Creatorem non nisi solum unum incomprẽhẽsibilem, et sapientem, ueracissimus perhibet

sermo,

Deprauat historiã Lucæ 1.

Iesus Christus facies omnium gẽtiũ. Gẽ. 49. expectatio. 22 Esa. 11. sperabunt in eo.

Zach. 3. super lapidẽ unũ septẽ oculi.

Hoc tenete boni uiri Saraceni, et facile cõcordiã integrabimus.

Matth. 1. historia interpolata hic.

Næniæ confictorum miraculorum, ut eleuetur fides ijs, quibus declaratus est filius dei.

Non uenit soluere legem, sed implere.

Ascendo ad patrem meum & patrẽ uestrũ.

Alluditur ad illa quæ sunt in Apocal. 3. 4. 7.

Similitudo Adæ et Christi, non Paulino more tractata.

Anathemate feriuntur, qui non de Christo sentiũt iuxta Mahumetis opinionem.

sermo, præter quem non est alius. Cuius si quis uerbum quidpiam mutans incredulus extiterit, deũ agnoscentem uiolentos et flagitiosos iudicem habebit. Vos uiri leges scientes, huius sermonis factores, ut unus idemq; sermo sit omnium nostri, constanter estote: ut nos non nisi deum unum participẽ carentem adoremus, nec uestri quis alius quasi uerbum dei constituat. Illis autem hoc facere renuentibus dic, quod nos in deũ credimus. Testes estote uiri legum: Cur uestræ ratiocinationis & sectæ firmamentum ex Abraham illicitis? cum testamentum, nec non & euangelium post ipsum traditum fuerit, affirmantes quod nescitis. Ipse quidem nec Iudęus nec Christianus, sed uir dei & non incredulus uixit, eiusq; sequaces uiri prælecti. Hic quidem propheta, eiusq; sequax, omnesq; credentes in deum, ut uiri boni Dei sunt: secũdum uelle uero quorundam gentium legi subiacentium, erronei cæciq; uiuentes. Sed licet ipsi nesciãt, animas suas solum error abducit. Viri legis, cur Dei præceptis agnitis nõ creditis? Cur scientes ueritatem tacetis? P. Pars gentium legis inquit, præceptis traditis bonis uiris per diei portionem credite: completoq; die, usquequo conuertantur, negate. Et nemini nisi legem uestrã sequenti credentes dicite, omnes uias cuilibet à deo traditas, cum ille sit benignus atq; sapiẽs, optimas existere: qui sibi dilectis propicius atq; misericors, munera pro uelle suo maxima facit. Sunt quidã legi subditi, qui auri talentum sibi commendatum optime reddunt. quidam uero solidum commissum abnegant, de postulante se minime curare dicentes, et de Deo scienter mentiẽtes. Sermonẽ firmum et cõstantem, deumq; timentem, deus ipse diligit. Fideiussionẽ et iusiurandũ pro modico gerentes, nil boni sæculo futuro sumpturos, nec deus alloquetur, nec aspiciet die iudicij, nec illis quin pœnam grauissimã subeãt, quicquàm prodesse poterit. Quidam item homines uerba libris, quę licet opinio ferat, de ipso minime sunt, admiscentes, Deo scienter mẽdacium imponũt. Nõ est cuiquam idoneũ et opportunũ, cui deus librũ et sapientiam permiserit, atq; prophetiã docẽtem homines, persuadere, ut Dei loco adoretur. Sed potissime persuadete, ut presules & sacerdotes cũ noticia sibi tum à libro, tum à legatis comparata diuinis obsequijs perseuerẽt, nõ angelos, nõ prophetas deos extimãdo, cũ prius uias rectas edocti sint. Deus quidẽ à prophetis, quibus libros et sapientiam tradidit, prius pacto fœderis sumpto legatũ firmantẽ, quod nostris inest manibus, cui uult nos adhibere fidem, et auxiliari, misit, et illis hoc pollicẽtibus inquit: Huius polliciti firmati testes, quibus et ego testis accedã, statui te. P. Omnis huiusmodi testimoniũ imitans, malis et flagitiosis annumerabitur. Cur alius, quàm Dei legẽ, quem omnia cœlestia atq; terrestria, ad quẽ et ipsa redibunt, et pro uelle posseq; uenerantur, tãto desideratis studio? Dicite uos credentes in Deũ, preceptisq; tibi, et Abrahę et Ismaëli, & Isaac atq; Iacob, duodecimq; tribubus, simul et Moysi & Christo prophetisq; cæteris, quos discernere nimis est, desuper à deo fide nostra missa, fidem et testimoniũ adhibemus. Quis aliud per fidẽ quàm legẽ assequi studet? Oĩs quidẽ incredulus sæculo futuro dãnandis annumerabitur. Viã ueritatis agnitã linquentes, cum prius miracula uidentes ueritatis prophetæ teste se extitissent, quonam modo sua doctrina deus instruetur? Malis etenim irã dei ac cunctorũ angelorum et hominũ promerentibus, omnis humana diuinaq; pietas, rectæq; uię doctrina subtrahuntur, eisq; sic semper manentibus, malũ expers alleuiatio-

Atqui ô Machumet, Christus, cuius te socium fingis, docuit baptizare in nomẽ patris et filij et spiritus sancti.

Christianus, pater omnium credẽtiũ, et Iudæus circumcisus.

Talenti allegoria ex Euangelio.

Veritas, fides, periurium.

Falsarij librorum Christum deũ asserunt.

Religionis antistites hortatur ad cõstantiam. Prophetiæ.

Fides legem assequitur.

10 20 30 40

alleuiationis & decrementi respectusꝙ diuini superincumbet: nisi qui postea pœnitentes & bene agentes fuerint. Illis enim ueniam gaudiumꝙ tribuet. Eorum reconuersionem, qui prius credentes increduli facti suam augmentant nequitiam, deus minimè colligit: nec eorum cuiusuis sic in errore mortui redemptionẽ quicquam auri terrę capacitas sustineret, acciperet. Pœnam igitur grauissimam absꝙ uindice suffragioꝙ patietur.

Negat ueniam deficientibus à fide, ut Nouatiani. Cui tamẽ pronunciato alibi contradicit.

AZOARA VI.

In Arabico incipit, ut superiores, In nomine dei, &c.

Plenam dei gratiam dilectionemꝙ nostri nullus assequetur, nisi primus de sibi dilectis distribuerit. Ante testamentum positum atque firmatum omni cibo, nisi quem Israël sibi posuit illicitum, uesci filijs israël licuit. Ablato testamento, an uerax sit hic sermo uideamus: Et quisquis deo mendaciũ ulterius imposuerit, malis adscribatur. Tu uero cæteris intima, deum ueraciter iniunxisse, quod Abrahæ sectam imitentur. Qui nec incredulus, nec idololatra, primam orationis domum, Mecham scilicet locum benedictum, ubi ex ipsius Abrahæ ædificio uirtutes sunt manifestæ, primo fundauit. Quo quilibet ingressus, omnis timoris expers, quietus existit: Huncꝙ locum ab omnibus honorari, & à quolibet sua facultate permittente peti, deo summe placet. Incredulos autem minimè curat homines. Legũ factores, cur dei præceptis, qui testis est omnium suorum operum, non pareant? Vel quare quicquam in ipsum credentes de lege sua iniustè peruertant, cum ipse singula sua facta dinoscat, percõtare. Viri boni, si illos legum factores imitari uelitis, uos prius bonos, malos efficient. P. Cum uirtutum Dei lectionem uestrum prophetam habeatis, ad deorum sectam cur conuertimini? Omnis Deum inuocãs, rectam uiã exequitur. Viri boni, Deũ, quãtum ille meretur, pertimescite, lege bona perseuerantes, omnesꝙ Deo tutori nostro cohærentes, eiusꝙ misericordiam petentes, dilectionis fœdus factum rumpite. Si qua uestris quibusdam hostilitas inciderit, omni semota discordia se secundum Dei uelle cõsimiles & unanimes quasi fratres efficiant, Deum imitando, qui solus uos insidentes præcipitio ignisꝙ concauo, ne casum & pestem pateremini, diligenter extulit. Suarum uirtutum atꝙ miraculorum notitiam uobis Deus taliter pandit, ut sitis sibi gens fructuosa, & antecedens, res scitas atꝙ licitas præcipiens, & illicita prohibens, non eorum imitatrix, qui post uirtutes agnitas schismate facto multa nociua perpessi, maxima grauissimaꝙ pericula subibunt, die qua facierũ quædam albescent, quædam uero nigrescent. Nigrescent quidem, quæ fide relicta factæ sunt incredulæ, summum malum ob hoc gustaturæ. Horum autem albescent facies, qui lege bona perseuerantes, diuinam adepti sunt misericordiam. Istis diuinis uirtutibus tibi patefactis, scito Deum, cuius sunt uniuersa, & ad quem cuncta redeunt, suæ gentis nequaquam uelle malũ. Vos quidem gentem meliorem esse cõstat, quæ dei pręceptis prius per uirtutes agnitas parens, & illicita prohibens, Deum inuocat & adorat. Et si legum factores uobis consentientes uestram legem sequerentur, sibi cõmodiores & meliores existerent. Eorum tamen quidam credunt, quidã uero minimè. P. Illi quidem uobis nequaquã, nisi uerbo solo nocere poterunt. In litibus nãꝙ terga uertent, nec adiutorem inueniẽt, cum pusillanimitate pressi, & ubiꝙ rei constituti ac affligendi, nisi propter fœdus mutuum Dei nutu factum, iramꝙ Dei promeriti, & ad inopiam ac paupertatem redacti sunt.

Ciborum delectus.

Mechæ templum cõditum ab Abraham.

Contra diuorũ uenerationem.

Redintegrãda cõcordia mox inter fratres. Matth. 5

Stolidè arrogat sibi & suis, quod Deut. 4. tribuitur populo dei. &c.

Victoriã certã cõtra infideles promittit suis sectatoribus.

sunt. Omnia quidem hæc illis incumbunt, & eo quod increduli & iniusti propheticidæ omnibus uim inferentes pro posse suo, & uelle, nil pro iustitia perficere. Viri legum, de nocte surgentes, lectioniq́ue uacantes, qui credentes in Deum ipsum, tota nocte deprecantur, diemq́ iudicij timentes, licita peragunt, & ad omne bonum festini, & illicita prohibentes, cæteris meritò præferuntur. Deus omnium iudex, seq́ diligentes agnoscens, neminem quicquam bonæ operationis suæ perdere sinit. Incredulis autem nec proles, neq́ substantia sua prodesse poterit, quin flamma interminabili torqueantur. Horum quidem sumptus in hoc sæculo uento nociuo, flatu suo cultus hominum noxiorum confundenti assimilantur, ipsiq́ sibi malum inferũt, nequaquã Deus. Viri boni, nemo uestri uerbis eorum credat, quoniã abhorritionẽ odiũq́ uestri, lingua sua propalant, maius aũt intrinsecus abscondunt. Vos itaq́ tum dogmate uestro, tum proprio sensu præmuniti, eos uobis diligentibus inimicari, perpendere potestis. Ipsi tamẽ uobis toti libro credentibus immixti, uestrã legem penitus amplecti confitentur, semoti autem obstrepunt, & ex ira nimia sæpius rodũt. Dic illis, ut cum hac ira moriantur: Deum tum omniũ secreta cordium noscere sciant. Quanquã illis uestri meriti gaudiũ adueniens dolorẽ, uester cruciatus gaudium pariat, eorum uelle nil nocumenti uobis inferet, si deum timentes indurau eritis. Ipse namq́ uestros actus omnes circumuallabit. P. Dic qua manè domum tuã egressus, ad loca litibus aptãda, uires Deo audiente atq́ sciente plurimum animasti, duabus uestris cohortibus omni modo fatigatis: uos omnium bonorũ auxiliatores, qui uobis etiã pauca manu multorũ uictoriam in Badar præbuimus, uim atq́ suffragium contulimus, uestrisq́ bonis hominibus quodãmodo desperatis atq́ dicentibus, uestram manum aduersus hostes minime sufficere posse, licet ipse Deus angelorum armatorum tria millia mitteret, dixisti: Si Deum timentes indurau eritis, dominus uobis auxiliabitur, huc cito missurus quinq́ millia angelorum belligerantium silim. Hoc quidem miraculum Deus uobis non ob aliam causam edisserit, nisi ut uos sæpe bono gaudioq́ue firmet, & partem incredulorum debilitet, suis faciebus plagas inferens, aut ad nihilum deducẽs. Eius enim solius sapientis & incompræhensibilis est omnis uirtus, atq́ uictoria. Tua quidem manus nihil horum possidet. Quippe cuius sunt uniuersa cœlestia atque terrestria, ipse pius, ueniæq́ue dator, aut ad se trahens illos ueniam faciet, aut illis malis malum inferet. Omni timẽti Deum summè cauendum, ne de fœnore uiuat. P. Ignem incredulis præparatum timentes, Deo obsequium præstando, & ipse legatumq́ suum sequendo ueniam atq́ paradisum timentibus Deum fabricatã, cuius capacitas cœlo terræq́ coęquatur, promerebitis. In tẽpore famis & ubertatis sua pro Deo distribuentes, iraq́ corde funditus prementes, & cõdonantes iniurias, & pro peccatis pœnitentes, nec ipsa scienter celantes, castos etiã, omnes tandem Deum inuocãtes, & benefacientes, Deus illis ueniam faciens, in paradiso queq́ secundum merita sua ditãs locabit. Illicita uero, animabusq́ suis nociua gerentes, igne feruebunt indeficienti. Mores et cõsuetudines antecessorum uestrorũ pertrãseundo perspicite, ut quis qualisúe finis cõtradicentium esset, percipiatis. Hęc quidẽ timentibus Deum, eiusq́ sequacibus manifesta sunt castigamina. Tu quidẽ omnem dolorẽ, & tristitiã, ac desperationem

Bene operãtes nõ perdẽt mercedem suam.

Felicitas incredulorum uento noxio similis.

Cauendi infideles. At nunc Christianis scilicet tutum est cum eis fœdera pangere.

Cõflictus meminit in Badar, qua Saraceni grauiter laborarunt.

In auxilio diuino ponẽda spes uictoriæ.

Nõ fœnerãdũ. Machumetum sequentes paradisum ingrediẽtur. At Christus ait, Ego sum uia, &c. Et si cæcus cæco dux, &c. Inferos petent mali.

Exẽplo maiorum deterret à contumacia.

tionem expelle: quia tu tuiꝗ super cæteros sublimati estis, si in lege bonã perseuerauerítis. Si uobis aduersitates incubuerint, isti uel quippe sunt dies casus, atꝗ fortunæ. Deus malos abhorrens, in se credentes agnoscat, de cũ-ctis testes accipiendo. P. Bonos homines deus mundat & purgat: incredu-

Scoria sunt infideles.

los autẽ, ut ferri purgamentum eijciens, ad nihilum reducit. Opinati estis uobis aditũ paradisi patêre, nisi prius à deo fortibus & magnanimis in bel-lo perspectis? Ante litis ingressum uos morti paratos firmabitis: Nunc eam uidẽdo, quid agetis? Machumeto nõ nisi legato Dei, quẽ & cæteri præces-serunt prophetæ, natura cædeúe perempto, uestrã legem defendentes, suũ

Animat ad bellum, utq; religionẽ armis defendant, ipso mortuo.

10 terminare negotium studeatis. Sic enim uobis deo grates referentibus, suf-fragiũ atꝗ munimen tribuet diuina manus. Nullus igit mortẽ subire pote-rit, nisi deo uolente, tẽpore scilicet statuto. Deus omniũ uota dinoscens, om niumꝗ diues, mundana quærentibus tẽporale, petentibusꝗ cœlestia sum-

Machumet nil quàm legatus.

Prouidentia.

mum bonũ tribuet. Cõstat item, multorũ prophetarũ uiros summates, plu-resꝗ bonos interfectos esse: nec inde detrimentũ seu timor oppressit. Deo pugnantes, qui fortes & induratos diligit, atꝗ sustentat, & hanc suã oratio-nem benigne suscipit: hic sæculoꝗ futuro illis misericors atꝗ propicius ue-

Non desperandum prophetis occisis.

niæ dator, cum cunctis benegerentibus benefaciat. O deus culpas nostras ablue, peccata dimitte, pedes firma, & uim atꝗ uirtũtem nobis contra ma-

Implorat Dei auxilium cõtra infideles.

20 los & incredulos tribue. Incredulos nullatenus quis sequatur, ne deuium et erroneum illum uertendo faciant, sicꝗ dãnandis adscribant. Deus aũt om-nium optimus iudex, semper est sequendus. P. Cordibus incredulorũ ob incredulitatem & obstinanciã in uia praua turbationem immittã, ignisꝗ

Cauendũ commerciũ infidelium.

perpetui feruori tradã. Priusꝗ nostris cordibus dissensio titubatioꝗ fatigãs inhæsissent, uobis digredientibus à cæteris, ut uester successus clarescceret, me prius tum uobis dilecta patefaciente, Deus uobiscum pro suo uelle fœ-dus firmauit, uobis omnia peccata uestra, sola gratia misericordiaꝗ con-donans. Vobis tamen postea lite relicta, per rupes atque conuexa fugien-

Gratuita peccatorum condonatio.

tibus, nec prophetam uos retrouocantem, ut qui fortiter agendo sæculi fu-

30 turi gaudium assequeremini, exaudientibus, curam atque dolorem Deus immisit. De prædę quidem amissione, uestriꝗ detrimento deo daturo ue-niam, consolemini, nihil timentes, cum post dolorem habitum uobis quie-

Fuga Saracenorũ, nequicquã reuocante illos Machumete.

tum somnium deus induxit. Quo uobis refocillatis, uestri quidam anima-rum suarum commodo studuerunt: quidam de Deo rem iniustam atꝗ ne-fandam cogitauerunt, intrinsecus retentam maliciam nequaquam propa-lantes: cũ in solius Dei manu cuncta, in nostra uero nulla sint posita. Vnde

Vires hominũ nullæ.

illis dicentibus, se nequaꝗ interfici, si manus suã disponeret, manifesta eos: licet in proprijs domibus atque lectis quiescerent, hostium manu superue-niente perimendos. Deusꝗ cognitor omnium uestrorum, arcana cordiũ

Prouidentia Dei constituitur, qualẽ Bardesanes. &c.

40 cognoscit. Sciendum quidem, diabolũ omnibus die belli retrocedentibus, regressum propter actus antecedẽtes machinatum esse. Horum tamẽ om-nium ueniam deus omnibus benefacientibus propicius permittit. Viri bo

Fugientes in bello, diabolo instigante.

ni, nullatenus incredulis consentiatis, qui suis amicis prædatum pugna-tumúe proficiscentibus dissuadent, dicendo: Vestris domibus immorãdo, naturæ cædisꝗ mortem euitare possetis. Horum tamen corda dolor & de-speratio penitus occupant: Deusꝗ singulos actus uestros discernens, hos uiuificat, illos uero uelle suo mortificat. Omnibus in itinere suo mortuis

Nõ audiendi à bello deterrentes.

Præmia in expeditione morientium. — *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* — *Nõ præda neganda prophetæ.* — *Eximio Dei beneficio Machumet exhibitus, uel potius ex ira Dei.* — *Probatio per calamitates & cladem.* — *Felices et uiuẽtes qui moriuntur in uijs Dei, id est, bello.*

ueniam, quæ cunctis uestris possessionibus præualet, largiens, & ad iudiciũ mitissimum reuocans. Si tu grauis rigidiq́ cordis existeres, nequaquam di scederent. Sed tua tibi tuisq́ mollicies obfuit. Vnde nunc illis condonans, illis à Deo ueniam perpetra, eosq́ deinceps consolens de omnibus tuis negotijs delibera, & in omni rerum exordio te Deo tutori commenda. Quo uobis auxiliante, quis uos uincere quibit? eo uero nocente, quis subueniet? Cui singuli sapientes se commendant. P. Dedecus & illicitum prophetæ censentur, ut cum prædatum uenerit, quid prædæ negetur. Hoc namque faciens, die qua quisque Deo nemini nocente sua merita suscipiat, secundum graduum coram Deo distinctionem cum negato coram ueniet. Deus quidem è uobis prophetam docentem prius erroneos uias rectas, & legem, & castigantem animas, atque mundificantem excitans, bonis hominibus multum beneficium contulit: uobis semel mala, secundoq́ duplicata passis, & mirãtibus, hoc unde cõtingeret, uosmetipsos causam illius esse patefeci: quia Deus est omnipotens, qui die coniunctionis exercituum mala uobis accidere permisit, ut fortes & bonos ab hominibus prauis cordis & inconstantis discerneret, qui scilicet pugnare hostes, ne reijcere in Dei nomine rogati dixerunt: Si pugnare sciremus, uos sequeremur. Sed illi potius incredulis quàm bonis consentientes, aliud quàm corde retentum, uoce proferũt, morantes domo, sibiq́ dilectis dicentes: Si modo uerbo parêrent, nullatenus interficerentur. Si ueraces sunt, se morti subtrahant. In uijs Dei morientes, nequaq́ mortui dicendi sunt. Illi namq́ de bono, Dei dilectioneq́ gaudentes, apud deũ uiuũt, expectantes post se relictos, nilq́ timẽtes.

AZOARA VII.

Ad famã hostis aduentãtis cauti esse debẽt, & Deũ inuocare. — *Contemnendi mali.* — *Felicitas prauorum, perdit eos.* — *Machumet datus ut ferruginem extergeret ab hominib. etc.* — *Auaris opes nocent.* — *Prophetarum interfectores, Iudæi scilicet.* — *Contra postulantes miracula ex Machumet.*

Istis, sicut & cunctis obedientibus Deo, prophetæq́ suo, beneq́ facientibus, bonam de Deo spem habentibus, deus iudex, nulli quicq́ auferẽs, maximam mercedem tribuet, post laborum sustentamentum. Illos quos sermo uentilat aduersus uos, congregati, timete, uos præmuniendo, Deoq́ commendando, fidem suam augendo, dicentes: Deus suum uelle faciet cũ prosperitate, commodoq́. Illæsi reuersi, Dei summè diligendi, & honorificentissimi, dilectionem adepti sunt. Illos quibus diabolus timorem immittit, nemo uir bonus timeat, sed ne tantũ. Increduli rursum, & ad malũ ueloces ac proni, penitus negligendi, uelut sibi, non Deo nociui, malũq́ grauissimum sæculo futuro passuri: ubi nequaquam Dei participes erunt. Hic autem omnis uitę status iocundus et prosper illis à Deo permittitur, nõ ut suis animabus fructificent, sed ut peccata sua multiplicẽt. Ad uestræ legis item confirmationem, & bonorum in ea perseuerantiam, ferruginem prius atq́ fecem abijcere Deus uoluit: qui uos ad incognitum & absens sublimare uolens, legatum pro uelle suo uobis doctorem misit. In Deum itaq́ credite, suoq́ legato parẽte, mercedemq́ maximam & gaudium accipietis. Dissimulatores & auari non efficaciter intelligunt, bona sua sibi sæpius malum grauissimum generare, Deo totius hæreditatis cœli terræq́ domino facta sua sciente, illis mercedem æqualem suis meritis allaturo. P. Eorum sermone scripto, quem deum pauperem seq́ diuites asserentes propheticidæ facti sunt iniustè, eos sic alloquemur: Damnati, reiq́ pœnam, ignisq́ feruorem uobis propter actus uestros antecedentes gustate, me nemini malum uel iniuriam agente. Dicentibus deum sibi mandasse, ne cuiquam legato-

rum,

rum, nisi prius igne diuino adueniente, & holocaustū consummante uiso crederent, dic: Ante te legatos cum multis uirtutibus, & hac ab alijs quæsita uenisse, et ab illis nequaquam ueridicis interfectos esse. Non mirandum itaque, si uobis non paruerint, cum prædecessoribus uestris uenientibus cum uirtutibus, & psalterio, libroque splendidissimo contradixerunt. Omnis homo mortem gustabit, nec aliàs quàm sæculo futuro mercedem habebit. Illeque solus felix, quē Deus ab igne liberans, paradiso locabit. Illa namque firma: hæc uero uita, omniaque mundana fortuita sunt. uestrorum corporum detrimentū, damnūque pecuniarū incurretis, et à uiris legū contumelias atque conuitia sæpius audietis. Sed si patientes, & fortes, Deumque timentes perseuerauerintis, æterni gaudij præmium possidebitis. Inter Deum uirosque legum pacto fœdereque firmato, scilicet quod ipsi doctrinam à Deo susceptam nec gentibus negarent, nec inuite dissimulando darent, omne pollicitum post terga proijcientes ad nihilum redigentur. Suorum factorum ostentatores, & ex operibus alienis, reúe non facta laudis affectatores, malum diuturnum atque graue subibunt. Cœli terræque machina, & noctis atque diei uicissitudo, quarum opifex solus omnium est rex, & omnipotens, manifestæ sunt sapientibus uirtutes. P. Omni modo Deum inuocantes, & cœli terræque compositionem mirando, sciendoque Deum hoc pro nihilo non fecisse dicentes: Tu domine misericors, nobis tuum præconem exaudientibus, ut legem rectam sequeremur, nostra condona peccamina, nosque defunctos bonis adiunge, à te nobis per prophetas atque legatum pollicitum complēs, nec die iudicij nos contemnens, ab ignis feruore, quo malos sine remedio grauiter affliges, libera: quia tu termino proposito, ueraciter omnium causarum iudex existes. Isti inquam sic dicentes, huiusmodi responsum audient: Neminem, seu uir sit, seu mulier, hic uel ille, quicquam suorum operum amittere sinam. In litibus prædictis mortem seu damnum amore mei passos, & à domibus suis eiectos, suorum data peccaminum uenia secundum gratiæ meæ suique meriti modum, cum mea retributio sit maxima, paradiso locabo. Summopere cauendum, ne uobis in terra, cum illa sit angustissima, participes uel uestrorum negotiorum executores efficiantur: cum ipsi ad sedem malam atque gehennam proficiscuntur. Velut è contrario Deum timentes ad paradisum, ubi est quies & aquarum fluxus: qua melius etiam apud Deum ad opus bonorum existit. Homines legum, deum adorantes, & in ipsum credentes, suisque mandatis super te & super cæteros, Dei uirtutes nequaquam pro modico ducentes, positis, fidem adhibentes misericordiam atque præmium à Deo, omnium operum promptissimo computista, suscipient. Viri boni, Deum timentes, ut præcedatis, omnibus resistendo uitijs, bonum assiduè peragite.

Scripturæ sacræ uelut psalterium.
Ante obitū nemo felix.
Res mortaliū incertæ.
Iudæorū & eorū qui legē acceperunt Dei, fuit illam communicare.
Ostētatores bonorum operū punientur.
Deū inuocātes saluabuntur.
Cōsortiū infideliū prohibet.
Deus in numerato habet omnium facta.
Vincendum. uirtutibus.

AZOARA VIII.

DEum primi uiri plasmatorem, unde sua consequenter mulier, & ex illis deinceps totum humanum genus, sicque uos Deo operante facti estis, timentes adorate: nec fœminis uestris consanguineis beneficia dilectionemúe subtrahatis. Cum Deus & angeli custodes existant orphanis, pecuniam suam nil inde, sed de uestro comedentes persoluite, nequaquam boni uicem malo supplentes. Sed si uos illis orphanis non æquilibrè rectū facere putaueritis, aliàs quotcunque placuerit, duas scilicet, aut tres, uel

Hominū procreatio: ex qua profluat amor coniugū.
Orphani haud fraudandi.

Vxores plures ducere licet, modo quis speret pacē inter eas conseruare posse.

Vxorū numerus pro facultatibus temperandus.

Hæreditatē diuidentes benefici sint erga inopes.

Orphanorum fraus punitur à Deo.

quatuor uxores ducite, nisi timueritis eas nullatenus pacificare posse. Tūc enim uel unam, uel quod sua manus castigare quiuerit, quibus rem determinatam donet, ducat. Res autem suas illis permittentibus, uestra uoluntate postulante, licitè comedere potestis. Nesciis & temerariis ante dies discretionis suæ solum uictui uestituiq; necessaria tribuito: Adultis uero, sæpiusq́ue probatis, & moderatis, ac prouidis inuentis, integrè reddatis, nil inde comedentes, si diuites fueritis: si pauperes autem, parum: hocq́ue determinate: In redditione pecuniæ testes adhibete. Deus autem totius computi cognitor est. Rerum à patribus seu parentibus relictarum filii, ac filiæ, cæteriq; portionem rectam parum scilicet, an multum accipiant. Horaq; 10 diuisionis propinqui, & orphani, ac pauperes, & miseri, aliquam saltem portiunculam cum miti dulciq; sermone suscipiant. Linquentes infantes paruulos, si timuerint Deum, pertimescant, & inde bene loquantur. Pecuniam orphanorum comedentes, uentrem ignis solus cibabit. Ipseq; semper flamma torquebitur in ipsa. P. Deo iubente, quantum duæ filiæ, unus habeat filius: Et si plures quàm duæ fuerint, ille duas tertias: si una sola, mediam: omnesq; parentes sextam obtineant, si filius affuerit. Sin autem, parentes sint hæreditarii, mater tertiam, nisi fratres habuerit. Tunc enim mater habebit sextam, post persolutionem debitorum & eleemosynarum patris. Vos nescitis, quis in Dei mandatis uobis erit magis com- 20 modus, cognatus scilicet, an filius. Si mulier moriens infantem uobis non reliquerit, suæ pecuniæ medietatem habeatis: Quartam autem, ipsa prolem linquente. Pecuniæ uero mariti mortui filio carentis, quartam mulier habeat: octauam autem, si proles assit post debitorum & diuisionum persolutionem. Cumq; non filius, sed alius hæres accesserit, uir seu fœmina germanum uel germanam habens, eorum quilibet partem sextam habebit. Et si plures fratres sororesúe fuerint, post debitum eleemosynasq; suas peractas sextam inter se partiantur. Omnis horum præceptorum obseruator, paradisum, quod est maximum: inobediens omnis & præuaricator ignem atque gehennam, mala contemptumq; passurus, possidebit. Mulier qua- 30 tuor fœminis testibus conuicta, in domo usque dum illi uiam Deus aperiat, uel ipsa moriatur, sit detenta: & accedentibus ad illam malum ingeratur, nisi malo relicto benefecerint. Tunc enim Deus pius ueniam dabit. Nescienter autem fornicantes, citoq; digredientes non sic affligendos, Deus leniter exaudit. Male quidem operantes, nec ante mortem, sed in ipso mortis articulo digredi uolentes, & similiter incredulos morientes, Deus abhorrens pœnis affliget. Viri boni, uim mulieribus inferre, easúe decipere, uel eas sibi blandiciis subripere, ut ab ea prius sibi data, nisi rea fuerit, extorqueantur, minime licet: sed illis benefaciendo procedere. Cumq; contigerit uos illas non diligere, quanquam forsan à Deo multum profi- 40 cuum allaturo dilectæ fuerint, unam pro alia mutare licet. Sed licet mutandæ, unum quintare, seu quātumlibet daretur, nihil inde resumere licet. Sin autem, iniustum atq; peccatum facietis. P. Quónam modo qualiue mente cum inter uos coitus inter nos firmati fœderis pactum fuerit, quicquam resumere quiueritis? Cauendum quidem maximè, ne ductas à parentibus secundum morem temporis gentilium ducatis, cum fornicatio mala uia sit et immunda. Et ut generaliter uestrum procedat eloquiū, omnes hæ mulieres

Testamētarius quis optimus incertum.

Adulterarum pœna.

Raptus, & fucus mulieribus factus.

Vxorum mutatio.

Fornicatio.

uobis

uobis interdictæ sunt & illicitæ, uestræ scilicet matres & filiæ, sorores & amicæ, neptes atq; materteræ, nutrices atq; germanæ collacteæ, matres etiã & filiæ mulierum uestrarum, si à uobis tactæ fuerint: sin autem, licitæ sunt. Nurus etiam, duæq; germanæ, quæ tamẽ alijs temporibus quasi licitę sumptæ sunt, Deus quidem pius & misericors ueniam efficiet.

Personæ prohibitæ in matrimonio.

AZOARA IX.

Liber hic uobis cœlitus missus, licitũ atq; tenendũ hoc uobis statuit, ut pecunijs uestris castas mulieres undecunq; quæsitas, quæ malicijs semotis nec meretrices neq; fornicatrices existant, ducatis: illis pecuniã scitam & determinatã prębendo. Illis itaq; uestris taliter factis, quod deinceps placuerit, ruboris atq; timoris expertes agite. Et Deus quidem sublimis est atq; sapiens. Impotens quidem ob diuitiarũ tenuitatem huiusmodi bonas atq; generosas ducere, secundũ manus suæ potentiã, mancipia bona & ad legẽ cõuersa ducat: estq; Deus legis sapiẽs. Nubẽt quidẽ ea suis scientibus, munera danda cũ determinatione sumentia, ut bonæ fiãt mulieres, nõ fornicatrices, nec amasios habentes. Illis aũt deinceps fornicantibus, medietas malorũ atq; cruciatuũ generosis fornicãtibus inferendorũ ingeraf. Indurare tamẽ atq; perpeti melius est, Deo uolente, qui maiores antecessorũ afferens ueniã largif: cũ ille sit sublimis & sapiens, ueniæq; dator, leuia præcipiens & possibilia, cũ hoĩem fragilẽ atq; debilẽ effecerit. Sequentes uero suos luxus et desideria, nos oẽs imitatores sui esse uellent. Viri boni, pecunias uestras mendacia, ubi pactũ mercaturę firmatur, inter uos acciderit, nõ comedite, nec animas uestras interficite. Hoc nãq; spõte maliciose faciens, in ignẽ proijcief: quod Deo leue est. P. Omnẽ se diuertentẽ à rebus illicitis & pessimis, indeq; declinantẽ, in loco gaudij pleno, summoq; bono Deus ipse collocabit: nec uos dei munera cæteris non uobis parata adipisci studeatis. Quisquis nãq; uir seu mulier operũ suorum mercedẽ à deo, qui solus est oĩa sciens, obtinebit, singulis suis officijs patefactis. Patribus atq; cognatis portionem suã de rebus à se relictis præbete. quia Deus est omniũ testis. Cum uiros mulieribus præesse deo placuit, ut ipsi corrigãt eas, cũ quibus suã expenderint pecuniam, ipsæq; deũ inuocent, & maritis pareant, & eorum secreta sibi cõmissa celent, ius æquũ postulat. Quæ si forte præcepta nõ obseruauerint, à uobis correctæ & castigatæ, in domibus lectisúe detentæ uerberentur, usquequo uestris nutibus atq; pręceptis pareant. Tunc aũt nequaq;: quia Deus est excelsus & immẽsus. Seditione quidẽ uobis superueniente, sensu specta: si pacẽ uoluerint, utriusq; partis uiri recõciliatũ eos accedant, Deo qui est incõpræhensibilis & excelsus directionẽ atq; cõnexũ facturo. Deũ timentes, nullũ ei participẽ æstimetis. Vestrisq; parentibus, & propinquis, & orphanis, ac pauperibus, atq; uicinis, & coitinerãtibus, ac peregrinis, subditisq; uobis bñfacite: totius ostẽtationis, quã deus abhorret, expertes. Auaris negãtibus bona sibi à deo cõmissa, & psuadẽtibus cæteris, ut idẽ faciãt, malũ & dedecus inferemus. Suã quoq; pecuniã ut hoĩes uideant, expendẽtes, nec deo alterius sęculi iudici credẽtes, diabolis cõsociabũt. Quare uel hos in deũ alterius diei iudicẽ credere, uel illos bene sibi desup data distribuere grauat? Omniũ tamẽ deus cõscius est, qui nullũ librũ, licet etiã sit formicæ portiũcula minus, quin cõputando remuneret, prætermittit, meritumq; magnum & cõpletum beneficium multipliciter reddet, ex se etiam

Pudicæ uxores ducendæ.

Fidei cõsortes ducẽdæ. deut. 21

Possibilia præstitu Dei præcepta.

Non fraudes admittendæ.

Sũmum bonũ Deus bonis cõfert.

Viri præsint mulieribus. Gen. 3. etc.

Vxores quæ nolunt parẽre castigentur.

Reconciliationes.

Auaricia.

Ostentatores hypocritæ.

Increduli damnandi. multa daturus. P. Die qua nos cunctarum gentium testimonium afferentes, horum uobiscum testes accesserimus, omnes Deum non inuocantes, prophetisq; minime credentes, secretam planam effici, nec unquam de creatore quid negasse, summis uotis affectarent. *Sobrie orandū.* Oratum euntes nequaquam ebrij, sed penitus ebrij sint, ut quid acturi dicturiúe sint, sanè cognoscant. *Ablutiones, seu lustrationes.* Post coitum item, & egestionem, antequam orent, abluantur: nisi uel ægroti, uel in itinere fuerint, ubi repertus aquæ sit impossibilis. Tunc enim terræ mundæ puluere quasi aqua tergendo emundari licet. Deus namque pius ueniā dabit. Partis uero libri datores, errorem sequentes, uos similiter erroneos persuadēt. *Iudæi falsarij legum, et increduli.* Deus autem omnium custos & uindex, uestros hostes agnoscet. Iudæis uerba legalia distorquētibus, & in lege plurima mala proferentibus, & se quidem audisse, & non credidisse fatentibus, commodius atq; melius esset nobis credidisse & paruisse. Sed horum paucissimi fidem assequentur, cum Deus ipse gratiam suam atq; pietatem ab illis penitus retrahit. Homines tamen legis, hic nostrum munus cœlitus missum uestram legem confirmans, ante q̄ uestras facies retrorsum agā, ut sicut cæteros die sabbati confudi, destruam, credite. Deum adorātes, qui summè criminalia peccata uidet, cęteris maiora nequaquā, sed minora cui uult, cōdonat. Nōne uidetis, qualiter ipsi glorificantes suas animas exaltando deo mendaciū, quod est peccatum maximum, imponunt? Deus tamen quos uult, exaltat, nulli faciens iniuriam, nec auferens pondus nuclei ossis. P. Partis item libri datores, magos & idola credentes, dicentesq; se uiam rectiorem atque meliorem exequi, Deus à se repellens confundit, absq; spe tutoris & uindicis. *Ambigui in fide, magi, idololatræ, Deo inuisi.* Sed rursus diuitiarum regniq; partem, unde nihil præbent, habere dicentes, hominibus de diuino munere sibi collato multum inuident. A me quidem genti libro & sapientia regnoq; & maximo tributis, cum eorum quidem quidam crediderint, quidam minime, incredulos nostrisq; uirtutibus cōtradicentes in ignem proijciemus, eorū cutem cōsumptam semper renouantes, ut ignem sine termino gustent: credentes autem, & bene gerentes, in paradiso sub umbra refrigerij collocabimus. Hoc uobis à Deo præceptum summè considerandum, ut depositum remunerationemq; suæ genti reddatis, iudiciumq; facturi rectè iudicetis. Hinc enim Deus omnia uidens & audiens uos bene castigat. *Obediētia deo, et legato, et principibus debetur.* Deo, suoq; legato, uobisq; præsidenti, parēte. Cumq; uerbum ambiguum ignoratumúe uobis inciderit, ad deum atq; prophetam, in Deum sæculoq; futuro credentes, uos conuertite: et hęc uobis melior expositio fiet. *In dubijs ad Deū et prophetā cōfugiendū.* Nónne uidistis dicentes credere se præceptis super uos et antecessores uestros desuper missis, qualiter Atheut iudicium postulant, in quem neminem credere seu parēre mandauimus? sed illos quàm longius aberrare diabolus suggerit, quod ad Dei prophetæqúe mandata conuerti rogati, quàm effrenes atque proterui uiæ suæ malæ semper innituntur. P. Quid facient, cum flagitium & mortem secundum suarum manuum opus antecedens inuenient? Malis tamen peractis redeuntes, coram Deo se nil nisi bonum & directionem ulterius uelle pollicentur, Deo tamen eorum corda agnoscente. *Peruicaces post admonitionē relinquēdi.* Tu quidem ab illis discede post castigamen, & dictum mentibus suis intimato. Nullum legatū, nisi quem cuiusq; mandata sequerentur, misimus. *Cur igitur alibi iubes occidi?* Et si illi tecū deū ueniā culpis neglectis postularent, eū pium ueniéq; datorē inuenirent. Illi uerò diuino pręcepto minimè

nimè parebunt, usquequò te iudicem suæq; controuersiæ discussorem constituam, & illi suis animabus nequaq; odium uel iram, sed ueritatem firmissimam gestent, & ad inuicem se salutent. Si mortem uel exitium iniungeremus, perpauci cōcederent. Nostrorum tamē præceptorum effectus plus cōmodi boniq; ferret, cum eis mercedem maximam tribueremus, rectāq; uiam doceremus. Omnis quidem Deum legatumq; suum sequens, prophetis suisq; credulis, Deiq; nomine peremptis, quibus Deus misericordiā cōtulit, associabitur, Deo dante: ex cuius uelle & misericordia, cunctorum abundātia bonorum procedit. Viri boni, summè cauete uobis in loco timoris atq; periculi, uos inde remouendo, aut bene curādo. Quidam uestri recedentes, si manentibus illic mala contigerint, inquiunt, Deum sibi ob suā absentiā minimè fuisse: Si bona uero, se nō affuisse dolent, tanquā aliquid magnum per presentiam adeptos. Istud pro seculo futuro uidētes, propter Dei uiam rectam lites efficiant. Omnem enim sic pugnantem, seu uictorē seu peremptum maximo donabo gaudio. Propter uiros debiles, & mulieres ac infantes deprecantes, ut eos à uilla propter homines educat, sibiq; tutorem ac uindicem præbeat, pugnā quare nō committitis? In nomine Dei uiri boni pugnent: Increduli prauiq; pro Amotheut, dæmonis adiutores expugnate: Quia gens sua debilis existit. Nónne uidistis quosdam inito sibi prælio homines, ut Deum, plusúe timere, cæteris persuadere, ut manus subleuarent, & orationes ac eleemosynas facerent, ipsiq; deo dicere: Quare nunc, non ante uel postea termino litis statuto, nos litibus adscribis? Huiusmodi uiris manifesta, quod omnis huius mundi pecunia possessa pauca est timentibus Deum, alius uero maxima: ubi nemo molestiam uel iniuriam sentiet, nec locorum quisquā licet turres cemento fabricatæ, mortem remouere potest. Hi quidem commodum sibiq; placitum adepti inquiunt, hæc Dei sunt: mala quidem tibi penitus adscribunt. Tu uero dic eis, omnia Dei esse. Quid de hac gente sentiendum, quæ nullius scientiæ capax esse potest? Quicquid boni quis fecerit Dei est: quicquid mali, suæ animę, Deo teste. Sequens legatum, Deum imitatur. Discedente quidem nulli custodem uigilem supponas: Præsentes se tui præcepta sequi testantur, absentes noctu transmittant: Deo tamē suorum secreta cordium dinoscente. Ab illis igitur tu deuitans, te Deo commenda, qui est imperatorum optimus. P. Alchoram fidem quare non adhibent? Qui nisi uir dei esset, contrarietates* multas obtineret. Mandato securitatis seu timoris illis adueniente, parum inde tractant. Sed si legatum homines sapientesq; sequerentur, suis retenta cordibus patescerent. Nunc autem nisi diuina pietate & abundantia suffulti, diabolum omnes, paucis admodum exceptis, sequerentur. Tu uero Dei nomine pugnam committe, nullius nisi tuæ solius animæ custos: bonisq; similiter litis effectum persuade. Deus namque cæterorum maliciam, cum sit eis fortior & efficacior, repellit, eisq; plurima mala retribuet. Postulans ab alijs beneficia ad opus inopum, beneficij partem habebit. Ad opus quidem aliorum mala quærenti, peccatum duplicatur. Deus autem est creator omnium, & custos. Cuilibet te salutāti, salutationem æqualem redde, uel saltem bona uerba congerendo multiplica: & Deus omnia noscit.

Qui recipit prophetā, prophetæ mercedē percipiet.

Cautio in bellis, et præmium militiæ pro fide.

Timidos uituperat.

Nō fidendum in certis diuitijs, sed futuri sæculi bonis.

Bona Deo, mala homini adscribenda.

Machumet sequens Deum sequitur scilicet.

** Cōtinet autē multas cōtradictiones: igitur non ex Deo.*

Ad bellum instigat.

Pauperibus cō quirens [illegible]neficia præmium habebit.

Salutantes resalutandi.

Azoara

NOn est Deus, nisi unus, omnes cõgregaturus die resurrectionis: ubi nullus est locus mendacij: Cuius uerbo quid est uerius? Viri boni, quid cũ illis incredulis, quasi duabus cohortibus, quorum capita deus ob errorem suum subuertit, cõmunicatis? An ad uiam uestram rectã subleuare, Deo nolente eos nisi uia mala procedere, quæritis? Ipsi quidẽ uellent nos sibi in errore & incredulitate coæquari. Vos itaq; neminẽ eorum uobis negociatorẽ, seu sociũ, uel amicum, nisi prius recta Dei uia pugnatũ seu prædatũ iuerint, associate. Sin aũt, eos ubicũq; repertos, si sit possibile, capite, & interficite. Eorum aũt nullum uobis sumatis adiutorẽ, nisi cum quo fœdus firmaueritis, aut cuius cor dum est ut se cõuertat, ne uos, gentemúe suã expugnet, deo quidẽ si placeret, eos ad uos expugnandũ excitando subleuaret. Quod illis nõ agentibus, sed uobis spõte sua se subijcientibus, nullã eis molestiã inferatis. A uobis sibi suisq; securitatem petentes, & deinceps cõtra uos pugnã ineuntes, nisi uero uestrãq; pacem acclamauerint, manusq; suas retraxerint, eos inq; ubicunq; repertos, capite & interficite, quibus eminentem instigatorẽ & imperatorẽ deus imposuit. P. Nemo bonus bonum scienter interficiat. Ignoranter quidẽ perimens aliũ, bonũ redimat, & insuper parentelę reddat homicidiũ, nisi illa cõdonare uolente. Huius effectus impotens deo se pœnitentẽ, & ulterius ab huiusmodi recessantẽ reddens, duobus mensibus cõtinuis ieiunet. Spõtaneus boni uiri peremptor, ignẽ gehennæ perpetuũ, irãq; dei pœnã ei summã inferentis & abhorrẽtis patiet. Viri boni, prædatũ eũtes nullatenus acclamãtibus, eos surdos aures adhibeant, dicentes eos nequaquam credendos, ut suã extorqueant pecuniam: cum Deus summas diuitias innumeraq; bona possideat: qui, sicut prius cæteris incredulis, ita uobis uiam rectã tribuit, omnia sciens. Domo manentes, nullo morbo grauati, euntibus prædatum atq; certatũ in nomine Dei, cum pecunia sua uitaqúe, nullatenus meritis coæquentur. Hos namque sic euntes, illis perendinantibus, Deus omnibus bona mandans, per gradum excelsum superponet, uelut maioris meriti, puriorisq; ueniæ uiros. Ab angelis malis interfecti, detrimentumq; suis animabus operati, quæsiti qui nam essent, se debiles in terra fuisse testati sunt. quibus & hoc respõsum est: Nónne terra Dei spaciosa satis & immensa, qua profectum iretis, extitit? Isti quidẽ gehennã, uiamq; malã incurrẽt, nisi uiri debilissimi, & mulieres ac infantes ingeniorum & itineris inscij fuerint: quibus forsan Deus ueniæ largitor, ueniam præstabit. Terrarum propter Deum expugnatores, & è domibus suis propter deum atque prophetam quæsitum exeuntes, in terris abundantiam adipiscentur, ibiq; morientes Dei misericordiam integre consequentur. Quando prædatum pugnatumúe profecti estis, orationem aliquam uel omnes prætermittere nõ timeatis: si timueritis, malum uobis ab hostibus futurum, cum illi uobis summe inimicentur. P. Cum tu in exercitu ad orationẽ surrexeris, & tecum plures, quidã tecum orent, quidam arma teneant: qui deinceps uice mutata, fundant orationes, uobis arma tenentibus. Secundum eorum namq; uelle, uobis illi superuenientes, & uos interficerent, & substantiam uestrã tollerent. Vos item, uel infernos, uel loco pluuioso, uel lutoso manentes, arma uestra ponere, uosq; bene custodire, nõ sit uobis tædiosum, seu difficile. Eis namq; deus malũ cõtemptibile dedit. Oratione terminata surgentes, seu iacentes, Deum nomi-

nate:

Nõ cõmunicãdũ incredulis.

Qui socij adsumendi.

Ne resistatis malo, &c.

Rebellantes opprimendi.

Non occidendi boni.

Cædes imprudenter facta, ut expiãda. Deut. 19. aliter.

Cædes spontanea gehennæ ignibus punitur.

Prærogatiua belligerantium pro religione.

Orationes in expeditione.

19 20 30 40

nate: In loco uero timoris experte, orationes uobis bonis impositas per suas horas dicite, nec propter eos timidi, pusillanimesqúe sitis. Quia si uobis dolores incubuerint, et illis: similiter uos insuper, quod illi nequaquã à Deo speratis, qui est incompræhensibilis & sapiens. Librum ueracissimũ super te cœlitus misi, ut secundum dogma nostrum inter homines iudices, nec cum malis causam ineas. Sicq; tibi tuisq; Deus pietatis ueniæq; dator, reatus condonabit. Pro illis item hominibus, qui animæ suæ detrimentum operantur, minimè Deo, et sui cordis arcana displicita ipsi Deo, qui omnes actus suos circuit, celantibus, ratiocinari desiste. Licet enim in hoc sæculo

Secũdũ Alchorã iudicandũ.

Pro malis non intercedendũ.

19 pro eis disseras, quis in alio contra Deum causam tractabit? Vel quis adiutor erit? Omnis fornicator, & animæ suæ detrimentorum operator, si Deum precando pœnitentiam egerit, ipsum pium ueniæq; datorem inueniet. Peccata perpetrans nulli nisi animæ suæ nociuus existit, cum Deus omnia sciat. P. Quisquis culpam peccatumúe perpetrans alij imputauerit, sibi nociuus existit. Vnde in iudicio errans, suæ tantũ animæ nociuus, tibi minimè iudicium à te iudicatum falsum prædicaret, nisi pietas amorq; Dei subuenisset. Deus namque, magnus & abundans, te nescita docens, hunc librum atque sapientiam super te descendere desuper fecit. In eorum autẽ uerbis nulla perpenditur utilitas, nisi tãtum illius, qui de substantia sua

Peccata nõ alijs imputãda, sed sibi.

Re non uerbis inanibus declarantes studium legis, præmium accipiunt.

20 rem scitam eleemosynamúe distribuit, & concordiam inter homines firmauerit. Huic namque tali ueniam mercedemq; maximam tribuemus. Omnem autem post res scitas, uiamq; bonam agnitã prophetæ cõtradicentem, ei uiã desideratã permittendo, gehẽna malaq; uia torquebimus. Deus enim nequaquã criminalia, sed illis minora, quibus uult condonat, cum criminale gerens, in longissimum errorem abijciet. Inuocantibus nil nisi fœminas, ferocemq; diabolũ, deus amorem suũ. Cui diabolus inquit, de gente tua partem agnitã ego sumens, eam abuiã, & instigando ac suggerendo malo pronã efficiens, ut aures & mẽbra tum bestiarum tum hominũ secet iniungã. Omnis autem loco Dei diabolo seruiens, iacturam manifestã in-

Criminalia peccata, id est, mortalia, et uenialia.

Diabolus instigator mali.

30 currit. Qui licet illis hoc & alia facere polliceatur, nulla penitus pollicita persoluit: Ipsiq; gehennam ob hoc ingressuri, nõ inuenient exitum. P. Omnes benefacientes in paradiso aquis subtus fluentibus amœna perseuerãter collocabo. Hoc Dei uerbo quid est uerius? Secundum uelle uero tuum & plurium hominum legum, nemini male gerenti uicissitudo remunerans reddetur: Sed ex Dei parte nec suffragium nec uindictam Deo præsente reperiet. Omnis autem benefaciens, legemq; rectã tenens uir seu fœmina, paradisum, ubi nullus, quantum est granũ sinapis, iniustè perdit, ingredieť. Vbi reperiri potest lex melior quàm hominis humilis, deo penitus deuoti, sequentis legem Abrahæ, quẽ electum sibi deus omnia cõplectens, omnia

Diabolus uana promittit suis.

Paradisus.

Etiã minimum bonũ remunerabitur in paradiso.

Abrahæ lex optima.

40 possidẽs dilexit? Quæstione facta de mulieribus orphanis, quibus determinata scripto minimè soluũť, & quas in uxores ducere postulatis, liber hinc inde gerenda tradit. Infantulis, & cæteris orphanis rectum examen facite: Deus enim omnes actus annumerat. Sic mulier sui mariti discessum derelictionemúe timuit, ei pacem quærere, cum pax melior sit, non sit difficile. Similiter & cæterę mulieres auaræ super alias zelotypæ pacem cõfirment, atque corroborent. Omnis timẽs & benefaciens, Deo singula sciente, mercedem accipiet. Inter uestras mulieres pacẽ & æqualitatẽ retinere cum sit

Orphanis caueť.

Mulieres paci studeant.

impossi-

impossibile, earum contrarietates prout minus poteritis patiamini. Vobis enim pacem firmantibus deus pius dabit ueniam. Illis quidem diuisis, cuiqꝫ portionem amplitudinis suæ deus immensus & sapiens cunctaqꝫ possidẽs præbebit. Hominibus quidem legũ, tuis antecessoribus, tibiqꝫ, timere deũ iniunximus. Sin autem, Dei cuncta scientis atqꝫ uidentis sint uniuersa: cui si placuerit, omnia mundana & trãsitoria destruens, cum alijs ueniet super hoc summè potens, apud quem est, quicquid de hoc, sæculoúe futuro quislibet expetit. Viri boni, directores uel dilectores hominum & æquilibres coram Deo testes, licet de uobismetipsis sit, uel de parentibus, seu propinquis, diuitibus uel pauperibus, cum deus omniũ sit iudex, estote, nec uiã falsam & erroneam sequi uelitis. Rem etenim inuoluentes, aut de recto discedentes, deus agnoscet. Viri boni, in deum credẽtes, suo legato libroqꝫ super eũ misso, & libro quoqꝫ prius posito, & angelis ac alius diei aduentui credite. Sin autem, lõgus error uos abducit. Prius in deum credentes, postea factos incredulos, exhinc legales, postremoqꝫ malos, si in illa perseueretis incredulitate, ipse deus penitus abhorrens, nec ueniam dabit, nec rectam uiam patefaciet. Quibus tu manifesta, quod ignem grauissimum introibunt. Loco bonorum, incredulorum amicitiã & societatem propter honoris adeptionem, cum Dei sint honores uniuersi, nemo sortiatur. Liber enim super uos cœlitus missus, quod cum renuentibus mãdata Dei non sedeatis, nisi prius ipsis mutantibus uerbum, instruit atqꝫ castigat. Sin autem, illis cõniti & cõsimiles eritis. Quia deus raptores iniustos & incredulos in gehennam congregabit. Vobiscum blandiendo morantes, à uobis commodo lucroqꝫ suscepto, se fuisse uobiscum asserunt: Incredulis autem adueniente successu, se suos protectores & auxiliatores esse testati sunt. Sæculo uero futuro inter eos iudicium dabit Deus, illos malos bonis nequaquã præferẽs. P. Increduli Deum fallere nitentes, ab ipso potissimè fallũtur. Qui surgentes oratum, inconstanter & ægrota mente orationes fundentes, hominibus benefacientes censentur: cum illi nec hinc, nec illhinc deum nequaquam nisi parum diligunt, nec quis, quem Deus aberrare uult, uiam rectam inueniet. Illi inquam mali & increduli, in fumo septimo putrorum igneo sine omni spe suffragij mergentur: nisi qui uia praua relicta bene facientes, Deo paruerint, & se in Dei nomine in sua lege purgauerint. His namqꝫ sociandis bonis hominibus cõmodum, præmiumqꝫ multum à Deo speranda sunt. Vobis quidem malum inferri non uult Deus, si ei cui grates omnes reddendæ sunt, in eum credentes gratias retuleritis.

Testimonium sancte reddendum. *Alchorã fides tribuatur.* *Apostatæ peribunt.* *Cõmerciũ infidelium fugiendum.* *Amici ollæ & fortunæ.* *Astuti capiuntur in astutia sua.* *Deus bene uult hominibus gratis.*

19 · 21 · 30

AZOARA XI.

Deus omnia uidens atqꝫ sciens, solis male gerentibus necem contumeliosam, uerbumqꝫ malum fieri diligit. Omnis operator boni clàm coramúe, & iniuriarum cõdonator, ueniã à Deo omnipotente cõsequentur. Deo suisqꝫ legatis inobedientibus, & inter eos discutere uolentibus, seqꝫ parti non toti, sicqꝫ rectam uiam assequi putando, credere cõfitentibus, uelut ipsius ueritatis incredulis, malum atqꝫ contemptum ingeremus. P. Credentibus autem prædictis, nec inter eos discutientibus, mercedem innumeram pius ueniæ largitor Deus tribuet. Illis te precaturis, ut super eos liber de cœlo descendat, dic, quosdam à Moyse maius hac re petisse, uidelicet ut ipse Deum eorum oculis monstraret, & ob hoc cœleste fulgur eos percussit.

Semifideles nõ placent Deo *Contra portentorum petitores Iudæos.*

40

sit. Visis uirtutibus eis taurum adorātibus ueniam fecimus, Moysiq; regnū immensum & manifestum dedimus, & super eum montem extulimus, eisq; præcepto ut si per portam humiliantes ingrederentur sibi suisq; nostris uel nihil agerent, pactum inde firmatum sumpsimus. Quod deinceps illis rumpentibus, propheticidisq; factis, atq; testantibus se corda dura et obdurata gestare, eorum corda Deus ipse sigillauit. Quorum præter admodum paucos, nulli credent unquam. Vnde Mariæ blasphemiam & immoderatam contumeliam inferunt, seq; Christum Mariæ filium Dei nuncium peremisse perhibent. Sed nequaquā eum imò sui similē suspendentes interfecerunt, profi-
10 tes etiā se suæ cædis authores. Cordibus suis non minimā ambiguitatē inde gerunt. Sed eum nullatenus interfecerunt. Quia Deus incompræhensibilis & sapiens, eum ad se transmigrare fecit. In quem uiri legum ueraciter ante mortem credent, & eorum sæculo futuro testis adstabit ille. Ob eorum iniuiuriam atq; malitiam, quædam prius licita illis statuimus illicita: qui quoniā uiam Dei ferè penitus derelinquunt, meq; prohibente fœnus accipiunt, hominumq; pecunias pro mendacijs & iniurijs comedunt, malum atq; dolorē expectant. P. Horū tamen constantes, atq; sapientissimi, deumq; inuocantes, præceptis super te tuosq; prædecessores cœlitus missis credunt. Quibus sicut et cæteris in Deum dieiq; futuræ credentibus, & orationes atq; eleemo-
20 synas agētibus, mercedem maximam tribuemus. Vobis quidem nuncium, sicut Noē & prophetis succedentibus ipsum, scilicet Abrahæ & Ismaēli, & Isaac, atq; Iacob, & tribubus, ac Iesu, & Iob, & Ionathæ, & Aaron, & Salomoni, simul & Dauidi, cui dedimus psalterium, fecimus. Quorum legatorū nominibus signatis, sunt & alij minime nominati. Moysen quoq; Deus affatus inquit: Isti sunt læticiæ bonorūq; nūcij, malorumq; correptores, ne post ipsos missos à Deo incōpræhensibili & sapiente, iuste Deum ob suam accusent ignorantiā. Præceptorum tibi diuinitus datorum, quod diuina tantū perfecta sunt sapiētia, Deus est testis, angeliq; similiter, licet Dei testimoniū sufficiat. Incredulis aūt, quos longus error abducit, & male gerētibus, Deus
30 nec ueniā dabit, nec uiam nisi gehennæ, quo perpetuò manebunt, demonstrabit. Quod ei leue satis est, atq; possibile. Legato ad uos cum diuina ueritate misso credite, ut boni efficiamini, hocq; uobis erit optimum. Sin aūt, Dei sapiētis & incompræhensibilis sunt uniuersa cœli & terræ. Summopere quidem cauendum, ne lege uestra quid indignum proferatis, nec de Deo quicquam nisi uerum dicatis. Iesus Mariæ filius, Dei nuncius, suusq; spiritus, & uerbum Mariæ cœlitus missum existit. In Deum itaq;, illiq; suo legato credentes, ne dicatis Deos tres esse, cum non sit nisi Deus unus, qui filio caret: Eiq; omnipotenti, uniuersa cœli terræq; subiecta sunt. P. Christus quidem ipse minimè negare poterit, sicut & nec angeli, Deo propinqui, quin Dei
40 subsit imperio. Omnem negantem se in Deum credere, & se sublimantem, Deus suæ manui subiugabit. Credentibus uero, & bene gerentibus, mercedem pro suo merito tribuet, eorūq; gaudiū ex proprio uelle semper augebit. Incredulos aūt, & se sublimantes, pœnis maximis affliget. Ita uobis lucē atq; splendorē Deus ipse patefecit, qui cūctis in se credentibus, pius atq; propicius, munimē firmissimū perseuerat, suis uiam rectā manifestās. Perscrutātibus te de iure hæreditario, hoc Dei uerbū responde: Si quis germanā habēs absq; prole moriat, ipsa mediū substātię suę relictę sortiatur. Si è cōuerso con-

Iudæi pertinaces & duricer-uices.

Christus nō crucifixus à Iudæis sed alius ei similis: ut Cerdo, et alij hæretici, loquitur.

Iudæi credent olim in Christum.

Fœneratores Iudæi.

Ismaēl propheta.

Psalterium Dauidi à Deo datum.

Fabulæ Iudaicæ de Mose.

Legato credendum.

Iesus Dei nuncius spiritus, uerbum, non tamē Deus.

Qui negat filium, negat & patrem. &c.

Infideles et superbi perdentur.

Hæreditariū ius.

tigerit, germanus totum hæreditet. Si sorores duæ fuerint, duas tertias accipiant. Si fratres uero multi, sororesq; plures, sexui masculino duæ partes, & fœminino una tribuatur. Taliter, ne uos ignorantia turbet, Deus omnia sciens uos instruit.

AZOARA XII.

Cibi uetiti.

Viri boni, in omni pacto uobiscum firmato constantes, meq; timentes estote, nec animalium fœtus, quos illicitos dixero, cum omnes alij liciti sint, nisi peregrinantibus, comedere uelitis. Peregrinanti quidem cauendum, ne uenatus interficiat, Deo prohibente, nisi prius mẽses prohibitionis peractos: Tunc enim uenatus, summe fas censetur. Omnis Dei domum inuocans, nequaquã oblationes in alto ponat: & ut misericordiam à Deo cõsequatur, in ipsum credat: nec ob homines prauos à uia recta se diuertat, Deiq; dilectionẽ, suisq; bonis, nequaquã malis atq; peccatis studeat, Deum timẽs: quoniã ipse grauis atq; difficilis super rerum fines inuenitur. Sunt autem uobis hæc illicita, sanguis & morticinium, animal quodlibet nequaquã Dei nomine peremptum, et suffocatum, ac igne combustum, uel ruina morti deditum, & à lupo tactũ, nisi quis illud interfecit. Nullus item nisi per Deum iuret. Sin aũt, iniuriam effecit. Malis quidem exhinc certũ erit, eos uobis nunquã dominaturos, cum hodie tibi tua lex, mihi propter te placita, donumq; Dei necessariũ atq; sufficiens cõpleantur. Me itaq;, non illos timete. Si cui rerum istarũ aliquam, quasi sibi necessarias quis quæsierit, nec culpę nec peccati reus erit: quia Deus pius inundabit ueniã. Quærentibus à te, quæ res sint licitæ, dices, sapidę & odoriferæ. Venatum tendens, si sui canes ab eo docti, sicut et à Deo, ipsi bestias cœperint, super eos Dei nomẽ inuocãs, eas comedat, Deũ timens, cui subest omnis rerũ numerus. Amodo rursum hic à Deo uobis dat licẽtia, ut de dapibus hominũ legũ comedatis, illiq; de uestris. Eorũq; fœminas bonas & timẽtes, ac in Deũ credẽtes, et nequaquã amasios habentes, cũ illis munera dãda tribueritis, ducite. Omnis legi nõ credens, omnia sua perdit opera, in die iudicij cõnumerandus amissoribus. Viri boni, cũ oratũ surrexeritis, facies uestras ac manus ac brachia usq; ad cubitũ, & pedes usq; ad tibias abluere, & capillos reuoluẽdo caput abstergere, & post coitũ mulierũ balneari uos oportet. Infirmi quidẽ, uel in itinere ab egestu, uel mulierũ coitu uenientes, et aquã minime reperientes, facies suas atq; manus terræ mũdæ puluere tergãt. Deus namq; uestrã diligit mundiciã, officijq; diuini perfectionẽ cum gratiarum sibi redditione et deitatis inuocatiõe. Cũq; uos cõfessi fueritis corã Deo, uos fœdus inter uos firmatũ audire & credere, Deũ timete, cũ ipse arcana cordiũ cognoscat. Omnem talẽ esse decet, ut nequaquã propter homines rectũ dicere sinat, sed corã Deo, omnibus timendo, quoniam omniũ opera noscit, rectum quo nihil est melius peragat, Deo credentes, & omnes benefacientes spe confirmaturo, et ueniã ac mercedem & misericordiã eis daturo. P. Increduli, uestrisq; præceptis resistẽtes, ipsi gehennæ deputantur. Viri boni, manus hominũ ferè uobis impositas, ego diuertẽs à uobis retraxi. Vos itaq; me, Deum omniũ bonorum tutorẽ, timẽtes adorate. Inter Deũ filiosq; Israél pacto fœderis firmato, xij. expugnatores atq; pręcones iustitię ministros ex eis Deus elegit, quib. et ipse dixit: Ego uobiscũ semper pręsens adero, si in me credideritis, prophetis meis fidẽ adhibẽtes, et eis auxiliãtes, & oratiões ac eleemosynas in meo nomine feceritis: uobisq;

Leuitico quædã concinunt.

Iurandum in Dei nomine, Machumet aũt iurat per cœlum, &c.

Lex Machumetis propter ipsum Deo placita.

Cibi concessi.

Venatus.

Quatenus participandum cum Iudæis.

Lotiones.

Deo, non hominibus seruiendum.

Dubium, an de exploratoribus xij. an de principibus tribuũ loquatur.

uobisq; dans peccaminum ueniam, paradisum & æternam mansionem tribuam. Omnem hæc linquētem, deuius error abducet. Illis autem nequaquā fœdere firmato constantibus, amorem nostrum retrahentes, corda sua peruersa duraq; fecimus, suæ legis partem retinentia et distorquentia: unde semper res iniustas facere eos innitendo uidemus. Tu uero Deum, omnes benegerentes diligentem, pro ipsis, ut ueniam faciat, deprecare. Cum uiris itē Christianæ professionis, nostræ dilectionis fœdere firmato, illi quorundam eis præceptorum obliti sunt. Illis autem, & istis, hostilitatem & infestationē ac abhorritionem usq; ad diem iudicij Deus immisit, eorum secundum opera sua uenturus iudex. Viri legum, uobis nuncius uester missus, uos multa prius à nobis negata docturus, multa adhuc taciturnitati cōmendaturus, lucem secum librumq; cœlitus missum, qui timentibus Deum uiam saluam & rectam ostendit, & à tenebris eijcit, affert. Sciendum quidem eos incredulos esse, qui Iesum Mariæ filium Deum esse dicunt. Quis enim eis quicquam faceret, inde si Deus omnipotens, omnia prout uult faciens, cuius imperio cuncta subiacent, Christum atq; Mariam, omnesq; mūdanos mori faceret: Vos Iudæi atq; Christiani, si Dei filij, suiq; dilecti estis, pro ut uos dicitis, cur uobis culpas atq; peccata gerētibus pœnas et malū ingerit? Certe uos nihil aliud quàm homines estis, à Deo ueniæ mercedisq; maximæ datore, ad quem omniū erit reditus, creati. P. Vobis, uiri boni, nunciū uestrum aliū prophetam à longe sequentē dimisimus, ne uos iuste cōqueramini, uos carere doctore, qui gerenda præcipiat, illicitaq; prohibeat. Moyses suæ genti persuadens, ut Deum ipsum inuocando adorarent, quia eis prophetā, & reges, ac diuites, multaq; nulli cæterarum gentiū commissa cōtulit, inquit: Terram sanctā, scilicet Hierusalem, uobis à Deo prædestinatam, intrate reuertētes. Sin aūt, damnū et detrimētum incurretis. Dixerūt illi: Cū homines ingētes, graues, atq; fortes illic immorētur, nos nunquā nisi remotis illis ingrediemur. Tūc duo uiri Deū timētes inquiūt: Vosmetipsos, si boni estis, Deo cōmendantes, ꝑ portā super eos ingressum facite, sicq; uictoriā adipiscemini. Illi tamē obstinaces, quasi Moysen improbādo, inquiūt: Nisi prius illis expulsis, nos nequaq; aditū tentabimus. Sed tu Moyses, atq; Deus, eos expugnate, nobis hic stātibus. Quibus Moyses respondēs, se nullius animæ nisi suæ fratrisq; moderatorē et imperatorē esse, Deum ut inter eum illosq; malos discuteret, precatus est. Dixitq; Deus: Noli solicitari, uel quicquā de huiusmodi malis hominibus cogitare. Ego nāq; illos malos & noxios, xl. annos inducā, & per terras uagari faciam. P. Illis historiā filiorum Adæ, ubi sciant qualiter alter alterū interfecerit, retexe. Illis holocaustū igne superposito facientibus, alterius holocaustū, alterius minime à Deo collectū est. Vnde alteri dicenti fratri suo, Ego te interficiā: alter respondit, Deo nullius holocaustū acceptabile, nisi timentis ipsum. Idemq; dixit: Licet manū tuam ad mihi mortē inferendā superextenderis, ego nequaquā ut te necem, manum extendā. Deum namq; sæculi totius imperatorē timeo. P. Actuū peccatiq; sarcinā feras, sic igni deputādus. Talem nāq; mercedē maleficus assequitur, minime perhorresco. Illi itaq; diu deliberāti, anima sua cædē fratris persuadente, fratrē occidit, deinceps perditis associatus. Coruus aūt à Deo missus in terrā, quid de fratre suo gerendū esset, insinuauit. Ille igitur nec inertia nec pigricia retētus, fratrē suū, ut coruus coruū terra cooperiēs, semetipsum

Intercedendum pro Iudæis.

Christiani legē traditam sibi deseruerunt.

Machumet legum lator.

Iesum Deum cōfitentes, increduli.

Christiani & Iudæi non filij Dei dilecti, quia propter peccata affliguntur. at Prouerbiorū 3. refellitur.

Historiam Nū. 13. et 14. perperam replicat, ut solet.

Historiam occisi Abel, Gen. 4. uertit in fabulam.

deinceps reum & repræhensibilem notauit. Hac itaque de causa filijs Israël scripsimus, ut quisquis hominem uita priuauerit, nisi ipse primus alius inter fector, terræq; uastator extiterit, quasi totius gentis peremptor existat: uniusq; uiuificator, quasi totius gentis resuscitator habeatur. Multis ad uos iam prophetis cũ uirtutibus missis, postea tamen eorũ multum terrã manentes iniustitiã secuti sunt. Omnes Deo suisq; prophetis resistentes, & ubiq; locorũ, ut iniurias hominibus terræq; uastationẽ ingerant, discurrentes, cædẽ & suspe ctionem, aut pedũ uel manuũ per oppositum abscissionẽ promerentur, atq; de terra proiectionẽ. Istiq; tales in hoc sæculo contemptũ, & in alio grauissimum malũ patientur, nisi prius illi mala dereliquerint, quàm uos eos aliqui bus malis puniatis. Sciatis etenim, Deũ sua benignitate ductum, ueniã daturum. Viri boni, Deũ timentes, factis per quæ uos ipsi propinqui sitis, studeatis, ipsiusq; nomine usquequo uos meliores, & elatiores efficiamini, prædatores & expugnatores estote. Incredulorũ aũt die iudicij nulla fiet redemptio, licet tantũ quantũ bis terra caperet, pro se darent. Ipsi nãq; maximis affligẽdi pœnis, ab igne gliscentes, exire, nunquã inde euasuri, summe torquebuntur. Furũ manus abscindãtur, eo q; Dei grauis atq; sapiẽtis offensionẽ & irã promerentur. P. Post malũ perpetratũ pœnitenti, beneq; faciẽti, Deus pius & misericors sibi dilectis ueniã, inimicis malũ pro uelle suo prębẽs, cum ipse sit omnipotẽs, eiusq; sint uniuersa, ueniã tribuet. Pro festinãtibus secundũ uires suas ad incredulitatẽ, qui scilicet ore fidẽ confitẽtes, corde renuunt, nec curã multã nec dolorẽ tu nũcie sustineas. Iudæorũ falsa loquentiũ, alijsq; cõsimilia fari persuadentiũ, qui uerba distorquẽtes dicũt: Si uobis hæc uel illa dederit, sumite: sin aũt, uos ab illo cauete, cũ ex Dei parte nemini quicquã proficere queat, cui Deus nocere uoluerit: Horũ inquam uerba nequaquã esse mũda Deus censet, eis in hoc mũdo dedecus, & in alio graue malũ allaturus. Istos quidẽ sic falsa proferẽtes, & illicita ac iniusta pręmia comedentes, si ad te uenerint, aut à te repelle, q̃d nec tibi nocebit: uel cũ ueritate, quã Deus diligit, iudica. Cum ipsi testamentũ habeãt iudiciũ Dei docens, uiãq; rectã & lucẽ ac sapientiã præstãs, suis cordibus & mẽtibus ad gerendorũ noticiã à Deo monstratã, cũ quo prophetæ, timentesq; Deũ, & sacerdotes atq; pontifices iudicãt, cur à te iudiciũ postulant? Ego quidẽ timendus uobis sum, non homines: nec mea mãdata pro modico precio uendere uelitis. Omnis secundũ Dei positum nõ iudicans, malis & incredulis adnumerabitur. Est aũt illico à Deo positũ, ut anima pro anima, oculus pro oculo, naris pro nare, et dẽs pro dente tribuatur, & pro uulnere cõsimile fiat: Hoc tamẽ condonãs, Dei misericordiã, peccatiq; decrementũ accipiet. Christũ item Marię filiũ, cui cõmisimus Euangeliũ, quod est lumẽ et cõfirmatio testamenti, & castigamen, ac recta uia timẽtibus Deũ, ad uestræ legis cõplementum misimus. Omnis igitur euãgelij seruus, ipsius præcepta iudicãdo sequatur, sin aũt, malus erit. Tibi quoq; librũ ueritatis, suorũ præceptorũ confirmatorẽ, cũ quo tuum est iudicare, desuper misimus. Tu igitur secundũ ipsuminter eos discussurus, eorum uelle nequaquã, sed solũ ueritatem amplectere, cũ sui cuiq; posita sint à nobis lex & iudicia. Sciendũ quidẽ, Deum, si sibi placuisset, omnes gentẽ unã effecisse: sed scire quærit, quid de suis mãdatis quisq; perficiat. Sit igitur intentio uestra, semper benefacere, cũ ad Deum uestras lites cõtrouersiasq; discussurũ omnes redibitis. P. Tu inter eos iudiciũ daturus, secundũ Dei disposi

Homicidium scelus maximum. *Grassatorum pœna.* *Inter se benefici Machumetistæ, alios persequantur.* *Furti pœna.* *Remißio peccati.* *Contra Iudæos doctrinam Machumetis oppugnantes.* *Iuxta legem Dei iudicandum.* *Exod. 21.* *Math. 5.* *Euangelium Christi lumen, & confirmatio ueteris testamenti.* *Liber Machumetis, Christi præcepta cõfirmat, si dijs placet.* *Deus posset, si uellet, omnes re*

10 20 30 40

dispositionem, caue ne suũ uelle sequendo, te à dato tibi cœlitus in suam partem distrahant. Sciendum quidem, Deum illis malum etiã pro minimis peccatis daturum, si tuis iudicijs non obedierint. Et eorum multi sunt increduli, quærüntq; iudicia brutorum & insipientium: cum Deo non sit iudex melior. Vos uiri credentes, super uos nequaquam constitui præfectos seu iudices Iudæos ac Christianos permittatis. Omnis enim hæc agens, eis consimilis efficitur: cũ Deus homines prauos ad uiam rectã minime dirigat. Viri tamẽ infirmi cordis, dicentes se malũ sibi futurũ timere, quibus suo corde repræhẽdenda timẽtibus, Deus aliquisue pro eo ui sua superueniet, illis obediũt, sicq; bonorũ testimonio sua perdũt opera, perdẽdis associãdi. Viri credẽtes, si quis uestri suã legem liquerit, uiros se dilectiores Deus ipse diligendos eliget, qui pij dulcisq; cordis in bonos atq; fideles, grauis aũt atq; crudelis in incredulos habetur. Expugnatores Dei nomine lites aggressi, nihil timeant. Hæc sua munera Deus cui uult tribuit, cũ ille sit diues et largus, ac sapiẽs & immẽsus. Solus Deus, suusq; legatus, uiriq; boni, uidelicet eleemosynarũ ac orationũ factores, seq; Deo penitus subijciẽtes, uobis auxilietur. Pars eõ illis cõmendata, uictoriã adipiscitur. De nostra lege ludũ atq; ridiculũ facientes, qui scilicet priusquam uos legi subiecti fuerãt, et similiter incredulos, qui uos orãtes illudunt, cũ sint insipiẽtes, nullatenus uobis participes, nec uestrorum tractatores negotiorũ statuatis, Deũ timẽtes, si boni estis. P. Viri legũ, cum nos in Deũ credimus, suisq; præceptis super nos & super prædecessores nostros missis paremus, uosq; peiores existitis, cur de nobis uindictam sumitis: imò priores æstimando uos ueraciter estis, et à recta uia magis deuij. Quibus Deus amorẽ suum retrahẽs, uestri quosdã simias, & porcos, ac idololatras cõstituit. Vos itẽ accedentes fidẽ uestram cõfitemini, qui semper & aduentu atq; discessu corda gestatis incredula, Deo cordiũ uestrorũ secreta dinoscente. Horũ multi malorũ studiosi, mala gerunt, & illicita præmia comedunt. Cũ igitur à suis primatibus cũ tacenda dicãt, & non agenda gerãt, hæc prætermittere nõ iubentur: Manus Dei manicis ferreis cõiunctas Iudæis dicẽtibus, suas manus merito sic uinciri, seq; pessundari, uerbũ illud exigit, cũ diuinæ manus capacissimæ, & penitus expansæ, prout uult, & quantũ uult, largiãtur. Sed eorũ semper error augmẽtabitur, ut minus præceptis super te cœlitus missis fidẽ adhibeãt. Vnde uobis hostilitas & abhorritio, ante diẽ iudicij nequaquã terminanda intercidet. Sed hoc quidẽ tibi minime curandũ, quia flãma eorũ marciam Deus extinxit. Terras tamẽ adhuc uastatũ, quod Deus abhorret proficiscũtur. Nos quidẽ hominibus legũ, si crederent atque timerent, ueniam peccaminũ facturi, paradisum sufficientẽ tribueremus: Et si testamẽti, simul et euãgelij, ac cœlitus super eos missi præcepta sequerẽtur, tot cibis totq; bonis abũdarent, quod etiã suis substernerentur pedibus. Eorũ tamẽ pauci fidẽ obtinent, plurimi quidẽ sunt increduli. Tu donũ tibi cœlitus missum nuncie cæteris docẽdo tribue. Sin aũt, te Deus ab illis hominib. liberabit, qui malos ad uiã rectam nequaquã dirigit. Sciendũ quidem, uiros legũ nullius legi fideiue perfectionẽ assequi, nisi testamẽti & euãgelij ac huius libri à Deo positi præceptis pareant. Hic aũt multis eorũ incredulitatẽ atq; maliciã & obstinanciã augebit: quod tibi nullã curam inijciat. P. Credentes atq; Iudæi, & angelos loco Dei adorantes, qui scilicet legem pro lege uariant, Christiani etiam, omnes hi inquã si in Deum crediderint, & iudicij

digere in unam fidem. Atqui uult omnes saluos fieri. &c. Homines autẽ diligunt tenebras.

Magistratus fidei Machumeticæ sint. Notate uerba, signate mysteria.

Boni tantum uiri sunt adscribendi ad militiam.

Contra Machumetistarum hostes.

Aeterna hostilitas indicitur doctrinæ Machumeticæ contemptoribus.

Transeuntibus in sectam Machume. paradisus promittitur.

Doctrina cœlitus missa Mac. alijs tradenda &c.

Nulla doctrina perfecta, quàm uetus testamentum, & Euãg. & Alcorani.

diem expectantes benefecerint, nihil timeant. Cum filijs Israël dilectionis fœdere firmato, nostrorum legatorum eis deinceps missorum, quia displicita difficiliaque illis nunciauerint, quibusdam contra dixerunt, quosdam autem interfecerunt, hoc nequaquam certamen atque seditionem extimantes, surdi cæcique facti sunt, Deo singulos suos actus annotante. Omnes quidem dicentes Christum Iesum Mariæ filium Deum existere, mendaces & increduli reperti sunt. Cum Christus ipse dixisset, Filij Israël in Deum dominum meum atque uestrum credite: Cui quisquis socium atque participem posuerit, ingressum paradisi illicitum sibi reperturus, & in ignem ibit, in perpetuum expers adiutoris atque uindicis. Sunt iterum increduli, firmantes deos tres esse: quia non est nisi Deus unus. Vnde si huiusmodi uerbum non mutauerint, malo grauissimo percutientur. Cur igitur se non conuertant ad Deum, ueniam que præcentur, mirandum. Ille namque ueniam atque misericordiam illis tribuet. Christus quidem Mariæ filius, non est nisi Dei nuncius, quem & plures nuncij præcesserunt: materque sua uera, & illi, uterque comestibilibus uescebantur. Qualiter res ex plano perspice: & quare non credant, postea perpende. Quia loco Dei, quod nec bonum nec malum nobis dare potest adoratis: cum Deus omnia sciat & audiat. Viri legum, nil nisi ueritatem in lege uestra sublimite, non imitantes homines, qui prius erronei multos errare fecerunt. Filios autem Israël, ob incredulitatem suam atque maliciam, ab amore suo Deus per linguam Dauid, Christique filij Mariæ, prorsus eiecit. P. Plures se nequaquam a rebus illicitis & flagitiosis abstinentes, plurima mala perpetrabant. Eorum item plures incredulorum negotia, ad quæ manus extendisse nefas est, cum ob hoc Deus eos confundens semper in igne comburet, illis amici facti tractabant, quod nequaquam fieret, si in Deum crederent, suoque prophetæ, libroque super eum cœlitus misso fidem adhiberent. Sed eorum pars plurima semper in sua manet malicia.

Iesum Christū Deum confitentes, increduli. Imò spiritus omnis qui negat hoc, ex Deo nō est. Negat trinitatem cum Sabellio hæretico, &c. Nos unū essentia trinū in personis orthodoxè confitemur. Magni consilij angelus. Contra diuorū inuocationem. Iudæi à Dauid & Christo damnantur.

10 20

AZOARA XIII.

GRauioris hostilitatis & infestationis Iudæi semper erga nos, amicitiæ uero maioris Christiani reperiuntur. Christianorum etenim sacerdotes & præsules nō indignantes, presumptuosiue, cum uerbū super prophetam positū audiunt, ueritatemque cognoscūt, lachrymātur, et dicunt: O Deus, nos cum illis bonis hominibus credentes, te nos illis associaturū summe speramus. Cur enim in Deū, & ei quod nobis de ueritate datū est, nō crederemus: Hoc aūt uerbo, sicut & omnes benefacientes, paradisum aquarū fluxu dulcissimam promerentur. Increduli uero, meisque præceptis cōtradicentes, igni deputantur. Viri boni, res à Deo uobis illicitas statutas, uel è conuerso, cum Deus à se prohibita gerentes abhorreat, nequaquā efficientes, bona sapida uobis à Deo cōcessa ipsum timentes, quē adoretis, & inuocetis, comedite. P. Iusiurandum ex corde factum, non aliud uos coram Deo reos efficit. Illius quidem ueniam adipisci studens, decem pauperes pascat, sicut suam gentem pascere mediocriter consuetus est, aut eos induat, uel hominem redimat. Horum omnium impotens, tres dies ieiunet. Hoc itaque propter iusiurandum facturi, ea diligenter obseruantes, maxime nitetis:

Christianorum præsules nescio qui Machumetizantes. Leuissima ratio Paradisum adipiscendi. Iuramentum ex animo factum obligat. Eiusque uiolati expiatio. Vinum, alea, scaci ludus uetantur.

30 40

Deo uos sic sua secreta docenti, grates reddite. Viri boni, uinum, & aleas, & scacos, cum non sint res licitæ, sed diaboli machinæ, per quæ inter homines inimicitiam & abhorritionem iniicere, & eos ab orationibus & inuocatione Dei retrahere maxime nititur, prætermittite. Dimittetis igitur, an non? Sed Dei mandatum sequentes, legatoq; suo parentes, uobis caueте. Sin autem, non plus nuncio quàm mandatum perficere pertinet. Quãdo timuerint, & crediderint, & benefecerint, itemq; timuerint, & crediderint, & benefecerint, sicq; facto de cibis eorum nullam curam custodiamúe suscipias. Deus enim benegerentes diligit. Viri boni, Deus uos in paruo uenatu manibus uestris seu lanceis sumendo tentare uoluit, ut sic timentes se dinoscat. Prohibitum faciens, graue malum tolerabit. In mensibus igitur prohibitionis & peregrinationis, nemo bonus uenatum interficiat, quem quilibet sponte perimens, pro illius modo coram testibus in cibis pauperum apud Mechan, uel deinceps ieiunio persoluat. Hoc itaque pręceptum amodo seruate transacta pro nihilo ducentes. Deus enim incompræhensibilis & sapiens, ulterius uindictam sumet. Omnis uenatus maris, euntibus Mecham ac discedentibus, ad comedendum licitus est: Terræ uero uenatus, minime. Ad Deum itaque redituri, ipsum timete. Mechæ domum, uel mensas, ac oblationes, Deus aram hominibus constituit: ut sciant, omnia cœlestia seu terrestria comprænhendi sapientia Dei, omnia scientis. Qui licet pius & misericors sit, grauis in fine censetur. P. Ad prophetam nil nisi mandatum patefacere pertinet, Deo sciente singula, manifesta scilicet & cordis arcana. Mala & insipida, licet ipsa plura sint, saporiferis minime coæquantur. Homines sapientes, ut in anteriora procedatis, Deum timete. De præceptis huius libri quare quis quæstionem quærimoniamúe mouet? Post Alchorã enim positionem, quicquam mutare nefas est. Et mutatio si fieret, uobis iram atque molestiam generaret. Hæc & his similia priusquam uos cæteri quæsiuerunt, sed eis postea minime crediderunt, nec Bachiratin, nec cehibatin, nec cehiletin, nec ham Deus mandauit. Increduli quidem, & minime Deum adorantes, deoq; mendacium imponentes, cum ipsi postulantur præceptis à Deo positis suoq; legato fidem adhibere, inquiunt se nolle quicquam imitari, nisi quod parentes sui imitati sunt. Quibus talis fit obiectio, utrúmne patres, nisi uiam rectam tenentes imitamini? Viri boni cum cuiusque sua sit anima, nec sibi rectam uiam proficiscenti alius error noceat, uos ad Deum, omnia facta uestra uobis dicturum, conuertamini. Inter uos item testimonia facite, cum quis ad mortem hora diuisionis appropinquauerit: sintque duo uestri aut alius professionis testes. In itinere uero mortem præoccupantes, usque post orationem terminatam tenere debeatis. Suique testes per Deum iurabunt. Sed nec quicquam falsitatis apponere, nec minus dicere, nec pro pecunia testimonium uendere, cum quilibet modorum istorum peccatum pariat. Si eos tamen illic peccare contigerit, alij super eos testimonium dantes, iureiurando probent suum testimonium uerius quàm priorum existere. Deum timentes, ipsum exaudiant, cum ipse malos uiam rectam nequaquam doceat. Dic Deum omnes nuncios congregaturum, eosque quæret quid scilicet proficuum quisque fecerit: quod tamen nequaquam eorum est scire, sed ipsius Dei, qui cuncta nouit cordium arcana. Deus Iesum Mariæ filium affa-

Legati officiũ exponere mandata.

Venatio licita quando.

Mecha.

Alcoran doctrina non uocanda in dubium.

Patrum traditiones eadem facilitate reijciũtur, qua allegantur.

Testamenta.

Testimonia.

Legatorũ Dei iudicium.

Iesus animã habet mundam et benedictam.

Miracula partim uera, partim ficta. Vt 5. cap.

tus, cui tribuit animam mũdam atq; benedictam, qua iuuenes & infantulos affatus est, & formis uolatiliũ luteis à se factis insufflans uolatũ præbuit. Cæcum natũ, atq; leprosum curauit: Mortuos resuscitauit: quẽ item librũ, & sapientiã, nec non Euangeliũ & testamentũ docuit, inquit: Te sic ad filios Israël cum uirtutibus meo uelle ueniente, eorũ increduli magũ esse perhibẽt. Tu uero de bonis tibi matriq; tuę diuinitus datis, mihi gratias redde. Deo itẽ à uiris uestibus albis indutis quęrente, an in se nunciũq; suũ crederent: respõderunt, Ita, credimus, & tu testis es. Inde eisdem à Iesu Mariæ filio quærentibus, an Deus super omnes mensam cœlestẽ ponere potens esset: Iesus ipse respondit: Si creditis in Deũ, ipsum timete. Illis aũt dicẽtibus, uolumus inde comedere ad nostrorũ cordiũ confirmationẽ, utrum te uerũ dixisse sciamus, cũ nostro testimonio cõfirmemus. Deũ inde sic exorat: O Deus, nobis mẽsam cœlestẽ quæ sit nobis pascha, omnibusq; pręsentibus, primis scilicet, atq; cæteris, atq; miraculũ tribue. Quem Deus exaudiẽs inquit: Illis eam præbebo. Sed quisquis deinceps incredulus factus fuerit, eum præ cunctis mũdi gentibus pœnis atq; miserijs affligã. Ipsi iterum Deo dicenti: O Iesu Mariæ fili, tu persuades hominibus, ut Dei loco te matremq; tuã duos deos habeãt, & uenerentur, respondit Iesus: Nolit Deus, ut ego quid præter uerũ dicam. Et si ego protuli, tu nosti. Quia tu omniũ secreta cordium noscẽs, mei cordis arcanũ penetras, ego uero nequaquã tui. Tu scis itaq;, me nil hominibus nisi mãdata tua dixisse, scilicet quod te Deum meum atq; suum inuocẽt, & adorent, quorum quãdiu tibi placuit, testis affui: Nunc aũt tu, qui es testis omniũ, post quã ab illis ad te me sublimasti, eorũ cognitor existas. Quibus si malum feceris, gens tua sunt: Si cõdonaueris, tu es incompręhensibilis & sapiens: Dicit Deus: Nunc instat dies, quo sua uindicis ueritas proficiet. Eis etenim ueniã quoniã me secuti sunt, quod sibi pręcæteris lucrũ est maximũ, & paradisum aquorum fluxu dulcissimã, ubi perseuerent tribuã. Ego namq; Deus omnipotens, cœlo & terræ, & uniuersis quæ sua capacitas continet, impero.

De mensa & cœna dominica more suo nugatur.

Pascha.

Iesum negat Deum esse. Mariam pro Dea coli obijcit. Quod utinam non quibusdam competeret.

AZOARA XIIII.

DEo cœli terræq; creatori, qui lucẽ tenebrasq; posuit grates reddẽs, inuoca: qui tui cunctorũq; plasmator uobis terminũ & placitum ab eo præscitũ imposuit: quod uos ambigẽtes nunc sic esse, nũc nõ esse dicitis. Sed ipse cœlo terraq; manẽs, omnia nostra benefacta, tam arcana quàm manifesta dinoscit. Increduli uero, alium Christum, Deo cõsimilem & æqualem ponũt. Tu quidẽ nequaquã ad eos cum Dei miraculis manifestis uenies: quoniã ea uelut odiosa & cõtraria reijciunt, et ueritati ad eos uenienti cõtradixerunt. Nunc aũt ad eos scientia rei, quã irridebant, ueniet. Nõne uidere queunt, quot gẽtes nostra tẽpora præcedentes, quibus præ cæteris diuitiarum et uitæ quantitatẽ dedimus, & aquas de cœlo uenire, riuosq; subtus currere fecimus: ob suas postea culpas cõfudimus, & nouas generationes hominũ formauimus: Illi tamẽ hunc librum manifestũ, magicum esse cõfirmarent, si eũ in quarta positum manu tetigissent, dicentes, illi credendum esse, si uel super angelos, uel cum illis uenientem poneretur. Quod nos minimè curamus. Si enim angelum mitteremus, ei formam humanam atq; uestem tribueremus.

P. Iis qui nuncios te præcedentes deriserunt secundum irrisionis modum atque mensuram pœna præparatur. Terras perscrutando perquirite, quis finis contradicentium fuerit. Tu uero quem cœli terræ que dominatorem

Increduli Christum æqualem Deo ponẽtes.

Exemplis gentium quæ ob cõtemptos prophetas perierunt, fidem Alcorano captat.

Alcoran fides abnegatur quia per quartas manus traditus.

esse

esse firmas? Inquit, Deum: qui piissimus die ueracissimo, quo cõtradicentes omnes, licet nesciant, suas amittent animas, oẽs coadunabit: cuius omnia sci entis & audiẽtis, sunt uniuersa, mobilia scilicet, motúue carẽtia. Nocte dieq́; neminẽ nisi Deum cœli terræq́; factorẽ, qui cunctos nisi semetipsum cibat, uobis in negotijs uestris adiutorẽ uocate. Præceptũ est quidem, ut primus in Deũ credat, ne cõnumeretur incredulis: qui nisi fecero, me malũ grauissimũ die magna passurũ pertimesco. Illa die, inde recedẽti Deus pius ueniã, quod est immensum, largietur: cuius ictũ & illationẽ pœnæ nemo reuelabit, bene ficiũq́; nemo nisi ipso doctore prænoscet. Ipse enim est omnipotẽs, impera torq́; sapiẽs, uim atq́; uirtutẽ super gentem suã obtinens. Quoniã cuius testi monio nil maius est, inter me & uos testis assidet: qui mihi hũc Alchoran, ad uestri correctionẽ atq́; castigationẽ misit. Sed uos alios cũ ipso Deo esse testa mini. Ego uero non aliũ nisi ipsum unũ, præter quẽ nõ est alius, cum ab hoc quod uos dicitis, ego penitus sim liberatus. P. Non minus quàm prolis suę detrimentũ, atq́; perditio animarũ incredulorũ innotescit his, quibus librum dedimus. Quid enim peius est, quàm Deo mendaciũ imponere, suisq́; uirtu tibus contradicere? His profecto nunq́; Deus suũ beneficiũ afferet, eisq́; die cõgregationis omniũ dicet: Vbi sunt uestri participes, quos uobis auxiliatu ros credebatis? Tunc tandẽ se errasse cognoscẽtes, inquient: O Deus, nos fui mus increduli. Considera qualiter errando, mihiq́; mendaciũ imponendo, suis animabus nocuerũt, eisq́; peremptiũ oculis repagulũ, auribusq́; plumbũ immisimus. Qui licet omnes uirtutes, omniaq́; Dei miracula uiderẽt, nunq́; nisi tecũ disceptatione facta credẽt: cum dicãt hic nequaquã fieri, nisi per pri mas incãtationes. Eos tamen, minime credẽtes ei, de ipso malum auditũ tur bat atq́; molestat. Nec ipsi alij quàm suis animabus officiũt. Isti quidẽ in igne ponentur, suo corde prius retẽta propalabũt, tandẽ dicendo: Si liceret nobis regredi, Dei præceptis pareremus, nosmetipsos efficiẽdo bonos. Sed si dare tur reditus, ut prius, mendaces effecti, nullã nisi uiã suam rectã esse, & se mi nimè resurgere dicerẽt. P. Si quæreres ab illis, quãdo stabunt ante Deum, hoc ne uerũ sit an non: ita esse, per Deũ affirmarẽt. Sed Deus eis dicet: Gu state malũ, ob errorẽ uestrum & incredulitatẽ. Qui cõgregationi ante Deũ usq́; ad horã subitã contradicunt, perdẽdis associati, se nimiũ ob incredulita tem errasse cõfitentur: quãdo sua peccata nimiũ eos aggrauãt atq́; premunt. Mundus aũt iste nil nisi ludus est atq́; ridiculũ, quem tamẽ insipientes plus as sequũtur. Alius uero melior est, curia timentibus Deũ. Scio te molestari atq́; pigere, quod ipsi tibi cõtradicunt. Sed ipsi cum sint increduli, Dei prius præ ceptis resistũt. Alijs quidẽ legatis priusquam tibi contradicendo resistebant, sicq́; obstinaciter eis flagitiũ atq́; malũ intulerunt, usquequo diuinũ illis sub uenit auxiliũ. Dei tamẽ uerbum nequaquam suo uerbo immutare queunt, prophetarũ fine cognito. Si tibi molestũ sit atq́; graue, quod tibi minime cre dunt: si tibi sit possibile, totam terrã perscrutare, ad cœlos per scalas ascende, ut cum uirtutibus atq́; miraculis aduenias. Nonne si Deo placet, omnes sub eadem lege uiaq́; recta colligeret? Tu igitur brutis assimilari desiste.

Alchorã à Deo exhibitus, ad corrigendos homines.

Vnus duntaxat Deus.

Obdurati, & excæcati.

Resurrectioni & iudicio generali contradicentes.

Sæculum hoc fabula & somnium.

AZOARA XV.

Tu nullatenus cum auditu carentibus sermonẽ ineas. Deus mortuos re suscitabit, & ad se redire faciet. Petentibus ut eis uirtutes miraculáque Dei facias, dic, Deum omnipotẽtem illa facere, licet plures eorum hæc igno-

Non disputandum cum incredulis.

ignorent. Omne genus animalium terrestre seu uolatile, hic enim liber nil prætermittit, sic uos ad Deum redibitis. Nostris præceptis cõdicentes, surdi mutiq́;, obscura gestant uelamina: Deo quibus uult, rectam uiam monstrante, quos uult, aberrare faciente. Si uos hora resurrectionis ira Dei percusserit, quem tutorem aduocabitis, nisi qui malum uobis subtrahere, uel illius detrimentũ aut obliuionẽ facere potest? Plures etiã gentium ante tẽpus tuum summis afflictionibus atq; malis, ut ad uiã rectã cõuerterentur, astruximus: sed eorum pluribus factis lapideis, diabolus sua mala dulcia formosaq́; suis apparere uisibus effecit. Illis itaq; sic oblitis præcepta nostra, omniũ rerũ portam & abundantiã, usquequo nostra munera summũ sibi contulerunt gaudium, aperuimus. Tumq́; secundò à nobis ipsis subito capti et desperati, stupidiq́; facti sunt, & eorũ primos atq; postremos prostrauimus, gratias Deo cunctarum gentiũ domino, Deo uobis auditũ atq; uisum auferente, cordaq́; uestra sigillãte, et alius nequaquã deus ipse reintegrare potest. Me taliter res intelligi faciente, quare non creditis? Ita quidẽ Dei subita patenter ne cõtingens, non nisi gentem malã subruit. Legatis aũt meis nil aliud iniungo, nisi quod uobis opus bonũ & gaudiorum effectũ persuadeant, & illicita nefandaq́; prohibeant. Quibus omnis credens, & se diligens, ac benefaciens, nil timeat, cum nil mali passurus sit. Nostris aũt præceptis resistentes, malũ iraq́; Dei pro factis suis trucidabũt. P. Nec arcana Dei, nec ipsius arca me possidere, cum non sequar, nisi quod mihi missum est à Deo, nec me angelũ existere, cũ nec æquales sint cæcus atq; uidens, quod uos sic esse cognoscatis, unquã confirmabo. Huiusmodi sermone Deum timentibus, ut ipsum prorsus imitentur, ipsumq́; timeãt, cum nullus alius eis auxiliari queat, persuadens, Deũ mane uespereq́; deprecãtes, Dei quærẽdo faciẽ, ab eo minime repelle. Sin aũt, malis associaberis, cũ nec suorum operũ numerus tibi, nec tuorũ eis imputetur. Ceteri uero plures alijs, inuidia sola repressi, bonũ diuinitus datũ patefacere noluerũt: licet Deus sibi grates afferentes dinoscat. Sed tu cũctis ad fidẽ uenientibus, præceptaq́; nostra sequẽtibus dic: Salus Dei super uos, cuius anima misericors est, & pijssima. Quisquis uestri post malũ ignoranter gestũ à malo declinauerit, & benefecerit, ueniã & misericordiã à Deo consequetur: Vt incredulorũ uiæ patescãt, res penitus discutiẽdæ sunt. Ego quidẽ castigor, ne inuocẽ uel adorẽ, quod uos loco Dei adoratis. Nec uelle uestrũ amplectar: quoniã uiam rectã, secundum Dei mandatũ nusquã errans, licet & uos cõtradicatis, proficiscor. Nec est apud me, ad quod uestri festinẽt animi: quia solius Dei, qui est ueracissimus, & discussor optimus, cuncta sunt iudicia. Si id quod affectatis, nostræ subesset manui, inter me & uos res ad effectũ tenderent. Deus aũt malos discernit, apud quẽ sunt secretorũ claues: Cũ ipse solus uniuersa terra mariq́; cõtenta, omniũq́; foliorum labentiũ numerũ, ac terræ germina, siccũ item omne & molle, uelut apud illũ in libro firmata dinumerat. P. Solius Dei est, omnia facta uestra diurna dinoscere, & uos nocte mortificare: & deinceps uos expergefaciẽs die, & secũ uobis omnia facta uestra dicturus, uos ad eũ redituros ad placitũ scitũ ducẽs, uelut omnibus gentibus imperans: uos custodi usque ad mortis horam, in cuius momento festinãtissime uobis mortem inducit, ille committit, deinceps omnibus ad se uersis, Deus ipse dominus noster cuncta cito dinumerans, iudicium dabit. Nubibus maris & terræ uexati, inuocantes atque timentes, & se humilian-

Gentes incredulæ punitæ.
Legati officiũ docere.
Quis haberi uelit Machumet.
Non imputantur aliena opera.
Doctrina propaganda.
Remißio peccati.
Afflictiones sustinere se dicit, ob ueritatẽ & inuocationem unius Dei.
Deus habet claues secretorũ.
Prouidentia Dei, uel potius omniscientia.
Deus omnium gubernator.
In periculis Deum cõfitentes, postea sunt ingrati.

10 20 30 40

humiliantes, quærenti, Quis liberaret eos? dixerũt: Si nobis præsidium atque suffragium in his malis feceris, nos ulterius reddemus gratias. Ille uero respõdens ait: Ab ijs & ab omnibus malis uos Deus liberabit. Vos tamen uestra manentes malitia, non credetis. Est tamen Deo possibile, uos ira sua pessimisque pœnis undique circũdare, & uos schismatibus, & alternis contrarietatibus induere, uestrique quosdam aliorum expugnatores & infestatores efficere. Rebus taliter ad uestri noticiam explanatis, licet ibi nil sit nisi uerum, uestræ genti maliciosi contradixerunt. Quibus tu dicas, nequaquam uestri custodes existere. Hora namque scita omnium dictorum atque factorum probatio censetur. His quidem dubitantibus de præceptis nostris, te usque uerbum quod respondeant, subtrahe. Cumque diabolus tibi rerum obliuionem ingesserit, memoria restaurata, cum malis hominibus ulterius ne moreris. Timẽtibus quidem Deum, nequaquã malorum numerus adscribitur: sed ut eos castigando, ad Dei noticiam atque timorem reducant. Suam legem pro ludo ridiculoque tenentibus, & de huius mũdi uita tantum sollicitis, manifesta, quod ob actus suos nullius boni spem neque suffragium à Deo uenturum expectare debent, sed iram Dei & flammam ignis, uelut omnes increduli. P. Vijs rectis nobis à Deo patefactis, cur in fine nostro uertẽtes, impotem boni maliúe uenerantes adorabimus? Sicut ille brutus & inscius, qui à diabolo seductus & irrisus socios aduocat, dicens: Venite, hæc est uia recta. Sed illi solius Dei uiam rectam esse firmant, sibique mandatum esse, ut non nisi dominum totius mundi inuocarent. Orationes itaque coram Deo fundite, ipsumque timete. Quia ipse cœlum terramque cum ueritate fecit. Ad quem omnes redibitis: Quo dicente, Fiet, facta erunt: omneque uerbum eius uerax, secundum quod ipse iudiciũ illa die daturus, cum buccinis canere faciet, ut omnes res abscon ditas atque manifestas agnoscat, ipse sapiens elocutor. Abrahæ patrem suũ Azar increpando quærenti, cur imagines sibi deos efficeret, unde ipse gensque sua tota in errorem manifestum incideret, dixi: Te quicquid inest cœlo terræque, docebo, ut tuum cor firmum atque fidele sit. Nocte deinceps super ueniente, uidens Abrahã stellam, inquit: Hæc est Deus. Sed cum eam in occasum tendentem agnouit, inquit: Rem transitoriam & in occasum tendentem minimè diligo. Lunam item orientem aspiciens, inquit: Hæc est Deus. Sed eadem ad occasum tendente, dixit: Nisi me Deus uiam rectam docuerit, erroneis adscribar. Sole deinde oriente, eum esse Deum, quoniam maior erat, firmat. Sed eodem in occasum uergente, dixit: Vos homines, à uestra credulitate fidéque, cum falsa sit, amodo recedo. Ad Deum enim cœli terræque conditorem faciem meam uerti, ulterius nequaquam incredulis adscribendus. P. Hominibus suis inde secum disceptantibus, inquit: Contra Deum uiarum rectarum doctorem, huiusmodi causam atque certamẽ agite, ne contra me derelinquentem uiam uestram. Nihil enim ulterius efficiã, nisi præceptum Dei: cuius scientia complectitur omnia. Vnde uos minime memores estis: quia uos non pertimescitis, in Deum non credere, & ab ipso non statuta sequi, uiam uestram quare timendo sequerer? Scitísne, quis nostrûm nil timere promeretur? Illis uero non respondentibus, inquit: Credentes in Deum, suæque fidei nullum malum annectentes, uiam rectam proficiscuntur, timoris expertes. Huiusmodi rationem Abrahæ contra gentem suam tribuimus, & quem uolumus, super cæterorum gradus

Contentio pœna perfidiæ.

Cura sæculi oẽcupati & legẽ contemnentes, à spe felicitatis excidunt.

Contra diuorũ & imaginum adorationem.

Verbum Dei firmum.

Abrahæ & Tharhæ disceptatio de idolis.

Fabula Iudaica, orta ex eo, quod Philo & alij, tribuunt Abrahæ Astronomiæ scientiã egregiam: indeque fidei ueræ occasionem.

Præceptũ Dei uera sapientia.

Credentes & bene agentes, tuti sunt.

gradus exaltauimus: cum ego Deus ſim, Deus ſapiens & incomprehenſibilis. Iſaac rurſum, & Iacob, & Noë prædeceſſori ſuo, ſuisq; poſterioribus Dauid & Salomoni, & Ioſeph, & Moyſi & Aaron, & Zachariæ atq; Ioanni, et Ieſu ac Heliȩ, omnib. ſcilicet his bonis, et Samueli et Ezechiȩ, atq; Loth, uias rectas patefecimus, & eos ſuper oẽs gentes exaltauimus. Et ſimiliter quoſdam parentum ſuorum, & fratrum, ſuorumq; ſucceſſorum rectum iter duximus. Ita Dei lege ſibi dilectis patefacta, ſi fierent increduli, omniumſuorum operum iacturam incurrerent. Si illi quibus librum & iudiciũ atq; prophetam dedimus, non crediderint, ipſum credere uolentibus committemus.

Si non credant Saraceni libro Machumetis, ad alios digniores trãſferetur.

P. Credentibus itaq; Deus, quos nequaquam cæteri ſequuntur, uias rectas manifeſtauit: nec ante precium aliud pro huiuſmodi re poſtulat, niſi gẽtem ſuam ammonere atq; docere. Dicentes Deum non potuiſſe quicquam ſuper aliquem, interroga, quis Moyſi librum clariſſimum homines edocentem plura, quorum quædã chartis inſcripta propalatis, plura quidem abſcõditis, tradidit? Sed ille quidem nec uobis, nec parentibus ueſtris omnia enodauit. O Deus, in ambiguitate diſceptationeq; ſua dimitte. Mater uillarum, circaq; poſitis uillis atq; credentibus aduentum alius diei, perſuade, ut hũc librum multiplicantem probãtemq; ueritatem, obſeruationes orationum, cæterorumq; beneficiorum præceptorem credant, atq; ſequantur. Quis eſt deterior, magisq; reus, quàm Deo mendacium imponens, uel ſe miſſum fuiſſe nuncium falſo perhibens: uel ſibi poſſibile leueq; fuiſſe, ſe talem librum facere, qualem Deus edidit? Quid ſi in mortis articulo, angelosq; manus eorum tenentes, & taliter alloquẽtes uideretis eos? Vos hodie malum atq; contemptum ob mendacia Deo à uobis impoſita, ſuorumq; mandatorum contradictionem accepturi, ueſtras animas emittite. Et ſicut uitam ingreſſi, ſemoti accedite, omnia ueſtra retro relicturi. Vbi ſunt uobis polliciti, ſe prece ſuá que potentia uobis ſuffragari, participes que fieri? Nuſquam uideo. Hodie ueſtrum errorem diſcutiet Deus, qui grana fructuum diuidit, & ex mortuis uiuos & ècontra facit, & diem ac noctem diſcernens, noctem quieti deputat, & ſolem ac lunam certo numero promouẽs, ſtellasq; uarias diſponẽs, ut per eas nocte, terra mariq; rerum aliqua ſumatur notitia. Aquam ad ortum omnium rerum atq; nutritionem, quales ſunt res uirides, grana ſimplicia, atque multimoda, palmæ ac uites, & oliuæ, malaq; punica, ſimilia atq; diſſimilia: quæ omnia tum ortu ſuo, tum cremento credentibus in Deum magnũ præſtãt miraculũ, è cœlo mittit, qui uos omnes natos atq; fœtus ex una produxit anima. Hic quidem Deus ſolus eſt, & unus incompræhenſibilis, & ſapiens, nec aliud quiſquam corde ſuo gerat.

Moyſis doctrina probat, ſibi librum datum.

Moyſis lex partim ſcripto, partim non, compræhenſa, ut Thalmudici Iudæi etiã tradũt.

Petitione principij probat, ſibi librum datum à Deo.

Nudus in terrã ueniens, nudus exit.

Patroni et interceſſores non ualent coram Deo.

Stellæ, ſigna.

Rerum omniũ origo ex una anima.

P. Quorundam quidẽ eſt poſitio, diabolos ſocios atq; participes Dei eſſe, ipſumq; Deum filios et filias habere. Ipſe uero omnium conditor, omniumq; cognitor, præter quem nõ eſt alius, nil nouit talium. qui omnibus uiſibus incompræhenſibilis omniũ oculos atq; mentes penitus penetrat. Nunc autem uobis præcepta manifeſtiſſima largitus eſt: quorum ignorantia, ſeu noticia, cuilibet inſita, ſuę ſemper incumbit animæ: Nec enim tu ſemper illis, nec ego tibi ſemper cuſtos inſidebo. Tu uero res ita diſcernens, illos Dei mandata, præter quem nõ eſt alius, edoce: cũ Deus uult eos recto tramite proficiſci. Ab incredulis quidem, nil mali ſeu contumeliarum illis inferens, licet illi per iram & inſcientiã de Deo male loquantur (cuiq; nãq; gentiũ ſua ſibi placita formoſaq; uideri fecimus) recede.

Quidam aſſerunt, dæmones eſſe diuinæ conditionis: & Deum habere filios et filias.

Increduli relinquendi, non cogendi armis.

recede. Ad deum autem cum redierint, opera sua deo pandente cognoscent, & per Deum ipsum iurabunt, se nuncio credidisse, si quem habuissent. Apud deum solum sunt ea, quæ quæritis. Quibus forsan cum aduenerint, nõ credetis. Deus aũt incredulorũ corda, quia prima uice nõ crediderũt, probabit: et nos eos prauis cogitationibus suis immorari ꝑmittemus.

AZOARA XVI.

LIcet eos cum angelis, ac etiam cum mortuis loqui, & omnibus mundi rebus atque uoluntatibus abundare fecerimus, nunquam tamen nisi deo uolente fidem assequerentur: eorumqꝫ pars plurima brutis animalibus assimilatur. Cum cuiqꝫ prophetarum homines atqꝫ diaboli, quorum sermones auscultãt, semper increduli, dicentes eos ueros esse, cum de nihilo sint, aduersentur, Deo permittente, hos & illos, locutionesqꝫ suas dimitte. Deus quidem iudex omnium optimus, hunc librum boniqꝫ mali discretiuum, & ueracissimum illis testibus, quibus ille missis uobis largitus est: nec tu sicut plures sis, nunc hoc negans, nunc affirmans. Hic namqꝫ Dei omnia scientis & audientis uerba, uera & recta, quæ nemo mutare poterit, completa sunt. Sed si plures, nil nisi dubium & ambiguum sequentes, imitari uolueris, te prorsus deuiare faciẽt à uia recta dei, quæ perspicaciter credentes, & incredulos discernit. Cum omnes in deum credentes, suisqꝫ præceptis obedientes, licite de rebus omnibus, super quas nomen dei inuocatum est, de alijs uero nequaquam nisi necessitate cogente, uelut superius dictum est, comedere queant, eos minime comedendo sequantur, quos uelle propriũ, non aliqua discretio trahit in errorem: quos & Deus annotat. P. Cum opere penitus clàm atqꝫ palàm mala semper euita. Omnis namqꝫ peccans, æquam sui meriti mercedem accipiet. Nullatenus quicquam, supra quod Dei nomen non inuocatum fuerit, comedatis, quia peccatum est: diaboliqꝫ suis persuadent hominibus, ut uobiscum inde disceptent. Quibus si uos assenseritis, eritis increduli. Nos autem mortuos ad uitam reducimus, lucem dando, qua inter homines morari queant. Incredulis quidem, & in tenebris sine termino manentibus, modum suæ sectæ sibi formosum apparere fecimus. Singulis uillis maiores à nobis constituti, se calidos & astutos facientes, se decipere cæteros arbitrantur. Sed licet ipsi nil inde cogitent, animas suas solummodo fallunt. Isti dei uirtute superueniente, obstinaciter dicunt, se minimè credere, nisi prius sibi dato diuinitus, quod nuncio tributum est. Deus autem scit, quibus præcepta sua committit, & quem sibi nuncium elegit. Ista dicentes, contemptum atqꝫ pœnam ob dolum suum à Deo suscipient. Eorum cor capax & immensum ad legis intelligentiam Deus efficit, quos uiam salutis docere quit: quos uero errare permittit, illis malum inferens, cor angustum & anxium, ui tamen & ira sursum tendens, generat. Hęc est uia dei recta, quæ singula reminiscentibus discernit. Quibus Deus dans donum salutis, auxilium atque gaudium secundum opera sua præbebit. Cum omnes coram Deo congregati, diabolos de derisione atqꝫ deceptione hominum increpauerimus, cõfessiqꝫ fuerint homines, se his & illis credidisse, et ad horam inuictam cõgregatos esse, Deus eis dicet, qui est incompræhensibilis & sapiens, quod in igne perpetuo manebũt, nisi quos ipse uoluerit. P. Plebs hominum atqꝫ diabolorum, nonne uobis meus missus est nuncius, qui uos meas uirtutes atque mandata, & huius diei resurre-

Diaboli de nihilo sunt.

Diuinus codex Alcoran.

Per diuini nominis inuocationẽ alimentũ sanctificatur.

Vetiti & cõcessi cibi, ut 12. ca.

Edere sine benedictione, peccatum.

Deũ seductionis humanæ authorẽ dicit. Verũ nõ eo sensu, quo Paulus ad Theß. &c.

Iudicium generale.

ctionem & aduentũ ante me doceret? Dicent, Ita: Sed se stulto mundo credidisse, animarum suarum testimonio confirmabunt. Deus cuiq; suorum factorum expers obliuionis, nullis malum inferre desiderat: cum ipse sit pijssimus, & omnium abundans. Cui si uoluerit uos delere, & deinceps quos uoluerit renouare, uelut de filijs uestrorum prædecessorum fecit, tum possibile, tum leue est. Quod quidem uobis accidet, sed uos minime creditis. Vos itaque pro more uestro & uelle facite, sicut & ego pro meo. Vos autem deinceps uidebitis, quē hoc factum finem habebit, & ad quid quisque uestri deueniet. Sciendum quidem, Deum nequaquam auxiliaturum malis, qui uerbotenus Deo partem suarum frugum atque pecuniæ ponũt, dicentes: hic est pars Dei, hic nostrorum participum: sed iudicio nequam atque prauo, portio participum minime deo, Dei uero participibus præbetur. Eisdem quoque sui participes prolem suam interficere, sicq; contra legem suam litem inire, quasi decens atque formosum persuadendo fecerunt. Quod minimè facerent, Deo uolente resistere: sed eos in suis operibus immorari permittit. Secundum quosdam omnes bestię agricolæ cuilibet, nisi quem uoluerimus, ad comedendum sunt illicitæ. Secundum alios laceratum: & secundum alios nulla, super quam nomen Dei inuocatum fuerit. His omnibus hæc non nisi falsa Deo superponentibus, pro suæ locutionis modo Deus ipse retribuet. Dixerunt item, omnes fœtus in uentre bestiarum comestui licitos, si masculi fuerint: illicitos uero, si fœminei. Et si mortui, omnes comestionis sint participes. Hi quidem omnes pro modo dicendi mercedem accipient. P. Suorum interfectores filiorum, licet nescij, perdendis associandi, & bona sibi diuinitus data non secundum Dei præceptum illicita statuentes, & Deo mendacium imponentes, errātes atque deuij facti sunt. De fructibus, quos omnes deus, faciens uineas iacentes & sursum eleuatas, & palmas, messesq; dissimiles, & oliuas uarias, uobis tribuit, cum tempestiui fuerint, comedite. Cumq; collegeritis, inde reddenda persoluite, sed non superfluè. Deus enim odit superflua. Cum bestiarum quædam ad sarcinas leuandas, quædam tantum ad decolandum sint commodæ, uos de bonis uobis à Deo datis comedentes, errorem diaboli, qui uobis maximus hostis semper aduersatur, non sequamini. Parilium VIII. camelorum, & boum, caprarum, & ouium, de singulis scilicet duorum, utrum masculos an fœminas ueraciter illicitis annumeratis? Vos hæc testificantes, quando diuinum inde præceptum habuistis? Quid peius deteriusúe, quàm Deo malos minimè uiam rectam docenti, mendacium imponere, & hominibus inscijs errorem immittere? In omnibus quidem, nisi diuinitus mandatis, nil comedere uolenti illicitum & contra legem reperio, nisi sanguinem, & carnem porcinam, & morticinum. Ex his tamen necessitate cogente comedenti, Deus in sibi dilectos pius, ueniam dabit. Iudæis autem, ob suam maliciam omnia fecimus illicita, ungulam continuam habentia, & uaccarum & ouium pinguedines, nisi costis aut carni uel ossi commistas. quod licet ipsi contradixerint, Deus sapientissimus atque pius, eis suam non subtrahet maliciam. Dicent tamen increduli, se parentesq; suos nequaquam incredulos, uel eis aliquid illicitum fuisse, si Deo solum placeret: quod & prędecessores sui fecerunt, usque dum malum grauissimum eis incubuit. Si quid constans atque scitum habetis,

Sacrilegorum damnatio.

Opiniões de uetitis animalibus.

Occisores liberorũ, et cõcessa in cibũ illicita statuentes, & Deo mendaciũ obtrudentes, pariter puniendi.

Fructus uitium cõcessus: nõ tamen uinum.

Modus in beneficentia.

Leuit. 11.

Dispensare licet ex necessitate.

Quare Iudæis tot uetita sint.

Disputat cõtra Iudæos Andabatarum more.

10 20 30 40

betis, corám ueniat, nec ulterius pro more ueſtro rem incertam ſequamini. Deus quidem, quo uolente omnes uiam rectam ſequerentur, omnem ueſtram cõtrouerſiam diſcutiet. P. Veſtri participes, teſtantes Deum res prædicatas illicitas feciſſe, quibus uel incredulis legiq́ꝫ reſiſtentibus tu nullatenus aſſentias, aſſint, ut quas ſibi Deus res illicitas propoſuit, addiſcant. Nullum igitur illius participem faciant: parentibus ſuis auxilientur: prolem ſuam nullatenus ob paupertatem (his etenim ac illis metum dabimus) interficiant: nec aliud unum, quod Deus illicitum poſuerit, deinde nil culpabile clàm palàm ue perpetrent: Orphanorum pecunias ante dies ueneri ſtatutos nec rapiant, nec diſpergant: Examen atque pondus recte trutinent. Hæc præcepta Deus, hancq́ꝫ uiam rectam, ſi reminiſcimini, tradidit. Eam itaque, non plures uiarum uarietates, ne diſcrepemini, ſequentes, Deum timete. His peractis, Moyſi librum, prædicti confirmationem & complementum, omniumq́ꝫ rerum diſcretionem, & uiam, atque miſericordiam omnibus credẽtibus ſe redituros ad Deum, præbuimus. P. Librum utilimum è cœlo miſſum ſequentes, ut miſericordiam adipiſcamini, timete: nec dicentes, Deum illis duabus gentibus præmiſſis tantummodo legem ſcripſiſſe: nec uos melius legem obſeruare, ſi uobis daretur, quàm illi, præſumatis. Vobis iam Dei uirtute legeq́ꝫ tributis, illis reſiſtere, ſeu aliàs diuertere, cum hoc nihil ſit deterius, nolitis. Sed ſcio, nil niſi angelorum, ſeu Dei aduentum, & miraculorum effectum expectatis. Sed uobis nil fides proficiet, quando uenerint, quia prius non credidiſtis. Si uos expectatis, & ego. Vos tamen minime credo de multitudine ſuam legem derelinquentium exiſtere: quibus Deus ſuos actus enucleauit. P. Omnibus ſuum beneficium decuplabitur: omni quidem peccatori ſui mali merces æqualis, Deo nemini nocente, reddetur. Ego quidem, cui Deus uiam rectam atque directam, illam ſcilicet Abrahæ non increduli patefecit, & immiſit, primo credens omnibus præceptis ſuis: (in quem enim crederem, niſi in dominum omnium rerum?) teſtor, omnes noſtras orationes & holocauſta, uitam etiam meam ac mortem, prorſus Dei, totius mundi dominatoris, ſocioq́ꝫ carentis, eſſe, qui nobis omnibus ad ſe rediturìs, omnia facta noſtra propalabit, & controuerſias diſcutiet. Illa autem nos in terra uiciſſim & ſucceſſoriè creans, hos illis prætulit, ut uos in ſingulis commiſſis uobis experiatur, & probet. Ipſe namq́ꝫ potens eſt, rerumq́ꝫ finis, miſericordiæ totius ueniæq́ꝫ largitor.

Præcepta officiorum.

Vnũ ſalutis iter ingrediendum.

Alcorã ueteri & nouo teſtamento confert.

Signa, quæ fidẽ Alcorã adſtruant, non neceſſaria.

Decuplũ præmium bonorũ, ſimplũ malorũ ſupplicium.

Proteſtatio Machumetis ampulloſa.

Deus finis ultimus.

AZOARA XVII.

NEc ſit tibi graue, neque moleſtum, hunc librum tibi cœlitus miſſum penitus ſequi, uerba brutorum & inſciorum minime curando, & per ipſum bonos homines caſtigare, & ad boni memoriam rectamq́ꝫ uiam producere. Quoties enim uillis ueſtra confuſio noctu ſuperuenit, illi bruti malo læſi nil aliud reſpondent, niſi quod nos male fecimus. Nos uero illa die, qua uerax æquilibritas omne pondus examinabit, perſcrutabimur, quod illi nuncijs uel è conuerſo dixerint: uide utrum noſtra præcepta nunciata fuerint, me tamen omnia ſciente. Sunt autem boni, quorum pondus maximum fuerit: mali uero, quibus minimum, quia noſtris præceptis non crediderint. Ego quidem uos formans, terram ueſtræ uoluntati, licet cum minima reditione gratiarum, ſuppoſui: & ut angeli ſe patri ueſtro Adæ proto-

Alcorã tenendus cõſtanter.

Stathera iudicij diuini: ex Daniele accepta.

Diaboli ruina.

Fabula de adoratiōe Adæ, ex dignitate Christi et ministerio angelorum deducta.

Zabulos, id est, malorū cōsiliorum suggestor.

plasto humiliarent, iniunxi: præceptoq; meo cuncti, Belzebub excepto, paruerunt. P. Deo quidē illic quærenti, qua de causa minime parêret, inquit: Quia ego factus sum ex igne, illi de terræ limo plasmato, præualeo. Inquit Deus: Hinc igit, ut minimus efficiaris, descende: cum tibi super me sublimari sit impossibile. Ei deinceps terminū à Deo ante diem ueracissimum postulanti, respondit Deus: Terminus quidē est positus. Cui ipse: Quoniā tu mihi sic molestus malū hoc ingeris, ipsi suæq; posteritati rectā uiā sequentibus, circūquaq; suggestiones et assultus inferens efficiā, quod eorū nemo tibi grates persoluat. Quoniā quē Deus sic increpans, inquit: Tu minime, tuq; repulse, descensum accelera, & de te tuisq; sequacibus gehennam prorsus implebo.

Lapsus hominis iterū narratur, historia Geneseos fabulis contaminata.

Adæ uero, suæq; mulieri præcepit, ut in paradiso manentes, quod sibi placeret comederent: una tantū arbore minus, nisi se malos esse mallent. His itaq; diabolus suggestionē faciens, & ad membrorū uiriliū, atq; pudendorū dilectionem nitens, Deum eis illā arborem uetuisse fallaciter insinuauit, non ob aliud, nisi ut uel illi nequaq; angeli fierēt, uel ibi perpetuò manerent. P. Diabolus itaq; iurans se nequaq; illis suo nociturū alloquio, eos in uiā prauā atq; peruersam distorsit. Gustantibus igit illis de arbore, sexus atq; pudenda mēbra apparere cœperunt. Quæ ipsis è paradisi folijs tegentibus, Deus inquit: Nōne uobis hanc arborē interdixi, uobis hostilitatē atq; maliciam diabolicā enodās? Respōderunt illi: ô Deus, nos nostris animabus nocuisse cōfitemur. Vnde nisi per te data uenia, perdendi perhibimus. Quibus ipse: Aduersantes alter alteri, ad terrā usq; descendite, moram horalē illic habituri, ibiq; uitæ uestrę peracto spacio moriemini. & deinde uos resuscitabo, uobisq; uestręq; proli uestes daturus, unde membra genitalia tegatis. Horū itaq; recordādo, Deum uobis diuitias daturum timete. Et hoc est præceptum dei optimum.

Cauendus diabolus astutissimus.

O filij Adæ, nullatenus aurem seu mentē diabolo uelitis adhibere, qui patres uestros è paradiso proiecit, uestes apparere faciendo, quæ prius operta uidebantur, abstulit. Hoc quidē bellum uobis summè cauendū, cum uos diabolo suæq; genti sitis uisibiles, illi uero uobis inuisibiles. Diabolis incredulorum consiliatoribus effectis, cum ipsi scelesta nefandaq; gerant, aiunt patres suos illiusmodi facta gessisse, & Deum hæc sibi præcepisse. Sed Deo nil nisi rectū præcipienti, mendacium imponunt, & uiam rectā delinquentes, falsam sequuntur, extimantes tamen se recte facere.

Orandū uersus templum.

Temperantia.

O filij Adæ, ad templū tendentes, uestros optimos ornatus sumite. Versus templum quoq; facie uersa orationes fundite, & Deum puro corde inuocate. In cibis & potibus uestris superfluitatem euitate. Quis cōstituit uestes & ornatus, cibosq; bonos & sapidos, uobis illicitos? Illi quidem liciti sunt bonis huius sæculi, & puris ac emūdatis alterius. Tali ratione discerno res hominibus, ut ipsi percipiant & intelligant.

Peccata quæ Deus imputat.

P. Deus ipse nil nisi criminalia modicaq; peccata, ut falsas rapinas & iniurias, positionemq; societatis & participationis in deitate, ipsiq́ue Deo falsum imponere, & his similia, statuit cuique uestrum illicita: nec cuiquam est possibile, terminum à Deo sibi præscriptum transgredi.

Machumet audiendus.

Filij Adæ, uobis iam aduenit de uobis nuncius, mea præcepta laturus: quibus omnis contradicens, & se retrahens, igne perpetuo punietur. Timens autem, & obediendo benefaciens, expers timoris atque molestiæ paradisi gaudio perfruetur. Quis uero peior imponente Deo mendacium, aut suis contradi-

cente

cente præceptis? Horum quidem quisque libri partem habebit, usque ad
nostrorum angelorum aduentum, qui ducentes eos extra lumen uitæ, di-
cent: Vbi est, quem adorauistis in Dei loco? Respondebunt, eum aufugisse.
tuncq; suarum animarum testimonio perhibebunt, se incredulos fuisse. Tũc
Deo eis iniungente, ut cum diaboli clientibus præ cæteris ignem ingredian
tur, non desinent ipsi gentem prius ingressam increpare, usquequo omnes
in igne depositæ fuerint, dicentq;: O Deus, isti nos aberrare fecerunt: unde
tuo præcepto ignis eis duplicetur. Respondens quidem Deus dicet: Ita esse,
licet ipsi nesciant. Primi uero succedentibus inquient: Bonoq; gaudio ca-
10 rentes gustate nobiscum malum, quod fecistis. Nulli namque contradicen-
ti mandatis nostris, aut se inde retrahenti, aperietur cœli ianua, paradisiúe
patebit aditus, usquequo camelo peruius per acus foramen gressus pateat:
Sed eis in gehennam præparatur lectus igneus, & simile coopertorium, ut
mali merentur. P. Credentibus, & benefacientibus uos, nemini nisi quam
post iniungentes paradisum aquarum fluxu iocundissimam dabimus man-
sionem perpetuam: ubi ipsi per me prorsus malicia suorum cordium emun-
dati dicent, Deo grates referimus, qui nos uias rectas nemini nisi per ipsum
comprehensibiles docuit. Tunc accedentes ueraces Dei nuncij dicent:
Hæc est paradisus, quam uobis pro factis uestris hæreditatem polliciti su-
20 mus. Ipsiq; paradisi hæredes, hominibus igni deputatis sibi Deum uerum
dixisse confitentes quærent, an ipsi similiter inuenerint. Quod & ipsis te-
stantibus exclamabitur uoce magna, Deum omnes suam uiam reijcientes,
malumq; gerentes, aliúq; sæculo minime credentes perditurum, & summis
pœnis afflicturum. Inter hos quidem, & illos, in quodam quasi limite subli-
mi stabunt, quidam discrete scientes horum & illorum facies, qui nequa-
quam paradisum ingredientes, sed illud sperando expectantes, paradiso ui-
sis inquient, Saluet uos Deus: oculos suos deuergendo. Illis uero apud infe-
ros dicent: Nónne ualuit uobis numerus uester ad resistendum? Tu Deus,
nunquam nos illis malis associa. Dicent illi: Ecce quibus Deus non manda-
30 uit misericordiam suam. Sed uos confidenter paradisum intrate, nil timen-
tes. Malis quidem in paradiso manentes deprecantibus, ut eos aquarum sua
rum cæterorumq; bonorum à Deo sibi datorum participes efficiant, respon
debunt illi, Deus hic incredulis suam legem in ludo ridiculoq; tenentibus, &
suas uoluptates in hoc sæculo perficientibus, illicita statuit. Nos enim ibi
nostris præceptis contradicentes, & irridentes obliuiscimur. P. Iam illis li-
bro cœlitus misso, qui rectam uiam sapienter credentibus discrepat, omnes
suam explanationem expectantes, sciant, quod die qua uenient omnes, una
uoce confitebuntur, iam dei nuncios cum ueritate aduenisse, dicentq; prius
increduli, tunc ob errorem suum animas perditi: Si quis pro nobis interces-
40 sor reditum exorasset, melius quàm primò faceremus. Nunc autem domi-
num Deum nostrum, qui cœlum & terram & uniuersa sex diebus creauit,
& thronum ascendit, qui diem nocte cooperit, lunam & solem ac stellas suo
præcepto promouet, uentis imperat, nubes subleuat, & inde ad arborum
ortum & herbarum aquas ad terram mortuam demittit, qui & mortuos re-
suscitabit: Ipsum inquam omnium pijssimum, cum omnes suis præceptis o-
bedientes diligat, cum timore & spe inuocantes adorate atque diligite: hu-

Si cæcus cæco dux fuerit, ambo cadent in foueam.

Alludit ineptè ad illud Matth. 19. Facilius camelum, &c.

Paradisus.

Inferi.

Incerti quidam paradisum expectantes, inter beatos et dãnatos medij.

Fili, accepisti bona tua in terris, etc. Luc. 16.

Dei maiestas.

Terræ allegoria de hominibus, ut ad Hebræos. 5. iusmodi rerum semper memores estote. Terra quidem bona Dei præcepto germẽ bonum pariet, mala uero nil præter malum & insipidum. Noë, suæq; genti olim iam iniunximus, hæc hominibus dicere: unum solum Deum, & non alium, ut debetis, inuocate. Aliter enim summe timendum est uobis, die magna. Pars uero plurima suæ gentis respondens, ait: In errore manifesto te uidemus. Sed ille dixit, hoc non esse errorem, sed Domini mundi mandatum. P. Dei mandatum inde quod minime percipitis, libenter atque deuotè uobis nuncio. Nec uos miremini, quod uobis à Deo uenit natiuus nuncius, uos castigans atque docens uiam Dei, uobis ueniam daturi. Cúmque Noë contradicerent, eum suosq; fautores in arca proteximus: Cæteros omnes uelut cæcos summersimus. Hut ad Hath gentemq; suam mittens, inquit: Inuocate Deum, alius enim nõ est adorandus. Nónne timetis eum? Sed eorum plures increduli, dixerunt: Te uiam erroneam sequi cernimus, atq; te mẽdacem æstimamus. Quibus ipse: Non sum erroneus, sed Dei nuncius, uobis suum mandatum nil addendo seu minuendo ferens. An admiramini Deum uobis nũcium & castigatorem misisse, natiuum hominem? Reminiscamini quæso, quomodo Deus uos, Noëq;, suæq; gentis uicarios constituẽs, uobis augmentum uirium atq; staturæ præbuit. Ipsum igitur ut præcedatis, adorate. Respõderunt: Præcipis ne, quod unum solum Deum adoremus, & morem atq; culturam patrum nostrorum omittamus? Aequũ est igitur, ut tu dicti tui probationem præbens ostendas, quid Deum facturum nobis polliceris. Ille uero dixit: Vos iam iram odiumq; Dei promeriti, mecũ de nominibus impositis à patribus uestris, quæ Deus nunq; præcepit, nõ disceptabitis: sed ipsum Deum discussorẽ expectate. En ego uobiscũ expecto. P. Eum, suosq; factores, nostra pietate liberauimus: Præceptis uero nostris resistẽtes, & incredulos, à summo ad infimũ destruximus. Schale ad Zeuth à nobis missus, inquit: Tu hominesq; tui Deum unum, quia nõ est alius, adorate: Et ego uobis uirtutes atque miracula sua, mihi nota, uobis patefaciam. Vos recordantes, qualiter Deus uos uicarios Hath suæq; gentis posuit, ipsius præcepto in plana terra domos ædificate, & similiter in rupibus uobis mansiones excidite: nec ulterius terras uastatum eatis, inuocantes nomen Dei. Camelæ libera pascua permittite, nullam ei molestiam inferentes: Sin autem, graue uobis malum incumbet. Eorum quidem plurima pars incredula, credentibus debilibus & paucis inquit: Scitis ne Schale Dei nuncium esse? Inquiunt, Ita: Nos scimus, & ei credimus. Quibus è contra illi plures increduli responderunt: Vestræ fidei nos sumus increduli. Mandatum itaque Dei spernentes, camelam interfecerunt, & ipsum Schale sic affati sunt: Si tu es nuncius, tua dicta nobis comproba, faciendo uidere, quod promittis. Quibus ipse: Vobis Dei mandatum beniuole, uelut bonus consiliarius, attuli: quod uos abhorrentes, minime curatis. Vnde ipso Schale se conuentibus eorum subtrahente, terræmotus superueniens, suas domos funditus diruit. P. Loth rursum increpante suam gentem ob scelus inauditum, & nefas à nemine perpetratum, cum nemo prius uiris abuteretur, respondit: Ipsa ẽ uilla tua, cunctos incredulos eijce. Ipsum quidem Loth, sibiq; credulos, præter mulierem suam uetulam, quoniam suam non liquit maliciam, saluauimus, & imbre salubri sufficienter irrigauimus. Quisque prouidus,

Noë. Gen. 6. 7.

Vnus Deus timendus.

Hut missus ad Hath.

Schale propheta missus ad Zeuth.

Nugatur, ut et aliâs, de cameli occisione.

Loth Sodomitas increpuit ob nefandum scelus.

prouidus, illorum malorum finem consideret. Schaibh rursum Middenæ mittens inquit: Mihi mandata Dei ferenti parẽtes estote: Deum unum, cum non sit alius, adorando, nulli quicquam mensuræ ponderisúe dolose subtrahendo, nec terram bonam uastando. Vobis item cauete, ne qualibet uia morando credentes in Deum à uia recta diuertatis. Debetis enim tum commemorare, Deum fecisse uos multos è paucis: tum quis sit finis incredulorum, perpendite. Licet ei nequaquam omnes fidem adhibeant, credentes tolerando sustineant, usquequo Deus optimus iudex uenturus litem discutiat. P. Primatum conuentus incredulorum illius gentis respondit Scaibeh: Te, tibiq; credentes è uilla nostra proijciemus, nisi more nostro uixeritis. Quibus ille: Nulla uis, nullaq; coactio nos ad hæc deducet, ut Deo mentientes, suamq; legem linquendo ad uestram transeamus: ex quo nos ille liberauit ab ea, & nos ipsi sponte nostra subijcimur. Quem supplici uoto precamur, ut ipse ueritatem inter nos patefaciat, cum sit ueracissimus, & omnia sciens. Increduli uero gentem suam increpando inquiunt: Si Schaibe sequaces sitis, perdemini. Contradicentes autem illi, pessundati perditi sunt, suæq; domus per terræmotum diruptæ. P. Ipse Schaib iam retractus ab illis, residuis solatium præbens, inquit: Ego uobis mandata Dei beniuole, beneq; consulens, applicui. Quid curandum de incredulis? Omnes uillas ad quas nostros prophetas misimus, prius pœnis & anxietatibus, ut conuerterentur, pressimus: deinceps peccatorum ueniam facientes, ut augmentarentur & sublimarentur, usque dum bonum & malum perpessæ fuissent, sicq; securæ fierent, quod nec eis noctu sopitis nec die uigilantibus atque uidentibus nostra uindicta superueniret. Eas deinde ob sua facta sceleraq; pessundedimus: quibus ubertatem cœli terræq;, si timuissent, & credidissent, aperuissemus. Ex hoc igitur sui successores perpendere possunt, quod eos pro factis suis punire, sicq; sua corda sigillare, ut nihil exaudiant, nostræ uoluntati satis est possibile: Quod uillis, quibus missi sunt nuncij, iam sæpius per nos contigit. P. Horum qui nobis dilectionis fœdus pepigerint, parte plurima nequaquam firma fideliq;, sed incredula reperta, deinceps Moysen cum uirtutibus atque miraculis ad Pharaonem suamq; gentem misimus. Quorum non credentium, quis esset finis, uideatur. Moysi igitur Pharaonem alloquenti, dicentiq;, se Dei nuncium, nil nisi ueracissima Dei præcepta ferentem, ut secum filij Israël aduenissent, ad eum accessisse. Respondit ipse: Si cum uirtutibus aduenisti, eas ut ueridicus existas, uideamus. Ipsius itaque manu suus baculus proiectus, draco factus est, manusq́ue uersa apparuit candidissima. Ob hoc Pharaonis homines eum magum sapientissimum, & regem à suo deijcere regno uolentem perhibentes, quid rex inde uelit, perquirunt. Ipse quidem eum fratrumq́ue suum custodiri, & per singulas urbes omnes sapientes magos coadunari præcepit. P. Illis igitur aduenientibus, & quam pro adeptione uictoriæ mercedem susciperent, quærentibus, dixit Pharao: Familiaritatem meam summam, & propinquitatem. Illis deinceps Moyseq; conuenientibus, & alternatim operum exordio postulato, illi parẽtes, uisibus humanis miranda atque timenda obiecerunt. Deinceps Moysis baculus

Schaibh Midденam missus.

Moysis cũ Pharaone acta, figmentis deformata.

culus noſtro nutu proiectus, cæterorum omnes machinas & fantaſias de- uorauit. Et ſic illis repreſſis, & ad minimum redactis, ueritas apparuit. Om- nes deinceps magi ſuperati, genua ſua coram Moyſe flectebant, confiten- tes publicè, ſe Deo Moyſis & Aaron, creatori uidelicet orbis, ſe ſubijcere. P. Ob hoc indignatus Pharao, quod in eum niſi nutu ſuo crediderant, in- quit: Vos artibus ueſtris atque dolis enitentes, ut ſuam ex hac ciuitate gen- tem educatis, ueſtris manibus & pedibus abſciſſis ex oppoſito ſuſpendam. Cui illi: Cur de nobis ad Deum ituris, quoniam Dei præceptis aduenien- tibus credimus, uindictam ſumere quæris? Tu Deus nobis fortem tole- rantiam, & in uera fide legeꝗ tua perſeuerantiam, benigne præſtare digne- ris. Homines quidem Pharaonis ſic eum affati ſunt: Si Moyſen fratremꝗ ſuum terram tuam ſic uaſtare, tuamꝗ ſibi gentem allicere dimiſeris, tuum idolum & te prorſus negligendo dimittent. Reſpondit: Ego ſuper eos for- tis atque potens, infantes interficiam, fœminasꝗ cuſtodiam. Moyſes item ſuæ genti ſolatium præbens, inquit: Deum adorantes, ipſius auxilio fortes, omnia libenter tolerate. Qui finis uitaꝗ timentibus ipſum, terræ ſuæ quem uult, hæredem conſtituit. Ipſis autem indignantibus § * & obſtrepentibus, ſe ante ſuum aduentum, & ſimiliter poſtea mala plurima perpeſſo dixit: ho- ſtem ueſtrum Deus exulabit, & perdet, uobiſꝗ deinceps terram daturus, effectus ueſtros ipſe uidebit. Hominibus deinceps Pharaonis, ſuiſꝗ fru- ctibus pedetentim annorum intercapedine, ut per hoc caſtigati magis Dei memores eſſent, decrementum immiſimus. Sed illi uelut inſcij, quotiens eis aliquod commodum contigit, hoc ſuum eſſe: quotiens malum, hoc per Moyſen ſuosꝗ factores contigiſſe, cum omnia tamen ſint, affirmabant. P. Illis dicentibus Moyſi, quod incantationibus arteꝗ magica ſuos effectus compleret, nec ideo ſibi crederent, locuſtas, & bruchum, & ranas, ac ſangui- nem diſſerptim ingeſſimus. Ipſi tamen non minus increduli perſeuera- bant, & Moyſi ſupplicando, licet increduli, precabantur eum: Tu Moyſes, Deum propter amicitiam ueſtram atque fœdus inter uos firmatum, ut ma- lum iſtud expellat, exora, noſꝗ tibi credituri, filios Iſraël tecum mittemus. Vnde illis ad horam malis ſubtractis, accedente termino, ecce dimittere noluerunt. Quod nos præuidentes, uindictam ſumendo, quoniam noſtris contradicendo pręceptis increduli manebant, in mare ſummerſimus, Illam- q̊ue terram ab oriente in occidentem pauperibus incolendam tribuimus. Sic igitur Pharaonis ſuæꝗ gentis factis dictiſꝗ deletis, filios Iſraël noſtra uerba complentes tolerando transfretare fecimus. Qui deinceps tamen inuenientes homines idolorum cultores, Moyſen precati ſunt, ut eis imagi- nes ſimiliter cōſtitueret. Quibus ipſe: Vos uere cęci eſtis, cum hanc gentē o- peraꝗ ſua quicꝗ eſſe putatis. Vnus enim ſolus deus uobis eſt adorādus, qui uos ſuper oēs extulit, & liberauit de gente Pharaonis, quæ uobis ſemper no- xia prolem ueſtrā interfecit, ueſtrasꝗ mulieres, quod Deo ſumme diſplicet, ſubduxit. P. Moyſes accepto termino alloquendi deū poſt XXX. dierū per- actum ſpaciū, cui X. dies ipſemet adiunxit: ſicꝗ ſunt facti XL. Aaron fratrē ſuū affatus inquit: Tu meus interim in mea gente uicarius eſto, & benefaciēs nullatenus uiā errantiū exequere. Ad horā itaꝗ conſtitutā ipſum aduenien- tē, deo affato Moyſes inquit: Tu deus, ut te uideā, mihi præſta, Cōtra quē ſic Deus:

Trāſpoſita fue re hæc in tribus quibus uſi ſu- mus exēplarib. ut ſigna indi- cant, infrà paulo.

Aegypti plagæ aliter expoſitæ quàm in Exo.

Secus quàm ha beatur Exo. 33. et 34. exponit, ut Deus Moyſi apparuit.

Deus: Me quidem nō uidebis, nisi meus à te uisus loco suo permaneat. Deo montem ascendente, ipse in minimum atque minutum redactus est. Vnde Moyses quasi mortuus cecidit, curatus autē inquit: O Deus, ego uester sum, & in te primus credēs. Dixit deus: Ego super gentē meam te præ cæteris electum, mea mandata ferentem cōstitui, tuq; munere meo sumpto, quod iam stabulis inscribitur, Deo grates persolue. Continet autem illud omnem gerendorum doctrinam, & castigamen, ac discretionem. Quod tu constanter & firmiter sumpturus, ut tua gens similiter accipiat, intima. Domos incredulorum mihi nostrisq; fallaciter resistentium, tibi monstraturus illos, licet 10 qui omnia miracula uiderint, nostraq; præcepta sæpius audierint, nec ipsis nec alij sæculo fidem adhibent, & utraque uia uisa falsam semper proficiscuntur: Illos inquam, suaq; negotia penitus confundam, & sibi suorum operum uicem reddam. Moyse quidem absente, sua gens ex annulis suis & torquibus tauri statuam, sonitum quasi stertentis emittentem, sibi fecit. P. Sed cum uiderent eam nil dicere posse, nec uiam rectam edocere, eam suis tractando manibus, se confitentes errasse, dixerunt: Nisi Deus ueniam misericordiamq; fecerit, nos perdendis annumerabimur. Moyses itaque reuersus, multa permotus iracundia, eos ob sui maliciam, Deiq; mandati festinationem post suum discessum increpans, tabulas proiecit, fra- 20 tremq; suum capillis arripuit. Ille uero respondit: Me debilem ipsi uolentes interficere, ferè uitam abstulerunt. Vnde de me uindictam minime sumas, ne sim ridiculum hostibus, nec me malis hominibus illis admisceas. Moyses hoc audiens, Deum orat, ut sibi fratriq; suo ueniam & misericordiam, cum ipse sit omnium pijssimus, præstet. P. Qui taurum adorabant, iram Dei & dedecus huius sæculi meritò sustinebunt. Qui peccatis commissis, ad Deum postea pœnitendo se conuerterint, ueniam & misericordiam consequentur. Moyses deinceps ira semota, librum & tabulas, uiam & misericordiam timentibus Deum manifestantes, sumens, ad horam sibi mandatam, LXX suorum hominum elegit, quibus pessun- 30 datis inquit: O Deus, qui quibus uis rectā, quibus uis malam uiam præbes, nunc hos ob suam inscientiam factaq; nefanda condemnans, si tuæ subesset uoluntati, prius eos confundisses. Sed tu discrete, licet arcanè, omnia gerens, tu ueniæ largitor optime, nobis ueniam & misericordiam præbe, simulq; da huius, sæculiq; futuri bonum, nobis te, non alium adorantibus. Inquit Deus: His bonum, illis uero malum meo præcepto semper accidit. magnamq; misericordiam, omnium capacem, timentibus me, & obedientibus meis mandatis, ac eleemosynarijs præbebo. P. Imitatores nuncij atque prophetæ, legendi scribendiúe nescij, cuius nomen atque mentio reperitur in testamento & Euangelio, qui gerenda præcipit, aliaq; prohibet, 40 bona saporiferaq; uestro comestui licita, alia quidem illicita ponit, cogitationes prauas & errores eijcit: Omnes inquam illi credentes, & auxiliantes, atque sublimantes, suisqúe mandatis obedientes, & boni sunt, & bonis associabuntur. Vos uiri, ego quidem ad uos uenio, Dei nuncius, regis cœli & terræ, præter quem non est alius, qui mortificat & uiuificat. In eum, mihiqúe, suo nuncio, legendi scribendiqúe nescio, penitus ipsi suisq; præceptis subiecti credite, suis præceptis obedientes, ut boni efficiamini.

Historiā Exodi. 32. male reddit, ut suprà etiam.

Machumet ignarus literarū. Quod alibi negatur.

Inductionē absoluit, ex prius recitatis similibus inferens, ipsi legato Dei credendū esse.

ciamini. Quidam autem de gente Moysis, ad ueritatem istam se conuertunt, secundum illam operantes. Nos quidem in terra duodecim gentes diuisum constituimus. Nos quoque Moysi, cum sua gens aquam peteret, ut cum uirga petram percuteret, iniunximus: apertiq; sunt fontes duodecim, eorum locis notis omnibus. Eos quoque nube proteximus, & manna simul & coturnices ad comedendum præbuimus. Nunquam illis nocui, sed ipsi quidem suis animabus nocuerunt. Eisdem item iniunximus, ut uillam quamlibet frequentarent, & quidlibet sibi placitum comederent cum gratiarum redditione, & ut in portarum ingressu se humiliarent: Sicq; semper peccaminum ueniam tribuemus, & bonum semper augeremus. Horum uero prauis atque peruersis nostrum præceptum mutantibus, malum cœlitus ob suam maliciam intulimus. Cum quidam in uilla iuxta mare in sabatho piscium multitudine capitibus subleuatis adueniente, quod cæteris diebus minime cōtigit, nos enim ipsis uicē suorum operum reddidimus, nō gerenda perpetrabant, ab alijs castigati dixerunt: Quare cæteros castigatis, cum Deus eos confundet, aut graue malum eis superueniet? Responderunt: Nostrum est Dei mandatum commemorare, cum forsan hoc timorem immittet. Eis autem castigamina non curantibus, gerenda docentes saluauimus, cæteros autem pro suis factis damnauimus. Diximus quoque uertentibus ad prohibita, ut simiæ perditæ fierent, in hoc sæculo dedecus & opprobrium, in futuro malum grauissimum accepturæ. Ipsius præcepto, qui est pius ueniæq; dator, gentibus per terras diuisis, quarum quædam bonæ sunt, quædam autem infrà, eis nunc bonum nunc malum exhibendo, ut sic eorum ad fidem esset conuersio, tentauimus eas. Sed primis peiores succedentes, libri partem sibi, uidelicet in hoc sæculo placita ferentem accolunt, residuumq; dimittendo dicunt, Deum inde sibi daturum ueniam. Nónne fiduciam & firmitatem à uobis cepi, quod in hoc libro nil nisi uerū esse diceretis? Cur insensati uiuitis? Alia quidē curia multo melior habetur, quam libri factoribus, & orantibus, sua persoluendo præmia tribuemus. P. Montem super Iudæos nubi similem, cuius ruinam super se pertimebant, ut sic saltim ui legem nostram perciperent, & eam assiduē ad timoris adeptionem legerent, extulimus. Cumqúe cepi de filijs Adæ eorumq; posteris testes super animas suas, dixi: Nónne ego sum Deus uester? Dixerunt, Ita: Huiusq; rei testes super animas nostras adsumamus. Quibus ego: Imò in alio sæculo testes adestote, ubi nō dicatis me nequaquā huius rei noticiam & intelligentiam uobis intimasse: nec iterum sequendo patres uestros prius incredulos quæratis, Cur ob facta prædecessorum mala patiamini? Ita quæq; distinguo diligenter, ut ipsi Deū diligentes efficiantur. Ille, cui prius iniuncto meo mandato deinceps subtraxi sapientiam, malus effectus, diabolum secutus est. Eum tamen cum sua sapientia ad me sublimare meæ uoluntati possibile esset: Sed ipse mundanam mansionem magis diligens, suum amorem amplexus est. Hic quidē talis, cæteriq; meis cōtradicentes præceptis, sicq; suis nocentes animabus, cani assimilantur: qui seu ad ipsum accedas, seu nō, latrare non desinit. Solus aūt ille firmitatē obtinet, cui Deus rectā uiam prędestinauit. Omnis illinc aberrans, in gehennā ponetur quò multitudinem diabolorum, & hominum habentium corda sine discretione,

Historias Exodi perperā adducit, ut superius.

Fabula Iudaica absurdissima de sabatho uiolato.

Alcoranū quidā partim recipiunt, partim reijciunt.

Nubē, siue quæ ad montē Sinai apparuit, siue quæ agmen circūdedit, montē dicit, ineptiens more suo.

Tēporaria æternis bonis præferentes, Deiq; uocatione spernētes, canibus similes.

tione, oculos sine uisu, aures absq; auditu, qui brutis animabus magis erronei negligentes existũt, mittemus. Illos igitur incredulos, quibus Deus mercedẽ ꝓ merito tribuet, dimittẽtes, cũ ꝙ Dei plurima bona sint noĩa, ipsum cum eis inuocate, sequentes rationẽ, uiæq; doctorem, & secundum illam operatorem. P. Sic contradicentibus præceptis nostris, quibus inscijs mala formosa uideri fecimus, quod omnibus callidior, omnibus arte præualeo. Nonne perpendunt, scilicet unus è diabolo socius sortitus sit, utrum sim alius quàm nuncius uerus. An cœli terræq; machinam, omneq; diuinum opus non considerant? cum forsan iam suæ mortis terminus accessit, post quem, cui uerbo credent? Cum nemo quem Deus aberrare fecerit, uiæ bonæ doctorem inuenire queat, eos in cæcitate sua dimittamus. Quærentibus à te aduentum horæ postremæ, dic, illius noticiam nulli nisi Deo comprehensibilem esse, qui in cœlo terraque grauis subito pluribus nescientibus superueniet. Sic enim tu nil nisi Dei uelle bonum siue malum tuæ animæ commendare potens, absconditum agnoscens, multum boni, nec quicquam mali adipisceris: cum nil nisi Dei nuncius, suorũq; uerborum ad incredulos applicator existas. Adam patre uestro à Deo creato, & ex fœmina ad suum concubitum, in primo coitu mulier concepit, sicq; deinceps grauida multum facta est, ob quod maritus ac mulier Deum deprecati dicebant: Si tibi nobis bona præbere placuerit, grates tibi referemus. Deo itaque prosperitatem atque bonum eis conferente, eis suorum donorum participem, unde te Deus liberet, constituerunt. Quomodo Deo socium atque particeps quicquam, non creans aliquid, sed creatum, nec sibi nec inuocantibus ipsum auxiliari potens, opinantur? P. Hi ad rectam uiã à uobis aduocati, nullatenus uos sequentur. Aeque namq; proficit eos aduocare, atque tacere, cum sint sicut & cæteri. Qui si fides uestra uera esset, uobis responsa facerent. An habent illi pedes, quibus ambulent? an oculos, ut uideant? an aures, ut audiant? Illos itaq; participes inuocando, si uobis sit possibile, decipite me, qui soli Deo libri datori, sicut & omnes boni homines, me cõmendo. Illi uero quos loco dei adoratis & inuocatis, nec sibi nec animabus suis prodesse queũt. Ad uiam rectã uocati, prorsus auditu uisuq; carent. De decimis & beneficijs sume, & inde secundum morẽ cõsuetum operare. Inscijs te subtrahe semper. Si aliqua fortassis diabolica suggestio seu fraus acciderit, te diuina sanctificatiõe præmuni, Deo audiente atq; sciente. Oĩs enim deũ timens, cũ ei quicq; diabolus intulerit, Dei memor est, ad bonũ se cõuertens. Cũ te minime cũ uirtutibus uenientẽ quærãt, cur eas nõ efficis? dic, te nil nisi mãdatũ dei imitari. Hæc quidẽ sunt res manifestæ, uiaq; uera, & misericordia timentibus deũ. Cũ legitur Alchorã, eũ cũ toto corde, deuotaq; mente, ut Deus tibi misericordiã prestet, ausculta, & deũ in aĩa tua, unaq; uoce mane & uespere, nequaq; horũ aliquid negligens, cũ humilitate & timore inuoca & adora. Apud ipsum quidẽ manentes, nullatenus indignantur ipsum inuocare, humiliq; prece exorare.

Signũ quod remittit ad superiora. Sed hæc bene cohærent.

Pertinaces relinquendi.

Incerta hominibus dies nouissima.

Adæ & Euæ prima proles.

Protoplasti cito idololatræ.

Cõtra idola, ut Psal. 113. etc.

Decimas percipere, ac bene uti cõceditur.

Sine miraculis doctrinæ nudæ credi postulat.

Alchorã religiosa mente audiendus.

AZOARA XVIII.

OMnis rerum & orationum quæ Deo debentur excessus, Deo legatoq; suo gratus exstat. Omnes Deum timeant, & uicissim benefaciant, Deum adorantes: suo legato, si boni fuerint, fidem adhibeant, eos imitando, qui lachrymas deum inuocando effundunt. Diuina legendo miracula,

Bona opera.

miracula,ſuam fidem corroborant, & ſe prorſus Deo commendant,facientes orationes de bonis ueſtris ſibi datis expendunt. Illi namq; ueritati bonoq; credentes,ueniam ſummumq; bonum à Deo recepturi,corã ipſo gradum excelſum obtinebunt,Poſtq; te Deus uirtutibus atq; ui à domo tua traxit,plurimæ gentes ad fidem coactæ,in ueritate iam manifeſta,ratiocinantes diſceptant,ijs comparabiles,qui ad mortem ſcientes adducuntur. Cum Deus uos expugnaturos ire gentem illam præcepit, nequaq; opinati eſtis ipſum uobis auxiliaturum. Sed ipſe quidem ueritatem ſui uerbi confirmat, incredulos à primo ad infimum damnat, ueritatem probat, falſum quidem delet, aut infirmat. Vnde uobis inuocantibus Deum,licet hæc incredulis dolorem pareret, me daturum uobis auxilium, mille angelorum pollicitus ſum. Sciendum quidem,Deum ,cuius eſt omnis uis & auxilium atq; uindicta,tot hoc feciſſe,ut plenum uobis gaudium cordiumq; firmamentum infunderet. P. Quoniam uobis Deus ſomnum ad cordium ueſtrorum quietem induxit,& aquam,qua loti mundiq; eſſetis, ut ſic à uerbis diaboli retracti corda ueſtra pedesq; firmaretis, cœlitus demiſit. Angelis ſuis ait: Ego uobiſcum ſemper præſens adero : uos autem euntes, illos meos homines firmate,& adiuuate: Incredulorum ceruices atq; manus, quorum cordibus ego timorem inijciam,percutite, quoniam mihi meoq; legato non crediderunt. Omnis etenim reſiſtens, me grauem in fine ſentiet, ignemq; gehennæ ſubibit. Nullus uir bonus incredulos aggrediens,eis terga uertat, niſi cauſa cõmodioris adaptationis,& præmunitionis: Sin autem, iram diuinã ignemq; perpetuum,malamq; uiam incurret. Nullatenus te cædem meis intuliſſe,uel eos proieciſſe præſumas. Ego namq; peremi,ego proieci. Cõſtat autem hoc diuinitus factum, ut Deus omniũ auditor & cognitor, ſuorum cordium effectus atq; ſecreta cerneret, qui ſemper artem atq; negotiũ incredulum infirmat. Si litem atq; uictoriam quæritis, ecce iam ueſtris adeſt manibus. Sed nos conuerti,uobis eſt utilius atq; melius: Sin autem,licet ueſtrę gentis maior ſit numerus,nil prodeſſe poterit. Quia deus eſt adiutor bonorum. Viri itaq; boni,Dei legatiq; ſui ſequaces eſtote,nuſquam ab eis ſcienter diſcedentes. P. Confitentes ſe audiſſe,cum nihil audirent, imitari nolite. Nullum enim animal coram Deo peius, quàm ſurdus & mutus & indiſcretus. Eis tamẽ auditum præſtaret, ſi boni quicquã illis ineſſe perpenderet. Licet enim bonum audirent, in eo minime perſeuerarent. Omnis bonus,Deo legatoq; ſuo uocãtibus eum,ut uiuificetur,reſpondeat: Timẽs Deum,hominis cordiſq; ſui iudicem,ad quem omnium fit reditus. Nullatenus item obliuiſcamini ſuffragij, uindictæq; diuinæ. Vnde grates reddidiſtis,quando pauci debileſq; gentes uobis maleficas timebatis. Lites quidem ſummè timendæ,quoniã ipſæ nõ ſolum malos uendicant,finiſq; Dei grauis occurreret. Viri boni,nihil Deo, ſuiſq; nuncijs, uel ſibi uiciſſim ſcienter ſubtrahant. Sciant enim,pecuniam ſuam atq; prolem inuidiam parere. Apud Deum,ſummarum diuitiarum eſt ſumma copia,qui muneribus omnibus abundans, timentibus ſe peccatorum ueniam atq; ſalutem præbebit,qui putantes te capere,aut interficere,aut eijcere ſuis artibus fruſtrantur, cum eius artes omnibus præualeant. P. Cum huiuſmodi uiris uerba Dei leguntur,indignanter inquiunt: Iam audiuimus, & tale quid noſtra uoluntate ducente faceremus. Hęc enim ſunt anteceſſorum miracula,pre-

Dei auxilium in bello.

Angeli boni ultores malorũ.

Metu fugiens in bello gehennam promeretur.

Homo indiſcretus, uel inſipiens, odioſus Deo.

Timens Deum uitam conſequetur.

Bella metuenda, quippe quæ bonos etiam auferunt.

Prohibet fraudes, ipſamq; auariciam.

Contemptores Alcoran.

canturq; Deum, ut si illa sit sua ueritas, semper eos lapides malumúe graue pluendo cœlitus irruat. Deus autem eis nocere noluit, tum quia tu præsens illis intereras, tum ut pœnitendo se conuertant. Sed cum ipsi se prauis meritis indignos agendo, licet inscij, à templo Haran se retrahunt, nec uersus templum aliam orationem quàm sibilationes gestusq; manuum peragunt, cur malum Deus eis non ingerit? Malum quidem ab illis perpetratum, ipsi gustabunt. Increduli uero, suam pecuniam expendentes, ut uiam Dei rectam derelinquant, multimodam iacturam sentient. Post substantiæ namq; consumptionem, difficultatem inextricabilem incurrent, uincientur, & ad gehenam mittentur, ut purgaminis atq; purgatis sit disgregatio. Ipsorum quoque purgamini perdendorum aliud quasi in gehennã superponetur. Sciant tamen increduli, se præteritorum ueniam accepturos, si se conuerterint. Sin autem, more priorum iam perierunt. Eos semper usquequo ad Deum omnes conuertantur, neq; sit seditio seu lis, expugnate, eorumq; conuersorum Deus ipse facta dignoscet. P. Sciant omnes se conuertere nolentes, Deum esse dominum nostrum, bonum & uindicem optimum. Sciat item omnis in Deum credens omnipotentem, posito super prophetam die coniunctionis exercituum, quod totius prædæ quinta Deo atq; prophetæ, & propinquis, ac orphanis, & mendicis, ac pauperibus debetur. Die qua uos citra aquam prope, & alius uester exercitus subtus uos, alij quidem ultra longe sedes sortiti eratis, si uobis terminus poneretur, forsan fallaces uideremini. Sed Deus priusquam quid esset, omnia præuidit. Sciendum quidem illum uerum mortuum, illumq; ueraciter uiuum, qui mortem seu uitam testibus missis adeptus est, Deo res omnes audiente atq; sciente: quo uos pauca docente, si multa numerositas uideretur, corda uestra debilia timidaq; fierent. Sed ipse omnium cordium secreta dinoscens, sua uoluntate singula moderatur, qui uestris oculis cæterorum paucitatem, uisibusq; suis uestri minimã quantitatem, ut suum die illa mandatum compleretur, ad quem omnia redeunt, reputauit. Omnis uir bonus in exercituum congressu firmus fiat, & Deum inuocando suum increatur auxilium, sequens ipsum, suumq; legatũ. Cauendum quidem, ne uobis incidat contrarietas: Hæc enim uos debiles efficeret, uestrumq; successum minueret. Sed tolerantes & indurati perseuerate. Talibus enim Deus præstat subsidium. Eos item non imitemini, qui domos suas egrediũtur plus populi fauore, quàm deitatis amore. Eorum tamẽ actus diuina sapientia circuit. Diabolus incredulos suos actus sibi formosos apparere faciens, inquit: Hodie quidem nõ uincemini, quoniam uobis ego auxiliator adero: sed exercitu uiso, moram fugæ non distulit, dicens: § * Ego uidens & uobis minimè uisum, Deum timeo, cuius finis grauis est, & intolerabilis. Increduli cordisq; praui deinceps dicentes, nos uestram legem extimare meliorem, cognoscãt ipsum legi bonæ adhærere, qui se prorsus Deo commendat. Angeli quidem illos incredulos faciebus & tergis cedentes, & interficientes dicebant: Malum feruoris ob actus uestros antecedentes, Deo nemini nocente, gustate: sicut illa gens Pharaonis, suiq; prædecessores, nostris institutis contradicentes, ob culpas suas proprias, Deo nemini nisi delinquenti munus suum auferente, perierunt: Sed Pharao, suiq;, per summersionem: quia cæteris animabus coram Deo deteriores sunt increduli, qui prius datam firmitatem Deum non timendo uariant. In lite captos uel captiua, uel

Tẽplũ Mechæ id est, Haram.

Armis cogendi increduli.

Quinta prædæ Deo et prophetæ, &c. danda.

Fortitudo in bellis retinẽda.

Propter Deum nõ propter existimationẽ hominum belligerandum.

Signũ istud superius positũ, omnia exẽplaria trãsposuerant.

Pharao.

Captiui aut occidendi aut seruandi.

perime, uel per hoc sui castigẽtur posteri, & si timueritis aliquẽ quid subtrahere, dic illi, hoc Deo displicere. P. Cauendũ, ne uos nimia securitate firmatos, increduli uicti rursus aggrediant. Vosmetipsos igit armis, & bestijs, atq; pecunijs præmunite. Oẽs eñ uestros in uia Dei sumptus, deus nil diminuẽs, multipliciter reddet. Vobis pacificẽ se subijcientes, diligẽter uobis recõciliate, Dei scientis & audientis præcepto, qui tibi tuisq; præsens aderit. Si te fallere quæsierint, sine cuius uelle minime pax inter uos orieť, licet oẽm terrenã substantiã propter hoc expenderetis: Tu nuncie, me tui tuorumq; factorum adiutore, tuis pugnã persuade. Tui namq; uiginti sustinentes & indurantes, ducentos alios superabunt: & centum uestri, cæterorum mille, quia sunt indiscreti. Deus autem hoc primo propter uestrã debilitatem faciẽs, nunc imminuit. Si centum enim fueritis, eorum ducentos uincetis, & uos mille, cæterorum duo millia Deo præside indurantium sustentamine. Prophetarum alicui captiuos habere usq; quo terras expugnasset, nondum accidit. Sed uos hunc mundũ, Deus autem sapiẽs & incõpræhensibilis alium diligit. Propter hoc quidẽ graue malum atq; pœnã pateremini, nisi Dei liber præcedens omnia cõplectens subuenisset. Nunc quidẽ de præda bona comedite, timẽtes Deum pijssimũ, ueniæq; datorẽ. P. Captiuis in tua manu prophetæ retentis, si Deus bonum inesse tuo cordi cognouerit, tua cogitatione plus atq; maius tibi tribuet, cum sit pius ueniæq; largitor. Si quid uero tibi simulare dissimulareue quæsierint, Deus grauis atq; sapiens uindictã inde recipiet. Terrarum expugnatores Dei nomine & illius obsequio, cũ pecunia uitaq; sua semper indurantes, & eorum auxiliatores, sibi mutua societate cõnectunť: quibus cæteri usq; quo lites ingrediant, nullatenus cõnumeranť. Tunc aũt illos uestrum petentes suffragium, nisi tãtum cõtra homines uobis fœdere pacis munitos adiuuate, Deo singulos actus uestros dinoscẽte. Increduli quoq; suiq; factores alternũ societatis cõnexum inibunt. Vobis quidẽ prædicta negligentibus, lis uastatioq; multa terrã occupabũt. Boni expugnatores, & ob Dei gratiã indurantes, eos quoq; recipientes & adiuuantes corã Deo cõstantes, & boni ueniam plenam adipiscentur. Illi quoq; boni, qui postea pugnaces effecti, uobiscum passiones sustinuerunt, dilecti simul & electi, cum libro Dei singula scientis & audientis, uobis annumerantur.

Victores ne sint securi. Dedentes se in fidem recipiendi sunt. Sine Dei fauore pax nullis humanis rationibus firmari potest. Vtinam hoc proceres Christiani perpendant. Ex Leuit. 26. & Deut. 28. sumpta, sed male aptata. Captiuos clementer tractãs propheta recipiet præmium amplissimum. Militare docet.

AZOARA XIX.

HAec epistola est Dei legatiq; sui illis incredulis missa: cũ quibus terminũ posuistis. Libere per quatuor menses quouis terrarum pergite, scientes uos Deo cũctorũ incredulorũ cõfusori, minime nocere posse. Die quidẽ peregrinatiõis in mẽse gẽtibus Deũ suũq; legatũ prædicate, dicẽtes, quod Deus se suumq; legatũ ab incredulis liberauit. Cõuerti quidẽ, uobis esset melius: Sin aũt, Deo minime nocere potestis, qui uobis malũ grauissimũ ingerit, illis exceptis, qui pacem firmatã tenuerint, nec in uiros nostræ legis surrexerint. Illi namq; in termino statuto cõuersi, cum Deus timentes diligat, colligendi sunt. Conuerti nolentes, ubicunq; repertos, mensibus Harã peractis sumite, & interficite, omnibus uijs insidiantes illis. Si uestrã legẽ sequi, & orare, ac decimas dare uobiscũ uoluerint, dimittendi sunt: quia Deus pius & misericors ueniam illis tribuet. Eorum quilibet ad te ueniente humiliter, diligenter collige, ut sic cũ sit uelut animalia bruta, uerba Dei audient, quæ forsan eorũ corda penetrabunt. Qualiter firmi cõstantesq; cõtra Deum legatosq;

Contra finitimos bella gerenda. Persequendi sunt armis increduli. O prophetã immemorẽ, qui aliquoties dixit, pertinaces iudicio diuino relinquendos esse.

tosq; suos, nisi qui uobis templum Harã fiduciæ pignus posuerint, aut aliud quid reperiuntur? Quamdiu tamen apud uos sua perseuerauerit iustitia, ius apud eos mutare nolitis, Deo timentes diligente. Et si eos uobis super apparere cõtigerit, aliud ore, aliud corde tenẽtes, cum eorum pars sit plurima incredula, Dei pręcepta pro minimo uendiderunt, & sic aberrando malũ operati sunt. P. His cũ nullius sint substantiæ, sed gratia uos hostilitatis maximæ nemo bonus credat, nisi prius cõuersis & oratoribus & beneficis factis. Tũc enim in lege nostri fratres existunt, quod sapiens quiuis discrete perpendit.

Fides seruãda.

Proselyti.

Post iuraiuranda se uertentes, & in lege uestra malũ aliquod dicentes, cũ eorum sacramentũ ante conuersionẽ nihil sit, expugnate. Cum illis qui nunciũ è loco suo eijcere uoluerũt, nobis tamẽ prius eiectis, cur bellum nõ initis? An eos timetis? Deus quidẽ omnibus credẽtibus plus timendus. Eos expugnare nõ differatis, cum Deus malum atq; dedecus eis per manus uestras sit illaturus, uobisq; ueniam atq; uictoriam, uestrorumq; cordium molestiã eis accumulabit. Nec ante fortitudinis & audaciæ uestrorum cordiũ noticia cessabit: nec ipsi rursum parti Dei omnia sua facta sibi reuelaturi, suiq; legati, cæterorumue bonorum nil eorum cuiq; celatè gerentium assentiãt. Increduli, quorum animæ testes sunt erroris & prauitatis suę sectæ, quorũ scilicet actus hic nihil sunt, sæculoq; futuro mansio focus, templum Haram adire minime digni sunt: nec etiam aliquis, nisi qui in Deum credidit, nullum aliũ timens, dieiq; futuræ fidem adhibuerit, & eleemosynas ac orationes fecerit. Hic namq; recto proficiscens itinere, Deo dignus est. Nullus extimet peregrinãtes ad templum Haram, & ibi potantes aquam, æquales existere bonis expugnatoribus, aliũ Deum expectantibus, & in Deum credentibus, qui malos homines in uiã bonam non dirigit. P. Expugnatores etenim tolerantes ardua, pecuniamq; suam pro Dei nomine cõsumentes, plenum gaudiũ habituri corã Deo gradum altiorem obtinebunt, & præmio maximo per eũq; donabuntur. Nullus uestri filijs suis, suis fratribus, nisi suæ legis fuerint, cõfidat: Sin autẽ, malis annumerabitur. Si patres uestros, aut filios, aut fratres, & mulieres, gentẽq; uestrã atq; substantiam acquisitã, & mercaturã, cuius sumptũ pertimescitis, & ædificia pulchra, plusq; Deum, suũq; legatũ, et expeditionum effectus propter Deũ diligitis, indurate, usq; quo Deus illos malos abhorrens suum mandatũ afferat. In multis aũt locis, & maxime in die Heunami, qua uestra multitudo uobis placens minime uobis profuit: quin fugã terra spaciosa se uobis abbreuiante iniretis, Deus uobis suffragiũ præstitit: tũcq; uobis stationariã mansionẽ figens, cum exercitibus nõ uisis à uobis, malum incredulis intulit. Hic eñ exegit suum meritũ, deinceps Deus cui uult, cõdonans uobis inde ueniã præbuit. Viri boni, qui legẽ uestram nõ sequuntur, scilicet illoti, post hunc annũ ad templum Harã nõ accedãt. Et si paupertatẽ & inopiã ob hoc timueritis, Deus ditissimus & sapientissimus uobis de sua pecunia largieẽ. Nõ credentes in deum, dieiq; futuræ, & nõ facientes Harã, qui suo legato Deus Harã cõstituit, & nõ recte litigantes uelut cæterarũ legũ homines, usq; quo uestri tributarij subiectiq; fiant, expugnate. P. Iudæos, dicentes Ozair esse filiũ Dei: Christianos uero, Iesum, quorum uerba prædecessorum nugis assimilanẽ, cõfundat deus: qui etiã suos sacerdotes atq; pontifices, Iesumq; Mariæ filiũ sibi dominos loco Dei sumentes, uenerãẽ: cum ipsis præceptũ sit, non nisi Deum unũ adorare: Ipsi quidẽ Dei lucem ore suo

Increduli à tẽplo Mechæ excludantur.

Milites boni præcellũt adeuntes Mechã.

Nemini fidendum præterquã fidei cõsortib.

Qui nõ omnia religioni postponunt, malum accipient.

Cladẽ domesticam refricat.

Illoti nõ admittuntur ad templum.

Christianos taxat, quod Iesum pro filio Dei colãt, & põtifices pro suis dñis et Dei loco uenerẽtur.

 nituntur

nituntur extinguere: sed ipsis nolentibus, lucis suæ cõplementũ efficiet. Suũ itaq; nuncium cum uia recta legeq; bona misit, ut ipsam manifestet, & super omnes leges extollat, licet cæteri nolint atq; resistant. P. Sacerdotes atq; põtifices substantias hominũ gratis comedentes, nõ rectam uiã proficiscendo, uos uiri boni improbate. Omnis thesaurizans aurũ & argentũ, nec expendẽs in Dei nomine, malũ grauissimũ sortietur, ipsiusq; die futuro, uenientis ad gehennã, frons & latera, dorsum & nares inde cõburentur, effectũq; thesauri malum ipse reperiet. Cum in libro Dei, die qua cœlum & terrã cõdidit, sit totus mensium numerus XII. eorum quatuor hac lege data super Harã, in quibus nihil animabus uestris nociuũ agatis, omnes incredulos, uelut ipsi uos omnes, expugnate, scientes deum timẽtibus auxiliari. Nulla fides est incredulorũ, sed error maximus, cũ omnium rerũ harã numero apud Deum determinato, ipsi hale quod deus harã, & ẽcõtra, & quod hoc anno harã alio hale, & cõtra cõstituunt: quos suis factis sibi uisu pulchris, per uiã rectã Deus minime dirigit. Vos uiri boni, cum uobis iniungitur iter Dei, cur recusatis, hoc sæculum plus quàm aliud diligentes, cum suæ res ad rerum alius cõparationem nihil sint? Ire nolentibus, Deus summam pœnã inferet, alios eorũ locis altiscens, cui nemo nocere potest, cũ ipse sit omnipotens. P. Licet uestrum desit auxiliũ, Deus minime suũ subtrahit subsidiũ: Qui tũc adiutor adfuit, quãdo in cauernã ob persecutores solus uno comitatus intrauit, socioq; suo dixit: Nil timeas. Deus enim nobiscũ est, qui cordibus eorum quietẽ induxit. & cũ exercitibus occultis uos adiuuans, suũ uerbum super eorũ uerba sublimauit, cũ ipse sit altissimus et sapiens. Leues igit̃ atq; graues in litibus cũ substantia uestra, uitaq; pro amore dei, quasi sopitis, uobis nihil est melius, indurate. Sunt quidã suarum animarũ perditores, Deo teste mendaces, qui si locus sterilis & cõmodus, uiaq; breuis & leuis esset, te sequerent̃. Sed cum sit difficilis atq; longinqua, per deũ iurant se minime posse uobiscũ exire. Quid de suo dixisti exitu, ubi ueniã meruit, quod ueritatẽ mendaciũue loquentiũ apparere uoluisti, uiris bonis nequaq; hærentibus, sed firmissime credẽtibus in Deum, dieiq; futuræ, & similiter hominibus contrarijs illis, se ad litẽ ituros cũ substantia uitaq; sua pollicentibus, cum illi suũ persoluant pollicitũ, hi saltim necessaria præuiderent, se pręmuniendo, si uox sua cordi cõsonaret. Sed Deus timentes discernens, & horũ iter abhorrẽs, cũ nil nisi maliciam cordiũ & pusillanimitatem profecti uobis augerẽt, cõmorantibus in domo eos manere uoluit. Illis uestrũ malum atq; seditionẽ affectantibus, nostraq; mandata usquequo manifesta ueritas illis nõ diligentibus apparuerit, uariantibus, quidã uobiscum uiuentes, quos Deus agnoscit, obediunt. Eorum quidã sanius intelligentes exorant, ut eis quælibet non uoluptuosa nec illicita præcipias, eo quod huiusmodi uiros sibi gehenna uendicat. P. Si profectis expugnatum successus cõmodus occurrit, mali domo relicti molestia grauantur. Ipsis uero uictis, uel nil lucratis, sed sibi bene prouidisse, quod nõ ibant, ostẽtant, maximeq; gaudent illis inani manu redeuntibus: huiusmodi uiris manifesta, neminẽ quid habiturũ, nisi quod sibi præscripsit dominus Deus noster: cuius tutelæ nos, sicut omnes credentes atq; boni, cõmendamur. Sciendum quidẽ, uestrã nobiscum morã esse causam uestri boni, uestrã uero nobiscũ esse, ut malũ recipiatis, uel ipso deo dante, uel per manus uestras: Vnde si uos stetis & nos, omnis sumptus noster siue spõtaneus siue coactus, à Deo

minime,

Põtifices et sacerdotes opes corradentes, et nõ ministrãtes, uituperat.

Ex XII mensibus, IIII impugnãdis hostibus consecrati.

Sacra et prophana dijudicare conuenit.

Exẽplo domestico docet, fidendũ auxilio diuino, quũ deest humanum.

Contra militiã detrectantes.

Hypocritæ.

minime, quia mali estis, colligetur. Quippe nec in Deum, nec legato suo crediderunt, nec orationes corde puro, nec sumptus nisi cōtra uelle suum effecerunt. P. Horum neq; proles neq; substantia tibi placeat, cum Deus nolit eas alius quàm mali causas & effectus in hoc mundo existere: & eos itē uita priuabit, ipsis incredulis. Qui licet iurādo per deum se uestros perhibent, nō sunt nisi gens à nobis & à uero disgregata, sed munimina seu cauernæ uel cōcaua, quò fugerent, illis paterent, cito recedentes retrambuli fierent. Eorum quibusdam à te petentibus aliquid de decimis et beneficijs, si datur, est eis placidum: Sin autem, cōquerentes & irati recedunt. Sed si Dei legatiq; sui munus bonum esse faterentur, dicerent: O deus, tu legatusq; tuus nobis pro uelle nostro munera facietis, qui te precamur & adoramus. P. Eleemosynæ quidem, & beneficia pauperum, & miserorum petentium, & in Dei nomine redimendorum, ac peregrinantiū inopum, secundū dei præceptū omnium sapientissimi. De propheta male loquentes, & dicentes se nō dixisse, graui malo premenť. Et licet uos cōiurando, ut uestrum amorē habere queant, se uelle simulent, tamē Dei nuncijq; sui dilectionē atq; fidem habere melius esset. Omnis deo molestiā & odium inferēs, ignē gehennę passurus, dedecus magnum subibit. Cauendū incredulis, ne sibi superueniant azoaræ, quæ sibi cordis sui secreta notificāt. Irrident tamē, quod Deus ab illis seruata pandet: qui percūctati, se deliberando dubitare fatenť. An de deo suoq; propheta ridiculū agunt? Quid uobis incredulis factis, post credulitatem prodest excusatio? Licet enim quibusdā uestrorum Deus ueniā largiatur, cęteris tamē, uidelicet incredulis, malū inferet. P. Resistentes atq; perturbatores, & insurgentes uiri, seu mulieres, hi uel illi prohibenda præcipientes, & ècōuerso, suarūq; manuum cōstructores, Deum obliti, à deo minime cōmemoranť ob maliciā suā. His & huiusmodi similibus incredulis, ignē gehennæ perpetuam māsionē deus tribuet: quos ipse perpetuo cōfundet. Prædecessores uestros uobis maiores, & fortiores, atq; ditiores, pluriūq; filiorū patres, sua negotia pro uelle suo sicut & uos perficientes, & dicendo dubitātes imitari nolitis. Hi etenī sua perdiderūt opera, sæculo futuro perdendis associandi. P. A prędecessoribus suis, Noē scilicet, et Baath, et Themuth, et Abrahā, suisq; factoribus, & à gente Madian et Almutesichech, Dei mandatū cū uirtutibus atq; miraculis allatū est illis, qui sibi nocuerunt, Deo neminē lædente. Bonorum quidē illorum, uirorum seu mulierū, alij credentes alijs res scitas iniungunt, nō agenda quidē interdicunt, orationes ac eleemosynas faciunt, deum atq; prophetā exaudiunt, & sic à Deo sapientissimo ueniā promerentur, paradisum aquis amœnā, & in Gedena perpetuam mansionē, amoremq; Dei maximum, quo nihil est maius, suscepturi. O propheta, incredulos & insurgentes aggredere, illis manifestans, quod ad gehennā uiamq; malā proficiscētur, qui post uerbum incredulorū à se dictum, fideq; suam derelictā, se nō dixisse iurando, Deum testē uocant. Velle tamen suū nequaq; ad actū perduxerunt, nec aliud quàm quod deus suusq; legatus eos à sua uoluntate repulerunt, adepti sunt. Si redierint, cōmendabile est. Sin aūt, graue malum in hoc, sęculoq; futuro, absq; repertu tutoris atq; uindicis sui in terra patientur. Eorū quidam hac utuntur ratione: O deus, si nobis tuam uoluntatē dederis, inde deinceps beneficiaq;, boni efficiemur. Deo quidē illis postulata præbente, errori cōsentiendo, nil dare uoluerunt. Vnde deus eis finem cōtrarietatē cordium,

Noli æmulari in malignātib.

Leues qui suū cōmodum semper spectant.

Eleemosynæ sunt congruæ præcepto Dei, &c.

Detrectantes prophetæ Machumet, luent pœnam.

Offensa Dei gehennā meretur.

Prophetarū cōtemptores puniti à Deo.

Edē locus paradisi, in Genesi.

diū, et anxietatē, ut sic saltim ad eum conuerterent, immisit, eo quod sua Deo placita nō soluendo, mendaces reperti sunt. Nōne sciunt, Deum omniū occultorum cognitorē, ęque suorū arcana cordium & uoce prolata percipere? Derisores bonorū in eleemosynis, quas facere nituntur, & nil nisi per laborem suū habentiū Deus irridebit, grauibusq; malis affliget. P. Resistētibus Deo, atq; suo legato, & sic ingratis deo, siue tu cōdones, licet etiam septuagies, siue nō, Deus nequaq; ueniam faciet. Successores uicarijq; prophetæ, quiete gaudentes, pugnatum ire nolunt cū substantia uitaq; sua propter Deum, persuadentes ne quis tempore feruente pugnatum eat. Sed notandū sapienti cuilibet, ignem gehennæ calidiorē existere. Nunc aliquantisper rident: sed multę querimoniæ cum lachrymis ob actus antecedentes sequentur. Quanquam Deus ad aliquā istarum gentiū accesserit, sicq; tecum ire pugnatū illa desiderat, dic ei, quoniā primò domo manere maluisti, nunc quoq; cū aduersis atq; contrarijs perendina, nunq; mecū profectura, nec hostes expugnatura. Nec ego super uestri quenq; orationes fundam, nec ad ipsius mortui foueā accedam, tum ob hoc quod Deo legatoq; suo contradixerunt, tum quoniā increduli mortui sunt. Huiusmodi uirorū neq; substantia, neq; proles tibi placita sit, quos sibi Deus tantū malorum materiā esse querit, animasq; suas ipsis incredulis extrahet. Cū azoaram persuadentē, ut in Deum credant, & cum suo legato pugnatū proficiscantur, inijcis, eorū primates inquiunt, Bonū est, ut nos perendinantibus remanere dimittas. Eorū itaq; cum illis cōtrarijs cōmorari cupientium corda, licet illis nescijs, sigillata sunt. Prophetę uero, suisq; factoribus pugnatū profectis, cū sua uita substantiaq; deus semper sua negotia sublimaturus, paradisi mansionē perpetuā, quod præ cæteris est lucrū maximum, tribuet. P. Deo quidē suoq; legato rebelles, domiq; morantes, nisi debiles uel infirmi, uel nō habentes necessaria, tales enim absq; reatu sunt, si solum bona uoluntate Dei suiq; legati præcepta corroborent, prædicta non agendo, graue malū patientur. Arabum namq; plures, cæteriq; similiter ad te uenientes, nequaq; uictū cęteraq; necessaria à te quæsita, ut te comitarentur, recipientes, minime dānandi sunt, cū ob supremam inopiā lachrymādo reuersi sunt. P. Illi tandem rei sunt, qui nulla debilitate, seu morbo, uel inopia pressi, cum aduersis cōmorantur: quorū corda licet ipsis nescijs Deus sigillat. Illis corā te redeunte se excusantibus dic: uobis nequaq; ob aliq; excusationē credā ulterius: quia iā Dei facta uestra uisuri, suiq; legati pręceptū audistis, ad deum adhuc redituri, qui oēs actus uestros occultos propalabit. Quidā eorū tui præsentis discessum per deū cōiurando postulant: & tu, cū nihil nisi malū sint, gehennā ob sua merita recepturi, discede. Eorū quibusdā ueniā petentibus, & obsecrantibus, minime da ueniā: Quia licet tu dones, Deus minime dabit. Arabes priores increduli sunt, & expugnatores pessimi, dei præcepta sapientissimi suo legato superne posita prorsus ignorantes. Eorū quidā suos sumptus pro tributo cōnumerantes, uobis malū inferre nituntur: sed illud in eos redundabit. Eorū uero quidā deum inuocantes, iudicijq; diē expectantes, Deo legatoq; suo appropinquationē sua beneficia fore credētes, minime falluntur. His etenim deus ueniā, suiq; dilectionē tribuet. P. In litibus præeuntibus & primis, cordeq; beniuolo sibi suffragantibus, Deus integrā peccaminum ueniā daturus, paradisum riuis amœnā, quod maximū est lucrū, tribuet. Arabū aūt & Meduenciū quibusdā, qui iam te nescio, tibi litē & seditionē machinantur,

Etiā si Machumet ueniā delictorū donet, nō tamē statim & Deus.

Intētata gehenna instigat ad bellum.

Pro mortuis orationes.

Bonū notabile pro uigilijs & exequijs, &c.

Quis immunis à militia.

Arabes.

Militantes, & qui eos iuuant, gratiā peccatorum promerentur.

machinant, bis nocebo, & ad ignē diuertā. Sunt & alij sua cōfitentes peccamina, sicq; bona malis cōmiscentes, quibus forsan deus ueniæ largitor ignoscet. Elcemosynas de sua substātia suscipe, & eos emenda, bonūq; suū multiplica, Deū pro ipsis inuocando, ut ipse cūcta sciens & audiens eorū cordibus quietē inducat. Deus eñ suæ gentis pœnitentiā benigne colligit, & eleemosynas ac beneficia suscipit, qui est misericors, ueniæq; dator. Mala igit̃ derelinquentes benefacite, ad cognitorē & reuelatorē secretorū redituri: qui, suusq; legatus, uiriq; boni uestra uidebunt opera. Sunt item alij spē in Deo ponentes, quibus aut ipse malū faciet, aut ignoscet. Templo ob malū & incredulitatem, bonorūq; diuisionem ab illis cōstructo, quos corā inuocantibus deum, suoq; legato prius se nō nisi bonū facere uelle iurantes, Dei testimoniū mendaces cōprobat, nunq; assurgas. Melius eñ est orationes fundere in templo timore Dei fundato, ubi se lauare uolentes cōmorantur, Deo mundiciā uolente. Quod eñ melius est templū, dei gratia fundatum, an illud, quod super præcipitium cōuexū & cōcauum ædificatū, sua ruina secū suos in ignē gehennæ deuergit, quò Deus solū malos demittit? P. Eorū cordibus, qui templū intentione tali fundauerunt, nō aberit malū atq; cōtrarietas, nisi suis animis prorsum immutatis. Bonis dei nomine belligerantibus, Deus paradisum tribuit, preciū pro suis animabus atq; substantijs, siue perempti, seu pemptores existant. De dei quidem pollicito nemini dubitandum, quod testamento, & Euangelio, & Alfurcan cōfirmatur. Sit itaq; uobis pro uestris operibus summum solatiū, quod deo uestras animas, substantiāq; totā uendidistis, cū aliunde tātum lucrū nequaq; accidat. A' malo diuertentes, & orantes assiduè, gratesq; reddentes, & se humiliantes, genuaq; flectentes, & præcipientes gerenda prohibendaq; cōtraria, tandem oēs obseruatores diuinorū præceptorum plenū gaudium atq; perpetuū sortient̃. Nemo propheta, nec uir bonus pro illis deprecetur incredulis, quos malos igniq; deputandos esse dinoscit, licet sibi sint illi sanguinei, siue propinqui. Abrahā uir bonus, assiduus orator, nequaquam iracundus, licet patri suo prius propter spem habitam cōsentiens ueniam faceret, tamē deinceps percipiens ipsum deitatis hostem existere, manum suam penitus retraxit. Deus homines post adeptionem fidei non errare permittit, priusquam eos quid timere debeant, ipse doceat. Omnia sciens, cœlum & terram regens, uiuificans atq; mortificans, qui non alius est tutor uindexq; noster, idemq; pius, ueniæq; largitor, suusq; legatus, expugnatoribus, & suis in hora necessitatis auxiliatoribus, iam suis debilitatis cordibus, ignoscunt. Idem quoque pijssimus tribus uiris usquequo sub ipsis terræ capacitas angusta, animæq; suæ breues sibi uidebantur, & se non aliàs ire posse, quàm ad Deum solum perpendebant, fugientibus ueniam, ut redirent, largitus est. Ipsum igitur omnes boni timete, & ueridicis perseueranter obedite. P. Nec Arabes, nec Medenenses euitare poterant, quin cum legato pergerent, & pro suis animabus orarent. Nec enim sitim, seu laborem, aliquodúe malū pro Dei gratia, uel exuuiā ab hostibus sibi uendicāt, nec sumptū breuem seu magnū faciunt, nec aquas abducunt, nec transitū ad incredulorū molestiā atq; malū transcendunt, nisi quos Deus bonorum operum præmiū omnibus plenè largiturus, bonis operibus adscribit. Oēs tamē adesse nec opportunum nec necesse fuerat: sed singularum gentium aliquos abesse, qui iuris ministri legi prouiderent, & credentibus quid geren-

Confitentibus peccata spē ueniæ aliquam aperit.

Atqui Esaias dicit, qui sperat in eo, non confundetur. &c.

Tēplū Mechæ commendat.

Dei nomine militantibus amplißimum præmium pollicetur, ut solet.

Alcorā Euangelio et ueteri scripturæ æquat.

Pro incredulis non orandum.

Abrahā patrē idololatrā deseruit.

Legum periti.

dum esset, intimaret. Incredulos in uestri directo cõstitutos, uos uiri boni sci entes Deũ se timentibus auxiliaturũ, sic expugnate fortiter, ut uestrã sentiant audaciam. Sunt quidam, qui azoara posita quærunt, Cuius fidem nostrũ augmẽtat? Hic autem corroborat, credentibus quidem plenum habituris gaudium fidem confirmat, & augmentat: Incredulorum quidem uarijq; cordis malo malum accumulat, unde sua peribunt incredulitate. Nonne patet, eos singulis annis deteriorari, cũ semel aut bis credentes, & item increduli, nec se cõuertunt, nec sui memores existunt? Hi quidem azoara sumpta, se inuicem cuicunq; respicientes quærũt, an eos quis uideat: deinceps corda sua Dei distrahunt obsequio, qui sunt indiscreti. Nũcius de uobismetipsis immutabilis & cõstans uobis datus est, quem cum sit boni pijq; cordis, incredulitas uestra turbat, atq; molestat, ut bonorũ fides atq; dilectio lætificat. Sed si nullatenus credere, fideq; perseuerare uoluerint, in Deo, prẹter quem non est alius, immensi cœli domino, te cõmenda.

Vis Alcorani, quæ Dei uerbo syncero debetur. Blasphemat igitur pro more suo.

Laudum suarũ præco liberalißimus.

AZOARA XX.

HAec huius libri sapientis doctoris mirabilia, cunctis hominibus admiranda, quibus hominẽ de semetipsis afferentem illa, & monstrantẽ deus maximum præmiũ bene gerentibus, incredulis pœnas daturus, misit: increduli manifestas incantationes esse dixerunt. Sed ipsi quidem nec oratorẽ sibi, nec tutorem inuenient, nisi nutu consilioq; Dei, qui est dominus noster, cœlum & terrã sex diebus creans, & postea cœlos ascendens, rerum omniũ deliberator. Hunc itaq; dñm nostrũ, ad illũ redituri, summus etẽm terminus est ueracissimus, si memores estis, aduocate. Qui creator oĩm, ad se post mortem reuocabit oẽs, ut bonis & credentibus rectũ & æquũ, incredulis ignem malũq; graue largiaẽ. Idẽ etiam soli lumen, lunæq; claritatẽ, & mansiones, ad annorũ cæterorũq; spaciorũ numerũ ueritatis tantũ noscendæ causa tribuit, & diei noctisq; uicissitudinẽ res sapientibus discernit, omnibusq; sibi timentibus miranda in cœlo terraq; cõposuit. Horum nostrorumq; prẹceptorũ negligentes, igni ob suos actus insidebunt. Sperantes aũt se redituros ad nos, hoc sæculũ alij postponentes, sicq; fidẽ adepti benefacientes, in paradiso perseuerabunt. Hi quidẽ tales Deum inuocant, et sese mutuo demũ salutant, inuocationisq; fine Deo totius mundi dño grates soluunt. P. Si deus adeò festinus atq; pronus in malum hominũ existeret, quàm in bonũ, iam eorũ accessisset terminus. Vnde nõ habentes spẽ redeũdi ad nos, in errore suo quasi cæcos errare patimur: qui malo cõtingente secundũ ipsum sui status modũ, scilicet iacendo, seu stando, sedendoúe Deũ quantocius adiutorẽ inuocant: Quo demente malũ, quasi nunq; inuocassent Deũ, redeunt. Ita sua facta sibi uisa pulchra fecimus: plures generationes præteritas, quia legatis nostris uirtutẽ afferentibus minime crediderant, & malefecerãt, ex merito suo prorsus deleuimus. Quorũ uos iam uicarios, usq; quo facta uestra uideamus, cõstituimus. Cũ eis uirtutes manifestas Dei lego, ad deũ nullũ sperãtes reditũ inquiunt, Aliũ Alchorã nobis aporta, uel istũ uaria. Quibus me id minime facturũ respõdeo, tum ob diuinorũ præceptorũ obseruationẽ, tũ ob malorũ die magna timorẽ. Notandũ item, me longo tẽpore prius inter uos cõmorantẽ, nullatenus uos cum eo uisitare, nisi diuina uoluntas cõpelleret. An nos error & inscitia uexant? Quis enim peior imponente Deo mendacium, aut suis contradicente præceptis? Cum huiusmodi uiris nullum bonũ Deus dirigat. An uos increduli, et inuocantes loco dei putantes ipsum pro uobis precaturum, quod

Deo motũ localem tribuit. Deus ultimus finis, et summũ bonum.

Longanimus Deus.

Cõtradicentes Alcorano.

quod utriusq;, boni maliq́; uidelicet inefficax reperitur, Deũ agnoscere, nec cœlo nec terra scitum cogitatis? Ab his quidem suis dictis deus me liberauit, cum gens prius una, ita nunc uarietur, nisi propter Dei uerbum præscriptũ de sua cõtrouersia liteq́; fieret iudicium, inquiunt, si diuina sibi præcepta nõ adscripsisset: Deus est omniũ occultorũ cognitor: expectetis igit̃, & ego. P. Hominibus post mali passionẽ bono rehilaratis, artẽ atq; dolũ in uestris prę-ceptis facere nitentibus, dic, Deum callidiorẽ, & prouectiorẽ esse, qui suis legatis omnes uestras machinas atq; dolos agnoscit. Ille uobis transitũ terrarũ & animum præstãs, usq;quo oẽs in una naui coadunauit, uentum prosperũ gaudij datorẽ primo cõtulit, deinceps uento peruerso superueniente, & undas circũquaq; coagitãte, illi timentes hoc obsidionẽ esse, Deum legis bonũ adiutorem inuocando dixerunt: Si nos ab hoc malo liberaueris, ulterius tibi subiecti gratias reddemus. Sed illi en liberati, terraq́; positi, malũ fallaciter & iniuste perpetrãt, sibimet solis hoc agendo noxij: quibus ad me suo facto reditu, oẽs suos actus reuelabo. Nõne perpendunt paucitatẽ atq; breuitatem huius mũdanæ substãtiæ? Hęc nãq; uita campo cõparatur, qui per aquã cœlitus missam se suo fœtui cõmiscentem, ut uictũ humanũ atq; feralẽ educat, floribus & fructu decorat̃: hominibus me tũc pœnitentẽ esse fatentibus, deinceps nostra uoluntate die noctuúe ducente, ad stipulã reducitur, priori formæ ualde dissimilem. Me res ita discernentẽ sapientẽ exaudiet Deus, ad uiã salutis uocans, & electis uiã rectã notificãs. Benefacientibus tribuet bonũ, & supra quorũ faciebus nunq; inerit pallor seu molestia, eruntq́; paradisi dominatores perseueranter: Peccatores autem æquum sibi simileq́; præmiũ suscepturi, dedecore præmundi, nullũ tutorẽ seu saluatorẽ habituri, uelamẽ quasi noctem nigrã, faciebus suis apponent. Et si sine termino ignis ministri manebũt, die cõgregationis omnium, corã me dicturo incredulis, uobis uestrisq́; participibus, etiã uos nullatenus adorasse me perhibentibus, postulabitis dei testimonium, inter nos et uos sufficiens adsit, nos ob incredulitatem uestram negligentes extitisse: tuncq́; se ad Deum suũ ueritatis dominũ conuertentes, prius deserẽt uerbum suũ, cum omnis anima præmissorũ mercedẽ accipiet. P. Datorem tamẽ uictus in cœlo & terra, oculorum & aurium iudicem, uitæ mortisq́; largitorem, omniumq́; rerũ prouisorem, Deum esse testantur. Cur igitur nõ timent eum? Hic est Deus suus, dominus uerax: Et ueritatem deserens, nil præter errorem atq; iacturã sequitur. Cur conuerti negligitis? Dei quidem uerax est uerbum, quod incredulos nunq; conuertendos affirmat. Est ne quis uestrorũ participũ homines creans, & ad se reducẽs? Deus quidẽ erat, & ad se reditum pręstat. An est eorũ quis, qui rectam uiã instruat? Deus quidem eas edocet, quẽ imitari melius est, quàm ignorantẽ, usq;quo doceat̃. Cur hic sic esse nõ discernitis? Sed horũ plurima pars ambiguitatibus & opinionibus, quæ ueritati collatæ nihil sunt, abducit̃, Deo sua facta dinoscente: cuius nutu p̃ceptoq́; solius, hic Alcorã oĩs falsitatis expers, quoniã est Dei domini mundi, cõstituit̃. Dicentibus eũ esse figmentũ, dic, ut saltem unã azoarã harum alicui cõsimilem, quolibet adiutore nisi solo Deo suffulti, efficiãt: ut sic an ueridici sint, appareat. Plures quidẽ contradicunt, eo quod noticiam eius se minime posse cõpræhendere fatentur. Quid si sua qualis est explanatio sibi mitteretur? Antecessorum uestrorũ similiter cõtradicentiũ, qui finis, perspicite. Eorũ tamen quidã illi credũt, quidã minime, Deo singulos discernente.

Gratulatur sibi quod Deus ipsum liberauerit à Christianorũ opinionib. dissidentibus.

Allegoriã nauigij suæ sectæ accommodat.

Parabola humanarũ rerum non inscita.

Dei attributa quædã. Argumentatur non futiliter cõtra fictitios deos.

Cõtraria sæpius dicit, nempe quod incredulis pœnitẽtibus salus obtingat.

Alcorã carere mẽdacio, quod facilius est pronũciare, quàm probare.

Alcorani difficultas intelligendi.

Tardis ad credendũ ſubinde mittit libellum repudij, doctrinæ ſuæ diffidẽs. Reſipit hæreſim, quæ temporibus Origenis peruaſerat Arabiã, animas interire cũ corporibus: utraque uero reſtituenda nouiſsimo die.

nente. Contradicentibus dicito, ut ſibi ſua ſint negotia, tibiq́ tua, ipſiq́ à tuis factis, & tu à ſuis liber. Te quibuſdam eorum auſcultantibus, es ne potens, ut illi ſurdi, cum ſint indiſcreti, tuam uocem intelligant? Eorum quidam ad te reſpiciunt. Tu ne cæcos uiam rectam docebis? Deus ipſe nemini facit in- iuriam: ſed homo ipſemet ſibi efficit. Die reſurrectionis opinabuntur ſin- guli, ſe non plus quàm per unius horæ ſpacium iacuiſſe: & ad inuicem ſe cognoſcent: ibiq́ ſummam iacturam ſentient, qui erronei congregationi co ràm Deo contradicebant. Eorum quæ dicemus, te partem docebimus, aut mori faciemus, & ad nos facto reditu cuiuſq́ gentis, ſuus nuncius ſibi miſ- ſus ueraciſſimus iudex nemini faciens iniuriam aderit, Deo omnium ope- rum aſſidente teſte. Quærentibus illius horæ noticiam, ad tuæ ueritatis pro- bationẽ reſponde: animæ meę bonum ſeu malum nequaq́ iudico, niſi quod Deus diſcernens tribuit. Cuiq́ gentium terminus ſuus conſcriptus eſt, quẽ præcedere uel ſubſequi nemini licet, nec cuiq́ perſpicere datur, utrũ die no- ctuúe ſuum malũ accidat. Sed uos increduli, cur ita properatis? P. Siquidẽ cum aduenerit, credetis. Nunc uero cur antecedere nitimini? Vos increduli maliq́, ueſtra malefacta nõ niſi pro modo lucri ueſtri guſtate, & deinceps an ſim uerax, quærite: Quód eſſe ſic per ipſum iurando teſtabunt̃. Ego ſiquidẽ uerax ſum: ſed uos id minime dixiſtis. Quilibet male gerentiũ tunc ſemetip- ſum ob malefacta redarguens, cum iudiciũ inter omnes ueraciſſimũ omnis expers iniuriæ fiet, omnẽ ſubſtantiam mundanã ſi poſſideret, eam pro ſui re- demptione redderet. Cur igit̃ ueſtri reditus ad Deum uniuerſorum regem, uitæ mortiſq́ datorẽ, cuius terminus, licet plures neſciant, eſt ueraciſſimus, nõ recordamini? Vobis quidem iam à Deo caſtigamen, & ſalus noſtrorum cordium occultis, uiaq́ recta & miſericordia bonis hominibus dei miſericor dia nutuq́ gaudiũ uobis afferens aduenit, quod omni ueſtra ſubſtantia me- lius eſt atq́ precioſius. Cũ deus uobis uictũ ſufficienter exhibuit, cur de ipſo hoc Haram & illud Hale cõſtituitis? Vtrum hoc præcepto ſuo, an impoſi- tione ueſtra facitis, de Deo mentientes? quid de ſemetipſis in alio ſæculo co- gitãt? Ipſe quidẽ hominibus prorſus utilis, licet ipſi grates minime perſoluãt. P. Amodo licet uerbũ in omnem partẽ uergitis, omniũ cogitationũ ueſtrarũ & electionum atq́ factorũ teſtes erimus, nec alicui cœleſtium ſeu terreſtriũ addi ſubtrahiúe poteſt, niſi quod libro lucidiſſimo inſcribitur. Deo quidem ſe cõmendantes, uidelicet credentes atq́ timentes, ſecundum Dei uerbũ im- mutabile tum in hac uita bonum, tũ in futura plenum gaudium timoris ex- pertes ſortientur. Neminem aggrauet nos dicere, ſolius dei ſcientis & audi- entis omnia, cuius imperio ſubiacent uniuerſa, qui noctem quieti, diem mo tui deputat, quæ ſunt ſatis audiẽtibus admiranda, immenſitatẽ uerumq́ pre- cium eſſe. Nõ imitemur inuocantes loco Dei participes, cũ ignorata dicẽtes, nil pręter opinionẽ ſequant̃: dicendo, Deum ſumpſiſſe filiũ, quo nequaq́ in- digens eſt, cum ſit omniũ abundantiſſimus, uniuerſa cœli & terræ poſſidẽs. An habent inde rationes hoc demonſtraturas? An deo neſcitũ imponunt? Omnis deo mendacium illud imponens, hic bono carebit, & ad ipſum ſuo reditu facto malum grauiſſimum ob incredulitatem ab ipſo recipiet. P. Audiant iſti Noë, ſuæ genti dicentem: Si ſit uobis moleſtum atque graue, me uobiſcum præſentem exiſtere, ut præcepta Dei uobis intimem, rebus ue ſtris atque participibus, ne uos tenebroſitas & error includat, coadunatis, mihi

Eſa. 5. Impij dicũt, Feſtinet et cito ueniat, etc.

Nouiſsimi diei memoriã ſubinde inculcat.

Religioſi et in hoc ſæculo & in futuro beati.

Deum carere filio probat argumento friuolo, quod nullius rei ſit indigus. Rationes quæ probẽt Deũ habere filiũ, extãt ſempiternæ & liquidæ.

mihi memetipsum Deo cōmendāti patefacite retinaculum ueſtrū atq; ſectā. Sin autem à ſolo Deo, qui me credentibus aſſociauit, nequaq; à uobis præcium poſtulo. Ipſi quidem cōtradicentibus eum, ſciosq; factores in æquore uaſe ſaluauimus, & cōtradicentibus ſummerſis alios eorum in terra uicarios cōſtituimus. Ecce quis eorum finis contigit, quibus maxima merces promittebatur. Poſt hunc cæteros cū uirtutibus prophetas hominibus miſimus: ſed eorum credere renuentiū, hoſtilitatemq; malentium, corda ſigillauimus. Moyſen item & Aaron, cum noſtris pręceptis ad Pharaonem ſuamq; gentē miſimus. Sed illi ob maliciam & ſuperbiam ſuā reſiſtentes, ueritatem uiſam diuinitus, artem magicā eſſe perhibebāt: quā Deus odit, & abhorret. Moyſi quærenti cur hoc facerent, dixerunt: Ideóne ueniſti, ut nobis, qui tibi nō credimus, à ſecta patrum noſtrorum deiectis, in terra noſtra ſuper nos ſublimeris. Indeq; Pharao quatuor ſapiētes magos ad ſe iuſſit adduci. P. Illis quidem eā præſentibus, Moyſiq; præcepto mutationē pro uelle ſuo gerentibus, inquit Moyſes, Cur incātationibus ſtudetis, quas deus ipſe cōfundet. Operibus ēm huiuſmodi ſua uerba cōfirmans, licet malis nolentibus, detrimentū immittit. Paucis uero, illiusq; gentis minimis Moyſi credentibus, Pharaonē ut nimiæ potentię, & operis immoderati, ſuamq; gentē nimium timentibus, ipſe Moyſes ſolatium præbens inquit: Si in Deū creditis, eius uos tutelæ cōmendate. Ipſi igitꝰ ſe Deo cōmendantes, deum deprecanꝰ, ut eos minime malis gentibus ridiculum atq; prodigiū cōſtituat: ſed pro ſua pietate miſericordiaq; ab illis liberet. Moyſi deinceps fratriq; ſuo præcepimus, ut in Mezara ſuis gentibus domos uerſus orientem cōſtitueret, & in eandem partem orationes funderēt, dicerentq; bonos ſummum bonum poſſeſſuros. Moyſi deinceps Deum oranti, ut Pharaonē ornatu diuitijsq; mundanæ uitę donaret, ſuisq; diuitijs repagulum cordiq; ſigillū obijceret, ut ſic obſtinaciter erroneus ante mali grauis aduentum nullatenus crederet, Inquit deus, ſe ſuis orationibus rectis reſpondiſſe, & ne uiā errantiū inſequeretur iniunxiſſe. Quādo cū filijs Iſraël mare tranſiuimus, & Pharaoni, exercituiq; ſuo ob inuidiam & inimicitiā eos inſequentibus, ferè ſubuerſionē induximus, Pharao iā nō in aliū quàm in deū filiorū Iſraël ſe credere cōfeſſus eſt. P. Tandē ne nunc hucuſq; malefactor & incredulus, hodie tuum corpus liberari, ut ſit poſteris miraculum, quæris? de noſtris miraculis atq; uirtutibus pauci cogitāt. Nos deinde filijs Iſraël in Aſia locum optimū præſtantes, eis bona ſaporiferaq; cōtulimus, nullā eis niſi præmunitis & caſtigatis cōtrarietatē inferentes, & eorundem in ſæculo futuro poſt ſcientiā datā cōtrarietates diſcutiemus. Si de mandatis tibi miſſis quicq; dubitas, anteceſſorum tuorū lectiones perlegendo, ueritatē tibi miſſam agnoſces, ne ſis ambiguus, nunc negās nunc affirmās. Oīs ēm noſtris præceptis cōtradicens, perdendis annumerabitꝰ, nec quis ſuper ſe dei uerba firmās, ante grauiſſimorū malorū aduentū credet, licet oīa mundi miracula uideat. Adhuc nulli uillarū, niſi tuū genti bonæ, ſua fides interitum ſurripuit: Ei uero huius mundi dedecus ob fidē ſuā auferentes, uſq; ad terminum nō à nobis in antea poſitum promouimus. Si Deus ipſe uellet, omnes terræ in ſimul crederent. An tu gentes ad fidem & credulitatem cogere ſtudes? niſi Deo uolente, nemo credere poterit, qui malos & indiſcretos in ſua ſordicia dimittit. P. Conſtat euidenter, nil cœleſtium ſeu terreſtrium, nec miracula ſeu uirtutes incredulis quicquam proficere poſſe, qui ſuorū ante-
cessorum

Moyſes & Aaron.

Magica Deo inimica.

Fabulæ Iudaicæ de magis Aegypti, & Pharaone, etc.

Soli Niniuitæ per Ionā cōuerſi, malū eis impendens effugerunt.

Cur igitur gladio perſecutus es, et alios id facere docuiſtis

cessorum dies euentusq; consimiles, nil aliud expectant. Expectent igitur, & ego deinceps, ut nos decet, nostros nuncios cũ credentibus illis saluabimus. Ab eis, quibus huius legis inest ambiguitas, ego non dissentiens non adoro, quos ipsi: sed unum Deum solum, qui nobis omnibus mortem inducturus, me conuertens ad legem rectã credentem fecit, prohibens me, participes, & aliquid loco Dei nec officere nec iuuare potens, adorare: cuius bonũ munus nullus auferre poterit, quũ pro suo uelle cuilibet accidet. Malũ nemo nisi ipso præmonstrante prænoscere poterit. Iã diuina ueritas nobis data, rectã uiã proficiscentibus ostendit, cuius obseruatio salutẽ obseruantibus generat, error quidem detrimentum. Vobis itaq; cauete, quoniam ego nõ semper uester custos existã. Tu quoq; super te cœlitus missum sequere & sustine, usq; quo Deus iudex optimus dijudicet.

Machumet ex pagano cõuersus ad fidẽ, qui nõ semel dicit, infideles non conuerti.

AZOARA XXI.

HVius uoluminis quàm optime à sapientissimo & eloquentissimo cõpositi, discernentis & castigãtis uerba, me inde castigatore manifesto, promptoq;, uobis persuadent, ut non nisi Deum unum inuocetis, & ab ipso ueniam & misericordiam postuletis. Ille etenim exoratus, usq; ad terminum prædestinatum uobis hic sęculi prosperitatẽ, deinceps cuiq; scilicet suũ meritum tribuet. Sin aũt, super uos ad Deum omnipotentẽ redituros, qui uestræ uocis cordisq; uariã dissonantiã uobis inhærentem perspicit, diei magnæ malum proijciemus. Deus quidem cœlum & terrã sex diebus perficiens, cuius super aquas sedes prius extiterat, & à quo solũ omnis creatura uictũ accipit, qui rerũ omniũ loca præsentia futuraq; dinoscit, uos in terra cõstituit, ut quis uestri melius operaretur, agnoscat. Si post mortẽ eos resurrecturos dixeris, hic nihil nisi fantasiã & incantationẽ manifestã esse perhibebũt: dicuntq;, me nequaq; potentẽ illis malũ immittere, cum illis euentũ usque ad determinatã horã differo. Sed sciat omnis hoc ueraciter futurũ esse, licet increduli hoc derideant, & ulterius nunq; auferendum: Si post bonum à nobis eis datũ, cum subtractionẽ seu malum ingesserimus, hoc eos ad incredulitatẽ & cor malũ diuerget. Si post malũ habitũ, bonum eis per nos acciderit, gaudentes ostentant à se peccata sua recedere, exceptis patientibus atq; beneficis, qui ueniã plenumq; gaudiũ sunt habituri. Sed fortassis tuo cordi tędiosum atq; difficile uidebitur, cũcta præcepta nostra patefacere. Vnde quærẽt cæteri, an tibi datus sit thesaurus cœlitus, an angelorũ aduentus: Tuũ aũt nõ est, nisi tuum iniuncta tibi illis nunciare, Deo oĩm cognitore. Dicentes hoc à te fuisse cõpositum, tales decẽ azoaras quolibet aduocato, nisi solo Deo, afferãt, ut sic suũ dictum probet esse possibile: Sin aũt, hic diuinæ sapientiæ positũ esse cõfirmẽt. An creditis in Deum, præter quẽ nõ est alius: Omni quidẽ uitã istã, huiusq; sæculi decorẽ diligenti, facta sua nõ minuendo præmiũ hic persoluemus, sed in sęculo futuro nullũ bonũ pro factis suis recepturus, nil præter ignis feruorem habebit. Oẽs aũt Dei recto procedentes tramite, per testes firmato, qualis est lex Moysis, iã præmissa docens, & condonans credentibus illi, bonum præsidebit. Incredulus autem & deuius ignẽ. De ueritate pręceptorum eorũ tibi missorum, quanq; plures nõ credant, tu nullatenus hæsites. Imponentes Deo mendaciũ, sicut pessimi, à pietate dilectioneq; diuina repelluntur. Quis enim illis est deterior: Incredulis semper, atq; fidem uiamq; Dei sponte linquentibus, in sæculo futuro malũ nullo subueniente iudice duplicabit, quia nec audire nec uidere poterunt. P. Qui suas hic animas operando, & uerbis

Alcorano eloquentiã arrogat.

De origine rerum opinio.

Resurrectioni mortuorum cõtradicentes.

Simplex credulitas requiritur.

Antè prouocauit ad unius Azoare cõpositionẽ: nunc ad decẽ, fortè cõditionẽ aspernatus.

Malorũ prosperitas nõ est felicitas uera.

errando

errando perdunt, ueraciter sæculo futuro perdentur, Credentes autem & benefacientes, & ad Deum se conuertentes, paradiso perseuerabunt. Horum quidem mēbrorum est assimilatio, quasi cæci & surdi, ac uidentis & audientis. An hæc æqualia & similia memoratis? Noë quidem iam suæ genti castigatorem, clarumq́ doctorem cum præceptis nostris misimus: quo persuadente, ut unum solum Deum inuocarent, quoniam eis magnæ diei malum futurum timebat, eorum plurima pars incredula dixit: Te quidem nō aliud quàm hominem, sicut nos, nec plus quàm nos sublimatum, nec alios quàm nostri deteriores, nulliusq́ consilij te sequi uidentes, te mendacē opinamur. Inquit ille: Ego forsan uiam Dei rectam per suam misericordiam mihi datā proficiscor, quod uos cæci minime perspicitis. An uero nolentes ad eam cogamur? A uobis quidem inde nullam, sed à Deo solo mercedem expecto. Vnde nequaq́ credentes, quomodo Deo couenientur? Sed uos brutos et inscios à me repello. Quis enim à Dei uindicta me tueretur, si bonos homines reijcerem? An nulla memoria solidati estis? P. Nec apud me thesaurū Dei depositū, nec me angelum esse, nec Deum nō daturum illis bonū, quos uos irridetis, quoniam suorum scit arcana cordium, nunq́ perhibebo: quoniam malis annumerarer. Illi quidem indignantes responderunt: Hoc nimia disceptatio terminetur: tuq́ pollicita uirtuosa mirandaq́, si uerax es, perfice. Dixit Noë: Nullus præter Deum si sibi placuerit, cum his uirtutibus ueniet. Qui si uos uiam malam aberrare fecerit, cum ipse sit Deus uester, ad quem omnium fiet reditus, nec meum cōsilium, nec ammonitio prodesse poterit, cum iam etiā impotentes stupidiq́ sitis uos. Deinceps præcipientes Noë, ne contristaretur nimium pro factis humanis, eo quod plures fidem iam adepti minime crederent, ut arcam iussu præceptoq́ nostro non præmuniens incredulos & malos, ut summergerentur, fabricaret, iniunximus. Ipse itaq́ parēs, maiori suæ gentis portioni ridiculum inde facienti dixit: Vos illudentes me, ego quidem irridebo, uidebimusq́ malefactorem, & cui dedecus perpetuū incumbet. Ipse quidem ammonitione nostra, omnium rerum duo parilia, cum mandati nostri signum, aqua uidelicet emergens decannos apparuit, in arca reposuit, omnibus pereuntibus præter admodum paucos, cum eo credentes in Deum. P. Noë cum Dei nomine, per quem motum atq́ stationē habebat, arca eum per mōtes quasi per undas uehens, in ipsam cōscendens, filium suum in alia parte stantem aduocans ait: Fili, nobiscum equita, nec sis ulterius incredulus. Qui respondens ait: Ad montem, qui ab hac aqua me proteget, ego proficiscar. Cui Noë: Nisi cui Deus misericordiam fecerit, nihil omnium rerum hodie saluari poterit. Eos ita colloquentes, interueniens unda disgregauit. Nobis tunc imperantibus terræ, ut aquā emitteret, cœloq́ ut pluuiam dimitteret, facta est Dei mandato aquarum congregatio, mōtes ipsos trāscendens. Me imperante incredulis, ut se remouerent, inquit Noë: O Deus, omnium sapientum doctor, cuius omne mandatum est ueracissimum, præcipe de mea gente meum filium esse. Cui Deus sic respōdit: Tuus filius minime de tua gente dicendus, quia nequam est atq́ peruersus, nec tu quicquā à te nescitum ulterius à me postules. Te brutum enim & insciū esse nolo. Dixit itaq́ Noë: Tibi Deus me commendo, uouens me nil perscrutaturum, quod scire non debeam: Et nunc supplici uoto precans, ut ueniam et misericordiam, ne sim perditus, facias. Noë rursum finito diluuio diximus,

Fideliū et infideliū collatio.

Noë diluuio superstes memoratur, fabulis admixtis.

Curiositas Noë à Deo castigatur.

Aliter quàm Gen. 8. & 9.

Imò ante te Moſes rectiſſimè iſta perſcripſerat.

Haath et Huth, ut ſuprà.

Cum ſalute tuorumq́ue ſaluatione deſcende, ſitq; ſuper te gentemq́ue tuam
multiplicatio magna. Erit autem hic tua gens, terras diuitiasq; poſſidēs & iu
dicans, uſq; quo malum item magnū illis immittemus. Hęc ſunt Dei ſecreta,
quæ ante tempus hoc à te genteq; tua ſciri nō poterant. Tu quidem patien-
ter indura, quia finis eſt timentium Deum. Genti quoq; Haath frater ſuus
Huth ita perſuadet: O gens Deum inuoca, quē, nō alium, deum habetis, qui
nunc es ſolum falſitatis prolatrix. P. Et iſtud à ſolo Deo mercedem, nō à uo
bis, cū ſitis indiſcreti & inſcij, poſtulo, Deum ſupplici uoto precamini, ut uo-
bis peccata ueſtra dimittat, & imbrium abundantiam inducat, ueſtriſq; uiri-
bus inde accumulet, ne poſt fidem adeptam ſitis unquam increduli. Reſpō-
derunt: O Huth, nos quidē pro uerbis tuis quibus nō credimus, minime re-
futabimus quod adoramus, cum tu nequaq; cū miraculis & uirtutibus acce-
dis. Opinamur enim aliquē eorum, quē adoramus, tibi plurimum nocuiſſe.
Quibus ipſe Deū teſtor, me liberum ab illis quos adoratis exiſtere, & omniū
expertē, niſi ſolius dei, qui eſt dominus meus & ueſter, cui omnis mundana
creatura ſubiugatˀ: Ipſiusq; eſt oīs uirtus uiaq; recta. Vnde uos mihi cōmen-
dato ipſi deo, pro ueſtra facultate potentiaq; nullatenus me præmuniētes no
cete. Si cōuerti nolueritis, poſt dei præcepta nobis applicata dictaq;, alios ue
ſtri uicarios in terra cōſtituet Deus omniū cuſtos: nec uos ei nocere poteritis.
Huth quidē ipſi credentes, à magno malo noſtra pietate ſubueniente prote-
ximus. Homines uero Haath ſuo legato reſiſtentes, & cōtradicentes, manda
ta grauiū hominum atq; mendaciū ſecuti, ob incredulitatē ſuā repulſam hic,
ſęculoq; futuro ſortiti ſunt. Gēti quoq; Themuth ſuus propheta Schale ſic lo

Schale propheta gentis Themuth.

cutus eſt: O gens Deum, præter quem creatore cares, qui te de terræ limo
plaſmauit, uitæq; ſpacium in terra tribuit, adora, ueniamq; poſtula, pollicens
te nil mali facturum ulterius. Ipſe namq; præſens eſt, reſpondere paratus.
P. O Schale, nos tibi plurimum hucuſq; cōfiſos, ob hoc fratres ueſtri inuoca-
uerunt, deijcere ſtudes, cum de hoc quod tu nobis prædicas, nos dubitantes
ei minime credimus. Reſpondit ipſe: O gens, unde tibi ſcire cōtigit, utrum
rem à Deo mihi ſua pietate datam nō imiter? Quis me nō agentem Dei præ
ceptū, cōtra ipſum tuebitur? Vos quidē nil niſi damnū mihi generatis. Hanc

Ineptit ſuper camelo.

Dei camelā pro ſuo modo in terra dei comedere ſinite, nullum ei malum in-
ferentes: Sin autem, in proximo uos malū percutiet. Illis autē eam percutien
tibus, dixi: Omne placere ueſtrum in domibus ueſtris per triduū efficite. Hic
enim terminus uobis indubitanter poſitus eſt. Eo quidem finito, Schale, ſe-
cumq; credentes, ab illius diei malo mea pietate ſaluans, hominibus mihi cō
tradicentibus à gratia mea repulſis, uidelicet Themuth, ſuiſq;, malum terræ-
motus intulimus. Vnde facti ſunt quaſi nunquam eſſent. Abraham meis

Abrahā ut angelos hoſpites acceperit, expo nit: ſed diſcedēs à Moſe, Gē. 18.

nuncijs ſibi miſſis, gaudium atque ſalutem afferentibus, uitulum ſaginatum
attulit. Sed illis manus ſuas non apporrigentibus, hic ſtupidus & timidus
factus eſt. Illi uero dicentes, ſe non niſi ad Loth ſuamq; gentem miſſos, ſicq;
ſolatium & ſecuritatem illi tribuentes, mulieri ſuæ adſtanti ridentiq; dixe-
runt: Iſaac filium paries, unde Iacob orietur. P. Hoc à Deo miraculum
quomodo fiet, cum ego ſim annoſa, maritusq; meus ſenex? Reſponderunt
illi: Hoc quidem minime mirandum, Deo uolente, uobis grato atque bene-
fico, cuius miſericordia munifica ſuper huius domus gentem deſcendit. Illi
ſic gaudij nuncij facti, cum Abraham iam facto ſecuro, miti, non iracundo,

bonorum

bonorum uerborum credulo, de gente Loth disceptantes Abraham ammo-
nent, ne causam illorum ulterius tractet: Quia Dei mandato malum eis nũc
inferetur, nũquam eis auferendum. Eis itaq; deinceps ad Loth uenientibus,
dolor & angustia cor eius oppresserunt. Illis etenim hospitatis, uenit gens
sua, scelere nefando prius imbuta, perscrutatum illos. Quam Loth taliter
affatus est: Has meas filias uobis aptiores & mundiores assumite, Deum ti-
mentes, nec meos hospites dedecoretis, licet nullus uestri discretus, seu legis
obseruator existat. Illi uero respondentes, dixerunt: Constat quidem apud
te, nos minime filiabus potituros, & quid facere uelimus. Quibus ipse re-
spondit: O si super uos potentiam obtinerem, uel esset adiutor, quem in-
uocarem. Tunc eruperunt nuncij, dicendo: O Loth, nos solius Dei sumus
nuncij, ad quos ipsos applicari minime fas est. Tu uero in termino noctis
proposito, aurora uidelicet propinqua, cum tota tua gente, pręter tuã mulie-
rem, idem quod cæteri passuram, surgens discede. In proximo namque, post
horam scilicet prænominatam, summa deorsum, & infima sursum uerte-
mus, & super eos silices acutas & luteas pluere faciemus. Sicq; factum est.

Gen. 19. Sodomæ scelus punitum.

P. Gentem Madian suus propheta Schaibe sic allocutus est: O gens, Deum
inuoca, qui, non alius, est uester Dominus: ipsiusq; præcepto, licet auari
sitis, unde timeo uobis diei futuræ malum, pondus atque mensuram im-
plete, & res cuiusquam nequaquam uilipendite, nec terras uastatum per-
gite: Quia Dei residuum, si creditis in ipsum, uobis est melius atque com-
modius: nec ego uester custos semper existam. Responderunt illi: O Schai-
be, Præcipis ne nos dimittere, quod patres nostri inuocauerunt? Es ne mi-
tis, & prouidus, atque discretus? Respondit ipse: An scire potestis, utrum
ex parte Dei sim? Quo mihi uictum bonum præbente, uestrum à me dis-
cessum minime, sed mandati diuini uobis per me patefacti perfectionis
studium affecto. Quia pro posse meo Dei uiam, cui me commendo, & ad
quem redibo, uobis patefaciam, & ad eum dirigam, nec uobis difficulta-
tem siue molestiam mea uerba pariant: sed Deum precamini, pœnitentiam
agendo, pium ueniæq; datorem. Sin autem, uos incurretis passiones Noë,
seu gentis Huth, seu Schale, seu Loth, quæ nequaquam remota est. Illi qui-
dem hæc audientes, dixerunt: O Schaibe, cum tu sis debilis & ignobilis,
te paruum appreciantes, à gente nostra prorsus eijcimus, nec de tuis præ-
ceptis quicquam retinemus. Respondit ipse: Ad meam generositatem plus
quàm Deum ipsum attenditis, omniaq; complectentem post terga proijci-
tis. P. Vos itaque pro modo uestro facite, uelut & ego meo, expectan-
tes, & ego, quis uestri probabitur mendax, malo dedecoreq; superincum-
bente. Ipsum itaq; Schaibe, suosq; factores, termino statuto liberantes, ma-
los & incredulos ad nihilum redigendo, quasi nunquam essent, suas domos
funditus diuulsimus.

Schaibe Madianitarum propheta.

Moysi quoque cum præcepto nostro uirtuteq; magna
ad Pharaonem gentemq; suam misso, Pharao resistens, suamq; gentem di-
storquens, ipsa uolente, ipse dux illius in aliud sæculum, & ignem, locumq;
malum effectus est. Illis autem in hoc sæculo repulsam & letum, & in alio
malum multimodum patientibus, nos minimè nocuimus: sed ipsi suis ani-
mabus detrimentum operati sunt. In mortis quidem articulo, & malorum
euentu parum eis profuit, sed immoderate nocuit, quod Dei loco adorabãt.
Omnium quoque uillarum diuina captio grauis est, & ineuitabilis. P. Hęc

Pharao Moysen uilipendẽs, à Deo punitus.

quidem satis sunt admiranda, timẽtibus malum illius diei: qua post terminũ præscriptum adueniente, omniũ coram Deo fiet cõgregatio, nec quispiã nisi diuino nutu quid loquetur, ubi felicitas & infortuniũ omne patefiet. Infortunati namq;, nisi quos ipse Deus uoluerit, omnia sciens prout uult, ignem gementes ingredient, quo dum cœlũ terraq; durauerint, perseuerabunt: Et per spacium cõsimile felices omnes, quos Deus uoluerit, paradisum obtinebũt. De his qui nihil nisi quod sui patres adorauerũt, inuocant, nil dubites, quin sibi partẽ suam absque diminutione reddamus. Nisi Dei uerbum præscriptũ firmum esset, & immutabile, eos qui libro Moysi cõtrarietates inferunt, cæterosq; similiter dubitantes, Deus ipse iam iudicasset, omnia sciens, omnibus sua reddens opera. Tu igitur te, credentesq; tecum, sicut nos præcepimus, corrige: nec se unq; inde diuertat quispiã, cum Deus omnia uideat. P. Nolite uos male gerentibus associare: Sin aũt, uos cõburet ignis, omnis adiutoris expertes. Corã deo in diei capitibus, parteq; noctis, ad peccamina delenda, bonaq; cõmemoranda, orationes fundite, expectantes mercedem, quam nemini Deus auferet. Si generationũ præteritarum, eorũ paucorum qui liberati fuerant, quis residuus esset, ne malũ in terra fieret, præciperet. Sed malos, nil nisi sectã patrum suorũ sequi uolentes, Deus ipse cõfundit, uillas suas pessundare nolens, ne bonis hominibus iniuriam inferat: quo uolente, tota gens una fieret. Sed inerit semper contrarietas, nisi quibus Deus ueniam & misericordiam fecerit: Cuius uerbum indubitanter complebitur, uidelicet quod infernus de diabolis omnibus & hominibus replebit. Inibimusq; sermonem cum omnibus de nunciorum nostrorum præceptis, ut corda uestra firmentur, & in hac re ueritatem, et castigamen, atq; memoriam credentibus uideat. Incredulis autem dicito, uestra negotia pro modo uestro facite, expectantes, & ego mea similiter peragam. P. Dei sunt arcana cœli & terræ, ad quem omnia mandata redeunt. In eum credite, uos commendantes illi, quoniam ipse factorum uestrorum non est negligens.

Patrũ cacozeli.

Homines erudiantur per Machumet.

Sodalitium malorum cauere iubet.

Orationes.

Damnatorum multitudo.

AZOARA XXII.

Libri Alchoran Arabice facti, spem nostræ cõuersionis atq; scientiæ res discernentis, hic sunt manifesta. Nunc autem omnium uestrorum tibi missorum pulcherrimum enarrabo ijs, qui prius negligẽtes atq; secordes exstiterant. Quando Ioseph patri suo retulit, se uidisse XI. stellas, & solem & lunam, se illi humiliantes, inquit pater: fili, somnium hoc fratribus tuis ne reueles, ne per inuidiam tibi quicquam molestiæ machinentur, diabolo suggerente, hoste manifesto totius humani generis. Deus quidem sapiens & excelsus te uerborum expositionem docebit, te bono replens, & super gentem Iacob patresq; suos te sublimabit. Audiant omnes, quid mirabile Ioseph fratribus suis contigit. Fratres enim percipientes nimiam dilectionem paternam in Ioseph, dixerunt: Cum eum solum pater plus diligit, quàm nos gentem immensam, ueraciter errat. Nos igitur eum interficiamus, aut è terra proijciamus. Sicq; fiet pater deinceps nobis mitis & hilaris, & nos in eum boni. Eorum autem quidam eius mortem dissuadens, inquit: Non perimatur Ioseph, sed in cisternam, si uelitis, dimittatur, ut aliquis euntium uel redeuntium eum inueniens, hinc auferat. P. Fratres huius rei studiosi, patrem suum sic affati sunt. Quare Ioseph, cum eum summe diligimus, nobis nunquam committis? In crastinum nobiscum pastum mittatur, & nos illius fideles

Res Iosephi ex Genes. cap. 37. &c. deprauatè replicat.

fideles custodes erimus. Mane itaq; facto, in eorum exitu inquit pater: Doleo te illos comitari. Timeo namq;, quod lupi rapaces, cum sis inscius & negligens, deuorabunt. Cui fratres responderunt: Si lupus eum comederit, nos genti perditæ connumeremur. Eo itaque illos comitante, consilio ponendi eum in cisternam omnes adhæserunt. Nos tamen mandatum patri, unde percipiat istud, interim misimus: sed ipse tum negligens ipsius, tum inscius, remansit. Fratres crepusculo lachrymando redeuntes, in huiusmodi uocem eruperunt: O pater, Ioseph nostræ fidei traditum, cum nostro pecore relictum lupus deuorauit. Et argumentũ inde, interulã suam falsò cruentatã, 10 afferunt, dicentes: Ecce pater argumentum cædis uerax, tu licet nobis fidem minime adhibeas. Pater respondens, inquit: Vos quidem hoc factũ in corde uestro uoluistis: sed ego patienter & † formosè sustinebo, & Deum adiutorẽ in hoc, quod uos dicitis, habebo. Viatoribus uenientibus, & suũ clientem ad aquam hauriendã mittentibus illis, ipse bonum retulit nunciũ dicens: Ecce puer hic captiuus est. Fratres uero sui dicentes, eum suũ captiuũ esse, eũ pro precio modico, uidelicet pro nummorũ numero certo uendiderunt, sibimet ipsis malefacientes. Emptor suus de Mezara, suæ præcepit mulieri, ut eum diligenter & honorifice susciperet. Sperabat enim illum filium suum adoptiuum, aliterúe sibi cõmodum futurum. Ita Ioseph in terram duximus, ad- 20 iuuantes eum in omnibus suis negotijs, quanq; paucis id scientibus, ut uerborum expositor optimus efficeret: Ipsiq; iuueni facto, sapientiã attulimus. Sic enim boni promerent. Mulier aũt prædicta ipsum in thalamo suo repertum, ostiũ claudens precata est, ut secum cõcumbere non respueret. Cui ipse dixit: Nolit Deus, me lædere dñm meũ, mihi benefacientẽ: seu Deum, malos nõ exaudientem. Ferè tamen utriusq; cõsensus affuit, anteq; Deus illi, quoniã de nostra gente pura fuerat, rationem inclusit, quæ maliciã illam penitus diuertit. Ipsum itaq; fugientẽ mulier insecuta est, quæ manũ suã inijciens camisiæ suæ, retrorupit eam. Quo facto, domino suo ad ostiũ facti sunt obuiã. Illa quidẽ prius in uocem erumpẽs, inquit: Quid meretur, tale quid à me pe- 30 tens, nisi carcerem, malũue graue: Ille uero dixit: Ipsamet me precata est. Ad hanc rem discutiendã homines, illius mulieris aduocati iudices cõijciebant, hęc apparere uerũ, illumq; mendacem cõuinci, si camisię pars anterior rumperetur: omnia uero cõuersò iudicari, parte posteriori rupta. Illi deinceps rupturam antè perspicientes, perhibebãt hoc de fœmineis artibus esse, quæ maximæ sunt: persuadentq; Ioseph, ut ab illa re se diuerteret: mulieri autem, ut ueniam, quoniã errauit, postularet. Hinc inter mulieres ciuitatis crebra cõfabulatio nata est, dicentes: En en illius sublimis atq; prelati mulier, suũ seruientem diligens, eius concubitum precata est: Et sic eorum uterq; uiam erroneã ingressus est. P. Illa uero huiusmodi rumorum uentilationem percipiens, 40 condoluit, illasq; mulieres adduci præcepit. Eis quidem lectisternia, ut accumberent præparauit, & earum cuiq; cultro dato, Ioseph coram uenire fecit. Quo uiso, omnes menstruatæ sunt, & sibi quoq; manum suam secuit. Eis itaq; dicentibus, nolle Deum illum hominem esse, sed de melioribus & clarioribus angelis, illa respondit: Hic est, unde me redarguitis, qui me eius precantem concubitum non exaudiuit. Et si meum mandatum cõplere noluerit, ipsum incarcerabo, & ad infimorum mensurã reprimã. Ille quidẽ hoc audiens, inquit: O Deus, illum carcerem malo, quàm precantẽ me. Sed nisi

† *Formose pro moderatè, ut alibi etiam.*

Artes fœmineæ.

O fœdum & obscœnum prophetam.

suas artes à me diuerteris, forsan ego brutus effectus cum ea peccabo. Deus quidē eum exaudiens, qui est omniū cōditor & auditor, artes ab eo semouit. Re manifestè percepta, ut uisum est eis hunc usq; ad horam certā incarcerādum, duo cum eo iuuenes in carcerem detrusi sunt. Quorum alter deinceps dicens, sibi uideri se uinum expressisse, alter uero panem super caput portare, unde aues comedebant, precati sunt Ioseph, ut ipse se bonū probans, quid illa uerba prętenderent, diligenter exponeret. Ipse autem eos certiores, sibiq; magis credentes facere intendens inquit: Non dabitur uobis quid ad comedendum, quin ante suum aduētum suā expositionem edisseram. Hoc enim me Deus docuit. Quoniā gentē nec in Deum, nec alīj sæculo credentem, dimittendo, sectam patrum meorum secutus sum, scilicet Abraham, Isaac, ac Ismaël atq; Iacob: nec cuiq; nostrū accidit, ut Deo socium statueremus. Hęc est enim eius super nos uolūtas. Sed plures hominum ingrati sunt. Vos mei carceris socīj percūctor, an deos disgregatos meliores, an unum solū Deum omnipotentem & uirtuosum esse dicitis? Vos autem nihil nisi nomina à uobis patribusq; uestris pręscripta, cum quibus Deus, cuius solius sunt iudicia, qui se solum adorari præcepit, inuocatis: legem uero à Deo sancitam plures nesciunt. P. Hoc quidem cōstans atq; manifestū cordibus uestris, quod alter uestri, domini sui pincerna statuetur: alter uero suspendetur, de cuius capite comedēt aues. Ita suis patefactis somnīјs, ei quem liberandum agnouit, inquit, Me nominando, tuo domino notifica. Sed quoniā diabolo suggerente, hæc iniungendo Deum nominare oblitus est, in carcere nouem annorū spacio moratus est. Tunc rex per somnium uidēs septem uaccas macilentas deuorare septem pingues, septemq; spicas siccas cōsumere VII. uirides, hominibus suis cōuocatis, ut suum exponerent somnium, si scirent, iniunxit. Illi quidem cōfitentes, se talium expositionū ignaros, hoc insomnium esse putabant. Tunc tandem à carcere liberatus, ad memoriā ductus, inquit: Si ad Ioseph ueridicum me miseris, uerā hic tibi expositiōem referā. Ad Ioseph itaq; nuncīј trāsmissi, somnīј sibi reuelati uerā expositionem inde requirūt, ne rex ulterius inde sollicitet. Dixit Ioseph: Septem annis cōtinuis semina terræ cōmittite, indeq; spicarū collectarum minimā portionem comedite, cæterasq; spicas cōseruate. Septem enim anni graues succedent, cōsumpturi prius seruata, nisi modium à nobis reseruatum. His superueniet annus hominū penuriam alleuiaturus, fructus & uuas laturus, quibus hominum multi liberabūtur. Hac expositione corā domino recitata, eum adduci ante se præcepit. Ipse uero nuncium uenientem, ad dominū redire fecit, ut sciscitaret, cur prædictæ mulieres manus suas sic secabant: quarum artes Deus ipse dinoscit. P. Domino quęrente, quid habebant, quādo Ioseph cōcubitum postulabāt: per Deum iurando cōfirmabant, se mali in eo nihil percepisse. Tandēq; regis mulier inquit: Ad ueritatis euidentiā, me precatā eius coitum, eumq; recusasse confiteor: Huiusq; secreti ipse uerax est testis, & Deus, mendaces abhorrēs. Nec ego quidem nego, animam hominis malorum studiosam esse: Sed Deus pius ueniæq; dator, mihi misericordiam largitus est. Tunc rex eū adduci iussit, ut suus seruiens efficeretur. Illum igitur adductum alloquens, eum coram omnibus prælatum & sublimatum, fidelem sibi seruientem effecit. Quem Ioseph sic affatus est: Pone me custodem atque scientem super omnia granaria, atque deposita regni tui: Et ego singula more boni custodis

Ioseph nouē annis in carcere inclusus: quia se commendans pincernæ, Deum non nominauit.

Non rex fuit, sed regius præfectus.

dis

dis tractabo. Ita Ioseph terram, quo uelle suum impleretur, præbuimus, qui cuilibet electo misericordiam utriusq; sæculi largimur, nulli bonum opus auferentes. Omnes quidem credentes, atq; timentes alius sæculi, misericordiã præferunt. Deinceps suos ad se fratres uenientes, non cognoscentes eum, Ioseph optime nouit. Qui ipsis discedentibus cum illo, propter quod uenerant, iniunxit, ut fratrem suum ex paterno sanguine secum redeuntes adducerent. Sin autem, ulterius nõ accederẽt, uelut nihil habituri, persuasione dicens: Nõne uobis mensuram optimã, & pro leui precio tribui? Illis itaq; pollicentibus, se patrem suum exoraturos, ut id in actum ducant, clientibus suis Ioseph præcepit, in eorũ sarcinis suam reponere pecuniã: ut ipsa reperta, facto reditu, domum libentius & festinãtius redirent. Ipsi igitur ad patrem reuersi, sic eum allocuti sunt: Nobis interdicuntur reditus atq; mẽsura, nisi fratrem nostrum adduxerimus. Eum itaque nobiscum mitte, nostræ tutelæ fideiq; commissum. Vnde pater indignans, ait: An eum, sicut fratrem suum, uestræ committam custodiæ? Deus quidem piorum pijssimus, melior custos adhibetur. Post sarcinarum apertionem, deinceps sua reperta pecunia patrem lætificant, eam sibi redditam ostendendo. Eoq; sic hilarato, fratrem suum secum ductum exorant, affirmantes se propter eum cameli sarcinam sumpturos, & eum insuper ueraciter reducturos. Pater quidem asserit, eum minime tradendum illis, nisi prius ex parte Dei † reductus firmitate sumpta, nisi quis eis uim uel iniuriam inferret. Firmitatis itaque fœdere sumpto, Deo cunctorum custode, pater illos ammonens, inquit: O filij, per portas uarias minime, per unam ingressum facite. Ego quidem, cum Dei solius omnia sint iudicia, cuius tutelæ me commendo, cuius præsidio omnes boni subiacent: si quid ipsius nutu uobis accidit, depellere nequibo. Ipsi pro paterna dispositione portas ingressi, nihil molestiæ senserunt. Animo uero Iacob inerat sollicitudo pro dogmate nostro, cuius ipse testis est, quanquam pluribus inscijs. Ioseph deinceps fratri suo sibi præsentato, se suum fratrem reuelauit, prohibens ne cuiquam hoc reuelaret, & ne de factis fraternis multum curaret. Emptione facta, illis discedentibus, in sui germani sarcina uas regium reposuit, edictoq; facto, missisq; perscrutatoribus, illis inquit: Vos uiri latrones. P. Responderunt, Quid quæritis? Dixit Ioseph, Vas regium: quod quisquis attulerit mihi, sui cameli sarcinam accipiat, & insuper illi benefaciam. Illi uero responderunt, adsciscentes præsentium testimonium, se nec causa terram prædandi aduenisse, nec latrones existere. Istisq; quærentibus, Quid meretur, in cuius sarcina repositũ fuerit, si mendaces essent, cæterisq; permittentibus quamuis aliquod exigeret. Tunc omnibus sarcinis perscrutatis, deinde in germani sui sarcina repertũ est. Ita Ioseph artẽ sumendi fratrẽ suũ pateseci, exaltans singulos pro uelle meo, & sapientẽ sapienti præferens. Adstantes quidẽ, illos increpando dixerunt: nõ mirandũ, si furtũ fecerint, qui prius similiter fratrẽ suũ subduxerunt. Ioseph hoc quidẽ uerbũ intrinsecus amplectente, nec inde quicq; proferente, respõderunt: Vos deteriores estis, uestrũq; sermonẽ Deus agnoscit. Et ad Ioseph cõuersi, sic fati sunt: Domine, cũ tu uir bonus & iustus uidearis, loco sui quempiam nostrum accipe. Adhuc enim illi pater senex superstes est. Quibus ille respondit: Nolit Deus, nos quenq; nisi latronem sumere. Sic enim iniuriã faceremus. Fratribus itaq; liberatis, & de retẽti nullo reditu

Gen. 42. &c.

* *Reductus nomen ut reditus.*

certis, maior eorum cõquerens dixit: Nõne scitis, nos patri ex parte Dei confirmasse, sui reductũ filij: qui de Ioseph opus cõsimile perpetrauimus? Terrã nullatenus ingrediar, usq; quo ueniam à patre, reditusq; præceptum habere merear: Aut Deus suum inde iudicium faciat. P. Ad patrem reuertite, dicentes: pater, tuus filius furtum perpetrauit, prout nobis uisum est, secretum & occultum, inde nescientibus. Nos quidem nil nisi uerum dicere, tum uilla apud quam fuimus, tum cohors nobiscum rediens interrogata, testis aderit. Pater igitur hoc audito, dixit: Cordibus uestris secreta reprimitis. Ego quidẽ pulchre patiar, usq; Deus sapientissimus illos ambos forsan reducet. Et de Ioseph cõquerendo, & illum assiduè nominãdo, lachrymarum emanatione iugi oculi albugine uelati, ipseq; miser factus est. quem sui filij interrogabãt: An Ioseph usq; ad amentiam mortemúe tuam nominare non desines? Quibus ipse: Soli Deo meam querimoniam facio, à quo uobis ignorata percipio. Sed uos obsecro filij, ut rumores de Ioseph fratreq; suo nullatenus desperantes (increduli namq; soli desperati sunt) perscrutatum proficiscamini. Tertio itaq; profectis, & ad Ioseph peruenientibus, dicendo: O uir sublimis, nobis malum & gente nostra perpessis, pecunia minutis mensuram adauge, dando beneficium. Benefici namq; Deo grati sunt. Ipse respondit: Vtrũ facti uestri de Ioseph memores estis, an obliti? Respõderunt: Tune es ille Ioseph? Inquit: Sum, & hic est frater meus. Iamq; Deus suã in uobis operatus est misericordiã: qui nunq; suũ meritũ aufert timenti, & benefacienti, ac perseueranti. P. Demũ sui fratres confessi sunt, eum super illos sublimatũ, & se quàm lõgius aberrasse. Ipse uero consolans eos, dixit: Nolite contristari, nec dolore tabescere. Hodie nãq; Deus, ueniæ largitor optimus, uobis ueniam præbebit. Hanc meã camisiã patri nostro ferentes, in eius faciẽ, ut lumẽ percipiat, proijcite, & cũ omni familia uestra huc redite. Iã cohorte proficiscẽte, pater suus inquit: Odorẽ Ioseph filij mei ego sentio: quãq; uos minime mihi creditis. Cui adstantes, dixerunt: Adhuc senectutis errore deliras. Sed gaudij nuncio ueniente, ipsoq; uisum per camisiã in faciem proiectã recuperante, dixit ipse: Nõne me de Deo scire uobis nescita firmaui? Respõderunt: O pater, dimitte nobis peccata, quoniã errauimus. Quibus ipse pollicetur: Deum ueniæ misericordiæq; datorẽ ego precabor, ut uobis ueniã largiatur. Eis deinceps omnibus ad Ioseph proficiscẽtibus, parentibus suis ab eo honorifice susceptis, inquit: Mezara introite, totius, Deo propitiante, timoris expertes futuri. Eisq; super sedem suã exaltatis, omnes coram eo humiles se reddebãt. Hoc facto patrem suũ affatus est: O pater, præteriti somnij hęc est expositio, à Deo iam uerificata, qui mihi benefaciens, è carcere liberauit, & uos ad me duxit, post diabolicã cõmixtionem inter me fratresq; meos. Ille nãq; sapiens, omnia perspicaciter & facile penetrat. P. O Deus cœli terræq; cõditor, qui mihi potestatem dedisti, & uerborũ expositionem docuisti, hic, sæculoq; futuro tibi me cõmendo, tuq; perfice me fide perseuerantem mori, & deinceps bonis associa. Istud tibi uerbum secretũ cõmitto, qui nequaq; intereras illis res suas cõgregantibus, qui te decipere nitebantur. Licet enim omnia perpetrares, tota gens tibi nequaquam crederet. Tu uero precium nullum eos postula, nisi tantum, quod memores existant, perpendentes uniuersa cœli terræq; transitoria esse. Eorum tamen pars plurima minime credit, sed à fide se nequiter diuertit, præter constantes & firmos, non timens, quid mali illis

Ex recitata historia Iosephi, fidẽ sibi conciliare stolidè nititur.

à Deo futurum, nec aduentum illius horæ improuisæ, Deum quidem solum adorare, suisq; præceptis adhærere, uel cōparere, ut ego meiq; sequaces facimus. Non em̄ sum incredulus. Recta uia recte censetur. Ante te quidē prophetas misimus, ut hominibus de uilla prædicarent, & quis suorum antecessorum finis esset, edocerent, & patefacerent, aliā curiam timentibus Deum meliorem existere. Sed uos uestrā iustitiam nequaq; relinquistis. Vnde illis tandem desperantibus, & omnes esse cōtradicturos opinantibus, nos uindictam nostrā sumpsimus ab illis malis, nunq; malū oblaturi, nostris amicis liberatis atq; saluatis. P. Hæc quidem prædicta timentibus, maxime miranda sunt. Hic em̄ sermo nō est ficticius, sed cōfirmans atq; corroborans, quod uestris inest manibus, omnia discernens, & uiā rectā credentibus patefaciēs.

AZOARA XXIII.

Huius uoluminis præcepta, & cætera tibi cœlitus missa, licet pars plurima maneat incredula, ueracissima sunt. Deus cœlū, colūnis uisibilibus minime fulcitū, extulit. Et deinceps ipse thronū ascendens, solem & lunam ad terminum statum promoueri iussit: rerumq; prouisor, discretionem uobis immisit, qua uestrū reditum futurum ad Deum perpendatis. Ipse quoq; terrā extendens, in ea montes & aquas & omniū arborū duo parilia, hortos item & uineas, ac messes & palmas, tum singulorum fœtum, tum uarios parturientes, pomosq; dissimiles disposuit, noctemq; diem succedere præcepit, quæ cuncta sapientibus atq; discretis manifesta sunt miracula. Omnis autem admirans illa, maximè uerba sic dicentium admiretur: Nos terra facti, quomodo rursum efficiemur homines? Hoc dicentes, in Deum minime credunt. Vnde plus ad malū quàm ad bonum proni, colla cathenati grauiter in igne perseuerabunt. Deus tamen, cuius finis grauis est, mala quibus uult ignoscit. Sed iam bono cœlitus misso, dicēt increduli: Si Dei pręcepta illis mitterentur, tuū quidem est solum applicare mandatū. Deus quidem sapiens & immensus, fœtum omnis fœminæ, uel quid addat seu minuat, agnoscens, cū apud eū sit omniū rerū mensura, cūctorūq; secretorū noticia, scit quid cuiq; gentiū facturus sit. P. Vnū est apud Deū & ęquale, siue corde seu uoce quis loquatur, & seu die an nocte faciat. Ipse namq; custodes omniū factorū ante manus & retrorsum apponit, nemini malū faciens, priusq; ipse suæ detrimētum animæ faciat. Quo cuiq; nocere uolente, nemo tueri uel prodesse poterit, ad quē omnium erit reditus. Ille corruscationes & fulgura, & nubes immēsas, unde timore atq; spe trepidatis, producit, suāq; gratiā tunc pro metu tonitruis & angelis postulātibus fulgura, quibuscūq; uult, immittit. Isti tamē increduli in Deum ratiocinant, cuius artes arduæ sunt, & quem solū adorare æquū est & iustū. Aliud em̄ quàm ipsum adorātes, erronei sunt, nullū respōsum recepturi. Deum quidē uniuersa cœlestia atq; terrestria, tū spōte tum ui ueraciter adorant. Vmbra etiam tota die loca permutans, ad Deum se semper humiliat. Quis est cœli terræq; dominator? Deus ipse. Cur igitur illius loco sumitis, quod nec nocere nec prodesse potest animabus? Sunt'ne sibi similes & æquales, uidens uisuq; priuatus, aut lux & tenebræ? Cur suas formas posuerunt participes Deo? qui solus omnipotens omnia facit, aquas è cœlo dimisit. Vnde torrentibus atque riuis secundum aquæ mensuram discurrentibus, quod est incommodum seu leue, transit, & remanet. Cui focum apponitis, ut illic annulos & torques, hisq; similia fabricetis?

Inepte philosophatur, uel potius poëtatur, de rerum creatione.

Resurrectio mortuorum.

Omniscius Deus.

Cōtra idololatras efficaciter pugnat, ex potentia & operibus Dei ratiocinādo.

Sicut ipse Deus hæc falsa ueris uidet, spumam, transitoriam scito rebus com modis in terra mansuris: Ita quoque omnes eum adorantes, & incredulos ipse coniungit. Sed licet increduli duplum totius terrenæ substantiæ pro se redimendo tribuerent, sed malum grauissimum perpessuri, igni malæq́ uiæ semper insidebunt. P. Quis scit illa diuina præcepta tibi tradita uera esse? Aut quis eorum est conscius? Immemores enim sunt omnes, præter discretos. Illi namque diuinis præceptis prorsus parent, Deiq́ mandatum illis iniunctum efficiunt, Deum diemq́ computi timentes: & pro Dei dilectione sustinentes, orationibus insistunt, uestraq́ bona sibi commissa clàm atque palàm ad suorum deletionem peccaminum distribuunt. Vnde bonum in alio sæculo finem, uidelicet paradisum, adipiscentur. Illuc enim patebit aditus omnibus, qui parentibus suis, atque mulieribus, & filijs benefecerint. Quos & omnes angeli per omnem portam ingredientes salutabunt, & dicent: Quia patienter sustinuistis, domum optimam sortiti estis. Rumpentes uero fœdus cum Deo firmatum, & delentes, quod ipse delere noluit, terramq́ uastantes, hic à Deo repulsam, & in alio sæculo malum pessimum suscipient. Increduli quidem hac uita, quæ nihil est ad aliam collata, gaudentes, cum pluribus abundent, Deo pro uelle suo huic multam, illi paucam substantiam tribuente, dicunt: Si tu faceres Dei uirtutes, illis accidere. Deus quidem hunc aberrare, illum recta uia progredi pro uelle suo perficit: per quem credentes, & constantes sua corda corroborant. P. In deum credentes, et benegerentes, recto tramite procedunt. Ad gentẽ priorum sequacem, ut eam præceptis diuinis instruas, licet plurimi manebunt increduli, quod etiã cõtingeret, quanq́ hic Alchoran mõtes applanaret, aut terras scinderet, mortuosue loqui faceret: quæ cuncta Dei sunt, cui si placeret, totũ humanũ genus una gens fieret, atq́ bona: te misimus, eiq́ dicito: Solus Deus est dominus noster, cui me cõmendo, & ad quem omniũ fiet reditus, ad terminũ quidem à Deo pręscriptũ, qui ueraciter accidet. Increduli, obstinaciter suum errorem sequent. Derisoribus tuorũ prædecessorũ pœnã parumper distulimus: quos deinceps sumptos, ad malũ finẽ deduximus, die qua facta sua cunctis animabus numerabunt. Illi malefici & erronei, qui Deo participes secũdum placere suũ posuerunt, in hac uita malũ, & in alia peius, uindicis & adiutoris expertes sortient. Sed quis ad rectã uiam diriget, quẽ Deus aberrare facit? Paradisi quidẽ, quod Deus se timentibus tribuit, status aquarum fluxu pulcherrimus est, et cibus indeficiens, ac umbra dulcissima. Et hęc est credentium meta, sicut incredulorũ ignis. Cum illi quibus librum dedimus, nostris præceptis tibi cõmissis gaudeant, licet eorũ quidam parti cõtradicant, eis dicito, mihi nil iniunctũ est, nisi Deum solũ adorare, nec illi participẽ extimare, cui memet cõmendo, & ad ipsum redibo. Ita discretione rerũq́ indicijs Arabice tibi scriptis, si post hanc scientiam prædictos sequaris, corã Deo nec uindicem nec tutorem habebis. Ante te quoque prophetas, quibus mulieres prolemq́ concessimus, singulos cũ libris diuinorum præceptorũ ad terminũ redactis, unde Deus, apud quem est librorũ mater, hoc pro uelle suo delet, hoc firmat, misimus. P. Horũ quæ te docuimus, portionẽ aliquam gentem docebis, aut forsan te morti succumbere faciemus. Tuum quidem nihil est, nisi tantũ mea pręcepta nunciare, nec eis suus subtrahetur numerus. Nónne uident, qualiter terrarum capita minuimus? Deus iudicat, citoq́ dinumerat, eiusq́

Finis bonorum paradisus.

Sine miraculis Alcorano haud credentes, nec miraculis crederent.

Paradisus uoluptatibus corporis affluens, qualẽ et Corinthus finxit, etc.

Librorũ mater apud Deum. Bonorũ quidẽ librorum fons est sanctus spiritus. Ecclesi. ultimo.

eiusq; iudicium nemo diuertit. Sed antecessorum quidam astuti, deceptionibus innitebantur. Dei tamen sunt omnes artes, scientis quid animarum quæq; sibi lucratur: quod euidenter patefiet, incredulis dicentibus, te nõ esse Dei nuncium, cum qualitatem finis alius sæculi perspicient. Tu quidẽ inter te & illos constitue Deum testem, libri cognitorem atque doctorem.

Iudicium Dei ineuitabile.

AZOARA XXIIII.

HVnc librum super te posuimus, ut per ipsum homines ab umbris ad lucem, ad uiam uidelicet Dei, qui est incompræhensibilis & sapiens, qui cunctis cœli terræq; creaturis imperat, diligenter extrahas: Incredulis uero, uidelicet huius sæculi uitam alij præferentibus, & à uia Dei se distorquentibus, suum errorem redarguendo, malum grauissimum sibi futurum patefacias. Nullum prophetarum hucusque, nisi cum suæ gentis lingua, ut singulorum optimus interpres haberetur, misimus. Et Deus omnium sapientissimus, has in uiam prauam abducit, illos in uiam rectam dirigit. Sic Moyses missus suæ genti, ut eam à tenebris ad lucem reduceret, & dierum Dei eos memores efficeret. In quibus sunt admiranda sustinentibus, gratesq; reddentibus ei, persuasit, unum Deum adorare, ipsiusq; beneficium exorare, qui eam de gente Pharaonis & ipso liberauit, qui prolem suam peremit, & suis mulieribus potita est: quod est coram Deo detestabile, qui dixit, uestra se bona multiplicaturum, post gratiarum redditionem. Sed si uos, omnisq; terrenus, increduli maneatis, de uobis Deus nullatenus curabit, quoniam ipse cunctorum est abundantissimus, & gratia plenus. P. Nónne recordamini prædecessorum uestrorum, uidelicet gentium Noë & Haath & Themuth, suorumq; posteriorum, mandatiq; diuini illis missi, quo Deus solus agnoscit? In hora quidem nunciorum cum miraculis aduenientium, increduli manus inijciebant dicentes: Vestris præceptis, quoniam mendacia nobis sunt, nunquam credemus. Responderunt nuncij: In Deo non est quid ambiguum, seu falsum, cœli terræq; conditore, qui omnes aduocat, ut ueniam faciat, terminumq; scitum in antea uobis constituat, & ad tempus nominatum uos dilatet. Ipsi uero respondentes dixerunt: Cum uos uelut nos homines sitis, cur nos à nostrorum patrum institutis repellere nitimini? An cum rebus mirandis, ut in eas credamus, uenitis? Quibus nuncij dixerunt: Nos quidem nil aliud quàm homines, sicut uos, existimus, facitq; Deus in sua gente misericordiam: nec nos uestra possumus adimplere desideria, nisi Deo uolente, iam rectam uiam edocente. Cui nos sustinentes malum nobis per uos illatum, nos commendamus, sicut & omnes sapientes atque boni. Responderunt increduli: Aut ad legem nostram conuertimini, aut è terris nostris eijciemini. Horum deinceps confusionẽ Deus intulit ipsis incredulis, ut sic credentes, & me diemq; futurum timentes, terram illorũ incredulorũ loco colãt: quibus terras adperui, incredulos ad nihilũ redigendo. Quibus deinceps in gehenna aqua uenenosa potum tribuetur, quæ cũ attrahitur, uere suffocat: mori tamen minime poterunt, sed illos malũ grauissimũ passuros cruciatus ambiet circũquaq;. P. Incredulorũ facta cineri per uentũ impetuosum disperso similia sunt: cum utrobiq; impossibilis sit coadunatio, & prolixus error. Nõne cœli terræq; cõditore satis est leue, uos quacunq; uoluerit hora, cõfundere, aliãq; gentẽ facere? ad quẽ omniũ erit cõuentus. Tũc etiam

Alcorã ad salutem hominum exhibitus. Sanè diligẽtibus Deum, ut omnia, utilitatẽ afferet. Nõ tamen id Satã uult, sed perdere.

Prophetæ omnes lingua uulgi locuti sunt. idq; Paulus requirit in Ecclesia.

Adulteriũ detestabile, quod Machumet nõ abhorruit.

Noë natio.

Hath.

Themuth.

Argutationes æmulatorũ paternarum traditionum.

Inferi.

Impij ut puluis, quẽ disijcit uentus. Psal. 1.

Vltimo iudicio ſeducti accuſabūt ſeductores, ſed fruſtra.

etiam pauperes ſuis dominis atq; prælatis inquient: Vos ſi alicuius eſtis potentiæ, ueſtri ſemper ſequaces à malo protegite. Sed ipſi dicent: Si Deus nos in rectam uiā direxiſſet, uos nobiſcum duxiſſemus. Nunc autem unum nobis incumbit, ſiue patienter ſuſtineamus, ſiue gemamus & lachrymemur, cū in manu noſtra nihil ſit ulterius. Tunc tandem diabolus ipſe cōfitebitur, uerum dicens: Deus quidem uobis ueritatem, ego falſitatem perſuaſi. Et licet nil conſtans uel euidens induxiſſem, uos uocati ſtatim me ſecuti eſtis: Vnde me nullatenus, ſed animas ueſtras reas cenſete. Hic enim nullus noſtri præſidium alij tribuet, cum nos omnes increduli ſimus, pœnas grauiſſimas paſſuri: Credentes autem Dei præcepto paradiſum poſſeſſuri, ſibi inuicem ſalutem afferent.

Diabolus mendaciorū parēs. Probatū eſt in Machumetiſtis. &c.

Boni ſimiles ſunt arbori pulchræ, ut pſal. 1. et 91. Et in Euāgelio, arbor bona & mala proponitur.

Vir quidem bonus gerit ſimilitudinem arboris bonæ, radicem firmam habentis, & in altum ſe porrigentis, quæ Dei præcepto fructum ſuū ſemper tribuit. Vir malus arbori malæ ſimilatur, quæ nec radicis firmitatem, nec retinaculum aliquod obtinet. Iſtę ſimilitudines homines ad boni memoriam perducant. Deus omnia prout uult faciens, credentes in hac uitaq; futura, bonis uerbis confirmat: Incredulos deuiare facit, qui bonum ſibi diuinitus datum ob incredulitatem ſpreuerunt, ſe ſuosq; factores in domum ignis detruſerunt. P. Videlicet in gehennam, ubi poſitores participum Deo, ſimul & omnes deuij in loco malo permanebunt. Hic igitur ipſi omne ſuū uelle perficiant, igni poſtea tradendi.

Operandum bene dum tempus datur.

Obiurgat beneficiorum Dei immemores.

Credentes autem, orationes & eleemoſynas ſibi de bonis datis clàm atque palàm efficiant, anteq; dies ſuperueniat, omnis emptionis & mutuationis expers. Deus cœlum & terram creauit, & imbres ad ortum arborum uictum præbentium de cœlo demiſit, mare curſui nauium ueſtrarum adaptauit, aquas & ſolem & lunam motus indeficientes, & diem ac noctem diſpoſuit, omniaq; ueſtra uota tribuit. Cuius omnia bona uobis data numerare cuiquam non eſt poſſibile. Vos tamen ueſtram incredulitatem ac maliciam non deſeritis.

Abrahā orauit Deū, ut ſuos ab idololatria preſeruaret.

Abraham exorans Deum, ut terram ſuam ſecuram efficeret, & ſe ſuosq; filios, ne idolis, quæ multos aberrare fecerāt, crederent, corroboraret, inquit: Quiſquis me ſecutus fuerit, meus erit. Cæteris autem tu Deus ueniam & miſericordiam tribue, tuq; ſic corda hominum uelis ædificare, dans illis hermodactylorum copiam, ut templum Haran ædificatum in terra Aman, gente filijsq; meis culta, unde meſſis non oritur, oratum & peregrinatum accedant, tibiq; grates perſoluant, qui ſcis æque corde meo retentum & ore prolatum: quoniam te nullum occultum cœli terræq; latêre poteſt. P. Tibi grates deuotè reddo, qui mihi munus maximum, uidelicet Iſmahel & Iſaac tribuiſti: qui reſpondens orantibus, in me meamq; gētem tibi placitas orationes fundere perfice, & illis tu benigne reſponde, & mihi parentibusq; meis, ſimul & omnibus bonis die dinumerationis tu pijſſime ueniam largire.

Amonitidi attribuit Mechā, geographiæ imperitus.

In inferno rependetur malis, ubi nulla redemptio.

Nemo cogitet Deum ignorare incredulorum opera, licet eorum iudicium uſq; diem iudicij dilatet: quò capitibus ereptis, nuſquam oculos uergere potentes, cordeq; mortui coràm uenient dicentes: Deus pone nobis terminum propinquum, & tuorum dicta prophetarum ſequemur. Reſpōdebit Deus: Ita quidem uos prius eſſe facturos polliciti, minime perpetraſtis: Licet cohabitantes inter homines ſuis animabus nociuos, noſtram uindictam de illis ſumptam ſæpius uidiſtis, poſt artibus atque dolis ſtudentes. Nónne Deus omnium machinarum & artium cognitor? Sed quanquā artes ueſtræ montes extuliſſent, nō minus tamē deberetis

agnoscere Deum preciosissimum, & omnium uindicem esse firmum & immutabilem in omnibus, quæ per prophetas suos mandauerat. P. Quoniã terra mutabitur in aliam, & cœlum similiter, fietq; coram Deo solo cũctipotente conuentus omnium: ueniet gens incredula, manus & collum cathenata, camisijs ex Alchitram induta, faciem igne combusta, dabitq; Deus prõptus dinumerator illis, sicut et cunctis animabus, secundum suum meritum. Ad bonorum memoriam confirmandam, & incredulos ad fidem excitandos, mea præcepta propala, docens unum solum Deum adorandum esse.

Cœlum & terra mutabuntur.

AZOARA XXV.

HIc est liber & Alchoran euidens, hora quidem ueniet, qua uellent omnes increduli credentes existere. Quod adhuc ueracissime scient, licet nunc nec comestiones nec actus infra uelle suũ reprimant. Nos quidem adhuc nullam uillam pessundedimus, nisi prius ei libro scito tradito. Gens item nulla suum antecedet terminũ, uel succedet. Dicẽtibus, te dęmoniacũ esse cũ hoc libro ueniente, & se tibi minime credere uelle, nisi cũ angelis mentiri nolentibus aduenisses, nos firmamus, hunc librũ à nobis esse positũ, cuius nos custodes perseuerabimus. Omnes quoq; cæteri prophetæ præmissi, ridiculũ & cõtumelias passi sunt. Quanquã enim nostros in suis antecessoribus effectus uiderint, nõ minus suorũ cordiũ prauitas eos nostris resistere præceptis & errare perficit. Et si cœli ianuã ut sursum ascenderent, eis pateferemus, dicerẽt, Oculorũ nostrorum ebrietas nos nil uidere permittit: sumus etenim incantati. Ego quidẽ in cœlo signa disponens, ad ipsius ornatũ & pulchritudinẽ uidentibus apparentẽ, ipsum ab omnibus malis diabolicis custodio, pręter auscultatũ uenientem, quẽ sidera fugiẽtem lampas assequitur. Terram itẽ extendens, illiq; mõtes altos apponens, & omnes res ponderosas in ea nasci faciẽs, uobis illic uictũ rem ue gestabilẽ, cui uos nihil redditis, constitui. P. Non est ibi quicquam à nobis absconditũ, qui certum modũ atq; mẽsuram ubiq; seruamus, uentis imperãtes, & imbres ad rerũ uegetationem, quos minime pro libro retinere queunt, è cœlo dimittentes, uitã damus, & mortẽ inducimus, omniũ hęredes. Nos quoq; natos et nasciturcos agnoscimus, omnes coadunaturi, cum simus potentes atq; periti. Nos item hominẽ de terra et luto, diabolo prius ex igne pestifero creato, plasmauimus. Cũq; me plasmaturum hominẽ de luto, & eidẽ animæ meæ portionem insufflaturũ angelis intimaui, illis iniungẽs, ut se corã eo proijcerent, humiliantes omnes paruerũt. P. Præter Belzebub, se subijcere nolentẽ. Qui cur hoc faceret interrogatus à Deo, dixit: Qualiter homini de luto cœnoq; nigro plasmato me subijciam? Respondit Deus: Quoniam malus es & nequã, descende à me usq; ad alium diem reijciẽde. Ipsi quidẽ terminum ad diẽ publicæ resurrectionis postulanti, Deus inquit: Ad diem horæ scitæ terminum posui. Ipse quidem nequicia plenus respondens ait: Ob hoc in me perpetratum à te, faciã eis suaq; mundana pulchra uideri, eos omnia mala docturus, præter gentẽ, quę bono puroq; corde te super omnia diligat. P. Inquit Deus: Meæ gentisq; meæ uiæ rectę sunt: unde tu minime potẽs es credentium in me, nisi tantũ eorum qui malos uestri secuti fuerint: quorum omnium uobiscum fiet congregatio in inferno septẽ portis discreto, quarum quam portionem notã recipiet. Timentes Deum, paradisum cum salute timoris expertes ingrediantur: quorũ cordibus omnẽ tollemus maliciã, fiantq; fratres ex lectis deliciosissimis, mu-

Fatũ Bardesanis et Valentini, etc.

Diabolus ex igne pestifero creatus.

Homini pars animæ Dei inspirata: confutatur ab Aug. ut hæreticum, etc.

Infernus distinctus septem portis.

Paradisus.

tuo sese respiciẽtes, nunquam illinc eijciendi, nec aliquo labore maloue lædẽ
di. Dic meæ gẽti, quoniam ego sum misericors, ueniæq; largitor, et in manu

Angeli Abrahæ hospites.

mea malum grauissimum retinẽs. P. Eidem quoq; manifesta, quod hospi
tibus Abrahæ ad inde ingressis, eumq; salutantibus contigit. quos Abrahã
uidens inquit: Ego uos nõ mediocriter timeo. Inquiunt illi: Timere desiste.
lætos namque rumores de puero sapiente à te generando ferimus. Quibus
ipse: Hoc mihi quomodo gaudium accidet, cum sim senex? Inquiunt: Gau-
dium est uerum, sed tu minime despera. Inquit ipse: Nullatenus desperabo,
cum hoc nemo nisi malus agat. An alia de causa aduenistis nuncij? Respon-

Loth seruatus per angelos, pereũte Sodoma.

derunt: Ad malorum hominum Loth perditionẽ, et illius suæq; gentis, præ-
ter mulierem suam antiquissimã, liberationem atq; salutem accessimus. P.
Illis igitur nuncijs ad gentem Loth uenientibus, dixit ipsa, Se nequaquã eos
agnoscere. Quibus ipsi responderunt: Nos uenimus, uobis ignorata patefa-
ctum, nil falsitatis admixturi. Secretoq; Loth sic cõueniunt: In parte noctis
tu cum gẽte tua fugiens, illam subsequere, non aliàs uisum dirigens: et uade
quò tibi ductum præbebimus. Hæc enim gens à primo ad postremum dele
bitur. Illis deinceps ciuitatis illuc cũ gaudio properantibus, Loth inquit: His
meis hospitibus obsecro, nullatenus malũ seu dedecus inferatis, sed Deum
timete. P. Illi quidem interdicebãt ei, ne causam illam tractaret ulterius.
Quibus Loth: Per Deum, uos sectam pessimã amplectimini. An uos uexat
ebrietas? En filiæ meæ, quibus pro uelle uestro potiamini. Illos autẽ obstina
ces uox excelsa turbauit, summa deorsum & ima sursum uergens, eosq; fun-
ditus pluuia lapidea subruit. Quod discretis admiratiõis satis imprimit. Hãc
itaq; rectam uiam, non illud malorum prodigium, credens sequatur. De ho-

Idololatræ perditi.

minibus arbores inuocantibus, & sic temerariè deuiantibus, nostram uindi
ctam sumpsimus: sicut & homines Alhigero, nostris prophetis contradicen
tes, prorsus deleuimus. P. Ipsi namq; nostris uirtutibus sibi missis minime
credentes, in rupibus secando domos sibi subterraneas, ad sui protectionem
atq; salutem ædificabant: quibus nostra uoce diluculo sumptis, omne suum
opus minime profuit. Nos cœlum & terram, & illis uniuersa contenta cum
ueritate creauimus. Horaq; ueniet uestræ formosæ ueniæ. septem uerbis &

Non mœchus sit Machumet.

Alchoran immẽso tibi nostra gratia dato, nullatenus oculos ad maritatas eri
gas, nec eas in corde tuo concupiscas, sisq; subiecti cordis & humilis, teq; nũ
cium præcepta mea disceptatoribus de Alchoran dubitantibus, facturũ, cla-
rifica. Illos quidem discerptores, per memetipsum iuro, pro factis suis atq; ser
monibus ante me uenire faciam. Tu quidem interim illis mea præcepta no-

Plures deos constituẽtes, sui dogmatis piget.

tifica, ab incredulis te retrahens, & ab irrisoribus tuis ego te liberabo. Deo
Deum alium associantes, an uerum sit, ipsi scient. Iamq; uidemus hoc quodã
modo suis mentibus dissonum & molestum existere. Tu quidem Deum unũ
adora, eum inuocare, usquequo mors superueniet, non desinens: & te humi
liando, & infringendo, orationes funde.

AZOARA XXVI.

Angeli animati.

Beneficia Dei in homines.

NOlite nimium festinare. Ecce iam aduenit præceptũ Dei, qui super
omne dictum uestrum sublimatus est, quiq; pro suo uelle super quẽli-
bet angelos animatos, ut dicant ei, non esse nisi Deum unum, demittit. Eum
itaq; timete, cœli terræq; conditorẽ, qui ob nostra de eo dicta se sublimauit.
De spermate hominẽ producit: quẽ postea canidicum & eloquentem, atq;

discretum fieri cõtingit. Idem quoq; munificus bestias tales fecit, ut uos inde calorẽ, & commodum, ac uictũ, & ornatũ, atq; decus, ad eundũ spaciatũ, uestrasq; sarcinas ad quaslibet terras portatũ, quod uobis esset tum difficile tum impossibile, quales sunt equi, & muli, & asini, sortiamini. Idem etiam uobis ignorata faciens, uiam rectã, licet eorũ quidã pro eo nil faciãt, plures edocet. Ipso tamen uolẽte, omnes uniusmodi eiusdemq; sectæ fierent. Per eum imbres desuper in terrã ad uites & arbores educendas descendunt. P. Vnde uos uictum sumitis. Habetis etiã per ipsum messes, & oliuas, ac palmas, & arborũ genus omne. Idem diem & noctẽ creãs, & solem, & lunã, ac stellas, omnesq; suo præcepto sua negotia perpetrãt, resq; multiformes atq; dissimiles in terra perficiens: mare uestro uictui & uestitui, tum carnes recentes, tum cętera cõmoda extrahendo, nauiumq; cursui, ut per ipsum tum bona acquiratis, tum multiplicetis, Deo fauẽte, cui grates sunt reddendæ, cõmodum & idoneum statuit. Et in terra montes & aquas, ac uias ad itinera negotiaq; gerenda, & stellas ac signa ad rectarũ uiarum noticiã in cœlo disposuit. Quæ cuncta uirtutes & euidentia miracula bonis atq; discretis apparent, quantũ inter est Deo potenti creare hominem, & homini talis operis impotenti. Sed quis Dei mirabilia dinumerare potest: Ipse quidẽ est ueniæ misericordiæq; largitor, ęquè sciẽs cordis arcana, uoceq; prolata. Illi quos Dei loco adoratis, facti sunt, nil facere potentes. P. Vita quidẽ carent, & insensibiles sunt. Hora quidẽ suæ resurrectionis singuli scient, unum solũ esse Deum. Quisquis aũt alij sæculo nõ crediderit, cor malũ atq; præsumptuosum gerit. Plures interrogati, quæ Dei præcepta sint illis tradita, dicunt, illa mirabilia priorũ. qui sæculo futuro peccatorũ cumulo prementur, tum propter pondus suorũ peccatorum, tum propter sarcinas incredulorũ, quos sibi stultè credere fecerãt. Prædecessorũ uero suas artes facientiũ, ædificiorũ fundamenta Deus diruens, super eos tecta subuertit. Et sic unde minus extimabant, malum eis incubuit. Quos die futuro interrogabimus, ubi sint, quos mihi participes statuerũt: Sapientiũ quidem testimonio malũ & dedecus illius diei inferentur incredulis. Incredulis perseuerãtibus usq; dum angeli suas animas eliciunt, tuncq; se illis cõmendando dicẽtibus se plus nescire, Deus eorũ facta dinoscẽs inquiet: Intrate portas gehennæ, postea nunquã egressuri. Resistentes itaq;, malã uiã gradiũtur. Timẽtes Deum, quæsiti quid diuinitus illis sit datũ, inquient, Bonum. Sciãt omnes hic sæculoq; futuro bonũ promerentes, illi sæculi bonum melius & preciosius esse. P. Illis, quos angeli mortis hora bonos inueniũt dicent: Saluete, et pro factis uestris paradisum, domũ optimã, ubi sunt fontes & fluxus aquarũ idoneus, introite, omne uelle uestrũ habituri. Tale quid enim bonorum meritũ exigit. Non expectãt increduli nisi aduentũ angelorum, uel alius à Deo dati. Similiter & sui prędecessores fecerũt, quibus Deus nequaquã, sed ipsi sibi mala fecere. Vnde propter ridiculũ, cæteraq; peccata, merito perierũt. Dicẽt aũt increduli: Si Deus uellet, nec nos nec nostri parẽtes aliud quàm ipsum adorassemus, nec quicq; nisi præceptũ suũ faceremus. Sui uero prædecessores similiter fecerunt. Sed nuncio nil aliud pertinet, nisi tantũ præceptũ applicare. Cuiq; gentium missis nuncijs, ut Deũ adorare & idolis minime credere prædicãdo persuaderent, quandã illius partem ad uiã rectam, quandã ad malã Deus deduxit. Terras perscrutentur, ut uideãt, quis erat finis cõtradicentium. Non preceris ut Deus malos uiam rectã edoceat.

Ex enumeratis operibus Dei demõstrat quantum ab eo distẽt qui titulo Deorum coluntur.

Patrum æmulatores inepti.

Bona futuri sæculi longe præponderant præsentibus.

Paradisus.

Munus legati, exponere mandata.

Exempla pereuntium ob fal-

Nil enim proficiet, nisi cui Deus uoluerit. Iureiurando suo firmãtibus, mortuos nunquam resurrecturos, respondet Deus: Imò & terminus ille ueracissimus est, quanquã plurimis nescijs. Ego uobis contrarietates explano: Pòst uero cognoscent increduli, se mẽtitos fuisse. Quando quid fieri uoluimus, dicimus Fiat, & factũ est. P. Post malum laboremq́ perpessum factis expugnatoribus Dei nomine indurãtibus, & se ipsi cõmendantibus, hic bonum sæculoq́ futuro maius si sciuerint, tribuam. Ante te non alios misimus nuncios quàm homines, qui discretos perscrutarentur, an librorũ mirabiliũ atq́ psalterij noticia affectaretur. Tibi quoq́ librũ istum tradidi, ut eius præcepta dicas & explanes hominibus, ut intelligãt, & cogitent, quid prioribus cõtradicentibus cõtigit. Culpabiles & peccatores nequaquam opinati sunt, quod uel tellus eos absorberet, aut inopinabile malũ illis incumberet: uel in negotijs suis, seu timore, nil facere potẽtes caperẽtur: Deus tamẽ pijssimus & omnipotens, uoluntatẽ suam in actum deduxit. Nonne percipiũt, qualiter omnes Dei creaturæ dextrorsum & sinistrorsum, omnemq́ partẽ uersus umbrã projciendo, sese Deo humiliãt, ipsumq́ precantur. Omnes rursum cœlestes angeli, bestiæq́ terrestres, Deum super eos exaltatũ omni superbia deposita timent, omneq́ pręceptũ illis ab eo perpetran. P. Nullatenus uobis Deos diuersos statuite: quoniã nõ est nisi solus unus, & illũ adorate. Eius enim sunt uniuersa cœlestia atq́ terrestria, & omnis bona lex atq́ recta. Cur aliũ quàm eum inuocatis? Quid nisi ab ipso cõmodi uel uictus habetis? Malo uos percutiente illũ adoretis, atq́ precemini: quod ipso tollente, uestri quidã minimè credentes, præcepta diuina sibi data illi participes ponunt. Et nostrorum bonorum sibi datorum portionẽ rei à se ignoratę tribuũt, Deoq́ filios, quod nõ uult, omnia pro uelle suo dicentes adscribunt. Nunc pro uelle suo agant quidlibet, atq́ dicãt: Deus aũt omnia uerba sua perscrutaturus, eos se cognoscere faciet. Cum eorũ cuipiã filia nascitur, suã inde denigrat faciẽ, suspiriaq́ trahit, & ab hominũ conuentu recedit, usq́ quo deliberet, utrũ eam natã teneat, an uiuã sepeliat. Heu quàm prauũ est iudiciũ, & quàm iniqua similitudo eorum, qui minime credũt aduentui futuræ diei. Dei quidẽ sublimis & sapientis similitudo cellsitudinis est. P. Si Deus ad hominũ malefacta semper respiceret, nequaquã in terra quidpiã animal dimitteret. Sed ipse mitis atq́ propitius ad horã scitam spaciũ differt, quam, cum uenerit, nemo præire uel sequi poterit. De Deo plurima nõ dicenda, illi bilingues atq́ mẽdaces profe- rentes, ostentant se bonũ habituros, cum nil præter ignem ob stultiloquium suum sint accepturi. Per memetipsum iuro, me genti præcedenti uos, mandatum fecisse. Sed diabolus eam distorquens, sua sibi uisu pulchra fecit: Cui nunc se cõmendantes, malum grauissimum passuri sunt. Hunc librum non alia de causa tibi commisi, nisi ut hominibus suas contrarietates exponas, & uiam rectam, atque misericordiam credentibus patefacias. Deus de cœlo dimittit imbres, ut terram mortuam uiuificent: & de uentribus bestiarum lac purum ex egestione & sanguine decolatum ad bibendum dulce, uictuique commodum educit: & in arboribus ac palmis & uitibus creat, quod inebriat, & optimè pascit. Hinc que uos assumite uobis. Quæ cuncta non minima sunt miracula sapientibus & audientibus. Apibus item iussimus, ut in montibus & arboribus sibi suas mansiones ædificarent, & deinceps de pomis omnibus gustarent, nec quóquam pergere quærendũ

[Marginalia:] *sam religionem moueant.* — *Resurrectio.* — *Vmbræ, adoratio quædã Dei.* — *Filios attribui Deo, indigne fert.* — *Taxat immanitatem quorundam, qui liberos fœm. oderunt.* — *Longanimitas Dei.* — *Blasphemiæ.* — *Alcoran datus, ut dißidia religionis tollat, & uiam salutis indicet.* — *Apes.*

ad suum quærendum cõmodum Dei nomine differrent, ut sic ex uteris suis syropus multicolor saluber hominibus oriretur. Quod & ita contingit summè sapientibus admirandum. Ipse itidem Deus uos creauit, & perire faciet. Et uestri quidam ad peiorem uitam deuergẽtur, usquequo à sapiẽtibus facti sunt inscij. P. Deo huic maiorẽ uictus copiã, illi uero minorẽ tribuẽte, exigit ne uis, ditiorem à suo participe, quàm ipse de rebus singulis accipere? Cur Dei bona negatis? Deus de uobismetipsis uobis mulieres, et inde prolẽ, ac inde cõsanguineos, uicissimq; res bonas tribuit. Cur igitur mala creditis, uobisq; bona data negatis, Deiq; loco nullum uobis uictum cœlestẽ seu terrestrem dãtes, dareue potentes adoratis? Ipsi nulla proponatis exẽpla, omnia scienti, uobisq; nescientibus parabolã istam proponenti. Sunt ne sibi similes an æquales, quorum alter summa miseria calamitateq; premitur, alter nostrorũ bonorũ abundãs, ea clàm palãq; distribuit, minime Deo gratus, quod eorum pars plurima manet inscia? Aut sunt sibi similes alicuius clientes, quorum alter mutus & nequam, & in suum dominum, præceptiq; nũquam efficax: & alter, qui quolibet missus, nunquam redit incommodus & inanis, nil præter æquũ & rectũ postulãs? Nolite alia proficisci quàm recta uia Dei, cuius sunt cœli terræq; secreta: qui uos ab aluis matrum uestrarũ uobis nescijs eduxit, et aures ac oculos cordaq; simul uobis ad suarum gratiarum redditionem atq; noticiã præbuit. Horæ quidẽ aduentus nõ est, nisi qualis ictus oculi ad cœlum penetrans, aut uelocior etiã. Nonne uidetis aues cœlo propinquas, non aliunde quàm Deo sustineri? quod credẽtibus admirandũ est. Vobis aũt domos usq; ad mortẽ inhabitandas, & de bestiarũ pellibus uestes, tum in negotijs gerendis, tũ in domibus ferendas, earũq; lanã & pilos atq; cineres uobis omnia proficuũ tradidit. P. Ita quoq; Deus uestræ materię iocundã umbrã, uobisq; loca mõtuosa frequentationi, uestesq; tũ causa caloris tũ causa frigoris, tũ gratia timoris expellẽdi præbẽs, uos adeò bonis hominibus repleuit, ut sanitatẽ atq; salutẽ habeatis. Illis aũt credere nolẽtibus, tuũ est tantũ præcepta nunciare. Eorũ etenim pars plurima manet incredula, bona cognita respuẽs. Die, qua de singulis gentibus testimoniũ quęremus, nõ incredulorum testimoniũ postulabimus, nec eos auscultabimus, nec eorũ malũ uisum minuemus, nec ad eos uisum reflectemus, qui uisis à se positis participibus inquient: O Deus, isti sunt, quos tui loco adorauimus. Illis uero respondentibus, eos inde mẽtiri, illa tandem die Deum adorabunt, respiciẽtes prius adorata. Et tũc incredulis à uia Dei se diuertẽtibus, malũ aliud super illud ob suã maliciã accumulabimus. Singularumq; gentiũ testibus de semetipsis aduocatis, tecũ gentis huius testis aduenia. Tibi librum istũ tradidi, ut cũcta præcepta mea patefacias, uiamq; rectã, & misericordiam, bonumq; nunciũ credentibus intimes, Deo præcipiẽte, ut iustum bonũq; facias, tuisq; consanguineis beneficus existas, qui culpas & inuidiã prohibet, te castigans, ut memor efficiaris. P. In Dei nomine uota tua perfice, nec nõ adauge. Iusiurandũ firmatum, cum Deus omne tuum opus aspiciens, inde fideiussor existit, nullatenus mẽtiaris: nec imiteris eum, qui uerba prius firmata contradicẽdo falsum inducit iusiurandũ, uolens in hoc sæculo nobis probare mendacia. Hic enim fœneratoribus annumerabitur. Et si pes tuus primo firmus labitur, mali grauissimi passionem sustinebis. Inter uos falsa sacramenta nullatenus facite, nec diuinam firmaturam pro modico uendite. Quod enim apud Deum

Contra idololátras.

Consanguinitas.

Comparatio ueri & falsi cultoris Dei.

Aduẽtus domini ad iudicium pernicißimus: ut Math. 24. &c.

Vota exoluenda: Iusiurandum religiose præstandum.

Munificus bonorum remunerator Deus.

reſeruatur nobis, multo melius cẽſetur. Res enim mũdana cito trãſit, diuina nunquã. Secundum optimũ modũ ſuorum operũ quemq; Deus remunerabit, uitã tribuens ęternã, ſiue uir fuerit, ſiue mulier. Si uellet Deus, uos unam gentẽ efficeret. Sed hunc aberrare, illũ uero credere facit. Quãdo legeritis Al-

Alcoran legendus cum diuina ſanctificatione aduerſus diabolum.

choran, uoſmetipſos diuina ſanctificatione à diabolo protegite, impoſſibili facere quicquã niſi tantũ incredulis, & Deo participes ponẽtibus. P. Cũ ſit hoc alicuius uerbi pro uerbo mutuatio, Deo poſitionẽ ſuã ſciente, dicunt increduli: Tu quidẽ non es niſi mẽdax, cũ adeò uerba tua uaries. Sed huius rei plures eorũ ſunt inſcij. Ipſe nãq; Deus, ſpiritusq; ſuus benedictus, hunc librũ ueraciſſimũ cõpoſuerunt, ut rectã uiã credentibus, pleniq; gaudij rumorẽ bo-

Cur Latinis nõ Latine ſcribat, frigide diluit.

nis cõfirmet. Scimus quidẽ eos iam dicturos, linguę Latinę uirũ doces, et Alchoran eſt Arabicus. Eos nunquã Deus uiã rectam docebit, qui Dei præceptis cõtradicendo, ſoli mẽdaciſſimi ſunt: ſed malũ grauiſſimũ eis inferet. Poſt fidem habitã incredulus ui coactioneq; factus, fidẽ legẽq; corde ſuo retinẽs

Vi ad negandũ fidem adactus, corde tamẽ eam retinẽs, non dãnabitur. Id cum hæreticis quibuſdam habet commune.

non dãnabitur. Sed hoc ſponte faciẽs, quia huius mũdi uitam alij prætulerit, nunq; à Deo in uiã rectã dirigendus, grauiſſimis cruciatibus affligetur. Talium enim corda Deus ſigillat, & aures oculosq; ſimul. Vnde hic negligẽtes & inſcij uiuũt, deinceps perdẽdi. Expugnatoribus poſt laborũ atq; malorum ſuſtentamen effectis, ueniã et miſericordiã Deus impertietur. P. Die qua quiſq; pro ſe diſceptabit, cuiq; ſecundũ opera ſua, abſq; uiriũ & iniuriarũ illatione, mercedẽ Deus tribuet: qui hanc uobis parabolã præbet. Villæ cuidã pręſens nihil timẽti, futurorũq; ſecuræ, ſui uictus copia multis locis redunda-

Ingratitudo cuiuſdã oppidi erga Deum, grauiter punita.

bat. Sed ipſam nullas Deo pro ſuis beneficijs grates referentẽ, fames atq; timor, Deo iubẽte, preſſerunt: & ſuos incolas, nũcio ſibi miſſo cõtradicentes, peſtis mortifera peſſundabat. Vos itaq; Dei bona ſaporifera, & hale comedẽtes, Deũ adorate, ipſiq; grates perſoluite: multũq; cauete, ne quid propter ueſtrarũ uoluptatum perfectionẽ, hale ponatis à Deo cõſtitutum harã, uel è cõtra, ipſi mendaciũ imponẽtes. Tales etenim nec multũ nec parũ antecedunt, malũ grauiſſimũ habituri. Deus quidẽ nil fecit † harã uictui ueſtro, niſi mor-

† id eſt, illicitũ. Prohibita ueſci.

ticiniũ, & ſanguinẽ, carnẽq; porcinam, & animal nõ Dei nomine decollatũ. Inde tamẽ neceſſitate cogẽte ſumẽti, Deus ueniã dabit: Et ſimiliter id faciẽti neſciẽter, & poſtea pœnitenti, ac benefaciẽti. Eadẽ quoq; Iudæis harã conſtituimus, nec eis nos, ſed ipſimet ſibi fecerũt iniuriã. Abrahã uir in Deum cre-

Abrahæ pietas.

dens atq; bonus, pro bonis ſibi collatis Deo grates perſoluit, quas Deus benigne ſuſcipiẽs, & eum in ſemitã rectã dirigens, ei bonũ in hoc ſęculo tribuit, et in alio bonis aſſociabit. Poſtea te miſimus, ut ipſius Abrahæ legem ſequaris,

Machumet fidei Abrahæ cõſors. Vaniſſime. Sabathum.

nuſquã diſgrediẽs, ne ſis incredulus. Sabathi quidẽ cuſtodiã non iniũximus, niſi quibus inerat cõtrarietas atq; diſceptatio, quas Deus futurus iudex diſcutiet. Cũ ſapiẽtia præſcripta, bonoq; caſtigamine Deũ inuoca. Diſceptãdo ho-

Modeſtia ſeruãda in diſputando. Idem planiſſ. docet Petrus Apoſtolus.

neſta uerba, bonaq; tantum profer. Deus quidem diſcutit ſapienter, qui rectam uiam, quiue tortam proficiſcitur. Omni tibi quid ingerenti, modo ſimili reſpõde. Patienter tamẽ ſuſtinere, melius eſt. Igitur & nõ niſi cum Deo patienter indura. Contradicentes minime timeas, nec pro dictis ſuis aliquatenus cõtriſteris. Quia Deus cũ ſe timẽtibus et benegerentibus ſemper exiſtit.

AZOARA XXVII.

Portentoſum mendacium ad-

SEruum noſtrum dilectum, cui uidelicet multum profuimus, à tẽplo haram ad templum longinquum noctu ſuſtulimus, ut eum de noſtris uirtu-

tibus et mirabilib. doceremus, qui omnia simul audimus atq; uidemus. Moysi quidē librum patefacientem uiam rectā filijs Israël posteris illius bonę gentis, quam in arcam extulimus, & illicita prohibentem dedimus, dicentes illis in eo, quod bis terrā ammitterent, illicq; multum insurgerent, terminoq; primę destructiōis aduenięte homines ferocissimos atq; fortes super eos suis do mibus immitteremus. Quod et ita fecimus, illis auxiliati, et eos super primos multiplicātes, filijs atq; pecunijs abundantes fecimus, dicētes: Si benè feceritis, uestris proficietis animab. si male, nocebitis. In aduentu quidē termini sic Dei hostes superuenięntes uestris faciebus malū inferent, & tēpla, ut prima uice, ædificiaq; uestra funditus diruēt, nec quid uestrarū possessionū dimittēt. Forsis tamē Deus uobis adhuc ignoscet. Sed si uos reuersi fueritis, et ego, carcerē omnib. malis infernū positurus, hic Alchorā gaudij nūcius mercedē maximā seculo futuro cūctis credētibus, incredulis malū grauissimū nūciat. P. Homo suis negotijs impetuosus, æquè Deū pro malis ut bonis obsecrat. Sed quisq; suis humeris sua facta gestabit, siue fuerit erroneus, siue credēs. Quod cuiq; fiet euidentissimū, cum singulis librum apertū omnes suos actus continentē, ut perlegatis dinumeratos trademus. Nūc saltim peccatis uestris imponatur terminus, prius à nobis duob. luminibus clarissimis, altero noctis, altero diei cōstitutis: illi noctis deinceps tenebrositatē, illiq; diei splendorē adiūximus, singula manifestè discernētes, ut homo cum sciat annorū cæterorūq; temporum cōputum, tum sibi uictū cōmodumq; perquirat. Nos hucusq; neminē lædētes, nisi prius illi dato nūcio, cum uillā pessundari uoluimus, ei priuatos ad huc gerendū atq; potentes immittendo, nostrū propositum peregimus: qui sapientes omniū, & audientes, omniū generationū post Noë læsorum, sicut & cæterorū culpas sub certo numero cognoscimus. Licet plurium sit uotū res festinari, omnis tamē festinatio nisi per me inanis est & cassa, qui gehennā male gerētibus, ut illic dedecorati repulsiq; sine termino maneant: credentibus, hocq; promerētibus, cum eorū facta sint mihi grata, paradisum tribuā, his & illis de diuina substātia, quæ minimè parua est, largiturus. P. En qualiter unum ab alio discerno, ut cuilibet innotescat, quoniā alterius sæculi gradus est elatior, & exaltatio maior. Ne malus sis & erroneus, nullum Deo coæqua, qui tibi præcipit, ut eum solū adores, tuosq; parentes honores, eisq; benefacias, si ad te uterq; applicuerit, uel si unus uni. Cumq; senuerint, nullū uerbum graue molestūmue, sed bene formosum atq; iocundū illis dicito, teq; illis in omnibus cū humilitate atq; pietate subijciēs, Deū precare, ut illis ueniā atq; misericordiā tribuat: quoniā tibi paruulo fomentū necessariaq; tribuerunt. Deus est agnoscēs, quid uestris inerit cordibus. Si boni fueritis, misericordiā & gaudium pręebit. Propinquis itē & pauperibus munera facite, sed nō superflue. Gerentes nāq; superflua, diaboli ducentis homines ad incredulitatē, fratres existunt. Ab illis aūt spe cōmodi si discesseritis, pulchrū facite: alioquin, manus nec penitus apertas, nec prorsus clausas habentes. Sic enim perderemini, & reprehēderemini. Deus quidē huic uictus abundantiā, illi inopiam, pro uelle suo tribuit. P. Prolem uestrā inopiæ sumptus timore nullatenus interficite. Hoc est enim peccatū maximū: & nos uictū illi, sicut uobis, tribuemus. Nō fornicemini. Hoc est scelus, uiaq; praua. A Deo positum haram non perimas, nisi pro ueritate. Ab iniusto namq; peremptore, præcipit Deus iustitiam sumi; Ipseq; uindex existet. Pecuniā orphani ante

scribit Deo, ut rapuerit Machumetum ex Mecha Hierosolymam: inde in cœlum. Vide cōfutationes Alcorani, de scalis siue ascensu Machumet.

Alcoran bona promittit bonis, & minatur mala prauis.

Precationes peruersæ.

Nullum populum Deus perdit, nisi præmonitum.

Beatitudo.

Vnus Deus colendus.

Pietas in parentes.

Propinquis & pauperibus moderatè benefaciendum.

Liberorū occisio grāde scelus.

Nō fornicandū

Orphani non fraudandi. uenereos annos, nisi secundum modum sibi meliorem, non tangatis. Firmitate facta perseueretis: quoniam uos Deus inde percunctabitur. Mensuram cōplete, pondusq; rectum apponite. Hoc enim iustum est & optimum. Nō dicatis quicquam, nisi cognitum. De dictis enim uestris uos perscrutabūtur, uestrum audire atq; uidere. Non eatis terras perscrutatum, plus debito et iusto. per uos enim nec terras scissa, nec montium longitudines applicare fiēt.

Certa duntaxat dicēda. De omnibus dictis ratio reddenda.

Vnus tantū Deus: quia pluralitas seditionē pareret. Argumentum ualidū contra gentiles, nō contra Christianos, colētes unū Deum in essentia, trinum in personis. &c.

Hæc enim omnia coram Deo, nolēte talia, peccata sunt. Præ cunctis tamē prohibet Deus, ne cum ipso ponas aliū. Inde nāq; repræhēsus, in gehennam pessimam proijcieris. Ad memoriā dicētium illud, & reuersionem, in hoc Alchoran multorum discretionem fecimus. Vnde satis diligentes perpendāt: quum si qui Deo coequales atq; participes essent, uiā ascensus ad ipsum quærerent. Quod ipse celsior illis, plus cæteris malis abhorret cum ipsi soli cœlum, & terra, omniaq; subijciūtur: nec est, quod ipsi gratias nō referat. Licet uos eas non intelligatis, ipseq; maneat expers iracūdiæ, ueniæq; dator. Vobis, & alij sæculo non credentibus, intercapedinem atq; uelamen in legendo Alchoran interponimus, sigilla suis cordibus imprimendo, ne scire queant, auribusq; suis plumbum infundendo. Vnde fugiendo se retrahunt, cum eos audire contingit in Alchoran, te nominātem Deum solum. Nobis enim patens est, quid auscultant, uel quod de te uerbum faciāt. In multitudine namq; dicunt, Eum sequimini, si uelitis incantatores magiq; fieri. Cum illis tot exempla proponendo, res adeò manifestè discerno, cur errant à uia recta deuiantes? Illis dicentibus, Cum eritis ossa, uel ad nihilum redacti, qualiter efficiemini homines noui? responde: Licet lapidei, uel ferrei, uel si quid est durius, essetis, qui uos prima uice creauit, ad uitam denuo uos resuscitandos reuocabit. Sua capita reflectendo, quærentibus terminum illius effectus, dic esse propinquum. Die qua uos Deus reuocabit sua gratia, omnes respondebitis, putantes uos non nisi parum moratos fuisse. Persuade genti pulchriora melioraq; Deum, ne suus hostis manifestus diabolus illis se immisceat: sed Deum meliorē cognitorem imitentur, qui sibi pro uelle suo bonum siue malum daturus est. Nec nos te quidem ad hoc misimus, ut se tibi commendent, uel adorent: Qui Dauidi psalterium dedimus, quibusdam prophetarum præ cæteris sublimationem & abundantiam permisimus. Inuocent increduli, quos adorent Dei loco, impossibiles sibi malum mutare uel delere: Non minus tamen malum illis incumbet. Deum autem inuocantes, & in illius sperantes beneficijs, eius propinqui sunt, omnis timoris expertes. Non est uilla cui nō noceamus, uel pessundemus ante diem illum. Hoc enim nostro est præscriptum libro: nec nos quis mandata facere prohibuit, nisi primorum contradictores, uelut illi qui Themuth camelæ cędem prohibenti cōtradixerunt. Nos quidē mandata fecimus non ob aliud, nisi ut homines me timerent. Somniū item quod te docuimus, ad gētium admirationem, arboremq; retractam pauci credunt, quod incredulitatem graueq; malum augmentant. P. Quum nos angelis iniunximus, ut se Adæ subijcerent, omnes prę ter Belzebub, dicentem se nunquā subijciendum creaturæ luteæ, quiq; minatus est, quod omnem gētem sibi prælatā modo suo præter paucos diuerteret, si usq; ad alium

Qui Machumeti non credunt, à Deo excæcati & obdurati.

Resurrectionē mortuorum adstruit per Dei creatoris uirtutem.

Machumet non missus ut adoretur, aut patronus sit, atque diuus.

Omnia interitura ante nouissimum diem.

Cameli mortem refricat.

Dei mandata, ut timeatur: Imò ut etiam ametur, & illi æternum uniantur homines.

Somnium allegat: cui non credere, peccatū dicit, quū lex Dei contrarium dicat, Leuit. 19. Deut. 13.

alium diem sibi Deus donaret terminum, paruerunt. Cui Deus inquit: Hinc discede, gehennam cum sequacibus tuis pro factis suis possessurus. De quotquot igitur eorum poteris, tuo sermone cum tua gente & filijs, atque militibus, & peditibus, ac equis, ridiculum atque iacturam facito. In eorum item substantia & prole portionem accipito, illis imperans & blandiens: quorum nil nisi lapsum & præcipitium Deus diligit. Super gentem autem sese mihi commendanti, nullius eris potentiæ. In uasis æquoreis uobis à Deo permissis ad uestri commodi quæstum, cum uos naufragium percutit, nullum nisi Deum adiutorem habere potestis. Liberati uero, & in terra positi, ad pristina mala recurritis: unde Deo semper ingratus homo permaneat. Nõne timuistis, quod iuxta portum uos absorberet, ut uentum lapides & arenas uoluentem immitteret Deus, nec alium quàm ipsum tutorem inuenistis? Timendum quoque, ne uos alia uice redeuntes ob uestram maliciam summergat, omni tutore carentes. Filij quidem Adæ per nos honorificati, & per terram atque mare directi nostræ manus beneficio, uictum illa bona saporifera susceperunt. Et eorum quidem pars præ cæteris elationem & superabuntiam sortiti sunt. P. Cuicumque liber suus lectu ri dextra datus fuerit, die quasque gentes cum suo nuncio uocabimus, nullam iacturam sentiet, uir quisque lumine priuatus fiet, qui cæcus in hoc sæculo perseuerauit. Ibiq; plurimi te amicum libenter susciperent, nisi te firmarem, tum ab eo quod tibi misi, ut aliud diceres, te diuerterem: tum diabolus ad incredulos diuergere niteretur. Sicq; te tutoris expertem, in hoc sæculóque futuro dupliciter punirem: pro more quoque nostrorum prophetarum antecedentium nunquam uariando, è terra te uellent eijcere, nec nisi pauci post te tui morarentur. A' mane usq; ad uesperã orationibus insistẽ, summè cauẽs, ne matutinalis oratio deficiat. Tunc enim omnes adsunt testes. Oratio quoq; noctis superabundãs, usquequo te Deus in uiam rectã dirigat, à te semper fiat, Deum sic deprecãte: O Deus, in uera me dirige, falsaq; prohibe, mihiq; uindicẽ ex parte tua tribue. P. Iam libro posito, salutẽ atq; pietatem credentibus præbente, incredulis uero nil nisi iacturam, ueritas affirmatur, falsumq; confunditur. Sed homo semper peruersus, à me sibi bonum tribuente, in partem contrariam descendit.

Diaboli regnũ in filios diffidentiæ.

Orationes.

Hic alterum exemplar insectam habuit partem sequentis capitis.

Qui malo sibi cõtingente desperatus efficitur. Omnis enim secundũ sui modũ operatur, Deo dinoscẽte, qui rectius proficiscitur. Perquirẽtibus cuius sit anima, dic Dei, qui tibi, nil nisi paucã inde sapientiam tribuit. Et si cum libro tibi dato discedere uellem, nõ inuenires qui tibi redderet, nisi diuina pietate superueniente, quæ in te maxima est. Licet enim omnes homines atque diaboli ad unius talis compositionem causa uenirent, sibimet mutuo proficientes minime facere possent. In hoc Alchoran omnibus parabolis explanatis, plures manent increduli, dicentes, se tibi minimè credere, usquequo facias illis in terra fontem manantem. P. Vel paradisum palmarum, uel uitium, atque riuorum fœcundam tibi pares, aut res cœlestes super illos descendere, siue Deum & angelos tecum cunctis uidentibus uenire facias, aut domum amœnã, puram, & ornatissimã habeas, uel ad cœlũ ascendas, indeq; sibi librũ ad legendum dimittas: nec prius tibi fidẽ adhibebũt. Tu uero Deum ut te liberet, exora, dicens: Non sum nisi uir nũcius, uias rectas patefaciens,

Anima.

Iterum conditionem mutat. Primo enim dixit, nõ posse unum Azoara facere, deinde decem, nunc totũ librũ.

Miracula.

quibus

Homines ad homines mittũtur, non angeli. etc.

quibus credere nemo prohibet, nisi dicẽs me nõ esse Dei nunciũ. Sciendum quidẽ, angelum fuisse missum, si in terra morãtes angeli hominibus cohabitarent. Inter me & uos Deus testis adest sufficiens, suã gentẽ prespiciẽs, pror susq; dinoscẽs: quo docẽte, quilibet uiã rectã benè proficiscitur, & ab eo quilibet factus erroneus nunq; dirigetur. Die cõgregationis omniũ, cęcis ac sur dis, & mutis sua facta dinumerãtes, eos igne feruoris torquebimus: & quãto plus arserint, tãto plus ignis apponemus. Hi sunt, q dixerũt, Cũ nos in terrã

Resurrectio.

& ossa redacti fuerimus, quomodo in nouas facturas reducemur? Nõne pos sunt perpendere, conditorẽ cœli terræq; potentẽ, quales ipsi sunt facere? Ipse quidẽ illis terminũ absq; mendacio posuit, quod eis nihil præter incredulitatem adiũgit. Si omnis Dei substãtia suæ potestati subesset, expendere tamen

Aegypti plagæ x. in Exod. hic tantum nouẽ.

timentes omnia retinerẽt, quoniã inde auari sunt. P. Moysi IX. mirabilia manifesta facere patefecimus, quod à filijs Israël perscruteris. Vnde Pharao illum magũ esse perhibuit. Cui Moyses respõdit: Tu, quẽ iam mortuis annu mero, scire deberes, hæc tam manifesta nõ esse, nisi solius Dei cõditoris cœl & terræ. Eum uero nitentẽ proijcere à terra Moysen, fratrẽq; suũ & factore omnes illius, in mare summersimus: deinceps filijs Israël ut terras colerẽt, in iunximus, quos accedente alĩus sæculi termino, ueracissime crebro uenire fa ciemus. Te quidẽ deinde misimus, ut prolẽ gaudij summiq; doloris nũcius f eres. Ideoq; pedetentim Alchoran posuimus, ut homines pedetentim ipsum perlegãt, siue credãt, seu minimè. Illi uero quibus cõmittitur, cũ illis legitur Deo se humiliãt, adorãtes ipsum & dicẽtes: O Deus, iam tauũ præceptũ ad impletũ est. Istiq; preces suas multiplicãt, humiles & lachrymãtes effecti. Seu

Deus, uel misericors, idem.

Deum, seu misericordẽ appelles, eius solius nomina sunt. Orationes aũt uoce mediocri funde, Deoq; gratias reddè, qui sublimis sublimiũ, & omniũ maximus, nec filium nec participẽ in regno, nec adiutorẽ seu uindicem habet.

AZOARA XXVIII.

Alcorã Dei munus eximium.

DEus quidẽ glorificandus est, ipsiq; grates persoluẽdæ, quoniã homin suo librũ directionis sufficiẽtis absq; falsitatis admixtione capacẽ tradi dit: ut per ipsum uerbis serijs & castigatorijs rumorẽ pleni gaudij, uidelicet ac ceptionẽ mercedis interminabilis & optimę, credẽtibus et benefaciẽtibus pa

Deum filio carere.

tefaciat. Dicentibus aũt Deum sumpsisse filiũ, quod ab ipsis et à patribus sui est ignoratũ, cum hoc sit mendaciũ pessimũ, dicat: Quum nisi uerbũ illud mu tauerint, spõte uim atq; dedecus passuri negabũt. Et nos, qui cunctas res mi danas illis formosas apparere fecimus, ut uideremus, quis melior efficeretur

Historiam septẽ dormientium qui Ephesi Theodosio tertio imperante, resurrectionẽ mortuorum testati sunt, in fabulam ridiculam uertit: Quanquam ad resurrectionem probandam accommodat.

terrã esurientẽ, & omniũ suorum inopẽ statuemus. Eos imitari noli, quonia fortassis perditis associareris. Ad maiorẽ fidẽ publicæ resurrectionis, quod dam nostrũ miraculum de quibusdã adolescẽtibus ad cauernã atq; arrachin profectis atq; sopitis, qui diuinã misericordiã uiamq; rectã Deũ precati sunt in mediũ ducatur. P. Nos igitur in illa cauerna aures suas per certũ annorum spaciũ obstruximus, et deinde resuscitauimus, nec eorũ quis numerũ di rum sopitionis resuscitatus agnouit. De quibus hęc est narratio uera. Fuerũ quidem illi uiri boni, per nos ad uiam rectã deducti et adiuti, Deum solũ, nõ alium adorãtes. Vnde per nos resuscitati, cordeq; iustificati dixerũt: Hæc no stra gẽs Dei loco adorãs idola, unde nullã possunt inducere demirationem nec quis deterior est imponente mendacium Deo, temerariè deuiat. Eam nullatenus imitabimur, cum suus error lõgus sit, & inanis: Sed unum solum

Deum

Deũ adorabimus, cœli terræꝗ; conditorẽ. Vos ergo discedẽtes ab illis, quos inuocãt loco Dei, ad cauernã tendite, ibiꝗ; Deus uobis misericordiã & rerũ sufficientiã tribuet. Eos quidẽ sopitos sol oriẽs in dextra parte percutit oriẽs, occidẽs in sinistra. Illis in medio positis atꝗ; sopitis, licet quilibet aspiciẽs eos uigiles extimaret, eorũꝗ; cauis brachijs extensis ante hostiũ accumbit, illis in dextra sinistraꝗ; pręmunitis, unde quilibet super illos ascendẽs, pre timore fugiẽdo discederet. Eorum quidẽ quilibet resuscitatus de suo sopitionis spacio, quæsitus diem dieiue portionẽ affirmaret, cũ hoc soli Deo sit cognitũ. Vnde ipsi proponẽtes eorũ aliquẽ ad urbem cum argẽto mittere, nisi quod cõmodius & saturitatis efficacius uidentur, sibi uictũ afferret, dixerũt, Ad leuia uiliaꝗ; progredere, nostrã noticiã dissimulans. Si enim te cognouerint, bonus ulterius perseuerare nõ poteris: quoniã aut te lapidabunt, aut ad legẽ suam diuertent. Hoc quidẽ est mirabile Dei, quo dirigente quoslibet, ad uiam rectã directi sunt: deuiante quidẽ, nemo diriget. P. Nos quidem eum notificauimus, ut sic constantius atꝗ; firmius perciperent homines horam illam postremam futurã. Quibusdam deinceps cõtrouersantibus, super illos ędificia facere, Deus optime pre cæteris eorũ esse dinoscit: uelut nunc etiam quidã uictores inquiunt, Faciamus super eos tẽpla nostra. De numero quidẽ suo ambiguitas nata est. Quidam enim perhibent eos tres fuisse, & quartum suum canem: quidã quinꝗ;, canẽꝗ; sextum. Alij eos septẽ, et canem octauũ. Sic quisque pro uelle suo de secretis et occultis loqui potest. Deus aũt eorum certum scit numerum, paucissimis cognitũ. Tu uero nihil inde perscruteris, nec quid falsum & nõ euidens inde proferas. Nihil item te facturũ firmes, nisi superaddito, Si Deus uoluerit. Quando cuiuspiã oblitus fueris, dic: Tu Deus doce me uiã rectiorem ista. Spacium aũt sopitionis prædictorum in cauerna fuit CCCLX annorũ, Deo quidẽ notũ: cuius sunt arcana cœli & terrę. Esto uidẽs & audiẽs hæc, quoniã nullus tibi prodesse poterit, nisi Deus. Vnde nec te cõmendes alij, nec ipsi participẽ ponas: legeꝗ; cæteris librũ tibi à me traditũ, cuius uerba nemo uariet. & cum inuocantibus Deum, quẽ non aliũ uindicem inuenies, patiẽter sustine à mane usꝗ; ad uesperã: diuinãꝗ; faciem ita desidera, quod ad huius sæculi pulchritudinẽ oculos tuos nullatenus diuertas. Nec imiteris secordes & negligentes, qui scilicet suarũ uoluptatũ, quæ nihil sunt, studiosi, gerenda prætermittunt. Diuinãꝗ; ueritatẽ nullatenus celes: cui quisquis uoluerit credat, cæteri maneãt increduli. Quos die iudicij prorsus igne circũdabimus, eisꝗ; postulãtibus cæteri dabũt aquã, quasi stillicidiũ oculorũ corrodẽs: qui potus est pessimus. Credẽtes & benefacientes, sua nõ amittent opera. P. Illi nãꝗ; paradisum fontibus amœnã, & illic annulos, & torques aureos, & ornatus sericos uirides & deauratos possidebunt, et inlectis auleatis accũbent. Et hæc est maxima merces, et interminabilis. Parabolã de duobus hominib. audiãt, quorũ alteri duos hortos semper fertiles palmis circũsitos, & messes ac fontes immixtim, nec sine substãtia tenẽtes: alteri nullũ dedimus. Ille itaꝗ; socio suo, deridẽs ipsum, inqt: Te ditior atꝗ; sublimior in gẽte mea merito cẽseor. Deinceps aliũ secum adducẽs, hortos suos animę suæ noxius ingressus dixit: Nec hoc nunꝗ; dolendũ, nec me surrecturũ extimo: uel si resurrexero, nunꝗ; ulterius tale qd reperiã. Socius uero castigãs ipsum, respõdit: Iã audio, quũ tu quidem es incredulus, minime cõfidens in Deũ, qui te de terra plasmauit, & uirum fecit. quid ego? Deũ & dominũ adoro, nec ei

Improbat morẽ ædificandi templa ad monumẽta sanctorum.

Cur tantus propheta tantillam rem non potuit explicare?

Veritas propaganda.

Paradisus.

Parabola unius temporaria bona poßidentis, alterius futuri sæculi felicitatẽ expectantis.

quenquã participem pono. Tu quidem tuos hortos ingressurus, deberes dixisse, Si Deus uoluerit. Ab ipso namq; solo omnis uis atq; uirtus procedit. En mihi minus substantiæ prolisq; possidenti, Deus forsan dabit tuis hortis melius, illisq; cœleste fulgur, seu pestem reducentem eos ad arenositatem atque sterilitatem, seu diffluctum immittet. P. Vel forsan tellus penitus fontes absq; spe possibilitateue reductus absorbebit. Eos itaque peste cœlesti prorsus circumdante, arboribusq; cõfusis possessor suus ad distorsionem manuũ redactus inquit: Vellem in Deum credidisse, nec ei participem posuisse. Sed tunc ex Dei parte nec tutorẽ nec adiutorem habuit. Sic Dei mandata complẽtur, qui ueracissimus mercedem optimam, finemq; bonum efficit. Doce item homines huius uitæ similitudinem esse, qualis est aqua cœlitus dimissa. Quæ cum terræ fœtibus immisceri debeat, uentis superuenientibus hinc & illinc distracta dissipatur, Deo super omnia potente. Proles atque substantia sunt, uitæ huius sæculi iocunditas & pulchritudo. Quibus meliora remanẽt apud Deum, unde sperantibus & benefacientibus, optima remuneratio præbetur die, qua montes localiter moueri faciam, terramq; manifeste apparentem uidebitis. Deus dicet omnibus tunc cõgregatis, quo nullus aberit: Vos qui negastis me posuisse uobis terminum istum, sicut prima uice creati iam acceditis. Tunc illi aperto suorum operum libro tradito, increduli contemptibiles atq; dolentes effecti dicent: Heu heu, quàm malus liber hic, qui nec de minimis nec de magnis quicquam prætermittit. Omnia namq; facta sua coram stanti perlegent, nec Deus cuiquam iniuriam faciet. Quãdo nos iniũximus angelis, ut sese Adæ subijcerent, omnes præter Belzebub, qui & diabolus factus à Deo discessit, præceptum perfecere. Illum autem uobis hostẽ pessimum, filiós ue suos Dei loco cur inuocatis? Quàm est nequam atq; praua hic incredulorum mutatio? P. In creatione quidem cœli & terræ, animarúmue uestrarum, eos nullatenus testes adhibui, nec pro quoquã meo negotio gerẽdo quenquam errantium assumere uolui. Die uero qua dicemus, ut participes nostros à se positos inuocent clamantes, responsum non accipient. Vnde nos illis incredulis suum confusorem immittemus, & focum uidebunt, seq; casuros in ipsum prænoscent: minime tamẽ euitare poterũt. Licet in hoc Alchoran multas hominibus parabolas præmisimus, plurimi tamen eorum disceptant & ambigunt. Voluntas & inquisitio tuorum antecessorũ tantũ gentes in nunciorum aduentum ad Deum conuerti uetuit, usq; quo diuina uis superueniẽs malum intulit. Nuncijs quidem nil præcipio, nisi quod boni nuncij castigatores & correctores existant. Increduli uero disceptationes ineunt, ut ueritatem extinguãt, & nihil atq; uana dicendo ueritatem delent. Sicq; mea præcepta & castigamina summe derident. Quis est illo deterior, qui prius doctus uerba Dei, postea discedit, & ipsorum actuum suorum obliuiscitur? Eorum corda ne sapiant, sigillis inclusimus, auribusq; suis plumbum infudimus. Vnde licet eos ad uiam rectam Dei pijssimi ueniæq; datoris uocaueris, nũquam exaudient. Quibus, si ad eorũ facta respiceret Deus, malum festinãter incumberet. Sed iam eis terminus immutabilis positus est, uillis ob sua malefacta destructis terminus semper præscriptus. Moyses quidẽ suum mancipiũ sic affatus est: Nullatenus à me discedas, donec uel applicuerimus ad duorum marium conuentum, uel simul per annorum spacium iuerimus. Illi ad marium cõiunctionem applicati, sui piscis in æquora tendẽ

tis iter

Temporaria felicitas aquæ pluuiæ confertur.

Nouißima dies & iudicium.

Alludit ad librũ Danielis, qui aperiri dicitur in iudicio Dei.

Legatorum functio.

Deficientes à recepta doctrina peßimi.

Fabulæ Iudaicæ de Mose & famulo eius. &c.

tis iter obliti sunt. Ipsis deinceps trans mare uectis mancipium rogatum, ut
eis pransum prẹberet, inquit: In hoc itinere labor nobis partus est. Ad lapidẽ
namq; quo applicuimus, solo diabolo impediente oblitus sum piscis, qui ad
maris pascua cõsueta rediјt. Quid mirandum est? Hocq; modo suo atq; uel-
le Moyses contigisse firmauit. Illi deinceps reuersi, perscrutatum quendã de
gente nostra, cui misericordiam & de nobis sapientiam contulimus, inuene-
runt. Quem Moyses ut eum sequi posset, uiamq; rectam per ipsius sapientiã
addisceret, precatus est. Cui ille respondit, mecum durare non poteris: Quip
pe super rem, unde nihil scire poteris, indurares. Dixit Moyses, Deo uolen-
10 te, me quilibet sustinentem, nec te in quoquam offendentẽ semper inuenies.
Cui ipse: De nullis itaq; rebus me perscrutare, usq; quo tibi dixero. P. Illis
itaq; profectis usq; nauis conscensum, ille nauem rupit, ut in aqua gentẽ sum
mergeret. Cui Moyses inquit: Rem difficilem atque grauem iam perpetra-
sti. Et ille: Nonne tibi intimaui, quoniam mecũ indurare nõ posses? Et Moy
ses: Noli me tantũ obliuionis arguere, nec mihi pro meo negotio tantã ue-
recundiam seu molestiam inferre. Deinceps illis profectis, mancipiũ quod-
dam occurrens ille peremit. Cui Moyses inquit: Mancipium absq; iure pere
misti, & sic iniurius es. Cui ipse: Nonne satis prædixi, te minime mea mecũ
toleraturum? Et ipse, si de me quicquam ulterius perscrutatus fueris, à modo
20 non patiar: quoniã à te multa perpessus sum. Illi deinceps ad uillam profecti
perscrutatum hospitium, à nemine recepti, ad parietem cadere uolẽtem ac-
cesserunt. Quem super se Moyses extollens, inquit: Si uellem, hinc precium
sumerem. respondit alius, Hic huiusmodi facta uestram separationem peri-
mit. Aliud etiam tibi propalabo, quare mecum nequaquam indurare potui-
sti. Nauis rupta pauperum erat possessio, per quam sibi uictum in mari quẹ-
rebant. Quam ne rex immensus eos persequens, omnesq; naues ui capiens
sumere dignaretur, per rupturam ad uilitatem redigere uolui. Puerulus item
interfectus, omnibus suis parentibus fidem adeptis, incredulus existit. Vnde
ego timens, ne factus adolescens suos parentes à fide ui distorqueret, malui
30 quod Deus sui loco meliorem, magisq; pium restauraret. Paries autem fuit
duorum orphanorum, sub se reseruans illis thesaurum pij patris sui. Quos si
Deus ad annos discretionis perduceret, suum ibi thesaurum reperirent.
Hæc igitur occasio nos disgredat. P. Si quis te de Alexandro percuncta-
tus fuerit, dic ei, nos dedisse sibi regnũ & iudicium in terra, omniumque re-
rum scientiam, quam ipse semper secutus est, usque ad solis ortum applicuit,
& eum in fonte luteo quiescentem inuenit. Eidemque tunc iniunximus, ne
repertis illic hominibus bonum seu malum inferret. Omni namque illis no-
centi, ad nos suo facto reditu malum inijciemus grauissimum, sicut & omni-
bus malis. Credentes & benefacientes à nobis uerbum dulcissimum, opti-
40 mamq; mercedem accipient. Deinceps sua ductus sapientia, ad solis adscen
sum, illuc peruenit, quo sol super homines adscendit, inter quos nullum ob-
staculum posuimus. Demum ipso ad montes applicante, reperiẽteque pri-
us homines nullum uerbum intelligentes, precati sunt citrapositi Alexan-
drum, ut ipsis & transmontanis terræ uastatoribus clausuram & obstacu-
lum insereret. Eiq; precium ob hoc pepigerunt. Quod & ipse pollicitus est,
ipsis que Deóque suis coadiutoribus. P. Vt incudes itaque cunctas, cæ-
teráque ferramenta, ut prius per eorum interpositionem montes connecte-

De Alexandrõ Macedone nugatur, ut quosdam cõcluserit in montibus: ut uulgo de Gog et Magog fabulantur Iudæi.

Metalla Cyclopum.

ret, deincepsque cuprum ad superinfundendum afferrent iniunxit. Quo facto, ulterius illi transmontani, nec illud perforare, nec malum facere Dei pietate subueniente poterant. Termino uero ueracissimo, quem Deus praescripsit, contingente, illud fiet minutissimũ. Tuncque coram pulsaturi omnes conuocabimus. P. Tunc etiã incredulis paradisum uidere permittemus, qui prius auditu uisúque priuati, opinati sunt, meam gentem illos adoraturam, quos Dei loco inuocabant: & infernum illis hospitium tribuemus, ob hoc quod praecepta prophetarum deridebant, nec diuinis miraculis, nec diei publicae congregationis coram me fidem adhibebant. Sicque licet opinati se benefacere, facta sua perdiderunt, nullum examen habituri. Credentes autem, & benegerentes, paradisum hospitium sempiternum, minime timẽtes illinc eijci uel exulari, possidebunt. Sed licet aequor eius ue duplum in incaustum flueret, primum ipsum deficeret, quàm uerba praeceptaque Dei penitus inde scriberentur. Tibi quidem praecipio, ne te quid aliud esse quàm hominem perhibeas, nec testificeris alium quàm unum solum Deum esse. Omnis deinde sperans se Deo cõiungendum, bonum opus perpetret, nec Deo quenquam participem statuat.

Hyperbolẽ euãgelicã, totus mũdus non caperet libros, &c. intẽdit immodice

MEDIVM ALCORANI

AZOARA XXIX.

Zachariae promittitur Ioannes. Alibi etiam narrauit.

IN nomine domini pij & misericordis. Dei pietatem atque misericordiam suus seruus Zacharias secrete, nomine nisi solo Deo cõscio clamando, dixit: Cum ossa mea iam eneruia sint, & effracta, capillique cani, mulierque mea sterilis, summeque timeã, ne post me mei futuri uicarij tum mali sint, tum malos efficiant: tu Deus, cuius adoratio seu clamor mihi nunquam obstitit, misericorditer mihi tribue, qui mei uicarius & haeres, gentisque Iacob per te sublimatus, & in bono confirmatus statuatur. Hunc Deus exaudiens, tale responsum reddidit: O Zacharia, cor tuum gaudeat, & gratuletur. Habebis namque filium, appellandũ nomine nunquam antea cuiquam imposito, uidelicet Ioannes. Cui ipse: Quónam modo filium generabo, cum uxor mea sterilis sit, & ad plurimũ annorum numerũ ego redactus? Ait Deus: Sed mihi quidem leuissimum est. Nonne enim teipsum cum prius nihil esses, effeci? Hic itaque respõdit: Tu Deus mihi quid imponere digneris. Et Deus: Per triduũ igitur aeque cum nemine loquaris. Hic igitur ab altari ad suam gentem accedẽs, signis & nutibus iniunxit ei diuinam inuocationem constanter mane & uespere. Ioanni deinde praecepimus, ut librum ui potẽtiaque sua sumeret, rerũque discretionem puer adhuc subiret. Vnde nos diligens timuit, suosque parentes honorificauit. Quippe ubi erat minime difficilis, nostra mandata nullatenus contemnens. Super quẽ die natalis sui, & mortis, ac resurrectionis salus quieuit. Hic item liber minime praetermittit, qualiter Mariae uersus locum orientalem, à sua gente discedenti, suisque uelamen & intercapedo cõtigit. Cui spiritum nostrum, qui uerum imitaretur hominem coram ea, quod & uere fecit, misimus. Cuius uisu illa pauefacta, Deum obsecrat, ut se ab illo, si Deum timeat, tueatur. Contra quam ipse sic fatus est: Nil nisi Dei nuncius sum, qui tibi puerum optime crescentem promittit. Respondit ipsa: Cum uirum non tetigi, nec hoc opus nũquam dilexi, filium qualiter habebo? Inquit ille: Hoc quidem Deo leue est, atque possibile. In hoc hominibus mirandum unicumque miracu-

Ioãnes baptista.

Maria ut cõceperit, ac genuerit Christum benedictũ, contra euãgelicae historiae ueritatẽ narratio prophana.

miraculum, nostręq; pietatis munus appareat. P. Istud quidem firmè con stanterq; diiudicatum est. Illa igitur impregnata, cum eo longinquum in locum aufugit. Tandem menstruo partum præcedente distillante, cum iuxta palmã consisteret, inquit, utinam morti obliuioniq; succumberem, antequã hic mihi contigisset. Christus autem subtus eam egressus, ipsam consolãs inquit: Ne timeas, en ego tecum assideo. Deinceps Deus ipsam allocutus iniũ xit, ut palmam excuteret, sicq; super eam arruteba recentia caderent, unde ipsa comedens & bibens, cor suum corroboraret, atq; mitigaret: nemini uero uiso colloquium præberet, singulis innuens, se Deo dies abstinentię ieiu-nijq; uouisse. Eam deinceps afferentem puerum, sui non mediocriter increpabant, dicendo: O Maria, cum tuorum parentum neuter malus existeret, cur rem adeò malã perpetrasti? Illa uero puerũ ostendens, ut ipsum inde conuenirent signis iminebat. Quibus qualiter infantulum huiusmodi conuenirent sciscitantibus, ipse prius in uocem erumpens, inquit: Ego sum Dei seruiens, qui mihi librum tribuens prophetam constituit, & loco quocũq; me liorantem & utilem posuit. P. Mihi quidem orationes fundere, & eleemosynas ac beneficia distribuere, & meam matrem honorare, dum inter homines conuersarer, iniunxit: nec me uirum difficilem, sed malorum expertẽ creauit. Et super me est diuina salus in die meæ natiuitatis & mortis, & qua uiuus iterum accedã. Hoc est de Christo Mariæ filio uerbum uerax: in quo tamẽ plurimi dissentiunt homines. Sed sciendũ quidem hic Deo nunquam contigisse, nec hic uoluisse, ut filium unquam assumeret: qui quicquam perficere uolens, præcipit ut fiat, & factum est. Eum itaq; meum adorate dominũ & uniuersorum: sicq; rectum callem carpetis. Inter cohortes quædam ambiguitas seditioq; nata illa die maxima, malum incredulis maximũ afferet. Audiat igitur omnis, & cõsideret, quid de illis die aduẽtus uestri fiet: licet hodie uiã erroris proficiscãtur. Tu uero, licet ipsi minime fiẽt increduli, de die uindictę pœnitentiæq;, qua rerum certissima discussio dabitur prędica, cũ Deus ipse dicat: Nos quidem terram, omneq; positum in illa hæreditabimus, & ad nos redibunt omnia. Nec taceas item in libro, qualiter Abraham ueridicus atq; propheta patrem suum increpando, quoniam rem cæcam & surdam sibi proficere uel obesse nullatenus possibilem credebat, inquit: O mi pater, diabolum quod à Deo præcipitur, minime uolentem, & homines aberrare facientem, imitari desiste, timendo Deum, sibi malum illaturum, & te diabolis associaturum. Ipse uero obstinax respondit: O Abraham, uis ne me ab idolorum cultu recedere? Te quidem nisi recedas, lapidibus opprimã, uel à me longissime proijciam. Respõdit ille: Ego quidem pro te Deum, me fortassis exauditurum, deprecabor, qui me à te idolisq; tuis retrahet, & à malorum actu passioneq;, mea prece liberabit, idemq; tibi salutem permittat. Abrahæ igitur retracto ab eo, quod quasi Deum adorabat, Isaac atq; Iacob, prophetas scilicet, quibus nostra pietate linguam elatam atq; ueridicam cõtulimus, retribuimus. P. Hic responsum codice nequaquã subsit silentio. Moyses purus nuncius atq; propheta, quem in monte Sinai uerbo propinquo cõuenimus, eiq; misericordes atq; propicij fratrem suum Aaron prophetam fecimus. Ismaël hoc item libro nominetur, qui suo sermone ueridicus nuncius atq; propheta, suis præcepit, ut orationes funderent, & eleemosynas ac Deo debita compleret, sicq; coram Deo uir bonus inuentus est. Heforam quoq;

Silentium ieiũnio coniũctum.

Christus quis, testimonio Machumetis.

Abrahã & patris Tarrhæ concertatio de religione.

Moses propheta eximius.
Aaron.
Ismaël.
Heforam propheta.

ueridicum atq; prophetã à nobis eleuatum in locũ excelſum, in hoc uolumi
ne nomina. Iſtis quidem prophetis ortis de filijs Adæ, & ſequenter à Noë,
ac gente Abrahæ & Iſraël, quibus uias rectas narrauimus, & diligentes bo-
num contulimus. Cum diuinę uirtutes pręceptaq; legebãtur, humilitas ado
ratioq; diuina iugiter inhærebant. Illis uero ſuccedentes deteriores, oratio-
nibus abiectis, uoluptates prorſus ſecuti, malum grauiſſimum incurrent, ni-
ſi facta conuerſione benefecerint, in fide perſeuerantes. Hi namq; tales pa-
radiſum, expertes omnis nocumenti, poſſidebunt. P. Hanc quidem pa-
radiſum, ubi nemo contumeliam uel opprobrium, ſed ſalutationem mutuã
audiet, plenumq; uoti gaudium mane ueſpereq; percipiet. Deus, cuius om-
ne mandatum perficitur, hæreditatem ſuæ genti, nec ponenti uerbum iſtud
niſi cum mandato diuino tribuit. Cuius eſt quod ineſt manibus, atq; poſte-
rius, nihil obliuiſcentis Dei cœlorum & terræ, & omnium illis interpoſito-

Reſurrectio.

rum. Hunc igitur patiẽter & indurate ſupplex adora: Cui quis nomen æqua
le ſortitur? Licet homines aſſueſcant dicere, nos mortuos quiſquam uere ſu-
ſcitabitur? Nonne recordantur nos prius eos, cum nihil eſſent, creaſſe? per
Deum, nos eos diabolosq; congregabimus, igneq; gehennę ſuis cum corpo
ribus circumuallabimus. Nos enim quarumq; gentiũ deteriores, Deum mi
nime uocantes, ſicq; ſibi lucrantes ignem, optime diſcernemus, ſemotim au

Ignem omnes adibunt, ſed impij non inde liberabuntur.

ferentes. P. Sciendum quidem neminem eſſe, qui non ad ignem, quoniã
hoc Deus mandauit, proficiſcatur, ubi corporaliter etiam increduli perſeue
rabunt. Timentes autem Deum ſaluabuntur. Increduli tamen, noſtra uerba
manifeſta ſæpius audientes, à credentibus percunctantur, quæ cohortũ ſtet
firmius, adoretq; melius. Quot ſuorum prædeceſſores, ditiores atq; poten-
tiores illis, confudimus? Sed erroneos Deus dilatabit, uſquequò uideant il-
lius ſæpius dictum ſcilicet uel malum præſens, uel diem illam, qua dinoſce-
tur, quis eſſet debilior, quis'ue partem priorem obtinebit. Credẽtium autem
fidem ſemper augebit Deus: apud quem eſt bonorum reſiduum optimũ &
precioſiſſimum, remuneratioq; præcellens. Nonne uides mandatis noſtris
non credentes dicere? Nunquam nobis prolem ſeu diuitias dabit Deus. An
ne Dei ſecretum ipſi ſcandunt? an cum illo pactũ firmarunt? Nos quidẽ eo-
rum dicta ſcribemus, & eos in malo ſuo prolongabimus. P. Taliter dicen
tem firmare ore ſuo, ſentire faciemus: ipſeq; ſingularis ad nos ueniet. Plures
adorantes idola loco Dei, ut ab illis honorẽ & ſublimationem habeant, uide

Deus tradit incredulos diabolis.

bunt horam, qua nullatenus credent, eis iam illius malo contingente. Non-
ne perpendis, nos iam miſiſſe diabolos incredulis, ut de illis ſibi ridiculum fa
ciant? Tu uero nullatenus uel eos feſtinare, quoniã nil eis, niſi cõputum ſui
faciemus die, qua decenter Deum timentes corã ipſo congregabimus, et in-
credulos adductos igne ſepeliemus, quãdo nec quis ueniam poſtulabit, nec
quicquã niſi Deo iubente mãdabit: agnoſcẽtq; dicentes Deum ſumpſiſſe fi-

Summa blaſphemia, fateri Chriſtum filiũ Dei. At ueritas ſempiterna dicit Ioann. 3. Qui non credit in unigenitum, &c.

lium, ſe turpe uerbũ protuliſſe. P. Ob hoc quidẽ turpe dictum, fere cœlũ ſe
cõfudit, & tellus aufugit, omnisq; mons cecidit. Hoc eſt enim inopportunũ
& inhoneſtũ Deo, cuius iugo ſeruitutiq; ſubſunt uniuerſa cœleſtia atq; terre
ſtria, ad eum ueraciter diſtincte reditura, & ab ipſo numero certiſſimo dinu
meranda die illa. Et illius amorem aſſequetur tunc omnis credẽs, & benefa-
ciens. Tuæ quidã linguæ nullã facultatem induximus, niſi ut Deum timen-
tibus nunciũ gaudio plenũ, & caſtigamẽ incredulis nunciet. Omni ne per a
chirna

chirna destructorũ à nobis quenquam uel sentire uel ab ipso uerbum aliquod percipere potest?

AZOARA XXX.

Cur datus Alcoran.

IN n. d. p. & m. Hunc librũ, uidelicet Alchorã, tibi nequaꝗ̃ tuo malo misimus, sed ut per ipsum à rege cœli & terræ & omnium illis interpositorũ, tereꝗ̃ suppositorũ, qui post terrã & cœlos à se creatos thronũ ascẽdit cõpositum, diuinã commemorationẽ dilectionẽꝗ̃ timẽtibus dominũ infundas. Ipse nãꝗ̃ scit dictũ, cordeꝗ̃ retentũ, & occultius eo: Et præter ipsum non est Deus, suaꝗ̃ nomina formosissima. Audi uerbũ Moysis, mulieri gẽtiꝗ̃ suæ statione ob focũ ab eo uisum iniungẽtis. Vos nullatenus hic moueatis, usquequo uel ab igne ui

Repetit, sed perperam, quæ leguntur Exod. 3. & 4.

10 so uobis adducã, uel bonæ uiæ doctorẽ illic inueniã. Illi quidem illuc ascendẽti dixi: En ego Deus sum. À pedibus tuis soleas abstrahe: quoniã tu locũ benedictũ obtines. Et deinceps tu à me quidẽ electus, præter quẽ nõ est alius Deus, meũ præceptũ audi, & me adora, & orationẽ cum meo nomine funde. Veniet enim hora, omnib. mea spõte celata, qua omnis anima suos actus inueniat. À meo ꝓcepto nullatenus diuertas. Si uelle nãꝗ̃ dilectionẽꝗ̃ nõ credentiũ sequaris, malũ patieris. Sed q̃d gerit tua dextera? Respõdit: Lignũ hastile gestat, quo sæpius fulcitus alleuor, gyrũꝗ̃ faciendo tũ oues congrego, tum cętera negotia. Inquit illi Deus: Proijce ipsum. Quod ipso faciente, immẽsus serpens inde processit, hac & illac irrepens. Quod ille deinde metu semoto, me iubẽte sumpsit,

20 priori forma per me redeũte. P. Meo quoꝗ̃ præcepto manu sua alam eius attingẽte, candidissima malorũ expers redijt: sicꝗ̃ miraculũ secundũ prodijt. Ipsumꝗ̃ maiores uirtutes quasdã edocui. Me deinceps iubẽte, ut ad Pharaonẽ se præsumptuose sublimantẽ accederet, inquit: Tu Deus cor meũ aperi, negotiũ alleuia, linguã enoda, ut meus sermo promptus sit & intelligibilis, fratremꝗ̃ meũ Aharon prælatũ atꝗ̃ censorẽ in gẽte nostra cõstitue. Eo namꝗ̃ sic operũ meorũ participe, fiet meũ negotiũ firmius & castigatius: et te nostros actus oẽs ꝑspicientẽ deuotius, & crebrius atꝗ̃ diligẽtius inuocabimus. Respõdit Deus: Omne tuũ uotũ implebimus, qui te puerum etiã adiuuimus. Me namꝗ̃ iubente tuã matrẽ, ut te clausum in cista in mare ꝓijceret, ut sic ad littus te reuersum

Moses ad Pharaonem. Vide Exodũ, et superiores aliquot narratiunculas.

30 meus hostisꝗ̃ tuus susciperet, amor meus te sustinuit, uisuꝗ̃ mei eduxit, & aluit: Quoniã tua sorore dicente corã rege, ego sibi nutricẽ inueniã, ad tuã matrem te reduxi, ut cor suũ firmum & intrepidũ existeret. Te rursus homicidã liberauimus, & tu deinceps in gente Madian annorũ numero cõmoratus, iam ad horã accessisti. P. Cum itaꝗ̃ te sic ex anima mea iuui, tu fraterꝗ̃ tuus ad Pharaonẽ pręsumptuosum eũtes, ipsum formoso colloquio ad memoriã Dei ue timorẽ perducite. Illis uero respondentibus: O Deus, quot cruciatus atꝗ̃ flagella uel statim inferet, uel uictor existet? Inquit Deus: Ego cuncta uidẽs et audiens, uobiscũ sum. Ad eum igitur intrepidãter euntes dicite, uos Dei nũcios esse, & præcipite, ut uobiscũ filios Israël, in nullo noxius eis, mittat. Eos itaꝗ̃ cũ

40 diuina uirtute ueniẽtes, dicẽtesꝗ̃, diuinitus salutẽ esse datã credẽtibus, regiãꝗ̃ uiã sequentibus: incredulis aũt & cõtradicentibus, malũ grauissimũ: quæsiuit Pharao: O Moyses, quis tuus est Deus? Respõdit. Omniũ creator, hominibus omnia tribuẽs, & uias rectas edocẽs. Et ille: P. Vbi est gens præterita? Respondit: Huius rei noticia in libro omniũ capace, nec quicquã obliuiscente cõtinetur apud Deum, qui terrã applanãs, uias in ea peruias uobis patefecit, & ad aquas ad omniũ nascentiũ ortum, ut inde tum uestrũ uictum, tũ bestiarum pastum haberetis, de cœlo produxit, sciẽtibus scilicet miraculũ magnum. Et ipse nos è terra creauit, & iterũ ad eam reducet, & inde resuscitabit. Ille tamen no-

ſtris uirtutibus uiſis contrarius exiſtit, & obſtinaciter incredulus uixit, indignã ter inquiens, An ueniſtis eiectum nos è terra noſtra incãtationibus artibuſq; magicis? nos non uiciſſim cum ſimile negotium reponemus. Loci itaq; tempo riſq; terminus ſtatuatur certamini, quem nec nobis nec uobis ullatenus prætermittere liceat. Illis itaq; ponentibus ad hoc diem ſolennem, diluculo ibi facto uirorum conuentu, Pharao omnes ſuas artes & artifices in unum reduxit, illiſq; ſic aduenientibus dixit Moyſes: Caueat ſibi quiſq; ueſtri, ne Deo mendacium imponat. Nemo namque mendax aliud quàm malum ab eo lucrabitur. Illi quidem deliberãtes ambigue, hocq; ſecreto, ne Moyſes hoc perciperet, dicebant. Iſti magi nos exulatum uenientes adſunt, uel noſtros ornatus & precium delatum ſecum proponunt. Noſtris ergo artibus congregatis, linealiter diſpoſiteq; procedamus. Loco namq; ſublimior uictoriam leuius adipiſcetur. Sic itaq; progreſſi, Moyſen ſic affati ſunt: An tu aut nos cauſam noſtri conuentus inchoemus? Illis igitur Moyſe iubente primo proijcientibus funes & haſtilia, ſerpentes reptiles cernebantur. Moyſen hoc uiſo corde trepidantem corroborans atq; conſolans, quoniam uictoria donaretur, iuſſi, ut dextræ ſuæ geſtamen proijceret. Inde namq; factum ut aliorũ opera cuncta, quoniam magica fuerant, quæ nuſquam proficient, deglutiret. Illi igitur magi in terrã proſtrati, Moyſiſq; pedibus aduoluti dixerũt publice, ſe in Deum Moyſis & Aharon credere. Quibus Pharao turbatus inquit: In eum ante meũ præceptum creditis? Ille quidẽ maior eſt, qui uos artem magicã docuit. Ego uero manus ueſtras & pedes ex oppoſito ſtatim abſcindã, & in trunco palmarũ ſuſpendã. Sicq; malo perpetuo deputati dinoſcetis, quis ueſtri maius grauiúſue malum inferre quiuerit. P. Reſponderunt, Nobis itaq; tibi nequaquam ſuper uirtutes agnitas, Deumq; noſtri factorem credentibus, tuũ libitum imprime, & mandatum exerce, quod minime uitã huius ſæculi trãſcendit. Nos aũt in Deum nobis ueniam daturũ peccaminum & incantationum, te cogente præmiſſorum, credimus, qui eſt Deus optimus, poſt omnia ſuperſtes. Qui credentibus et bene gerentibus gradum in paradiſo riuis amœna ſublimem perſeueranter præbebit: incredulis aũt ad eum uenientibus gehennã, ubi nec uita ditati, nec morti ſubditi manebunt. Moyſes deinceps noſtro iuſſu educentẽ gentẽ noſtrã, & in mari uiã ſiccam præparantem abſq; timore, Pharao cum ſuis exercitibus executus, mari manu noſtra ſummerſus eſt, quia uiã rectam minime profectus eſt.

Non ui cogendi homines, ut Deum cognitũ deſerant.

Vobis itaq; filijs Iſraël ab hoſte noſtro liberatis, poſt terminum uobis in monte Sinai conſtitutum, uictum manna coturniceſq; dedimus. Comedite de bonis noſtris uobis datis, nemini facientes iniuriã. Sic enim ſuper uos mea iracũdia caderet, quæ cuilibet incumbens ſumme nocebit. Conuerſis quidẽ, & credentibus, ac bene gerẽtibus, rectoq; tramite poſtea gradientibus ueniã facio. P. Moyſes cur citius ſua gente ueniſſet, à Deo rogatus, inquit: Illa quidẽ me ſubſequitur. Ego uero te annuẽte præcedens, tuã adoptaui faciem. Ipſe tamẽ Deo dicẽte, quod propheta ille uel artifex Aſcemeli poſt diſceſſum ſuũ gentem ſuã errare fecit, reuerſus eſt, nõ minimũ iratus ſuæ gẽti, & eam increpãs dicendo: O gens, quare placitũ bonum uobis à Deo propoſitũ mẽtiti eſtis? An ſtudẽtis iram incurrere diuinã? Illi uero reſponderunt: Non ſponte trãſiuimus. Sed nobis quoddã ex ornatibus popularibus fabricare præceperũt: Cui præcepto nobis fauẽtibus Aſtemeli taurũ fudit, corporeũ, emittentẽ mugitũ, & dixit, Eum ueſtri Moyſiq; Deũ eſſe: quod ipſe tamẽ oblitus eſt. Nonne uidere poterant, ipſum impotentẽ uerbũ quotquam reddere, uel eis prodeſſe ſeu nocere poſſe?

Ira Dei grauiſsima.

Aſcemeli uitulum in deſerto fudit. Exod. 32.

Saltem

Saltem audiſſet Aaron præmonentē, dicentēq;: Vos per eū decepti, me ſequamini, mea pręcepta faciēdo, quod Deum dominū noſtrum adorādo facietis. Illi uero reſponderūt, ſe nullatenus hoc dimittere, priuſquā Moyſes reuertetur.

P. Moyſes itaq; reuerſus, percūctatus eſt Aaron, cuius prohibitione eū minime ſecutus ſit, ſuúmue mandatū non cōpleuerit? Cui ipſe taliter reſpondit: Tu matris meæ proles, nec barbā neq; capillos auellas mihi, timēti te dicturū, quoniam eos ſecernerē, tuumq; uerbū minime cōplerem. Ille deinceps ad Aſcemeli cōuerſus, quid præcepiſſet, quæſiuit. Qui reſpōdit, ſe nequaquā aceris uiſum uidiſſe. Vnde ego de prophetæ ueſtigijs manu mea clauſum, quoniā hoc bonū uidebatur, inieci. Iniunxit itaq; Moyſes, ut quàm diu uiueret Aſcemeli peregrinaretur, nec cuiuſquā cōmunione potiretur. Sicq; terminū nullatenus mēdacē expectans, illū ſolū Deum conſideret, cuius nullus eſt terminus, præter quē non eſt alius Deus, cuius ſcientia cōplectitur omnia. Deū etenim illū conflatū uel cōburemus, uel diminutū in mare proijciemus. Taliter tibi prædeceſſorū actus manifeſtamus, tibiq; prębemus ſapientiā, à qua quiſq; ſe diuertēs peccatorū ſarcinā perſeuerantē ſentiet, die grauiſſima, qua flatu buccinæ oīm facto cōuentu, pallor incredulis inſidebit. P. Dicent aūt quidā tūc, ſe X. dierū ſpacio iacuiſſe: cōſultiores uero diſcretioresq;, ſe nullatenus niſi per diē unā quieuiſſe perhibebūt. Perſcrutantibus uero, Quid de mōtibus fiet? intima, quoniā ego Deus eos radicitus confundā, ſua fundamēta plana faciēs penitus, & æqualia, nilq; ſuperius uel inferius dimittēs. Illaq; die nulli diſtorquere ſe poterunt, quādo uocantē ſe ſequātur: ubi nec tumultus aliquis efficiet, nec uerbū Dei inquietabitur: nec quis prolocutor, niſi cuius uerbū Deo placuerit, ſtatuetur, qui dinoſcit manibus inhærēs atq; poſterius. Quem tūc uelut uiuū et uerū Deum adorabūt omnia. Illic etiā malefactor omnis iacturā, benefaciēs & credens nullam iniuriā, meritiue detrimentū ſentiet. Taliter Alchoran Arabice diſpoſuimus, & correctiones inſcripſimus, ut per ipſum omnes credētes atq; memores efficiantur. P. Cum Dei ueri ſit omnis ſublimatio, Alchoran propalare minime properes, priuſquā tibi cuncta ſua præcepta diſcernere permitto. Deum igitur iugiter preceris, ut tuā augeat ſapientiā. Hoc quoq; prius Adæ pręcepimus, cuius ipſe prorſus oblitus, in noſtris mandatis minime perſeuerans repertus eſt. Cui tamē ut angeli ſe ſubijcerēt, nobis iniungentibus, omnes præter Beelzebub paruerunt: quē Adæ mulieriq; ſuæ peſſimū hoſtem futurū, ego patefaciens perſuaſi, ne illos educeret à paradiſo, ubi nec fames, nuditáſue, ſeu ſitis, aut feruor accidet. Sic enim illis labor immenſus incūberet. Diabolus autem econtra ſic affatus eſt: Ego te quidē Adā ad æternitatis & imperij nunq; ſeneſcentis arborē inde comeſtū adducā. Vnde cibatis illis, mēbra genitalia patuerūt, quę de paradiſi folijs ſumptis tegere nitebatur. Sic igitur Adā, à Deo minime præceptū operatus, ius mortale ſubiuit. Illis tamē deinceps ad amorē Dei redeuntibus, prius male pacta Deus cōdonauit, uiā inſuper rectā patefaciēs. Vnde licet eis iniūxiſſet, ut omnis aduerſans alij deſcēderet illinc: uerū eis uiæ dogma patefecit. P. Huius autem uiæ omnis imitator, hic ſæculoq; futuro timoris omnis expers permanebit. Omnibus autem me derelinquentibus, & meum nomen non inuocantibus, uiam anguſta, & conuentu publico cæcitatem inferemus. Omnis tum huiuſmodi dicet: Cur me ſæculo præſente uidentem hic lumine priuas? Cui Deus ſic reſpondebit: Tu quidem meorum operum atque præceptorum oblitus, hodie noſtra premeris obliuione. Tale namque promeretur malefaciens, noſtriſq; præceptis reſiſtēs. Alterius quidē ſeculi ma

Tuba conuocabit ad iudicium nouiſsimum. Nouiß. dies.

Interceſſores cōram Deo.

Alcoran non feſtinatò publicandus.

Adæ lapſus. Diaboli ſermo ad Adam.

lum grauius est, perpetuumq;. Quare nõ perpendunt, quot gẽtes per alchirna præcedentes, quorũ habitationes atq; labores moderni possident, confundimus? Hæc tamen peritis non minimã noticiã adhibent, uindictæ quidẽ negotium statim sequeretur, nisi propter uerbũ Dei præsignatũ, ratum quidem & immutabile. Eorũ tamen dicta patienter sustinendo indura: & Deum ante solis ortũ & occasum, nocte quoq;, horisq; diurnis, usquequo mercedẽ ex meritis assequeris, deprecare, nec oculos tuos unquã ad uxores alienas, licet hoc mũdo speciosas & preciosissimas, cõuertas. Apud Deum etenim timentibus, benẽq; sperãtibus, res multo splendidior & melior reseruatur. P. Præcipe tuæ gẽti, ut patiẽter & iugiter orent, cum nos illis uictũ & uestitũ præbentes, ab eis minimè talia exigamus. Sed inquiunt: Si diuinis cũ uirtutibus aduenisset. Nõne testimoniũ de prioribus libris attulimus: Si cum malis aũt eos obruissemus dicerent, ante malorũ iacturæq; contingentiã se nostris paruisse præceptis, si sibi nuncij mitterentur. Dic igitur, expectent illi simul & ego, usquequo manifeste discutiatur, qui uiam rectam diuinaq; præcepta secuti fuerint.

Non concupiscẽda uxor aliena. Bene præceptum quidẽ, sed non obseruatũ à Machumet.

Miraculis non opus esse inqt, quum doctrina ipsius confirmetur scriptis authenticis. Da demõstrandi.

AZOARA XXXI.

IN n. d. p. e. m. Quanquam hominibus inde parũ tractantibus, suus ad iudicij diem trãsitus plurimũ accedit. Aliud aũt nouũ illis ex Dei parte missum auscultãt & irridẽt: suo nequaquã corde thesaurizantes illud, sed indignando dicentes: Iste nil aliud quàm homo, sicut & nos, cum arte sua magica nobis accedit, cuius uolumẽ allatũ uel somniũ est, suumúe fictitiũ. Sed Deus omnium auditor & cognitor, omne uerbũ cœlo terraq; propalatũ dinoscit. Villa quoq; prius nõ nisi per confusionẽ & uim illatã, ad fidem conuersa est. Alios enim nuncios carnales atq; durabiles, cibis potiẽtes ante te misimus, quod à sapientibus quæsitũ perfectè cognosces. Cum quibus nostro ueraci termino firmato, dilectos nostros saluauimus. Incredulos aũt pessundedimus. Cur igiť non timetis, cum uobis librũ nostra præcepta ferentẽ misimus? P. Quotquot uillarũ noxiarum, quarũ loca cæteris gentibus restaurauimus, huc usq; cõfudimus, cum malorũ præsenserãt aduentũ, libenter se retraherent. Vos aũt perfidiã minimè derelinquetis, sed ad uestras mansiones reuertetis, usquequo percũctati dicetis: Nos quidẽ erronei malefecimus. Hoc quidẽ uerbũ tacebitis, nisi prius quasi messis manu uestra prostrati. Nos quidẽ ueritatẽ crebro sistentẽ falso prætuimus, ut ipsum cõfunderet. Vobis aũt tum ob falsiloquiũ, tum ob incredulitatẽ malũ inferet Deus: cuius sunt uniuersa cœli terræq;, cui semper assistũt, ipsum iugiter inuocãtes nocte dieq; totius experte ludibrij. P. Vbi sumpserũt è terra sibi constitutũ Deum, & effectũ? Si esset Deus nisi unus, omnia funditus periret. Deus aũt excelsi throni dominus, dictum eorũ abhorret, cuius omnium opera perscrutantis, minimè facta perscrutabitur, quisquam illius loco Deum aliũ assumens: quod uerũ esse, nemo deiurare poterit. Hic sermo præsens etiã adhuc, atq; præteritũ amplectitur. Plures etiã ueritatis inscij, ab ipsa longe dissident. Prophetam nullũ ante te misimus, nisi qui perhiberet Deum unum solum esse. Me igitur omnis adoret. Dicũt aũt plures, Deum nullatenus hoc uolentẽ sumpsisse filiũ, qui tamen bonos homines, qui uerbum præceptũq; Dei nullatenus transgrediuntur, diligit, sciens quod manibus inhæret & posterius; corã quo nemo nisi suo iussu prolocutor uel exorator statuatur, Deũ scilicet timẽs. Ponẽs aũt secundũ Dei loco, gehennã, prout mali merẽtur, introibit. Nõne uidẽt increduli, quomodo cœlũ & terrã illis primo creatis, clausis atq; sterilibus aperuimus, et ex qua omnia uiuẽtia produximus? Cur igiť nõ credũt? P.

Non contemnẽdus Machumet, ut homo: siquidem alios mortales prophetas contempsisse, obfuit.

Vnus Deus.

Filio Deus caret.

Atqui ueritas ostendit nobis unum aduocatũ Iesum Christum, &c.

In terr

In terra quoqꝫ montes magnos ad ipsius firmitatẽ, & ualles atqꝫ planicies ad itinera trãsitusqꝫ cognoscendos, & cœlũ tectum optimũ posuimus: quæ stulti nequaquam admirari sciũt. Diem itẽ & noctẽ continuauimus, & solẽ ac lunam, & omnes in circulo mobili currentes fecimus. Nec ante te quicquam immortalem condidimus hominũ, ut te mortuo superstes existeret. Omnis enim mortem gestabit, & uobis omnibus ad me redituris, quibusdam bonũ quibusdam malũ inferam. Increduli tamen te uidentes, diuinum nequaquã nomen inuocantes, te non adorantem idola sua deridebunt. Homo enim res est festinans, & transitoria. Me autem meas uirtutes patefaciente, nolite festinare, uel impetum facere. Sed ipsi quærent à te terminum illum, si uerax es. Sciant autem omnes increduli, quorũ faciebus atqꝫ lateribus ignis inhęrebit perpetuus, eum terminũ ex improuiso futurũ, nemine prædocẽte ipsum. Tuncqꝫ stupidi facti, nusquam diuertere se poterunt. P. Similiter cæterorum prophetarum ante te derisores, ex sui ludibrij modo malũ sustinuerunt. Sed quis tuebitur uos die seu nocte à Deo? An illi, quos adoratis Dei loco, qui nec se à nobis liberare, neqꝫ uindicare queunt? Illos autem Deum nominare desinentes, parentesqꝫ suos, in uitæ prolixitatem protraximus. Nonne uidere queũt, quod terram è capitibus suis minime fecimus? An se uictores fore cogitant? Ego quidem uos nequaquã alloquor, nisi cum uerbo diuinitus misso, surdis inaudibili. Malo uero quoquam eos attingente dicunt, per Deum, nos ad nostri detrimentum uiximus. Illa namqꝫ die, qua nullus iniuriam sentiet, nec beneficium quotquam, siue fuerit aureus, sinapis ue granũ computãdo pętermittemus, actusqꝫ omnium æquilibriter examinabimus. Moysi quoqꝫ, nec non & Aaron, alfurkan lucem atqꝫ memoriã timentibus corde Deum, & horam uenturam tribuimus, sicut & hanc sibi doctrinam. Cur igitur non credunt eam? P. Abraham quoqꝫ prius discretam rerum actionẽ per me doctus, me audiente, patrẽ suum atqꝫ gentẽ increpans, quæsiuit, Cur in idola credebant? Cui illi respondebant, se reperisse, parẽtes suos adorauisse illa. Eo quidem dicente, Tunc eos parentesqꝫ suos errore manifesto detineri: responderunt, Hic ne serio seu ludi ore locutus es? Inquit ille: Vnum solũ Deum, cœli terræqꝫ conditorẽ esse testor. Egoqꝫ per Deum uestra fallam idola, ut sic saltim cõuertatis uos ad fidẽ. Fregit igitur omnia præter maximũ, ad quod redirent. Illis deinde quærentibus, quis hoc perpetrasset? responderunt alij, Se audisse illud fieri à quodã puero, cui nomen Abraham. P. Illum deinceps eorũ præcepto in præsentiã hominum, qui testes inde fierent, adductũ interrogabãt, An hoc de suis idolis peregisset? Quibus ille respondit, Hoc à maximo superstite perpetratum esse: quod & ab ipso, si quicquã proferre posset, percunctarẽtur, iniunxit. Illi itaqꝫ ad se cõuersi, capitib. inclinatis cõfessi sunt, se malos et erroneos extitisse. Quibus ille dixit, Nonne sciuistis, eà nihil perferre potuisse? Cur Dei loco, bonorũ & malorum impotentes adorastis? Hic quidem & uobis & illis est inutile. An indiscreti uiuitis? Dixerunt uero cæteri: Ad idolorum uindictam ille comburatur. Deus autem ignem frigescere, & salutem super Abraham quiescere iussit. Illi quidem nocere uolentes, perdidimus: Ipsum autem & Loth liberantes, ad terram benedictam, ad opus gentium duximus. Et eorum alteri Isaac & Iacob, docentes homines uias rectas, proficisci dedimus. Quibus & orationis studium, & eleemosynarum, ac decimarum donum, fidemqꝫ

Homo res fragilis.

Dies nouißima incerta: sicut fur in nocte ueniet. Matth. 24. & Dan. 12. Impij agent impie, &c.

Tantum uerbis diuinis loquitur Machumet. Os impudens.

Moysi et Ahàron datus codex alfurcan.

Abraham idololatriam oppugnat.

Patres inepte imitantes.

Abraham puer simulachra euertit. Iudaicum somnium.

Philo etiam refert, ignibus addictum fuisse Abrahã à Chaldeis.

Loth. dẽq; diuinã iniunximus. Loth quoq; nos propicij, quoniã numero bonorũ inerat, ipsum scilicet sapientẽ fecimus, & à uilla male gerentiũ & incredulorũ eduximus. *Noë.* Noë quoq; nos prius adorantẽ exaudientes, gentemq; suã ab illa peste generali liberauimus, & à suis cõtradictoribus, quos uelut pessimos summersimus, uindicauimus. *Salomon.* Nos item testes iudicij Dauidis & Salomonis quod de ouium in hominum cultus ingressu protendebant, Salomonem iudicando perspicaciorem, & in omnibus sapientem atq; discretum fecimus. *Dauidi fabulosa quædam affingit.* Dauidi quoq; mõtes & aues Deũ inuocantes submisimus, & magistrũ Martialiũ indumentorũ, quibus lite firmitas atq; cõstantia paratur patefecimus. Et non inde gratias agetis? Salomonem rursus præbuimus, ut cum suo præcepto uocatus, immensus ad terram benedictam curreret: Et nos quidem scientes omnium existimus. P. Per ipsum item dæmones subtus terram & aquas ad mira gerẽda profecti sunt, me singula perspiciẽte. *Salomoni dæmones subditi, ex traditione Iudæorum exorcistarum.* Iob rursum clamantem, Tu Deus omnium pijssimus atq; misericors, à malo superueniente me protege: nos exaudientes malum abstulimus, gentemq; sibi suã atq; substantiam restaurauimus: cum simus propicij timentibus, & orantibus ac remunificentibus. *Iob. Eam historiam optima fide reddit, & interpretatur.* Ismaël item & Hesdra, & Alchifla, indurantes omnes, & patientes, ac boni, nostram senserunt pietatem & misericordiam. Et Ionas, licet iracundus discederet, cogitans nos nihil super id quod inuocabat posse, tenebris inclusis ait, non esse nisi Deum unum, se uero malum extitisse. *Ionas.* Nos igitur respondentes illi, eum à tenebris liberauimus. Quippe nos saluamus singulariter credentes. *Zacharias pater Ioannis.* Zachariam item, inuocando Deum, & dicentem, Tu Deus omnium optimus hæres, ne me solum dimittas: exaudiuimus, suamq; mulierem adaptauimus eis, quod Ioannem dedimus. Quia ad nos adorandum proni, et diligentes, ac humiles semper reperti sunt. Omniũ rursum mulierum optimæ, ab omnibus intactę uuluæ, nostram animã insufflauimus, et illam filiumq; suum manifestum miraculum gentibus posuimus. P. Mea quidem est gens, & ego sum Deus uester. Me ergo adorate. Sed licet gentes mea præcepta discrepant, ad me cunctæ redibunt, nec quis credens beneq; faciens quicquam suorum operum, cum nos omnia scribamus, amittet. Villa uero per nos confusa, nunquã conuertetur, usquequo Gog & Magog exeant, & gentes undiq; conueniant. *Gog & Magog.* Hora uerace tunc appropinquãte, quam suis oculis increduli uidentes lugebunt, dicentq;: Heu heu, cur unquam erronei uel mali fuimus? Deus autem tunc inquiet: Vos, & quos adorasti Dei loco, gehennę lignum eritis, quò perseuerabitis. Quo minime tenditis, si illi dij, quos inuocatis, ueraces essent, atq; iusti. Sed nũc uos omnes illuc ituri, ignis strepitum atq; feruorẽ nil audientes gustabitis: unde prius benefaciens retrahetur, nec quid inde sentiet, nec illud maximũ negotiũ timebit: sed perseueranter angelis sic alloquentibus eos associabitur. Hæc est illa dies, quàm prædicauimus, qua Deus scilicet cœlũ inuoluet atq; plicabit sicut chartã: & sicut primo, ita nunc secundo faciet. Hoc enim uobis incumbit, ut iteremus. Post cętera quidẽ uerba in psalterio scripsimus, istud solũ de primo aliquo casu audierat: Quoniã uiri boni terrã hęreditabũt, ad quẽ Deũ inuocãtes applicabũt. *Iusti hæreditabunt terram. Ps. 36. &c.* Te quidẽ sola pietate nostra gẽtibus misimus, ut sola præcepta nostra doceas dicẽs: principaliter non esse nisi Deũ unũ, à quo si qui se diuerterint, dic te fecisse nunciũ, & nullatenus scire, utrũ terminus sui reditus affinis sit, an remotus, & an malum propinquum sit, an longe uenturum. Hoc enim

solum

solum prænoscitur à Deo domino nostro uero iudice, æquè dictum cordeq; retentum dinoscente, qui nobis aduersum incredulos auxilietur.

AZOARA XXXII.

IN n. &c. Genus humanũ, Deum time, quoniã horæ maximæ terræmotus est timendus, die resurrectionis, quando nutrix suum alumnũ renuet, prægnans aborsum faciet, omnisq; (licet falsò) uidebitur ebrius. Quoniam Deus malum inferet grauissimum: qui scripto notabit omnem insipiēter ratiocinantem in Deum, & sequacem diaboli mali. Singulos namq; tales aberrabit, & ad ignis pœnam mittet. Quare de resurrectione dubitat quisquam? Nonne uos è terra primo plasmauimus: secundo à spermate primi præiacente, sanguineq; sequente: tertio coagulata massa: quarto forma similitudinis, non nunquam dissimilitudinis produximus? Vobis quidem ad plenam noticiam ex plano singula, qui matris aluum conceptui mansionem ad terminum scitum efficio: post quem pueros educo, & ad uirilitatem integram adduco. Et erit quidam mortis iuri cito suppositus, quidam autem ad uitam peiorem deductus: ubi primo discretus inscius efficitur. Terra quidem stabilis aqua super ipsam cadente, mouetur atq; fructificat: & ex omni nascentiũ genere duo parilia decentia per eam orta sunt. Hæc quidem digna sunt memoria, quod Deus est ueracissimus, mortuos uiuificans, & omnipotens, & è foueis resuscitans omnes in hora totius experte mendacij. Quidam in Deum insipienter inuecti, libro manifesto contradicentes, in hoc sæculo dedecus, & in futuro pœnam ignis patientur, secundũ actuum præcedentium mensuram, Deo nocente nemini. Quidam item non recto modo Deum inuocantes, si quid boni lucrantur, credent in illum: si quid autem mali, faciem suam auertunt. Et sic hoc, aliudq; sæculum, quod est damnum maximum, amittēt. Errore autem longinquo inuoluuntur, quoniam Dei loco bonorum & malorum impotentes adorãt, proniores ad sibi nociuum, quàm ad commodũ: Sicq; dominus est prauus, sibiq; seruientes nequam et imperiti. Deus autem omne suum uelle complens, Paradisum iocundã credentibus & benegerentibus tribuet. Aestimans Deum nequaquam futurum uindicem in hoc, sæculoq; futuro, per funē cœlestem ascendat, & an sic sua quiescat iracũdia, perpendat. Iam tibi cœlitus missa re manifesta, quos uult, in uiam rectã Deus diriget: qui super omnia potens, illa die credentiũ & Iudæorũ, ac leges uariantium Christianorũ, item & gentiliũ ac incredulorũ iudex atq; discussor interierit. Nonne uidere queũt, qualiter uniuersa cœli terræq;, ac sol et luna, simul & sidera & mõtes, ac arbores & bestiæ, pluresq; gentiũ, cæteris in malo suo manētibus, Deum adorãt? A quo quilibet dedecoratus, & repulsus, nusquã adoratur. Controuersantibus Deo, simul & incredulis, ipse totũ uelle suũ perficiēs, uestes igneas adaptabit, eorũ uentres et capita, cutesq; foco uoluēs perpetuo, exireq; inde uolentem repellens, ac feruorem indeficienter degustet.

P. Credentibus, & benefacientibus paradisum præbens, illis armillas aureas, & margaritas, moniliaq;, uestesq; sericas adaptabit, uiamq; rectam, uerbumq; gratum edocebit. Incredulis autem, & à uia præmonstrata se diuertētibus, & templum Haran, cuius peregrinationem iugẽmque mansionem æquè bonas posuimus, minime diligentibus, uel malum inferentibus malum grauissimum imprimet. Abrahæ quidem hic templum fundare, & ipsum benedicere ac emundare, propter aduenientes & inibi morantes, ac

Dies nouiss. formidabilis. Ve lactentibus, &c.

Resurrectio probatur hominis formatiōe in utero materno. Quæ res à physicis rectius explicatur.

Idola simul & eorum cultores uituperat.

Astysmo ludit in eos, qui non credunt Deum iudicem.

Christiani leges uariantes. Accusat enim quanquã falsò, ut scripturæ sanctæ falsarios.

Pœnæ impiorum.

Paradisus & felicitas piorum.

Inuisere templum Mechæ quãti meriti sit.

Deum adorantes, Deoq́ nullum statuere participem, & ad templum prædi-
ctum peregrinationem prædicando persuadere, quo super bestias undique
ueniant, ut sibi proficuum testificando uideant, diebusq́ determinatis Deũ
nominãdo bestias sacrificent: Vnde tum se tum pauperes & egenos pascãt,
negotiaq́ sua peragant, & uota compleant, ac templum uetustum circume-
ant: quod factum maximum à Deo summe remuneratur, iniunximus. Om
quidem bestias licitas statuimus, exceptis superius adscriptis abstinẽtiæ. Om
nem rem malam, & falsum testimonium euitate: nec iniuste Deo partici
pem statuite. Hoc enim agens, est quasi quis è cœlo decidens, uel ab auibu
deuorandus, uel à uentis in puluerem redigendus. Qui Deum corde timẽs
ipsius præcepta maxima peregerit, post templi beneficium summum profi
cuum hora determinata suscipiet. Cuiq́ gẽtium locum scitum disposuimus
ubi Deum inuocando & glorificãdo ipsi, qui est unus & solus, bestias imm
larent hora præscripta. Vnde sibi uictũ & pauperibus ac egenis acciperẽt i
Dei nomine. Bonis etenim summũ gaudium est sperandũ, amorq́ diuinu
cum illi cordibus supplicibus iugiter orant, accidẽtia sibi patienter sustineã
eleemosynas & hostias diuino præcepto peragãt. Quippe Deus hominibu
omnia cõmoda fecit, ut sibi grates inde reddãt. * Qui carnes cruorem ue sili
nequaquã assumit, sed ut timeatur, appetit. Ipseq́ bonis bonum nunciũ mi-
tens, eos à malis protegit: Subdolum autem, & furem, uel incredulum nul
tenus diligit. Suis expugnatoribus, uelut iam prædiximus, malum ingeran
& Deus est uindex optimus, firmus, & immensus, qui uult rebelles & uin
ces fieri. † Aliter enim turres, & mesquide, templaq́ quibus Deus multũ in-
uocatur, penitus pessundarentur, & è domibus suis eijcerentur iniuste dice
tes: Deus est dominus noster. Illi quibus ego Deus, omnium rerum finis, co-
piam & sufficientiã indulsi, tellure orationibus insistunt, eleemosynas ac d-
cimas tribuunt, remq́ scitam præcipiunt, nefanda prohibent. Sin autẽ tibiq́
contradixerint, similiter & prædecessoribus fecerunt, uelut Noë & Hat atq́
Themuth suæ gentes. P. Abrahæ quoq́, necnon & Loth suus populu,
gensq́ Madian, Moysiq́ sua contradixit. Ego uero spacium illis incredulis
permisi, deinceps eosdem suo malo cepi. Quot uillarum manu nostra suan
ob maliciã pessundatarum apparerent uestigia, parietibus & puteis ac mu-
nicipijs superstitibus: Quare per terras non proficiscuntur, ut sic saltem co-
da sensata & aures audientes acciperent: Oculorum etenim cæcitas minus
officit, quàm cordis. Sed quanquam plures ad malũ sint promptiores, Deus
à termino iam præscripto nequaquã digreditur. Apud ipsum autẽ erit dies,
quales sunt anni mille à nobis dinumerati. Ad nos autem opportebat redire
uillas omnes, quas post spaciũ primo datũ diruimus. Vos homines, ego tan
sum castigator et expositor. Omnes credentes & benegerẽtes, ueniã uictũq́
bonũ assequentur: Nostris præceptis resistẽtes, igni deputãtur perhenni. A
Deo quidẽ nullus nũcius seu propheta missus est, nisi à cuius corde diabo-
cis suggestionibus & uoluptatibus affecto malum abradat, & bonũ inserat
Deus, ipse sapiens & incompræhensibilis. Diabolus autem hominibus in-
firmi cordis mala uisu formosa parat. Sed illi longis inuoluentur contrarieta
tibus. Semper enim cõtradicent Dei præceptis, usq́quo uel hora subita, uel
malum improuisum superueniat. Illa quidem die Deus iudex credẽtes & be
nefacientes in paradisum introducet, & omni suo uoto ditabit: Incredulis &
contradi-

Pauperum sustentatio è sacrificijs.

Falsum testimonium uitandũ.

Simile de idolatris.

Omnibus gentibus à Deo præscriptus locus diuini cultus. Euãgelium docet, neque in Hierusalem, neq; in mõte Garizim ueros adoratores Deũ colere. Ioan. 4. &c.

** Deus non carnes uictimarũ, &c. requirit, sed ut timeatur.*

Optimè doces hic ô Machumet, cum ps. 49 Mich. 6. etc.

† Necessũ ut religio defendatur armis: nẽpe falsa. Nam uera et Christiana cruce propagata est.

contradicentibus dedecus & malum inferet. Prædatum uel expugnatum profecti, & armis uel natura mortui, à Deo optimo remuneratore mercedē maximam adipiscentur, in optimo idoneoq; loco statuendi. Consimiliter facta sibi rependens, & ob hoc deinceps iniuriam recipiens, Deum pium ueniæ datorem uindicem habebit, qui diei noctem inducit, & ècontra, præter quem non est Deus. Ipse quidem est immensus & uerax, adorata uero sui loco mendacia. Ille quidem aquas de cœlo dimittit ad terræ uirorem, omnia quoq; terrestria æquoreaq;, & naues mari currentes Dei præcepto hominū commodo fecit. Cœlum ne cadat in terram, nisi mandato suo, sustinet, & ueniam ac misericordiam hominibus præbet, quos uiuificat atq; mortificat, nec non & resuscitat. Eius enim est omnis uirtus atq; potentia: homines tamen permanebunt in credulitate. Cum à nobis cuiq; gentium lex, quam sequuntur, sit imposita, in tuo tibi minime controuersantur negotio. Sed tu Deum adora, cuius est uia recta. Tecum disputare uolentibus dic, Deum solum omnes actus tuos agnoscere, qui die postrema lites omnes & contrarietates discutiet: quod uelut libro præscriptum sibi leuissimum est, cum & eius sint uniuersa. Aliud inuocantes loco Dei, cuius demonstratione scientiaq; carēt, uindice carebunt. Quorum facies in nostrarum uirtutum lectione colore immutantur, et ipsi ferè lectoribus eorum malum inferunt. Vobis quidē isto deterius prædico, ignem uidelicet perpetuum, uobis à Deo prædestinatum, uiamq; malam. P. Vos uiri, nouam à me parabolam audituri, memores efficiamini. Omnes adorati à uobis, Deiq; loco uocati, culicem unum facere nullatenus possunt: nec uos illis quicquam auferre, si nobis subripuerint. Et sic omnes uos, interrogans scilicet & interrogatus, debiles et inanes estis. De Deo quidem firmo preciosissimoq;, quia nequaquam modo debito loquimini, qui cognoscens omnia, ex angelis & hominibus nūcios mittit, optime discernens, quid manibus inest, quidq; posterius. Vos itaq; uiri boni, coram Deo uos flectite, ipsum adorantes, & ad processum in anteriora benefacite, & lites pro posse uestro facultateq; peragite. Hoc etiam præcipit Deus, nil nisi iustum in lege disponens, quam pater uester Abraham tenens, uos fideles & credulos primo uocauit. Vnde testis est hic noster propheta, sicut & uos cæterarum gentium testes eritis. Orationes igitur & eleemosynas ac decimas faciēdo, Deo cohærete, qui dominus uester, bonus & iudex optimus.

Deus qualis, et quantus.

Si quis disputare uelit, ad nouißimū iudiciū translatio est offerenda.

Factitios Deos nō posse uel unum culicē facere.

Bella suadet.

Abraham Machumeticæ legis consors, scilicet.

AZOARA XXXIII.

IN n. &c. Salus & multiplicatio credētibus, cordeq; deuoto iugiter orantibus, & otiosa prauaq; uerba linquentibus, & decimatoribus, & castitatē ubiq; nisi cum proprijs uxoribus, aut sibi subiectis, et ancillis, obseruantibus: Inde namq; nulla fiet querimonia. Aliud autem quærens, malis adnumerabitur. Depositi custos fidelis, & uerbis constans, ac iugiter orans, hęredes existunt. P. Alferdeum enim hæreditabunt, & in perpetuo manebunt. De luto quidem hominem fecimus prius, consequenter ex conceptu spermatis in locum notum, unde sanguis primo, secundo coagulum, demum ossa carne tegenda creantur, formam composuimus. Omneq; nostrum opus est formosum, optimeq; cōpositum. Postea quidem moriemini: Demum uos resuscitabimus, qui uestri nequaquam obliti negligentesúe, VII. operibus cooperuimus, & aquas in terram de cœlo misimus, quas nostra uoluntas prohibere posset: unde palmarū & uitium hortos pomaq; multimoda comestibilia,

Castimonia.

Depositi fides.

Hominis formatio.

biſia, nec non & arborem de monte Syon exeuntẽ uirtuoſam & intinctioni ciborũ cõmodam produximus. Vobis itẽ in beſtijs miranda fecimus. Quippe illæ uobis multipliciter cõmodæ, tum ab uteris ſuis cibos uobis emittunt, tum ſarcinas ueſtras leuant, tũ ipſæmet ueſter cibus efficiunt. Nos quidẽ miſimus Noë, dicentem ſuis: Deum præter quem nõ eſt alius, adorate, timoris expertes. Eorũ autem plures increduli dixerunt, eum nil præter hominẽ eſſe, qui ſuper eos exaltari uoluit. Deo nãq; uolẽte, hic deſcenderẽt angeli: quod nec nos nec patres noſtri prius uiderunt. Hunc aũt nil prȩter hominẽ inſanũ & amentem, ſaltem ad horã dimittite. Illi igit deprecanti, ut nos eum de ſuis cõtradictoribus uindicaremus, iniũximus, ut arcam iuſſu noſtro præceptoq; fabricaret, terminoq; ueniente, quod per aquã exeuntem de Tannor perpenderet, omnis generis rerum duo paria induceret. Peribit em̃ omnis, niſi quem ſermo præcedens ratus liberauerit à ſummerſione. Tu igit pro illis me nequaq; preceris. Sed cũ nauem cum tuis aſcenderis, Deo te liberanti à gẽte peruerſa gratias redde, & ut te loco bono ſiſtat, cum ille ſit optimus ſtatutor, ſuppliciter exora. Quod quidem opus noſtrũ ſatis eſt ſapientibus admirandum. P. Alijs deinceps à me generationibus creatis, ex ſeipſis nuncios miſimus, dicentes: Inuocate Deum, nil timentes: quia præter eum nõ eſt alius. Illi aũt increduli tum illi, tum diei futuræ contradicentes, quibus abundantiã humanã præbuimus, dicebant: hic nõ eſt niſi homo, comedens & bibẽs sicut nos, prædicãs tamen nos mortuos & in puluerẽ redactos, item ſurrecturos: cuius uere ſequax perdet. Quippe Deo mendaciũ imponit, cui nos minime credemus. Seu nãq; uiuamus, ſeu moriamur, nõ reſuſcitabimur, cum nõ ſit, niſi hȩc uita tantũ. Illũ itaq; precantẽ, ut eum de ſuis cõtradictoribus uindicarem, exaudiens, pollicitus ſum eorũ paucos futuros reſiduos, & eoſdem ſe repræhenſuros. P. Illos itaq; pro uoce uerace repulimus, & deſtruximus, & eorum loco generationes alias excitauimus: quarũ nulla ſuum terminum uel antecedit, uel ſubſequitur. Nobis itaq; nuncios mittentibus, cuiq; contigit, quod ſua gens cõtinuate ſuccedens cõtradixit illi. De quibus nos mira facientes, incredulis nõnunq; moram fecimus. Moyſi quidem & Aaron fratre ſuo miſſis ad Pharaonẽ, gentemq; ſuã, illi uelut præſumptuoſi cõtradicebãt, dicentes: Nos quibus gens ſubijcitur, quomodo credemus illis duobus carnalibus, ſicut & nos ipſi? Perierunt igitur, & cõfuſi ſunt. Sed Moyſi quidem librum ad ſcientiã memoriamq; dedimus. P. Filiũ igit Marię, ſimul et ipſam, hominibus miraculũ facientes, ipſis locũ bonum & aquis amœnũ habitandũ præbuimus. Vos itaq; nuncij de bonis comedite, bonaq; facite. Ego nãq; ueſtros actus omnes perſpicio, quem timentes adoretis. Gentes uero noſtra præcepta diſcrepantes, ſuæq; legi congaudentes, in illa uſq; ad horam præfinitam derelinquite. Cogitant aũt me neq; prolem neq; pecuniam daturum, niſi feſtinanter et ad nutum omnia perpetrare. Sed per memetipſum iuro, illi futura neſcient. Deum timentes credũt ferentibus mandata noſtra, & minime ponentibus Deo participẽ, atq; paueſcunt. P. Diſtributores noſtrorum bonorũ ſibi datorũ, & credentes ſe redituros ad Deum, ad bonũ opus agendum proni prõptiq; ſunt: Quibus nulla fiet iniuria, noſtro libro ueraciſſimo prohibente, nec iniungente cuiq; niſi tantũ poſſibile. Corda uero clauſa, reſiſtentiaq; noſtris præceptis gerentes, ſua negotia tarde peragent. Sed cũ eorum magnates ſumemus, precatũ uenient, Pro illis aũt nemo precet, quoniã

Noë meminit, quod ſæpe antea fecit.

Reſurrectio.

Fatum.

Moſes et Aarõ ad Pharaonem.

Ieſu et Mariæ beatitudo.

Qui ad opera bona idonei.

Aſſerit ſuam authoritatem.

per nos nullam uindictã habebunt. Illi namq; nostris auditis pręceptis, incre dulí manebant. Quare res discretè nõ perpenditis? An præceptum itẽ uobis, non missum patribus uestris, mittemus? An quis uobis propheta missus est, ignoratis? P. Cur eum diuina præcepta ferentem, dæmoniacũ appellatis? licet uestri pluribus ueritas nequaq; placeat. Si ueritas uelle uestrum sequeretur, cœlum & terra cum suis omnibus periret. Nobis enim gerenda præcipientibus nõ obediunt: cũ nos optima pecunia pleni, datoresq; largiflui, de sua nil quæramus pecunia. Ipsi quidem ad uiam rectã per te uocati, non credunt, sed suo permanent in errore. Quibus quanq; nos misericordes omne

Patribus enim homines missi sunt, nõ angeli: quod dicit eos postulare.

19 malum auferemus, nunq; à sua malicia declinarẽt. Sic itaq;, cum nunq; mali cõuersi sint ad Deum, illumúe precati, anteq; illis mali grauis portam aperui, desperatos eos pessundedi. Deus quidem, ad quẽ omnes redibitis, uobis oculos auresq; tribuens, & corda, uos audientes & uidentes ac intelligentes efficit: Sed uestri paucissimi grates illi referunt. P. Ipse quidem est uitæ mortisq; tributor, noctis dieiq; uicissitudinẽ operans. Sed uos tantum indiscreti uiuitis, antecessorum uestrorum dicta referentes huiusmodi: Nos mortui, & in ossa puluaeremq; redacti, quomodo resurgemus? Illud quidem mandatũ, nostrum mandatum est. Sed illi parentum suorum mirabilia renouãt. Quæsiti tamen à te, cuius sit terra terrestriaq;? dicent, Dei. Cur igitur non remini-

Atqui antea Niniuitas cõmemorabas per Ionã cõuersos.

Nõ infirmis rationibus unum Deum colendũ esse probat.

20 scuntur? Interrogati rursus, Quis dominatur septem cœlis, immensoq; throno? perhibebunt, Deus. Eum itaq; quare non timent? Si quæras item eos, in cuius manu sit omne præceptum atq; iudicium, & donum? inquient, Dei. Cur igitur ridiculum committunt? P. Nos ueritatem nunciamus: Illi uero falsa perhibent. Deus nequaq; filium seu participem sumpsit, Deum alium. Tunc enim quisq; cum suis facturis ueniens, in alium insurgeret. Deus autẽ occulta manifestaq; dinoscens, tale uerbum abhorret, & se super ipsum exaltat. Tua uero sit oratio: O Deus, me nullatenus tale dictum doceas, nec malis annumeres. Ego quidem te docebo, quæ illis agenda mandaui, potens in huiusmodi re, omniaq; dicta sua dinoscens. Tu autem malum illud

Cœli septem.

Male subiũgit, Deum nõ habere filiũ: Sic enim plures Dei essent, fieretq; seditio inter eos.

30 à te cum bono repellens, obsecra Deum, ut ab omnibus diabolicis suggestionibus te protegat, & eas à te proijciat. Eorum autem quiuis ad mortem proijciens, accedens Deum precatur, ut sibi redire liceat. P. Te namq; bonum à modò faciam. Hoc uerbo quidem dicto consequenter ignem inibit, & usq; resurrectionem illic perseuerabit. Tuncq; sufflante buccina, nec illis intererit noticia, nec alius alium percunctabitur. Bonorum quidem mensura magna, malorum ad ignem transeuntium, qui suas facies comburet, breuis existet. Cur uobis meis lectis uirtutibus contradixistis? inquient demum, se errasse ob maliciam in illis superantem, Deumq; precabuntur, ut eos illinc eijciat eo tenore, ut malis associentur, si similia prioribus ulterius agant.

Iudiciũ extremum, ad quod buccina seu tuba citabit.

40 Quibus Deus respondebit: State taciti. Partem namq; gentis in me credentem, & precantem ueniam ac misericordiam à me propicio ueniæq; datore, derisistis, usquequo mei nominis & inuocationis obliti estis. P. Risistis. Induratis autem, amoremq; meũ lucratis, optimã ecce mercedẽ facio. Vos aũt quot annis telluri morati estis? Inquiẽt, per diem, dieiúe portionẽ, quod à cõputistis perscruteris. Respondebit: Si sapitis, non nisi parũ cõputatis. Opinati ne estis, uos à Deo pro nihilo creatos, & ad Deum nõ redituros? Deum ut regẽ ueracẽ, dñm throni sublimis & immensi, præter quẽ nõ est Deus, exal-

tate. Inuocans em̃ Deum aliũ, nullam inde demonstratione̅ inuenit: quoni
apud Deum solũ totus est illius numerus, nec ipse bonũ tribuet increduli
Tu Deus, optime largitor atq; misericors, ueniam atq; misericordiã tribue.

AZOARA XXXIIII.

IN n. &c. In hac azoara diuinitus posita, res manifestas ad hominum me
moriam scripsimus. Omnis adulterans, centum ictus suscipiat in multo
rum præsentia: ut sic tum correptus, tum uerecundatus, ulterius ab illo pe
cato omnibus bonis illicito cesset. Nec quis Deum legemq; diuinam time̅
aliqua super hac pietate moueatur. Imponentes adulterium bonis fœmi
nabus, nec hic quatuor testibus probantes, ictus octuaginta patiantur, nec
ulterius, quoniam iam uicti sunt, credantur: nisi se conuerterint, & benefece
rint. Illis etenim Deus dat ueniam. Imponentes quicq; suis uxoribus absq; e
testimonio, quater iurent se uerum dicere, quintaq; uice dicant, Maledica
mur, si mentimur. Mulieres quoq; ne puniantur, èconuerso quater iuren
illos fuisse mentitos, & quinto precentur se ipsas destrui, si illi ueridici fu
rint, nisi Dei ueniæ datoris & sapientis pietate subueniente. P. Huiusmodi
mendaciorũ illatores sciant, hoc sibi pessimum esse, bonum nequaq;. Omne
etenim suorum peccatorum effectus percutiet. Huius autem sceleris author
summo flagitio punietur. Quando uerbum huiusmodi turpe de bonis uiris
seu mulieribus audietis dictum, dicentem castigate, ne uelit hic dicere, cum
in illis nil sit nisi bonum. Et coram Deo mendax censetur, quatuor careis
testibus, oreq; proferens ignoratum. Licet hoc apud homines leue uidea
tur, apud Deum uero difficilimum, hoc sæculoq; futuro malum dedecusq;
grauissimum patietur, nisi diuina pietate dilectioneq; subueniente. Deus
enim incomprænhensibilis pietate mouetur, ueniamq; largitur omnibus se
co̅uertentibus, & benefacientibus, qui uos castigat, ne unq; ad tam fœtidum
uerbum declinetis. P. Vos uiri boni, nullatenus errorem diaboli, persuade̅n
tis illicita tantum, sequamini. Omnis enim illius sequax, est erroneus: Diui
na uero bonitas abundantiaq; gratuita superueniens, constantem & bonu̅,
soliq; Deo deuotum efficit. Solus enim Deus omnia uidens & audiens, sibi
placitum purgat & firmat. Abundantes proculdubio & pecuniosi, benefa
ciant suis propinquis, & pauperibus, ac prædatum ac peregrinatum amore
Dei proficiscentibus: ueniamq; faciant, sicut & ipsi Deum condonatorem
exoptant. Male loquentes de mulieribus castis, & credentibus, ac iugiter o
rantibus, hoc sæculoq; futuro remouentur à Deo, grauiter illos cruciaturo.
Cognoscent autem eum ueracem esse die, qua suã adimplebit legem, & o
mnium actus lingua sua simul & manus ac pedes testificabuntur. Meretri
ces & immundæ cum similibus conueniunt: castæ bonæq; sibi comporti
nalibus gaudent: Hisq; omnes adiectis temporibus mundi, ueniã uictumq;
bonum accipient. Vir bonus, nullius nisi sui domum, nisi aduentu suo pa
facto, ingrediatur: Et tunc intrinsecus salutet. Hoc enim bonum est. Ne
mine uero reperto, non intret, nisi iussus. Iniuncto quidem sibi recessu, pa
reat. Hoc enim uult Deus, omnium cognitor. Domos autem desertas indu
bitanter ingrediatur omnis illic aliquid habens. Deus quidem scit æque re
uelatum & occultum. * Bonæ fœminæ suos uisus, quàm licet, tegant, mem
braq; genitalia similiter. Hoc enim est optimum apud Deum, omnes suos a
ctus dinoscentem. P. Mulieres itaq; bonæ se curent, ne lunaticũ aspiciant,
suosq;

Pœna adulterij.

Calumniatoris pœna, qui non peregerit ream adulterij.

Purgatio adulterij, si zelotypus maritus uxore̅ no̅ co̅uincat testibus.

Alia ratio Num. 5.

Deut. 19. In ore duorum aut trium testium stabit omne uerbum, &c.

Misericors Deus.

Diabolus malorum tantum suasor.

Diuitũ officia.

Castis mulieribus detrahentium pœna.

Similis gaudet simili.

Alienas ædes quomodo ingredi liceat.

** Fœminæ tega̅tur diligentiss. Qui mos in Arabia fuit te̅poribus etiã Hieronymi, ut patet in co̅mentarijs Esaiæ.*

suoꝗ peplo tegentes collũ, & pectus, omnemꝗ suã pulchritudinẽ, nisi quantum apparere necessitas cogit, celent omnibus, speciemꝗ pedũ etiã eundo, nisi maritis suis, eorũꝗ suis parẽtibus & filijs, atꝗ priuignis & fratribus, atꝗ nepotibus, & ancillis, omnibusꝗ nõ suspectis, suæ subiectis manui, uel prius nõ pollutis. Ad Deum aũt omnes cõuertamini: quod est uobis optimũ. Vestras clientes tum de gente uestra, tũ captiuas, si bonæ fuerint, ducite, nullam unꝗ uim illis inferentes. Quæ licet pauperes sint, à Deo ditissimo, datoreꝗ largifluo pecuniam adipiscẽt. Nequeuntes aũt eas ducere propter inopiã abstineant se, usquequo Deus illos ditet de sua pecunia. Dilectis quidem & bonis agnitis, diuites & potentes de pecunia Dei sibi commissa uel cito tribuant, uel scripto notent. Huius amor sæculi à nemine bono quæratur. Deus tamen inde ueniam & misericordiam faciet. Iam prælibatis prædecessorum exemplis & factis, unde castigamen sibi timentes assumant: Sciendum est omnibus, Deum cœli terræꝗ lucem comparari lychno lampadis uitreæ, stellam clarissimam imitantis, & ex arboris fructu ferè lucentem sine foci attactu, uidelicet oliuæ nec orientalis nec occidentalis accensæ: qui suam lucem clarissimam, cui uult, patefacit: & quos uult, exemplis bonis instruit, omnium doctor & cognitor. In domibus Dei præcepto structis, ad ipsius adorationem & inuocationem uenite uespere & mane. Nemo cogitet de mercaturis, uel huiusmodi negotijs, sed de beneficijs, ac decimis dandis, & orationibus, adorationeꝗ diuina, timoreꝗ diei, qua nutabunt oculi cordaꝗ sua. Sed Deum uoto precetur supplici, ut ei melius suis meritis efficiat, & ex suis diuitijs augeat: qui cui uult, dona facit innumera. Incredulorum quidem opera nebulæ montibus incumbenti comparantur: quam sitientes aquam opinati, illucꝗ progressi, nil inueniunt, præter Deum sibi suum numerum complentem, sicut computista promptissimus agit, aut uelut umbra in mari magno, cum undam unda superuenit, et nubium nigerrimarũ series incumbit: quando quilibet manum extollens, eam minime uidere poterit. Omnis enim luce caret, nisi cui Deus dederit, quẽ inuocãt uniuersa cœli terræꝗ, simul et aues cõtinuatim, quorum quodꝗ suã orationem, orandiꝗ modum scit, ipseꝗ Deus omnium dinoscit opera. P. Dei quidem est omnium cœlestium terrestriumꝗ iudicium, & ad ipsum omnium erit reditus, ipsiusꝗ quoꝗ potentia nubes disgregat, & annectit, & hanc illi superponit: Vnde producit aquam, lapidesꝗ fulgureos de cœli sublimitatibus emittens. Hos inde percutit, illos minimè, suaꝗ inde lampas fulgurans, uisum aspicientibus impedit, diem nocte transmutat, & contrà bestias ex aqua producit: quarum quædam utero suo prorepunt, quædam bipedes, quædam quadrupedes existunt. Deus enim omnipotens omnem suam uoluntatem in effectũ ducit, & quos uult, ad uiam rectã dirigit. Pluribus autem cõfitentibus se in Deum credere, suumꝗ prophetã imitari, eorũ quidam infirmæ fidei se diuertunt, istiꝗ negligũt uerbum bonorum inuocantiũ Deum atꝗ prophetam, ut inter eos discutiat: & dicentium, nos uidimus, & secuti sumus Deum, nõ timeant malum illaturũ illis malis. Sequẽs autem Deum, atꝗ prophetã, uoto suo potiẽt.

P. Iurantibus per Deum se facturos exitũ, si præcipiatur illis, dic, ne iuramẽto firment quicꝗ ab illis nequaꝗ agendum, cum Deus omnia uideat: cuius atꝗ prophetæ sequax omnis, bono calle procedit. Illos igitur sequimini. Sin autem, ipsi prophetę nil aliud quàm manifestè Dei mandatũ nunciare debẽt:

Vxores ducendi leges.

Deus lux lychno comparatur.

Preces solennes quomodo peragendæ.

Opera incredulorũ nubi similia. Ose. 6. misericordia uestra quasi nubes, &c.

Dat escã pullis coruorum, inuocantibus eũ. Psal. 146.

Non temere iurandum.

ſua reſpōdebunt opera, & uobis ueſtra. Deus quidem bonos atq; credentes
priorum in terra uicarios ſtatuens, & legem ſibi dilectā confirmans, omnem
timorē ab illis auferet, ut ipſum adorent, nec illi quenq; participē ponāt: De-
inceps incredulus factus, malus erit. Orationes, & eleemoſynas, ac decima
efficite, prophetā ſequentes, uſq; quo uobis miſericordia tribuat. Nō opiner

Machumet accedente alienas ædes, nemo ſuſpicetur quicquā mali. Nulla ipſum accedat, niſi præmonitum.

tur increduli, ſe ſemp ſic in terra mānſuros. In ignem eñ uiamq; malā profici-
ſcent. De ingreſſu quidē uobis ſubiectorū, ſeu minime ter pollutarū, uel d
ueſtro ſuper eos abſq; appellatione minime curandū. Cum autē ad muliere
accedūt, nō intrent anteq; clamēt: ſicut & de prioribus diximus. Ita ſua præ
cepta Deus explanat ſapientiſſimus. Mulieres annoſæ, nuptijſq; deſperatæ
minime ſe poliant uel ornent: ſed bene ſe diſcooperiant. Se tamen tegere cō
mendabilius eſt Deo, cuncta uidenti & audienti. De cæco rurſum, uel infir

Anuum honeſtas.

mo, uel claudo nullatenus tractandum. Non curetis item, quid edatis in do
mibus ueſtris, uel utrius uel parentis, ſeu fratrū, uel ſororum, uel patruorum
aut amitarū, ſeu auunculorum, ſeu materterarū, ſeu loco ſuppoſito clauibu
amicorū ueſtrorū. Seu ſimul omnes comedatis, ſeu omnes diſgregatim. In

Salutare inuicem decet.

grediētes quidem domos, ſalutate repertos illic. Deo namq; placet ſalutatio
Sapientes aūt, & in Deum credentes, ſuoq; prophetæ parētes, & ab ipſo c
eo iuncti, quærentes ante ſuū diſceſſum, quid acturi ſint, quibus tu pro libit

Vt Deus uel propheta inuocandus.

conſilium dabis, Deuſq; ueniam. Boni namq; ſunt. Non inuocet quiſquan
ueſtri Deum uel prophetam, ſicut ueſtri quis alium. Ipſe namq; dinoſcit o
mnes, uolentes ſuis abrenūciare præceptis: quibus maxime cauendū. Mal
enim grauiſſimū illis accidet à Deo, cognitore uoluntatū omniū, & omni
rege, cunctis ſua facta miniſtraturo, die qua cuncta redibunt ad eum.

AZOARA XXXV.

Alcoran caſtigandis hominibus proditus. Negat Dei filium.

IN n. &c. Hominū multiplicator, qui ſuper hominem ſuū poſuit Alfurcā
ut toti genti caſtigamen eſſet, cuius ſunt uniuerſa cœli terræq;, neq; filiun
neq; participem in regno ſuo ſumpſit, omnia pro modo recto gerens. Incr
duli uero, dominos alios ſibi, nulla facientes, ſed cōtrà nec eorum animabu
nociuos ſeu proficuos, nec uitam nec mortem dare neq; reſuſcitare poten
tes, adorant. Qui dicunt etiam non niſi mendacium eſſe: ad cuius effectun
cæteræ gentes auxilientur prophetæ. Illis autem mentientibus, ſicq; male lo
quentibus, dic hunc nō eſſe poſitum niſi à Deo pio, ueniæq; datore, qui ſc

Machumet quare nō audiēdus, ratiūculæ: quum ex uerbo dñi, & ſanæ rationis iudicio, irrefragabiles ſuppetant.

occulta cœli terræq;. Illi etiā credentibus intimant, Ne ſequamini uirū illun
dæmoniacū & amentem per incantationes. Comedit ut cæteri, atq; per fo
uadit. Quare nō habet angelū cuſtodem, elicientem ſibi theſauros, aut facie
tem hortos, unde comederet: Hęc tibi proponētes errāt, nec uiam rectā pro
ficiſci queūt. Deo uero multiplicatore uolente, dabitur tibi melius, uidelic
paradiſus aquis amœna, ſimul & turres. P. Illos quidē de hora uerace men
titos, mittemus in ignem, cuius à longe uenientis ſtrepitus & ira percipietu
Vnde ipſi locum anguſtum igneum poſſeſſuri, clamabunt: Heu heu, quàn
malum locum obtinemus: Cum potius conqueri deberent, ſe pluribus mal
locis ineſſe. Vtrum hic, an paradiſus bonorum merces abundās, perpetuaq
manſio, ueraxq; Dei terminus prævalet: Die quidem cōgregationis omniū

Excuſatio idololatrarū apud Deum friuola.

qua quæremus inuocatos loco noſtri, an ipſi gentem aberrare fecerunt, a
ipſi ſponte deuiaſſent, inquient: Nos alium quàm te minime ſumpſimus
Sed alios eo uſq; protraximus, quod ueſtrum præceptum negligentes, in m

liciam

liciam ducti sunt. Nunc autem nec disgredi, nec se uindicare queunt. Omni quidem contradicenti, & iniusto, malum grauissimum inferemus. Ante te nullum prophetam misimus, nisi cibis utentem, & ad fora pergentem. Quosdam autem uestri mirandos alijs fecimus, in fortiter & patienter sustinendo, Deo cuncta uidente. P. Non credentes publicum conuentum coram nobis futurum, & dicentes: Nónne Deum uel angelos sui nuncios, ut credamus, uidebimus? nimia præsumptione nimium efferuntur. Die namque quo uenient angeli, nullum bonum audituri dicent: Vtinam non essemus nati, actusq; nostri præmissi euanescerent uelut athomi. Gens autem paradisi tunc optimum locum possessura, uerbum profert melius. Illa quidem die cœlum iudicis & serenis nubibus distinguetur: angeli quiescent, omnisq; ueritas atque iudicium Dei fiet: difficultas & ponderositas incumbet incredulis, manus suas corrosuris, ac conquesturis se uiam aliam quàm prophetæ secutos esse, atq; dicturis: Heu heu, cur illum sortiti sumus amicum, qui nos à castigamine præceptisq; missis diuertit? imò suus diabolus eos à uijs rectis in prauas distorsit. Tu quidem propheta, qui tuam gentem hunc Alchoran contemptui sumpsisse, nec pro eo quicquam gessisse perhibes, ignoras me Deum sufficientem adiutorem & uindicem, posuisse cuique prophetarum incredulos hostes, sæpius dicentes: Si nos uel angeli semel Alchoran super eum poneremus? Nos autem tibi misimus ad tui cordis firmamentum, non uenturi consimili, nisi ueritatem & expositionem firmius expressuri. Ad gehennam super facies suas congregandi locum deteriorem, errorisq; uiam perenniter obtinebunt. Homines contradicentes præceptis nostris, quibus Moysen legislatorem Aaronq; fratrem suum censorem misimus: sicut & gentem Noë prophetis resistentem aquis miræ summersionis, incredulis semper malum atque dolorem inferentes: Hath item & Themuth, & Arazee gentem, quibus omnibus parabolas, uelut & cæteris generationibus interpositis patefecimus, magna confusione diruimus. Super uillam illam iam uenientes, nec eam uidere potentes, se nunquam resuscitandos opinabantur. Te quoq; uidentes ridiculose dicent: Hic est, quem Deus prophetam misit, qui nos ab adoratis prius ferè diuerteret, nisi nos indurantes inuenisset. Hora quidem uisa percipient, qui magis errorem secuti sunt. Nónne uides cuiusmodi Deum, amoremq; suũ pręelegerunt? Fies ne censor omnium? Cum bestijs sint similes, magisúe bruti, putas eos discernere, uel audire? Deus quidem umbram extensam erectam faceret, si uellet: cuius dux sol statutus pedetentim eam recolligit. Idem etiam noctem coopertorium, & somnum, diem expergefactum, & motum statuit, uentos arrectos inter manus suas pias disposuit, aquam benedictam ad excitandam terram mortuam de cœlis emittit: unde potant bestiæ, homines q; plures. Cur igitur eum non adorant? P. Hunc Alchoran ad gentium hinc & illinc castigamen & commemorationem fecimus. Sed pluribus hominum nil præter incredulitatem immittit. Si nostra quidem uoluntas esset, singulis gentibus suum castigatorem mitteremus. Tu uero nequaquam incredulos imitans, uade pugnatum & peregrinatum in illius nomine, qui flumina fluentia & eorũ discretionem & intercapedinẽ faciẽs, hic salsum, hic dulce statuit. Hominem ex humore, & ex ipso filios, cæterosq; posteros produxit, super oĩa potẽs. Increduli tamẽ eius loco, bonorũ & malorũ impotentem

Cõtra negantes nouißimum iudicium.

Contradicẽtes Alcorano Deũ ordinaße.

Arazee propheta, uel potius gens.

Dei opera & beneficia. Ex quibus concludit, eum solum colendum.

Pugnandũ eße.

tem inuocăt. Tu uero tantū missus ad diuinorum præceptorum doctrinam & castigamen, dic te nihil ob hoc ab illis quærere, nisi quod imitando te rectā ad Deum uiam proficiscantur. Tu quidem te illi cōmenda, ipsum deprecans, & glorificans, et adorans suppliciter, qui uiuit nunq̃ mortē uisurus, omniū beneficia peccataq; dinoscens, qui cœlum & terrā et eorum uniuersa sex diebus cōdidit, & postea cœlos ascendit. Sed cū incredulis præcipitur, ut illum adorent, inquiunt, suam adaugendo maliciā & incredulitatem: Quis est ille Deus, quē nos adorare præcipis? P. Multiplicans in cœlo signa, necnō lumen, & lunam lucidam disponēs, & diei noctisq; uicissitudinem, hominibusq; motum facile super terram efficiens, à cunctis bonis est adorandus. Dicentes nescijs & brutis etiā, salutete: nocteq; surgentes, ut Deum inuocent atq; precentur, ut eos à pœnis gehennæ, ubi nec stare nec sedere bonum est, liberet: suaq; mediocriter & moderatè distribuentes: nec Deo participem ponentes: nec quicq; haram à Deo cōstitutum, nisi cum æquitate ueritateq; utantes: & nullam fornicationem cōmittentes, cuius actori cōtemptibili semper malum in alio sæculo duplicabitur, nisi pœnitens crediderit, & benefecerit, (tunc enim Deus pius & cōdonator peccatum pro beneficio cōmutabit) Illi inquam omnes paradisum sortientur. P. Peccata derelinquens, & benefaciens, nullumq; testimoniū falsum, nec ludicrum proferens quid, nisi formosum dicens, Deumq; deprecans, ut sibi de mulieribus suis & filijs honestam iocunditatem, & bonā aptitudinem tribuat, & semetipsos meliores & antecedentes efficiat, à Deo colligetur paradiso perenniter, loco scilicet ad standum atq; sedendum optimo, Ibiq; iugi salutatione gaudebitis. Deus autem nil quærit à uobis, nisi tantum ut eum inuocetis & adoretis. Sed uos ei contradicetis: quod uobis grauitatem & difficultatem inferet.

Creatis omnibus per dies sex Deum ascēdisse cœlum.

Opera bona quæ beatos faciunt, et paradisi hæredes.

AZOARA XXXVI.

IN n. etc. Hęc sunt libri clari mirabilia. Nunq; tuam animā meriti minoris extimes: licet tibi prædicanti minime credant. Si uellē, diuinitus mitterē, cui cunctorū colla subijcerent. Illi aūt nunc ab omni nouiter adueniente, diī præceptis & castigamine se diuertunt. Sciunt aūt adhuc, unde ridiculum fecerūt. Nōne uident, qualiter omnis generis rerum duo creauimus? quod est sapientibus mirādum. Plures tamen sunt increduli: Sed est Deus pius, & inmensus. Deo præcipiente Moysi, ut gentem malam, nō timentem uidelicet, Pharaonis uisitaret. Ille respondit: P. Tu Deus, cū timeam eos mihi contradicturos, & perempturos etiā, quoniam me reum statuūt, et linguā impeditā habeā, unde sollicitabor, fratrem meū Aaron mitte. Inquit Deus: Tu quoq; simul, quoniā te comitabor, audiens omnia, & Aaron, Pharaonē uisitantes, dicite: Nos à Deo rege mundi cunctarumq; gentiū missi uenimus, ut nobiscum mittas filios Israël. Respondit: Nōnne tu es, quem nutriui puerum, & nobiscum per annos moratus illud perpetrasti? Vnde malus & reus factus es? Respondit: Feci quidem, & erraui: unde tuas manus timidus fugi. Inquit deinceps: Deus, suo legato prophetæq; constituto, sapientiam & discretionem tribuit. P. Istud bonum beneficijq; mentio intimentur in hoc, ut nobiscum mittas filios Israël. Pharaoni deinde quærenti: Quis Deus omnibus creaturis & orbi dominaretur? Respondit: Esto certus illum esse, qui cœlo terræq;, cunctisq; creaturis eorum imperat. Pharaoni quoque quærenti, quis cum eo maneret? Inquit Moyses: Ille quidem Deus noster

Deus nō cogit ad fidem.

Moysi ad Pharaonē legatio fabulis aspersa: ut iam aliquoties factum est. quod redarguitur Exod. 25.

noſter eſt, & Deus priorum patrū noſtrorum. Reſpondit, Hic ueſter legatus
amentiam & inſaniā prodit. Et Moyſes: Me miſit dn̄s orientis & occidentis,
ac interpoſitorū. An dinoſcis? Cui Pharao: Si ceperitis alium Deum quàm
me, uos protinus incarceratis & uinctis adiungam. Moyſi quidem dicenti,
quid ſi cum re manifeſta miranda uenio? Inquit, Veni itaꝗ, ſi uerax es. Pro-
iecit itaque ſuum lignum, & in ſerpentem ingentem redactum eſt, manuſꝗ
ſubleuata cernentibus apparuit candidiſſima. Quod Pharao miratus, ma-
gnatibus & multitudini circumſtanti dixit: En uere ſapiens magus, & nos
arte magica de terra eĳcere proponens. Quid igitur hinc deliberatis? An
19 uultis? Reſponderunt illi, fratriꝗ ſuo, termino dato per omnes urbes coadu-
natum omnes ſapientes magos cum adminiſtrationibus neceſſarĳs nun-
cios dirige. Illi deinde congregati loco dieꝗ præſcriptis, pompa populari
comite, uelut extimante illos fore uictores, ad Pharaonem acceſſerunt
quæſitum, quid illis patrata uictoria tribueret? P. Ille quidem pollicitus eſt,
ſe ſuos amicos familiares futuros eſſe. Moyſe deinceps iniungente, quatinus
ordirentur: illi proĳcientes funes & haſtilia, cōfirmabant per honorem Pha-
raonis, ſe uictoriā adepturos. Baculus aūt Moyſis proiectus, omnia opera de
uorauit. Omnes itaꝗ magi uicti cōfitebantur ſubiecti, ſe Deum mūdi totius,
& Moyſi, & Aaron adoraturos. Indignās inde Pharao dixit, An ei creditis,
20 anteꝗ præcepi? Iſte quidem uobis maior, uos artem magicā edocuit. Quod
percipietis, cū ueſtras manus & pedes ex oppoſito recidā, & deinde uos ſu-
ſpendā. Dixerunt: Nos quidē hoc minime curamus, quoniā ad Deum trāſi-
bimus, à quo noſtrorū peccaminum ueniā, uelut primo credētes, ſperamus.
Moyſen deinceps iuſſu noſtro gētem noſtrā eductorū præmonuimus, quo-
niā Pharao per urbes homines coadunaturus, eū perſequi & aduerſari pro-
ponebat, gentē ſuā animaturus, dicendo quod alĳ pauci eſſent, ſui uero mul
ti, ego quidem Deus illos extraxi ab hortis ſuis, & fontibus, atꝗ theſauris, lo-
ciſꝗ bonis, & eorū hæreditates filĳs Iſraël tradidi. Moyſen aūt perſecuti per
uiā prauā & inuiā. P. His illos & ècōuerſo uidentibus, Moyſis hoīes paueſa
30 cti dixerūt, ſe iā ab hoſtibus eſſe captos. Quos ipſe cōſolans inquit: Deus me
comitat̄, docturus nos, quōnā modo liberabimur. Ipſe itaꝗ per me doctus,
mare uirga ꝑcutiens, ipſum diſgregauit: cuiuſꝗ pars collateralis quaſi mons
magnus apparuit, ſicꝗ credentes, Moyſen oēſꝗ ſuos cæteris oībus, quod eſt
mirandū, ſummerſis, quod plures tamē minime credūt, ego Deus ſapiens &
īmenſus liberaui. Dic illis, qualiter Abrahæ quęrēti patrē ſuū utrūꝗ, quē ado
raret & inuocaret, reſpōderunt: Idola colimus, et in hoc ꝑſeueramus. Et ipſe:
Audiūt ne uos inuocātes illa, uel bonū malūue facient uobis? Reſpōderunt:
Nos inuenimus parentes noſtros feciſſe talia. Et ille: Nōne ſcitis illa, quę uos
adoratis, mihi eſſe inimica, et Deo meo creatori, boniꝗ doctori, uictuſꝗ mei
40 datori, & infirmitatis curatori? P. Idem me mori faciet, & ad uitam reducet,
quē die magna meorū peccatorum cōdonatorem ſpero. Tu Deus itaꝗ mihi
ſapientiam præbe, boniſꝗ connumera, me ſtatuens illis æqualem, & in alio
ſæculo ueridicum, & cohæredem in paradiſo, quam timentibus formoſam
promittis, effice, patriꝗ meo ſuum errorem dimitte, meꝗ die illa non uilifi-
ces: qua nec Proles neque pecunia proderit, niſi tantum ad Deum uenienti
corde puro. Malorū aūt perſuaſoribus infernū patefaciēs, inquiet: Vbi ſunt
quos adoraſtis Dei loco? proſunt ne nūc uobis, an obſunt? Illos quidē, & q̄s
adorabant,

Abrahā liberatus ab idolorū cultoribus.

Homines impij cũ Belzebub et eius exercitu proijcientur ad inferos.

adorabant, totumq; Belzebub exercitum, in ignem capite ſubuerſo deijciet. Quorum alius in alium cõtrouerſiam & querimoniã aget: publicè uero confirmabunt, ſe uiam erroris ſecutos fuiſſe, quãdo præceptis diuinis fideiq; doctis nõ crediderunt, illis diabolis conſentientes. Nunc autem prolocutore & uindice, ac extractore, amicoq; bono caremus. P. Si redire poſſemus, ulterius crederemus. Hæc mirabilia plures nequaq; credunt: Sed Deus immenſus eſt, & omnia noſcit.

Noë.

Noë gentem ſuam prophetis reſiſtentem, ſic allocutus eſt: Ego quidem ad uos mittor, nuncius ueritatis & fidei. Deum itaq; timete, me ſequẽdo: qui nihil ob hoc à uobis poſtulo, ſed à ſolo Deo rege mũdi. Illi uero dicebãt: Tibi quomodo crederemus, quoniam tantum textores plebsq; uilis ſequuntur? Reſpondit, Sui quidem numerum, factorumq; ſuorum noticiam Deus habet: nec ego reijcere poſſum, qui ſum nuncius tantũ & explanator. Illis aũt minantibus Noë lapidationẽ & mortẽ, niſi retrahenti ſe inde, ipſe Deum ſic precatus eſt: Tu Deus, me à gente cõtradicente diſgregãs, me meosq; fautores libera. Illum igit̃, ſuosq;, ſaluauimus in arca. Quod licet mirandũ, pauci credunt: Deus aũt immenſus, omnia dinoſcit.

Vulgus rude Machumet ſecutũ eſt primo. Argumentũ cõpetit in hæreſes, non aũt in doctrinã Chriſti, ut Ioan. 7.

Hat cõtradicit prophetæ ſuo Hud.

Gentem Hat legatis contradicentem, Hut ſic affatus eſt: Non timeatis, quin ego ſum nũcius æquitatis & fidei. Timete Deum, et ſequimini me. Nil ob hoc à uobis petetur, ſed à ſolo Deo mũdi dño. P. En in locis excelſis ædificia ſtruitis, mirandaq; facta in uirtute quę geritis, ut ſic timore mortis careatis. Me uero ſequendo Deum timete, qui uobis tribuit pecuniã, & pecus, atq; prolẽ, & hortos, ac fontes. Vobis aũt diei grauis malum futurũ pertimeſco. Illos uero dicentes, unum eñ eſt & idẽ nobis incũbens, ſiue per te caſtigemur, ſiue nõ: cũ hoc tantũ priorum nugis aſſimilet̃, nec nobis malũ illud accidet: ſicq; cõtradicentes noſtris præceptis nos cõfundimus. Hoc tamẽ mirandum pluribus eſt incredibile: Deus aũt omnia ſapit.

Aedificiorum uanitas.

Themud reſiſtit ſuo prophetæ Schale.

Gentẽ item Themuth legatis reſiſtentem Schale precatus eſt, ut ſe nũcium ueritatis & fidei ſequendo, Deum timerẽt: qui illis abſq; timore penitus ſuas poſſeſſiones dimitteret, uidelicet hortos, & fontes, ac meſſes, ac palmas fructũ dulcem & bonũ ferentes. Idemq; præcipit eis, in locis excelſis bonas domos efficere. Et dixit: Deũ timete, ſequendo me, nil à uobis, ſed à Deo mũdi dño petiturũ. P. Nefanda gerentes, & nil boni, deſtructoresq; terrarum nullatenus imitemini. Illi uero dixerunt: Tu non es niſi magus, & amens homo, ſicut & nos. Vt te ueracem probes, miracula profer, atq; Dei præcepta. Qui reſpondens ait, hoc eſſe unũ. Camela ſemper illæſa die determinata potatum ex aqua accedat, & uos ſimiliter: illam uero lædentes, malum capietis. Illis etenim deinceps eam interficiẽtibus, & ſe poſtea reprehendentibus, malum accidit. Quod mirũ, plures nequaq; credunt: ſed Deus immenſus omnia noſcit.

Fabulã cameli ut crambem ſæpius ad mortẽ etiã apponit.

Loth.

Interrogatus, pro ſciſcitatus, uel cum interrogaſſet.

P. Loth † interrogatus gentẽ cõtradicentem prophetis, quare nõ timebat, inquit: Ego uobis mittor nuncius ueritatis & fidei, nil à uobis quærẽs, ſed à ſolo Deo rege mundi, quẽ timeatis, ſequendo me. Quid abutendo maribus, prætermittitis actum cum mulieribus naturalem, à Deo ſtatutũ? Dixerũt: ô Loth, niſi te diuerteris ab huiuſmodi perſuaſione, te noſtra manus eijciet. Ille quidem ſe ſuos actus abhorrere confeſſus, Deum precatus eſt, ut eum ab huiuſmodi gẽte factiſq; ſuis liberaret, per imbrẽ immiſſum reſiduos oẽs peſſundedimus. Quod licet mirãdum, plures nõ credunt: ſed Deus immẽſus omnia penetrat.

Scaib uel Zhaibe ad Aleicha.

Scaib quoq; gentẽ Aleicha cõtradicentẽ legatis quærẽs, quare nõ timeret, ait: Ego ſum nũcius æquitatis

&

& iuris, nihil à uobis, sed à Deo solo petens, quē timeatis, sequendo me. P. Mēsuras æquilibriter examinate, ne damni aliquid incūbat, seu detrimentū, nec hominibus res suas uilificate, nec terras pessundatū eatis, timentes Deū, uestri prædecessorumq́ uestrorū cōditorem. Illi aūt uocantes eum amentē, & nil super hominē, rogabant, ut ad suæ ueritatis firmamentū super eos aliquas cœli scissiones cadere faceret. Ille uero respōdebat, Deum suos euentus dinoscere. Illis quidem cōtradicentibus, obscuræ diei malū grauissimū & improuisum incubuit. Quod mirandū est, licet plures ignorēt: Deus aūt sapiēs omnia noscit. P. Cū hoc tibi diuinitus misso spiritus bñdictus, penitusq́ iustus tuū cor penetrauit, ut cum eo castiges Arabice, & manifeste. Has tamen uirtutes in primis libris descriptas, filij Israël scire deberent. Si librū aūt hunc cuilibet traderemus ad legendum, nō crederet eorum quisq́: adeò pressimus incredulorū corda. P. Non em̄ credent ante mali grauis aduentū, quod statim subitoq́ ueniet. Quo cōtingente, dicent se minime castigatos fuisse, mentiendo. Nullā enim gentem cōfudimus, nisi præmisso monitore. Nec enim cuiq́ iniuriā fecimus. Aduentū ne uelocē nostræ uindictæ petunt? Quid em̄ quantūlibet moræ spaciū uitæ suę permissum prodest, ad malū auferendum? Quod uere demum accidet. Hūc autē cōposuisse librū diabolis tum difficile, tum impossibile fuit: cum ipsi procul ab audiētia semoti sunt. Cum Deo nullatenus inuoces alium, ne damneris: teq́ bonis atq́ credentibus parificādo, gentem propinquam castiga. Cui te minime sequenti, dic: A` tuis quidem operibus liber, illis dissideo, me Deo pio cōmendans, qui cuncta uidens & audiens, uos oratū surgentes aspicit. Super peccatores aūt, & mimos cantilenarū discurrentiū, nil nisi falsa dicentiū, diaboli quiescunt, nisi pœnituerint, & credentes benefecerint, Deumq́ iugiter inuocauerint, & post malum illatum se uindicauerint. Sciant autem increduli, quam uiam profecti sunt.

Iustitia commutatiua.

Et librū et spiritū benedictū accepisse Machumet à Deo.

Laus propria sordet.

Nulla gens à Deo perdita, nisi prius admonita.

Diabolos nō cōposuisse Alcoran: quia nō audiunt. O Chrysippeū acumē.

Poëtas uituperat, quum et ipse poëtetur.

AZOARA XXXVII.

IN n. &c. Hęc sunt secreta Alchorani huius, libri clari, uiam rectā docentis, & spem bonam pollicentis orantibus & decimantibus, ratione dieiq́ futuræ credentibus. Incredulis autem, alio sæculo perdendis, malumq́ grauissimū passuris, suos actus pulchros apparere fecimus. Ipsi quidē cæci sunt. Tibi quidem hunc Alchoran ego Deus sapiens, & optime cuncta disponēs, tradidi. Moyses allocutus suam mulierem de foco uiso, unde pollicitus est se laturum illi partem ad calefaciendum se, seu quem rumorem cōmodum adueniens illuc hic à me uerbum audiuit: Ego Deus mitis, mundi dominus, in nullis sollicitus, in ignem tibi proficuum, & etiam cuicūq́ poscēti statuo, qui sum incompræhensibilis & sapientissimus, teq́ tuum proijcere baculū præcipio. Illum itaq́ proiectum Moyses uidens, & quasi quid erroneum uel dæmoniacum moueri, statione relicta timens retrocessit. Quem Deus consolans inquit: O Moyses, nullus apud me quisquam paueseat legatus, nisi tantum malefactor. Gerentem uice mali bonum, ego ueniam faciens pie suscipio. Tua manus in sinu tuo posita, candidissima redibit. Illo deinceps ad Pharaonem gentemq́ suam malam profecto, nouem cum uirtutibus, illi præsumptuosi negabant eas, licet ueras agnitas, incantationibus annumerando. Quis eorum malorū finis, percipito. Dauid itē & Salomoni sapientiā simul & abundantiā, unde nobis grates soluerūt, præ cęteris bonis dedimus. Salomō quidē Dauid sui patris hæres cōstitutus, inquit: Ego quidē garritus

Alcorā cōmendat subinde: quū uendibili uino nihil opus sit hedera suspensa, neque præconio.

Moysis cū deo colloquiū repetit, nō ut in Exodo legimus.

Salomoni Iudaica figmēta distribuit, ut suprà.

auium

auium noticiam didici, & præ cæteris Deo dante pluribus bonis abundo. Deinceps ille suis cum exercitibus tum dæmonum tum hominum, tum auium ipsum glorificātium, ad locum formicarum usq; peruenit. Quarum una persuadente cæteris suarum cauearum ingressum, ne à Salomone suisq; nescijs cōculcarentur, Salomon subrisit dicens: Tu Deus immensa tua pietate mihi uim & effectum tribue, ut de hoc cōmodo cæterisq; bonis mihi patriq; meo collatis, te dignè glorificem, opusq; gratum peragam, uirisq; bonis æqualis existam. Auibus deinceps aspectis, uppupaq; non reperta, qua lateret, quæsiuit. P. Ipsi quidem malum uel mortem immittam, nisi mihi aliquos rumores retulerit. Eo itaq; paulisper immorato, illa ueniēs inquit: Ego de Saba quidem tibi rumorem ueracem afferens, rem amplector tibi minime cognitam. Est ibi namq; mulier omnibus imperans, omnibus abundās alta maiestatis sede quiescens, cui gentiq; suæ solem adorantibus Dei loco diabolus cultum suum pulchrum reputans, eos aberrare coēgit. Non adorabant enim Deum cognitorem omnium occultorū, cœlestium atq; terrestriū & uocum ac cogitationum, throni dominum, præter quem nō est alius. Respondit Salomon: Ad tui dicti probationem, hanc meam chartam illis affer & reuertere, ut quid acturi sint, nobis innotescat. Illam itaq; uisam magnatibus aduocatis regina perlegit, in ea uidens nomen Salomonis. P. Illi igi magnates consulenti, quid sibi uideretur inde gerendum esse, cum nil nisi cōsilio suo faceret, responderunt illi: Nos quidem fortes & audaces atq; potentes, tuo semper præcepto parebimus. Tuum itaq; uelle compleatur. Quibu illa respondit: Cum illi quidem potentissimi uillam quamlibet ingressi sun ditus eam proruant, suosq; potentes deprimant, illis tributum mittā per nun cios aliquos, ut per eos ipsorum uelle percipiam. Eos deinde profectos Salomon uidens, quæsiuit: An mihi pecunia uestra, unde plurimum gaudetis proficere studetis? Nōnne mihi Deus maiorem & meliorem cōmisit? Ean potius referte. Ego quidem cum exercitibus intolerabilibus uobis superueniam, uosq; dedecoratos eijciam. Illis itaq; discedentibus, Salomoneq; suum populum sciscitante, an eorum quis reginam in sede suę maiestatis prius adduceret, quam ipsa cum suis credens accederet: pollicitus est, diabolorū quidem arte magica præcellens & efficax, se ducturum eam sic coram absq; læsione, priusquam à loco suo discederet. Huius namq; rei potens extitit. P. Gyrauit quidam librorum peritia profectus, pollicitus est se facturum illud prius etiam, quàm ad se suos oculos diuergeret. His perceptis Salomon inquit, His suis muneribus mihi collatis Deus me pertemptat, an illi digne gratias & gloriam inde referam. Omnibus autem hoc facientibus, suæ prodest animæ: non agentem, Deus omnium dator parum curat. Sede quidem sua iussu Salomonis in aliam redacta formā, ut sic perciperetur, an sui memor an immemor esset illa, aduectam quærebant, an sua sedes talis esset? Quam talem ex opinione sua perhibebat illa, & ab eius cultu quem adorabat Dei loco discessit. Fuit enim incredula. Quæ pauimentum ingredi iussa, putans hoc esse aquam, pannis erectis crura detexit, ut transuaderet. Salomoni uero innuenti, hoc uitreum esse, illa respōdit: Quis mihi nocumentum uel impedimentum intulit, iam credenti cum Salomone in Deum totius mundi regem? P. Schale missus genti Themut, ut ei Deum adorare persuaderet cum illius disgregatè altera pars cōtrouersaretur, quæsiuit, cur potius ad bonum

De regina Saba fabulatur magnifice, ut ad Salomonem uenerit.

Schale ad Themut.

num quàm malum illa mala properaret? Si ueniam à Deo postularet, adipisceretur. Responderunt: Túne tuiq; fautores estis nobis augurium? Quibus ille: Apud Deum tantum est auguriorum effectus atq; peritia: quod uos nescitis. In Medina manebant nouem cohortes terrarum uastatores, boni uero nullius authores. P. Illi quidem per Deum asserebant, se peremturos eum mulieremq; suam noctu, dicturosq; petentibus, se nullatenus eorum interfectores nouisse, hocq; probaturos. Illis autem dolosis & proditoribus nos callidiores, ingenium ab illis improuisum obiecimus. Ob suas namq; malicias eos destruximus, suasq; domos euacuauimus: credentes autem atq; timentes saluauimus. Ex hoc autem sapientes mirari queunt. Loth autem suã gentem increpanti, quoniam uiris abutentes, suis neglectis fœminis, insaniebant, respondebat: Ille, gensq; sua tota balneis utentes eijciantur. Nos autem eum, omnesq; suos fautores, præter fœminam suam annosam atque decrepitam, liberantes, residuos per pluuiam castigatis incredulis pessimam secuimus. P. Gratia diuina salusq; super Dei gentem electã, incredulæ præcellentem. Quis aquas ad speciosarum arborum ortum è cœlis dimisit, omniaq; creauit, nisi Deus? Hi uero nil creare potentes, à recto digrediuntur. Quis item terram stabilitate fundauit, & in ea montes & aquas ac maria distinxit? uentis obedientibus imperat? indigentibus inuocando respondet, & malum aufert? cæterosq; cæterorum uicarios efficit? in umbris noctis terra mariq; ducatum præbet, præter Deum? Item ipse quidem primus creator omnium, omnia secũdò uiuificabit: uictum è cœlo terraq; tribuit. Vestri tamẽ plures immemores & negligentes sunt omnium harum Dei uirtutum, collatorumq; beneficiorum. Ipsi quidem omnium altissimo molestũ est, quod illi participem ponunt, præter quem non est alius Deus: nec ipsi suum dictũ demõstrare queunt. Præter ipsum autem nemo scit cœli terræq; secreta, nec horæ publicæ resurrectionis: Vnde plures ambiguiter ratiocinantur ut cęci. Dicunt enim: Nos patresq; nostri in terram & ossa redacti, quomodo resuscitabimur? Hoc tamen antiquorum dictum mirabile, nobis nostrisq; patribus sæpius est relatum. P. Tu uero cæteris persuade, ut per terras eant fines malorum perscrutatum, nil curans de illis, nec inde sollicitus, quod quærunt: Quãdo continget hora illa, si ueritatis es cõscius? Quibus tu respõdeas: Forsan cito. Deus est autem in suam gentem beneficus, licet pluribus ingratis, qui suorum secreta cordium dinoscit. Liber enim euidens & clarus, nullum occultum prætermittit. Hic Alchoran filijs Israël maximam partem eorum, in quibus dissident, patefacit, uiam rectam & ueniam bene credentibus ostendens. Deus autem omnia noscens, suo iudicio cunctorum controuersias discutiet. P. Tu super uerum euidens confirmatus, Deiq; tutelæ subiectus, nec mortuos seu surdos, quoniam in errorem diuertunt Dei præceptũ audire, nec cæcis uiam rectam ad erroris sui repulsam aperire, nullos tandẽ nisi bonos, præceptisq; nostris parẽtes corrigere perfecte poteris. Quando nostrum mandatum illis accidet, & incumbet illis, quoniam infirmi sunt, bestiam è terra colloquentem producemus die, qua partes quarumq; gentium uobis cõtradicentes coadunabimus, dimouentes eas incarcerabimus. Quibus aduenientibus dicemus: Vos nescientes & obdurati nostris præceptis contradixistis: uos quid sciuistis? Ob suum malefactum elingues, mutiq; fiẽt. Nónne uident, nos noctẽ quieti somnoq;, diemq; luci deputasse? Hoc quidem

Medina regio.

Loth.

Disputat unũ Deum uerum esse colendum.

Resurrectio generalis mortuorum.

Alcorã explicare quæstiões controuersas Iudæorum.

Nõ omnes capaces Alcorani.

Bestiæ loquentes, nimirum ut asina Balaam.

Iudicij ultimi horrẽda facies malis.

dem ſapientibus eſt mirandũ. Die ſonitus buccinę uniuerſa cœli terræq́; turbata, niſi quẽ Deus uoluerit, cito uenient, montes uiſu congelati, ſicut nubes promouebuntur, Deo hoc faciente: qui cunctorũ actus dinoſcens, omnia ſapienter & optime fecit. P. Cum beneficio ueniens, optimum munus inueniet, turbationis illius diei ſecurus, & intimidus manſurus. Afferens autem peccata, faciem ſuam in ignem ſubuertet. Vnicuiq́; merces pro ſuorũ operũ modo rependetur. Mihi quidem non eſt iniunctum, niſi dominum ciuitatis Haram adorare, & in eum credere cuius ſunt uniuerſa, & Alchoran hominibus euidenter legere, & per ipſum caſtigare. Opus autem cuiuſque reſpondebit. Deum glorifica, & ſuppliciter adora, qui te ſuas uirtutes edocẽs, tuorum operum nullatenus erit negligens.

Mandata Machumeti à Deo.

AZOARA XXXVIII.

Hiſtoriam de Pharaone à Moyſe optime perſcriptã perperã replicãdo conſpurcat.

IN n. &c. Volumen iſtud euidens, cuius hæc ſunt miranda, ueram hiſtoriam de Pharaon & Moyſe, tibi cæteriſq́; credentibus pandit. Pharao præſumptuoſus, ſe nimium extollens, gentemq́; diſgregans, partem debilitauit. Ille namque diſtractor prolem illius uita priuauit, fœminas autem uita donauit. Deus uero commodus atque propicius, Aegyptijs debilitatis eos præcellens, & imperantes, ac hæredes, ac ditiſſimos effecit. Pharaoni quidem & Hemen exercitibus ſuis timorem immiſit. Matrem Moyſis ipſum lacte ſuo nutrire, timoreq́; ſuperueniente in mare proijcere ſine moleſtia pauoreq́; præcepimus, eam de reditu ſuo certificantes, & ipſam de illo legato futuro lætificantes, qui gentibus quibuſdam Pharaonis, uelut hoſtis ſuus aduerſaretur. Ipſe namque Pharao, & Hemen, totusq́; ſuus exercitus errabant. Mulier autem Pharaonis, dicens illum purum, honeſtum, & commodum, ſeu filium adoptiuum ſibi futurum, mortem illius diſſuaſit, omnibus illum ignorantibus. Matris uero Moyſis animus motus atque turbatus, ferè rem penitus reuelauit. Sed nos cor ſuum obſtruendo firmauimus. Illa itaque credens, illius ſorori præcepit, quatinus fratrem ſuum ſcrutaretur. Eum itaque cæteris neſcientibus, aliunde ueniens recognouit illa.

Pro filia Pharaonis uxorem ponit.

P. Omnibus nutricibus adductis, per me factis haran, ſua ſoror inquit: Ego ducam eum domum, qua nutrietur optime, ſuſcipieturq́; beniuole. Ita cor & oculos matris quieſcere, dictumq́; noſtrum uerum apparere, licet pluribus hoc ignorantibus, reductu Moyſis ad ipſam perfecimus. Ipſi quidem uiro facto diſcretionem, optimamq́; ſapientiam præbuimus. Ita bonis benefacere conſueuimus. Ipſe deinceps in hora ſuæ genti minime præuiſa, ciuitatem ingreſſo, duorum hominum uiſorum ab illo alternatim in ſuam mortem enitentium, alter uidelicet de gente ſua, ſuum auxilium in alterum ſcilicet ſuorum hoſtium unum precatus eſt. Hoſtis ita manu ſua repulſus periјt. Quo uiſo conquerendo perhibens, hoc eſſe factum dæmonis deuiatoris, hoſtis humani generis, ſeq́; precaſſe confitens, à Deo pio condonatore ueniam adeptus eſt, & dixit: Licet hoc mihi beneficium tu Deus dederis, illis malis hominibus ulterius apparere non audebo. Vrbem tamen deinceps ingreſſus, ante repertum hominis, cui ſuffragium attulerit, timere non ceſſauit. Illo uero uocibus eum inſequente, ait Moyſes: Deſiſte ſodes adeò contumelioſus & malus exiſtere, mihiq́; ſuffragium præſta. Quod ipſe renuens, exclamauit: An me, ſicut & alium heſterna die, perimere quæris? Te quidem in terra nullatenus potentem eſſe uolo, cum malorum meorum

Aegyptius à Moyſe occiſus. Exod. 2.

sis exactor. Quidam autem à capite ciuitatis adueniens, inquit: O Moyses, populus ille te morti tradere nititur. Ego uero tibi fidelis existo. Exiuit itaque timidus, sibi cauens, & deprecans Deum, ut eum à gente mala protegeret. P. Ad terram autem Madian facie sua uersa, dixit: Deus forsan me uiam rectam docebit. Madian quidem adueniens inter homines adaquantes pecora, duas puellas pro uerecundia retrocedentes inuenit. Quæ ab illo quæsitæ causam recessus, dicebant, se nequaquam aquaturas antè pastorum discessum, cum illæ uerecundæ patrem antiquum haberent. Ille deinceps eas adaquare faciens, in umbra discedendo dixit: Tu Deus mihi nil habenti necessarium, aliquid tribue. Qui deinceps aduocatus per alteram puellarum, uerecundè dicentem, Pater meus tibi nostram adaquationem remunerare proponit: accedens omnes suos euentus prodidit. Cui ille, illum consolans, inquit: Ne timeas, iam enim à gente mala liber es. Altera filiarum postulante patrem, ut eum sibi clientem & mercenarium, uelut fortem atque fidelem conduceret, pater Moysen allocutus est: Vt harum mearum filiarum ducas alteram, annis octo, seu te uolente, decem (ego namque tibi futurus commodus, nil contra tuum uelle postulo) seruias, exigo. Cui Moyses respondens, & absque sollicitudine fauens, Deum illius pacti testem aduocauit. Termino deinceps completo, mulierecp ducta, focoq; uiso in monte Sinai, fœminæ suæ gradum sistere præcepit: donec uel inde rumorem aliquem, uel aliquam ignis portionem, ut illa se calefaceret, afferret. Veniens igitur à parte dextra ad arborem fructificantem, uocem huiusmodi percepit: O Moyses, ego sum Deus, mundi dominus. P. Moyses Dei iussu suum baculum proijciens, ipsumq; mobilem quasi dæmoniacũ perpendens, pede moto recessit, nil tamen mali suscipiens. Ipse autem iussu nostro deinde rediens securus, & manum suam in sinum mittens, & hale coniungens, ipsam exire candidam uidebat. Ille quidem iussus has demonstrare uirtutes Pharaoni, gentiq; suæ, male respondit: O Deus, ego reus apud illos ob homicidium statutus, timeo perimi. Fratrem meum Aaron expeditioris linguæ, maiorisq; facundiæ, ut mihi sit adiutor, uerborum meorumq; probator, contradictionisq; discussor, mecum mitte. Cui Deus inquit: Te fratre tuo corroborabimus, & iudicium atque uim ac discretionem conferemus, & cum tuis fautoribus uincere faciemus absque læsione. Illos itaque uestras uirtutes ostendentes, cæteri magos esse perhibebant, cum nec patres sui prius talia uidissent. Moyse dicente, Deum agnoscere ueracem, & habiturum finem bonum, qui minime prodest retrocedentibus, Pharao taliter magnates suos atq; plebem affatus est: Deum præter me scire non potestis. Hemen autem illi artifici Pharao præcepit, quatinus ex lateribus turrem munitam adeò sublimem sibi strueret, ut Deum Moysis transcẽderet: quem nil dicere nisi falsum opinatus est. Illum igitur insurgentem in nos iniustè, nec opinantem se rediturum ad nos, cum exercitu suo sumptum in mare summersimus. Ecce talis eorum finis extitit. P. Hos sic igni deputatos, in hoc sæculo malorum copia confusioneq; pressimus, & in futuro maioribus pœnis affligemus, nullum uindicem habituros. Post prædecessorum confusionem Moysi librum præbentem lucem, uiamq; rectã, & ueniã ac sapientiã credentibus, præbuimus. Tu quidẽ nequaq; tunc partẽ occidentalẽ obtinens, nec inde testis, neq; uisor affuisti: Sed nos uitæ longitudinẽ per ge-

Moyses profugit in Madian.

neratıonum ſeriem extendimus. Tu rurſum minimæ genti Madian prædi-
catum miſſus fuiſti, ſuis ſibi legatis traditis. Moyſe rurſum legem accipiente
in monte Sinai, nequaq; affuiſti. Nunc autem te diuina pietas miſit, prædi-
catum gentibus, atq; doctum eas, minime prius eruditas. Si malum quidem
ob ſuarum manuum opera prius illis incubuiſſet, dicerent: O Deus, Si no-
bis nuncium mitteres, eum ſequentes in te crederemus. Noſtris autem præ-
ceptis aduenientibus, inquiunt, Se talia uelle, qualia Moyſes attulit, quibu
plures cõtradixerunt, affirmantes eos magos eſſe manifeſtos, ſicut & te mo-
derni. Quibus tu dicas, librum iſto meliorem noſtrum dictũ affirmantes af-
ferte, eumq; beniuole ſequar. Illis uero minime tibi reſpõdentibus, ſcias eos
nil niſi uoluptates ſuas et uota ſequi. Quis huiuſmodi incredulis ſiquentibu
uiam Dei, nõ dirigentis malos ad eam, deterior exiſtit? P. Sermones ſeria-
tim ſequentes ad hominum doctrinam contexımus. Quibus uiri iam libr
prius ditati perceptis, & electis ſe credere confitentur, eosq; diuinitus poſi-
tos affirmãt. His quidem ſuum duplicabitur beneficium, eo quod indurau
runt, & beneficijs peccata terferunt, bonaq; ſibi data bene diſtribuerun
auditisq; mendacijs recedentes dixerunt, Nos quidem noſtram ſectam rec
ſauimus: Salus ſuper nos, ueſtra uobis opera, nobisq; noſtra reſpõdebũt. T
nullos, niſi Deo faciente, in uiam rectam diriges. Dicunt increduli, Si tuam
tecum uiam proficiſcimur, è terra forſan eijciemur. Non nos undiq; uictum
diuitiasq; ferri ad tuam haram fecimus? Omnium uillarum à nobis diſtract
rum manſiones nulli, niſi perpauci, pòſt reædificabant. Nos autem omnium
hæredes ſumus, qui nullam uillam niſi præmiſſo nũcio gerenda prædicante
eamq; malorum hominum tantum confudimus. Vobis quidem nullam pe-
cuniam, niſi mundanam, & illius ornatum, quibus apud nos meliora ſun
præbuimus. An ſenſu caretis? P. Mundanæ pecuniæ diues, in ſæculo fu-
turo perdetur. Omnis pactum à nobis cum illo firmatum proculdubi
reperiet die, qua Deus interrogabit de participibus poſitis. Illi quibus hoc
uerbum Dei unum pertinet, inquient: O Deus, nos ad hoc per illos deduct
fuimus, iam uero recedimus. Deus autem iniunget, eius aduocare partici-
pes. Quibus deinceps aduocati nil reſpondebunt, eorum uiſo periculo, qu
rectam uiam in hoc ſæculo minime ſecuti ſunt. Quos Deus interrogabit
Cur legatis non paruerunt, in cæcitate ſtultitiaq; manentes, nec ab ijs per-
tiæ quicquam perſcrutati? Qui pœnituerit, & credens benefecerit, Deo pro-
pitiante bonis aſſociabitur. Deus enim incredulorum dicta minime curans
ore prolata, cordeq; retenta perſpiciens, cui ſoli gratia debetur, omnes i
hoc, ſæculoq; futuro, omneq; iudicium, & ad quem omnium fiet reditus
quem uult eligit, omneq; uelle ſuum producit. P. Si Deus ipſe noctem
continuam protraheret, quis diem induceret, uel è conuerſo? Non auditis
nónne uidetis? Ipſe quidem ſolus ſua pietate diẽ motui quæſtuiq; neceſſari-
rum, noctem quieti condidit. Vnde grates illi maximæ reddendæ. Cum ad-
uocatis participibus iudicij die, & de quaque gentium adhibitis teſtibus ſu
cultus, & orationem fidei quæremus, agnoſcent omnes increduli unũ ſolum
Deum & ueracem eſſe, ſeq; prius erraſſe cõfitebuntur. Karon cuidam ſub-
iecto Moyſi tantam theſauri copiam cõtulimus, quod ipſius claues ſolæ ca-
melũ fortem geſtantẽ eas, ferè preſſere. Quẽ ſui præmonentes, ſic affati ſunt
Tuam pecuniã nequaq; tibi gaudium ſeu ſpem extimes, ſed tuæ partis hu-

Machumet doctor imperitiſſimorum.

Habemus autẽ Moyſen et prophetas, & apoſtolos, ipſumq; Chriſti Euangeliũ. Cur igitur nõ obtemperatis, ô Machumetiſtæ?

Niſi Deus trahat hominẽ, doctor nil efficiet.

Diuitiæ contemnendæ.

Prædeſtinationis aliquã umbram attingit.

Iudaica fabula de Karone quodã, ſiue Core, ſiue alium intelligat.

ius sæculi non oblitus, illinc aliud sæculum tibi compara, & à malis operibus cessans, cæteris, ut tibi Deus, beneficus esto. Tibi namq; cõsimiles aliter agentes Deus abhorret. Ille uero respondebat, hoc sibi nullatenus esse datum, nisi tantum sapientia sua. Nónne uidit multas gentes tum eo potentiores, tum ditiores, à Deo fuisse destructas? Nónne culpas incredulorum finemq; perscrutari uoluit? Illum deinceps cum summis ornatibus exeuntem, amicis mundi præferentibus, illiusq; pecuniæ maximæ consimilem quantitatem optantibus, sapientes responderunt, eos malum et uotum & uerbum fecisse. apud Deum enim seruatur optima remuneratio, quam solum timentes & benefacientes adipiscẽtur. P. Tellure deinceps illum domumq; suam cum pecunia tota funditus absorbente, cum nec ipse nec alius eum protegere posset à Deo uindice suo, prius desideratores pecuniæ se redarguendo dicebant: Vere Deus omne uelle suum complens, cui uult, commodum atque potentiam confert. Vobis quoq; ferè consimile contigit. Deus enim incredulos nullatenus diligit. Nos alius sæculi curiam daturi, supplicibus in nos nullatenus insurgentibus, nec terras uastantibus, sed timentibus, splendidissimam mansionem tribuemus: quo quisque beneficijs uenturis suis meritis melius accipiet. Cum peccatis autem ueniens, secundum opera sua tantum mercedem sortietur. Qui tibi misit hunc Alchoran, te die futura ad se reducet, discussurus qui uiam rectam, quiq; falsam secuti sunt. Tu librum ex insperato tibi missum habens, ab illius mandatis nequaquam ulterius digrediaris. Ne sis incredulus, uel incredulorum adiutor, nec cum Deo Deum alium, cum ipse sit solus, participe carens, inuoces: Præter quem solum omnia pereunt, & ad ipsum iudicia facturum redibunt omnia.

Benefaciendo thesaurus ad futurum sæculum reponendus. Luc. 16. etc.

Videtur somniasse aliquid de supplicio Core, Dathan, Abirõ, Nũ. 16. Curiã pro palatio aliquoties dicit.

Alcoran commendat.

AZOARA XXXIX.

In n. &c. Peccatores falso iudicãtes, se bonorũ fore uictores, opinati sunt, me passurũ eos dicere pro suorũ antecessorũ cõsuetudine, uidelicet quod credant: Cum ipsi potius fidei nullius, & increduli, cordisq; praui sint, egoq; dinoscã, quis uerũ, quis falsum proferat. Sperans se Deo couniendũ, cuncta uidenti & audienti, hoc apud Deum ratum inueniet. Prædator & expugnator, nõ nisi sibi tantum operantur. Deus enim ob curam hominum & actus parum sollicitatur. Pœnitenti, beneq; gerenti, suorum peccatorum pondus auferens, mercedem suis actibus maiorem tribuã. Omnis homo bonus, suis parentibus benefaciat: Illos tamẽ nullatenus sequens, si precentur eum, ut cũ Deo participem ponat, uel malã legem imiteť. Vos enim omnes redibitis ad me, omnes uestros actus reuelaturum. Credentes, & benefacientes, bonis associabimus. Sermonem cõfitentium se in Deum credere, de illo tamẽ male loquentium, iramq; diuinam, in eadem trutina librat: aut qua re diuinitus adueniente, se nobiscum adhæsisse confirmant. Nónne Deus dinoscens credentes & incredulos, huiusmodi mentes hominum illis etiam perfectius penetrat: Incredulorum persuadentium credentibus, ut suam uiam sequantur, illis falsẽ permittendo, se laturos eorum peccata, cum hoc sit illis impossibile, suorum peccatorum mole pressis, sermo sæculo futuro pertractabitur. Noë uestrum legatum inter suos annorum mille spacio minus quinquaginta annis moratũ, suosq; fautores in arca saluauimus, cæteros autem diluuio summersimus: quod est sapientibus mirandũ. Abraham item suæ genti persuasit hęc dicens: Deum inuoca, timens ipsum, Hoc est ẽm omnium optimũ. Illius

Mali uana spe ducuntur.

Milites iam acceperunt mercedẽ suã. At quoties promittit eis cœlum? Pietas in parentes.

Fallax sponsio corũ, qui recipiunt in se culpam, si quem seducant. Noë ætas. Abraham.

loco nullatenus adores idola, nequeũtia uobis uictũ dare: quem solus Deus omnibus glorificandus tribuit, ad quẽ omnium fiet reditus. Non mireris, si tibi cõtradixerint, cum prædecessoribus quoq; contradicebatur. Legati quidem est præceptum, aperire tantum, & nunciare. Nónne uident Deum homines creasse, quos secundo leuiter uiuificabit? Peregrinatum addiscãt euntes, quoniam Deus omnipotens huic bonum, illi malũ, pro uelle suo faciens, omnia creauit, secundoq; uiuificans ad se reducet. P. Vobis est impossibile quicquam in cœlo seu terra mandare. Solus enim Deus uester uindex est atq; conditor. Contradictores præceptorum uestrorum die resurrectionis à nostra misericordia ueniaq; desperati, graue malum patientur. Gens autem sua nil aliud respondit, nisi quod uel cædi uel combustioni tradetur. Deus autem eum ab igne liberauit, quod est credentibus mirãdum. Imagines quidem Dei loco in hoc sæculo adorantium, alij die futura repræhendent alios, & maledicent, ad ignem ituri sine uindice. Loth illum sequendo, Dei sapientis & incompræhensibilis uiam secutus est. Ipsi quidem Abrahæ dedimus Isaac atq; Iacob, librumq; legiferum, & de prole sua prophetã excitauimus. Ipseq; diues in hoc sæculo, bonis in alio adnumerabitur. Loth conquestc gentem facere scelus nusquam antea perpetratum, hinc maribus abutendo, tum uias abscidendo, tum cætera nefanda gerendo, illa respondit: Vt te ueracem probes, diuinam exerce uindictam. Ille uero Deum inuocando precatus est, ut ab illis maliuolis & flagitiosis se uindicaret. P. Nuncijs ferentibus Abrahæ gaudium, & dicentibus, se destructuros uillas illas ob maliciam inhabitantium: Abraham intimauit, Loth earum inhabitatorem esse. Illi quidem confessi se hoc scisse, polliciti sunt se liberaturos Loth, atq; suos, præter fœminam suam decrepitam. Et hoc idem dixerunt, uenientes ad Loth ipsos timentem, & ab eisdem postea cõsolatum & edoctum, illos immissuros cœlestem uindictã uillæ, propter maliciam hominũ. Huiusq; rei manent adhuc manifesta uestigia cũctis admiranda. Schaib uenienti ad gentẽ Madian prædicantiq;, ut Deum adoraret, & de die futura speraret, nec terras expugnaret, illa cõtradixit. Vnde eam cõfundente fulgure, suarum domuum alia super aliam remansit. Hath & Themuth fines atq; loca, & Pharaonis, & Hamer, atq; Karon, præsumptuosorũ similiter nouistis. Quorum nullus uictor neq; uindex sui, quin ob culpas suas eos dirueremus, esse potuit. Eorum enĩ quo facta uento dispersimus, quosdam uox dissipauit, hos tellus absorbuit illos aqua summersit. Deus tamen nemini malum fecit, sed ipsi sibi nocuerunt. P. Adorans alium Dei loco, comparabilis est araneæ, domum sibi cunctis deteriorem & fragiliorem texenti. Quid autem adoretis Dei loco, Deus ipse dinoscit. Nostra quidem exempla sæpius allata soli sapientes discernunt, quibus diuina cœli terræq; creatio manifestum est miraculum. Librum tibi missum lege, & iugiter ora. * oratio namq; fornicationes, cæteraq; nefanda remouet: Deumq; cũctos actus dinoscentem inuocare, maximum meretur meritum. Omnes homines legum, præter malos, honestis uerbis *disputãdo semper alloquere, & confitere te in Deum credere, & præceptis sibi missis parêre: cum Deus suus sit tui Deus, & omnium omnibus adorandus. Eorum quidam, quibus librum dedimus, illi credunt: quidam autem, uidelicet mali, nequaq;, qui semper præcepta uestra renuentes, diuinas uirtutes super se descendisse postulant. Sed tu dic, solius Dei præceptum atq; uirtutem

Legati officiũ.
Deus qui creauit homines, facile quoq; mortuos suscitabit.
Simulachra colẽtes dãnantur.
Loth.
Abraham.
Sodomæ & uicinarũ urbium subuersarum uestigia.
Schaibe Madianitarum propheta.
Hath.
Pharao.
Karo.
Adorãtes alienos Deos, araneis similes.
quæ parabola cõcinna Machumetis non est: sed usurpata olim Iob. 8. Esaiæ. 59. Oseæ. 8. etc.
**Orationis sanctæ uis.*
**Modestia in disputando seruanda. præceptum sanè inculcandum Machumetistis, et magistris nostris.*

tutem esse, te uero solũmodo legatum. Nunꝙ illis nec leges, nec manu scribes, quin hoc esse falsum, nõ Dei mandatum iudicent: licet corda sapientum manifeste uideant illud nil nisi diuinum. P. Nónne sufficit illis me misisse tibi librum legendum illis, patefacientem diuinam pietatem & sapientiam credentibus? Tu constanter dicito: Deus uniuersa cœli terræꝙ dinoscens, mihi uobisꝙ testis atꝙ iudex sufficiens intersit. Obedientes mendacijs, & in Deum nõ credentes, die futura perdentur. Eos enim ad malum festinantes, quibus & iam accideret, nisi propter Dei pactum firmatũ subito quidem incumbet, illis nil inde tractantibus gehenna circũdabit, undiꝙ malũ atꝙ dolorem inijciens, me tunc dicente: facta uestra gustate. Vos boni credentesꝙ, me, cui subest terræ capacis immensitas, inuocate: uobis tutelæ meæ cõmendatis, mercedem maximã daturũ, paradisum mundi gradibus distinctã, & aquarum fluxu iocundã. Omnis eñ anima mortẽ gustabit, & nos deinde uisitabit, qui uos & animal omne, etiã suum lucrari uictũ impotẽs, pascit, omnia uidens & audiens. P. Illi quæsiti, quis cœlos & terram creauit, & solem ac lunam currere fecit? Respõdebunt, Deus. Cur igitur nõ credunt? Ipse quidẽ omnipotens & sapientissimus, cuilibet pro suo uelle uictum, cæteraꝙ bona tribuit. Interrogati, quis de cœlis aquas ad terrenorũ uitam & ortũ demisit? inquient, Deus. Deo gratias. Eorum pars plurima nescia cæcaꝙ permanet. Huius quidem sæculi uita nil nisi ludus est, & ludicrum inane. Alius autem sæculi uita melior est, atꝙ uerior. Nauem ascendentes, corde deuoto Deum inuocant: Egressi, siccoꝙ statuti, en recedunt. Nostris item præceptis resistendo, nónne uident, quod nos terram Haram timoris expertem fecimus? quò nostro præcepto proficiscuntur homines? Mendacijs, & nõ nostris præceptis fauẽtes, quibus nullus est deterior, & in Deum nõ credentes, gehennã mãsionem perpetuã sortiẽt, uelut benefacientes paradisum, quibus nostras uias patefecimus. Deus quidem bonorum est illis propicius, atꝙ misericors.

Alcoran.

Demonstrat, in solo Deo salutẽ uniuersam collocandam esse.

Vita præsens fabula.

In periculis homines religiosi.

Mecha.

AZOARA XL.

IN n. &c. Agentibus in terra propinqua pessimaꝙ Christiani superati, post IX. annos eorũdem uictores per Deũ, cuius sunt prima postremaꝙ mandata, facti sunt. Vnde die illa uindicta Dei condonatoris atque pij, credentibus in ipsum gaudium fert. A' Deo nunciatum nunquam fallit. Plures hominũ hoc nesciunt, huius sæculi uitã apparentem agnoscẽtes, alius minime. Nõne sua corda perpendunt, Demu cœlos, & terrã, omniaꝙ interposita cum ueritate, terminoꝙ noto creasse? Cur igitur nõ credunt illum eos resuscitare potentem? Peregrinando uideant finem antecessorum suorum, illis potentiorum ac ditiorum, terræꝙ minima miranda componentium, terrasꝙ plures colentium: quibus post aduentum legatorum mira facient, iã malum illos uelut contradictores & irrisores destruens incubuit, Deo nociuo nemini: Sed ipsimet sibi plurimum officiunt. Deus omnium origo principalis, ad se redire faciet uniuersa. P. In aduentu diei postremæ, increduli penitus desperati, nullum à participibus positis suffragium, seu uindictam sentient: Sed eorum alius alijs contradicens, & non credens aduersabitur, ipsiꝙ malum patens & præiacens incurrent. Benefacientes autem atꝙ credentes, paradisum lætitia plenam ingredientur. Deum uitæ mortisꝙ datorem & resuscitatorem, qui uos de terræ limo plasmans, multitudinem terricolarum deinceps eduxit, & è nobis fœminas uobiscum mansuras, di-

Christiani uicti post annos IX. uictores. loquitur de bellis imperatoris Heraclij cum Persis.

Deus omnium origo et finis. Ex quo, et per quẽ, et in quem omnia sunt. Rom. 11.

Deus unus adorandus.

lectionisq; uinculo cōnectendas edidit, cœlo terraq; glorificandus, uesperè maneq; horis singulis inuocate. Ipse quidem cœlorum terręq; cōditor, aquā de cœlis ad excitandā terram dimittit, corruscationē cœlorum uobis timorē atq; spem afferentem aperit, linguas multifarias coloresq; multiplices distinxit, noctem quieti, diem necessariorū acquisitioni disposuit: Cuius iussu cuncta creata sunt. Quē omnium regem adorant uniuersa, ad eum nutu suo reducenda, absq; difficultate. Ipso namq; uocante statim accurrent uniuersa quæ cuncta discretis & sapientibus sunt admiranda. Ipse sublimis & incompræhensibilis, uobis diuinas & excellentes similitudines de uobis & illis quos in suis bonis uobis commissis participes ponitis, prætendit, quærens an uosmet illis parificetis, cum illos uelut animas uestras timetis? Me taliter res sapientibus discernente, malefactores tamen suas uoluptates stulte sequuntur. Quis enim patefaciet uias rectas illis, quos Deus aberrare facit, & à uindice tutoreq; destituit? Cor tuum beniuole uerte ad legem diuinam, immutabilē, omnibus diuinitus missam gentibus. Hæc est enim lex recta, licet pluribus nescijs. Illā itaq; sequere, diligenter tuā faciem ad Deum dirigendo cum timore, & orando iugiter, ne sis incredulus. P. Cohortum leges discrepantium quæq; suę legi cultuiq; cōgaudet: omnis tamē malo superueniente Deum adiutorem inuocat. Quidā aūt misericordia diuina suffragioq; sustētati, declinant item ad scelus, primū increduli facti: nostra negantes munera, eorū noticiam futurā expectet. Plures hunc librum lucidū sibi diuinitus datū adepti, colloquio dicentiū se nequaq; in Deum credere, potiuntur. Gens aūt quæ nostræ misericordiæ datoq; beneficio cōgaudet, peccato uero maloq; pro suarū manuū operibus incūbente desperant, nōne uidere queūt, Deum abundanter & illaboriose uictū cæteraq; bona cūctis tribuisse? Opus præcellens & optimum est, propinquis, & pauperibus, ac mendicis sibi danda præbere, omneq; beneficiū duplici mercede remunerabit. Suam fœnerando pecuniam augens, apud Deum nō fructificat, nec crescit. Ipse quidem cunctis uictum & diuitias præbet, uitæ mortisq; dator, & omniū resuscitator: quod participum nullus facere potest. Ob incredulorū opera malum à Deo secundum suā mensuram sumentium, ut sic cōuertantur, mari terraq; scelus apparuit. P. Fines prædecessorū suorum, quorū pars plurima mansit incredula, gyro uagando perquirite. Faciem uestrā ad legem rectā uertite, anteq; dies ueniet uere uentura: qua fiet distinctio cedentiū ad ignem, & ad paradisum. Et Deus abhorrens incredulos, queq; pro suis meritis remunerat, cuius imperio parēt uenti, Spem bonā sæpius hominibus afferentes, quo iubente naues promouent, manusq; sua uobis omnes possessiones uestras tribuit. Vestris digna gratibus. Cuiq; gentiū nostris legatis missis, mādatisq; relatis, ego credentiū & bonorū uindex, illos à malis liberaui, qui uētis ut nubes per cœlum diffusas afferant, easq; dissipando pluuiam faciant, homines prius desperatos spe bona cōfirmante, impero. Deus ita terram mortuā uiuificat, qui similiter mortuos resuscitare poterit, cū sit omnipotens. Si uentum aūt turbidum seu croceum immiserimus, fient increduli, Deo cōtumelias inferendo.

Praui sequūtur affectus suos.

Lex Dei constans omnibus gentibus missa.

Nō probat discipulos Alcorani colloqui cū infidelibus.

Beneficentia.

Fœnus.

P. Mortuos nequaquam seu surdos audire, uel cæcos à uia praua diuertere, nullos tandem nisi credentes, audire faciens. Deus enim sapiens, omnia prout uult operās, hominem de re fragili cōposuit: illi deinceps uires, postea debilitatē, tandem caniciē cōferens. Hora postrema superueniente, iurabūt increduli

Hominis uicissitudines.

increduli, se nequaquam moratos nisi per horā unā. Ab hoc tamen dicto postea diuertunt, percipientes hoc esse falsum. Inquient em̄ illis credendi sapientia præditi: Vos secundū libri diuini determinationē hāc resurrectionis horam, cuius uixistis inscij, expectabatis. Illa die nec excusatio proficiet malefactoribus, nec fides adhibebit. In hoc Alchorā iam exempla plura cōtulimus. Sed licet asseras incredulis uera, summeque miranda, nunquam desinēt te mendacem appellare. Ita Deus eorum corda sigillauit. Deum time, & patienter indura, eius pactum ueracissimum expectando, ne te dubitantes irrideant.

Resurrectio.

Perseuerantia Machumetis.

AZOARA XLI.

IN n. &c. Hæc sunt huius uoluminis optime compositi secreta. Ipsum quidem misericordiam uiamque rectam monstrat benefacientibus, & orantibus, ac dantibus decimas & eleemosynas, sæculoque futuro credentibus: qui bonam sequendo uiam semper antecedunt. Homines uerba falsa uiasque deuias sine uadentes, qui nostris uerbis lectis discedunt, quasi non audientes, seu plumbatis auribus, dedecus magnumque malum patientur. Credentes autem & benefacientes, paradisum mansionem perpetuam sortientur: secundum uerax Dei mandatū. qui sublimis & sapiens, cœlum sine columnarum sustentamine sursum erexit, & terram montibus firmauit, & in ea cuiusque generis animalium par unum cōstituens, ad eorum crementū, & ortū, aquas è cœlis dimisit. Monstrent increduli factum saltem aliquod eorum, quos inuocant loco Dei, cuncta prædicta facientem. Illi quidem uiam erroris sequunt. P. Aluchmen cum magisterium optimū, operisque discretionē tribuimus, unde nobis gratias persoluit, inquit filium suū castigando: O fili, nec cum Deo participem ponas, nec quid Haram interficias, nec huiusmodi criminalia perpetres. Omnis enim benefaciens sibi prodest, & incredulus sibimet operatur. Deus quidem pijssimus nullius est indigens. Omnis quidem ad me rediturus, mihi, & utrique suo parenti, quorum alter eum necessarijs sustentauit, altera prius aluo sua concipiens, & fomentando in aliquid ducens, cum prius non esset, deinceps ad cibum à lacte separauit post biennium. Illis inquam, & mihi, gratiam & honorem faciat. Sed licet ipsi natum precentur, ut cum Deo participem ponat, uel de Deo quid mali dicat, nullatenus in hoc illis pareat: sed illis in hoc sæculo benefaciens, uiam inuocantis Deum, reuelaturum omnibus sua facta, sequatur. Ille namque fili, subtilissimus, & omnia penetrans, omnia remunerabit, siue fuerit aureus, sinapis granum etiam in petra, seu terra, cœloue positum. Tu itaque puer mi, orationes funde, iusque notum præcipe, iniustum prohibe, indurans super omne propositum nostrum & commodum, nec tuam hominibus faciem subijcias, nec gyrouagus nisi secundum ius & honestum existas. In itinere namque tuo, atque sermone modestus & mediocris esto. Vox enim nulla peior est asinina: & Deus fraudulentos & iactatores abhorret. Nónne uidetis Deum omnia fecisse uobis commoda, & cœli terræque singula, uobisque clàm & palàm de sua pecunia dedisse? Sunt autem quidam irrationabiliter in Deum, uiamque suam rectam, librumque manifestum ratiocinantes, & dicentes, cum prædicantur illis diuina præcepta: Nos nostrorum patrum sectam imitamur. Quid si diabolus illos decipiens, eos ad ignem uocauit? Tuā ad Deum faciē uertens, nec illicitum aliquod perpetrās, firmitati rerū, quarū omnium Deus finis est, adhære, ob incredulitatem malorum nō sollíciteris.

Alcoran bene agentibus promittit felicitatem: et minatur malis æternam infelicitatem.

Aluchmen filiū ad unius Dei cultū instituit, & uirtutem.

Deo et parentibus summus honor debetur.

Vel minima bona remunerat Deus.

Vt peregrinandum.

Modestia in dictis.

Patrum sectatores.

Ad me namq; redibunt singuli, dicturum illis omnia facta sua: cũ omnium
secreta cordium agnoscam: licet paulisper malos dilatans, quos in ignẽ pin
guem proijciam. Quæsiti tamen, quis cœlos & terrã fecerit? Inquient, Deus
Deo gratias, quod eorũ pars plurima manet incredula Dei, glorificandi sem
per, & nullius quoq; indigentis super omnia cœlorũ & terræ. Ad cuius in
compræhensibilis & sapientis integrè scribenda miracula, non sufficerent o
mnes arbores in pennas redactæ, nec mariũ septuplum incaustum. Cui cun
cta uidenti & scienti, adeò leue est omnes suscitare, sicut unum, qui diem no
cti & è conuerso iungit, solem & lunã ad terminum scitum promoueri fecit
omnium opera ueraciter dinoscens, omnia uero suscitaturus. Illi autẽ quo
adoratis Dei loco, fallaces sunt & impotentes. Ipsius quidem Dei præcept
miranda gerentis, naues æquora sulcãt, quod credentibus, Deoq; grates re
dentibus est admirandum. P. Vndis aũt homines cooperti uelut montibus
Deum inuocãt corde deuoto: ad littus aũt reuersorum quidam, uotis suis al
renunciant. Increduli quidem tantũ nostris præceptis resistunt. Omnes bon
Deum, illãq; diem, qua nec proles patri, nec ècõuerso proderit, uere uentur
timete, nec huius mundi uitæ confidite: nec uiã falsam ingressi, de Deo, illiu
aduentũ horæ noscente, securi sitis: A' quo procedit imbris descensus, aluic
conceptus perspicit: nec quis præter eum scit, quid in crastino sit acturus, ue
ubi morietur. Ipse nãq; solus sapiens, & eloquẽs, hæc omnia perfecte dinoscit

Impudẽs hyperbole. Cur nõ cõtentus fuit illa Ioan. ultimo: totus mũdus non caperet libros, &c.

Periclitãtes uouere munifice, quod nõ soluũt liberati.

Incertæ res mortaliũ. Iacob. 4.

AZOARA XLII.

IN n. &c. Hunc librum ambiguitatis expertem, à Deo totius mundi com
positũ, tuũ opus esse dicent increduli. Tu uero dic, solũ Deum hoc fecisse
per quod castiges gentem prius doctore carẽtem, ut in uiam rectam se uer
tat. Nec tutorẽ nec uindicem habet quisq; præter Deum, qui cuncta sex die
bus creans, & deinde thronũ ascendens, omniaq; ab ipso creata bona ben
disponens, hominem de luto plasmauit, posterosq; suos ex humore fragili
eidemq; de suo spiritu insufflans, aures, & oculos, ac corda præbuit: Ad
quem scientem omnia desuper missa, redibunt singula die spaciosa, qual
mille nostri anni. Pauci tum grates persoluunt. Dicentes enim, nos mortuo
quomodo resuscitabit? non credunt congregationem futuram coram Deo

P. Omnes ab angelo mortis sibi à Deo tradito terminati, ad Deum redi
bunt. Increduli coram Deo capita sua declinaturi, se uidisse simul & au
disse dicent, Deumq; postulabunt, ut eos remittat, pollicentes se credi
turos & benefacturos. Si uellemus, cuique gentium bonam uiam & re
ctam daremus. Sed iam uerbum nostrum firmatum est, ut infernus de
dæmonum & hominum consortio penitus impleatur. Vos itaque resur
rectionis & reditus ad nos obliti, unde uestri minime recordamur, ma
lum perpetuum ob opera uestra gustare. Soli nostri memores nostris uer
bis obediunt, Deum adorantes, digneqúe Deo gratias reddentes: cuius
timore, speqúe bona substantiam sibi datam distribuentes, somnum & le
ctum linquũt, ut Deum inuocent. * Nemo mercedem sibi pro suis operibus
dandam prænoscit. Credentis autem & increduli magna est distantia. Cre
dens enim & benefaciens, paradiso: incredulus autem, in igne, cum non
credidit, perseuerabit, nunquam discessurus. P. Faciemus ei etiam gustare
malum minus, quàm illud maximum, ut sic saltim sua fiat conuersio. Quis
est autem deterior, quàm delinquẽs atq; discedens post nostrorũ præcepto-
rum

Alcoran à Deo exhibitus, ut rudes planè ac imperitos doceat.

Rerũ creatio.

Anima hominis de spiritu Dei. Hoc et antea nõ semel dixit. Resipit aũt hæresim Gnosticorũ et Manichæorũ et Priscillianistarum.

Per Deum stat, quo minus oẽs teneãt uerã fidem. Videtur cõgruere cũ illo Mosis et Pauli, Quem uult indurat. Sed scriptura sancta probè seipsam explicat.

** Homines ignorant præmiũ sui operis. Propemodũ id dicit quod Sophistæ, ignari an in gratia Dei sint, an in ira.*

rum perceptionē? Nos quidem indubitáter ex eo sumemus iam. Per Moysen librum, quē sequendo penitus Deo coniungetur, indubitanter misimus filijs Israël. Quorum quidam indurantes, uerbisq; nostris credentes, uías rectas docuerunt: quidam autem dissenserunt. Deus autem die uentura suas discutiet contrarietates. Nónne uident, quot præcedentes, quorum obtinent loca, nos confudimus, qualiterq; per aquas cœlitus ad terram missas, messes & herbas eorum, bestiarumq; uictum produximus? Quæ cuncta sapientibus admiranda sunt. Nónne uidere queunt? Si quærant rerum euentus, et finis noticiam, illa die scient, qua fides tunc sumpta nil proficiet, nec castigabuntur. Illos derelinquens expecta, quoniã illi similiter expectāt.

Moysis doctrinã amplexãtes iũgentur deo. Is autē Christo filio Dei unico seruatori totius mũdi reddit testimonium, cui Machumet cõtradicit.

AZOARA XLIII.

IN n. &c. Tu propheta Deum omnia noscentem, tuaq; facta perspicientem, timens, nequaquam malos & incredulos sequere, te prorsus illi commendans, cuius protectio sufficit. Nemini quidem duo corda tribuit, nec matres in uxores, quæ causa sunt uobis balnei, ducere permisit, nec filios uestros: quod & uos etiam confirmatis. Deus ipse uerum omne dinoscens, uiamq; rectam pandens, illac aduocari noluit, sed parentes suos, quod est optimum, uel fratres, earumúe censores. De factis iniustis nullatenus, nisi sponte crebroq; factis, molesteris. Deus enim condonabit, prohibens omnibus bonis, ne matres in uxores ducant. Vnius etiam legis quidam plus cæteris promerentur, uelut benefacientes, firmeq; credentes. Hoc enim per Dei librum firmatum est. Te quidem, sicut & cæteros prophetas, Noë inde & Abraham, ac Moysen, Christumq; Mariæ filium, pacto dilectionis operisq; boni perstruximus, qui suum à ueridicis uerum perscrutabimur, & incredulos malo grauissimo torquebimus. Omnes itaque credentes, Deum inuocent, illi grates in omnibus referentes. Quando Deus actus uestros perspiciens, & credentes tentans, exercitus à nobis non uisos, post uentos immensos undique super uos uenire fecit, oculi uestri stupuerunt, cordaq; ferè faucibus adhæserunt: Vnde uos de Deo dubitantes, uictoriæ malæ succubuistis. P. Increduli quidem, & cordis infirmi, dicentes Deum atque prophetam falsum fecisse pollicitum, gentem Iethrib examinabant, inquientes: Mora quidem uobis est impossibilis: sed potius reditum properate, mittentes ad prophetam, nunc tantum uos excusantes, & dicentes: domos uestras esse desertas. Non erant antè destructæ, sed sic fugæ consulebant. Licet enim undique illis domo repertis superuenissent exercitus, non nisi paucos rebelles, plures autem fugientes reperirent. Ab illis quidem prius pollicitis, se nec uincendos, nec fugandos, Deus promissum exquiret. Sed quid prodest eorum à cæde morteúe fuga, cum eorum uita breuissima sit? Quis eos à Deo, nocere uel obesse uolente, qui solus est tutor & uindex, proteget? Ipse quidem scit uestri sociorumq;, se per alios defendentium, & dicentium, ut uos paucis pugnæ dimissis ad illos eatis, iniurias & contumelias. Illi quidem rumore metus accidente, uos circumquaque uelut mortis certus, atq; cetus conspiciunt: metu discedente uos oculis acutis respiciunt, & auarissimi manent. Deus autem eorum facta delet, multumq; leuiter. Si illis cogitantibus exercitus non discessuros, illi superuenissent, paucos rebelles inuenirent. Eorum namque pars plurima sibi timens, exercitus

Prohibet incestas nuptias.

Volũtariæ iniuriæ demum castigandæ.

Christus Mariæ filius.

Tēpestatis horrendæ meminit, & cladis.

Iethrib, quæ primo recepit Machumetem, alij monuerunt ad resipiscendum.

Nõ fugiendum è prælio: quia uita hominis breuis.

Machumet dux bonus, quia ſpē collocans in Deo. Eſt id quidem præcipuū in duce. Pſal. 18. etc.

aliĳs incumbere uillis optaret. P. Prophetam tamen ducem, & perſecutor
bonum, in Deo ſperantem, eumq́ multū inuocantem, dieiq́ futuræ crede
tem habebant. Boni quidem illis exercitibus uiſis, Deum ſuo prophetæ ue
bum miſiſſe, ſibi terminum illum propoſuiſſe firmabant: ſicq́ fides eorum
meritum creuerūt. Credentium illud Dei uerbum quidam morti ſubcubu
runt, quidam ſuperſtites nihil inde mutauerunt. Deus autem credentes o
fidem ſuā optime remunerat, incredulos damnat, uel forſan ſua pietate ſu
ueniente ueniam tribuit. Reducentur quidem increduli irati, uelut nil bo
lucrati, ad Deum ipſum, qui fortis & potens bonos à lite protexit: Illis rebe
les, à ſuis ſublimitatibus depoſuit, et eorum cordibus impreſſit. Vnde eoru
quidam mortem, quidam captiuitatem paſſi ſunt: uosq́ ſuarum terrarum
cæterorum etiam hominum, nondum à uobis uiſorum, ſuarumq́ pecuni

Vxorū Machumet conditio.

rum hæredes Deus omnipotens conſtituit. Tu propheta tuas ſic mulieres a
loquere: Si uitam & ornatum huius mundi malueritis, uelle ueſtrum uob
dabo, formoſeq́ dimittam. Si Deum autem, atq́ prophetam, aliamq́ uita
plus dilexeritis, uobis, uelut & omnibus bonis, Deus ueniam mercedem
maximam tribuet, beneficium duplicando, gaudiumq́ plenum præbend

Et quod tibi nō uis fieri, alteri ne feceris. Cur matronas ſectaris Machumet?

Omnis quidem à prophetæ mulieribus quid nefandum uel non gerendu
poſtulans, malum ſuum à Deo duplicatum inueniet. P. Omni quoq́ mul
ri prophetæ, Deum & ipſum ſequendo benefacienti, meritum ſuum dupl
cabitur. Vos prophetæ mulieres ſi timueritis, cæteris nequaq́ ſimiles, noli
uerba blanda ſeu laſciua proferre, ſed honeſta & cognita. Homines eteni
cordis infirmi, tunc à uobis aliquid non agendum ſperarent. In domibus u
ſtris manete, non euntes modo priorum: & orationes ac eleemoſynas gere
do, Deum atq́ prophetam imitemini, & Dei ſapientiam ſuaq́ præcepta l
cta ſuper uos nominate. Deus enim à uobis, quoniam prophetæ domū i
habitatis, omne malum auferre proponens, uos lotas & benedictas eſſe del

Opera bona, ſeu officia uirorum & fœminarum.

derat, cum ſit mitis atq́ ſapiens. Viri, ſeu fœminæ, ſe Deo penitus uouente
& credentes, ac orantes, & ueraces, & indurantes, ac flentes, genuaq́ De
flectentes, & eleemoſynas ac ieiunia peragentes, caſtitateq́ perſeuerantes,
Deum iugiter inuocantes, à Deo ueniam & gaudium plenum aſſequentu
Nō decet uirum, ſeu mulierem benefacientem, non adhærere iudicio dat

Larga diſpenſatio ſuper matrimonio. Intelliguntur hæc de Maria uxore regis Iacobitarum.

fœderiúe præcepto à Deo ſeu propheta. Tu uero uirum à Deo ditatum affa
tus, dicendo, Tene mulierem, timeq́ Deum, quiddam à ſolo Deo notū plu
timere deberes. Poſt moram igitur ſui mariti pro uelle ſuo cum illa, tibi pe
miſimus illam ducere ſponſam. Licet enim etiā bonis omnibus, poſt diſce
ſum ſuum à maritis, quaslibet Deo iubente ducere. Non erat igitur prophe
tæ curandum tum Dei mandatum, tum prædeceſſorum morem diuinitu
ſtatutum exequi. Deusq́ ſolus eſt ſufficiens dinumerator, ſua mādata feren

Machumet ultimus propheta, ut quidā interpretātur. Diuerſum tamen legis de religione Turcarum.

tium, & ſe ſolum timentium. Machometus nequaq́ pater alicuius ueſtriſ c
tantum Dei, ſcientis omnia, legatus, poſtremum omnium ſigillum & cumu
lus acceſſit. P. Viri boni, Deum iugiter, mane ueſpereq́ ipſum adorante
inuocate: qui uobis beneficus atq́ propicius, ſicut & angeli ſui, uos è tene
bris ad lucem reducit: gaudĳq́ pleni dator, die congregationis uerbum ſa
lubre profert. Tu propheta, miſſus à nobis teſtis & nuncius, ac gentis corre
ctor, eiusq́ prolocutor coram Deo, luxq́ manifeſta bonis, ſe nunciaturu
gaudium plenum habituros. Malos & incredulos non ſequere, ſed potius il

lo

los linquendo, te prorsus, quod salutem sufficienter præstat, commenda. Viri boni, si mulieres desponsatas intactas dimiseritis, illis munera faciendo, formose dimittite. Et ipsis deinceps de mora determinata non est curandum. Tibi quidem, ô propheta, mulieres omnes, quibus donando dederis, & omnes tuæ manui per emptionem suppositas, & amitæ tuæ materteræ que filias, omnes item bonas mulieres, tibi uolenti gratis subcumbere cupientes, hocq; tibi soli permittitur, licitas constituimus. Iam notum esse censeo, quid tibi & cæteris bonis de mulieribus uestris, atq; de suppositis manibus uestris agendum sit. P. Has à te semoue, illas adiunge, pro uelle tuo: nec prius abiectis, si dilexeris eas, molesteris. Illæ namq; tuo uoto parêre debent. Deus autẽ sublimis & sapiens, uestrorum secreta cordium agnoscit. Post illas tamẽ non est tibi licitum, alias, licet placidiores & habiliores, pro tuis mutuo sumere, nisi tantum tuæ manui subditas. Deus enim omnipotens, omnia penetrat. Nullus prophetę domum comestum ingrediatur, nisi uocatus. Tunc autem accedẽs, pransus statim exeat, nec aliquod ibi ridiculum seu ludum agat. Hoc enim est prophetæ nociuum & tædiosum, qui uos uerecundatur. Sed Deus quidem uerum absq; uerecũdia promit. Quærens autem quodlibet, extra portam maneat. Hoc enim est optimum. Neminem quidem oportet uel prophetam in aliquo lædere, uel uxorem suam nunquam post eum habere: cum hoc Deo molestum sit, atque graue: qui perfectè perspicit, si quid clàm seu palàm fecerit quis. Nemo tamen zelotypia torqueatur, ob patres, uel fratres, seu filios, uel nepotes, aut mulieres ingredientes, seu subditos. Deum timete, testem omnium. Cumq; Deus & angeli propter prophetam exorent, uos quoq; Deũ precemini pro ipso, ut ipsum saluet & protegat. Malè loquentes de Deo atq; propheta, in hoc sæculoq; futuro à Deo repellendi, graue malum patientur. Malum quoq; dicentes de bonis uiris, seu fœminis mentiendo, mendacij grauisq; peccati supplicio punientur. Tu quidem propheta generaliter iniunge tuæ, cunctorumq; bonorum mulieribus & filiabus, ut suas facies quantumlibet tegant, ne quales sint uideantur: uel malum de illis uerbum proferatur, cuius ueniæ Deus largitor est. Nisi se conuerterint inconstantes, cordisq; pusillaminis de Midena, malum maximum à me suscipient. Vestri propinqui nõ nisi parum mansuri, ubique repulsi, & quóuis reperti perimantur. P. More priorum adhuc inuariabili de Deo dubitantes, & quęrentes aduentum illius horæ, sciant Deum solum hoc dinoscere, & forsis illico ueniet. Illos autem Deus repudians, igne perpetuo damnabit, omnis tutoris & uindicis expertes. Die quidem, qua suas in igne facies uoluent, optabunt se in Deum sequẽdo prophetam credidisse, & conquerendo dicent: O Deus, nostris magnatibus atque potentibus, causæ uidelicet erroris nostri, quos nos secuti fuimus, malum imputa, longiusq; repelle. Viri boni, non imitemini male loquentes de Moyse, qui per Deum à prauiloquio liberatus, honestus et bonorum exẽplum apparuit. P. Deus facta uestra diriget, peccataq; dimittet: quem, atq; prophetam quilibet sequendo, magnum quid adipiscitur. Conditionem uestram fidelem, super cœlos & terram ac montes firmatam, homo suis adsumpsit humeris: quam postea derelinquens, malus & inscius est effectus. Incredulis quidẽ uiris seu fœminis, suisq; participibus, Deus flagitium inferet: Bonis autem omnibus, ueniam & gaudium tribuet. Est namque pijssimus, ueniæq; dator.

Repudium.

O fœdißimũ libidinis mancipiũ. O plũbeos homines, q hæc non animaduerterunt, aut perferre potuerũt.

Diuortij leges, neq; Mosi, neq; naturæ humanæ cõgruentes.

Vt liceat domũ Machumetis ingredi, præsertim cõuiuas.

Bene sibi ubiq; cauet legislator, neque iniuria.

Zelotypia modum habeat.

Orent homines pro Machumet, ut seruetur: quia pro ipso & angeli & Deus orant. Quis nõ amplexetur istã sapientiam?

Fœminæ uelentur.

Midenenses accusantur timiditatis.

Nouißimi diei aduentus incertus.

Gratitudo erga Deum.

IN n. etc. Incōpręhensibili sapiētięq; Deo, ueniæ datori, perfectęq; dinosc ti omne terram ingrediens, uel exiens, & de cœlo descendens uel ascen dens, cuius sunt uniuersa cœli terræq;, omnisq; gratia sæculi futuri, gratias d gne reddamus. Incredulis sciscitantibus, An hora illa cōtinget? dic, Ita: ueni per Deum, secretorum cognitorem: cuius sapientia nil cœleste, seu terrestr nec formicam etiam, illá ue minorem seu maiorem, cum in libro manifest sint omnia, prætermittit. Omnibus enim credentibus, & benegerentibus, u niam & gaudium promerentibus, omnia sua beneficia reddet. præceptis d uinis aduersando resistentibus, omne suum maleficium annumerabitur. N stri quidem sapientes percipiūt, hoc cœlitus missum esse uerum, & à Deo p glorificandoq; compositum. Dicunt autem increduli: Hoc fictitium & n uum linquite, nosq; docebimus hominem dicturum, quando uel quid ma patiemini. Isti quidem coram Deo mentientes, ad diabolum tendunt: qui s culo futuro non credentes, prolixum errorem ingressi sunt. Nonne uide suis inhærens manibus, & posterius? De cœlo terraq; nostra quidem uolu tate potente, uel eos in terra obruemus, uel per cœleste superneue quid acc dens premeremus, quod uestris conuersis est admirandum. Dauidi diuiti abundanter contulimus, & montes, ac aues illi parêre fecimus, ferrumq; m liri iussimus. P. Ipsum itaq; loricas inde bonas texere pręcepimus: Quon ego Deus omnia sua facta uideo, & audio. Salomoni quoq; uētos & pluui uespere maneq; parêre fecimus, suæq; manui mineras aurichalci, & diabol opifices, ut illinc pro uelle suo aras, & imagines, & paropsides, & amphor fabricantes subiunximus. Vnde mihi genti Dauid grates persoluere debet quod rarissime faciunt. Ipsius autem, ad mortem per nos redacti, mortem p nitus ignorabant, usquequo cecidit infima parte sui baculi à uermibus cor sa. Mortis itaq; suæ secreto taliter reuelato, confirmabant, se nequaquam ta tum malum & dedecus esse passos, si scissent. Mortis deinceps illius rumore gēs Cheib admirata, dixit, Velut hortos à dextra sinistraq; possidentes, bo rum ciborum esui studeamus: cum terra nostra sit fœcunda, Deusq; uenia donet. P. Illis digressis, per torrentē malum & magnū immissum cœlitu hortos fertiles in steriles & inutiles redegimus. Quippe tamarintas & ficu nos, steriles & spinosos fructus ferētes arbores induximus illis, & utilibus il lis cæteras uillas elatas, quibus inerat iter peruiū atq; securū, die noctuq;, n interposuimus. Illi uero sibi nocentes, earum longinquitatē & remotione optabant. Vnde nos illos diaboli uerbis credentes, præter paucos, fecimus m randos indurantibus, Deoq; gratias dicentibus. P. Non est illis quicqua gerendū, nisi tantū ut sciatur, qui credāt, & qui nō. Deus tamen omnia uide Videte firmiter, an à nobis adorati loco Dei, quàm est formica, in cœlis s terra mādent, uel aliquā apparitionē secundū dicta uestra sortiantur. Cora Deo nisi secundum uelle suū nemini prodest alius oratio. Illi quæsiti, Qu mādat Deus? Inquient, Verum. Quęsiti quoq;, Quis diuitias omnes et uic cœlorum atq; terræ præbet? Respondent, Deus: nec tamē cæci esse desistun Deus autem nos omnes congregaturus, omniū iudex & sapientissimus, q uiā rectā, quia prauā fuerint secuti, dijudicabit, nec à me sua, nec ab illis m perscrutaturus opera: Qui tunc etiā præcipiens, ut increduli suos particip aduocent, se solū & unum Deum existere patefaciet. Tu uero tantum miss

Dies iudicij.

Machumetis doctrina contemptibilis, quia noua. Ea ratione utitur & Augustinus contra hæreses. Aeternæ autem ueritatis existunt Christiana dogmata.

Dauidis meminit, ut prius.

Salomon.

Cheibe populus sterilitate agrorum punitus ob luxum.

Quisq; onus suum baiulabit.

cũctis gentibus boni nũcius, & castigator, quærẽtibus huius aduentus terminum, dic, illos habere terminum, quem nec etiam per horæ spacium uel præcedere uel sequi queunt. P. Increduli nunc dicentes, se nec huic Alchoran nec tuis uerbis præsentibus fidem adhibere uelle, resuscitati coram Deo litigium committent mutuum. Debiles enim & pauperes magnatibus atq; potentibus inquient: Vos quidem nostrę damnationis & incredulitatis occasio fuistis. Vos enim die nocteq; præcepistis, nos nullatenus in Deum credere, sed illi participes ponere. Vnde nunc malo uiso, se nostra corda remordent. Respondebunt illi: Nos quidem nequaquam uos seduximus, nec aberrare fecimus: sed uos ipsi potius nocentes & increduli permansistis. Nos autem horum & illorum colla, sui meriti remuneratores, cathenis onerabimus. Nunquam nuncium aliquem cuiquam gentium misimus, quem non increpassent sui principes atq; magnates, dicendo: Tu tua præcepta perfice: Nos autẽ maiori potentia proleq; pollentes, nec illis credemus, nec secundum dictum uestrum confundemur. Heu heu: Nonne sciunt, Deum pro uelle suo huic multam, illi paruã, alij nullam potentiã tribuisse? Coram quo nil nisi fides & beneficium perficiet, nisi tantum credenti, & bene gerenti, qui duplex meritum et paradisum indubitanter possidebit. Omnis autem nostris mandatis resistẽs, malum euidens & maximum incurret. Deus enim largitor optimus, pro uelle suo munera facit, & consumpta restaurat. Coram quo nos congregaturo dicemus angelis, illos uocasse nos omnes, respondebunt: Nolit Deus conditor noster, & dominus. Sed eorum plurima pars incredula diabolos adorabat, quorum hodie nullus cuiquam bonum seu malum facere potens existit. Gustet itaq; feruorem ignis, cui credere noluit. Increduli namq; nostrorum præceptorum atq; uirtutum lectionem audientes, inquiunt: Hic non est nisi magus & mendax, totum fictitium ab ipso compositum afferens, & nos sic à patrum nostrorum secta diuertere proponens. Quippe sui quoque prædecessores nostris prophetis, sic que mihi contradicere soliti sunt. Sed hæc gens, cui nec librũ legendum, nec prophetã ante te misimus, sibi consulat, & deliberet: uel simul, uel separatim singuli, seu quodlibet quod agere disponat, quidq; sibi commodum sit. Omnis autem non obediens huic eum castigatum misso, quem dæmoniacum & magum appellant, graue malum patietur: Ipse uero nil à nobis, sed à solo Deo cognitore omnium secretorum et teste, qui eum ueritatis nuncium misit, expectat. Inde cum quo ueritas accessit, unde nec apparet, nec reuertitur falsitas, siue uiam rectam nunc à Deo mihi patefactam, seu prauum errorem sequor, mihimet tantum operabor. Illis quidem turbationẽ immittens, quod nullatenus euadere poterunt, loco sumam eos angusto, & breuiter. Mihi namque prius ignorata dicendo, suas que uoluptates sequendo contradixerunt: Sicut & prius prædecessores sui, prius ambigentes, & illicita perpetrantes.

Fatum.

Altercatio impiorum die iudicij.

Omnibus legatis Dei se proceres opposuerũt.

Diaboli nec iuuare nec obesse possunt.

Machumetem ut maleficum spernentes pu nientur.

AZOARA XLV.

IN n. &c. Deo quisq; bonus gratias reddat, qui cœlorũ & terræ cõditor, angelorũ quosdã habẽtes duas alas, quosdã tres, quosdã quatuor, (cuiq; enim pro uelle suo cõmodum auget) misit: quo beneficium cuilibet dare uolente, nemo disturbare: prohibente uero, nemo dare poterit. Ipse namq; solus omnipotẽs, solus omnia faciẽs, uobis cœleste terrestreq; bonũ præbens, præter quẽ nõ est alius Deus, omnibus imperat. Cur igitur ô uiri suorũ beneficiorũ im-

Angelorum diuersitas.

Omnia bona à Deo.

memores estis, & mecum nō creditis? Si tibi contradixerint, similiter & pra
Deus finis omnium.
decessoribus prophetis fecerunt. Omnium tamen Deus finis est, cuius omn
mandatum uerum est. Ipsius itaq; præceptis contradicere, uel huius sæculi
Cauendus diabolus.
tæ confidere nullatenus uelitis: sed diabolum uobis semper aduersantem,
tantum ignis maliq; persuasorem, prorsus contemnentes euitate. Incredu
quidem graue malum, credentes & benefacientes ueniam & gaudium hab
bunt. Perseueret in factis iniustis, cui placent: nec hoc tibi molestiam infera
Præfracti negliguntur.
Deus enim sciens hunc deuiare, illum recte procedere, pro uelle suo perfic
qui cunctos alia uice uiuere faciet æquali potentia, qua terram excitat per
Opera bona, seu mala.
tos & nubes atq; pluuias. Apud Deum est omnis operis uerbiq; boni sublim
tio: Peccatoris uelut graue malum passuri, fiet opus omne incommodum
Hominis formatio.
insusceptibile. P. Deus è terra uos plasmauit, & deinceps è spermate sui c
Dei beneficia in homines.
similes produxit: sine cuius sciētia nulla mulier fit grauida, nec uita cuiusqu
augetur, nec minuetur, nisi secundū libri prędeterminationem. Ipse itē aqu
dissimiles condidit, hanc uidelicet dulcem potui bonam, illam salsam & am
ram, è quibus carnes recentes comestui, & uestes ac ornatus elicitis, & in il
nauigando curritis: Inde grates ipsi Deo reddere debetis. Ipse quoq; diem n
cti, & è contra, inducit: Solem & lunam ad terminum statutū promoueri pr
cepit. Et ille quidem est Deus uester, omnibus imperās, omnia regens. Illi u
ro quos adoratis Dei loco, nec etiam quantum est alkitiner mandant, nec u
cati audiunt: et licet audirent, minime responderent, sęculoq; futuro uobis
tradicent. Scito te nullum dicere uobis hoc, nisi scientem, uos quidem grat
Deum omnibus abundantem semper glorificandum, pauperes estis: cui n
quaquam esset difficile uolenti omnes uos perdere, & cum gēte noua redir
Tu peccatum omne dicendo seu gerendo semper euita, Tantū timentes D
& orantes castigans. Omnis benefaciens, sibi prodest. Ad Deum aūt omn
Discrimē inter homines coram Deo.
redibunt, coram quo non sunt æquales cæcus & uidens, nec lux & tenebræ

P. Non item coæquantur feruor & refrigeriū, nec uiuus & mortuus. De
quidem auditū cui uult præbente, cū sit omnipotens, tu nequaquā, cum sis
stigator tantū à nobis missus, ueritatis nuncius, mortuos audire facies. Si ti
cōtradixerint, similiter & legatis prius missis cum uirtutibus diuinis & psal
rio, libroq; lucido. Omnibus enim gentibus legatos misimus, quibus contr
dictis incredulos cōfudimus: Quorum quis esset finis perpende. Soli tame
Varietas in rerum natura.
sapientes Deum sublimē, uenięq; datorē timent, qui per aquas cœlitus miss
arbores multimodas, & montiū has partes albas, illas rubeas, coruosq; nigr
& homines et bestias ac pecora coloris multimoda cōdidit. Librum diuinu
Fœlicem mercaturam promittit benefacientibus, qui tantum futuri sæculi bona quærere iubet.
legentes & orantes, uestraq; bona sibi cōmissa clàm & palàm distribuētes, sp
rent mercaturā nullatenus decepturā eos, sed sua merita cōpleturam. Deus
nim glorificandus ueniā tribuit, meritūq; multiplicat. Hunc librum ueraci
mū tibi missum confirmantē, quod tuis inest manibus, hæreditatē tribuimu
bonis hominibus: Quorum quidā animabus suis nociui sunt, quidā uero m
nime, quidā uero benefici. Et hi lucrum maximū, uidelicet paradisum, ubi t
Alcoran bonis hominibus hæreditas.
ques aureos & margaritas, uestesq; sericeas habebūt adepti, Deū pium & gl
riosum laudabunt: eo quod eis illius curiæ mansionē absq; tactu laboris et m
Paradisus.
li præbuit. Increduli uero focū gehennæ mortis, & alleuiationis expertes p
Inferi.
sessuri, secundū quem meritū incredulorū clamabūt: O Deus, eijce nos hin
& amodo melius operibus præteritis perpetrabimus. Deus aūt respondebi

Nonn

Nonne uobis nuncium misi, uitamq́ tribui, ut memores & sapientes efficeremini? Malum tutoris & uindicis expertes gustate. Deus quidem scit cordium & cœlorũ ac terræ secreta, qui uos prædecessorũ uicarios, & mãdatores in terra cõstituit. In quem quisquis nõ crediderit, nil corã ipso, nisi damnũ & iacturam sentiet. Vestri participes inuocati loco Dei, quã in terra potentiã, uel quã cœli portionẽ habent? An misimus illis librũ illius sectæ doctorem? Mali uero malos, nõ nisi cum nugis, & male castigant. P. Deus quidẽ cœlum & terram suis in locis immobiles tenet: quo mouente illos à loco suo, nemo retinere poterit. Licet nunc iurent, se futuros meliores suis antecessoribus, si nunciũ haberent: tamen nunc missus eis nuncius, nil nisi præsumptionẽ, & incredulitatem, & à bono discessum augmentat. Mores enim tantũmodo patrum suorum obstinaciter amplectuntur: Sed mos diuinus est immutabilis. Quare nõ perscrutantur fines suorum antecessorum, qui potentiores & ditiores illis, nũquam omnipotẽti sapientiq́ Deo in cœlis terráue quicquam auferre poterãt? Si Deus aũt illico de factis hominum se uindicaret, nihil in mũdo dimitteret. Sed ipse prouidus & patiens, eos ad horam terminatam differt, in cuius aduentu Deus optime perspicit, quid suis facturus est.

Peruersa doctrina. Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Patrum sectatores.

Longanimis Deus.

AZOARA XLVI.

IN n. &c. Per hunc librum sublimi pioq́ Deo compositum, tibiq́ missum ad castigationẽ hominum à suis patribus, quippe negligentibus & insciis, nequaquã correctorũ, tu es nuncius uerax. Verbum aũt incredulitatis plurimorum cordibus firmatũ est: quorũ colla cathenis onerabimus mento nisum presso. Licet enim suis manibus insit arbitriũ uoluntarium, cæci tamẽ semper nunquã credẽt, siue castiges siue nõ. Nullus enim à te castigetur, nisi uerborũ tuorum imitator, & Deum timens, ac sperans daturũ ipsum sibi ueniã & gaudium sæculo futuro. P. Vos mortuos omnes uiuificatis: omnes suos præcedentes actus in euidente libro scriptos eis reuelabimus. Dic illis exemplũ de gẽte uillæ, quæ duobus nunciis primo missis contradixit. Eisdẽ quoq́ rursum aduenientibus, tertio comitatis, & dicentibus se missos illi nũcios, rebellis extitit dicẽs: Per uos tantũ homines, sicut & nos, nihil unquã mãdauit Deus: sed uos mendaces aduenistis. Illi uero responderunt: Deus scit nos esse nuncios, quibus nil nisi nuncium patefacere pertinet. Illis dicẽtibus, Omine malo uos uidimus: unde uos nisi cito facto discessu lapidabimus, pœnisq́ magnis affligemus. Responderũt nũcii: Super uos onus uestrũ, qui licet nobis docẽtibus & admonentibus, prodigi profluiq́ manetis. Interim uir quidã à parte uillæ remotior ueniens, inquit: Hos nuncios quam uiã rectã absq́ nostri precii petitione docentes, omnes sequamini. P. Deum mei factorẽ & resuscitatorẽ quare non inuocẽ? Quomodo sui loco Deum aliũ sumerẽ? Illo namq́ uolẽte mihi nocere, nullus uindex uel adiutor aderit, quin malã uiã proficiscar. Ipsi itaq́ cõfitentes, se in Deum suum credere, & optare gentẽ suam scisse, quod iam Deus eũ bonũ effecit, illi paradisum polliciti sunt. Incredulis aũt illis sola nox immissa, nullo diuinitus postea præcepto misso morti tradidit. En quàm infortuniũ illis incubuit. Omnẽ enim nunciũ illis missum irridebant. Nonne perceperãt, nos prius multas gẽtes cõfudisse? quare nullus reditus ad eos permittebatur? Omnium aũt ante me cõgregatio fiet. P. Nonne uiderant nos terrã excitasse, indeq́ grana suo comestui necessaria produxisse, & uineas atque palmeta, fontesq́, ut de fructibus laboreq́ manuũ suarum homines comederent,

Se suumq́ laudat codicem.

Liberum arbitrium.

Exemplum nescio quod apponit, eorũ qui ob contemptum prophetarum perierunt.

mederent, omniumque terra nascentium, & animaliū & rerum ignoratarū p[...] unum fecisse, obscuramque noctem, admirandum gentibus die recedente, so[...] lemque nescium quietis in cursu suo, lunamque per mansiones promoueri, u[...] quo diminuta sicut scopæ subtile signum & antiquum appareat? Cur igitu[r] Deum horū factorem omniū, incompræhensibilem, & sapientē, non glorifi[...] cant, nec adorant? Eodem quoque dispositore nec sol lunam cōsequitur, nequ[e] nox diem præcedere potest. Hæc in circulo disponuntur. Est item illis adm[i]randū, quod filij sui nauibus oneratis per æquora currūt. P. Alias item ill[...] equituras fecimus, si nos eos aqua summergere uelimus: Nec uerbum cont[...] proferent, nec protectorem inuenient, nisi nostra pietas subueniat, eos ad t[...] pus finitū dimittens. Quum dicitur illis, Timete, credētesque benefacite, ut m[i]sericordiā & ueniā assequamini, nullos enim nisi digredientes & incredul[os] percussit uindicta diuina, bonaque uobis à Deo commissa distribuite: respo[n]dent, Quare daremus huic uel illi cibū, aut aliud? Deus enim illi daret si uell[et]. Ecce quàm errore manifesto uexantur: quęrentes à te terminū, siue taxes, n[...] expectant nisi uocē subito uenientem super illos, negotia sua causasque tract[an]tem. Sed tunc nequicquam mandare, nec suos reuocare poterunt. Buccin[a] namque sonāte, cunctos è foueis Deus suscitabit. P. Illis cōquerentibus, He[u] heu, qui nos sopitos expergefecit? dicetur: Hic est terminus à nūcijs firmatu[s], quo per sonitū unum omnes ad Deum reuocabuntur. Illa die nemini malu[m] faciemus, nisi secundū meritum suum. Tuncque uiri paradisi, mulieresque suæ [si]militer de nullis solliciti, puluinaribus sericis accubitati, de fructibus omnib[us] in umbra comedent, omnes sibi placitum insuper accepturi, uerbū salutis [&] diuinæ pietatis alternatim audiēt. Increduli uero repellētur illic. O filij Ad[a], nonne uobis mandaui, ne diabolum uestrum hostem pessimum sequerem[i]ni, sed in me rectam sequendo uiam crederetis? P. Quum per ipsum abe[r]rastis, & indiscreti perseuerastis, en hic est infernus, quem uobis nūciauimu[s]. Hodie scietis, uos incredulos extitisse. Hodie uobis ora uestra sigillabo, m[a]nusque nostræ uobiscum sequentur, & pedes erunt testes operum uestroru[m]. Si uellemus, oculos uestros clauderemus, ne purgatorium ignem transeunt[es] uideretis. Esset item uoluntati uestræ possibile, illos suo loco transformar[e], nec quicquam uiderent, uel recederent. Cui uita longa permittitur, in mo[dum] breuiorem redigitur. An sapientia sensuque caretis? Nos quidem nequ[a]quam cantus seu uersus, sed Alchoran euidentem, per quem castigentur u[i]uentes, firmeturque uerbum super incredulos, docemus. Nunquid uident, qu[a]liter bestias eorum seruituti commodoque necessarias fecimus? P. Nos qu[i]dem illas mansuetas fecimus, quarum quasdam equitant, quasdam edunt, & ex illis proficuum eliciunt, & irrigant. Cur igitur Deo grates non reddunt? Imò Deum alium assumunt, ut eos uindicet, qui tamen præsens illis succu[r]rere non potest. Verba sua te nullatenus sollicitent. Nos enim scimus, qu[id] corde celent, quidue promāt. Homo quidem me factore de spermate factu[s], causidicus & disputator efficitur, uobis inducens similitudines, oblitus anim[æ] suæ. Ait enim, ossa in puluerem redacta resuscitare quæris? dic: Qui uos pr[i]mo plasmauit, secundo reuiuificabit, omnium sapiens. Ille quidem arbore[s] uirides educit, è quibus ignem accenditis. Nonne cœli terræque conditor cō[si]milia facere potest? Imò. Est enim omnipotēs, et omnia sciens, cuius mandat[um] solum omnia perficit, cuius manus omnia regit, & ad illum redibūt uniuers[a].

Similitudo lepida, ita ut nil suprà.

Nauigationis miraculum.

Excusatio malignorū, qui eleemosynas minime conferunt.

Resurrectio.

Paradisi uoluptas.

Damnatio impiorum.

Ignis purgatorius transeundus. De quo superius.

Negat se poëticen docere. Tametsi Alcoran uersu compositus est.

A beneficijs Dei arguit, unicum Deum ueneran dum.

Qui cōdidit hominem, is & facile mortuū resuscitabit, &c.

AZOAR.

AZOARA XLVII.

IN n. &c. Per angelorum in cœlis seriem, homines à uia mala diuertentium, præcepta'que legentium, Non est nisi Deus unus, qui cœlum & terram, & interpositum omne creauit, & orientibus ac occidentibus imperat, cœlumq; pulchre stellis distinxit, ipsum à diabolis, nequid à ciuibus cœlestibus percipiant, custodiens. Quibus undique reiectis, graue malum inde sumpturis, quilibet eorum aliqua re percepta, fugientem festinanter stella persequitur. An sunt isti fortiores & potentiores cæteris hominibus, quos terræ de luto fecimus? Cum eas licet nolentes docemus, uirtutibus patefactis, eas deridendo dicunt, eas nil nisi manifestas incantationes esse: & quærunt, quomodo nos morti dediti, nostrique patres, & in puluerem redacti resurgemus? † Immò: sed dedecorati, & contumelijs affecti. Vnus enim buccinæ sonitus omnes excitabit, dicentes: P. Heu heu. Hæc est dies illa, scilicet iudicij, nobis sæpius prænunciata, & à nobis semper contradicta. Vos igitur omnes incredulos cum uxoribus uestris, & quos adorastis mei loco, gehenna sepeliam, nunquam morituros. Quare non uindicant uestri quidam alios hac in die? Oportet autem omnes misericordiam diuinam expectare. Hi tamen illos increpabunt, dicentes: Vos potentes & præsumptuosi & increduli, quibus nos minime resistere potuimus, huiusmodi præcepta nobis attulistis. P. Super nos uerbum Dei firmatum fuit, quod malum reuera gustabimus. Quibus alij respondebunt: Nos tales talia uerba uobis persuasimus. Nunc autem omnes malorum participes existimus. Ita fiet incredulis, qui quotiens audiunt, Non est nisi unus Deus, se præferunt, & dicunt: Nos nequaquam nostrarum cultum imaginum dimittemus, propter illius mimi uersificéque ludentis uerbum. Ille tamen sola cum ueritate uenit, cæteros'que confirmans nuncios. Malum igitur illud secundum opera sua gustet omnis, nisi Deo puro corde deuotus. P. Tales enim uictum bonum, gaudiúmque plenum, & honorem integrum omnium rerum & uoluptatum in paradiso, suis lectis in aliorum directo positis possidebunt, habentes mulieres oculis clarissimis & immensis uelut oua, nunquam illos nisi tantum ad maritos suos erecturas. Et eisdem uescentibus fructus quoslibet, porrigetur scyphus plenus humore clarissimo, & dulci, & saporifero. Aliorum uero perscrutantium alios, quidam inquiunt: Socium nobis dicentem habuimus, quare creditis istud? eo quod scimus nos mortuos, & in puluerem redactos, nunquam surrecturos. Respondent alij: Vultis'ne scandere, ut hoc uidendo notetis? Ascendentes itaque, in igne medio positos uiderunt, & dixerunt: Nobis ferè multum obfuistis. Vobiscum enim iam essemus, nisi diuina pietas subuenisset. Nonne dixistis, nos primæ morti perpetuo succumbere, nec unquam ulterius resurgere? Nos quidem immensam gloriam adepti sumus. P. Hic quidem est, quod promerentur bene gerentes. Hoc quidem hospitium iocundius est atque commodius, quàm arbor ezetus, ob malos plantata cyros, sicut diabolorum capita gestans, & ex sua radice gehennæ focum emittens. Vnde cibandi increduli, uentres suos farciunt. Potaturi deinceps quiddam ex ignibus uarijs confectum, & demum ad ignem redituri: quem illi sui patres prius errantes, quorum sectæ fuerunt imitatores, lucrati sunt. P. Suorum antecessorum pars plu-

Iurat per angelos, unum duntaxat esse Deũ.

Imò asseuerat. Atqui resurgẽt uerùm ad ignominiam.

Quotquot seruantur, Dei misericordia seruantur.

Machumet uersificator.

Paradisus fictitia.

Noē.

Abrahā ob imagines deiectas periclitatus. De quo antea etiā.

rima nunquam errare cessauit. Quorum nisi tantum corde Deo puro deuotorum, quis esset finis perpende. Nostris tamen nuncijs nulli caruerunt. Nōē nos precantē, gentemq́ suam à diluuio liberauimus, eiq́ cum filijs suis superstiti, semper suum usq́ finem profecimus, super quem & suos salus Dei quieuit, quoniam in me crediderunt: cæteros autem summersimus. Abraham item ex illius genere procedens, et ad Deum corde sano supplex accedens, patrem suum & gentē suam sic affatus est: Huiusmodi res mutas Dei loco cur adoratis? Quid de ipso mundi conditore cogitatis? Ipse deinceps stellis uisis, se nobis affligi fingens, cæteris discedentibus, ad imagines inquit: Quare nō comeditis? Cur uerbū non profertis? Deinceps manu sua fractis illis, hominibus accurrentibus inquit: An manuū uestrarum facturas, quos tamen & uos Deus cōdidit, adoratis? Illos quidē iubentes ędificium magnum erigi, ut illū in ignē proijceretur, subesse fecimus. Vnde ipse gaudens inquit: Ad Deū ibo, qui me uiam rectā docebit, mihiq́ sua misericordia, preceq́ uestra quodq́ bonū tribuet. P. Nos itaq́ nunciū pueri mitis cōtulimus. Cū quo deinceps ad montem accedens, inquit: O fili, mihi quidē uisione nunciatū est, quod te decollarem, quid tibi placeat inde, perpende. Qui respondit: O pater, nunciatum tibi perpetra. Me nāq́ fortiter passurū omnia reperies. Illi itaq́ præparanti eū ad decollandū, diximus: O Abraham, ueræ uisionis cōfirmator, cum hic sit malū euidens, nos eū molestia magna redimemus, cui deinceps multū profecimus. Sic enim benefaciētes remuneramus. Salus Dei super Abrahā nostrum fidelem & iustū. Tale quid enim promeretur credens, & benefactor. P. Eū deinceps, & Isaac, filiosq́ suos euidenter suis animabus proficientes multiplicauimus. Moysi quoq́ & Aaron obnoxijs nobis ob nostra collata suffragia, uictoriam super hostes uestros præbuimus, ipsosq́ suosq́ factores à graui periculo liberantes & ipsos etiā libro sibi tradito rectam in uiam duximus, super quos postremo multiplacatos diuina salus descendit: quoniā boni credēte[s]q́ fuerant. Et nos benegerentibus talem remunerationem facimus. P. Aliq́ nostro nuncio quærenti gentē suam, quæ timebat & inuocabat Balen, dimittendo conditorē optimum uniuersitatis, qui reuera Deus est illius suorūq́ parentum priorum: gens sua rebellis obstinaciter extitit. Vnde gehennā ingressi sunt, præter credentes timētesq́ Deum corde puro. Ipso deinde multiplicato super ipsum, & gentē quoq́ Iezin, quoniā bonus fuerat, salus cōtigit, ueluti super omnes credentes. Loth itē nunciū nostrum, suosq́ factores omnes, præter fœminā decrepitā saluauimus. Cæteros aūt cunctos confudimus. Quorū adhuc indicia uos omni die & noctu pergentes illac uidetis, nisi prorsus sitis inscij. Ionas quoq́ noster nuncius, nauem oneratā ingressus est. P. Super ipsum quidē post sortiū proiectū sors cecidit. Ipsum deinceps eiectū quasi reū cetus absorbuit, eúmque semper in uentre illius Deum inuocantem, Deus illinc in primum extraxit, & post hedera super eum eleuata texit, & eundem missum demum ad centum millia hominum uel plures, illos'que factos credentes, ad horam scitam dimisit. Perquiratur ab incredulis, an ipsi perhibent filias esse Dei, filios'que? Sui pars autem plurima mentiendo dixit, Deum habere filium. Cœpit ne filias plus diligere? quid iudicatis immemores? An uestri dicti rationem firmam habetis? Librum quidem uestrum, si ueraces estis, in medium afferte. Est autem eorum positio, quoniam Dei dæmonesq́ populus unus sunt. Sciunt uero diaboli, se promeritos iram

Immolatio Isaac paulo aliter descripta quàm Gen. 22.

Moses & Aaron.

Elias. 3 & 4. Regum.

Iezin.

Loth.

Ionas, & conuersio Niniuitarum.

Non modo prophanè, uerumetiam insani ritu blatterat, Deum non habere filium.

Dei: Et huiusmodi dicta Deus abhorret. P. Quid uel uosmetipsos, uel à uobis adoratos Dei loco, fore censetis? Omnes ad ignem ibitis, ubi cuiq; uestrũ locus scitus præscriptus est: quoniam Deum uerum minime uocatis. Dicitis tamen uos fore bonos & puros, si primorum memoriam haberetis. Illi uero contradixerunt, quod & ipsi percipient. Præcepta quidem nostra per nũcios nostros semper uindicãdos, quippe nostri semper exercitus uincent, aures gẽtium attigerunt. Ab illis ad horã discedens expecta, sicut & illi faciunt ad malum suum properantes: quod cum accesserit, grauiter illos percutiet. Sua dicta nullam inferunt molestiam. Incompræhensibili Deo, super cuius nũcios sit salus, & ipsi conditori mundi grates dignæ reddantur.

Maiorum ætiis latores.

AZOARA XLVIII.

IN n. &c. Per Alchoran homines instruentem, & docentem, ambigentes & præsumptuosi nobis aduersarij manent increduli. Qui cum memoratis gẽtibus deletis à nobis admirando dicunt, illis non fuisse locũ inhabitandi cõgruum: nunciumq; sibi missum de semetipsis, mendacẽ & magum appellant. Mirandum enim est, quomodo Deos nostros unum ponat. Hic etenim mos nouus ab illo fictus, à nobis est inauditus. Vnde in nostrorum deorum cultu pro suo uestroq; uelle perseueremus. Hoc suũ dictum qualiter uobis inde dubitantibus est interpositũ, uindictam meã quare non timent? Est ne in manu sua misericordiæ diuinæ donũ? An imperant illi cœlis & terræ cunctisq; interpositis? Per funes uisum illud ascendant. P. Gentes prius Noë scilicet, Hat, atq; Pharaonis, & Inhalandet, ac Themuth, & Loth, ac homines arboris, nostris contradixere nuncijs. Vnde quod mãdauimus, illis accidit. Isti quidem tantum uocem unam aduenientem, postquã nec gemitus nec singultus salus ulla sequetur, expectant & orant: ut ante diem computi sibi futurum accidat. Tu uero super hoc quod dicunt, indurãs dic, qualiter clienti nostro Dauid bono potentiq; montes, & aues omnes uespere maneq; Deum inuocantes parebant, & qualiter ipsum iuste iudicantem, & fortẽ, & firmiter imperantem, & discretum, atq; facundũ fecimus. A quo si memor es, ad altare stante, quidam quæsitum iudicium accesserunt. P. Illi eos ingressos timenti dixerunt, nostram causam timoris expers discute: uerum uiamq; rectam ostendẽs nobis causantibus ob inuidiam. Iste meus super nonagintanouem mulieres habens, mihi tantum unam habenti ui molestiáque fraude subripere parat. Cui Dauid respondens, alium male fecisse: licet etiam amicorum multi nisi boni credentesq; bene fuerint, alijs inuideant, boni uero perpauci sunt, se peccasse cognouit. Vnde se Deo subijciens, reuersus est. Illum itaq; bene pœnitentẽ, nobis data uenia cõiungentes, sic affati sumus. Tu Dauid uicarius in terra constitutus, inter homines uerum iudica, non sequendo deuiantiũ uoluptates & uota. Errantes quidem graue malum patientur: quoniam diei iudicij non recordantur. Nos quidem cœlum & terrã & interpositum, nequaquã pro nihilo fecimus: licet hoc opinentur increduli, focum ob hoc perpetuũ ingressuri. Credentiũ enim ab incredulis, & timẽtium ab intimidis magna fiet distantia. Tibi quidem librum commodum misimus, ut per ipsum scientes ad diuinam cõmemorationem redigas. Damus item tibi uirũ bonũ, Dei sapientem, Salomonem, qui bonis equis sibi uespere monstratis, ait: P. Equos istos pro iussu dilectionéque Dei regis, tantum ab ortu ad occasum dirigo: Illos à me diuertite, colla que sua cum pedibus abscindite. In ipsius Salomonis

Vituperat non audientes suum Alcoranum.

Increduli mirãtur à Machumet unum Deũ dici, quum persuasum habeãt, plures esse.

Dauid prædicatur.

Castigationem Dauidis per Natham prophetã 2. Reg. 12. ita refert, ut uix possis agnoscere.

Alcoran ad diuinam cognitionem perducere.

Salomon.

Fabulæ Iudaicæ.

monis lectum, nimium diligentis natum suum, ipsum mortuũ prostrauimus. Vnde pœnitens ipse, deinceps inquit: O Deus, da mihi ueniam, & regimen, quale postea nemini dones, cum tu sis largitor optimus. Subiunximus igitur illi uentos, suo iussu leuiter quocũq; currentes, & diabolos, quorumlibet ædificiorum & machinarũ structores & submersores, alios etiam ferro uinctos. Nos huiusmodi domum, & alia multa facientes, damus & retinemus sine cõputo. Omnis enim nobis iunctus, bonum possidebit. Qualiter item Iob homo noster, diuinam pietatem inuocauit, dicens: O Deus, iam mihi labor & damnum & malum diabolus intulit: non taceas. P. Inquit Deus, eum tecum pede repelle. Hicq; iocundũ affuit, quasi dulcis aqua porrecta, siue syropus. Ei dupliciter gente sua restaurata, nostra pietate subueniente, sapientes animãte, præcepimus: ut cum radicibus fragilibus & siccis manu sua collectis ictus faceret, quoniã iam bonus & indurator repertus est. Abrahã rursum & Isaac atq; Iacob in hoc sæculo bonos & puros legum obseruatores, & in alio mecũ optimos non prætermittas. Memores item Ismahel, & Alieza, & Alchifla, qui boni patientesq; uixerunt. Talia namq; dicta sapientibus uiam rectam atq; peritiã elucidant. Huiusmodi namq; uiris portæ paradisi patebunt, in qua molliter discumbentes, pomis multimodis & syropo potientur. P. Mulieres etiam uerecundas, & coæquas, nusquam uergentes uisum nisi tantum ad maritos suos, habebunt. Hæc quidem omnia dies iudicij patefaciet, ubi fiet munus, gaudiumq; perpetuum. Præsumptuosi uero, malo suo recutes ad infernum, malum reperturi, grabatum malorum confectione ignium gustabunt. Quos cæteri peccatores sic increpabunt: Nos quidem uos hic in igne comburendos multum abhorremus, quoniam nostræ damnationis pe ris praui fuistis occasio. Vnde Deus ignis feruorem uobis, obsecramus, duplicet. Sed ubi sunt ô Deus, quos opinio nostra malos reputauit? Vtrum illis aliquod negotium iniũxistis? An oculis nostris sunt inuisibiles? Talem causam in igne medio ueraciter peragent. Tu quidem dic, te tantum esse nunciũ Dei potentis, & incomprænsibilis, ueniæq; datoris, regis cœlorum & terræ & cunctorum illis interpositorum, præter quem non est Deus alius. Diuinum mandatum est maximum. Sed uos non creditis illi, mihique non pertinet de magnatibus illis ratiocinantibus tractare, sed tantum castigare, mandatumq; diuinum explanare. Deus ipse dixit angelis, se facturum hominem de luto.

P. Illi itaq; quàm optime composito, de nostro spiritu insufflauimus: cicq; iussu nostro, præter Beelzebub recedentem, & incredulum, omnes angeli se humiliabant. Qui quæsitus, cur in Deum insurgeret, nolens se humiliare, respondit: Ego quidem igneus, illo luteo melior existo. Inquit Deus: Hinc exi igitur à diuina spe, ad diem aliam retractus. Illi deinceps terminum usque ad diem publicæ resurrectionis postulanti, Deus inquit: Iam tibi terminus positus est ad diem horæ scitæ. P. Respondit: Per tuum honorem & exaltationem iuro, me cordibus eorum omnium, nisi tantum bonorum, & tibi deuotorum immissurum malum semper. Cui Deus: Veraciter igitur tibi promitto, quod de te tuis que sequacibus infernum implebo. Tu uero dic, te tantum esse missum, castigatum & patefactum mandatum tibi diuinitus, nec quicquam aliud. Cum sim itaq; castigator ego, uos adhuc castigamen scietis.

Iob. *Abraham* *Isaac* *Iacob* *Ismaël* *Alieza* *Alchiphla.* *Paradisus carnalis.* *Inferi.* *Iusti fœlicißime habebunt, stupentibus ob hoc incredulis. Sap. 5.* *Hominis creatio.* *Angeli iussu Dei adorant, Adam. refert aliquam umbram eius quod in epist. Hebr. dicitur: Omnes sunt spiritus administ. &c.* *Diaboli studiũ, perdere.* *Machumetis legatio.*

AZOARA XLIX.

IN n.&c. Hunc librum ab incompræhensibili sapientiq; Deo compositū, tibi cum ueritate dedimus. Deum itaque dantem tibi legem puram, corde puro iugiter inuoca. Aduocantes etiam alios Dei loco, non alia de causa faciunt, nisi ut Deum pro illis exorent. Deus autem illorum errorem & controuersiam discutiet, qui mendacibus & incredulis uiam rectam non aperit. Si Deus filium sumpsisse uellet, optimum & clarissimum à se creatorum acciperet: quod ipse plurimum abhorret. Est enim unus & solus Deus, fortis & potens, cœli terræq; creator, uerus, inæstimabilis, ueniæq; largitor. Qui diei noctem inducens, & ècontra solem & lunam ad terminum statutum promoueri iussit, humanumq; genus totum produxit, consequenter ex uno patre, ab eodem sua muliere sumpta, uosq; formando tribus obscuris receptaculis disposuit: Et bestiarum octo parilia fecit. Hic inquam Deus est dominus uester, rex totius mūdi, preter quē non est Deus alius. Cur igitur non cōuertimini, timentes eū? Incredulitas quidē uestra minime sollicitat eum. Sed ipse uult suos esse credentes, et glorificantes eum, ut sic suis prosint animabus. Cum ad Deum secretorū cordium cognitorē, dicturum singulis actus suos, uere redibitis, ulterius precare desistite. Quilibet malo læsus, Deū corde puro precatur: liberatus sæpius illius precis obliuiscitur, ponens illi similē, uiam rectam exeundo. Perseueret igitur paulisper in incredulitate sua, quoniā igni deputabitur. Omnis autem inuocans Deum die noctuq;, & adorans, diemque futuram timens, diuinam securè misericordiam expectet. An stulti sapientibus coæquantur? Hoc quidem nulli nisi discreti percipiunt. P. Omnis quidem Deum timens, & credens, ac benefaciens, in hoc mundo misericordiam diuinam assequetur. Deus enim cuius est terra spaciosa, merentibus bonum innumerum tribuit: cuius est mandatum, quod ipsum inuocem corde puro, legem que missam imitando, credentium primus existam. Aliter autem graue malum subibo. Deum itaque, legemq; suam corde puro constanter imitor: uos uero, quos uultis inuocate. Perditores suarum animarū, suæq; gentis, sæculo futuro ueraciter & euidenter perdentur. Ignis enim eos undique teget. Deum taliter suos homines terrentem, summe timete, qui plenum præbet gaudium, diabolos & idola linquentibus, & ad Deum solum se conuertentibus. Auscultantes uerbum meum, recta uia iugiter incedant, melius imitādo. Illos enim, sicut sapiētes, ad uiā rectam dirigimus. Túne uis igni deputatos ab ipso proijcere, cum super eos uerbū diuinū sit firmatum? Soli timētes Deum, māsiones gradatim distinctas subtus fluentibus aquis, Deo nūquam diuertente se à mādato suo, possidebūt. Deus quidē de cœlis in terram aquas dimittit, quibus sementes primo uirides educit, & eosdē deinceps croceas, tandem siccas efficit: Quod satis sapientibus est admirandum. P. Cui Deus cor ad credendum aperit, suam lucem immittit: Corda uero lapidea gestantes, contra diuinam inuocationem, euidenter in erroribus & tenebris inhabitant. Cum timentes Deum uerbum optimum, uidelicet librum ubique consonum sibi audiunt, capilli suorum capitum eriguntur, cordáque mollescunt ad opis diuinæ petitionem, dicendo: Veraciter hanc esse uiam rectam Dei, docentis eam, quos uult. À quo quilibet deuiatus, nunquam ab alio dirigetur, quin faciei suæ malum diei futuræ grauissimum incumbat, cum nos incredulis mala sua peracta gustare præcepimus.

Deos alienos cōlere dicit hic plānius, qui diuorū patrocinia & intercessionem petunt.

Deum nō suscepisse filiū arguatur ex humilitate Christi Seruatoris.

Machumet primus credentiū, id est, nouæ sectæ conditor.

Obstinati quidam perditioni destinati.

Deus fidem donat.

Alcorā sibi ubique consonat: Ideo diuinitus datus. Sed aliquoties sibi discrepat dis diapason: Igitur nō est ex Deo.

pimus. Anteceſſores quoq; ſuos noſtris nuncijs contradicentes, malum inprouiſum tetigit, & huius ſæculi dedecus incubuit, & alius ſæculi malum nullo peius, atq; perditio. Nos quidem in hoc Alchoran Arabico, falſitatis experte, plures induximus ſimilitudines, ut ſic memores atq; ſcientes efficiantur homines.

Quare Alcorã parabolis utatur.

Aenigma, quod ſphingem poſtulat.

Fuit uir quidam habens quendam participem fidelem & unanimem, & alium nequam & diſſidentẽ. Illi ne ſimiles & æquales eſſe cenſentur? Hoc exemplum à pluribus (Deo gratias) eſt ignoratum. Tu quidem, ſicut & omnes alij, mortalis exiſtis, dieq; futura coram Deo cauſam & iudicium omnes habebitis. P. Nemo deterior eſt illo, qui Deo mendacium imponit, & ueritati uenienti contradicit. Nonne locus eſt incredulis in gehenna? ueritatem ferentes, atq; firmantes, Deum timent, & apud illum omne ſuum uelle, prout boni merentur, habebunt. Deus enim illis peccata dimittit, & munus ſuis operibus melius & maius efficit. Increduli propter imagines ſuas inuocatas Dei loco, tibi terrorem immittunt: Sed Deus ipſomet teſte, ſuos potanter uindicabit, qui eſt uindex optimus. Quo docente quemlibet uiam rectã, directe procedit: quemlibet uero deuiare faciẽte, nunquam dirigetur. Poterunt ne, quos inuocatis loco Dei, mihi bonum à Deo uolente propoſitum auferre, uel malum repellere? Deo quidem ego me commendo, cui ſe commendant omnes ſapientes. Operimini uos more ueſtro, ſicut & ego meo: uidebimusq;, cui malum perpetuũ & dedecus accidet.

Vana eſt diuorum inuocatio: Siquidem uolũtati diuinæ nemo poteſt reſiſtere.

Licet tibi miſſus ſit liber diuinitus ad omnes gentis, non tamen ſis cuſtos, niſi perficientium uelle tuum. Quilibet namque ſibi, uidelicet uerã uiam ſeu falſam ſequens, operabitur. Morientibus mortis hora, cæteris hora ſopitionis, Deus animas extrahit: quibuſdam item reddẽs eas ad horam ſcitam, quibuſdam nunquam, omnia pro ſuo uelle faciens. Quod mirandum eſt ſapientibus.

De anima opinio impia.

Patroni diui, loco Dei habẽtur.

Loco Dei ſumuntur, quorum alius precatur pro alio. Illi tamen imperio ſenſuq; carent penitus. P. Deus ſolus eſt prolocutor, & iudex cœlorum & terræ, ad quem omnium fiet reditus. Eorũ tamen corda, qui ſæculum aliud futurum non credunt, diffugiunt, audiendo Deum ſolum inuocandum eſſe: Cęterorum autem Dei loco ſumptorum inuocationi congaudent. Deus autem cœlorum & terræ conditor, omniumq; ſecretorum cognitor, diſſenſiones & contrarietates omnes diſcutiet.

Quid ſi homo lucretur uniuerſum mundũ, animæ autem faciat iacturam?

Si quilibet incredulus totius terræ ſubſtantiam duplicatam poſſideret, die qua non æſtimatum, qua ſæpius ab illo deriſum ſibi ſingulis peccatis ſuis reuelatis accipiet, eam totam pro ſe redimendo præberet. Hoc enim malo ſibi contingente, Deum intente precatur: adueniente bono, firmat hoc ſibi nullatenus eſſe datum, niſi per ſapientiam ſuam.

Malis prementibus homines quidam inuocant Deum: Bona obuenientia ſuæ arrogãt induſtriæ.

Sed plures hoc ignorant: anteceſſores quoque ſuis malis uiſis, peccatisq; reuelatis, hoc eodem uerbo potiti ſunt. Sed totum lucrum ſuum nil eis profuit, ſicut non ſuum perdendis quicquam proficiet. Nonne ſciunt, Deum huic ſubſtãtiam multam, illi paucam pro uelle ſuo tribuiſſe? quod credentes admirantur. Gens mea, quæ nefanda peccataq; perpetrauit, ne deſperet. Deus enim ipſe miſericors peccata dimittit.

Remiſsio peccatorum.

P. Deum igitur ante malorum aduentum adorate: Ad ipſum autem conuerſi, & ſequẽtes librum optimum, uobis diuinitus datum. Malo namque ſubito uobis non tractantibus inde ſuperueniente, nullum habebitis adiutorem uel uindicem.

Pereuntes culpam Deo imputant falſo.

Omnis enim anima mala, tunc ſuum conquerens infortunium, dicet: Quare deriſionem feci? non ex Dei parte deriſor extitit. Vel inquietis: Si me Deus ad uiam rectam dirigeret, timens eſſem: Et ſi nũc mihi daretur reditus,

bonum

bonum efficerem. Respondebit dominus ipse: Nuncio uobis misso contradixistis increduli, unde nunc malum & perditionẽ incurrite. Imponentes Deo mendacium, facies suas illa die nigrescere uidebunt, ingressuri gehennam, quàm sibi lucrati sunt. Timentes autem & bonos Deus creans omnia, cuius sunt uniuersa, mali totius & timoris expertes efficiens, saluabit. Vós ne uiri nescij, me quenquam nisi Deum solum adorare, persuadetis? Ex prædecessoribus meis percipio, me perdendis associandum, si Deo participes ponam, sicut & illi fecerunt, cuius tota multitudo totam terrã includit, in cuius dextera cœli cuncti prorsus inuoluentur, & incredulorum dicta respuit. Ipsum igitur adoro: Illi gratias reddo. Primo quidem buccinę sonitu morti succumbent omnia, nisi quę Dei uoluntas protexerit: Secundo sonante, singula reuiuiscẽt, Deiq; splendore cœli & terra splendescent. Tum Deus omnium conditor cũ prophetis interfectis accedẽs, omnia cum ueritate iudicabit, nemini facturus iniuriam, omniq; suum meritum completurus, multasq; gẽtium cohortes ad ipsius inferni portas ducturus. Illi deinceps ab inferni ianitoribus quæsiti, Nunquid neminem nuncium Dei die illa prædicantẽ habuissent, respondebunt, Ita. Sed uerbum mali super incredulos firmatum est. Dicent & alij: Portas igitur intrate, perpetuam ibi mansionem facturi. P. Cohortes timentiũ ad paradisi ianuas ducendæ, & precepturæ sibi portas aperiri, hoc à ianitoribus responsum audient: Salus Dei super uos bonos. Introite, hic sine fine mãsuri. Vnde gaudentes illi, gratias Deo reddent, ob uerbum suum uerax: Quoniam ipsi prius ab ipso telluris hęredes constituti, demum in paradiso, optima beneficiorum mercede, uelle suum omne perficiũt, uidentes circa Deum angelos illius, circa precantes gratiam, & iudicantes inter gentes.

Vltimo die primo tubæ cõcentu morietur omnes, secũdo reuiuiscent. Aliter docet diuinus Paulus, 1. Cor.

Iudicium ultimum.

Angeli iudices.

Aliquoties solum Deum iudicare scribit.

AZOARA L.

IN n. &c. Per hunc Alchoran à Deo sublimi sapienteq; cõpositũ, ipse mihi diuinitus missus est à Deo ipso, qui peccata dimittit, pœnitentes recipit, benefacientes optime remunerat, largus & immensus, præter quem non est Deus. Increduli uero tantum in diuina præcepta disputãt: de quorum factis, seu dictis, nullatenus solliciteris. Quæq; gẽtium, contradicentiũ scilicet Noë pluribusq;, per eum cogitauit disputando cum suo propheta uerum tollere. Ego uero uindictam de singulis sumpsi, quæ qualis esset, perpende. Super incredulos enim firmatum est Dei uerbum, quoniam ipsi perpetuum ignẽ inibunt. Subleuantes uero Dei thronum, & circumstantes, in Deum credunt, et inuocãdo gratiam obsecrant, ut ipse bonis ueniam faciat, dicentes: Tu Deus incompræhensibilis & sapiens, omnia tua pietate sapientiaq; complectens, pœnitentibus indulge ueniã, tuiq; sequaces ab igne repellens, paradisum tribue: quam sibi, suisq; filijs, & mulierib. ac posteris, bonis scilicet pollicitus es. Talibus enim iudicij die misericordiã præbebis, gaudiumq; perpetuũ. Increduli uero tunc dicturi Deum fuisse callidiorẽ, quando uocati ad fidem nõ crediderũt, inquient: O Deus, nobis iam bis mortuis, et bis uiuis, te faciente, culpasq; nostras nunc cognoscentibus, uiam para reditus. P. Nonne uos audito solum Deum risistis, audito participes credidistis? Hodie quidem Dei iudicium est solius omne, qui uobis pręcepta tradidit, bonũ de cœlis posuit: hoc tamen nemo nisi conuersus ad Deum credidit. Deum itaq; regẽ throno sublimem, & gradatim sublimatorem, licet nolentibus incredulis, & dantem cui uult spiritum castigaminis, atque dogmatis illius diei, qua solus Deus impe-

Per Alcoran iurat, quod ei sit exhibitus à Deo.

Duas mortes aliquoties dicit, ut Apocal. Ioannis.

ras, omnibus suum meritum iustè daturus, omnium secretorum inspecto & promptus dinumerator, uerum dabit iudicium cæteris omnibus, nec amicu, nec peroratorem quicquam de suis factis siue cogitationibus auscultantum habentibus: quippe corda faucibus inhærebunt. Illum inquam omnia uidentem & audientem, corde puro iugiter inuocate. Illi uero quos adoratis Deo loco, nihil mandare poterunt. P. Euntes per terras uideat, qualiter Deus iudex grauissimus potẽtiores & clariores ædificatores suis pro culpis sumpsit, quoniam prophetis suis docentibus diuinas uirtutes contradixerunt, nullum Deum alium habere uindicem potentes pessundedit, uelut Pharaonem, & Haaran, & Karaon dicentes, Moysen de nostris præceptis differentem, mendacem & magum existere, & præcipientes ut filij credentium illi nequaquã meliores interficerentur: cum ille tantum erroris opifex esset. Dixit autem Pharao: Sinite me Moysen interficere, † et Deum suum, quem terram meam uastaturum timeo, precetur & inuocet. Cui Moyses respondit: Deo domino meo, cunctorumq; uestri, uelut & omnium præsumptuosorum & infidelium, me cõmendo. Interim uir bonus de gente Pharaonis, legẽ in corde secretè custodiens, accedens sic affatus est: Hominem diuinis cum uirtutibus uenientẽ & confitentem Deum esse suum dominum, cur interficeres? Si mendax est, sua sibi respondebũt mẽdacia: Si uerax, suorum dictorum meritum accipiet, Deus enim neminem mendacem & præsumptuosum in uiã rectam dirigit. Sed in terra uestrum sit iudiciũ & sublimitas: quis nos de diuina uindicta superueniente proteget? Cui Pharaon inquit: Nec ego uos, præter quod uideo doceo, nec in uiam nisi rectam mitto. Respondit & ille: O homines, malum diei grauis, & dedecus futurum uobis sicut cõtigit primis cohortibus, timeo.

P. Ita namq; contigit genti Noë, & Hat, atq; Themuth, suisq; posteris. Die congregationis & edicti, qua perdemini, nõ habebitis de Deo uindicem seu protectorem. A Deo deductus in errorem, nunquam dirigetur. Post Ioseph diuinitus missum uobis, cui etiam nunquam credidistis, nullus postea uobis etiam testibus inde missus. Ita semper Deus præsumptuosos & contradicentes errare faciet, suaq; corda sigillat & obdurat: apud quem omnes ratiocinantes in diuina præcepta sine peritia sibi tradita, summam difficultatem & odiũ inuenient. Pharaon uero sic Hem allocutus est: Aedificium ad cœlestiũ portarum attactum mihi construe, ut sic Deum Moysis, quem falsum æstimo perspiciam. Ita Pharaonem aberrare, sibiq; suum malum placere, cuius artes sibi sunt damnosæ, fecimus. Vir autem ille bonus & credens, ait: Si me secuti fueritis, rectam uiam me doctore procedetis. Huius mundi uita nihil est: aliud uero sæculum est mansio perpetua, ubi peccator omnis meritum consimile possidebit. Benefaciens autem omnis uir seu mulier, paradisum ingrediens, bonum sumet innumerum. P. O homines, me uos ad salutem uocante, ut ignem incurritis? Quare me non in Deum credere, sed cum illo participem ponere, cuius est ipse nescius, persuadetis? Me potius imitemini, uocantem uos ad Deum ueniæ datorem, ante quem uelut ante Deum suum die communis reditus uenient, nec hic nec sæculo futuro cuiquam profecturi. Ego quidem Deo uobis dicta mea commemoraturo me commendo, qui omnia uidet & sapit. Illum igitur à malo, quod timuit, proteximus, inferentes periculum hominibus Pharaonis, qui nunc mane uespereq; foco læsi, in grauiori malo post horam resurrectionis statuentur. Quando pauperes in elatos potentia diuitiisq;

Moyses et Pharao.

Et pro uel.

Consilium cuiusdam Aegyptij, quale Gamalielis in Actis Apost.

Ioseph.

Pharao postulat construi ædificiũ, per quod cœlum scandat. Non semel absurdam fabulã hanc ponit.

tiisq; sic ratiocinabũtur: Cum semper nos uestram sectam processimus, nunc uel ignem demittite, uel minuite. Illi uero respondebũt: En omnes insumus. Iam Deus inter homines diiudicauit. Omnes autem in igne positi, una uoce postulabunt ignis ministratores, ut sua prece Deus solum illa una die quiesce re permittat. Quibus quærentibus, Nonne uobis Dei nuncius aduenit? Respondebunt, Ita. Nos igitur inuocetis, atq; precemini Deum. Hoc est, nil nisi damnum uestrum est atq; dedecus. Ita quidem nuncios nostros suosq; factores in hac uita uindicamus de malis, quibus in die futura nulla proficiet excusatio, quin repulsam domumq; pessimam ineant. Librum quidem Moysi traditum, filiis Israël hæreditatẽ, scientibus uiam rectam atq; memoriam tribuimus. Tu quidem terminum Dei ueracissimũ expectans, ipsum mane uespereq; glorificans & inuocans, pro tuis culpis deprecari nõ desine. Insipienter uero disputantium de diuinis prçceptis, cordibus nil nisi malum inhæret. Tu uero cuncta scienti uidentiq; Deo te commenda: cuius cœlorum terræq; machina cunctis hominum operibus præcellit. Licet hoc plures minimè per pendant. Sed cæcus & uidens, & peccator ac benefaciens, nullatenus coęquãtur. Pauci namque credunt, horam illam falsitatis expertem fore uenturam. Deus quidem pollicens se responsurum inuocantibus eum, & daturum gehẽnam dedignantibus, hic diem motui, lucique, noctem quieti disponens commode gentibus omnibus, dominus noster est, omnia creans, præter quem nõ est alius Deus. In illum igitur quare non creditis? Ille uobis terram immobilem, cœlumq; tectum posuit, uosq; pulchræ similitudinis efficiens, uictum saporiferum tribuit. Vestri namq;, mũdiq; totius est dominus, uiuus & uerus, prçter quẽ non est alius Deus. Cuius solius glorificandi lex est gloriosa: quod tamen non credunt nostris præceptis resistentes. Ipsum igitur corde puro iugiter inuocate. Mihi quidem hic diuinitus legẽ data præceptũ est, nullatenus illos, quos Dei loco uos adoratis, inuocare: Sed in Deum totius mundi dominum credere, qui primò uos è terra plasmauit, deinceps è spermate per sanguinei coaguli successionem puerum educens, senem iuuentute mediante perficit. Quidam tamẽ hora scita prius ueniente, prius pereunt. Illã enim euitare sequendo, uel præeundo, nemo poterit. Ille rursus & mortem inducit: quo dicente Fiat, factum est. Qui præceptis per nostros nuncios latis, libroq; nostro contradicendo uel disputando resistunt, quare se non conuertunt? Vellent quidem conuerti, cum illi onerati colla cathenis longis, trahentibus illos ad ignem, illic perpetuò mansuros, me sic quærentem audient: Vbi sunt participes à uobis positi? Sed inquient: Illi nobis erroribus illatis discesserunt. Nuncq; cognoscimus, nos adorasse res friuolas et inutiles. Ita Deus incredulos aberrare faciens, inquiet: Vos rebus mundanis superbia præsumptioneq; potiti, meritum consimile suscepturi, portas intrate gehennæ, perpetuam ibi mansionem habituri. Tu uero, quoniam terminus Dei uerax est, indura, & uel partem nunciatorum illis tibi patefaciam, uel te mori, & illos redire faciam. Omnium prophetarum ante te missorum, quorum nullus quicquam nisi diuinum præceptum attulit, quosdam nominauimus, quosdam autem non. Quorum ueritatem hora ueniẽte Deus discutiet. Ad incredulorum detrimentum Deus humano commodo bestias creauit. Has enim comeditis, illas equitando, tum sarcinas uestras ad naues seu quouis defertis, tum legationes uestras cordisque uoluntates cito perficitis. In ipsum itaque docentem

Exprobratio inferiorum ad præsides qui seduxerunt.

Prophanæ disputatiões de diuinis arguũt mẽtem impiam.

Homo.

Fatum.

Prophetæ partim nominati, &c.

uos, quare non creditis? P. Quare nō perscrutantur per terras fines suorum antecessorum, potentiorum illis: quorum adhuc indicia terra retinet? Hic tamen ab illis minime semouet opus prauum atque peruersum, nostris nuncijs miracula ferentibus uisis, suæ congaudebant sapientiæ: postea tamen obstinaciter deridebant. Sed nostra uindicta demum apparente dicebant, cum suum credere nil profuit: Nos in Deum unum & solum credimus, nequaquam in participes positos. Mos Dei semper fuit, in incredulitate perseuerantes perdere.

In eo quod iudicas alterum, teipsum condemnas.

AZOARA LI.

IN n. &c. Alchoran Arabicus à Deo pio misericordéque positus, res enodans, atque discutiens, scientibus his bonum, illis malum nunciat. Sed illures ab auditu illius discedunt, dicentes: Corda quidem nostra contra id quod prædicas, clauduntur, aurésque nostræ plumbo sigillantur. Sit igitur inter nos diuisio, uosq; pro modo uestro, sic ego pro meo, qui sicut uos homo sum, facite. Mihi quidem nunciatum est, quod Deus uester nō est nisi Deus unus. Ad illum igitur recto tramite procedite, & precando suppliciter ueniam requirite. Incredulis autem, qui scilicet nec decimas soluunt, nec alius aduentū diei credunt, malum perpetuum incumbet: Velut credentibus & beneficientibus, bonum indeficiens tribuetur. Sed uos quare ponitis pares Deo domino mundi, qui terram in biduo creauit, & in ea montibus firmata, cuncta comestibilia duorum ęqualium exquisite dierum spacio creans, ex illa seren omne multiplicatum edidit, posteaq; fumo cœlos ascendente, illi terræq; dixit: Vtrum sponte uestra, an ui uaditis atq; reditis? Illi nō responderunt, sponte. P. Cœlos deinde septem biduo distinguens, in singulis eorum res pro uelle suo posuit. Vnde mundum fulgoribus & custodibus decorauit. Non credentibus autem in ipsum Deum, talium operum factorem, dic: Quoniam ipsi patientur sicut Hat & Themuth, qui nostris nuncijs clàm atque palàm persuadentibus, ut in Deum unum crederent, responderunt: Si uellet Deus nos in eum credere, angelos nobis mitteret: Vobis autem nequaquam fidem adhibemus. Hath se cum gente sua fallaciter sublimans, inquit: Qui nostri potentior uiribus existit? Nonne uidere poterant Deum esse potentiorem, cuius uirtutes etiam uisas ipsi negabant? Illis igitur uentos frigidos in diebus malis immisimus, illos confundentes, & eosdem tutore uindicéque carentes alius uitæ dolore grauissimo punimus. Themuth quoque uiam rectam docuimus: sed ipse cæcus esse maluit. Vnde illi supplicium & dedecus intulimus: credentes atque timentes saluauimus, hostesq; nostros hora scita condemnandos, in igne perpetuo damnabimus. Opera quorum oculi sui simul & aures ac cutes Deo faciente loquentes testificabuntur, putatís ne testibus in operibus uestris carere, & Deum opera uestra nescire? Oculi uestri quidem & aures testimonium ferent. Vnde coram Deo nil prodest excusatio, sed obest. Cum suorum prędecessorum, hominum scilicet & diabolorum, uerbum perditionis super eos sit firmatum, eís que pares constituimus, qui suis inhærens manibus atque posterius sibi placere fecerant. Dicent tamen semper increduli: Huic Alchoran nullatenus credatis, sed reijcite, sić que superabitis. Ipsos quidem sic nostris resistentes præceptis, ob huiusmodi uerbum grauiter affligemus, illaturis sibi peius operi suo damnationem perpetuam. Sed ipsi die iudicij Deum postulabunt, ut suos deuiatores sibi monstret, & eos sub pla-

Rerum origo.

Cœli septem.

Hat.

tis e-

tis pedum suorum ponat. Confessis autem Deum suum esse dominum, sicq; rectis, angeli sui custodes nunciantes sibi gaudium promissum & paradisum, dicent: Nos in alius sæculi uita uestri fuimus, & hic nunciamus uobis, quoniam omne uotum uestrum & uelle perficietis. P. Vos boni, mansionem ueniæ, diuinǽque pietatis habituri, ubi non est nisi sermo salubris & optimus, benefacite, semper inuocando Deum, & confitendo uos in eum credere, peccatáque cum beneficijs cum sint disparia remouete. Die quidem iudicij omnis aduersarius uester amicus esse desiderabit. Nemo uero gaudium possidebit, nisi benefactor et indurator. Cuicunque contigit impedimentum aliquod à diabolo, Dei cuncta uidentis & audientis tutelæ protectioníque se commendet, cuius sunt miracula dies & nox, ac sol & luna. Nemo uestri solem seu lunam, sed suum conditorem adoret, & inuocet. P. Multi tamen dedignantur, cum Deo uero manentes, ipsum indeficienter adorant die noctuq;, qui per aquæ missionem, terram mortuam aperit, & fœtum efficit, qui mortuos similiter reuiuificabit, cum sit omnipotẽs. Tui repræhensores me nequaquam latebunt. Est'ne melior, in ignem eijciendus, an timoris expers, abscessurus? Vestrum placere facite: Me quidem actus uestri non latebunt. Omnes enim contradicentes nostris nuncijs, & libro, iam in libro clarissimo sunt prenotati. Hic liber à Deo pio sapienteq; compositus, nec mendaciũ aliquod præsens seu futurum indicat, nec à prophetis præteritis contrarium nunciat. Qui si Latine notaretur, fieret questio, cur Latinis & Arabicis literis non distinguerentur? dic: Imò credentibus uiam rectam & salutem prædicat. Incredulorum autem auribus plumbum, oculisq; cæcitas inhæret. Vnde illos à loco longinquo uocabimus: libro Moysi tradito plures contradicentes, unde inter illos uelox fieret iudiciũ, nisi propter uerbum diuinitus firmatum. Sed illi licet dubitent, omnis benefaciens sibi prodest, omnis quoq; maleficus sibi nocet, Deo nocente nemini. P. Apud Deum solum est hore noticia, qui modum & quantitatem fœtus, & partus arboris & fœminæ perfectissime dinoscit. Cui interrogaturo demum incredulos, ubi sui sint participes? inquient, Nos nescimus. Eorum enim nullus nobiscum est. Ab illis enim prius adorati, non opinati se talem causam habituros, discedunt. Nullus desperet orare propter bonum. Cum cuiquam malum accidit, desperat: cum bonum ei tribuitur, ait hoc esse suum, negátque resurrectionem illa hora futuram. Ad Deum tamen se conuertens, bonum apud illum inueniet. Nos quidem singulis opera sua monstraturi, grauissimum malum incredulis inferemus, qui prosperitate contingente operari bonum cessant: malo quidem accidente, multum orant. P. Nonne uidere queunt, hoc à solo Deo compositum esse? Nec tamen illi credunt. Quis est peior illo, qui tam longum errorem incurrit? Ego tamen illis diuina miracula, præceptaq; cœliq; uirtutes, ut uerum percipiant, patefaciam. Nonne sciunt Deum esse testem omnium? Illi uero non credunt se redituros ad Deum, omnia scientem & continentem.

Iudicium nouissimum.
Angeli custodes hominum.
Spem fœlicitatis habentes bene operentur.
Peccata beneficijs pensanda.
Alcoran non mẽtitur de præsentibus aut futuris, nec prophetis repugnat. Proba.
Pœnitentia.
Preces malorũ.

AZOARA LII.

IN n. &c. Deus incompræhensibilis & sapiens, summus & maximus, cuius sunt uniuersa cœli & terræ, tibi, sicut & prædecessoribus tuis, librum tradit Arabicum, per quem castiges matrem uillarum, & affines, prædicans illis de die totius falsitatis experte: quãdo quidam paradisum, quidam autem gehennæ focum ingredientur. Cœlum quidem caderet super homines, nisi

Per Alcorã prædicanda iudicij nouißimi dies.
Cœlũ caderet;

nisi angeli pro mortalibus orarent.

per angelos Deum adorantes, & precantes pro manentibus in terris Deum
ipsum pium, ueniæ que datorem. Quippe plures Dei loco cæteros adorant:
quorum cum Deus sit perspicax cognitor, tu minime custos adesse cures. O-

Deus quē uult indurat. &c.

mnis enim gens una fieret, si Deus ipse uellet, qui pro uelle suo misericordi-
am facit his, illos uero punit, suffragio uindictáque carentes, cum alios suo lo-
co sumant. Ille namque cunctipotens est, & mortuos suscitabit, omniumque dis-
sensiones discutiet. Ad ipsum igitur me conuertens, suæ tutelæ me commen-
do. Ipse quidem cœlos & terram condidit, & bestiarum pariles, ac de nois-

Deus munera sua inæquali mensura distribuit.

met mulieres creauit, ipseque uidens omnia nil comedit. Ipse quoque cuncta
sciens, & cœli terræque claues retinens, huic uictum substantiámque multum,
illi paucā pro uelle suo præbet. P. Pręcepta quoque legū & mores, sicut Noë,
& tibi, ac Abrahæ, & Moysi, ac Christo patefecimus, nunc docemus. Illis igi-
tur adhęrete, sicut lex præcipit, nec illi cōtrouersantes, nec ab illa discedentes.
Hoc aūt tædiosum atque grauissimum est illis, qui non credunt in illum, quem
adoratis. Deus aūt omne suum uelle perficiens, uiam rectā ad se conuertenti

Machumet arbiter dissensionum religionis.

bus manifestat. Post scientiam quidē missam, nō antea schismata facta sunt ob
inuidiā inortā: Vnde gentes de libris sibi traditis dubitātes, malæ suspicionis

Quis te constituit iudicem?

sunt. Nos aūt iam inter eos discernemus, nisi propter uerbū diuinū. Expectās
terminū statutum, Deū inuoca: & secūdum illius dogma te dirige, nequaquā
hominū uoluptates & uota sequendo, sed cōfitendo te credere libris positis à
Deo, qui rectū examinatum inter uos fieri præcipit, qui nostri uestrique domi-
nus, nobis nostra, uobis que uestra reddet opera: qui etiam nos & uos omnes
coadunaturus, nostram controuersiam discutiet. Ratiocinātes in Deum post
nostrum responsum illis factum, friuolas rationes apud Deum habent: cuius
hunc librum cum ueritate libráque ponentis, iram & odium merentur. Ho-
ra forsis cito ueniet, cuius contradictores quàm longissimum errant, & ad il-

Diē domini boni expanescūt.

lam properantur: Credentes autem pauescunt, quoniam illam ueraciter uen-
turam agnoscunt. Deus quidem custos subtilissimus, sublimis, & sapiens cui
uult necessariorum præbet copiam. Volens bonum alius sęculi, suscipiet illud
manu nostra. Studioso quoque bonorum huius sæculi, dabimus illa: sed nul-

Qui fruūtur bonis tēporarijs, carebūt futuris.

lam in alio portionem habebit. Increduli quidem habent participes, posito-
res morum in lege nunquam à Deo statutorum, quibus malum atque dolo in-
cumbet. Iamque discuterem inter eos, nisi propter Dei uerbum firmatum. Illis
nequaquam facta sua timentibus, omne malum accidet: Credentes autem &
benefacientes, pulcherrima loca paradisi possessuri, omne suum uelle perfici-
ent: hocque lucrum est maximum. P. Huiusmodi quidem pollicitum creden-
tibus & benefacientibus summam lęticiam denunciat. Ego uero nihil ob hoc

Mutua beneuolentia.

à uobis postulo, nisi quod propinquos uestros diligatis. Omnique bene geren-
ti bonum suum augebit Deus pius, uenięque dator. Plures ante te Deo menda-
cium imposuisse perhibent. Sed si Deo placuerit, cor tuū sigillabit, falsum ab-
radet, uerbum uerum firmabit. Quoniam ipse nos, cuius secreta cordium pœ-
nitentes colligit, peccata dimittit, operumque cunctorum cognitor, & creden-
tium ac benegerentium exauditor, bonum suum augebit, incredulis graue
malum inferet, qui pro uelle suo modum atque mensuram omnibus rebus im-
ponens, uelut omnia uidens & sapiens. Nequaquam hic sibi plenum uictum
atque substantiam coaceruat, ne à cæteris inuideantur. Ille quidem miseri-
cors, imbres iam desperatis tribuit, uelut omnibus imperans, omnibusque glori-
ficandus,

ficandus, qui cœlos & terram mirabiliter † machinatus est, & in eis sua posuit animalia, potens iterum, hora scilicet qua uoluit, cuncta coadunare: qui percussurus malos secũdum manuum suarũ opera, multis ueniam faciet. Naues itẽ uelificatas æquora sulcare facit. Quo uolente uenti quiescunt, marisq́ planicies maneret immobilis: quod mirandũ est omnibus indurãtibus, Deumq́ glorificãtibus: præter quẽ nec adiutorem nec uindicem habebitis. P. Incredulos forsan omnes Deus confundet, forsan eorum multis ueniam faciet, nostrorumq́ præceptorum contradictoribus forsan nullum à nobis diffugium patebit. Pecuniæ uobis datæ sunt uitæ huius breuis mundi, quibus melior & durabilior seruatur apud Deum, ad opus credentium, & se Deo commendãtium, atq́ respondentium, & orantium, ac consulentium, bonaq́ sibi data diuinitus expendentium, & à criminalibus ac culpa & ira mala se retrahentiũ, atq́ diuertentium malum. Cui libet inferentes malum, consimile merentur. Dimittens tamen, melius operatur, à Deo optime remunerandus, malos illos abhorrente. Vindicans se post iniuriam illatam, nequaquam reus existit. Malum enim inferentes, atq́ nocentes sine causa, soli rei sunt, malum graue passuri: Patiens tamen & dimittens, præ cæteris optime facit. P. Ideo positus in errorem, post Deum non habebit adiutorẽ. Incredulis autem, malo uiso quærentibus, an sit uia redeundi, tot contumeliæ tantumq́ malum infertur, quod loquela uisusq́, nisi tantũ stupido, pro dedecore carebunt die, qua suas animas gentemq́ suam perdituri, perpetuæ damnationis iudicium ferent, nullũ adiutorem seu uindicem habituri. Viam fallacem exequitur, quem Deus aberrare perficit, antequam dies ueniat, qua nemini discedere licebit: nec excusator nec adiutor aderit diuinæ uoluntati respondentes. Nos quidem nõ misimus te custodem, uel coactorem disgredientium à lege. Tuum enim non est, nisi rem tantum nunciare. Homo beneficio sibi collato congaudet: Malo uero propter peccata sua contingente, confringitur manens incredulus. Dei quidem est imperium cœlorũ & terræ, quicquid uult operantis, dantisq́ pro uelle suo, huic mares, illi fœminas, uel etiam gemellos huius & illius sexus, seu facientis sterilem: Cum ille sit omnipotens, & sapiens. Non accidit cuiquã homini, quod cum eo Deus sublimis & sapiens loqueretur, † nisi per uisionem & uelamen interpositum, uel per internuncium, omnia pro uelle suo præceptoq́ dicentẽ. * Tibi quidem, qui librum & legem ignorabas, nostrum spiritum mittentes, lucem præbuimus, per quam tu pro uelle tuo castigans homines, docens uiam rectã Dei, cuius sunt uniuersa cœlorũ & terræ, & ad ipsum redibunt uniuersa.

Machinatus est, pro fabrefecit.

Malum retaliãre permittit, cõtra illud Mosis, Mihi uindictã, & ego retribuam, &c.

Nõ est Machumeti à Deo iniunctum, homines ad religionẽ cogere. Quorsum igitur, aut unde sanguinaria ista lex, de ui aduersum incredulos?

† Modus colloquij diuini.

Machumet per spiritũ Dei edoctus, pro suo uelle docuit homines. Hæc uidelicet fundamenta sectæ istius.

AZOARA LIII.

IN n. &c. Hic liber euidẽs à nobis Arabice positus, ut per ipsum sapiẽtes efficiamini, apud Deũ sublimẽ & sapientẽ in matre librorũ continetur. Nos aũt illius memoriã pedetentim uobis subtrahemus, quoniam rebelles estis, & prophetarum omnium, sicut prædecessores uestri, derisores. Quorum potentiores subito cõfudimus. Quorũ qualis esset finis, satis innotescit. Increduli tamẽ interrogati, quis sit cœlorũ terræq́ cõditor: dicũt, Deus. Ille quidẽ terram uobis mansionẽ præbens, illã uijs distinxit, ut quorsum gressus tẽderetur, pateret. Idẽ de cœlis aquas moderate mittens, terrã mortuam excitat, uos similiter resuscitaturus, omniumq́ bestiarũ par unum faciens, naues & bestias equitaturas tribuit: ut uos illas condendo, Dei nomen inuocetis dicendo: O Deus, qui nobis hæc cõmoda & necessaria, quibus nequaq́ digni fuimus, per

Mater librorũ.

fecisti, te glorificamus, ad te redituri. Secundum dictum quidem ponentim participes, & euidenter incredulorum, Deus sibi filias sumens, uobis dedi filios. Vnde quilibet eorum audito rumore de filia, iram in corde suo pe- mens, faciem suam denigrat. Idem etiam asserunt, angelos circa Deum exi- stentes esse fœminas. An adhibiti sunt illi testes in angelorum creatione? Nos autem uestris testibus scriptis à uobis singula percunctabimur, qui dici- tis, nos nequaquam in illos credere: si Deus uellet, nullam scilicet sapientiam, sed solas opiniones secuti. Illis tamen forsan librū ante dedimus, sed sequitur eum: imò sectam suorum patrum inuentam se confitentur imitari. Quid ue- ro dicetis, si uobis rem meliorem secta patrum uestrorum attulero? Dicent: Non credimus illi, cum quo uenis. Similiter dixerunt magnates omnium gentium, ad quas primò nostros nuncios misimus. Nos quidem ex illis in- dictam sumpsimus. Et quis esset finis, perpende. P. Abraham patrem su- um, suos que sic affato: Omnibus abrenuncio, quos adoratis Dei loco, in nullum credens nisi in Deum creatorem meum, qui me uiam rectam docuit, uerbúmque mansurum, ut sciatur, posuit. Illis, parentibúsque suis spacium tri- buimus, usquequo ueritas nuncijq; manifesti missi sunt illis. Illi uero ueri- tatem uisam, incantationem esse dixerunt, & se nullatenus illi credere uelle. Moderni conquerentes Alchoran non esse positum super uirum aliquem magnarum uillarum, distribuunt ne dona diuina? Nos quidem in huius sæ- culi uita pro uelle nostro distribuimus, extollentes gradatim quosdam super alios, ut illius cæteri sint obedientes & necessarij. Si gens quidem omnis es- set una, negantibus Deum daremus domus tectis argenteis, quibus adessent similiter gradus ad ascensum, & portæ de argento, lectique aurei: adderemus desuper aurum copiosum. Quibus cunctis, cum sint huius mundi pecu- nia, apud Deum timentibus se melius reseruatur. Omni quidem cæco in di- uino cultu nos adiungemus socium, illum à uia recta diuertentem: se tamen sequi uiam rectam cogitabit. In resurrectionis uero die stans ante nos in- quiet: Vtinam nobis interesset orientis & occidentis intercapedo. Malus e- nim & peruersus fuisti socius. Hodie quidem nil uobis proficiet, quoniam malum perpetrastis, cuius nunc participes eritis. Tu'ne surdos audire uel cæcos, an erroneos docere poteris? Te forsan discedere, eos que mandata mea cognoscere faciam. Quod nobis satis leue est, atque possibile. Legis qui- dem nostræ tibi missæ, quæ tibi tuis que uiam rectam atque sapientiam quæ- situ dignam patefaciet, adhæreat que perscrutare. An nuncijs præmissis ali- quas imagines adorare præcepimus Dei loco, qui Pharaoni gentique suæ Moysen, confessum se regis mundi nuncium esse, misimus. P. Illum au- tem cum uirtutibus uenientem diuinis, miraculisque maioribus præcellen- tem, ut sic saltim conuerteretur, deridebant dicentes: O mage, Deum o di- lectionem nostram pro nobis inuoca: quoniam sic forsan conuerteremur. Malo tamen ab illis remoto, en illi redeunt. Pharaonem enim dicentem, O gens, nonne ego imperans Mizere, & aquis subtus fluentibus, illo contem- ptibili feréque non apparente melior existo? An angelis coæquatur? Qua- re super eum non descendunt aurei torques, & cæteri ornatus? Ipsum nun- quam dicentem sic, sua gens nequaquam secuta est. Illam igitur incredulam submergēdo cū duce suo, nos posteris exemplū præbuimus. A Christo quoq; Iesu Mariæ filio parabolas exponente, plures discesserunt, suas imagines præ ferendo,

De angelis opinio absurda.

Patrum sectatores.

Abraham.

Querela, Machumeti homini haud perinde nobili Alcoran commissum

Pijs multo præstātiora sunt parata in futuro sæculo, quàm in terra quisquam possideat.

Imagines damnat.

Moysis & Pharaonis conflictatio.

ferendo, dicendóque, Christum eloquentem esse, suáque præcepta contraria. Ille uero non fuit nisi uir tantum, cui multam bonitatem contulimus, doctorémque filijs Israël præposuimus. Eorum quoque quosdam iudices, terrarum'que reges, nostræ uoluntati possibile esset statuere. Deum quidem, apud quem est horæ noticia, sequendo, non contradicendo, recto calle proceditis: A' quo nullatenus uos abducat hostis uester, diabolus nequissimus. Cum Christus diuinis uirtutibus ueniens inquit: En assum uobis cum sapientia, uestras dissensiones discussura, me' que sequendo timete Deum, mei uestriq; dominum: schisma maximum cohortibus incidit, & gentibus. Illos autem qui non crediderunt, die graui malum grauissimum puniet. Cur non cogitant de hora illis non inde tractantibus subito futura, qua amici cuncti fient hostes, præter eos qui Deum timuerunt: Quibus Deus inquiet: Nihil hodie timeatis, nec molestemini. Omnes enim qui nostris præceptis crediderunt, hodie cum suis mulieribus paradisum possidebunt, gaudium plenum accepturi.

Iesus Christus à multis derelictus ob eloquẽtiam.

Non credentes Christo, punientur.

P. Cum cathenis etenim & poculis aureis, plenis omni suo uelle tum formoso tum saporifero administrabitur illis, illic perpetuo mansuris, omniumq; uoto suo perpetuo potituris, fructúsque multiplices comesturis. Omnibus enim bonis paradisum hæreditatem pro factis suis tribuemus: sicut incredulis & malis ignis feruorem, quo nullum leuamen percepturi, desperati sine fine manebunt. Nec nos illis nocebimus, sed ipsi sibi damnationem meruerunt.

P. Illis quidem conquærendo dicturis, angelus mortis O melich, utinam nos perire funditus Deus præcepisset: Ille respondebit, Imò superstites eritis, quoniam ueritati uobis missæ non credidistis. An cogitastis nos ignoraturos uestrorum cordium secreta, uoceque prolata? Imò. Nostri namque nuncij sciebant omnia. An adhuc Deum habere filium affirmatis? Ego uero credentium atque deuotorum primus, à uestro stultiloquio liber, in Deum solum dominum cœlorum & terræ ac throni credo. Tu Deus cœlorum terræ' que creator, sublimis & sapiens, eos gyrouagos & uentilantes usque diem sui lucri dimitte. P. Totius boni multiplicator †obtinet, cuius manus obtinet imperium atque iudicium cœlorum & terræ, & omnium interpositorum, solus horam communis reditus ad ipsum agnoscit: qua nullus adoratus loco Dei pro quoquam precabitur, nisi tantum qui uerum dixerit & sciuerit. Increduli tum interrogati, Quis suus creator sit: Inquient, Deus. Cur igitur nõ credũt? Sed hæc gens est incredula. Manum igitur tuam tu retrahe, dicens: Salus super uos: uestrumq; meritum agnituri quale sit, integre sumetis.

Dei filium negat.

Machumet primus fidelis.

†obtinet superflue ponitur.

AZOARA LIIII.

IN n. &c. Hunc librum euidenter cuncta bona discernentem, & à Deo cuncta uidente, & audiente, scientéque compositum, bonos docentem, malos castigantem, in nocte fructifera posuimus: qui sumus cœlorum & terræ & totius intercapedinis creator, & dominus uestri, parentũq; uestrorum, uiuos & mortuos faciens, præter quem non est Deus. Sed tamen plures incredulitate sua manentes, & de nostris præceptis ludum & ludicrum facientes. P. Expecta diem, qua cœli fumus manifestus teget gentes, malumq; graue continget malis, tunc dicturis: O Deus, fumum aufer, atq; credemus. Nunc tandem cognoscitis: Nonne uos à nũcijs nostris uirtutes Dei patefacientibus retraxistis, dicendo, Isti doctores dæmoniaci sunt: Nunc quidẽ manum retraham paulisper: sed postea redibitis die, qua maxime festinabo

Alcoran nocte salutifera editus.

Dies iudicij.

uindictam

Aegyptiorum ultio. uindictam meam plene sumpturus. Gens quidem Pharaonis maximum pec catũ perpetrauit, cõtradicendo nostro nuncio bono uenienti, dicẽtiq́; Dei in uocate, me nuncium uidelicet sequendo: nec mihi sapientiam regimenq́; ma nifestum afferenti, Deumq́; protectorem, ne me lapidetis postulanti, prǽter iri uelitis. Sin autẽ, à me discedite. P. Illi deinceps dicenti: O Deus, hęc gens nequam suam incredulitatem non reliquit: Deus præcepit, Exire festina no ctu cum gente sua, mareq́; factum immobile taliter dimitte. Ipsum enim tuos hostes te persecuturos summerget. Hortos autem eorum relictos, & fontes, ac messes, locaq́; † formosissima, fructuũq́; fœcunda cæteris hominibus here ditatem tribuimus: Vnde cœlum & terram nec flebant, neq́; dolebant. Tali ter filios Israël de malo dedecoreq́; Pharaonis omnimodè præsumptuosi, mo dum omnem excedentis, liberauimus. P. Illos super cæteras gentes sapien tia uirtuteq́; sublimauimus. Illi tamen dicẽtes non esse mortem, pręter hã pri mam, nec aliquos resuscitandos, dicunt prophetis: Si ueridici estis, nostros pa tres redire facite: uel, an stant illi melius, an gens Tuba, an cęteri priores, pius à Deo semper propter incredulitatem confusi: Nos quidem cœlos & terram & interpositum omne minimè pro nihilo, sed cũ ueritate, licet plures hoc ne sciant, fecimus: uenietq́; terminus & hora cunctorum die iudicij, qua nullus dominus seruo suo proficiet, nec quenquam alius uindicabit, nisi cui pietas sa pientis Dei & incompræhensibilis subuenerit. P. Nos peccatores cibandi ex arbore ezecum, quæ uelut ignis in nostris aluis feruebit, cibũ illum in igne medio sumẽtes reseruate, capitibusq́; demersis focum immoderatum ob ue stram superbiam & pręsumptionem gustate, cui semper contradixistis. Timẽ tes autem, locum hortis et fontibus fœcundum possidebunt, uestibusq́; sericis & purpura uestiendi, puellas ducent cum oculis claris & immensis: quorum albugines candidissimæ, & pupillæ nigerrimæ. Pro uelle quoque suo fru ctus multimodos absq́; timore comedent, non gustaturi mortem nisi primã. Deus enim dator optimus, eos à foco liberabit: Hocq́; munus est maximum. Ita per linguam tuam, ut cęteri sapientes, memoresq́; fierent, res explanauimus. Sed expecta, quoniam expectant illi.

Alibi uertit amœna. *Resurrectionẽ abnegantes.* *Gratia Dei seruat.* *Inferorum tormenta.* *Paradisus carnalis.*

AZOARA LV.

IN n. &c. Hic est liber à Deo sapiente positus, qui mirabilis apparet sapien tibus in machina cœlorum & terræ, & in conditione uestri & omnium a nimalium, in uicissitudine quoq́; noctis atq́; diei, & in aquæ donis ad terram excitandam, ac uentorum undiq́; currentiũ motu. Cum hæc omnia, cæteraq́; similia Dei ueracissime sint miracula, post illius mandatum quid creditis pec catores & increduli, de Deo stulte loquentes: Diuinis pręceptis auditis, uel in ridiculum faciunt, uel quasi nihil audientes discedunt. Sed infernum demum incurrent: cum nec opus præteritum, nec quos adorabant Dei loco, quic quam illis proficere potuerunt: quin pœnas malũmque grauissimum patian tur. Hic quidem liber uiam rectam ostendit: cui resistens, & non credens, gra ui flagitio perimetur. P. Deus quidem uobis mare nauibus sulcãdum, ni uersa cœlorum & terræ humano seruire commodo strauit. Vnde gratias ho mo Deo reddat, admirando & glorificando. Homines boni precentur pro desperatis, quatinus Deus illis bonum pro factis suis impendat, ad quem redi bunt uniuersa. Omnis benefaciens sibi prodest, omnis que peccator sibimet malum ingerit. Filijs Israël iudicium atque prophetiam, ac legem, atque po tentiam,

Alcorano non credentes grauiter punientur. *Boni precantur pro malis.* *Israëlitarũ excellentia.*

tentiam, & diuitias præ cunctis hominibus mundi dedimus. Illis tamen nulla cōtrarietas intercidit, niſi poſt hæc munera ſibi data, noſtrasq; uirtutes agnitas, cuius occaſio ſola fuit inuidia. Eorum autem diſſenſiones Deus ipſe iudicij die diſcutiet. Tu tandem cum lege recta, moribusq; cum iuſtis miſſus, eorum imitator eſto, nequaquam uoluntatem inſciorum, quoniam ipſi ſibi inuicem aſſociati, coram Deo ſolum ſe timentes diligente, tibi nullatenus proficere potuerunt. Hoc autem eſt lumen, uiaq; recta, miſericordiaq; bonis & cōfirmatoribus eius. Perſeueranter peccatores opinati ſunt, mortem & uitam non eſſe, niſi tantum unam, ſeq; ſuperponendos credentibus & bene gerentibus. Sed hæc quidem eorum opinio fallax & falſa. P. Deus cœlorum terræq; uerus conditor, iuſte cuiq; ſuum reddet meritum, nemini facturus iniuriam. Nonne uides, qualiter Deus illos à ſapientia deuiare fecit, eorum aures & corda ſigillans, oculosq; tegens, qui ſine ſapientia uoluntate propria ducti deos ſibi cōſtituerunt? Quis uero præter Deum uiam rectam oſtendet? Quare memores & ſapientes effici recuſatis? Dicunt enim, non eſt uita niſi tantū huius ſæculi. Hic namq; uiuimus, & mortem incurrimus: hocq; ſæculum tantum nos nocte dieq; perimit. Hoc quidam affirmant, non aliqua ſcientia, ſed opinione ſola ducti. Audientes enim præcepta noſtra manifeſta, non habēt, quid contrà proferant: niſi tantū, ut ſuos parentes adducant. Nuncij ſibi ueridici ſunt. Deus quidem cœlorum & terræ conditor, mortis uitæq; dator, ad ſe cuncta redire faciet, licet pluribus hoc neſcientibus: horaq; ueniente omnes increduli iacturam facient, omnesq; gentes ſuos libros aduocabunt, Deo dicente, hodie fiet uobis ſecundum opera ueſtra. En, hic enim liber noſter omnes actus ueſtros complectēs, noſtra manu ſcriptus, uobis ueraciter omnes actus ueſtros aperiet. Hodie quidem omnes credentes, & benefici, miſericordiæ munus accepturi, plenum intrabunt gaudiū. Incredulis autem dicet: Hodie uos obliuiſcor: quoniam uos audito ſermone de die iudicij, horaq; ueraciſſima, confeſſi uos inde nihil ſcire, nec hoc affirmare uelle, ridiculum feciſtis huius obliti diei, & in incredulitate firmati. Nunc igitur uiſo ridiculo ueſtro, peccatoq;, ignem intretis nec adiutorem nec uindicem habituri. Quoniam Dei pręceptorum deriſores, huius mundi uitam dilexiſtis, hodie nec uos quiſquam educet, nec excuſatio ueſtra credetur. Hodie quidem ſunt omnes gratiæ Dei ſapientis, & incompræhenſibilis domini cœlorum & terræ, totiusq; mundi, cuius in ipſis eſt ſublimitas omnis & honor.

Epicurei negantes uitam æternam.

Patrum authoritatem allegantes pro ſumma ratione.

Omnes gentes ſuis legibus iudicabuntur.

Alcorā Dei manu ſcriptus.

Damnatio infidelium.

AZOARA LVI.

IN n. &c. Hic liber à Deo pio ſapientéque poſitus, qui cœlos & terram & eorum inter capedinem non niſi cum ueritate condidit, ad terminum nominatum. Sed qui caſtigationibus atque doctrinis minimè credunt, auditis diuinis uirtutibus, humeros & caput reuertunt. Illi uero quos adorant Dei loco, quid in terra fecerunt? Vel quam portionem in cœlis obtinent? Afferte mihi librum aliquem inde, ſeu ſignum, ut ſic ueraces appareatis. Quis eſt peior ſeu ſtultior illo, quàm qui uocat Dei loco non reſponſurum ante diem iudicij, tuncque futurum hoſtem ſuum, nunc autem neſcium & negligentem? Ob hoc enim incredulitatis pœnam ſubibit. Increduli quidem audientes præcepta manifeſta, dicunt illa magicam artem eſſe, méque finxiſſe. Sed ſi uerum eſt illud, nullam de Deo partem acci-

Auertentes ſe à doctrina Machumet.

Iurat ſe non finxiſſe Alcoran.

Machumet ignarus, quid sibi aut alijs faciendũ sit. Quæ confeßio dedecet tantum prophetã, estq; contraria magnificis iactationibus ipsius.

piam, qui iudex noster aderit, & testis pius, ueniæq; dator. Ego non sum pri-
mus nuncius, nec scio, quid mihi seu uobis gerendum sit. Diuina mandata ta-
men explanabo: quæ licet Dei sint, hócque testificent, plures filiorum Israel
credentes illis, uos minime creditis. Nec Deus malos in uiam rectam dirigit.
Peccatores autem non credentes, nec rectam uiam uidentes, dicunt: hoc esse
de priorum mendacijs, neque me uenisse cum hoc, si bonum uel uerum esset.

P. Moysi prius librum munus que misericordiæ tribuimus, sicut & tibi li-
brum hunc ueridicum Arabice scriptum, per quem castiges malos, bonisque
nuncium bonum feras. Dicentes Deum esse dominum omnium & regem so-
lum, omni timore molestiáque carent. Pro factis enim suis paradisum perpe-
tuo possidebunt. Parentes suos homo multum honoret, cum sua mater eum

Parentes honorandi.

ui concipit, & in pariendo laborat, & ab imprægnationis hora menses trigin-
ta lactis alimoniam tribuit. Sic que ductus ad uirilitatem, scilicet annorum

Tempus lactandi infantes.

quadraginta spacium, Deum glorificans, ipsum sic deprecetur: O Deus, fac
me tibi dignas reddere referre gratias, ob bona mihi parentibúsque meis tri-
buta, tibiq; simul & illis placitum fieri, meis que posteris bonum & commo-
dum: Quoniam ad te conuersus, in te credo. Tales enim Deus optime colli-
git, peccataq; dimittit, & paradisum bonis omnibus promissam tribuet. Ali-
quo tamen suis parentibus dicente, ut legem diuinam sua secta relicta sequan-
tur, cum ipsius mandata uera sint, nec imitentur gentem præteritam præsum-
ptuosam, illi respondent, Maledicitis. Hoc enim est de priorum fallacijs. Su-
per illos autem firmatum fuit uerbum primum suorum antecessorum, qui
licet erant disputatores atque diaboli. Nos quidem omnibus suorum ope-
rum gradus & mercedes implebimus, nulli facturi molestiam, die, qua mon-
strabimus incredulis ignem, quem sæpius contradixerunt. Dicetq; Deus il-
lis: Quoniam in terra uoluptates uestras sequendo, sine ueritate bonoq;, ma-
la perpetrastis, hodie malum meritum recipietis. Tu castiga gentes, ut Deum
unum non alium adorent, malumq; diei grauis tantum timeant.

Sententia diuina in impios.

P. Dicunt
autem, Venis ne separatũ ab illis nos, quos adoramus? Si ueridicus es, tua di-
cta manifesta. Dic Deum solũ nosse, quod quærunt: teq; nihil facturum, nisi
quod diuinitus præcipitur, illos aũt suam incredulitatẽ obtinere. Illis autẽ qui
natis nubes uisas, pòst aquas esse pluuiarũ, dicebatur: Non est nisi uentus, la-
turus uobis graue malum, ad quod festinatis, deleturus omnia iussu Dei. Nil
igitur superstes existet, nisi domus suæ tantũ. Sic enim merentur increduli.
Illis tamen uictum atq; diuitias, & oculos ac aures, atq; corda, sicut uobis, de-
dimus. Quę omnia, cum essent increduli, nil profecerunt eis: quoniã illis acci-
dit, quod deridebãt. Existentes etiã circa ciuitates confudimus, prius tamen
explanatis sibi mandatis diuinis: Nec suffragium aliquod ab adoratis Deo-
co, cum illi defecissent, tunc sua mendacia prementes, susceperunt. Cum dia-
bolos ad auditũ Alchoran malos atq; te cõuertimus, ipso percepto gentem su-
am castigatum fugerunt, dicendo: O gens, iam audiuimus librũ missum post
Moysen, omnis sui dicti confirmatorẽ, & doctorẽ uiæ ueræ rectæq;. Parete

Diaboli cõuertendi per Alcoran. Quo quid falsius?

uocãti uos ad Deũ, illiq; credite, uobis peccata uestra dimissuro, & à graui ma-
lo liberaturo. Aliter aũt in terra nihil uobis prodesse poterit. Sicut Deus cœlũ
& terrã illaboriose & infatigabiliter cõdidit: similiter et mortuos, cũ sit omni-
potens, resuscitabit die, qua ipse mõstraturus contradictoribus ignẽ, quæret:
Nonne uerus est iste focus? Illisq; respondentibus, Ita: dicet, Gustate focum,

Resurrectio probatur ex rerum creatione.

quonia-

quoniam non credidiſtis. Tu uero fortiter ſuſtine, ſicut & cæteri prophetæ conſtantes, Deoq́ꝫ deuoti: neque tu mandatum feſtinare uelis. Die namque, qua patebit ſingulis mandatum noſtrum, accedent ſinguli, quaſi non morati niſi per diei horam unam. Mandata cunctis applica: Increduli tantum uero confundentur.

AZOARA LVII.

IN n. &c. A uia Dei ſe diuertentes, & increduli, factorum ſuorum perditores, & falſitatis ſunt imitatores. Benefacientes, & ueritati ſuper Machumetum poſitæ credentes, ipſius Dei uiam & ueritatem ſequuntur, quod cō donaturus illis peccata ſua, cuncta ſua negotia factaq́ꝫ diriget, cum ſit omnipotens. Ita Deus homines ſuis inſtruit parabolis. Increduli à uobis litibus uicti, uſquequo multa fiet cædes, capita perdant. Captiuati firmiter ſtringant, ut ſe bene redimant, lis nec ceſſet ante telorum depoſitionem. In terra pugnantibus, utrobiq́ꝫ fatigatis, Deus quidem ab illis uindictam ſumere poſſet: Sed mauult hos per illos experiri. Omnibus Dei dilectione pugnantibus, Deus facta ſua remunerabit, complens quod bonis mandauerat, eisq́ꝫ paradiſum bonis creatam tribuet. Viri boni, ſi Deo pareatis, uobis auxiliabitur, pedes ueſtros firmaturus. Incredulis autem, Dei præceptum audire nolentibus, unde ſuos actus amittunt, nos cōfuſionem & malum inferemus. Quare nō ſcrutantur terras, ut ſciant fines eorum, quos Deus confundit, omnes incredulos ſimiliter confuſurus? Quoniam Deus eſt bonorum dominus & uindex. Increduli quidem domino carent. Credentes atq́ꝫ beneficos Deus in paradiſo ponet. Peragant nunc increduli ſuas uoluntates, moreq́ꝫ beſtiarum comedant: Illos ueraciter ignis ſequetur. Quæ uilla fuit ueſtra per nos confuſa firmior, protectorem autem non inuenit? Quis enim diuinam uim atq́ꝫ uirtutem ſuperat? Aut cui placebunt actus illius,, nil niſi uoluptates ſuas ſequentis? Eme paradiſum, timentibus tributam, ubi ſunt aquæ cæteris odore ſaporeq́ꝫ conſimiles. Sunt illic & alij riui ſaporiferi, alius lactis, alius meri, alius mellis deſpumati. Sunt & ibi omnimoda poma. Peccatores autem in igne perpetuo manſuri, potum ſument igneum, inteſtina ſua cocturum. Horum autem quidam auſcultando applicantes tibi, dicūt: Quid modò dixiſtis? Amores incredulorum ſecutis, Deus corda ſigillauit: Timentibus autem fidem auget, atq́ꝫ timorem: unde Dei terminum ueraciſſimum, horamq́ꝫ ſubitam, forſan cito uenturam, ſemper expectāt. Scito non eſſe niſi Deum unū, quem preceris pro tui cunctorumq́ꝫ bonorum uirorum ſeu mulierum delictis, qui quid agas uel legas, intime dinoſcit. P. Boni quidem atq́ꝫ credentes, azoaram de pugna poni multum optant. Illa uero optime compoſita, puſillanimes & cordis infirmi, quaſi iam ferè mortui, audita pugna uos reſpiciunt. Quibus uel te ſequi, uel uerbum ſcitum proferre melius eſſet. In ipſius enim præparatione commodius eſſet eos uerbum de Deo melius protuliſſe, uerumq́ꝫ ſic dixiſſe: Quid cogitaſtis, cum eūdo terras deſtructum, ueſtras gentes diſgregaſtis? Tales quidem Deus repellet, illis ſurditatem & cæcitatē illaturus. Quare non cōſuluerunt Alchoran? An corda cathenata geſſerūt? Illis diſgredientibus poſt uirtutes agnitas, diabolus ſuggeſtiones prauas inſtulit. Vnde polliciti ſunt, ſe adhæſuros illis, quibus diuina præcepta diſplicebant. Deus autem eorum ſecreta dinoſcit. Quid igitur iſti ſecuti Deo diſplicita, nequaquam dilecta, unde ſua facta confundet, facient: cum angeli

Leges belligerandi contra infideles.

Præmiū militiæ paradiſus.

Ironicōs iubet emere paradiſum. Ignorauit, Romæ cœlum uenale.

Dies dñi fortaſſe breui uentura.

Dicit ſe legere, qui negauit ſe literas ſcire.

Increpat ceſſatores in bello.

Quare nō datū ſit à Deo Machumeti, corda hominum perſpicere.

ſuas animas extractum, & facies atque colla percuſſum aderunt? Nunquid opinati ſunt, quod Deus malum in cordibus ſuis habitum non eliceret? S uellemus, daremus tibi ſignum atq; peritiam, ut eos formis ſuis atq; uerbis a gnoſceres. Sed nos eorum actus & mentes penitus agnoſcentes, te probabi mus, tentantes, uſquequo tuas peregrinationes & expugnationes ac oper cognoſcamus. À uia Dei diſgredientes, prophetæq; contradicentes, poſt quam uiam rectam uiderint, ſibimet non Deo negotia ſua cuncta confuſu ro nocent. Deum igitur atq; prophetam, ne ueſtros actus perdatis, ſequend credite. À uia namq; recta digreſſis, & incredulitate mortuis, nunquam D us ueniam dabit. Non ſitis contemptores, ſed pacem diligite, eamq; uocat quoniā uos digniores & potentiores exiſtitis. Vnde uobiſcum Deus de be neficijs ueſtris nil minui permittet. Huius mundi uita nil eſt præter ludum ludicrum. Credētibus autem atq; timentibus, optimā remunerationē Deu faciet, à nemine quicq; de pecunia ſua poſtulans. Sed & ſi ſæpius ad fatigati nem uſque peteret, uos nullatenus daretis ei, niſi mortem minanti. Vos qui dem dicitis, uos eſſe diſtributores rerum in Dei nomine dilectioneq;. Quo quidam ueſtri minime faciunt. Quiſquis autem non fecerit, ſua deficient a mæ. Deus enim eſt omnium abundans, uos uero pauperes. Vobis diſcede tibus, ueſtra loca Deus ſupplebit alijs, nequaquam talibus, quales uos eſtis.

Moriens in incredulitate non ſaluabitur. Sed Alcorano tribuit uim ſeruandi diabolos & impios.

Parci, qui tātū ad minas Dei aliquid beneficij conferunt.

AZOARA LVIII.

Remiſsio peccatorū etiam futurorū promiſſa Machumeto.

IN n. &c. Tibi quidem ſummā leuitatem atq; facultatē in acquirendo tr buit Deus, tibi peccata præterita futuraq; dimiſſurus, ſuū præceptū factu ro, qui te docens uias rectas, potenter te uindicabit: qui ſuper te ſalutem & ſecuritatem, animosq; credentiū recōciliationem & augmentū fidei poni qui ſapiēs & incōpræhenſibilis, exercitus cœlorū & terræ creauit. Credente uiros ſeu mulieres in paradiſo perpetuę māſioni miſſurus, quod ſibi leue eſ Incredulos ac ponentes cū Deo participes, ac de illo malū cogitantes, in ma lam uiam repulſurus, grauiter puniet, cum ipſe dominetur exercitibus cœl rum & terræ. Te quidem teſtem, gaudijq; nunciū & caſtigatorem miſimu ut te ſequendo in Deum credant, ſuisq; parendo præceptis, illū maxime gl rificēt, & mane ueſpereq; ſuppliciter inuocent. Manus ſuas ſubleuando ſol Deo ſeruierunt. Manus namq; Dei ſuis præſedit manibus. Omnis aūt men dax, ſibi mentietur: Verbis autem cōſtans, miſericordiam cōſequentur. Ar bes autem rudes domi manentes, pecuniæ ſuę ſimul & gentis impedimenti prætendentes, ſeq; ſic excuſantes, ueniam poſtulant: aliud uoce præferentes aliud corde tenentes. Sed quid impediet Deum omnes actus ſuos dinoſcen tem, quin bonū uel malum illis inferat pro uelle ſuo? Opinati ſunt autē ho etiam optātes, indeq; praui maliq; facti, quod nunq; ulterius propheta uiriq boni ſuos reuiſitarent, ſed hominibus nequaq; in Deum credentibus, nequ per prophetā ſecutis, feruorem ignis prædeſtinauit Deus, imperator cœlorū & terræ, huic cōdonans, illum pro uelle ſuo dānans, pius ueniæq; largitor. In domo tamen reſidui, Dei uerba mutare quærentes, fallaciter inquient: Cum prędatum iueris, duc nos tecū. Tu uero reſponde, Nolite me ſequi. Sic enim anteceſſores ueſtri prius polliciti ſunt, decipiendo. Illis tamē dicturis, hoc ob inuidiam fieri, neſcientibus tamen hoc, ſic reſponde: Nos uocabimus uos ad litem maximam, ubi uos, niſi ſe uerterint alij, pugnare neceſſe erit. Si pugnaueritis, maximam à Deo mercedem; ſi receſſeritis, ut prius, graue malum accipietis,

Nunciū gaudij et Euangeliſtā ſe facit. Orationes.

Arabibus detrectantibus militiam minatur.

Præmia fortiter pugnantiū, & pœna fugiētiū.

cipietis. Cæcus quidem, & claudus, ac infirmus, nullatenus ob moram & mansionem rei sunt. Demum omnis sequens Deum atq; prophetam, paradisum possidebit. Discedens aūt, graue malum patietur. P. Viri boni, manus suas subtus arborem eleuati, Deo placuerunt: qui noscēs secreta cordiū suorum, securā firmitatem illis tribuit, & prædam multā ac capturam omnē illis leuiter attulit. Quoniā eos multam capere prædam, hostesq; suos manus ab illis retrahere, ut sic illis populis admirandi fierent, præcepit: sine quo docente uias rectas, minime uictoriam ab illis essent adepti. Sed ipse suis semper propitius, omnipotens est. P. Si pugnarent uobiscum increduli, in fugā uerterentur, nec adiutorem, nec uindicem habituri, præter Deum, ius primū immutabile mittentem, qui cūctos actus uestros perspiciens, manus uestras ab illis, & suas à uobis circa Mechā, postq; superiores facti estis, retraxit. Incredulis aūt nos à templo Harā diuertere credentibus, malū subitū & improuisum iam incubuisset, nisi propter bonos uiros seu mulieres, licet uobis hoc ignorantibus. Sed si malorū atq; bonorū disiunctio fieret, incredulis malum maximū inferremus. Sed diuina pietas suis subuenit. Incredulis quidem summa fiducia sperantibus in suorū auxiliū, prophetæ suisq; securitatē & fortitudinem, uerbumq; diuini timoris intulit. Vnde munera Dei, scientis omnia, meruerunt. Veraciter quidem secundum uisionem ueram diu nitus prophetæ uidebatur, quoniam ipse timoris expers, & abraso capite, Deo uolente, templum Harā ingressus, uocem huiusmodi percepit: Ne timeatis: Deus enim scit, quæ tu & cæteri ignoratis, quod uobis licite captionem tribuit. Ille quidem prophetam doctorem & ducem in lege sua constituit, ut ipso Deo teste sufficiente, legem suam super omnes alias extollat, & manifestet. Machumetus enim, suiq; fautores, incredulorum (Dei iussu) uictores existent, sibimet inuicē prospicientes, ipsiq; Deo propter suā dilectionē humiliantes, faciesq; gestantes humilitatis, orationes fundunt iugiter. Hiq; secundum testamentum & Euangelium assimilantur grano, quod in calamum surgens, messem reddit multiplicem, læticiamq; seminātibus, & incredulis iram. Credentibus & beneficis, optimam mercedem tribuit Deus.

AZOARA LIX.

IN n. &c. Viri credentes, nolite procedere Dei prophetæq; manus, nec uerba uestri super illa prophetæ extollere, nec ipsum sic aliquam uestrum quilibet alius acclamare. Sic enim, licet hoc à uobis minime percepto, uestra negotia perderetis. Deum autem omnia scientem, & audientem, timete. Virorum namq; blandi lenisq; sermonis in prophetam corda Deus in bono probauit, illis ueniam meritumq; maximum daturus. Extrinsecorum atque prædonum te uocantium, plures sunt insensati. Esset enim illis melius atque commodius, tuum ad illos exitum expectare. Deus enim est pijssimus, ueniæq; largitor. Viri boni cauete, ne si quis malus uerisimilia prædicet, uos inscios † & inueniat iam prophetam habentes. Pœnitentia namq; sequetur. Morsq; iam uos pressisset, si uestram uoluntatem omnem suus effectus secutus esset. Deus autem fidei boniq; dilectionem, & malorum ac incredulitatis abhorritionem cordibus uestris ingessit: sicq; uiam rectam, diligendo Deum, incomprænsibilem & sapientem sequimini. P. * Gentes consimiles inter se pugnam committentes, uel dirigendo pacifica, uel hanc infestan-

Immunes à militia.

Deus uictoriā Machumetistis concedens, claros facere uoluit.

Increduli cū fidelibus militantes ad fugam prompti.

Prælium apud Mecham.

Malis parcitur ob bonos inter eos.

Machumet rasus, ut monachus.

Cautionem nō raro ponit inter officia pietatis.

Euāgelica parabola de grano sinapis, aut frumenti.

Obedientiam suadet.

† & amplificat, & quidē iā habentes, &c.

**Ratio dirimēdi cōtentiones infideliū: nimirū ut Aßyrius rex arbiter intercesit inter Israëlitas.*

tem illam ob inuidiam nec pacificari uolentem, uſquequo Dei præceptis o- bediat impugna. Illis autem pacem quærentibus, rectum examen inter il- los effice. Deus enim iuſtum iudicium diligit, omnesq́; credentes fratres ſunt. Il- lis igitur pax eſt imitanda. P. Nemo uir ſeu mulier, ut ſic maior uideatur, irrideat alium, nec uerbis inhoneſtis dedecoret, poſt fidem adeptam. Hoc enim malum eſt. Semoueat item à ſe quiſque ſuſpiciones malas. Nullus in- ſidietur alij, nec de abſente quid mali dicat. An ueſtri quis carnes fratris ſui mortui corrodere uellet? Abſit. Timete Deum ueniæ largitorem, qui uos de maſculo fœminaq́; producens, in magnam multitudinem redegit: ut ipſe cuncta dinoſcens uideret, quis eum plus timendo, plus diligeret. Arabum uulgo dicenti ſe in Deum credere, reſponde: Non credis, ſed te Deo com- mendare dicis. Si corda ueſtra tamen fides intrauerit, & Deum atque pro- phetam ſequendo, in litibus cum pecunijs ueſtris & animabus affueritis. Aliter namque faciens, non eſt credens, ſeu bonus. De ueſtris operibus ne- gotijsúe nil amittetis, cum Deus pius talibus ueniam præſtet. Non doceatis Deum legem ueſtram. Improperantes enim illi, quoniã ipſe uerus, ſolus uos credere faciens, uniuerſa cœlorũ & terræ regens, & eorũ omnia ſecreta, nec non & actus ueſtros dinoſcens, omnia perſpicit, & optimã mercedẽ tribuit.

Prohibet irriſionẽ et cõtumelias cæteras.
Suſpicio prohibetur.
Inſidiæ.
Detrectatio.
Ratio Paulina Gal. 5. ad charitatem hortans.
Arabes hypocritæ.
Omniſcius & munificus Deus.

AZOARA LX.

Alcoran laudat immodice.

IN n. &c. Per Alchoran diſertũ ſumme mirati ſunt increduli, nunciũ de ſe- metipſis eſſe miſſum, indignãterq́; dicunt, hoc diuinũ eſſe miraculũ. Se li- cet ipſi dicant, Cũ mortui nos in puluerẽ redacti fuerimus, prolixus erit reditus: tamen nos ſcimus, quantũ de ſuo numero parua ſingulis diebus ſurripit, & quãdo fiet reditus. Apud nos eñ eſt liber, hæc omnia notans. Illi uero ue- ritatis miſſę cõtradictores, ſummè dubitant. Nõne uident, quomodo cœlum ſupernum ſine plicæ cõfuſione ſpecioſiſſimũ ornauimus, & terrã planando montibus firmauimus, & in ea rerũ omniũ pares formoſe creauimus, ad om- nium bonorũ uiſum & recordationẽ: & per aquas utiles cœlitus miſſas pro- ducentes hortos, & ſpicas, ac germina, nec nõ palmas proceras, & hermoda- ctylos, uictũ ſcilicet hominibus, terrã mortuã excitauimus, cõſimili quoq; po- tentia ueraciter illos ſuſcitaturi? Sui quoq; prædeceſſores, uidelicet homines Noë & Hat, ſuperbiq́; Pharaõis, nec nõ & Tuba, noſtris præceptis, atq; pro- phetis cõtradixerũt. Illisq́; cõtingit, quod illis prædictũ eſt & prædicatũ. Ego quidẽ hominis cõditor, ſui cordis ſecreta cognoſco, illi propior quàm guttur ſuum. Nihil autẽ in dextris uel in ſiniſtris loquitur quis, uel operatur, quin à Deo ſciatur atq; firmetur. P. Verum ueraciter mortis ebrietas, quã uos di- fugiſtis, flatuq́; buccinæ ueniet iudicij dies, qua cunctæ corã uenient animæ, cum teſtibus ſuis adductis. Dicetq́; Deus: Qui diem iſtũ neglexiſtis, iam de- tectis oculis ueſtris limaciter perſpicite, & gehennã omnes intrate, malũ gra- uiſſimũ paſſuri: qui noſtris præceptis cõtradixiſtis, increduli manentes, & bo- na prohibentes, malaq́; gerentes, & cum Deo ponẽtes participes. Sui quoq; ſocij dicẽtes hoc idem ſibi cõtigiſſe, Deum ſic alloquenť: O Deus, nos quidẽ eis nullatenus errorem intulimus, ſed ipſimet errauerũt. Reſpondebit Deus: Nolite mecum cauſas agere. Verbum enim meum non mutabitur, quin cõ- tradictoribus infernus impleatur, & uos iam meos habuiſtis nuncios. Infer- nus quidem ab illo tunc quæſitus, an plenus ſit, reſpondebit: Adhuc tribue.

Opera dñi & beneficia reſurrectionẽ probant.
Exempla incredulorum.
Deus de propinquo.
Sententia nouiſsima Dei.
Dei uerbũ non mutatur.

Credentibu

Credentibus quidem, & diuina mandata corde puro custodientibus, inquiet Deus: Paradisum timentibus factam, intrate cum salute. Hæc est enim dies, qua perpetuam mansionem illic accipietis, omne uelle uestrum habituri, quod & ego semper augebo. Plurimæ gentes illis potentiores à nobis destructæ, in terra multum malum operatæ, an quoquam in terris apparent? Hoc quidam sapientes in memoriam reducere deberent, & recolere, quomodo sine labore fatigationeq; cœlos, & terram, & interpositum omne sex diebus creauimus. Tu quidem dictum eorum sustine, & ora Deum ante solis ortum & occasum, caput bis ad terram inclinans, et expectans, quando præco clamorem ex propinquo faciet. Illa namq; die uocem ueram audient omnes, & è foueis exibunt. Terra namq; cito diuidetur, nostra uoluntate iubente, ut ad nos redeant omnia: quibus prius uitam, postea mortem dedimus. Nobis omnia sua dicta cognoscētibus, nullam illis castigando uim inferas: sed tantum Alchoran istum illis explana, ut sic timentes dirigas.

Paradisi uoluptas augenda subinde. Igitur nō perfectā habet felicitatem.

Orantes diem dn̄i expectent.

Resurrectio.

Docēdi, nō cogendi homines.

AZOARA LXI.

IN n. &c. Per uentos sufflantes, attractasq; nubes ponderosas, & naues æquore currentes, angelosq; nuncios, hæc omnia præcepta uera sunt, diesq; ueritatem probans ueniet. Per cœlum uero rubore solis affectum, uos uerbis contrarijs inhæretis, quæ quilibet proferens graue malum patietur. Nostra quidem manu perierunt, qui falsas opiniones & dissensiones induxerunt. Illi namque lumine, & sobrietate, ac memoria penitus affecti, diei ueracissimi aduentum perscrutantur, quam ego monstraturus illis in igne, dicam: Gustate, quod festinanter quærebatis. Timentes autem, paradisum fontibus fœcundam, esse bonum illic sumpturi, possidebunt. Quoniam prius credentes, paruoq; somno contenti, Deum mane precati sunt, pecuniamq; suam pauperibus & quærentibus distribuerunt: Quod firmis & constantibus in terra memorandum esset. P. Ex uestris quidem animabus prouenit, quod non uidetis omne uestrum bonum atque uictum è cœlo procedere, per cœlorum terræq; conditorem. Ita uerum erit, ut uos loquimini. An de bonis rumorem hospitibus Abrahæ percepistis? Quibus salutantibus ipsum, ipse salutem reddens, inquit: An boni sitis, ego minime nosco. Quibus ipse deinceps uitulum saginatum à gente sua referens, porrigendo dixit: Quare non comeditis? Ipsum uero timentem ipsos, solantes responderunt: Ne timeas, sed propter filium sapientem tibi diuinitus dandum summe gaudeas. Mulier quidem sua deinceps conquerens, faciem suam manu percutiens inquit: P. Vetula sum, atque sterilis. Quos respondentes, Dominum omnipotentem & sapientem ita uelle: interrogauit Abraham, Quid quærerent? Illi uero responderunt: Nos ad gentem malam mittimur, ut illis incredulis lapides luteos, & acutos, propter uindictam diuinam immittamus. Nos quidem illinc extrahentes, bonos atque credentes, unam tantum uidelicet familiam, illic iudicia manifesta grauis mali timentibus, dimisimus. Pharaonem item & suos exercitus, dicentes Moysen sibi missum magum existere, in mare summersimus, quoniam rei reperti sunt. Hat item uentum immisimus, nihil dimittentem, quin in puluerem redigeret. Gentem quoque Themut, discedentem à præcepto Dei, post spacium sibi permissum fulgur euidens occupauit: unde nec surgere, nec uin

Iurat per uentos, &c. uerum esse Alcoran.

Sensu carent, qui dubitant de die nouißimo.

Esse bonum, est ipsa beatitudo.

Culpa sua Deū ignorant homines.

Abrahā angelos hoßpitio recipit, Gen. 17. 18. 19.

Exempla congerit incurabilium hominū.

Pharao. Exod. 3. &c.

Hat.

Themut.

Noë. dictam habere potuit, sicut nec gens Noë, prior suam ob maliciam consul. Cœlum quidem & omnia cœlestia pro uelle nostro creauimus, optimeq; te ram applanauimus, omnium rerum in illa pares constituimus. P. Ego uobis missus nuncius & explanator, hoc uobis castigo, ut ad Deum fugie do, ipsum solum adoretis, nullum illius participem statuentes. Si tibi uero tradixerint, uelut omnibus prædecessoribus mos inoleuit nostris nuncijs tradicere, ab illis si discesseris, non reus statueris. Prædicare tamen non de stas, quoniam hoc bonis proficit. Diabolos quidem & homines ad me ta tum glorificandum ego feci, nullam comestionem seu uictum ab illis exp tens. Mea namq; manus omnem uictum, atq; diuitias, potentiamq; tribu. Male gerentes quidem, sicut & socij sui, peccati pœna punientur. Ad ma itaq; non festinent: quoniam ueraciter illis accidet in die iudicij.

Error castigandus, quod Deus habeat parem.

Omnia propter se creauit dñs: impiũ quoque, &c. & diabolos.

AZOARA LXII.

IN n. &c. Per montem Sinai, librumq; lineariter in chartis subtilissimis scriptum, & per superne domum ædificatam, tectumq; sublime, mareq; metis pressum, Dei uindicta superueniet, quam nemo deuitare poterit d qua cœlum cum uniuersis illo cõtentis mouebitur, & montes cum nubibu & cõtradictores malum sæpius illis dictum sortientur. Quibus tunc ad igñ gehennæ uocatis, Deus inquiet: Hic est ecce focus, cui sæpius deridendo contradixistis. An hunc fantasticum atq; magicum, an uerum esse perspi tis: Illum igitur patienter sustinete. Non minus enim patiemini, si sustinere nolueritis: cum secundum opera uestra meritum suscepturi estis. Timentibus autem, paradisum possessuris, & ab igne penitus liberandis, dicetur: In fructibus omnimodis uobis datis, optimoq; uictu comedite, atq; bibite, pro actus uestros optimos: & super uestium stramenta formosissima pro mo uestro discumbite, ducturi uirgines decentissimas, cum oculis immensis atque pudibundis, nusquam nisi tantum ad maritos suos flectendis. Credentium quoq; filios credentes secundum opera sua sufficienter remunerabimus. Illis fructus & carnes pro sui uoti modo multiplicaturi, qui pueris suis speciosis, ut margaritæ constipandi, potum sument, nec uerbi fetidi nec immensi peccati participem. Et horum alij sic alios alloquentur: Quoniam nos hominibus misericordes, Deum prius atq; suppliciter inuocauimus, ipse pius ueniæq; dator nos ab ignis feruore liberauit. Homines ad memoriam reducere non desiste. Quoniam licet non sis prorsus conuersionis efficax, non es auarus, nec uersificator: Cum expectantibus tamen, nec conuerti uolentibus ante mortem, tu simul expectes. An dicunt sua somnia talia fore: an superbia præsumptioneue ducti ponunt alia: an perhibent hunc illa dixisse, & nec ideo se credere uelle: Veniant igitur cum similibus, si uerum dixerunt, nec illos pro nihilo fecimus. An illi cœlos & terram condiderunt: Hoc autem nequaquam asserunt. An apud eos Dei pecunia deponitur: an ipsi de Deo iuste conqueruntur: an † scalam, ut cœlestia secreta percipiant, obtinent: Res igitur nouas atque rumores afferant. An remunerationem, an calumnias ab illis quæres: Dicent quidem illas sibi grauissimas & impossibiles esse. An est apud eos secretorum noticia: Scribant igitur. An quærunt decipere: Deceptores quidem sunt. An hunc nisi Deum unum: Nolit Deus, quod ipsi perhibent. Qui uidentes aliquid cœleste cadere, dicunt, id esse nubes bonas conglomeratas. Illos usque ad diem dimitte, qua malorum

Iurat Dei uindictam impendere.

Paradisus lurconibus appetibilis.

Credentiũ filij ætate puerili fungẽtur officio pincernarum.

Instandum est doctrinæ.

Cõtentio cõtra infideles, qui plures deos asserunt.

Scalã: sicut ipse per scalas cœlũ ascendit.

malorum operatoribus & incredulis, quorum pars est plurima, nec ars aliqua proficiet, nec quisquam adiutor, seu uindex aderit. Tu quidem patienter expecta diuinum iudicium, te uidente gerendum. Cumque surrexeris, nocteque, similiter circiter auroram, Deo grates humiliter redde.

Iudicium.

Oratio.

AZOARA LXIII.

IN n.&c. Per stellam uespertinam cliens noster, nullatenus errans, nil ex proprio uelle, nisi tantum diuinitus sibi mandatum loquitur: qui subleuatus ad orizontis celsitudinem, ad Deum ipsum instruentem illū, atque docentem efficaciter, accessit: tanti tamē spacij interuallo, quantū sagitta arcu missa bis transcurreret. Qui tunc præcepta Deum sibi dicentem audiens, animum minime dubitantem inde tulit: ubi nec uos eum de diurna uisione calumniemini. In loco namque propinquo paradiso, optime de uirtutibus maioribus uidit, oculo suo nullatenus eum fallente. An tribus imaginibus uisis, uidelicet Alleto, Alance, Meneth, masculos Deoque fœminas adscribitis? Hæc quidem est iniusta partitio: quoniam illa non sunt nisi uana nomina, tantum à uobis patribusque uestris ficta: quibus nullas uirtutes Deus permisit. Sed uos nil nisi tantum opiniones sequimini, uestras & uolūtates. Nunc autem uobis rectum humanumque uotum à Deo mittitur, huius & alius sæculi domino: sine cuius uoluntate nec etiam aliquis multitudinis angelorum cuiquam prodesse poterit. Alij tamen sæculo non credentes, angelis nomina fœminarum imponunt, nullam peritiam habentes. Opiniones enim uerum impedire minime potentes, tantum exequantur. Ab illis igitur me nominare nolentibus, sed huius mundi uitam diligentibus, cui totum studium atque sapientiam præbent, manum tuam retrahe. Deus enim recte procedentes & aberrantes dinoscens, rebus uniuersis imperans, malis suam mercedem, bonisque suam similiter iustissimè reddet: Qui tamen tum peccata maxima, tum culpas modicas committentibus, amplam misericordiam faciet. Ipsi itaque scienti, qualiter uos primo creauit, & in matris aluo secundo formauit, cur de corporibus uestris diuina debita beneficiaque non tribuitis? Ille quidem timentes annotat. Nónne uides illum à beneficijs cessare penitus, qui primo paruum præbuit? Apud Deum est uisus atque noticia secretorum. Nónne uidit, qualiter libri Moysis & Abrahæ iam defunctorum præcipiunt, ne quisquam peccata peccatis transactis accumulet: cum omnis mercedem suam optime uisurus, secundum opera sua tantum iudicabitur, diuina tamen misericordia meritum augente. P. Omnes quidem redibitis ad Deum, qui ridere & plangere, ac mori & uiuere tribuit, & masculum & fœminam de spermate secundum modum atque mensuram fecit, omnes alia uice suscitaturus: qui pro uelle suo hos diuites, illos pauperes efficit. Estque dominus Acheare. Ipse quidem Hath confudit, nec Themuth dimisit, nec genti Noë prius maliciosiori atque superbiori pepercit. Aluncefichet etiam in terram deuergendo, penitus superno cooperuit. An aliquod istorum Dei factorum contradicitis? Vos quidem castigat, sicut & primos. Aliud autem sæculum iam appropinquat, quod nullus nisi solus Deus diuertere poterit. Hoc autem uerbum uos admirantes, nil tamen inde curantes deridetis, indeque ludum facitis. P. Deum humiliter adorate, & ipsum iugiter inuocate.

Iurat se in cœlū raptū, didicisse mysteria hæc. Extat inter Saracenos liber ea de re fabulosissimus. Cuius summa recitatur in Confutationibus. Nota erroris efficaciam.

Futuri sæculi assertio.

Angelis falso tribuentes sexū fœmininum.

Abrahā libros à se scriptos reliquit. Qui nimirū inter apocryphos Iudæorum fuerunt.

Allegat quædā sæpius iterata, quædam noua gentiū pereuntium exempla.

Fingit miraculum, ut lunã bipertito diuisam reparauerit. Cur igitur toties negauit, se missum cum miraculis?

IN n. &c. Appropinquauit hora, lunaq; bipertito diuisa est. Hoc tamen cæterisq; mirabilibus, nisi contradictores suas uoluptates, propriaq; uota secuti discesserunt, affirmantes hanc artem magicam esse. Sed cum ipsi post miracula sæpius uisa, quæ deberent ad sui conuersionem sufficere, castigari recusant: tu manum ab illis retrahe. Die uero generalis edicti, è fouea quasi locustæ totam terram occupantes, exituri, & ad uocem præconis accelleraturi, suum malum atq; dolorem perspicient. Vnde conquerentes, diem illam grauissimã esse inquient. Noë quoq; sui similiter cõtradicentes, eumq; dæmoniacum esse perhibentes, reiecerunt. Vnde ipse coactus, Deum adiutorem uocauit. P. Deus quidem ut se uindicaret iniungens, cœli portas ad aquarum descensum terræq; fontes aperuit. Vnde congregatis auibus ad Dei uelle complendum, illum in fabrica ex asseribus ligneis clauis compaginata, quæ nostro iussu cursum suum peregit, postea dimissa miraculũ gentibus generale saluauit. Diligenter itaq; perspice, qualiter me uindicando castigamen adhibui. Alchoran quidem istum, iam leuem intelligentibus misimus: Sed inde quis ne memor efficitur? Homines rursus Hat contradicentes, per uentos illis immissos die malorum & infortunij, illis os penitus diruendo dirimentes, sicut palmas eradicatas destruximus. Ecce qualiter uindictam in illis exercuimus. Alchoran autem istum leuem recordantibus tribuimus. Hominibus rursus Themuth, suo castigatui contradicentibus, & indignanter dicentibus: Huic ne præ omnibus nobis sapientia diuinitus est tradita? Nil nisi mendacium profert. Vnde si nos eum hominem tantum, ut nos, sequimur, erramus. Illis inquam ita dicentibus, eo respondente: Cras scietis, quis mendacijs innititur: nos camelam nemini tangendam posuimus, iniungendo Themuth, ut eorum actus perspiciens, & patienter abstinens ediceret: quatenus aquam inter se diuiderent, hora sua singulis ascripta. Ab illis autem socius suus aduocatus, eam peremit. Sed quæ nostra uindicta castigatum missa sit, recordare. Vocem enim illis immisimus, illos redigentem in puluerem. Iam Alchoran sapientibus alleuiauimus. Hominibus quoq; Loth, præceptis nostris contradicentibus, & hospites suos perscrutantibus, sicut & omnibus resistentibus, malum ingessimus, eorum oculos obducendo, pesteq; matutinali diruendo, cum nostro castigatui parere noluerant: familiæ tantum Loth diuina pietate subueniente. Discretis Alchoran hic leuis missus est. Homines quoque Pharaonis nostro nuncio uenienti contradicentes, ui potentiaq; deleuimus. Sunt ne potentiores illis increduli uestri? An habetis in psalterio, quod uobis salutem præbeat? An dicitis uos omnes congregari, ut uobis uindictam adipiscamini? Hora, quæ uestrum erit placitum, die scilicet uobis amara, die grauissima, uos omnes prorsus uincemini, terga uertendo. Increduli namque tunc omnes errorem & ignem passuri, faciebus suis igne coopertis, dicentem audient: Gustate focum indeficientem. Nos enim omnia cum pondere atque mensura fecimus: mandatumq; nostrum est, ut ictus oculi. Quare castigari renuitis, uisis pluribus ante uos manu nostra confusis? Quorum omnia facta in psalterio reperiri possibile est. Actus enim omnes tam minimi quàm maximi scripti sunt. Timentes quidem, paradisum aquis iocũdam, in sede uera cum omnipotente Deo rege cunctorum possidebunt.

Diluuiũ miraculũ generale. Exẽplũ uidelicet iudicij diuini, &c.

Themuth.

Camelũ fabulosam reuocat ad nauseam usq;.

Alcorã tolerabilior doctrina.

Sodoma perdita, præter Lot, Gen. 19.

Pharao.

Psalterium.

Deus omnia fecit in pondere & mensura. Sap. 11.

Paradisi possessio cum Deo.

AZOARA LXV.

IN n. &c. Hunc Alchoran, Deus ipse rerum expositionem hominibus patefaciens, docuit: qui solem & lunam secundum numerum, & arbores seipsi humiliantes, & cœlum præ cæteris sublimauit, & examen, ne quid falsitatis uel iacturæ trutinando fiat, posuit, humanoꝗ commodo terram extendit: In qua poma multimoda, & hermodactylos, ac tritici granum ac folia produxit. P. Cui factorum Dei contradicitis? Ille quidem hominem de celcal, atque diabolos ex ignis flamma condidit. Quod istorum operum Dei reprehenditis? Ipse quidem rex est orientium & occidentium. P. Maria currentia ut coirent, ego nolens hic propositam intercapedinem repressi. An uestri quis hoc renuit? Ex illis quidem corallum & margaritas plures extrahunt. An uestri quis hoc negat? Ipsa quoque uasa uelificata in se mouentia gestant. Quis uestri contradicit istud? Omnis quidem res mundana terminabitur: Sola uero Dei maximi largissimiꝗ facies est interminabilis. An negat hoc aliquis? Vniuersis creaturis cœlorum & terræ noua contingunt. Istud uestri quis contradicit? Cum hominibus atque diabolis nostra præcepta spaciose peragam. An uestri quis hoc negat? Vos homines atque diaboli, an ambitum mundi, nisi per meam uoluntatem, egredi poteritis? Minime. Quis igitur huic facto meo non credit? Vobis nullum uindicem habituris, ignem clarum atque fumosum immittam. An huic rei quis uestri fidem non adhibet? Quando cœlum diuidetur, ut flos roseus, seu minimũ rubicundũ existet. An quis hoc negat? Illa die nec homo nec diabolus quæstionem de peccatis faciet. An contradicitis? Incredulos suæ formæ patefacient, ante posteriusꝗ nostra manu sumendos, & audituros: Hic est infernus, ab incredulis contradictus, in illo tamen ulterius ignem perpetuum passuris. Sed quis hic contradicit? Qui timuerit, coram Deo stans, duas paradisos rerum multiplicium omnimodiꝗ boni fœcundas, fontium'que fluxu iocundas, hæreditatem accipiet: Vbi sunt omnium pomorum pariles. An aliquid horum factorum Dei contradicitis? Illic quidem credentes accubabunt tapetis sericis, stramentisꝗ purpureis, omnibus'que sibi dilectis perpetuo potientur, ducentꝗ puellas formosissimas, ut hyacinthus & margaritæ, ab hominibus atque diabolis nunquam deuirginitas, nec menstruatas. An horum aliquid abnegatis? Bonorum solum præmiorum bonum est occasio. An hic aliquis contradicit? Erunt & illic arbores colore inter uiridem croceumꝗ nitentes, fontesꝗ fortiter emanantes, & poma ac palmæ, pomaꝗ punica. Quod horũ uerum esse nõ creditis? Illic quidem erunt mulieres optimæ, & speciosissimæ, in umbraculis sedentes, cũ oculorum albugine candidissima, pupillisꝗ nigerrimis, in uirore splendido iacentes, ab hominibus atque diabolis intactæ. An horum aliquid falsum esse dicitis? Deus est totius bonitatis multiplicator sublimis, largusꝗ atque munificus.

Homines ex umbra, diaboli ex igne creati.

Subiectio, qua interrogat, & respõdet: nõ in cõcinna. probat aũt, iudiciũ Dei futurũ de omnibus, & quæ conditio maneat bonos aut malos.

Duæ paradisi.

Propter opera bona felicitas confertur. Cui cõtradicit opinioni tota scriptura sancta.

AZOARA LXVI.

IN n. &c. Rerum euentu ueracissimo contingente, quando nullus mendacio locus dabitur, quorundam exaltatio, quorundam depressio fiet. Tunc'que terra penitrebit, & montes in puluerem redacti atomis adsimilabuntur, fietꝗ cunctorũ cohors tripertita, scilicet dextra, sinistra, et anterior, quæ

Dies iudicij. Triplex diuisio hominũ in iudicio: in paradiso.

Pincernæ cœlestes. — *Sermo cœlitũ.* — *Damnandi ad sinistram.*

quæ paradiso ditissimæ propius existunt. Gens uero prior posteriorq́; pars minima, illic sedebunt accubitati, hi quidem in illorum directis. Quibus administrabunt adolescentes pulcherrimi cum phialis, cæterisq́; uasis plenis optimo liquore, nec capitis dolorem nec ebrietatem parituro: electaq́; poma, carnesq́; uolatilium afferent. Aderunt etiam & uirgines, oculis immensis atque pulchris. Talem itaque suorum factorum remunerationem accepturi, nullum uerbum fetidum seu culpabile, sed tantum salutationis uerbum mutuum audient. Dextræ quoque partis homines inter ficus, arboresq́; proceras manentes, umbram immensam cum optimis stramentis, amnemq́; fluentem, pomaq́; multimoda illis nũquam prohibenda, uirginesq́; coæquas, maritos suos maxime diligentes, habebunt. Sunt & in hac cohorte pars priorum, parsq́; posteriorum. Homines uero sinistri focum pessimum, umbramq́; fumi nigerrimi inibunt. Quoniam prius negligentes, & malis obstinaces, dixerunt: Cum nos in puluerem redacti erimus, nunquam nos ulterius, seu patres nostri, resuscitabimur. Sciendum autem, primos atque postremos omnes in die præfinita coadunandos, & deinceps homines errantes atque contradicentes in igne perpetuo mansuri, uelut esurientes de arbore ezecum comesturi, uentres suos farcient. Deinde ignem quasi sitientes potum haurient. Mihi creatori uestro quare non creditis? Vtrum ego sperma fœtumq́;, an uosipsi, fecimus? Vos quidem mortem manu nostra uobis immissam uindicare non potestis. Nos formas uestras immutamus, & plura uobis ignorata facimus. Primam uero facturam uestram, si memores estis, agnoscitis. Nónne scitis, an nos, an uos hortum seminauimus? Si uestra quidem uoluntas exigeret, penitus exsiccaretur, ut deinceps nostra uis atque uirtus appareret: utrum nos an uos aquas cœlitus missas, quas uos potatis, præbemus? Nobis quidem eas salsas dimittere possibile esset. Gratias igitur nostræ maiestati quare non soluitis? Quis uestri lignum ignis materiam fecit? Nos quidem hoc ad commodum memoriamq́; bonorum fecimus. Tu Deum iugiter omnibus suis sacris inuoca. Per locum occasus stellarum, quod magnum scientibus est sacramentum, hic Alchoran optimus à rege mundi compositus est atque positus, in loco tantum à mundis atque bonis tangibili. Cur igitur illius uerbo contradicitis? Hora quidem à uobis expectata, quasi animæ suis faucibus inhærebunt. Quibus nos singulis, licet nesciant, propiores assistimus. Quilibet anteriorum & appropinquatorum, quietem & odorem optimum, atque paradisum perpetuam mansionem habebit. Super quemlibet quoq́; dextræ partis salus Dei descendet. Residui uero, uidelicet cõtradicentes & erronei, ueraciter ardebunt igne grauissimo permansuri. Hæc quidem de sæculo futura uera sunt: unde tu Deum immensum inuoca suppliciter, & adora.

Deus hortũ uoluptatis condidit. Gen. 2. — *Per occasum iurat, Alcoran à Deo cõpositũ.*

AZOARA LXVII.

Omnia Dei potentiã sentiũt, et eũ uenerantur.

IN n. &c. Vniuersa cœlorũ & terra Deũ incõprehensibilẽ & sapientẽ totius mũdi regẽ, uitæ mortisq́; datorẽ, & oĩpotentẽ, primũ & postremũ, omnium occultorum & apparentiũ, simul & omniũ cognitorẽ inuocant, & adorant. Quippe cœlos & terram sex diebus ille creauit, deinde thronum ascendit.

Ipseq́;

Ipseq́ uobiscum ubique actus uestros singulos annotans, & uniuersis imperans, quid terram intret uel exeat, quidq́ cœlos scandat, descendatúe, sicut et omnium cordium secreta, cum ad ipsum omnia mandata redeant, dinoscit. In ipsum itaque credite, suoq́ nuncio, & de bonis uobis commissis expendite. Omnis enim credens & benefaciens, mercedem maximam consequetur. Cur itaque non expenditis? Cur Deo suoq́ nuncio uos ad Dei cultum inuocanti, non creditis? Si fidem quidem habetis, & creditis, iam à uobis fœdus sumpsi. Deus enim facturus uobis misericordiam & ueniam, prophetæ suo misit præcepta splendida: quibus uos è tenebris ad lucem educat. P. Quare bona uestra non distribuitis in Dei nomine, cœlorum mundiq́ totius hæredis? Qui pecunias suas in litibus agendis ante terrarum atque prædarum captionem consumpserunt, expendentibus postea non æquantur. Maiores etiam meriti sunt. Deus tamen omnium uestrorum actuum cognitor, omnibus benefacientibus in sui nomine, beneficium multiplicando reddet, die qua cuncti credentes tam uiri quàm mulieres lucem suam anterius & dextrorsum adspicient, optimum nuncium mercedis maximæ percipient, uidelicet quod paradisum aquis amœnam possidebunt. Qui cunctis incredulis precantibus illos, ut sibi quid de luce sua sumere liceat, respondebunt: Redite, & uobis lucem lucremini. Turrim igitur inter eos cum patente porta fabricabunt. Erit autem intra portam, omnis quies atque gaudium: Vltrà uero, dolor omnis atque miseria. Incredulis autem quærentibus, Nónne uobiscum mansimus? credentes respondebunt, Ita. Sed quoniam incredulitatem ante terminum diuinitus nominatum linquere noluistis, hodie nec à uobis, nec ab aliquibus magis redemptio sumetur: Sed diuinum odium uobis omnibus incumbet. Vident enim nunc increduli, credentes cordibus deuotis & humilibus, Deum inuocare, ueritatiq́ positæ consentire: remanent tamen quales ipsi quibus antea librum dedimus. Sed licet terminus longus positus sit, sintq́ corda sua multum obdurata, & eorum plurima pars incredula, sciant tamen Deum terram mortuam uiuificaturum. Si sensum quidem haberetis, uobis optimè res explanassemus. Omnes credentes Dei præceptis, suoq́ prophetæ, eorumq́ testes & confirmatores, ueniam & lucem mercedemq́ multiplicatam à Deo sortientur. Increduli uero uobis contradicentes, igni deputantur. Scitote uitam huius mundi nil esse nisi ludum & ludicrum, ornatumq́ uanum, & opprobrium atq́ contemptum. Quæ cuncta, sicut & multæ pecuniæ, nec non prolis appetitus sunt, sicut imber incredulis placidus, oriri faciens rem inutilem, citoq́ marcescentem. In alio quidem sæculo malum perpetuum sequitur. Cum igitur huius mundi pecunia tota nihil sit, Deiq́ dilectio cōstans & uera, ad Dei pietatem atq́ misericordiā, paradisumq́ promerendā: cuius ad opus timentiū Deum atq́ prophetā fabricatæ capacitas est, quanta cœlorum & terræ, quam Deus largifluus pro uelle suo suis tribuit, uestrum iter dirigite. P. Nullum animabus uestris nocumentū in terra perpetrabitis, nisi quod ante uestri creationem in libro prænotatum fuit à Deo cuncta complectente. Nec amissio rerum facta uobis dolorem inferat, nec euentus futurus gaudium præbeat. Deus neminem fraudulentum, uel ostentatorem, aut auarum diligit, Cui, cum sit abundantissimus, nullius ab illo discessus molestiam infert. Nos quidem per nostros nuncios cum

Deus ubiq; hominib. præsens.

Eleemosynæ.

Fabulosa quædam turris in paradiso.

Vita præsens fabula est.

Rerū euanidarum parabola.

Pietatis et beneficentiæ præcipuū studiū sit.

Fatū quo aguntur homines.

Peccata Deum alienant. Esaiæ 59. &c.

Iustitia commutatiua.

Per Noë et Abraham liber missus.

Christo Euãgeliũ datũ à Deo, ut credentes illi gratiã cõsequãtur. Hoc tenete Machumetici, & cõcedetis ad ecclesiam Seruatoris.

Homines libri, id est, qui Alcoran habent.

cum rebus manifestis missos, librum atque libram, ut gens iustum operetur, posuimus: qui ferrum fortissimum, & humanis commodis summe necessarium tribuimus. Deus quidem omnipotens atque sapiens, omnium cognitor, suum prophetam iudicabit. Noë iam & Abraham nuncios misimus, & eisdem filios prophetas dedimus, per quos librum misimus. Eorum tamen quidam boni, plures autem fuerunt increduli. Post illos rursus alijs nuncijs missis, tandem Christo Mariæ filio misso, cuius sequaces ipsi penitus obedientes, corda constantia, & humilia, atque fidelia gesserunt, nos Euangelium dedimus, non ob aliud, nisi ut per ipsum Dei dilectionem atque gratiam assequerentur. Sed non ut dignum erat, obseruauerunt. Sed licet plures eorum sint increduli, eorum tamen credentibus meritum debitum & maximum tribuimus. Viri boni, credendo prophetæ, Deum timete, uestra beneficia multiplicando, reditum uiæque rectæ lucem & ueniam daturum: Quoniam ipse pius est, ueniæque dator. Sciãt autem homines libri, se minime potentes super Dei diuitias existere. Ipse nãque cum in sua manu sint omnia, cui uult, illas tribuit.

AZOARA LXVIII.

Dubitantes de præmio sibi obuẽturo à Deo, grauiss. peccãt.

Peccatorum redemptio per opera bona.

Prophetis & Deo repugnantes omnes puniuntur.

Dei præsentiã inter homines notat, ut Christus suã, Si duo uel tres, &c. Matth. 18.

Diabolus præcipue bonis nocere cupit: nihil tamen potest efficere, quàm quod Deus permittit.

IN n. &c. Sermonem coram te conquerentis de merito suo, & de Decisore cunctorum & auditore, tuumque Deus audiens, inquit: Suæ coniuges minimè sunt suæ matres. Solæ namque parturientes eos: unde uerbum maritus illius horridum & mendax protulit. Deus autem pius est, ueniæque dator. Omnis quidem huiusmodi uerbum proferens, uel aliquem redimat, uel captiuum suum liberum faciat, antequam tãgat eam. Sic enim præcipit Deus, omnes nostros actus dinoscens. P. Impotens autem huius rei, duo integre continueque menses ante concubitum eius ieiunet. Vel huius item impotens rei, quadraginta pauperes pascat. Hos quidem fines Deus statuit, ut in se, suoque prophetæ credentes agnoscat: Quorum omnis neglector & incredulus, graue malum patietur. Omnes quidem Deo suoque prophetæ repugnantes, Deus ipse, sicut & antecessores suos, destruet. Cuius uirtutibus iam manifeste positis omnis contradicens, malum & dedecus die publicæ resurrectionis, qua Deus omnium suorum factorum dinumerator, quorum obliti sunt illi, uelut testis euidenter pandet, quippe omnium cœlestium & terrestrium cognitor, sortientur. Nusquam est trium conuentus, quin ipse quartus adsit: Nunquam quinque, quin ipse sextus: Tandem omnibus, siue pluribus, seu paucioribus, ille semper præsens adest. Vnde ipse cunctorum cognitor, cunctis omnes suos actus die futura reuelabit. Nónne uident illos, quibus super præcepta nostra conuentum interdiximus, à nobis prohibita perpetrare, uerbumque peccati proferre, prophetæque nullatenus credere? Vnde uenientes ad ipsum dicunt: Deum illa præcepta nequaquam misisse, arbitrantes Deum nequaquam uindictam sumpturum de dictis suis, quæ sibi damnationis uiæque malæ causa sunt. Vos uero uiri boni, nolite loquendo malum seu culpam incurrere, nec prophetę contradicere, sed Deum, ad quẽ fiet uester reditus, timendo, uerbum iustum & honestum proferre. Illorum autem diabolorum omne uerbum ad id nititur, ut dedecus atque malum bonis inferatur hominibus: Quod illis est impossibile, nisi Deo uolente, cuiuse cuncti boni cõmendant. Vos uiri boni, locum postulantibus præbete. Deus enim uobis locum tribuet. Quærentes sublimationem à uobis, locum excelsum accipiant. Sic enim Deus omnes uestros actus agnoscens, uestri bonis

atq; sublimibus gradum sublimem permittet. Cum prophetam cōueneritis, beneficia perpetranda promittite. Quę si minime facere poteritis, Deus pius ueniam dabit. An de beneficijs præcedentibus molestamini? Si beneficijs possibilibus ueniam nequaquam adsequi poteritis, oratores & decimatores estote, sequendo Deum omnium operum cognitorem atq; prophetā. Nónne uident Deum illis iratum esse, qui se cunctis hominibus commendando, scienterq; mendacium proferendo, nec uobis nec illis consentiunt? Qui licet ob sui saluationem iura iuranda faciant, à Dei uia disgrediuntur. Vnde malū & dedecus suscepturi sunt, ignemq; perpetuū passuri, neq; sua pecunia, neq; prole, nec etiam ipso Deo subueniente. A' Deo quidem suscitati, sicut nunc uobis iuraiuranda facient, extimaturi hoc illis prodesse: Sed minime. Mendaces enim comparebunt. Ipsiq; socij dæmonis, qui pręsidens illis eos obliuisci Deum fecerat, perdentur. Praue loquentes, atq; resistentes Deo, suoq; prophetæ, quos scriptum diuinum semper superaturos asserit, cum Deus sit omnipotens, uelut omnium miserrimi pedibus substernentur & concalcabuntur. P. Nemo quidem credens in Deum, dieiq; futuræ, reperiri potest, qui Deo suisq; prophetis resistētes, licet parētes seu fratres filijue seu familiares sint, diligit. Talibus enim Deus ipse suffragans, eorum cordibus fidem atq; cōstantiam inscripsit, daturus illis ueniam placidam, & paradisum, mansionem perpetuam. Illi sunt namq; gens Dei, semper antecedens.

Beneficentia. *Orationes.* *Decimæ.* *Iusiurandū uiolantes luēt pœnā infernalem.* *Deus fidē cordibus saluandorum inscribit.* *Populus Dei.*

AZOARA LXIX.

IN n. &c. Vniuersa cœlorum & terræ Deum adorant, incompræhensibilem & sapientem, qui die iudicij incredulos hominū libri, è domibus suis contra suam opinionem eduxit. Extimabant etenim se protegendos à Deo, per castra sua munitissima. Deus autem improuisus aduenit, qui tantum eorum cordibus pauorem intulit, quod domus suas bonis hominibus deserebant. Hoc itaq; uidentes, memores estote. Illi uero hoc à Deo dedecus atque malum, nisi propter fugam illis perscriptam acciperent, sæculoq; futuro perpetuum ignem, quoniam suum prophetam impugnabant. Quascunq; suas arbores secueritis, uel suis radicibus firmiter inhærere permiseritis, diuino mandato perficitur, ut sic incredulis dedecus & damnum inferatur. Deus quidem super quos uult, suum prophetam exaltans, cum ille sit omnipotēs, illi partē prædæ uestræ de terrestrijs & eximijs statuit, præcepitq; quod opes uillarum Dei sint atq; prophetæ, & propinquorū atq; orphanorum, & pauperum ac peregrinorum. Quicquid igitur propheta uobis iniunxerit, facite: ab illo prohibita dimittite, timendo Deum, in fine grauem. Pauperes in Dei nomine peregrinantes, è domibus suis atq; pecunijs exeuntes à Deo, suoq; prophetæ subuenientes, ueraces existunt. Quorum primi credentes, diligentes ad se uenientes alios sibi præferunt, bonaq; sua diuinitus sibi commissa cæteris tribuendo sibi subtrahunt, licet eos fames atq; necessitas premant. Horum autem successores Deum taliter exorant: O Deus, nobis nostrisq; prædecessoribus ueniam tribue, omnem maliciam contra bonos homines à cordibus nostris remoue: quoniam tu es optimus largitor ueniæ. P. Nónne uides, qualiter mali suos socios librorum incredulos alloquuntur? dicentes: Nemini super uos fidem adhibebimus, quin uobiscum eiectis à domibus uestris exeamus, & de uestris expugnatoribus uindictam accipiamus. Deo uerò teste mentiuntur. Quia si fuerint eiecti, minime cum illis exibunt,

Victoriæ cuiusdam meminit. *Opes ciuitatū Dei sunt, & prophetæ, &c.*

nec illos unquam uindicabunt. Licet enim nonnunquam uindicare parauerint, ante uictoriam adeptam fugam proparabunt. Vos enim nunquam aggredi uel expugnare præsument, nisi ex castellis munitis, uel post muros. Illis tamen inest sua semotim uerbotenus audacia, dicentibus se simul omnes uni parti fauere, cum eorum uelut insciorum corda penitus disgregata sit. Vnde graue malum subibunt, uelut & sui iam prædecessores suam incredulitatem. Velut diabolus, qui cuidam homini Deo displicita facere persuasit, & eum postea liquit, dicens, Se Deum mundi timere: unde merces uirtusque contigit secundum commune meritum talium, ignis perpetuus. Viri boni, timete Deum, & uideat omnis, quid propter crastinum diem præmittit. Nullatenus obliuiscamini Deum, omnes actus uestros dinoscentem. Ipse namque tunc uere damnandos uos traderet obliuioni. Homines quidem igni deputati, minime coæquantur hominibus paradisi. Illi namque his meliores existunt. Si super montem quemlibet hunc Alchoran poneremus, prodiuino timore funditus dissolueretur. Hunc sermonem proferimus, ut sic homines memores efficiantur. P. Ille uerus Deus est, pręter quem non est Deus alius, æque res occultas ut manifestas agnoscens, pius, * condonator, rex, iudex benedictus atque saluator, omnipotens, altissimus, maximus, participibus illi mendaciter adscriptis carens, omnium creator, res faciens, & corpora formans. Cuius nomina formosissima sunt, cui cuncta cœlorum & terræ subijciuntur, cum ille sit sapiens & incompræhensibilis.

Alcorani uis, quæ mōtes lique faciat. Arrogat autē suis nugis, quæ de potētia diuini uerbi ue rißime dicūtur, quod sit malle- us cōtundēs pe tras, & ignis. Ierem. 23. &c.

* *Dei nomina.*

AZOARA LXX.

Nō recipiendi alieni à doctri- na Machumeti ca, ne arcana se ctæ cognoscāt.

IN n. &c. Meos & uestros inimicos, ô uiri boni, uobis nullatenus amicos faciatis, ut uestra sic secreta dinoscant, cū uestræ legi ueracissime resistunt, & prophetā eijcere quærant. Si firmiter aūt in Deum credentes, & in ipsius nomine pugnatores atque prædatores cōstantes fueritis, ne dicatis secreto uos amicos eorū existere. Omnis em̄ hoc faciens, longe deuiat, Deusque dinoscit, quid clàm, quidúe palàm agitur. Si uobis item illi dominati fuerint, uobis hostes existent, uobis cum amaritudine manus atque linguas illaturi, cum eorum uelle sit, uos incredulos permanere. Die quidem futura nemini proderit ulla gens seu proles, cum Deus omnium actuum cognitor, lites omnes dirimet, cuique suum daturus præmium. Suntque uobis bonum exemplum Abraham atque sui, qui se suarū gentium aliud quàm Deum adorantiū societatē sincere uelut abhorrentes, suumque cultum negligentes, usquequo ad Deum solū cōuerterentur, affirmabant. Abrahā autem suo patri pollicitus est, quod pro ipso à Deo ueniā precando peteret, cōfessus se nec sibi nec illi cōdonare posse. Cuius talis erat oratio: O Deus, nos ad te conuertimur, tuæque tutelæ summittimur, ad te redituri: tuque cor nostrū maleuolum et infestum nullatenus effice, sed ueniam tribue. Quoniam tu es pijssimus, & incompræhensibilis, ac sapiens. Istos itaque bonos uobis exemplo positos, in Deum dieique futuræ credentes, sequamini. Omnis autem ad hoc se diuertens, Deum gloriosum negligentē inueniet. Vos fortassis hostesque uestros Deus ipse potēs, & pius, atque condonator, amoris uinculo coniunget: qui minime prohibet, quin honorem atque iustitiam eis impendatis, qui nec uos expugnauerint, nec proscripserint. Deus enim recte facientes diligit, & uobis iniungit, ut non participemini aliquibus in negotijs. * Cū expugnatoribus uero pro lege uestra, & domos uestras uobis auferentibus, nec eos ullatenus diligatis. Sin autem, malis

Abrahā exem- plū est, ne quis falsos deos etiā à populo suo cultos uenere- tur.

** Hostes nō dili gendi. Refert il lud ex lege: dili ges proximum tuū & odio ha bebis inimicum tuum, quod Matth. 5. Chri stus interpre- tatur.*

malis associamini. O uiri boni, mulieres bonas ad uos fide sumpta uenientes optime probate, easq; fidei firmæ repertas, ad incredulos minime uertatis, sed illis suos sumptus peractos persoluatis. Illorũ enim cõiunctio nõ est licita. Eas quidẽ deinde ducere cũ danda dederitis, nec incredulorũ mores executi fueritis, minime dubitetis, Deo sapiente atq; discreto illud inter uos iudicante. P. Maritis quoq; cũctarum mulierũ, ad illos incredulos fugientiũ, sui sumptus reddantur. Deum timete, in illũ credentes. Cum mulieres credentes tibi uenerint ô propheta, fideq; firmauerint, se nec Deo participem posituras, nec furtũ, seu fornicationem, uel filicidium, uel ab aliquo tuo præcepto digressum perpetraturas, & à mendacijs se discessuras, tu quoq; fide firma Deum pium ueniæq; datorem pro illis exorabis. Viri boni, nec credatis, nec uestra cõmittatis negotia genti diuinam iram promeritæ, quæ iam à die futura desperat, sicut increduli ab hominibus commissis foueis.

Mulieres ex aliena religione aduenientes, probandæ. etsi faueant incredulis, nõ retinendæ.

Quæ abesse debeãt à fidelium mulieribus.

AZOARA LXXI.

IN n. &c. Cum omnia cœlorũ atq; terræ Deum incomprehensibilem atq; sapientem adorent, uos homines credentes & boni, cur pollicendo quod nõ agitis, Deum offenditis? Ipse quidem diligit pro sui nomine pugnantes, aciebus bene dispositis, more firmiter ædificij structi præeuntes. Cum post Moysen quærentem suã gentem, cum prauis operibus insisteret, post ipsum nunciũ illi missum illa Dei uias discrepat, Deus à suis cordibus bonum dimouit, cum ille malos illos abhorreat, & in uiam rectam nũquam dirigat. Christum item Mariæ filium dicentem: O filij Israël, ego uobis à Deo missus nuncius, quod de testamento meis inest manibus, affirmo, uobisq; nuncium affero, de nuncio post me uenturo, cui nomen Machumetus, magum esse illi mendaciter asserebant. Quis autem peior est imponente mendacium Deo, uocanti cunctos ad legem rectam, illosq; malos abhorrenti? Illis quidem ore suo Dei uerba delere nitentibus, Deus sua, licet illos pigeat, præcepta complebit, quo nuncium suum cum lege bona, uiaq; recta, ut super omnem legem præemineat, licet inde dolentibus qui Deo participes ponunt, misit. O uiri boni, mercaturam uos à maximo malo defensuram patefaciam, uidelicet in Deum atque prophetæ credite, & prædatum ac expugnatum in Dei nomine cum uestris animabus atque pecunijs tendite. Hoc enim, si sapitis, est uobis optimum, cum Deus ob hoc uestra peccata dimittet, & in paradiso habitationes amœnas, domosq; perpulchras uobis tribuet. Dabit item & aliud à uobis maxime dilectum, uidelicet uindictam, & terrarum leuem & facilem acquisitionem, bonisq; magni gaudij nuncium. † Omnes boni Deo seruiant, ut Christus Iesus Mariæ filius persuasit, interrogans uiros albis indutos uestibus: Quis mihi subueniet, ex parte Dei me sequendo? Responderunt illi, Nos. Quidam autem filiorum Israël crediderunt, quos, cæteris incredulis manentibus, præferendo, longe super illos extulimus.

Promissa præstanda.

Recte prælian tes Deus amat.

Christus prædixit Machumetẽ uenturũ. In genere sanè dixit, uenturos multos pseudoprophetas, à quibus sit cauẽdũ. Dei cõsiliũ, ut lex Machumetis omnibus legib. præmineat. Id euenisse iam proh dolor cernimus, ut maxima pars orbis eã sequatur. Christus autẽ prædixit: Quũ ueniet filius hominis, nũ reperturus est fidem? &c.

† Christũ hortantẽ homines, ut Deo seruiãt, secuti sunt albis uestibus induti, ex Apocalyp.

AZOARA LXXII.

IN n. &c. Cœlestia cuncta, atque terrestria cuncta, inuocant Deum regem benedictum, incompræhensibilem & sapientem, * qui scribendi legendiq; simul inscijs nuncium ex semetipsis excitauit, qui eis prius erroneis uiam rectam, & librum ac discretionem, diuinaq; præcepta patefaciens, benedicet illos, & alios etiam deinceps ad eandem legem alliciet. Per Deum

** Machumet ex ignaris literarũ excitatus.*

sapientem & incompræhensibilem, qui cum sit ditissimus, hanc suam abun-
dantiam atque diuitias cuilibet pro uelle suo committit. Illi quidem, quib-
testamentum portatum misimus, ipsiq; minime tulerunt, assimilantur asino
librorum latori. Eorum enim incredulorum, diuinisq; præceptis contradi-
centium, exemplum pessimum habetur coram Deo, illos nunquam in ui-
am rectam directuro. O Iudæi, si uerum sit quod dicitis, uos scilicet peni-
Deo deuotos & adhærentes esse, nil tractantes de hominibus, cur mortem
summopere nō optatis? Illi uero maximè propter prauos actus suos præmis-
sos eam respuunt. Deus tamen huiusmodi malos agnoscit. Illa mors, quā fu-
gitis, uos assequetur, & ad cognitorem secretorum & apparentium omni-
um, dicturum uobis omnes actus uestros, ibitis. Quando die ueneris ora-
tum uocatur, omnis bonus forum atque negotium dimittat, & Deum in-
uocatum eat. Hoc enim est optimum, si sapitis. Oratione quidem termina-
ta, disgregemini, uestra captatum commoda, Deumq; in singulis rebus in-
uocatum atque precatum, ut sic uestra negotia procedant. P. Dimitten-
tibus autem horam illam, ob mercaturæ seu ioculationis aspectum, dic me-
lius atque iocundius illis mercaturis & ioculationibus apud Deum esse, qui
uictum optimum gaudiumq; plenum præstat.

Iudæi cōferuntur asino gestanti libros.

Mors bonis optanda.

Ferijs quid agere fas sit.

AZOARA LXXIII.

IN n. &c. Ad te uenientes increduli dicēt, se testimoniū perhibere, quod
tu es Dei nuncius. Deus aūt agnoscens quis sit suus nūcius, illos esse men-
daces perhibet: qui sacramento facto propter sui saluationē, uiā Dei dere-
quunt male gerendo, cū ex credentibus fiant increduli. Nos aūt eorū corda,
licet ipsi nesciant, sigillauimus. Eorum tamē corpora uisa, quasi stipites
pulchri parietibus infixi, suiq; sermones auditi summe placent tibi. Ab illis
tamen, uelut ab hostibus atq; mendacibus, quos & ipse Deus destruet, tibi
cauendū est. Ad prophetā enim aduocati, ut ex Dei parte ueniā cōsequātur,
inuoluendo sua capita diuertunt, & insurgūt. Vnum igitur & idē prouenit,
siue cōdones siue nō. Deus enim nunq; illis ueniam faciet. Persuadente ne
prophetæ factoribus sumptus indulgeātur, ut sic suis sumptibus penitus in-
inopes atq; mendici, à sublimibus atq; diuitibus pressi diruantur & ejciant.
Dei autem, omnes cœlorum atq; terræ diuitias possidentis, nec non & pro-
phetæ atq; bonorum, est omnis sublimitas atq; uictoria, licet hoc ignorēt in-
creduli. Viri boni, nō uos detineat quippiā uestrum negotiū in pecunijs seu
filijs, ab inuocatione diuina. Hæc enim agens perdetur. Ante mortis aduen-
tum de bonis datis uobis, benefacite, ne tunc necessitate cogente dicatis O
Deus, uitam meam ad terminum propinquum protrahe. P. Eleemosy-
nas enim faciam, & bonus efficiar. Deus autem omnium actus dinoscens,
neminem ultra terminum suum aduenientem protrahit.

Opprimendi sunt, qui negāt opibus iuuandos sectatores Machumetis.

Ante mortem facultates dispensandæ.

Fatum.

AZOARA LXXIIII.

IN n. &c. Deum omniū iudicem, et omnipotentē, ac glorificādum, omnia
cœlorū atq; terræ uelut suum dn̄m adorant. Ille uestri cōditor, & omnium
uestrorū operum atq; secretorū uniuersalis cognitor, quippe nulla latent eū,
uos pulchris formis cōdecorauit, & cœlos ac terrā ueraciter, ac uniuersa simi-
liter, & quidem uestri perhibent, creauit. Nónne percepistis uestros antece-
sores incredulos, ob suorū operum prauitatē graue malū esse passos, grauis-
simūq; passuros? Nostros em̄ nuncios cū diuinis pręceptis missos, increpan-
do

do dicebant: Vos homines tantum, sicut & nos, uias Dei rectas docere præsumitis. Illos autem sic incredulos manendo, Deus minimè curabat. Dicentibus quidem incredulis, se nunquam resuscitãdos, respondeas: Imò per Deum, imò Deus eos suscitabit, omnes suos actus, quod sibi leuissimũ est, patefacturus. In Deum itaque uestrorum operũ cognitorem, atque prophetam, & hunc Alchoran uobis diuinitus missum credite. P. Dies uestræ cõgregationis coram Deo cunctorum resuscitatore, uobis fiet amarissima. Credentes autẽ & benefacientes tũc ueniã adepti, paradisum perenniter inhabitandã, quod est maximũ, possidebunt. P. Increduli uero, uestrisque preceptis contradicentes, igni mansionique prauæ perpetuo tradentur. Omnis mali lucrator secundum mandatum Dei solum proficiscitur, nusquam excedens: Sicut & ipse Deus omnia dinoscens, in credentium animum sectam uiamque ueracem immittit. Deum atque prophetam imitari studete. Quod licet recusetis, prophetæ nõ attinet, nisi tantũ mandata nunciare, & euidenter explanare. Deus quidem unus est, præter quẽ nõ est Deus alius. Cuius tutelæ singuli boni se commendant. Vos uiri boni, cum quædã uestrarum mulierũ infantiumque uobis inimicentur, cauete uos ab illis: Pro quibus licet precati fueritis, ueniamque feceritis, Deus solus ueniæ largitor existit. Vestra quidem proles atque pecunia, malorum nonnunquam est occasio. Apud Deum est autem omne commodum, omnisque diuitiarũ copia. Illum itaque pro posse uestro timentes exaudite, & sequentes benefacite: Quod uestris utilimũ est animabus. Ab auaricia namque liberi, semper antecedunt. P. Omne uestrum in Dei nomine beneficiũ ipse multiplicauit, peccataque dimittet, glorificandus & sapiens, æque noscens occultum & apparens, incompræhensibilis & immensus.

Resurrectio.

Legati munus tantum docere.

Cauendũ ab insidijs uxorum & liberorum.

Opes & liberi aliquãdo malorum occasio.

AZOARA LXXV.

IN n. &c. Cum tu Propheta mulieribus repudium feceris, ante terminum completum & scitum Deum timens, nec à domibus suis illas elicias, nec ipsæ nisi propter res manifeste malas exeant. Termino quidem accidente, testibus bonis atque fidelibus adhibitis, nullatenus coram Deo cuncta uidente mentiri uolentibus, uel eas cum re determinata retine, uel dimitte. Huius enim termini à Deo statuti omnis neglector, suæ nocebit animæ. Forsis tamen aliud mandatum deinceps faciet Deus, qui nos nunc castigans atque persuadens in ipsum credere, dieique futuræ fidem adhibere, omnes se timentes ab inuolucris & impedimentis expediet, uictumque tribuet ex parte non cogitata, sibique commendatis semper proficiens, omneque suum mandatum compleri faciens, rebus modum atque mensuram ingerit. Menstrua propter ætatem desperantes trium mensium metam, & prægnantes terminum partus expectent. Timentibus quidem Deum, eius mandatum expeditum est & facile, qui tribuens hoc peccata dimittet, mercedemque maximam tribuet. Dimittendas itaque, uobiscum habitare absque malorum & anxietatum illatione facite, & pugnantibus usque partus horam sumptus indulgete, deincepsque si prolem aluerint, pactum determinatum & cognitum firmate. Ipsis autem nutrire nolentibus, alia nutrix adhibeatur, & his uel illis pro mensura uestra posseque benefacite. Deus enim omnem difficultatem in facultatem redigens, nemini præcepit expendere, nisi secundum modum sui posse. P. Omnibus uillis Dei prophetæque præceptis contradicentibus, graue malum intulimus, suumque malum illas gustare fecimus.

Quomodo Machumet poßit diuortiũ facere. Verum ea præscriptio generalis sit.

Timentib. Deũ lex eius facilis.

Machumeticæ doctrinæ contradicentes oẽs graue supplicium luerunt.

Quorum finis interitus fuit atque perditio. Omnes itaque ſapientes tim-ant Deum, dantem omnibus credentibus ſapientiam, ſuiq́ʒ notitiam. Mittit enim uobis nuncium docentem & explanantem diuina præcepta, ut credentes & benefacientes è tenebris ad lucem educat. Omnis credens & benefaciens, à Deo paradiſum aquis amœnam, perpetuam manſionem, gaudiumq́ʒ plenum accipiet. Iſte quidem ſeptenario cœlos terramq́ʒ numero diſpoſuit, quibus mandata ſunt interſita, ut ſic ipſe cunctipotens, omniaq́ʒ ſua ſapientia complectens, à cunctis eſſe perpendatur.

AZOARA LXXV.

Fingit Deum permiſiſſe diſpenſationẽ in re uxoria. quã dicũt excogitatam, cũ uxores duæ illũ depræhendiſſent concubentẽ cũ uxore Iacobitici regis.

Inferorum cuſtodes angeli.

IN n. &c. Cur tu propheta ſtatuis, illicitum à Deo poſitum, liciter ob ſtarum mulierũ amorem? Deus quidem pius ueniæq́ʒ largitor, omnium dominus ſapiens & incompræhenſibilis, tibi iuraiuranda delere præcepit. Prophetæ quandã ſuarum mulierũ alloquenti, reuelando quoddã, illa reſpõdit: Quis tibi uerbum illud aperuit? At ille, Deus omnium ſcientiſſimus, ad quẽ ſi cõuerteris, omnibus malis cor tuum alienabit: Et ſi malis obſtinaciter inhæſeris, Deus dominus ueſter, & Gabriel, angeliq́ʒ cæteri, hominesq́ʒ bonte-ſtes aderunt. Aliquibus autem repudiatis forſan Deus meliores, firmæ fidei, iugiter orantes, & multum eleemoſynarias, tum coniugatas tum uirgines, earum loco reſtituet. Viri boni, uos ueſtramq́ʒ gentem à foco nil niſi ſulfur & homines comburente, cuius cuſtodes ſunt angeli feroces & immiſi, nunquam à Dei præceptis digredientes, ſummopere retrahite, uosq́ʒ incre-duli, die iudicij nullam prætendatis excuſationem, cum Deus tantum uos ſecundum opera ueſtra iudicabit. Vos uero uiri peccata ueſtra derelinquẽdo, ad Deum corde puro cõuertamini. Ille namq́ʒ forſan uobis peccata dimiſſurus, paradiſum aquis amœnã tribuet die, qua nec prophetæ nec ſibi credentibus dedecus infertur, ſed lucẽ ante ſe ſuæ dextræ guſtabũt, ipſiq́ʒ iugiter magna uoce dicent: Tu Deus, quoniã omnipotens es, meã lucem adaugendo nobis cõple. Tu propheta incredulos expugnatũ & prędatum proficiſcere, & ut te timeant, aggredere. Ipſi namq́ʒ gehennã, uiamq́ʒ malã ſemper inſequentur.

Incolæ paradiſi orant ſuã felicitatem augeri.

Incredulos armis ſubigendos dicit apertè, & prouerbiũ hic nullum dicit.

P. Mulieribus incredulis exemplum ſint mulieres Noë atq́ʒ Loth, quibus nil profuit ſuorum maritorum bonitas, quin Deo præcipiẽte cum cæteris intrantibus focum æternũ ingreſſæ ſint. Credentes aũt ſibi ſumant exemplum Pharaonis cõiugem, & Mariã filiã Ioachim, quarũ altera Deum iugiter precata eſt, ut ipſam à Pharaone, prauisq́ʒ ſuis operibus, genteq́ʒ mala liberans, ſibi domum in paradiſo ſtrueret. Altera uero, Maria uidelicet, ſe dirigẽdo nil maliciæ ſeu prauitatis operata eſt. Vnde animam inſufflauimus illi, noſtra uerba librumq́ʒ confirmanti, & in bonitate perſeueranti.

Exẽpla duo bonarũ mulierũ, totidemq; malarum.

Mariam laudibus uehit.

AZOARA LXXVII.

Opera dñi perfectiſsima in cœlo & in terra.

Siderum lucẽ diaboli refugiunt.

IN n. &c. Deus rerum multiplicator & omnipotens, cuius manus cõtinet omnia, mortem & uitã, ut quis apud eum melior efficeretur, intulit, ipſeq́ʒ cõdonator & incõpræhenſibilis VII cœlos diſpoſuit. In cuius facturis nil ſuperfluum uel incõpoſitum cuiuſq́ʒ oculus percipiet, licet bis uel ſæpius intuens. Ipſe cœlũ ſidereis ornauit lucernis, quæ diabolos expellant illinc, timorem iniſciendo. Deum nõ ſequentes, gehennã & infortunium patientur in inferno pleno, & ob iram nimiam obſtrepente, audituri nimiã increpationẽ ab inferni iudicibus, quærentibus: Nónne uobis nuncij miſſi fuerant? Reſpondebunt, Ita: Sed nos illis contradicendo, perhibuimus eos erroneos extitiſſe,

dtisse, nec Deum quicq per illos mandasse. Nunc etiã ignis minime nos læderet, si præceptis auditis fidem uelut sapientes adhibuissemus. En qualiter culpas suas, malumq patefaciendo proferent. Timentes Deum, æque secreta cordium & indicia uocum agnoscentem, uenia mercedeq maxima donabuntur. Non sciunt omnium conditorem omnia scire. Ille quidem terram humanis quæstibus & itineribus applanauit, & ex illa fœtum humano uictui produxit, & ad ipsum omnium fiet reditus. Habetis'ne fiduciam de cœlorum conditore, quod uos simul cum terra minime pessundet? Ipsa quidem uobiscum summergenda confundetur. An tuti securiq manetis, quod uobis uentos non immittet? Scietis autem postmodum, quod uobis castigauerim. Videte, quis fuit finis antecessorum nostris contradicentium. Quare non perspicitis aues, quas nil nisi Deus solus omnia uidens sustinet? Quis in Dei loco uobis feret suffragium? Increduli uero nunquam errare desistunt. Quis Deo prohibente, uictum atque diuitias uobis ministrabit? Resistentes autem, & perfidi, suam cæcitatem nunquam derelinquent. Vtrum est melior, capite summisso facieq declinata pergens, an recte uiam proficiscens? Deus quidem nos in terra creans, ad quem singuli redibitis, uobis auditum, & uisum, corq tribuit, licet uestri pauci sibi grates referant. Quærentibus illius aduentum termini à te, ut te ueridicum probes responde: Nemini nisi soli Deo illum esse notum, teq nil nisi nuncium tantum & explanatorem existere. Hominibus autem illum uisuris terminum, facies nigrescent, cum illis dicetur: Hic est ille dies, quem uobis sæpe prædicauimus. Siue Deum, me meosq factores confusurum, siue uenia misericordia'que donaturum uideritis, quis è graui uindicta Dei malos illos & incredulos eijciet? Nos quidem in illum Deum credimus, & eius nos tutelæ † nos supposuimus. Finis autem omnium discernet, quis uiam erroris secutus fuerit. Si nostram aquam tellus funditus absorbuerit, quis aquam dulcem atq bonam potum afferet?

Terra cum habitatorib. summergenda.

Humilitas etiã gestu corporis significata.

Incertus aduentus domini ad iudicium.

Abundat, nos.

AZOARA LXXVIII.

IN n. &c. Per calamum & lineas atq scriptum, tu non es nisi Dei nuncius habitus optimi, mercedem maximam inde sumpturus, non magus, non dæmoniacus. Quod fiet euidens, quando Deus bonos malos'que discernens, quis rectam, quisùe prauam uiam secutus fuerit, explanabit. Contradicentes, qui te sibi similem esse desiderant, nullatenus sequaris, nec iterum crebrè iurantes, quoniam ipsi contemptibiles sunt. P. Idem quoque sunt rerum uilificatores, & seditionum seminatores, detractores etiam, boniq diminutores, & culpabiles, ac increduli, prolis tamen atque pecuniæ diuites; qui nostra præcepta audientes, illa priorum esse mendacia perhibẽt. Vnde nos sibi suas facies denigraturi, malũ ab illis sæpius cõtradictum inferemus. Talium enim dormientiũ facies diuina uindicta superueniens, quasi noctem cõburendo denigrauit. Qui mane nisi tales à cæteris rogati, ut sicut prius, si possent, sua negotia peragerẽt, tandẽ percipiendo se prauã & falsam uiam esse secutos asserebant. Eorum uero medij dixerunt: Nónne uobis diuinam inuocationem iniunximus? Illi uero se male fecisse, Deum testem adhibuerũt. P. Sic his illi sui causam erroris improperabãt, Forsan tamẽ Deus

Iurat per calamũ & scriptionem, se Dei nũciũ, non magũ.

Criminatur suæ doctrinæ contemptores.

hoc malum in melius mutabit: Quoniam ad illum orandum plene conuertimur. Cum'que malum huius mundi magnum sit, constat apud sapientes, alius maximum esse. Timentibus enim, à Deo paradisus tribuitur. Vos minime, malos bonis coæquare poteritis. Aut quid dicitis? An librum hoc affirmantem habetis? Quis eorum, dictum hoc asserit? Perscrutetur. Vel si participes habent ad sui dicti probationem, cum illis accedant. Ipse, qua uocabuntur Deum adoratum, hoc agere nequibunt: Quoniam hoc sani uocati recusabunt. Siue paulisper dona illis spacium, qui quæsiti reatus emendationem seu beneficium, hoc impossibile sibi dicunt esse. Ego enim sapientissimus & prudentissimus, illos quò nesciunt, attraham. An sunt ipsi secretorum scientes? Scribant igitur ipsa. P. Tu uero diuinum expectaiudicium, non imitans inclusum pisci, qui reus diuinitus aduocatus, nisi pietate diuina subueniente, ibi permaneret: per me tamen extractus, bonus effectus est. Increduli librum istum audientes, uisum aduertere nequeunt, sed nuncium dæmoniacum, cum non sit nisi doctor gentium, appellant.

Exemplo Ionæ deterret ab incredulitate.

Machumet doctor gentium.

AZOARA LXXIX.

Hat & Themuth ueritati resistentes perierunt.

IN n. &c. Verum quidem, uerumq́ ueraciter est illud, cui Hat atque Themuth contradixerunt. Vnde gentem Themuth ob suam præsumptionem atque superbiam confudimus, populum Hath uento grauissimo dispersimus. P. Ventus enim illis septem diebus & noctibus octo incumbens, prorsus ut palmas uacuas et fragiles prostrauit eos. Quare si quisquam superstes existat, perpende. Pharaonem item, suosq́ prædecessores ob errores suos Dei nuncio contradicentes, diuina uindicta grauiter percussit, diluuioq́ ueniente, nostros per arcam liberauimus. P. Hoc quidem gentibus commemorandum posuimus, ut aure percipiant, cordeq́ firme recondant. Primo buccinæ sonitu tellus & montes prosternentur, & in puluerem redigentur, hora ueniente, cœlumq́ fundetur & debilitabitur, & angeli octo Dei thronum sustentabunt. Illa die nullum cuiusquam hominis factum celabitur. Omnisq́ chartam suam dextra sumpturus, inquiet: O mater, meam chartam legam, qui me uenturum ad hunc computum semper existimaui. Vnde nunc uita dulci perenniq́ perfruar. P. Hominibus huiusmodi paradisum sublimem, ubi propinqua pomorum est copia, possidentibus dicetur: Pro uelle uestro, modoq́ penitus propter actus uestros præcedentes, comedite simul atq́ bibite. Illi uero quorũ sinistris charta cõmittetur, inquient: Vtinam huius chartæ dono cõputiq́ noticia careremus, unaq́ tantum uita fuisset, cũ pecunia iam deleta nil nobis proficit. Faucibus enim atq́ gutture sumpti in ignem proijcientur. P. In cathenis quoq́ LXX. cubitorum detenti firme uincientur: Quoniam nec in Deum crediderunt, nec pauperibus cibum præbuerunt. Hodie namq́ nec amicum, nec uictum, nisi tantum peccatorum, uidelicet igneum, cruentum, atq́ uenenosum inuenient. Per res uisibiles & inuisibiles nuncij uerbũ bonum est à Deo cõpositum, nõ à mimo, uel cantore, uel mathematico. Si quicq́ enim præter mandatũ à me profertur, illi dextra sumpta uenam cardiacam abscinderem, nullo mihi prohibere potente. Hoc autem uerum, uerumq́ ueraciter est, ueram sectam timentibus patefaciens, incredulis maliciam adaugens, nec nobis est ignotum, qui credunt illi, quiue contradicunt. Tu uero Deum cum ipsius immensis nominibus deprecare, te suæ tutelæ commendans.

Pharao.

Noë tempora.

Iudiciũ Dei nouissimũ uerbosius describitur.

Beandis charta seu catologus operũ in dexteram tradetur, damnandis in sinistram.

Cathenis ferreis uincientur damnandi.

Pœna pseudoprophetæ.

AZOARA LXXX.

IN n.&c. Licet homines de malo ſæpius quæſtionem facient, quod ineuitabiliter nemine prohibere potente, infert Deus incredulis: Illam diem cominus uidens, à cæteris à longe perſpectam, qua ad ipſum aſcendent angeli & homines, cuius tantum eſt ſpacium, quantum eſt L. milia annorum, tu patienter indura. Illa quidem die cœlum ut fumus euaneſcet, tellus ut lana carpetur, nec amicus amici recordabitur.   P. Illa quidem die quilibet incredulus, pro ſe redimendo filios ſuos atq; mulieres, omnesq; ſuos, totamq; terræ ſubſtantiam tribueret. Tunc enim incredulos, quoniam Deum non adorabant, pecuniamq; multã coaceruando nil boni perpetrabant (quippe Deus hominem ſic compoſuit, ut malo uiſo paueſcat, bonum adeptum retineat) graue malum paſſuros, ignis comprimet: Orantibus iugiter exceptis, & dantibus rem ſcitam quærentibus, atq; pauperibus, dieiq; futuræ euentũ ueraciter aſſerentibus, uindictamq; diuinam ineuitabilem timentibus, & caſtis in omnes, præter in mulieres proprias, ſuæq; manui ſubditas, unde nullus reatus ſequitur. À prædictis alia petens, uelut malus damnandus eſt. Depoſiti cuſtos fidelis, teſtisq; conſtans, & uir immutabilis, ac iugiter orans paradiſum, & honorem ſufficientem habebit. Cum te dextrorſum & ſiniſtrorſum ambiant increduli, cur ſuum errorem non relinquent? Quomodo ſperant Deum daturum ſibi paradiſum? Per orientis & occidentis dominum, nos eorum loco meliores ponere poterimus. Ipſi uero in me nullam uindictam exercere poterunt.   P. Illos nunc hoc, nunc illud dicere, & ludum atque deriſionem exercere permitte. Die namq;, qua ſæpius illis dicta reperient, per me ſuis è foueis confeſtim reſuſcitandi, uelut ad concilium proficiſcentes, uiſibus ſubiectis, minimeq; perſpicacibus dedecus fidei ſæpius illis prænunciatæ, malumq; patientur.

De iudicij die loquitur.

Si L. millibus annorũ diẽ dñi abeſſe dicit, ſibi cõtraria loquitur, ſæpius ſcribẽs fortaſſe breui uẽturũ. Si tot annorum iter: quomodo Machumet una nocte cõfecit bis? Ingenijs hominũ eſſe inditũ, ut malum auerſentur, bono gaudeant.

Videtur libidini malæ tribuere aliquid. Sed in alijs locis requirit caſtitatẽ inter coniuges: de adulterio ſibi datũ priuilegium fingit.

AZOARA LXXXI.

IN n.&c. Noë miſſus caſtigatum homines, ante mali grauis aduentum, inquit: O uiri, uobis doctor & caſtigator diuinitus miſſus ſum, ut exaudiendo me Deum timeatis. Sic'que ueniam peccaminum aſſequemini, placitumq; dilatabitur. Dei tamen terminum nullatenus euitari ſapientes intelligunt. Sed licet noctu dieq; illos caſtigando doceret, nil hic niſi diffugium ſuum ab illo effecit. Quanto magis enim obnixe eos caſtigauerit, & à Deo ueniam illis quæſiuerit, nuncq; ſecrete, nunc publice, ut Deum ueniæ datorem obſecrarent, precatus fuerit, tanto magis inſurgendo ſuas aures digitis, oculosq; palmis ſuis atq; ueſtibus cooperuerunt.   P. Cœlum quidem uobis imbres ad augmentum prolis, atq; pecuniæ, nec nõ hortorum, & amniũ donum & incrementũ mittet, Deo iubente, qui uos multiformes effecit, & cœlos ordine ſepteno diſtinxit, lunamq; lucem, ſolemq; candelam conſtituit. Idemq; uos è terra plaſmans, uos ad ſe denuo ſuſcitando reuocabit, qui terram ueſtris itineribus planam effecit. Cur ipſum igitur corde puro moreq; bono non inuocatis?   P. Adhuc itẽ ſermonem ſuũ proſequendo Noë dixit: O Deus, ne nullatenus imitando, ſed dolos quàm plurimos perpetrando, id quod ſibi pecuniam atque prolem non niſi damno ſuo tribuit, ſecuti ſunt. Vnde illi perſuadentes, uiciſſim cæteris, ne ſuas deſererent imagines, quæ maxima multis erroris occaſio fuerunt, uidelicet † Huden,

Noë, & illius tẽporis exemplo hortatur ad credulitatem.

A cœlorum opificio argumẽtatur Noë.

† Deorum ſiue imaginũ temporis Nohenici nomina.

Dicit Noë precatũ, ut totũ genus mortaliũ aboleretur, quod scriptura sancta non habet.

Schuan, Iaguta, Iannea, Nacen, cum propter castigamina plus aberrare rint, reiq; multũ extiterint, nostra manu summersi sunt, deinceps in igne positi, omni tutore uindiceq; carentes. Quod & Noë deuote precatus est, dicendo: Tu Deus, nullũ eorum peccatorũ superstitem esse patere: quoniã plures errare facient, nullã nisi malã & incredulã prolẽ facturi. Mihi uero, meisq; parẽtibus atq; credẽtibus ueniã largire, & incredulis nil nisi cõfusionẽ immitte.

AZOARA LXXXII.

Etiã cõfitentes Alcoranũ, et negãtes Dei filiũ, nefanda multa proferunt de Deo.

IN n. &c. Mihi diuinitus missum est, quod homines diabolici auscultando dicebant: Nos Alchoran mirabilem auditu, uiam rectam edocentem credimus, nec aliquem Deo sublimi, nec filium nec mulierem habenti, participem ponimus, licet inscientes & inertes multa de Deo nefanda proferant. Nos autem opinati sumus, nec homines neque diabolos quippiam Deo falsum impostituros. Quidam tamen exercitus dæmonum alijs tantum persuadent, ut in Deum nullatenus dicendo credant: Nos prius assueti cœlos auscultatum adscendere, nunc ipsum plenum atque munitum custodibus peruigilibus reperimus, & auscultantem omnem stella lucidissima prosequar. Vnde scire nequimus, † an terrenos odiat, diligatúe Deus. Cunctiq; nostri quidam boni, quidam terra simus, uias uarias proficiscimur. Nos autem opinati nihil Deum euadere, nec agere contrà posse, rectam uiam patefactam credimus. Omnis enim in Deum credens, omnium malorum & iniuriarum timore carebit. Quibusdam itaque nostris credentibus, quibusdam minime, credentes recta uia gradiuntur: Increduli uero disgredientes ab illa, in ignem feruentem & sursum erumpentem proijcientur. Aquas tamen bonas illis potum præberemus, si legem bonam spretis erroribus acciperent. Cum templa quidem Dei sint, nullum in illis cum Deo participem inuocetis. P. Ferè multitudo gentium undique concurrens, cui Dei uir prædicatum & inuocatum surrexit, ipsum conculcauit dicentem: Non inuenio quenquam quem adorem, nisi Deum solum, cuius mandata nuncio, nullum illi participem statuens: de quo neminem protegere uindicareúe quæso, nec cuiquam bonum uel malum immitto. Omnis autem nõ credens in Deum, atq; prophetæ, perpetuum ignem patietur, dieq; manifestationis omnium Dei præceptorum, quis debilior minorisúe computi fuerit, pœnè percipietur. * Ego nescio, an illum terminũ Deus elõgabit, an statim inferet. Hoc enim secretum nemini nisi prophetæ pro uelle suo, cuiq; patefacit. qui sciens illis omnia nũciata, omniũ suorũ operũ index & dinumerator extitit.

Machumet solitus est cœlũ ascẽdere, discẽdi causa. Sed postea iter est præclusum, ne quis postularet, ut in oculis hominũ ascẽderet, ut Christus fecit.

† Sophisticũ, nescit homo an sit in gratia Dei.

In templis quæ Dei sunt, non inuocandi sunt fictitij dei.

** Incertum, dies dñi quãtum absit: nisi Machumeti, qui aliquoties dicit se ignorare.*

AZOARA LXXXIII.

Tẽpus orandi præfinitum.

IN n. &c. Tu propheta nocte surgẽdo, eius medietatem parumúe minus plusúe pro uelle tuo, uigilijs trahe, & Alchoran iugiter atq; deuote lege. Hanc tibi grauitatẽ inijcio, quoniã cũ die cæteris intentus sis negotijs, horæ nocturnę meliores sunt atq; leuiores. Deiq; nomẽ inuocando, qui dñs eius orientis & occidẽtis, pręter quẽ nõ est Deus, illi te penitus cõmenda, malorumq; dicta patiendo, & te inde formose liberando, illos cũ mihi cõtradicant, simulq; diuites, mihi dimitte. Decreto namq; spacio sibi permisso ad nos uenientes suscepturi dedecus & ignem, malosq; cibos die, qua terra cum montibus p[illegible] fundata, montes ut puluis uentis agitatus efficientur. Iam uobis nuncium uestri testem, sicut prius Pharaoni à nobis, quoniam non credidit, statim perdito, misimus: quare non timetis? Nónne creditis diem, qua capita puerilia canescent,

Iudicium Dei.

canescent, cœlumq; † frandetur? Hoc quidem ueraciter eueniet. Vnde memor atq; sciens effici potest, omnis ad Deum ire proponens. Quod tu nonnunquam ante duarum tertiarum, quãdoq; medietatis, nõnunquam unius tertiæ noctis transitum surgis, hominesq; tecum morantes similiter, Deus omnes horas noctis atq; diei agnoscens perspicit: qui ueniã inde, quod totum legere nõ potes, prębebit, si pro posse tuo lectionibus insistis. Ipse nãq; nouit hominũ quosdã nõnunq; morbis grauari, quosdã ire lucratũ, quosdã expugnatũ. Omnes itaq; pro posse uestro legite, & orationes fundite, ac decimas & eleemosynas in Dei nomine facite: apud quẽ omne uestrum beneficium præmissum inuenietis. Quod erit uobis melius, optimaq; merces. Ipse nãq; precatus, & à nobis glorificatus, ueniam & misericordiam præbebit.

Hãc uocem in Annotatiõibus reperies.

Lectionẽ Alcorani nimirum requirit.

AZOARA LXXXIIII.

IN n. &c. Vir pãnis laneis cooperte, cito surgere, teq; corrigere, & à rebus iniustis declinare, omniaq; cõtingentia pro nomine Dei sublimis oĩumq; maximi patienter sustinere, teq; tuasq; uestes emundare nullatenus recuses. Dies quidẽ rationis omnis amarissima fiet incredulo. P. Illũ mihi dimitte, qui solus eum cõdidi, pecuniãq; multã illi pluresq; filios testes prębui, spaciumq; permisi, cuius augmẽtum ille sperabat. Illũ enim in ignẽ sursum tendentem ascendere faciã, quoniã nostris præceptis nõ credidit, & præmeditate prout uoluit, interfecit, cõsulteq; factus est interfector. P. Deinceps iracũdus respexit, & disgrediens ac insurgẽs, hoc incantationẽ, & nil nisi uerbis ab homine cõpositũ esse cõfirmauit. Illũ igitur in ignẽ quietis impatientẽ & interminabilẽ, incredulos cõburentem, cui decẽ & nouem supersunt, deijciã. P. Nos nõ posuimus super populũ ignis, nisi tantũ angelos, eorũq; numerũ signauimus, ut mirentur increduli. Homines uero librorũ atq; boni corda firment, fidẽ adaugeant. Homines uero cordis infirmi quærant, ut quid hãc Deus similitudinẽ exhibuit. Ipse quidem Deus. Hos itaq; deuiare, illos recte proficisci pro uelle suo facit. Quod cũ sit multa gentibus peritia, nullus exercituum Dei, præter ipsum solũ, agnoscit. P. Per lunã & aurorã atq; diluculũ iste est unus maiorum, castigantium atq; docentium gentes, quas credere seu recedere uoluerit. Omnibus quidem actus sui pignora fient, exceptis dextræ partis hominibus, qui paradiso mansuri, uicissim dicent incredulis: Quis uos in ignem deiecit? Respondebunt: Nos quidem nec orationes fecimus, nec pauperes cibauimus, & iniuste de Deo locuti, hunc diem usq; ad illius manifestam euidentiam, quando nullus prodest intercessor, contradiximus. Quare non reminiscuntur? Quare non se conuertunt homines? Sunt quidem uelut asini, leonem ex pauore fugientes. Quibus licet multum optantibus, notulæ bonæ nequaquam tradentur. Quoniam diem illam minime timebant. Hoc autem, nil nisi sapientiam & recordationem, qui uult commemorat. Hoc tamen agere nemo poterit, nisi Deo uolente, à quo procedit omne bonum atq; misericordia.

Officia quotidiana.

Vestitus Machumetis.

Impiorũ & ingratorum descriptio.

Angeli custodes infernalis carceris.

Dei opera incomprehensibilia.

Dextræ partis homines beandi, ut cap. 66.

Ob quæ dãnentur homines.

Seruiliter Deũ timentes asino timenti leonẽ similes.

AZOARA LXXXV.

IN n. &c. Per diẽ sęculi futuri, animãq; ream, licet homines opinentur, me minime potentem ossa sua resuscitare, ego suos digitos erigam atq; recõponam. Sed homo falsa proferre laborans, alius aduentum sæculi perscrutatur: quando suis obscuratis luminibus, & luna eclipsim patiente, soliq; ue coniuncta, diffugium studiose quærent. P. Locum autem nulli diffugio peruium

Deus iurat se resuscitaturum omnes.

peruium reperturi, ante Deum stabūt, dicturum cuiq;, quid prius postrem peregerit, omni super semetipsum testimonium ferente. Excusare namq; uolenti, Deus inquiet: Lingua tua nullatenus loquatur. Quando hoc nostrum est, qui cuncta congregauimus: Alchoran uobis missum quare non credidistis: Nostrum est hoc explanare. Vos mundum istum tantum dilexistis, negligentes alium. Illa quidem die facies quędam erunt pulcherrimæ, uidelicet aspicientium Deum: aliorum uero turpissimæ, qui nos malum illud illaturos minime cogitabant, antequam faucibus inhærebant animæ. Tunc aut carminatorem & medicum quærentes, nec hoc mortem esse penitus opinantes, alterum crus adiungunt alteri, tuncq; Deus eos resuscitabit. Eleemosynas, & decimas, ac orationes facere respuentes, cōtradicendo disgressi sunt. Melius autem, melius illi esset credidisse. An cogitauit homo, nos eum ita dimissuros: quem cum prius esset sperma, deinde coagulum sanguineum, Deus integre formauit, parilesq; fecit, marem uidelicet atq; fœminam: Nunquid igitur mortuos uiuificare nequibit:

Excusatio nulla superest.

Qui condidit hominē, eundē reparabit.

AZOARA LXXXVI.

IN n. &c. Post tempus, quo nequaquam homo nominabatur, nos hominem de liquore produximus, dantes illi uisum & auditum, uiamq; docuimus, quod quidam rectam, quidam prauam exequentur: gratiasq; quidam reddunt, quidam uero minime. Incredulis quidem cathenas, & ferrum & focum præparauimus. Ex uase uero camphora condito, & ex aperto fonte homines Dei potabunt, quibus inerat uerborum fides atq; constantia, timorq; diei longissimi mali, & distributorum ciborum pro dilectione diuina pauperibus, & orphanis, & mendicis, quiq; cōfessi sunt, se non dedisse uictum illis nisi pro Dei facie, nullam inde remunerationem seu gratiam expectantes, quoniam Deum amaramq; diem timuerunt. P. Deus igitur illos ab illius malo diei liberat, dans honorem, & ornatum, atq; mercedem maximam, paradisum uidelicet, & lectisternia serica propter indurationem. Vbi nec solis feruorem seu frigus sentient: sed arborum obumbraculum, sibi suos fructus collectos inclinantium, illic habituris. Et ibidem cum uasis uitreis & argenteis optimæ compositionis, illis potus, uelut zinziber saporifer, ex fonte zinzebil administrabitur. Aderunt & iuuenes uelut margaritæ speciosi, omniumq; diuitiarum & bonorum copia. P. Vestes quidem sericas & deauratas illi iuuenes induent, torques argenteos in brachijs ferentes. Vinū quoq; benedictum illic Deo dante sufficiet. Huiusmodi quidem mercedem obtus uestros gratos & commendabiles accipietis. Tu quidem, cui Alchoran istum misimus, diuinum expecta iudicium, non peccatores & incredulos imitans, sed mane uespereq; diu Deum deprecans, & humiliter adorans. In loco diligentium mundum istum, dieiq; grauissimæ obliuiscentium, nostra uoluntate potente restituemus alios. Omnibus ad Deum progredi uolentibus, quod nemini tamen possibile est, nisi ipse sapiens & immensus uoluerit, hæc sunt commemoranda. P. Qui uult ueniam & misericordiam, misericordiam præbet, malis malum grauissimum illaturus.

Paradisi descriptio.

Alcoran.

Nemo ad Deū uenit, nisi ipse uoluerit.

AZOARA LXXXVII.

IN n. &c. Per angelos legationis efficaces, uentosq; siccos & imbriferos, dæmonesq; licitorum & illicitorum discreturos, ac prophetis diuina mandata correctoria uel instructoria concitò ferentes, omne nostrum mandatū

Deus iurat etiā per dæmones. En sanctā istā doctrinam. Omnis per maiorē iurat: Hebr. 6.

ueracit

ueraciter accidet. Tum obſcurabuntur ſtellæ, cœlum findetur, ac montes in puluerem redigentur, die ſcilicet, qua placitum diſcuſſurum ſingula, uobis à prophetis indicitur: quę contradicentibus grauis erit, et amara. Vos quidem, primis noſtra manu confuſis, eorum ſucceſſores perſecuti fuimus, & cæteros adhuc incredulos ſimiliter perſequemur, quibus iudicij dies erit difficilima. Nos homines ex humore fragili creauimus. P. Hos quoq; nos ad ſcitam horam loco ſcito conſtituimus, illius facti potentes. Eiſdem quoq; mortem & uitam in terra montibus excelſis diſpoſita, aquiſque dulcibus potui fœcunda præbuimus. Contradicentibus autem, dies illa fiet grauiſſima. Quibus tunc dicetur rem à nobis ſæpius contradictam, & umbram tripertito diuiſam inite. P. Vmbra quidem non minor erit igne, ſcintillas uelut turres cameloſq; ſufflauos efflante. Illa die nec aliquod fiet proloquium, nec excuſatio recipietur. Illa namque dies contradicentibus amariſſima, dies eſt diſcuſſionis, qua uos anteceſſoreſq; ueſtri per me congregandi, coram, ſi me decipere poteritis, decipiatis. Vobis autem contradicentibus, dies erit difficilima. Timentes autem in umbraculis ex fontibus, & fructibus, cæteriſque cibis pro uelle ſuo ſpacioſe propter actus ſuos commedent atque bibent. Talem namque mercedem bonis exhibebimus, die contradicentibus grauiſſima hoc uerbum audituris: Comedite, & pauliſper expectantes quieſcite, ob ueſtram maliciam atque uerſutiam habitam. Hæc enim eſt dies malis amara, qui ſe humiliare rogati non parebant: Sed quod uerbum poſtea credent, illa dies erit difficilima reprobis.

Inferorum umbra tripertita.

AZOARA LXXXVIII.

IN n. &c. Et quid rem illam immenſam, unde ſumma uobis inoritur diſſenſio, tam ſedulè quærunt? Sciant autem illam, me monſtraturo, qui terrã planam montibus quaſi cardinibus firmaui, uos creans pariles, ueſtræq; quieti ſomnóque noctem, lucro motuique diem diſponens, ſeptémque res firmas ſuperne fabricaui: Ibi lampadem ſplendidiſſimam inſerens, aquas item ex nubibus ad eductum granorum, hortorúmque crebrorum, & cæterorum naſcentium demiſi. Dies enim omnium diſcretiuus, erit illius placiti terminus, qua buccinæ ſonitu gentes omnes accedent, cœlum in portas plurimas aperietur, montes ut æſtiua nebula tranſcurrent. P. O uos mali, ueſtrum aduentum infernus ſitiet, expectando, qui ueraciter illuc uenturi, ibique manſuri, nec refrigerium quid, nec uinum, ſed ignem tantum atque malum ob ueſtram prauitatem, & huius diei deſperationem, noſtrorúmque præceptorum contradictionem, quæ ſingula nos in libro notauimus, guſtabitis, nihil à me niſi augmentum malorum ſuſcepturi. Timentes uero, ſufficienter illic poſſidebunt hortos palmarum, & uitium, puellaſque conſocias, & conſimiles, papillis breuiſſimis, uaſaq; plena, nullum uerbum inhoneſtum ſeu mendax audituri. Hoc eſt donum, optimáque remuneratio Dei. Contra quem cœlorum & terræ omniúmque interiacentium dominatorem, nullum uerbum proferre poterit, niſi iuſſus ab illo uerum proferre die ueritatis, qua reſurgent animæ, & angeli ſimiliter ordinatim. Quam omnis qui uoluerit, credat, & Deum adoret. Illius quidem diei malũ à fine fore prędicauimus, qua quiſq; quod præmiſerit, reſpiciet: et incredulus optabit, * ut tellus efficiatur.

De die iudicij.

Septẽ res in mũdo ſuperiore.

Paradiſus uoluptuarijs grata.

** Prouerbialis locutio, ſumpta ex ſcripturis, qua ſumma indicatur anguſtia, dum dicitur montibus, Cadite ſuper nos. Oſe. 10. Lu. 23. Apoc. 16.*

AZOARA LXXXIX.

IN n. &c. Animas malorum, ui coactasq;, bonorum autem leniter et ſpo
te extrahunt angeli, præceptaq; diuina citius omnibus aliјs deſcendenc
prophetis afferunt. Die uero bimembris ſonitu buccinæ, corda fient conte
ptu plena, oculiq; tenebris eorũ, uidelicet qui ſe uelut prius ad foueas redi
plurimum optabunt. Nonne uides, qualiter Pharaonem cõfeſſum ſe Deu
eſſe maximum, indeq; ſemper contradicentem Moyſi, quem Deus affatus
loco benedicto iuſſit eum adire Pharaonem, ut ipſum pro poſſe ſuo uirtut
gerendo cõuerteret, uiamq; rectam patefaceret, Deus in hoc mundo peſſu-
dedit ſuum ob ſtultiloquium, ſæculoq; futuro fortius ſuppliciũ inferens. Ha
quidem diuina uindicta timentibus Deum eſt memoranda. An eſtis uos il
potentiores, qui cœlos creans & ornans, ſurſum extulit, & terram extende
ipſam uobis animabusq; cæteris ſtabilem montibus uelut anchoris firmau
et aquas ac herbas in ea produxit, noctemq; tenebroſam, diemq; ſplendida
fecit. Die quidem grauiſſima contingente, quiſq; ſuorum recordabitur op-
rum, & ignis ingrediendus ab omnibus contradictoribus, huiusq; mundi d-
lectoribus, propalabitur uiſuris. Timens autem ſtationem coram diui
præſentia, animamq; ſuam reprimens ab huius mundi uoluptatibus & am-
ribus, paradiſum poſſidebit. P. Quærentibus aduentum illius horæ, r-
ſponde, Illum ſoli Deo patêre, té que nullos niſi timentes illam caſtigare
Qua uiſa, optabunt ſe non duxiſſe uitam huius mundi, niſi per unius ho
diei ſeu noctis ſpacium.

Pharao memorabile exemplũ.

AZOARA XC.

Reprehenditur à Deo, quod neglexerit quædã, opulentium gratiam captans interim.

IN n. &c. Ad te cæco ueniente, diſcedens iratus es. Ille tamen forſan ad b
num conuerteretur, uel ſaltim quod ſibi cõmodum eſſet, reminiſceretur
Pecunioſis autem atq; diuitibus te uinciri atq; fauere quæris, ut ſic tibi mu
ra faciant. Sed cur inde tractas, ſeu curas? A timente quidem mendicare, &
te quippiam quæſitũ ueniente, diuerteris. Hęc quidem ſcire uolentibus ſun-
me commemoranda ſunt, librisq; benedictis ſunt adnotata ſcriptorum ma
bus. Homo quidem ob incredulitatem ſuam periјt, quem de ſpermate plaſm
tum Deus integre formauit, eiq; deinceps uias ſuas patefecit, tandem eum a
mortem atq; foueam duxit, omnes deinde uoluntate ſua potente reſuſcitatu
rus. Cur igitur mea præcepta non exequitur? Recordetur ſaltim homo, ſuu
uictum atq; ſubſtantiam conſiderans. Nos enim aquam ad fructuum ortu
miſimus. Nos terram aperuimus, & in ea meſſes ac uuas, & bletes ac oliua
& herbas uobis beſtiјsq; ueſtris, & poma, palmasq; præbuimus. Illa quoq; d
contingente homo derelinquit fratrem ſuum, & utrumq; parentem, & mul
res, atq; filios. Omnium namq; tunc ſuum proprium peragere negotium ſat
erit, atq; magnum. Quorũdam autem facies illa die ſpecioſæ fient, & hilare
atq; ridentes: Aliorum autem, uidelicet incredulorum, malum ſuum uider-
tium, pallentes erunt & cinericiæ.

AZOARA XCI.

IN n. &cætera. Die qua ſol obſcurabitur, ſtellǽ que cadent, montés qu
fient puluis, locáque uillarum herema, beſtiarum'que ſylueſtrium in-
ter ſe ſimilitérque inter ſe uiciſſim conuentus aderit, & ad corpora re-
dibunt animæ, & fœmina de ſuæ cædis occaſione quæſita fuerit, libri-
que ſemetipſos ad perſpiciendum inſcriptum ſibi reuoluent, cœlúmqu

plicar

plicam in unam colligetur, focusꝙ fortiter accensus, & paradisus ornata fuerit: Tunc inquam omnis anima suos actus omnes agnoscet. Per stellas combustas, & retrogradas, atꝙ directas, ac noctem obscuratam, & auroram, hoc uerbum est boni prophetę, ipsum absque augmento diminutionéue ferentis, qui coram Deo potens est, ipsi deuote seruiens, suum præceptum nunquam transgrediens. Nullatenus autem est dæmoniaci, seu diaboli. Quò tenditis? hoc non est nisi commemoratio, certǽque uiæ doctrina, omnibus qui rectificari studuerunt. Quod tamen nemini contingit, nisi Deo mundi domino uolente.

Iuramentum de certitudine doctrinæ & sanctitate Machumetis.

AZOARA XCII.

IN n. &c. Dum cœlum semetipsum aperiet, foueæꝙ similiter, & stellarum casus, & æquorum concursus accidet, quid præmiserint, quidúe reliquerint, omnes agnoscent animæ. Cur igitur in Deum largum, munificũ, homo non credis? Ipse quidem te pro uelle suo formauit. Cur diei futuræ contradicis? Tibi quidē præsunt uigiles custodes, diserti scriptores, omnes tuos actus scientes atque notantes. Timentes atque boni bonum atque gaudium assequentur: Contradicentes & increduli, focum interminabilem, nunquam illos dimissurum. Sciendum quidem, illa die neminem alijs imperare: Sed diuina manus omnia tenebit.

Regnum Dei.

AZOARA XCIII.

IN n. &c. Qui modum examinando non seruant, uidelicet infra sistentes, cum cęteris reddunt, ultra uero cũ accipiunt, licet se minimè uenturos ante Deum in die publicæ resurrectionis arbitrentur, graui supplicio punietur. Huiusmodi quidem malorum, cæterorumꝙ diei futuræ nostrisꝙ præceptis contradicentium, malorum autem tantum: qui lectionem nostrorum præceptorum audientes, illa priorum esse mirabilia confirmāt. Quippe Deus sua corda sigillis ob suos actus impressit, discessurus ab illis die iudicij ad ignem tendentibus, cum angeli dicent: En à uobis sæpius contradictum. Horum in quam liber suis malis insignitus, in terrarum infima reconditur. Liber autem bonorum formosissime scriptus, altissimo loco ponetur, legendus hominibus Deo propinquis: qui puluinaribus, stramentisꝙ sericis paradiso quiescent, potaturi uinum sapidum, & uelut mustum odoriferũ: suisꝙ faciebus omnis inerit decor atꝙ pulchritudo. Erit quidem illi uino cōmixtum de thosucz fonte, uidelicet à Dei propinquis potãdo. Credentes quidem talia, hoc maximè pro illis laborare deberent. Illa quidem die credentes hoc derisi, sæpius deridebunt incredulos, qui cum fructibus ad suas mulieres transeundo, illos erroneos, curaꝙ carentes sæpius adpellare consueti sunt. P. Tunc aũt illi boni suis cubantes culcitris, an suorũ factorum meritum suscepturi sint, aspicient.

Libri iustorum & iniustorum.

Fons, unde miscetur potus beatorum. Cap. 86. uide.

AZOARA XCIIII.

IN n. &c. Quando cœlum diuidetur, tellusꝙ pessundata occulta sua quoꝙ reuelabit, propter Dei præceptum atꝙ iusticiam, homo tunc ad Deum iturus, opus tuũ omne reperies. Cuiuscunꝙ dextræ sua charta tradetur, Ille quidem leuem habiturus computum, ad suos redibit hilaris. Cuicũꝙ uero charta post tergum committetur, clamabit: Heu heu quàm grauis, quamꝙ difficilis hora. In ignem enim proijcietur, ob gaudium hic inter suos habitum, & quoniam minime sperabat se rediturum ad Deum, uel uisurum eum unquam. Per occasus ruborem, noctemꝙ tenebrosam, lunamꝙ deficientem, ex hinc

Suprà dixit, chartam esse dãdam malã in sinistras manus.

mandata post mandata uidebitis. Quare non credunt? P. Cum legitur iis Alchoran, quare non humiliant se? Contradicunt autem, manentes increduli. Deus quidem scit suorum secreta cordium. Tu constanter & euidenter nuncia malum illis omnibus uenturum, exceptis bonis, qui plenum gaudium & honorem integrum absq; contumelijs & opprobrijs sortientur.

AZOARA XCV.

IN n. &c. Per cœlum signiferum, placitiq; diem, & testantes ac testificatos ex alhudud, accenso foco percussis, & habitaculorum suorum super se casu dirutis non ob aliud uindicta sumpta est, nisi quia minime crediderunt in Deum sublimem et immensum totius mundi dominum, & testem omnium. Male namq; loquentes de Deo, credentibusq; uiris seu fœminis, nisi resipuerint, malum ignis atque gehennæ patientur. Credentes atque benefici paradisum aquarum fluxu iocundam, quod magnum, possidebunt. Omne quidem Dei pręceptum firmum est & immutabile. Ipse namq; rerum principium atq; finis, & pius, ueniæq; largitor, in throno sedens, omnia pro uelle suo perficit. Nunquam ignoratum est tibi, qualiter Deus persecutor exercitus Pharaonis atq; Themuth, incredulos & contradictores obsedit. P. Hic alchoran bonus atque disertus, in tabula castigatissima continetur.

Dei præceptum est immutabile. *Pharao.* *Themut.*

AZOARA XCVI.

IN n. &c. Per cœlum, stellamq; currentem lucidã, omnis anima suum opus scriptum inueniet. Homo sui considerando materiam, uidelicet humorẽ ex dorso uenisq; fluentem, sciat Deum illum reducere posse die, qua cordis hominis secretum omne propalabitur, cœlũq; uerso modo mutabitur, & terra confundetur. Hoc quidem uerbum est ueracissimum, non ludicrũ. Sed increduli artium atq; dolorum executores, me quoque callidissimum sentient. Paulisper itaq; paulisper illos incredulos dimitte.

Ex formatione hominis docetur mortuorum reparatio.

AZOARA XCVII.

IN n. &c. Nomen Dei sublimis iugiter inuoca, qui res ęquilibriter condidit, disposuit, præcepit, & docuit, herbas educit, & demum exsiccat. Vaca lectioni: Nequaquam obliuioni committas, præter quod Deus noluerit: qui sciẽs occultum & manifestum, te rectam in uiam diriget. Memor igitur esto, sicut & omnis timens Deum, non autem incredulus & malus, igne magno cõburendus, ubi nec morte, nisi uita potietur. Hoc enim cõmodum est tibi. Bonum opus perpetrat, qui credit in Deum, & ipsum orationes iugiter fundendo inuocat. Vos autem hanc uitã plus alia diligitis. Sed quamobrem, cum illa melior sit, & æterna? Hoc quidem folijs priorum, Abrahę uidelicet & Moysis, inscriptum est.

Orandum est iugiter. *Legendum sedulo.* *Iterum Abrahæ scripta citat.*

AZOARA XCVIII.

IN n. &c. An ignoras homines oculis coopertis, & faciebus inclinatis ad sua negotia semper superstitiose laborantes? Ignem quidem feruentissimum inibunt, fontes ibi fluentes potaturi, & sambuca tantum ibi cibandi, nec eos saturare, nec famem expellere sufficiente. Aliorum autem illa die facies fient formosissimæ, qui propter actus suos, labores que bonos, paradisum excelsam conscendent: Vbi nullum uerbum inhonestum audituri, fontem prosilientem, lectos que sublimes cum stramentis sericis puluinaribusq; congestis, & scyphos appositos habebunt. Nonne uident, qualiter Deus nubes conuocauit, cœlos extulit, montes disposuit, & terram extendit? P. Illos castiga

Paradisi fœlicitas.

castiga simul, atq; doce. Tu namq; doctor es, non coactor. Omnis quidem disgrediens, & incredulus permanens à Deo, ante quem omnes uenient ibi iudicium habituri, graue malum accipiet.

Doctor, nō coactor Mahumet Sed contrarium sæpissime in Alcoran docet.

AZOARA XCIX.

IN n. &c. Per auroram, noctésque x. & per pascha, biduúmque præcedens, noctis'que transitum, & hoc apud sapientes iusiurandum esse constat. Deus Hat filio * Herantis ædificij structori, quale non alia terra uidit, & Themuth lapidum ermolatori, & Pharaoni Alantheth: his omnibus uidelicet in terra maleficis & destructoribus, malū grauissimum intulit omnium inspector. P. Deo cuiquam bonum pecuniamq; præbente, dicit ille, meis ex meritis Deus me diligit. uictū autem tenuem, modicámue substantiam à Deo suscipiēs, inquit: O Deus, cur mihi dedecus efficis? Me quidem iam minime diligis. Quare non impenditis orphanis atq; pauperibus curam bonam, & beneficia? Magis quidem diligitis alienas hæreditates comedere, & pecuniam coaceruare. In ipsius autem Dei & angelorum aduentu seriatim disposito, cum infernum palàm facient, quando tellus minutissime scindetur, quid agetis? Illa quidē hora si sibi proficeret, esset ne possibile, memor efficeretur homo, cum diceret: O qui sibi præmisit beneficium, opusq; bonum. Illa die nulli nisi malo nociua, ipsi soli suum uotum abnegabit. Animæ uero bonæ dicetur: P. Ad Deum te uerte, suis'que te commisce, & paradisum ingredere.

Iuramentum per tempora religiosa.

** Locus est mutilus et corruptus. uelut pro Herantis, duæ personæ distinctæ in Arabico ponūtur Irem, et Dhethi. Ermolatori positū uidetur pro statuario, ut Græci dicūt hermoglypum, &c.*

Exempla uindicatæ incredulitatis.

Hominum peruersitas, qui bona suo merito adscribunt, mala se indignos putant.

In auaros.

AZOARA C.

IN n. &c. Per terram inhabitatam à te, filium'que patri similem non iuro: Quoniam hominem fortem atque potentem fecimus. Ille superbiens nil sibi præualere extimat, suæq; substantiæ sumptum maximum conquærens, hoc esse nulli notum arbitratur. Oculos autem & os atque linguam ego illi tribui. P. Viam quoque bipertitam, rectam uidelicet atque fallentem, illi patefeci. Cur igitur hominem non redimit: uel orphanum, atq; mendicum, humiq; prostratum urgente fame non cibat? Credentes quidem, & patientes, atque benefici insidebunt parti dextræ, increduli uero parti sinistræ, quos ignis feruentissimus prorsus operiet.

Mirabile dictu, quod Deus abhorret iurare per terram et filium coæqualē, qui suprà iurauit p dæmones.

Hortatur ad beneficentiam.

AZOARA CI.

IN n. &c. Solem apparere diluculo, lunamq; succedere, diemq; clarificare singula, & noctem operire illam, Deus ipse præcepit: qui struendo cœlum erexit, & in imo terram extendit, habitu'que bono ditauit, animam ipsam malum & bonum edocens. Bonum autem exequens semper antecedit. Alius autem gressus retrorsum efficitur. Homines Themuth contradicentes suo prophetæ, illos docenti displicita, & de cibo potu'que camelæ nullatenus interficiendæ castiganti, cum ipsam peremissent, terræ motus superueniens illos funditus coæquauit. Deus autem talium perpetrator, eos nequaquam timuit.

Exemplar alterum transposuerat hæc duo capita, hoc nempe et præcedēs.

Themuth.

AZOARA CII.

IN n. &c. Sicut noctis aduentus diem tegit, dies autē res manifestat, & masculus atq; fœmina differunt, sic & actus hominum minime coæquantur. Timentem etenim, suæq; pecuniæ in Dei nomine distributorem, Deiq; præ-

Diuersissimus bene aut male agentiū exitus.

ceptorum confirmatorem, & iugiter orantem, in uias rectas dirigemus. Huic autem contrarium, in ignem feruentissimum proijciemus. Quid igitur sibi, malum passuro, sua proderit pecunia? Nos autem utrique sæculo dominamur. Meum est, uobis rectas uias aperire, & ob ignem illum castigare, quem contradicentes & disgredientes inibunt: timens autem, & eleemosynarius nunquam. Ob hoc quidem nullum peto præmium, nisi dilectionem diuini.

AZOARA CIII.

Conditio Machumetis, & natales.

IN n. &c. Per diluculum atque crepusculum, Deus te nequaquam dimittet, qui te repertum, & orphanum, & incredulũ, uiam rectam edocuit, & pauperem inuentum ditauit. Huic autem sæculo futurum longe præcellit. P. Orphano nullatenus uim inferas, nec pauperem repellas: Sed de bonis tibi commissis à Deo, benigne partire.

AZOARA CIIII.

Vires animi & corporis Machumetis, itémque nomen.

IN n. &c. Nos à te reatum auferentes, cor amplum, capaxque subtilium, tergumque graue fecimus. Nomen item tuum maxime sublimauimus, tuamque difficultatem facultas, & èċontra commutabit. A' cæteris uacans negotijs, inuocando Deum te iugiter exerce.

AZOARA CV.

IN n. &c. Persicos, & oliuas, montemque Sinai, istamque tellurem impauidi, hominem habitus optimique modi creauimus, & deinceps infra cũcta redegimus ipsum. Omnes autem credentes atque benefici, optima mercede donabuntur. Vt quid aduentui diei futuræ contradicunt aliqui? Nonne Deus rectius & æquilibrius, quàm omnes gentes, illa die iudicabit?

AZOARA CVI.

Lectioni uacandũ, eaq; in Dei nomine auspicanda.

Deus hominem docuit literas.

IN n. &c. Lectioni uaca, exordium gerendo Dei nomine. Quoniam ipse maximus omnium, hominem à se creatum ex coagulo sanguineo, nescia prius, officiumque pennæ docuit. Ipse uero diues effectus, præsumptuosus atque superbus effectus est, ad Deum tamen rediturus. P. Si recta uia proficisceretur, Deumque timens consentiendo prohibenti se beneficium orationésque facere nostris præceptis contradiceret, nunquid Deum hoc agniturum non perpenderet? Ipsum quidem si se diuerteret, collo capillisque uerticalibus ob suum peccatum atque mendacium retrahi iuberemus ab aduocatis, ipsum ad ignem ducturis. Illum igitur non exaudiat, sed Deum adoret, & ad ipsum pro posse suo semper accedet.

AZOARA CVII.

Qua nocte legationes suas dimittat Deus, & Alcoran tradiderit.

IN n. &c. Hoc in nocte alchidera, uidelicet fœlicissima, mille mensibus melior, super te posuimus. Illa namque nocte fit angelorum Dei mandata ferentium atque salutem discessus, non prius aurora terminans.

AZOARA CVIII.

Ante Machumetem neq; Iudæi neq; Christiani quicquam sciuerunt. Eius tamẽ aduẽtu dissensio est orta.

IN n. &c. Inter librorũ homines, statuẽtesque Deo participes, ante Dei nuncium aduenientẽ, legentẽque illis libros benedictos, quibus diuina præcepta sunt inscripta, & prædicantẽ illis, ut unũ Deũ adorarẽt, & orando corde puro iugiter inuocarẽt, & necessaria petẽtibus impertirẽt, quæ scilicet lex recta admonet, dissensio, cũ prius nihil scissent, atque cõtrarietas incidit. Omnibus autem deteriores sunt homines legibus subditi, cum increduli maneant, Deoque participes adiungãt. Vnde perpetuũ ignem gehennæ perenniter patietur. Velut credentes, & timentes, atque benefici omnium optimi mercedem maximã, uidelicet paradisum fontibus irriguam, apud Deum sortientur.

AZOAR

AZOARA CIX.

IN n.&c. Die qua mouenda est tellus, omnes suas res ponderosas eijciet, omnis'que dicet anima factum suum omne. Deo iubente, uenient homines ordinatim, auditum Deum omnibus omnia facta sua mõstraturum: Vbi beatitudinem præstat, quantum est formica breuis, beneficium, & tantundem maleficium infœlicitatem.

Die iudicij omnia fient manifesta.

Vel minimũ beneficium cõfert beatitudinem, & contrà.

AZOARA CX.

IN n.&c. Quando strepitum anhelo pectore emiserint equi, & ex suorum pedum ictibus ignis lapidibus excussus, & è terra puluis eleuatus mane præda facta contingit, homo bonorum atque diuitiarum studiosus, Deo nequaquam inde gratiam seu gloriam persoluit. Nonne cogitauit, quod Deus homines è foueis suscitaturus, illis suscitatis omnia facta sua reuelabit.

AZOARA CXI.

IN n.&c. Die mandati grauis exibunt homines uelut culices, nunc hac nunc illac promouentes, fientq; mõtes ut lana decerpta. Et cuicunq; pondus immensum præponderabit, uitam uiuet optimam: cui uero leue contigerit, in ignis feruidi præcipitium corruet.

Diei nouissimæ forma.

Statheræ iudiciariæ iterum meminit.

AZOARA CXII.

IN n.&c. Quando nostri rerumq; nostrarũ nostra benignitate multus excreuit numerus, ad foueas usq; negligentes accessistis. Quod uobis euidenter improperabitur, quando re ipsa, feruoreq; foci uestris oculis perspecto, à nobis omnes actus uestri perquirentur.

AZOARA CXIII.

IN n.&c. Per huius horam, & historiam, homo damnum atque perditionem insequitur, nisi tantum credens, atque beneficus, & ueritatis monitor, ac indurator.

AZOARA CXIIII.

IN n.&c. Rerum uilificator, & obtrectator, atq; pecuniæ coaceruator auarus, quam sibi durabilem, & semetipsum immortalem arbitratur, igne feruente, uidelicet interminabili hominum'que corda comburente, & desuper corda imprimente damnabitur.

Qui damnãdi, præcipue fraudatores, detrectatores, auari.

AZOARA CXV.

IN n.&c. Nunquid te latet, qualiter Deus artes hominum elephantis errore coegit, immittens illis uolucrum multimodarum cohortes quàm plurimas, quæ per nigrorum lapidũ iniectum, illos uelut tritici corticẽ euacuabãt.

AZOARA. CXVI.

IN n.&c. Homines Coraschin æstiuo hyemaliq; motu suo, semperq; securitatem nunc adepti, dominum huius domus, qui illos ex pauidis tutos atque securos, ex indigentibus copiosos atque saturos reddidit, corde puro suppliciter inuocent.

AZOARA CXVII.

IN n.&c. Legi contradicentes, & orphanos sua priuantes substantia, ac orationum obliti, nulliq; de sua substantia benefacientes, nisi propter ostentationem superstitionemq;, uelut mali perdentur penitus.

Non omnia hic ponuntur quæ sunt in Arabico.

AZOARA CXVIII.

IN n.&c. Tibi iam fontem in paradiso præparauimus. Orationem igitur

coram Deo funde, ipsiq; suppliciter immola. Tuus enim hostis adiutoribus proleq; carebit.

AZOARA CXIX.

Bonum diuortium, Habe tibi tua. Nos p gratiam Dei retinebimus, quæ donauit per Christum filium suũ.

IN n.&c. Incredulos taliter alloquere: Ego quidem legem uestram atque sectam minimè sequor, nec uos meam. Igitur mihi mea maneant, uobis que uestra.

AZOARA CXX.

Vi coactis ad sectam inde parcendum.

IN n.&c. Cum diuina uindicta liberationeq; superueniẽte, multas gentes Dei legem assumere uideris, illis ueniam atq; misericordiam à Deo postula. Quoniam ipse pius est, ueniæq; largitor.

AZOARA CXXI.

Grauis sententia prophetæ de æmulo.

IN n.&c. Nihil unquam sua pecunia siue lucrum profuit Auileah, quoniam sua manus perdita sit, ignemq; tandem feruentem inibit, quo sua mulier collum fune cathenis ue ligata, lignum afferet.

AZOARA CXXII.

Non desinit negare filiũ Dei.

IN n.&c. Constanter dic illis, Deum unum esse, necessarium omnibus, & incorporeum: Qui nec genuit, nec est generatus, nec habet quenquam sibi similem.

AZOARA CXXIII.

Quid orandum præcipue.

IN n.&c. In nomine Dei, domini circuli uisibilis, te sanctifica, postulans ipsum, ut ab opere pessimo, malisq; tenebris noctis, magorum & inuidorum & fascinantium nocumentis te protegat.

AZOARA CXXIIII.

Vt à precatione orsus est, ita in fine præcipit orandam opem diuinã aduersus diabolũ, & prauos homines.

IN nomine d. pij, & mis. Te sanctificando, omnium gentium dominum, omnium regem, omnium Deum, iugiter atq; suppliciter exora, ut à diabolo humana corda penetrante, hominibusq; diabolicis atque peruersis te defendat, & liberet.

Subijciuntur in Arabica scriptura uersus aliquot uice coronidis. Qua de causa Latinus interpres omiserit, non possum satis intelligere.

Alhigere est regnum Saracenicũ, ut in uitis successorum Machumeti.

ILLVSTRI GLORIOSOQVE VIRO PETRO CLVNIAcensi Abbate præcipiente, suus Angligena Robertus Retenensis librum istum transtulit. Anno domini MCXLIII. anno Alexandri MCCCCIII. anno * Alhigere DXXXVII. anno Persarum quingentesimo undecimo.

EXPLICIT LIBER LEGIS DIABOLICAE SARACEnorum, qui Arabice dicitur Alchoran, id est, collectio

Capitulorum, siue præceptorum.

INCIPIT DOCTRINA MACHVMET, QVAE APVD SARACENOS MAGNAE AVthoritatis est: ab eodem Hermanno translata, cum esset peritissimus utriusq; linguæ, Latinæ scilicet atq; Arabicæ.

Hic libellus à Machumete scriptus non est, sed ab alio eiusdem spiritus propheta: qui forma dialogi cõprehendere summatim uoluit præcipua dogmata Machumetis. Estq; à sectatoribus receptus inter authenticos libros. Quem pius lector cognoscet, non tantum ut Milesias & Apuleianas fabulas: sed etiam ut exemplum doctrinæ, in quam iusto Dei iudicio prolabuntur, qui Christi Seruatoris doctrinam salutiferam non habent in precio, & libentius attendunt fabulis à ueritate animos abducentibus.

ERat nuncius Dei, oratio Dei super eum & salus, sedens inter socios in ciuitate sua Iesrab, & descendit super eum angelus Gabriel dicens: Salutat te Deus ô Machumeth. Respondẽs ait: Ipse est dominus salutis. Ab eo namq; procedit, & ad eũ reuertitur. Et ille: Veniunt, inquit, ad probandum te quatuor uiri prudentissimi. Ipsi principes Iudæorum, & magistri in Israël. Maximus eorum Abdia iben Salon. Præterea dictus Abdalla iben seleh. Cui Machumet: Ad salutem ueniunt amice, an in opprobrium? Ad salutem, inquit. Tunc nuncius Dei patruelem suum Haali, filium Abitalib, in occursum eorum egredi iubet, descriptis ex nomine singulorum personis & habitu. Qui cum occurreret, salutat dicens: Salue Abdia iben Salon, & cæteri per ordinem, singulos suis nominibus appellans. Qui admirantes rogãt, quis ei singulos ita discrete indicarit, aut unde præscierit uenturos. Respõdit, se missum à patruele suo Machumet, cũ huiusmodi indicijs. Sequũtur uirũ conferentes inter se de ijs quæ audierãt, non sine admiratione. Cum ergo peruenissent ad prophetam, procedens Abdia iben Salon, ait: Salus super te Machumet. Et ille: Salus, inquit, super eum qui salutem sequitur, & potentiam Dei timet. Cui Abdia: Ego, inquit, Abdia iben Salon, et hi socij mei periti legis nostræ, uenimus legati à populo Iudæorum, exquirendi causa à te loca per legem nostram minus perspicua nobis. Videris enim, prout audiuimus, qui laborem hunc si placuerit, facile absoluere possis. Et ille: Ad temptandum, inquit, an ad inquirendum? Ad inquirendum, ait. Licet igitur, inquit, quantum libuerit, quæras. Tunc ille ex centum quæstionibus principalibus, quas per omnem legem suam exquisite excerptas, scriptas attulerat, primam proponens ait: Dic ergo, si placet, in primis ô Machumet, propheta es, an nuncius? Respondit, Et prophetam & nuncium cõstituit me Deus. Sic enim ait in Alchoram: Partem misi super te, partẽ nõ misi. Et sermo Dei alter: Nec est possibile homini colloqui Deo, nisi per internuncium. Ait, Verum dicis. Dic ergo, legem tuã prædicas, an legem Dei? Respondit, legem Dei. Et ille: quid est lex Dei? Respondit, Fides. Quæ fides? Ait, Nõ dij, sed Deus ipse unus, sine participe. Ego Machumet seruus & nuncius eius, prædicans finẽ, quo sine dubio mortui resurgent. Ait, Verum est quod dicis. Dic itaque si placet,

Abdia Hebr. et Abdalla Saracenis Dei seruum sonat. Aliqui uocant Audiã.

Iudæi referunt ad Machumetum quæstiones obscuras suæ legis.

Mach. nuncius & propheta.

Mach. non suã, sed Dei legem prædicat.

placet, quot sunt leges Dei? Respondit, una. Quid ergo dices de propheti[s] qui te præcesserunt? Respondit: Lex quidem, siue fides, omnium una, se[d] ritus diuersorum nimirũ diuersi. Ait: Ita est, ut dicis. Sed dic deinde, Intra[] bimus paradisum pro fide, aut credulitate, aut pro opere? Respondit, Et tr[i]a hæc necessaria. Et cõtingit tamen, ut si quis ex Iudæis aut Christianis siue g[en]tilibus ad fidem Saracenorum conuersus ante opus morte occupetur, sola f[i]des sufficiat. Sicq́ siue Iudęus, siue Christianus, siue etiam gentilis, omni pi[e]tatis operi satisfaciens, nec id amore Dei, & ipsum & opus eius ignis assume[t]. Ait, uerum est. Sed dic, si placet, misit Deus tibi scriptum? Respondit, si[c]. Quod? Dicit, alfurcã. Cur dictum alfurcan? Dixit, quia discretæ sunt senten[]tiæ & figuræ eius: Nec enim simul descendit super me uerbum Dei, quema[d]modum simul data est lex Moysi, psalmi Dauid, & euangelium Christo. Ai[t], uerum dicis. Dic ergo cõsequenter, quod habet principiũ alfurkan? Respo[n]dit: initium libri, In nomine Dei misericordis & miseratoris. Quid post? Ai[t], abuget, & cætera. Quid est abuget? Respondit: a, deus, b, potentia dei, g, pu[l]chritudo dei, d, lex dei. Præuenit enim Dei pietas iram. Ait ille: id quomo[]do? Respondit: cum enim præ cæteris creatus Adam, primum consurgere[t], sternutauit, dixit, Deo gratias. Quod audientes angeli dicunt, Pietas Dei s[u]per te Adam. Et ille, amen. Quibus dominus, Præcepi orationem uestram. Ait, ita quidem est, ut dicis. Procede ergo, & enumera si placet, quæ sunt i[l]la quatuor genera, quæ Deus proprijs manibus operatus est? Respondit: M[a]nibus quidem proprijs ædificauit paradisum altiorem, plantauit arborem t[u]bæ, plasmauit Adam, scripsit tabulas Moysi. Ait: Et hęc quidem ita, ut dicit[](i)llum ut adiungas, quis tibi indicauerit. Respondit: Gabriel, ex domino un[i]uersitatis. Ait, Ita certe uerum est. tantummodo subiungas, in qua forma, ui[ri] an fœminæ? Respondit, uiri sanè: erectus, nunquam dormiens, neque com[e]dens, neque bibens, nisi laudem & gloriam Dei. Ait, & hoc quoque uerum.

Nũc itaq́ si placet, per ordinẽ exponas, quid est unũ, deinde quæ duo, qu[æ] tria, quæ quatuor, V. VI. VII. VIII. IX. X. & ita per ordinem, usque ad centu[m]. Respondens ait: Vnum quidem Deus, cui nec particeps, nec socius, nec f[i]lius, in eius manu uita & mors, ipse super omnia potens. Duo uero, Adam & Eua. unde par in paradiso, antequam eijcerentur. Tria uero, Michael, Gabriel, Saraphiel, archangeli secretarij deitatis. Quatuor, lex Moysi, psalmi D[a]uid, euangelium, & alfurkan. Quinq́ sunt orationes Dei, quas mihi Deus & populo meo nulli prę cęteris sæculi prophetarum datas, neq́ futuri cuiquam. Sex, dies illi quibus creaturam suam Deus consumauit. Septem, sunt cœli. Sic enim ait in Alchoran: Ordinauit septem cœlos. Octo sunt angeli, qui i[n] die iudicij portabũt thronum Dei. Nouem miracula, miracula Moysi. De[]cem uero, dies ieiunij: quorum tres in itinere peregrinationis, septem in red[i]tu. Vndecim stellę, quas Ioseph in somnio se adorare uidit. Duodecim, men[]ses anni. Tredecim uero, undecim uidelicet stellæ, cum sole & luna. Qua[]tuordecim, candelæ pendentes circa thronum Dei, longitudine quingento[]rum annorum. Quindecim, quoniam Alchoran continuo quidem descendi[t] à summo cœlo usque ad infimum: inde paulatim lapsus est usque ad quintum decimum diem ramadam, sic enim ait Alchoran: Mensis ramadam, in qu[o] descendit Alchoran. Sedecim, sunt legiones angelorum Cherubin circa thro[]num Dei, laudantes nomen domini sui. Decem & septem, nomina Dei inte[]

imum

Vna lex seu fides Dei: sed diuersorum ritus diuersi.

Tria necessaria ad salutẽ, fides, credulitas, opa.

Alfurcan quare dicatur.

Nõ simul Alcorã traditus Machumet. quod in Alcorano tamen sæpe dicitur, & mox inferius huius libri author.

Quatuor Deus suis manibus fabrefecit.

Mysteria numerorum ab uno ad centum. *nus Deus sine filio.*

Quinque orationes Dei.

Dies ieiunij 10.

XIIII. cãdelæ pendẽtes circa thronum Dei.

simum terræ & infernum: quæ si interposita non essent, erumpens æstus inferni totum mundum consumeret. Decem & octo, interstitia inter thronum Dei & aërem: quæ si interposita non essent, claritas Dei totum mundum excæcaret. Decem & nouem, sunt brachia zachæ infernalis fluuij, qui in die iudicij ualido sonitu clamabit, & respondebunt omnes damnati. Viginti, quia uicesimo die ramadam descenderunt psalmi super Dauid. XXI. Nam uicesimo primo die ramadam natus est Salomon, & montes laudauerunt Deum. Viginti duo, Nam uicesimo secundo die ramadam, ignouit Deus Dauid peccatum Vriæ. XXIII. nam uicesimo tertio die ramadam natus est Christus, filius Mariæ, orationes Dei super eum. Vicesimo quarto, locutus est dominus Moysi. Vicesimo quinto, diuisum est mare Moysi, & populo Israël. Vicesimo sexto, dedit Deus tabulas Moysi. Vicesimo septimo, deglutiuit cetus Ionam eiectum naui. Vicesimo octauo, reddidit Deus uisum Iacob, cum afferret Iudas camisiam Ioseph. Vicesimo nono, assumpsit Deus Enoch. Tricesimo, abijt Moyses in montẽ Sinai. Hic interrumpit Iudæus, dicens: Fac breue, optime Machumeth, & expedite. Siquidem mirum in modum cuncta exequeris. Faciam, inquit, quod postulas. Sed ne ante finem quæsiti desistã: Quadraginta sunt dies, quos ieiunauit Moyses. Quinquaginta uero, quia diem iudicij continuabit spacium quinquaginta milium annorum. Sexaginta sunt uenæ terræ singulorum colorum: quæ uarietas si non esset, nulla inter homines foret noticiæ discretio. Septuaginta uiros assumpsit sibi Moyses. Octuaginta ictus debentur inebriato. Nonaginta, quia † angelus missus ad Dauid, ait: Nonaginta oues habebat hic socius meus, & ego unam, quam abstulit mihi. Centũ uero sunt ictus, quibus in adulterio deprehensi flagellantur. Ait, Et habet quidem omnia ita recte, ut sunt, integre executus es. Procede ergo si placet, & expone, quomodo facta est terra, & montes, & quæ eis nomina, & quando fuerũt: Respondit, Deus Adam de limo, Limus autem erat de spuma, Spuma autem de procellis, Procellæ uero de mari, Mare autem de tenebris, Tenebræ uero de luce, Lux de uerbo, Verbum de cogitatione, Cogitatio uero de iacinto, Iacintus autem ex præcepto Esto & fuit. Ait, Verũ est quicquid dicis. Dic ergo, quot angeli præsunt hominibus: Respondit: Singulos homines bini circumstant angeli, alter à dextris, alter à sinistris. Dexter uero benefacta hominis scribit, Sinister malefacta. Ait, Vbi assident homini, aut qualiter: in quo scribunt: Respondit: Super humeros hominis sedent. Calamus, lingua eorum: incaustum, saliua linguæ: Tabula notoria, cor eorum. Ait, Et hoc quoque uerum est. Sed prosequere, si placet: Quid post hoc operatus est Deus: Respondit, Tabulam & calamum. Dic, quam tabulam, & quem calamum: Respondit: Tabulam quidem, in qua scriptũ est quicquid fuit, est & erit, in cœlo et in terra: Calamũ uero, de luce clarissima. Ait, Quem longitudo calami: Respõdit: Lõgitudo quidẽ itineris quingentorũ annorũ, latitudo uero octuaginta itineris annorũ. Octuaginta dentes habet, qui nõ cessabunt scribere, quicquid fit in mũdo, usq; ad diem iudicij. Sic enim ait in Alchoran: Nun uuacalam uua me asturum. Ait, Et tabula unde: Respondit, De smaragdo uiridissimo, uerba eius de margaritis, dorsum eius de pietate. Ait, Quotiens ergo respicit Deus illam tabulã per diem & noctẽ: Respondit, Centum sexaginta, singulisq; respectibus erigit quem uult, & deponit quem uult. Sic enim ait in Alchoran: Quotidie Deus in uoluntate sua. Ait, Nec de his quicquam

Quid inferni prohibeat flammas à terra.

Zacha fluuius infernalis, ut Styx.

Psalteriũ XX. die ramadã traditum Dauidi.

Natalis Christi.

LX uenæ terræ singulorum colorum.

Nõ angelus, sed propheta fuit.

Origo rerum fabulosior quàm in Theogonia Hesiodi.

Angeli duo custodes singulis hominibus, quę annotant in tabula res uniuersas.

Calamus è luce portentosæ magnitudinis.

quicquam, nisi uerum. Procede ergo, & expone, cur cœlum dictum est cœlū: Respondit: Ideo quidem, quia de fumo creatum: fumus uero, uapor maris. Sic enim ait in Alchoran: Vualme am uuægehu. Ait: Quid ergo habet, quod uiride est: Respondit, ex monte kaf. Mons enim kaf ex smaragdis paradisi.

Mons kaf cœlum sustinet.

Qui mons orbem terræ cingens, cœlum sustinet: sic enim ait in Alchorā: kaf uualcoram elmegid. Ait, Habet itaq; cœlum portas: Respondit: Habet, itaq; portas pendentes. Ait, Et portæ claues: Respondit: Et portæ claues in thesauro Dei. Ait, Et portæ unde: Respondit: Portæ aureæ, portarum seræ de luce, claues de pietate. Ait, Vera refers. Sed cœlum istud nostrum, dic unde creatum est: Respondit, Primum de aqua uiridi, secundum de aqua clara, tertium de smaragdo, quartum de auro purissimo, quintum de hiacinto uiridi, sextū de nebula lucida, septimum de splendore ignis. Ait, Neque hoc quicquam nisi uerum. Quid ergo super cœlos septem: Respondit, Mare uiuificum. Ait, Quid deinceps: Respondit, Mare nebulosum. Ait, Prosequere per ordinē usque ad summum. Procedit desuper mare aëreum, desuper mare lapideum desuper mare tenebrosum, desuper mare solatij, desuper luna, desuper sol, desuper nomen Dei, desuper supplicatio, desuper Gabriel, desuper pergamenū rasum, desuper plenū, desuper septuaginta interualla lucis, desuper LXX. milia interuallorum uirtutes, desuper LXX. milia montium, desuper mille facia, in unoquoq; LXX. milia turbę, in unaquaq; turba quinq; milia angelorū, nunquā cessantiū laudare dominū uniuersitatis, desuper addet almunciheid est terminus angelicæ dignitatis: desuper uexillū glorię, desuper interualla de margaritis, desuper interualla gratiæ, desuper interualla potētiæ, desuper interualla diuinitatis, desuper interualla dispensatiōis, desuper scabellū, desuper soliū, desuper domus uniuersitatis. Ait, Mirū in modū cuncta, prout sunt, executus es.

Portæ cœli.
Vnde cœli septem constent.
Maria supra cœlos.
Ordo & gradus uniuersorū.

Sequitur itaq;, ut decernas, si placet, utrū ne fideles sint sol & luna, an infideles: Respondit: Fideles quidē, & obediētes omni mādato Dei. Quid ergo habēt, quod nō ęqualiter lucēt: Respondit: Aequali quidē uirtute & splēdore creauit eos Deus. Euenit ergo, ut incerta esset diei & noctis uicissitudo, quousq; Gabriel præteruolans motu uolitandi, forte ut sic ala sua lunam tetigit, & exinde luna obscurata est. Sic enim ait in Alchorā: Præposui diei & nocti luminaria, & extinxi nocturnum, & illuminaui diurnum. Ait: Cur ergo nox dicta nox: Respondit, Quia nox uelamen maris & fœminę. sic enim ait in Alchoran: Posui noctem uestimentum, & diem uictum. Ait, Et hoc quoq; prout ueritas habet.

Sol & luna fideles.
Causa eclipsis lunæ.

Consequenter itaque, si placet, edissere, quot sunt ordines stellarum: Respondit, Tres. primus, dependentium per cathenas à solio Dei, lucentium usque in septimum thronum: secundus, stellarum quæ & cœlum ornant, & quando diaboli ad insidiandum cœlestibus consilijs subintrare parant, occurrentes fugāt. Sic enim ait in Alchoran: Et cœlum cum eis ornauimus, & diabolis eas obiecimus. Tertius est inspectu angelorū. Ait, Neque hæc uspiam à ueritate recedunt.

Stellarum tres ordines.

Dic ergo, quot intersunt inter nos & cœlum maria: Respondit, septē. Ait, quot uero uenti inter nos & cœlū. Respondit, tres. Primus uentus sterilis, quem emisit Deus ingentē abat. Secundus niger, eleuans mare: & hic exasperabit ignem in die iudicij. Tertius est, qui terris marisq; ministrat. Ait, Neq; hic quicquā nisi uerum. Quot sunt interualla inter nos & cœlū: Vnum planè: quod nisi interpositū esset, omnia terrena cœlestis consumeret ardor. Ait, Et hoc certe uerum. Si solum subiungas, ubi sol:

Maria VII. inter cœlum & terram.

Respondit,

Respondit, In fonte calido, fons uero in colubro, coluber in interuallo, interuallum in monte kaf, kaf autem in manu angeli tenentis mundum usque in diem iudicij. Ait, Verum est quod dicis. Dic deinde, Quis modus deferentium sedem Dei? Respondit: Capita eorum sub sede Dei, pedes sub thronis VII. tanta quidem ceruicis amplitudine, ut si continue uolaret auis, uix mille annis ab una aure perueniret ad alteram. Cornua super capita eorum implicata, uictus & potus eorum laus & gloria Dei. Quorum prima acies, cuius dimidium nix, dimidium ignis, nec tamen uel ignis niuem consumit, uel nix ignem extinguit. Secunda acies, cuius dimidium tonitruus, dimidium fulgur impermixta. Tertia, cuius dimidium gleba, dimidium unda: nec tamen unda glebam diluit, uel undam ebibit gleba. Quarta, cuius dimidium uentus, dimidium aqua, incommota ab inuicem. Quinta, cuius dimidium ferrum, dimidium ignis, inconfusa ab inuicem. Sexta, cuius dimidium aurum, dimidium argentum. Septima, cuius dimidium laus, dimidium gloria. Octaua, de fulgidissimo splẽdore. Ait, Nec hoc quoq; uspiã aliter quàm ueritas habet. Nunc itaq; fiducialiter oro, ne pigeat, exequaris spacium à nobis usq; ad cœlum. Respondit: A nobis quidem usq; ad infimum cœlum, iter quingentorum annorum: tantumq; per ordinem ab unoquoq; ad proximum, & amplitudo uniuscuiusq; itinerum quingentorum annorum: Tot unoquoq; angeli, quod nemo numerare potest, nisi solus Deus. Ait, Et hoc quoq; uerum. Dic itaq; consequenter, quæ aues sunt inter nos & cœlum? Respondit: Aues quædam, quæ nec cœlum neq; terrã unquam attingunt. Ipsæ colubri albi iubas habentes equinas, comas ut coma mulieris, alas ut aues. Oua pariunt super caudas suas, ibidemq; filios producunt, illinc usque in diem iudicij. Ait, Ita quidem uerum est. Dic ergo, mundus iste cur dictus mundus? Respondit: quia mundus iste factus fuit præter aliud sæculum. Si enim cum illo factus esset, perpetuus foret, ut illud. Ait: uerum est, Dic deinde, finis cur dictus finis? Respondit, quia eo resurget omnis creatura. Ait, Ita est. Subiunge ergo, sæculum aliud, cur dictum aliud? Respondit, quia postremum, post mundum istum superstes futurum, cuius nulla similitudo exprimi potest. Nec enim coloni eius mortales, neq; dies eius sub numero. Ait, Similiter & hoc uerum. Sed quid? Aliquid nempe hodie proponam, ubi incidas. Dic ergo si placet, Quis filius patre fortior? Respondit, ferrum. Quid ferro? ignis. Quid igne? aqua. Quid aqua? uentus. Ait, & hæc omnia uera. Nec cesses, sed dic consequenter: Adam cur dictus Adam? Respondit, quia creatus de limo terrarum omnium, non unius. Si enim de uno creatus esset, nulla esset inter homines noticiæ discretio. Ait: Ita est: dum subiungas, Cum factus fuit Adam, quà intrauit spiritus in eo? Respondit, per os intrauit inuitus, & per os exiuit. Ait, Quid ergo dixit, ei Deus? Respõdit, Habita tu & cõiunx tua paradisum: Comedite & bibite, tantum ne huic arbori appropinquetis. Ait, Quæ nam fuit arbor illa? Respõdit, arbor tritici. Ait, Quæ forma arboris? Respondit, septem spicas habebat. unam rapuit Adam, in qua erãt grana quinq;, de quibus duo comedit Adam, duo dedit Euæ, quintum detulit secum. Ait, Quantum fuit granum? aut quid inde fecit? Respondit, Magis fuit ouo, quod ubi in sexcentas particulas comminuisset, produxit ex eo cuncta seminum genera. Ait, Quà receptus est paradiso expulsus? Respondit: Adam in India, Eua in Nubia. Ait, Quid induebant? Respondit, Adam

Sol in calidõ fonte sedẽ habet. et alia lõge absurdißima.

Vehiculũ Dei, nõ quale Ezechielis.

Interualla cœlorũ, cõtra demõstrationes astronomicas.

Aues inter cœlum & terram.

Aliquid factũ ante hunc mundum.

Aenigmata, nõ qualia Hiram Solomoni proposuit.

De hominis formatione fabulatur.

Arborẽ sciẽtiæ boni & mali, dicit arborem tritici.

Adã eiectus paradiso peruenit in Indiam, Eua in Nubiam.

tria folia de paradiso, Euam coma cooperiebat. Quã ergo cõuenerunt? Respondit: In Arafe. Ait, Vter de altero factus? Respondit, Eua ex Adã. Vnde est quod mulier operitur? Ex costa eius sinistra. nam si à dextra, æque fortis esset. Ait, Quis habitauit terram ante Adam? Respondit, Primum diaboli, deinde angeli, post angelos Adam. Inter diabolos & angelos septem millia annorum, inter angelos et Adam M. anni. Ait, Rem omnem ut gesta est narras. Sed de his satis est. Transeamus ad alia: & dic si placet, Quis incœpit peregrinationem? Respondit, Adam. Ait, Quis rasit caput ei? Respondit, Gabriel. Ait, Quis circũcidit Adam? Respondit, ipsemet. Ait, post Adam quis circuncisus est? Respondit, Abraham. Ait, Et hæc quidem manifesta sunt. Habemus alia. Dic si placet, Quæ nam est terra, quam semel uidit sol, nunquam deinde uisurus usque ad finem sæculorum? Respondit: Quando mare diuisit Moyses, denudatus est fundus pelagi, quem tunc uidit sol, post reditum undarum amplius non uisurus. Quid ergo uidetur Abdia, ne reperis hæc in lege tua? Et ille, Nec hæc quidem, nec multa alia, quæ pectus mihi ministrat. Age, Dic deinde, quæ nam est domus habens duodecim portas, per quas duodecim portiones exeunt, duodecim cum generationibus? Respondit, Rupis illa, quam percussit Moyses, aperuit duodecim portas, & emisit duodecim fontes, per duodecim tribus Israël. Ait, Verum dicis. Sed dic, cui terræ locutus est Deus? Respondit, Monti Synai præcepit, ut eleuaret Moysen usque ad cœlum. Ait, Bene dicis. Dic deinde, qui uiuit, nec habens spiritum? Respondit, Nox. nec enim spiritus uenit usque ad mane. Ait, Hoc quoque rum. Age ergo, quid in primis lignum, postea cum spiritu? Respondit, Virga Moysi nunc lignum, nunc serpens. Ait, ita est. Nunc itaque refer, si placet, Quæ fœmina ex masculo tantum, & quis masculus de fœmina tantum? Respondit, Eua ex Adam solo, Christus ex Maria uirgine? Ait, ita quidem refers, ut uerum est, dum subiungas, Quæ sunt terra illa, quæ sine uiri commixtione edita fuerunt? Respondit, Adam, aries Abrahæ, & Iesus Christus. Ait, uerum est. Dic deinde, quod sepulchrum motum est cum sepulto? Respondit, Cetus cum Iona. Ait, uerum est. Dic ergo consequenter, qui sunt illi illi duo, quorum sepulcra ignorantur? Respõdit, Abitabil, & Moyses. Ait, Id quomodo? ut breuiter de utroque exponas. Respondit: Ibetabil quidem cum mortem præsentiret, iniunxit, ut post obitum camelus superposito funere suo impelleretur ad eundum, quocunque sors duceret, euntemque sequerentur, quousque sponte procumberet. Sic facto, ubi funus ab Ibetabil deferens camelus procubuit, fodiendo repertum est monumentum, quod Noe præparauit Abitabil. Sepulto itaque amissus est locus, nec unquam postea repertus. Moyses uero cum solus per desertum uagaret, forte sepulcrum uacuum & apertum inuenit, recte ad quantitatem suam effossum. Quod admirans, incœpit ad propriam staturam metiri. Interea angelus mortis aduenit ad interficiendum Moysen. Quem cum cognouisset Moyses, quæsiuit dicens: Ad quid uenisti? Respondens, missus sum pro anima tua. Cui Moyses, Qua ergo putas eam eripere? per os enim non poteris, quo locutus sum Domino: neque per aures, quibus audiui uocem Domini: neque per oculos, quibus faciem domini uidi: neque per manus, quibus donum Dei recepi: neque per pedes, quibus montem Synai conscendi. His auditis, abijt angelus, formaque mutata, attulit pomum de paradiso, quod cum olfaciendum porrigeret,

Diabolos et angelos ante Adã incoluisse terrã.

Adã peregrinationem ad Mecham cõstituit. Idẽ rasus, uideli cet ut Machumet, et circumcisus.

Aenigma de mari rubro.

Subdola cauillatio in diuinam legem.

In Alcorã scribitur, ut Moses cum famulo nauem repererit.

Aenigma de nocte.

Aenigma de baculo Moysi.

Aenigma de Eua & Christo.

Aries Abrahæ sine parente editus.

Aenigma de Iona.

Sepultura Abitabil.

Sepultura Mosis & mors fabulosissima.

geret, recepit Moyses. Cumq; naribus apponeret, arripuit eum angelus per nares, per quas tanquam emungens animam eius extorsit. Quo facto, remansit corpus eius in sepulchro, nemini unquam reperto. Ait, ita quidem factum est, ut dicis. Sed dic quis ignis comedit & bibit, & ex quo extinguitur, non accenditur usq; in diem iudicij? Respondit, Ignis in corpore humano, uictu sustentatur, & anima abeunte extinguitur. Nec antequam illa redeat, accendetur. Ait, Et ita uerum est. Dic deinde, quid paruum semper, quid magnum semper? Respondit, Lapilli, & montes. Ait, bene est. Sed dic, ubi est medium terræ? Respondit, In Hierusalem. Inde namq; dispersæ sunt gentes, & illic congregabuntur. Ibi erit pons et statera super infernum, quod apportabunt illuc septuaginta millia angelorum per totidem tenaces. Ait, Et ita est. Sed quare Hierusalem dicta domus benedicta? Respondit, quia in directo cœlestis Hierusalem, quodq; locutus est ibi Deus & angeli cum patriarchis & prophetis: deditq; ibi Deus Moysi præcepta tria millia quingenta quindecim. Ait, Et ita constans est. Dic deinde, quis humor sit neq; de cœlo, neq; de terra? Respondit, sudor animalium laborantium. Ait, bene dicis. Sed memora, si placet: quomodo facta est nauis? Respondit, Nauem incœpit primus Noë: claues dedit Gabriel: intrauitq; Noë cum filijs, & procedēs ex Arabia super Meccam, circuiuit septies. Inde nauigās super Hierusalē, & eam septies circuiuit, peruenit in montē Iudææ, ibiq; decrescentibus undis, hærens resedit. Ait, quidem ita est. Dic ergo, ubi fuit interim Mecca? Respōdit, Assumpsit eam Deus in cœlum, Hierusalem uero cōmisit monti Abikobez, & seruauit eam in uentre suo. Ait, Omnia quidē ut gesta sunt, exponis. Dic ergo, Quæ ratio, quod qui nascitur similis est patri, aut matri, eorumúe parentibus? Respōdit, Quum superat uoluptas uiri uoluptatem mulieris, trahit conceptus similitudinem patris, eiusq; parentū: Sic in parte altera, superante mulieris libidine. Ait, Et hoc uerum. Expone consequenter, punit Deus quenq; sine ratione? Respondit, non. Ait, Et filijs infidelium quid faciet? Respōdit, Venient in die iudicij filij infidelium ante faciem Dei, & dicet eis: Quis est dominus uester? Dicent, Tu domine, qui creasti nos. Cui ergo seruisti? Quem adorasti? Domine noster, neq; aurium, neq; linguæ officio uti, neq; nuncium tuum sequi potuimus. Dicet eis, Faceretis ergo aliquid si præciperetur uobis? Dicent, Digne domine noster & iuste, quicquid præcipere placet. Tunc effluere præcipiet unum de fluuijs inferni, & dicet eis: Insilite in gurgitem istum. Hinc ergo qui obedierint, illæsi exibunt, & in paradisum transibunt: qui uero renuerint, ibunt cū patribus suis in infernum. Sic enim ait in Alchoran: Qui obedierint, erunt in paradiso, qui renuerint, in inferno. Ait, Vere ita est. Sed uellem, si est aliqua horum similitudo, eam mihi exprimeres. Respondit, Ita. Nam & fidelium filijs, si qui nascuntur cæci, surdi, muti, eadem fit quæstio. Ait, ita quidem uidetur, dum consequenter exponas, Quomodo soluetur terra? Ignis terram diriget in cinerem. Cinerem aqua diluet. Ait, Ita est. Sed montes unde exierunt? Respondit, de monte Kaf: fixitq; eos Deus palos in terra. Sic enim ait in Alchoran: Posui terram planam, & montes palos terræ. Ait, Verum dicit. Dic cōsequenter, quid nā restat sub his septem terris? Respondit, Bos. Ait, & pedes bouis super quid? Respondit, super lapidem album. Ait, quæ forma bouis? Respondit, caput

Aenigma de calore hominis uitali.

Aenigma de lapillis seu calculis & mōtibus.

Hierusalē umbilicus orbis.

Item cur domus benedicta.

Apud Hierusalem præcepta Moysi data, quum nūquam adierit.

Aenigma de sudore.

Mecha seruata per diluuiū in cœlo, et Hierusalē in monte Abikobez.

Causa formæ in liberis, et similitudo parentū.

Infideliū filij liberabuntur in die iudicij, si obedientes Deo insilierint flumen.

Vt terra soluenda.

Vnde montes.

Sub terris septē bos portentosæ magnitudinis & formæ.

eius in oriente, cauda in occidente. Ei quadraginta cornua, & totidem dentes, à cornu ad cornu iter mille annorum. Ait, Et sub lapide, super quem stat, quid? Respondit, Mons cui nomen Zohot. Ait, Cuius hic mons? Respondit, inferni. Ait, Quæ ei amplitudo? Respondit, Itineris mille annorum. Huc ascendet omnis turba infidelium. Cumque uerticem consederint, omnis intremiscet mons, omnemque turbam deijciet in profundum inferni. Sic enim ait in Alchoran, Sourhicubu azohot: quod est, destruet eos zohot. Ait, uerũ est, quod dicis. Sed quid sub monte? Respondit, Terra. Quod est ei nomen? Respondit, Vuerelea. Quid sub ea terra? Respondit, mare. Quod est ei nomen? Alkasem. Et quid infrà? ut omnia per ordinem edisseras. Respondit, terra Aliolen, infrà mare Zere, infrà terra Neama, infrà mare Zegir, infra terra therib, infrà alia terra Agiba, alba ut lac, redolens ut muscus, mollis ut crocus, lucida ut luna. Super hanc congregabit Deus omnes iustos. Sic enim ait in Alchoran: In die illo mutabit terram pro alia terra. Infrà hanc mare Alknitar: Infrà piscis nomine albehbut, cuius caput in oriente, cauda in occidente. Super cuius dorsum terræ & maria, tenebræ, aër, & montes usque in finem sæculorum. Infrà piscem, uentus piscem substinẽs, infrà mons, infrà tonitruus, infrà fulgur. Sub his mare sanguineum, infrà infernus conclusus, infrà mare igneum, infrà mare opacum, infrà mare po*, infrà mare nebulosum, infrà laudes, infrà glorificatio, infrà solium, infrà tabula, infrà calamus, infrà maius nomen Dei. Et quid infrà? Respondit, Infinita quærendo prosequeris Abdia. Quis ultra potest? Præter quod æqualis est undique uersum omnipotentia Dei. Ait, Res mira. Nihil quidem aliter quàm di- uel opinari uideris. Sed prosequere deinceps si placet, & dic. Quæ sunt tria quæ de paradiso in hunc mundũ uenerunt? Respõdit, Mecha, & Iesrab, et Hierusalẽ. Ait, Verũ dicis. Dum subiungas, quæ quatuor in hoc mũdo ex inferno? Respondit, Vastat ciuitas ægypti, secunda Antiochia Syriæ, tertia Ehberam Armeniæ, quarta Elmeden Chaldææ. Ait, Et hoc quoque uerum. Consequenter ergo metire mihi orbem. Respondit, Orbis quantitas iter unius diei. Ait, Quomodo? Respondit: Totum enim sol ab ortu suo usque ad occasum permeat. Ait, Argute quidem hoc animaduertisti.

Mons zohot in inferno.
Alkasẽ mare.
Alknitar mare.
Piscis maximus sustinens terrã & mare.
Mirũ Chaos potius, quàm ordo atque digestio partium mundi.
E paradiso prodierunt oppida tria.
Ex inferno quatuor urbes.
Orbis ambitus iter diei unius.

Nunc itaque si placet, quoniam summa & infima uides, paradisum oro, & quæ incolis eius uita, planè mihi describas. Respondit, Quia cõuenienter & ex ordine quæris, placet, dum attẽtus assis. Paradisi namque solum aureũ, smaragdis & hyacinthis crebro interpositis distinctũ, omni fructifera consitum arbore, decurrentibus per amœna fluentis. Quorũ alia quidem lac, alia mel album, alia uinum purissimũ fundunt. Dies enim mille annorũ, annus quadraginta milliũ annorũ. Quid ergo? Nunquid nõ ita beatitudini sufficere uidetur? Ait, Quinimo, & uere uideri poterit, dum incolarũ eius habitum & usum exequaris. Respondit, Incolis quidẽ eius, quicquid desiderari potest, statim aderit. Omni siquidẽ colore uestientur, præter nigrũ: Qui color neminem illic attinget, excepto †præcone modò, qui ob insigne huius uitæ meriti propriũ colorem singulari priuilegio retinebit. Perfecti omnes in statura quidem Adæ, in forma uero Iesu Christi, nunque incrementũ aut detrimentum aliquod patientes. Ait, Hæc quidẽ ita uere sunt. Assume iam de uictu & uoluptate eorum, à primo introitu incipiens. Respondit, Primum quidem in-

Paradisus iuxta somnium Machumetis.
† Præco, id est Machumet, insignis in paradiso singulari uestitu.
Incolæ paradisi statura Adæ oẽs & forma Christi. In Alcoran tamen aliquoties pueri indicantur.

gressu

gressis uescẽdum proponitur iecur piscis albehbut, cibus quàm ultra mirari possis delectabilis. Succedunt fructus arborum, potusq́ defluentis paradisi, deinde quicquid affectarint, præsto erit. Ait, Dic ergo, cũ quicquid influit, et effluere necesse habet, nõne ut comedẽt, sic & iam egerere oportebit? Respõdit, Nõ sequit. Nã & infans in utero dum uiuit, uescitur, nec tamẽ egerit. Et quàm cito egerere incipit, mortalitatis legem subit. Quæ & illos, si egererẽt, necessitas cõsequeret. Si quid tamen superfluit, id per sudorẽ exit, odorẽ musti fragrãtem. Ait, Bene quidem, & discrete huic obiectioni respõdisti, dum subiungas, etiã'ne panem & carnes comedent, ut fructus & cætera? Respondit, Planè quidem quicquid gestierint, oblectamenta tantũ, nõ fame præter illicita: quæ nec ipsis placebunt. Ait, Quæ'nã? Respondit, uerbi gratia, caro suilla. Ait, Beasti me, optime Machumet. Eã siquidẽ & nobis Iudæis, & scio nõ sine causa, prohibuit Deus: quàm uelim, ni pigeat, per Deum obsecro inter cætera, dum locus est, edisseras. Respondit, Placet, dũ studiosus ades. Nã Iesus Christus, dum rogaretur à discipulis, ut modũ arcæ Noë, habitũq́ superstitis in ea generis humani exponeret, tacitus rogantes audiens, formulã ex luto inter manus suas confectam iecit humi. Et ait, surge in nomine patris mei. Et surrexit homo canus. Cui Christus, Tu quis es? Respõdit, Ego Iafeth filius Noë. Cui Iesus, Ita'ne canus mortuus es? Respondit, Nequaq́. Sed in hac ipsa hora, putans me ad diem iudicij surgere, metu canus effectus sum. Præcepit ergo Iesus, ut omnem historiam arcæ discipulis rogantibus exponeret. Tunc ille rem omnem à primordio narrans, ordine peruenit ad locũ, ubi cum secessus inquit pondere egestionis arcã inclinaret, timuimus ualde. Cõsuluit itaq́ pater Deum. Cui Deus: Adduc, inquit, elephãtem, & uerte posteriora eius super locũ. Et fecit. Vbi ergo elephas fimum suum hominũ egestioni iniecit, surrexit sus grandis. Satis'ne uidetur ergo causæ Abdia, uitãdi animal immundum? Ait, Certe satis: Dum prosequaris, quid profecerit hac necessitate editus. Respondit, Quæ cum omnem (inquit) massam illã rostro fossorio dispergeret, cõceptum insuetis naribus fœtorem efflans, murem edidit. Qui deinde tum tabulas indesinenter roderet, consulto pater Domino, leonem in fronte percutit. Leo concitus, flatu anhelo cattum naribus eiecit. Hic Iudęus: Bene, inquit, omnia. Sed hoc satis, ne à proposito longius digrediamur. Et quoniã de uictu incolarum paradisi plene exposuisti, restat, ut de uoluptate eorum prosequaris. Et illud primum, quoniã comedent & bibẽt, si etiam misceantur illic mulieribus, idq́ qualiter, & qua lege. Respondit, Si ullum oblectamenti genus deesset, beatitudo minime plena esset. Frustra ergo deliciæ adessent, si uoluptas deesset. Quinimo si quicquid uolunt, præsto est, & quascunque, & quomodocunq́ uolunt habent, & qualiter, & ubi, & quando, & quantum, & quotiens uolunt, sine mora & difficultate, ita quidẽ, quod quas hic uxores habuerunt fideles, habebunt & illic, cæteræ, cõcubinę erunt. Ancillarum uero non erit numerus. Ait, Optime quidem & ad unguem omnia. Sed illuc recolens, quod dicis, præter illicita: cum illic uini fluenta describas, quæro quid'nam operis illic habeant, si uinum illicitum est? aut si licitum est, quid tibi causæ assumis in hoc sæculo uini prohibendi? Respondit, Adeò quidem argute quæris, ut necessariò una quæstione geminã responsionem extorqueas. Vtrũq́ ergo exponam, & illic esse licitum, & hic illicitum. Erãt enim angeli duo Arot & Marot, missi olim à Deo de cœlis in

Esus piscis ex fabulis Iudæorũ de Leuiathã.

Causa, cur à porcina carnẽ abstinendũ, plena stoliditatis et blasphemiæ.

Si patrẽ appellat, cur uos negatis filium.

Vnde mures.

Vnde catti.

Etiã cõcubitus in paradiso, & tales quidẽ, ut pleraq; prostibula uideantur uerecundius habere.

Causa, ob quam à uino abstinetur. Aliã tamen reddit ipse Machumet in Alcoran.

terram, gubernando & instruendo generi humano, tribus his interdictis, n[e] occiderent, nec iniuste iudicarent, nec uinum biberent. Multo itaque tempor[e] sic habito nocti iudices essent per uniuersum orbem, uenit eis die quodam mulier præ cunctis fœminis omnino pulcherrima, causam habens aduersu[s] maritum. Quæ ut parti suæ accommodaret iudices, inuitauit ad prandium. Sequuntur. Illa satagens, cōuiuantibus inter epulas & pocula uini apponi[t]. Adstat ministrans, offert crebro, instat ut sumant. Quid plura? Vicerun[t] blandiciæ mulieris. Inebriati poculis, in hospitam formosam incaluerun[t], uicti, accubitum postulant. Spondet ea conditione, dum alter uerbum do[-]ceat, per quod ascendebant cœlos: alter, per quod descendebant. Placet con[-]dictio. Cum ergo didicisset, eleuata est subito, & ascendit cœlos. Quod cum uideret Deus, explorata causa, posuit eam luciferum, pulcherrimā inter ste[l-]las, ut fuerat inter fœminas. Illis autem in iudicium uocatis, proposuit eis D[e-]us, ut eligerent inter pœnam huius sęculi & pœnam alterius. Elegerunt hā[c]. Depensi sunt ergo per cathenas ferreas, demissis capitibus in puteo beb[el] usque in diem iudicij. Quid ergo Abdia? Nonne sufficiens uidetur causa c[ur] & illic licitum sit uinum, & hic illicitū? Ait, certe satis, & meritò. Sed quoni[am] hæc ad plenū exposita sunt, uellem si placet, ut etiā de inferno breuiter pe[r-]curras. Recte postulas, & ita faciā. Inferni siquidē solum sulfureū, fumosum, crebra pice intersertum. Ipse totus flammis teterrimis æstuans. Sunt in eo l[o-]cus & putei profundissimi, pleni pice feruente, suppositis flammis sulfure[is], quibus quotidie immerguntur damnati. Sunt illic & arbores, quarum fr[u-]ctibus uescentur: quo cibo nihil grauius in toto mundo excogitari pote[st]. Ait, Bene omnia exponis, si interseras, ubi est ille, quem Deus euocabit p[ost] diem iudicij? Respondit, in medio uallis inferni, in ualle gurges, In gurgit[e] puteus, in puteo arca, in arca uictus cathenis, astrictus compede, spe con[-]stans, per mille annos incessanter misericordiam appellabit. Ait, Quid erg[o] faciet ei Deus? Respondit, Post mille annos adduci faciet eum, & dicet e[i], Quid tibi uis miser, qui aures meas inquietare non desinis? Quæ te fiduc[ia] ducit? Quo merito speras? Respondet gemens, Domine Deus meus, eg[o] non habeo Deum nisi te, qui misereatur mei. Tu satis habes præter me, u[bi] iram tuam uindices. Miserere mei Domine, miserere mei. Ait, Quid tunc? Respōdit, eum reddi inferno. Adducetur, nec adhuc inuocare misercordi[am] Dei cessabit. Misertus tandem misericors miserator, eripi præcipiet eum. Cumque pice nigrior eum infernalis calor tangat. Interrogabunt angeli, qua[-]liter paradisi incolis misceri possit? Tunc lauari præcipiet eum Deus in font[e] aërio, & fiet albus totus, præter maculam in fronte. Mundatus ergo incede[t] per paradisum, in publico conspectu omnibus uocabulis. Hic ergo assigna[-]bunt eum in inuicem omnes uidentes, ereptumque inferno, quasi imprope[-]rando hincinde murmurabunt. Ille uerecundus usque adeò pudore supera[-]bitur, quousque dicat, mallem inferno reddi, quàm huiusmodi probra longiu[s] ferre. Dicet itaque misericors miserator angelis suis, ut iterum eum in eodem fonte quinquies lauent. Quod ubi fecerint, auferetur nota de fronte eius, fi[-]etque similis paradisi incolis, & ita cessabit opprobrium. Hæc sunt quæ te d[e] inferno quæsisse opinor Abdia. Procede si quid superest. Ait, Omnia quid[em] ita ad unguem executus es, ut nullum penitus intermiseris nodum.

Metamorphosis fœminæ uenustæ in stellam Veneris.

Inferorum descriptio.

De liberato ex inferno fabula absurdißima.

Nunc

Nunc itaq; per Deum tuum obsecro, ut quoniam cuncta tibi quasi præ manibus, diem iudicij planè mihi describas. Respondit, Placet, dum attentus adsis. In die illo mandabit Deus angelo mortis, ut omnem creaturam spiritum habentem interimat, tam angelos omnes, & diabolos omnes, quàm homines, aues, pisces, beluas, & pecora. Sic enim ait in Alchoran: Omnia mortua præter Deum. Post hæc uocabit angelum mortis, dicens: O Adreiel, est'ne quid superstes ex omni creatura mea? Dicet, Nihil domine mi, præter me seruum tuum imbecillem. Tunc dicet ei, Quoniam omnem creaturam meã occidisti, abi hinc inter paradisum & infernũ, & occide postremo teipsum, ac morere. Abibit infelix, atq; in præscripto interuallo proiectus humi, & alis suis inuolutus, seipsum suffocabit, cum tanto quidem mugitu, qui & cœlestes spiritus & terrena animalia si uiuerent terrore exanimaret. Stabitq; totus mundus uacuus per quadraginta annos. Post hoc cœlum & terram pugno continens dicet: Vbi nunc reges & principes & potentes sæculi? Cuius est regnum, & imperium, atque rerum potentia? dicite, si ueridici estis. Et his uerbis ter repetitis, suscitabit Seraphielem, & dicet: Accipe tubam hanc, & descende in Hierusalem, & clange. Tunc accepta Seraphiel tuba, cuius longitudo itineris quingentorum annorum, stans in Hierusalem insufflabit tubam, exin tus omnes animas iustas & iniustas inibi interim seruatas. Animæ euolantes in omnem terram, quæq; ad corpora sua, ubicunq; sint dispergentur, atq; ad primum hunc sonitum omniũ ossa congregabuntur. Transactis quadraginta annis iterum sonabit. Ad quem sonitum ossa, carnem, & neruos assument. Atque inde post quadraginta annos ubi tertio sonu erit, omnes animæ corpora sua induent. Sic facto, ignis ab occidente accensus, omnis creatura Hierosolymã agitabit. Quò cum omnes peruenerint, cessabit. Hic ergo ubi per quadraginta annos in sudore suo natauerint, expectãtes iudicium, tot tandem miserijs affecti appellabunt Adam, sic dicentes: Pater Adam, pater Adam, ad quid nos genuisti? huiusmodi scilicet miserijs, & tormentis? Ita'ne pater filios sub incerto fine, inter spem & metum fluitare pateris? quinimo Deum ora, ut planè finiat de nobis qcquid inter paradisum & infernũ facturus est. Respõdebit Adã, & dicet: O filij filij, scitis ut suadente diabolo inobediẽs præcepto Dei extiterim, quæ causa, ut indignus hoc habitus officio, uel huiusmodi præsumã. Sed ite ad Noë. Cõuersi ad Noë, dicẽt: Intercede pro nobis, electe Dei pater Noë. Respõdebit Noë dicẽs: Feci quod potui, saluaui uos in diluuio. Hic nihil mihi superest officij. Sed ite ad Abrahã. Appellabunt Abrahã, dicentes: Pater fidei & ueritatis, pater Abraham, respice nos miseros, & miserere. Quibus Abraham: Quid à me petitis? Non recolitis, ut diu uagabundus idololatra incircuncisus errauerim? Non sufficio. Sed appellate Moysen. Appellabunt Moysen, dicentes: Audi nos electe nuncie Dei, & propheta, famule Dei Moyses. Quibus Moyses: Quẽ appellatis? Nonne legem uobis dedi, miraculis confirmaui, nec tamen credidistis? Si mihi credidissetis, facere possem quod postulatis. Sed ite ad Iesum Christũ. Cõuersi ad Christũ, dicent: Iesu Christe, spiritus, uerbũ et uirtus Dei, moueat te pietas tua, & intercede pro nobis. Tunc dicet eis Iesus: Quod à me petitis, ipsi amisistis. Missus quidem fui uobis in uirtute Dei, & uerbo ueritatis: uos aũt aberrastis, & me plus quàm ego prædicauerim uobis, Deum

Adreiel angelus mortis.

Vt nouißime mors abolebitur.

Seraphiel tuba mortuos excitabit.

Adã, Noë, Abrahã, Mose, negantibus patrociniũ in die iudicij, res peruenit ad Iesum Christum, postremo ad Machumet.

Abrahã pater fidei & ueritatis.

Christus, spiritus, uerbum, & uirtus Dei.

Scopus primarius diaboli in omni doctrina, obscurare gloriã filij Dei, & occulere mysterium æternum ueræ salutis.

In Alcorã Christo tribuitur etiã patrociniũ.

uestrum fecistis. Hoc itaq; beneficium meum amisistis. Sed ite ad ultimum prophetarum, hunc significans, cum quo loqueris Abdia. Ad quem conuer si dicent: O nuncie fidelis, & amice Dei, quàm male quidem peccauimus. Exaudi nos pie propheta Dei, spes una superstes. Nam post te, in quo sperabimus? Exaudi nos, potentia, tibi à Deo collata. Aderit itaq; Gabriel: nec inpotentem sinet amicum suum uoluntatis suæ. Procedent socij ante faciem Dei, dicetq; eis Deus: Scio ad quid uenistis. Absit itaq;, ut fidelis mei uotum in aliquo quassem. Hic ergo ponte facto super infernum, ad caput pontis aderit statera: qua libratis uniuscuiusque factis, ambulabunt super pontem. Salui ergo transibunt, damnati in infernum decident. Quære deinceps Abdia, quid placuerit. Et ille, Proh dolor, quæ me hucusq; dementia tenuit, ut uerum luce clarius non uiderem. Sed quoniam omnia tibi pro uoto modo occurrunt, procede. Nunquam enim hæc audire fatigarer. Enumera ergo acies populorum in die illa, & discerne fideles atque infideles. Respondit, Erunt acies omnium hominum, CXX. è quibus tres tantum fidelium, reliquæ omnes infidelium: Eritq; longitudo uniuscuiusq; aciei itineris mille annorum, latitudo uero quingentorum. Ait, Vere ita est, ut dicis. Conclude postremum hoc, quod cum omnes creaturæ in eum modum, quo descripsisti, inter utramque regionem diuisæ fuerint, quid fiet de morte? Respondit, Mutabitur mors in arietem, & adducent eam inter paradisum & infernum. Eritq; magna inter utriusq; regionis incolas dissensio. Nam populus paradisi metu mortis necem machinabitur. Infernales uero spe mortis, superstitem fore cupient. uincet populus paradisi, & mortem inter paradisum & infernum occident. Hinc Iudæus exclamans, ait, Vicisti optime Machumet, siste, & recipe confitentem me. Ego credo, & uideo, quia non sunt dij, sed Deus unus omnipotens, cuius uere tu nuncius & propheta.

Mors in arietẽ mutabitur.

EXPLICIT doctrina Machumet, quæ apud Saracenos magnæ authoritatis est, licet ibi multa mẽdacia sunt, & multa ridiculosa.

DE GENERATIONE MACHVMET ET NVTRITVRA EIVS. QVOD TRANSTVLIT HERMANNVS DALMATA

Scholasticus ſubtilis & ingenioſus, apud Legionentem *Hiſpaniæ ciuitatem.*

Quiſquis ſcripſit apud Arabes de natalibus & educatione Machumetis, dignus eſt author illo quem ſtudet mendacijs inter diuos ponere. Eſtq; uel ob hoc digniſsimum ſcriptum quod legatur, ut euidentius cernatur, quibus hominibus ad ſuam religionem opus ſit ſomnijs, & reuelationibus, & confictis miraculis: quibus nituntur præcipue inter Chriſtianos, qui uolunt deiculi haberi. ut qui libris conformitatum, & id genus commentis impudentiſsimis, ſua miſerè fulciunt.

Genealogia Machumetis.

Liber generationis nuncij Dei Machumet, oratio Dei ſuper eum, & ſalus, ab Adã & Eua per ordinẽ parentũ utriuſq; ſexus, uſq; ad tempus quo produxit eum Deus perfectũ, gratioſum, & idoneũ ſibi. Cuius authores per ordinẽ, primus Kabalachbar, deinde Abnabdalla Machũet filius Eize. Poſt hũc Abnalmutarreff, Abderachin filius Eize, deinde Abuzaid filius Elearab. Poſt quem Abumachumet, Alabez filius Abdalla. Sicq; Alfald filius Iahtar atq; Abulambez. Deinde Ezerigi filius Fulenum. Poſt quẽ Machumet Abhalati. Poſtremus filius Zaid Abnamar.

Abnalmutarreff.

Primus igitur Kabalachbar, ſequentium omnium teſtimonio, cum in ſcripturis prophetam hunc ſæculo naſciturum ſtudioſe didiciſſet, omnẽq; hiſtoriam uiri aſtrologico teſtimonio approbaſſet, Ecce ſæculorum ſerie in ipſis diebus ſuis uirum natum audit, in ciuitate Arabiæ Iereſab, omnia prouidentiæ ſuæ ſignacula præferentem. Celebri deinde fama, frequentiq; teſtimonio motus, hominem adit. Quem undique uerſum perſpiciẽs, omnẽq; modũ eius & cõuerſationẽ obſeruans, ita quidẽ ut ipſas etiã corporis notas eaſdẽ quas præſignauerat, reperiret, ut in fronte maculã, inter ſcapulas huiuſmodi characterẽ, hunc ipſum Machumet eſſe plene dephrehendit. Quod deinde ut etiã ſeculorũ ſerie diuinaq; diſpoſitione eũ probaret, incipiens ab Adã & Eua uſq; ad Machumet ordinẽ gñrationis eius, à magiſtro ſuo Rabelmehdi acceptã, in hũc modũ exponit.

Scripturæ de uenturo Machumet.

Propago prophetarum.

CReator Deus omnipotens, ut primũ Adã creauerat, cõſurgentis recẽs cerebrũ ſubito cõtremiſcens ſonuit naturaliter, quaſi frondes uento cõmotæ. Quod ſtupenti Adæ, dñs inquit, Quẽ miraris? Adã ſignũ eſt prophetarũ & nunciorũ mandatiuũ. Hoc ergo lucis ſemẽ uirtutis meæ dono cõceptum, nõ niſi dignis lũbis, mundæq; uuluæ cõmendabis. Fuit itaq; lux naſcituri ex eo prophetę Machumet, omnibus dieb. reſplendẽs ex facie Adã tanq; ſol in rota circuli ſui, aut luna in nocte plenilunij. Quotieſcũq; etiã aggreſſurus erat lauari & mũdari caſtigabat, dubius qua hora dñs ſemen lucis ex eo ꝓmoueret. Obſeruabat ergo Eua præcepta mariti, quouſq; cõcepit Seth, patrem prophetarũ & caput nunciorũ Dei. Qua ipſa hora lux ſplendẽs, à facie Adam migrauit in faciem Euæ. Fuitq; exinde Eua cunctis diebus in formæ decore,

Ab hæreſi Sethiana acceptũ eſt, quæ dixit oẽs prophetas à Seth originẽ ducere.

decore, lucis que splendore addens usque adeò, quod & aëris terræ que animantia uultus eius nitore admirata stuperent. Stupens & ipse Adam, se à tactu grauidæ cohibuit. Singulis itaque diebus angeli salutantes ad ueniunt, odores paradisi afferentes, quousque genitus est Seth solus. Nam præter Seth omnes partus Euæ gemelli fuerunt, singuli ex masculo & fœmina. Nascens itaque Seth, maternæ lucis splendorem propria facie præfert, matre exuta. Posuit que Deus inter infantem & satanam terminum, quem transire nequiret usque ad septem annos. Stetit que lux erecta inter cœlum & terram, per quam angeli super Seth descendebant. Præco etiam super thronos audiebatur, cunctis diebus clamans: Gaude terra, & exulta, digna luce Machumet. Super eum oratio Dei & salus fuit. Itaque lux illa resplendens à facie Seth cunctis diebus, quousque appropinquaret terminus Adæ. Adam uero uidens imminere sibi terminum, acceptum manu filium Seth ducit ad locum oratorium, sic que affatur: Quæ seruanda commendo fili, omni uigilantia & cautela custodias. Deum siquidem, & Dei nostri præceptum habeo, ut ante obitum meum testamentum tibi faciam lucis, quam præfers: Ne, quemadmodum ego quoque diuino iussu seruaui, eam unquam nisi sancto digno que commendes. Conuerso que ad Dominum sermone, ait: Domine Deus meus, ecce ego, prout præcepisti mihi, semen lucis, quod priuilegio quodam mihi commisisti, uni de filijs meis commendaui. Mitte ergo de angelis tuis testimonium inter me & eum, antequam uitæ nostræ fiat separatio. Vix ita dictis, adest angelus Gabriel cum septuaginta millibus angelorum, singuli cum paginis albis, calamo que de calamis paradisi, salutantes Adam, & dicentes: Audita est uox tua Adam. Dixit enim Dominus, ut ordo generationis procedat. Scriptum itaque edictum Adam hæredi sub angelorum testimonio reliquit, sigillo Gabrielis eadem hora signatum. Induit itaque Dominus Seth tunica duplici, punicea, splendente ut sol, tenui ut flos uiolæ. Eadem que hora in præsentia cœtus angelici sub omni testimonio desponsatur Seth soror Machuueliet, candida, mari Euæ statura & habitudine æqualis, formæ decore uultus que uenustate similis. Sic facto, mortuus est Adam. Seth uxorem cognouit, concæpit Enos. Audit igitur grauida cunctis ex locis continuas angelorum salutationes, in gloriam & benedictionem lucis Machumet, seruauitque eam, omnis que cœtus angelicus, tam ab homine malo, quàm à spiritu maligno. Nato igitur Enos, & adulto, pater admonitum consilium diuinum que decretum prædicat, seruandi luminis & propagandi cum dignitate & reuerentia. Per ordinem ergo lucis priuilegium Enos commendat filio suo Chainan, Chainan uero filio Machieil, Machieil autem filio Baradæ, Baradæ uero ex Barra coniuge genito filio Enoc, Enoc autem filio Mathusalem ex coniuge Thurige, Mathusalem uero filio Lehet magno & forti, Lehet autem filio Noë ex Kainusa filia Kebil: Noë uero filio Sem ex Genrara, cum arcula pariter testamentum lucis continente, ab Adam tradita, ex materia splendida, gemmeis ualuis, ex aureis cathenis & smaragdinis laquearibus dependentibus, ordinatis in ea mansionibus omnium prophetarum. Sem itaque luce Machumet resplendens, uxorem

Seth.

Machuueliet soror et uxor Seth.

rem ducit ex stirpe regia. Commendatq; lucis priuilegium filio Arphaxat, Arfaxat autem ex Margena coniuge filio Heber, qui & Hud propheta: Cui omnia loca conclamabant, hanc lucem nasci turi prophetæ Machumet, qua omnia idola destruebat, quacunque graderetur. Eber autem ex Musacha filio Felech, Felech autem Salech, Salech Argauua, Argauua Sorach, Sorach Thaod, Thaod Tharoch, Tharoch autem Abrahæ, ex Ibecilne coniuge. Qui cum nasceretur, erumpentia duo lumina ex oriente & occidente in medio mundo concurrerunt, facta'que est lux una omnem mundum illuminans à terra usque ad cœlos erecta. Factus'que est sonitus angelorum per uniuersum orbem plenus tripudio, & modulamine cœlesti cum ingenti præconio, eam esse lucem prophetæ Machumet, super eum oratio Dei & salus. Exaltauitq; Deus Abraham, quemadmodum Adam. Stupens itaque Abraham dicit Domino, se nunquam uirtutem huic similem uidisse. Cui Dominus: Hæc inquit lux, quam admirari non sufficis, ex semine tuo nasciturí amici & nuncij mei est: Cuius anima in prima animarum creatione, animæ tuæ permixta est. Cuius uerbum in uirtute mea: Cuius nomen in cœlo Achmet, in terra Machumet, in paradiso Abualtrazim. Fuit itaque lux illa ex Abraham facie resplendens, senescente iam Sara sterili. Quæ cum diuinam promissionem ex mariti uerbis quasi diffidens sæpius retractaret, Abraham angeli coamonitu Hegir ancillam adit, statimq; luminis claritas in faciem grauidæ migrat. Nascitur Ismahel, patrum lumen præferens. Sed Sara grauiter ferens, Quid est, inquit, quod ego uacua maneo, atque alia seminis tui fructum proferet, quæ ego totiens promissum, diu frustra expecto? Quam cum nequaquam desperans iugi affirmatione solaretur, adueniunt hospites angeli numero tres, qui inter cætera Saram impregnare inducunt. Postremo igitur Abraham cum iminere sibi terminum sentiret, aduocatis filijs, in cuius facie lumen suum cognouit, ei luminis testamentum cum arcula continente tradidit. Ducit itaque Ismahel Beelam, filiam Albar. Quam cum cognouisset, genuit Keidar, paterna luce futuri prophetæ fulgentem. Cui septem dona collata sunt, nulli ante simul habita. Fuit enim ualidus, audax, pulcher, uelox, æquus, uenator, sagittarius. Factus'que rex, uxorem duxit Miliam de terra Isaac. Accidit itaque die quodam, ut dum uenatu sequeretur, uocem audiret dicentem: O Keidar, ne lumen tibi commissum indigne colloces. Quod faciendum restet, sacrificijs responsa quæres. Hic monitus, omni relicto negotio in terram Ismael proficiscitur. Qua primo altari constructo septingentos arietes adhibet. Quos dum sigillatim immolaret, holocaustum cœlestis arripuit ignis, quousque uox audita est, proficisci iubens sub arborem heremi, captandi responsi causa, quid faciendum restet. Pergit, auditq; uocem, uxorem ducendam ex Arabia, nomine Algadira. Parens igitur angelicæ uoci per omnia, in Arabiam proficiscitur, lato'que terrarum spacio peragrato, peruenit ad regem Alierchamin, filium Aomar: cui unica filia erat Algadira. Algadira ducit Keidar. Reuersusq; in patriam, uxorem grauidat: in qua concepti seminis lucem propheticam emicaret. Indignati filij Isaac, seditionem mouent Keidar, causam proferentes pro eo, quod ipsi filij sint prophetæ: Sibi potius deberi testamentum lucis propheticæ. Tunc Keidar accedit ad arcam, aperire parans, subitoq; audit uocẽ pro

hibentem

Ibecilne mater Abrahæ.

Ostentum, sed commentitium.

Opinio uanißima de anima.

Tria Machumeti nomina.

De uxorib. Ismaëlis. Gen. 21.

Cedar septẽ do tibus insignis.

Alierchamin rex Ismaelitarum: cuius filia Algadira, uxor Cedar.

hibentem illicita, futuroq́ꝫ sæculo diuinitus reseruata, sed deferenda arcula Iacob. Cui dum Keidar diuinæ institutioni obtemperans deferret, audit Iacob in terra Chanaã sonitum arcę: occurritq́ꝫ cum filiјs, Keidar arcam testamenti tradidit Iacob. Cui Iacob: Gaude (inquit) Keidar, & exulta. Natus est tibi nocte ista filius, cœlesti præconio prædicatus. Cui Keidar, Quid? quos rumores noctis proximæ de Aram afferres in terra Chanaan? Cui Iacob: Vidi, inquit, nocte ista cœlos apertos, cœlestiq́ꝫ lumine mundum omnẽ illustrari: angelos uero quasi ex ministerijs, officio ascendentes & descendentes. Inter cætera præconium ingens audiui, Algadirã peperisse tantæ celebritatis causam. His dictis, reseruata apud Iacob arca testamenti, Kedar abijt, reperitq́ꝫ natum Hamel, paterno decore insignitum. Adultum igitur Hamel cum pater Mecham duceret ad sanctuarium Abrahæ, obuiat in itinere angelus mortis in forma hominis, habitoq́ꝫ uiantium sermone ait, consilium sibi fore cum Keidar. Keidar aurem præbenti, angelus animam per aurem eripit: Cadit mortuus inter manus filij. Filio de funere patris anxio, adueniunt uiri, quorum auxilio sepultus est Keidar in monte Casiber. Valuit igitur Hamel duabus patris uirtutibus, ualetudine & uenatione. Post hæc ducit Hariedam, gignitq́ꝫ Thebicht, patrio insigni decorum. Thebicht uero genuit Hamiesfa, Hamiesfa autem genuit Adeth, qui primus de tribu Ismahel scripturis operam dedit. Adeth autem genuit Aduue. Aduue autẽ Adnen, cui ob formæ inuidiam insidias pleriq́ꝫ pararunt. Adnen autem genuit Machat regem bellicosum, Israëli infestum. Machat aũt genuit Nizar: in cuius facie cum pernitentem uideret pater lucem nascituri prophetæ, holocausta arietum filio sacrificat. Nizar autem genuit Musarẽ: cuius claritatẽ cum pater miraretur, castigauit, ne semen lucis nisi digno utero cõmendaret. Sanctumq́ꝫ pacti chirographum, in sanctuario Mechę seruatum est. Deinde Musar duxit Kerinam de gente sua. Quę confecta senio, peperit Aliz. Qui cum diu sine coniuge maneret, commota sunt uiscera eius, audiuitq́ꝫ sonitum lumborum suorum. Territus, diuinos adit. Responso monitus, ducit Machara. Ex qua nascitur Madraca. Madraca uero genuit ex Pharadz Hoerima, cui in uisione mandatum est ducere Atamram filiam Vdem, ex qua genuit Kinena. Kinena uero genuit Annofra ex Kehiana. Adulto igitur Annofra pater somnium exponit, quod ante ipsum uiderat. Arborem uidelicet ex lumbis suis consurgentem, micantibus ramis cœlos cõtingere: per ramos uero homines albos ascendere, & descendere. Responsumq́ꝫ à diuinis: arborem tantam esse prolem ingentem, quæ & terras illuminaret, & cœlos ascenderet. Tantus igitur extitit Annofra, ut cum Deus ab angelis suis quæreret, dicens: Est'ne hodie homo in terris memor nominis mei? Responderunt angeli, neminem planè, excepto Annofra filio Keinena de tribu Ismahel. Post hæc Annofra ducit Rahel: ex qua nascitur primo Luie, Luie uero Galiben, Galiben uero Kab, Kab autem Murrã, Murra Cudai regem Arabiæ fortem, prudentem, et iustum. Cudai uero genuit Abdamenef, regem potentem per quatuor mundi partes. Habuitq́ꝫ Archxam arcam Himahelis uexillum Nizar, & claues omnium idolorum Mechæ. Genuit Abdemenef quinq́ꝫ filios. Primus Hesim, dominus paternæ lucis, nascituri prophetæ Machumet regnum possidebit, uir tantæ mundiciæ, ut testatus fuerit ei dominus in hæc uerba: Testimonium adhibeo nostrum angeli mei, quod hominem hunc o-

Adeth primus inter Ismaëlitas literis operam dedit.

Machat rex Israëlitis infestus.

Somniũ. Et uanitas est, ubi multa somnia.

Melic.

Cudai rex Arabiæ.

mnis immundiciæ immunem feci, ut digne in lumbis eius semen lucis nunci mei Machumet carni et sanguini eius miscuerim. Fulgebat em̄ facies eius, non minus quàm luna & lucifer. Quæ causa erat, ut tam insigni uiro omnia supplicarent. Currebant ex omni parte reges & principes, offerentes filias uirgines regi. Repudiabat omnes pariter cum filia Constantini, filij Helenæ, Romanorum imperatoris, non immemor diuini moniti, non superesse dignam in terra suscipiendo lucis semini, excepta Seline filia Zeit, filij Amar, filij Leuit, filij Harras, filij Addi, filij Bahar regis. Genuit igitur Hesim ex cōiuge Seline Abdalmutalib, omni uirtute plenum, pariter cum luce futuri prophetæ. Qui cum die quadam dormiret, somnio perterritus, subito perge factus est. Perterritus ita, nititur diuinis. Responso accepto, desponsatur Hende filię Achamet. Igitur Abdalmutalib cū esset XV annorum, pater Hesim terminū sibi præsentiens, principes & magnates regni sui cōuocat, fieriq; præcipit filio Hommi pariter etiam arcam Ismahelis, uexillumq; Nizar, omniaq; armaria Mechæ, & insignia hæredi reliquit. Huic igitur omnis principum populus tributa soluens, metalli aggerem congerunt. Eratq; omnis illa terrarum pars huic regi subdita, excepto Cæsare filio Hermetis regē Mediæ: cuius inimicitias superare nequiuit. In diebus Abdalmutalib quotiens nimia siccitas terram urgebat, concurrebat omnis populus ad regem, arreptamq; manu ducebant in montem Casiber. A' quo cum ex facie eius lux illa terram illustraret, continuo sequebantur pluuiæ. Accidit in terra, ut rex orientis Abrahat, filius Assabach, excitaretur in Abdalmutalib, ut Mecham omnesq; terminos eius extirparet. Factumq; est, ut cum multitudine graui irruens ciuitatem obsideret, totis terminis eius deprædatis simul cum quadringentis camelis Abdalmutalib. Incolæ ad regem confugiunt, consilia & auxilia captantes. Solatur rex, firmatq; fiduciam, exponens ciuitatem illam dominum habere cœlestem, qui fouere & protegere eam non desinat. Hæc dicens, paucis comitatus procedit in montem Casiber: unde splendor nuncij Dei tanquam plenilunij ex eo ubiq; erumpens, usq; in sanctuaria Mechę in modum cerei flammātis corruscat. Quo uiso, firmata securitate, comites redire iubet: Ipsum Mecha recipit. Videns igitur hostis se quasi neglectum, mittit equitem strenuum Heiatet Abhanieri causam quæsiturum, ad regem Mechę. Ad quem cum uenisset, uiso lucis insigni, pedibus eius prouoluitur. Exposito nuncio, consurgens Abdalmutalib equitem sequitur. Venit ante regem Abraahat. Abraahat exurgens uenientem excipit, secumq; rex regē collocat. Mutuis itaq; uerbis habitis, conuersus Abrahat in faciem Abdalmutalib, sciscitatur: Vtrum'ne id lumen primus ipse habuerit, an ex parentibus collatum. Respondit, per omnem patrum successorum seriem descendisse. His habitis, iubet Abrahat elephantem in ostentaculum produci. Procedēs elephas, corruit ad pedes Abdalmutalib, simulq; in uocem humanam erumpens, his uerbis insonat: Salus super te Abdalmutalib, & super lumen, quod ex lumbis tuis emicat. Tecum dignitas & claritas, honor & uictoria. His cōmotus Abrath, magos, sortilegos, aruspices, & ariolos accersiri iubet, causamq; rei percūctatur. Qui dicunt, non id exhibitum esse Abdalmutalib, sed semini lumborum eius. Vnde egressurum prædicant regem, cunctis mundi regibus maiorem futurum. Post hæc Abrath rogat causam aduentus Abdalmutalib. Cui cum exposuisset de camelis, ait: Quia ut primum uisus, statim

Cōstantini Romanorū imperatoris filiā oblatā in matrimoniū respuit Hesim.

Iterum somniū.

Ingens uis opū ex uectigalib.

Cæsar filius Hermetis.

Mira pluuiarū euocatio.

Arahat rex orientis.

Mecha obsessa.

Elephas loquitur gratia Machumeti, ut asina Balaam scilicet.

Machumet cūctis mundi regibus maior.

maiorem tuo me uicisti. Et camelos reddam, & in cæteris uoto tuo con
dam, excepta aduentus tantum causa Mecham destruendi. Reddit Abd
mutalib: iubetq́ꝫ ciues ad montana effugere. Ipse sanctuaria concludit,
cum huiusmodi oratione: Domine quiscunque es huius domus, cum ho
mines etiam mansiunculas suas defendant, quanto magis tu Domine d
mum tuam? Interea Abrach castra mouet, iubetq́ꝫ omnem exercitum ci

Iterũ in elephãto miraculum.

tatem aggredi, elephantem cum omni mole impedimentorum præmitt e
parans. Concitus elephas, ut eo impelli sentit, horridus barriens procu
Agitarij frustra conantur. Nam nec flagellis, nec tympanis ad aures tinni
tibus proficiunt. Matura tandem ultio diuina auium multitudinem imm
tit. Aues desuper lapidibus immissis, omnem exercitum obruunt. Inter cæ
ros Abrahat medius crepuit, totaq́ꝫ caro & ossa eius subita peste consump
horrendè fetida, corui colorem induũt. Hostium itaq́ꝫ reliquijs tota regio e
abũdante, ipse Abdalmutalib immensè ditatus, duxit Bethalam filiã Har
Ex qua natus est ei Abulheb, malignus & infidelis. Mortua Vehela, du
Zaada filiam Giez: ex qua genuit Alaabez. Mortua Zaada, duxit Hũci
ex qua genuit Hãza. Posthæc & Hũcida mortua est. Accidit igitur die qu

Iterũ somnium.

dam, ut dormiens super lapidem, quem Ahraham in sanctuario suo Mec
fundauit, uideret uisionẽ: Cuius terrore expergefactus, diuinos adit, seque
te paruulo Alaabez filio, exponitq́ꝫ uisionem, ut ex lũbis suis cathenã pro
cente uiderit quadripertito hinc usq́ꝫ ad ortũ solis, illinc usq́ꝫ ad occasum
sum usq́ꝫ in cœlũ, deorsum usq́ꝫ in profundum abyssi: subitoq́ꝫ tota cõpli
ta, in immẽsam arborem mutata surrexerit, uiridem & floridã, qualis nu
uisibus humanis patuit. Interea adsistentes sibi duos senes, ad quos cõuer
cum rogauerim, ait, qui fuerint, alter Noë, alter Abrahã, prophetas altiss
Dei se esse cõfessi sunt. His inquit expergefactus, ad uos nescios cõsulen
adueni. Datur responsum, ex lumbis eius egressurũ hominem, per quẽ c
& terræ credant, omnesq́ꝫ nationes ad iustitiã & ueritatem cõuertat, qui
ens omnẽ dolum & iniquitatẽ destruat. Moratus est ergo Abdalmutalib
quãdiu dubius, cui mulierũ temporis sui potissimũ iungeretur: quousq́ꝫ o
culo didicit, Fatimã filiã Aomar ducendã. Ducit Fatimã datis in arras sp
C. camelis, & totidem talentis auri. Genuit ex ea Ibetabil, & Eminã, & B
tam: Nec splendor lucis à facie eius migrauit, quousq́ꝫ die quodã uenatu
diẽs oratione soluta fessus, ut fit, aquę poculo sitim extinguit. Haustus liqu

Abdalla, qui & Abdallet.

lũbos cõcitat. Vxorem adit. Grauida lucis splendore coruscat. Coniuge
deinde exuto, peperit. Igitur Abdalla, qui primũ dictus est Abdallet, min

Iudæus astronomus fuit & doctus in lege sua & Christianorum, Abdallæ familiaris.

filiorum Abdalmutalib procedit. Abdalla paternæ lucis splẽdore corusc
cuius natiuitas eadẽ hora Alathor Syro cognita est. Habebat eñ Syrus t
de lana candida, tinctã in sanguine Ioãnis filij Zacharię, quæ hora natiuita
Abdalla stillare cœpit. Quod ille scripturarũ, quas legerat, testimonio con
rens, cognouit Abdalla filiũ Abdalmutalib. Notatoq́ꝫ annorũ, mensium,

Miraculosus sanguis baptistæ Ioannis.

dierum cõputo, ut cognouerat, inuenit. Cũ igitur ætate processisset Abdal
conuenit multitudo magorũ & aruspicum, cũ sortilegis & ariolis, multaq́ꝫ
genus plebe, ut occiderẽt eũ, pro eo quod de semine eius omnis culturæ su

Magi cõiurant in necem Abdallæ.

ruinã præuidebant. Datus est igit̃ Abdallæ pædagogus tutor, qui uidebat
homo, nec erat, ipsumq́ꝫ perpetuis excubijs obseruans, oẽs illorum uisus fr
strabat, Pugnabãt eo tẽpore Arabes cũ Syris, quotiensq́ꝫ ex Arabia quiq

in Syriã uenirẽt, à diuinis Syriæ ab Abdalla reuersis, quid de illo uisum esset, sciscitabantur. Quibus ille, se reliquisse eum in magna uirtute & fortitudine, lumenq; illud pręclarum & admirabile, quod præsentabat, nequaquam eius esse, sed nasciturí ex eo prophetæ, & nuncij Dei Machumet. Posthæc collecti sunt septuaginta sapientes de Iudæis, coniurati omnes unanimiter in necem Abdallæ. Arreptis igitur LXX gladijs toxicatis, pariter omnes Mechã proficiscuntur: ita quidem ut noctu irent, lucem quiete & silentio, & in abscondito transigentes, quousq; in finibus Mechæ in abscondito recepti sunt. Hic dum, ut mos erat, quietem noctem ut præstolarentur, sors Abdallam † uenerat pergentem solum, per medias ingerit insidias. Cognito quẽ quærebant, libera actione oblatum totus hostium populus strictis gladijs occurrit: Circundant hominem. Homini laboranti auxilio ueniunt uiri, qui uidebantur homines, nec erant: Partimq; cæsis, partim dispersis hostibus, laborantem eripiunt, & incolumem saluant. Aderat eminus hoc conspiciens, qui nec interim appropinquare cessauit, Abdemenef Azuchri. Cumq; cognouisset Abdallam, reuersus domum conuenit uxorem Berram de filia Hemina, quam pulcherrimam & honestissimam habebat, ut si quo modo fieri posset, amore caperet Abdallam, antequam alijs occuparetur. Factum est autem, ut Berra cum filia ornatissimè composita, quasi uisitandum Abdallam uenerit. Visæ uirginis amore iuuenis hæsit. Nec immemor uisionis, qua id præscriptum acceperat, aut longum differens, Eminam ducit. Quo zelo per omnem ferè Arabiam mulierum multitudo correpta est: in tantum, usque quo ad ducentas numero flamma frustra sperati amoris consumptæ interierunt. Quamplures uero ex longa uexatione uix deinde resipuerunt. Ventũ est longa sæculorum serie usque ad terminum, quem prouiderat Deus, & præscripserat, ut lumen prophetæ Machumet ipsum tandem in mundum prodiret. Factaq; est in mense † dulcheia, nocte ueneris, diei * Arrasia, uox domini ad Arriduam, dicens: Aperi portas paradisi, omniaq; eius penetralia. Nocte siquidem complacuit mihi, ut lumen nuncij mei ex lumbis Abdalla in uterum Eminæ transferam, in mundum processurum. Sic facto, cũ iret Abdalla filius Abdalmutalib, iudex & dominus Arabum, ad domum orationis, respiciens uidit lucem magnam à domo sua in cœlum efflammare. Quod cum simul comitantibus assignaret, & ipsi idem se uidere testati sunt. Post hæc mortuus est Abdalla, prægnante uxore. Transactis igitur diebus XII saabem, feria secunda prodit in lucem ipse Machumet. Qua ipsa hora inclinata sunt idola, & denigrata. Arreptus etiam Lucifer ab angelis, immersus est profundo maris alcazũ: Vnde uix post quadraginta dies euadens, in montem Kobelz aufugit. Quò cum terribili fragore & horrendo mugitu omnes angelos suos cõuocasset, quid causæ sit, anxij rogant. Causam exponens, Quia natus est (inquit) Machumet filius Abdalla, quẽ Deus produxit, missum in gladio radianti, acie cũcta penetrante, in nostrã planè ruinã, ne quicq; nobis in mundo supersit, nec restet locus, quò non perueniat per eum doctrina de unitate Dei, qui cuncta creauit. Propter hunc etiã prophetã dãnauit me Deus, & posuit Satanã maledictũ. Iste enim est propheta † alumi arabide * Althoras Tuhenn azezenn, dñs uirgæ & cameli, fidelis Deo: Cuius unitatem

Iudæi cõiurant in Abdallã patrẽ Machumet.

Videtur legẽd. sors quæ inuenerat, &c.

CC. mulieres ob unius amorem mortuæ

† Is est mẽsis postremus Arabũ.

** Id est, dies quo aperiũtur portæ templi Mechæ.*

Abdalla princeps Arabum.

Abdalla pater nõdum edito Machumet excedit è uiuis.

Nato Machũet inclinarũt se et denigrata sunt idola.

Lucifer mersus in mari Alcazum.

† Alumi, id est laicus, uel illiteratus. aliter alumi legitur. Et hæc uerba in textu ponuntur.

Cõcilliabulũ cacodæmomũ causa Machumet.

** Alchoras, id est natione. s. prouincia Azazemi, id est à fonte.*

Nõ metuis Satã organum tuũ, sed simulas.

 prædicans,

al. de Alchoras Tuhemi, id est, ex ista prouincia Azzemi, id est, à fonte.

prædicans, omnem participatũ abiget. A` quo, & gente eius, & cor & oculi mei obstruentur, ut nec supersit locus fugæ nostræ tutus. Cui satellitum suorum principes respondentes, aiunt: nec hoc domine rex noster curę tuæ cura sufficiens est. Meministi siquidem, ut Deus Adam septem uirtutibus præfectum creauit. De quibus cũ hoc tẽpore una tantũ supersit, an metuis, cum in illum præualuimus, nos resistere huic nõ posse? Quibus ille: Nequaquam, inquit, cõfido. Hominem siquidẽ uideo, qui dolũ & iniquitatem perdens, iustitiam & ueritatẽ seruabit. Aggrediemur, inquiunt, genus humanũ per concupiscentias eorum, dolo & hypocrisi, omniq; ingenio mendacij. Multaq;

Dolo, hypocrisi, mendacio, egregie fucum fecit.

huiusmodi frustra solantur. Cum autem anno illo tota illa pars terrarũ sterilitate deprauata esset, Deus nati prophetæ & nuncij sui benedictione & saturitate totam repleuit. Posuitq; ea nocte per omnem Arabiam interstitium inter masculum & fœminam, quod nemo Arabum tota illa nocte transgredi potuit. Omnibus etiam magis, sortilegis & ariolis eo die artificium suum defecit. Euersa sunt eadem hora omnia solia regum ab ortu solis usq; ad occasum, ut nullum staret erectum. Qua ipsa hora iecit Deus præconem inter cœlum & terram, natum sibi amicum fidelem & benedictum.

Omnia plena sunt miraculis. Nota statim cõ traditionem in uerbo.

Testatur & mater, filium nec in utero, nec partu, ullum fecisse dolorem: Hoc referens, quod cum sola esset in domo solitaria parturiens, nec adesset qui sitienti poculum ministraret, nec ipsa sufficeret, Adest, inquit, mulier cum baculo in uase perlucido, haustumq; præbens, laborantem reficit. Assunt & obstetrices albis indutæ, similes filiabus Abdemenef, ut iusta me admiratione terrerint, quis illis indicauerit, aut unde tam celeres aduenerint. Interea uocem audio dicentem, recipi infantem ab oculis hominum: uideoq; acies auium cum rostris smaragdineis, atq; alis hyacinthinis, extendentes uisus meos ab ortu solis usq; ad occasum. Territa ad infantem respiciens, uidi quasi in-xum, tendentem digitos ad cœlum, tanquam fundendis precibus. Aduenit & uir albis indutus, tres claues margaritis similes infanti proponens. Quas cum simul omnes collegisset infans, exclamauit dicens: Recepit Machumet clauem uictoriæ, & clauem legum, & clauem propheticæ.

Machumet tres claues accepit.

Sequuntur tres uiri, faciebus tanquam sol radiantibus. Quorum primus peluim smaragdinam cum quatuor ansis margariteis continentibus proponens, ait, Hic est mundus iste, & cardines eius: Hic oriens, hic occidens, hic meridies, hic septentrio: uideamus quam partem capiet. Illo totum è medio capiente, ait:

Id est, templum Mechæ.

** Id est, ab eodem templo.*

Quia recepit Machumet † Alkaaba per Dominum cœli & terræ, & * Abkibla toti mundo imperabit. Capiensq; urceolum ex secundo, infantem septies lauit, deinde manu tergens, euoluensq; sigillum inter scapulas eius suprà scriptum characterem impressit. Tunc assumens eum inter alas, affixo ore in aurem longum fudit susurrum, nemini auditum. Datóque in fronte osculo, ait, Gaude, & exulta Machumet.

Machumeti cõseruatũ, quicqd negatum alijs prophetis.

Tibi enim conseruatum est, quicquid cæteris negatum fuit prophetis: quos omnes sapientia & cordis amplitudine superas. Cum tibi præ cæteris data sit clauis uictoriæ, eris sine metu & horrore: nec restabit in mundo, qui nomen tuum non prædicet.

Christus regnabit, et Machumet cadet.

Hunc dicit Alabem fuisse Arriduuã. Attestatur & auus Abdalmutalib, quòd cum esset in oratione † fibeit Alcharam idolum Abel adorans, repente insonante ualido fragore perterritus est. Hic (inquit) adstitit uir alatus, alarum attactu perterritum confortans. Interea uocem magnam audio ter repetitam: Deus

Fibeit, id est, in domo.

maior,

maior, dominus Machumet omnipotens, domumq; ipsam hæc & uerbis intonantem: Nunc emundauit me Deus ab idolis, omniq; eorum spurcicia. His attonitus ad uisendũ nurũ properat, pulsat, aperit. Visa nuru, Quid (inquit) ô nurus optima, quid uides? Dormio, an uigilo? Nurus, Vigilas sanè. Et ille, Vbi est ergo splẽdor faciei tuę? Cui illa, in nepote tuo. Iam enĩ peperi. Socer, ludis'ne me? Nam nec uerisimile est, quod dicis. Nullum enim signũ partus in te comparet, præter splendoris absentiam: cum præsertim nec parturientis solatium, nec partus auxilium aliquod sola relicta uideam. At illa, Per domus huius penates, peperisse me nõ dubites. Et ille, Vbi est ergo? demonstra, ut uisendum adeam natum. Cui nurus: Nec hodie uidere tentes, quoniam certum habeas his IX diebus humanis uisibus prohibitum. Hic illi extracto gladio, Aut tu (inquit) iam uidendum dabis, aut ceruicem huic gladio: aut ego quidem, ut utriq; satisfaciam, in meipsum hunc gladium conuertam. Mulier uicta, illic esse, digito assignat: Ille irrumpens, ut penetralia adire parat, uir terribilis obuius opposito ense aditum prohibet. Viso territus, in fugam conuertitur, impedito linguæ officio per septem dies. Hic igitur, ut Ibenabem asserit, certatim conueniunt omne auium genus, tum nubes & uenti ex omnibus mundi partibus, postremo & cœtus angelici pro educatione infantis altercantes. Dicebant enim se aues commodiores esse nutrimento infantis, pro eo quod diuersis fructibus cõgerendis faciles sint. Dicebant uenti, Imò nos potius, qui totius mundi odoribus eum replere possumus. Dicebant nubes, Quinimo nos cõmodissime, quibus omnium aquarum dulcedinem ministrare prõptum est. Indignati angeli aiunt: Ad quid hic nobis hæc cura superstit? Litem compescuit uox diuina, dicens: Non auferetur manibus hominum. Nam beata ubera, quæ suget: beatæ manus, quibus tractabitur: Beata domus, & cubile eius. Iniunxitq; Deus curam hanc et officium Halimę filiæ Ducib Azadi. Cuius rei causam & ordinem Halima ipsa exponit, dicens: Anno siquidem eo tota Arabum regione fame pereunte, ego grauida tanto grauius uiuebam, quanto sterilia rura quærendis uitæ suffragijs peragrare minus ualebam. Producebam tamen utcunque uitam, sufficientem campestribus quibusq; herbiculis, nõ mihi magis anxia quàm fœtui, gratias agens per omnia Deo. Peperi tandem, nec longe post partum ecce in uisione somniantem me uir ad flumen perducit lacte candidius, melle dulcius, croco suauius, butyro blandius: unde bibere iubet, unde implear lacte & beneficio. Cumq; bibissem, monet denuò. Cum'que bibissem, cogit tertiò. Post hæc conuersus in me, Nosti'ne me, ait? Respondi, Non. Tunc ille, Ego sum (inquit) Gratia, quam agere Deo nõ intermisisti, in omni affectione tua. Mando igitur, ut Mecham pergas. Inuenies enim illic gratiam, & ampla beneficia: unde cum integro splendore tanquam plenilunium redibis, omniaq; hæc silentio seruabis. Tunc manu sua pectus meum tangens ait: I, cum gratia Dei, det tibi & lactis abũdantiam & beneficiorum. His expergefacta, plenam me & integram reperi, lacte ex uberibus meis in modũ canalis profluente: idq; eo nempe tempore, cum tota propemodum gens Arabum fame periret. Attenuante namq; mane corporum & habitudo & color immutata erãt. Gemebat omnis domus, nec audiebãtur per uicos nisi tanquam ægrotantium uoces. Deerant & lachrymæ intensa siccitate. Nec mirum, omnis enim tellus arida, omni uirore carebat. Arbores† ne de flori-

Ibenabem citatur.

Certamen de Machumetis educatione, maius quàm de patria Homeri.

Halima nutrix Machumeti.

Gratia.

Ne, pro nõ solũ uerumetiam.

bus, imò etiam frondibus nudæ. Ipsi etiam montes & syluæ gramina igno-
rabant. Inter hæc, hisq; similia, me subita commutatione & habitudine ple-
nam, & colore integram, mirandum, omnis populus accurrit, id ualde stu-
pentes, quod cum externo die fame cõsumpta nec homo uiderer, hodierno
delicijs affluens uiderer filia regis. Itaq; die quodam ego & plures aliæ cum
in partem Mechæ, ut solebamus, quærendis graminibus exiuissemus, aud-

Deus edicto uetuit oẽm partũ.

iuimus semel omnes præconem uociferantem, quod Deus altissimus & be-
nedictus per totum illum annum ab oriente usque ad occidentem interdi-
xerit omnem partum, tam hominum quàm dæmonum, causa unius qui na-

Malchorais. Alchorais.

tus est Malchorais. Ipse sol diei, & luna noctis. Accurrite ergo mulieres
Benizat, & inuenietis filios nutriendos. His auditis reuertuntur omnes, qu
semel mecum audierunt, ut cum maritis suis conferrent de uerbo, quod au-
dierant. Instituunt iter Mecha. Ego cum marito meo asinam sedens, postre-

Forte, inter.

ma egredior. Dumq; pergo, audio aluum asinæ † mutu gressus dah dah re-
sonante, utpote potu inundante sine cibo. Inter hæc maritus increpat, ut ac-
celeremus: quoniam præcesserunt omnes. Audio simul omnibus ex locis

Vox congratulationis.

uocem Hamen hamen ô Halime. Coniugem appello, Non audis, quæ au-
dio? Ille, Quid audiam? Insana es, aut paues. Vrget asellam stimulo. Illa im-
becillis uix mouebatur. Peruenimus è monte in uallem. Et ecce uir, in manu
sua telum splendidum, quo percutiens asinam super uentrem, ait, Perge
iam ô Halima cum pace & salute ad effectum uisionis tuæ. Præcepit mihi
Dominus, ut custodiam te ab omni homine malo, & omni spiritu maligno.
Appello coniugem, Audis'ne & uides, quæ audio & uideo? Ille, Quid ha-
bes pauida? Tecum esto. Audiam'ne & uideam, ubi nec uox sonat, nec cor-
pus adest? Impellit asinam. Illa ictu uiri restituta facillime prosilijt: ita qui-
dem, ut alias omnes, quæ longe præcesserant, nos facile consequeremur.
Peruenimus mane prope Mecham ad duo milliaria. Hic ego fessa con-
dens, maritum præmitto, ammonitione uocis quam audieram, ad domum
Abdalmutalib. Interea omnes alias accersiuerat Abdalmutalib, omnesq; re-
pudiarat infans. Vnde reuersæ omnes iam inuenerant, quod quæsierant.
Solus superest filius Abdalla, & ego sola. Interea perueni & ego, audio'que
præconem, quem iecerat Abdalmutalib: Si superstes est alia de mulieribus

Benizat. Al. secundo.

Benizat, ueniat. Et ueni. & respiciens Abdalmutalib rogat, Cuias es? Re-
spondeo, de † renizat. Et ille, Quod tibi nomen? Ego, Halima. Hic ille, Pa-

Machumet orphanus, quippe posthumus.

pæ bath beth, inquit, Zaad & Helin † rõ omnia in una responsione: Est mihi
nepos orphanus, nomine Machumet, qui iã omnes alias repudiauit. Veni
uidere. Faciam, inquam, si prius cõiugem consuluerim. Et ille, Ne obtestor,
offensa recedas. Ego, nequaquam. Maritus recipere consuluit. Interrupit
fratruelis meus, qui unà nobiscum aduenerat, quid mihi uelim, ut orpha-
nũ penuriæ domus meæ adijciã. Ego cõcessione mariti nec immemor uisio-
nis, infantẽ postulo. Exhilarata est facies audientis. Acceptaq; manu, deduxit
ad penetralia. Intranti assurgens mater infantis Emina, cultu & forma splen-
dens ut lucifer, ait: Grates & gratias. Tibi ô Halima datur infans, super eum
oratio Dei & salus. Inuolutus syndone laneo lacte candidiore, musto su-
uiore: subtus interula serica uiridis blandissima, resupinus dormiens mel-
tum attingens. Expergefacio. Aperiens oculos, arrisit. Ex ore lux emicat

us-

usque in cœlum. Stupens faciem eius operio, per horam deinde mammillas præbeo. Recepit dexteram. Nam Ibenabez ait, sinistram eum collegæ suo, filio nutricis, nomine Daram, reliquisse. Recepto igitur infante, cum ad coniugem redirem, ait, Halima, respiciens uidi inclinato eum capite humiliari ablato infanti. Et dicebat, Gaude Halima. Nec enim ulla nostrarum cum tanto beneficio reuertitur. Mandauit autem mater, ne Mecha discederem, antequam consilium eius audirem. Quod expectans transacto triduo, nocte quarta forte, ut fit, expergiscor. Et respiciens uideo uirum uiridi perlucido indutum, ad caput infantis sedentem, osculis frontem parvuli continue repetentem. Suauiter excito coniugem, ut miraculum uideat.

Ille uidens susurrantem conspicit, & silentio rem seruari monet. Transactis itaque diebus, cum reditum omnes pararent, procedimus & nos. Cumque consedissem asinam, præbet maritus paruulum. Procumbit asina, tanquam adorando. Suscepto consurgit, & subleuato capite præcurrit omnes, qui iam præcesserant. Et cum uiderent, admirantes rogant: Hæccine est asina tua, per deos ô Halima? quam nudiustertius totiens releuari uidimus? Respondi, hæc ipsa, hæc ipsa. Asina tanquam pro se respondens, & in uerba humana prorumpens, alta uoce proclamat: Sic me Deus ex pereunte refecit, ex morte in uitam restituit. O si sciretis, quis est, quem defero. Hic est, inquit, sigillum prophetarum, Dominus nunciorum, melior prioribus, amicus Dei omnipotentis. Quid plura? Perueni ante alias omnes: omnisque fortuna mea ita commutata est, ut non solum domus mea, uerum omnis uicinia fortunæ meæ fauorem senserit. Ita ergo educatus est, ita creuit, ut nullus unquam nutrientem molestijs infestarit. Factumque est, ut cum puer iam inter pueros lusum iret, & rediret, die quodam lusu rediens, interrogat dicens, Vbi sunt fratres mei? ô mater, cum eos hic non uideam? Respondi, abesse ad pascua, nec ante uesperum redituros. Cœpit flere, dolens, quod ipse cum eis non ierit. Solata sum, promittens. Mane facto, appositis quæ & solis terrori & osculis fascinantibus opponuntur, puerum cum filijs meis ad pascua mitto. Sicque multis diebus facto, ecce die quodam uenit accurrens filius meus Danira, ualido clamore totam domum terrens: Accurrite: nec enim fratrem meum Machumet, nisi mortuum inuenietis. Territus pater quærit, quidnam acciderit. Ille tres uiros puerum è medio sociorum arreptum in montem eleuasse, apertoque uentre totum euisceraße ait. Accurrimus amentes, inuenimusque ut dixerat in monte illæsum. Tum rogamus queruli, quidnam acciderit? Ille quasi terrefactus, Tres (inquit) uiri de pascuis arreptum huc eleuarunt. Quorum primus à pectore usque ad umbilicum nihil lædens aperuit, apertaque uiscera niue lauit. Succedens secundus, cor per medium scidit, & è medio granum nigrum eripiens, abiecit dicens, Hæc est portio diaboli. Tertius loca extergens, me ut fueram, & sum restituit. Quo facto me in una libræ lance posuerunt, in altera decem uiros, & iterum partis meæ pondus uicit. Sic facto, Sinite, inquit unus: Nec enim innumerabilis hominum multitudo huic æqui pendere posset. Osculisque mihi in capite & fronte datis, abeunt. Et ecce digito assignans, ait, Abeuntes nónne uidetis? Hicque tanquam febre percussus, intremuit. Tremulũ sollicitũ diuino, quoniã uicinum

Asina Machumeti se inclinat.

Asina loqtur, testimoniũ reddēs Machũeti.

Superstitio.

Danira filius Halimæ, collactaneus Machumeti.

Machũet puer euisceratus & repurgatus.

Machũet multis præpõderat. Quod uerũ est, sano intellectu.

Auguriũ adhibitum Machumeto.

habebamus, adducimus. Cui cum rem expoſuiſſemus, ab ipſo audire uelle ait. Ille ab initio rem omnem per ordinem pandit. Aurem diuinus attentus præbet. Vix dum finierat: Et ecce aruſpex inflammatus ſpiritu, iniectis manibus arripit puerum, & adſtringens exclamat: Hunc credite, ſi ſuperſtitem dimittimus, ruinam omnis fidei & religionis noſtræ patimur. Pro turba co-

Machumet hoſtis deorum.

rum accurrite io populi, ſi quos deorum ſacra mouent: nec tantam diuinitatis cladem patientes, me potius cum ipſo pariter perimite. Hic ego uehementer irruens, puerum eripio. Domumq; reducto conſulit omnis uicinia, ut ab ſolitaria educatione puerum parentibus reddam. Credito conſilio, cum pue-

Senatus in porta. Quo loco cauſas antiquitus actas eſſe, patet in Iob & Moſe.

ro Mecham tendo. Cumq; per maiorem portam intrarem, in introitu portæ ſenatus conſederat. Hic & ego cum audiendo cauſas conſediſſem, puero iuxta me collocato, ſubitò inter manus meas puer euanuit. Exclamo terra, quis'nam ſubduxerit, aut ſit? ubi uiſus fuerit? Omnes uidiſſe negant: clamantem dementiæ potius & furoris increpantes. Ingemino miſerandas uoces, lachrymis profluens. Audientes plangentem, ſolatio accurrunt. Dumq; circumſtant, adſtitit ſenex tremulus, ferula ſubnixus, monens ut Abhabel reſponſum quæram. Cui cum reſpondiſſem oſ.* dos ne pro eo rogem fruſtra quem ipſi adeò ſuſpectum habent, ait. Sequere ergo me, ſi tu deſperas: Ego pro te orabo. Sequor. Ingreſſus itaque ſenex incuruatur Abel principi, ſiq; ſocijs dijs per gyrum datis oſculis, manibus & genibus Abel ſupplicat pro

Querela deorum uidentium per Machumet ſe deſtruendos.

puero Machumet filio Abdalla, filij Abdalmutalib. Hic ipſe Abel, omnium illic adſtantium & multitudo contremiſcens intonat: Nos'ne ſtulte ſenex infeſtare uenis, eum nominans, qui in ruinam noſtram natus eſt? Abi hinc male ſane. Ita'ne te ſenium alienauit, ut tui oblitus aliena tractes? Hinc ego, ingeminato dolore anxia recedo, cogitans, ut ante rumorem ego prior ad Abdalmutalib occupem, aggredior. Ille ut audiuit, uehementi furore concitus, ualido clamore totam urbem commouet. Arreptoq; gladio: Quoniam, inquit, inuidia mihi nepotem ademit, ego hodie tãtam cædem in Alchoras conficiam, quanta nullis audita ſæculis: aut integram mihi uindictam reddat, ut ſaltem iram abundantia ſanguinis ſatiet. Affluit turba magnatum & plebis, pauideq; trementibus alijs, procedentes principes ſolantur, dicentes: ut quid hic domine rex? Nónne equorum curſu totam prouinciam luſtrare poſſumus, ne ullus ſuperſit locus, qui abſcõditum retineat? Sic facto, fruſtra fatigati redeunt. Rex impatiens templum ingreditur, ut ſaltem deorum munere amiſſum recuperet. Audit interea præconem cœlitus clamitantem, iuxta fluuium Tahene ſub arbore heremi reperiendum. Proſiliunt rapidi: inueneruntq; puerum, cum gaudio & exultatione magna reducunt.

Ego regijs muneribus diues, læta domum cum gratiarum actione rediui. &c.

Incip

INCIPIT CHRONICA MENDOSA ET RIDICVLOSA SARRACENORVM.

Libellus iste de uitis Machumetis & successorum eius, etsi non integer est, quod colligi potest ex primo libro Cribrationis Alcorani Nicolai de Cusa: non tamen ingratus erit studiosis, dum integrum nancisci liceat. Ostendit autem initia & pessimas artes, quibus imperium Machumeticum est conditum. quædam etiam, quæ lectioni Alcorani accõmoda sunt.

IN creationis suæ primordio Deus, manu propria quatuor cõdidit, prout multorũ Arabũ, cæterorũq; Saracenorũ plurimum testimoniũ perhibet, & authoritas asserit. Ego uero Latinus interpres, eorũ nomina silẽtio cõmendaui. Vt enĩ à latinitatis regulis prorsus sunt aliena, sic illi licet diligẽter adnotata, penitus manerẽt frugis omnis expertia: Nisi quis uerborũ prolixitatem, & foliorũ augmentum, fructum extimet. Creauit igit̃ primò calamũ, per cuius officiũ ad mundi finẽ ab ipsius initio cuncta prænotentur: Secundò, protoplastũ primum Adã: Tertiò, thronũ: Quartò, paradisum. Ad Adæ quidem plasmationẽ pugno suo Deus puluerem multicolorẽ collegit. Vnde quædã hominis in diuidua albedine, quædã nigredine, quædam colore medio: quædã item malicia, quædã bonitate, sic cæteris qualitatibus participant. Propheta Machumetus Arabes alloquens, ait: Vos generationes LXX. nascendo secutę sunt: Omnibus gẽtibus probitate bonitateq; præcellitis. Subsequenter & ipse perhibuit, Deũ homini nomen imposuisse, priusq; crearetur. Eiusdem est, quod fœtus in aluo materna per XL dies sperma perseuerat. Illud XL diebus sequentibus in coagulũ sanguineũ cõdensat̃. Vnde carnis fœtus corporis lineamenta suscipiens, in diebus XL succedentibus format̃. Illi tandem quadragenario dierũ numero sequente, angelus à Deo mittitur, ut animã inspiret illi, quatuorq; necessaria præscribat, uidelicet quo uictu, quo uitæ termino, qua sorte fruet̃. Vnde per Deum, præter quem nõ est Deus, inter dãnandũ quẽpiã & paradisum intercapedo solũ cubitalis ex operatiõis suæ meritis appareat, necessario redibit ad opera, quæ ab angelo præscripta illũ in ignẽ detrudẽt. Huius q̃q; cõuersa siue cõuersionẽ pãdat.

Aliquid differentiæ inter Arabes & Saracenos.

Quatuor deus principio creauit, calamum, Adã, thronum, paradisum.

Arabes oẽs gentes præcellunt bonitate. quod olim Persæ sibi arrogabant.

Formatio hominis in utero.

Anima inspiratur ab angelo.

Fatum.

Spacia quidẽ temporũ inter patres nostros primæuos, tũ inter se tũ inter suos successores habita ita dinumerat. Adã præcessit Noë per MCCXLII annos. Post Noë quidẽ uenit Abrahã, annis MLXXX. Inter Abrahã autem & Moysen uoluti sunt anni DXV. Inter Moysen & Dauid, D. & LXIX. Inter Dauid & Christũ, mille CCCL. Inter Christũ & Machumetum, tandẽ DC. & XX. Sciendũ est quidem, quoniã exceptis prophetis cæterarũ gẽtium, inter Moysen & Christũ de filijs Israël facti sunt prophetæ M. Inter Christũ autẽ & Machumetum quatuor. Ex prædictis itaq; inter Adam & Machumetum, colligitur numerus annorũ quinq; milliũ CCCCXXVI. Notandũ itẽ, quod Christi mater Maria, cuius totam uitã LXII anni mẽsi sunt, post ipsum quinquẽnij spacio superstes extitit. Super Adam defunctũ Seth, Gabriele iubente, XCV orationes fudit. Cum dies aũt hodierna numerum orando quinarium seruet, sciẽdum est, orationes quinq; factas fuisse propter Adam hominem, XC uero propter ipsum patrem & ducem omnium gentium. Fuit quidem & est orationis initium, alla uuaackbar, id est, Deus & omnium maximus.

De temporibus rationes falsas ponit plerasq;.

Israëlitarũ prophetæ mille inter Mosen & Christum.

Mariæ uita annorũ LXII. quæ V. annis post Christi ascensum.

Numerus prophetarum.

mus. Sciendũ est, omniũ prophetarum numerũ esse centũ XX millia: leg
torum autem diuinitus missorũ gentibus prædicatur CCCXV. Horũ quin
fuerunt Hebræi, uidelicet Adam, Seth, Esdrik, Noë, Abrahã. Arabes quo

Horũ prophetarũ crebra est mentio in Alcoran.

quinq; fuerunt, scilicet Huth, Schale, Ismaël, Schaib, Machumetus. Leges
men optime prædicauerunt, tum uiribus atque potentijs tulerunt. Prophe
primus Iudæorũ Moyses extitit, Christus ultimus. Est item scitu dignũ, qu

Christus ultimus Iudæorum propheta.

Libri sacri.

prophetis cœlitus missi sunt libri CIIII. Quorũ L. dati sunt Seth, Moysi tes
mẽtum, Christo Euangeliũ, Machumeto Alchorã. Omnium gentiũ sapie
tissimæ sunt quatuor, uidelicet Arabes, Persæ, Romani, & Iudæi. His nam

Gentes sapientissimæ.

cæteræ collatæ nihil censentur. Cum quidã cui per somniũ apparuit Mach
metus, gradũ obtinens sextum cuiusdã celsi loci septem gradibus distincti
lud reuelasset ipsi, tale propheta responsum edidit: Locus ille mundum de
gnat, suorum graduũ numerus mundi spaciũ, uidelicet VII millia annos,

Machũet sexto millenario mũdi uenit.

quorum sexto millenario ego uenio: post quẽ non est alius propheta uent
rus. Finem quidem mundi propinquũ clarificabit ortus solaris in occiden
& occasus in oriente. Sciendum item, quoniã cum Noë tres filios habue

Origines populorum falsæ, ut Gen. 10. &c.

Gog.

scilicet Sem, Cham, & Iaphet, ex Sem processerunt utiles, boni uiri, uide
cet Arabes, Romani, & Persæ. De Cham item bonitate uiri præditi, scili
Aethiopes, Alhabaes, & Aegyptij. Orti autem sunt ex Iaphet † Obog
Magog, cæteræq; gentes in Deum minime credentes. Propheta quæsitu

Propheta in libello hoc pro Machũet ponitur, per antonomasiam.

quando præceptum est ipsum fieri prophetam? Respondit, inter corpo
Adæ creationem, animæq; suæ inspirationem. In filijs Himael Deus s
prælegit Kyuem, & in filijs Kyuem Chorasc, & in illius filijs Hesim: In
eiusdem filios Machumetum prælegit, & præamauit. Eius quidem gen
ratio totius simpliciter fornicationis expers, ex Adam legitime processit u

De ista luce in natalibus Machumeti.

que ad ipsum naturalem illius egressum ab aluo materna. Illicq; nasce
Deus lucem quandam imposuit, Chorasc uidelicet, quæ (uelut plures pe
hibent) duobus millibus annis ante plasmationem Adæ manibus creat

** In Fortalicio fidei, ex libro generationis Mahurit talis est succeßio.*

ris inhærens, ipsum adorauit, sicut & angeli. Hanc deinceps ab ipso D
creante Adam, illius costis inclusam, sicut in terram, ipse detulit. Eande
item Deus in arca Noë costis misit. Ipsam itidem suscepit diuinitus Abr
ham, in ignẽ proijciendus. Consequenter quoq; uentres illa maternas ser
ne uicissitudinis ingrediens, ad Machumetum orientem peruenit, ipsu
illuminans. Cuius hæc est generatio.

SEQVITVR GENERATIO MACHVMETI.

Ismaël, Cedar, Hamel, Tebich, Hamessa, Adech, Adue, Adne, Mahak, Nisar, Muzar, Alien, Emosera, Melich, Vain, Luue, Galibem, Caph, Mirrha, Coidai, Abdemenoph, Abdemutaliph, Abdalla, Machomet.

MAchumetum quidem genuit Abdalla, qui fuit filius Abdalmutali
qui fuit Adamanef: qui fuit Facien: qui fuit Kaleph: qui fuit Mort
qui fuit*Kabni: qui fuit Lunay: qui fuit Paliff: q fuit Phasce: qui fuit Melic
qui fuit Anascere: qui fuit Chinene: qui fuit Hudhaifa: qui fuit Mudicit
qui fuit Ylges: qui fuit Mudhar: qui fuit Schaad: qui fuit Aadiren: qui fu
Abhimaista: qui fuit Nisca: qui fuit Celif: qui fuit Amir: qui fuit Amubasca
qui fuit Acaba: qui fuit Abhuen: qui fuit Almucaien: qui fuit Numhil
qui fuit Kaab: qui fuit Thebit: qui fuit Ismaël: qui fuit Abrahæ: qui fu
Ydriff: qui fuit Staron: qui fuit Hut: qui fuit Felech: qui fuit Amer: qu
fuit Farcastad: qui fuit Sem: qui fuit Noë: qui fuit Lemich: qui fu
Almuta Vuaslak: qui fuit Annast: qui fuit KanoK: qui fuit Bard

Non poßũt barbara illa nomina recte instaurari sine libris Arabicis, nec etiam multum in his momenti est situm.

qu

qui fuit Belchil, qui fuit Chamen, qui fuit Anusc, qui fuit Seth, qui fuit Adæ protoplasti. Huius quidem generationis series sic ex ordine paterni sanguinis processit. Matrem illius Eminam, genuit Azohaar filia Veheb. Quam genuit Abdemilef. Abdemilef autem natus est ex Azoharata, filio Kileff. A' quo primum naturæ generis utriusque parentis sui coniunguntur. Natus quidem circumcisus & hilaris prodiens ex aluo materna, die lunæ duodecima die mensis rabe, primo anno, anno Elfil post eius initium, sexagesima die eiusdem idem Elfil, Anno uicesimoquinto fundatum est Alkaba: anno uero quadragesimo Machumet propheta datus est. Elfil autẽ ille secum adiutorem ducens, Abruatam filium Iacum regis Alhabasc in medio Almuharam Mecham profunditus atq; profectus dirutum Alkaba, ut sic iram suam saturaret, uindicta grauissima sumenda ob plenum pudore factum, uidelicet egestionem cuiusdam ciuis Mechensis, in templo ab Elfil ipso fundato, in cuius medio casulam similem Alkaba apud Mecham circuiendam peregrinantibus ædificauit, cum exercituum suorum uniuerso ferè numero contritus est, & in partes minutas quasi grana frumenti redactus. Iniectu lapidum nigrorum ab auibus multimodis diuinitus missis, uindicatum scelus illud. Machumet quidem post septem dies ab ortu suo nutrici traditur. Pater in Yetrib animam expirauit. Quò deinceps mater sua cum illius tota pecunia simul & altrice puerum ferens, ipsum auunculis suis custoditum & educatum tradidit. Finitis autem annis quatuor ab ortu, mater inde rediens, Mecham in itinere præoccupata migrauit. Puer itaque à nutrice sua commissus auo suo, scilicet Abdaalmutalif, ipsum patronum & alitorem beniuolum sortitus est octo annorum spacio. Seraphim quoque per terminum semper auditus, nunquam uero uisus, sibi curam atquẽ custodiam impendebat. Cui consequenter Gabriel archangelus datus est custos per uigintinouem annos. Ille quidem annorum quadraginta legem à Gabriele sibi commisso suscipiens, per triennium illam omnibus, præter admodum paucos, scilicet credentes, occuluit. Emensis autem XVIII mensibus à tẽpore quo sui factores illũ ducem atq; primatẽ statuerunt, à Gabriele archãgelo Hierusalẽ ductus, ab eodem est illic in cœlũ subleuatus. Vnde ad terrã facto descensu, socijsq; sibi iunctis, uidelicet Eubogara, et Ali, ac Zaid, profectus Athaiff publice docuit, cõmuniter perhibens, se prophetam esse. Indeq; Mecham reuersus est. Annis tamen decem uelut gyrouagus nũc hac nunc illac gradiens, quocunq; scilicet spes aliquos ad Deum legemq; cõuertendi duxit eum, procul dubio pollicentẽ paradisum cõuersis, ferè nihil ironiæ ridiculiq; unquã gessit, indeficienter tamen & efficaciter insistens. Vnde singulis in domibus eam allexit. Tandẽ in loco sui comitatus Alabem turbã LXX uirorũ iam per eum cõuersorũ, cõquerentem eũ tãto labore torqueri, prædicationisq; latentis cura tabescere, cũ iam potẽs esset legẽ uiribus inferre, uenientẽ aspiciens, à comite suo pertimescente quæsitus, quid nã esset illa cohors? Inquit illam suæ legis esse, nequaq; ulterius hic passuros, sed legem manu collata illo aduentus sui potente constanter affirmabat, & legem uiribus illaturos: cum iam nulla domus credentis expers maneret. Illis quidem sic eum consulentibus, quid sua uoluntas disponeret? Inquit ille: Mea quidẽ uoluntas exigit, uos mãdata legis penitus exequi, & sibi in diuitijs ac paupertate conniuij: Et uos alterna firmaq; dilectione quasi filiali, uel propria perfrui:

Pater illius fuit Hayop.

Mors parentũ Machumet.

Angeli custodes Machũeti.

De hoc uanissimũ cõmentũ in libro Halma hereig. Summatim autẽ refertur à Richardo in Cõfutatione Alcoran.

Subintrauit ut uulpes, et clàm operatus est mysteriũ iniquitatis, donec cõfirmatis partibus existimauit se ui aliqd posse.

Doctrina Machumet uerbo. Nã in animo cogitau it amplitudinẽ sibi cõparare: ut Alcorã satis docet.

frui: Et à uobis nullatenus alienas uxores fornicatoriè reſpici: uos item à n
lis abſtinere, & illa prohibere, bona perſuadere, & perpetrare: Et in Dei n
mine lites peragendo, metum uimq; inferendo circa paſcha decimi diei d
hega leges inſerere ſummo deſiderio. Vobiſq; pro talibus operibus para
ſum uere promitto. Vnde Zaid filius Zuzara fidem ſumpſit prophetæ, ſ
fidem ſuam mutuo tradens, cæteriq; ſimiliter auxilium illi fortiter geren
Mecham itaq; profectus, ſecum ducẽs Eubocarã, & Ali, atq; Zaid, & Th
ha, ac Bibel conuerti, ſuæq; legis mandata ſequi fecit. Comen & Zaid,
Talha, ac Azubair, cæteroſq; tot, quod numerum quadragenarium imp
uerunt, cum Aomar, qui gladium ſuum euaginans Deum iurauit, ſe null
nus ultra paſſurum diuinam inuocationem legiſq; ſuæ celebrationem
culte fieri. Viribus enim notatur ſuæ uiam fortis armatus inuenit: Enſi
timor ſæpius plus quàm rationis amor efficit. Deinceps ergo armatę forti
manus uiribus propheta confiſus, aperte multa cum audacia prædicauit,
enſe, cum ore proficiens. Deoq; iubente cum exercitu Yetrib aggreſſus
Ipſe quidem & Eubocara Yetrib tendentes, cæteriſq; uiſis exire præter
depoſitorum cuſtodem, ut illis redditis eum ſequeretur, admonet. Fauri,
uernam ingreſſi, per trium noctium duorumq; dierum ſpacium ibi mor
ſunt. Quo duobus ſibi camelis adductis, ab Amer & Abdala, inde mina
perrexerunt. Vbi noctis dieiq; mora conſumpta, quendam ſcilicet Aom
adibant: Cum quo quadriduana mora peracta, Ietrib uadentes, illam
greſſi ſunt feria ſecunda, die duodecima rabe primi. Vbi bonorum mu
tudine conuerſorum perenni conſtipatus, ſeptendecim menſibus non al
quàm centum uerſus Hieruſalem orationes fudit. Deinde ab ipſo Deo
ſtigatus, orando uerſus Alkaba faciem ſuam uertebat.

Enſis ſæpe plus quàm ratio efficit. Qui gladium accipit, gladio peribit.

QVALITER EXPVGNATA MECHA VIO- *lenter legem ſuam impoſuit, & in prophetam ſimul & in regem eleuatus ſit, & de tota uita eius uſque ad mortem.*

ROmodam igitur die XIII. feria VI. anno ſecundo poſt exitum ſuum
Mecha, eiuſq; derelictum, uel poſt eius biennium ſeu triennium, ut p
cet Abbohut, certamen certauit primum. Secundum autem, die Albanda
ſeu Zeabb, anno quarto, ſeu quinto ſecundum alios, peregit. Anno quid
ſexto in menſe dulcada* apre albudembie pugnauit. Anno uero ſeptimo
quo ſuam peregrinationem Romadam Mecham expugnauit: ubi per X
noctes moram impendẽs, orationes deuote fudit. Inde profectus Hunai
gentem Illiche Vezin menſis Schauuel medio repertam deuicit. Vnde m
ta trophæi ſpolia ſumpta uiritim diuiſit. Conſequenter ciues Tharf obſe
menſtruo ſpacio. Vnde fatigatus abſq; captione diſcedens, Ietrib uſq; per
nit. Mechæ deinceps dominio ditauit Azeib, qui ſecundum quoſdam eo
anno uidelicet octauo, Arabibus, aliiſq; multis Saracenis comitatus, Mec
peregrinando petiit. Fuit autem eodem anno præfectus Mechæ Moad
lius Gadel manu prophetæ, ut Alchoran iuraq; tenendo in pecuniarum
uiſione morte ueniente doceret. Anno quidem octauo, menſe Raieb, M
chumet cum exercitu ſuo Tamhich profectus, templum uſq; in diem hod
num durabile conſtituit. Illic ab ipſo quidem miſſi Zalid, & Meluuelid,
Alozaida filium Almathaliff regem Aliendel, illum ſibi tributarium effec

Primũ prœliũ Machumet apud Mecham.

in regno suo dimiserunt. Machumet Iechibrit reuersus, Eubocharam misit Mechã, iniungens, ut cũ gente sua peregrinationẽ faceret, & edicens, ne qs ulterius nudus illic egrederet, nec quispiã præter hoĩes suæ legis intromitteret. Et si tunc, anno uidelicet X. credentium tantũ populus accessit. Eodẽ etiam anno reges circũquaq; cirtis suis admonuit, & ad legem suã beniuole suscepit. Direxit itẽ nuncios suos cũ eadem admonitiõe, ad regem Persarum, uidelicet Rezre, Abdalha. Misit quoq; Dechera filium Aaisa, ad Romanorum imperatorẽ. Et Aomar filium Alasci, ad regẽ cinne: & Alale, ad imperantem duobus fretis: & Animarata filiũ Mumaia, ad regem Aethiopiæ: Achatib filium Rabea, ad Iabala regẽ Hesthẽ: & Stuna, ad Alũkaritz, regem scilicet Alexandriæ. Eodẽ item anno in prædicta peregrinatione Dulchada quinq; diebus residuis Machumet Mecham ueniens, diemq; festũ expectãs, hoĩbus publice leges atq; iura mõstrauit. Vnde Ietrib reuersus, ubi per totũ Dulcheia, residuũ anni scilicet XI. terminũ, & sequẽter per totã almuhara atq; Saphar permansit. Vbi feria secũda mẽsis rabe primi XII die, in quarto scilicet Ietrib primũ ingressus est, uitam expirauit. Illius igit† alhigerã integre decẽne spacium mensum est. Sũmopere quisq; diligenter attendat, oẽm hoĩem ineuitabiliter morti succumbere. Loco quem Deus suæ sepulturæ præelegit, in domo Aiscæ mulieris suæ, filiæ Eubocare, qua teste per morbum cardiacum obijt, sepulchrũ in loco suæ dormitiõis, ubi die adhuc hodierna tẽplum uidetur, ex laterib. coctilibus sibi stratũ est. in quo corpus suũ est conditum, tribus albis pãnis inuolutum, ubi nec peplum affuit, nec interula. Quidã quæsiti, cuius ætatis esset, illi phibebãt, ipsius mẽtum raris canis albescere. Illã tamen caniciem mentum musto cæterisq; perũctum occuluit. Aly quidẽ à quibusdã interrogatus de illius qualitatibus, respõdebat, illum habuisse caput immensum, faciẽ albedinis & ruboris innati participem, barbã prolixã, pedes optimæ cõpositionis atq; coloris. Gradiendo quidẽ aquę fluxũ ab alto in imum imitabatur. Idem ipse asserit, se nũq; uidisse quẽq; tanto decore taliq; forma præditũ. Eius quippe facies oĩm gentium faciebus luce præfuit. Nec minus cordis benignitate magnanimitateq; ualuit. Vnde quadã die equo currens sella carente apud Ietrid, cum hoĩes illius casum timerent ob equi cursus impetum, nimiũq; turbarẽt, ille securus inquit, Aequoris similẽ inueni. Cũ illi pponenti Romano imperatori chartã mittere, diceretur, ipsum minime literis adhibiturũ nisi sigillatis, annulũ argenteũ sigilli formã habentem fieri iussit, & eidem insculpi, Machumet nuncius Dei. Apud ipsum quidẽ eandem dignitatem obtinuit Teidẽ filius Kakiz, quam apud regem iusticiarius. Scriptores sui fuerunt Zaidz filius Thebit, & Inoaypha filius Effitu. Exercitus XIX eduxit. Bis peregrinatus est. In Dulhada Mechã quater uisitauit. Anno quoq; sequẽte in Dulcada semel, & in eodẽ mense uice secũda, cũ prædã adductam de Humani distribuit. Tertioq; in cõsimili mense peregrinationem efficiens, Mecham aduenit. Suæ quidẽ uitæ spaciũ LXIII anni mensi sunt. Perhibuit post illum autẽ XII ex natione Chorasc sui uice posituros. Quorũ primus, uidelicet Eubokare, uita breuis erit. Secundus autem Arabs erit optimus, molendini quidem dominus, scilicet Aomar filius Alathab, uitam longã ducturus. Tandem ob iustitiã perimetur. Propheta uisum suum ad Ademen uergens, illũ sic affatus est: Si tibi Deus camisiã induerit, nunq; tuæ uoluntati parens auferre coneris. Sin autẽ, per Deum cuius manibus in-

Ietrib.

Legationes circummittens ad principes inuitat ad suam superstitionem.

Albigera, id est, regnũ Machu. X. annorum.

Forma Machumet.

Benignus & magnaninius.

Titulus Machumet in finitis partibus modestior uicariorũ Christi.

XIX expeditiones suscepit.

Aetas Machumeti.

terest anima nostra, nõ erit camelo trãsitus per acus foramẽ difficilior, quàm
tibi ingressus in paradisum. Ipse quoq; testatus suæ legis præcepta, omniũq;
sequentium prælatorum constanter atq; diligenter obseruari usq; ad finem
XII. uicariorum suorum decorasse. Maximæ quidem turbæ secutæ illum, si
locutus, domumq; reuersus, quærentiq; rerum euentus post illos XII. ille re
spondit: Contrarietates contrarietates. Ac ei dicunt: Abdalla filius Mono
interrogatus, inde perhibuit prophetam affirmasse XII. suorum post se do
minaturos, secũdum morem & numerũ subditorũ Moysi. Machumet horti
quendã ingressus, suo clienti familiari, uidelicet Neg iniunxit, quatenus pe
cutientem portam extrinsecus introduceret, dupliciq; gaudio lætificaret di
cens: quoniã post me populũ meum reget, & paradisum præmiũ suscipiet. I
le igitur præceptũ Dei sui properãs perficere, Eubokarã extrinsecus reperti
nimium exhilarat. Secundo quoq; domini sui iussu Aomar percutientẽ in
troducens inquit, Post Eubokarã regnabis, & paradisum possidebis. Terti
uero percutienti scilicet Odmẽ, seruiẽs prædictus ore prophetæ monitus ai
post Aomar regni gubernacula sortieris, & per cædem uita priuaberis. Ill
quidem introgressus, hoc audito molestus prophetam curiosissime cõueni
Post tuæ legis professionem nec me mendacio pollui, neq; membrum uiril
cum dextra tetigi. Respondens autem propheta, sic proculdubio futurũ a
firmauit. Cuius sententia est, Nullũ prælatum ingressurũ paradisum, nisi p
pulo sibi cõmisso optime præerit, prout sibi disposuerit. Omnis quidẽ X. ho
minum regimini præsidens, ad iudiciũ manibus mento strictè suppositis u
niet. Quas libere semouere sibi licebit, si regendo iustitiam exercuerit. Sin a
tem, immotæ manebunt, usquequo cunctorum iudicium terminetur. C
mnis exauditor mei, Deum exauditorem inueniet. Hocq; de uicarijs me
penitus censendum. Vnde nec ipse Deus exaudiet, non audientes me, se
meos. Ipse propheta semel in templo fuit prædicans. Inquit, Si quilibet A
thiops seu captiuus uobis præpositus fuerit, illum sicut me diligenter audit
Omnium hominum Chorasc boni bonos, maliq; malos imitabuntur. Me
quoq; legis dignitas et obseruatio perseuerabit, quamdiu de Chorasc XX
perstites erunt. Mei quoq; successores habitu uilissimo potientur, usque a
triginta annos. Vltra uero ornatibus gaudebunt, atq; superbia. Sciendu
item, omni prophetæ quatuor consiliatores esse datos, duos scilicet cœleste
sicut huic Michaëlem & Gabriëlem: duosq; terrestres, quales sunt Eubok
ra & Aomar. Asserebat quidem Moaxi filius, Ocfin se audisse prophetai
dicentem, quod illi de Corasc præ cæteris instituta gubernacula tractaban
Post mortem tamen omnia præcepta legis obseruent, iuraq; peragant ex d
ctrina Eubokarę & Aomar. Illius item prænunciatum est ore, post se trigi
taduos subsequi, Deoq; sibi mendacium imposituros. Quorum unus, sc
licet Alasuued, rex erit Chanaa, ubi subtilissimum est artificium pannoru
sericorum. Alius quidem, scilicet Musthaleime, regno cui nomen † Aliema
nia, dominabitur.

Nullus prælatus paradisum ingredictur, nisi populo suo bene præerit.

Obedientia.

Vaticiniũ Machumetis de luxu & superbia posterorum.

Quatuor cõsiliarij singulis prophetis.

Forte Aliemoma, ut inferius.

DE SVCCESSORE EIVS EVBOCARA.

COmmuni igitur assensu prophetæ præsagium comitante, regni gub
nacula legisq; curam suscepit Eubokara, cui cognomen Abdalla. H
ius autem pater fuit Odmẽ, filius Amir: Amir autem genitus ex Amara, fil
Kaab. Kaab autem fuit filius Zaid, filij Thaib, qui genitus est ex Murra. I
qu

Vocatur etiam Ebuberk, & Empokora, etc.

quo eius atq; prophetæ † nõ concurrunt. Mater quidem eius Celine, cui cognomen Oamalasair. Illa autem genuit Kathriam, filium Amace: qui fuit natus Kaab. Kaab quidem genitus est ex Zaid, filio Kaib, filio Morræ. Sublimationis quidem illius die mortis prophetæ celebratæ principes extiterũt, Bestie, & Aomar, & Bobaida fauore. Ipse quidem eleuatus, impugnando malos & incredulos ad legem conuertit: quam ipse penitus more prophetæ tum firmiter obseruauit, tum cæteros hoc idem facere coëgit. Mendaces aũt prædictos, scilicet Almustai, Hileme, & Holesiued peremit, & Aliemoma in suam seruitutem redegit: dolosumq; Talha captiuauit. Vnde nec quis illi resistere quiuit. Eius color subniger extitit: statura mediocris: barba rara atque prolixa. Fuit quidem & macilentus, manus † aichuina, tingere solitus. Phtisis ipsum cõsumendo, per XV. dierum spacium infestans, mortẽ * illutit illi. Super quẽ duobus pãnis inuolutũ orationibus fusis ore† domar, iuxta ꝓphetã sepultus est: Qui anno alhigere & III menses ac XIII dies est priuatus uita. Propheta Deum exorans inquit, Tu Deus genti misericordiam atque protectionem præbe, per Eubokaram & Aomar in lege firmissimam.

† Naturæ, uel natiuitates.

†. Nõ possum cõiectare quid scriptum sit.

** Intulit.*

† Aomar.

SEQVITVR de Aomar, successore Eubocare.

AOmar cõsequenter legem, & diligentem curã legis administrauit. Ille quidem patrem habuit Alhata, filiũ Alphail, quẽ genuit Abdalore filius Reia, filij Adij, geniti ex Kaab. À quo rami generis illius atq; prophetæ prodeunt. Natus autem ex matre Khacuna filia Oscib, quem genuit Almughira, filius Abdalla. Illum autem genuit Aomar, filius Maktum. Ille quidem, sicut Eubokara, primitus nutu prophetæ sublimatus, legem indeficienter obseruauit: populum sapienter uirtuoseq; rexit: numerosis exercitibus multas suæ potentiæ terras subiugauit. Ipsius iussu ob ritum sunt congregati ter scripti: At scriptores pro modo sui meriti remunerati. Ipse rursus primo singulis templis orationes sic in mense Romodan fieri præcepit, & ordinauit, ut mense completo totus Alchoran perlegeretur. Annulum gessit prius habitum à propheta, consequenter ab Eubokara. Scriptores eius fuerunt Abdalla, & Zaid filius Thebit. Ipse quidem longus extitit, subniger, caluus, barbam habens raram, & semper albedine tinctam, manu quoduis opus optime peragens. Interfecit eum tamen captiuus Almigira. Vitam suam mensi sunt sexagintatres anni. Iuxta prophetam & Eubokaram sepulturam sortitus est. Annis singulis Mecham peregrinatus est. Morbo grauatus, uitæ termino ueniente præcepit, ut communi consilio sui loco uicé que fungeretur, qui melior dignior que inter septem ab illo prælectos, uidelicet Odinn, Ali, Thalha, Azur, Vbair, Caad, Abdarakem. Qui præcedens, hoc audito, dixit: Regnum ego renuo, sed deliberemus, quis aptior uideatur. Electionis igitur dignitatem Odinem obtinuit, qui C. etiam solis portionem accepit ab Auff filio Abdarakinum. Qui patre iubente, ut de pecunia sua singulis residuis Dobera C. præberet solis, singulis præter Odinem quadraginta contulit. Regnauit quidem Aomar decem annis & sex mensibus, uno die minus. Qui subleuatus decimotertio anno alhigero uitam uigesimoquarto finiuit. Præcepit propheta, ut iuxta eum sepeliretur, ubicunque mortuus. Omnis teste propheta uitam exuens, absque consiliatore bono, more bestiali morte mala perire perhibetur.

Ordinatio de lectione Alcoran.

Optimus regno præficiendus.

DE ODMEM, QVI SVCCESSIT AOMAR.

ODmem quarto loco rex constitutus, atque doctor, fuit filius Alpher
qui fuit filius Alaci: qui fuit Vtraien: qui fuit Abdastametz: qui fu
Abdamineff. De quo processerunt huius atque prophetæ genera. Ortus e
quidem ex matre Aruua, filia Rabea, filij Abib. Quem genuit Abdastam:
filius Abdamineff. Vnde parentis utriusq; genus effluxit. Iste per triduu
ante mortem Aomar generali fauore prælatus statutus, annulum sua ma
gessit prophetæ, duorumq; successorum illius. Quo in puteum ex illius in
pientis manu lapso, alium iterum argenteum fieri iussit, his literis inscu
ptum: Vel indurabis, uel pœnitebis. Scriptorem habuit Mareuuem filiu
Alhakem. Faciem habuit albam, uenustè compositam, staturam medi
crem, barbam prolixam. Ab omnibus uel ante sui conuersionem ad lege
& postea summè dilectus. Qui multum pecuniosus tum ob mercatura
tum ob sapientiam atq; prudentiam, largus atque munificus in propheta
atque bonos inuentus est, omnesq; sui redituum & tributorum crementu
senserunt. Ipse quidem cæterorumq; auxilio Alchoran integritatem coll
git primo. Qui post multarum terrarum captionem in Ietrib lectioni u
cans, in domo propria, manu maximæ turbæ accurrentis peremptus e
Quem insepultum triduano spacio, deinceps quinque boni uiri noctu u
nientes, ipsum latenter sepulturæ commiserunt. Vixit annis octoginta
ptem, imperauit duodecim annis, una die minus. Propheta quodam in lo
lites post eum uenturas prædicens, de quodam illic facie cooperta transeu
te dixit: Ille uiam ueritatis non derelinquet. Quem quidam illò profect
agnoscens esse Odmim, indeq; quærens prophetam, an illum intellexiss
respondit: Ita. Propheta quoq; loquendo prosequens inquit: Omnibus m
liores Deus meos socios præter prophetas posteros elegit. Quibus tamen
mnibus bonis, bonitate præcellunt quatuor, scilicet Eubokara, Aomar, O
mem, & Ali. Ait item, Qui me uidit & credidit, bonam mercedem habeb
Septuplum tamen, qui me non uiso crediderit. Nullus hucusque prophe
peremptus est, nisi cuius mortem comitata est cædes septuaginta hominu
Nec successor etiam quisquam eius uicarius, nisi cum quo perempti fu
trigintaquinque. Turba prædicta donum Odmem & ipsum obsidente, qu
dam uir propinquus exiens, cui nomen Abdalla, filius Aomar, taliter illi
impetum atq; furorem mitigare nisus est. Ait enim: Propheta defuncto,
similiter tribus eius sequacibus illius nutu, sicut & Odmem, ut sæpius pr
dictum est, præelectis, si mortem Odmem affectatis, atque figitis, nobis ill
meliorem restituite. Quod, uelut arbitror, uobis occurrere impossibile.

Symbolū annulo signatorio regis Odmē inscriptū: uel constans eris, uel pœnitebis.

Alcoran collectus.

Impie detortū ad Machumet uerbū Christi, Beati qui nō uiderunt & crediderunt.

Vltio cædis prophetarum.

Hali.

DE † ALI NEPOTE MACHVMET.

HAli consequenter regnum sortitus est. Filius fuit Abithaliff, filij H
scer, quem genuit Abdemineff. Vnde ille atq; propheta deriuati sun
Mater autem sua dicebatur Fatima, filia Azad, quem genuit Hescem. Di
quidem cædis Odmem hic eleuatus est. Multis tamen dissentientibus, & o
hoc Mecham euntibus, fugitiuis ad Aysca filiam Eubokaræ coniugem pro
phetæ: Cui adhærendo, suo fulciti consilio rebelles effecti sunt. Vnde dies c
meli partibus ambabus L. necem plorauit. Discedentes autem inde, Aali re
uersus est Alchusa, Aisca uero Ietrib. Tandem Moaxia filius Cephin su

exercitu

exercitu, similiterq́ filius Odmem cum suo, simul cum illo uindicare ten-
dens paternum sanguinem iuxta fluuium † Abforat bella gerentes, de ci-
uibus & adiutoribus Arachæ propè ciuitatem Aracham conueniunt. Ibiq́
quinquagintaquinque diebus contra suos hostes bella gerentes, de illis ui-
gintiquinque morti dederunt, nec sine detrimento suorum. Ex uiris enim
Hescem sexagintaquinque animas † spirauerunt. Vnde deinceps utraque
parte deliberante, paciq́ consulente, omnium assensu communi duo uiri,
ex parte uidelicet Aali & ciuium Arachæ Alascari, ex parte Moauui suo-
rumq́ Ammara filius Alasci, electi sunt, ut eorum iudicium terminum bel-
lis imponens, suis in locis alios bonos atque dignos restitueret. Illis igitur
egressis deliberatum ad locum, cui nomen Algendel, Alasceri consilium
Aali ab honore suo priuari iudicauit. Alter uero ipsum suo regno firmum
affirmat. Sic tamen lite diuisa, necpace facta, Aali reuersus est Alcupha,
Moauuia uero Hescem. Istis deinceps tempore multo manum bello ne-
gantibus, sui uicissim homines inter se ter prædando, ter pugnando mala
fecerunt. Illis postea Cepham conuenientibus, Aali partem uigintiquinque
uirorum protegebant, partem uero Moauuia septuaginta. Aali uero pro-
fectus expugnatum Albestera, triginta secum duxit. Istis quidem bellis
communis sententia perhibuit, omnes bonam uitam ducentes illic perem-
ptos paradisum possidere. Post illa bella peracta, eis iterum armat s ad bel-
lum, magnis factis exercitibus, Abdarakum filius Mulgem in templo pere-
mit Aali mense romadam, anno Alhigere quadragesimo. Qui post oratio-
nem factam super eum ore filij sui Alhatem, ex parte solaris occasus extra
uillam Alculpha sepultus est. Vitæ quidem suæ spacium quinquagintase-
ptem amplexum est. Annis quatuor, mensibus nouem regnauit. Annuli
sui sculptura talis erat: Corde deuotus, Deus est meus dominus. Colorem
eius subnigredo notabat, staturam breuitas commendabat. Barbam pro-
lixam, brachia & tibias pilosas gestabat. Qui talis apud prophetam hoc per-
hibentem inuentus est, qualis est Aaron apud Moysen: hoc tamen excepto,
quod hunc prophetam nullus propheta sequitur. Prophetæ quoq́ senten-
tiam nemo nisi uir bonus diliget, hos quatuor scilicet Eubokaram, & Ao-
mar, ac Odmem, & Aali. Cuius filij, uidelicet Alhatem & Alhuacin, quanto
cunctis iuuenibus paradisi præcellunt, tanto superantur à bonitate patris.
Cuius fuit sublimatio anno alhigere trigesimosexto.

Forte Aforat, id est, Euphrates.

† exspirauerunt.

DE Alhatem, successore Hali.

ALhatem patre suo defuncto, per Arachæ ciues in regem subleuatus est. Qui natus ex Fatima filia prophetæ, similitudinem prophetæ for-
mamq́ repræsentauit. Suus annulus his literis fuit insignitus: Dei solius est
exaltatio. Eius scriptor O uuaidalla manum auxilij cæteris Arachæ sublima-
toribus illius confidenter conferens, illum comitatus est pugnaturum con-
tra Moaxia, cum exercitu uenientem de Hescem. Illis igitur coniunctis in
Elember, Alhatem exercitus ambos aspiciens, pietate cædis bellicíq́ periculi
motus, se manibus Moaxiæ supposuit, illum sibi præferens. Illis igitur cum
utroque exercitu profectis Alcupham, illic Moaxiæ & Alhatem pecuniam
pro uelle suo tribunt, transmittentes illum Ietrib. Postea per ipsius manum
apud Alcuphe Almughire rege constituto, ipse Moaxia Hecchera reuer-

ſus eſt, ambobus exercitibus comitatus. Alhatem ex hora ſuæ ſublimation
uſq; ad redditionem honoris, quinque menſes et uiginti dies numerauit. D
quo ſemel eo præſente ſic propheta locutus eſt: Per puerum iſtum pacem
per duos exercitus, quorum alter alterius mortem ſtudebit, Deus conuerte
Pater ſuus, ſcilicet Aali, ſimpliciter ſolis uacans litibus, nunq; peregrinatu
iuit. Fuit anno XLV. mortuus in Ietrib, die prima, X die Almuharan, ann
Alhigez XLV. Fuit autem natus anno Alligez tertio. Propheta tunc lite
faciente, Alhatē ob quoddam ſomnium uiſum bellari renuit. Videns enim
propheta in ſomnis tenentem manum ſuper thronum Dei, & manum E
bokarę iacentem ſuper humerum prophetæ, & ſuper illius ſcapulas manu
Aomar, cuius humerum tenuit manus Odmem, inter quos ipſe cruore
cernens, & cauſam illius quærens, audiuit illis patefacientibus, illum eſſe ſa
guinem Odmem, cuius uindictam Deus ipſe requiret.

DE REGNO MOAVVI.

MOauui itaq; filius Cephim, filij Zargar, filij Nuhaib, filij Vmaye, fi
Aadaſtemus, filij Abdemineff, unde propheta deſcendit: natus
matre Huid, filia Octebe, filij Rabea, filij Abdaaſteniz, filij Abdamine.
Hic in quā pace firmata, cōmuni fauore ſublimatus, omnia redegit in me
us. Ad quem omnes orientales & occidentales confluxerunt, illi parente
Annum autem in quo contigit illud, annum alema, id eſt, annum congr
gationis appellauerunt. Ille quidem iuſtitiæ bonorumq; morum firmiſ
mus tutor, mitis, expers iracundiæ, ſapiens, modeſtus in prophetam, om
nesq; bonos largifluus. In littore maris Romanorum multa munimina co
pit, & in terra Chriſtianorum multa mirabilia peregit. Erat illius inſcriptu
annulo: O Deus, ueniam mihi præbe. Scriptorem habuit Vuabaidalla. D
dit quidem Albeſterum Alkigire, Alcupha ei dempta, & Azed tradita: qu
fuit uir bonus, & in utraque urbe prædicta templum fundauit. Fuit aute
Moauuie colore candidus, facie uenuſtus, ſtatura mediocris, oculos habe
uarios, barbam aſſuetus tingere. Cum Alhima & Alchatin ipſius quonda
inſpiciente puteum quendam ore cruentato, per ſpaſmum uita per aliqu
dies moleſtata finiuit. Qui poſt orationem factam ſuper eum à filio ſuo Ie
zid, in Damaſco ſepultus eſt menſe raieb, anno alhigere ſexageſimo. Tota
eius uitam menſi ſunt octoginta anni. Regnauit annis nouemdecim, un
die minus. Potens tamen fuit ſuper Heſcem uiginti annis, ante Aomar &
Odmem. Secundum prophetæ teſtimonium Algoda terra Damaſci, cæte
ras terras à Sarracenis habitatas fertilitate ſuperat. Moauui profecto cum
Odmem in expeditionem & peregrinationem, quidam dux eorum dixi
poſt Odmem regnabit Hali. Reſpondit alius, Imò qui mulam albam equ
tat: ſignificans Moauui. Quod etiam conceſſit Hali, percunctatus inde pro
phetam iam animo ſuo bono dato, bonis hominibus inuitatis, ab illo qui
dam illum ſic precantem audierunt: O Deus, uoce Moauui ſcribere, & nu
merare, & illum à malo protege. Propheta nunc ſic ſuos diſcipulos affatu
eſt: Cum uos omnes paſtores ſitis, ueſtræ curæ & cuſtodiæ Deus quæſito
exiſtet, qui perſcrutabitur mulierem de cuſtodia domus uiri ſui, ſeruienten
de domini pecunia ſui, ſingulos ſimiliter de ſingulis operibus ſuis. Hali quæ
ſitus, cur ſibi ſucceſſorem non elegit, reſpondit: Nolo quidem hic, proph

tam

tam imitans. Sed si Deus uos dilexerit, uos unanimes faciet, ut uestra delibe-ratione uir bonus & dignus uobis rex perficiatur. Quidam uir probus testa-tus se nunquam uidisse meliorem Moauui post prophetam, percunctatus à quodam alio, an ille de bonitate superasset Eubokaram, respondit: Eubo-kara fuit melior, sed iste bonus. Huius similitudinem etiam retulit de illo ad Aomar & Odmem. Moauui primus cum Odmem, alijs' que multis uiris & mulieribus nauigio † Christianorum est ingressus.

Egregium de conferendis magistratibus.

terram.

DE REGNO IEZID.

IEzid filius Moauui, filij Cephin, natus ex Maiocara filia Ietrib, filij Calp, filij Iohimer. Die obitus sui patris, per quem prius adhuc uiuum electus est, in regnum accepit populo fauente. Suus annulus has habuit literas: Deus est Dominus meus. Scriptor suus Amere. Ille quidem morbum paralyticum, staturam longam habuit. Qui scribens ad Abdalla filium Azabair, inquit: Iam tibi missis à me compedibus aureis, & cathenis argenteis, illis uinctus ad me festinanter accede. Ille uero rescribens, illi dixit: Tuum uerbum me nequaquam emolliet, uel eneruabit, nisi prius lapide se mollem masticatui præbente. In Harram † ex p cc pleumonia obijt, anno tricesimoseptimo. Super quem locum Damascus frater eius orationem fecit, & eum terræ commendauit. Regnauit annis tribus, mensibus octo, diebus duodecim. Solebat autem dicere: Nemo prælatis & regibus maledicat, sed ut Deus emendet deuotè postulet, sicut etiam iussit propheta. Quodam tempore nimium feruido, hominibus in expeditione potantibus atque discentibus, Iezib libate pocula ob illius tentorium clausum, impetus uenti superueniens tentorium euulsit. Et sic illum † natari lectioni innotuit. Dicebat quoque prophetam præcepisse, subditos omnes patienter obtemperare suis regibus, siue prælatis, licet malis & flagitiosis. atque dixisse: Misericordiam uos consequemini, illi pœnam. Tyrannos igitur uobis prælatos, licet pecuniæ uestræ corporibusq; detrimentum inferentes, æquanimiter sustinete. In diebus eius ciues Alcupha scripserunt Alhiatem filio Dali, promittentes ei regnum, si à Mecha rediret. Amer autem filius Iezid illud percipiens, obuius illum deuicit, & in Alcuphe confinio peremit, die decimo Almuharan.

ex peripneumonia.

uacare.

ANNOTATIONES ERVDITI CVIVS DAM ET RECENTIORIS SCRIPTORIS, QVI AL cubi citat Nicolaum Cuſanum, quæ in marginibus Alcorano fuerũt adiectæ. Aliquot etiam capitum argumenta & cenſuræ.

DEus multis nominibus ap=
pellatur in hoc libro, ꝓpter
multifariã illius potentiam.
Dicit̃ itaq; miſericors: quia
bonis omnibus bonũ auget, malis o=
mnibus uel pœnã ſuã minuit, uel æ=
qualem reddit. Dicitur etiã pius: quia
cunctos inuocantes exaudit, oĩbusq;
uolentibus ſubuenit. Dicitur item ſa=
lus: quia expers eſt totius detrimenti,
et quia ſaluat, donũq; ſalutis dat bene
ficis, qui ſcilicet in ipſius dextra ſede-
bunt. Dicit̃ fortis, quia nihil eſt illi gra
ue uel difficile. Nõ iracũdus: ſuſtinet
eñ ſuos detractores, & ſibi malũ im=
ponentes. Dicitur etiã mundus: quia
nihil niſi bonũ et honeſtũ diligit. Dici
tur benedictus: uel quia ipſe ſolus eſt
benedictio, uel quia cũcti benedicũt
ei. Pater etiã dñs, ſed perfectius quàm
cæteri: ipſe nãq; ſolus omnibus rebus
dñatur. Fides etiã, ſeu credulitas: ſed
hęc nomina quibuſdã prioribus non
aſſimilantur. omnes eñ in eum cre=
dunt, ipſe autem in nullũ. Ipſe quoq;
firmat omnes, nullus autem eum. Te
ſtis: quoniam omnia noſcit, omniaq;
reuelabit. Fidelis: omne nãq; dictum
ſuum atque promiſſum efficit, nun=
quam mentiens, mendacium ſemper
abhorrens. Dicitur etiam tector: mul
ta namq; celat, tegens illa mente ſua.
Abundans: nullis eñ indiget, omnia
poſſidens. Largifluus: cũ & ipſe tẽpo
rale bonũ, & æternũ tribuit. Cõditor:
Ipſe namq; ſolus omnia creat, et nihil
ei eſt impoſſibile. Inſpector, uel uiſor:
nihil eñ latet eum. Propinquus: quia
præſens ubiq;. Immenſus: continet
enim omnia, à nullo cõtentus. Altus:
præeſt enim omnibus, omnibus ſupe
rior. Patiens: non enim eſt impetuo=
ſus, ſed uindictam differt ad temp[us].
Potens, uel potentioſus: Illi namq[ue]
cuncta leuia ſunt.

Notandũ eſt legentibus librũ iſ[tum],
quod licet Deus ipſe, prout Mach[o]=
metus fingit, dicens ſe nec unqu[am]
legiſſe, nec literas uidiſſe, ne pute[tur]
ab illo compoſitus, legem iſtam m[a]=
nu propria ſcripſit, prophetæ ce
prænominato tradidit, ut mun[d]o
prædicaret eam. Et tamen ipſe lo=
quendo, perſonarum aſſumit ua[rie]=
tatem. Nunc enim loquitur in per[ſo]=
na Dei, nunc prophetæ, nunc bon[o]=
rum Deum inuocantium, ipſiq; gr[a]=
tias agentium: nonnunquam eti[am]
bonos increpantium, ſecundum lo=
corum diuerſitatem.

Nota quod liber iſte Alcoran eſt
ſummæ apud eos authoritatis: ita
ut quiſquis contra aliquem diceret,
ſtatim ſine mora interficeretur.

Dicunt etiam, quod ſi quis huc
librum in uita ſua millies legere po=
tuerit, quandam mulierem in para=
diſo habebit, quam paradiſitam uo=
cant: miræ, ut ipſi delirant, pulchri=
dinis & magnitudinis: ita ut ſuperi=
lia eius tanta ſint, quantus eſt arcus
qui apparet in nubibus.

Sciendum autem, quod lingua A=
rabica maximã cognationẽ habet ad
Hebraicam. Vnde & Arabes iſti, qui
hic Iſmaëlitæ uel Saraceni dicuntur,
ſicut Iudæi à dextra in ſiniſtram, no
à ſiniſtra in dextram, ſicut nos, ſcri=
bendo literas ducunt.

Eliph, lem, mim, a, l, m. Has† li=
teras Arabicas in principio libri p[o]=
nunt, quod ſigillum libri dicunt.

† tres.

Cauſa uero, quod ab huiuſ=
modi charactere inquiunt: quoniam

elipl

eliph, & in ordine literarum & in nomine Dei prima est apud eos. Per lem uero maiestas Dei, per mim imperium designatur: ut insinuent Deum omnipotentem, cuius hic nuncius, & huius præcepta.

Azoara Arabice, uultus Latine dicitur. Vnde quod nos capitulum dicimus, illi uocant azoarã. Sicut eñ uultus maxime notat, quis uel qualis sit homo: sic capitulũ, quid sequens litera dicere uelit. Secundum quosdam azoara oraculum sonat. Illi namque soli iudicium tribuit. Prophetas autem dicit fore patronos & adiutores suorum professorum. AZO. I.

Primũ capitulũ istud breue matrẽ libri dicit ob hoc, quoniam ex eo tota lex originẽ sortitur, & fundamentũ: sicut lex nostra ex oratione dominica. Et est fundamentũ, & initium, & summa omnium orationũ eorum. Azoara primum septem uerba continet. Verba sententias uocat cuiusq; capituli, iuxta quosdã eorum. Licet multi Saraceni dicant, se nescire discernere, quomodo, uel qualiter hæ sententiæ distinguãtur in singulis uersibus. Oratio aũt in libri initio præmissa, quã matrẽ Alcorani uocãt, eo quod principium & finis est orationũ omnium eorũ. Verba sunt Machumeti. Nam per totũ librum nullũ cuiq; uerbũ adscribit, nisi soli Deo colloquenti Machũeto. Misericordi.) In primis ipse Machumet loquitur, quasi exhortans ad agendas gratias creatori: eo quod sibi talẽ legẽ dederit. Nã deinceps per totum librũ quasi Deus loquitur ad ipsum, aliquãdo singulariter, aliquando pluraliter. Aliquando uero personarũ uarietatẽ adsumit, ut quandoq; ipse propheta loquat̃, quandoq; boni inuocantes, uel malos increpãtes, secundũ locorũ diuersitatẽ. Hostes Dei Iudæos uocat, quia Christũ prophetã optimũ absq; peccato sem̃p uiuentẽ, iustissimũ, & à uirgine natũ absq; reatu suspẽdere uoluerũt. Cui multas cõtumelias intulerũt, & prophetas multos antecedẽtes multis modis penitus afflixerũt, multos etiã morti dederũt. Christianos dicit erroneos tum quia putat illos adorare tres deos, tum imagines. Iudiciũ s. dies. Postre.) dies ultima, qua cuiq; dabitur merces iusta.

Beneuol.) scilicet ut prophetas.

Azoar. 2 Capitulũ de boue ducentorum octogintaquinq; uerborum. Singula cap. de aliqua re, quæ in eo specialiter memorat̃, appellat. Sicut istud primum, quod idcirco de boue nominatur, quia hic fabulose intexit cuiusdam uaccæ mentionem. Cuius tamẽ rei memoriã in ueteri testamento esse constat: sicuti & multarum fabularũ, quas hic mendose inducit, tam ex nouo quàm ex ueteri testamento penè omnes materias habuit, licet omnia mendacissime narret, sicut Iudęi eum & hæretici docuerunt. In primo capitulo statim orationes & eleemosynas laudat: ut scilicet sub hac quasi boni similitudine, ad sibi credendum incautos alliciat. Et hoc per totum librum nota, quia mira calliditate quando aliquid & impium dicturus est, uel iam dixisse se recolit, mox aliquid boni uel de ieiunio, uel de oratione, uel de laude Dei interserit ita: Sicut post aperiens turpitudinẽ mendacio inescatis, quo ubique plenus.

Domini Iesu.) Hoc dicit propter Christianos, quos mirabili insania putat tres deos credere, quia Christũ & Spiritũ sanctum æquales Deo patri dicunt. Et nota, quod in isto hæresis Arriana reuixit. Manum.) Hic iactat, quasi nullus hominum talem librum facere possit. Paradiso.) Nota quia talem paradisum uitamq; promittit, scilicet carnalium deliciarũ. Quæ fuit antiqua hęresis olim, & in isto nunc peius repululat.

4 Admittit Alcoran, Christum sequentes præferri omnibus: cum Christus sit omnibus sanctiss. prophetis supraposítus. Ideo subiungit, præ cæteris præbuimus te, ex intentione. Intendit Christo scilicet potius adherendũ: prout late deducit Nicol. Cusanus Card. cap. octauo, in Cribratione Alcorani. 5 De gente Ioachim ducentorum uerborum.

7 Vt cauti & præmuniti (præmoniti legendum) sint in bellis.

8 Quot uxores habere debeāt, & de substantia eis diuidenda, & de multa cura mulierũ. 9 Item de mulierib. Et præcepta quædā stulta, & ut post coitum & egestionem anteꝗ orent, lauent culum, & cætera uerenda.

10 Cohortationes ad pugnā, & ea quæ sępe solet deliramenta repetit.

11 In qua asserit, nō occidisse Iudęos Christũ, sed nescio quē similem eius: nec Deum habere filiũ. Itē solitas insanias dicit: quod & sæpe facit.

12 Ea quæ solet, repetit more suo: Vana & fabulosa & impia intexit.

13 Christianorũ sacerdotes & pſules dicit magis sibi credere. Quod ualde dolendũ est. 14 Hic dicit, non sibi datum à Deo miracula facere, & cætera bona, & friuola, quæ solet.

15 Iterat quæ solet: & fabulæ de Abraham, & quibusdā alijs prophetis.

16 Multiplicat solitas nęnias, & insanias repetit.

17 Hic retexit fabulas infinitas de Adam & Eua, & Belzebub, & prophetis quibusdā inauditis: & de Moyse solita deliramenta, & insanias, & uerba stultissima reiterare nō cessans, agitante eum spiritu maligno.

18 Eadem quæ solet, deliramenta repetit: pugnas & deprædationes cōtra eos, qui sibi non credunt, incessanter persuadendo.

19 Ea quæ solet repetit, & maxime cohortationes ad pugnam, & ad præ[dam], & ad rapinam.

20 De solitis nugis, atque men[da]cijs.

21 Solitis insanijs & mendacijs ple[na]. 22 Continet fabulas & men[da]cia de Ioseph, nescio ubi inuēta, [&] à sacra historia omnino aliena.

23 Solitas fatuitates ineptissim[e] replicat.

24 Stultitiæ & uanitatis plena.

Nota similitudinem arboris.

25 Solitas fatuitates replicare no[n] cessans. Exig.) Hic dicit diabolũ [ex] igne creatũ. Plasm.) Replicat fatu[ita]tem, de adoratione Adæ ab angel[is].

26 Verba iterũ atꝗ iterũ replicans stultitiæ atꝗ insaniæ plenissima. E[x]empl. null.) Nota exēpla, quæ pon[it].

Mendax.) Hic excusat se nō esse [men]dacē, cũ tamen nihil aliud quàm m[en]dacia ubiꝗ & per totũ fingit. La[ti]ni.) Hic specialiter cōtra Latinos [lo]quitur. Villæ.) Nota parabola[m].

27 Seruũ.) te scilicet ô Machum[et]. Lōginq.) id est, Hierusalē. Harā, id [est] Mechæ. Parente.) Nota de hono[re] parentũ. Ne ponas.) scilicet qu[od] Deus habeat filiũ uel æqualē. Or[a]tio.) À mane usꝗ ad uesperā orati[o]nibus incumbendũ est. Licet oē[s]) Si omnes homines & diaboli conu[e]nirent, non possent facere librum [si]milem Alcoran. Nec filium.) So[li]tam blasphemiam replicat.

28 Deum habere fil.) Nota imp[ie]tatem magnā. Adolescent.) No[ta] quomodo peruertit historiā illā, qu[æ] inuenitur de septē dormientibus, [&] quàm mendaciter & turpiter eā na[r]ret. Nihil te fact. firm.) Nota [quod] nihil affirmet. Parab. de duob[us]) Nota parabolas stultissimas.

Moyses.) Fabula stultissima [de] Moyse. Alex.) Nota fabulam [de] Alexandro ridiculosam.

29 H[ic]

29 Hic est mediũ Alcorãi diabolici. Azoara XXIX. fabulas habet mẽdacissimas atq; stultiss. de Ioanne baptista, de natiuitate Domini, de Moyse, & infinitis atq; ridiculosis †merai. Ioannes.) Nota mendacium impudẽs, & quod nullam omnino scripturarũ sciebat: qui nomen Ioannis & in propheta Hieremia, & in libris Machabeorum præcessisse non nouerat.

Spiritum qui mutar.) Nota, quàm hæretice delirans, uult dicere, nunciũ qui missus est ad Mariam, ipsum spiritum Dei fuisse in similitudine hominis, miserrimus, quid dicat, nesciẽs.

Imprægn.) Nota turpem & mendacem narrationem, atq; hæreticam, de partu uirginis. Mihi quidem o=stat.) Nota impietatem, quam repetere non cessat. Deum filium.) Solitam blasphemiam replicat. Per alhirna, Locus idolorũ.) quæ destruxerat, intelligitur.

30 Stultitiarum, & fabularum, atq; impietatum plenissima. Tua sorore.) Vbiq; mendacia, quæ à diabolo didicerat, repetit etiã cõtra scripturã. Nostris act.) Nota dictũ. Ad uxor ali.) Non seruauit hoc præceptum pessimus ribaldus, quia multorum uxores rapuit.

31 Mendacijs & uanitatibus copiose referta. Villa.) scilicet Mecha, uel quælibet alia. Cibis pot.) scilicet ut essent fortes fortes, si qui pugnãdo intulerunt leges. quod uult dicere de Abrahã, & de Moyse, scilicet quod pugnãdo, & uiolenter cogendo ad legẽ suam homines cõpulerunt: ut tali exemplo magis animet eos ad pugnandũ & interficiendũ omnes, qui ei credere nolebãt. Ipsum cõfund.) id est, ipsam falsitatem ueritas cõfunderet.

Deum filiũ.) Nota solitã impietatẽ. David.) Nota fabulas stultissimas de Dauide & Salomõe. Martial. indũ.) Dicit insanus, quod Dauid primus inuenerit artificiũ loricę faciendæ: cũ in scriptura sacra legatur Golias, quẽ ipse Dauid occidit, habuisse loricam.

Mulierũ opt.) Nota dictũ de Christo & matre ipsius. De matre Domini uult dicere, sed impie dicit atq; hæreticè, Deum scilicet insufflasse ei animam suã nescio quã. Alchifl.) Nota fabulas infinitas, & Alchiramũ prophetam inauditum, quem magis arbitror aliquem fuisse diabolum.

†Leg. nænijs.

Prænoscitur à Deo.) Hoc dicit in excusationem sui, qui propheta non erat, nisi diaboli.

32 Variantes leg.) Christianos uariatores legum appellat, uolẽs dicere illos Euãgeliũ corrupisse, & ad suum libitum cõmutasse. Abraha.) Abraham dicit fundasse templum Mechæ.

Tibi controuers.) Deum scilicet cõtemnunt, non te.

33 Castitatem.) Nota, & uide castitatem diaboli. Aifferdeũ.) Locus paradisi, quem iste suis promittit. Filiũ mori.) Nota stultitiã & impietatẽ solitam. Nota hic, de Christi et matris suę paradiso. Nos ueritatẽ nũcio.) Nota quàm misere et stulte putat filiũ Dei à nobis quasi alium Deum intelligi.

34 Vana, stulta, impia. Vxorib. impon.) Nota cõpassionẽ eius circa mulieres adulterãtes. Male loquent. de mul.) Itẽ cura mulierũ, quas credibile est eum rogasse, sicut suũ familiarissimum, ut de eis in Alcorano suo loqueretur studiose, easq; attente commendaret. Domũ ingr.) Nota. Dicit ut nullus ingrediatur domũ nisi suam propriã, nõ tamen repente ingrediatur: sed antẽ aduentu suo nunciato: timẽs uidelicet depræhendi cũ uxoribus alienis, quas assidue scortabat leccator pessimus. Domibus de.) Nota qualiter sit orandum. Nubium nigerr.)

Nota stultitiam. 35. Vana, stulta, & impia. Hath, Them.) Nomina suorũ ꝓphetarũ. Intercapedo,

eſt ſpacium inter unam rem & aliam.
36 Nutriui puer.) Nota mendaciũ de Moyſe. Si ceperitis.) Nota, quãta fabuloſitas. Hut.) Nota Hut et Hat ꝓphetas, qui nũꝗ fuerũt. Themuth.) Nota ſuperius iſtum omnes iſtas fabulas induxiſſe: quas iterum repetit, non habens quid dicat. Peſſundauimus) id eſt, conculcauimus.
37 Pauimentum.) Nota inſaniam.
38 Harã, prohibitis à nutritura eius.) Hale licitum ſignificat, Harã illicitũ. Mundanæ petu.) Nota ſtultitiã atq; mendacium. Non enim qui bene utitur diuitijs, in futuro ſæculo perdet. Karon.) Nota, quomodo nõ habens quid dicat, ad fabulas Iudæorum cõuertitur: ſicut & ſæpe facit.
39 Imagines.) Hic loquitur contra imagines Dei. Abrah. diues.) Nota paulò ante illum dixiſſe, quod qui diues eſſet in hoc ſæculo, in alio perditus eſſet. Nunc autem dicit, Abrahã diuitẽ in hoc ſæculo, & tamen bonis cõnumerandum. Et hanc eius cõtrarietatem atque ſtultitiam ferè ubique inuenies.
40 Stulta, uana, et impia.
41 Vana, ſtulta, & impia.
42 Vanitatis & fallaciarũ pleniſs. De ſuo ſpiritu inſufflãs.) Deus de ſpiritu ſuo inſufflans Adæ, &c. ubi nota opiniõem ipſius de anima. Incredul. in ign.) Nota, quanta contrarietas. Illum quẽ dixit perpetuo in igne mãſurũ, ſtatim dicit ad Deũ cõuertendũ.
43 Vana, ſtulta, & impia. Tuas muli.) Nota, quanta cura de mulieribus ſuis: quas ad minus XIII. habebat. Viri ſeu fœminę.) Nota, quomodo poſt tantam curam mulierum ſuarum, ſtatim ſermonem facit de caſtitate: ut cooperiat leccitatem ſuam, qui præ cunctis hominibus in mulieres libidine inſaniebat. Tu uirũ à Deo dit.) Hoc dicit propter ſeipſum, introducẽs Deum ſibi loquentem, ut cuiuſdam uxorem, quam ualde amabat, licenter u[illegible]praret, & poſtea ſibi eam uxorem ca[illegible]ciperet, quaſi ex pręcepto Dei da[illegible]is ſibi licentiam ſicut prophetæ ſanc[illegible], quã alij nõ habebant: uidelicet ut [illegible]es adulteri ſint. Tibi mulier.) N[illegible]ta iterum leccacitatem, quomodo f[illegible]it ſibi Deum loqui, ut quaſcunq; u[illegible]e rit, cõſtupret. Nullus prophetæ.) [illegible]o ta quomodo uult cooperire, & q[illegible] modo temperare, quod ſuperius [illegible]e rat. Hoc totum propter uxores [illegible]s dicit, ſicut zelotypus, & adulter p[illegible]i mus. Midena.) de tali loco.
44 Vana, ſtulta, & impia. Salom.) Nota, quanta fabuloſita[illegible]e Dauide & Salomone, & quotien[illegible]ã reiterat. Corã Deo.) Nota, quàm [illegible] ſanè & ſtulte loquitur, ſicut dæmo[illegible]a cus. Miſſus cunct. gentibus.) Hi[illegible] cit, quod ſit nuncius ad omnes gẽ[illegible]. Homo mag.) Nota, quomodo [illegible] ſcius ipſe ſibi de ſe putat oĩa dici. [illegible]a enim erat omnino, ſicut dicebat i[illegible]s dicere de ſe.
45 Vana, ſtulta, & impia. Alkmer, eſt aliquid uile & modi[illegible].
46 Leccacitatis plena. In parad[illegible] lect.) Nota leccacitatem inſanã, & [illegible]a radiſum, quam promittit ſuis.
48 Dauid.) Nota inſanias fab[illegible]loſiſſimas, quæ ſequuntur. Portę [illegible] rad.) paradiſus Machumet. Hom[illegible] de lut.) Nota, qualiter iſtam ſuam [illegible] mam fabulam, quã diu intermiſer[illegible], modo repetit, quid dicat nõ haben[illegible].
49 Si Deus fil.) Nota inſaniam [illegible]litã, & blaſphemiã. Tribus recept[illegible]) Hic uult dicere, quod in uulua uel [illegible] matrice mulieris tria ſunt receptac[illegible]la, ubi formatur homo. Quod ei for[illegible]tan aliquis phyſicus dixerat. Octo [illegible]rilia beſtiarum more ſolito inſipiẽt[illegible] dicit: cum non ſolum octo, ſed mul[illegible] parilia beſtiarum fecit Deus. Crede[illegible]tium primũ.) Dicit ſe primum cre[illegible]tium. Alcorã falſ. expert.) Imò on[illegible]
n[illegible]

nis quodãmodo ueritatis. Exemp.) Nota exemplum.
51 Stulta, uana & friuola. Hic libet à Deo.) Mẽtiris, sicut penè ubiq;.
52 Solitis nugis atq; mendacijs plenissime referta.
63 Stultissimis mendacijs & nugis plena. Christo.) Nota de Christo, & parabolis ipsius, & de solita impietate.
54 Impia atq; sacrilega.
55 Stulta, uana, et impia. Filijs Is.) Nota hic quid dicat de filijs Israël.
56 Stulta, uana, et impia. Nõ sum præm.) Dicit hic, se nescire quid sibi suisq; gerendum sit. O Deus fac.) Nota ubiq; stultitiam.
57 Stulta, mẽdax, et impia. 58. Azoarã, oraculũ uel præceptũ. Azoaras singulas chartas Alcorani dicit: quas per Gabrielem sibi à Deo mitti mẽdacissime confingebat, non simul, sed paulatim dicens eas super se uenire.
59 Diabolica & insana.
61 Per uent.) Nota, quàm stulte iurat, quod scriptura eius uera sit, & quàm insana iuramenta facit.
62 In.) Nota iterum stultam iurationem.
63 Vana, mẽdax, & impia. Subleuatus.) Dicit se in cœlum eleuatum, et locutum fuisse cum Deo. Vana nomi.) Nomina idolorum, quæ tunc colebant Saraceni, dicentes fœminas ab ipsis esse creatas. Qui tũc.) Hoc similiter. Ascheare.) Nomẽ gentis alicuius, quam fingit, fuisse sicut & alias multas, quæ etiam nunquam fuerunt.
64 Luna.) Aliquod signum contigerat in luna: quod dicit per se factũ. Themuth.) Nota, quoties istas fabulas de Noë, & de Hat, & de Themuth iam iterauit, non habens aliud quid dicat. Camel.) Ecce iterum camelam Themuth, quàm occiderant ei nescio qui, qui nolebant ei credere. Psalt.) Cuius psalterij mentionem facit, nescio. Sed puto, quod audierat ab aliquo nominari psalterium, & putat ibi scripta esse, quæ nũquam audita sunt.
65 Hermodactyli fructus sunt palmarũ. Hominem de Celcal.) Nota sæpe repetitam fatuitatem de angelis. Omnis res mund.) Quàm insane loquitur sicut diabolico spiritu agitatus. Ignem clariss.) Nota quàm stultè dicat ignẽ clariss. atq; fumosum. Paradis.) De paradiso sua, nota plurima.
66 Paradis.) Nota, quod huiusmodi paradisum semper describit & promittit. Diligũt enim Saraceni talia delectamẽta, esse scilicet semper in hortis, inter arbores atque aquas, habere secum pulchras mulieres, comedere deliciose, luxuriari, & cõcumbere indesinenter.
67 Scitote uitam huius.) Nota bonum dictum. Nullum animal.) Hic loquitur de præsciẽtia. Christo.) De Christo & euangelio.
68 & 69 Vana, mendax, & impia.
71 Christũ.) De Christo, quod prenunciauerit Machumetum, & ipsius nomen expresserit. Christus Iesus.) Iterum de Christo.
73 Vanissima & impia.
74 Diabolica.
75 Mulierib.) Nota, quanta est ei compassio circa mulieres.
76 Hic facit se increpari quasi à Deo, quare aliquid de suis uxoribus suspicentur: cum sint ipsæ bonæ, et nõ sit opus eis aliquid prohibere. Iura iurand.) Quæ iuramẽta coëgerat eas facere, quod Dei fidem seruarent. Insuff.) Nota quod sæpe repetit de insufflatione animæ beatæ Mariæ, & quid intelligat ex præcedentibus & subsequentibus, diligens lector inquirat.
78 Calam.) Nota fatuum iuramentũ. Iterũ crebro.) Et tu pessime, qui non cessas stultissima iuramenta facere, de illis es. Alius.) Aduerte lector, q̃d alius genitiuus in hoc opere pro al-

terius quasi semper ponitur.

80 Vanissima. Quinquaginta an.) Nota fatuitatem de annis, &c. Mulieres prop.) Aduerte hic pessimũ ribaldum, in facto libidinosum cum uxoribus proprijs.

81 Diabolica.

83 Vanitatis & insaniæ plena. Fraudetur.) id est, scindetur.

85 Mendax, ut suprà. Per diem.) Iuramenta fatua, quæ Deo adscribit.

86 Mendax & uana. Paradis.) De paradiso sua.

87 Per angul.) Nota sæpe stultissima iuramenta, quæ Deo attribuit.

88 Timentes suffic.) De sua paradiso. Optimaq; remunerat.) Mẽtiris, quia maior est, quam Christus in Euãgelio promisit. Angeli.) Prosequitur suam fatuitatem de angelis, quos de igne creatos asserit, & mortuos, & tandem resurrecturos.

93 Paradis.) De paradiso sua.

98 Aliorum autem facies.) De paradiso sua. Illos castig.) Cur ergo præcipis, ut gladio ad tuã legem conuertantur homines? Et si non coactor sed doctor es, cur nõ rationibus ut homo, sed potentia ut bestiæ & animalia bruta homines subijcis? Sed ut mẽdax ubiq; tibimet ipsi contrarius existis.

107 Noctem alchideram uocat, in qua dicebat super se uenisse angelos, & attulisse Alcoran.

108 Librorũ ho.) Librorũ hominis & legibus subditos, Christianos uocat et Iudęos. Maxime aũt de Christianis uult dicere, quod ante suũ aduentũ dissensiões habuerint, & nihil sciuerint: sed ipse attulerit bonam legem, & legerit eis libros benedictos. Deo particip. adiung.) Christianos hic maxime notat, putans infœlices, quod tres deos credant.

115 Nunquid.) Hic tangit aliquam fabulam inauditam, ut uideatur dicere mirabilia.

116 Homines Corasch uocabãtur, de quorum progenie ipse erat.

121 Amilcas.) Iste aliquis erat inimicus eius.

122 Deum unum.) Nota impietatem, quam nec in fine tacere potest.

F I N I S.

L E C T O R I S T V D I O S O.

Tanta religione ac fide usi sumus in describenda etiam infensißimi Christianæ religionis nostræ inimici lege, ut exemplari primo quod imitari per omnia statueramus, quia deprauatißimum tamen erat, ad duo alia quæ paulopòst amicorum aliquot opera nacti sumus, diligenter collato, & consulto etiam ubi necesse uidebatur Arabico optimè atque emendatißime scripto, quicquid uel leuiter uariarent illa inter sese, uel cum melior quoque lectio forte animo nostro occurreret, annotandum id qualecunq; esset, atque hic seorsim adijciendum esse operæprecium duxerimus. Itaq; etiam hanc industriam nostram, Christiane lector, æqui boniq; consule.

ANNOTATIONES VARIAE LECTIONIS DIVERSORVM QVATVOR EXEMPLARIUM, quibus in describendo conferendoq; sumus usi: primo numero paginam, altero uersum denotante.

6 Pessimum — Aliàs pessimi

7 translationem — al. transferri

16 produxi — al. ex arabico ad latinitatem perduxi.

24 Hoc ego — al. Hæc ego

39 Forte legend. Quam si superfluam quidã ratus fuerit, quoniã quibus resistere debeant talibus armis muniti, nõ assunt, nouerit, &c. et ita habebat ferè exemplar Latinũ Constãtinopoli scriptũ, quantũ ex lituris cõijcere licuit.

2 3 peracta — al. para[...]

29 siue Isma. — al. & Is[...]

34 Sicq; Deum — al. Sicq; du[...]

eod. trium — al. trinu[...]

41 Vnde plur. — al. Vnde dom pluralit[...]

46 omnis peccati immunem, &c. — al. omnis mendacij atque peccati immunem Mariæ filium

20 putant etiam al. putant. e. leg. enim
21 diaconibus leg. diaconis
23 legend. hanc moderni.
33 insistendo forte legendum infestando
15 pthomos al. per thomos legend. per tomos. Nam singulas Azoaras, id est, uisiones ad se perferri finxit, ut quidam dicunt.
20 propriando In altero exemplari desunt hæc. al. properando. forte legend. probando etiam reprobauit
21 Deum al. Dominum
25 uaccinus leg. fatuus
26 nisu al. risu
29 ac gentis leg. ad gent.
30 uesanit pro, insanientium ritu blaterat
33 sed uere al. deest uere
46 primo sumptam al. patriæ, legendum, patriarchæ sumptam eod. legen. Et super hæc
1 atque multorum al. atque multorum aliorum libidini patens atq;
2 adiunxit Legendum uidetur, maiorem sibi uelut exemplo prophetico numerum perditorum adiunxit
10 prædicatio al. prædicando
2 somnia al. semina
6 uel Saracenorum al. & Sar.
7 tota al. deest
9 complebitur leg. complebuntur
10 unum fil. al. uerum. al. uerbum
1 dicendo al. de Deo
40 meritum al. nutum
4 fœlicitatem al. diuinitatem
eod. quam rem quam
5 extitit al. extiterit
1 conijciet al. uiciet
8 Et hic leg. hoc
9 eo temp. al. eo adhuc tempore
5 multis uoc. etiam uocatis
4 inquirere inquiremus
5 minimus al. humilis
41 pudor al. dolor
43 ganiret forte garriret
2 seriò al. sero
6 gressum gressus
9 huc usq; al. huc usq; dicam. forte legendum, Non dicam quàm pernitiosis
2 noluit leg. uoluit
5 pro sui al. profui
6 tamen al. tantum
7 coagmentatum al. commentatum
9 minus tamen alib. minus obnixe
2 fastidium alib. meum fastid.
4 cuius postrema al. iudicium. cuius
9 P. Ista litera nō est aliud nisi paragraphum arabicum. Ita in margine erat annotatum in exemplari altero.
0 annuunt al. amminutis

seq; non aliam legem quàm rectam
13 mutantes al. militantes
eod. simul incon. al. simul & incon.
15 tonitrua al. tonitrus
24 Sin autem, pro sin minus, subinde ponit interpres
29 tamen al. cum
30 nefanda & à Deo al. nefanda & adeò
33 omnisciens al. omnium sciens
38 suæ præ suæ sapientiæ
10 1 si hab. al. scilicet hab.
9 Sit autem. Sit autem mentis uestræ constans
17 alius, pro alterius, sæpissime ponit
41 Illis itaq; al. Namq; descendentibus
11 7 annotesceret leg. innotesceret
10 reddidisse leg. redijsse
19 tamen al. autem
eod. bonam al. bona
21 E uocem al. & uocem
30 parantes. leg. præferentes. al. præsentes
36 P. Cæteris que al. Moysi, cæteris que
43 qui al. qui dicentes, uos nulli nisi libro uobis dato credere uestræ legi
12 13 Salomoni al. Solomoni bono pat.
eod. præsagiorum. al. præstigiorum
22 cœlóque. pro cœlo terræq;, præpositione transposita
26 inuigilate orationibus inuigilate
47 nisi bene al. nisi tantum
13 1 Licet ipsi al. ipsi tuæ, aliàs tantum
14 mediatorem. alib. filium. forte leg. fidum
14 44 quemlibet leg. quolibet
47 eisq; nullum. aliàs desunt uerba ista, eisq; &c. usq;, cum sectam, &c.
15 19 derisorum leg. diuisorum
24 quisq; pro unusquisque
35 ferè ferè usq; ad
43 nemo nemo nisi uobis
47 multum al. inultum. inde mense
16 13 uiæ al. me
15 repatriati pro patriæ redditi, seu reduces
20 discretiones leg. discretiores autem
36 Deo uitæ al. Deo omni uitæ
40 discretiuis al. discretius
17 1 Litium. Litem pro bello subinde ponit suo more
5 Guerra, Gallicum uocabulum pro bello
6 diffidentes, al. diffidis pro discrepantes
33 emundatis al. emundatæ
39 redimantur leg. reducantur
18 6 pollire leg. polire
20 Ita uos al. itaq; uos
46 imminere al. innumeri
19 20 Ipse scit pro, scit præsentia & futura, subinde ponitur.
21 comprehendite leg. comprehendente
31 Item qualiter al. à me

20 3 oſtendendo leg. oſtentando
13 cogitationum al. cogit etiam ueſt.
14 tum pecuniæ al. tamen
17 ueniam leg. delictorum ueniam
18 quandoq; leg. quidem
27 ſufficientibus al. ſuis ſubijcientibus
40 rediens al. digrediens
21 19 me al. uel
29 mater, uide annotationes 1 capitis
33 pater al. ipſum
40 multari al. mutariúe
22 7 prohibetur al. prohibet
10 deceptare leg. diſceptare uetuerit
15 tortoris leg. tutoris
22 dator leg. dator & mortificator, cui
46 permittit fortè promittit
23 5 mulieribus leg. mulieribus ſplendidior & mundior
7 Tibi quæ al, qui, leg. Tibiq;
33 eiſq; leg. eos qui
36 profligam. leg. profligabo
42 firmũ al. cũ firmũ nullatenus credere uelis
45 ueſtriq; al. noſtriq;
24 13 ſolum al. ſolus
14 agnitis al. traditis
34 nos al nobis
44 teſte leg. teſtes
46 diuinaq; al. deeſt
25 3 facti ſuam al. facti ſunt
38 tibi leg. tibi ueraciter pateſ.
26 13 ueſtro al. modo
14 pręmuniti, ꝓ pręmoniti ſubinde ponitur
16 rodunt al. ungues rodunt
20 Indurauerítis. Indurare pro perſeuerare aliquoties ponit
29 ſitim al. ſimiliũ. leg. ſimul uel ſimilium.
37 legatum al. ligatum leg. & ipſum legatumq;
40 & pro &c. al., deſunt
27 2 Incubuerint al. ſimiliter & cæteri incubuerint. Iſti quidem &c.
14 item al. igitur
23 obſtinantiam al. abſtinentia leg. obſtinacia
28 4 perpetra pro impetra
eod. conſolens al. conſulens
16 prauis al. praui
28 congregati al. congregari
44 quem leg. quo
46 antecedentes anteced. paratum al. &
2 & ab hac al & ab hac ab ijs leg. & ab hac & ab illis
29 43 fœminis al. fraternis
46 rectum al. recte
30 leg. mulier adulterio quatuor &c.
23 leg. ueſtras propter mendacia
30 36 ſpecta al. ſuſpecto leg. ſuſpicione
31 3 ſecretum leg. ſecreta plana uel palàm
9 partis uere al. partus uero datoris libri

32 26 maximo al. maxi[e]
37 Antheut leg. Amoth[it]
40 quàm effrenes leg. quo effreni[us]
33 16 leg. propter malos homines
20 leg. præ cæteris ſuadere, ut manus
43 duplicatur leg. duplicab[it]
34 17 leg. bonum propter hoc redimat
35 17 leg. namq; ter uel tibi magnus.
27 leg. amorem ſuum retrahit
28 abuiam pro deuiam
31 omnes benefaciẽtes Ab hoc loco uſq; [in] etenim inuoluentes &c. omnia deſiderantur in altero exemplari
43 Sic leg ſi
36 12 Viri al. P. Viri b[...]
21 conniti leg. coniu[...]
37 3 ſibi ſuiſq; noſtris uel nil agerent. Hæc u[er]ba ſex deſunt alias
9 prius leg. [poſt]
38 29 perdit al. pe[...]
39 11 leg. multa uero adhuc
15 al. niſi Deus omnipotens
19 leg. à Deo uero ueniæ
25 prædeſtinatum al. prædeſtinatu[m]
28 Ingrediemur al. uos ingredien[...]
40 ipſum al. De[um]
40 5 multum terram leg. multi in t[er]ra
8 oppoſitum al. ſuppoſi[tum]
18 P. poſt, &c. Hæc deſunt in altero exem[pla]ri uſq;: Illos quidem
31 monſtratam al. monſtraui[mus]
45 effeciſſe leg. effec[...]
41 6 hæc leg. [...]
17 noſtra al. [...]
18 ſimiliter incred. al. ſimul incredul[i] &
35 marciam leg. inert[...]
41 cæteris al. ce[...]
45 obſtinanciam leg obſtinac[...]
42 23 perpetrabant al. ſpectab[ant]
47 nitetis leg. niten[...]
43 6 Quando al. Et non, leg. Quando [...]
16 ulterius al. alterius [...]
28 alias cehilatim. In Arabico נירתין
שאבתין קצילתין חאם
45 quæret. uel potius quæſitu[m]
44 35 uenies al. uen[...]
45 23 hic nequaquam legen. hæc uel [...]
35 curia al. [...]
41 ad cœlos. al. aut cœlo per ſcalas aſcen[de]
46 7 aſtruximus leg. deſtruxi[...]
15 ſubita al. ſul[...]
22 cognoſcatis al. cognoſ[...]
47 10 te uſq; leg. uſq; quo uerbum aliq[ui]d
44 noſtrûm al. ueſtr[u]m
48 2 poſterioríbus al. paſtoribus, leg. poſt[...]
12 ammonere leg. admo[ne]re
2 crediddiſſe pro credituros fuiſſe
13 annotat al, annoſcat, fortè, agno[...]
27 ut al. [...]

9 qua al. Quia
1 calidos leg. callidos
8 quit al. quint. leg. quiuit, uel quæſierit
50 10 decolandum leg. decollandum
5 praedicatas al. prædicans, uel prędictas
5 utilimum pro utiliſſimum
9 ueſtra al. noſtra
44 fuerit al. fuerunt
45 formans leg foras
46 reditione leg. redditione
5 13 delectionem al. detectionem
21 perhibimus al. phibemus, leg. peribimus
5 9 Bonoq́ al. Bono quoq́
13 ſimliter al. ſimiliter
5 25 factores. pro fautores, uel ſectatores
5 8 ſuſtineant al. ſuſtineat
24 uidentibus al. ludentibus
5 13 dimittent al. demittent. Et pro Ego, habent, Ergo
7 diſſerptim al. diſcerptim
1 meus leg. meos
5 meo al. modo
5 ſtabulis al. ſtabilis
12 inquam al. in quem
1 animabus leg. animalibus
2 ſume al. ſumme
7 Hæc al. hic. leg. hæ
4 Quoniam al. Quando
3 perpenderet al. compræhenderet
1 aliud al. alij
0 increator leg. in creatura
6 munitos al. inimicos
7 in menſé leg. immenſæ
uendiderũt al. uendiderint. et pro ſunt, ſint
2 timendus al. timentibus
4 Deum leg. diem
7 altiorem al. maiorem
3 Heunami al. hennaim Arab. חנינין
47 Ozair Arabice עזיר
4 efficiet al. efficit
8 altiſcens leg. adſciſcens
7 Quid al. Quod
8 loquentium al. loquenti
2 redeuntibus al. reddentibus
45 ueſtrã nobiſcum leg noſtrã uero uobiſcũ
47 noſter al. ueſter
5 ſed leg. ſed ſi
7 retrambuli pro deſertores
5 conſtructores al. conſecratores
6 leg. ſimilibus ac incredulis
2 factoribus al. fratribus. leg fautoribus
10 derelictum al. delectum
6 beneficia leg. benefici atq́
6 placita al. pollicita
2 factoribus al. fratribus, uel fautoribus
6 enim al. etenim
45 primis leg. præmijs al. primus
47 leg. Medinenſium: & pro litem, librum
7 bis al. his

25 contraria al. gratia. legendum, prohibentesq́ contraria
34 uindexq́ al. iudexq́ ueſter
68 35 Deum quamtotius, al. dominum quãto citius. leg. Deũ quantotius, id eſt eueſtigio
69 7 prouectiorem al. profectiorem. leg. perfectiorem
18 pœnitentem al. petentem
24 dedecore leg. dedecere præmendi
28 adſit al. Abſit
36 Eſt'ne al. Et
39 hic leg. hæc
70 13 conſcriptus al. adſcriptus
26 omni ueſtra leg. omni uitæ ſubſtantia
31 uergitis pro torquetis
42 Neſcitis pro ignorantia
71 20 malis gentibus leg. mala gerentibus
22 Mezera eſt Aegyptus מצרים
35 præmunitis al. præmonitis
72 30 beneficis al. beneficijs
34 hoc al. hic
40 firmato al. confirmato
42 præſidebit al. poſſidebit
46 iudice al. uindice
73 6 inuocarent al. inuocaret
12 A al. An
13 quomodo leg. quia Deo cõnumerentur
18 hoc leg. hic
19 terminetur al. timeretur
25 præmuniens pro præmonens
30 decannos al. decanos. leg. de cauernis
37 interueniens al. inueniens
74 6 qui leg. quæ
10 refutabimus pro reijciemus
17 præmunientes al. præmonientes leg. præmouentes
27 ueſtri al. noſtri
76 14 peccamina al. precamina
30 ſpem al. ſpe
31 Diſcernentis al. diſcernentibus hæc
77 33 oſtium al. hoſtia, uel ad hoſtiam
37 ſeruiens pro famulo
78 28 hic al. huc
79 7 perſuaſione al. perſuaſionem. leg. perſuaſionum
80 4 reuertite pro reuertimini
9 uſq́ leg. uſquequo
34 Mezara al. Mezaran, id eſt Aegyptum
81 2 meiq́ al. nunquam
6 iuſtitiã al. inſcitiã nequanquã reliquiſtis
11 diſcernens al. diſcerpens
19 meſſes pro ſegetes
20 diem leg. diei
43 & teneb. al. aut tenebræ
47 fabricetis al. eorum opponitis
82 1 uidet al. uide. leg. uidelicet
4 Redimendo al. tribuendo redimendo non colligentur. leg: pro ſe redimendo tribuerent, non colligentur

8 computi — al. compoti
29 prædecessorum — al. præcessorum
83 3 quæq; — al. quem
25 posteriorum — al. posterorum
43 uere — al. ferè
84 5 nostra — al. uestra
38 dinumerationis — al. dinumerationes
85 2 Quoniam — al. Quum
5 Alchitrā. Arab. מן קטרלנין de uinculis
15 nolentibus — al. uolentibus
19 non minus — leg. nihilo minus
26 gestabilem — leg. gustabilem
29 dimittentes — al. emittentes
30 hæredes — al. hæredem
40 suaq; — al. suisq;
44 quarum quam — pro aliquam
86 15 aliàs — pro aliò
26 Alhigero — Arabice אלהגר
32 immenso — al. immense
35 discerptores — leg. disceptores
47 canidicum — al. causidicum
87 45 prædicendo — al. deprecans
89 2 syropus — al. syrobus
4 sapientibus — al. à scientibus
25 proficuum — leg. proficua, & pro Ita — al. Itaque
30 quæremus — al. postulabimus
91 6 illis — al. illis deinceps auxiliati
11 forsis — pro forsan, uel fortassis
21 computum — al. compotum
22 priuatos — al. primates
28 hocq; — al. hoc
41 alioquin — al. alloquium
92 6 terras — leg. terræ. & pro applicare al. amplificare
93 2 tuis — al. suis
45 amœnam — al. auream
94 33 hoc — al. hic
38 arrachim — al. arrakim
42 sopitionis — al. sopitiemus
45 demirationem — al. demonstrationem
95 10 uidentur — al. uidetur
26 CCCLX — al. CCCIX
27 hæc — al. hic
39 parabolam — al. parabola
40 circumsitos — al. consitos
44 dolendum — al. delendum
47 quid — leg. quum
96 5 diffluctum — al. defluxum
20 perlegent — al. perleget
97 10 quilibet — al. quidlibet
26 immensus — al. immissus
98 4 minutissimum — al. munitissimum
47 in hoc — al. ut
99 5 hic — leg. hoc
7 arrutebat — Arab. רטבן ryteban
13 iminebat — al. inemebat. leg. innuebat
21 hic — leg. hoc
28 prædica — al. prædicta

36 al. Te quidem nisi à me recedas uel la[...]dibus &c.
100 44 distincte — al. dispe[...]
47 nuncium al. omniū. & Alchuma [...]
101 21 attingente — al. obtinge[...]
30 uisuq; mei — leg. iussuq; no[...]
35 formoso — pro modo[...]
37 quot — al. qu[...]
102 1 existit — al. exsti[...]
3 cum simile — al. consim[...]
13 An tu — al. ut
40 adoptaui — al. præopt[...]
41 Ascemeli — leg. Aschem[...]
47 quotquam — leg. quodquā, pro aliqu[...]
104 21 fictitium — pro figment[...]
27 Quotquot — al. Quorumq[...]
35 Experte — al. expe[...]
38 quisquam — pro quicu[...]
105 3 continuauimus — al. æstimauim[...]
4 quicquam — al. quenqu[...]
5 hominum — leg. homin[...]
20 quoquam al. quoq; leg. Quoqua[...], pro aliquo aut quocunq;
22 quotquā leg. quodquam pro quod[...]
30 Hic'ne al. Desunt ista, leg. hac'ne [...]rio seu ludicrè locutus, &c.
41 hic — leg. h[...]
106 8 magistrum — fortè magisteri[...]
17 Hesdra al. Hesora. Arabice [...] idresora
24 eis — leg [...]
29 discrepant — al. discerp[...]
35 tenditis — al. tender[...]
107 5 die — al. [...]
8 aberrabit — Aberrare, pro repel[...]
38 adoratur — al. honora[...]
44 Haran — al. Ha[...]
46 hic — leg. h[...]
108 23 mesquide — al. mesquic[...]
36 autem — al. ut
109 9 nisi — pro solo, uel dunta[...]
12 in credulitate — leg. in increduli[...]
22 culicem — al. calic[...]
40 Alferdeum al. aifferdeum leg. Alphar deus
45 VII. operibus. leg. uirorib. uel uirope[...]
110 1 intinctioni leg. fortè inter incomm[...]
7 hic — leg. h[...]
11 Tannor al. Tamnor. leg. tann[...]
20 humanam — al. mundan[...]
21 item — leg. iter[...]
45 prohibente — al. perhibe[...]
111 10 auferemus — leg. auferren[...]
16 uiuitis — al. in[...]
44 telluri — al. tell[...]
112 7 tum corruptus, — al. tan[...]
10 hic — leg. h[...]
20 hic — leg. h[...]
30 placitum — al. placid[...]

39 temp[...]

temporibus al. turpibus
nutabunt al. mutabunt
nocte al. noctem
debetur leg. debetur, ipsius officiũ est
pollutarũ al. pollitorũ. leg. interpellatorũ
uestro. lege nostro. & Ad al. deest
uel utrius. al. utriúsue, pro alterutrius
libito al. libro
ministraturo leg. monstraturo
Hæc al. hic
hic leg. hæc
athomi leg. atomi
contẽptui. al. contemplũ leg. contẽptim
poneremus al. ponemus
miræ al. mirè subuersurus
diuerteret pro diuertisset
quicquam al. quidem. ead. lin. uetantes al. uocantes
Hæc al. Hij
Si leg. Sed
intimentur leg. timentur
noster al. uester
cum al. deest
quod al. quot
uiam prauam al. sunt praua
utrunq; al. nostrumq́;
nostris al. uestris
profer al. proferatq́; & perfectaq́;
sunt al. sint
liber illis al. deest
mimos al. minimos, uel minime
sunt al. sint
ratione al. rationeq́; dici
foco al. facto. Et pollicitus al. pollicita
hic leg. hoc
qua leg. Quare
scisscitante al. sciscitantem
Gyrauit al. generauit, al. Gyrauit. al. uir autem
pertemptet leg. pertentat
Sede al. sedẽ. al. sede leg. sede quidẽ sua
o aduectam leg. aduecta
2 pauimentum al. peramentum. leg. per pauimentum
7 disgregatè al. disgregatæ
augurium al. augumini
Ingenium pro re ingeniose inuenta & excogitata
7 ambiguiter al. ambigunt, renuunt
.o tandem pro deniq;
hominibus al. donum
hæc al. hic
7 commodus al. commodius
3 præcellens al. præcellentes
leg. & exercitibus suis
9 Eum al. Cum
9 esse al. est
1 hoc al. hic
3 attuleris al. attulit

123 8 uerecundæ al. uerecundiæ
11 puellarum al. puellam
20 uel al. illis
26 hale leg. alæ
28 leg. gentiq́; suæ malæ
38 autem al. aut
43 copia al. copiam
124 16 perferunt al. referunt
21 haram al. horam
44 Karon al. Baron. Arab. קארון
47 extimes al. extimas
125 3 respondebat al. respondebit, hic
5 destructas al. destructos
6 uoluit al. noluit
17 uenturis al uenturus
20 discussurus al. diffusissimus
29 couniendum al. commerendum. leg. connumerandum
30 hoc al. hic
126 8 uindex al. iudex
9 uestrorum al. nostrorum
19 Vt te al. ullo
127 8 propter al. super
10 Vos al. Nos
29 Christiani. Arab. רום populus Romanus. Sic enim Imperator Constantinopolitanus tum uocabatur
32 fert al. fiet
38 mira facient. al. facientium malum
47 & è nobis. al. & nobis fœm. nobiscum
128 18 quæq́; al. quàm. leg. quanquam
23 quæ leg. quanquam
28 fructificat al. fructificet
37 uobis al. nobis, nostras, nostris
43 fient al. fiant
45 tandem pro denique
129 10 optime al. optimi
14 uadentes. al. uendentes. uel deuias uendentes
15 seu leg. ceu
22 Aluchmen. Arab. Lotmen לקמאן
28 fomentando pro fouendo
29 biennium al. bigeminum
38 gyromagus leg. gyrouagus, pro erro
41 & cœli abundet &
130 5 quoq; al. quaquam. leg. nullius quoquam, pro nullius prorsum
7 mariũ al. Imarum, leg. marium uel. maris Incaustum pro atramento scriptorio
12 quod al. qui
29 spaciosa al. speciosa
30 nostri al. uestri
44 cum leg. quem
131 5 quot al. qui
9 fides al. fines
18 illac al. illas
36 superuenissent al. superuenisset
44 certus mortis al. cæcus. Certus mortis, qui putat sibi mortem imminere

132 5 subcubuerunt leg. succubuerunt
13 hæredes al. hæres
20 & ipsum aliàs & deest. leg. etiam benefaciendi
23 uestris al. nostris
34 quidem al. quidam
40 uestrisq; al. nostrisq;
46 se nunciat pro, ipsos habituros
133 1 præstat al. præstant
6 subcumbere pro concumbere
17 Quærens al. quęrenti, aut quolibet
23 Cumq; al. Cum
32 quouis pro ubicunq;
38 causæ al. causa uidetur
134 11 hoc al. hic
18 uestris al. nostris
23 paropsides al. parapsides
25 rarissime al. rarissimi
29 Cheib al. Theib. Arab. עיב
32 tamarintas al. tamarintam. uoluit dice tamoratem. Arabice uidetur Caphura arbor poni, ut medici quidam uocant.
39 quam. al. quàm, pro tantum quantum
45 quia leg. qui
135 1 aduentus al. aduentum
20 dicemus al. cum dicemus
31 eum al. tantum
136 18 inducit al. inducet
19 uester al. noster
20 alkitiner al. alritiner. leg. Alkitmer Arab. קטמיר
32 cōtradictis, id est quum eis cōtradiceretur
38 completuram al. completam
43 sericeas pro sericas, & Deum. al. ad eum leg. Deum, uel à Deo
137 22 nisum al. uisum
30 unquam al. nunquam
42 quam pro quantum
44 permittebatur al. permittebat
138 1 ignoratarum, al. ignotarū. leg generatarū
9 equituras pro uecturas
15 fiue al. fine
17 necquicquam al. nec quotquam
19 qui pro quis
22 accubitati pro suffulti
23 placitum al. placidum
26 Quum al. Quoniam
32 nec. leg. ne. Vel, al. uobis
46 Imo, affirmantis, pro sane, uel hic sane
139 2 feriem al. ferie
34 nobis al. uobis
43 ezerus, al. ezecus. leg. ezecum, Arab. אלוקים ut 54. Et eod. cyros al. cyrros
45 quiddam al. quidam
140 1 corde al. Deo corde puro
2 finis al. suus
15 pueri al. pure mitis. al. tu es mitis
28 Alioq; al. Aliena
29 quæ al. quare. & Balen al. Balem

33 Iezin Iesesin ראפין
40 in primum. al. In premium, pro pri[o] extraxit
141 21 uisum, id est, ad uidendum
22 Inhalandet, al. inha[la]nde[t] Arab. Dhoalauthed, pro arbore. Ara[b.] קלחנבת
25 computi al. co[m]poti
29 memor es al. me[m]ores
32 causantibus al. ca[usant]ibus
37 nobis. al. uobis & pro coniung[en]tes, contingentes
46 pro iussu al. pe[r]missu
142 5 submersores al. subu[ers]ores
6 computo al. compoto, & pro [n]obis, uobis
8 mihi al [u]nde
22 igneum al. ig[n]ium
143 12 sumpta al. sum[p]tam
13 uester al. [no]ster
17 dicturum al. dic[tu]rem
18 desistite al. d[es]itite
144 33 qua, leg. quæ sæpius ab illo [...]
36 hoc a hic
145 10 sonitu al. so[n]um
32 per al. Post
146 6 uindex al. iudex grauissimos
10 Haaran, Hemen האמאן
32 Hem, al. Heum, leg. H[em]en
147 2 insumus al. inf[...]
29 iuuentute al. iuuentutem mediam
30 pereunt al. pe[r]mit
148 39 potiti al. [po]siti
14 sic al. [s]icut
18 incumbet al. Incum[b]ent
34 punimus leg. puniu[n]us
149 39 uestris al. n[os]tris
3 uestri al. nostræ leg. u[e]stri
150 13 adhærete al. adhæ[re]nte
15 perficiens al profi[ci]ens
27 properantur al. proërrantur. [le]g. properant
151 24 respondentes al. respon[de]nte
43 uobis leg. nobis. & pro te[n]de retur. leg. tenderent
152 1 ponentium al. poten[t]ium
7 nos leg. [u]os
30 Socius hodie legendum
36 gentiq; al. gen[ti]q;
153 7 ueniens al. aduen[ie]ns
25 Imò. puto pro uerum, nos scimus.
154 15 Tuba. Arab. תתבא uel apiculo u[...] to תתבא thethone, uel Thethobe
155 5 leg. uoluntatis, aut uoluntatum
21 hoc al. [h]ic
23 obliuiscor al. obliui[sc]ar
156 5 hoc al. [h]ic
6 neq; me. al. uiæ uenisse cum [...]
33 quod al. q[ui]d
34 exi[...]

exiſtet al. extitit
percepto al. præcepto
Machumetum al. Machometum Arab.
Machmed
credentes al. credentibus prauis
litibus al. in litibus
confundit al. confudit
dixiſtis al. dux eſtis
facient al. faciet
neque per al. nequaquam
credentibus al. quærentibus
proſpicientes al. proſpicitur
procedere al. præcedere
aliquam al. aliquem
percepto al. procepto leg. præcepto
parua. Intelligenda eſt mora
nos al. uos
ſummè al. ſumma
plicæ al. plica
Pharaonis. In Arab. poſt Pharaonem
bt ponitur. Eadem linea Tuba. al. Thob-
ba תבע
quin leg. quando
limaciter pro limis oculis
4 quin al. quando
quoquam pro uſquam
contenti al. contempti
ueſtris al. noſtris
ueſtrum al. noſtrum
ipſos al. ipſius
hoc al. hic
inoleuit al. uiolauit
diſceſſeris leg. diſceſſeritis
d. lin. deſiſtas al. reſiſtas
pœna al. pœno
noſter al. ueſter
Acheare al. Aſcheare Arab. אלשערי
& Arab. Almorth phethethe
Dei al. adei
illis os al. illos ducendo
uobis al. nobis
dicentem al. dicente
quid al. quis
celcal. Arab. צלצל zelzel quod Hebræis
& Syris umbram ſignificat
ante al. autem
hic leg. hoc
tapetis pro tapetijs uel tapetibus
horum al. hoc al. hic
4 pentrebit al. melit leg. tremit uel
tremebit
directos leg. directè
uobiſipſi al. nos
noſtra uis atque al. noſtrum atque uir
tus, & aquas al. aquam
ſacris al. ſacrè
nos al. uos
inuocanti pro uocanti uel innitenti
merito al. marito

169 10 ſubuendente al. ſuperbiente
15 conculcabuntur al. condalcabuntur leg.
conculcabuntur
18 diligit al. diliget
30 ſecueritis al. ſecuritis
33 terreſtrijs al. beſtijs. & exuuijs
35 Quicquid al. quicquam
170 4 ſemotim al. ſeniotim
6 ſuam leg. ob ſuam
27 hoc al. hic
171 2 easq; leg. eosq; fidei
20 diſcrepat. leg, diſcreparet uel diſſiparet
24 Machumetus al. Ahamettus
32 Hoc al. Hic
33 ueſtra al. uiam
172 20 Ad te al. A te
173 9 ueſtrisq; al. noſtrisq;
12 animum al. omnium
21 utilimum pro utiliſſimum
41 pugnantibus al. prægnantibus
174 15 obſtinaciter al. feſtinaciter al. hoſti-
naciter
175 1 etiam al. eſt
4 uocum al. focum
10 quod uobis al. pro uos
13 feret al. ferè
18 ſibi pro illi
25 eijciet pro eripiet
27 bonam al. horam
47 tamen al. tantum
176 30 computum al. compotum
33 modoq; al. meoq;
35 dono al. donum
36 nobis al. uobis
177 22 dicere al. ducere
24 confeſtim al. confeſſa
34 caſtigauerit. Coniunctiua pro indicati-
uis præteritis imperfectis
178 1 Schuan. Arabice ita ſcribuntur uden, Soa-
ahan, Iaguthe Iehuke. non ponitur au-
tem Iannea
26 uir al. uiri
37 Tu al. tuo al. ô
179 1 fraudetur. Arab. monphatirun, ſignificat
autem בצר ſyris frangere ac rumpere
180 1 poſtremè. Eſt aſyndeton ſed legendum po
ſteriúsue
19 exequenter al. exequuntur
30 collectos al. collectis
31 zelzebil, Arab. שלשביל ſelſebilam
46 diſcreturos al. diſcretores
181 1 findetur. al. fundetur leg. findet uel ſcindet
24 morita uel oritur
26 ueſtræq; al. noſtroq;
31 portas al. porta
34 quid pro aliquid
182 2 coactas al. incoactasq;
8 Pharaonem ut ipſum. Hæc in altero exem-
plari omnia deſunt.

Confeſſum

Confessum se Deum esse maximum, indéque semper contradicentem Moysi, quem Deus affatus in loco benedicto, iussit eum adire Pharaonem.

13 stabilem al. strabilem
15 quidem al. quidam
21 optabunt al. optabant
45 inter se al. inter
183 7 certaq́ue al. uestraq́ue
33 thoínez al. Thosuz. leg. Thesnimin
184 11 resipuerint al. respuerint
25 dolorum al. à dolus
29 Vaca al. uota
33 nisi uita, &c. Planior erit contrarietas illa, nisi cum uita Nam semel atq; iterum dicit damnatos nec uiuos mortuos
41 sufficente al. suffic enter
185 2 ante quem al. antequam
7 Herantis al. Herantans
8 ermolatori al. erinolator
27 conquærens al. conquirens
41 interficiendæ al. interficiente
186 5 eleemosynarius, pro miti & benefico in egenos
16 commutabit al. commutabitur
19 impauidam al. nipandam
28 proficiscens al. proficiscentes
29 timens al. timentes
35 alchidera אלקדר alk deri
187 6 infœlicitatem al. infœlicitate
8 anhelo al. anelo
20 Quando al. Quoniam. et ead. lin. exercuit al. excreuit
26 insequitur al. consequitur
40 ex al. &
47 Tibi iam font. Paulo aliter apud Arabes legitur.
188 12 Auileah. al. anileathe. ad. lin. quoniam al. quando. leg. quin. Arab. אעגי ענה Eagnei Enhu.
201 5 Kabalacbar al. Kabalahar
8 post quem al. postquam
9 Alabez al. alubez
10 Ezerigi al. Azerigi
11 Abhalati al. Alchalachi. ead. lin. Kabalachbar. al. Kabalachor.
15 Ieresab al. Iesesab, in Arab. alconietharib
21 probaret. al. proparet al. propriorit. forte propheraret
24 quasi al. quàm
25 dominus al. sonus, dominus inquit
202 36 admonitum al. ad nutum
42 uero al. uno
43 continente al. continentem
203 3 hanc lucem al. hominem luci nasciturum
5 Leg. Salech autem Arganua
6 Thaod al. Toad & Tharoch
al. Trach
8 sanctaq́ue al. f...taq́ue
17 Aabualtzazim al. Abual...zim
36 Qua al. quo. leg. qua, pro ubi, ut ...to tempore locuti sunt.
42 Alierchamin al. Alierh...min
204 6 afferres al. af...rens
14 aurem al. ...tem
16 Casiber al. Tasiber ...luit
18 Thebicht al. ...ebit
19 Hamiessa al. Ha...essa
22 Machit al. M...chat
23 pernitentem al. prænit...tem
26 Sanctumq́ue al. fac...mq́ue
30 Machara al. Maham. ead. lin. H...ima al. Ho...ima
31 Atamram al. ata...rata
34 micantibus al. mic...tius
39 posthæc al ...post
40 Primo Luie al. lumine futuri pr...he tæ præfulgẽs. Melic autem genuit Fal...em: Falhrem autem
205 10 pergefactus al. experge...ctus
12 Achamet al. A...met
19 arrep...amq́ue al. arr...taq́ue
20 Casiber al. T...ber
21 in terra al. in...rea
22 Abrahat al. Arahat. ead. lin. excit...tur al. ex...aret
23 extirparet al. exstu...aret
26 captantes al. cap...ntes
30 corruscat al. chor...scat
35 Abraahat al. Ab...raat
43 Abrath al. A...thar
206 1 maiorem al. ...aiore
6 Abrach al. Ab...lhat
15 Veliela al. Behelo, & pauloante B...ala
16 Zaoda al. Z...da
20 producente forte, prodeu...em
24 patuit al. potuit, uel pa...erit
26 nescios al. n...ius
28 qui tuens al. d...unt
31 in arras al. m...ras
32 Bertam al. Be...am
35 coruscat al. chorr...cat
37 coruscus al. chorr...cus
38 Alathor al. Al...or
39 filij al. ...iæ
41 mensium al. mensorum, uel mer...rũ
46 frustrabar pro frustrab...tur
47 quiquam pro al...qui
207 11 actione al. occas...ne
15 Azuchri al. Az...hri
19 uenerit al. u...nit
24 Quamplures pro complures: ead. ...n. al. respuerint
27 dulcheia al. Dulheia. ead. lin. Ar...fia al. Aorasa
33 assignaret, pro iudicaret. & ipse, pro i...ſi

34 xiij Saabē al. de mēse Sabeē, id est, nono
37 immersus al. uniuersis
44 necquicquam al. nequaquam
5 an metuis al metus uis, quæ
11 saturitate al. saturitatem
22 ut iusta al. ut ubi iusta. al. ubi iusta
34 Illo al. Illum
37 manual. manutergm̄ al. munamnu tergio extersit
45 Alcharam. al. Alch, id est uetitum yd & templa. Alchoram al.
1 Hæc & al. hic & in
11 certum al. certus
15 adire al. adiret
27 Ducib. al. Dueib
43 idq́ eo al. in eo
10 Malchorais leg. in Alchorais
41 deducit al. ducit
46 mellitum al. molitum
47 Expergefacio al. expergefacta
8 Quod al. Quid
17 releuari al. reuelare
18 hæc ipsa al. semel ponitur
13 sit al. sic. lege scit
16 Abhabel al. ab Habel. leg. Abel
17 os dos al. id si deos
24 Hinc al. Huic
36 Tahene al. Tuhene
24 est al. &
28 inspiret al. spiret
34 habita al. habet
45 fuisse al. esse
4 tamen tum
19 Alhabaes Libes & Obog al. Gog

36 Abdalmutalif Abdalmutalib
215 1 Chamen Chaimen
16 minutas al. imminutas
19 Yetrib alib. Ytrarip, quæ est propè Mecham in Arabia.
24 octo annorum al. octo m̄
29 Emensis al. emersis
32 Eubogara Eubokara uel Ebuberk socer Machum.
33 communiter constanter perhibens
37 unquam al. materiam
42 hic hæc
47 conniui fortè communicare
216 8 Comen forte Odmen
12 notatur fortè legendū uoluntatis
42 præfectus al. præstitus
217 5 cirtis, chartis, id est epistolis
31 Ietrid Ietrib
40 Humani al. himaim
46 Ademen Odmen
218 1 acus al. alicuius
2 mento al. meto
219 39 Odinem al. Oalmen
220 4 Abdamineff Abdomenef
15 omnesq́ al. disq́
26 posteros al. post'
33 propinquus al. proprius
36 figitis facitis
44 fulciti fulti
221 15 ter prædando al. terpidando
28 brachia al. brachiorum tib:
33 iuuenibus al. nmemus
222 7 Alhigez al. Alhigræ

Series Chartarum primi tomi.

α β a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u.
Omnes terniones.

CONFVTATIONES

LEGIS MACHVMETICAE, QVAM VOCANT ALCORANVM, singulari industria ac pietate à doctissimis atque optimis uiris partim Latinè, partim Græcè, ad impiæ sectæ illius, errorumque eius impugnationem, & nostræ fidei Christianæ confirmationem olim scriptæ, ac magno studio hinc inde conquisitæ, inque lucem editæ.

Quorum catalogum uersa pagina continet.

Adiecta quoque est Lodouici Viuis Valentini, uiri doctissimi, de Mahumete & Alcorano eius Censura, ex Libris ipsius de Veritate fidei Christianæ decerpta, unà cum alijs lectu dignissimis.

Cum gratia & priuilegio Imperiali ad septennium.

CONFVTATIONVM LEGIS MACHVMETICAE, *secundo hoc Tomo comprehensarum Catalogus.*

DE MAHOMETE, ET ALCORANO IPSIVS, SIVE SARACENORVM LEGE, LODOVICI Viuis Censura, è libris eius de Veritate fidei Christianæ excerpta.

PRima ætate Mahometes fuit pauper, & exercuit latrocinia: tum nactus opulentas nuptias, militauit sub Heraclio imperatore, inter populares suos Arabes. In ea militia occasionem principatus ac potentiæ inuenit. Nam quum Arabes irati Heraclio discessionem ab eo fecissent, hic se ordinibus iratorum militum admiscuit, eorumq; animos aduersus imperatorem exacuit, & in defectione confirmauit. Tum creatus est à parte quadam militum dux Mahumetes, quemadmodum ij solent in omni seditione extolli, qui praua multitudinis consilia comprobant, potentesq; & principes insectantur. Humilitatem generis & uitæ prioris sordes multi in nouo duce aspernabantur. Ipse ut ab illo se contemptu uindicaret, quod est apud stolidam plebem facillimum atq; efficacissimum, diuinitatem suis actibus prætendit, non iam se ducem & principem ferens, militari fauore electum, sed prophetam & nuncium Dei omnipotentis, ut obtentu diuinitatis omnes haberet dicto audientes. Caput uero negotij erat, Deũ misisse primò humano generi Mosen, hinc Christũ IESVM, instructos facultate prodigiorum: homines illis non se præbuisse obsequentes: statuisse Mahumetem mittere sine miraculis, armatum, ut quos non mouissent oracula, cogerent arma: se esse postremum nuncium, nec futurum postea alium, prædictum à Christo in Euangelio, prænunciatum luce admirabili quæ ab Eua per successionem generis in omnes mulieres transierit usq; ad matrem suã, &c. de quibus plura in Alcorano, hoc est lege sua, quam sibi dicit cœlitus traditam, ut communicaret hominibus: in qua est mira eius inconstantia. Aliàs enim dicit, se gentem habere peculiarem, cui sit missus: & neminem intellecturum suum Alcoranum, nisi sit Arabs, aut sciat Arabicè. Aliàs dicit, omnibus se gentibus ferre leges. Præterea nec minus securè infinita mendacia in Alcorano confingit, partim ex Thalmut Iudæorum, quæ tamen ipse magis corrupit, ut de Adã, de Cain & Abel, de prædicatione Nöe, de morte Mosis: de Pharaone, qui iussit sibi ædificium usq; ad cœlum extrui, ut uideret deum Mosis: de Solomone, quod haberet exercitũ hominum dæmonum & auium, ipsum glorificantiũ: de Dauide, cui montes & aues obediebant. Iam quæ sunt aperte planis uerbis in ueteri Testamento explicata, ipse deprauat, & narrat falsò, ut de Mose, de Pharaone, de Gedeone & Saule & Nöe & arca, de Abraham & Lot, de Ioseph. De nouo autem Testamento narrat falsò natalem Domini, & de Ioanne baptista, &c. Nec solum de utroq; Testamento tam licenter mentitur, sed & de historijs gentium. Alexandro ait tributam à Deo scientiam rerum omnium. Quis unquam id tradidit inter tot Latinos scriptores & Græcos, qui illius uitã & res gestas memoriæ mandarunt? Fieri profectò non potest, ut Mahumetes legerit utrunq; Testamentũ. Nam & si ego de illo pessime sentio, non tamen arbitror fuisse tam excordem, ut sic aperte mutaret & detorqueret, quæ nihil ipsi oberat integra relinquere. in quibus etiamsi fuisset error, non tamen erat is tanti, ut diuina correctione indigeret. Sed de utroq; Testamento partim ipse fando audiuerat nonnulla, quæ prauè retinuerat: partim Christiani & Iudæi persuaserant sic habere. Itaq; ea scripsit, per quæ manifestò uanitas & imperitia illius se patefaceret, & ueritas esset ad percipiendum non difficilis. Nec ipse quid sit euangelium nouerat: quanquam sæpe dicit Christo esse datum librum euangelium à Deo. Nullum librum Deus dedit Christo, nec ipse euangelium scripsit, sed lætissimum nuncium attulit generi humano, reconciliationem fieri hominis cum Deo, & placatam iram Dei, cessare ultionem, reditum ad gratiam patêre: quo nullus est nuncius melior. Euangelium enim bona est annunciatio. Eiusdem notæ est & illud, quod ait Dauidi missum esse psalterij librum, quum ille sigillatim psalmos composuerit, & cecinerit Domino. At quo ore, quanta impu-

dentia, quaſi nihil mutaſſet, Si quid (inquit) dubitatis in his, quærite ab ijs qui librum legerunt
te nos, quærite ab ijs qui legem & euangelium legerunt: hoc eſt, à Iudæis & Chriſtianis. Hunc
putes uel frontem habuiſſe, uel cor? Neceſſe eſt uel illum nihil legiſſe, ſed quæ accepiſſet ab ali
habuiſſe pro indubitatis, in quo eius tarditas & ſocordia oſtenditur: uel ſi quid legit & nouit, n
proiectæ ſolum & profligatæ, ſed dementiſſimæ eſt impudentiæ, eos pro ſe teſtes adducere, quo
teſtimonio ſciat ſe condemnatum iri. Profectò alterum neceſſe eſt: uel ipſam beluam fuiſſe, u
eos quibus loquebatur habuiſſe pro beluis. Plura de Alcorani & Mahumetis erroribus, ne
pe quàm abſurda de Deo, de Chriſto, de rerum natura, de die extremi iudicij, de beatitudine ſ
tuat, itemq; de legibus & uita Sarracenorum pleniſſimã tractationẽ reperies in Lodouici Viuis
Veritate fidei Chriſtianæ libro 4. qui in hoc ipſo confutãdo totus uerſatur. Nos iſta duntaxat h
loco adieciſſe, ut diſputationis huius ſaltem admoneremus lectorem, operæ precium duximus.

DE MAHOMETO, EIVS'QVE LEGIBVS, & Saracenorum rebus, ex Volaterrano.

SAracenorum gente Arabiæ felicis numeroſa ac bello potẽtiſſima, nulla magis Chriſtianos
ercuit: eius Ptolemæus & Marcellinus in primis meminere. Ii diu regibus Perſarum unà c
reliqua Arabia ſeruierunt, uſq; ad Heraclij principis tempora, annũ uidelicet ſalutis DCXX. T
primum Mahumetes ex eis caput extulit, quem (ut refert Bibliothecarius) humili genere natũ,
functis parentibus captiuum, Abdemonaples Iſmaelitici uir generis emit, ſibi gratum ob form
& ingenium. Quapropter mercimonijs ac negocijs ab eo præficitur. Frequentabat ea tempeſt
domum Abdemonaplis Sergius monachus, qui ob ſectam hæreſeos è Conſtantinopoli in Arabi
fugerat, Machumetemq; ob ingeniũ ualde diligebat. Interim herus ſine liberis moritur, uxor ui
& quinquagenaria hunc ſibi in uirum capit. Is igitur cum ſæpe in alienationem mentis ſe uenire
ſtentaret, & tanquam qui morbum patiatur comitialem, corpore proſterneretur, admirante uxo
Deſine, inquit, mirari, hoc mihi ex ipſius Dei ſpiritu me corripiente prouenit, qui mihi futura ſ
gerit. Seq; planè prophetam dictitabat, atq; hæc omnia iuuante & conſulente Sergio agebat. P
latimq; uulgata fama, nec multo pòſt hæres ab uxore moriẽte inſtitutus, opibusq; adauctus, ſimu
autoritate, inter ſuos legem condere cœpit: nouamq; propterea ſectam edidit, ab Hebræis nonn
la mutuando, partim etiam à Chriſtianis. Circumciſionem & abſtinentiam porcinæ ſimul &
ni præcepit: ieiunium menſem continuum ſeruare, tantumq; noctibus ueſci, diurnam abſtinenti
longa crapula compenſando. Veneris diem colunt, quòd in hac ille rex factus: uel (ut quidã ai
ut Hebræis Chriſtianisq; diſſentiant: eademq; de cauſa ad meridiẽ conuerſi Deo ſupplicant. Vx
res, quot pro facultatibus licet, fas ducunt habere: quarũ zelotypi ſolent eſſe: adulteras capite p
ctendo: nullam fœminam niſi operta facie foràs prodire, mancipijs pro libidine uti, uoluptates c
poris futuræ felicitati minime officere. Tris tantum prophetas admittunt, quos Razales uocar
Mahumetem, Moſem, & Chriſtum, quem minime deum alioquin eſſe putant: & angelos, ueter
etiam legem recipiunt. Hæc reliquaq; præcepta in uolumine cõſcripſit, quod Alcoranũ appellar
atq; in latinum ſermonem cõuertit Ioannes Hiſpanus in concilio Conſtantienſi, Martini V temp
re. idq; Chriſtianis argumentationibus publice refellit. Contra hoc item Ricardus ordinis Præ
ſummusq; Theologus librum condidit: quem Demetrius Cydonius in Græcũ ſermonem cõuert
Hac igitur ſuperſtitione armatus Mahumetes, obtemperantes Saracenorũ animos ad rebellandu
cõtra Perſas excitauit. Vixit annos XL. Moriens prædixit ſe iturũ in cœlũ: quod diu expectãte
tandem tetro coacti odore, ſepulchro mãdarunt apud Mechã ciuitatẽ, quæ aditur ab eis ut à noſt
Hieroſolyma. Poſt eius mortẽ plures è ſucceſſione principes eius gentis, partito inter ſe exercitu
bi alij regnauerunt, uarijs etiã nominibus appellati, Calyphæ, Amorræi, Admirati, Miramemelin
Sultani, quæ eſt apud eos ſumma poteſtas. Homar igitur à Mahumete tertius, poſt Perſas ſubiug
tos, Hieroſolymã omnẽq; Syriã cepit, anno circiter DCLXX. ſedente Agathone et Conſtantin
IIII imperatore. deinde Aegyptũ inuaſere, cõſtituto apud eã Calypha. Res itaq; incolumis Sarac
norũ uſq; ad Mauguet Perſidis principẽ durauit. Hic cum Himbraelem Babyloniæ regẽ ex eade

secta expugnare uellet, inter se quoq; dissiderent, Muchaletum Turcam ex Scythia accersiuit: à quo postea Persidis imperio exutus fuit. Hinc Turcæ quaquauersus præualentes, etiam Aegypto potiti sunt per Syracinum, qui Calyphã interfecit, Almerici regis Hierosolymitani tempore: Sultanusq; appellatus est, cui Saladinus successit. Verum Saraceni ex Asia pulsi, alij alia loca petiere. In Africam transgreßi, apud Carthaginem regiam constituerunt: inde in Siciliã Sardiniamq;, ac nonnullas Tyrrheni maris insulas, simul & Baleares inuaserunt. Anno DCCXXX, duce Miramomelino Hispaniam petiere, quod bellum in eius descriptione cõmemoraui. Eodem ferè tempore Zulemone duce in Thraciam traijcientes, Constantinopolim Leone IIII. imperante classe potentißima obsidione triennali cinxerunt: quam relinquere tandem diuinitus coacti sunt, peste maxima fameq; cõsumpti. Anno DCCCLVIII. sedente Leone IIII. ex Africa soluentes, Siciliã omnẽ occupauerunt. In Italiam quoq; transfretantes, Apulia capta, apud Nuceriam sedem constituerunt multos annos, egreßiq; inde Ostiam usq; cursitauere. Indeq; agrum populati, basilicas etiam apostolorũ dicuntur incendisse, quibus Leo cum Romana iuuentute occurrens eos repreßit. Haud multo pòst, anno uidelicet DCCCCXVII, iterũ oram percurrentes, Ioannes X pontifex ad Minturnas nobili prælio fudit. Anno DCCCCXXXV, ex Africa soluentes, Siciliã, Sardiniã, Baleares, insulasq; Hetruriæ plures occupauerũt: orãq; eius omnẽ, simul & Genuã populati sunt. Ad loca quoq; in Adriaticum uergentia penetrantes, Lotario Imp. & Sergio sedente, Anconã adplicuere, toto ferè Piceni littore occupato: unde apud Crotonem uictores Venetorum claßis fuere. Qui uero in Hispania erant conati in Galliam traijcere, ab Eudone Aquitaniæ duce contra Francos uocati, à Carolo Martello clade memorabili adflicti, interfectis ex eis prope CCC milibus. Insequentibus deinde temporibus Hispaniæ regum, præsertim Ferdinãdi nunc regnantis uirtute, ex Europa penitus pulsi sunt: qui quamuis Africæ nunc quoq; dominentur, uiribus tamen ac uetere belli gloria magnopere ceciderunt. Duplex eorum hodie qui restant genus in Africa: qui urbes colunt, & Nomades, qui foris armenta pascunt, quotidieq; per agros incerta sede uagantur: quorum est præcipua conditio, formidiniq; urbanis sunt, à quibus & uectigal certum exigunt. Annis abhinc XXV. Cidianus quidam prophetæ nomine inter eos cœperat ad spem gentem profligatam reuocare, opinione uitæ uirtutisq;: sed breui tempore pereuntis hominis uanitas animaduersa. Saraceni Arabesq; omnes lingua utuntur Arabica, & propria, illorum sectæ communi, uerum indigenæ longe puriore.

MAHVMETANORVM SECTAM OMNI ratione carere, Commentatiuncula lectu dignißima, Hieronymo Sauonarola autore.

AT Mahumetani quodammodo inter Iudæos & Hæreticos medij, postremo nobis loco conuincendi supersunt. Nam & Iudæorum circuncisionem imitantur, & omnium ferè hæreticorum errores coaceruarunt. Ideo non multo labore hæc contra illos pugna conficietur. Si quis enim inter eos uersetur, illorumq; mores ac religionem diligenter consideret, legiferiq; Mahumetis perlegat Alcoranum, quem inuiolabili fide tenendum putant, facile uanitatem rei deprehendet. Omnis namq; uera religio aut à naturali, aut à supernaturali lumine proficiscitur. Sed eorum superstitio penitus confusa, à neutro horum lumine prouenit. Quiuis enim uel mediocriter rationis philosophiæq; peritus, tam in speculatiuis quàm in practicis, eam religionẽ facile subuerteret. Cuius autor se literarum omnino ignarum fuisse ostendit. Librum enim suum, quem Alcoranũ, id est præceptorum collectionem uocat, adeò insulse ac confuse tradidit, ut à nemine ordinem ullum in eo deprehẽdi posse existimẽ: quod præcipuũ ignorãtiæ est atq; secordiæ signũ. Tot præterea in eo fabulæ, totq; cõtra bonos mores imperata uel permissa cõtinentur, quæ Philosophi ludibria & nefaria cẽserent, ut ea irridere satius sit q̃ refellere. Huiusmodi ergo religio ab ipso lumine naturali, cui cõtraria est, prouenire nõ potest. Neq; etiã à supernaturali proueniet. Quicq̃d enim naturali lumini aduersatur, ipsi etiã supernaturali cõtrariũ est, ut postea ostẽdemus. Itẽ quæ malo inchoata sunt principio, bonũ perraro uel nunquã exitũ sortiuntur. Sed hæc secta autore gloriatur Mahumetæ.

Qui sicut certa tradit historia, prorsus irrationabilis, sceleratus, adulter, & populorũ prædat- fuit. Cumq; epileptico, ut fertur, morbo sæpe correptus collaberetur, interrogatus cur id ei co- tingeret, se angeli colloquio tunc frui referebat. Vi autẽ & gladio, nõ rationibus instructus, po- citationibus primũ malaq; arte homines rudes ac impuros sibi asciuit. Quibus paulatim alios in lasciuiã fabulosamq; sectam pellexit. Armisq; peruagante licentia, imbellem multitudinẽ sube- Cum ergo origo pessima fuerit, neq; à Deo cœpisse, neq; bono potest fine concludi. In Alcor- item Mahumetes Euangelium uetusq; Testamentũ ubiq; probans atq; confirmans, Christũ cõm- dat: quem de uirgine natum, prophetamq; uerissimũ cõfitetur. Quid ergo insipientius dici pot- quàm eadem affirmare & negare, nec eam quam probat doctrinam, sed contrariã sequi? Illud - tem ridiculum est, quod in erroris sui excusationẽ affert, dicens Euangeliũ à nobis esse cum ue- Testamento deprauatũ. Quod tam facile ac aperte refellitur, quàm leuiter temereq; prolatũ est. - certo enim constat, utriusq; Testamenti codices Hebraicis Græcis Latinisq; literis iuxta harũ - tionum idiomata antiquis monumentis asseruari, & per uniuersum orbem ex ijs cõplura uolum- eodem exemplo uarijs tẽporibus fideliter esse transcripta, uetustissimisq; nouissima cõfirmari. Q- modo ergo in tot exemplaribus, apud diuersas mũdi nationes, uarijs linguis dissimilibusq; hom- studijs & ingenijs potuit hæc simul locũ habere deprauatio? Imò ex huiusmodi scripturarũ cõn- su illius fabulæ ac mendacia, quibus ineptè procaciterq; utrumq; Testamentũ uitiauit, planè dep- henduntur. Vera insuper religio ad bene beateq; uiuendũ, & ad cordis puritatem, ueritatisq; c- templationẽ est ordinata. Eiusmodi autẽ secta, terrena tantũ sapiens, nulla ueræ beatitudinis m- tione habita, bestialem quandã uoluptatem uentri consentaneã post præsentem uitam pollicet-. Ne quis uero eum parabolice locutũ existimans, in alium sensum illius uerba accipienda putet, a- ueratio totius sermonis ostendit. In quo liberũ sibi mentiri putans, nihil in figuris à se traditis in- tot deliramenta unquã dixit. Huius ergo uanitas religionis per se declaratur. Nil præterea diu- aut mirabile in hac secta, propter quod à Deo existimãda sit, apparet. Nullis enim, quemadmo- Christiana religio, fulcitur miraculis. Quod ipse Mahumetes attestatur. qui ait Christo mira- lorum uirtutem, quibus potissimè mundũ conuerteret, sibi uero gladij potestatem esse cõcessam, - ad hoc missum ut per uim ad fidẽ suam populos cõpellat, perinde ac per tyrannidẽ uoluptatesq; - acceptabile Deo sacrificiũ. Quod autem maximũ inter eos habetur, est ubi pronunciatur, Non- Deus nisi Deus, & Mahumetes nuncius eius. Et sæpe repetit Alcoranus, Deus est magnus & - tẽs: & notissima quædã de Deo, multis postea deturpata fabulis. Quas nec pueri nostri dignarẽ-.

Nemo insuper inter eos magnarũ diuinarumq; rerum autor uel propheta aliquando uisus - sed fatuos stultosq; quosdã, per furorem ac insaniã seipsos ferientes, ac debacchantes, tanquã s- ctos uenerantur, apud quos nulla omnino diuinorum peritia est. Quàm stulte etiam Mahume- in Alcorano sibimet contradicat, uel ex eo apparet, ubi se nescire fatetur, utrum ipse & sui in- sint salutis, nec ne: neminemq; inter mortales haberi, qui Alcoranum intelligat. Nónne is autor- sua deq; aliorum salute incertus, ac mandata perplexa inscrutabiliaq; proponens, potius lapidi- obruẽdus quàm imitãdus fuit? Cum itaq; nullis rationibus, nullis miraculis, nullaq; uitæ sancti- nia huiusmodi dogma fundatũ sit: sequitur ut omni ex parte sit sugillandũ. Quod si disputandi c- eis daretur locus, facillime uanitatis huius error detegeretur. Sed inscitiæ ac prauitatis suæ c- scius Mahumetes, callide mandauit, nõ nisi gladio religionẽ suam tuendam esse. Vt quod ratione- honestate defendi non poterat, ferino impetu decerneretur. Sed fortè obijciat aliquis: Cur f- Christi iam in toto orbe terrarũ propagata, passus est Deus opere Mahumetis innumeros popu- ab imperio ipsius Christi subduci, & ad alias leges cõpelli? nec ultricem manum tanto tempor- eos extendit? sed potius illorum imperiũ in hunc usq; diem augeri permisit? Si ergo Christus - Deus, illiq; Mahumetes aduersus, cur se à Mahumete superari passus est? Vera igitur (inquiunt - raceni) fides nostra est, uestra autẽ falsa. Hoc enim potissimũ argumento aduersus Christiano- defendũt. quo etiam multi è nostris ita obuoluuntur, ut quid respondeant, prorsus ignorent. At - primò respondemus, ex hoc, superiora argumenta nostra, quibus Christum Deum & religion- Christianam ueram esse probauimus, nõ infirmari. Nam si uita sanctior ea, quam docuit Christ-

inuen-

inueniri non poteſt: atq; ſi nemo alius à ſeculo tot mirabilium & diuinorum patrator operum comparuit: quis dubitet hunc cœlitus deum & hominem pro ſalute humani generis aduenisse, quem talia ac tanta oracula, ſigna, geſta, ſucceſſusq; teſtantur? Quod ſi qua in terris religio uera eſt, nulla præter Chriſtianã alia dari poteſt. Quæ profecto Mahumetis legi penitus ceſsiſſet, ſi meliora præcepta ab eo introducta, aut maiora opera fuiſſent exhibita. Cum autem in eius lege uniuerſoq; populo nil magnificũ, nil præclarum, nil ſingulare editũ ſit, ſed enormia & ſubſannanda multa conſpiciantur, nunquid præferendus eſt Chriſto, eo quod multos à catholica fide ſeduxerit, plures debellauerit, & in malo inualuerit? Cur non pari argumento humani generis ſubuerſor diabolus Chriſto melior dici poteſt? qui plures multò quàm Mahumetes à ueritate detorquet. Cur iuſtis ſanctisq; uiris impij & bonorũ corruptores, qui plures quàm iuſti ad ſe trahunt, non præponuntur? O admirabile argumentũ, Mahumetem Chriſto præponi, quia rudes & eneruatos populos ipſius fraudibus & pollicitationibus, minis inſuper & gladio à fide Chriſti ſanctiſsima ſubductos, ad uoluptatem perditosq; mores induxerit. Sanè operæprecium eſt in malitia gloriari. Haud talia noſtra ſunt argumenta. Non his religio noſtra nititur fundamentis. Quid uero mirum eſt ſi pauciores Chriſtum ſequantur, iubentem benefacere, & mala pati, & propter inuiſibilia omnibus mũdi blanditijs abſtinere, duraq; omnia acerbaq; potius eligere quàm modeſtiam? continentiam, iuſtitiam, pietatem fidemq; maculare? Quod ſi illorum ualida eſſet ratio, omnis philoſophia confundi poſſet, dum bonum malum, uerum falſum, ac lucem deniq; ipſam tenebras exiſtimare appellareq; liceret. Pauci enim philoſophorum ueritatem uerumq; bonum ſequuntur. Ideoq; rari inter eos uiri integri extiterunt. Si ergo uitam ex numero commendemus, certe bonum quod à perpaucis obſeruari conſueuit, malum potius, multorũ autem errorem bonum eſſe dicemus. Quod cum abſurdum ſit, cõſtat ab ipſo Mahumete non ideo Chriſtum eſſe ſuperatum, quod diuina iuſtitia permittente multos laſciuienti licentia armisq; ſubegit: quemadmodũ etiam diabolo ac prauis hominibus aſsidue incautos & inertes ſimplicesq; & innocentes circumuenire & opprimere permiſſum eſt. Nam ſi Chriſtus cum adhuc eius nomen ignotum eſſet, & nouitate ignominioſæ mortis inaudita omnibus fugiẽdus & nihili pendendus uideretur, contra uniuerſum mundum præualuit: quid modo ſi uellet, poſt eius ubiq; gloriam celebratam receptamq; efficere poſsit? Nónne facilius nunc quàm ab initio Chriſtiani nominis palma conſurgeret? Sed hæc omnia ipſo ſciente ac permittente, quemadmodũ etiam ab ipſo prænunciata ſunt, in ultionem ſcelerũ euenerunt. Scriptum eſt enim: Multi ſunt uocati, pauci uero electi. Eccleſiaq; ſæpenumero aucta & diminuta eſt. Liberum enim ad uirtutes & ad uitia nobis Deus dedit arbitrium, nec ab ipſo deo in alterutram partem coguntur homines. Neq; enim ſtante natura cogi poſſunt. alioquin neq; merito, neq; demerito locus eſſet, ſi libertas ceſſaret. Deus autem præmijs tantum homines attrahens, & pœnis à malo deterrens, nõ ſemel cõceſſæ naturæ uiolator, ſed conſeruator exiſtit. Delinquẽtibus itaq; uarias pœnas cõminatus, primam ſtatuit, niſi cito reſipiſceret, mentis excæcationem. Vnde in perſona Chriſti & iuſtorum omniũ contra impios loquitur Dauid: Obſcurentur oculi eorum ne uideant, & dorſum eorũ ſemper incurua. Et ad Eſaiam ait Dominus: Vade excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne quando uideat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, et conuertatur, & ſanem eum. Sic & incredulis Iudæis, qui cedere primi debuerãt cordis obſtinatione Euangelio, ſæpius & euerſio Hieruſalem, eorumq; captiuitas uſque in finem mundi duratura prænunciata eſt.

Item multos à fide catholica defecturos, paucosq; ſaluandos legimus. Vbi in ipſo Euangelio de nouiſsimis diebus loquitur Dominus: Quia enim abundabit iniquitas, refrigeſcet (inquit) charitas multorũ. Et alibi: Cum uenerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra? Et Apoſtolus eius Paulus ad Timotheũ ſcribit: Spiritus manifeſtè dicit, quia in nouiſsimis tẽporibus diſcedẽt quidã à fide, attendentes ſpiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorũ, in hypocriſi loquentium mendaciũ. Deniq; ſi Euangelicã doctrinam reuoluamus, hæc omnia à Chriſto prænunciata, & ipſo permittente ſubſequuta eſſe cõperiemus. Male uiuentes enim ſuo priuat lumine, ac in cæcitate relinquit. Quemadmodum ergo Iudæos propter ipſorũ ſuperbiam pertinaciamq;, ita & Mahumetanos aliosq; à fide contu-

maces

maces propter ſcelera puniuit. Nulla enim pœna grauior infligi poteſt, quàm ueri luminis rectæq;
uitæ priuatio: propter quam certa damnationis æternæ uia præcipitium ducit. Nam prout ſuperiu
declarauimus, extra fidem Chriſti nulla rectitudo nullaq; ſalus, ſed error ac perditio eſt. At fort
dices, Cur pro patribus filij pœnas luunt? Si enim priſci Iudæi ac Mahumetani peccauerunt, cu
in filios & nepotes eorumq; poſteros huiuſmodi pœna deuoluta eſt? Reſpondemus itaq;, eam eſ
Chriſtianæ fidei ubiq; terrarū manifeſtationem, & miraculorū famam, ut nemo ſe excuſare poſſi
quin ei ueritatis inquirēdæ cognoſcēdæq; facultas oblata ſit. quā ſi neglexerit, ipſi imputetur. Ne
enim in parentū reatū ueniret ultio, niſi idē crimen ſequeretur. Aut ſi iuxta rationē naturalem ui
ſaltem cōponeret, ab ipſo Deo, qui in neceſſarijs nemini deeſt, ſed ſemper eſt præſto, proculdub
illuſtraretur. Id quod iam ſatis ſuprà oſtendimus. Quanquam occulta inſuper Dei iudicia plurim
ſunt, quæ ab hominibus inueſtigari nō poſſunt. Propterea ait Apoſtolus: Concluſit Deus omn
in incredulitate, ut omnium miſereatur. Moxq; inſcrutabilem & profundiſsimam diuinæ maieſta
abyſſum expaueſcēs, exclamat: O altitudo diuitiarū, ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incōprehe
ſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut qu
conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipſo, & per ipſu
& in ipſo ſunt omnia, ipſi honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Illud tamen ſciendum eſt, quod ſicut Dominus noſter IESVS CHRISTVS futura hæ
mala prænunciauit: ita Eccleſiæ quoq; ſuæ in ſtabili petra fundatæ nunquam defuturum atteſt
tus eſt, dicens: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Sicut er
quæ is prænunciauit, ad hunc uſq; diem omnia euenerunt, inter quæ multorū à fide cernitur def
ctio: ita credimus, Eccleſiam in æternum permanſuram. Tam ſolida enim habet fundamenta, ut p
tare nefas ſit ea poſſe ſubuerti. Quinimò ubi ultrix ira Dei in peſsimos Chriſtianos cæteroſq; inf
deles completa fuerit, Eccleſiam illum ſuam renouaturū, atq; uniuerſum terrarum orbem ad ſe co
uerſurum eſſe confidimus, ut fiat unum ouile & unus paſtor. Quod nō procul abhinc omnino f
re ſperamus. Atq; ita per uarias temporum uices nunc proſpere, nunc aduerſe nauigans Petri
nauicula perſeuerabit, donec ueniat dies Domini magnus: in quo manifeſta erunt abſcon
dita tenebrarū, iuſtiſsimaq; Dei iudicia tum demum cognoſcentur. Nūc autem quod
ad peruerſitatem Mahumetis pertinet, ſatis dictum eſt: poſtquam neq; diui-
nis neq; humanis rationibus ſe tueri poteſt, ſed ſola ui atq; irrationa-
bili impetu fertur. Cumq; nullum uiolentum poſsit eſſe per-
petuum, quanto magis aucta eſt, tanto maiore cor-
ruet lapſu. Cuius ſanè ruina ſeductis
ab eo populis comperta
ueritate fiet in
ſalutem.

*

DE HAERESI HERACLII ET PRINCIPATV AC LEGE Machumeti.

Disputatio Christiani eruditißimi, qui diu uersatus est apud principem Saracenorum in magna dignatione: et Saraceni sodalis ipsius, aduersus doctrinam & flagitia Machometis, dignißima uisa est, quæ ex XXIIII. libro Speculi historialis huc adijceretur. Licet enim in compendium sit contracta, multa tamen cõtinet ad historiæ cognitionẽ pertinentia, multa quæ ad lectionem Alcorani conferunt. Ipsum uerò superbum molimen Machumeticæ superstitionis, uelut aries ualide impressus, subruit & demolitur. Vt facile appareat, quanto potentior sit ueritas paucis & simplicibus uerbis exhibita, quàm mendacium infinita uerborum congerie & uersutia fultum.

PEr idem tempus Cyrus Alexandrinus episcopus & † Sergius Constantinopolitanus patriarcha Monothelitarum hæresim prædicabant: qui scilicet unam tantũ in Christo naturam esse putabant. A quibus deprauatus Heraclius Augustus, post tantas uictorias aberrauit à catholica fide. Vnde diuino iudicio Agareni, qui & Saraceni dicuntur, Hummaro duce † cœperunt lacerare. Nam Hummarus Damascum & regionem Phœnicis, & Hierusalem, totamq; Syriam occupauit, & Antiochiam comprehendit. Promotus est etiam Mauchias à præfato tyranno prætor & amiras totius regionis, quæ est ab Aegypto usq; ad Euphratẽ. Hac præterea tempestate Saraceni, qui & Turci dicuntur, Machumet pseudopropheta eis ducatum præbente, à suis sedibus exierunt, & imperium Heraclij grauiter deuastare cœperunt. Porro iste Machumet Saracenorum & Arabum princeps & pseudopropheta, fuit de genere Ismaël filij Abrahæ. Qui cum in primæua ætate sua esset mercator, pergebat frequenter cum camelis suis † apud Aegyptum & Palæstinam cum Iudæis & Christianis, à quibus tam nouum quàm uetus † testamentũ. Sed & magus perfectissimus effectus est. Et cum hac illacq; discurreret, contigit ut Corozoniam ingrederetur prouinciam: cuius prouinciæ domina Cadigam nominabatur. Quæ cum diuersas species, quas secum Machumet attulerat, miraretur, cœpit ei præfata mulier familiarius adhærere. Quam Machumet incantationum suarum præstrictam phantasmate, cœpit astu paulatim in errorem inducere, dicens ei: quod ipse esset Mesias, quem esse uenturum adhuc Iudæi expectant. Suffragabantur uerbis eius tam incantationum præstigia, q̃ calliditatis eius ingenia copiosa. Qua opinione nõ solũ potens mulier est decepta, sed & omnes Iudæi, ad quos fama eius pertingere poterat, ad eum cum Saracenis cateruatim confluebant, attoniti † tanta nouitate rei. Quibus cœpit nouas leges fingere, & eis tradere, adhibens etiam ipsis legibus testimonia de utroq; Testamento. Quas leges Ismaëlitæ suas appellant, eumq; suum legislatorem esse fatentur. Præfata quoq; mulier uidens hominem Iudæorum & Saracenorum pariter contubernio uallatum, existimabat in illo diuinam latere maiestatem. Et cum esset uidua, adsumpsit eum sibi maritum. Sicq; Machumet totius prouinciæ illius obtinuit principatum. Deinde uerò Arabes ei adhærentes, regnum Persidis cœperunt infestare, ac demum orientalis imperij fines usq; ad Alexandriam super Heraclium inuadere. Post hæc uero † cœpit cadere frequenter epileptica passione. Quod Cadigam cernens, oppidò tristabatur, quòd nupsisset impurissimo homini & epileptico. Quam ille placare desiderans, talibus sermonibus demulcebat eam, dicens: Quod Gabrielem archangelum loquentem mecum contemplor,

Pyrrhus

eius imperium grauiter

Machumeti genus.

ad

didicit

tantæ

Machumet

templor,

templor, & non ferens splendorem uultus eius, utpote carnalis homo, deficio [&] cado. Credidit ergo mulier, & omnes Arabes & Ismaëlitæ, quod ex ore archa[n]geli Gabriëlis illas susciperet leges, quas suis discipulis dabat: eò quod Gabri[el] archangelus sæpe à deo mittatur hominibus sanctis.

Comitiali laborasse Machumetum.

DE QVIBVSDAM LIBELLIS, IN *quibus agitur de ipsius fallacijs.*

FErtur autem † libellus in partibus transmarinis, de Machumeti fallacijs, [i]n quo legitur, quod ipse uolens sibi conciliare animos populi Arabum, dic[e]bat se esse prophetam ad eorum salutem diuinitus missum: ut uidelicet legem [Iu]dæis & Christianis, quę nimirum rigida nimis ac seuera esset, mitiorum præ[ce]ptorum promulgatione temperaret. Et ut eiusdem missioni adinstar Moysi p[ro]digia quædam uiderentur attestari, populum assignata die cōuocauit ad certu[m] locum, quasi legem diuinitus missam in signis & prodigijs accepturum. Tunc [ip]so sermocinante ad populum, columba quæ in uicino erat, ad hoc ipsum fallacite[r] docta, super humerum eius aduolans stetit, & in eius aure iuxta morem solitu[m] grana inibi reposita comedens, quasi uerba legis suggerere ei simulauit. Taur[u]s quoq; similiter ad hoc ipsum consuetudine quadam edoctus, ut de manu eius [pa]bulum acciperet, ad uocem eius coram populo uenit, & quasi legis nouæ man[da]ta cœlitus missa, quæ ipse cornibus eius alligauerat, detulit. Sed & Picerias [la]cte ac melle plenas, quas ipse in certis locis terræ latenter infoderat, quasi per [di]uinam reuelationem ibidem effodi fecit, & populo uelut in signum abundanti[æ] futuræ, quam per eiusdem legis obseruantiam idem populus mereri iuberetu[r], ostendit. Sicq; quasi miraculis & magnalibus diuinis congratulantes & acc[la]mantes seduxit, atq; ad legem suam quasi diuinam recipiendam pertinaciter a[ni]mauit. Porrò de libro † regis ipsius, qui Alchoranus dicitur, qualiter confic[tu]s sit, et quàm dilaceratus atq; confusus, dicetur paulo inferius. Hic enim pauca [li]bet inserere, de libello disputationis cuiusdam Saraceni & cuiusdam Christia[ni] de Arabia, super lege Saracenorum & fide Christianorum, inter se: Qui am[bo] probati philosophi, & in secta sua perfecti, Emirhelmomini regi Saracenō[rum] erant familiares ac noti, sibiq; inuicem amici charissimi. Hunc autem librum [fe]cit dominus Petrus abbas Cluniacensis de Arabico in Latinum transferri, à [ma]gistro Petro Toletano, iuuante Petro monacho scriptore: cum esset idem abb[as] in Hispanijs constitutus, cum imperatore Alphonso, eo anno, quo idem impe[ra]tor Choriam ciuitatem cepit, & inde Saracenos fugauit.

esse

Columba Machumeti humeris aduolare edocta.

Taurus legis librū ferre assuefactus.

legis

Saraceni & Christiani philosophi disputatio.

D. Petrus Abbas Cluniacensis.

DE ORIGINE AC VITA MACHVMETIS.

HOmo igitur iste, uidelicet Machumet, pupillus fuit in sinu patrui sui Ab[d]manef, qui cognominatur Abdemutalla. In cuius tuitione pater ipsius m[o]riens, eum commendauerat: Eratq; tutor & curator illius. Ipse uero præter[ea] cultor fuit idolorum, quæ uocantur Ellech & Aleze in Mecha, cum omni do[mo] & generatione sua, sicuti in sua scriptura testificatur dicens, ita dictum sibi fuis[se]: Nonne tu fuisti pupillus, & collectus es: et in errore, et iustificatus es: et paupe[r], & ditatus es? Ita ergo uixit, usquequò peruenit ad seruitium camelorum Adeg[æ] filiæ Hulert, cuius factus fuerat mercenarius. Et proficiscebatur cū camelis in S[y]riam & in alia loca, donec duxit eam uxorem, interueniente causa, quam tu scis. Postquàm uero se diuitem factum eiusdem mulieris opibus uidit, conatus est [su]per gentem & patriam suam regnum arripere. Sed dum hoc ad effectum, pro[ut] cupiebat, non posset perducere, præsertim cum paucos adhuc fautores habere[t], arte & ingenio magno usus est, ut qui rex esse non poterat, prophetam se Dei [si]mularet esse, & nuncium. Hoc displicuit omni parentelæ & generationi eiu[s],

Machumet idololatra.

Prophetæ nomen sibi uendicat Mach.

qu[æ]

quæ uocabatur Choraes. Cumq́ꝫ hoc modo prophetæ ſibi nomen uſurpaſſet, ingreſſus eſt ad homines, qui tanto facilius qualibet aſtutię machinatione decipi poterant, quanto longius ab omni ſapientia, & uſu ciuilitatis, totiusq́ꝫ humanæ prudentiæ honeſtate per agros & uillulas ſequeſtrati, quid Dei nuncius uel propheta eſſet, aut in quo cognoſci deberet, denique quid inter ueritatem & mendacium, inter fatuitatem diſtaret & ſapientiam, diſcernere neſciebant. Ad hos decipiendos cuiuſdam aſtrologi, cuius poſtea nomen & cauſam dicemus, † opere et concilio non mediocriter confortatus, homines ad ſe peſtiferos, & uiarũ inſidiatores, fugitiuos quoqꝫ et homicidas ſibi aggregauit. Quos etiã ad deuia ſyluarũ, ad cacumina montiũ, & ad proxima fontibus loca circũquaqꝫ mittebat, inſidiari ſcilicet negociatorib. & iter agẽtibus ad interficiendũ eos, & diripiendũ tã camelos q̃ cętera quę ducebãt, uel quę negotiationis uel neceſſitatis cauſa portabant.

opera & conſilio

DE FVRTIS ET LATROCINIIS EIVS.

DE ipſo etiã ſcimus, ꝙ primo tempore prophetiæ ſuæ, cũ de ciuitate ueniret ad Mechã, & inueniret hominem camelũ habentem, eundẽ illi camelũ abſtulit. et cum iam quinquaginta triũ annorũ eſſet, tali beneficio prędicationis ſuæ primordia dedicauit. Habuit autem ibi quadraginta de ſuis, qui affuerunt cuſtodientes eum ab illis de Mecha, quos ualde infeſtos habebat: eo quod ipſi omnes artes eius & maleficia noſſent. Oderant quippe illum nimis, quod cum latro & peſtifer eſſet, prophetam Dei ſe eſſe ſtultis hominibus mentiebatur. Abijt autẽ in ciuitatem quandam deſtructã, quã ex maiori parte Iudæi pauperes inhabitabant. in quam cum ingrederetur, uolens oſtendere iuſticiæ ſuæ regulam, & † prophetice modũ, pupillis cuiuſdã carpentarij filijs domũ abſtulit, & in eã meskidã fecit. Deinde miſit in prima ſua expeditione Hanzetã filiũ Abdimelech cũ equitatu XXX. uirorũ, ad ſyluas regionis in Hemẽ, rapere camelos Chorais, quando reuertebanť de Syria. Cũq́ꝫ illi occurreret Hebegel filius Hyſſen in trecentis uiris de Mecha † diſperſos, ubiqꝫ cum eo erant, nullum certamen auſus cõmittere, fugit. Poſt hęc in ſecunda expeditione miſit Hugaida Alarachi, filij Amichallabi ſicut tu nouiſti, in † LX. militibus, ut eſſet duplex numerus primo cœtui, † nec facile ab aliquo terreri poſſent, ad loca proxima Alfagati. Cui occurrit Ebezeſin cum ſuis militibus. Inter quos tanta extitit effuſio ſanguinis, quantam ipſe nouiſti. Ego aũt nullũ ibi ab angelis adiutũ audiui, cũ dicatur in Alchorano, quod angelus Gabriël in ſimilitudinẽ equitantis ſuper albã equã, habens ueſtimenta uiridia, comitatus fuerit filios Iſraël, cũ eos perſequeretur Pharao in CCCC. curribus. Sed ueniamus ad tertiã expeditionẽ. In qua cũ miſſus eſſet Zaid filius Ebibacad, ſimiliter nõ longe ab Algafati in XX. uiris, & nõ inueniſſet camelos: iã enim altera die tranſierant, ſpe ſua & deſiderio fruſtratus, inanis & uacuus redijt. Licet aũt tres iſtę expeditiones ſufficere poſsint ad conuincendã falſitatẽ tui prophetę, non tamen alias ipſius, quas per ſe uoluit facere improbitates, tacebimus: illã ſcilicet primũ commemorantes, qua egreſſus eſt ad capiendos camelos Chorais, quando uenit ad locum qui dicitur Gueden. Vbi cũ cõueniſſet Vmbrem filium Guhſelmuhin, et non præualeret aduerſus eum, redijt uacuus. Iterũ exijt per ſemetipſum, donec uinceret Iambo, quærendo iterũ camelos Chorais, q̨ erãt apud Sem, & quibus inſidiabatur in redeundo. Et ꝙuis tunc pro eis acriter dimicaret, tandem confuſus abſceſsit. Aduerte ſi huiuſmodi expeditiones ad Dei prophetã debeant pertinere, in quibus nihil aliud ꝙ fraus & uiolentia, & humani ſanguinis effuſio, & quicquid prorſus latrones et uiarum inſidiatores faciunt, agebatur. Fueruntq́ꝫ expeditiones ipſius uiginti ſex, pręter inſidiarum aſſultus, qui fiebant nocte ac die. Quarum nouem ipſemet fecit, reliquas ſocijs imperauit.

Mecha.

prophetiæ

Machumeti latrocinia & expeditiones.

diſperſis

Fortè, ſexcentis. aut abſuperius, tricenis.

† ne

Machumet ſanguinarius.

Suis FAciebat etiam, quod peius est, ut si qui ei in istis + maleficijs contradicerent, uel in aliquo eum reprehenderent, statim eos, ubicunque sibi contingerent aut per se, aut per suos, dormientes siue uigilantes proditorie iugularet. Sicut senem illum Iudæum dormientem, securũ, in lecto suo ideò iugulari fecit, quia se ab illo uituperatum dicebat. Quis unquam, nõ dico prophetam, sed qui uel in modico qualemcunque Dei noticiam haberet, talia fecisse auditus est? An non poterat aliter de Iudæo illo suas iniurias uindicare, nisi dormientem confoderet? Quod non solũ apud deum, sed & apud omnem creaturam ipso auditu super omnia mala horribile est. Certè quod de brutis animalibus, ipsa humani cordis naturalis affectio fieri detestatur, adeò ut pullos auium in nido repertos nullatenus occidere, pro lege teneat, iste de hominibus faciebat. Vnde igitur hoc illi, nisi ex diaboli parte, qui proditor & homicida primus ab initio extitit, inesse poterat? Quod & humano & diuino iudicio omnes impietates exuperat. Vbi est, quod dicebas eũ in tua scriptura dixisse, Missus sum ad homines cum pace & misericordia? Hæc & his similia, quæ si per singula dicerentur, possent fatigare legentem; tu uide, si prophetæ Dei opera sunt. Nam illam ridiculosam ipsius expeditionem, superfluum puto retexere. In qua cum ei præciso labro, dentiũ etiã inferiorum medius excussus fuisset, insuper et à Gutheba filio Abhiacad in fronte et facie uulnera suscepisset, filius Cumennæ dextrum cum humero brachium penè illi sustulerat: nisi à Thala filio Humetcalla, qui ibi digitum perdidit, defensus + euaderet. Cui tamen digitum, quod satis prophetã decuisset, nõ restituit, ostendens quòd alienus sit ab illo qui sicut Euangelium narrat, etiam inimico auriculam abscissam reddidit. Iste enim nec amico, qui se pro illo morti obiecerat, in aliquo subuenire potuit. Et ubi erant angeli, qui olim cum prophetis semper fuisse leguntur, eosque à persecutoribus defendisse? sicut Heliã ab Achab, Danielem et socios eius à Nabuchodonosor, multosque alios, quos numerare longum est.

Iudæus quidam dormiens à Machumete obtruncatus.

Machumet uulneratus.

euasisset

DE IMPVDICITIA EIVS, ET FLAGITIIS.

QVi tale dedecus in scriptura prophetiæ suæ sibi facere non erubuit, ut diceret datum suis renibus à deo, XL uiros in coitu potentissimos fortitudine libidinis adæquare. Vbi quoque inter cætera, rebus odoriferis & mulieribus se delectari dicit. Sed ut etiam de his aliquid nominatim dicamus, nónne ipse cum adamasset Zameb filiam Gayssi, uxorem Zaidi, & non posset eam habere, Deum illi in Alchorano introduxit loquentem ita: Cui dedit Deus, ego illi faciam uirum tuum retineri super te: Tu autem timebis Deum, & celabis, quod facturus est. Et si times hominem, magis Deum. Iterum ad seipsum loqui Deum faciens. Cũ (inquit) compleuerit Zaidi uir eius uotum suum in ea, tunc eam dabimus tibi. Nihil est enim prophetæ difficile in eo, quod Deus instituit. Quid uero turpius dici potest, quàm quod in sua uxore, quæ uocabatur Aysa, ipse fecisse dicitur? Hæc enim cum pulchra esset, & libidini dedita, diligebatur à Zhaphagan filio Almuhatham Ethsulami, qui & consuetudinarium cum ea stuprum gerebat, ipso Machumet sciente & consentiente. Cumque multi + inde loquerentur, & testificarentur, maximeque Musatha et Hazen, ad ultimũ uero Hali filius Abitalib princeps & nobilis inter suos inde eum liberius argueret, copiam mulierum esse dicens, nec decere tantũ hominem à muliercula dehonestari, dignamque repudio esse cõfirmaret, respondit, nullã sibi adeò charam uel dilectam, utpote quam uirginem acceperat, et adhuc iuuenculã. Videbatur non se inde curare, nec propter hoc mulierem sibi habilem dimissurum. Vnde usque hodie odium est in Arabia inter generationem Ayssæ & generationem Hali. Postmodum uero dicit in

Libidinis mancipium turpissimum Mach.

Ayssa Machumeti uxor.

de illo

Odium inter Ayssæ & Hali posteros.

Alco-

Alcorano, mulierem illam innocentem esse, & sibi hoc diuinitus reuelatũ. Fuerunt autem uxores eius XV. ingenuæ, & duæ ancillæ: Quarum una fuit Huneteline, cuius nomen Iud, filia Abimnei. Ipsa est seducta mater infantium, de qua dixit Machumet, quod auferret ab ea zelũ, quando discessit ab eo ad matrem suam, fugiens uxorem Gaiaræ: quam postea reuocauit, dans ei uestes, & ornamenta & duas armillas. Ipsa uerò accepit hęc de possessione huius sęculi, & futuri. Alia fuit Zameb filia Gayssi, Zaidi, cui ipse misit portionem carnis, & ipsa respuit. Vnde & ipse indignatus est in eam, propter illam quoq; in alias uxores iratus, proposuit se ad nullam earum ingressurum per unum mensem, ingressus tamen uicesimo nono die. Alia quoq; Zaphia Iudæa alabastria, filia Hai, filij Aptab: quam docuit gloriari super alias uxores suas, quæ improperabant ei iudaismum, & ut diceret eis: Ego, cuius pater est Aaron, patruus Moyses, maritus Machumet. O q̃ longè est ab ista impura & turbulenta doctrina, Christianæ disciplinę pia & sancta religio. Si una sola uxor à Dei amore impedit hominem: quomodo qui † tantas habebat, officium prophetæ congrue adimplere poterat? Officiũ nanq; prophetæ nõ aliud est, q̃ ieiunare, orare, prædicare, & his similia bona opera facere. Quibus, miror, si homo tantis flagitijs deditus unq; potuit uacare.

Machumeti uxores.

tot

Prophetæ officium.

DE HOC QVOD FALSO PROPHETA DICTVS SIT.

QVod si quis obijciat, multos male uixisse, sed tamẽ bene docuisse, qualiter etiã uester ꝓpheta docuerat, uideamus. Propheta est, ignota predicẽs siue de præteritis siue de futuris. Scimus autem, quod olim quando prophetæ fuerũt, non statim quicunq; hoc nomen usurpasset, autoritatem habebat? Sed longa & diuturna uitæ sanctitate, signis quoq; & miraculis à principibus & populis Dei primitus comprobatus, huius nominis gloriam obtinebat. Si dixeris, eum multa præterita enarrasse, ueluti scilicet de Adam, de Noë, de Abraham, de Moyse, & Christo, utinam sicut apud nos erant, ipse ea ueraciter prædicaret, & nõ per multa mendacia delirans, totam penè scripturæ sanctæ ueritatem subuerteret. Quantum ergo ad præterita, iam de ordine prophetarum cecidit, qui tot mendacijs ueritatem corripit. Sanè si aliquas fabulas, forsitan ad suum libitum, cõposuit, quæ nunquàm auditæ sunt, nullatenus ei credendum est. Quia & hoc à quolibet facile potest fieri, & ipse iam in alijs mendax probatus est. De futuris uero quod nihil dixerit, nec teipsum ignorare puto, maximè cum in tota scriptura eius nihil tale inueniatur. Vnde & quantum ad futura, à prophetali gratia exclusus. Iam nec signis, nec miraculis, nec prophetia, nec uita inter prophetas esse merebitur. Nam illud totum, quod de paradiso quasi prædixisse uidetur, ad nihil aliud nos cogit, nisi ut dicamus, eũ ita mentiri de futuris, sicut probatus est mentitus fuisse de præteritis. De signis uero & miraculis, quod nõ sint illi data à Deo, ipse sibi testis est, dicens: Nisi sciremus eos tibi non credituros, sicut nec alijs crediderunt, daremus tibi signa & prodigia. Iterum forsitan dices, quia nisi esset propheta, nunquàm ad talem potentiam peruenisset. Maxime cum socij eius pauci essent numero, quando pugnauit contra regem Persarum, qui erat fortissimus atq; potentissimus, & obtinuit triumphum. Quamuis uero semper illi qui Dei cultores sunt, hostes suos superent, tamen inueniuntur etiam in scriptura sacra pauci idololatræ multos Israëlitas fugasse. Sed & illi qui semper uincunt, non propter sua merita semper uincunt: sed quia illi contra quos dimicant, tali pœna digni sunt. Nihil enim mirum est, Persarũ gentem idololatram & spurcissimam à Machumet uictam esse. Non quia ipse melior illis erat: sed quum ipsi hoc promeruerant, ut à sibi consimili diabolo punirentur. Illud deniq; quod sibi dicit Deum dixisse, Nisi sciremus eos tibi non credituros, &c. ad Ara-

Propheta quis.

Machumet præteritorum narratione Scripturæ sanctæ ueritatem subuertere conatus.

Machumeti successus in bellis.

bes quid pertinebat, qui nec prophetam uiderant, et ideò nec signa propheti contempsisse unq̃ potuerant? Cuius autem impudentiæ est dicere, illos signis ius non credituros, qui non sine signis tantum, sed et sine aliquo alicuius boni dicio, quod nec pecora facere debuissent, pessimæ uitæ homini crediderunt?

DE FABVLIS AB EO CONFICTIS.

QVia ergo illũ tam philosophicis rationibus, quàm diuinis autoritatibu sua etiã cõfessione ab omni ꝓphetali gratia extraneũ esse probauimu restat, ut quales sint fabulæ, in quibus cõtra id, quod supra dixerat signa se feci se, asserit, uideamus. Dicitur itaq̃ ibi, quod aliquando audiens ululantem lup socijs ait, se ex uoce illius intelligere, quod lupus ille inter alios maior et princep omniũ esset. O signũ propheticũ. Nonne similiter potuit dicere, quod lupus in illa uoce prophetã esse signaret? Quis enim † illũ posset arguere, cũ quid int se lupi dicãt, homines nesciãt? Certè fabulã hanc multo urbanius, si quid inte ligeret, cõponere potuisset. Sicut & de quodã alio lupo ibi refertur: quod cũ a locutus fuisset Veheben, filium Haizelhsim, statim sic factus est Saracenus. V si leonẽ pro lupo ille fabularũ cõpositor posuisset, multo elegãtior fabula extit set. Sed non immerito fabulis suis præcipue lupos intexuit, qui more lupi rab dus semper & cruentus incessit. Qui etiã bouẽ Zozai dño suo locutũ fuisse d xit, & quod super ubera Humemabet mulieris manũ suam posuerit. Item quo ipse præceperit arbori, & statim adorauit eũ. quod tamen Saraceni ipsi falsu esse testantur. Iterũ dicit, quod cũ Zameb iudæa uxor Zelem, filij Muslim, Iuda in oue assa uenenũ sibi apposuisset, scapula ouis locuta sit ei, dicens: Noli me co medere, quia ueneno † confecta sum: Et ipse noluit comedere. Comedit aũt inc Elbetẽ filius Mazũ, & mortuus est. Vellem scire, utrũ ipse solus, an omnes q cũ eo aderant, uocẽ illius scapulę audierint. Si enim ille solus audiuit, quare soci suũ inde comedere permisit. Si uerò omnes audierunt, mirum est quomodo il comedere ausus fuit. Nisi forte de suo propheta sperans, quod etiam mortuun resuscitare potuerit. Iterum narratur ibi, quod aliquãdo miserit manum suã in c uernã, unde exierũt aquæ, de quibus ipse bibit, & socij eius & pecorarius. Quo magis de Machumet filio Azari narrari solet, cum de utroq̃ apud Saracenos in certũ & friuolũ habeatur. Ipse quoq̃ ista omniũ mendacissima esse testatur, cu in maiori scriptura sua dicat, signa sibi non esse data. Et cum iterũ loquitur, d cens: Non sum missus nisi uirtute gladij: et qui nõ susceperit meam prophetian occidatur, aut reddat tributum pro infidelitate sua, & dimittatur. Vnde uerò a pertius aut manifestius ipso teste falsa esse illa omnia cõprobantur, quàm ex su iterum dictis, quibus in Alchorano sic loquitur: Quicquid inueneritis scriptur pro me, conferte illud cum Alchoran. Et si ei non concordauerit, scitote, quia in nocens sum ab illa scriptura, & non est mea. Ergo secundum istam regulam, si gna illa omnia respuenda sunt, quæ nullatenus in Alchoran inueniuntur.

Machumeti si= gna ridicula et fabulosa.

† inde

infecta

Ouis scapula locuta.

Machumet fil. Azari.

DE MORTE IPSIVS.

IAm illud tam ridiculũ nobis, quàm lamentabile suis est, quod cum præcepisse eis, ut mortuum se non sepelirent, eo quod tertia die assumendus esset in cœlũ ipsiq̃ præceptum obseruantes magnis hoc desiderijs expectarent, & iam à secu da feria in qua mortuus fuerat, usq̃ ad uesperam quartæ feriæ longa expectatio ne fatigati, nihil aliud in eo quàm fœtoris magnitudinem superexcrescere cern rent, tandem (sicut retulit Humbrem) nudum eum proiecerunt. Guinbran ta men filius Helizam dixit, quod lotus & tribus uestibus indutus, sepultusq̃ si per manus Hali, filij Abitalib, & Alfadi filij Alahabet, filij Abdemutalla patru sui. Fertur enim, quod per septem dies morbo pleuritico ęgrotauerit, & amiseri sensum, septimo uero die cõualuerit. Iratus est Hali filius Abitalib, eò quod per-

Machumeti ri/dicula apotheosis.

diderat sensum, & dixit hoc ei. At ille iussit nullum amplius remanere secum in domo, nisi Alahabet filium Abdemutalla. Alia uerò die septima mortuus est, & intumuit uenter eius, & retro curuatus est minimus digitus eius. Et fuit obitus eius secunda feria XII. die mensis rabeg primi, anno LXIII. uitæ ipsius, postquàm ægrotare cœpit XIIII. die. Vita ergo eius LXIII. annis extitit. Quorum in prophetia XXIII. expendit, X. in Mecha, XIII. in ciuitate. Hæc sunt quæ fecit Machumet, à principio usque ad finem.

DE INSTABILITATE SECTATORVM EIVS.

MOrtuo uero Machumet, omnes ab eo decepti, reuersi sunt statim unusquisque ad suã, quã ante tenuerant, sectã, siue idololatriam, siue quamlibet aliam: præter paucos suę cognationis, qui expectabant se fore successores in regno. Eo tempore fuit Ebubere filius Amichahaf, uir prudens & callidus: qui nõ multo pòst regnum adeptus est. Quod uehementer displicuit Hali, filio Abitalib, quousque rex adeò illum obsequijs & blanditijs deliniuit, ut etiam regnum ei post se delegaret. Illos qui auersi fuerant à secta Machumet, omni ingenio ad eã reuocans, iterum eos stulticiæ mancipauit. Quidam enim timore, quidã spe honoris, & facultatũ, alij alterius cuiuslibet lucri causa, omnes tamen simulatoriè, non ex animo redierunt. Puto autem te optimè recordari, quod dominus meus Emurhelmoni, aliquando cum essemus ei adstantes, & quidam quererentur de aliquo, qui uidebatur esse Saracenus, & non erat, coram omnibus responderit. Dixit enim ita: Ego miror, quod de isto solo, quasi aliquid nouũ mihi dicatis: cũ sciam non istum solum, sed multos alios nobiliores & probiores in palatio meo, Saracenos esse. ostendunt quidam se esse, sed non sunt. Est enim, inquit, mos penè omnium, ut sicut de Iudæo prouerbium dicit: Iudæus nisi postquàm efficitur Saracenus, Iudæus non est: Et uix aliquis suam legem, nisi prius aliam acceperit, diligit. Ego autem de hoc quid aliud debeo uel possũ facere, quàm quod dominus meus Machumet ipse faciebat? Nam illi hoc etiã contigit, ut ferè omnes, & maximè qui ei proximiores et familiares esse uidebantur, non nisi simulatè ac deceptoriè legem eius tenerent. Adeò enim spernabatur ab eis, & quicquid dicebat, pro nihilo habebant, odientes eum in cordibus suis: ut quadã die uolentes eum occidere, expectarent eum in quadam ualle, quatenus transeunte illo terrificarent subito mulam eius, ut præcipitatus interiret. Qui tamen nunquam propter hoc eis se iratum monstrauit. Eius igitur exemplo omnes istos, qui siue de Christianis, siue de Iudæis, siue de paganis Saracenos se esse dicunt in regno meo, & non sunt, nunquam ad aliud cogã. Scio nãque quod nullus Christianus qui timore Saracenus fieret, in Saracenitate pmanebit. Similiter de alijs sentio. Quid ergo amplius possũ facere? Videat Deus, & iudicet. Hoc solũ faciã, ut semper maledicam eis.

Machumeti successores.

Prouerb. de Iudæis.

QVOD LEX EIVS NON SIT DIVINA.

SEd iterũ si forte dixeris, nõ debuisse me reprehendere ipsum illũ, si se aliquando uindicauit: cũ hoc inueniatur fecisse Iosue, & cæteri multi prophetę: Scias aliud esse quod fit præcipiente Deo, aliud quod homo præsumit. Deus enim hoc illis pręcipiebat. De cuius præcepto, quodcunque sit, quãdocunque sit, nõ licet homini iudicare. Ergo inquis, nec Machumet + de hoc hic reprehẽdi: Siquidẽ & illi Deus talia pręcepit. Vnde tamen probas, quod deus illi pręcepit? deus enim ille si deus fuit, in aliquo se deũ esse ostendere debuit. Secundũ ea uerò, quæ superius ostendimus, nec signis nec miraculis hoc ostendit. Nos igitur eũ deũ fuisse nõ credimus. Quod enim de Deo credimus, tã in nouo quàm in ueteri testamento, signis & miraculis cõmendatũ nobis & cõfirmatũ est. Nec aliũ unquam pro deo habebimus, nisi illũ unũ & uerum, qui quotiens legẽ dare uoluit, signis hanc diuinis & mirabilibus, confirmauit. Propheta uerò tuus quis fuerit, uel unde uenerit, nescio, cum dica-

Vindicare se quatenus liceat debet

Deus.

Prophetarum omnium finis in Ioanne baptista.

tur mihi à domino meo IESV CHRISTO, quod in Ioanne Baptista finis sit om
nium prophetarum. Illud quoq; prudentiæ tuæ nullo pacto conuenire arbitror
quod inuitare me uoluisti, ut scilicet dimitterem sacrosancta & spiritualia dom
ni nostri CHRISTI præcepta, Ex quibus ipse mihi non illam sordidißimam qu
descripsisti paradisum tuam, sed æternam angelorum uitam in cœlestibus pro
mittit: & accederem ad impurißimos & pecuales ritus, non à Deo, quod absi
imò à spiritu fornicationis, & gastrimargię miserrimis & carnalis feculentię se
uis infelicißimis persuasos. Quorum, sicut de similibus Paulus apostolus dici
Deus uenter est, & gloria in confusione ipsorum. Qui non nisi terrena, caduc
uentri & libidini congruentia sapiunt, nec sapere possunt. Excæcauit enim eo
spiritus immundiciæ. Qui æternam putredinem & uermes immortales hæred
tabũt: quia porcorũ more semper in stercore & fœtore libidinis uolutantur. E
go enim mirari non sufficio, quomodo persuaderi potuit, non dico alicui sapien
ti, sed illi qui per somnium aliquid humani cordis se habere putaret, istum fuis

Machumet an propheta.

prophetam, cum eius & uita & doctrina ita contraria sint nõ solum diuinæ rel
gioni, uerũetiã humanæ honestati: ut ipsa quoq; bruta animalia pene hoc inte
ligere poßint. Sed ut iterũ aliquid mitius dicemus quis unq; sanctorũ & diuin
rũ nunciorũ, quos à Deo esse missos cognouimus, in terrore gladij se missum a
seruit? Quis ita facinorose uixit? Quis deniq; tot spurcitias docuit? Aut quis i
uentri & libidini genus humanum prostituit?

QVALITER PER FALLACIAM FVIT DATA LEX.

ITerum tamen ad præcepta eius diligentius inspicienda reuertamur, quæ eg
nescio ad quam legẽ pertinere uideantur. Duas enim à Deo accepimus, un

Lex duplex à Deo tradita.

gratiæ, alteram iustic æ. Lex gratiæ à Christo data est, lex iusticiæ à Moyse, le
gratiæ talia iubet: Diligite inimicos uestros, Benefacite ijs qui oderunt uos, &
cætera huiusmodi. Lex iusticiæ, oculum pro oculo, dentem pro dente, usturam
pro ustura, percussuram pro percussura, & cętera quę ad talionem pertinent, re
di imperat. Harũ duarũ nullã socij tui esse manifestũ est. Multitudo enim ant
quàm ipse emergeret, una à Christo, altera à Moyse data est. Cum enim istæ du
tantummodo leges hominibus datæ sint, quarum altera diuina, altera human
magis esse uidetur: ista tertia lex à socio tuo inuenta, quid erit nisi diabolica?
Diabolo enim inspirante maximè hanc subitò, nescio unde emersisse cognosc

Machumeti lex diabolica.

mus: quæ nec humana nec diuina esse probatur. Sed inter utrunq; prodigiosa s
cie, nunc hoc nunc illud uideri uolens, et se nunc illam nũc istam esse cõfingen
nullum alium nisi diabolum, qui se inter deum & homines semper medium f
cere nisus est, imitatur. Sed forsitan dices, indè probari hanc legem esse diuinã
Quia cum Machumet idiota & sine literis esset, nullatenus eam scribere uel a

Machumet idiota, & literarum imperitus.

nunciare hominibus nisi diuina uirtute potuisset. Maximè cũ ipse dicat: Qu
nec homines nec dæmones talem scripturã facere possent. Et iterũ: Si hanc le
gem fecißemus descendere super montem, inclinaret se mons ipse, & adorar
eam, præ timore Dei. & alia multa friuola & nihil rationis habentia, quæ tu a
perta & manifesta signa prophetiæ socij esse dicis, quibus probetur esse uera. O
gna & miracula in istis ait Machumet. O signa comparanda mari rubro diuis

solidè

& † soli ad imperiũ Iosue stanti, & Christi præcepto mortibus imperãti. Imò u
re magna tam ueritatis quàm uirtutis inopia, quæ tibi hęc sola argumenta, im
deliramenta omni ratione & uirtute uacua dereliquit.

QVALITER ALCHORANI LIBER CONNEXVS SIT.

Sergius monachus.

SErgius monachus cum in monasterio grauiter peccasset, et propter hoc ex
communicatus & expulsus fuisset, uenit ad regionem Cuhenne: & inde usq

ad Mechā descendens, ubi erant duo populi, unus cultor idolorū, & alter Iudaicus, inuenit ibi Machumet, qui colebat idola, uolensque aliquid facere, unde monachis illis qui eum expulerant placeret, & reconciliari mereretur (erant enim hæretici Nestoriani, qui dicunt Mariam non peperisse deum, sed hominem tantū) omni studio & conamine psuadebat ei, ut ab idolis recederet, & Christianus Nestorianus esset. Quod cū effectui mācipasset, discipulus ei factus est Machumet, & ille se propter hoc Nestoriū nuncupauit. Et ita factū est, ut ab ipso monacho aliqua de ueteri & nouo Testamento edoctus, ipsa in Alchorano suo fabulose ac mendose intexeret. Hoc & ille persuasit, ut in Alchorano suo poneret dictum à Deo, quod monachi & presbyteri Christiani familiariores ei esse deberent, quia non superbiunt. Cum uerò cognouissent Iudæi, quod multi, & etiam Machomet ipse, ad qualemcunque quasi umbrā Christianitatis illū monachum se quererentur, & penè illud quod postea factum est per Machumet, per istum + Nestoriū iam consummatū esset, prosilierūt tres Iudæi, & timentes ne in uerā Christianitatem quandoque Machumet incideret, accesserunt ad eum, & maliciosa calliditate socios uel discipulos eius se esse in hac secta dicentes, eique omnia quæ turpiora uel nequiora in Alchorano sunt, scribere persuadentes, usque ad finē eius cū eo semper fuerunt. Post mortem uerò Machumet, cum, sicut diximus, unusquisque rediisset ad sectam suam, & successisset in regno Ebubere, Hali quoque filius Abitalib, licet nobilior eo, sub ipso maneret, prædicti Iudæi uolentes iterū turbare omnia, persuadebant Hali, dicentes: Quare cū sis fortis & nobilis, non te in prophetā eleuas, sicut fecit socius tuus Machumet: q erat Christianus Nestorianus? Et erimus tecum, sicut fuimus cū illo, adiuuantes te in omnibus. Ille autem, utpote iuuenis, & totius bonæ doctrinæ expers, facile acquieuit. Iam enim quasi ad hoc prædoctus fuerat. Siquidem aliquando cū puer esset, & uagabundus, ut illius ætatis est, quadā die per aliqua deuia incederet, + Nestorii illius pseudomonachi latibulū, unde ab eo Machumet furtim responsa dabantur, offendit. At ille cum se deprehensum uideret, puerū tam minis quàm blandiciis induxit, ut hoc nulli hominum proderet. Itaque iam penè ad hoc incipiendum declinauerat Hali. Sed rex Ebuberc hoc comperto, ad se uenire mandauit. Quem cum uenisset, tantis blanditiis ac promissionibus deliniuit, ut ab huiusmodi incœpto omnino desisteret, seque illi subditum in omnibus exhiberet. Iudæi tamen non cessauerunt facere, quod potuerunt. Nam accepto libro ab ipso Hali, quem reliquerat ei Machumet, quicquid sibi uisum est, aut addiderunt, aut detraxerunt, aut mutauerūt. Ex quibus illud est unū: Dicūt Iudæi, Christiani nihil sunt: Dicūt Christiani, sed Iudæi stulti sunt. Itē inter alia multa & fabulosa illud capitulū, ubi est fabula de formica. & aliud, in quo est fabula de ape, & aliud de aranea narrat.

Nestoriani hæretici. *Machumet Nestorius* *Nestorianum* *Hali.* *Nestoriani* *Alcoran à Iudæis magna parte auctum*

QVALITER EIVSDEM SCRIPTVra dilacerata sit.

QValiter autem scriptura ista non solum à Iudæis, sed etiam ab aliis multis uarie + incepta, diuerse intellecta, multiformiter exposita, & tandem penè tota dilacerata sit, ex aliqua parte explicabimus. Post XL. uel sicut alii uolūt, post sex menses, ex quo regnare cœperat Ebuberc, uocauit Hali filium Abitalib, & dixit ei: Quare præsens non fuisti, quando factus sum rex, & non cum aliis nobis adstitisti, cum sis magnus princeps & nobilis? Respondit Hali, Quia occupatus fui in colligenda scriptura, sicut iniunxit mihi propheta. Et iā collegerat Eleage filius Nizef multos codices, et diminuerat multa in illis. Sicque cęteri multi. Quidam enim legebant secundum Hali scilicet + familia, & domestici, et propinquiores eius, illam scripturam quæ fuerat apud Chorais, & quæ prima illius fuisse di-

accepta *familiares*

cebatur,

Nestorianus cebatur, quam tradiderat ei † Nestorius monachus: quem uocabat aliquando Gabrielem, aliquando spiritum fidelem. Alij uerò legebant collectum à diuersis hominibus. Multi uero secundum Arabem quendã, uenientem nuper de solitudine: qui multa inde scripserat absq; sensu & ratione. Alij secundũ Zabefatin tunc Arabin, alij secundũ alios. Qui omnes in membranis & rotulis, quod unicuiq; uidebatur, transtulerant. Erant itaq; uarij inter se & discordes, dicebantq; cum *Alcoran colligentium altercatio.* gerent alter ad alterum: Ego melius quàm tu, sed tu deterius quàm ego: Et ego totum habeo, sed tu nihil: Sed tu nihil, & ego totũ. Hoc igitur modo alijs addentibus, alijs minuentibus, alijs mutantibus, alijs alio quolibet modo corrumpentibus, liber ille omni fide indignus effectus est.

DE ITERATA COLLECTIONE ILLIVS, ET DISSIPATIONE.

Deniq; mortuo Ebubere, & succedente sibi Ozimen filio Hafen, cui insidiabatur Hali, filius Abitalib, & quærebat eum interficere: cum perlatum fuisset ad regem de diuersitate scripturæ, & assiduis contentionibus & rixis, quæ propter eam fiebant: dicerentq; illi sapientiores, timere se, ne de hac causa seditiones & dissidium orirentur in regno, maximeq; ne ex toto scriptura illa periret: præcepit rex, omnes libros & chartulas undecunq; colligi. Licet tamen Hali, Abitalib, & Ibenmuzod libros suos dare noluerunt: reliqui uerò collecti, dati *Alcorani farrago hinc inde collecta.* sunt in manus Zeidi filij Zebith Aleuzari, et Abdalla filij Alahabet, ad redigendum omnia in unum codicem, & emendandum. Dictumq; est illis: Si contigerit uos in aliquo capitulo non posse concordare, scribite illud secundum exemplar & autoritatem Chorais. Quod & ipsi fecerunt. Sicut, uerbi gratia, quando inuenerunt in quodam loco arcam, & alius dixit arcem, & alius arcum, tandem secundum id quod habebat Chorais, dixerunt. Sic & de multis alijs. Facientesq; quatuor *Alcorani primum quatuor codices tantum* similes codices, unum miserunt in Mecham, alium in Syriam, alium in Aliarac, alium relinquerunt in ciuitate. Sed ille qui ad Mecham missus fuerat, incendio perijt, quando uastatà est Mecha ab Ozeario. Ille uerò qui in ciuitate remansit, in diebus Gezit filij Maioma, perditus est. Tertius qui in Aleiarac erat, à tempore *Mechæ uastatio.* Almustat nusq; cõparuit. Rex aũt Azimẽ, qui libros illos preceperat fieri, quæcunq; remanserunt in chartis, præcepit comburi. Ex his igitur uarietatibus & mutationibus, quæ superius dictæ sunt, contigit, ut multa ibi capitula diuersa *Alcoran quare multa habeat contraria inter se.* inter se & sibi inuicem contraria inueniantur. Sicut, uerbi gratia, capitulũ bouis & capitulum uaccæ: de quibus dicitur, quod capitulum bouis ante fuerit prolixius capitulo uaccæ, nunc uerò breuius. Dicitur etiam, capitulum corruptum esse & imperfectum. Dixit etiam Aissa uxor Machumet, Hali multa inde abstulisse, & penè totum demutasse, & insuper prohibuisse homines, ne legeretur Alchoran, & propter hoc multos sæpe uerberasse.

QVALITER RECOLLECTA ET DISSIPATA SIT.

Post multa iterum tempora Elehagig filius Vizes cum regnare cœpisset, iussit congregari omnes libros, & chartas & uolumina: confectoq; ex eis uno codice ad suum libitum, postquàm multa adiecit & multa detraxit, multaq; † narrauit, *uariauit, uel mutauit legendum est.* cætera omnia quæ ubicunq; inuenirentur, iussit incendi. Fecit autem de suo libro exemplaria. Ex quibus unum misit in Aegyptum, alterum in Syriam, alterum in ciuitatem, alterum in Mecham, alterum in Mesopotamiam, alterum in Albazara. Aliquando etiã uenerũt ad istos multi de gente Elueh beti, qui idololatræ erant, & simulantes se uelle esse Saracenos, ut legem eorũ si possent annihilarent, multa nihilominus in prædicta scriptura, ubicunq; latenter poterant, modis omnibus lacerabant. Quodsi nulla alia uarietatis huiusmodi scripturę causa † *fuisse* uideretur, quàm ex illo habebatur, scilicet quod Hali, & Ebubere, & Ozimen

& Go

& Gonor semper discordes fuerant & inimici, sufficeret. Dum pro certo constat, singulos eorum pro sua intentione alterũ aduersus alterũ in libro illo iuxta propriam uoluntatem, quicquid sibi placuit, ad suæ commodum uel addidisse, uel minuisse, uel † narrasse. Viri certè probi Saraceni, & qui satis inde dolebant, mihi sæpius hoc dixerunt, quod tota Alchorani scriptura adeò commixta & confusa sit, ut quicquid ibi est, totum sine continuatione, sine compositione, absq; omni uerborum ordine, postremo absq; ullo sensu uel ratione uideatur.

uariasse

DE VILITATE STILI EIVS, ET MATERIAE.

Alcorani etiam Arabici barbaries.

MIror autem, quid illic tibi placere posit. Nam si eloquentia consideretur, nemo tam turpiter aliquid Arabice scripsit. Quantum enim ad sapientes Arabicos scriptores, quid est totum Alchoran, nisi digna risu barbaries? Si uerò sententiæ perpendantur, ego nihil ibi uideo, si tamen esse potest, aliquid boni. Nam mala illic multa reperiri non dubium est, quæ uel quilibet stultus similiter, aut certè multo elegãtius fingere possit. Esto tamẽ bona ibi uideãtur esse aliqua, sicut uerbi gratia, ut aliquando ieiunetur, oretur, & ut fiant aliquæ eleemosynæ: Nunquid primum talia inuenta sunt à Machumete, qualia scilicet ante ipsum nullus audierat? O quanto sanctius, quanto honestius, quanto rationabilius & Moyses, & Helias, & alij prophetarum multi? Iohannes quoq; baptista, sed & ipse dominus omniũ IESVS CHRISTVS, & ieiunauerunt, et adorauerunt, & misericordias impenderunt: nos quoq; ieiunare, & orare, & eleemosynam dare ante prodigiosam prophetiam Machumet infinitis retro temporibus docuerunt. Cesset cesset Machumet, earum rerum uelle uideri magister primus, quarũ nec dignus fuit in aliquo discipulus esse uel ultimus. Absit absit à nobis talis prædicator ieiunij, qui post monstruosum ieiuniũ sic omni libidini & ingluuiei operam impendere præcipit, ut non ad aliud uideatur instituisse ieiunium, quàm ut postea uoluptuosius & appetentius excitetur omnis turpitudo libidinum.

Quicquid in Alcorano boni est, multo melius docuisse prophetas alios & Christum.

Ieiunium.

Iam uerò illud quod & tu mihi dixisti, & ipse in eadem scriptura prædicauit, hanc scilicet scripturam talem esse, qualis nec ab hominibus, nec à demonibus fieri potest, certe satis ipse elegit, quibus diceret, rusticissimos uidelicet & agrestes homines, qui et nouiter de diuersis sectis uenerant, ipsamq; linguam Arabicam ignorabant. Cæterum si hoc nobis exponere liceat, per omnia sic ei concedimus, quod uerè tam stulta, tam inhonesta, tamq; irrationabilis scriptura nec ab hominibus, nec à dæmonibus fieri potest. Puto enim, quod etiam dæmones talia scribere erubescerent. Sanè si tantũ uult Machumet gloriari de suo Alchorano, quanto magis gloriari possent alij quidam, quos te ignorare non puto: Muzeilenia, Heleaifi, & Aethiops Alabazbi, & Calliata Ellecedi? Qui eodem tempore æmulatione illius, ut & ipsi nomen sibi apud homines compararent, suum quisq; Alchoranum fecerunt: multoq; honestiora, et saltem in aliquo uerisimilia conscripserunt. Sed quia non ex toto uentri & libidini frena laxabant, nõ tantos bestialium hominum greges asininos post se trahere potuerunt.

Machumeti sectatores quales.

Alcorana plura etiã ab alijs scripta.

DE IMPERITIA ET FICTIONE ILLI ADHAERENTIVM.

quibusdam

SI ergo miraris, quare tantum † hæc scriptura placuit, pro certo teneas, nulli unquàm nobili uel sapienti eam placuisse: sed miserrimo imperitisimo uulgarium hominum generi. Qui ab eo de locis syluestribus congregati, cum has primas literas audissent, rei nouitate stupefacti, sacrilegas fabulas diuina esse oracula crediderunt. Deniq; cum & paupertate & assiduo ruralium operum labore confecti fuissent, cibi, potus, preciosarum uestium, amœnitatis umbrosæ, uasorũ spectabilium, uxorum insuper pulcherrimarum, & infiniti concubitus, aliarũq; spurcisimarum paradisi deliciarum, quas etiam te proh dolor enumerare non

puduit,

puduit, beatitudinem audientes, seq; ibi ex promissione Machumet iam iam futuros esse sperantes, ad omnia quæcunq; uoluit, + pecorini homines cucurrunt. Inde est, quod contra regem Persidis exiens, sic adiutus est ab eis, ut uinceret. Promiserat siquidem omnibus, qui in bello ipso mori pro eo eligerent, sui paradisi delicias. Quidam tamen magis idcirco pugnasse dicuntur, ut hortos optimos, quos in Perside uiderant, obtinerēt. Nam & illos se post uictoriam daturi eis dixerat, ut & in hoc seculo & in futuro semper in hortis essent. Nosti autem Arabes quantum delectentur hortorum pulchritudine. Sed dicis: Non solum rustici illi, sed & multi alij sunt secuti eum. Verè multi alij, sed pessimi, & leccatores, & qui grauati ære alieno, uel pro suis sceleribus morituri, hanc solam euadendi uiam inuenerant. Nam dic mihi obsecro, quem unquam sapientem, aut nobilem, aut honestum ad Saracenitatem uenire uidistis? Illi enim qui è Iudæis uel Christianis adhuc ueniūt ad uos, absit ut aliqua prouocati honestate hoc faciant: Sed quia miseri & impudici legis suæ regulas non ferentes, ad latam & spaciosam uiam, quam socius tuus docuit, se conuertunt. Quod quibusdam maxime Christianis contingit. Quorum lex spiritualis & cœlestis, omnia quæ in mundo sunt, cōtemni spe & amore uisionis Dei æternę præcipiens, dum carnales & fluxas infelicium mentes comprimit, statim ab ea diffugiunt: quia pugnare contra concupiscentias negligunt. Hoc tamen certissimè scias, quia neq; Iudæi, neq; pagani, neq; Christiani, quocunq; modo se exterius habeant, & si uenientes ad uos de uestra secta se esse simulent, unquàm ex corde uobiscum sint. Simulant quidem se esse, quod non sunt, ut, sicut prædixi, aliquod corporis euadant incommodum, aut ut porcinis uoluptatibus, quarum apud uos copia est, perfruantur. Adeò autem quicquid facitis, pro nihilo ducūt, ut sæpe inter se loquētes, Machumet & legi eius maledicant, nec dignū eū aliquando fuisse prophetia uel Dei lege affirment.

Marginalia: pecuini — Arabes hortorum amantes. — Machumetanæ sectæ simulatores.

DE NOMINE MACHVMET, QVOD falsò dicatur in throno scriptum.

SAnè superfluum mihi uidetur tecum agere de illis, quæ tuam non latent industriam, qualia sint apud uos, & quàm nulli pudenda, scilicet diuersitas in præconio, celebritates exequiarum, uarietas in testimonio, orationes solennitatum, sollicita ad plagam meridianam conuersio, & modus legendi, & modus discernendi, similesq; huiusmodi uarietates. Quæ omnia in corde tuo quàm nihil sint, scio: cum hæc sola superficie teneas, non tamen propter principatum quem tenes, dimittere uelis. Porrò illud quod mihi scripsisti, Antequam sæcula crearet deus, +fuisse in throno, Non est deus, nisi deus, Machumet nuncius Dei: unde acceperis, aut ibi inueneris, nescio: cum nec in Alchorano, nec in alia qualibet ipsius inueniatur scriptura. Veruntamen ponamus, ut alicubi hoc repertum sit. Velim ergo, ut mihi dicas, si hoc in throno scriptū est, quis scripserit. An aliquis scripsit hoc deo? Sed quis posset scribere, cum nec dum sæcula creata essent? An Deus ipse sibi scripsit, timens scilicet perdere nomen suum, nisi illud scriberet? Quod satis absurdum uidetur. Sed forsitan deus scripsit, ut angeli possent hoc legere. Et hoc non minus insulsum est sentire. Non enim per literas loquitur deus angelis, sed illuminatione præsentiæ suæ, quę illis ubiq; adest. Num preterea propter homines scriptum est, ut ipsi legerent, & scirent? Sed homines in throno quomodo legerent? Restat ergo, friuolum & uanum esse: quod & teipsum intelligere credo, teq; tibi ipsi scienter illudere. Sicut quidam de socijs dicunt, qui hoc pro nihilo habent, dicentes à Iudæis cōfictum esse, & inter alias fabulas mixtum, ut risum de uobis toti mundo mouerent. Certe cum aliquis uult benedicere Machumet, & ultra modum laudare, hoc solummodo dicit: Deus tu benedic Machumet

Marginalia: scriptum — Angelis quomodo loquitur Deus.

chumet, sicut benedixisti Abraham & generationi eius. Vnde & in libro eius scriptum est: O filij Israël, recordamini beneficiorum quæ ego exhibui uobis: quia prætuli uos omnibus gentibus. Si ergo ita † benedici Machumet à Deo, sicut benedictus fuit Abraham & generatio eius, super omnes laudes & benedictiones est, etsi filij Israël prælati sunt à Deo omnibus gentibus. cũ tamen nec Abraham, nec generatio eius nomen habeant scriptum in throno: quomodo factum est, ut nomen Machumet, qui secundum hanc regulam ipso Abraham & generatione eius minor habetur, ibi scriptum sit?

Machumetõ benedicendi formula.

† benedicitur

DE SVPERSTITIOSIS IEIVNIIS
& lauacris Saracenorum.

DEniq; inuitas me ad quinq; orationes, & ad ieiuniũ mensis ramazan. Vbi non tam tibi respondeo, quàm ut ipse tibi respondeas, uolo. Dixisti enim in tua exhortatione, quod inter alia, quæ de nostra religione cognoueras, etiam orationibus monachorum & ieiunijs interfueris, genuflexiones & instantiã deprecationum uideris, & cætera omnia, quæ uerè sancta & cœlestia esse nullus negare poterit. Super animam ergo tuam hoc pono, & teipsum iudicem facio. Scio namq; pro certo, quia si, quod iudiciũ rationis exigit, inde dicere uolueris, quantũ ad ieiunia & orationes Christianorum, ieiunia & orationes uestrorum non solum ieiunia & orationes non esse clamabis: uerum etiam quod tales sordes ueris & sanctis seruorum Dei uirtutibus se comparare ullo modo ausæ sint, cum maxima indignatione ridebis. Quod uerò frequenti corporum † lauatione hominem purificari creditis, easq; lauationes totiens frequentatis, hoc tibi respondeo, quod Dominus meus in Euangelio suo Iudæis similia facientibus ait: Væ uobis hypocritæ, qui similes estis sepulchris ornatis de foris, cum habeant intus cadauera: Ita uos quidem lauatis corpora uestra forinsecus, & corda uestra polluta sunt iniquitate. Quid ergo prodest lauare manus & pedes, & extergere caput, & insistere orationibus: cum conscientia cordis, & mens, & animus occupata fuerint in effusione sanguinis, & diripiendis substantijs aliorũ, uxoribus quoque & filijs captiuandis? Vide ergo, quomodo respondet eis spiritus uiuificans. Oportet enim hominem prius lauare interiora cordis sui, & purificari à cogitationibus pessimis: deinde si placet, & si necesse est, etiam corpora.

Ieiunia & orationes.

lotione

Lotionum frequentia.

DE CIRCVMCISIONE, ET PROHIBITIONE
carnis porcinæ, & uxoris repudio.

CIrcumcisio uerò quid ad uos pertineat, scire non possum, cum nec Machumet circumcisus fuerit, nec in Alcorano suo inde aliquid dixerit. Nisi forte Abraham in hoc uos sequi dicatis. Cum enim uos Ismaëlis filios esse iactetis, & Abrahæ dicatur à Deo, non in Ismaële, sed in Isaac reputabitur sibi semen: uos in semine Abrahæ quomodo estis, qui ad Isaac nullo modo pertinetis? Si uos dicitis Christum fuisse circumcisum, quid ad uos, qui Christiani non estis? De cuius tamen circumcisione quàm rationabilis fuerit, si uel digni essetis, uel in aliquo ad eum pertineretis, plenisime responderemus. Nunc uerò cum nec Iudæi nec Christiani sitis, circumcisionem inuenistis. Nisi certè, quod ualde credibile est, hoc etiam à Iudæis libro uestro insertum sit: ut sicut de quibusdam Paulus apostolus dicit, in carne uestra gloriarentur, dum uos more suo circumcidi facerent, & suos in errore socios habere gauderent. Quare etiam Machumet porcum comedi uetuerit, nescio. Nam & Iudæi à porco & à quibusdam alijs prohibiti sunt. Ratio certa apud nos est, quorum fidei lex illa militabat. Et licet nos modo illa corporaliter non seruemus: ea tamen quę ibi significabantur, spiritualiter implemus. Quibus in nouo Testamento reuelata sunt omnia per Christum, qui utri-

Machumet nõ circumcisus

Ismaëlitæ.

Porcina cur interdicta.

usq; testamenti conditor est. Ipse enim dixit per apostolum suum: Omnia mu
da mundis, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Illa
uerò turpitudinem + audiens nō exhorreat, quam nō erubuit Machumet in A
chorano suo ponere? Vt scilicet uiro quandocunq; uoluerit, qualibet etiam ca
sa, possit uxorem repudiare: sed non nisi prius alteri uiro iungatur, nec si uel
possit eam reuocare. Hanc certe legem etiam bruta animalia, si loqui possent, t
pissimam esse clamarent.

quis

Repudij licentia.

DE PEREGRINATIONE AD domum Mecha.

QVid est autem, quod me inter alia legis uestrę optima etiam ad Alahag
hoc est, ad peregrinandum in domum Dei illicitam, quæ est in Mecha,
hortatus es: ad proijciendos quoq; lapillos, & ad inuolutionem linteoli circa
nes? Miror etenim, quod ita mecum loqueris, ac si nunc me primo nosse incip
res. Nunquid ego aut cæcus, aut surdus nuper effectus sum, aut forsitan mutat
in puerum? Cui sic illudere possis, ut modo primum discere incipiam inanes
fatuas superstitiones, quæ nec rationem, nec honestatem in aliquo habere pr
bantur. Quasi uerò nesciam, quid sit, & unde processerit, uel qualiter
uos ritus ipsius errorque stultissimus inter alia mala deuolutus sit. Nōn
hæc & illa præclara socij tui + idolorum destructione diligentia? Vt cu
à cæterorum cultu suos discipulos inhiberet, istud tamen in honore Veneris fie
Mecham suam permitteret. Quod quale sit, uel à quibus cœperit, quoniam tu
+ simulas, audi. Duarum Indiæ gentium, quæ uocantur Zechian & Albarach
ma, antiqua consuetudo fuit, nudos & decaluatos, magnisq; ululatibus person
tes simulachra dęmonum circumire, angulos quoq; osculari, et proijcere lapid
in aceruum, qui quasi pro honore dijs extruebatur. Inde enim est, quod in libr
Salomonis dicitur: Qui proijcit lapidem in aceruum Mercurij. Faciebāt aute
hoc bis in anno, sole scilicet existente in primo gradu arietis, & rursum cum e
set in primo gradu libræ: hoc est, initio ueris & autumni. Hæc ergo consuetud
cum ab Indis ad Arabes descendisset, eamq; suo tempore apud Mecham in h
nore Veneris Machumet celebrari reperisset, sic illam manere præcepit, cum t
men cętera idololatrię pręstigia remouisset. Illud uerò soli Veneri in illa celebr
tione dicitur exhiberi solitum, ut lapilli retro, id est, sub genitalibus membr
proijcerentur, eò quod Venus illis maximè partibus dominetur. Vnde adhuc i
fit in domo Dei, quam tu uocas illicitam, id est, ubi nihil licet, nisi quod sacrū e
Veruntamen cum hoc à nudis ex toto hominibus, semper fieri soleret, non tul
hoc humana uerecundia. Instituerunt aliqui, ut proiectores lapidum paruo sa
tem linteolo renes obtegerent, ne omnino denudati homines canum impude
tiam imitarentur. Hanc ergo insaniam merito creditur Machumet saluā & in
columem, cum reliquas dæmonum culturas cessare præciperet, dimisisse, ne do
minam suam Venerem, in qua se esse potentissimum ipse iactabat, penitus sin
honore relinqueret. Pro quo beneficio talem illi gratiam Venus rependit, ut a
eum totam huius gloriam referri, utpote ad singularem amicum, æquanimite
sustineret: Dum uos modo non Veneri, sed ipsi prophetæ eius hoc obsequiur
impendatis. Quod apud quosdam uestrum tantæ stulticiæ deputatur, ut uir pru
dens Gomar filius Hazha cum ad osculandos lapides (quod ante alia Machu
met & fecerat, & fieri iusserat) aliquando accessisset, sic locutus fuisse dicatur:
Ego scio, quia lapides istos osculari nec obest, nec prodest. Sed quia sic fecit, fieri
que iussit noster propheta, facio: licet sit omnino inutile.

Mecham frequentandi superstitio.

in

Veneris cultus Mechæ.

ignorare

Salomonis locus.

Lapillorum superstitiosa proiectio.

Machumeti Veneri addictus.

DE HOC QVOD IN DOMO ILLA *dicuntur fieri mira.*

ECce quid est alahagh uestrum, & alchimar, & peregrinatio in domum Dei illicitam? Ecce ad quæ sacra, ad quam festiuitatem, ad quantæ honestatis & utilitatis celebrationem amicos tuos inuitas. Obsecro charissime, ut & nobis in hoc & tuæ quoq; uerecundiæ amodo parcas, nec homines ad huiusmodi spurcitias, sed magis porcos, si ita uolueris, aduoca. Nunquid autem uerissimum in tua laudatione dixisti, quod scilicet mira ibi fieri uideantur. Et uerè mira non solum uidentur fieri, sed fiunt: quando rationabiles homines in bestialem sensum mutati, ista quæ narrauimus & similia faciunt. Non enim hoc facere possent homines, nisi prius ab humanæ rationis iudicio ad pecualem animalitatem conuerterentur. Verum ne dicas, nos serio, non ludo tecum agere debere, dimittamus paululum ioca, & quod ad rem pertinet, disseramus. Quæro igitur à te, quæ sunt illa mirabilia, quæ ibi fieri uidisti, uel audisti? Nam si me interrogares de locis uel de ecclesijs Christianorum, tale aliquid non unum ego, sed mille tibi loca numerare & ostendere possem, in quibus cæci uisum, surdi auditum, muti loquelam, paralytici uel quolibet alio modo claudi gressum recipiunt. Ad ultimum, ibi omnium generum languores & incommoda, siue animarum siue corporum, depelluntur. Ibi etiam sæpe, quod maius est, ipsi mortui resuscitantur. Et hoc non aliquibus exterioribus adiumentis, siue quolibet genere medicinæ humanæ, sed fide, & oratione, & pura cordis deuotione id apud Deum & sanctos, pro iusticia et uera pietate erga mortuos impetrante. Tu ergo si unq; uel semel huiusmodi uirtus aliqua in illa quam uocas domum Dei, facta sit, enarra: Et si saltem unum tale quid ibi aliquando factum mihi ostendere potes, concedo uera esse, quæ dicis. Sed quoniam scio te id nullo modo posse, non enim illud tacuisses, si haberes, quando me inuitans, & mirabilia illa narrans, nihil habuisti quod diceres, nisi quia lapilli proijciuntur: quod non uirtutis diuinæ miraculum, sed diabolicæ impuritatis constat esse deliramentum. Cur illa loca sacrata etiam dixeris, respondere nequis.

Christianorum ecclesiæ miraculis celebres.

DE HOC QVOD MACHOMETVS IVBET *homines ad sectam suam uiolenter cogi.*

DEniq; inuitas me ad uiam Dei, quæ est expeditio contra aduersarios, & incredulos, & participatores, scilicet in ictu gladij, & populatione & deuastatione, donec ingrediantur in fidem Dei, & testificentur, quia non est Deus nisi Deus Machumet, & quia Machumet seruus eius & nuncius, aut reddant tributum subiecti. O tu prudens & sapiens, obsecro te, quomodo possunt continuari uerba tua? Nam multum discrepant, cum dicas hoc contra tuam scripturam, quam credis esse à Deo, quæ ita dicit: Missus est hominibus pariter in pietate & misericordia. Qualis habetur misericordia cum effusione sanguinis, & latrocinio, & præda? Si autem iterum apposueris nobis Moysen, quoniam ipse cultores idolorũ expugnauerit, recordare illa prodigia & miracula, quæ legisti eum fecisse in lege: & uidebis, quod iustum est credere, illum ex præcepto Dei hoc fecisse. Similiter de Iosue filio Nun, cui sol & luna stetere. Quæ miracula cum fieri non possint nisi ab electis Dei, credimus, quod quicquid fecere, iussu Dei factum sit. Tu autem nunquam legisti in diuina scriptura, aliquos ad Deum uiolenter conuersos: nec præceptis, gladio, direptione, captiuitate, sicut tuus socius fecit, & iussit obedire, coactos. Multi certe olim hæretici fuerunt, quorum tamẽ nullus nec gladio, nec aliqua coactione aliquem ad suam sectam pertrahere conatus est, sed fallacijs. Quicũq; enim uoluit inducere homines ad ueritatem siue

Machumet sanguinarius.

Moses

Iosue

An uiolentia cogendi homines ad fidem.

Hæreticorum fallaciæ. ad mendacium, non potuit hoc facere sine aliqua uel saltem uerisimili prædicatione. Et omnes quidem præter socium tuum ita fecisse noscuntur. Ipse enim d suam sectam non ita homines, hoc est, non sola arte calliditatis aut ingeniosa loquacitate, sed gladio, & uiolentia, & oppressione, & depopulatione coëgit. Nunquàm auditum est ab aliquo, quod ille dicebat hominibus: Quicunque non confitebitur me prophetam esse domini seculorum, gladio illum feriam ego. Et omnes quicunque de progenie mea sunt, similiter facient, & domum eius diripiant, & omnem familiam eius captiuitate affligam. *Prophetæ existimationē sibi Machumet etiā minando arrogat.*

DE VANIS PROMISSIONIBVS *& minis Machometi.*

NOn scripsimus ex inuidia uel indignatione, sed causa disputationis, ad quā nos tu prouocasse uideris. Compulisti nos pauca de multis in medium proferre. Noster siquidem ignis latebat in lapide: sed tuo chalibe excussus, coactus erupit in flammas. Quocirca tam tibi quàm omnibus qui meum scriptum uiderint, plane & fiducialiter loquor. Quoniam illa ad quæ me inuitasti de rebus labilibus & fugitiuis, tam stulta & inania sunt: ut etiam si æterna essent, nullatenus homo rationabilis ea deberet appetere, uel suum ad hæc animū inclinare, præsertim cū aperta sint asinis & porcis, siue ceteris animalibus in quibus nihil aliud est quàm comedere, et bibere, & concūbere. Hic etenim mūdus, qui maxime per ista miseros decipit, apud rationabiles homines cum omnibus illecebris pro nihilo deputatur: qui solerter ac ueraciter cuncta eius blandimenta & gaudia fugitiua & misera esse considerantes, seque ab ipsius laqueis uiriliter excutientes, CHRISTI Domini uera & sempiterna bona in futuro seculo promittentis sacris sanctis uestigijs adhæserunt. Istis autem tuis inordinatis admonitionibus nemo dignus habetur, nisi qui suæ carnis miseriȩ subiacens, pronus & præceps ad quælibet libidinis incitamenta, sicut equus & mulus fertur, & rapitur. Ego autem te non puto credere, me ad talia anhelare. Sapientes enim ac rerum causas subtiliter perpendentes, ab omnibus illis, queȩ tu pro magno munere in libro tuo promittis, longe distare uidentur. Illi enim indesinenter toto nisu per Dei gratiam laborant, concupiscentias & uitia carnis extinguere. Et ut etiam quod non naturaliter superfluum habetur in corpore, posit auferri sanctissimo castimoniæ studio seipsos nō desinunt castigare. Deus enim nō creauit hominem ad hoc, nec in die iudicij ad hoc simile resuscitari faciet. Tu aūt in libro tui socij scis hoc scriptum esse: Nos non ad aliud homines & dæmones creauimus, nisi ad colendum nos. Deinde aduersus soluit pactum, et destruit ædificium, pręcipiens uxores tres uel quatuor ducere, & ancillas quantæcunque inueniri poterūt, unumquenque sibi applicare: Insuper & more pecudum comedere & bibere absque ordine, omnique moderationis discretione. Capitulum uerò repudij, & licitæ reuocationis hic ponerem, nisi prolixus esse timerem, & librum istum uerbis inhonestissimis sordidare refugerem. Nam & ipsi gentiles, qui filios suos idolis immolant, hanc turpitudinem omnimode abhorrebant. Ego autem confundor talia nominare, & scribere. Illud uerò quod mihi aliquando dixisti, & me tuis minis uerberasti, fiducialiter in CHRISTO agens non timeo. Dixisti enim mihi: Considera quæso diligenter, & hanc iniuriam tibi inferre noli, neque quod noceat prouoca. Audi ergo Dominum IESVM CHRISTVM in suo Euangelio mihi dicentem: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: Sed potius eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Ego igitur securus & constans, scio & credo, quia nullus in animam meam pote-

Mundi, rerūque mundanarum uanitas. *Castimoniæ studium.* *Legis Machumeticæ licētia.*

statem

statem habet: nisi Dominus IESVS CHRISTVS, cuius nomen sit gloriosum & benedictum. Qui in me abundare fecit clementiam domini mei Emir molimini. Nam & ego & mei similes, qui eius uel longe uel propè familiaritate gaudemus, sub umbra alarum ipsius in securitate, & æquitate, atque benignitate manemus.

EXPOSITIO CVLTVS SARACENICI.

Frustra igitur inuitas me ad sectam tuam dicens: Inuito te ad quinque orationes, quas quicunque impleuerit, petitione sua, non fraudabitur, nec damnum aliquod pertimescet: eritque tam in hoc sæculo quàm in futuro laudandus. Istæ quippe orationes duabus institutionibus datæ sunt, una quidem à Deo, altera à Dei nuncio. Sunt enim post cœnam tres genu flexiones, & duæ in aurora, & post meridiem duæ, & duæ post solis occasum. Quicunque autem aliquid ex hoc dimiserit, à peccato immunis non erit, & oportet illum pœnitere, & subdi correptioni. Institutio orationis inter diem & noctem XVII genuflexionibus constat. In aurora duę, post meridiē IIII. in uespera quatuor, post solis occasum quatuor, in prima cœna ante comestionem duæ, post cœnam (quæ uocatur ultima, quando iam est alahathama, id est densitas tenebrarum) duæ. Rursus inuito te ad ieiunium mensis † ramazan, quod Deus iudex instituit, & in eo Alchoran uenire fecit. In quo mense de nocte prædestinationis testificatus est, & nox illa mille mensibus melior habet. Ieiunabis in die ab omnibus cibis et potibus, & concubitu, usque quo solis lumen occidat, & noctis ordo incipiat. Tunc comedes, & bibes, & concumbes per totam noctem, quousque filum album à nigro discerni possit. Hoc enim liberum & licitum est, & uita tranquilla & suauis à Deo. Tunc uerò si puritate mentis ad celebrandam noctem prædestinationis peruenire merueris, ab omni malo & nunc, & in futuro seculo securus eris. Dixit etiam deus gloriosus & excelsus: Scripsi uobis ieiunium numeratis diebus, sicut scripsi illis, qui uos præcesserunt, fortasis timebitis. Si quis infirmus est, aut occupatus itinere, eundem dierum numerum alio tempore soluat. Illorum uerò ieiunium, qui ieiunare non poterint, uictu unius pauperis redimatur. Interim qui obedierit, melius illi erit. Si enim ieiunaueritis, & scieritis, quod hominibus utile est, & iustificationis testimonia, & Alfurcan, propriam mercedem habebitis. Dormire uerò cum mulieribus in ieiunio, licentiā uobis tribuo. Illæ indumentum uobis sint, & uos similiter illis. Præsciuit enim Deus, quod circumcisuri essetis animas uestras, et pœnituit eum, & liberauit uos. Adhærete igitur illis, & diligite hoc, quod uobis scripsit Deus. Comedite & bibite, donec in aurora discerni posit filum album à nigro. Deinde perficite ieiunium usque ad noctem sine coitu mulierum. Eritis enim perseuerantes in domibus orationum: tamen appropiabitis eis. Hæc sunt præcepta Dei. Præferebat enim nuncius Dei uespertinam cœnam matutino cibo. Iterum inuito ad domum Dei illicitam, quæ in Mecha sita est, et uidere illicitum nuncij Dei, & considerare uestigia & loca ipsius, & quomodo lapilli projciuntur retro quod uocatur Alchimar, & inuolutionem linteoli circa renes, & quomodo osculatur angulus domus illius, & uidere loca illa sacrata, et multa mira, quæ ab hominibus appetuntur. Iterum inuito te ad expeditionem diuinam, quod est contra inimicos, & aduersum incredulos proficisci, & expugnaret participatores & hæreticos in ore gladij, donec ad fidem Dei ingrediantur, & testificentur, quia non est Deus, nisi Deus Machumet, & ipse nuncius Dei et seruus, aut tributum reddant.

Quinquæ orationum superstitio.

Ieiunium.

Al. romadan

Libidinis usus in ieiunio concessus.

Mechæ cultus.

Expeditio diuino.

DESCRIPTIO PARADISI IVXTA
figmenta Machometi.

ITerum inuito te ad confeſsionem Dei,ad cuius nutum reſuſcitabuntur mo-tui,qui iudicabit eos in iuſticia,& bonis bona retribuet,& malis mala. Et -ciet ſuum populum eos qui ſibi obedierunt,& confitentes ſingularitatem eiuſ e ſtificati ſunt,quod Machomet eſt propheta ipſius & nuncius,& crediderunt o-nibus,quæ ſuper eum deſcenderunt à Deo,in excipiendo legem uidelicet de p-radiſo,in quo multa bona ſunt illis præparata,cum habuerint armillas de au & electro, eruntq́ ueſtimenta eorũ ſerica,& dicent: Gratias Deo,quia nõ ab lit à nobis retributionem.Nulla oppreſsio uel moleſtia eos tanget. Habebu certum alimentum,& fructus,& erũt in paradiſo deliciarum exultantes,& i inuicem occurrentes honorificati. Diſcurretur per eos uaſis argenti candidi. Quilibet bibentes delectabuntur. Non erit ibi luctus,neq; mœror. Habebu mulieres uenuſtis oculis.Habebunt cœnacula,& ſupercœnacula, ſub quibu-runt flumina.Nunquàm enim promiſsio Dei fallit. Et dicetur eis: O culto Dei,nolite hodie timere: Triſticia non appropinquabit uobis. Ingredimini p-radiſum uos & uxores ueſtræ,& eſtote ſecuri. Diſcurretur per uos calathis et tellis aureis,& habebitis quod animæ appetunt, et concupiſcunt oculi in ſecu manſione in hortis et fontibus. Ibi primo primam noctem alia non ſequetur. faciet eos ſecuros à tormentis inferni. Hæc eſt gratia Dei tui. Ipſa eſt enim lib tio magna. Dixit enim Deus glorioſus et excelſus: In paradiſo, quem pollici ſum timentibus me, ſunt flumina aquarum, in quibus nihil noxium eſt. Sunt flumina lactis, cuius ſapor nunquàm deficit: flumina quoque uini, bentium delectatio: flumina uerò mellis puriſsimi, habent ſiquidem om in eo fructus, & remiſsionem à Domino. Dixit quoque glorioſus & exc ſus: Timentibus Deum optime erit in ultimis. Aperientur eis portæ hor Eden, ubi pariter diſcumbentes præcipient ſibi afferri uinum, & abundanti fructuum,& habebunt oculis uxores ſpecioſiſsimas. Hoc eis promittitur in iudicij. Victus ibi nunquàm deficiet. Dixit iterum Deus glorioſus & excelſ in deſcriptione paradiſi: Sunt in eo duo fontes currentes. Sunt in eo pomoru arbores,& palmæ,& mala punica. Diſcumbent in excelſis uiridarijs ſuper p mis & prunis. Adducentur timentes Deum in paradiſum per turmas & agm na congregati. Quibus cum hoſtiarij ianuas aperuerint, dicent: Pax uobis, b beminis: Suauiter ingredimini, & eſtote hic in perpetuum.

Paradiſi fictitiæ uoluptates.

ADHVC DE EODEM.

ET dixit glorioſus excelſus: Feci eos occurrere gaudijs & delectationibu & dedi eis pro retributione paradiſum,eò quod patientiam habuerunt. quo erunt diſcumbentes ſuper plumaria, & non percutiet eos ſol,neq; frigus Et ſuper eos umbræ illius permanebunt. Per quos etiam uaſis argenteis & ca ſtris diſcurretur, ſimiliter & uaſculis modicis argenti,& pixidibus miniſtrab tur eis,& facient eos potare uaſe quaſi commixti ginginberi. Fons in eo eſt q claritas appellatur. Non audient ibi dolum,neq; mendacium. Hæc eſt retribu tio domini tui,quod eſt donum præmaximum. Dominus enim eorum liberab eos à cruciatu inferorum,dicens: Comedite & bibite ſecuri, diſcumbentes in l ctulis diſpoſitis. Dedimus eis uxores pulcherrimas,nihilq́; eis de ſuo malo op re imputabitur,& unuſquiſq; ſecundum quod appetit,obtinebit. Dedimus e diuerſitates pomorum, & quicquid carnis ad edendum concupiſcunt, & ut ſil propinẽt inuicem. Miniſtri ſicut aurum fulgentes diſcurrent per eos,ad ſeruie dum parati. Et dixit benedictus & excelſus: Præcedentibus & feſtinantibus de

tur man

tur mansiones in paradiso uoluptatis, Pauci de primis, & pauci de nouissimis erunt super lectulis ordinatim dispositis, semetipsos ad inuicem intuentes. Inter quos erunt ministri sine fine mansuri, tenentes discos & conchas & uasa preciosa. Quicquid de pomis uel de carne uolatilium uoluerint, obtinebunt. cum quibus adhærebũt mulieres uelut margaritę fulgentes, scilicet sui operis præmium: Non existit illic dolus uel iniquitas, sed tantũ pax & salus. Hæc est descriptio paradisi, quam præparauit Deus credentibus in se, & in nuncio eius. Vbi præparata sunt illis multa delectabilia edendi, & bibendi, & dormiendi cum mulieribus intactis. Quæ sunt uelut lapides preciosi sine fine splendentes, & accipient omnia, quæ oculi eorum concupiscunt, & habebunt honorem & uitam. Et sedebunt super thoros mollibus induti, & purpureis: ornati quoq; armillis pręciosis & nitidis. Vultus eorum hilares & iocundi. Inter quos mares & fœminæ seruientes ambulabunt, & uelut aurum rutilantes fragrabunt ut muscus, & uariæ aromatum species. Bibent de fonte suauitatis, & dicetur eis, Auete in omni pace. Comedite & bibite, & delectamini, eo quod digni estis, cũ omni securitate.

DESCRIPTIO INFERNI IVXTA EVNDEM.

INfideles uerò qui participes faciunt Deo, & pares illi attribuunt, & prophetæ Dei non credunt, nec epistolam eius suscipiunt, & præceptis Dei aduersus prophetam eius rebelles effecti sunt, deputabuntur gehennæ incendio: Eruntq; in cruciatu & stridore ineffabili, & igne sine fine inextinguibili. Quorum cutis quotiens ignis ardore consumitur, totiens ad noua iterum supplicia reparatur. Mansio eorum puteus abyssi, potus omni felle amarior, cibus de arbore quæ appellatur + azachum, & est omni pessimo sapore deterior. Erunt sub ira Dei cum diabolo, & angelis eius. Dixit quoq; Deus gloriosus & excelsus: Qui non credunt mirabilibus Dei, & prophetas & eos qui ueritatem prędicant interficiunt, erunt in horribili cruciatu. Quorum opera maligna, nullo eis auxiliante, super ipsorum capita redundabunt. Morientur, nec tamen à cruciatu liberabuntur. Et dixit, Arbor azachũ data est pro delectatione impijs. Ipsa est enim, quę in profundo abyssi nascitur, cuius fructus quasi dæmoniorum. De quo manducantes uentrem suum implebunt. Deniq; omnibus malis subijcientur, & semper ad inferni supplicia reuoluentur. Superius & inferius caligo, ignis, & tenebræ. Et dixit: In die resurrectionis facies eorum qui Deo non credunt, horribiles atq; nigerrimæ. Nunquid enim gehenna mansio impiorum non est, & eorum qui nostris signis non credunt, & damnandi sunt? Et dixit: Qui non crediderunt, detrudentur in infernum conglobati. Ad quem cum peruenerint, & ministri portas aperuerint, dicent illis: Nónne ex uobis erant nuncij missi ad uos, qui uobis insinuantes præcepta Dei, annunciauerunt diei istius occursum. Intrate igitur portas gehennæ, ad habitandum in ea sine fine. Hæc domicilia præparata sunt superbis. Et dixerunt qui in igne summersi sunt, ministris: Deprecamur uos, orate pro nobis Deum, ut alleuiet nobis cruciatum huius diei. Ministri responderunt: Orate. Sed quid oratio impiorum, nisi error? Ex hinc sentient pondus cathenarum, & uincula. Erunt pallentes in igne, & rursum fatigati in igne. Tunc uidebit eos afflictione oppressos, & tumidis oculis latenter aspicientes. Iterum dixit benedictus & excelsus: Impij permanebunt in cruciatu gehennæ, ubi detrusi ulterius non respirabunt. Nos nihil illis iniuste fecimus, sed ipsi sibi impij extiterunt. Tunc uociferabuntur: Vsq; quo damnandi sumus, ô rex? Dixit, Ita manebitis sine fine. Et iterum dixit: Arbor azachum cibus est peccatorum: feruet in uentre sicut sulphur. Accipite illum, & ad horribilia inferni loca deducite, & super caput eius cruciatus & dolores infundite. Hæc sunt eñ opera, quę facieba-

Inferno destinãdi qui.

Alzekon

tis. Et dixit gloriosus & excelsus: Afferte aquam amaram, quę uiscera eorum rumpat. Væ non credentibus in die qua nec permittentur loqui, ut aliquā habeant excusationem. Hæc de illa disputatione duorum philosophorum, pagani & Christiani, breuiter excerpsi, ad insinuanda figmenta & fallacias Machometi.

LECTORI.

Hic statim subiungere Richardi Florentini Confutationem Alcorani, itemq; Confessionem Christianæ fidei, consilium erat: nempe quòd præter alias rationes, & tempore uterq; libellus prior esset. Verum cum amicorum quorundam ope utrunq; etiam græcè scriptum nuper nacti essemus, uisum est ordinem nonnihil immutare, ut cum alijs quæ sequuntur Græcis in Alcoranum disputationibus coniungantur. Idq; te amice Lector, hoc statim loco ad monendum duximus, ne quid aliud forte suspicarere.

CRIBRATIO ALCORANI CLARISS. VIRO D. NICOLAO De Cusa Cardinali autore.

PIO SECVNDO, VNIVERSALIS ECCLESIAE summo sanctißimoq; Pontifici S.

SVme sanctissime Papa libellum hunc, per humilem seruulũ tuum fidei zelo collectum. Vt dum more ter sancti Leonis Papæ, prædecessoris tui, Nestorianam hæresim apostolico spiritu, angelico ingenio, diuinoq; eloquio damnantis: tu Machumetanam sectam de illa exortam, eodem spiritu, pari ingenio, facundiaq; æquali, erroneam, eliminandamq; ostendes, cito prompteq; quædam rudimenta scitu necessaria ad manum habeas. Tuo etiã iudicio, qui in episcopatu fidei princeps es, illum & cuncta quæ scripsi scribamúe, atq; me totum, ut fidelem decet, subijcio in nullo unquàm ab apostolico tuo throno dissensurus.

Pius. *Leo.*

PROLOGVS.

FEci quam potui diligentiam intelligendi librum legis Arabũ, quem iuxta translationem per Petrum abbatem Cluniacensem nobis procuratam Basileæ habui: cum disputatione eorum nobilium Arabũ, quorum unus socius Machumet, nisus fuit aliũ trahere qui doctior & magnus inter Arabes, Christianam fidem quam zelose coluit, ostendit potius tenendam. Erãt etiam alia quædam opuscula de generatione Machumet, & duodecim successoribus eius in regno, & de ipsius doctrinis ad centũ questiones. dimisi librum apud magistrum Ioannem de Segobia, & ad urbem Constantinopolin perrexi, ubi apud fratres Minores habitantes apud sanctam crucem, reperi Alchoran in Arabico, quem mihi in certis punctis fratres illi prout sciuerunt, explanarunt. In Pera autem, in conuentu sancti Dominici erat translatus, modo quo Basileę dimisi. Quæsiui si quis Græcorum scripsisset contra illas ineptias: & non reperi nisi Ioannem Damascenum, qui parum post initium illius sectæ fuit, pauca ualde scripsisse, quæ habentur. Fuit tunc Balthasar de Luparis mercator apud Constantinopolin: qui uidens me sollicitũ circa prædicta, narrauit quomodo doctissimus & maximus inter Teucros, postq; in Pera occulte de Euangelio sancti Ioannis instructus fuit, cum duodecim uiris magnis ad Papam uenire proponeret, & plene informari, si ego secrete eis de conductu prouiderem. Comperi relatione fratrum hæc sic se habere: & disposui cõductum, ut petierunt. Et quia ille supremus præerat hospitalibus, uoluit illa uisitare: & demum declinando ad locum ubi nauis eos expectabat, Romam proficisci, sed pestis eum in uisitatione abstulit. Dominus Balthasar, qui nunc miles Bononiæ moratur, sæpius mihi retulit, omnes doctores eorũ, euangelium ualde amare, & libro legis suæ præferre. Demum concitaui fratrem Dionysium Carthusium, ut scriberet contra Alchoran: qui fecit, & misit opus suum magnũ Nicolao Papæ. Vidi post hæc Romæ libellum fratris Ricoldi ordinis prædicatorum, qui Arabicis literis in Baldach operam dedit, & plus cæteris placuit. Vidi & aliorum fratrum de ea materia scripturas catholicas: maxime sancti Thomæ, de rationibus fidei ad Cantorem Antiochenum: & ultimo reuerendissimi domini Cardinalis sancti Sixti, hæreses & errores Machumet uiuis rationibus cõfutantis. Ego ingeniũ applicui, ut etiã ex Alchorã Euangeliũ uerũ ostenderẽ

Petrus Cluniacensis. *Ioannes Damascenus* *Dionysius.* *Ricoldus.* *Thomas.*

&

& ut hoc facile fieri poſsit, cõpendioſum meũ conceptum paucis præmittam.

Appetitus. *Spiritus.*

EXperimur in nobis appetitũ quendam eſſe, qui ob motum qui in eo eſt, ſpi
tus dicitur: quodq́ ratio motus ipſius eſt bonum. In ratione enim boni, m
uetur appetitus. Sic uidemus bonum ſua ui trahere ſpiritum noſtrum: ac qu
nulla eſt alia ratio cur bonum appetitur, niſi quia bonum. finis igitur deſide
bonum. Neq; poteſt aliunde ſpiritus noſter habere appetitum boni, niſi à bon
Bonum. Bonũ igitur, eſt creator ſpiritus noſtri ad ſe: & eſt eius principium pariter &
nis. Non igitur quieſcit ſpiritus noſter, niſi in ſuo principio. Et quia ſpiritus n
ſter intellectualis non eſt ipſum bonũ quod appetit, cum bonũ illud non ſit in
ſo: ſi enim in ipſo intellectu eſſet, eſſet intellectum ſicut ſcitum in ſcientia eſt ſcn
tia: Ignorat igitur intellectus quid ſit bonũ illud. Appetit ergo ſpiritus intel
ctualis, in ſua natura cõprehendere bonũ illud. Nã etſi nulli deeſſe poſsit qu
eſt, cum eſſe ſit bonũ: tamen niſi intellectus intelligat ipſum, caret eo, & quieſc
re nequit. Et cum intellectus quid ſit hoc bonum, quod eſſe nõ dubitat, ignor
non habet etiam ſcientiam nominis eius, et conceptum de ipſo facere nequit, q
non hæſitat omni cõceptu maiorem & meliorem. Et quoniam nihil experim
in noſtro intellectu compræhendi, quod per ſenſum in ipſum non intrat (cæc
enim à natiuitate ſcientiam coloris non habet) ſcimus bonum illud non eſſe
regione huius ſenſibilis mundi, quodq́ ſpiritus noſter in hoc mundo ad quiet
non perueniet. Cum autem ſciamus appetitum boni illius nos non habere f
ſtra, etiam certi ſumus ſpiritum noſtrum intellectualem nõ eſſe de ſenſibili mu
do, ſed quod exuta ſenſibili uita ipſius appetitus ad quietem pertingere pote
Verum niſi ad hoc noſtræ intellectuali naturæ iſte mundus conferret, fruſtra
traſſemus in ipſum. Oportet igitur quod fateamur, nos in hoc mundo habilit
uel dehabilitari poſſe, ad hoc quod in futuro ſeculo quietemur uel inquietem
Via ad cognitionem boni uera quæ. Via autem per quam in hoc mundo tranſire debemus, ut habilitemur ad app
henſionem deſiderati boni, non debet eſſe niſi bona: & quæ ſeducit, mala eri
Hæc ſic ſe habere, cuiq; habenti intellectum clarum eſt. Sed cum multæ poſſ
uiæ eſſe quæ bonæ uideantur, manet hæſitatio, quæ ſit illa uia uera & perfec
quæ certitudinaliter nos ducit ad cognitionem boni, quod quidem bonum n
Moſes. minamus Deum: ut dum de ipſo conferimus, nos mutuo intelligamus. Moy
Chriſtus. quidem deſcripſit unam: ſed non eſt ab omnibus recepta, nec intellecta. CHR
Machumet. STVS illam illuminauit, & perfecit, multis tamen adhuc incredulis remanen
bus. Machumet eandem uiam, ut ab omnibus etiam idololatris reciperetur, fa
liorem deſcribere niſus eſt, licet aſtu maligni ſeductus. Et hæc ſunt magis fam
tæ deſcriptiones, dictæ uię: licet aliæ multæ ſapientũ & prophetarum factæ ſin
Omnes autem deſcriptiones iam dictæ, in fundamento habent bonum illud ſ
DEVS unus, & bonũ unum pe dictũ, eſſe maximũ: & ideò unũ, quod unũ Deũ omnes appellant: ſuasq́ deſc
ptiones bonas dicunt, quia ſint ipſis, aut putẽtur ab eodem bono Deo reuelat
Clarũ eſt autẽ, quod cum nullus purus homo Deum cõcipere poſſit, quod n
habemus certitudinem, qualemcunq; purũ hominẽ nobis poſſe uiam ad ſibi i
notũ terminũ pãdere. Vnde ſi nec Moyſes, nec Machumet unq; dũ in hoc mu
do eſſent, ſæpe dictũ bonũ uiderũt (Deũ enim nunq̃ uidit homo) quomodo tu
alijs iter ad ipſum pãdere potuerũt? Eſto aũt quod ſermones aliquos eis imm
ſos publicaſſet, qui figurabãt ſeu ſignificabãt Deũ, & uiã ad ipſum: tamen ipſi
los exponere nõ potuiſſet, neq; alius homo. Et ſi aliquis homo hãc uiã manife
Chriſtus ueræ ad Deum uiæ doctor. re potuiſſet, aut poſſet, illũ utiq; maximũ omniũ hominũ eſſe neceſſe fuiſſet, qu
admodũ Meſiã eſſe oẽs nationes fatent. ꝙ ſi ille homo nõ eſſet ipſa omniſciẽs d
uina ſapiẽtia, per quã deus omnia operat: utiq; ꝙ ſibi incognitũ eſſet, reuelare n

quire

quiret. IESVS aũt uirginis Mariç filius, CHRISTVS ille, per Moysen & ꝑphetas prænunciatus uenturus, uenit, & uiam sæpe dictã, cum nihil ignoraret, manifestissime propalauit, attestante etiã Machumet. Certũ est igitur, quod qui CHRISTVM & uiã eius sequitur, ad cõprehensionem desiderati boni perueniet. Vnde si Machumet in aliquo, CHRISTO dissentit: necesse est, ut hoc aut faciat ignorantia, quia CHRISTVM non sciuit, nec intellexit: aut peruersitate intentionis, quia non intendebat homines ducere ad illũ finẽ quietis, ad quem CHRISTVS uiam ostendit, sed sub colore illius finis, suĩpsius gloriã quæsiuit. Vtrunq; aũt uerum credi oportere, cõparatio legis Christi ad legem ipsius docebit. Tenendũ igitur credimus: ignorantiam, erroris & maliuolentiç causam esse. Nemo enim cognoscens CHRISTVM, dissentit ab ipso, aut detrahit eidem. Intentio autem nostra est, præsupposito euangelio CHRISTI, librum Machumet cribrare, & ostendere illa in ipso etiam libro haberi, per quæ euangelium si attestatione indigeret, ualde confirmaretur. & quod ubi dissentit, hoc ex ignorantia, & consequenter ex peruersitate intentionis ipsi Machumet euenisse. CHRISTO non suam gloriam, sed Dei patris, & hominum salutem: Machumet uero non Dei gloriam & hominum salutem, sed gloriam propriam quærente.

Machumeti scopus.

Ignorantia erroris & maliuolentiæ causa.

ALIVS PROLOGVS.

REfert nobilis ille Arabs Christianus, de quo suprà memini, Sergium monachũ de monasterio suo eiectũ, Mechã applicuisse, ibiq; duos populos repperisse, idololatras, & Iudæos, prædicasseq; ibidem fidem Christianã, prout Nestorius illã tenuit, ut fratres suos illius sectç placaret ad gratiã: quia omnes idololatras cõuertisset ad fidẽ. inter quos Machumet erat, qui conuersus de idololatria, mortuus est Christianus Nestorianus. Sed tres astutissimi Iudęi se Machumet coniunxerunt, ut ipsum auerterent, ne perfectus fieret, & illi suaserunt uaria mala. Post uerò mortẽ Machumet, omnibus ad suã sectã reuertentibus, illi Iudæi accesserunt Hali filiũ Habitalix, cui Machumet suas collectiones dimisit: & persuaserunt ei, ut sicut Machumet, ita & ipse se in prophetã eleuaret, & apposuerunt, & deposuerunt de libro Machumet, quæ uoluerunt. Videtur igitur quod Machumet ab initio fundatus fuit per Sergiũ, ut esset Christianus, et legem illã seruaret. Ab illa uia nõ potuerunt Iudęi ipsum amouere: sed ut quantum possent retraherent, addiderũt illa per quç uideretur propriæ sectæ propheta, & ueteri testamento non minus quàm euangelio fidem dare. Sergius autem obtinuit ab eo (ut refert suprà allegatus) quod ipse posuit in Alchoran Christianos maiores amicos, maxime religiosos & sacerdotes, quàm Iudæos. & quamuis hæc dicat, tamen postea à Iudæis inductus, Christianos deridet, qui suos prælatos & pontifices Dei loco uenerantur. Hoc ideò, quia Christiani nominant illos nomine quo solus Deus nominatur, scilicet dominos. Nulli autẽ conuenit illud, nisi Deo. Sic enim in Exodo habetur: Dominus, ipse est Deus. Facit etiam de decem nominibus Dei aliquando mentionem, inter quæ est Adonai, quod dominus interpretatur. & nomen ineffabile per Adonai significatur, legitur, & exprimitur. Ideò in Alchoran, nulli nisi deo tribuit hoc nomen, imò nec CHRISTO, nec Mariæ uirgini. Et quia Christiani nominãt CHRISTVM, Dominum IESVM, & Mariam dominam: dicit, quod loco Dei ipsi uenerentur. Et sicut cauet quod nunq; nisi Deo tribuat hoc nomẽ Dominus, ita cauet quod nũq; Deo tribuat nomẽ pater: quia dicit deũ, ꝓut uult omnia facere, ideò nõ cõuenit ei actus generationis. Quãdo igiť ipse de Christianis bona dicit, intelligit de uestitis in albo: sic eñ discipulos nominat. & de credulis Christo, ut Nestorianos putabat, quorũ errorẽ ignorauit, nec alios Christianos cognouit.

Ricoldus.

Sergius monachus.

Hali successor Machumeti.

Domini appellatio soli Deo conueniens.

Patris appellatio in Deo.

Nestoriani.

Ne-

Nestorius autem omnia quæ sunt in Euangelio acceptauit: & quod in CHRISTO esset corpus, anima, & diuinitas: circa modum autem unionis errauit. Fatebatur corpus & animam uniri unione naturali, ut esset uerus homo: ad hominem illum uniri diuinitati aiebat per gratiam, sed non per communem gratiam, quia boni Deo uniuntur, sed per plenitudinem gratiæ; ob quam una esset Dei & hominis IESV uoluntas. propter quam excellentissimã gratiã de CHRISTO uerificaretur, ipsum esse filium Dei. Sed non admisit Mariam esse matrem Dei: quia id quod in CHRISTO reperitur à matre sua receptum, non conuenit Deo. sic uoluit naturam humanam in CHRISTO esse deificatam. Et quia euangelium dicit, quomodo uerbum Dei factum est caro, non quod caro sit facta uerbum Dei: ideò hunc sensum damnauit ecclesia in Concilijs uniuersalibus, tertio, & quarto, dans matri IESV nomen quod est theotocos, id est Dei genitrix. Nestoriani autem generationem æternam confitentur. Quare uidetur Machumet contra sanctissimam trinitatem & generationem æternam nihil uoluisse scribere, solum pluralitatem deorum damnans, ut dicetur. Etiam si quis interrogasset Machumet, in qua forma misisset Deus ad homines legatum plus quam angelum, certum est ipsum dixisse: si Deus angelum mitteret legatum ad homines, eum forma humana indueret. sic, & si plus quàm angelum mitteret, responderet. Misit autem, secundum ipsum, CHRISTVM: quem dicit uerbum Dei & filium Mariæ. Quare cum uerbum Dei sit eiusdem naturæ cuius est Deus, cuius est uerbum (omnia enim Dei, Deus sunt, ob simplicissimam eius naturam) quando uoluit Deus summum legatum mittere, misit uerbum suum, quo non posset maior legatus concipi. Et quia ad homines misit, uoluit quod indueret humanã naturã mundissimam: quod ita fecit in uirgine Maria, ut sæpius legitur in Alchoran. Non igitur erit difficile, in Alchoran reperiri euangelij ueritatem: licet ipse Machumet remotissimus fuerit à uero euangelij intellectu. Nec est prætermittendum, quo modo capitula collectionis dicti libri legis Arabum, non continuantur ad inuicem: sed quolibet de per se, integrũ existit: & proprius est rhythmus, seu carmen plenè mensuratum. In hoc enim summum studium adhibuit compilator, ut blanditijs dictaminis cunctos alliceret, & in stuporem uerteret, sicq; dictata faceret diuina uideri. Hinc ignoscendum mihi, si non uidebor undiq; congruum ordinem tenere: quando confusissimi libri continentiã discussero.

Nestorij error.

Maria theotòcos.

Christum Dei uerbum esse cõfitetur etiam Machumet.

Euãgelij ueritatem reperiri etiam in Alcoran.

Alcorã uersib. scriptum.

OPVS IN TRES LIBROS DIVISI, ET cuiuslibet Capita Annotaui.

CAPITA LIBRI I. HVIVS operis.

CAPITA LIBRI II.

CAPITA LIBRI III.

DE ALCORAN ET QVOD DEVS VERVS NON SIT AVTOR EIVS.

CAP. I.

Alchoran. Alfurkam. Mater libri. Azora. Alcorani autores. Gomar. Odiner. Autorem Alcorani non esse Deum.

ESt liber legis Arabum Alchoran, ob præceptorum collectionem, atq; Alfurkam, ob discretam capitum separationem, nominatus. Habet & alia nomina. Dicunt quidam obseruatores libri, illum aliter in Oriente, & aliter in Hesperijs partibus distingui. Occidentales enim, post orationem quæ præmittitur, & mater libri nominatur, aiunt totum librum azoras seu capita habere 123. Orientales uerò primam azoram aiunt durare usq; Soret amrã, quod est quintum Cap. in libro Hispaniarum. Hic liber ut in Hispania legitur in latinum uersus, per nos uisus est, & ubi hoc libro legis quicquàm allegamus, illud in latino illo haberi, dicere intẽdimus. Huius autem uidetur apocryphus. Aiunt enim quidam Arabes, ipsum Machumet quendam de Arabia de genere Ismaël composuisse. Alij uerò dicunt, Machumet dixisse hunc librum in septem uiris à deo descendisse, quos nominant. Alij dicunt, mortuo Machumet quatuor differentes et discordantes Alchoranos per quatuor quos nominant, sibi aduersantes, compositos. Dicunt etiam quidam hunc qui in usu est, Merbam filium Elheken composuisse, & alios igni tradidisse. Fertur etiam Elgag, uirum potentem 85. sententias detraxisse de libro, & totidem alias addidisse. Legimus in chronica Machumet, & regum suorum successorum, quomodo Gomar secundus rex post Machumet, ordinauit orationes fieri in singulis templis, in mense remadam, & Alchoran, cõpleto mense, perlegi. Cui successit Odiner, qui auxilio aliorũ, integritatem Alchoran primo collegit. Ex quibus certum est, licet Machumet aliqua præcepta ex testamento & euangelio collegerit, quæ præcepta Dei seu Alchoran dicebantur: tamen liber iste in sua integritate post eius obitum collectus est. Liber uerò ipse in primo cap. sic dicit: Omnis aduersarius, Gabrielis hunc librum tuo cordi per creatorem intimantis, ipsumq; diuino præcepto tuis commissum manibus, &c. Hęc ut dei uerba ad Machumet leguntur, & sæpisſime in libro eadem sententia repetitur, quæ uult solum deum creatorem autorem libri esse. Sed ut sapientiores Arabes & ueræ historiæ habent, & liber ipse atq; nomen Alchoran ostendit, tunc est collectio quorundam præceptorum. & quæ quidem collectio, nullo modo deo uero attribui potest. Vnde ipse colligeret, qui est ipsa sapientia? Oportet igitur, quod collectio quæ non potest nisi in tempore fieri, nequaquàm deo ascribatur: cuius operatio est supra omne tempus sine successione. Cui igitur debet ascribi collectio

nisi ho

nisi homini: qui de diuersis scripturis collectionem facit, & collecta ut uult appellat, quemadmodum hæc collectio Alchoran dicitur: Ideò quidam sapientes libri defensores, aiunt collectionem esse humanam: intimationem uerò dei, per Gabrielem esse. Verum est, collectionem hominis esse, sed quod deus creator uniuersi, per Gabrielem ipsum librum intimauerit cordi Mahumet, non potest esse uerum: cum illa in libro contineantur, quæ ob suam turpitudinem, iniusticiam, & notam mendacij, & contradictionis, deo sine blasphemia ascribi nequeant. Alius igitur erit autor eius, quàm Deus uerus: nec potest esse, nisi deus huius seculi. Hic enim est, qui excæcat mentes infidelium, ut non fulgeat illuminatio euangelij gloriæ CHRISTI, qui est imago Dei inuisibilis. quibus cum euangelium sit opertum, ipsi pereunt, ut apostolus Corinthijs scribit. Hic falsus deus, seu princeps huius mundi, qui à principio est mendax, per aliquem suorum angelorum, qui speciem lucis, & nomen forte Gabrielis assumpsit, inueniens Machumet hominem idololatram, Venerem colentem, & omnia quæ huius mundi sunt concupiscentem, ad hoc aptissimum: per ipsum principaliter, & eius successores, mendosam Alchoran collegit, cui hæreticos Christianos & peruersos Iudæos aptos ad hoc consiliarios adiunxit. uti sunt Sergius Nestorianus, & Iacobita Baheira: & Iudæi, Finees & Abdia, nomine Salon, postea dictus Abdalla: ut ueræ historiæ de hoc apud Arabes reperiuntur. Et licet multa testimonia uideatur continere de laude ueteris testamenti, & euangelij, & prophetarum Abrahæ, Moysi, & maxime IESV CHRISTI filij Mariæ uirginis: tamen cum illis omnibus quo ad uerum & salutarem finem contradicat (ut infrà patebit) potius ad decipiendum hæ laudes positæ creduntur.

Collectio.

Christus imago Dei.

Machumet idololatra, & Veneris cultor.

Sergius.

Batheira.

Finees.

Abdia Salon.

Abdalla.

QVID CONTINET ALCHORAN, *secundum eius laudatores.*

Caput II.

DIcunt autem sequaces Machumet, bona intentione Alchoran scriptum, & continere Machumet orphanum, erroneum seu idololatram, atque pauperem, legis & scripturæ penitus ignarum, solum natiuam Arabum linguam scientem, multas uxores habentem, à Deo misericordiam consecutum, diuitem, & magni cordis subtilium capacis, & alti nominis factum. Quem ipse Deus doctorem rudis gentis Arabicæ & idololatræ constituit, legatum'que suum ad ipsas creauit, & eis prophetam præposuit, absque tamen manifesta miraculorum potestate, ut gentem illam sibi commissam ab errore in uitam reduceret. Et reuelauit ei Deus, ut fidem Abrahæ uiri iustissimi (qui à deorum cultura recedens, unum solum Deum uniuersorum creatorem adorauit) acceptaret, & ab Arabibus acceptandam suaderet, absque tamen uiolenta coactione, prædicaretquè illum solum & unicum omnium creatorem, & non alium esse imperatorem & regem uniuersi, omnium bonorum datorem, omnipotentem, uitæ & mortis dispensatorem, sapientem, incorporalem, incompræhensibilem, & interminalem seu infinitum, pium, & misericordem, ueniæq; datorem omnibus fidelibus ipsum adorantibus & inuocantibus. qui in die illa tremendi iudicij, quæ erit omnium terminus, resuscitabit mortuos ea facilitate qua ipsos creauit. & iudicabit inter bonos & malos, dans fidelibus & credulis secundum merita sua perpetuam paradisi omnium uoluptatum & desideriorum mansionem, & uitam optimam: Incredulis uerò & malis, iuxta demerita cuique, gehennam & perpetuam pœnam. Librum uero Alchoranum à Deo descendisse dicunt, cuius libri mater & uerissimum fundamentum, fides præmissa unius Dei, et reditus

Machumet qualis prædicetur à sectatoribus ipsius.

Alcorani summa.

omnium ad ipsius terribile iudicium affirmant. Alia autem quæ in ipso libro continentur, quædam aiunt probationes illius fidei, quædam uerò leges Arabum, quas secundum librum illum creduli Arabes seruare tenentur, si Deo quem colunt obedire, & in eius gratia persistere uolunt, & iuxta merita felicem

Mußilmanni.

assequi in paradiso remunerationem. Vnde omnes hanc fidem tenentes, Musilmannos, scilicet sanæ fidei appellant: siue sint homines, siue angeli, aut dæmones. Hanc igitur fidem dicunt de necessitate salutis, omnes qui ignem æternum uitare uolunt, tenere oportere. in quam omnes, ut aiunt, præteriti prophetæ consentiunt. Ideò liber ille, nulli prophetarum contradicit, sed approbat eos, & confirmat libros à Deo ipsis traditos: scilicet testamentum Moysi, psalterium Dauid, & euangelium traditum IESV CHRISTO filio Mariæ uirginis, concludens, omnes prædicta credentes, & legem in libris legis suæ scriptam obseruantes, liberari à gehenna. Dicunt, quommodo omnibus gentibus deus natiuos nuncios miserit, & eas commonuit quid credere & quid agere ipsas oportet, ut in die iudicij inter bonos connumerentur, & paradisum plenum gaudij assequantur: ne causam habeant tunc se excusandi, non recepisse doctorem & commonitorem: quodq; illis Dei nuncijs credere debebant, & diuinis per eos promulgatis præceptis obedire, in quo decipi non poterant. Quomodo enim Dei uerbis parendo, in Deo confidens, qui est ueracissimus, quisquam in die illa se posset reperiri deceptum? Quare concludunt, quod si uarietas legum uel rituum in identitate fidei in uarijs gentibus per Dei nuncios præcepta reperiatur, hoc quidem obedienti, nequaquàm quo minus apud pijssimum atq; iustissimum iudicem condignum præmium assequatur, obesse poterit. Enumerat autem prophetas & Dei nuncios, quibus credendum erat, Abraham, Ismaëlem, Isaac, Iacob, Moysen, CHRISTVM, & alios plures. Hæc est summa continentiæ Alchoran secundum libri illius laudatores.

Deum omnibus gentibus natiuos nuncios mittere.

Nuncij Dei, quibus credendum.

QVID CONTINET ALCHORAN, SECVNDVM *iudicium perfectorum.* Cap. III.

SEd qui tam inter Arabes quàm Christianos perfectionem dono Dei assecuti sunt, aduertunt, quoniam sub prætextu huius eradicationis idololatriæ, asserit CHRISTVM nec Dei filium, nec crucifixum, & quod hæc adiectio uidetur totius libri intentio: scilicet quod CHRISTVM seu Mesiam nec Dei filium, nec crucifixum persuadeat. quoniam CHRISTVM filium Dei esse, & in cruce mortuum, est fides illa quæ uincit diabolum & mundum, & sola est uera & perfecta, & nulla fides præter illam resistere potest diabolo, & dare uictoriam et immortalem uitam fideli, in regno cœlorum intellectuali & incorruptibili. Ideò hoc medio sathan, de mundo ipsam euangelicam fidem omnino eliminare conatur: quemadmodum uidemus multa Christianorum regna iam à fide uera CHRISTI recessisse, & Arabum legem acceptasse. Scimus autem tam ex euangelio, quàm Alchoran, Mahumet non posse præualere, sed CHRISTVS demum uincet, ut infrà patebit. Multi etiam Christiani sub principibus sectæ Arabum CHRISTO deuotius seruiunt, & infiniti Christiani renegati, & Arabes, & eiusdem legis cum ipsis, timore gladij fingentes se illius sectæ, in hora mortis profitentur se Christianos, sic finaliter omnes facient.

Impia Alcorani dogmata.

Christus tandem uictor.

Quid

QVOD ALCHORAN FIDE CAREAT, *ubi sacris scripturis contradicit.*

Cap. IIII.

DIcit autem quidam sapiens, attendendum, quomodo necesse fuit, Machumet (qui nullam præter Arabicam linguam sciuit, nec legendi artem, nec scribendi habuit, etiam si eloquentia Arabica rythmica & poëtica præ cæteris pollebat, quia præ cunctis Arabicis libris Alchoran laudatur:) habuisse Iudæos & Christianos, qui illi in Arabica lingua ea quæ in ueteri testamento, psalterio, atque euangelio continentur, referrent. Nam in illis sacris literis per Alchoran approbatis & confirmatis, tanquam lucidis & perfectis doctrinis, eum peritum esse oportebat, cum sint Alchoran substantia, & præsuppositum, & nominantur supra aliqui ex illis, qui ei adhæserunt. Sed cum illi hoc obijceretur, quod sic instrueretur, cecidit in faciem suam, & contractæ sunt manus eius & pedes, & socij cooperuerunt ipsum uestibus suis. qui ad se rediens dixit: Deus misit corripere uos de sermone quem dixistis, quod tales me docerent, & legit unam sententiam ex Azora eluael, quod interpretatur palma, quæ sic habet: "Scimus quod ipsi dicent, quod instruet eum homo lingua "eorum qua loquuntur persica. Hæc autem Arabica patens est. Ex hoc dixit, Quomodo potest dici quod illi me instruerent, quorum unus persicus, & alter Hebræus est. qui dixerunt ei: Potest esse quod lingua sua loquantur tibi, & exponant, & tu lingua tua omnia rectifices. nec inuenit responsionem. Ecce ipsum Machumet à diuersis instructum. Et quia eo tempore, quando Machumet post CHRISTVM annis 624. tempore Heraclij Imperatoris incœpit, multæ hæreses circa euangelij & ueteris testamenti intellectum dudum exortæ fuerunt, & synodaliter reprobatæ: est uerisimile ad ipsum plures confluxisse, qui puritatem intelligentiæ dictarum scripturarum permixtam cum nouitatibus opinionum minus uerarum habebant, & scripturas ueteris testamenti cum Talmuthicis narrationibus, & euangelij claritatem cum Apocryphis libris permiscebant, & prout ipsum uisum fuit ipsi Machumet recitabant. Fertur etiam, suprà nominatos Iudæos se Machumet coniunxisse, ut impedirent ne perfectus fieret Christianus. Ex quo & poëtico scribendi modo euenisse aiunt, raro concordare historias in Alchoran descriptas, cum ipsis in ueteri testamento & euangelio positis. Sed contra hæc (ut aiunt) nititur Machumet respondere, se non nisi à deo informatum: uolensque excusationem adducere, dicit 25. cap. "Cum sit hæc (scilicet in Alchoran) alicuius uerbi pro uerbo mutatio, deo compositio"nem suam sciente: dicunt increduli, tu quidem non es nisi mendax, cum adeò uerba tua uaries. sed huius rei plures sunt inscij. Ipse namque deus & spiritus benedictus, hunc librum ueracissimum composuerunt. Sed hæc excusatio conficta & mendax, non sufficit: quin libri compositor uarius reperiatur, quod de uero & incommutabili deo asserere blasphemia est. Neque dicimus uariationem, si sit uerborum aliqua mutatio, stante identitate sententiæ, sed ubi sententia Alchoran non est eadem cum euangelio, aut ueteri testamento, tunc enim nequaquam excusabilis est Alchoran, quin concedi oporteat, deum illa non tradidisse, cum non concordent cum prioribus diuinis, & per Alchoranum approbatis libris. Puta, ait in Alchoran, uirginem Mariam matrem IESV, sororem Aaron, & filiam Amram: certissimum est, illum qui hæc Machumet narrauit, errasse, & ueram euangelij historiam ignorasse. cum Maria filia Amram, soror Moysi & Aaron, mortua fuerit annis plus mille, & in deserto sepulta, ante uirginem

Machumet literarum prorsus imperitus.

Quando Machumet floruerit.

Historiæ Alchorani cur à ueteris & noui testamenti historijs dissideant.

Variatio in quibus intelligatur.

Maria soror Mosis.

Mariam matrem IESV CHRISTI gloriosam, quæ, ut in eodem legitur Alchorano, fuit tempore Zachariæ patris Ioannis baptistæ. Et cum hæc non semel, sed pluries Alchoran dicat, hoc unicum exemplum sufficit errorem reperiri in libro, & ideò dei compositionem non esse. Adhuc dicit Capite septuagesimoquinto de Maria in fine: Maria se dirigendo, nil malitiæ seu prauitatis operata est. unde animam inflauimus illi, nostra uerba librumq; confirmanti, & in bonitate perseueranti. Certum est Mariam ante Alchoran penè sexcentis annis mortuam: Quomodo tunc confirmauit librum Alchoran, de quo tamen Arabes ipsum loqui intelligunt? Sic errat in Capite trigesimoquinto in recitatione illa, quando Moyses uenit ad Pharaonem: ubi Pharao dicit, se Moysen in sua domo nutriuisse. Nam ille Pharao qui Moysen nutriuerat, diu mortuus fuit ante reditum Moysi ad Aegyptum: Exodi cap. 4. Fuit enim quadraginta annis Moyses in Madian, quo tempore obierat. Talia plura reperiuntur dissona à ueritate sacræ scripturæ, â Deo, ante Machumet traditæ, & Alchorano præferendæ. Nec Alchoran hoc negat. Sic enim Capite decimonono dicit: Si de mandatis tibi missis quicquàm dubitas, antecessorum tuorum libros legendo ueritatem tibi missam agnosces, ne sis ambiguus nunc, nunc negans, nunc affirmans. Ecce iubet in dubijs recurri ad libros priores, qui etiam admittit, quod meliores seu meliores libri ostendantur, & illis stetur. Sic enim Capite trigesimo dicit: Recentes te magum affirmantes, tu dic, Librum isto meliorem, uestrum dictum affirmantem afferte, eumq; beniuole sequar. Ecce quomodo nunc uult affirmare Alchoran euangelio præferendũ. Non sunt igitur ea quę in Alchorano continentur, ut Dei uerba acceptanda, quando prioribus à Deo traditis, & per Alchoran admissis libris, aduersantur.

Pharao.

In dubijs recurrendum ad libros meliores.

QVOD EVANGELIVM SIT ALCHORAN PRAEferendum. Cap. V.

DEscendentes itaq; ad magis particularia, ut deueniamus ad id quod intendimus, scilicet euangelium Alchoran præferendum, dicimus eum qui Alchoran in Hispania in latinum uertit, referre in principio Capite quinto seu Surataimram sic haberi: „ Deus pius & misericors, uiuus & altissimus, præter „ quem non est alius, qui prius uetus testamentum, deinceps euangelium re„ctas uias hominibus tradidit: postremo librum ueracem, uidelicet Alfurcan, „ uestræ legis confirmatorem, desuper uobis tribuit. Istéque continet uera quædam firmissima & infringibilia, quæ sunt libri mater & materia: quædam uerò alia, & reliqua. Ecce quomodo uetus testamentum & euangelium rectas uias dicit continere, & confirmat ipsa: Alfurkan uerò dicit ueracem, & continere quædam firmissima, quæ sunt mater & materia libri, & „ quæ illa sint supra dictum est, & continentur in oratione in principio libri „ quod principium mater libri nominatur, scilicet quod sit unus Deus creator „ adorandus ac timendus, & terribilis iudex in die ultimi iudicij, quando est resurrectio. alia non habent illam firmitatem infringibilem. Quare ubi discordant, cum ueteri testamento uel euangelio, potius standum illis. Ad idem attente aduertendum, quomodo in Alchoran legitur, Deum Iudæis dixisse, Cap. 4. CHRISTVM Mariæ filium, cui commisimus euangelium, quod est lumen & confirmatio testamenti ac castigamen, & recta uia timentibus Deum, ad uestræ legis complementum misimus. Alibi sæpe nominat euangelium lucidum, & aliquando splendidissimum. Cum ergo hoc ita sit, quod euangelium in se omnia necessaria

Mater libri.

Alcorani testimoniũ de Euangelij autoritate

necessaria ad salutem contineat, & suppleat ad legem ueteris testamenti quæ supplenda restabant: nihil igitur in Alchoran reperitur, quod sit necessarium ad salutem, ultra id quod in euangelio continetur: & non est aliquid necessitatis in ipso Alchoran, quod non sit euangelio conforme. Ait etiam quidam deuotus, et Arabicæ linguæ peritus, qui in Baldach studio Alchoran operam dedit: in cap. Elmeide sic haberi: Limitauimus uestigia hominum per IESVM filium Mariæ ueracissimum patenter, & dedimus ei euangelium, in quo est directio & lux & ueritas manifesta. Ex his patet Alchoran Arabas ad euangelium remittere, tanquàm ad lumen & rectam uiam Deum timentium. Dicit enim in Alchoran: Sciendum quidem, uiros legum nullius legis fideiue perfectionem assequi, nisi testamenti & euangelij, ac huius libri à Deo positi præceptis pareant. Nec hoc potest de illis Christianis intelligi, qui lucidissimum librum euangelij sequuntur, cum ipse in plerisque locis attestetur, illos CHRISTI discipulos in albis uestitos, perfectissimos esse. Oportet igitur ut de Iudæis & Arabibus, qui sunt uiri legum, intelligatur. Mandatur etiam septuagesimo capite Alchoran, quod omnes boni Deo seruiant, ut CHRISTVS IESVS Mariæ filius persuasit. Si igitur ad hoc boni Christiani nituntur, ut faciant quemadmodum ibidem Alchoran continet, certissimum est, ipsos ab illis qui Alchoran credunt, irrepræsensibiles esse.

Viri legum.

QVOD EVANGELIVM SIT *lux ueritatis Alchoran.*

Cap. VI.

ALchoran dici non potest sufficere, & uia recta esse, nisi includatur in ipso euangelium, & solum illud constat, lucem ueritatis & rectæ uiæ in Alchoran dici debere, quod euangelio consonat. Nec de euangelio hæsitabat autor Alchoran. Allegat enim passus & continentias euangelij, de eo quod CHRISTO parabolas exponenti, aliqui abierunt retro, de grano frumenti, de cæco nato, & alijs. Illud enim euangelium de quo locutus est, & allegabatur per ipsum in partibus Arabiæ, & undique reperitur, etiam fortassis hodie & prius scriptum in aliquo antiquo uolumine quàm Alchoran conficeretur, & cũ ab initio fidei Christianæ per tot centenos annos ante Machumet euangelium mundo publicatum & hucusque inuariatum maneat, de quo nec Machumet tunc legitur dubitasse: mirandum est, cur Arabes pro intellectu Alchoran generaliter non addiderint studio & lectioni euangelium, sicut multi sapientes eorum, secrete euangelium summa deuotione amplectuntur, cum sine eius scientia nihil perfecte ex Alchoran trahere possint. Sed ut quidam peritus ait, alia causa non est nisi quia sapientes eorum sciunt, quod falsitas Alchoran de facili deprehenderetur, si ad legendum sacros & ueraces dictos libros admitterentur. Vnde & si quis recte considerat, illi nationi Arabum non fuit legatus necessarius ad aliam, quàm ad euangelij fidem & legem docendam. Post enim CHRISTVM, omnium prophetarum etiam secundum Alchoran altissimum, & librum euangelij omnium librorum perfectissimum, nihil melius restabit à deo expectandum. Hinc si quid pulchri, ueri, et clari in Alchoran reperitur, necesse est quod sit radius lucidissimi euangelij, & hoc uerum uidet, qui euangelio lecto ad Alchoran se transfert. Vnde contemptus huius mundi, et prelatio futuri seculi, persuasio iusticiæ & operum misericordiæ, & diuini proximi amoris

Euangelij loca aliquot recitari in Alcorano.

Arabes quosdã Euangelium religiose amplecti.

Euangelij radius quicquid est ueri in Alcoran.

unde uenditio omnium suorum, etiam animæ ipsi deo, maximi lucri conuincitur? Vnde habetur quod mori pro deo sit uiuere æternaliter, unde uirtutum dilectio, usurarũ, homicidiorum, periuriorum, fornicationum, atq; adulteriorum, alienorumq; concupiscentiæ prohibitio, in Alchoran suæ claritatis splendorem receperunt, nisi ex euangelica perfectione & conuenientia? Cur alia multa, quæ circa uoluptatem sensibilem & immundiciam carnis promittuntur in Alchorã, tenebrosa & tetra uiliaq; ab omnibus sapientibus etiam Arabibus reputantur, nisi quia ab euangelicis promissis discordant, ut infrà latius dicetur? Lucet igitur euangelij splendor in Alchoran, illis scilicet qui spiritu CHRISTI ducuntur, etiam præter intentionem autoris: sed non ipsi lubrico Machumet, & illis antichristis, qui hoc seculum futuro præferunt, & nihil bonũ iudicant nisi huic mundo & eorum concupiscentijs conformetur. Illi putant Deum autorem Alcoran, sua corrupta desideria confirmare: non aduertentes, nihil ueri esse, quod euangelio contradicit.

Quibus luceat euangelij splendor in Alcorã.

QVOD ELEGANTIA DICTAMINIS non probat, Alchoran Dei esse dictamen.

Cap. VII.

NEc debet quenquam mouere id quod dicit alibi, librum Alchoran non potuisse, nec ab omnibus hominibus, nec dæmonibus componi, ob ipsius admirabilis dictaminis elegantiam, ac quod ideò diuinus censeri debet. Esto enim quod hoc donum Machumet habuerit, quod censetur per alios Arabes singulare, diuinum, & inaccessibile: & hoc arguat ob pulcherrimum dictamen, dulcedinem, & blandiciem sermonis stupendam, & cunctis mirabilem, librum dei donum esse: non tamen propterea est affirmandum, omnia quæ in ipso conscripta sunt Dei uerba esse, qui uerax est, & stabilis, & sibi nequaquàm contrarius. Vnde cum multa in Alchoran de ijs quæ in testamento & euangelio habentur, adeò uarientur, quod simul cum prædictis uera esse non possint, utiq; deo ignorantiam & inconstantiã atq; mendaciũ ascribi oporteret, quod tamen etiã in Alchoran pro maximo peccato habetur. Quod autem dulcis sermonum compositio non concludat dictata uera, patet ex tertio cap. Alchoran, ubi sic dicitur: Plures eloquij melliflui, quorum uox cordi non consonat, deum sui cordis testem inuocant, cum ipsi tamen perniciem, gentiq; flagitium, fructibusq; pestem inducere nitantur, hi tales gehennæ puteo, pœnis undiq; uexati sepelientur. Sed si, ut sequaces Alchoran aiunt, admitteremus, libro Alchoran finem et intentionẽ esse, non solum non detrahere, nec deo creatori, nec CHRISTO, nec prophetis ac legatis dei, nec libris diuinis testamenti, psalterij, & euangelij: sed gloriam dare deo creatori, laudem & testimonium CHRISTO Mariæ uirginis filio super omnes prophetas perhiberi, testamentum & euangelium confirmare & approbare (cuius contrarium omnes sapientes & zelosi credunt, ut suprà patuit) utiq; tunc cum hoc intellectu Alchoran legens, licet uaria occurrant quæ offendant legentem, quasi ille liber ob suam contrarietatem, quam tam in se habet quàm cum euangelio & testamento, non possit dei esse, ac quod Machumet uir muliebris, lubricus, totus huius mundi & sensibilium amator, de peruersa idololatria & ignorantia ad legationem dei & propheticũ spiritum sine potestate miraculorum à deo assumptus non debeat credi, nec ipsius simplici relationi stari, qui inconstans & uarius reperitur, & Dei arcana se ignorare confitetur, & multa fortia argumenta quæ in Alchoran contra Machumet in uarijs objiciuntur, & non soluuntur: tamen quando hæc omnia sic considerantur quod prædictæ intentioni seruiant, tum

Nõ quia elegãti oratione aliqđ compositum, ideò uerum.

unc aliquis elici potest fructus. Puta, cum quis legit uitam Machumet quæ in Alchoran scribitur, statim intelligat, ideò illam deo permittente insertam, ut scia tur ipsum nõ esse, nec CHRISTO, nec Moysi, nec alijs prophetis comparandum, & multo minus præferendum. Quando enim comparatur uita & scientia alio rum prophetarum ad uitam & scientiam ipsius, statim uidetur, nullũ debere po tius sequi Machumet quàm CHRISTVM, quod etiã Alchoran manifeste confitetur.

Lectionis Alcorani fructus.

QVOD CHRISTVM SEQVENTES, *omnibus præferuntur.* Cap. VIII.

ADmittit Alchoran, CHRISTVM sequentes præferri omnibus, cum CHRISTVS sit omnibus sanctissimis prophetis suprapositus. Ait enim sic fictus Deus in Alchoran, Cap. 4. « Omnium prophetarum alio super alium per me sublimato, & eorum quibusdam cum Deo locutis, CHRISTO Mariæ filio animam nostram proprie conferentes, uim atque uirtutem præ cæteris præbuimus. Ecce ait, præ cæteris præbuimus. Si igitur prophetas nobis à Deo missos audire & sequi tenemur, præ cæteris utique CHRISTVM sequi tenemur. Hoc clarissime Alchoran ex intentione intendit, CHRISTO scilicet potius adhærendum. Dicit enim alibi Alchoran, CHRISTVM dixisse: « Timentes Deum, me sequamini. « Deus enim meus uesterque dominus est, quem adorantes, recto proceditis tramite. Et subiungit: « Quomodo uiri albis uestibus induti ipsum secuti, alijs omnibus per Deum suprapositi sunt. Et alibi scribitur, ut supra allegauimus: euangelium esse lumen & confirmationem testamenti, & castigamen, & rectam uiam deum timentibus, & legis complementum. Ecce CHRISTVM & eius euangelium sequi, est sequi lumen, & ire per rectam uiam deum timentium. Et iterum alibi: « Iam diuina ueritas nobis data, rectam uiam proficiscentibus ostendit. « cuius obseruatio, salutem obseruantibus generat, error quidem detrimentũ. Ecce diuina ueritas utique per CHRISTVM in euangelio est patefacta. Alibi de eodem sic ait: « Tandem CHRISTO Mariæ filio misso, cuius sequaces ipsi penitus obedientes « corda constantia, & humilia atque fidelia gesserunt, nos euangelium dedimus, « non ob aliud nisi ut per ipsum Dei dilectionem atque gratiam assequerentur. « sed non, ut dignum erat, obseruauerunt, & licet plures eorum sint increduli, eorum tamen credentibus meritum debitum & maximum tribuimus. Iterum alibi: Omnes boni Deo seruiant, ut CHRISTVS IESVS Mariæ filius persuasit, interrogans « uiros albis indutos uestibus, quis mihi subueniat ex parte dei me sequen « do? responderunt illi: Nos. Quidam autem filiorum Israël crediderunt, quos cæteris incredulis manentibus, longè super illos extollimus. Iam satis ostendimus ex Alchoran, CHRISTVM potius quàm Machumet, & euangelium potius quàm Alchoran sequi oportere. Nunc descendentes inquiramus, an omnia quæ in Alchoran scribuntur, tendant ad gloriam dei. Omnes enim homines creatos esse ad glorificandum Deum, Alchoran attestatur. Videtur autem qui plures deos ponit, uelle Deo suam claritatem & gloriam obfuscare. Ideò ponere Deo socios, participes, filios, alios deos, est gloriæ magni Dei detrahere, & confundere atque diuidere uniuersum, & cuncta in schismate & in confusione & malo ponere, ut Alchoran declarat, secundum intellectum quem Arabes libro attribuunt.

Christus prophetis omnibus præstantior, Alcorani quoque testimonio.

Euangelium.

Omnes homines ad glorificandũ Deum creati.

QVOD ALCHORAN MALE DIcat Christianos incredulos. Cap. IX.

CVm tu auctor libri Alchoran, solum deorum pluralitatẽ damnes, cur Christianos, qui CHRISTVM filiũ Dei credunt, incredulos dicis? Nonne postquam

Christus Dei filius, non alius Deus.

Alchoran pluries negauit deum filium sumpsisse, se in XXXII. Cap. sic rescuit
» dicens: Deus nequaquàm filium seu participem sumpsit alium deum, tunc eim
» quisq; cum suis facturis ueniens, in alium insurgeret. Dicit alium deum: in uo
declarat, Christianos non esse incredulos, si dicunt CHRISTVM dei filium non
esse alium Deum. Inquantum enim gloriæ dei non detrahit societas, particip tio
& filiatio: Alchoran secundum uos non intendit illa de Deo tollere, cui nihil per
fectionis deesse potest. Sed inquantum illa dicunt aliũ deum, & illi uel illis glo-
riam illam soli creatori debitam tribuunt: tunc detrahunt à Deo creatore sum
gloriam, & alteri diuidunt, nec manet deus creator, deus, quando non habet m
nem gloriam, & maior in gloria esse posset. Ideo nulla ratione hoc dici potest im
plicat enim contradictionem, plures esse deos: quando sequitur nullum se
Deum, cum quisq; careat summa gloria, quæ soli Deo conuenit. Alchoran huic
sententiæ secundum uos consentit, & ait omnes prophetas in hoc concordare:
nec in hoc Christiani & Iudæi contradicunt. Et Alchoran dicit, Mahumet mis-
sum ad Arabes idololatras, ut eos ad cultum unius Dei creatoris ducat. Si igitur
Mahumet est ad hunc finem tantũ missus ad idololatras suæ nationis, cur Chri-
stiani persecutionem patiuntur, qui nec sunt Arabes, nec plures deos colunt. Pa
tet satis Alchoran, secundum etiam intellectum quem ipsi Arabes tribuunt, non
negare quin Deus habeat filium seu filios, dummodo non sit alius Deus, aut alij
dij. Christiani enim & Iudæi non sunt repræhensibiles in eo, quod in oratione ad
Deum creatorem & originem omnium, nominent ipsum patrem: & quemad-
modum hoc tam in ueteri testamento quàm euangelio legitur, liber Alchoran
non intendit negare, nisi quod sibi absurdum uidetur, homines se dei filios ap-
pellare. Sic enim ait cap. XII. Vos Iudęi atq; Christiani, si dei filij eiusq; dilecti e-
stis, prout uos dicitis: cur uobis culpas atq; peccata gerentibus, pœnas & malum
ingerit? Certe uos nihil aliud quàm homines estis, à deo ueniæ mercedisq; maxi-
mæ datore, ad quem omnium erit reditus, creati. Videtur ex hoc, ipsum arguere
præsumptionem & modum dicendi, quasi filiatio dicat consubstantialitatem.
Sed ubi nõ intenditur, non negat: et quia in testamento ueteri ac euangelio nus-
quàm legitur, CHRISTVM, aut alium quemcunq; sic filium dei appellari, quod
sit alius deus à patre creatore: nec probationem Alchoran refellit quisquam
Christianorum, scilicet deum non posse sumere filium, neq; ab uxore, cum non
habeat, neq; si sumeret nobilissimam creaturam in filium. Non enim esse posset
creatura eiusdem naturæ cum creatore, sicut necessario filius existit. Etsi assu-
mere deus filium, utiq; cum in tempore fieret talis assumptio, filius creatura es-
set. Concludit igitur Alchoran, impossibile esse deum habere temporalem fi-
lium, quam conclusionem Christiani nequaquàm impugnant. Negat autem Al

Christũ esse filium Dei, negat Alcoran.

choran, CHRISTVM filium dei, licet ipsum exaltet supra omnem prophetam.
Interrogo autem te subditum libro Alchoran, cur negatur Messias filius dei,
cum in euangelio per te approbato, sæpius legatur CHRISTVS dei filius, Forte
dicis ex Alchoran, CHRISTVM coram deo ad rationem positum, quod se deum
nominauerit, hoc constanter negasse, ideò huius contrarium in euangelio re-
periri, nequaquàm admittit. Non tam admiramur, quando CHRISTVS coram
deo de hoc inculpatus sit quod se Deum nominauerit, & quomodo præsens
fuerit Mahumet, qui deum inuisibilẽ (ut ipsemet fatetur) nunquàm uidit, quem
planè irridemus. Ignorabat nè deus ueritatem, & CHRISTO falsum imposuit?
aut si ueritatem, tunc primò sciuit, postquàm CHRISTVS se excusauit: nonnè se-
cundũ Alchoran CHRISTVS est in carne mortali uiuus, in quodã loco amœno
aquis irriguo? & ait ipsum uenturum denuo in hunc mundũ, demũ moriturũ &

Deo filios attribuere, quomodo absurdũ dicat Alcoran. (margin note beside "non intendit negare … mæ datore")

surrecturum

surrecturum, & in iudicio futuro rationem operum suorum redditurum? quo modo hæc concordant, hæc esse facta, quæ in futuro iudicio secundum Alchorã fieri expectantur? Nonne dicit Alchoran, nullum uiuum hominem deum accedere, & cum eo colloqui posse? Ecce quod huic dicto Alchoran non est fides adhibenda. & ut hoc ex textu Alchoran uerum uideatur, aduerte sic in textu dici ex Cap. 14. fictitio deo dicente: O IESV Mariæ fili, tu persuades hominibus, ut dei loco te matremque tuam deos habeant & uenerentur. Respondit IESVS: Nouit deus, ut quid præter uerum dicam. & si protuli, tu nosti, quia tu omnium secreta cordium noscens, mei cordis arcanum penetras, ego uerò nequaquàm tui. Tu scis itaque nil hominibus nisi mandata tua dixisse: scilicet, quod te deum meũ & suum inuocent & adorent, quorum quàmdiu tibi placuit, testis affui. Nunc autem tu, qui es testis omnium, postquàm ab illis ad te me sublimasti, eorum cognitor existas. quibus si malũ feceris, gens tua sunt: si condonaueris, tu es incompræhensibilis & sapiens. Dicit deus: Nunc instat dies, quo sua uindicis ueritas perficiet. eis etenim ueniam, quoniam me secuti sunt, quod ipsis præ cæteris lucrum est maximum, & paradisum aquarum fluxu dulcissimam, ubi perseuerẽt, tribuam. Egó nanque omnipotens deus, cœlo & terræ & uniuersis quæ eorum capacitas continet, impero. Ecce textum, qui nihil facit contra diuinam CHRISTI filiationem. Sed quod CHRISTVS nunquàm persuaserit se & matrem loco dei uenerari, nec id euangelium habet, nec Christiani credunt. Non enim uenit IESVS, nisi ut daret gloriam deo patri suo, & suam nequaquàm quæsiuit.

Christus solius patris gloriam quæsiuit.

QVOD CLARE OSTENDITVR, CHRIstum esse Dei filium. Cap. X.

DIceret Arabs: Si CHRISTVS deus fuisset, utique cum Iudæi dicerent, quia tu homo cum sis facis teipsum deum, nõ excusasset se, allegando in lege deos dici, ad quos sermo dei factus fuit, sed clare respondisset. Dicimus eum clare respondisse, aiebat enim: Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quem pater sanctificauit et misit in mundum, uos dicitis, quia blasphemas, quia dixi, filius dei sum. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non uultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis, quia in me est pater, & ego in patre. Ecce quàm clare locutus est: scilicet, non esse blasphemiam, si se filium dei dixit, & ideò se tacite deum confessus sit. Nam si sermonum dei capaces dij dicuntur, non est dubium, quin is quẽ pater ut pater ab æterno sanctificauit, & in tempore in mundum misit, non blasphemat, si se dei filium appellat. Pater enim, ut pater, non generat nec sanctificat nisi filium. qui autem sanctificatus est à patre ante mundum, & deinde in mundum missus, utique coæternus patri est. Quod autem hoc cognosci posit, quantũ ad credulitatem sufficit, opera ostendunt, quæ nullus hominum ante ipsum fecit ita quod humanæ naturæ illa ascribi non possunt, aut creaturæ, sed creatori. Nisi igitur pater creator esset in CHRISTO, quomodo eius opera CHRISTVS fecisset? Essentia igitur patris, quæ operatur omnia in CHRISTO erat. Etsi deus pater essentialiter est in CHRISTO, erit CHRISTVS eius filius, quia eiusdem essentiæ. Erit igitur CHRISTI, quia filius, in patre, cum extra essentiam patris filius esse non posit. Sicut si autoritatem mittentis uideo mittentem, & æqualem autoritatem in misso uideo missum: utique mittens est in misso, & missus in mittente ob æqualitatem. De quo infrà latius.

Sermonum Dei capaces, dij appellati.

Christus Dei filius.

Quod

QVOD CHRISTVS NON SE NOMINAT DEVM, sed Dei filium. Cap. XI.

ADhuc attente considera fidem Christianam esse, patrem omnipotẽtem d
se Deũ creatorem, & CHRISTVM, illum Deum nominare suum patrẽ.
Ait enim in euangelio ad Iudæos: Est pater meus, qui glorificat me, quem uos
» citis, quia Deus uester est. Ille bene intelligit CHRISTVM non se Deũ nomin
» se, quia se patrem suum nominasset. Ostendit autem se satis filium Dei, quan
illum semper patrem nominauit, quem Iudæi Deum dixerunt. Vnde Dei filiu
se nominauit, & non deum: cum nominatio Dei, sit nominatio patris CHRISTI.
Est igitur CHRISTVS filius Dei patris, & non Deus pater. & est uerus filius ei
patris, ideò & consubstantialis patri: licet non alius Deus, quàm pater. Vn
CHRISTVS non est Deus pater creans omnia, sed est Dei patris uerissimus
lius, eiusdem naturæ cum patre, per quem Deus pater creat omnia. CHRIST
igitur non est nisi Dei filius unigenitus, & hinc eiusdem essentiæ & naturæ cu
deo patre: cum hoc sit de natura filij patris, ut sit cum eo eiusdem essentiæ & n
turæ, uti filius hominis est eiusdẽ essentiæ et naturæ cuius est pater eius, eiusde
scilicet humanæ naturæ: sed essentia humana non est idem cum homine, ut
men essentia diuina est idem cum deo, ob simplicitatem maximam diuinitatis
Ideò filius hominis licet sit eiusdem naturæ humanæ cum patre, non tamen ide
homo, sed alius. Filius autem dei est idem deus cum patre, & non alius. H
clarissime sacrum euangelium reuelat, quod Alchoran approbat in genere,
ei in specie non contradicit, ut ex sequentibus ostenditur.

Cur Christus se non Deum, sed Dei filium appellet.

Filius Dei idem Deus cũ patre.

LAVDES CHRISTI EX ALCHORAN, & ostensio diuinitatis eius. Cap. XII.

SCribitur enim in Alchoran, Mariæ uirginis filiũ IESVM CHRISTVM esse
» per hæc uerba: O Maria, omnibus mulieribus et uiris splendidior, mundio
» atq; iocundior, tibi summi nuncij gaudium cum uerbo dei, cui nomen est I
» SVS CHRISTVS, qui est facies omnium gentium in hoc sæculo atq; futuro, s
» piens uir, optimus ab uniuersitatis creatore mittitur. Illa respondit: O Deus, c
» uirum non tetigi, filium quomodo habebo? Inquiunt angeli: Deo nihil occu
» rit impossibile, omnia ut uult operanti. ipse filium tuum cum diuina uirtute u
» nientem, librum legiferum, omnisq; magisterij peritiam, & testamentum &
» uangelium edocebit. Ille cæcos & mutos curabit, morpheaticos et leprosos mu
» dabit, mortuos creatore cooperante uiuificabit: quæ cuncta à credentibus i
» deum miracula censentur. uetus testamentum confirmabit. seq; cum diuina ui
» tute uenisse patefaciens, inquiet: Timentes Deum, me sequamini. Deus eni
» mei uestriq; dominus est, quem adorantes, recto procedunt tramite. Iterum al
bi sic: IESVS Mariæ filius, Dei nuncius, suusq; spiritus, & uerbum Mariæ cœ
» litus missum existit. Ecce IESVM, ecce Mesiam seu CHRISTVM, & uerbum M
riæ cœlitus missum, hoc est à deo cœli missum: quare eiusdem naturæ, cuius deu
mittens. Non enim dici potest, quod diuinum uerbum, cum sit dei uerbum, si
aliud quàm deus simplicissimus. Deus enim, & suum uerbum, non sunt duo di
sed idem Deus simplicissimus. Sic igitur patet: Deum mittentem, & suum uer
bum missum, esse eiusdem naturæ diuinæ: sed cum mittens Deus non seipsum
mittat, nec alium deum mittat, non erit mittens missus, nec alius deus, deus mit
tens, & alius missus.

Verbum Dei idẽ quod deus.

FA

FACILIS OSTENSIO, CHRISTVM, QVI EST *uerbum Dei patris, esse eius filium,* Cap. XIII.

ADHVC sic. Certum est ex Alchoran, uerbo Dei omnia esse creata. uerbum igitur Dei, increatum est, quoniam per ipsum omnia creata sunt. Est igitur uerbum, æternum, increatum. Non est igitur uerbum sensibile, sed plus quàm intellectuale. Intellectuale uerò uerbum, per quod intellectus omnia operatur, intellectualis est conceptus. nam nisi intellectus intueatur in conceptum suum, quem intellectualiter generat, non facit quicquam intellectualiter. Sicut ædificator domus in uerbum seu conceptum intuetur, per quem ædificat. Dicitur autem uerbum. nam sicut uerbum extrinsecum sensibile, generatur à uerbo intrinseco intellectuali: sic conceptus generatur ab intellectu, & dicitur eius uerbum. Intellectualis igitur natura, omnia per uerbum suum format, & per uerbum reformat. Aedificator enim per uerbum format domum: & si ruit, per idem uerbum reformat. Deus sic per uerbum format, & reformat. Hoc uerbum uocatur etiam sapientia. omnia enim deus per sapientiam facit. Et dicit Alchoran: CHRISTVS cum diuinis uirtutibus adueniens inquit, En assum cum sapientia uestras dissensiones discussurus, meq; sequendo, timete deum. Nominat igitur Alchoran, id quod prius uerbum aiebat, nunc diuinam uirtutem & sapientiam. Sic uerbum ratio dicitur. Omnia enim cum ratione facta sunt. Nihil enim est, cuius legitima ratio non præcessit. Sic uerbum sermo dicitur, ars, seu magisterium, per quod Deus omnia facit. Euangelium uerò illud nominat uerbum, sine quo factum est nihil, & idem uerbum nominat Dei unigenitum, per quem fecit & secula. Sed cur potius Alchoran nominat uerbum, quàm filium illum per quem omnia facta sunt? Fortassis ex eo, quia cum uellet omnem modum pluralitatis deorum eliminare à rudibus idololatris, noluit occasionem dare errandi illis qui capere non poterant filiationem intellectualem, aliter quàm in sensibili mundo uidetur. Intellectuali uerò fœcunditati propinquius uerbum quàm filius accedit. Neq; apta locutio est, Deum habere filium. nam cum Deus sit pater omnipotens, omnium creator, qui omne id est quod habet, cum nihil sibi deesse possit: non est apta locutio, ipsum habere filium, quia idem uidetur, ac si diceretur, Deum patrem esse filium: cum habere in ipso sit esse. Propter hoc tamen non intendebat euangelio contradicere, nec testimonio Ioannis Zachariæ, quem approbat, & ait esse confirmatorem uerbi, qui in euangelio confirmat CHRISTVM esse filium Dei unigenitum. Vnde cum illum quem Christiani nominant CHRISTVM, nominet Dei uerbum, & Mariæ filium: tantum in hoc à Christianis uidetur discrepare.

Verbum Dei increatum, per ipsum uerò creata omnia.

Verbum idem quod Sapiētia.

Ratio.

Vnigenitus dei

Ioannes Zachariæ F.

OBIECTIO EX ALCHORAN, *& eius solutio.* Cap. XIIII.

DIceret aliquis: Nonne sic legitur in Alchoran: Pars plurima mentiendo dixit, Deum habere filium: quomodo hæc non contradicunt euangelio? Dico Alchoran se declarare. Addit enim: Cœpit ne deus filias plus diligere? quid iudicatis immemores? An uestri dicti rationem firmam habetis? librum quidem uestrum, si ueraces estis, in medium afferte. Ecce Deum non habere filium humano modo, euangelio non contradicit: cum Deus sit spiritus, qui carnem et ossa non habet. Sed quod CHRISTVS sit unigenitus Dei filius, librum euangeliorum in medium proferre poterimus, & ueraces reperiemur. Adhuc diceres: Nonne azora antepenultima sic habet? Constanter dic illis, Deum unum esse, necessarium omnibus & incorporeum, qui nec genuit, nec est generatus, nec habet quenquam similem. Respondemus, illam azoram intelligi debere taliter,

Deum non hābere filium humano modo.

quod per ipſam intendit dare Deo gloriam, & non detrahere à CHRISTO la-
dem. Vnde cum incorporeus Deus & deitas ſint idem, ſi Deus de quo loquit
azora deitas intelligitur, non contradicit euangelio. Deitas enim cum ſit eſſe-
tia diuina, nec eſt generans nec genita, nec habet aliam deitatem ſibi æqualer:
ſed pater generat filium eiuſdem eſſentiæ. Vnde conſiderare te oportet, quod
cet idem ſit Deus & deitas, cum Deus ſimpliciſſimus ſit penitus incorporeus
incompoſitus, tamen quando reſpicis in deitatem, nullam uides generatione:
cum reſpicis in Deum, uides ipſam. Nam Deum patrem nominari, in ueteri te
mento, pſalterio, & euangelio clare legitur: deitatem autem, non legitur, p-
trem uocari. Si igitur Deo conuenit quod pater nominetur, & in hoc non imp-
nitur ei ullum mendacium: tunc cum uerum ſit ipſum Deum eſſe patrem, nõ i
conuenit Deo quod Deus filius nominetur, cum pater non intelligatur pat
ſine filio. Etiam azora illa, licet ad excluſionem plurium deorum poſita ſit, cu
ad hoc totus liber principaliter tendere uidetur, per eius ſequaces, & ad hunc
nem per eos irrepræhenſibilis iudicetur: tamen etiam ſecundum ueritatem eu
gelicam azora tolerari poteſt, Deum uidelicet nec genuiſſe, nec generatum eſ
generatio enim in diuinis cum ſit in æternitate, nunquam tranſiuit in præterit
ut deus dicatur genitus, uel generatus: ſed Deus pater æternus, generat Deum
lium æternum, eadem deitate Deum, eadem æternitate æternum.

Deus pater, nõ autem deitas.

Deum nec genuiſſe, nec eſſe generatum.

QVOD IESVS QVIA MESSIAS, eſt Dei uerus filius. Cap. XV.

ADhuc dico, eo quod Alchoran dicit IESVM Mariæ filium Meſsiam ſ
CHRISTVM, omnia quæ prophetæ fatentur de Chriſto, ipſe fatetur. Di
„ autem Micheas propheta: Et tu Bethleem effrata, paruula es in milibus Iuda, e
„ te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël. & egreſſus eius ab initio, à diebu
æternitatis. Hic propheta de generatione Meſsiæ loquitur: & duplicem pon
generationem, unam temporalem in Bethleem, aliam æternam. Ab initio mu
di prophetatum eſt, deum, Meſsiam ſaluatorem in mundum miſſurum. Certu
eſt, Meſiam ante mundi conſtitutionem eſſe, ut CHRISTVS de ſe loquens in
„ uangelio atteſtatur ad patrem, dicens: Clarifica me pater claritate, quam habu
„ ante mundi conſtitutionem. Ecce dicit, Clarifica me pater. Vnde ſi Deus Meſ
miſſurus erat, illum qui ante mundi conſtitutionem clarificatus fuit: utique il
Meſsias, qui ut omnium ſupremus & maximus ſaluator expectabatur, Dei
lius, fuit alius à patre ipſum miſſuro. Deus igitur erat, eiuſdem ſcilicet nat
ræ cum patre ante omnem creaturam. ſi enim tunc fuit, quando non niſi n
tura diuina fuit utique illius naturæ fuit, & ideò Deus fuit. Hinc Eſaias pr
„ pheta dicebat: Deus ipſe ueniet, & ſaluabit nos. tunc aperientur oculi cæcorum
„ & aures ſurdorum patebunt. Et ſequitur ibi de ſemita & uia recta, quæ ſanc
uocabitur: euangelium ſic appellans, uti Alchoran. Ita Baruch propheta uid
ipſum Meſsiam deum, & Dei ſapientiam, uenturum, & cum hominibus conue
ſaturum. Sic cæteri. Nec difficile hoc uerum uideri. nam Meſsiam uenturum i
hunc mundum, ante eius natiuitatem ex uirgine Maria, prophetæ uiderunt, &
Iudæi crediderunt: ſicut & hodie uenturum credunt. Non poteſt dici, quod du
Meſsiam uiderunt, & illum uenturum prænunciauerunt, creaturam aliquam u
derint, ſed diuinam uirtutem & potentiam mente conſpexerint, quam in hom
nem uenturam, & in mundo ſe manifeſtaturam expectarunt. Et ſicut credide
runt & expectarunt, ita factum eſt. & non eſt alius Meſsias de Maria natus, &
alius quem uidentes ſeu prophetæ uiderunt: ſed iam ipſe quem mente in æterni
tate contemplati ſunt, in tempore apparuit. Neque opus eſt ad præſens, ut mul

Meßiæ duplex generatio.

Meßiæ aduẽtus

ta de Mesſia dicamus: cum IESVS ſit ille CHRISTVS, de quo omnes ſcripturæ locutæ ſunt, & atteſtantur ipſum eſſe, quemadmodum euangelium de CHRISTO loquitur. nec Alchoran minus de CHRISTO intendit affirmare, quàm euangeliũ et prophetę. Vnde cum ait, ipſum ſummũ dei nunciũ ueniſſe cũ uirtute dei, ac quod ſe cum illa uirtute ſeu poteſtate ueniſſe patefecerit, maxima de CHRISTO affirmat. Quo modo legatus eſt capax poteſtatis Dei ipſum mittentis, ſi non eſt ſic ſummus, quo maior eſſe nequeat? quo modo eſt pura creatura, quo purior & nobilior per Deum creari non poſſit? quomodo poterit creare, quæ non eſt ſimpliciter maxima, ita quod maior per Deum fieri nequeat, & ei communicari plenitudo diuinæ poteſtatis?

Ieſum Chriſtum eſſe Meßiam.

QVOD CHRISTVS, QVIA VERBVM ET LEgatus ſummi Dei, eſt Dei filius. Cap. XVI.

VErbũ igitur, quod in uirgine Maria humanã recepit naturã, nõ fuit uerbũ niſi omnipotens omnipotentis dei patris, cuius incapax eſt omnis creatura Recte igitur ait Alchoran, Illi ſapientiã & omne magiſteriũ aſcribens. et in hoc optime ait, quod affirmat CHRISTVM patefeciſſe mundo, ſe cum diuina poteſtate ueniſſe, ut ſcilicet ipſe legatus Dei cum omnia dedit in manu poteſtatis eius, omne id poſſet quod homines à Deo petere poſſunt: miracula enim quæ CHRISTVS operatus eſt, patefecerunt in ipſo eſſe eandem poteſtatem quæ eſt in Deo patre, qui eum miſit. Et ut hanc patefactam Alchoran rudibus melius declararet, enumerat in ſumma curationes incurabilium morborum per homines, & reſuſcitationem mortuorum: etiam addens, quomodo factis de luto auibus inſufflando eis uitam tribuit. quaſi diceret, nihil defuiſſe ei quæ deo aſcribimus. Sic in doctrinis ſuis Machumet aſſerit, CHRISTVM ex terra in nomine patris ſui, Iaphet filium Noë excitaſſe, ut referret geſta patris ſui Noë in archa. Per quæ uerba etiam patet, ipſum CHRISTVM filium Dei, quem patrem eius aſſeruit: & ad quem finem hæc facta ſit patefactio, Alchoran concludere uidetur, ſcilicet ut fidem haberent. Nam cum nullus nuncius, qui eſt purus homo, ſit talis quod neceſſe ſit ipſi credi, cum omni rationali creaturæ, quantumcunque ueraci, deus ueraciorem creare poſſit: manet hæſitatio, an illi quis talem fidem dare debeat, quod ipſum ſequatur. Non eſt autem apud quemcunque dubium, deum eſſe ueracem, & eius filium cum ſit eiuſdem naturæ, nequaquàm minus ueracem quàm deum creatorem. Patefecit igitur IESVS, ſe CHRISTVM & legatum cum omni uirtute & poteſtate dei ad ſalutem hominum, ad quos miſſus fuit: quia IESVS. Ideò adiecit, ut ait Alchoran: Timentes deum, me ſequamini. Deus enim meus ueſterque dominus eſt. Filio enim regis unigenito & hærede uniuerſorum ad regnum miſſo, & patefacto quod ipſe ſit filius & legatus patris ſui, ſciunt cuncti ipſum eſſe ſummum legatum, quo pater nullum potuit maiorem mittere: quodque ipſe cum ſit unigenitus, dilectiſsimus regis patris ſui filius, cũ omni uirtute et poteſtate uenit, & ei ſit penitus credendũ & obediendũ. Ille filius cõuenienter utique diceret: Timentes regẽ patrẽ meũ, me eidẽ obediendo ſequamini. rex enim ipſe meus ueſterque dñs eſt. Vnde illi qui Machumet illa uerba in Alchoran ſæpe repetiſſe aiunt, ſcilicet CHRISTVM dixiſſe Deum ſuum & aliorum dominum, ad oſtendendum CHRISTVM non ſe confeſſum deum fuiſſe, cum dicat deum ſuum dominum, Alchoran male interpretantur. Approbare enim IESVM eſſe CHRISTVM, & euangelium eſſe uerum, & negare CHRISTVM eſſe filium Dei, implicat contradictionem. Sed optime conuenit CHRISTO filio dei, nominare patrem ſuum, ſuum dominum; quando fatebatur, ſe filium & legatum ad ipſius

Chriſtus Dei legatus.

Ex libro de Infantia Chriſti.

Chriſtus Deum patrem cur dominum ſuum uocet.

honorem & gloriam augendam aduenisse, & nequaquàm suam quærere ut Euangelium attestatur.

QVOD TESTIMONIA ALCHORAN continent, CHRISTVM Dei filium esse.

Cap. XVII.

Christo datũ à spiritu diuino testimoniũ, quod sit filius dei.

DIceret aliquis: Quid sibi uult Alchoran, ubi fatetur, quod CHRISTO Mariæ filio spiritus diuinus auxilium atq; testimonium extitit? Spiritum diuinum testimonium dedisse CHRISTO, Ioannes Zachariæ attestatur: ut in euangelio scribitur. Ait enim: Quia uidi spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & manentem super IESVM: & ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit: super quem uideris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritusancto. & ego uidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei. Spiritus igitur diuinus in columbæ specie super CHRISTVM in Iordane descendens, dedit testimonium, quod & Ioannes perhibuit, CHRISTVM esse filium dei. Dedit etiam in omnibus apostolis ille spiritus, & aliis sanctis testimonium, usq; ad mortem inclusiue, quoniam IESVS est CHRISTVS filius dei. Quale autem auxilium dederit CHRISTO in uirgine Maria concepto de spiritu sancto, & in omnibus qui spiritum sanctum receperunt pro arra promissionum CHRISTI, & quomodo ille suggessit fidelibus ut intelligerent ueritatem eorum, quæ CHRISTVS locutus fuit, quoniam est spiritus ueritatis, sciunt, qui euangelium attente, atq; sanctorum scripta legerunt. Hoc meo arbitratu notandum, quomodo Alchoran extollit Ioannem Zachariæ, tanquàm illum cui omnino credendum: quem dicit uirum bonum, uirginem perseuerantem, magnumq; prophetam, uerbum dei confirmantem, & similiter testimonium sancti spiritus allegat. Hæc omnia misericors deus inseri uoluit, ut sic sapientes remittat ad ueritatis testimonia, ne CHRISTO detrahat, si rudi populo hoc palàm non publicat, ob causam supra positam, CHRISTVM filium Dei. Nam etsi dixerit Deum inuisibilem, incorporalem & quem nemo unquàm aperta facie uidit, ita quod quisq; bene intelligere poterit uisibilem CHRISTVM sensibilibus oculis non fuisse, secundum conditionem illam uisibilem & corporalem, deum: tamen quia timuit, spiritualem diuinam ueri Dei naturam incredulos attingere non posse, ideò illis idiotis & ignaris, quibus loqui oportebat ut talibus sensibilibus, de intellectualibus nihil sentientibus, cautius considerabat negatiue prædicandum, CHRISTVM Mariæ filium non esse filium Dei, cum filius Mariæ homo corporalis & uisibilis esset, quæ naturæ diuinæ non conueniunt. Eum tamen habere uirtutem & potestatem diuinam, quæ sola fide uideri potuit, attestantibus operibus illis miraculosis, quæ nemo hominum ante eum fecit: negare non potuit.

Ioannis Baptistæ laus ex Alcorani testimonio.

QVOMODO ALCHORAN INTELLIGI debet, CHRISTVM esse spiritum & animam Dei.

Cap. XVIII.

Christus quomodo spiritus & anima Dei.

DIceres, Cur fatetur Alchoran CHRISTVM spiritum Dei: & alibi, quod Deus ipsi animam suam propriè contulit. Dicimus, Alchoran animam & spiritum sæpe pro eodem capere: & nos intelligimus per illa, uitam illam intellectualem, quæ sapientia est. Contulit enim ei Deus piam & misericordem animam suam, hoc est uitam, non appropriatè, sed propriè. ita ipse CHRISTVS ait in euangelio: Sicut pater habet uitam in semetipso, ita dedit filio uitam habere in semetipso. Ecce quomodo Deus pater animam seu uitam suam propriè de-

dit CHRISTO: ut pater animalis, suam uitam animalem propriè dat filio suo, ut in semetipso uiuat, sicut pater uiuit, à quo uitam recipit. Vna est igitur uitalis natura Dei patris, & eius filij CHRISTI: quod Alchoran per unam utriusque animam expresit. Et quia in patre est uita omnipotens, ita ut quem uoluerit uiuificet: ita & dedit filio, ut ita quem uoluerit uiuificet, & ideò illa uita spiritus Dei dicitur, propter uitalem motum. Omnis enim motus à causa occulta, spiritus dicitur, etiam uentus. In uita enim, nisi uitalis & delectabilissimus motus esset, non esset uita uiua. Quare sicut somnolentia est figura mortis, ita uigilantia ob spiritualem motum figura uitæ. Recte igitur id Alchoran dicere potuit, quod CHRISTVS de se in euangelio loquitur: Ego sum uita & resurrectio, scilicet à morte. Et alibi: Verba quæ locutus sum, spiritus & uita sunt. Spiritus enim CHRISTI, est spiritus bonus, qui ad bonam uitam & immortalem, quæ Deus est, mouet. Sed spiritus diaboli, est spiritus malus, qui mouet ad mortem perpetuam.

Spiritus.

QVOMODO INTELLIGI DEBET ALCHORAN CHRISTVM *esse uirum bonum, & optimum, & faciem omnium Gentium.* Cap. XIX.

QVæreret aliquis, quid hoc significat quod Alchoran ait, CHRISTVM uirum bonum & optimum, & faciem omnium gentium in hoc, futuroq; seculo? Dicimus, Alchoran uirginem Mariam super omnes uiros & mulieres exaltare. & bene: quia mater est CHRISTI filij dei. Certum est autem, CHRISTVM supra Mariam eius matrem exaltatum. Erit igitur uir bonus, & optimus, quoniam melior esse nequit. Omnis uir quantũcunq; bonus, q̃diu nõ est adeò bonus quod melior esse nequit, non est simpliciter optimus in posse & esse. & cum solus deus sit simpliciter bonus, imò optimus, ac bonitas ipsa, certum erit, uirũ qui sic est bonus, participando bonitatem quod etiam est optimus, inter illum et deũ non posse mediare quenquàm. Sed sic erit ille uir bonus, quod etiam ipsa bonitas. Vnde CHRISTVS est bonus, bonitate creata: quæ non est ipsa bonitas secundum eam naturam, qua uir seu homo. & cum hoc bonus bonitate increata, quæ est ipsa bonitas, cum sit adeò bonus, quod optimus, qui melior esse nequit. Patet, quomodo idem CHRISTVS, ut est filius Mariæ, matris suæ humanã habens naturam, est bonus bonitate creata: & ut est filius Dei, patris sui diuinam habens naturam, est optimus, hoc est bonus bonitate increata. Quæ ideò optima, quia nec melior, nec aliter esse potest, cum sit actu omne id quod esse potest. Quod autem IESVM faciem ait omnium gentium, tam huius quàm futuri seculi, maxime CHRISTVM extollit. Nam per hoc exprimit, illum esse de quo propheta Dauid dicebat: Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis: propterea benedixit te deus in æternũ. Vbi est resplendentia pulchritudinis uitæ, nisi in facie? Quid pulchrius facie omnium uirtutum? Quid aliud CHRISTVS secundum prophetam Dauid, nisi dominus uirtutum, & rex omnis gloriæ, claritatis, & formositatis? Quare ipse est filius Dei, in quo habet pater summam complacentiam: & est CHRISTVS, unctus præ consortibus suis. Vnde dicit Machumet in doctrinis: Perfectos in statura Adæ, & forma IESV CHRISTI, resurgere in die iudicij. Nam hæc forma, quæ est facies omnium gentium, est perfectio perfectorum. CHRISTVS igitur est, per quem perfecti iudicantur. & eius forma est illa, quæ solum immortali uitæ apta est. Qui igitur similes ei erunt, intrant in gaudium domini. Ob hoc Alchoran alibi pluries repetit, quorundam facies in die iudicij albescere, & claras fieri, scilicet perfectorum &

Christus suprà matrem suam exaltatus.

Christus quomodo bonus, & optimus.

Quomodo Iesus omniũ gentium facies.

Fcies aliorum uiescere in die aucij, aliorum bigrescere, quid.

beatorum: quorundam nigrescere, scilicet incredulorum & malorum. Et ut pe breuiter dicam: CHRISTVS est omne id, quod in omnibus gentibus præsent & futuri seculi uerè & iuste laudatur. Hinc ipse est omnium facies decora, in qu omnes gentes quiescunt & benedicuntur.

DIGRESSIO AD MANVDVCTIONEM diuinorum. Cap. XX.

Ruhella.

QVomodo Alchoran CHRISTVM dicit ruhella, cuius interpretationē al dicunt esse flatū dei, alij spiritū dei, alij uerbū dei, alij animā dei: licet hæ in terpretationes nō uarient ueritatē. Qualitercunq; enim interpretetur, siue sit f tus, siue spiritus, siue anima, siue uerbum Dei, necessariò deus est, ut satis patet i præmissis. Nobis tamen uidetur, quod hæc interpretatio, quod sit uerbum De scilicet intellectuale, quod conceptum appellamus, quia cum sacratissimo euar gelio concordat, sit merito acceptanda. Et ut simpliciores exemplo sensibili du cantur, per quod patrem, uerbum, & spiritum aliqualiter à remotis uideant, pr intellectu præcedentium & sequentium est considerandum, quomodo magist qui uitra facit operatur. Vitrificatura enim est opus intelligentiæ. Carentes in tellectu, eam artem non capiunt. Applicat autem cannam ferream, & ei adhær re facit aptam materiam, & insufflat in ipsam, & efficit uas uitreum prout uolu rit. In eo flatu est considerandum, quomodo intra materiam operatur, & form eam. Opus enim illud, similitudinem habet operis naturæ. Ars enim ab extrin co operatur. Natura enim intrinsece, ut quisq; scit & uidet. In eo igitur flatu, co sidero duo. unum est extrinsecum eius, & est sensibile: ut est uentus, seu aër, qu expiratur per artificem. in intrinseco illius cōsidero intellectum, quia artifex a finem faciendi uas uitreum, operatur. Intelligit enim id quod facit. Hic intelle ctus non intelligeret nec se, nec id quod operatur, nisi de se generaret conce ptum uasis quod efficit. & hunc conceptum intellectualem, uerbum dicimus. Loquitur enim intellectus suam intentionem, & conceptum quem intra se ui det, & sensui uisibilem facit. hoc uerbum generatur ab intellectu, se in ipso expli cante: sicut sermo generatur à conceptu se explicante. & quia sermo sine flatu non explicatur, potest sermo flatus appellari humani conceptus, & conceptu pariformiter dici potest flatus intellectus. Ab intellectu igitur, & eius uerbo, pr cedit intellectualis motus, qui cōplet operationem. Vtiq; ista sic esse intellectua liter, quisq; conspicere potest. In efflatione igitur uitrificatoris, uideo intellectu lem scilicet intellectum eius uerbum, & utriusq; spiritum seu motum, quæ si ib non essent, nunquàm ipsa efflatio formam uasis introduceret. Neq; tamen intel lectus, uerbum eius, & utriusq; spiritus, propterea recedunt à uitrificatore, qui in efflatione uidentur. Conformiter fiunt omnes operationes intellectuales, li cet non corporali efflatione, sed intellectu, uerbo eius & motu seu spiritu utriusque: in sensibilibus per sensibilia in sensibili materia, mediante medio & orga no siue instrumento sensibili. A creatore uerò omnia mediante uerbo, diuino motu seu spiritu in esse procedunt. Sicut enim ipse est absolutus ab omni contra ctione, ita absolute sine medio extrinseco creat intellectualem naturam, & cun cta ut uult. Sed est considerandum, quomodo deus instruxit Eliam tertio Re gum decimonono, quod ipse non esset in forti spiritu seu uento subuertente montes, nec in commotione eum sequente, nec in igne commotionem subse quente, sed in sibilo auræ tenuis, ignem subsequente. Dominum igitur in sub tili sibilo tenuis aëris esse, ipsum spiritum esse omni spiritu quantumcunque tenuissimo subtiliorem ostendit. Non est autem Deus spiritus in sibilo tenui, aliter

Vitrarij miranda ars.

Operationum intellectualium ratio.

Deus spiritus, quomodo intelligatur.

aliter quàm spiritualiter sine loci occupatione, sicut intellectus in sermone. Neque spiritus ille, qui Deus, est alicuius alterius spiritus aut accidens, sicut accidit substantiæ: sed est spiritus seu motus substantialis, omnem substantiam & cuncta creans. In quo est omnium scientia, siue ars: & intellectus, scientiæ & artis pater: prout infrà de hoc suo loco latius dicetur. Substantiam igitur spiritum esse, & Deo similiorem, qui spiritus est, patet. Et quidem philosophus attendens, quomodo granum post euaporationem spiritus, in qua, natura perdit fœcunditatem, seminatum fructum nequit producere: dicebat, substantiam spiritum esse. Hæc sic dicta sint, ut rudiores Alchoran subditi, eleuent mentem ad spiritualia, considerando spiritum imitari Deum per omnem substantiam. Quodquè substantialia, quæ solo intellectu conspici possunt, utique accidentalibus sensibilibus sint longe præferenda. Cum accidentis non sit esse, sed adesse. Ac quod in scholis diuinis studere debemus, nequaquàm comparantes generationem in diuinis & intellectualibus generationi sensibili: nec gaudia uitæ diuinæ, ad quam aspiramus, gaudijs uitæ mundanæ: cum improportionaliter intellectualia excedant sensibilia. Vt sic de Alchoran recedant ad euangelium Christi, tutum, intellectuale, & diuinum.

LIBRI PRIMI DE CRIBRATIONE ALCHORAN FINIS.

CRIBRATIONIS ALCHORAN, D. NICOLAI DE CVSA Cardinalis, Liber Secundus.

DE THEOLOGIA MYSTICA, SECUNDUM QUAM DEUS EST INEFFABILIS.

CAP. I.

Trinitati an contradicat Alcoran.

NVnc accedamus ad elucidationem trinitatis, quam in diuinitate colimus, & ostendamus Alchoran, pia interpretatione non contradicere trinitati, modo quo nos de ipsa loquimur, qui euangelio inhęremus. Dicit fortassis aliquis Arabs, Quãuis negari nequeant hæc quæ de laude euangelij dicta sunt, per nos, qui Alchoran uti Dei uerbum colimus: tamen cum sana fides sit unius, solius & singularis Dei omnium creatoris, sine omni participe, sine socijs, sine pluralitate, sine filio seu filijs et æqualitate quacunq;, & Christiani dicant pluralitatem Dei patris creatoris, & Dei filij eius, & Dei spiritussancti utriusq;, non contradicere euangelio: ideò Alchoran Musselmanni præferunt euangelio. Et Califæ in Baldach, ubi studium eius sectę est, inhibent euangelium & philosophiam publice legi. Experti enim sunt, ante prohibitionem, eos qui euangelio operam dederunt, Christianos factos, & quendam Califam Christianum crucem in secreto pectoris continue portasse, ac philosophos Alchoran deridere. Ideò II. Cap. Alchoran, dicitur: "CHRISTVS IESVS Mariæ filius, Deiquè nuncius, suusquè spiritus, & uerbum Mariæ cœlitus missum existit. In Deum itaque illiquè suo legato credentes, ne dicatis Deos tres esse, cum non sit nisi unus Deus, qui filio caret: eiquè omnipotenti, uniuersa cœli

Musselmanni. Califæ.

ſa cœli, terræq́ ſubiecta ſunt. CHRISTVS quidem ipſe minime negare poteſt, ſicut nec angeli deo propinqui, quin dei ſubſit imperio. Ad hoc reſpondemus Euangelium omnem deorum pluralitatem non ſolum damnare, ſed impoſſibilem affirmare. Deum enim principium & unde omnia oriuntur, nemo dubitat. Pluralitas quomodo eſſet principium, cum ante pluralitatem ſit unitas ſeu ſingularitas, quæ neceſſariò eſt æterna, cum ſit purum principium? quod ideò æternum eſſe neceſſe eſt, quia principium, & non principiatum. Illud autem principium poteſt conſiderari ſine reſpectu ad principiata, ut non plus ſit principium quàm non principium. ea conſideratione, eſt penitus infinitum & interminum, incompræhenſibile, & ineffabile. Tunc certe cum excedat omnem ſenſum, omnem intellectum, & omne nomen, & omne nominabile, nec dicitur unus, nec trinus, nec bonus, nec ſapiens, nec pater, nec filius, nec ſpiritusſanctus, & ita de omnibus quę dici aut cogitari poſſunt, ut Dionyſius Ariopagita hoc aſtruit, quoniam omnia talia nomina excellit & antecedit in infinitum. Sic manet abſconditus ab oculis omnium ſapientum, & nulli creaturæ, ſed ſibi tantum cognitus. Et hoc tantum de ipſo cognoſcimus, quod ipſe eſt ipſa infinitas, excedens omnem creatum intellectum infinite. Eo modo, cum de ipſo nihil propriè dici & affirmari poſsit, quod non excedat: in ſilentio tantum admiramur & contemplamur, & colimus. De illo intermino & infinito Deo loquitur Alchoran 29. Cap. dicens: „ Sicq́ terminum ſcilicet mundi huius, ſeu diem iudicij nullatenus mendacem expectans, illum ſolum Deum conſideret, cuius nullus eſt terminus, præter quem non eſt alius Deus. Et in Capite 64: Omnis quidem res mundana terminatur, ſola uero Dei maximi largiſsimiq́ue facies eſt interminabilis. An negat hoc aliquis? uniuerſis creaturis cœlorum & terræ noua contingunt.

Deorum pluralitatem damnari etiã euangelio.

Dionyſius Areopagita.

DE THEOLOGIA AFFIRMATIVA, *ſecundum quam Deus eſt trinus & unus.*

Cap. II.

ALio modo aduertimus mundum iſtum uiſibilem, cum aliter eſſe poſſit quàm nunc eſt, non eſſe à ſeipſo: nam fuiſſet antequàm eſſet. & cum aliter poſſet eſſe, puta aut maior aut minor, uel alio modo: cum magnitudo ſua ſit terminata & finita, cui non repugnat quod maior ſit aut minor, utiq́ ab aliquo principio ſeniori ipſo id eſt quod eſt, quod ipſum ſic fecit, & non aliter. Illud autem principium cum non neceſsitaretur ab alio, quia principium ante quod non eſt aliud principium, liberum fuit & eſt creare & non creare, quemadmodum intellectualis natura libera in ſuis operationibus. Sicut autem intellectus quando operatur, neceſſariò in mente ſeu in compræhenſione habet id quod operatur, aliter neſciret quid operaretur, & non eſſet intellectus: ſic habet etiam neceſſariò in ſcientia ſeu arte, id quod operatur. Si enim arte operandi careret quomodo operaretur? habet denuò neceſſariò id quod operatur in uoluntate, cum nolens nihil faciat nobilis intellectus. Experimur in nobis qui intellectualiter operamur, illa ſic eſſe neceſſaria. Quomodo enim pictor per intellectum pingeret, niſi in mente haberet quod pingeret? Et quomodo poſſet pingere id quod in mente habet, ſi ſcientia pingendi careret? Et quomodo perficeret, quando nollet? Vnde uidemus uoluntatem non eſſe artem, nec mentem, nec artẽ mentẽ. Non eñ eius quod uolo, ſemper artẽ habeo: nec eius quod in mente habeo, ſcientiam ſeu artem habeo. Et licet ſciẽtiam pingendi habeam, tamen Mahumet depingere nequeo, cum ipſum mente non teneam. Vnde

Mundi creati principium.

Intellectus operatio qualis.

men

mens, scientia, & uoluntas sint eiusdem intellectualis substantiæ & naturæ, ac etiam ex mente generetur ars & scientia (carens enim mente caret arte, & carens mente & arte, caret libera uoluntate & electione) procedit igitur libera uoluntas à mente & scientia seu arte, & hoc primo notabis. Consequenter aduerte, quomodo id quod est in mente operantis intellectus, est etiam in arte & in uoluntate: & non est aliud in mente, aliud in arte, & aliud in uoluntate: aliter non esset una perfecta operatio. Id uero quod in mente, est mens (ibi enim compræhensum & compræhensio, seu mentionatum & mens, idem sunt) sic id quod in scientia est, scientia est. Scitum enim, ibi scientia est, atque id quod in uoluntate est, uoluntas est. Ibi enim uolitum, uoluntas est. Patet igitur non aliud esse mentem, & aliud scientiam, & aliud uoluntatem, sed idem essentialiter, licet non conuertibiliter. sic scilicet, quod mens licet non sit scientia seu uoluntas, non tamen est aliud mens quàm ars & uoluntas. Exigit igitur nobilitas intellectualis naturæ, quæ libera est, mentem non esse scientiam de se genitam. Quia cum sit ab ipsa mente genita, non est mens seu pater generans. Sic exigit mentem & scientiam à mente genitam non esse uoluntatem ab ipsa & arte procedentem. Procedens enim, non est illa à quibus procedit. Hæc ideò, ut libere & perfecte posset intellectuales producere operationes. Hæc agricola seminator grani, bene capit. Oportet enim ipsum in sua compræhensione habere semen grani, & in sua scientia artem seminandi granum, & in uoluntate uoluntatem granū seminandi. Seminare enim, est opus intellectus, & hæc sic se habent.

Voluntas libera à mente & scientia procedit.

Mens.
Scientia.
Voluntas.

QVOMODO EX OPERATIONE INTELLEctualis naturæ, uidemus diuinam. Cap. III.

AT quoniam intellectualis natura hoc, & hanc nobilitatem non habet nisi à creatore suo (nam operatur in similitudine creatoris sui) sicut creando ueras res producit, ita intellectus imago eius, operando producit similitudines uerarum rerum. Creare enim, est essentiare: & intelligere, est assimilare. Quare creator omnium cum intelligat id quod creat, & sciat seu artem habeat, & uelit: tunc unus creator omnium ad hoc quod nobilissimus & perfectissimus atq; liberrimus sit, creator ueraciter trinus est. Cuius similitudo, in nostro intellectu uno in essentia, & trino in operatione, præmittitur. Diuinam igitur mentem, in qua omnia quæ creari possunt, æternaliter consistunt, Christiani patrem & creatorem appellant. Artem uero eius omnipotentiæ, seu sapientiam, siue scientiam, eius filiū uocant, per quem omnia facit. Voluntatem uero sine qua nihil esse potest, cum à patre & filio scilicet mente & arte procedat, spiritum sanctum confitentur, qui omnia ad effectum producit. Sunt autem indiuisa trinitatis illius opera, quia est una omnium operatio & creatio. In creatione igitur ex similitudine operationis intellectualis unius creatoris uidemus trinitatem, ob quam trinitatem Moyses Deum creatorem pluraliter in principio Genesis per Elohim, & uerbū (Faciamus hominem) expresit. licet alibi diceret, Ego Deus zelotes. Sic & in Alchoran ait Deus: Nos, homines ex humore fragili creauimus. Et alibi: Cœlum quidem, & omnia cœlestia pro uelle nostro creauimus. Licet alibi dicat: Dic meæ genti, ego sum Deus misericors. Et quemadmodum Moyses & Machumet per expressionem pluralitatis in creatione seu operatione Dei noluerunt plures deos fateri, sic Christiani propter trinitatem recedere nolunt ab unitate Dei creatoris.

Creare.
Intelligere.
Pater, creator.
Filius.
Spiritussanctus
Elohim.

QVOMODO DE FOECVNDITATE INTELLE-
ctualis, ad fœcunditatem diuinæ naturæ eleuemur.

Cap. IIII.

ET ut per sensibilia in fœcunditatem intellectus, & de illa in diuinam te ele-
ues fœcunditatem: attende, dum uides tot pulchras & uarias structuras ci-
uitatum, templorum, castrorum, & ædificiorum, tot uarios pannos, tot picturas
& ornatus, tot linguas, tot scientias & artes, atque libros, tot dulcissimas harmo-
nias, tot delectabiles dictiones, tot ordinatas politias, & alia innumera esse opus
simplicis atque * rini intellectus, inuisibilis & nullo sensu perceptibilis, à quo nec
omnia exiuerunt, & non exiuissent, nisi in eo intellectualiter multo altiori gradu
præexisterent: & mirabilem ualde uides intellectum. tunc ascende ab intellectu
ad creatorem ipsius, & omnium, ut uideas eius diuinam fœcunditatem, quomo-
do intelligentiæ, cœli, stellæ, sol, luna, elementa, et omnia quæ sunt, uiuunt, & intel
ligunt, sunt opus simplicissimi atque fœcundissimi creatoris: & quod creatio est
ostensio eorum quæ semper & æternaliter in mente ipsius fuerunt ipse, & in ar-
te seu sapientia semper & æternaliter fuerunt idem ipse, & in bene placito uolun
tatis suæ æternaliter fuerunt idem ipse deus benedictus. qui diuitias gloriæ suæ
ex mera bonitate sua ostendit, sicut diues intellectus ad ostensionem gloriæ suæ
se in operibus suis ostendit & communicat. & ea quæ intra se habet intellectua-
liter, quanto præcisius potest, sensibiliter nititur explicare, ut sic iuxta naturam
boni se diffundat; & participabilem faciat. & uidebis deum simplicissimũ, inena
biliter diuitem & pulchrum, atque plenum omni fœlicitate uitæ gloriosæ. de e-
ius diuitijs, ipse tot lucidas intelligentias formis plenas, tot splendidas stellas, tot
uiua animalia, tot dulcissimos odores, & sapores, atque pulcherrimos flores, & cæ
tera innumerabilia produxit & ostendit.

Dei creatoris simplicitas.

MANDVCTIO EX IIS QVAE IN MVNDO
sunt, ut uideatur Deus trinus.

CAP. V.

ET quia Mahumet in eo quod deum credit creatorem omnium, etiam de eo
asserit necessario quæ de eius trinitate Christiani confitentur: ideò ut ad
diuinam fœcunditatem partum, & amorem omnis Arabs possit quantum suf-
ficit fidei, pertingere: iterum dicimus, mundum istum sine fœcunditate, prole, &
amore non posse perseuerare & subsistere, certissimum esse. Nam his sub-
latis, mundum deficere oportet, & fœcunditate, partu, & amore unus est
mundus: unius igitur mundi sunt fœcunditas, partus, & amor. Nec fœcunditas
est alius mundus, & partus alius, & amor alius: sed sunt unus & idem mun-
dus. & sic hæc sunt unius mundi, ut nihil mundi sit sine illis. Participatur
enim fœcunditas mundi, & partus, & amor, in angelis angelice, in homini-
bus humanè, in brutis brutaliter, in uegetatiuis uegetaliter, in mineris mi-
neraliter, in cœlis cœlice, in sole solariter, in luna lunariter, in stellis stella-
riter, in entibus entice, in elementis elementariter, in uiuis uitaliter, in in-
tellectualibus intellectualiter, & ita de singulis suo modo. Et unde habet
mundus illa ut sit necessariò ita trinus, sicut unus, nisi à creatore? Si igitur sine
hac trinitate mundus naturam non haberet, nec naturalem perfectionem, nec be-
nedictionem à Deo possideret, quæ in unitate essentiæ sic triniter lucet, quomo-
do dicemus creatorem, ista perfectione naturali carere, quam omnibus tri-
buit, ut sint meliori modo quo esse possunt? Sicut igitur creatum est, unitri-
num: ita & creator, cum creatum à se nihil sit, & omne id quod est in hoc sub-

Mundum sine fœcunditate, prole, & amore non subsistere.

Mundus unus & trinus.

sist

sistat, quod est imago & similitudo creatoris. Trinitas igitur quæ in creatura uidetur, est à trinitate increata tanquàm imago ab exemplari, & causatum à causa. Est igitur unitrinus Deus, qui creauit unitrinum mundum ad sui imaginem & similitudinem. In diuina igitur natura, est fœcunditas, proles, & amor. Fœcunditas, Deus est, qui & origo & pater: proles autem ipsius fœcunditatis, filius: amor, nexus utriusque.

Deus unitrinus, quemadmodum & mundus ab eo creatus.

MANVDVCTIO DE INTELLECTVALI Trinitate ad diuinam. Cap. VI.

ET ut in creatura magis deo simili, imaginē illius uideamus, ad naturam intellectualem inspiciamus. In ipsa enim natura intellectuali speculatiua, quāta sit fœcunditas, proles, & amor, ostendunt nobis libri innumerabiles contemplatiuorum. Quot theoremata circa ueritatem generauit intellectualis fœcunditas? quot delectationes processerunt ab illis, & suauitates spirituales: quæ fecerunt illos pro nihilo habere gaudia huius mundi. Sic de intellectu practico dicendum, ut suprà tetigimus. In illa enim natura intellectuali est fœcunditas, quæ de se generat uerbum, seu conceptum intellectualem: & ab ipsis procedit amplexus, seu uoluntas. Quando enim mens, uerbum, seu noticiam generat, statim procedit amplexus, seu uoluntas. sicut enim id quod non scitur, non amatur: ita non potest non procedere à mente & noticia uoluntas. Scientia enim est de numero bonorum honorabilium: bonum autem est quod appetitur. omnia enim bonum appetunt. Ita patet, quo exemplo duci poterimus ad diuinam trinitatem. Deus enim non potest dici ignorans seipsum: si autem se intelligit, de se conceptū seu uerbum suipsius generat. nec est idem, generans uerbum & genitum, seu concipiens & conceptum. nec aliud in essentia diuina, cum Deus suipsius conceptum talem generet, quod non possit esse perfectior. Erit igitur æqualis æqualitate substantiali, quæ est perfectior accidentali: quare nequaquàm alterius naturæ seu essentiæ. sic nec amor ab ipsis procedens, potest dici ea à quibus procedit: nec potest dici aliud, cum sit perfectissimus ante omnem alteritatem: quare consubstantialis illis, à quibus procedit. & hoc intenditur.

Naturæ fœcunditas, proles, amor.

Voluntas à mēte & noticia.

MANVDVCTIO EIVSDEM PER AMOREM. Cap. VII.

ADhuc ut ratione utentes, uideant nos qui trinitatem credimus, rationabiliter moueri, alio exemplo ad idem procedamus. Nemo est qui non uideat, amorem omnino necessarium ad hoc quod mundus subsistat: quoniam eo sublato, penitus nihil subsistere potest. In naturis intellectualibus & uitalibus amorē reperiri, sicut & in omni quod subsistit, suo modo certum est. Priuabimusné deū amore, qui est creator & dator omnis amoris? Si igitur Deū dicimus amorem habere, utique id est quod habet. Deus igitur, essentialis charitas, seu amor est. Quoniam autem amor unit, amor perfectissimus qui maior esse nequit, neque minor, cum sit substantialis, maxime unit. Video igitur in essentia ipsius amoris unientis, unitatem. quomodo enim esset unus uniens amor, sine unitate? Video etiā æqualitatē in ipso. Nam amor gignit sui ipsius æqualitatem, scilicet amorem, uti dicitur: Si uis amari, ama. Vnitas igitur generat æqualitatē. Video deinde procedere ex unitate amoris & eius æqualitate, utriusque connexionē, scilicet amorem connectentē unitatem amoris generantis, & æqualitatē amoris geniti. Amor igitur est cōnexio patris, & eius filij, à quibus procedit. Certum est aūt, unitatem esse ante omnem multitudinem: quare æterna est. Aequalitatē ante omnē pluralitatē, quia plura eo ipso quod plura sunt inæqualia. Cadit igitur ab ęqualitate inæquali

Amor ad mundi subsistentiam necessarius.

Vnitas, Aequalitas.

æqualitas: est igitur æqualitas æterna. Sic & nexus æternus, quia ante pluralitatem. Plura enim necessariò sunt ab inuicem diuisa. Diuisio uero cadit à connexione, ante igitur omnem diuisionem est connexio procedens ab unitate & æqualitate eius. Sic patet unitatē, æqualitatē, & connexionē, ante omnē multitudinē, inæqualitatem & diuisionē, æterna esse. & cū non possint esse tria æterna, cum ante omnē multitudinē sit unitas, quā multitudo præsupponit, sicut inæqualitas præsupponit æqualitatē, & diuisio præsupponit connexionē: ideò unitas, æqualitas, & cōnexio nō sunt tria æterna, sed una æternitas. sic non sunt tria: quia si essent tria, essent tria æterna. Non est igitur aliud unitas, aliud æqualitas, aliud utriusq; nexus. quia tunc essent tria: & tria æterna. nec tamen propterea unitas, est æqualitas, aut connexio, cum æqualitas sit genita ab unitate. genitum autem, non est generans: nec nexus, est unitas, aut æqualitas, quia ab ipsis procedit, procedens autem, non est illa à quibus procedit. Patet igitur, quomodo in essentia diuini amoris, unitas amoris, æqualitas amoris, & nexus amoris, non sunt tres amores: quia unus amor, non est aliud ab alio. licet unitas amoris generantis nō sit æqualitas amoris geniti, aut nexus amoris utriusq; ab ipsis procedens.

Connexio.

Amoris diuini tas, æqualitas, nexus, idem.

DECLARATIO SANCTAE TRINITATIS.

Cap. VIII.

NVnc patet, quod qui non attingunt, non aliud non esse idem, & non idem non esse aliud, non possunt capere unitatem, æqualitatem, & nexum esse idem in essentia, & non inter se idem. ideò trinitatem in deitate non capiunt, sed in tribus dijs. CHRISTVS autem nos docuit, Deum patrem uiuificare, & filium eius uiuificare, & etiam spiritum procedentem ab utroq; uiuificare: ut in euangelio eius per Ioannem apostolum descripto legitur. Non sunt tamen propterea nec tres uiuificatores, nec tres dij uiuificantes: licet pater non sit filius, nec spiritussanctus ab illo & filio procedens. Palàm est, illos qui hęc nō capiunt, nō habere conceptum perfectiorem de Deo perfectissimo: sed sibi fingere Deum quendam nequaquam ultima felicitate felicem, innaturalem, sterilem & infœcundū, carentem dulcedine paternalis & filialis atq; utriusque amoris & gaudij, atque perfectione fœcunditatis. non attendentes Deum per Esaiam dixisse: Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam: dicit dominus. Si ego, qui cæteris generationem tribuo, sterilis ero: dicit dominus Deus tuus. Neq; possunt Arabes hunc Esaiam prophetam respuere, cum in Alchoran nullus prophetarum respuitur, sed omnes acceptantur.

Dei perfectio.

AENIGMA, LICET REMOTVM, benedictæ Trinitatis. Cap. IX.

OPortet in istis ad ænigma recurrere, quousq; habeamus intellectum exercitatum. Vidi aquam magnam inter rotundas ripas sine alterius aquæ influxu & effluxu semper eiusdem quantitatis, habentem in circuitu fœcundas arbores, segetes, & prata: & rustici propè habitantes non sufficiebant laudare aquam quā nullam putabant dari meliorem. Admirabar quomodo non diminueretur & exiccaretur, cum non uiderem riuulum in ipsam fluentem, & cur non putresceret, quia stagnalis apparuit. Accessi propius, & subtiliori consideratione habita, comperi in medio fontem apparere, & hoc, ex flumine, qui effluí de centro uidebatur, sic esse iudicaui, & dixi: Hæc forte est ratio, cur hæc aqua nunquàm minuitur, quamuis arboribus & seminibus atq; herbis præstet, unde uegetentur: quia uiuus fons non sinit ipsam imminui, & quamuis sit stagnalis inter ripas, tamen continue innouat seipsam, quia procedit ex fonte & fluuio fontis.

Non igitur putrescit, nec corrumpitur, quia non antiquatur, sed semper ex fœcunditate fontali innouatur. Vnde uidi ipsam aquam, esse fontem, fluuium & stagnum, & hoc æqualiter: quia non magis fuit fons, quàm fluuius, & stagnum. & in stagno fluuium & fontem, nec tamen fons fuit fluuius uel stagnũ, nec fluuius fons uel stagnum, nec stagnum fons uel fluuius. Nec hæc uidi, nisi intellectualiter considerans fontem de se generare fluuium. Ideò fons & fluuius, differunt ut generans & genitum, siue ut pater & filius. Nec stagnum, potest esse fluuius, uel fons, à quibus procedit. & dixi: fons, unitas: fluuius, æqualitas: nexus utriusq;, stagnum. Conclusi igitur: quoniam si ad æternitatem dimisso ænigmate ascendero, ipsam ueriori modo comperio trinam & unam, quàm hanc uisibilem aquã. & facilius, superius dicta, de generatione & processione æterna, indubia fide credidi. Dixi etiam in Alchoran scribi: ex aqua omnia uiuentia esse. Igitur si aqua ista dat uitam uegetatiuam omnibus circumstantibus arboribus & seminibus & herbis, sine sui diminutione: quanto magis creator aquæ huius, omnibus creaturis dat omnia sine sui diminutione? aquam in aqua uidi fontem, fluuium, & stagnum: transsumo ad absolutam essentiam, de qua omnia quæ sunt, id quod sunt, recipiunt, tam illa quæ sunt, quàm quæ sunt & uiuunt, & quæ sunt uiuunt, & intelligunt.

Aqua eadem fons, fluuius, et stagnum.

Aeternitas trina & una.

ITERVM EX TRIBVS PERSONIS MANVductio. Cap. X.

ADhuc attende. Non ita dicimus esse plures humanitates, sicut plures homines: sic non est idem humanitas, et homo, sed idem est deitas et deus, propter simplicissimã essentiã diuinã. Vnde sicut nõ sunt plures deitates, ita nec plures dij. & non sunt nisi tres personæ in humanitate, scilicet ego, tu, ille. Vnde ueraciter dico, Ego sum homo, tu es homo, ille est homo. & sunt tres illæ personæ eiusdem humanitatis. Vnde igitur haberent hoc illæ personæ, nisi creator Deus esset similiter trinus in personis, & unus in essentia? Potest igitur Deus ueraciter dicere: Ego sum Deus, tu es Deus, ille est Deus eiusdem deitatis. & non sunt tres personæ, tres dij: quia non sunt tres deitates, sed sunt unus Deus, quia una deitas, quæ Deus. Certum est etiam, tres personas in unitate, non esse unitatem seu singularitatem: & tres personas in numero, non esse nisi numerum & pluralitatem. nos autem dicimus tres esse diuinas personas in unitate, non in numero: & tres humanas personas in numero dicimus, ideò plures homines.

Deus & deitas idem.

Deitas una, ut Deus unus.

NECESSE EST ARABES FATERI TRINItatem. Cap. XI.

QVod autem Arabes oporteat hanc Trinitatem in diuinis fateri, patet. Nam nisi fateantur, cum credant Alchoran esse librum ueritatis, conuincuntur deo dare participem. Scribitur enim in Alchoran, quomodo Deus dixit Mahumet: Tibi quidem, qui legem & librum ignorabas, nostrum spiritum mittentes lucem præbuimus. Et alibi: Cum hoc tibi diuinitus misso, spiritus benedictus penitus iustus cor tuum penetrauit, ut cum eo castiges Arabice. Iterum alibi de CHRISTO dicit: IESVS Mariæ filius, Deiq; nuncius, suusq; spiritus & uerbum Mariæ cœlitus missum existit. Iterum alibi: Ipse namq; Deus, & suus spiritus benedictus, hunc Alchoran librum ueracissimum composuerunt. Consimilia in multis alijs locis Alchoran habet. Vnde cum spiritus Dei benedictus non possit dici creatura, & missus spiritus nõ sit à seipsõ missus, ideò nisi dicas ipsum esse tertiam personã in diuinis, & à patre & filio missam (quia dicit in plurali mittentes) necesse erit quod ponas plures deos, scilicet mittentes & missum. Iterũ uerbũ dei cœlitus missum, est IESVS Mariæ filius. & non potest uerbũ dei

Trinitatis aßertio etiam in Alcorano.

esse creatura, quia uerbo domini omnia sunt creata. Verbum igitur Dei, Deus est. Si igitur est Deus, & non est secunda persona quæ filius dicitur, scilicet uerbi patris, erit necesse, quod ponas plures deos, & uerbum Dei particeps Deo. Vide quando uis hoc negare, quod uerbum Dei non sit filius dei eiusdem naturæ cum patre, ne uidearis deo dare participem, tunc tu das deo participem. Et hoc etiam probatur ex illa autoritate: Deus & spiritus eius librum composuerunt. Si Deus & spiritus non sunt duo dij, sequitur quod spiritus sit persona in diuinis. Oportet igitur Arabes de necessitate fateri trinitatem: aliàs sunt incredibili, dantes Deo participem. Adhuc sic: Euangelium fatemini librum lucidissimum & ueracissimum, in illo continetur unum esse Deum patrem & filium & spiritumsanctum, nihil igitur in contrarium allegari potest per uos, quando hoc uobis ex euangelio ostenditur, cum non sit minoris autoritatis euangelium quam Alchoran, ut Alchoran tradit. Quod autem in euangelio reperiatur, certum it. Legitur enim in ipso, CHRISTVM dixisse: Vnus est bonus Deus. Item: Sic deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Item: Paracletus autem spiritussanctus, quem mittet pater. Alibi: Spiritum ueritatis, qui à patre procedit. Et iterum CHRISTVS mandat: Baptizantes in nomine patris, & filij, & spiritussancti. Ex quibus & alijs euangelij locis clare colligitur, unum esse Deum patrem, & filium, & spiritumsanctum. Et hæc de sancta trinitate dicta sint.

Euangelij autoritas, Alcorani testimonio.

CHRISTVM VERACITER FVISSE *mortuum & crucifixum.* Cap. XII.

RESTANT non paruæ discordantiæ Alchoran ab euangelio elucidandæ. Scribitur enim in Alchoran, Cap. XI. CHRISTVM non fuisse mortuum, sed alium quendam CHRISTO similem Iudæos suspendisse, sed CHRISTVM nullatenus interfecisse, quia Deus incompræhensibilis & sapiens eum ad se transmigrare fecit, in quem uiri legum ueraciter ante mortem credent, & eorum seculo futuro testis astabit ille. Hæc ibi. Sed euangelium & cunctæ scripturæ alborum seu discipulorum atque historiæ temporum, concorditer affirmant, non solum CHRISTVM mortuum, sed etiam secundum scripturas prophetarum de Messia taliter, ut prædictum, reperitur mortuum esse. Et quia secundum libri sequaces, Alchoran non debet intelligi quasi sibi contradicat: & cum euangelium & prophetas approbet, ideò intellectus quærendus, quid in his prædictis intelligi uelit. Et primo eliciamus conformia euangelio, in quo scribitur demum CHRISTVM unum pastorem, et uniuersum hunc mundum unum eius ouile futurum. Conformiter asserit Alchoran, omnes uiros legum tam ueteris testamēti quam noui, atque legis Arabum, in ipsum ante diem iudicij ueraciter credituros. Totum autem studium Alchoran, est persuadere, in solum Deum credendum. Et quia hic asserit, quod omnes uiri legum ueraciter in CHRISTVM credent: utique CHRISTVM à diuinitate non separat, nec alienum facit, sed diuinæ naturæ ipsum esse tacite affirmat. Sic aiebat CHRISTVS in euangelio: Qui in eum crederent, in deum patrem crederent qui eum misit. Secundo asserit euangelium & Alchoran, extremi iudicij eundem iudicem & testem. Hunc autem iudicem euangelium dicit CHRISTVM esse. Hoc & Alchoran hic tacite approbat, cum dicat CHRISTVM testem illorum sibi fidelium in futuro seculo. Per consequens fatetur CHRISTVM etiam, & iudicem, sicut & euangelium. Non erit autem iudex secundum Alchoran, nisi Deus creator. Erit igitur CHRISTVS homo, qui iudex etiam deus. Dicit autem Alchoran Cap. 48. Tu Deus omnium conditor, cum prophetis interfectis accedens, omnia cum ueritate iudicabis. Attende si deus iudicabit cum interfectis prophetis, & CHRISTVS est super omnes, qui deest

Christum non esse mortuum affirmat Alcoran.

Alcorani scopus.

Christus iudex & testis in extremo iudicio futurus.

deerit in iudicio: etiam secundum Alchoran (ut patet ex præmissis) erit & ipse de interfectis prophetis primus, & supremus, & ipsa ueritas, et demum uerbum uerax, per quod omnia iudicabuntur secundum allegatum locum Alchoran. Vnde recte ait euangelium: Deum patrem omne iudicium dedisse filio suo, quia & filius hominis est. Per formam enim humanam iudicat homines sibi similes filios dei esse, sicut ipse est, & ita erunt filij immortalis uitæ, & dissimiles, filios æternæ mortis existere. Vnde patet secundum piã interpretationẽ Alchoran, hæc secreta non nisi sapientibus uoluisse reuelare. Ideò ait, illũ nihil secretorum subticere, & solis sapientibus facilem esse Alchoran, alijs autem difficilem. Non erant enim rudes Arabes, quos ait Alchoran omniũ incredulorũ pessimos, aperte de secretis in illo principio informandi. Quod si Machumet ipsis simpliciter euangeliũ prędicasset, & non dedisset propriam legem, accessissent ad legẽ Christianã, quã penè sexcentis annis refutarunt. Prædicauit igitur ipsis, quomodo essent Ismaëlitæ, & ab Abraham ortum habuissent: quodq; tam Iudæi q̃ Christiani illũ uirũ ut prophetã laudarent, & eius fidem approbarent, per quam à deo maxima esset hic & in alio seculo assecutus. & cum hoc facerent gentiles, qui sequendo Abrahã eiectis idolis, aliquam aut Moysi aut CHRISTI legem fouerent: à fortiori ipsi, qui ex Abrahã nati essent, facere deberẽt. Quodq; deus ipsum Mahumet in suũ nuncium ad eos elegisset, & præciperet eis, Abrahæ fidem & legem acceptare, uiri scilicet optimi & fidelis, nec Iudæi, nec Christiani, quos antecessisset, qui eiectis idolis, se ad uniuersorum creatorem conuertit, ipsumq; adorauit, eiq; obediuit. similiter & posteri eius Isaac, Iacob, & duodecim tribus Israël. Hoc modo persuasit multipliciter idolorum culturam abijci, quam prius ob euangelium nunquam abijcere curarũt, maxime quia euangelica perfectio eis grauis uisa est, & talis, quod eorum parentes eam acceptare timebant, edocti (ut & Alchoran continet) eos qui Christianitatẽ acceptant, & non seruant mandata, plus omnibus deũ offendere, & grauissime in inferno cruciari. Quare Machumet ipsis secreta euangelij occultabat, credens quod sapientibus in futurũ patescere possent, sicut etiam sanctum euangelium multis mansit in principio obscurum & incognitum, et successiue est magis & magis apertum. & nisi hoc expediuisset, CHRISTVS uulgò non fuisset parabolice locutus.

Alcoran, solis sapientibus facilis.

Arabes.

Machumeti prædicatio qualis.

Abraham.

Euãgelica perfectio grauior uisa Arabibus.

QVOD CRVCIFIXIO SIT CHRISTI exaltatio & glorificatio. Cap. XIII.

NVnc aduertamus, ut mysterium eliciamus mortis CHRISTI: quomodo intelligendum sit, CHRISTVM non fuisse in cruce mortuũ. Primo certum est ipsum concordare cum euangelio, quod CHRISTVS uiuat. Si igitur uiuit, & expectatur ut redeat in mundum, ad conuertendos omnes uiros legum, utique ex hoc constat, Christianos qui eius euangelium acceperunt, non accepturos aliud euangelium ab ipso, cum istud sit perfectum etiam secundum Alchoran. Alij igitur si libros sequuntur euangelij contrarios, aut discordantes, utiq; necesse erit illos proijcere, & euangelium amplecti. Non sunt igitur illi in uia recta, sed tunc primum erunt. Absurdum est igitur ualde, Arabes persequi euangelij obseruatores: ex eo capite, quia eorum Alchoran, secundum ipsorum intellectum non concordat. Faciunt enim contra Alchoran, in eo quod persequuntur credentes, & in ipsis euangelium, in Alchoran approbatum. Dicunt fortè: Christiani in eo non sunt Christiani, sed blasphemi, quod credunt CHRISTVM dei uerbum, per perfidissimos Iudæos in cruce suspensum. Respondent Christiani: Alchoran post mortem CHRISTI quasi sexcentis annis compositus, approbat euangelium tempore mortis CHRISTI scriptum, & prophetas qui ante mortem

Euangelium ab Alcorano approbatum.

tem CHRISTI prophetarunt, CHRISTVM tunc uenturum quando uenit, ita a-
cturum sicut fecit, ita moriturum sicut mortuus est. Et attendendum, quomodo
Gabriel angelus Danieli reuelauit, post 62. hebdomadas CHRISTVM occidi de-
bere, ut legitur Danielis 9. Cap. quemadmodũ & factum fuit. Ille enim Gabriel
angelus hæc reuelauit prophetæ, quem ponit Mahumet, sibi Alchoran intimas-
se. Quomodo igitur hoc stabit, quod Gabriel iussu Dei mortem CHRISTI pro-
phetæ prædixerit, & + eidem lapso tempore illo prius per ipsum prædicto, dicat,
ipsum non fuisse mortuum, deum & se mendaces faciens? Adhuc cõsidera, quo-
modo CHRISTVS ante mortem sic se in cruce moriturum suis discipulis prædi-
xit. Ita concorditer dicunt historiæ illius temporis: & sic tenuerunt omnes tam
Christiani, quàm Iudæi & gentiles, ante Mahumet quasi sexcentis annis. Vnde
debet argumentum sumi, quod si Alchoran hoc negat, utiq; euangelio est potius
standum, cum nullam rationem assignet. Dicunt autem quidam compositori
Alchoran uisum fuisse, hoc esse blasphemum, & de tanto propheta credi non de-
bere, quasi non dicat ad eius honorem. Sed si hoc sic putauit, utiq; mysteria cru-
cis CHRISTI ignorauit. Crucifixio enim CHRISTI, est ipsius CHRISTI exalta-
tio, & glorificatio, Christianorũ iustificatio et uita, et omniũ hominũ resurrectio.
Multi fuerũt reges & principes, qui Christianos deridebant & persequebantur eo
quod crucifixum colerent, uti Egeas in Achaia Andream primum CHRISTI
discipulum: cui apostolus respondebat, hanc derisionem euenire ob ignorantiã
mysteriorum mortis CHRISTI in cruce, quæ per gentiles capi non poterant. Et
Paulus apostolus, dum de cruce CHRISTI prædicaret, licet Iudæis esset scanda-
lum, & sapientes mundi Græci hoc stulticiam reputarent: tamen nõ tacuit, quo-
usq; redemptionis mysteria Christianis aperiret. Certum est igitur, quod Alco-
ran illis Arabibus, si sine mysteriorum apertione CHRISTVM crucifixum aper-
te asseruisset, CHRISTVM in eorum mentibus non magnificasset. Voluit igitur
secundum piam interpretationem, occultare ipsis uilem mortem, & quod adhuc
uiueret & uenturus esset affirmare. Quoniam eius resurrectionem à morte, per
potestatem quam habuit animam suam ponendi & iterum assumendi (ut in e-
uangelio fatetur) non potuisset persuadere, nisi ipsum non solum hominem, sed
& Deum ostendisset: quod unitati Dei, quam prædicabat, aduersari putabat.
Nec conueniebat fidei suæ asserere, ipsum, iam à morte resurrexisse, ut statim li-
cetur. Ideò sic forte locutus est. Dicit tamẽ hæc taliter, quod sapientes elicere pos-
sunt, euangelium uerissimum esse ut putabat.

Christi mors Danieli prædicta.

idem

Mysterium crucis Christi.

QVOMODO DEVS ANIMAM CHRISTI AD *se reduxit, ipsum transmigrare fecit & assumpsit.*

Cap. XIIII.

ALchoran recitat, quod cum increduli fraudulenter cũ CHRISTO agerent,
scilicet studentes ipsum per mortem extinguere, delusi sunt. Quem cre-
» ator taliter affatus est: Ego tuam ad me reducens animam, & exaltans, ab incre-
dulis te liberaui. Post hoc alibi dicit, quomodo Deus ipsum CHRISTVM ad se
transmigrare fecit. Iterum alibi dicit, CHRISTVM per Deum ad se assumptum.
Hæc omnia ordinate Christiani sic esse affirmant. Nam euangelio teste, dum cla-
maret uoce magna in cruce ad patrem, ut quid eum dereliquisset, & subiunge-
ret, quod in manus suas commendaret spiritum suum, quem sic clamãdo emisit,
tunc hoc uerificatum est, quod deus animam eius ad se reduxit. Idem enim est a-
nima & spiritus. Sed per resurrectionem, uerificata est transmigratio. Iuit enim
per mortem ad uitam immortalem. Sic eum deus ad ipsum, qui solum habet
immortalitatem, transmigrare fecit: & hanc transmigrationẽ Christiani pascha
nominant.

Christus Alcorani testimonio ad Deum receptus.

Pascha.

nominant. De quo etiam Alchorã meminit. Vltimò in ascensione CHRISTI ad patrem assumptio uerificata existit. Negat autem Mahumet, Iudæos eum peremisse: sed dicit, alium illi similem ipsos suspendisse, nullam faciens unquàm de cruce mentionem. Aduerte Mahumet sic forte argumentari uelle: CHRISTVS uiuit, ergo per Iudæos non est peremptus. Si enim peremptus fuisset, quomodo uiueret, nisi resurrexisset? Resurrectio autem mortuorum nondum aduenit, sed uentura est dies in qua omnes resurgent & redibunt. Ante illum diem omnia quæ uitam habent, siue angeli, siue homines, siue alia animalia, extingui necesse est: ut omnium resurrectio & reditio fiat. CHRISTVS igitur qui uiuit, quod certum est, nunquàm fuit peremptus. morietur tamen tandem, et in die resurrectionis resurget. Hæc est Mahumet persuasio, quæ in Alcoran licet sparsim, continetur. Tamen Cap. 48. dicit: Primo quidem buccinæ sonitu morti succumbunt omnia, nisi quæ Dei dextera protexerit. Secundo sonante, reuiuiscunt. Et hæc nota propter sequentia. Et aduerte, quod Mahumet tenet solum Deum resuscitatorem mortuorum, & quod resuscitati & resuscitandi non debent censeri resurrexisse à mortuis. Ideò oportet illos denuò mori ante diem resurrectionis. Deinde considera, inter diem mortis & diem resurrectionis secundum ipsum nullum sensibile tempus currere. Ita quod Abel filius Adæ primus mortuus, quando resurget, non iudicabit se diutius fuisse mortuum, quàm ille qui statim ante diem resurrectionis morietur. Dicit enim Cap. 55. in fine: Die namq; iudicij, qua patebit singulis mandatum nostrum, accedent singuli quasi non morati, nisi per diei horam unam. Sic dicit etiam Cap. 29. & in alijs locis sæpissime. Ob hoc de illo medio tempore post mortem, & ante resurrectionem non facit æstimationem, licet dicat, illos qui propter deum mori uidentur, non mori. Sic etiam in Alcoran scribitur. Obsequio dei peremptos nemo mortuos existimet, sed illos potissimũ uiuos & sanos. & alibi: Obsequio diuino, deiq; dilectione mortem subeuntibus, diuina pietas gaudia præbens, superuenit. Et iterum: In uijs dei morientes, nequaquàm mortui dicendi sunt. Illi nanq; de bono dei dilectioneq; gaudentes, apud Deum uiuunt: expectantes post se relictos, nihilq; timentes. Vnde licet dicat, omnis anima mortem gustabit, tamen cum euangelium dicat, non debere timeri eos qui cum corpus occiderint, non habeant quid amplius faciant, quia animam occidere non possunt, sed eum qui etiam ultra hoc potest animam mittere in gehennam. Ideò secutus est euangelium & libros sapientiæ, quomodo iusti, licet oculis insipientium uideantur mortui, sunt tamen uiui & in pace. Et nihilominus animas talium demum mortem gustaturas affirmat, ut resurgant in generali resurrectione, quam appellat diem ueritatis. Dicit enim sic in Alchoran: Die ueritatis, qua resurgent animæ & angeli. Et in doctrinis ad Abdalla: In die illo mandabit Deus angelo mortis, ut omnem creaturam spiritum habentem interimat, tam angelos omnes, quàm diabolos omnes, quàm homines, aues, pisces, beluas & pecora. Sic enim ait in Alcoran: omnia mortua præter deum. Et subiungit: Quomodo Adriel angelus mortis, demum seipsum interimet. Post sequitur resurrectio, sic dicens: Tunc Raphaël accepta tuba, cuius longitudo quingentorum annorum, stans in Hierusalem, insufflabit tubam, & efflabit omnes animas interim sibi seruatas, quæ euolabunt ad corpora sua. Secundum hanc opinionem certum est, CHRISTVM non esse peremptum à Iudeis, quo ad animam. propter deum enim, ipsum interfecissent: & tales non debent censeri mortui. Vnde id quod Iudæi CHRISTVM suspenderũt, falsum est omnino. Sed id quod sequitur in Alcoran, Profitentes etiam se suæ cædis auctores, cordibus suis non minimam ambiguitatem inde gerunt, sed eum nullatenus interfecerunt: est bene con-

Christum à Iudæis crucifixum quomodo neget Alcoran

Interuallum inter diem mortis & resurrectionis.

Dies ueritatis.

ne considerandum. Videtur enim, quod ex his uerbis non negetur, quin Iudæi cædis CHRISTI auctores esse possint: licet ipsum non interfecerint. Non negatur igitur, CHRISTUM crucifixum in toto, Alchoran: quam crucifixionem non Iudæi, sed Pilatus facere poterat, modo quo dicit euangelium.

DE RESVRRECTIONE IESV CHRISTI, Cap. XV.

Christi resurrectio asserta in Alcoran.

QVod autem CHRISTVS expers malorum, mortuus, & sua uirtute iterum uiuus accessit, ex Capite uicesimo octauo, medio scilicet, Alchoran uidetur manifeste haberi. ubi CHRISTVS post multa sic scribitur locutus: Deus me uirum non difficilem, sed malorum expertem creauit: & super me est diuina salus in die meæ natiuitatis & mortis, à qua uiuus iterum accedam, hoc est de CHRISTO Mariæ filio uerbum uerax, in quo tamen plurimi dissentiunt. Ecce dicit de die mortis, & non de die generalis resurrectionis, sicut dicit alibi de Ioanne Zachariæ. Vbi dicit, quod diuina salus super ipsum Ioannem die natiuitatis, mortis & resurrectionis. Et ideò intelligo, CHRISTVM ante illum diem mortuum, & iterum uiuum accessisse, modo quo euangelium hoc recitat. Vnde non est uerum, CHRISTVM & omne uiuum mori sonante buccina, aut per Adrielem mortis angelum, ut in doctrinis Mahmet legitur. Ideò pro correctione illius assertionis Capite quadragesimosecundo adijcitur: Omnia morti succumbere, nisi quæ dextera Dei protexerit. etsi aliquis sit illa protectione dignus, utique CHRISTVS erit, quo nullus dignior, imò ipse est illa Dei manus dextera, seu potentia: per quam Deus fecit, facit, atque faciet omnia. Facit ad hoc id quod legitur in Chronica Machumeti & ipsius successorum regum, Mariam matrem IESV post ipsum quinque annis superstitem fuisse, & quinquaginta quatuor annos uixisse. Sed dicite nobis magistri legis Arabum: Si propter Deum interempti non sunt mortui, quia apud Deum uiuunt: utique anima illorum à corpore separata uiuet. debetne anima illorum post hoc die occisionis omnium uiuentium mori? & si dicitis quod sic: Nonne ille Dei amator, in uia Dei ambulans, qui ea die interficitur per angelum mortis, etiam non moritur in anima, sicut si dudum ante fuisset interfectus? Si sic: Non erit igitur ille secundum animam Dei generalis resurrectionis mortuus, quare nec prius interempti propter Deum. Non enim erunt peioris conditionis. Anima igitur omnium talium nunquàm morietur, neque surget: licet homo totus ex anima & corpore, qui mortuus fuit, resurget.

Adriel.

Et quia non est conueniens, dicere animam peccatoris mortuam, & extinctam, à deo resuscitari ad finem, ut ardeat æternaliter in gehenna: ideò CHRISTI doctrina, animam non posse occidi, utique uerissima est. Oportet ergo quod id Alchoran, Omnia mortua præter Deum, intelligatur in comparatione ad Deum: qui solus habitat immortalitatem. A quo omne uiuens in tantum uiuit, inquantum ipse Deus id illi tribuit. Sed Deus tribuit animæ intellectiuæ ut libere uiuat, & iudicetur si errorem ueritati præfert. Non deficiet igitur, cum sit subiectum diuini iudicij. Animalia uero ratione carentia cum non possint iudicari, & ad iudicium ipsa resurgere non sit necesse, in uanum resurgerent. Et quomodo eadem animalia resuscitarentur, anima priore non redeunte in corpus, quæ penitus per mortem fuit extincta, & in nihilum redacta? Sic anima intellectiua cum creetur ex nulla præiacenti materia, si ipsa per mortem in nihilum redigeretur, quomodo eadem resurgeret? Ita nec angeli, nec dæmones resurrectione opus habent: cum sint intellectuali natura

naturæ, & iam iudicati. Neq; opus est ut cuncta non iudicanda ad Deum, à quo sunt, redeant: cum apud ipsum nihil transeat in obliuionem, seu præteritum. Oportet igitur Arabes intelligere talia euangelio dissona, modo quo Christiani euangelio inhærentes. Ideò non sine optima causa Alchoran euangelium sæpe lucidissimum asserens, rectam uiam esse dicebat. Non est igitur asserendum, CHRISTVM iterum moriturum, & demum cum alijs resurrecturum, sed uerè à mortuis resurrexisse.

Euangeliũ esse lucidissimum, uiam rectã, & asserit Alcorã.

MYSTERIVM NATIVITATIS ET mortis CHRISTI. Cap. XVI.

At ut causam mortis CHRISTI in cruce uideamus, præmittendum, Deum omnia in ostensione gloriæ suæ creasse. Nam cum rex incognitus in gloria sua nō posit censeri magis rex quàm non rex, & careat honore & beneficentia, ideò ut uideatur uirtus & gloria sua, ac per hoc magnus cognoscatur, honoretur, & glorificetur, omne suum studium applicat & conuertit. Non autem ostendit gloriam, nisi intelligentibus. Sic Deus creaturas intellectuales, capaces iudicij gloriæ & ueritatis creauit, ut cognoscatur. & propter illas, cuncta inferiora, quoniam propter semetipsum omnia operatus est, ut in Cap. XCIIII. Alchoran dicitur, ipsum esse rerum principium & finem. Homo autem inter illas intellectuales infimum locum tenens, intellectum habet in potentia, indigens alio actu, qui ipsum de potentia in actum ducat. Positus est igitur in paradiso, dotatus innocentia: ut innocens sub obedientia dei uiuens, demum gratia dei ad uisionem gloriæ dei sui transferretur, & ea frueretur. Sed quia homo liber suasu diaboli elegit potius per scientiam ascendere, quàm per innocentiam & obedientiam: recusauit Deo obedire, ut secundum promissa diaboli esset per se sciens bonum & malum. De paradiso perdita innocentia eiectus existit: & qui prius, si stetisset, semper uiuere potuisset, factus est mortalis & ignorans. & propter hoc non fuit posibile, ullo unquàm tēpore ex omni studio suo ipsum ad immortalitatē & uisionem gloriæ dei pertingere, quę ab omni mortali uideri nequit. Nec erat remedium, nisi ille qui ipsum ad hoc creauit, etiam denuò gratiose reformaret. Ad hanc igitur reformationem aptandam, probatus est homo, an lege naturæ, quæ ipsi concreata est, proficere posset. cui postea lex scripta superaddita, hominem erexit ad speranda promissa dei: primo in sensibilibus, deinde in intellectualibus. Et inter omnes prophetas, omnium saluator Messias à deo mittendus, prænunciatus est aliquando uenturus, qui uirtutem dei habens, complete ipsum dei populum reformaret & saluaret. hic tandem diu expectatus, de cœlo summus legatus & dei filius, in forma hominis humilis & pauper & pauperis filius uirginis Mariæ, in hunc mundum ueniens, IESVS CHRISTVS nominatus, cum diuina potestate apparuit, se opere hanc potestatem & dei uirtutem palàm doctrina cœlesti & miraculis diuinis habere ostendens, ut uiderent in ipso deum patrē qui ipsum misit operari; & uerba quæ loquebatur, ueracis Dei esse. Cui Ioannes Zachariæ, testimonium certissimum dedit: & illa quæ apud patrem suum cœlestem uidit, enarrauit. & qui eius uerba receperunt, compererunt ipsum esse Dei uerbum ueracissimum. Dedit igitur ipse Dei filius dilectus, omnibus qui crediderunt eum Dei filium, potestatem filios Dei fieri. Nam in hoc fuit omnis diligentia eius, ut crederetur filius & uerbum dei. tunc enim, firma fide cuncta quæ annunciaret reciperentur, & promissis eius de regno futuro cœli, resurrectione à morte, & æterna uita indubia fides adhiberetur, & eius præcepta seruarentur. Quis enim peccaret, quando ex uerbo dei indubitato sciret, peccatum inferre mortem perpetuā? & quis nō obediret usq; ad mortē, quando nō hæsitaret

Omnia à Deo ad gloriæ suæ declarationem creata.

Hominis lapsus & restitutio.

Christi incarnatio.

sitaret in uerbo dei, sibi pro temporali morte uitam perpetuam à deo optimo re-
muneratore tribuendam? Quomodo enim homo dubitare poterit in promissis,
qui certissima fide eà dei promissa esse credit? Intrauit igitur IESVS in hunc mun-
dum, sine quacunque carnis concupiscentia & uoluntate uiri: morti nequaquam
obnoxius, quæ ob actuale peccatum primorum parentum & originale eorum,
eorundem filiorum ex carnis concupiscentia genitorum cunctos quos permisit
deus inuasit. Erat igitur innocens IESVS, liber à morte: qui nec in peccatis na-
tus est, nec ullum unquàm peccatum fecit. Reuelauit ea de patre cœlesti & eius
regno & gloria, quæ sibi soli nota erant, & nulli alteri: cum nemo patrem un-
quàm uidisset in hoc sensibili mundo, ubi non uideri potest, & se uiam, uitam, &
ueritatem propalauit. Scripturas aperuit, quoniam de ipso erãt: & quod ipse me-
dicus, contra omnes infirmitates corporis & animæ, etiam contra mortem est,
facto & doctrina patefecit. Quodque ipse rex & Messias esset: licet regnum suum
de hoc mundo non esset, atque hunc mundum, & hanc sensibilem uitam pro ni-
hilo habendam, comparatione futuri sæculi & uitæ, uerbo & facto manifestauit.
Et post multa signa & miracula, ut ostenderet hanc uitam propter ueritatem &
regnum immortalis uitæ contemnendam, & deo usque ad mortem etiam crucis
turpissimam obediendum: ipse qui esse potuit immortalis, si uoluisset, mortuus
est. Sic Deum patrem suum, qui ita uoluit, clarificando: & morte sua innocentis-
sima omnibus hominibus ipsum per fidem recipientibus & induentibus, æternã
secum uitam promerendo. Meruit enim consummata mors innocentissimi uni-
geniti filij Dei, quam in humana natura passus est, redemptionem omnium capti-
uorum per satanam, mortis auctorem, in qua CHRISTI morte, quisque fidelis fi-
dem incorporatus, mortuus est, & uitam meruit. In morte igitur crucifixi Mes-
siæ commortui omnes fideles, meruerunt uitam sibi perpetuam in CHRISTO re
tribui. Resurrexit autem die tertia propria uirtute, qui habuit potestatem po-
nendi animam in morte, & iterum sumendi eam in resurrectione. Vnde eius re-
surrectio est, per quam omnes homines resurgunt, qui cum eo eiusdem sunt hu-
manæ naturæ, quæ in ipso est uitæ immortali unita. Resurrexit autem tertia die,
ut facto probaret resurrectionem mortuorum credendam, quam docuit die iu-
dicij expectandam. Ipse est igitur, in cuius morte morimur, & in cuius resurre-
ctione uiuificamur: & per quem accessum habemus ad Deum patrem creato-
rem, ad uidendum ipsum in gloria sua, & cum eo ipsum CHRISTVM IESVM
eius filium semper benedictum. Ex his perquàm breuiter tactis, cõstat mortem
CHRISTI in cruce ignominiosam, maxima habere mysteria, & fuisse tam fideli-
bus necessariam, quàm CHRISTO gloriosam, qui mortuus est, ut clarificaret pa-
trem: & ostenderet, quantus ille est cui Mesias in suo corpore, & turpissima &
dolorosissima morte usque ad omnium terribilium terribilissimum ostendit obe-
diendum: & quanta est illius Dei pietas & remuneratio fidelium, qui omnibus
Christiformibus ob filij sui mortem eis communicatam, cum eodem suo dile-
ctissimo filio regnum uitæ retribuit possidendum. Hæc mors CHRISTI cruci-
fixi, IESVM clarificauit esse diuinæ bonitatis filium. Quoniam non fuisset adeò
pius, misericors, & uoluntarius ad obediendum usque ad mortem inclusiue, nisi
perfectissimus fuisset & deiformis, sic reuelans patrem per testimonium in
sanguine suo, Deum esse supra omnia amandum, & sic ei seruiendum, & e-
ius præcepta implenda, & uitam futuram magnificandam usque ad huius mi-
seræ uitæ contemptum. Ostendit etiam promissa patris sui, & quæ de seipso præ-
dixit impleta: & ueracem esse patrem, seque eius ueritatem: omnemque scientiam
& scripturarum mysteria, atque quantum sit pater de cœlis ab omnibus diligen-
dus,

Christus per se morti nõ obnoxius.

Christi mors.

Resurrectio.

Christus morte sua uel maximè Dei filius declaratus.

dus, patefecit. Hæc sciunt filij lucis, qui CHRISTVM sequuntur: & filij tenebrarum, huius mundi amatores, spiritu CHRISTI carentes, ignorant.

DE FRVCTV MORTIS CHRISTI. Cap. XVII.

Diceret aliquis zelosus Arabs: Si mors CHRISTI clarificat patrem omnium creatorem, utiq; potens & laudabilis est, & de hac re iocundum esset plenius informari. Zelo illius uiri, conabimur pro nostra paruitate aliqua adhuc aperire, ut quisq; sic esse non hæsitet. Nam cum non sit dubium, peccata diuidere inter deum & hominem, ut ait propheta, dicens: Peccata uestra diuiserunt inter uos & deum uestrum. & hinc Dauid propheta imitator dei ait, iniquos odio habui: hoc quidem peccatum potest esse ab ortu, ut sic in peccatis concæptus à matre existat ex immunditia & uoluptate carnis, ut idem propheta se conceptum asserit. Et quoniam omnes sic ex Adam à matre ex uoluntate uiri concepti sunt, & nemo mundus illa munditia quæ est deo grata, Iob dicente: Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Nascimur enim filij iræ cum spiritu concupiscentiæ carnis, qui non est de regno intellectuali cœlorum Dei nostri incorporei, & experimur ex pronitate ad malũ, quam ab adolescentia habemus, nos non moueri spiritu dei bono, & hoc in nobis dei dono experimur. Deus enim sic hominem composuit, ut malo uiso expauescat: ut ait Cap. 79. Alchoran. Quapropter nullus est ex Adam uia concupiscentiæ natus, qui non sit à Deo, uel uitio originis, uel peccati actualis separatus: solo CHRISTO excepto. Qui, attestãte etiam Alchoran, à matre uirgine Maria, quæ nunquàm mala operata est, sine uirili semine seu carnis uoluptate, mundissime natus existit. Et non est natus filius iræ & odij aut abominationis, sed mundissimus: quare Deo inter omnes qui fuerunt & erunt homines, dilectissimus. Hic utiq; nullum unquàm fecit peccatum actuale. Ipse enim est de quo scriptum est: Qui peccatum nõ fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et ita à Deo nunquàm diuisus, seu separatus. Hunc diuina sapientia, in sui unionem assumpsit. Nam sicut sapientia maliuolam animam & corpus subditum peccatis abominatur, sic diligit sanctam animam, & corpus ab omni peccato mundissimum, & sibi perpetuo fœdere desponsat. Ipse est igitur primogenitus similiter, & unigenitus filius regis uirtutum, qui est rex gloriæ. Nam si (Moyse teste) Deus dixit, filius meus primogenitus est Israël: negari non potest, CHRISTVM in Israël, omnium primum qui Messias, atq; ipsum primogenitum Dei in orbem terrarũ missum, qui & simul est unigenitus dei filius, ut ipse CHRISTVS ait: Qui nõ credit in me, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filij dei. Si igitur hunc suũ dilectissimũ primogenitũ et unigenitũ filiũ Deus dedit, ꝓ salute mũdi, utiq; maximè mundũ dilexit. Quod autẽ hoc fecit, attestatur euangeliũ quod dicit: Sic eñ deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Nonne empti sumus precio magno? puta preciosissimo sanguine unigeniti filij eius, ut simus Dei, qui fuimus sub principe tenebrarum. Ait enim Alchoran, quod Adam à Deo præceptum minime operatus, ius mortale subiuit. Vnde totum genus humanũ ob peccatum primi parentis spoliatum innocentia, quæ sola in regno cœlorum locum habet, subditum principi huius mundi æternaliter damnatum, ad priuationem uisionis gloriæ dei, quæ mors est intellectualis naturæ, soluit debitum in morte unigeniti filij dei, qui pro omnibus ipsum ut Messiam & regem intellectualis uitæ recipientibus, mortuus est. Sic omnes in eius morte mortui satisfecerunt, & liberati sunt à seruitute principis mortis. Mors enim unigeniti, qui plus omnibus diligebatur à Deo, preciosissima: abunde ideò satisfecit, quia fuit mors præci-

Peccata diuidere inter Deũ et homines.

Christi natiuitas.

Christus primogenitus pariter & unigenitus Dei filius.

Christi mors pro nobis, eiusq; meritum.

præcidentis dolorem mortis, ut ait propheta, quem omnes morientes ignorant. „ Quare dicit idem: Vere languores nostros ipse portauit. Et dum ad fidelem dei patrem Abrahã respicimus, quantũ ipse meruit, quia filiũ suum unigenitum Isaac ut deo placeret in mortẽ tradere uoluit, statim uidemus quid meruit Messias, seipsum in mortem tradens, ut deo placeret, in redemptione generis humani. Vide ineffabilem laudem dei patris, in eo quod filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Nonne meruit habere innumerabilem multitudinem filiorum & hæredum regni sui cœlestis, quemadmodum Abraam? Et quid meruit IESVS realiter turpissima & dolorosissima morte mortuus, quæ omnes dolores morientium excedit? Certe quia uitam dedit, resurrectionem à mortuis meruit pro se & fratribus suis patri acquisitis: inter quos ipse est ut primogenitus, in multis fratribus principatum tenens. Nec est regnum intellectualium cælorum æstimandum, ut est regnum huius mundi: quod dum plures habent, quilibet minus habet, sed dum idem sine defectu ab innumeris potest uideri & intelligi, ipsum regnum intellectuale ab innumeris intellectibus potest à quolibet in solidũ possideri. Intellectualis est uita resurgentium, ut sciant & delectentur sui uere. Quæ esset remuneratio fidelis pro deo morientis, si maneret in morte, ut si nesciret se uiuere? potius homo optat non esse, quàm sine omni intellectu de. Quare non resurgit homo ad uitam intellectualem, nisi in sapientia, quæ est sapida scientia, ut se sapiat & sciat uiuere. Sapientia autem quæ participatur in omnibus intellectum habentibus, in Messia magisterium habet. Participatione igitur illius magisterij, uiuit omnis in CHRISTO resurgens, quia ipse est resurrectio & uita, quæ appetitur. Iam uidet quisque zelosus, quantum opus reformationis humanæ naturæ excedit opus creationis, & quàm sapienter omnia sunt ordinata. Sapientia autem quæ omnia sapientissime disposuit, tam circa mortem quam resurrectionem CHRISTI, licet nunquàm CHRISTVM dereliquerit, non tamen mortua est, CHRISTO secundum humanitatem per separationem animæ et corporis mortuo, nec est alia sapientia quæ assumpsit IESVM hominem, quàm la sapientia patris dei creatoris per quam cuncta creauit, quam Alchoran, animã Dei nominare uidetur, cum dicat animas hominum participare tantum de anima dei, quantum ipsa sapientia relucet. sed anima CHRISTI plenitudini sapientiæ dei est unita. Ob hoc ait Alchoran, deum propriè animam suam CHRISTO dedisse: & ipsum illam ab utero matris habuisse, certis miraculis exemplificat. Loquebatur enim, ut ait, matri suæ in puncto natiuitatis, ipsam confortando Respondit tunc pro ipsa, illa die cum consanguineis malum de matre suspicantibus. Loquebatur quando uoluit infantibus, sicut senibus: & luto formato, ut homo aut auis fieret. Et ita factum, Mahumet in doctrina sua & in Alchoran asserit. Sic locutus est cæco nato, ut uideret: leprosis, & alijs infirmis, ut sani essent: mortuis, ut uiuerent. Hæc & plura ex euangelio & Alchoran elici possunt: qui liber eum etiam sapientem asserit, dans ei idem nomen quod Deo, quem incompræhensibilem & sapientem sæpissime affirmat. Si igitur fatetur CHRISTVM absolute sapientem, sicut & deum patrem, non erit alia sapientia patris creatoris, & alia CHRISTI. Sed pater creator per suam sapientiam, quæ CHRISTVS est, omnia operatur. Hæc est sapientia immarcessibilis, uitam dans omni intellectuali naturæ, quæ sine sapientia mortua est. Ideò ad illius appræhensionem finis tendit creationis intellectualis naturæ: quam homo, nisi mediatore CHRISTO, in quo humana omnibus hominibus communis natura, sapientiæ supremæ indissolubiliter unita est, attingere potest in sua propria natura humana, CHRISTO & sibi communi. Quare CHRISTVS est magister, habens

Regnum cœlorum ut æstimandum.

Sapientia.

Anima Dei.

Fabulæ ex Apocryphis.

Patris & Christi eadem sapientia.

habens doctrinam & uerbum uitæ intellectus nostri, reuelator omnium quæ in thesauro Dei continentur, ostensor patris, fontis sapientiæ & gloriæ eius. quæ ostensio, est receptio sapientiæ in se intellectualiter, uiuificans æternaliter ipsum, & faciens ipsum similem CHRISTO filio Dei, qui est in gloria Dei patris. Et hoc est esse fœlicem, & regnare perpetue in cœlestibus summo gaudio beatitudinis. & hæc sunt promissa CHRISTI, omnibus ipsum recipientibus firmissima.

Christi præstantia.

DE PARADISO. Cap. XVIII.

DIceret Arabs aliquis: Remota sunt & multum distantia illa quæ de paradiso in Alchoran leguntur, & ea quæ euangelium promittit. Alchoran enim desideriorum omnium complementum credulis et legem seruantibus promittit, describitq; illa desideria quæ cõmuniter appetuntur per uoluptuosos: sed euangelium solum promittit intellectualem fœlicitatem, quę est in uisione intellectuali, & scientia, sapientia, & cognitione. Respondemus, semper nobis apparuisse, tantum inter paradisum Mahumet & CHRISTI interesse, quantum inter sensibilia & intellectualia: aut inter uisibilia, quæ sunt temporalia, & inuisibilia, quæ sunt æterna. Sic & de Alchoran & euangelio pariformiter. Sunt tamen qui allegant pro excusatione compositoris Alchoran, quomodo ipse rudes Arabes trahere uolebat, ut in unum creatorem crederent, qui dedit eis uiuere in hoc sæculo temporali, quod ille etiam eis esset daturus, in sæculo futuro perpetuo uitam sine defectu, multo ista uita meliorem. Quodq; ad hunc finem, ut in Alchoran legitur, plures similitudines introduxit, quas tamen nõ exposuit, sed sapientibus illas notas reliquit. & nisi exempla sumpsisset ab hac uita sensibili prædicendo futuræ uitæ iocunditatem, neque intellexissent, necq; moti fuissent propter promissa eis incognita. Ait enim Cap. 51. Credentes & benefacientes pulcherrima loca paradisi possessuri, omne suum uelle perficient. Hocq; lucrum est maximum. Huiusmodi pollicitum, illis summam læticiam denunciat. Vnde uidetur unam conclusionem uelle prædicare, scilicet quod Deus est remunerator fidelium sibi seruientium, secundum spem & desideria seruientis: pro seruitute temporali temporalia assequetur, pro perpetuis perpetua, pro uoluptuosis uoluptuosa, pro intellectualibus seruiens intellectualia habebit. Sic enim dicit cap. 6. Deus omnium uota dinoscens, omniumq; diues, mundana quærentibus temporale, cœlestia petentibus atque cœlestibus summũ bonum tribuit. Et Cap. lib. dicit: Studioso bonorũ huius seculi dabimus illa, sed nullã in alio portionem habebit. Ideò ubi in primo cap. dicit bonos paradisum introire, ubi dulcissimas aquas, pomaq; multimoda, fructus uarios, et decẽtissimas ac mundissimas mulieres omneq; bonum in æternum possidebunt: aduertendum ad id quod dicit, omneq; bonum in æternum possidebunt: utiq; illud non est aliud quàm Deus. tamen sensibilium promissiones sæpissime repetit, & demum in Cap. 64. dicit: Omnes itaq; sapientes timeant Deum, dantem omnibus credentibus sapientiam, suiq; noticiam. Et cap. 107. dicit, Paradisum apud Deum sortientur. Et sæpe ponit similia, scilicet quod æterna uita, æternum gaudium, & beatitudo, sit remuneratio. Dicit etiam in doctrinis, quod nulla futuri seculi tradi possit similitudo. Ideò non uidetur finaliter, quod possit euangelio contradicere, quod paradisum intellectualium & sapientũ, uisionem dei & eius sapientiæ seu CHRISTI asserit. Ideò Alchoran alibi, eos qui in inferno sunt, priuatos ait discretione & sapientia. Etiam alibi, enumeratis omnibus quæ in hoc mundo uidentur, & quæ sæpe promittit paradisum intrantibus: addit, quod bona futuri seculi his omnibus sunt meliora, quoniam istud seculum in comparatione ad illud futurum nihil sit. Vnde sicut per similitudinem cruciatus ignis sensibilis pœnã

Inter Mahumeti paradisum & Christum quanta distantia: item inter euangelium & Alcoran.

Alcorani scopus.

Futuri seculi nullã tradi similitudinem posse.

pœnam eorum qui damnati sunt describit, ita per aquam & fontes uitam sanctorum. Non tamen complete intellectualem fœlicitatem describit, secundũ Auicennam in metaphysica sua. Nam licet esset de lege Arabum, affirmat Mahumet corporalem fœlicitatem describere, & quod intellectualis, illa multo excellentior, per sapientes melius describatur. Sed Alchoran licet minus extense, perfectam fœlicitatem sapientum ponat in noticia Dei & sapientiæ, quæ est filius Dei secundum præmissa: quemadmodum & euangelium ex CHRISTI perfectissima doctrina. Præterit enim iste mundus cum concupiscentijs suis. Illa uerò quæ futuri & perpetui mundi sunt, habent se ad ista huius mundi sicut perpetuum ad corruptibile. Vnde noticia seu uisio Dei patris & sapientiæ eius, pascit immortaliter intellectum, quia sapientia est immarcessibilis, ut liber sapientiæ docet.

Auicennæ de Machumet testimonium.

INVECTIO CONTRA ALCHORAN.

Cap. XIX.

ADuerti dum legerem Alchoran, quomodo sæpissime fit mentio de die tremendi iudicij, paradiso, & inferno, & semper uarie & per similitudines. Cum aliter id quod nunquàm in conceptum hominis intrauit, describi non possit: nisi coniecturaliter ad sensibilia, quæ intelligibilium imagines existunt. & quia ita uidi per uarias similitudines regnum cœlorum signari in euangelio & ueteri testamento, intra me admittebam, posse illa, pia sequacium libri interpretatione, excusari. Verum postquàm legi ibidem, castitatem in uirgine Maria & in Ioanne Zachariæ, & generaliter in omnibus laudari, & quod concubitus in templis prohibetur, & lotio post ipsum præcipitur ante orationem ob eius fœditatem, quodq; mundicies Deo grata sit, ac quod Deum uident boni, & cum ipso sunt in paradiso, & quod Deus ipsos maxime amet, & eis id quod maximum est retribuet, ac quod ipsum maximum, simpliciter non sit nisi gaudium sempiternũ & incorporeum: stupebam de eo quod sæpe de puellis, & earum papillis, & bestiali concubitu in paradiso totiens replicauit, dicens Cap. 88. illam esse optimam Dei remunerationem credentium: & uerecundabar illa turpia legere, intra me dicens: Si Mahumet adscribit Deo hunc librum plenum turpitudine, aut si ipse scribit & Deo auctoritatem tribuit, miror quomodo sapientes & casti uirtutibusq; præditi, Arabes, Mauri, Aegyptij, Persæ, Afri, & Turci, qui illius legis esse dicuntur, Mahumet pro propheta habeant, cuius uitam nemo sequi potest, qui ad regnũ cœlorum anhelat, ubi non nubent, & similes angelis sunt, ut CHRISTVS docuit. Nam tam turpia ita turpiter nemo loquitur, nisi plenus omni tali turpitudine. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Et hoc uerũ esse, patet ex Cap. 42. ubi dicit Deum uoluptates etiam illicitas alijs, iuxta prohibitionem quæ ponitur 7. Cap. Alchoran in fine, & uoluntarias quascunq;, ei permisisse. & quod iuramentum licitum factum per ipsum, ne adulteraretur cum Maria Christiana Iacobina, præcepisset deleri. De quo loquitur Cap. 75. in principio, cõtra illa quæ alibi de damnatione adulterorum & periurorum dicit. Ipse enim in Cap. 77. periuros, qui ob sui saluationem iurarunt, esse damnatos affirmat. Quomodo igitur non ueretur Deum blasphemare, cui ascribit periurium præcepisse, ut adulteriũ continuaretur per ipsum? Probant & hoc plura quæ circa mulieres permisit. Vt illud Cap. 3. „Mulieres uobis subiectas penitus, pro modo uestro ubicunque uolueritis parate. Et Cap. 8. tot permittit uxores, quot quiuerit quisq; suiugare, seu castigare. Et cap. 9. sic dicit: „Liber hic uobis cœlitus missus, licitum atq; „tenendum hoc uobis statuit, ut pecunijs uestris castas mulieres eis præbendo „ducatis. Itaq; taliter uestris factis, quod deinceps placuerit, ruboris atq; timoris expertes

Sensibilia intelligibilium imagines.

Alcoran turpitudine plenus.

Periurium cum adulterio.

pertes

pertes agite. Etsi reperiatur Dauid excessisse in numero uxorum, aut alios pōstea sanctos, hoc non excusat Mahumet, qui uia legis indulsit, quasi deo sic uolente, quod prius apud omnes prophetas & legislatores fuit inauditū. & est blasphemia, deo hoc imponere quod perfecte legi aduersatur. Et consideraui, quomodo legi in Alchoran Cap. LXXVI. sic præcepisse deum Mahumet: Vt te ueracem comprobes, non dic te nisi nuncium tantum esse. Idem in Cap. LXXVII. in principio per iuramentum deus affirmat, nuncium scilicet ad Arabes idololatras. Et Cap. XXVII. Tuæ quidē linguæ nullam facultatem indulsimus, nisi ut deum timentibus, nuncium gaudio plenum & castigamen incredulis nunciet. Et Cap. XXXII. Dicito, mihi nihil iniunctum est nisi solum Deū adorare, nec illi participem æstimare: cui me commendo, & ad ipsum redibo. Si hæc uera sunt, cur non seruauit? cur alijs sibi non iniunctum iniunxit? Cur cap. LXXVII. se doctorem gentium nominauit, qui secundum præmissa nuncius ad Arabes idololatras fuit? Etsi de his sibi non commissis intromittere nullatenus præsumpsit, dic Mahumet, cur loqueris contra euangelium & uetus testamentum, & nouam legem & librū docere tentasti, quasi hæc tibi commissa fuerint? Quando fateris tuæ linguę non esse facultatem concessam, nisi ut nuncies deum timentibus nuncium gaudio plenum, & castigamen incredulis: in his facile tibi et cuiqꝫ creditur. Hoc enim quisqꝫ dicere & nunciare potest, cum sit uerum. & à deo uero, omne est uerum. à deo te potestatem hæc dicendi habere, tibi & omnibus dicentibus facile credi potest. In alijs uerò quomodo loqui præsumis, cum tibi non sit à deo nec iniunctum nec indultum? Et si dicis, cur tibi credam, quando deo nō obedis? Vtiqꝫ excusabilis es: nisi uarietatem immutabili deo, ut soles, tribuas, ut sic blasphemando euadas. omnipotens tamen deus inter omnia illa spurca & uana, & sapientibus etiam Arabum abominabilia, talia etiam inseri uoluit: in quibus euangelicus splendor sic lateret occultatus, quod sapientibus diligenti studio quęsitus seipsum manifestaret. Tanta etenim est lux euangelica, quod sine ipsa nihil apparere potest uerum & clarum. Sed omne dictum & scriptum illa luce carens, quæ dicit: Ego sum lux mundi, illuminans omnem hominem uenientē in hunc mundum, ut qui sequitur me non ambulet in tenebris: est obscurum, inordinatum, tenebrosum, mortiferum, & intellectuali naturæ abominabile, licet bestialitati & animalitati quæ est de hoc sensibili mundo sapida uideatur.

Machumet tantum nuncius.

Euangelij lux.

DE CRIBRATIONE ALCHORAN LIBRI SECVNDI FINIS.

CRIBRATIONIS ALCHORAN, D. NICOLAI DE CVSA Cardinalis, Liber Tertius.

QVOD ALCHORAN FIDE VNIUS DEI SALVA omnibus blanditur, CHRISTVM tamen præferendo. CAP. I.

OPortet ut qui Alchoran legit, aduertat, quomodo salua fide quæ est, non est deus nisi deus, nulli intendit contradicere. Ideò ita uariat ea, ubi dissensiones esse sciuit, ut quisqꝫ aliquid grati reperiat, cuiuscunqꝫ hæresis aut sectæ fuerit. puta sæpe dicit, ꝙ inter mortem & resurrectionem cuiusqꝫ, uix hora intersit, ne de statu animarū ante iudiciū opus sit dubitare. Tamen etiam

Alcoran ad omnium hæreses & sectas accōmodatum.

interserit aliquas in amœno loco fontibus referto, medio tempore locari, ut de CHRISTO & uirgine Maria cap. XXXII. scribit. & iustis ob deū interemptis, quos uiuere in deo asserit. Sic etiam dicit, aliquas usq; in diem iudicij igne cruciari, eodem cap. XXXII. licet nullas dicit in paradiso uel inferno ante sententiam iudicis in die finali reperiri. Hæc ita ambiguè scribit, quod contrarias doctrinas hæreticorum & recte sententiū de animabus defunctorum ante iudicium fouere uideatur: sic nititur in omnibus facere opinionibus. Nam de regno cœlorum non dicit quicquàm, sed de paradiso sæpissime loquit, ac si de paradiso terrestri intenderet. & quod ad locum unde eiectus fuit Adam, homo post diem iudicij fidelis & meritus restituetur, ibi perpetuo mansurus. Tamen ne Christianorū paradisum, scilicet regnum cœlorum negligere uideatur, duas ponit in certo loco paradisos, & gradus in ea plures. & in paradiso aliquando illa reperiri affirmat, quæ Christiani credunt in regno cœlorū haberi, scilicet uitam æternam. Sic dicit cap. XXV. Res mundana cito, diuina nunquàm peribit. secundum optimum modum suorū operum quemq; deus remunerabit, uitam tribuens æternam, siue uir fuerit, siue mulier. Ecce æterna uita est diuina, quæ in regno dei cœli habetur & per Christianos expectatur. Sic etiam dicit cap. XVIII. Tandem omnes obseruatores diuinorum præceptorum, plenum gaudium atq; perpetuū sortientur. Hoc autem non potest esse, nisi apud deū qui habitat in cœlis. Dicit etiam cap. XXVI. bonos assequi paradisum, ubi de diuina substantia eis tribuetur. ita facit de cunctis. Vnde allegat deum eodem cap. XXV. sibi sic dixisse: Hunc librum non alia de causa tibi commisi, nisi ut hominibus suas contrarietates exponas. Iterū in eodem Cap. loquitur: Te misimus, ut ipsius Abrahæ legem sequaris, nusq; digrediens, ne sis incredulus. Sabbati quidem custodiam non iniunximus, quia inerat contrarietas atq; dissensio, quas deus futurus iudex discutiet. Et alibi illum alijs præfert, qui credit prophetis, & inter eos non discutit. ut Cap. IIII. circa finem et Cap. XI. sic dicēs: Deo suisq; legatis inobedientibus, & inter eos discutere uolentibus, seq; parti, non toti, sicq; rectam uiā assequi putando credere confitentibus, uelut ipsius ueritatis incredulis, malum atq; contemptum ingeremus: credentibus autem prædictis, nec inter eos discutientibus, mercedem innumerā pius & ueniæ largitor deus tribuet. Ecce quomodo in contrarietate & discordia cuilibet legato dei dicit credendum. ita quod nullius opinio particulariter sit sumenda, immo discussio ad Deum in iudicio remittenda. Hoc modo sæpissimè loquitur, dubia legū et prophetarum ad illum diem ueritatis esse remittenda. Sed quia dicit successiue & pedetentim Alchoran uenisse, ut cap. XXVI. ait, Ideo est considerandum ante hoc cap. XI. scilicet cap. III. discussionem inter prophetas factam, & CHRISTVS ibi legitur omnibus suprapositus, quare in dubijs CHRISTO standum: qui dicebat se non uenisse soluere legem, sed adimplere: ac quod omnia quæ scripta erant in lege & prophetis, de eo fuerunt. Vnde cum CHRISTVS sit finis & conclusio legis & prophetarum omnium, qui prophetarunt aut prophetabunt, quando eius determinationi statur, omnium prophetarum discussioni statur.

Cur subinde de Paradiso loquatur Alcoran, de regno uero cœlorum nihil.

Christo credendum in dubijs.

QVOD MACHVMET IGNORAVIT QVID *agendum & sentiendum, & nil firmiter assertum reliquit.* Cap. II.

QVOD ipse autem Mahumet non sit primus, fatetur cap. LV. dicens: Ego non sum primus nuncius, nec scio quid mihi seu uobis gerendum sit. diuina mandata tamen explanabo: quæ licet ibi sint, hocq; testificent, plures filiorum Israël credentes illis, uos minime creditis. Ecce qualis est Machumet propheta, ignorans quid sibi gerendum, & alijs: nisi ea quæ prius præcepta fuerunt

allega-

allegans pro se Iudæos in testes, scilicet ipsum diuina priora præcepta testamenti explanare. Dicit etiam, eos qui præcepta Moysi sequuntur, assequi beatitudinē. Aliquando autem Iudæos omnes damnat: quia resurrectionem non credunt, CHRISTVM non accipiunt. Sic Christianos, CHRISTVM sequentes, saluos dicit. Alibi uerò tam Iudæos quàm Christianos, quia utrique Deo filium tribuunt, incredulos ait. Licet de Iudæis hoc non sit uerum, quod deo filium tribuant. Omnes autem incredulos sæpissime damnatos affirmat. Sic Cap. XLIX. dicit: Firmatum est Dei uerbum super incredulos, quoniam perpetuum ignem inibunt. Sed Cap. LI. dicit: Incredulos forsan deus omnes confundet, forsan multis ueniam dabit. Sæpissime etiam dicit, omnes animas redire ad corpora in resurrectione. In Cap. XVIII. dicit sic: Morientibus, mortis hora, cæteris hora sopitionis Deus animas extrahit: quibusdam reddens eis ad horam scitam, quibusdam nunquàm: omnia pro suo uelle faciens, quod mirandum est sapientibus. Alibi angelos dicit animas è corporibus extrahere. Sic resurrectionem generalem, quā penè in omni Capite repetit, in dubio dimittit, quando ait: quibusdā animas extractas nunquàm reddere. Ob hoc nihil certi apud ipsum manet, nisi quod unus est deus creator uniuersi. Ideò solum fidem unius Dei sæpissime asserit, de necessitate salutis. Et demum etiam de hoc dubitans, resoluit omnem necessitatem ad hæc uerba: Non est Deus nisi Deus, & Mahumet est nuncius eius. Et addunt sui, magnus. Deū nemo dicit paruum, quia magnitudinis eius non est finis. Nec quisquàm dicit hoc falsum, scilicet quod Deus sit Deus. Etiā idololatra plures deos colens, hoc uerum fatetur, Deum scilicet esse Deum, quia per se notum. Nullus igitur incredulus nec fuit, nec erit. Sed quod addit, & Mahumet est nuncius eius: si intelligitur quod sit nuncius ueritatis, scilicet illius propositionis per se notæ, non est magnum. Semper enim uerum fuit de eo & quocunque anio, uerum nuncium esse, qui hoc nunciaret. Aliter autem hoc credere, scilicet quod Mahumet sit nuncius dei, non potest esse necessitatis. Nam fuit tempus in quo hoc fuit uerissimum, scilicet non est deus nisi deus: & falsum fuit, quod Mahumet fuit nuncius eius, quia nondum natus erat. Si igitur tunc per fidem illam, Non est Deus nisi Deus, saluabantur hoc credentes: ita necessariò omnes omni tempore, hoc tantum credentes. nec tempore eius erat necessarium, quod omnes saluandi crederent Machumet nuncium dei, cum ipse fateatur se nuncium ad Arabes & suam nationem missum. Neque Arabes tenebantur ei credere quod esset nuncius Dei ad eos, quando non uenit cum miraculis & uirtutibus talibus, quæ in ipso dei uerbum esse testificarentur. Sed cum sine potestate miraculorum compareret, & communem peccatorum uitam ageret, fuissetque idololatra, ut alij Venerem colens: non mirum si ei opposuerunt, quomodo per aliquem deorum offensus, ut se uindicaret, se nuncium dei finxisset, ut Cap. XX. Alchoran. Alibi Cap. XXX. opponebant ei, quomodo ipse homo eis similis esset, cum arte magica eos accessisset. Cuius uolumen, uel somnium uel fictitium esset. Et talia multa per ipsum allegantes, quæ non potuit aliter soluere, nisi quod Cap. XXIX. dicit: Inquiunt, si diuinis cum uirtutibus aduenisset, nonne testimonium de prioribus libris attulimus? Ecce adducit in testimonium priores libros, scilicet euangelium & testamentum. Dicit enim Cap. XVII. Quod mentio de eo fiat, & nominetur in testamento & euangelio. Et Cap. LXX. dicit CHRISTVM prædixisse: Nuncium post me uenturum Machumet nomine denuncio, quem mendaciter magum dicent. Ecce omne testimonium, quod Mahumet sit nuncius dei. Sed cum penitus sit falsum, constat nihil uerum manere, nisi hoc solum, non est deus nisi deus.

Machumet qualis propheta.

Alcoran sæpe sibi contraria dicere.

De deo solum certa Alcorani assertio.

Machumet, quomodo Dei nuncius.

Mahumeti nulla miracula.

CVR DICVNTVR SALVATI CRE- dentes Alchoran, & quod gladius est magister.

Cap. III.

POstquàm Mahumet uidit se deficere in ueritate,& mendacia quæ ex testa-
mento & euangelio allegabat,rudi ignoranti populo non posse diu occulta
ri,Christianis & Iudæis hoc uerum negantibus,cum nec in ambobus nec in alte-
ro librorum allegatorum mentio fiat aut nominetur Machumet,ad arma se tran
,, stulit,& populo dixit: Iussit deus gentes me gladio expugnare,donec testifice-
,, tur,quod non est Deus nisi deus,& quod ego sum nuncius eius. Quod si hoc fece
,, rint,confestim saluabunt sanguinem & pecuniam suam. Terrore igitur percussi
multi mandato paruerunt,& salui facti sunt à sanguinis effusione, & rapina &
nominabantur saluati seu Musselmanni. Et attende,quomodo sæpe se solum na
tiuum Arabum nuncium,qui prius prophetam non habuerunt,asserit. Deinde
,, generaliter dicit in cap. Prophetarũ,deum dicere: Non misimus te nisi ad uniuer
,, sitatem gentium: in hoc,ut in alijs,contradictionem Deo suo tribuens. Et deinũ
postquàm multi accesserunt,dimisso quod esset nuncius Dei,fecit præconisari.
,, Quicunque dixerit,non est deus nisi Deus,intrabit paradisum. Et ut Arabes r-
uare dicuntur,tunc intentio Machumet erat,confessionem faciens paradisum
intrare, etiam si fornicatus, latrocinatus, & alia peccata fecisset, quia fides
saluaret. Deposuit igitur mandato Dei sui Capite L X X I I. de titulo lea-
,, tionis nomen Dei. Sic enim ibi scribitur: Vt uerax comproberis,non te nisi nun
,, cium tantum dicas. Sic Machumet,qui se dei nuncium nominauit, repræhensus
à Deo suo,se solum nuncium dicere debet. Et quia non est illi uisum quod conue
niret intentioni præconisare,non est Deus nisi deus,& Machumet nuncius: ideò
dimisit totum de nuncio. Sic ad eos uenientes,per eleuationem unius digiti pro-
fessionem unius dei faciũt,quod dicunt sufficere. Est igitur ultima resolutio pro-
bationis omnium quæ in Alchoran leguntur,gladius. Sic enim in Cap. prophe-
tarum,in Alchoran scribitur de Machumet: Dixisti somnia,& blasphemias co-
cinnasti,uel forte poëtizas. Venias saltem cum miraculo uno, quemadmodum
nuncij priores. Respondit: Destruximus,inquit deus,ciuitates ante eos quæ nõ
crediderunt. Nec etiam uos miraculis crederetis,nisi per gladium. More
Deum iussisse dicens, uiolentiam hominibus inferri. Faciens Deum, quem sæ-
pisime scribit coactionem & uiolentiam talem sibi inhibuisse, mutabilem, ua-
rium,& mendacem. De quo post hoc subiungetur.

Saluati, qui & Musselmanni.

Gladius, ultima omnium Alcorani probationum resolutio.

QVOD DEVS ALCHORAN, VIDEATVR DEVS absolutus: & Deus alius, de quo loquitur, rebus sit immersus.

Cap. IIII.

NVnc inquiramus quis sit deus Alchoran. Nam ait sic Deus Mahumet cap.
,, X X I I I I. Nos item hominem de terra & luto(diabolo prius ex igne pesti-
,, fero creato)plasmauimus: cũ me plasmaturũ hominem de luto,& eidem animæ
,, meæ portionem insufflaturũ,angelis intimaui. Et Cap. X X V I. Perquirentibus
,, cuius sit anima,dic,dei,qui tibi nõ nisi paucã inde sapientiã tribuit. Et XXX.cap.
,, ubi de Ioanne Zachariæ loquitur, dicit deus,quod animã suã uentri matris in-
,, sufflauit,& illã filiũque suũ manifestũ miraculũ fecit. Cap. X X X I. ait: Deus homi
,, nem de luto plasmauit,posterosque suos ex humore fragili,eidemque de suo spiritu
,, insufflans. Et Cap. X L V I I. Deus dixit angelis,se facturum hominem de luto
,, Illi itaque quàm optime cõposito,de nostro spiritu insufflauimus,eidemque iusso nostro
,, præter Beelzebub recedentem & incredulũ omnes angeli se humiliabant. Qui
,, quæsitus cur in deum insurgeret,nolens se humiliare,respondit: Ego quidẽ ig-
nes,

neus, illo luto melior sum. Et Cap. XXVI. dicit Deus: Credentibus, hócque promerentibus, cũ eorũ facta mihi grata, paradisum tribuã, his & illis de diuina substantia, quæ minime parua est, largiturus. Ex his patet, quomodo deus qui in Alcoran loquitur, nominat aliũ deũ. Dicit em̃: Dic quod sit dei, non nostri, uel mei. Si igitur deus qui loquitur in Alcoran, est deus deorũ, & deus de quo loquitur est alius deus, cuius dicit esse animã, & qui animã suã distribuit hominibus, & diuidit suã diuinã substantiã sibi gratis, & suũ spiritũ insufflat in uentres prægnantium, utiq; deus Alchoran est absolutus & imparticipabilis. Et Deus de quo ille deus loquitur, est immersus rebus & diuisibilis: igitur & corporalis. Et ita cum omnis anima mortẽ gustabit, ut dicitur in Alchoran Cap. XXXVIII. Et anima sit ipsius quæ est, & omnium, ipse mortalis est. Sic angeli & dæmones corporeæ & igneæ naturæ erunt. Et si deus habet animam, & homines, igitur & angeli: ut fatetur Cap. XLV. Et ita anima angelorum est anima dei, ipsis communicata: & deus ille, erit naturæ creaturarum: & omnes creaturæ rationales, erunt naturæ illius dei, cũ in ipsis natura illa dei sit contracta: & ita erit forma cuiusq; & pars compositi, dans esse cuilibet. & nõ est ille deus creator qui ex nihilo creat, sed ex seipso omnia format: ita est hyle, seu materia. Sicut enim ex sua anima animas, & suo spiritu spiritus: ita ex suo corpore corpora, & suo esse omnia quæ sunt, & ex suis alis alas angelorum, uni duas, alteri quatuor, ut quodam loco Alcoran de illis alis dicit. Verum si dicis animam esse dei summi & creatoris unici, & quod deus ille in Alcoran loquens, dicens quod anima sit dei, loquatur de se deo, scilicet unico omniũ creatore, tunc anima eius erit etiam deus, cum nihil sit Dei nisi deus. Igitur omnis creatura formæ intellectiuæ, erit deus & creatura: deus secundum spiritũ seu formam, & creatura secundum corpus in unitate hypostatica. Et cum CHRISTVS habeat animam dei non secundum portionem aliquam, nec appropriatè, sed propriè: utiq; ipse erit proprie deus & creatura: hoc est, plenus & perfectus deus, sicut plenus & perfectus homo. Non sic aliæ creaturæ rationales, quoniam in illis anima Dei est partialiter, imperfecte, & impropriè. Ideò nõ dicũtur propriè deus & creatura, sed impropriè sic dici possent, solus uero CHRISTVS propriè. Hoc quidem necesse est fateri, qui Alchorã acceptat. Vnde patet, quod CHRISTVS est perfectio absoluta intellectualium creaturarũ, de cuius plenitudine omnes participant. In CHRISTO igitur capite, omnis creaturæ est perfectio, quæ nec potest esse maior nec minor. Quia est omne id quod esse potest. In aliјs autem creaturis, est perfectio, quæ potest esse maior & minor. Est enim CHRISTVS, ut ualor auri in auro puro: & aliæ creaturæ intellectuales, ut ualor auri in aliјs metallis, quorum unum plus habet de ualore auri, & aliud minus.

Deus Alcorani alius à Deo rebus immerso.

Alcorani deus instar materiæ

In Christo omnis creaturæ perfectio.

QVOD DEVS ALCHORAN VIDEATVR MInor omnibus rebus, & seruus Mahumet, atq; eius conceptus.

Cap. V.

SEd quomodo hoc stabit, quando Deus Alcoran iurat per dominum orientis & occidentis? Per hoc enim apparet, quod Deus qui loquitur in Alchoran, recognoscat alium deum superiorem se, & dominũ orientis & occidentis se maiorem. Non erit igitur deus supremus & absolutus. Imò iurat per calamum, ficum, culicem, & multa similia quæ sunt creaturæ. Deus enim testamenti & euangelij non reperitur sic iurasse, sed solum, per semetipsum, cum maiorem non habeat: nec mutauit modum iurandi, cũ sit deus constans absq; mutatione. Iste autẽ deus Alchoran, cum per uiles iuret creaturas, & nũc per illas, postea per alias, inconstans & uarians, erit minor omni creatura. Fit enim confirmatio dicti per ueraciorẽ

Deum Alcorani iurare etiam per uiles creatũras.

raciorem et maiorem, per quem iuratur, & qui in testem adducitur, ut dicto fides detur. Item adhuc si aduertitur ad Cap. XLII. Deus Alchoran seruus est Machumet. Ipse enim & angeli pro Machumet orant. Loquitur deus, quæcunq; ipse Mahumet loqui uerecundatur. Mediator est inter mulieres Mahumet et ipsum, seruiendo ardori immundissimæ concupiscentiæ eius, dispensando ob hoc contra iuramentum licitum, & leges atq; promissa, ut suæ uoluntati complaceret: suscipiens in se uerecundiam & culpam atq; peccata, ut Mahumet ipse nec famam nec reputationem perdat. Ecce quomodo Mahumet fecit deum seruum suum: & hoc undiq; constat. Nam cum Cap. XLVIII. de se Machumet dicat: Mihi mandatum est, quod ipsum inuocem corde puro, legem missam imitando credentium primus existam. Aliter graue malum subibo. Deum itaque, legemque suam constanter imitor. Et LV. Cap. de se dicit: Ego uero credentium & deuotorum primus. Quomodo ista compatiuntur se cum eo quod tu dicis, te non seruare nec legem nec licitum iuramentum, quia Deus inhibuit tibi ne seruares, quando immundum cor tuum uoluptatē carnis legi & sacramento prætulit, ut introducis deum tibi sic mandasse? quomodo es tu credentium & deuotorū primus, qui alibi Moysen primum affirmas? fuisti ab initio peccator, & peccare non cessasti, & mortuus es in domo unius mulieris tuæ, post innumeras sanguinis effusiones, prædas, stupra, & pauperum oppressiones. Si deus tibi iniunxit, ut unū iustum Abraham sequaris, si es ultimus prophetarū ut asseris, quomodo es primus credētium & deuotorum? Non est igitur deus Alchoran ille deus magnus, cui omnis rationalis creatura credere debet, quia omnium creator, sed est Deus tuus, qui per te loquitur ea quæ tu concipis. Omne igitur quod in Alchoran reperitur deum dixisse, si est uerum aut falsum, non nisi conceptui Mahumet ascribi debet. Et quia multa scripsit aut scribi fecit, quæ à Sergio & Baheira atq; suis socijs Iudæis audiuit, & non intellexit, sicut forte nec illi qui ei retulerūt, ideo ipse non omnia intellexit, & soli deo ascribit intelligentiam Alchoran. Qui ut Cap. LXXXII. legitur illi iniunxit, ut iugiter & deuote etiam de nocte Alchoran legeret: quod tamen contradicit illi dicto, quod legendi scribendiq; sit inscius, sibi in Alchoran posito.

Alcorani deus seruus Machumeti.

Machumet de seipso loqui dissidentia.

Alcorani oracula nihil aliud quàm cōceptus Machumeti.

QVOD MAHVMET TEMERE CONtra Dei præcepta CHRISTVM in Christianis persequitur. Cap. VI.

ADhuc dicito: Postquàm deus toties tibi dixit, uim nequaquàm propter leges inferas, in Cap. IIII. & Cap. XV. Ab incredulis quidem, nil mali feras, contumeliarum illis inferens, licet illi per iram & inscitiam de Deo male loquantur (cuique namque gentium sua sibi placita, formosaq; uideri fecimus) recede: ad Deum autem cum redierint, opera sua Deo pandente cognoscent. Et Capite decimonono dicitur: quod non sunt gentes cogendæ ad fidem. Quia nisi Deo uolente nemo credere poterit, qui malos & indiscretos in sua sorditie dimittit. Ibi de hoc plura. Et Capite quinquagesimonono: Nullam illis castigando uim inferas, sed tantum illis Alchoran explana. Et in alijs pluribus locis. Quomodo, inquam, contra Deum tuum qui tibi hæc suasit, præsumis dicere, Deum præcepisse ut incredulos capias, interficias, & spolies, cogas credere, aut tributum soluere? Deo magnam facis iniuriam & contumeliam, apud quem coacta seruitia, uitia sunt. Ideò uult seruitores ex sua libera electione, sibi fideles & credulos. Tu dicis Capite decimonono, Deum tibi dixisse: Contradicentibus dicito,

Ad fidem nemo cogendus, etiam iuxta præceptū Alcorani.

ut si

ut sibi sua sint negocia, tibi tua. Non dicit, quod uiolentiam eis inferas. Alibi ais, tales contradictiones Iudæorum, Christianorum, & aliorum in die ultima diffiniri. alibi introducis Deum, te laudantem de pietate & mansuetudine. Quomodo te alium facto manifestas, & Dei testimonium falsificas? quid est hoc quod deum tuum toties sibijpsi facis aduersari, quoties tu sententiam mutasti? In cap. XXV. ais: Post fidem habitam, incredulus ui coactioneque factus, fidem legemque corde suo retinens, non damnabitur, sed hæc sponte faciens. Scis enim Christianos fidem unius Dei habere sine participe seu alio Deo, & ideò secundum te creduli sunt. Ideò & si coacti tibi uideantur consentire, corde tamen Christiani manent, & tecum non damnabuntur. Cur CHRISTO in Christianis intantum aduersaris, quod eos persequeris, quos non negas in sua lege saluari? Fuerunt Christiani ante te, & CHRISTVS possedit in suis fidelibus huius mundi magnam partem, constantissima obedientia usque ad mortem infinitorum Dei martyrum. Cur persequuntur tui sequaces CHRISTVM, ut auferant acquisitum populum? Confortamur autem per euangelium, cui post tot approbationes iniuriaris. Vbi ait CHRISTVS: Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati estis, cum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante uos. Ecce hæc est consolatio nostra, in omni tribulatione & angustia nostra. Quoniam de morte transferimur ad uitam æternam.

Martyrum cõstantia, & eorundem per Christum confirmatio.

QVOD MAHVMET CREDIT, DEI *præscientiam necessitare ad omnia quæ aguntur.*

Cap. VII.

ADhuc dic Machumet, Cur Christianos persequeris? Si ais, propter peccatum: Responde, si tu credis coactione quem uiolentari posse ut fiat bonus, cur tunc nono Capite dicis, Deum criminalia peccata nequaquàm condonare, sed minora? Et Capite duodecimo habetur: Homines prauos ad uiam rectam Deus minime diriget. Et cur ais decimonono Capite, Deum dixisse: Dei uerax est uerbum, quod incredulos nunquàm conuertendos affirmat. Et Cap. quadragesimonono: A Deo deductus in errorem nunquàm dirigetur. Et Cap. LXVI. Nullum animabus uestris nocumentum in terra perpetrabitis, nisi quod ante uestri creationem in libro prænotatum fuit à Deo cuncta complectente. Nonne ista clare ostendunt, non posse malos per te in uiam rectam dirigi, cum nec deus illos dirigat? Dicis tamen sæpe contrarium istis, ut in omnibus facis. Qui enim sunt tui sequaces, intelligunt te uelle, quod omnia quæ homo facit, ideò facit, quia sic Deus faciendum prænotauit, non solum quod Deus omnia futura præuiderit, sed quod præuisio necessitet. Quod est penitus erroneum, & tollere omnes leges & iudicia, præmia & pœnas. Sed quia deus in æternitate omnia uidet simul, quæ sunt in tempore successiua, tunc simul uidet natiuitatem & mortem, & omnem hominis intermedium cursum. Et hæc uisio non necessitat. Sicut cum te uideo cadere, non cadis, ideò quia te uideo cadentem, sed quia tu cadis, te uideo cadentem. Videt igitur Deus omnia, & quæcunque agit homo, in æternitate sciens cuncta, iudicium iustum faciens secundum opera bona & mala, quæ homo in tempore facit, & apud ipsum æternaliter præsentia

Incredulos non conuerti à Deo iuxta Alcoran.

 sunt.

Alcorani difficultas & contradictiones.

ſunt. Adhuc dicito: Quid uis ut faciat credulus, quem ad Alchoran ren tis, cum nemo (ut dicis) ipſum intelligat niſi ſolus deus, & ſapientes diuinam ſi entiam habentes? Et huius contrarium etiam aſſeris, ſcilicet Alchorā, clarum & facilem. Quis iſta capiet? Et ita omnia inuoluis per contradictiones & uarie tes, quod argumentum illud quod pro Alchoran facis Cap. IX. concludit. Ai nim: Niſi dei eſſet, contrarietates multas contineret. Ideò cum ſibiipſi toties co tradicat, utiq; ex Deo eſſe non poteſt.

QVOD FINIS OPERIS MAHVMET *fuit ſui exaltatio.* Cap. VIII.

Machumeti ſcopus in Alcoran.

SEd uiſus es mihi ô Mahumet, prætextu religionis, dominandi potētatū qu ſiiſſe: omnia enim in gladium reſoluis, & gladio ſaltem ad tributum perue re. Perſuaſiſti quemlibet in ſua lege ſaluari poſſe, ac quod deus fidelium conſt tiam diligat, uariantes uerò nequaquàm. Deinde accipis gladium, quaſi illos lis ad ueritatem compellere, quos animaſti conſtantes manere. Sed das optio ē ipſis, ut uel uarient, uel tributum ſoluant. Quis non intelligit finem tuæ relig nis, zelum & ritum tuæ legis tantum ad hoc tendere, ut domineris? Tribut nim, quis deo & tibi ſatisfacit. Non erat alia intentio tua, quàm quod Deo & li gione mediis magnus eſſes. Nunquàm credidiſti ea uera, quæ fingis Dei præ p ta: quia non ſeruaſti ea. Nonne deum facis aſſerere in Alcoran, Chriſtianos t s meliores amicos quàm Iudæos? Et alibi perſecutionem, quam quidam in Ch ſtianos exercuerunt, deteſtaris: dicens, quomodo Deus confortauit eos. Cap e XXXIX. In principio à gentibus in terra propinqua peſsimaq; Chriſtiani ſu rati, poſt nouem annos earum uictores per deum, cuius ſunt prima poſtrem mandata, facti ſunt. Ex illis non uidetur, te aliquibus inimicitiis ſeu legis tuæ tione Chriſtianos illos perſequi, ſed ſolo dominandi appetitu uim ipſis intul & tuis ſucceſſoribus tale exemplum reliquiſti, utique peſsimum ualde. Eund enim dominandi animum habentes, ubiq; Chriſtianos perſequuntur. Sed C ſtiani dei dono, demum ſuos uictores ſuperabunt.

Chriſtianos Iudæis præferri in Alcoran.

QVOD MAHVMET NVNC SCRIBAT CHRI *ſtum Deum & hominem, nunc hominem tantum, ſic nunc ſingularem Deum, nunc pluralem.* Cap. IX.

Miraculorum diuinitas.

DE CHRISTO etiam ſæpe Alchoran talia dicit, quæ ipſum diuinæ natu conſortem concludunt. Nam fundamentum ponit, miracula diuina eſſe CHRISTVM autem miracula ſuper omnes feciſſe approbat. Et non ſolum quæ in euangelio continentur affirmat, ſed etiam quæ in aliis libris (qui quo occulti ſunt ob auctoris innoticiam, Apocryphi nominantur) allegat, ut eſt creatione auium uiuarum ex luto, & pleraq; alia, quæ CHRISTVM diuinæ n turæ fuiſſe concludunt. Habere enim generalem omnium miraculorum pote tem diuinum eſt. Sic enim IESVS ſe Meſsiam probauit, quando Ioannes Zac riæ ex uinculis duos ad ipſum miſit, interrogando: Tu es qui uenturus es, ſcili Meſsias? an alium expectamus? reſpondit IESVS: Euntes renunciate Ioan quæ audiſtis & uidiſtis. Cæci uident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſu audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur, & beatus qui non fue ſcandalizatus in me. Ecce quomodo IESVS reſpondit, per opera, ſeipſum e illum Meſsiam expectatum, quem Ioannes his auditis non hæſitaret Dei lium eſſe, cui ſpirituſſanctus in Iordane teſtimonium perhibuit. Sic etia Alchoran ipſum ad conſortium diuinæ naturæ nititur eleuare, quando cit, omnibus prophetis quantumcunque Deo familiaribus & proximis

Apocryphi libri.

Chriſti miracula.

CHR

CHRISTVM supraponi. Vtiq; qui etiam altissimis prophetis supraponitur, in-
ter illum & diuinam naturam nihil mediat, cum nullus eo proximior Deo dari
possit. Dicit etiam Alchoran, deum bonos homines inhabitare, & CHRISTVM
maxime bonum, seu optimum omnium asserit. Ipsum igitur deus maxime inha-
bitat, ita quod perfectissime cum omni plenitudine, adeò quod natura humana
est diuinæ naturæ ipsum inhabitantis summo gradu unionis unita, quam hypo-
staticam siue personalem uocamus: uti in homine corpus unitur animæ, seu ani-
malis natura unitur intellectuali naturæ. Quapropter inter naturam humanam
& diuinam, ipse CHRISTVS est mediator, & talis, quod sicut inter ipsum &
homines nihil mediare potest propter identitatem naturæ humanæ ipsius & o-
mnium hominum, ita etiam inter ipsum & deum nihil mediare potest, propter
identitatem naturæ diuinæ dei & ipsius. Et quamuis Alchoran talia de CHRI-
STO dicat, per quæ sapientes ista facile elicere possunt: tamen alibi uariat, & il-
la de CHRISTO dicit, quæ uidentur in CHRISTO consortium diuinę naturę ne-
gare. Quando ait, Mariam uirginem eius ueram matrem, & ipsum cum matre
ipsum fuisse humanis cibis & comestilibus: cum tamen alibi ponat, quod deus ni
hil comedat, & dicat etiam, quod deus sit CHRISTI dominus & superior, qui
eum & matrem posset si uellet annihilare, sicut alias creaturas: & quod non sit
nec Deus, nec filius dei, nec concurrens aut particeps. Et talia dicit, quæ priori-
bus dissona uidentur: quæ tamen si sibijpsis non contradicunt, necesse est ut in-
telligantur modo quo præmisimus, scilicet CHRISTVM non esse alium deum,
licet eiusdem diuinæ naturæ cum omnium creatore. Sic & de unitate Dei sæpis-
sime repetit, unum solum deum creatorem esse: & tamen pluries in opere crea-
tionis, & alijs in Alchoran loquitur diuinitas pluraliter, scilicet, Nos creauimus
hominem. Quæ tamen singularitas & pluralitas si sibi etiam non contradicunt,
intelligere oportet ut prædiximus, scilicet quod trinitas seu pluralitas quæ expri
mitur per Nos creauimus, non sit in numero seu in plurali numero affirmanda,
sed in singulari quæ est unitas. Pluralitas enim, etiam apud Grammaticos nō est
pluralis numeri, quia singularis unitas. Ita etiam apud theologum, pluralitas est
in unitate simplicissimæ diuinæ naturæ. Et ideò non est nisi ipsa singularis & u-
na deitas, quæ Deus: quemadmodum breuiter in præcedentibus tetigimus. Et
hoc uidetur dici in Alchoran XXXII. Cap. in fine. Inhibet enim ibi inuocationē
alterius dei, dicens: Quia apud Deum solum, totus est illius numerus.

Alcorani de Christo testimonia.

Christus eiusdē naturæ cum Deo, non Deus alius.

QVOD MACHVMET CONTINVE *uariat, ut in exemplis. Cap. X.*

DIcit in Cap. septem dormientium, quo modo quisq; in secretis & occultis
dicere potest quid sibi uidebitur, quasi in hoc non sit repræhensibilis. Ideò
in recitatione opinionum diuersarum, etiam contrariarū, modo unam, postea a-
liam amplecti uidetur. Omnia autem reputat occulta, in quibus prophetæ & eo
rum libri eis (ut asseritur) dati non concordant: præceptis à deo datis cuilibet se-
paratim exceptis. Nam illa obseruari debere per eos quibus facta sunt, fatetur.
In eo autem in quo concordant omnes prophetæ secundum ipsum, à propheta
Abraham incipiendo usq; ad ipsum, est fides unius dei creatoris, iudicis in die re
surrectionis, quam resoluit in uerba ista: Non est deus nisi deus. Sine qua fide, ut
asserit, nemo saluatur. Quod si quis simpliciter sic crediderit, & legem sibi datā
per prophetam seruauerit, paradisum possidebit. si non crediderit, nisi deus ue-
niæ largitor indulserit, condemnabitur æternaliter: si uero crediderit, & præce-
pta legis non seruauerit, impoenitensque fuerit, condemnabitur. poenitens

Occultorum esse libera iudicia.

Machumeticæ fidei summa.

uero ante mortis articulum, à datore ueniæ misericordiam consequetur. Hæc esse uidetur intentio, ut suprà dictum est. Videtur tamen uarie loqui de transeuntibus de una lege in aliam. Dicitur enim sic in primo cap. Sciendum autem generaliter, quoniam omnis recte uiuens, Iudæus seu Christianus, seu lege sua relicta in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, boniq; gestor, indubitanter diuinum amorem consequetur. & infrà: Omnis uero peccator, culpæ culpam accumulans, igne perenniter comburetur. Dicit omnis, generaliter, etiam sua lege relicta in aliam tendens. Cap. uerò III. dicit: A tua lege desides, absq; intermissione tuæ genti bellũ inferent, usquequò eam ad suam legem si possibile sit conuertit, tuam autem propter aliam mutans, & in ea manens, hic & in alio seculo reus gehenne indeficiente peribit. Ecce contra hoc quod primo generaliter dixit, nunc excipit homines suæ legis, scilicet quod illi in alia lege non saluentur. Et contra illud IIII. cap. sic dicit: Vim nequaquàm propter legem inferas, cũ recta prauaq; uia patefactę sint. Non credens in idola, sed in creatorem: mandatis dei sapientis & audientis, & omnibus eum adorantibus propitij, è tenebris ad lucem perducitur. Incredulus autem contrario, distrahitur igne perpetuo cruciandus. Hoc dictum cũ primo concordat, sine exceptione generaliter loquens. Sic V. cap. dicit: Credentes quidem in deum, peccatorũq; suorum ueniam postulantes, et ab ignis feruore liberationem, abstinentes & ueraces, orationibus insistentes, & eleemosynarij, deo teste & angelis atq; scientibus, qui unum solũ deum incompræhensibilem & sapientem creatorem esse fatentur, coram quo nulla lex probabitur, nisi tantum hominum sese totos suaq; negotia deo uouentium, paradisi gaudio perfruentur. Ecce quomodo generaliter loquitur, sicut in primo cap. Similiter dicit XII. cap. Omnes qui in deum crediderint, & iudicij diem expectantes benefecerint, nihil timeant. Cap. XXXVII. aliter dicit: Scilicet tu librum, uidelicet Alcoran, ex insperato tibi missum habens, ab illius mandatis nequaquàm ulterius egrediaris: ne sis incredulus, aut incredulorũ adiutor. Et cap. XLI. Quis deterior, quàm post nostrorum præceptorũ perceptionem delinquens, uel recedens? Iam per Moysen librum filijs Israël tradidimus, quem sequentes penitus indubitanter deo coniungentur. Ecce introducit deum illa dixisse: quasi quisq; legem quam recepit tenere debeat: alioqui malus reputabitur. Et quia Christiani plus alijs legem secundũ ipsum uariant, eos legẽ uariantes, sæpe ignominiose appellat. Secundum igitur hoc dictum, non solum de lege eius existens, sed nec Iudæus nec Christianus, sine transgressione & peccato legem semel acceptã mutare potest. Ait enim alibi, deum fideles & constantes in sua lege plus alijs diligere. Iterum dicit cap. XLVIII. Omnis quidem deum timens, & credens, ac faciens in hoc mundo, diuinam misericordiam assequitur. Et apertius cap. LI. sic dicit: Præcepta quoq; legum & mores, sicut Noë & tibi ac Abrahæ & Moysi ac CHRISTO patefecimus, nunc docemus. illis ergo adhærete, sicut lex præcipit, nec illis controuersantes, nec ab illis discedentes. Ecce apertè fatetur, non uelle præcepta legum & morum præteritis prophetis patefactis contradicere, sed illa docere: & ideò illis præcipit adhærere, & nequaquàm ab illis (ut lex præcipit) discedere. Alibi ait, Christianos & Iudęos incredulos, & omnes tales damnatos. Quis potest ex his solidi aliquid elicere?

Transeuntes de lege una in aliã.

Christiani legẽ uariãtes, iuxta Alcoran.

CONTRA ID QVOD LEX ALCHORAN sit lex Abrahæ. Cap. XI.

SEd dicito Mahumet, credulitas est necessitatis? tibi autem ais à Deo reuelatum, ut legem Abrahæ sequaris, non declinando ad dexteram uel ad

ad sinistram, ne reperiaris incredulus. Quomodo præsumis dicere, legem quam Alchoran continet, Dei esse, cum nulli ostendas Abraham talem legem dedisse? Nonne si tibi deus reuelauit legem Abrahæ sequendam? si lex Moysi data, & lex CHRISTO data, sunt in diuinis libris testamenti et euangelij, ut asseris necessario à lege Abrahæ nec ad dexteram nec ad sinistram declinant. Quomodo igitur præsumis dicere, tuam legem eminere præ alijs? Non sunt duæ leges testamenti & euangelij, sed una diuina lex, quam CHRISTVS non soluit, sed compleuit, ostendendo spiritum intelligentiæ legis, qui sub litera continetur, & non cognoscebatur. neq; uetus, neq; nouum testamentum deuiat à lege Abrahæ, sed explicat ea quæ Abrahæ præcepta erant: scilicet quod coram domino ambularet, ut esset perfectus. Hoc præceptum Moyses explicat, quomodo coram Domino esset ambulandum, Christus uero explicat quomodo ambulans coram Domino iuxta explicationem legis Mosaicæ, peruenire possit ad perfectionem Abrahæ præceptam. Nihil igitur de lege Abrahæ restat explicandum. Quomodo igitur lex tua quæ Arabum dicitur, dici potest lex Abrahæ, quando ab euangelio declinat? Vtiq; nõ debes præsumere, deum tibi maiorem peritiam dedisse quàm CHRISTO, quem & tibi & cunctis prophetis præfers. Oportet igitur ut fatearis, non esse nisi unam legem & Abrahæ & Moysi & CHRISTI: quę seruantibus summam remunerationem æternæ uitæ promittit. Neque possunt esse plura perfectisima, cum quodlibet posset esse perfectius. Sola igitur una est perfectisima uia seu lex, ad unum perfectisimum finem perducẽs: quæ alia esse non potest, quàm illa per quam CHRISTVS qui omnium perfectissimus, iuit & locuit eundum. Quid facit te adeò uariantem & uacillantem in omnibus, nisi ignorantia CHRISTI? Dicis IESVM Mariæ uirginis filium esse CHRISTVM, & in hoc non erras: sed quid CHRISTVS sit, penitus ignoras. Si uero scires firmissima fide, CHRISTVM uerum filium Dei patris & Mariæ matris: tu uideres uitam æternam, quæ est summa & desideratisima fœlicitas, non esse per hominem attingibilem, nisi in ipso. Et deus in te maneret, & tu in deo: & non fluctuares in opinionibus eorum qui CHRISTVM ignorant. Vtinam tu literas sciuisses, & studuisses saltem illius discipuli CHRISTI dilectissimi Ioannis euangelistæ paruam Canonicam epistolam: uacasses utiq; à labore Alchoran, & acquieuisses illi luci ueritatis. Cur uoluit deus, ut illi in albis uestiti CHRISTVM sequẽtes, toties in Alhoran summis laudibus extollerentur (de quorũ numero fuit ille euãgelista Ioannes CHRISTO dilectissimus, & permanẽs uirgo) nisi ut uos illius libri Alchoran cultores, & illorum uitam & doctrinam perquirentes imitaremini. Quærite igitur lucem in allegata epistola, ut ad CHRISTVM, qui lux uera est omnem hominem illuminantem pertingatis: & inuenietis thesaurum sapientiæ & intelligentiæ omnium scripturarum.

Testamenti & euangelij lex una.

Machumet literarum imperitus.

D. Ioannis epistola canonica.

QVOD ALCHORAN MALE DICAT, *Abraham fuisse idololatram, & uera historia ponitur.*

Cap. XII.

QVod autem euangelium perfectissime nobis legem Abrahæ tradiderit, nunc ostendere conabimur. Et primo, Euangelium & euangelij obseruatores non detrahunt laudi Abrahę, quemadmodum Alchoran, & eius sequaces, qui aiunt Abraham primo idololatram, & post conuersionem suam Tharæ suum genitorem de idololatria repræhendisse. De quo multa Alchoran narrat. Hoc autem Abrahæ in ignominiam cædit, ut in doctrina Machumet legitur: quomodo ipse ob idololatriam illam, indignum se fatetur intercessorem apud Deum. Hoc Machumet non habuit ex textu ueteris testamenti, sed ex

Abraham non fuisse idololatram.

quadam

quadam glosa, quàm quidam Iudæus pro euasione obiectionis quæ fit de ann
Tharæ & Abrahæ cogitauit, quam Christiani non acceptant, neq; Iudæus Ios
phus, historiographus maximus. Vnde nequaquàm est credendū, Abraham e
ciuitate Vr Chaldæorum eductū, idololatram fuisse, aut eius patrem, aut auu
Nachor, uel Heber (à quo ipse & Iudæi hebræi dicti sunt) aut Noë, siue alique
alium prædecessorem eius. Ad mandatū dei Abraham subito egressus est, de t
ra & cognatione sua in terrā Chanaan, & deus ob hanc obedientiā dixit: Fac
te in gentem magnā, & benedicā tibi, & magnificabo nomen tuum, erisq; ben
dictus. Benedicā benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atq; i
te benedicentur uniuersæ cognationes terræ. Et iterū: Omnem terrā quam co
spicis, dabo tibi & semini tuo usq; in sempiternum, faciamq; semen tuum ut p
uerem. si potest quis hominū numerare puluerē terræ, semen etiam tuū numer
re poterit. Et iterū: Noli timere, ego protector tuus sum, & merces tua magna
mis. Et iterum: Non erit uernaculus tuus hæres tuus, sed qui egredietur de ut
ro tuo, ipsum habebis hæredem. Suspice cœlum, & numera stellas si potes, sic
rit semen tuum. Credidit Abraham deo, & reputatū est illi ad iusticiam. Et it
rum: Ego deus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus, ponamq; fo
dus meum inter me & te, & multiplicabo te uehementer nimis. Cecidit Abra
pronus in terram, dixitq; ei deus: Ego sum, & pactum meum tecum, erisq; p
ter multarum gentium, nec ultra uocaberis Abram, sed Abraham: quia patre
multarum gentium constitui te. Faciamq; te crescere uehementissime, & pona
in gentibus, regesq; ex te egredientur. Et statuam pactum meum inter me & t
& inter semen tuum post te in generationibus tuis fœdere sempiterno: ut si
Deus tuus, & seminis tui post te. Sarrai uxorem tuam non uocabis Sarrai, se
Sarra. & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, erit
in nationes, & reges populorum orientur ex eo. Cecidit Abraham in faciē su
& risit in corde suo, dicens: Putasnè centenario nascetur filius, & Sarra nonag
naria pariet? dixitq; ad dominum: Vtinam Ismaël uiuat coram te, quem ex A
gar ancilla habui, Sarra hoc desiderante & deprecante. Et ait dominus ad A
braham: Sarra uxor tua pariet tibi filium, & uocabis nomen suum Isaac, et co
stituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini eius post eum.
Super Ismaël quoq; exaudiui te. Ecce benedicam ei, & augebo & multiplic
bo eum ualde. XII. duces generabit, faciamq; illum in gentem magnam. p
ctum uerò meum statuam ad Isaac. Postea ut deus mandauit, circuncidit se A
braham & Ismaëlem XIII. annorum, & omnes uiros domus suæ. Deinde app
ruit ei dominus in ualle Mambræ, sedenti ad ostium tabernaculi sui in ipso fe
uore diei. Cui cum aperuisset oculos, apparuerunt ei tres uiri stantes propè eum
quos cum uidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, & ador
uit in terra, & dixit: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, non transeas se
uum tuum, sed afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes uestri, & requiesc
te sub arbore: ponamq; buccillam panis, & confortetur cor uestrum, post
transibitis. Qui dixerunt, fac ut locutus es. Sarra concepit, & peperit filiu
in senectute sua, tempore quo prædixerat ei deus: uocauitq; Abraham nome
filij sui, quem genuerat ei Sarra, Isaac: & circumcidit eum die octauo, sicut pr
ceperat ei Deus, cum centum esset annorum. Cúmque uidisset Sarra filiu
Agar Aegyptiæ, ludentem cum filio suo Isaac, dixit ad Abraham: Eijce anci
lam hanc, & filium eius, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.
Et dixit Deus ad Abraham: Omnia quæ dixerit tibi Sarra, audi uocem eius
quoniam in Isaac uocabitur tibi semen. Sed & filium ancillæ faciam in gente
magnan

Marginalia: Iosephus historiographus Hæbræi. — Vera de Abrahamo historia, ex sacris literis, non Iudæorum fabulis. — Abram, Abraham. — Sarrai, Sarra. — Ismaël. — Isaac. — (line numbers 10, 20, 30, 40)

magnam, quia semen tuum est. Deinde tentauit Deus Abraham, dicens: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac: & uade in terram uisionis, & offeres eum ibi in holocaustum, super unum montium quem monstrauero tibi. Tulit Abraham ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium, ipseq; portabat in suis manibus ignem & gladiũ. dixit Isaac: Vbi est uictima? dixit Abrahã: Deus prouidebit de uictima, fili mi. Cumq; colligasset Isaac filium suum, & posuisset in altare super struem lignorum, extenditq; manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum. Et ecce angelus domini de cœlo clamauit, dicens: Abraham Abraham, ne extendas manum tuam super puerum, neq; facias ei quicquam. Nunc cognoui quod timeas dominum, & non peperceris filio tuo unigenito propter me. Abraham uidens arietem inter uepres cornibus hærentem, ipsum obtulit pro filio. Per memetipsum iuraui, dicit Dominus: quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo unigenito, propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & arenam quæ est in litore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ. Moritur Sarra. Abraham aliam capit uxorem, ex qua habuit filios. Deditq; Abraham cuncta quæ possidebat, Isaac. filijs autem concubinarum, largitus est munera: & separauit eos ab Isaac filio suo. & deficiens, centum LXXV. annorum mortuus est. Dixitq; Deus Isaac: Ero tecum, & benedicam tibi. Tibi enim & semini tuo dabo uniuersas regiones has, complens iuramentum quod spopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, daboq; posteris tuis uniuersas regiones has, & benedicam in semine tuo omnes gentes terræ, eò quod obedierit Abraham uoci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & cerimonias legesq; seruauerit. Ecce quæ de Abraham, uera leguntur.

Abrahæ mors.

DE PROMISSIONE FACTA ABRAHAE fideli. Cap. XIII.

Abraham uero pater multarum gentium, quia pater fidei: Credidit eñ deo, & reputatum est ei ad iusticiam. Ideò omnes deo credentes, modo quo Abraham, iustificantur per fidem. Et quia Isaac filium Deus illi dedit propter fidẽ, qui aliter secundum naturæ cursum ab Abraham XCIX. annorum, ex Sarra nonagenaria, & insuper sterili, cui muliebria deficiebant, generari non potuit: scimus, per fidem nos desideria consequi æternæ uitæ, supra mortalem nostram naturam. Optamus siquidem filios habere, ut in ipsis noster mortalis defectus instauretur, & in ipsis uiuamus. Per fidem uero uidemus Abrahæ desiderium iustificatum. Meruit igitur consequi desiderium suum ab eo, cui credidit nihil impossibile. Per fidem consecutus est uitam in filio sibi à Deo dato, & consequenter in posteris usq; in sempiternum. Dicit enim Deus: Terram hanc semini tuo dabo usq; in sempiternum. Viuit igitur in sempiterno semine suo Abraham. Et quomodo uiuit? non secundum carnem, modo quo in Ismaële filio suo pater Abraham uixit, qui fuit filius secundum carnem: non secundum repromissionem, sed secundum spiritum, modo quo uiuit spiritus credentis in promissis Dei. Pactum igitur Abrahæ cum deo quod esse debet sempiternum, continuatur per Isaac, non per Ismahelem: scilicet in semine fidei, non in semine carnis. Hinc omnes fideles, in Isaac uocati sunt semen Abrahæ. Filij igitur Abrahæ, sunt credentes Deo in tantum, quod fide iustificentur. Ideò aiebat propheta: Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quia multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet uirum. Quare ex Sarra libera, licet sterili, Isaac promissus: ostendit omnes gentiles fideles in patre Abraham benedictos, filios promissionis

Fidei uis.

Abrahæ uita quomodo sempiterna.

Abrahæ semen benedictum, Christus. sionis esse. Sic itaq; dum deus Abrahæ promitteret semen eius uehementissime augendum, in quo omnes gentes benedicerentur, & omnes tribus terræ, utiqu de CHRISTO locutus est pactum dei & Abrahæ, scilicet quia unus ipse creato esset Deus eorum. Seruatum est per omnes filios Abrahæ prophetas, qui circ illius pacti obseruantiam summe uigilarunt. Et deinde deueniendum erat ad on nium prophetarum maximũ, ubi semen illud uehemẽtissime creuit, in quo esse plenitudo promissæ benedictionis. Et hic est CHRISTVS, in quo Abraham & o mnes fideles æternaliter uiuunt. Ideò dum uirgo Maria fœcundata CHRIST exultaret in spiritu, & anima eius deum magnificaret, aiebat: Suscepit Israël pu „ rum suum, recordatus misericordiæ suæ. Sicut locutus est ad patres nostros, A „ braham, & semini eius in secula. Ex cuius cantico scimus, CHRISTVM puerum esse Israël, uirum uidentem deum, secundum promissionem factam Abrahæ & *Christus, uerus Israël.* semini eius. Et Zacharias propheta, pater Ioannis baptistæ, de IESV dicebat: Ip sum esse cornu salutis, erectum in domo Dauid, scilicet Messiam saluatorem. S „ cut locutus est per os sanctorum qui à seculo sunt, & secundum iusiurandũ quo „ iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. CHRISTVS igitur, f lius Abrahæ, est illud promissum semen, filius scilicet immortalis, in quo omn fideles uiuunt æternaliter, cum omnes tribus terræ fideles in patre Abrahã si benedictæ, & ipse uiuat in filio suo IESV, semine benedicto, uiuunt sic omn benedicti in patre & in filio benedicto. Quapropter CHRISTVS dicebat ad Iu dæos, quomodo sciret eos esse filios Abrahę, scilicet secundũ carnẽ. Sed quia hc nõ sufficiebat ad uerã filiationẽ spiritus, ideò dicebat: Si filij Abrahæ estis, oper *Abrahæ filij uere qui.* Abrahę facite. Instruens illos, eos ueros esse Abrahæ filios, qui eius opera faciũ qui scilicet sunt creduli, & deo obedientes. Dicit etiã, quod Abrahã exultauit u uideret diem suũ: & quod uidit, & gauisus est. Vidit igitur ante se CHRISTV & illum sibi promitti, & ex sua progenie, & hunc aduentus diem dum uidere gauisus est, & in hac uisione certificatus est, omnia sibi promissa compleri, n hæc promissa sibi facta fuisse propter legem aut circuncisionem solum, sed pr pter fidem. Hæc mysteria à sæculis abscondita, nobis per CHRISTVM & disc pulos eius manifestata sunt.

QVOD PACTVM DEI ET ABRAHAE EXcludit Ismaëlitas, & in CHRISTO mediatore concluditur. Cap. XIIII.

NVnc attendite uos Arabes, quomodo uos ex Ismaële secundum carne geniti, non estis in fœdere & pacto Abrahæ cum deo, sicut filij promissi nis ex Isaac, & nullam habetis partem hæreditatis Abrahæ, quia ex ancilla A gar geniti, & aduersarij spiritus, sicut caro semper est contra spiritum. Et non p testis esse benedicti in semine Abrahæ, nisi sitis filij Abrahę in spiritu per fide, & tunc assequi poteritis repromissionem benedictionis in CHRISTO, qui est *Christus finis & complementum promissionis Abrahæ factæ.* nis & complementum promissionis. Intelligite igitur fidem spiritu capi, & t minari in CHRISTO uiuo, uita immortali & sempiterna, cum sic sit filius hon nis, quod & filius dei, qui solus est immortalis. Legitur autem in primo cap. A choran, Abraham sic orasse: O deus, nostræ prolis filium mediatorem proph „ excita, cæteris gerenda, uirtutesq; tuas scripto notificantem, eisq; benedicent „ cum tu sis doctor excelsus, omnia sciens & audiẽs. Ecce quomodo de CHRIST mediatore inter deum & hominem Abraham loquens, sic orat. Nec potest de lio intelligi, cum loquatur de propheta filio prolis, eius scilicet Isaac, quem De nominat unigenitum eius. Et hic mediator est inter deum & hominem, quia se solus est inter quem & Deum nullus mediat, cum sit altissimus proph

CHI-

CHRISTVS, qui ſolus eſt deum patrem notificans, quia filius eius, & fideles in ſemetipſo ut maximus ſacerdos benedicens. Videte Arabes quomodo ſequimini Abraham, qui hanc fidem non tenetis? quomodo corã deo ambulatis ut perfecti ſitis, ut quando non eſtis filij repromiſsionis in CHRISTO IESV? quærite, & non reperietis deum unquàm legatum, aut doctorem, prophetam, uel nuncium miſiſſe, qui non fuerit de obſeruantibus pacta & fœdera quæ Deus pepigit cum Abraham, Iſaac, & Iacob. De eorum enim genealogia omnes fuerunt, quibus deus ſpiritum prophetiæ dedit: non de genealogia Iſmaëlis, cũ quo deus pacta non iniji, ſed ipſum excludens, Iſaac elegit. Licet ei ob Abraham benediceret, & eius ſemen multiplicaret, & XII principes ex ipſo nati ſint. Ita quod in benedictionibus tam huius ſeculi, quàm futuri perpetui, ſempiternam benedictionem eſt aſſecutus. Nec uos moueat, in Cap. XI Alchorã, Iſmaëlem inter prophetas poſt Abraham ante Iſaac poni, & in Cap. XXVIII. nuncium & prophetam appellari. Nam huius dicti non habet teſtimonium ſcripturæ, nec teſtamenti, nec euangelij. Sed de eo legitur, angelum Agar de eo grauidæ prædixiſſe, ipſum ferum hominem, qui tentoria ſua contra fratres figeret, futurum. Poſuit autem Machumet hæc in Alchoran, ut ſe, qui erat Iſmaëlita, de genere prophetæ probando, facilius prophetam & nunciũ eſſe Arabibus perſuaderet. Sed deficiens in hoc, qualis ſit habendus oſtendit. Dicit autem in Cap. XLVI. Abrahã ad Iſaac dixiſſe: O fili, mihi quidem per uiſionem nunciatum eſt, quod te decollarem. Quid tibi inde placeat, dicito. Qui reſpondit: Nunciatum tibi perpetra. me namq; fortiter paſſurum omnia, reperies. Si ſic eſt ut ibi ſcribitur, utiq; Iſaac deo & patri ſuo uſq; ad mortem obediens, meruit ille eſſe in quo deus uocauit ſemen benedictionis omnium fidelium. Nam utiq; maxima fuit Abrahę fides, qui cum credidiſſet Deo ſemen ſuum in Iſaac uehementiſsime multiplicandum, adhuc dum iuberetur illum filium in holocauſtum deo offerre, non replicuit hoc fore contra dei promiſſa. Quia non dubitauit de illis, etiam ſi in holocauſtum offerretur. Sed ſperabat, Deum potius promiſſa adimpleturum, ſi eidem in occiſione filij obediret: ſciens, apud ipſum nihil difficile, uel impoſsibile, qui mortuos faciliime reſuſcitat.

Chriſtus ſolus mediator inter deum & homines.

Prophetarum omnium genus ex Abraham.

Iſmaëlem falſò præponi Iſaac, in Alcoran.

Abrahæ fides maxima.

QVOD NON NISI CHRISTIANVS TRInitatem in unitate adorans, Abrahæ filius eſſe poßit.

Cap. XV.

PErfectiſſima igitur Abrahæ fides, cuius Iſaac uerus fuit ſucceſſor & hæres, typum ſeminis illius perfectiſsimi Meſsiæ gerens, obedientis deo patri ſuo uſq; ad mortem, etiam turpiſsimam. Sed quid amplius notandum? Certe quod aries pro Iſaac oblatus eſt. Aries ille qui repertus eſt per Abraham, quem pro filio obtulit, oblationem & uictimam ſignificauit CHRISTI, qui uerè oblatus & mortuus eſt, ut Iſaac fidelis & omnis fidelium generatio uiuat. Iſaac igitur ſignificauit CHRISTVM, ob pronitatem obedientiæ uſq; ad mortem, quæ ineſſe debet omnibus uerè fidelibus. Sed aries ſignificat CHRISTVM, ut eſt holocauſtum, morte ſua omnes dei filios per conſummatam fidem ſaluans, & à morte perpetua liberans. In doctrinis Machumet dicitur, arietem ſine commixtione, ſicut CHRISTVM, natum. Abraham autem, ſi rectè capis ô Arabs, non fuit (ut Alchoran quodam loco dicit) ante CHRISTVM, & ideò ipſum Chriſtianum negat, ſed ante ipſum fuit CHRISTVS Dei filius, Deo patri ſuo coæternus. Ita enim legitur, CHRISTVM in euangelio dixiſſe: Antequàm fieret Abraham, ego ſum. Vidit igitur prophetico ſpiritu, ipſum Meſſiam mediatorem & ſaluatorem aliquando in mundum uenturum, ſine quo nec ſe nec quenquàm ad Deum

Iſaac Chriſti typus.

Cur aries pro Iſaac oblatus.

Chriſtus ante Abraham.

patrem accessum habiturum credidit. Ideò Abraham Christianus fuit, sperans medio CHRISTI se immortalem uitam indubie assecuturum. Hæc est sola & perfecta fides Abrahæ, quæ & esse debet omnium qui sanam fidem habere uolunt, & per ipsam fœliciter saluari expectant. Vidit Abraham tres in ualle mambre, & pronus in terra adorauit, dicens: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, non transeas seruum tuum. Vnum dominum, in trinis personis adorauit. Vtique hæc est Christianorum adoratio, quam nisi uos Arabes faciatis, non estis Abrahæ successores. Quomodo putatis uos Abrahæ uiri iusti uestigia insequi, qui Abrahæ filios persequimini? Vnus est Abrahæ filius, uniuersorum hæres, IESVS CHRISTVS Mariæ uirginis, filiæ Abrahæ filius. Hic, cuius typum Isaac gessit, uerus hæres uniuersorum. Quia idem & dei filius, est CHRISTVS, deus uerus, qui est merces magna nimis Abrahę. Deus dedit Abrahæ filium Isaac, quia credidit deũ in promissis ueracem: sed propter obedientiam quam in filio offerendo ostendit, dedit ei filium CHRISTVM, uniuersorum regem & dominum. Vos uero, ô Arabes, non creditis Abraham talem mercedẽ pro sua iusticia & obedientia assecutum. Minus igitur de Abraham creditis, quàm Christiani, ueri Abrahæ filij. Non eritis igitur cohæredes CHRISTI filij Abrahæ, qui fideles Abrahæ filij esse recusatis.

Abraham Christianus. *Christianorum adoratio.* *Christiani ueri Abrahæ filij.*

QVOD ARABES LEGEM ABRAHAE PENITUS IGNORENT, & EIUS SINT PERSECUTORES. Cap. XVI.

Est né hoc satis quod circumcidimini, quasi in hoc legem ipsius impleatis? Circũcisio non arguit uos Abrahæ filios, qui credidit Deo, & reputatũ est illi ad iusticiã, sed fides Abrahę iustificat. Iustus erat Abraam nondum circumcisus. Sed deus qui elegit Abraam, Isaac, & Iacob, & eorum posteros in populum sibi peculiarem, pactum firmari uoluit, quod ipse esset deus eorũ, in obedientia circumcisionis, ita quod fœdus tale cum quolibet in illa sanguinis effusione ad obediendum deo facta, amplius negari non posset: quodque à cultu accepti dei recedens, præuaricationis suæ testimonium in corpore suo circũferret. Christiani uero in CHRISTO circumcisi, cum sint corpus CHRISTI mysticum per fidem & baptisma facti, iam circũcisi in CHRISTO, nomine suo se fideles dei omnibus manifestant. Si circũcisio, signum est uoluptatũ carnis abscisionis, utique legem uestram illas abundantius indulgentem, non esse Abrahæ ostendit. Mandatur circumcisio, & octauo die natiuitatis fieri, modo quo Isaac fuit circũcisus; uos autem non mandatum dei exequentes, in XIII. anno (quia tunc Ismaël fuit circũcisus) eam, ut sitis Ismaëlitæ, facitis. Scitis Abrahã, ut fratrem suũ liberaret, iuste arma sumpsisse, & tamen de spolijs & rapinis & aliorum bonis noluisse ditari. Vos autem in iniustis aggressionibus, rapinis quæritis impinguari, & ex lege uestra uobis licere asseritis, quæ tamen à lege Abrahæ in nullo debet declinare. Blasphematis deum Abraham in Abraham, quando hæc legi Abrahæ conformia mentimini. Lex uestra dat deo quintam partem spoliorum, cuius sunt uniuersa. Quid ridiculosius? Dicitis: Hæc fiunt contra incredulos. Nónne hoc est occultum secundũ uestrã legẽ, quis melius ambulet, licet quisque se putet rectius ambulare? Deus enĩ, ut Alchoran dicit, dedit cuilibet genti qua sua sunt ei placita. Ideò hoc occultum spectat ad iudicem occultorũ extremi iudicij. Ostendite ubi hoc Abraham aut fecerit, aut fieri præceperit. Et quia non reperietis, male dicitis uos Abrahę legem sequi. Quoties dicit liber uester: Si deus uellet, omnes eiusdẽ legis & ritus essent, sed sic, uti uidemus, permittit. Cur uos præsumitis de mundo aliter disponere quàm deus? nisi quia deo ad corrupta uestra desideria plus omnibus blasphemando attribuimini? Dicitis fortassis, Nos decimamus sicut Abraham. Nónne Abraham

Circumcisione non fieri Abrahæ filios: cum illa à Deo instituta. *Ismaëlitarum circumcisio nõ 8. die, sed 13. anno fieri solita.* *Spoliorũ quinta pars Deo data.*

Melchisedec sacerdoti dedit decimas? Quid figurabat rex salem, sacerdos summi dei, aliud quàm Mesiam? hoc Dauid propheta de ipso dicit Deum dixisse, Psalmo CIX. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. IESV CHRISTO sic illum psalmum in euangelio exponente. Si datis decimas CHRISTO æterno sacerdoti, decimas Abraham sequimini. Si non datis ei, etiã si detis, non estis sequaces Abrahæ. Vos autem persequimini CHRISTVM, & ipsum spoliatis & opprimitis in suis membris, ideò iniuriam facitis Abrahæ, cuius gloriamini successores. Vtinam intelligeretis, mysteria huius panis & uini, oblationis æterni sacerdotij & cœlestis mensæ, æternaliter pascere. De qua in Alchoran tunc perfecte uideretis, quod sicut substantia panis & uini, quæ non est uiua, opere naturæ depuratur & assumitur per substantiã humanam in sui unionem uiuam, quoniam substantia nntrimenti transit in unionem substantiæ aliti: sic substantia uiua hominis depuratur opere uerbi dei, & demum assumitur in eius unione, ut uiuat uita altiori quàm prius, scilicet diuina & æterna. Et in hoc uidetur, quomodo uerbum dei CHRISTVS, & eius corpus mysticum, uiuunt una uita per unionem antedictam, immortali & perpertua. Sed hæc mysteria occultisima, per uos capi non possunt, qui non creditis personalem unionem humanæ naturæ & diuinæ in CHRISTO. Neq; fructum suprà dictum gustare unquàm poteritis, qui estis increduli, & sine spe.

Melchisedec decimæ ab Abraham datæ.

Ismaëlitæ Abrahæ successores.

SVASIO, QVOD SOLTANVS MANDET *Mariam uirginem theotocon credi, & lumen Euangelij amplecti.*

Cap. XVII.

NVnc post hoc, O tu Solthane Babyloniæ princeps gentis magnæ, considera cur tibi ascribis custodiam legis Arabum commissam. Fuisti aliquando Christianus, & abnegasti (ut aptus esses ad principatum) fidem Christianam. nõ fateris te CHRISTVM abnegasse, sed minus credere de eo quàm prius. Credebas enim eum filium Dei uerum, modo secundum legem Arabum non credis. Non abnegasti fidem unitatis dei, quam habuisti, & tenes modò. Credebas Mariam matrem IESV CHRISTI esse theotocon genitricem scilicet Dei: modo dicis, uirginem Mariã esse matrem CHRISTI, sed non dei. Credebas CHRISTVM in Hierusalem per Pontium Pilatum crucifixum pro nostra salute, uisitasti locum sepulturæ in Hierusalem, uidisti signa quæ acciderant mortis hora, scilicet scissuram petræ ex terræ motu, modò negas eum mortuum, & astruis eũ adhuc uiuum. Vidisti deuote & sæpe locum natiuitatis circa præsepe in Bethleem: modò negas hoc uerum, dicens, sub palma quadam in loco solitario CHRISTVM natum. Mira res est, factus es Solthanus, non ut imminuas laudes & exaltationẽ CHRISTI, & matris eius Mariæ uirginis. Loca illa quæ ad laudem constructa sunt in perpetuã memoriam crucifixionis & natiuitatis IESV, quę perhibẽt testimonium continuum mille annorum & plurium (ne detrahas laudi) esse finis, & te per illa conuinci nõ erubescis. Credidisti aliquando Gabrielem missum à deo ad uirginem Mariam in Nazareth, & ei annunciasse quomodo ipsa paritura esset IESVM filium dei, modò credis Amrã patrem Mariæ, & per consequens ipsam non esse illam de qua euangelium dicit, quæ secuta est illam primam Mariã plus quàm mille annis. Et si dicis Alchoran in hoc errasse, consequens est quod Gabriel euangelicus sit uerus, & Gabriel Alchoranicus sit mendax. Considera si Mahumet per Iudæos sibi assistentes deceptus fuit, qui illi persuadebant, Mariam matrem CHRISTI sororem Aaron fuisse, in multis eum decipere potuisse tanquàm penitus ignarum historiarum temporũ. Expetit à te uirgo gloriosissima Maria, ut restituas ei honorem à deo datum, & in tertia synodo sub Theodosio, atq;

Solthanus aliquando Christianus, regni gratia apostata factus.

Amram.

Machumet per Iudæos deceptus.

sio, atq; quarta sub Martiano imperatoribus declaratum. Respice in illos glorio sos imperatores, Theodosium, Martianum, Constantinum, & cæteros, qui gl- riam uirgini & matri CHRISTI summo studio augere procurarunt. Si princeps es, aduerte hæc esse honoris tui, ut similiter facias, cum ad idipsum obligeris ex- uangelio prius per te professo, & nunc in acceptatione Alchoran de nouo firm- to & approbato. Diceres fortasis: Absit absit, quod ego debitum honorem M- riæ uirgini dare recusem. Neq; enim sic intelligo Alchoran. Ideò blasphema- tes ipsam, mando mortis supplicio tradi. Sed deest intelligentia circa modum g- nerationis IESV CHRISTI de uirgine. Respondeo: Modus incarnationis u- bi excedit humanum intellectum. sed cum euãgelium dicat, uerbum caro fact- hoc utiq; à te credi oportet, si euangelio credis. Et istud sufficit, si credis matrem CHRISTI, qui CHRISTVS est uerbum dei in uirgine incarnatum, modo qu- deus hoc operatus est. Si itaq; præceperis in omni imperio tuo omnes credere e- uangelio, modo, tali quo Aegyptij, Afri, Romani, Asianiq; crediderunt, & glo- ficauerunt uirginem Mariam tempore Mahumet, & antè & pòst omnes Chr- stiani, aut maior eorũ pars, iustum erit mandatum tuum, Deo & CHRISTO uirgini intemeratæ fore acceptum, & infinitarum animarum tribues salutem quietem, tibiq; laudem immortalem & uitã perpetuã. Euenire debet tempus (- suprà dictum est ex Alchoran) quo non erit nisi fides CHRISTI. Incipe tu acce- dere, & sequentur te omnes orbis & sectæ illius principes. Tunc dicetur: Ec- deus permisit fieri mala, ut euenirent bona. Fides euangelij ubiq; ab idololatr- orientalibus spreta fuit, uenit lex Arabum, quasi nolens consentire in ipsam, - ad cultum eos unius dei, approbato tamen occulte euangelio, conduxit. Nunc pl- cuit deo, quod approbatum euangelium, coopertum multis ineptijs in Alcho- (quemadmodum approbatur sæpe in eodem libro) in lucem ueniat. Ita duce- tur de lege Arabum ad euangelium prius fortisime resistentes, ad gloriam m- gni dei, regis regum, creatoris & dominatoris uniuersi.

Incarnationis uerbi modus, suprà captum humanum.

Futurum tempus quo nulla sit fides nisi in Christum.

AD CALIPHAM DE BALDACH, QVOD

Iudæi de Abraham apposuerunt in Alchoran. Cap. XVIII.

PRimum à tua prudentia, qui præes legi Alchoran, deposco, utrũ credis de- esse auctorem Alchoran, an non? Si non, cur mandas tantam diligentiam l- bro illi in studio Baldach adhiberi, qui de seipso perhibet falsum testimoniun- cum dicat se à deo compositum, quod tu non credis? Si uero credis librum illum dei uerba continere, quomodo potest liber dicere, quod per Gabrielem deus i- sum Machumet intimauit, per hæc uerba: Gabrielis hunc librum tuo cordi p- creatorem intimantis? Quomodo possunt hæc uerba deo loquenti adaptari, qu- est creator? Tu nosti per discursum libri talia sępissime reperiri, quæ per se oste- dunt, non esse uerba dei qui loquitur. Esto igitur, quod istis et alijs obiectionib- non obstantibus, tu omnino credas deum libri illius collectorem. Credere igit- te oportet omnia esse uerissima, quę in ipso continentur. Dicito igitur, quando- „ gitur Cap. XVI. Ego quidem, cui deus uiam rectam atq; directam, illam scilic- „ Abrahæ non increduli patescit, & immisit. Quid per Ego intelligis? si dicis, M- chumet, utiq; non sunt illa uerba dei, nec eis credendum. De se igitur Machum- testimonium perhibens, nihil probat; & illa uerba cum in Alchoran sint scripti dei esse prædixisti, quæ simul stare nequeunt. Adhuc nónne Cap. VI. ponitur: T- „ uerò cæteris intima, deũ ueraciter iniunxisse, quod Abrahę sectã imitent, qui n- „ incredulus nec idololatra. Si hæc deus ei præcepit, & post hoc Cap. XVI. eide- primo immisit & patefecit uiam Abrahæ (Alchoran enim successiue descend- & pedetentim, ut Cap. XXVI.) quomodo hæc simul stabunt, & quomodo con- patiu-

An Deus Alcorani autor credendus.

Alcoran pedetentim collectus

patiuntur se illa quæ in VI. cap. dicit, Abraham nec incredulum nec idololatram fuisse, & in doctrinis idem affirmat. Dicito, cum Mahumet XL. annorũ, de idololatria conuersus sit per Sergium monachũ Christianũ & Nestorianum, cuius etiam habitum religiosum acceptasse dicitur, & in ea fide mortuus asseritur: quo modo est hoc uerũ, quod Abrahæ legem tenuerit? Vbi legisti in Alchoran præceptũ de circuncisione, aut Mahumet circuncisum? utiq; non in octauo die natiuitatis suæ, ut Isaac & filijs Abrahæ fuit præceptum, nec in XIII. anno, ut Ismaël (tunc enim idololatra fuit) nec postea legitur circuncisus. Sed quia Christianus, licet Nestorianus, utiq; baptizatus fuit. Nestoriani eñ Euangeliũ amplectũtur, & baptizantur. Neq; est uerisimile, Machumet ista in Alchoran scripsisse. Nam ut patet ex Alchoran, euangelij laudes ponuntur in XII. cap. & ante capita illa quæ legem Abrahæ immissam Mahumet dicunt. Similiter & laudes CHRISTI cap. IIII. quæ credi possunt à Mahumet positæ, cũ esset Christianus, ut prefertur. Certũ est aũt ipsum, CHRISTUM omnibus prophetis preferre, & legẽ euangelicã omnibus alijs legibus, ideò quod derelicto CHRISTO & euangelio ad Abrahã fuerit per deũ remissus, nequaquàm est consonũ rationi nec uerisimile, cũ Christiani in obseruantia euangelij nõ dubitent omnẽ perfectionẽ fidei & legis Abrahæ contineri. Ista igitur de lege & uia ipsius Abrahæ. Verisimiliter Iudæi post mortem eius apposuerunt ad Alchoran, quoniam in eorum manibus erat collectio Machumet, ut præmittitur. Nunc uides Califa, uos, per astutos, peruersos, dei blasphemos Iudæos esse seductos, qui Alchoran nunquàm in uita Mahumet publicatum (neq; eius unquàm continentia plene cuiquam reperitur communicata) post mortem Machumet, antequàm Iudæi illi qui Machumet adhæserant, & collectionem præceptorum eius in sua potestate habuerant, ipsam Hali (cui Machumet tradi mandauit) asignarent, illa inseruerunt de Abraham, cuius se Iudæi filios iactant, atq; alia multa quæ in Alchoran remanserunt. Hæc cũ optime scias, sume uirilẽ animũ in dei timore, & ueritatẽ mendacio præferas.

Machumet idololatra à Sergio monacho conuersus.

Nestoriani.

Alcoran à Iudæis compositus.

OSTENSIO, SINE CHRISTO NON POSSE quenquam felicitari. Cap. XIX.

SEcundo considera, quomodo CHRISTO IESU & eius euangelio absq; omni hæsitatione etiam secundum Machumet subijci debeas, si ad æternam uitam peruenire speras: quoniam sine CHRISTO hoc omni homini impossibile est. Et ad hoc ostendendum, præmitto etiam secundũ Alchoran, hominem mortalem nullo modo posse quocunq; studio aut exercitio uirtutis immortalem fieri. Mortalis enim natura si seipsam efficere posset immortalẽ, faceret & seipsam deum, qui solus per naturam est immortalis, etiã secundũ Alchoran. Non potest igitur aliquis homo talia studiosa facere opera, propter quæ merito & de iure fiat immortalis. Et cum immortalitatem omnes desideremus, nemo erit felix ultima felicitate, nisi ipsam assequatur. Nec sufficeret, illã sine merito habere. Qui etenim non assequitur regnum immortalitatis ut hæres & dominus per iusticiã, nõdum est felix. Non enim uassallus, qui de gratia id habet quod habet, felix est, quia seruus: sed dominus, & hæres. Quomodo igitur erit possibile, quod homo ad regnum cœlorum & immortalitatis perueniat, ut sit rex & dominus & hæres regni illius, si mortalis immortalitatem sic mereri non potest, quod ei debeatur? Sicut enim sensibilis uita cuiuscunq; bruti animalis nullo unquàm exercitio ad hoc ascendere poterit, quod fiat intellectualis & intelligens, licet unum animal brutũ plus uideatur per doctrinã hominis ad conformitatem intelligentiæ ascendere, quàm aliud: nunquàm tamen erit possibile, bestiã fieri intelligentẽ. Sed si aliquod reperiretur animal speciei bestialis capax doctrinæ, taliter q̃ exercitio con-

Sine Christo seruari, nulli poßibile.

Cœlum nullius hominis merito parari posse.

tio cõtinuato appræhenderet intelligẽtiã eorũ quę homo intelligit, & hoc ope ostenderet, nequaquam uerum esset illud animal fuisse puram bestiã, sed habuisse intellectum, cui animalitas illa brutalis speciei fuisset ut suæ hypostasi unita: ideo quod in radice illa quam hypostasim dico habuit naturaliter, potuit etiam in assumpta specie brutali congruo mereri exercitio. Et quemadmodum hæc de bruto & intelligentia uera sunt, sic de homine & diuinitate, quæ & immortalitas nominatur, dici oportet. Nullus enim homo, quantumcunque uideatur immortali seu Deo similior quàm alius, nunquàm tamen per quodcunque exercitium studiosum licet sanctior continue fieret, ad diuinitatem seu immortalitatẽ perueniret. Et si quis peruenisse creditur, necesse fuit quod illius hominis radix seu hypostasis fuerit diuina, ut in assumpta humanitate exercitio uirtutis apto immortalitatem mereri posset, quam habuit in radice seu in hypostasi. Vos autem secundum Alchoran, non dubitatis hominem fide & operibus mereri posse, quod per sententiam dei iudicis æterna uita in die extremi iudicij ei adiudicetur. De CHRISTO igitur minime hoc uerum dubitatis, quod eo nemo dignior. Oportet igitur fateri, quoniam CHRISTVS homo mortalis meruit immortalitatem in humana natura, quod illa humana natura in ipso radicata, & (ut sic dicam) hypostatizata fuit in diuina, ut preferetur: et in nullo alio homine natura humana ita eleuata fuit, ut eius hypostasis esset diuina. Ipse enim solus altissimus. Nullus igitur homo alius immortalitatem mereri potuit, neque potest, naturæ suæ humanæ: solus autem CHRISTVS potuit. Meruit igitur immortalitatem, omnibus eiusdem naturæ humanæ sibi conformibus. Ideò intelligimus per angelicam Gabrielis annunciationem Mariæ uirgini factam, in euangelio scriptam, ipsum IESVM à deo nominatum, quia saluator est, saluum faciens populum suum & Mesſiam siue CHRISTVM regem esse, de cuius regno sunt omnes qui æternam & immortalem uitam assequentur.

Immortalitas homini per solum Christum parta.

OSTENSIO, CHRISTVM MERVISSE Christianis immortalitatem. Cap. XX.

Christi meritũ.

INtellige Calipha, quod CHRISTVS meruit hoc regnum immortalitatis in humana natura assumpta de uirgine, quia in radice seu hypostasi fuit immortalis per naturam. Vnde sicut ipse secundum hypostasim diuinam fuit naturaliter immortalis, ita in assumpta humana natura meruit, ut esset immortalis. Natura igitur humana in ipso non est facta immortalis solum ex gratia unionis eius cum diuina hypostasi, sed etiam ex exercitio uirtutis. Meruit enim deposita mortalitate per mortem, quã ob obedientiã dei passus est, fieri amplius immortalis. Mesſias igitur, seu CHRISTVS rex, præ consortibus unctus, natura & merito rex est æternæ seu immortalis uitæ. Hoc quidem regnum suum est, qui est rex uirtutum & gloriæ, & in ipsum ipsius regnum, omnes creduli & fideles per ipsum, ut sint conregnantes, uocati sunt: & qui audiunt uocem eius, & sequuntur ipsum possident immortalitatem. Iam clare conspicis, CHRISTVM esse mediatorem dei & hominum, & nullum hominem fide & operibus, nisi per ipsum, mereri uitam æternam. Ipse est hæres regni dei immortalis, quod solus deus inhabitat, ad quod omnes homines aspirant. Hæres quidem omni dicendi modo, secundum naturam, & constitutionem. Et quia secundum naturam est hæres, tunc dicitur uerus filius Dei: filius enim hæres est naturalis. Et secundum constitutionem hæres est, & dicitur filius hominis, unctus præ consortibus suis. Duplex est aũt constitutio: una, quæ simpliciter dependet ab electione cõstituentis, alia, quæ non solũ ab electione cõstituentis dependet, sed ex merito cõstituti. ac si rex habens filium & fortẽ aduersariũ, faceret proclamare, quod illũ militẽ in heredẽ cõstitueret qui aduersariũ uinceret, & naturalis filius seruilem militarem induens formã uictor f

Christus Dei & hominum mediator.

Constitutio duplex.

ret, ille omni modo hæres esset, natura, & constitutione. Ita CHRISTVS, hæres uniuersorum natura & constitutione existit. Induit enim hominis seruilem formam, & principem huius mundi uicit, dei aduersarium, de cuius manu liberauit humanam captiuam naturam, ad dei imaginem & contemplationem eius creatam. Vides CHRISTVM perfectissimum dei hæredem, natura & merito filium dei & filium hominis, & omnes homines Christiformes, per ipsum dei hæredes & filios, & ipsius CHRISTI cohæredes. Hæreditas autem est regnum uitæ æternæ, in quo uidetur deus pater in gloria sua, & CHRISTVS uictor in gloria dei patris. Neq; alius potest esse uerus Alchoran intellectus, uti tuipse pura mente cõspicis. Hæc si recte aduertis, uides in CHRISTO non esse nisi unam diuinam hypostasim, in qua radicatur humana natura. Hypostasis uerò diuinæ & immortalis naturæ, humanam in se colligit naturam, ob quam hypostasim CHRISTVS est una diuina persona, licet sit diuinæ pariter & humanæ naturæ. Et de ipso dicuntur cõmunicatione idiomatũ, quæ diuinæ naturæ pariter & humanæ tribuimus. De quo poteris, si uelis, à multis doctis Christianis sufficienter informari.

Christiani omnes Christi cohæredes per ipsum.

DECLARATIO SIMILITVDINIS ADAE ET CHRISTI. Cap. XXI.

ET quia circa modum, quo humana natura diuinæ hypostasi uniatur, plerіq; non recte imaginati sunt, quoniam illud quod omnem intellectum exuperat, imaginatio non attingit, ideò pauca circa hoc, ne erres sequendo aut Nestorium aut Euticen, aut alium aliquem non sanè intelligentem, scire debes, quod sicut V. Cap. Alchoran scribitur, IESVM, Adæ quodammodo similitudinem gerere, ad bonum intellectum. Hoc sic uerum concipe. Adam à deo creatus ut præesset animalibus, rex & Mesias animaliũ fuit. In eo enim altior hypostasis quàm in brutis, scilicet naturæ intellectualis fuit, in se brutalem animalitatem colligens & uniens. Ob quam etiam hypostasim naturæ intellectualis, una fuit persona licet intellectualis pariter & brutalis naturæ. Et quoniam omne perfectionis ordine, natura est prius, deus omnia antecedit non tempore, cum non sit in tempore, sed natura, quia perfectior. Ita Deus, antiquior intelligentia. Intelligentia, antiquior sensibilitate seu brutalitate. Sensibilitas antiquior uegetabilitate. Dico antiquior, non tempore, sed ordine & dignitate atq; perfectione. Eo dicendi modo intellectualis natura in Adam antiquior sensibili, in se uniuit sensibilem naturã. Et factus est rex omnium uita sensibili uiuentiũ, quia ipsam sensibilem uitam in unionem antiquioris intellectualis uitæ assumpsit, & mouit corpus uiuens uita sensibili, ad actus uitæ intellectualis. Sic CHRISTVS quodammodo in similitudine tali concipi potest, esse Mesias & rex omnium uiuentium uita intellectuali. Quia diuina uita antiquior intellectuali, in se uniuit uitam intellectualem hominis, & mouit illam humanam intellectualem naturam ad operationes diuinas. Dicitur autem, quodammodo esse similem CHRISTVM Adæ, non totaliter. Nam uita intellectiua in Adam, non solum in se uniuit uitam sensibilem, sed quia inter ipsam intellectiuam & sensibilem quædam potuit esse proportio, cum quælibet sit finita & creata, hinc uita intellectiua in unione prædicta facta est forma, formans sibi unitam sensibilem uitam. Diuina autẽ uita in CHRISTO, licet in se hypostatice uniret uitam intellectiuam humanam, non tamen formaliter: cum inter diuinam uitam, cuius magnitudinis non est finis, & intellectiuam finitam non posit cadere proportio, quæ est necessaria inter formam & id quod format. Cum tamen hypostasis sit infinitæ uirtutis, naturam in se attractam nunquàm deserit, sicut uirtus magnetis in suam hypostasim ferrum attractum nunquàm deserit, & per medium attracti ferri aliud ferrum attrahit:

Christi & Adæ similitudo.

Christus quatenus Adæ similis.

trahit: & hoc faceret in infinitum, si uirtus esset infinita. Non tamen fit uirtus ia
magnetis forma ferri, neque transit in ferrum ut fiat ferrum. Neque componitur cū
ferro ut fiat unum tertium ex ipsis compositum, sed remanentibus naturis inc-
fusis, ita ferrum hypostasi uirtutis magnetis adhæret, quod ipsam non dese t,
siue sursum, siue deorsum, siue lateraliter moueatur. His ænigmatibus quam is
remotis, CHRISTVM aliquantulum appræhende. Adhuc sicut Adam terren s
in se complicuit omnem hominem qui uenturus erat in hoc regnū & hunc mu s
dum sensibilem, ita quod complicite omnes homines in ipso erant, & ab ipso -
ceperunt ut huius mundi homines esse possent, ita in CHRISTO, secundo scili t
Adam cœlesti, complicite sunt omnes prædestinati ad uitam immortalem al-
rius mundi & regni cœlorum, à quo necessariò omnia recipiunt, ut illius inco-
ruptibilis cœlestis regni ciues & domestici esse possint. Quæ clarissime & ap-
tissime sic esse reperies, si deus dignabitur tibi oculos aperire, ut legas & inte -
gas sacratissimum euangelium. Quod tibi cōcedat Deus pius & misericors, s n
per benedictus: Amen.

Christus secundus Adam.

FINIS.

BARTHOLOMAEVS PICENVS DE MONTEARDVO

Ferdinando Regi Aragoniæ & utriusq; Siciliæ S. P. D.

*CVm Demetrius Cydonius, uir utriusq; linguæ peritißimus, è latino in græcum, opus Ric -
di fratris ordinis Prædicatorum transtulisset, non ab re mihi uisum est Sereniß. atque -
tholice rex, illud rursus è græco in latinum conuertere. Non quod apud Latinos huiusmodi
opus extare non existimem, sed cum uidissem Demetrium Cydonium opusculum illud è La-
no in Græcum elegantiori stilo transtulisse, idcirco pro uiribus conatus sum libellum illum iterum ea dicen -
legantia quoquo modo in nostram linguam transferre, & eum in nitidiorem cultum, candidioremq; stylū o
uiribus redigere, & tibi serenißime atq; catholice rex, illum dedicare debere. Qui solus inter Christiano m
reges hac nostra tempestate Mahometanam sectam maximis cladibus affecisti. Nam non minimam laudē bi
comparasti, cum Beticam prouinciam, quæ per octingentos annos Mahometanam fidem coluerat, in Chris -
norum potestatem redegisti, & nunc uniuersam Aphricam capere intendas: quam facile assequi poteris, m
gentes illæ hoc tempore imbelles sint, quoniam cum Christianis diu pugnare non consueuere. Difficilius en
tibi fuit Beticam prouinciam expugnare, quàm totam Aphricam in potestatem tuā asserere. Erant enim i e
tica milites illi strenuißimi, cum Hispano milite bellari semper assueti. At hi contrà homines ignaui, uentri
ocio dediti, cum Christiano nomine iamdiu præliari desueti. Nec sunt in bello exercitati, quales olim duce n
nibale Hispaniam & Italiam occuparunt. Nec eam copiam armorum habent, quam Hispanus miles, in b o
strenuißimus & exercitatißimus, habere dicitur. Nec ibi magnæ desunt opes, quibus militum animi spe pr e
maximæ accenduntur. Omnia tibi prospere succedent, si reliquias incœpti belli prosequaris. Nec est quod -
reare, bellum in Hispania tibi ab aliquibus moueri, præsertim hoc tempore, nouo tibi ob affinitatem cum C i
stianißimo Francorum rege fœdere inito. Prosequere igitur inchoatum bellum, & omnes uires tuas in Aph -
cam transfer. Quam facile Deo duce subiugabis, & ea quidem subacta, & in Christianorum potestatem -
dacta, facile deinde Hierosolymam recuperabis, quæ tam ampla, tam fertilis, tam sancta terra Sultano Ba -
lonis hoc tempore paret. Qui autem nunc eam patriam tutantur, serui sunt uenales, ex diuersis prouincijs -
pti, & hi quidem ad summam uiginti milium non ascendunt. Qui cum coacti essent à Christiana religione -
cedere, Mahometanam nunc sectam sequuntur. Reliqui uero Sarraceni qui eis subijciuntur, quàm molles t
& effœminati, ex hoc coniectare possumus, quod his nunquàm licet arma tractare, nec equum ascendere, c
uirile quicquàm facere, sed uel agriculturam, uel mercaturam, uel alia huiusmodi uilia exercent. Quod cu ta
sit, nemini dubium est quin facillime ex ea expeditione uictoriam cum maximo triumpho sis reportaturus
ciuitatem sanctam Hierosolymam, in qua Saluator noster dominus IESVS CHRISTVS euangeli m
prædicauit, et nouum testamentum nobis constituit, ab immanißima Mahometanorum superstitione libera s.
Quæ quàm uana sit, quàm friuola, quàm nullius momenti, in præsenti arum nihil attinet dicere: quoniam m
tunc primum intelliges, cum hanc Richardi fratris Confutationem diligenter lectitaueris. Vale.*

RICHA

ΡΙΚΑΡΔΟΥ ΤΟΥ ΤῼΙ ΤΆΓΜΑΤΙ ΤΩ͂Ν ΠΑΡᾺ

λατίνοις καλουμένων ἀδελφῶν πρεδικατόρων κατειλεγμένου, ἀνασκευὴ τῆς παρὰ τοῦ καταράτου μαχουμὲτ τοῖς σαῤῥακηνοῖς τεθείσης νομοθεσίας, μετενεχθεῖσα ἐκ τῆς ἰταλῆς διαλέκτου εἰς τὴν ἑλλάδα, διά τινος δημητρίου.

Πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου; πότε ποιήσεις μοι ἐκ τῶν καταδιωκόντων με κρίσιν; διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου κύριε. πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια. ἀδίκως κατεδίωξάν με. οὗτοι οἱ λόγοι τῆς στρατευομένης εἰσὶν ἐκκλησίας, πενθούσης τε καὶ στενούσης, τῷ διαφόροις βαρυνθῆναι ταλαιπωρίαις, ὧν ῥυσθῆναι τῇ θείᾳ πέποιθε συμμαχίᾳ. ἀλλ' εἰ καὶ ἀναρίθμητα πέπονθεν ἡ ἐκκλησία πάθη καὶ λύπας, πάσας μέντοι καθόλου τὰς εἰς τρεῖς ἔστιν ἀναγαγεῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ φανερῶς ὑπέστη τὴν λύσσαν τοῦ διωγμοῦ, τὴν ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν τυράννων ἐπενεχθεῖσαν αὐτῇ. τοῦτο δὲ μάλιστα ταύτῃ συμβέβηκεν, ἀφ' οὗ πέπονθεν ὁ χριστός, μέχρι τῶν τοῦ Κωνσταντίνου καιρῶν, ἐν ἔτεσι δηλονότι τριακοσίοις καὶ δέκα, ὅτε οἱ κατέχοντες τὴν τοῦ κόσμου μοναρχίαν ῥωμαῖοι, καὶ τῶν ἄλλων ἀσεβῶν ὁ κατάλογος πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀναριθμήτους τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ μαρτύρων ἀπέκτειναν. ὑπὲρ οὗ χρόνου συμπάσχων ὁ δαβὶδ τῇ ἐκκλησίᾳ, φησί· πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου; πότε ποιήσεις μοι ἐκ τῶν καταδιωκόντων με κρίσιν; ἀλλὰ πρὸς τὸν θεὸν τοῦ τῶν ἁγίων αἵματος κράζοντος, καὶ τῶν θαυμάτων διαλαμπόντων, ἄφνω γέγονεν ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου. καὶ οἱ πρὶν τῶν χριστιανῶν ὄντες διῶκται, τὰς ἐκκλησίας ἱδρύοντο, ἡγεμόνες τε τοῦ κατὰ τῶν ἀσεβῶν πολέμου μετὰ θριάμβων γεγόνασιν. ἀλλ' αὐτίκα ὁ δεύτερος διωγμὸς τῶν αἱρετικῶν ἐπανέστη. αὐτίκα γὰρ ἀνεφάνη ὁ αἱμοβόρος δράκων, φρυαττόμενος ἐκ τοῦ φωλεοῦ, καὶ συρίττων διαφόρους αἱρέσεις, ἀρείου δηλονότι, καὶ σαβελλίου, μακεδονίου τε, καὶ τῶν ἄλλων αἱρετικῶν. δι' ὃν μάλιστα χρόνον ἔλεγεν ὁ Δαβίδ· διηγήσαντό μοι

RICHARDI EX ORDINE FRATRVM, QVI

apud latinos Prædicatores appellantur, Confutatio legis latæ Saracenis à maledicto Mahometo, translata ex Romana lingua in Græcam, per Demetrium Cydonium: deinde per Bartholomæum Picenum de Montearduo rursus è Græco in Latinum conuersa.

Nicol. à Cuſa Ricoldum nominat. Meminit illius et Volaterranus.

Pſal. 118.

QVOT ſunt dies ſerui tui? Quādo facies mihi de perſequentibus me iudicium? Narrauerūt mihi iniqui fabulationes: ſed non ſic lex tua Domine. Omnia mandata tua ueritas: Iniuſtè perſequuti ſunt me. Hęc uerba militantis ſunt eccleſiæ, flentis & gementis, diuerſis ſe grauatā eſſe miſerijs: quib. liberari diuino confiſa eſt auxilio. Sed etſi innumerabiles paſſa eſt eccleſia paſsiones & triſticias, omnes tamē uniuerſaliter has in tres referendum eſt. Primum quidem manifeſte ſuſtinuit rabiē perſecutionis, illatam ei ab impijs tyrannis. Hoc autē maxime ſic accidit, à quo paſſus eſt Chriſtus, uſq; ad tēpora Conſtantini, in annis uidelicet trecentis & decem: quando Romani, qui monarchiam tenebant, & aliorum infinitus catalogus, ubiq; in uniuerſo orbe terrarū innumerabiles ſanctos dei martyres interemerūt. Pro quo tempore compatiēs Dauid eccleſiæ, dicit: Quot ſunt dies ſerui tui? Quando facies mihi de perſequentibus me iudicium? Sed ad deum ſanctorum ſanguis cum clamaret, & miraculis ipſi ſplenderent, repēte facta eſt mutatio dexteræ altiſſimi: & qui prius Chriſtianorum perſecutores erāt, eccleſias ædificauerunt, duceſq; belli contra impios facti ſunt. Sed ſtatim ſecunda perſecutio hæreticorū inſurrexit. Repēte enim apparuit cruētus draco, fremēs ex ſquama, & ſibilans diuerſas hęreſes, Arrij uidelicet, & Sabellij, Macedonijq; & aliorum hęreticorum. Propter quod maxime tempus dixit Dauid: Narrauerunt

Tres perſecutiones eccleſiæ.

I. Per tyrannos.

Pſal. 26.

II. Per hæreticos.

Psal. 118.

rũt mihi iniqui fabulationes, sed nõ sic lex tua domine. Sed data est & apposita tũc lux doctrinę ecclesiæ, cũ multi magistri tũc appareret, et diuinã scripturã aperirent: Hilarius hic fuit, Augustinus, Hieronymus, & Gregorius. insurrexeritq́ et multitudo sanctorũ patrũ, qui in eremis pfectæ & sincerissimæ uitæ erãt: adeò, ut & per eos draconis os debili & uulgari lino ligatũ sit: & sic diuinarum scripturarũ efficacia os loquentium iniqua obturatũ est. Sed statim posthæc inualuit ecclesijs tertia corruptio, ex falsis fratribus uidelicet periculũ. Vnde & post Gregorij tempora statim tribulatio per corruptos homines intellectum roborauit, in hypocrisi mendaciũ loquentium, & tot mendacia & figmenta renata sunt uitæ, doctrinæ & iustitiæ: ut multi essent, qui descenderent, & adiuuarẽt iniquos & tyrannos (in tantam enim hi fatuitatem & prauitatem prolapsi sunt) è conuerso perfectissimos homines oblatrarent, eisq́ detraherent. Hæc contra ecclesiam corruptio usq́ ad senium & senectutem permanebit: ut nequaquam spes aliqua relicta sit, nisi diuini auxilij, & pro ueritate instantiæ. Vnde & pro temporibus his dicit Dauid: Omnia mandata tua ueritas: Iniuste persecuti sunt me, adiuua me. Quasi dicens: Etsi prostrata est ad tempus ueritas, oportet tamen hanc uelocissime exurgere, & efficaciter cognosci, maximè diuino cooperante auxilio. In hoc igitur tertio conditionis statu, post tẽpora uidelicet beati Gregorij, in temporibus Heraclij, insurrexit ueritati & dei ecclesię homo q̃dã diabolicus, primogenitus satanæ, in libidinẽ procliuis, & ex fraude machinamentis deditus, nomine Mahometus. Qui consilio & auxilio illius qui mẽdax & mendacij pater est, iniquã & mẽdacij plenã, tanquã ex diuino ore prolatã legem cõposuit: quã quidem legem Alcoranum nominauit, uidelicet diuinorum mãdatorũ collectionẽ. Hic Mahometus supra

III. Per falsos fratres.

A temporibus Gregorij magni ultima persecutio Machumeti & Papæ.

Fides & patientia sanctorum uincet. Apoc.

Machumet.

Alcoranum.

τό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου κύριε. ἀλλ' ἐδόθη καὶ προσετέθη τε τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τῇ ἐκκλησίᾳ, πολλῶν διδασκάλων ἀναφανέντων, καὶ τὴν θείαν διανοιγόντων γραφήν. ἱλάριος οὗτος ἦ, αὐγουστῖνος, ἱερώνυμος, καὶ γρηγόριος. ἀνέστη τε καὶ πλῆθος ἁγίων πατέρων ἐν ταῖς ἐρήμοις, τελείας καὶ ἁπλουστάτης ὄντων ζωῆς. ὥστε καὶ δι' αὐτῶν τὸ τοῦ δράκοντος στόμα ἀσθενεῖ καὶ ἰδιωτικῷ λίνῳ δεσμοῦσθαι. καὶ οὕτω τῶν θείων γραφῶν δραστηρίῳ τὸ στόμα τῶν τὰ ἄνομα λαλούντων πεφίμωται. ἀλλ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἐπεφύη ταῖς ἐκκλησίαις ἡ τρίτη φθορά, ὁ ἐκ τῶν ψευδαδέλφων δηλαδὴ κίνδυνος. ὅθεν καὶ μετὰ τοὺς τοῦ μακαρίου γρηγορίου χρόνους, εὐθὺς ἡ θλίψις κατίσχυσε διὰ ἀνθρώπων κατεφθαρμένων τὸν νοῦν, ὑποκρίσει λαλούντων ψεῦδος. καὶ τοσαῦτα ψεύδη καὶ πλάσματα ἀνεφύη βίου, διδασκαλίας τε καὶ δικαιοσύνης, ὥστε πολλοὺς εἶναι τοὺς συναγορεύοντας καὶ συναγωνιζομένους τοῖς πονηροῖς καὶ τυράννοις, κἂν εἰς ὅσον οὖν τι σκαιότητος καὶ πονηρίας ἐλάσωσι· καὶ τοὐναντίον, καὶ τῶν τελειοτάτων τοὺς καθηλκτοῦντας καὶ διασύροντας. αὕτη δὲ ἡ κατὰ τῆς ἐκκλησίας φθορά, ἕως γήρως καὶ πρεσβείου διαμενεῖ, ὥστε μηδαμόθεν ὑπάρχειν ἐλπίδα, πλὴν θείας βοηθείας, καὶ τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐνστάσεως. ὅθεν καὶ ὑπὲρ τῶν καιρῶν τούτων φησί, πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια. ἀδίκως κατεδίωξάν με. βοήθησόν μοι. μονονουχὶ λέγων, εἰ καὶ πρὸς καιρὸν τεταπείνωται ἡ ἀλήθεια, δεῖ μέντοι ταύτην τάχιστα ἀναστῆναι, καὶ παρρησίᾳ γνωσθῆναι, μάλιστα τῆς θείας συνεργούσης ῥοπῆς. ἐν ταύτῃ τοίνυν τῇ τρίτῃ καταστάσει μετὰ τοὺς χρόνους δηλονότι τοῦ μακαρίου γρηγορίου, ἐπὶ τῶν καιρῶν ἡρακλείου, ἐπανέστη τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, ἄνθρωπός τις διάβολος, πρωτότοκος μὲν τοῦ σατανᾶ, ἀσελγὴς δέ, καὶ ταῖς ἐκ τῆς σκηνῆς τέχναις ἐκδεδομένος, ὀνόματι μαχούμετ, ὃς τῇ βουλῇ καὶ τῇ συμμαχίᾳ ἐκείνου, ὃς ψεύστης τέ ἐστι, καὶ τοῦ ψεύδους πατήρ, ἀνόσιον καὶ ψευδοῖς γέμοντα, ὡς ἂν ἐκ τοῦ θείου στόματος ὑπηγορευμένον συνέθηκε νόμον. ὃν δὴ καὶ νόμον, ἀλκοράνον ὠνόμασεν, δηλαδὴ τῶν θείων προσταγμάτων ἀναγωγήν. οὗτος ὁ μωάμεθ, ὑπὲρ

ὑπὲρ πάντας τοὺς γεγονότας ἢ ἐσομένους, τὴν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ἐδίωξεν. οὐ γὰρ ἑνί γε μόνον τρόπῳ προσέβαλεν, ἀλλὰ τρισὶ τοῖς γενικωτάτοις. νῦν μὲν ἀπηνεῖ τυραννεῖ τυραννίδι, νῦν δὲ διὰ τῆς ἐν τοῖς νόμοις ἀπάτης. νῦν δὲ δι᾽ ὑποκρίσεως, ἀνατρέπων τοὺς ἁπλουστέρους. ὥστ᾽ ἤδη τὸ ἥμισυ τῆς οἰκουμένης ὑποπεσεῖν τῇ ἀπάτῃ, συγχωρήσει θεοῦ, ὃς ἐστι φοβερὸς ἐν ταῖς βουλαῖς ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

1 Ἐγὼ τοίνυν, ὁ ἐν τῇ τάξει τῶν πρεδικατόρων ἐλάχιστος, τῆς τοσαύτης συμφορᾶς συναλγῶν τοῖς ἠπατημένοις, διελογισάμην τὰς ὁδούς μου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύρια τοῦ θεοῦ. ὅθεν πελάγη διαπεράσας πολλά, καὶ ἐρήμους, καὶ τὴν περιώνυμον τῶν σαῤῥακηνῶν πόλιν τὴν Βαβυλῶνα καταλαβών, ἔνθα τὰ μέγιστα καὶ καθολικώτατα τῶν παρὰ τούτοις μουσείων εἰσίν, αὐτόθι τε τὰ γράμματα καὶ τὴν ἀῤῥαβικὴν διάλεκτον ὁμοίως μαθών, 2 ἀκριβέστατά τε τὸν τούτων νόμον ἀναλεξάμενος, σπουδαιότατά τε καὶ συνεχῶς μετὰ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς διδασκάλων διαλεγόμενος, μᾶλλον καὶ μᾶλλον διὰ τῆς πείρας κατείληφα τὸ τοῦ προειρημένου νόμου διάστροφον. καὶ δὴ τοῦτον εἰς τὴν τῶν λατίνων διάλεκτον μεταφέρειν ἀρξάμενος, τοσούτους εὗρον μύθους τε ἅμα καὶ ψεύδη καὶ βλασφημίας, καὶ συνεχῆ διὰ πάντων φλυαρίαν τε καὶ παλλιλογίαν, ὥστ᾽ ἀηδίας με πληρωθῆναι, καὶ θαυμάσαντα γράψαι 3 τινὰς ἐπιστολὰς περὶ τῶν τοσούτων βλασφημιῶν, πρὸς τὴν θριαμβεύουσαν ἐκκλησίαν, ὥσπερ ἐκείνη μεμφόμενον ἐν πικρίᾳ ψυχῆς. νῦν δ᾽ ἔστι μοι σκοπός, τῇ ἄκρᾳ ἀληθείᾳ θαῤῥήσαντι, τὰ κεφαλαιωδέστερά τε καὶ ἀρχικώτερα ψεύδη τοῦ παρανόμου νόμου τούτου διελέγξαι, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἀδελφῶν παρασχεῖν ἀφορμήν, δι᾽ ἧς ἂν ῥᾷον ἀνακαλέσασθαι πρὸς τὸν θεὸν δυνηθεῖεν, τοὺς τῆς ἀσεβείας ταύτης αἱρετιώτας. ὥσαν δὲ τοῦτο μετὰ τάξεως γένοιτο, εἰς 4 ὡρισμένα κεφάλαια δεῖν ἔγνων τὴν ὅλην διελεῖν πραγματείαν.

Τὸ πρῶτον κεφάλαιον περιέχει τὰς ἀρχικωτέρας τοῦ νόμου τούτου αἱρέσεις.

Δεύτερον, τίνι τρόπῳ δεῖ τούτοις συγγίνεσθαι.

ſuprà omnes qui fuerũt, uel futuri ſunt, eccleſiã Dei perſecutus eſt. Non enim uno ſolum modo eccleſiã percuſſit, ſed tribus generaliſſimis: nunc quidem ſæua tyrannide, nunc autem per deceptionem in legibus, nunc uero per hypocriſim ſimpliciores ſubuertens: ut iam magnam partem orbis terrarum deceptioni ſuæ ſubiecerit, ex Dei permiſſione, qui eſt terribilis in conſilijs ſupra filios hominũ. Ego igitur in ordine Prędicatorum minimus, tantam calamitatem deceptis compatiens, conſideraui uias meas, & pedes meos in teſtimonia Dei conuerti. Vnde cum tranſiuiſſem multa maria, & loca deſerta, & inclytã Saracenorum urbem Babylona deprę hendẽs, ubi maxima & uniuerſalia ſtudia apud eos exiſtunt: illicq́ literas & Arabicam linguam ſimiliter diſcens, diligentiſſimeq́ & continue cum magiſtris apud eos diſputans, magis magiſq́ depræhendi prædictæ legis peruerſionem. Etiam hanc in Latinam linguam transferre incipiens, tot inueni fabulas, ſimul & mendacia, & blaſphemias, & continuam per omnia fabulationem, ut triſticia plenus eſſem. Decreuiq́ idcirco ſcribere quaſdam epiſtolas de tantis blaſphemijs, ad triumphantem eccleſiam: conqueſtusq́ ſum tanquam illa in amaritudine animæ. Nũc autem eſt mihi intentio, ſumma ueritate confidenti, capita & principalia mẽdacia iniquæ legis huius oſtendere, & alijs fratribus cauſam exhibere, propter quam facilius ad Deum reuocare poſſent huius impietatis hæreticos. Vt autem hoc cum ordine fiat, in determinata capita oportere cognoui totum tractatum diuidere.

Babylon Aeg. quæ Baldach.

Richardus Alcoranum cœperat Latinum facere.

Finis huius ſcripti, ſanè pius.

OPERIS DIGESTIO IN CAPITA XVII.

Primum caput continet principales huius legis errores.

Secundum, quis modus cum eis ſeruandus eſt.

Tertium, quod lex hæc non est lex Dei, propterea quod neq; uetus, neque nouum testamentum hanc testantur: et quod necesse est Saracenis, parêre dictis ueteris testamenti & euangelij.

Quartum, quod neq; in stylo, neq; in modo cum alijs conuenit.

Quintum, quod non conuenit secũdum sententias cum aliquo altero.

Sextum, quod in multis sibijpsi contradicit.

Septimum, quod nullo miraculo cõfirmatur.

Octauum, quod non est secundum rationem.

Nonum, quod manifesta continet mendacia.

Decimum, quod uiolenta.

Vndecimum, quod inordinata.

Duodecimum, quod iniqua.

Tertiumdecimum, de Alcorani institutione, & quis fuit huius legis opifex & inuentor.

Quartumdecimum, de fictione improbatissimæ uisionis.

Quintumdecimum, de quibusdam sex quæsitis in Alcorano communibus, & de Christi ad Mahometum excellentia.

Sextumdecimum, de euangelij ad Alcoranum excellentia.

Decimumseptimum, de Saracenorũ responsione ad prædicta.

Τρίτον, ὅτι ὁ νόμος οὗτος, οὐκ ἔστι νόμος θε[οῦ], διὸ τὸ μήτε τὴν παλαιὰν, μήτε τὴν νέαν δι[α]θήκην, τούτῳ συμμαρτυρεῖν, καὶ ὅτι τοῖς σ[αῤ]ῥακηνοῖς πᾶσα ἀνάγκη πείθεσθαι τοῖς τῆς πα[λαιᾶς] λαιᾶς διαθήκης, καὶ τοῖς τοῦ εὐαγγελίου ῥητοῖς.

Τέταρτον, ὅτι μὴ ἔχει φράσιν καὶ ἦθος τοῖς ἄλλοις συμβαίνοντα.

Πέμπτον, ὅτι μὴ συμφωνεῖ κατὰ διάνοιαν ἑτέρῳ τινί.

Ἕκτον, ὅτι ἐν πολλοῖς ἑαυτῷ ἀντιλέγει.

Ἕβδομον, ὅτι μηδενὶ θαύματι βεβαιοῦται.

Ὄγδοον, ὅτι μὴ ἔστι κατὰ λόγον.

Ἔννατον, ὅτι ὁμολογούμενα περιέχει ψεύδη.

Δέκατον, ὅτι βίαιος καὶ περὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἐρχομένων.

Ἑνδέκατον, ὅτι ἄτακτος.

Δωδέκατον, ὅτι πονηρός.

Τρισκαιδέκατον, περὶ τῆς τοῦ ἀλκοράνου συγγραφῆς. καὶ τίς ἐστι τοῦ νόμου τούτου δημιουργὸς καὶ εὑρετής.

Τεσσαρεσκαιδέκατον, περὶ τοῦ πεπλασμένου τὴν ἀδοξοτάτην θεωρίαν.

Πεντεκαιδέκατον, περί τινων ἐκζητημάτων ἐν τῷ ἀλκοράνῳ κοινῶν. καὶ περὶ τῆς τοῦ χριστοῦ πρὸς τὸν μαχούμετ ὑπεροχῆς.

Ἑπτακαιδέκατον, περὶ τῆς τῶν σαῤῥακηνῶν ἀπολογίας, πρὸς τὰ προειρημένα.

DE PRINCIPALIBVS HVius legis erroribus. Caput I.

Primum igitur decet scire principales errores, quos Saracenorum lex ponit, secundum quos maxime diuinæ legi aduersatur. Notandum igitur, quod omne antiquorum cœnum, quod diabolus in alijs sparsim disseminauit, in Mahometum comprehensim euanuit. Hic enim cum Sabellio negat omnino trinitatem: Dualitatem autem quandam ponit in diuinis, quæ nihil honestum & diuinis simile in se ipsa

[...]ac ratione uti [...]r & Clunia[...]sis Abbas.

Πρῶτον τοίνυν προσήκει μαθεῖν τὰς [κυρι]ωδεστέρας αἱρέσεις, ἃς ὁ τῶν σαῤῥακηνῶν τίθησι νόμος, καθὰς μάλιστα τῷ θείῳ νόμῳ ἐναντιοῦται. Ἰστέον τοίνυν, ὅτι πάντα τὸν τῶν ἀρχαίων αἱρετικῶν βόρβορον, ὃν ὁ διάβολος ἐν τοῖς ἄλλοις διηρημένως κατέσπειρεν, εἰς τὸν μαχούμετ ἀθρόον κατέχεεν. οὗτος γὰρ μετὰ μὲν τοῦ σαβελλίου, ἀρνεῖται παντελῶς τὴν τριάδα· δυάδα δέ τινα τίθησιν ἐν τοῖς θείοις, μηδὲν μὲν σεμνὸν καὶ τοῖς θείοις ἀνάλογον ἐκφαίνουσαν ἐν

ἐν ἑαυτῇ δυναμένην, πάσης δὲ ἑτερότητος οὖσαν ἀρχήν. ὑποτίθησι γὰρ αὐτήν τε τὴν θείαν οὐσίαν, καὶ τὴν ταύτης ψυχήν. ὅθεν εἰς τὸ ἀλκοράνον πληθυντικῶς εἰσάγει διαλεγόμενον τὸν θεόν, ὡς δοκεῖν αὐτὴν τὴν τοῦ θεοῦ ψυχήν, καὶ αὐτὸν τὸν χριστὸν ἄλλης παρὰ τὸν θεὸν ὑπάρχειν οὐσίας, καὶ ἐλάττονος τοῦ θεοῦ καὶ ὑποτεταγμένης αὐτῷ· συμφερόμενος ἐν τούτοις ἀρείῳ καὶ εὐνομίῳ, ὑποτίθεισι τὸν χριστόν, ψιλὸν εἶναι κτίσμα, πάντων μέν τοι τῶν ἄλλων ὑπερέχον. αὕτη δὲ ἡ δόξα ἐκ τῶν πλατωνικῶν ὡρμῆσθαι δοκεῖ, ὑποτιθεμένων τὸν ἄκρον θεόν, πατέρα πάντων, καὶ δημιουργόν, ἐξ οὗ τινὰ νοῦν ἔλεγον πρῶτον ἀπεῤῥυῆναι, ἐν ᾧ πάντας εἶναι τοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ ὑψηλότερον πάντων, ὃν καὶ πατρικὸν νοῦν προσηγόρευον· καὶ μετὰ τοῦτον εἶναι τὴν τοῦ κόσμου ψυχήν. ἐφεξῆς δέ, τὰ λοιπὰ κτίσματα. τὰ τοίνυν ἐν ταῖς γραφαῖς περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ λεγόμενα, ταῦτ᾽ ἐπ᾽ ἐκεῖνον τὸν νοῦν ἀνῆγον ἐκεῖνοι. μάλιστα, διὰ καὶ τὴν θείαν γραφὴν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, θεοῦ σοφίαν, καὶ θεοῦ λόγον καλεῖν. ἡ δόξῃ καὶ ἡ τοῦ ἀβινσίνα συνᾴδει, ὃς ὑπὲρ τὴν τοῦ πρώτου οὐρανοῦ ψυχήν, τὴν πρώτην νόησιν ὑποτίθησι, κινοῦσαν τὸν πρῶτον οὐρανόν, ἧς ἐπέκεινα ἐν τῷ ἄκρῳ τὸν θεὸν καθιδρύει. οὕτω τοίνυν οἱ ἀριανοὶ ἐνόμισαν περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὡς εἴη κτίσμα ὑπερέχον πάντων τῶν ἄλλων κτισμάτων· οὗ μεσιτεύοντος, πάντα τὸν θεὸν δεδημιουργηκέναι. ὅθεν καὶ ὁ μωάμεθ ὑποτίθησι τὸν χριστόν, ἁγιώτατον καὶ ἐναρετώτατον ἄνθρωπον, ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. διαῤῥήδην δέ τι ἐν αὐτῷ φησὶν εἶναι καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον. ὀνομάζει γοῦν αὐτὸν λόγον θεοῦ, καὶ πνεῦμα θεοῦ, καὶ ψυχὴν τοῦ θεοῦ. τὸ δὲ θεὸν κατ᾽ ἀλήθειαν λέγεσθαι, παντάπασι γελοῖον ἡγεῖται. καὶ πρὸς τὴν ἀπόδειξιν τούτου, δυσὶ μάλιστα χρῆται. ἑνὶ μέν, διὰ μηδ᾽ αὐτὸν τὸν χριστόν, μηδέ πώποτε περὶ ἑαυτοῦ τοῦτο διϊσχυρίσασθαι ἢ εἰπεῖν. ἑτέρῳ δέ, καὶ τοὐναντίον εἰπεῖν. ὅθεν φησίν, ὡς οἱ χριστιανοὶ φασὶ τὸν χριστὸν εἶναι θεόν. καίτοι τοῖς ἰουδαίοις εἰπόντος αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ, προσκυνεῖτε τὸν θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν, τὸν κύριόν μου καὶ κύριον ὑμῶν. ταῦτα δὲ μακρότερον ἐξεθέμην, ἵνα πάντες γνοῖεν, ὡς ὅ τινος τὴν ἀρχὴν

ipsa potest demõstrare, cum totius alteritatis principiũ sit. Supponit, enim diuinã essentiã, & huius animã. Vnde in Alcorano inducit Deũ pluraliter loquẽtem: ut uideatur ipsa anima Dei, et ipse Christus alterius præter Deũ esse essentiæ, & minoris Deo, & ei subditæ: cõueniens in his cũ Arrio & Eunomio, supponit Christũ excelsam esse creaturã, omnes tamẽ alias creaturas excedentẽ. Hęc aũt opinio ex Platonicis mota esse uidetur: qui supponunt summũ Deũ patrẽ omnium & creatorẽ, ex quo quãdã mentẽ dicebãt primũ defluxisse, in qua quidẽ sunt oẽs rationes entiũ, & omnibus excelsior est: quẽ & paternam mentẽ appellabãt. post hunc esse mũdi animã dicebant: deinceps aũt reliquæ sunt creaturæ. Quæ igitur de filio Dei in scripturis dicũtur, hæc ad illã mentẽ illi referebãt: maxime aũt, quod & diuina scriptura filiũ Dei sapientiã & Dei uerbũ appellat. Cũ qua opinione & ea quæ est Auicenę cõuenit, qui supra primũ cœlũ primã intelligentiã supponit, quæ primũ cœlũ mouet, ultra quam in summo Deũ firmari dicit. Sic igitur Arriani existimauerũt de filio Dei, quod esset creatura, queoẽs alias creaturas excedit: q̃ mediante omnia Deus creauit. Vnde & Mahometus supponit Christũ sanctissimũ, & hominẽ uirtute prędítũ supra oẽs alios. Palàm aũt q͞d in eo dicit esse supra hominẽ. appellat eñ eũ uerbũ Dei, et spiritũ Dei, et animã Dei: Deũ aũt secundũ ueritatẽ dici, omnino ridiculũ putat. Et ad demonstrationem huius, duobus maxime utitur: uno quidẽ, quod nunq̃ ipse Christus de seipso hoc asseruit, uel dixit: altero autẽ, quia ipse contrariũ dixisse uidetur. Vnde dicit Mahometus, quod Christiani dicũt Christũ esse Deum. etenim Iudæis ipse Christus dixit: Adorate Deũ meum, et Deũ uestrũ, dominũ meũ, et dominum uestrũ. Hæc aũt longius exposui, ut oẽs cognoscãt, quod illud quod in princi-

Opinio Platonicorum de Deo.

1. Corin. 1.
Ioan. 1.

Opinio Auicennæ de Deo.

Opinio Arrianorum.

Ioh. 20.

pio in mundo per Arrium seductor dia-
bolus nō potuit perficere, hoc post hæc
marcescēte quidem in ecclesia zelo, ma-
licia aūt crescēte per Mahometum ad-
impleuit, & tandem per antichristi ne-
quitiā roborabit. Qui persuadebit mun-
do, quod neq; uerus Deus, neq; Dei fi-
lius est Christus, & neq; homo bonus.

Antichristi dogma de Christo.

Principalis igitur intentio Mahometi,
est, persuadere, Christū neq; deum, neq;
filium esse Dei, sed sanctum quendā &
sapientem hominē, et prophetam maxi-
mum, absq; patre ex uirgine genitum.
In quibus cum Carpocrate hæretico cō-
uenit. Itē affirmat, impossibile esse Deū
habere filium, propterea quod uxorem
nō habet. Cum eodem rursus hæretico
etiam in hoc cōuenit. Additque, quod
si Deus haberet filium, in periculo iam
omnis res esset, tanquam futurum schis-
ma esset inter eos ex necessitate. In qui-
bus cum Iudæis & Cerdonio hæretico
conuenit. Subiungitq;, neque à Iudæis
Christum fuisse interemptum, neq; cru-
cifixum, sed alium quendam illi simi-
lem. In quibus cum Manichæis, † con-
uenit. Additq;, & Deum ad se ipsum ac-
cersisse, & rursus eum in fine mundi ap-
pariturum, & interempturum Anti-
christum. Post hæc autem faciet Deus
Christum mori. Qui autem passionem
Christi negat, negat omnia ecclesiæ my-
steria, quæ à diuina passione efficaci-
am habent. In quibus cum Donatistis
hæreticis conuenit. Dicit autem & dæ-
mones posse saluari, per Alcoranum
& quod multi eorum cum hoc audi-
uissent, facti sunt Saraceni, sequens in
his aliquo modo † Origenem, qui di-
cit saluandos fore dæmones. Dicitque
& ad Deum ascendisse, quando pro eo
Gabrielē misit Deus, et manū huic Deū
imposuisse, & tantū Deo tāgente rigidi-
tatis sensum cepisse in corpore, ut & is
usq; ad medullā spinæ dorsi pertrāsiret.
In quibus manifestū est, q̄d cū Antropo-
morphitis cōmunicat, q corporalē Deū
asseue-

Scopus doctrinæ Machumeticæ.

† & Iacobitis, &c.

Diaboli seruandi secundū Machumetem.

Non Origenē, sed perfidos hæreticos, abutentes nomine sanctissimi uiri.

χὴν ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τοῦ ἀρείου προκαταβα-
λόμενος ὁ διάβολος, οὐχ οἷός τε ἐγένετο τε-
λειῶσαι· τοῦτο μετὰ ταῦτα μαρανθέντος μὲν
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ζήλου, τῆς δὲ πονηρίας αὐ-
ξανομένης, ἀνεπλήρωσε διὰ τοῦ μωάμεθ. καὶ
ὅμως διὰ τοῦ ἀντιχρίστου, καὶ εἰς τέλος ἐξ-
οίσει τὴν πονηρίαν. ὃς ἀναπείσει τὸν κό-
σμον, ὡς οὔτ᾽ ἀληθὴς θεός, οὔτε θεοῦ υἱός ἐστιν
ὁ χριστός, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἄνθρωπος ἀγαθός. ὁ προη-
γούμενος τοίνυν σκοπὸς τοῦ μωάμεθ ἐστὶ τὸ
πείθειν τὸν χριστὸν μήτε θεόν, μήτε υἱὸν εἶ-
ναι θεοῦ· ἀλλ᾽ ἅγιόν τινα καὶ σοφὸν ἄνθρωπον,
καὶ προφήτην μέγιστον, ἄνευ πατρὸς ἐκ παρ-
θένου γεγεννημένον· ἐν οἷς καρποκράτει τῷ
αἱρετικῷ συμφωνεῖ. Ἔτι δ᾽ ἰσχυρίζεται, ἀδύ-
νατον εἶναι τὸν θεὸν ἔχειν υἱόν, διὰ τὸ μὴ
γυναῖκαν ἔχειν. τῷ αὐτῷ δὲ πάλιν αἱρετι-
κῷ καὶ τούτῳ συνᾴδων· προστίθησι δέ,
ὡς εἴπερ ὁ θεὸς εἶχεν υἱόν, ἐν κινδύνῳ ἂν εἶ-
ναι τὸ πᾶν, ὡς ἐσομένου καὶ σχίσματος
ἐν αὐτοῖς ἐξ ἀνάγκης. ἐν οἷς ἰουδαίοις καὶ κέρ-
δωνι συμφωνεῖ τῷ αἱρετικῷ. διατείνεται
δέ, μὴ δ᾽ ὑπὸ τῶν ἰουδαίων χριστὸν ἀν-
ῃρῆσθαι, μήτε σταυρωθῆναι, ἀλλά τινα ἄλ-
λον ἐκείνῳ ὅμοιον· ἐν οἷς συμφέρεται μανι-
χαίοις. προστίθησί τε καὶ τό, τὸν θεὸν εἰς
ἑαυτὸν μετακαλέσασθαι τὸν χριστόν. καὶ πά-
λιν αὐτὸν πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ἀναφα-
νήσεσθαι, καὶ θανατώσειν τὸν ἀντίχριστον.
μετὰ δὲ ταῦτα ποιήσειν τὸν θεόν, ἀποθα-
νεῖν τὸν χριστόν. ὁ δὲ τὸ πάθος ἀρνούμε-
νος τοῦ χριστοῦ, ἀρνεῖται πάντα τὰ τῆς
ἐκκλησίας μυστήρια, ἐκ τοῦ θείου πάθους τὸ
δραστήριον ἔχοντα. ἐν οἷς τοῖς αἱρετικοῖς δο-
νατισταῖς συμφρονεῖ. φησὶ δέ, καὶ τοὺς δαί-
μονας δύνασθαι σωθῆναι, διὰ τοῦ ἀλκο-
ράνου· ὥς τε καὶ πολλοὺς αὐτῶν τοῦτο ἀ-
κούσαντας, γενέσθαι σαρρακηνούς. ἑπό-
μενος ἐν τούτοις ἁμηγέπη τῷ ὠριγένει, λέ-
γων σωθήσεσθαι τοὺς δαίμονας. πλάττει δὲ
καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἀνελθεῖν, ὅτε ὑπὲρ τού-
του τὸν γαβριὴλ ἀπέστειλεν ὁ θεός, καὶ τὴν
χεῖρα τούτῳ τὸν θεὸν ἐπιθεῖναι, καὶ τοσαύτης
ἁψαμένου τοῦ θεοῦ ψύξεως αἴσθησιν λαβεῖν
τῷ σώματι, ὥστ᾽ αὐτὴν διελθεῖν μέχρι τοῦ
ῥάχεως μυελοῦ. ἐν οἷς δῆλός ἐστι κοινωνῶν τοῖς
ἀνθρωπομορφίταις, σωματικὸν φάσκο-

τὸν θεόν. λέγει δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, κτίσ-
μα· Μακεδονίῳ συνᾴδων. ἐν οἷς δὲ φάσκει
τοὺς ἀγγέλους δαίμονας γεγονέναι, μὴ βουλη-
θέντας προστάττοντος τοῦ θεοῦ, τὸν Ἀδὰμ
προσκυνῆσαι, οὐδένα μιμούμενος φαίνε-
ται. ληρεῖ δὲ καὶ τὴν ἐσχάτην τοῦ ἀνθρώπου
μακαριότητα, ἐν ἀκολασίᾳ καὶ τρυφῇ λέ-
γων εἶναι, καὶ ἱματίοις πολυτελέσι, καὶ παρα-
δείσοις· ὁμολογῶν ἐν τούτοις Κηρίνθῳ τῷ
αἱρετικῷ, καί τισιν ἀρχαίοις ἀπίστοις. καὶ τὴν
περιτομὴν δὲ δεῖν ἔχεσθαι λέγει, τὰ τοῦ αἱρε-
τικοῦ Ἐβίωνος ἐπαινῶν. συγχωρεῖ δὲ καὶ
πλῆθος γυναικῶν ἐν τῷ γάμῳ, παλακῶν
τε καὶ θεραπαινῶν ὁπόσας ἄν τις ἐν πολέμῳ
λαβὼν δύναιτο τρέφειν. καὶ τὰς τῶν ἄλλων
δὲ γυναῖκας, ἀδιαφόρως λαμβάνειν· τοῖς αἱ-
ρετικοῖς Νικολαΐταις, ἐν τούτοις ἑπόμενος.
πάντας δὲ δεῖν φησιν ἀναιρεῖσθαι, τοὺς μὴ
τῷ τούτου πειθομένους νόμῳ, πλὴν εἰ μὴ
φόρους τελοῖεν. δοκεῖ δὲ συγχωρεῖν καὶ τὰ σο-
δομιτικὰ ἔν τε ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν, ἐν τῷ
περὶ τῆς Βοὸς κεφαλαίῳ· εἰ καὶ οἱ τούτων διαδε-
ξάμενοι, ταῦτα σεμνοτέραις τισὶν ἐξηγή-
σεσι συγκαλύπτουσιν. ὁ δὲ πᾶς τούτου σκο-
πὸς ἐστὶν, ἀποκόψαι μὲν πᾶν ὅπερ ἂν μέ-
γα καὶ σεμνὸν ἐν τῇ πίστει, καὶ δυσχέρειαν
ἔχον ἐν τῷ κατορθωθῆναι· συγχωρῆσαι δὲ
πᾶν, ἐφ᾽ ὅπερ ἂν ἐπιῤῥεπεῖς ὦσιν, οἱ τοῖς
παροῦσι προσηλωμένοι· καὶ μάλιστα τῶν
ἄλλων οἱ Ἄραβες, γαστριμαργίαν δηλονό-
τι, ἁρπαγὴν, καὶ ἀκολασίαν. περὶ δὲ
τῶν ἀρετῶν, οἷον ταπεινοφροσύνης, μακρο-
θυμίας, εἰρήνης, ἐγκρατείας, ἢ τῆς εἰς τὸν
πλησίον ἀγάπης, ἢ τοῦ ἐσχάτου τέλους,
οὐδὲν (ὡς εἰπεῖν) ἀξιόλογον εἶπεν. ὡς ἂν δὲ
τὸ περὶ τούτων τῶν αὐτοῦ ψεῦδος μὴ
ῥᾳδίως ἐλέγχοιτο, διά τε τῆς παλαιᾶς ἢ και-
νῆς διαθήκης, ἢ καὶ δι᾽ ὧν ἔγραψαν οἱ φιλο-
σοφήσαντες, ἐν οἷς καὶ αὐτοὶ περί τε ἀρετῆς
καὶ κακίας καὶ τοῦ ἐσχάτου τέλους διέλαβον,
μηδὲν μηδαμῶς πιστὸν εἶναι προσέταξεν,
ὅπερ ἂν τῷ παρ᾽ αὐτοῦ τεθέντι νόμῳ ἐναν-
τίον ὑπάρχει. ἀναιρεῖσθαι δὲ καὶ τοὺς ἐναντίον
τι τούτῳ λέγειν τολμῶντας. αὐτὸς δὲ τό, τε
ψαλτήριον, καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας, λίαν
ἐγκωμιάζει, καὶ πολλὰ περὶ αὐτοῦ φησὶ τὸν
χριστὸν προφητεῦσαι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, τοῖς
υἱοῖς

asseuerant. Dicitq́ꝫ & spiritumsanctum
creaturam esse, cum Macedonio con-
ueniens. In quibus autem dicit ange-
los dæmones factos esse, cum noluis-
sent mandante Deo Adam adorare, ne-
minem in hoc imitari uidetur. Nuga-
tur autem, & ultimam hominis bea-
titudinem, in intemperantia & deli-
cijs dicens esse, & uestibus sumptuosis,
& hortis irriguis, conueniens in his cum
Cerintho hæretico, & quibusdam an-
tiquis infidelibus. Et circumcisionem o-
portere tenere dicit, commendans, quæ
hæretici Ebionis sunt. Concedit & mul-
titudinem uxorum in nuptijs, pellicúq́ꝫ
& ancillarum, & quotquot quis in bello
capiens posset educare, & aliorum uxo-
res indifferenter capere, hæreticos Nico
laitas in his sequens. Omnes autem dicit
oportere interimi, qui huic legi non ob-
temperant, nisi tributa soluăt. Videturq́ꝫ
concedere Sodomitica in uiris et mulie-
ribus, in Capitulo de uacca, & si horum
successores hic honestioribus expositio-
nibus cooperiant. Huius autem omnis
intentio est, resecare, quicquid erat ardu
um in credĕdo, & difficile in operando,
concedere autem omne ad quod procli-
ui erant, quæ præsentibus capiuntur, &
maxime aliorū Arabes, gulā uidelicet, ra
pinā, & intemperantiā. De uirtutibus au
tem, sicut humilitate, patientia, pace, con
tinentia, aut in proximum charitate, uel
de extremo fine nihil, ut ita dicam, pre-
cio dignū dixit. Vt autem aliquod de his
mendacium nō facile argueretur per ue
tus uel nouum testamentū, uel & per ea
quę philosophătes scripserunt, in quibus
& ipsi de uirtute & uitio & extremo fine
tractauerunt, nihil quicquam fide di-
gnum esse iussit, quod legi ab eo la-
tæ contrarium esset. Interim que man-
dauit, qui contrarium aliquod huic di
cere auderent, grauiori pœna plecti.
Ipse autem psalterium & alios prophe-
tas ualde laudauit, & multa de eo dicit
Christum uaticinatum esse in euăgelio,

Videntur uiolĕtius uerba Machumetis exposita, zelo quidĕ pro fide Christiana, sed non secundum scientiam.

filijs Israël, cum dixit: Nuncio uobis apo
stolum Dei, qui uenturus est post me, &
nomẽ eius Mahometus. Affirmatq; no-
men hoc ab ęterno scriptum esse in thro
no Dei, in superiori parte, ad dexteram.
Ad hæc autem credendum nullum mi-
raculum ostendit, sed nudans ensem di-
xit, non in uirtute miraculorum, sed ar-
morum à Deo se missum esse. Hi sunt
principales errores quos continet Alco-
ranum, quod est lex Saracenorum. Quę
autem in illo mendacia continentur, fe-
rè infinita sunt, de quibus in nono capi-
tulo tractabimus.

Item de iustificatione hominis per Christi fiduciam, &c.

υἱοῖς ἰσραὴλ εἰρηκότα, εὐαγγελίζομαι ὑμῖ
τὸν ἀπόστολον τοῦ θεοῦ, τὸν ἥξοντα μετ' ἐμὲ· κα
τὸ ὄνομα αὐτοῦ μωάμεθ. διϊσχυρίζεται δ
τοὔνομα τοῦτο, ἐξαΐδιον γεγράφθαι ἐν τῷ τ
θεοῦ θρόνῳ, πρὸς τοῖς δεξιοῖς, ἐν τῷ ἀνωτ
ρῳ μέρει. πρὸς δὲ τὸ ταῦτα πιςώσασθαι, ου
δὲν παρέδειξε θαῦμα, ἀλλ' ἀπογυμνώσα
τὸ ξίφος, ἔφησεν· οὐκ ἐν δυνάμει θαυμα
των, ἀλλ' ἐν ὅπλων ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀπεστά
θαι. ταῦτ' εἰσὶν αἱ ἀρχοειδέσταται τῶν αἱρ
σεων, ἃς περιέχει τὸ ἀλκοράνον, ὅπερ ἐστὶ ν
μος τῶν σαῤῥακηνῶν. τὰ δὲ ἐν ἐκείνῳ περι
εχόμενα ψεύδη, σχεδὸν ἄπειρα ἂν εἴη· πε
ρὶ ὧν ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ πραγματε
σόμεθα.

QVOMODO OPORTET CVM his uersari. Cap. II.

ΤΙΝΙ ΤΡΟΠΩ ΔΕΙ ΤΟΥ τοις συγγίνεσθαι.

Atqui catechesis apostolorum hæc primo tradidit etiam pueris.

SEcundo autem oportet scire, quod
ualde curiosi sunt audire aliquid no
stræ fidei, & maxime de diuina trinitate
& incarnatione, non tamen uolunt his
credere, neque possunt hæc intelligere.
Et quia superant rationem, et humanum
excedunt intellectũ, illa nec credere uo-
lũt, nec intelligere possunt. Dicitur enim
in Esaia: Si non credideritis, non intelli-
getis. Et quoniam contraria sunt Alcora
no, quod ipsi constantissime supponunt
esse uerbum Dei, & ideo illa non su-
scipiunt, sed ea derident. Dicitur enim
in prouerbijs: Vir insipiens non suscipit
uerba sapientiæ, nisi dicas ei quæ sibi pla
cẽt. Vnde nõ oportet his statim à princi-
pio diuina proponere, neq; ante porcos
margaritas spargere: sed conandum in
primis uanam legem eis ostẽdere. Non
enim oportet uirtutes inserere, nisi prius
passiones radicitus euellãtur. Oportetq;
& in omnibus breuem uiam eligere. Fa
cilius autem est illorum fidẽ falsam osten
dere, quàm nostram ueram demonstra-
re. Fides enim cum eorum sit, quæ non
aspicimus, donum est Dei. Vnde nostra
quidẽ fides ualde secũdum mandata ue-
ra existens, non uidetur esse corporali-
bus. Illorum autem solum apparens, nõ
à rebus,

Esa. 6.

Prius refellẽda Machumeti peruersa dogmata, quàm Christianis proponantur.

ΔΕΙ δὲ εἰδέναι, ὡς λίαν εἰσὶ περίερ
γοι, ἀκούειν τι τῶν τῆς ἡμετέρας π
στεως· καὶ μάλιστα περί τε τῆς θείας τριάδο
καὶ τῆς σαρκώσεως. οὐ βούλονται μὲν τοι τ
τοις πιστεύειν, οὔτε δύνανται ταῦτα νοεῖ
ὡς ἂν τὸν ἡμέτερον ὑπερβαίνοντα λόγον, κ
νικῶντα τὸν νοῦν. λέγεται γὰρ ἐν τῷ ἠσαΐᾳ
ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐ μὴ συνῆτε. καὶ διὰ τ
ἐναντία εἶναι τῷ ἀλκοράνῳ, ὅπερ ἀναντιῤ
ῥήτως οὗτοι θεῖα εἶναι λόγια ὑποτίθενται
διὸ τὰ θεῖα οὐ παραδέχονται, ἀλλὰ κατα
γελῶσιν αὐτῶν. λέγεται γὰρ ἐν ταῖς πα
ροιμίαις, ἀνὴρ ἄφρων οὐ παραδέχεται λ
γους σοφίας, πλὴν εἰ μὴ λέγεις αὐτοῦ τ
ἀρεστά. ὅθεν οὐ δεῖ τούτοις εὐθὺς ἐξαρ
χῆς τὰ θεῖα προβάλλειν, μηδὲ ἔμπροσθε
τῶν χοίρων σκορπίζειν τοὺς μαργαρίτας
ἀλλ' ἐπιχειρητέον ἐν πρώτοις, τὸν νόμον αὐ
τοῖς μάταιον ὄντα δεικνύναι. οὐ γὰρ δε
τὰς ἀρετὰς ἐγκεντρίζειν, μὴ πρότερον τῶ
παθῶν προῤῥίζων ἀνασπωμένων. δεῖ δ
καὶ ἐν πᾶσι τὴν ἐπίτομον ὁδὸν αἱρεῖσθαι
ῥᾷον δέ ἐστι τὴν ἐκείνων πίστιν φαύλην ἀ
ποδεικνύναι, ἤπερ ἀληθῆ τὴν ἡμετέρα
ἀποδεικνύναι. ἡ γὰρ πίστις τῶν μὴ βλε
πομένων οὖσα, δῶρον ἐστὶ θεοῦ. ὅθεν ἡ μὲ
ἡμετέρα πίστις, σφόδρα κατὰ τὰ πράγμα
τα ἀληθὴς οὖσα, οὐ δοκεῖ τοῖς σωματικω
τέροις. ἡ δ' ἐκείνων μόνον δοκοῦσα, οὐ
ἀπὸ

ἀπὸ τῶν πραγμάτων τοιαύτη δοκεῖ. ἀλλ' εἰ καὶ
μὴ πρόσεισιν ἀποδείξεις ἀποδεικνῦσαι τὰ τῆς
θείας τριάδος (καὶ τ' ἄλλα ὅσα τῆς πίστεως, οὕ-
τω γὰρ οὔτε πίστις ἦν, οὔτε μισθῶν ἀξία) ἔχο-
μεν μέν τοι τὴν εὐαγγελικὴν αὐθεντίαν, ἣν
καὶ τὸ ἀλκοράνον συμμαρτυρεῖ. ἔτι τε καὶ
τὰ θαύματα ἐκείνων, μήτε ταῦτα, μήτε γρα-
φικὴν μαρτυρίαν ἐχόντων. εἰ γὰρ καὶ τὸ ἀλ
κοράνον φησὶ περὶ τοῦ θεοῦ, μὴ λέγετε τρεῖς
θεοὺς, καὶ ἀποδίδωσι τὸν λόγον αὐτίκα λέ-
γων, ὡς εἴη μόνος εἷς ὁ θεός, ἀλλ' ἡμεῖς οὐ τού-
του τοὐναντίον φαμὲν, ἀλλὰ συγκατατιθέ-
μεθα τούτοις, ἐν οἷς φασὶν ἕνα εἶναι θεόν.
ὃν φαμὲν οὐ μόνον ἕνα εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἁ-
πλούστατον. οὔτ' αὖ αὐτῷ κοινωνόν τινα δί-
δομεν καὶ συμμέτοχον, ὥσπερ αὐτοὶ τὴν
ψυχὴν, ἢ τὸν λόγον, ἢ τὸ πνεῦμα, ἢ θεῖον
τινὰ νοῦν, ὡς δοῦλον, ἐκ τῶν ἡμῖν ἀνωτέρω ῥη-
θέντων. οὐ δεῖ δὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ νῷ ἐξισοῦν
τὴν θείαν μεγαλειότητα. καὶ νομίζειν ἐκεί-
νην μὴ εἶναι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τούτους
νοεῖν τὴν τῶν προσώπων διάκρισιν, χω-
ρὶς τοῦ διακρίνειν καὶ τὴν οὐσίαν. ἀλλ'
οὐδ' οὕτως ἰσχυροὺς ἔχουσι λόγους πρὸς
τοῦτο, οὓς οὐκ ἂν δυναίμεθα λύειν ῥᾳδίως.
τοῦτο τοίνυν ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογίαν τῆς πί-
στεως. ἐκεῖνο δὲ δεῖ μᾶλλον αὐτοὺς ἀπαι-
τεῖν, τί βούλεται τὸ παρ' αὐτοῖς ἀλκορά-
νον, ὅταν τοσαυτάκις εἰσάγῃ πληθυντι-
κῶς περὶ ἑαυτοῦ διαλεγόμενον τὸν θεόν,
καίτοι γε ἁπλοῦν ὄντα καὶ ἕνα. τοῦτο δ'
ἀπαιτητέον αὐτοὺς, ἵνα ἀναγκασθῶσιν
ἀριθμὸν ἐν τοῖς προσώποις ὁμολογεῖν. πε-
ρὶ δὲ τοῦ τῆς σαρκώσεως μυστηρίου, ὅπερ
αὐτοὶ μὲν ἀρνοῦνται παντάπασιν, ἡμεῖς
δὲ πιστεύομεν ταῖς εὐαγγελικαῖς ἑπόμε-
νοι ῥήσεσι, δεῖ ζητεῖν ἐξ αὐτῶν, πόθεν
φασὶν ὡς ἀδύνατον τὸν θεὸν σαρκωθῆ-
ναι. ἢ γὰρ ὅτι μὴ ἐδύναντο, καὶ τοῦτ' ἔστι
ψεῦδος· παντοδύναμος γὰρ ὢν, πάντα
δύναται, ἐν ὅσοις οὐκ ἔστιν ἀντίφασις. ἢ ὅ-
τι μὴ ἠπίστατο τοῦτο ποιῆσαι, καὶ οὕτως ὅ-
περ καὶ πρότερον. ἢ ὅτι μὴ βεβούληται·
καὶ τίς αὐτοῦ σύμβουλος γέγονεν; ἢ δεδύ-
νηται μὲν, ὥσπερ καὶ ἥλιον ἐλάττονα τοῦ
νῦν ὄντος ποιῆσαι, καὶ μείζονα, οὐ πε-
ποίηκε δέ. καὶ τότ' ἀπαιτητέον αὐτοῖς,
ἀπόδει-

à rebus, talis apparet. Sed & si nobis non insint demonstrationes, ostẽdentes quæ sunt trinitatis, & alia quæ ad fidem pertinent (neq; enim tunc fides mercede digna esset) habemus tamen euangelicam auctoritatem, quam etiam Alcoranum testatur: item et miracula, cum illi nec auctoritates nec miracula habeant. Etsi enim Alcoranum de Deo dicit, Ne dicatis tres deos: & reddit rationem statim dicens, quod sit unus. Sed nos non huius contrarium dicimus: sed simul hæc affirmamus, in quibus dicit unum esse Deum, quem dicimus non solum unum esse, sed etiam simplicissimum. Neque ei consortem quendam damus, & simul participem, sicut ipsi, animam mundi, uel uerbum, uel spiritum, uel diuinum quendam intellectum tanquam seruum ex dictis nobis superius. Non oportet autem humano intellectui adequare diuinam maiestatem, & existimare illam non esse, propterea quod hi non possunt intelligere personarum discretionem, absq; quo & essentiã discernãt. Sed neq; sic fortes rationes habent ad hoc, quas nõ possimus soluere. Hoc igitur sufficit ad defensionem fidei. Illud autem oportet potius † eos petere: quid uult Alcoranũ apud eos, quando totiens inducit Deum de seipso pluraliter loquentem, cum simplex sit & unus? Hoc autem eos petendum, ut cogantur numerum in personis confiteri. De mysterio autem incarnationis, quod ipsi quidem negant omnino, nos autem credimus, sequentes euangelica dicta, oportet quærere ab eis, unde sciant, quod impossibile est Deum incarnatum fuisse. Vel enim quod nõ potuit, & hoc est falsum. Omnipotẽs enim cum sit, omnia potest, in quibus non est contradictio. Vel quod nesciuit hoc facere. & sic quod & prius. Vel quod noluit: Et quis eius consultor fuit? Vel autem potuit quidẽ, sicut solem minorẽ quàm nũc est facere, et maiorem, tamen nõ fecit. Et tunc petendũ eos demonstrationẽ huius

† pro, ab eis interrogare.

Inquisitio super mysterio incarnationis.

 dare,

dare, quod nō fecerit. Hoc aūt eis demō strare est impossibile, quod neq; incarnatus est uidelicet. De diuinitate autē Christi utitur quidem demōstratione Mahometus, quod neq; Christus seipsum dixit esse Deum. Sed & si ante resurrectionē non dixit de seipso hoc palàm, sufficienter tamen hoc aperuit dicens: Ego principium, qui & loquor uobis. Et Petrum commendauit, quod palàm hoc dixit, dicens: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, & reliqua. Ipse autem manifeste hoc noluit dicere, propterea quod occultè uenit, ut & prudentia & humilitate, & non ui uinceret eum, qui hominē uicit astutia. Propter hanc igitur rationē, ante resurrectionem non dixit Christus palàm de seipso, Deus sum, secūdum quam rationem neq; piscator prædicit piscibus reuelanter, sub cibo esse escam, sub esca esse hamum. Post resurrectionē autem manifeste hoc ostendit, dicens, dans spiritumsanctum et potestatemdimittendi peccata: Accipite spiritumsanctum, & quorumcunq; dimiseritis peccata, dimittuntur eis: quorūcunq; retinueritis, retēta sunt, & reliqua. Et Thomas quoq; palàm confessus est hoc, dicens: Dominus meus, & Deus meus. Dato autē, hoc nequaquam à Christo dictum esse, propterea quod humilia quidem uerba profert, præclara autem opera ostendit: sufficit discipulos eius hoc palàm dicere, qui hoc dicentes, similia Christo signa fecerunt. Sed quoniam Saraceni negant miracula et uerba Apostolorum, propterea quod contraria sunt Alcorano, insistendum cōfutationi tam perfidæ legis, quod non est lex Dei, & quod Saraceni debēt suscipere euāgelica testimonia, similiter & quæ sunt Veteris testamenti. Hoc autem per ipsum Alcoranum possibile est demonstrari, ut Ogolih suijpsius ense interimatur.

Etiam ante Caipham non negauit. Idq; fecit ex mādato patris, Ps. 2. prædicans præceptū, &c.

Ioh. 8.

Matth. 16.

Ioh. 20.

Ita uocant Goliath, quem Dauid occidit suo gladio.

QVOD

ἀπόδειξιν τούτου. τοῦτο δ' αὐτοῖς ἀποδεῖξαι ἀδύνατον, ὅτι μὴ σεσάρκωται δηλονό-
τι. περὶ δὲ τῆς θεότητος τοῦ χριστοῦ, χρῆ-
ται μὲν ἀποδείξει ὁ μωάμεθ, ὅτι μὴ δὲ ὁ χρι-
στὸς ἑαυτὸν εἶπεν εἶναι θεόν. ἀλλ' εἰ καὶ πρὸ τῆς
ἀναστάσεως οὐκ ἔφησε τοῦτο περὶ ἑαυτοῦ διαῤῥή-
δην, ἱκανῶς μέν γε τοῦτο ἠνίξατο, λέγων, Ἐγὼ
ἡ ἀρχή, ἥ τις καὶ λαλῶ ὑμῖν. καὶ τὸν πέτρον
ἀπεδέξατο διαῤῥήδην τοῦτο εἰπόντα, λέγων,
μακάριος εἶ σίμων βὰρ ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ
αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου, καὶ
τὰ λοιπά. αὐτὸς δὲ φανερῶς οὐκ ἠθέλησε τοῦτο
εἰπεῖν, διὰ τὸ κεκρυμμένως ἐλθεῖν, ἵνα φρονή-
σει καὶ ταπεινώσει, ἀλλ' οὐκ ἰσχύϊ νικήσῃ τὸν
ἄνθρωπον νικήσαντα πανουργίᾳ. διὰ τοῦτον
τοίνυν τὸν λόγον, πρὸ τῆς ἀναστάσεως οὐκ
εἴρηκεν ὁ χριστὸς περὶ ἑαυτοῦ διαῤῥήδην, θεός
εἰμι· καθ' ὃν οὐδ' ἂν ἁλιεὺς προείποι τοῖς
ἰχθύσιν ἀνακεκαλυμμένως, ὑπὸ τὴν τρο-
φὴν εἶναι τὸ δέλεαρ, ὑπὸ δὲ τὸ δέλεαρ εἶναι
ἄγκιστρον. μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, φανε-
ρῶς ἔδειξε τοῦτο, δοὺς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
καὶ ἐξουσίαν τὴν τοῦ ἀφιέναι ἁμαρτίας. ἔν-
θεν εἶπε· λάβετε πνεῦμα ἅγιον. ἄν τινων ἀ-
φῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων
κρατῆτε, κεκράτηνται. καὶ τὰ λοιπά. καὶ
θωμᾶς δὲ διαῤῥήδην ὡμολόγησε τοῦτο, εἰπών,
ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου. δεδομένου δὲ μηδαμῶς
παρὰ τοῦ χριστοῦ τοῦτο εἰρῆσθαι, διὰ τὸ ταπει-
νοὺς μὲν λόγους προφέρειν, μεγαλοπρεπῆ
δὲ τὰ ἔργα δεικνύναι, ἀρκεῖ τὸ τοὺς μαθη-
τὰς αὐτοῦ διαῤῥήδην τοῦτο εἰπεῖν· οἱ τοῦτο
λέγοντες, τὰ αὐτὰ τῷ χριστῷ σημεῖα ἐποίη-
σαν. ἀλλ' ἐπεὶ οἱ σαῤῥακηνοὶ ἀρνοῦνται τὰ
τε θαύματα, καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀποστόλων
διὰ τὸ ἐναντία εἶναι τῷ ἀλκοράνῳ, περα-
τέον, καταισχύνοντας τὸν οὕτω παράνο-
μον νόμον, δεικνύναι ὡς οὐκ ἔστι νόμος
θεοῦ, καὶ ὡς οἱ σαῤῥακηνοὶ ὀφείλουσι δέχε-
σθαι τὰς εὐαγγελικὰς μαρτυρίας, ὁμοίως
δὲ καὶ τὰς τῆς παλαιᾶς διαθήκης. τοῦτο δὲ
δι' αὐτοῦ τοῦ ἀλκοράνου δείκνυσθαι δυ-
νατόν. ἵν' ὀγολιὰθ ἀναιροῖτο τῷ
ξίφει τῷ ἑαυτοῦ.

ὅτι

ΟΤΙ Ο ΝΟΜΟΣ ΟΥΤΟΣ,

οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ, διὰ τὸ μήτε τὴν παλαιὰν, μήτε τὴν νέαν διαθήκην, τούτῳ συμμαρτυρεῖν. καὶ τὸ τοῖς σαῤῥακηνοῖς πᾶσα ἀνάγκη πείθεσθαι τοῖς τῆς παλαιᾶς διαθήκης, καὶ τοῖς τοῦ εὐαγγελίου ῥητοῖς.

Τρίτον δεῖ γινώσκειν, ὅτι τὸ ἀλκοράνον οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ. οὔτε γὰρ ἡ παλαιὰ διαθήκη, οὔτε τὸ εὐαγγέλιον, τούτῳ συμμαρτυρεῖ· οἷς ἀμφοτέροις τὸ ἀλκοράνον μαρτυρεῖ, ὅτι ἀληθῶς εἰσὶ νόμοι θεοῦ. μόνος δ' ὁ μαχούμετ συνίστησιν ἑαυτὸν, καὶ περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ νόμος, ὥσπερ σειρά τις ἐστὶν συνεχὴς, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κεχαλκευμένη τεχνίτου, καὶ ἕκαστος τῶν κρίκων ἔχεται τοῦ ἑτέρου. ὥστε καὶ ἕκαστος τῶν προφητῶν, καὶ προφητεύει περὶ τοῦ ἄλλου, καὶ μέμνηται τούτου. καὶ πάντες προεφήτευσαν περὶ τοῦ χριστοῦ. Εἰ τοίνυν καὶ ὁ τῶν σαῤῥακηνῶν νόμος, νόμος ἦν τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ εἰς τοῦτον τὸν νόμον κλῆσις οὐ διαστροφὴ ἦν, ἀλλ' ἐπιστροφή, ὥς αὐτοί φασι, πῶς οὕτω διέλαθε τοὺς ἄλλους προφήτας, ὥστε μηδένα εἰπεῖν τι περὶ ἑαυτοῦ; ἡμεῖς γὰρ οὐδένα εὕρομεν, ἢ τὸν μωϋσῆν, ἢ ἄλλον τινὰ τῶν προφητῶν, ἢ αὐτὸν τὸν χριστὸν, εἰπόντας τι περὶ τοῦ μωάμεθ, ἢ περὶ τοῦ κατ' αὐτὸν νόμου. εἰ μὴ ὅτι εἴρηκε περὶ τοῦ, δεῖν φυλάττεσθαι τοὺς ψευδοπροφήτας. εἴρηκε δὲ καὶ ὁ χριστὸς, μέχρις ἰωάννην τὸν νόμον εἶναι, καὶ τοὺς προφήτας. ὥστε γνῶναι τὸν κόσμον, μηδένα τοῦ λοιποῦ προφήτην ἐλεύσεσθαι, περί τινος ἥξοντος προφητεύοντα, ἐφ' ὃν δεῖ πάντας ἐλπίζειν. ὁ δὲ μωάμεθ, καθολικὸν ἑαυτὸν ἔφησεν εἶναι προφήτην. ἡμεῖς δ' ἀγνοοῦμεν, εἰ καὶ προφήτης ὅλως ἐστίν. ἴσμεν δὲ ὅτι, ὡς οὐδεπώποτε τοιοῦτος τις ἐν τῷ κόσμῳ γέγονεν πλάνος, ἐν οὕτω βραχεῖ χρόνῳ τοσούτους ἀνθρώπους καὶ δήμους κτησάμενος ὀπαδούς. πρὸς τοῦτο δ' ἀποκρίνονται οἱ σαρακηνοὶ λέγοντες, τὸν μωϋσῆν καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας, προφητεῦσαι περὶ τοῦ μαχούμετ· τὸν δὲ χριστὸν τοσούτῳ καθαρώτερον περὶ αὐτοῦ προφητεῦσαι, ὥστε καὶ τὸ ὄνομα τούτου λέγειν. ὅθεν εἰρηκέναι τοῖς υἱοῖς ἰσραὴλ, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν τὸν ἀπόστολον τοῦ θεοῦ, ὃς ἥξει μετ'

QVOD LEX HAEC NON

est lex Dei, propterea quod neque Vetus, neque Nouum testamentum hanc testatur: & quod Saracenis necesse est parere dictis Veteris testamenti & Euangelij. Caput III.

Tertio oportet scire, quod Alcoranũ non est lex Dei, neq; enim Vetus testamentum, neq; Euangeliũ hanc testantur: quę utraq; Alcoranũ testatur, quod uerè sunt leges Dei. Solus autem Mahometus constituit seipsum, & de se ipso testimoniũ perhibet: Lex enim Dei tanquam cathena quædam est cõtinua ab eodẽ artifice fabricata, & quilibet anulorum alteri cohæret, & quilibet prophetarũ de alio prophetizat, & meminit huius, et omnes prophetizauerũt de Christo. Si igitur & Saracenorũ lex, lex esset Dei, & in hanc legẽ uocatio, non peruersio, sed conuersio esset, ut ipsi dicũt: quomodo sic latuisset alios prophetas, ut nullus aliquid de eo ipso diceret? Nos enim nihil inuenimus Moysen, uel alium quendam prophetarum, uel ipsum Christum, dicentes aliquid de Mahometo, uel de lege secũdum eum, nisi quando † dixit, Nos cauere à falsis prophetis. Dixit autem & Christus, usque ad Ioannem legem esse & prophetas, ut mundus cognoscat nullum posthac prophetam uenturũ, qui de aliquo qui uenturus sit, sit uaticinaturus, ad quem oportet oẽs sperare. Mahometus aũt uniuersalem seipsum dixit esse prophetam. Nos aũt ignoramus, si et propheta omnino est. Scimus tamẽ, quod nunquã talis quidam seductor fuit in mundo in sic breui tẽpore, qui tot homines & populos sequaces sibi fecerit. Ad hoc aũt respondent Saraceni, dicentes Moysen & alios prophetas, uaticinatos fuisse de Mahometo: Christus aũt tãto clarius de eo uaticinatus est, ut & nomẽ eius diceret. Vnde dixit filijs Israël: Nuncio uobis apostolũ Dei, qui ueniet post

Scriptura Dei seu cathena inter se cohæret.

† iussit Matth. 7. & 24.

post me, & nomen eius Mahometus. Sed Iudæi corruperūt Moysi legem & prophetas, Christiani autem euangelium, ut nihil ueritatis in lege & euāgelijs remaneret, nisi quantum est in Alcorano. Ostendam autem hoc esse inconueniens, et primum per Alcoranū.

In Lat. transl. cap. 20.

Dicitur enim in capitulo de Iona: Si de quib. uobis reuelauimus dubitatis, quęrite ab his, qui priusquam uos librum legerunt. Qui autem ante Saracenos librum legerūt, Christiani sunt & Iudęi, qui pentateuchū susceperunt & euāgeliū: ut ipse Mahometus exponit. Is igitū dicit Saracenis, quærere à Christianis & Iudæis de rebus ambiguis. Quomodo autem rursus remisit hos Mahometus ad falsa testimonia, si quidem uerus fuit propheta, ut dicunt? Non igitur tēpore Mahometi Christianorum & iudæorum libri corrupti erant.

Libri sacri non corrupti.

Sed neqꝫ possibile est hoc dicere, quod post hæc passi sunt corruptionem. Dicitur enim in capitulo Elagar, quod significat lapis: Nos (dicit ex persona Dei) monitiones Dei fecimus descendere: & nos easdem seruabimus. Monitiones autē dicunt apud eos, euangeliū & lex Moysi. Deus igitur testimoniū scripturæ sui ipsius seruauit inter fideles, & ante Mahometū, & post hęc seruabit. Itē in capi-

Lat. Cap. 12.

tulo Elmaida, quod significat mēsam, dicitur, quod iudex Empazoene dixit Mahometo, quādo Iudæi iustitiā & iudiciū ab eo quærebāt: Si uenient ad te, iudica inter eos iuste. Deus enim amat eos qui faciūt iusticiā. Et quomodo hi quærunt iusticiā à te, cū apud eos sit uetus testamentū, in quo est iusticia Dei? Itē talem corruptionē & mutationem scripturarū impossibile est uniuersalem esse et publicā. sic enim scire potuissent & aliæ gentes. Sed neqꝫ particularis oc culta. sic enim relicti esse potuissent quidā libri integri & absqꝫ corruptiōe: sed in omni lingua & prouincia lex & euāgeliū similiter scripta inueniuntur. Itē quatuor

μετ᾽ ἐμὲ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μαχούμετ. ἀλλὰ τοὺς ἰουδαίους διαφθεῖραι τὸν τοῦ μωσέως νόμον, καὶ τοὺς προφήτας· τοὺς δὲ χριστιανοὺς, τὸ εὐαγγέλιον. ὥστε μηδὲν γέ τι ἐν τῷ νόμῳ, καὶ τοῖς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀληθείας ἐναπομεῖναι, ἀλλ᾽ ἢ τῶν ἐμφερομένων τῷ ἀλκοράνῳ. δείξω δὲ τοῦτο ἀσύστατον ὄν. καὶ πρῶτον, διὰ τοῦ ἀλκοράνου. λέγεται γὰρ ἐν τῷ περὶ τοῦ ἰωνᾶ κεφαλαίῳ, εἰ περὶ ὧν ὑμῖν ἀπεκαλύψαμεν ἀμφιβάλλετε, ζητήσατε παρὰ τῶν πρότερον ὑμῶν τὸ βιβλίον ἀνεγνωκότων. εἰ δὲ πρὸ τῶν σαρακηνῶν ἀνεγνωκότες τὴν βίβλον, οἱ χριστιανοί εἰσι, καὶ οἱ ἰουδαῖοι, οἱ τὴν πεντάτευχον δεξάμενοι καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὡς αὐτὸς ἐξηγεῖται ὁ μαχούμετ, αὐτὸς ἄρα φησὶ τοῖς σαῤῥακηνοῖς, ζητεῖν παρὰ τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἰουδαίων περὶ τῶν ἀμφιβόλων. πῶς δ᾽ ἂν ἀνέπεμψε τούτους ὁ μαχούμετ, ἐπὶ ψευδεῖς μαρτυρίας εἴπερ ἀληθὴς ἦν προφήτης, ὡς λέγουσιν. οὐκ ἄρα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ μωάμεθ τὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἰουδαίων βιβλία διεφθαρμένα ὑπῆρχον. ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτο δυνατὸν λέγειν, ὡς μετὰ ταῦτα πεπόνθασι τὴν φθοράν. λέγεται γὰρ ἐν τῷ ἐλαγὰρ κεφαλαίῳ, ὃ δηλοῖ λίθον, ἡμεῖς (φησὶν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ) τὰς ὑπομνήσεις τοῦ θεοῦ πεποιήκαμεν καταβῆναι, καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ φυλάξομεν. ὑπομνήσεις δὲ λέγονται παρ᾽ αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ὁ τοῦ μωσέως νόμος. ὁ θεὸς ἄρα τὴν μαρτυρίαν τῆς ἑαυτοῦ γραφῆς τετήρηκεν ἐν τοῖς πιστοῖς καὶ πρὸ τοῦ μωάμεθ, καὶ μετὰ ταῦτα τηρήσει. ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμαΐδᾶ, ὃ σημαίνει τράπεζαν, λέγεται ὅτι ὁ κριτὴς ἐμπαζοενὲ εἶπε τῷ μαχούμετ, ὅτε οἱ ἰουδαῖοι δικαιοσύνην καὶ κρίσιν ἐζήτουν παρ᾽ αὐτοῦ· ἐὰν ἔλθωσι πρὸς σὲ, κρῖνον μεταξὺ αὐτῶν δικαίως· ὁ γὰρ θεὸς ἀγαπᾷ τοὺς ποιοῦντας δικαιοσύνην. καὶ πῶς οὗτοι δικαιοσύνην ζητοῦσι παρὰ σοῦ, παρ᾽ αὐτοῖς οὔσης τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἐν ᾗ ἡ δικαιοσύνη θεοῦ; Ἔτι τὴν τοιαύτην φθορὰν καὶ μεταβολὴν τῶν γραφῶν, ἀδύνατον καθολικὴν εἶναι καὶ δημοσίαν· οὕτω γὰρ ἂν ᾔδεισαν καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη. ἀλλ᾽ οὐδὲ μερικὴ καὶ κρυφαία· οὕτω γὰρ ἂν κατελίποντο τινὰ τῶν βιβλίων ἀκέραια καὶ δίχα φθορᾶς. ἀλλ᾽ ἐν τῇ πάσῃ γλώσσῃ καὶ ἐπαρχίᾳ, ὁ νόμος καὶ τὸ εὐαγγέλιον ὁμοίως εὑρίσκονται γεγραμμένα.

τὰ

τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, οὔτε κατὰ τὸν αὐ-
τὸν καιρόν, οὔτ᾽ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, οὔτ᾽ ἐν
τῷ αὐτῷ ἰδιώματι ἐξετέθησαν. ἀλλ᾽ οὐδὲ
ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἀλλ᾽ ὁ μὲν ματ-
θαῖος ἑβραϊκῶς ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, ἑλληνικῶς δὲ
ἰωάννης ἐν τῇ ἀσίᾳ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ λουκᾶς
ἐν τῇ ἀχαΐᾳ, ὁ δὲ μάρκος λατινικῶς ἐν τῇ
ἰταλίᾳ. ἡ δὲ τούτων εἰς τὸ λατινικὸν ἑρμη-
νεία, γέγονε διὰ τοῦ ἱερωνύμου, καὶ τῶν ἄλ-
λων, πρὸ τῶν χρόνων τοῦ μωάμεθ. καὶ με-
μενήκασι τὰ ἀντίγραφα ἐν πάσαις ταῖς δια-
λέκτοις. οὐκ ἄρα δυνατὸν ἦν διά τινων φθο-
ρῶν οὕτως ἀχρειωθῆναι τὰς βίβλους, ὥς-
τε καὶ ἀγνοηθῆναι. Ἔτι οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῇ πί-
στει οὕτως ἀναγκαῖον καὶ μέγα, ὥσπερ ἡ σάρ-
κωσις τοῦ θεοῦ λόγου, τουτέστι τὸ τὸν ἄνθρω-
πον ἐκεῖνον εἶναι θεόν. περὶ τούτου δέ, καὶ
δυσχερέστατον ἦν τὸν κόσμον πεισθῆναι. διὸ
καὶ οἱ ῥωμαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ἀσεβεῖς ἐν τριακο-
σίοις συνεχῶς ἔτεσι καὶ καθόλου ἐδίωξαν τοὺς
χριστιανούς, καὶ παρῃτήσαντο δέξασθαι τὸ
εὐαγγέλιον καὶ τὴν πίστιν, διὰ τὸ λέγεσθαι
τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον εἶναι θεόν. οὐχ ὅτι μὴ
πολλοὺς ἤδη πρότερον καὶ ἄνδρας καὶ γυ-
ναῖκας θεοὺς καὶ θεὰς εἶναι ἐδέξαντο, ἀλλ᾽
ὅτιπερ ὁ χριστός, μὴ ἐνδεδωκότων τῶν ῥω-
μαίων, θεὸς εἶναι ἐλέγετο, ὅπερ ἐκεῖνοι ἐκώ-
λυον, ὥστε μηδένα λέγεσθαι θεόν, τῶν τῆς
συγκλήτου ψήφων χωρίς· καὶ διὰ τὸ τὸν θεὸν
τοῦτον μὴ δέχεσθαι κοινωνόν. εἰ γὰρ τοῦτον
ἐδέξαντο, ἠναγκάσθησαν ἂν καταλιπεῖν
τοὺς ἄλλους θεούς· ὅπερ καὶ αὐτὸ ἐναντίον
ἦν τοῖς ἔθεσι τῶν τε ἐπαρχιῶν, καὶ τῶν
ῥωμαϊκῶν νόμων. πῶς ἂν τοίνυν οἱ χριστιανοὶ
ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν βλάβῃ καὶ λύμῃ τῆς πίστεως
καὶ ἐρεθισμοῦ κατ᾽ αὐτῶν τῶν ῥωμαίων ἀρ-
χόντων, εἵλοντο τοῖς εὐαγγελίοις προσθῆναι
πρᾶγμα, οὕτω μέγα τε καὶ ἀπίθανον; πάν-
τες γὰρ ᾔδεσαν τοῦτον τὸν νόμον ἁγιώτατόν
καὶ εὐλογώτατον, ἅτε τοῦ πάντα λόγον
ὑπερβαίνοντος τούτου· λέγω δή, τὸ τὸν ἄνθρω-
πον ἐκεῖνον εἶναι θεόν. εἴ τι ἄρα τῶν τῶν εὐαγγε-
λίων ἔδει μεταβαλεῖν τοὺς χριστιανούς, μετέβα-
λον ἂν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀφεῖλον, εἴ τι ἦν ἀπίθανον.
καὶ προσέθηκαν ἂν τὰ πιθανὰ μᾶλλον, ἢ τὸ
ἔμπαλιν. Ἔτι πῶς ἂν οἱ χριστιανοὶ τοῖς ἰουδαί-
οις συνελθεῖν ἠδυνήθησαν, ὧν ἀρχαίῳ μίσει
διαχω-

quatuor euãgelia, neq; eodem tẽpore, neq; in eodẽ loco, neq; in eodẽ idioma te edita sunt, & ab eodem auctore: sed Matthæus quidem hebraice in Iudæa, Ioannes autem græce in Asia, similiter aũt Lucas in Achaia, Marcus uero latine in Italia scripsere. Horum aũt in latinum interpretatio facta est per Hieronymum & alios ante tẽpora Mahometi, & remanserunt exemplaria in omnibus linguis. Nõ igitur possibile est, per quasdam corruptiões sic inutiles libros fuisse, ut ignorarentur. Item nihil est in fide sic necessarium & maxime arduũ, sicut incarnatio uerbi: id est, hominem illum esse Deũ. De hoc difficillimũ fuit mundum persuasisse. Quare & Romani & alij impij in trecentis continue annis, & uniuersaliter persecuti sunt Christianos, et recusauerũt suscipere euangelium & fidẽ, propterea quod dicebant hominẽ illum esse Deũ. Non quod nullos iam prius & uiros & mulieres deos & deas esse susceperint, sed quod Christus non cõcedentibus Romanis Deus esse dicebatur. Quod et illi prohibebãt, ut nullus Deus diceretur, absq; sentẽtijs senatus: et propterea, quod Deus hic cõsorte non suscipiebat. Si enim hũc suscepissent, coacti essent alios deos relinquere: quod & ipsum cõtrarium erat moribus prouinciarũ & legũ Romanorum. Quomodo igitur Christiani in eorũ ipsorum dãno, & pernicie fidei, & irritatione Romanorũ principũ, cõtra eos cœpissent euãgelijs addere rẽ impersuasibilẽ? Oẽs em̃ sciebãt hãc legẽ sanctissimã et rationabilissimã esse, quippe quę omnẽ rationẽ nõ excedat: huius dico iã dicti, scilicet hominẽ illũ esse Deũ. Si igitur aliquid eorum quæ sunt in euãgelio oportebat Christianos mutare, mutauissent iam à principio, & abstulissent si quid fuisset impersuasibile, & addidissent iam persuasibilia magis ꝗ̃ ecõuerso. Item quomodo Christiani cũ Iudeis cõuenire potuissent, qui antiquo odio separa-

Vide Eusebij historiam.

Verbi incarnatio præcipua Euangelij pars.

Vide Tertull. in Apolog. de Tiber.

Euangeliũ per Christianos nõ fuisse corruptũ.

Christianis cum Saracenis cõuenire magis, q̃ cũ Iudæis.

ſeparabantur, corrumpẽtes ſcripturas, & maxime addẽtes illud in quo nequaquam conueniunt: Neque enim Iudęi dicunt Christum, uel Deum eſſe, uel hominem bonum. unde quantum ad hoc, Christiani magis cõueniunt cum Saracenis: qui dicunt Christum ad minus ſanctiſſimũ hominẽ eſſe. Item ante aduentum Mahometi, Christiani, & maxime in oriente, diuiſi erãt in diuerſas ſectas: Neſtorianorũ uidelicet, & Iacobitarum. Neſtoriani aũt cum Saracenis maxime conueniunt: quare & Mahometus proprie eos uenerari iubet. Quomodo igitur Iacobitę cũ Neſtorianis conuenire potuiſſent ad euangelij corruptionem, qui tãto odio inter ſe diuiſi erant, ut & ſe mutuo interimerent: Sed tamen ipſe inueni & legi euangelium apud utrũq;, idem quod eſt apud nos. Itẽ cuius gratia excepiſſent Christiani nomen Mahometi ab euãgelijs, cum is tãtum laudet Christum, & illius matrem et euangelium: Quare dicit in Alcorano, quod in euãgelio Christi eſt rectitudo et perfectio. Sed nõ illinc magis abſtulerũt nomen diaboli, & Pilati, qui Christum flagellauit: minimeq; & nomẽ Iudę, qui hũc tradidit. Item quomodo rationabile, Christianos addidiſſe in euangelio, Christum & crucifixũ eſſe, et mortuum: cum honorabilius hominibus uideatur, nequaquam crucifixũ eſſe: & omnino inconueniens hoc, & Deum eſſe: ſicut in euãgelio dicitur. Quam autem conſequentiam habere poſſunt duo hęc tantum inter ſe diuerſa, in proprijs dogmatibus ſuppoſuiſſe: ſicut uidelicet, eundem & uerum eſſe Deum, et uere mortuum: Item ſuppoſito, in omnib. libris Christianos hoc addidiſſe: quis enim omnibus hominibus perſuaderet, et in illorũ cordibus id inſigeret: & tamen uniuerſus mundus perſuaſus eſt, intantũ quod hoc ſuſceperũt principes, tyrãni, & philoſophi ab indoctis et pauperib. hominib. Quare & Caiphas

διαχωρίζονται, διαφθείροντες τὰς γραφάς. καὶ μάλιστα προστιθέντες ἐκεῖνο, ἐν ᾧ μηδαμῶς συμφωνοῦσι; οὐδὲ γὰρ οὐδ᾽ ἰουδαῖοι φασὶ τὸν χριστὸν, ἢ θεὸν εἶναι, ἢ ἄνθρωπον ἀγαθόν. ὅθεν ὅσον κατὰ τοῦτο, τοῖς σαῤῥακηνοῖς μᾶλλον συμβαίνουσιν οἱ χριστιανοὶ, λέγουσι τὸν χριστὸν τὸ ἐλάχιστον ἁγιώτατον ἄνθρωπον εἶναι. Ἔτι πρὸ τῆς τοῦ μαχούμετ παρουσίας, οἱ χριστιανοὶ, καὶ μάλιστα οἱ ἐν τῇ ἀνατολῇ, διῃρημένοι ἦσαν εἰς διαφόρους αἱρέσεις, τὰς τῶν νεστοριανῶν δηλονότι, καὶ ἰακωβιτῶν. οἱ δὲ νεστοριανοὶ, μάλιστα τοῖς σαῤῥακηνοῖς συμφωνοῦσιν. διὸ καὶ ὁ μωάμεθ, ἰδίως αὐτοὺς τιμᾶσθαι παρακελεύεται. πῶς ἂν τοίνυν τοῖς νεστοριανοῖς οἱ ἰακωβῖται συνῆλθον, πρὸς τὴν τοῦ εὐαγγελίου φθορὰν, τοσούτῳ μίσει ἀλλήλων διῃρημένοι, ὥστε καὶ ἀλλήλων ἀποκτείνειν. ἀλλ᾽ ὅμως αὐτὸς καὶ εὗρον, καὶ ἀνέγνων, παρ᾽ ἀμφοτέροις τὸ εὐαγγέλιον, ταὐτὸν τῷ παρ᾽ ἡμῖν ἐν ἅπασιν ὄν. Ἔτι τοῦ χάριν ἐξεῖλον ἂν τῶν εὐαγγελίων οἱ χριστιανοὶ, τὸ ὄνομα τοῦ μωάμεθ, αὐτοῦ τοσοῦτον τὸν χριστὸν ἐπαινοῦντος, καὶ τὴν ἐκείνου μητέρα καὶ τὸ εὐαγγέλιον. ὥστε καὶ λέγει ἐν τῷ ἀλκοράνῳ ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ χριστοῦ ἔστιν εὐθύτης καὶ τελειότης, ἀλλ᾽ οὐκ ἂν ἐκεῖθεν μᾶλλον ἀφεῖλον τὸ ὄνομα τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ πιλάτου, τὸν χριστὸν μαστιγώσαντος. οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τοῦ παραδεδωκότος τοῦτον ἰούδα. Ἔτι πῶς εὔλογον προσθεῖναι τοὺς χριστιανοὺς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸν χριστὸν, καὶ σταυρωθῆναι καὶ ἀποθανεῖν ἀληθῶς, ἐντιμοτέρου τοῖς ἀνθρώποις δοκοῦντος τὸ μηδαμῶς ἐσταυρῶσθαι. καὶ παντάπασιν ἀσυμφωνεῖ τοῦ καὶ θεὸν τὸν αὐτὸν εἶναι, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγεται. ποίαν δὲ ἂν ἔχει τὴν ἀκολουθίαν, δύο τοσοῦτον ἀλλήλων διάφορα ἐν τοῖς ἰδίοις δόγμασιν ὑποθέσθαι, ὥστε δηλαδὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἀληθῆ γε εἶναι θεὸν, καὶ ἀληθῶς τεθνηκέναι. Ἔτι ὑποτεθέντος ἐν πάσαις ταῖς βίβλοις τοὺς χριστιανοὺς τοῦτο προσθεῖναι, τίς ἂν ἐς τί ἐγένετο πεῖσαι πάντας ἀνθρώπους, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐγγράψαι τοῦτο καρδίαις. καὶ ὅμως ὁ κόσμος πᾶς ἀναπέπεισται, καὶ ἐδέξαντο τοῦτο ἄρχοντες καὶ τύραννοι, καὶ φιλόσοφοι, παρ᾽ ἀϊδιώτων καὶ πενήτων ἀνθρώπων. ὥστε καὶ τὸν ἐν τῇ βαβυλῶνι κα-

λυφ

λυφᾶ χριστιανὸν ἀποθανεῖν, καὶ σταυρὸν εὑρε-
θῆναι φέροντα ἀπῃωρημένον αὐτοῦ τοῦ τρα-
χήλου· ὥς τε τὸ γινόμενον μαρτυρῆσαι, καὶ αὐ-
τὸν τῶν σαρρακηνῶν τὸν ἄρχοντα χριστιανὸν
ἀποθανεῖν. ὅθεν καὶ ἀπεφήναντο τοῦτον ἰδίᾳ τα-
φῆναι, πόρρω τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ θάπτειν ἔθος τοὺς
ἄλλους καλυφάς. καὶ τοῦτον τὸν τάφον αὐτὸς
εἶδον ἐν Βαβυλῶνι. Ἄραρεν οὖν πᾶσι τόποις καὶ
τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ ἀλκοράνου, καὶ ἰσχυραῖς ἀπο-
δείξεσι καὶ φανεροῖς σημείοις, τὸ εὐαγγέλιον ἀ-
παθὲς καὶ ἀμεταποίητον μεῖναι. ἐπεὶ τοίνυν
μωάμεθ τὸ εὐαγγέλιον ὑπὲρ τὰς ἄλλας γρα-
φὰς ἐπαινεῖ, καὶ μετ' ἐκεῖνο τὴν παλαιὰν
διαθήκην, ἀναγκάζοιντ' ἂν εἰκότως οἱ σαρρα-
κηνοὶ δέχεσθαι τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, καὶ τῇ
παλαιᾷ διαθήκῃ ῥητά. Ἔτι ἐν τῷ ἀλκοράνῳ
ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμαΐδᾳ, ὃ ἑρμηνεύεται
τράπεζα, λέγεται ὅτι ἡ τοῦ Βιβλίου ἑταιρία, οὐ-
δὲν ὅλως ἐστὶν εἰ μὴ πληρῶσαι ἐν τῷ εὐαγγε-
λίῳ καὶ τὸν νόμον. ἑταιρίαν δὲ τοῦ Βιβλίου φη-
σὶ τοὺς σαρρακηνούς, ὥσπερ αὐτόθι φησίν, ὅθεν
λέγει· εἰ μὴ πληρώσαιεν τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν
νόμον. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ σοὶ ἀποκαλυφθέν, ἤτοι
τὸ ἀλκοράνον, ὃ μόνοις, ὥς αὐτοί φασιν, ἀπο-
κεκάλυπται τοῖς σαρρακηνοῖς. ἀνάγκη ἄρα καὶ
τούτοις ἔχειν τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον, ὥς-
περ καὶ τὸ ἀλκοράνον, καὶ προσέτι τηρεῖν. ὅτι δὲ
οἱ σαρρακηνοὶ ἑταιρία λέγονται τοῦ βιβλίου κατὰ
τὸν τοῦ μωάμεθ σκοπόν, ἐν πολλοῖς τοῦ ἀλκο-
ράνου δείκνυται τόποις. λέγεται γὰρ τοῖς σαρ-
ρακηνοῖς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ, ὃ ἑρ-
μηνεύεται γυναῖκες, περὶ τὸ τέλος, μὴ δεῖν
ἐν τῷ ἑαυτῶν νόμῳ χολάζειν. ὅθεν ἐκεῖ γέγρα-
πται· ὦ ἑταιρία τοῦ Βιβλίου, μὴ χολάζετε ἐν
τῷ ὑμετέρῳ νόμῳ, καὶ μὴ εἴποιτε περὶ τοῦ
θεοῦ πλὴν ἀληθείας. ταῦτα τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ
κεφαλαίῳ ὄντα δεικνύουσιν, ἑταιρίαν τοῦ Βι-
βλίου λέγεσθαι τοὺς σαρρακηνούς. δείκνυται δὲ
διαρρήδην καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦλεμ, περὶ
τὸ τοῦ Βιβλίου τέλος. εἰ δὲ φιλονικοῦντες
βούλονται λέγειν, τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν πα-
λαιὸν νόμον παντάπασι διεφθάρθαι, δειξά-
τωσαν αὐτοὶ ἀκέραιον καὶ ἀμεταποίητον, καὶ δε-
ξόμεθα. μάλιστα δ' αὐτοὶ δεικνύτωσαν μονοειδὲς
ἐν πάσαις ταῖς διαλέκτοις, ὥσπερ ἡμεῖς αὐτοῖς
προηγάγομεν. φανερὸν τοίνυν, ὅτι τὸ ἀλκορά-
νον οὐκ ἔστιν νόμος θεοῦ, διὰ τὸ μὴ τε τὸν παλαιὸν
νόμον,

lyphas apud Babylona Christianus mor
tuus est, & inuenta est crux in collo eius,
ut testaretur, quod ipse Saracenorũ prin
ceps Christianus mortuus est. Vnde &
ostenditur, quod hic Calyphas proprie
sepultus est, seorsum à loco in quo mos
erat alios sepelire. Et hoc sepulchrũ ipse
uidi apud Babylona. Congruit igitur o-
mnibus modis, & testimonio Alcorani,
& fortibus demonstrationibus, & mani-
festis signis, euangelium incorruptum et
incommutatum esse. Quoniam igitur
Mahometus euangelium supra alias scri
pturas laudat, & post illud uetus testamẽ
tum, cogi possent conuenienter utiq; Sa
raceni suscipere dicta in euangelijs et ue
teri testamento. Item in Alcorano in
capitulo Elmaida, quod interpretatur
mensa, dicitur, quod libri societas nihil
est, nisi adimpleant euangelium & legẽ.
Societatem autem libri dicit Saracenos.
Vnde dicit, nisi adimpleãt euangelium
& legem: similiter aũt, & quod tibi reue
latum est, id est Alcoranum: quod solis,
(ut ipsi dicunt) reuelatum est Saracenis.
Necesse igitur & his habere euangeliũ
& legem, sicut & Alcoranum, & adhuc
seruare. Quia autem Saraceni societas
libri dicuntur, secundum Mahometi in-
tentionem, in multis Alcorani ostendi-
tur locis. Dicitur enim in capitulo Elna-
sa, quod interpretatur mulieres, circa fi-
nem, quod Saraceni nõ uacillent in lege
sua. Vnde scribitur: O societas libri no-
lite uacillare in lege uestra, & ne dicatis
de Deo preter ueritatem. Hæc quæ sunt
in illo capitulo, ostendũt societatem libri
dici Saracenos. Ostẽditur autem palàm
& in capitulo Tulem, circa finem libri.
Si autem contendentes, uolunt dicere,
euangelium & ueterem legem omnino
corruptam esse, ostendant ipsi integram
& immutatam, & suscipiemus: maxime
autem ostendant unicum typum in om
nibus linguis, sicut nos eis adduximus.
Manifestum igitur, quod Alcoranũ non
est lex Dei, propterea quod neq; uetus

Calyphas Saracenorum princeps Christianus mortuus.

Societas libri, pro Saracenis.

Alcoranum nõ esse legem Dei.

lex, neque euangelium (quæ diuinæ leges sunt, ut & Mahometus confitetur) hanc testantur, sed potius aduersantur.

QVOD ALCORANVM NON est lex Dei, quoniam non habet stilum & modum cum alijs conuenientem. Cap. IIII.

QVarto oportet scire, quod Alcoranum non est lex Dei, propterea quod nõ habet stylum, nec modũ diuinæ legi similẽ. Est igitur stylo rhythmicum uel metricũ, & assentatione plenum in sermonibus, et fabulosum. Quod autẽ stylo rhythmicũ sit, per totũ librũ manifestũ est legentibus. Exemplũ aũt huius nõ possum apponere, propterea quod non potest saluari rhythmus uel uersus uere et secundum omnia, cum in latinũ transfertur. Saraceni autem & Arabes in hoc maxime gloriãtur, quod locutio quæ est apud eos, legis celsitudinem habet et rhythmum, & in hoc maxime ostenditur librum à Deo cõpositum fuisse, & Mahometo secundum locutionem reuelatum esse. Mahometus idiota existens, ignorabat talem sententiam & locutionem. Cuius contrarium apparet. Videmus enim in diuina scriptura Deum loquentem cũ Moyse, & cum alijs prophetis, & nunquam rhythmis uel uersibus his loquentem. Moysi aũt legem, & euangeliũ, dicit Mahometus à Deo esse, Deum libros Moysi et Christo dedisse. Sed hi non sunt metrici uel rhythmici. Et nullus aliorum prophetarum qui diuinam uocem audierũt, dixit Deum metrice locutũ esse, quod & sapientes & philosophi homines dedignãtur. Vnde & intulerũt quidã hoc Mahometo, sicut dicitur in capitulo Elẽpíj, quod interpretatur prophetæ, dicẽtes ei: Potius quidẽ igitur somnias, potius quidẽ igitur tripudias, & alia quæcunque talia huic improperabãt, considerantes quod nõ solũ hęc locutio nõ est à deo, sed neque omnino prophetica. Vlterius aũt lex hęc plena est assentatione in uerbis, & magis quàm quis posset credere uel dicere. Aliquando enim per totum capitulum

Alcoranum metrice scriptum.

Mahometus idiota.

Lex Saracenorum plena assentatione.

νόμον, μήτε τὸ εὐαγγέλιον (ἃ θεῖος ἐστὶν νόμ
ὁ μωάμεθ ὁμολογεῖ) τούτῳ συμμαρτυρεῖ,
ἀλλὰ μᾶλλον ἐναντιοῦσθαι.

ΟΤΙ ΤΟ ΑΛΚΟΡΑΝΟΝ ΟΥΚ ἔστι νόμος θεοῦ, ἐπεὶ μὴ φράσιν καὶ ἦθος τοῖς ἄλλοις συμβαίνοντα.

Τέταρτον δεῖ γινώσκειν, ὅτι τὸ ἀλκορα-
νον οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ, διὰ τὸ μὴ φράσιν
ὁμοίαν ἔχειν τῷ θείῳ νόμῳ. ἔστι γὰρ τῇ φρά-
σει ῥυθμικὸν, ἢ μετρικὸν, κολακείας μεστὸν
τοῖς λόγοις, καὶ μυθικὸν ἐν τῇ διανοίᾳ.
δὲ τῇ φράσει ἐστὶ ῥυθμικὸν δι' ὅλου τοῦ βιβλ
φανερὸν τοῖς ἀναγινώσκουσι. παράδειγμα
δὲ τούτου οὐ δύναμαι παραθέσθαι, διὰ τὸ
μὴ δύνασθαι σώζεσθαι τὸν ῥυθμὸν ἢ τὸ ἔπ
ἀληθῶς καὶ κατὰ πάντα μετηρμηνευμέν
εἰς τὸ λατινικόν. οἱ δὲ σαρρακηνοὶ καὶ
ἄρραβες, ἐπὶ τούτῳ σεμνύνονται μάλι
διὰ τὴν φράσιν τοῦ παρ' αὐτοῖς νόμου
ὕψος ἔχειν καὶ ῥυθμόν. καὶ φασὶν, ἐν τού-
τῳ μάλιστα δείκνυσθαι, τὸ βιβλίον, ὑπὸ τοῦ
θεοῦ συντεθεῖσθαι, καὶ τῷ μωάμεθ κατὰ
ξιν ἀποκεκαλύφθαι. ὁ γοῦν μωάμεθ ἰδιώτης
οὐκ ᾔδει τοιαύτην διάνοιάν τε καὶ φρά
οὗ τοὐναντίον φαίνεται ἀριδήλως. ὁρῶ
γὰρ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ διαλεγόμενον τὸν
μωϋσεῖ καὶ ἰὼβ καὶ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις πρ
ταις, καὶ οὐδέποτε ῥυθμοῖς ἢ ἔπεσι τού
λαλήσαντα. τὸν δὲ τοῦ μωϋσέως νόμον,
τὸ εὐαγγέλιον φησὶν ὁ μωάμεθ παρὰ θεοῦ
ναι, καὶ τὸν θεὸν τὰ βιβλία αὐτοῦ μωϋ
καὶ τῷ χριστῷ δεδωκέναι. ἀλλὰ ταῦτα
εἰσὶ μετρικὰ ἢ ῥυθμικά. καὶ τῶν ἄλλων
προφητῶν τῶν τῆς θείας ἀκηκοότων φωνῆς
δεὶς ἔφησε τὸν θεὸν μετρικῶς διαλέχθαι
καὶ οἱ σοφοὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι τῶν ἀνθρώπ
ἀπαξιοῦσιν. ὅθεν προήνεγκαν τοῦτο καὶ
μωάμεθ τινὲς, ὡς λέγεται ἐν τῷ κεφαλ
ἐλεμπὶς, ὃ ἑρμηνεύεται προφῆται. λέγ
τες αὐτῷ, μᾶλλον μὲν οὖν ῥαψῳδεῖς, μᾶ
λον μὲν οὖν ὀνειροπολεῖς, μᾶλλον μὲν οὖν
ῥεύεις, καὶ ἄλλα ἄττα τοιαῦτα τούτῳ ὠνει
ζον, συννοοῦντες ὡς οὐ μόνον ἡ τοιαύτη φρά
οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως προφητι
περαιτέρω δὲ κολακείας ἐστὶ μεστὸς ἐν τοῖς
γοις οὗτος ὁ νόμος, καὶ πλέον ἢ καθ' ὅσον
τις πιστεῦσαι, ἢ εἴποι. ποτὲ μὲν γὰρ δι' ὅλου
κεφ

κεφαλαίου ὑφαίνειν ἀξιόλογον δὲ οὐδέν, μό-
νον δὲ ὅτι ὁ θεός ἐστι μέγας καὶ ὑψηλός, καὶ
σοφός, καὶ καλός, καὶ ὅτι αὐτοῦ εἰσι πάν-
τα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, καὶ
τὰ μεταξύ. καὶ ὅτι δικαίως κρίνει. καὶ καθ'
ἕκαστον ῥῆμα ἐπαναδιπλάζει λέγων, αἰνεί-
σθω αὐτός. καὶ τοῦτο παντελῶς ἄνευ ἀνάγ-
κης τινὸς ἐπαναλαμβάνει ἑκατοντάκις καὶ
πλέον. καὶ μετὰ ταῦτα φησίν, οὐκ ἔστι θεὸς
πλὴν τοῦ θεοῦ. καί, πιστεύετε εἰς τὸν θεόν, καὶ
εἰς τὸν ἀπόστολον αὐτοῦ· ἑαυτὸν ἀπόστολον
θεοῦ ὀνομάζων. καὶ φησὶ ταῦτα πάντα ἀ-
μέσως ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος εἰρῆσθαι τοῦ
θεοῦ, καὶ ὅτι οὐκ ᾔδει ταῦτα λέγειν ὁ μα-
χούμετ, ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶν ἔθος ἴδιον τοῦ θεοῦ,
αὐτὸν περὶ ἑαυτοῦ ὡς περὶ ἑτέρου λέγειν,
ὅτι ὁ θεός ἐστι μέγας καὶ ὑψηλός, καὶ ἄλλα
τοιαῦτα, ἅπερ ἐπανακυκλοῦν ἀηδές ἂν
εἴη. σημειωτέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ αἰσ-
χίστοις καὶ μάλιστα σαρκικοῖς ὁ νόμος οὗτος
ὀνόμασι χρῆται· οἷον, τοῖς τῆς συνουσίας
καὶ λαγνείας, ὥσπερ ἔθος ἴδιον τῶν χαμαιτυ-
πείων λέγεσθαι. τὰ δὲ περὶ τῆς φράσεως καὶ
τῆς ἐννοίας, βέβαιον καὶ φανερὸν τοῖς ἀνα-
γινώσκουσι πᾶσιν, ὡς εἴη μυθώδης. ἀλλ' εἰ
καὶ δι' ὅλου τοιοῦτος ἐστίν, ἐν τισι μέν τοι ὀλί-
γα τινὰ ἀξιολογώτερα δοκοῦντα παραθή-
σω. λέγεται γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ νεμε-
λέ, ὃ ἑρμηνεύεται μυῖα, ὡς ὁ σολομῶν μεγά-
λην ἀγγέλων συνήγαγε στρατιάν, καὶ ἀνθρώ-
πων, καὶ ἀλόγων ζώων. ἀπερχόμενοι δὲ εὗ-
ρον ὥσπερ τινὰ μυιῶν ποταμόν. καὶ τότε δὴ
εἶπεν ἡ μυῖα· ὦ μυῖαι, ὑμεῖς εἰσέλθετε εἰς τὰς
κατοικίας ὑμῶν, ἵνα μὴ διαφθείρει ὑμᾶς ὁ
σολομῶν, καὶ τὸ στράτευμα τούτου. καὶ ἡ
μυῖα ὑπεμειδίασε. καὶ μετ' ὀλίγα πάν-
τα τὰ ὄρνεα ἐν τῷ στρατεύματι εὕρηνται.
ἀποῦσα. καὶ εἶπεν ὁ σολομῶν, τί ἐστιν ὅ-
τι οὐχ ὁρῶ τὴν κολάσω ταύτην, καὶ ἀ-
φελῶ ταύτης τὴν κεφαλήν, ἢ ἀποδώσει μοι
τὸν λόγον, δι' ὃν ἄπει καὶ ἐστὶ πόρρωθεν. καὶ
εἶπεν, ἔμαθον ὃ ὑμεῖς ἀγνοεῖτε. καὶ ἦλθον
πρὸς ὑμᾶς ἐκ Σαβέας μετὰ ἀληθῶν ἀγγελιῶν.
εὗρον γὰρ γυναῖκα βασιλεύουσαν ἐν αὐτοῖς,
καὶ ἠνάγκασα ταύτην καὶ τὸν λαὸν αὐτῆς
σέβεσθαι τὸν ἥλιον ἄνευ τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ λοι-
πά. ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ καραμάρ, ὃ ἑρ-
μηνεύεται

pitulum ſubtexit precio dignum qui-
dem nihil, ſolum autem quod Deus eſt
magnus & excelſus & ſapiens & bonus,
& quod eius ſunt omnia quæ ſunt in cœ
lo, & quæ ſunt in terra, & quę ſunt in me
dio, & quod iuſte iudicat. Et ſecundum
quodlibet uerbum duplicat, dicens: Lau
detur ipſe. Et hoc omnino abſq; neceſſi-
te aliqua duplicat centies & plus, & poſt
hæc dicit: Non eſt Deus præter Deum,
& credite in Deũ, & in apoſtolum eius,
ſeipſum apoſtolum Dei nominans. Et di
cit hæc omnia abſque medio ex ipſo ore
Dei dicta eſſe, & quod neſciebat hæc di
cere Mahometus, ſed hic eſt mos in Deo
eum de ſeipſo tanquam de altero dicere,
quod Deus eſt magnus & excelſus, & a-
lia huiuſmodi: quæ duplicare deſuetum
eſt. Notandũ et hoc, quod etiã turpiſſi-
mis & maxime carnalibus nominib. lex
hæc utitur, ſicut his, ſcilicet coitus & lu-
xuriæ, ſicut mos eſt his qui humi depreſ-
ſi ſunt. De locutione iam & ſentẽtia, fir-
mũ & manifeſtũ eſt omnibus legẽtibus,
quod ſit fabuloſa. Sed & ſi per totũ talis
eſt, in quibuſdã tamen pauca quædã quę
precio digniora uidentur apponã. Dici-
tur enim in capitulo Emele, quod inter-
pretatur muſca, quod Salomon magnũ
angelorũ congregauit exercitũ, & homi
num, & irrationaliũ animaliũ. Receden
tes aũt inuenerunt quaſi fluuiũ quendã
muſcarũ, & tunc iam dixit muſcæ. O mu
ſca, uos introite in habitationes ueſtras,
ne corrumpat uos Salomon, et exercitus
huius. Et muſca ſubriſit. Et paulo poſt o-
mnes aues in exercitu inuentæ ſunt, mu
ſca autem abſens. Et dixit Salomon:
Quid eſt quod non uideo muſcam: pu-
niam eam, & amputabo caput eius: uel
reddet mihi ratiõnẽ propter quam abeſt,
& lõge eſt. Et dixit: Didici quod uos ig-
noratis, & ueni ad uos ex Sabęa cum ue
ris nuncijs. inueni enim mulierem impe
rantem illis, & coëgi eam & populum
eius colere ſolem abſque Deo. & reli-
qua. Item in capitulo Caramar, quod

Alcorani obſcœnitas.

Fabula de Muſca.

Fabula de luna. interpretatur luna, dicitur: Appropinquauit hora, & luna contrita est. Quod interpretantes horum magistri, dicunt Maohmetum cum socijs eius stetisse. Videntes autem lunam appropinquantem coniunctioni, dixerunt ad eum: Ostende nobis prodigium quod dam. Et tunc ille duobus digitis eius annuit lunæ, id est pollice & medio. Quo facto, in duas partes luna diuisa est, & altera quidem pars cecidit in montem Elices, qui imminet ab una parte Mechæ: reliqua autem pars ad alterum montem, qui appellatur Rubus, ad aliam partem urbis positum. Sic autem luna diuisa intrauit in tunicam Mahometi, & ipse rursus hanc instaurauit.

De uerme & morte Salomonis figmentum. Item in capitulo Sæui, dicit uermem significasse mortem Salomonis dæmonibus. Vbi dicit expositio, quod Salomon innixus suijpsius baculo, tãto dolore repẽte correptus est, ut statim expirauerit, diuino autem miraculo non cecidit. Dæmones autem qui ei seruiebant, uidentes eum stare, credebant ipsum dormire. Et natus est quidem uermis è terra, et corrosit baculum cui innixus erat. Quo contrito, cecidit Salomon. Et tunc currentes dæmones, cognouerunt eum esse mortuum: & ex eo cœperunt hominibus iuxtà posse nocere. Item in capitulo Narrationum, ipse Mahometus reddit causam, propter quam uinũ prohibitum est. *Vini Saracenis interdicti causa.* Dicit enim, Deum ad terram duos angelos misisse, ut bene imperarent, & iuste iudicarent. Erant autem hi angeli, Aroth & Maroth. Veniens autem quædam mulier iusticiam habens, ad prandium hos uocauit, & apposuit eis uinum: quod ne biberent, eis Deus mandauit. Inebriati autem, de coitu eam requisiuerunt. Quæ consensit, & pacta est super his tamen, quod alter quidem horum eam in cœlum ascendere faciat, alter uero descendere. Quæ & in cœlum ascendit. Deus aũt uidens hãc, & iustitiã quam habebat audiens,

μηνεύεται σελήνη, λέγεται, ἤγγισεν ἡ ὥρα καὶ συνετρίβη ἡ σελήνη. ὃ ἐξηγούμενοι οἱ τούτων διδάσκαλοι, φασὶ τὸν μαχούμετ ἱστ[ά]σθαι μετὰ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ. ἰδόντων δὲ τ[ὴν] σελήνην ἐγγίζουσαν τῇ συνόδῳ, εἶπον πρ[ὸς] αὐτὸν, δεῖξον ἡμῖν τέρας τι. καὶ τότ' ἐκεῖνος τοῖς δυσὶν αὐτοῦ δακτύλοις, ἐνεσ[ήμανε τῇ] σελήνῃ, τουτέστι τῷ ἀντίχειρι καὶ τῷ μέσῳ. οὗ γενομένου, εἰς δύο μέρη ἡ σελήνη διῃρ[έθη]το. καὶ θάτερον μὲν τῶν τμημάτων, ἔπε[σεν] ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἐλικὲς, τὸ ἐπικείμενον ἀ[φ'] ἑνὸς μέρους τῇ πόλει μεσκᾶς· τὸ δὲ λοιπ[ὸν] ἐφ' ἕτερον ὄρος, καλούμενον ἐρυθρὸν, τ[ὸ ἐν] τῷ ἄλλῳ μέρει τῆς πόλεως κείμενον. οὕτ[ω] δὲ ἡ σελήνη διατμηθεῖσα, καὶ εἰσῆλθεν [εἰς] τὸν χιτωνίσκον τοῦ μαχούμετ, καὶ αὐτ[ὸς] πάλιν ταύτην ἀπεκατέστησεν. Ετι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ σεβῆ, φησὶ τὸν σκώληκα σ[η]μῆναι τὸν θάνατον τοῦ σολομῶντος τοῖς δ[αί]μοσιν. ἔνθα φησὶν ἡ ἐξήγησις, ὅτι ὁ σολομῶν ἐπερειδόμενος τῇ ἑαυτοῦ βακτηρί[ᾳ], ὑπὸ τοσαύτης ἄφνω ὀδύνης συνεσχέθ[η] ὥστε παραχρῆμα ἐκπνεῦσαι· θείῳ δὲ θαύματι, οὐ κατέπεσεν. οἱ δὲ τούτῳ δουλεύοντες δαίμονες ὁρῶντες αὐτὸν ἑστῶ[τα] ἐπίστευον ζῆν. ἀνεδόθη δέ τις ἐκ τῆς γ[ῆς] σκώληξ, διαφαγὼν τὴν βακτηρίαν, ᾗ ἐ[πε]ρείδετο. ἧς συντριβείσης, κατέπεσεν [ὁ] σολομῶν. καὶ τότε δραμόντες οἱ δαίμονες, ἔγνωσαν αὐτὸν τεθνηκότα. ἐξ ἐκ[εί]νου ἤρξαντο τοὺς ἀνθρώπους κατὰ πᾶσ[αν] αὐτῶν τὴν δύναμιν βλάπτειν. Ετι δὲ [ἐν] τῷ βιβλίῳ τῶν διηγήσεων, αὐτὸς ὁ μαχούμετ ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν [ὁ] οἶνος κεκώλυται. φησὶ γὰρ, τὸν θεὸν ἐ[πὶ] τὴν γῆν δύο ἀγγέλους ἀπεσταλκέναι, [ὥσ]τε καλῶς ἄρχειν, καὶ δικαίως κρίνειν. ἦσα[ν] δὲ οὗτοι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, ἀρὼτ, καὶ μαρώ[τ]. ἐλθοῦσα δέ τις γυνὴ δίκην ἔχουσα, ἐπ' ἄρισ[τον] τούτους ἐκάλεσε· καὶ παρέθηκε τούτοις [οἶ]νον, ὃν ὁ θεὸς μὴ πιεῖν αὐτοῖς ἐνετείλατο. με[θυ]σθέντες δὲ ἐξήτησαν ταύτην ἐφ' ὕβρει· οἷς καὶ συνέθετο ἐπὶ τούτοις μέντοι, [ὥσ]τε τὸν ἕτερον μὲν τούτων αὐτὴν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβαίνειν διδάξαι, τὸν δὲ λοιπ[ὸν] καταβαίνειν. ἣ καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανό[ν]. ὁ δὲ θεὸς ταύτην ἰδὼν, καὶ τὴν δίκην ἣν εἶχ[εν] ἀκούσα[ς]

ἀκούσας, πεποίηκεν αὐτὴν ἑωσφόρον· ὡς τ' εἶναι ταύτην ἐν τῷ οὐρανῷ μεταξὺ τῶν ἀστέρων, οὕτω καλὴν, ὥσπερ καὶ τῇ γῇ μεταξὺ τῶν γυναικῶν ἦν. δοθείσης δὲ τοῖς ἁμαρτήσασιν ἀγγέλοις αἱρέσεως, ὅπου βούλοιντο κολασθῆναι, ἐνταῦθα δηλονότι ἢ ἐν τὸ μέλλοντι· ἑλομένων αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι μᾶλλον τιμωρηθῆναι, ἐξήρτησεν τούτους ἐν τῷ τοῦ Βαβυλῶνος φρέατι, τῶν ποδῶν διὰ ἁλύσεως σιδηρᾶς, μέχρι τῆς ἐν τῇ κρίσει ἡμέρας. ταῦτα καὶ τούτοις ὅμοια, ἐν τῷ προειρημένῳ περιέχονται νόμῳ. δι' ὧν πᾶς σοφὸς δύναιτ' ἂν διαγινώσκειν τὸ πλάσμα, καὶ ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον νόμος ἐστὶ θεῖος. οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰωθὸς τῷ θεῷ, διὰ τοιούτων μύθων διαλέγεσθαι τοῖς ἀνθρώποις.

ΟΤΙ ΤΟ ΑΛΚΟΡΑΝΟΝ ΟΥΚ ἔστι νόμος θεοῦ, ἐπεὶ μὴ συμφωνεῖ κατὰ διάνοιαν ἑτέρῳ τινί.

ΔΗΛΟΝ δὲ κἀντεῦθεν, μὴ εἶναι νόμον θεῖον τὸν ἀλκοράνον, διατὸ μὴ τῷ τοῦ θεοῦ νόμῳ συμβαίνειν, μήτε τοῖς φιλοσόφοις τοῖς περὶ ἀρετῶν καὶ τοῦ ἐν ἀνθρώποις ἐσχάτου τέλους διαλαβοῦσιν. τέθεινται γὰρ οἱ φιλόσοφοι αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν, ἐν τῷ νοερῷ μέρει τῆς ψυχῆς εἶναι· καὶ τὸν νοῦν ἄκραν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δύναμιν ὄντα, τοῦ ἄκρου εἶναι νοητοῦ· καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀρετῆς ἆθλον εἶναι· καὶ τὴν ἀρετὴν περὶ τὰ μεγάλα εἶναι, καὶ δυσχερῆ· καὶ ἄλλα τοιαῦτα, εἰ καὶ μὴ τελείως νοεῖν τὰ τοιαῦτα ἠδύναντο. ὁ δὲ Χριστὸς αὐτὰ ταῦτα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ δείκνυσι, λέγων, στενὴν εἶναι τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν ὁδὸν, καὶ ὀλίγους εἶναι τοὺς δι' αὐτῆς ἐρχομένους· πλατεῖαν δὲ εἶναι τὴν ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὰ λοιπά. ἐν τούτῳ δὲ τῇ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκφράσει συμβαίνει, ὅς φησι, δυσχερὲς εἶναι κατ' ἀρετὴν ἐνεργεῖν, ὥσπερ ἐν κύκλῳ τοῦ κέντρου τυγχάνειν, ὅπερ ὀλίγοι ποιοῦσιν. ἔτι δὲ ὁ Χριστὸς καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου εὐδαιμονίαν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ θεωρίᾳ τίθησι, λέγων, αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν. αὐτὰ δὲ ταῦτα γνωριμώτατά εἰσι καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ.

τῷ

audiens, fecit eam Luciferum, ut esset hæc in cœlo inter astra ita pulchra, sicut & in terra fuit inter mulieres. Data autẽ peccantibus angelis electione ubi uelint puniri, tunc uidelicet, uel in futuro, eligentibus eis in præsenti potius puniri, pẽdere fecit hos per pedes catena ferrea in Babylonis puteo, usq; in diẽ iudicij. Hęc & his similia in prædicta lege continentur, propter quæ quilibet sapiens potest utique rem cognoscere, & quod nullo modo lex est diuina. neque enim solitus est Deus per tales fabulas cum hominibus loqui.

Conclusio.

QVOD ALCORANVM NON *est lex Dei, quoniam non conuenit secundum sententiam cum aliquo altero.*

Cap. V.

MAnifestum & hinc est, non esse legem Dei Alcoranum, propterea quod neq; cum lege Dei conuenit, neq; cum philosophis, qui de uirtutibus & de extremo fine qui est in hominibus tractant. Supposuerunt enim philosophi ipsam humanam fœlicitatem in intellectuali parte animæ esse, & intellectum summam in homine potentiam existentem, extremi esse intelligibilis, & fœlicitatem uirtutis præmium esse, & uirtutem circa magna esse & difficilia, & alia huiusmodi, & si nõ perfectè talia intelligere poterant. Christus autem hæc ipsa in euangelio ostendit, dicens angustam esse uiam quæ ducit in uitam æternam, & paucos esse qui per eam ueniũt: latam autem esse uiam quæ ducit in perditionem, & reliqua. In hoc autem cum Aristotelis sententia conuenit, qui dicit difficile esse secũdum uirtutem operari, sicut attingere centrum in circulo, quod pauci faciunt. Christus autem & hominis fœlicitatẽ in Dei speculatione ponit, dicens: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerũ Deum. Hæc autem ipsa notissima sunt ex Veteri testamẽto.

Fœlicitas hominis secundũ philosophos.

Matth. 7.

Abrahæ enim factæ sunt promissiones, cui Deus proprie promisit eũ ipsum dare in terra promissionis, & seminis benedictionem. & Moyses autem, cui tot mirabiles gratias Deus præbuit, qui & Deũ in supposito ædificio speculis digne seipsum considerans non hoc sufficere ei, constanter petijt uidere uultum Dei & gloriam eius. Mahometus autem de uirtutibus quasi nihil tractauit, sed de bellis & rapina latam uiam sibijpsi conuenienter elegit, & suijpsius sequacibus, filijs perditionis & mortis. Vnde nihil ad salutem eis prodest dicere: Non est Deus præter Deum, & Mahometus est apostolus Dei. De ultimo autem fine cum nullo conuenit: præterquam cum antiquis quibusdam, qui uitam irrationalium uixere, & non discretionem faciunt inter intellectum & sensum. Vnde & fœlicitatem in sensualibus quibusdam supponunt, in cibis uidelicet, & in intemperantia, & in hortis & uestibus sumptuosis, de quibus pôst in sexto capitulo speculabimur. Et non possibile est hæc secundum similitudinem quandam dici ab eis, sicut & in euangelio mensę et cibi & talium est mentio in uita æterna. Ostenduntur autem hęc ex euangelio secundum similitudinem dici, quoniam multa etiam aperte illic dicuntur de æterna beatitudine. Sed in Alcorano nihil omnino de uera beatitudine dicitur manifeste, sed sicut conueniens est homini qui nihil de hac deprehendit, solum autẽ secundum literam talem pingit fœlicitatem, qualem conueniens est hominem carnalem & intemperantem appetere.

Sed & si nihil de uera fœlicitate uel cõsiderauit, uel promisit hominibus, quædã tamen uera et insignia de ultimo fine Saracenorũ demonstrauit, quasi diuino spiritu afflatus. Dicit eñ Saracenis ipse Mahometus: uos post me in septuagintatres partes diuidemini, quarũ una saluabit, reliqua uero oĩs igne destrueẽ. Hæc sententia sic ualet apud eos, ut nullus neq; sapiens,

Exod. 33.

Parabolæ Euangelij & Alcorani lõge diuersæ.

Vaticiniũ Mahometi de Saracenis.

Τῷ γὰρ ἀβραὰμ ἐδόθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, ᾧτινι ὁ θεὸς ἰδίως ὑπέσχετο ἑαυτὸν δοῦναι τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῇ τοῦ σπέρματος εὐλογίᾳ. καὶ ὁ μωϋσῆς, ᾧ τοσαῦτα θαυμάσια χαρίσματα ἐχορήγησεν ὁ θεὸς, ὃ καὶ τὸν θεὸν ὑποκειμένῳ κτίσματι θεωρῶν, ἀξίως ἑαυτὸν κατανοῶν, μὴ τοῦτ' ἀρκεῖν αὐτῷ, ἐπιμόνως ᾔτησεν ἰδεῖν τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. ὁ δὲ μαχούμετ περὶ μὲν ἀρετῆς ὥσπερ οὐδὲν ἐπραγματεύσατο, ἀλλὰ περὶ πολέμων καὶ ἁρπαγῆς τὴν πλατεῖαν ὁδὸν ἑαυτῷ συμφώνως αἱρούμενος, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ὀπαδοῖς, τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπωλείας καὶ τοῦ θανάτου. ὅθεν οὐδὲν πρὸς σωτηρίαν αὐτοῖς συντελεῖ τὸ λέγειν, οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μαχούμετ ἀπόστολος τοῦ θεοῦ. περὶ δὲ τοῦ ἐσχάτου τέλους, οὐδενὶ συμφωνεῖ· πλὴν ἀρχαίοις τισὶ, βίον ἀλόγων βιωκόσι, καὶ μὴ διακρινοῦσι μεταξὺ νοῦ καὶ αἰσθήσεως. ὅθεν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐν αἰσθητοῖς τισιν ὑποτίθενται, ἐν τροφαῖς δηλονότι καὶ ἀκολασίᾳ καὶ παραδείσοις, καὶ ἱματίοις πολυτελέσι, περὶ ὧν μετὰ ταῦτα ἐν τῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ θεωρηθήσεται. καὶ οὐ δυνατὸν ταῦτα καθ' ὁμοιότητά τινα λέγεσθαι παρ' αὐτῶν, ὡς καὶ τῷ εὐαγγελίῳ τραπέζης καὶ τροφῆς καὶ τῶν τοιούτων ἐστὶ μνήμη, ἐν τῇ αἰωνίῳ ζωῇ. δείκνυται γὰρ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου, ταῦτα καθ' ὁμοιότητά τινα λέγεσθαι· ἐπεὶ πολλὰ καὶ ἀνακεκαλυμμένως ἐκεῖ λέγεται περὶ τῆς αἰωνίου μακαριότητος. ἀλλ' ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, οὐδὲν παντάπασι περὶ τῆς ἀληθοῦς μακαριότητος λέγεται φανερῶς, ἀλλ' οἷον εἰκὸς παρ' ἀνθρώπου μηδὲν περὶ ταύτης καταλαμβάνοντος, μόνον δὲ κατὰ τὸ γράμμα τοιαύτην ἀναζωγραφοῦντος ἑαυτῷ τὴν εὐδαιμονίαν, οἵαν εἰκὸς ἐφίεσθαι ἄνθρωπον σαρκικὸν καὶ ἀκόλαστον. ἀλλ' εἰ καὶ μηδὲν περὶ τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας ἢ ἐνόησεν, ἢ ὑπέσχετο τοῖς ἀνθρώποις, τινὰ μέντοι ἀληθῆ καὶ ἐπίσημα περὶ ἐσχάτου τέλους τῶν σαρρακηνῶν ἀπεφήνατο, ὥσπερ ὑπὸ τοῦ θείου ἐπειγόμενος πνεύματος. φησὶ γὰρ τοῖς σαρρακηνοῖς αὐτὸς ὁ μαχούμεθ· ὑμεῖς μετ' ἐμὲ εἰς ἑβδομήκοντα τρεῖς διαιρεθήσεσθαι μοίρας, ὧν μία σωθήσεται, τὸ δὲ ὑπόλοιπον πᾶν καταναλωθήσεται τῷ πυρί. αὕτη ἡ ἀπόφασις, οὕτω κρατεῖ παρ' αὐτοῖς, ὥστε μηδένα μήτε σοφὸν

μή

μήτε ἀνόητον, ταύτην φαυλίζειν. ἄλλη περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁμοίως ἀπόφασίς ἐστιν ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ μαριὰλ, ὃ ἑρμηνεύεται μαρία, λέγουσα, πάντας εἰς τὸν ᾅδην ἀπελεύσεσθαι τοὺς σαῤῥακηνούς. ταύτην τὴν ἀπόφασιν ἀληθεστάτην εἶναι πιστεύω, εἰ καὶ παρὰ στόματος καθ᾽ ὑπερβολὴν ψευδοῦς προενήνεκται. κἀν τούτῳ ὁ ψευδὴς προφήτης ἐν τῇ πρώτῃ ἀληθείᾳ συνᾴδει, εἰπούσῃ πλατεῖα ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοί εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι᾽ αὐτῆς. ἀριδήλως τοίνυν ἐκ τῶν προειρημένων συμβαίνει, τὸν τῶν σαῤῥακηνῶν νόμον εἶναι πλατὺν, καὶ πολλοὺς εἶναι τῶν σαῤῥακηνῶν τοὺς δι᾽ αὐτοῦ εἰσιόντας, καὶ εἰς τὸν ᾅδην κατερχομένους. καὶ τοῦτο, οὐκ ἐκ τοῦ στόματος μόνον τῆς ἀληθείας δῆλον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ παρ᾽ αὐτοῖς προφήτου. ἔτι τὸ ἀλκοράνον οὐ συμφωνεῖ τῷ τοῦ θεοῦ νόμῳ, ἔν τε ταῖς ἐντολαῖς, καὶ οἷς ἐκτρέπει. ὁ μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ νόμος, κωλύει φόνον, ἁρπαγὴν, ἐπιθυμίαν, ἃ πάντα τὸ ἀλκοράνον ἢ κελεύει γίνεσθαι, ἢ συγχωρεῖ. ὅτι οὐδὲ ἐν ταῖς δίκαις συνᾴδει. ὁ μὲν γὰρ τοῦ μωσέως νόμος, καὶ τὸ εὐαγγέλιον, φησὶ μηδένα καταδικάζεσθαι, μαρτυροῦντος ἑνός· ἀλλ᾽ ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν. τὰ δ᾽ ἐναντία τούτων, εὑρίσκονται ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνοὺρ, ὃ ἑρμηνεύεται φῶς. ὅπου τὸ μὲν ἀναγκάζειν αὐτὰς ἐκλιπεῖν τὴν σωφροσύνην κωλύεται, συμφωνούσαις δὲ ἀσφαλῶς συγκαθεύδειν φησί. τὸ δ᾽ αὐτὸ δῆλον καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμουμηνίμ, ὅπου συγχωρεῖ μετά τε τῶν ἰδίων γυναικῶν, καὶ ὧν ἄν τις ἐν πολέμῳ λάβῃ μίγνυσθαι. φανερὸν τοίνυν, τὸν τοῦ ἀλκοράνου νόμον μὴ εἶναι νόμον θεοῦ, μήτε παρὰ θεοῦ εἶναι, εἰ μή που κατὰ συγχώρησιν, ὥσπερ καὶ ἄλλα κακά. διαφέρει γὰρ κἀκείνου, καὶ κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ θεοῦ, ὃς τὴν τῶν ἀνθρώπων βούλεται σωτηρίαν.

ὍΤΙ ΤΟ ΑΛΚΟΡΑΝΟΝ ΟΥΚ ἔστι νόμος θεοῦ, ἐπεὶ ἐν πολλοῖς ἑαυτῷ ἀντιλέγει.

Ἕκτον δεῖ θεωρεῖν, ὡς ὁ τοῦ ἀλκοράνου νόμος, οὐ τοῦ θείου νόμου μόνον ἀποστατεῖ, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἑαυτῷ συμβαίνει. καὶ τοῦτο ὅτι κακόν ἐστι, καὶ αὐτὸς ἐκφαίνεται ὁ μωάμεθ. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ,

piens, neq; insipiens uilipendat. Alia aũt similis de eo est sentẽtia in Alcorano, in capitulo Martij, quod interpretatur Maria, quæ dicit, omnes in infernum Saracenos ituros. Hanc sententiam uerissimã esse credo: & si ab ore secundũ excessum mendacij antè allata est. Et in hoc falsus propheta cum prima ueritate conuenit, quæ dicit: Lata est uia quæ ducit in perditionem, & multi sunt qui ingrediuntur per eam. Manifeste igitur ex prædictis conuenit, Saracenorum legem latam esse, & multos esse Saracenorum qui per eam ingrediuntur, & in infernum transeunt. Et hoc non ex ore solum ueritatis manifestũ, sed ex ore prophetę qui apud eos est. Item Alcoranum nõ conuenit cum lege Moysi in mandatis, & in quib. nos auertit. Lex enim Dei prohibet cædem, rapinam, concupiscentiã omnem: Alcoranũ aũt uel iubet fieri, uel permittit. Item neq; in iudicijs cõuenit. Moysi enim lex & euangeliũ dicit, nullũ debere uno testante condẽnari, sed in ore triũ uel duorũ testiũ stat omne uerbũ. Cõtraria aũt horum inueniũtur in capitulo Elmir, quod interpretatur lux, ubi prohibetur ne cõpellant eas castitatẽ dimittere, cum consentientibus aũt secure similiter dormire dicit. Hoc autem ipsum manifestum est in capitulo Elminim, ubi permittit cum proprijs uxoribus, & cũ quibus quis in bello capere posset misceri. Manifestum igitur, Alcorani legem nõ esse legẽ Dei, neq; à Deo esse, nisi forte p permissionem, sicut & alia. Differt enim ab illa & secundum intentionem Dei: qui salutem hominum desiderat.

Matth. 7.

Cum Mosi lege non conuenire Alcoranum.

QVOD ALCORANVM NON est lex Dei, quoniam in multis sibijpsi contradicit. Cap. VI.

Sexto oportet speculari, quod Alcorani lex nõ solum à diuina lege elõgatur, sed neq; cum seipsa cõuenit. Et hoc, quoniam mala est, & ipse Mahometus ostendit. Dicit enim in capitulo Elnesa,

Contradicere sibi Alcoranũ in multis.

quod interpretatur mulieres: Nisi à Deo esset hoc Alcoranum, multæ in eo contrarietates & contradictiones inuenirentur, etem̃ ipse in multis locis dicit, quod Deus non deducit errantem: & tamen ipse in multis locis docet orare, ut deducantur à tenebris in lucem, et ex rectitudine in rectitudinẽ. Item dicit de seipso, quod factus est orphanus in errore, idolatra enim erat. Sed tamen ipse dicit, quod talem eum prophetam fecit Deus, quoniam quando Deus eum accersiuit, ascẽdit ad Deum usq; ad septimum cœlũ, & impetrauit ueniam ab angelo quodam, qui milies mundo maior erat, quem inuenit sui ipsius peccata deplorantẽ. Itẽ dicit, eum prophetam esse uniuersalem: sed tamen dicit Alcoranum arabicis literis à Deo datum esse, neque ullam aliam linguam eum scire præter arabicam.

Alcoranũ Arabice scriptum.

Item dicit in capitulo Inpacara, quod interpretatur iuuenca, quod Iudæi & Christiani & Sabæi saluabuntur, et in capitulo Abraam, dicit post hæc, quod nullus saluabitur, præter eos qui sunt in lege Saracenorum. Et ipse mandat his, ne disputent asperis uerbis cum hominibus alterius sectæ, sed suauibus, nõ enim ad hominem pertinet deducere, sed ad Deum solum. Et unusquisque pro seipso solo, non pro alio rationem reddet. Post hæc autem ipse in plurimis locis mandat interimi omnes, & spoliari, qui non credunt, quousque credant, uel tributa soluant. Item ipse dicit in capitulo * comem: Quod eorum qui suscipiunt alterum Deum præter Deum, horum tu non sis custos uel curator, sed sibi soli hoc seruauit Deus. Hæc autem est precio digna contradictio, hinc quidem, totiens mandare interimi infideles: illinc autem, rursus mandare, neminem tanti sceleris esse punitorem, sed soli Deo pro his punitionem seruari. Item ipse in capitulo Elteminim, in fine, seipsum iactat, quod nõ est ex his qui cõpellunt credere. Sed

ὃ ἑρμηνεύεται γυναῖκες, εἰ μὴ παρὰ θεοῦ ἦν τοῦτο τὸ ἀλκοράνον, πολλαὶ ἐναντι[…]τους εὑρίσκοντο ἂν ἐν αὐτῷ. ἀλλὰ μήν, πολλαὶ ἐν αὐτῷ ἐναντιότητες καὶ ἀντιφάσεις εὑρίσκονται. καὶ γὰρ αὐτὸς ἐν πολλοῖς τόποις φησίν, ὅτι ὁ θεὸς οὐχ ὁδηγεῖ τὸν πλανώμενον· καὶ ὅμως αὐτὸς διδάσκει προσεύχεσθαι, ἵν' ὁδηγοῖντο καὶ ἐξάγοιντο ἐκ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς, καὶ ἐκ τῆς ἀνοδίας εἰς τὴν εὐθύτητα. Ἔτι τέ φησι περὶ ἑαυτοῦ, ὡς γέγονεν ὀρφανὸς ἐν πλάνῃ· εἰδωλολάτρης γὰρ ἦν. ἀλλ' ὅμως αὐτός φησιν, ὅτι τοιοῦτον αὐτὸν προφήτην ἐποίησεν ὁ θεός, ὅτι ὅτε ὁ θεὸς αὐτὸν μετεκαλέσατο, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θεόν, μέχρις ἑβδόμου οὐρανοῦ. καὶ ᾔτησε συγγνώμην ἀγγέλῳ τινί, χιλιάκις μείζονι ὄντι τοῦ κόσμου, ὃν εὗρε θρηνοῦντα τὰ ἑαυτοῦ ἁμαρτήματα. Ἔτι φησὶν ἑαυτὸν προφήτην εἶναι καθολικόν· ἀλλ' ὅμως φησὶ τὸ ἀλκοράνον ἀρραβικοῖς γράμμασιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθῆναι· μὴ δὲ μίαν τινὰ τῶν ἄλλων γλῶσσαν εἰδέναι πλὴν τῆς ἀραβικῆς. Ἔτι φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἰμπακαρᾶ, ὃ ἑρμηνεύεται δάμαλις, ὅτι οἱ ἰουδαῖοι καὶ οἱ χριστιανοί, καὶ οἱ σαββαῖοι σωθήσονται, καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἀμραὰμ φησὶ μετὰ ταῦτα, ὅτι οὐδεὶς σωθήσεται, πλὴν ἐν τῷ νόμῳ τῶν σαρρακηνῶν. καὶ αὐτὸς ἐντέλλεται τούτοις, μὴ διαλέγεσθαι λόγοις τραχ[…] ἑτέρας αἱρέσεως. ἀλλ' ἠπίοις λόγοις. οὐ γὰρ ἀνθρώπου ἐστὶ τὸ καταρτίζειν, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ μόνου. καὶ ἕκαστος ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνου, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ ἄλλου λόγον δώσει. μετὰ δὲ ταῦτα αὐτὸς ἐν πλείστοις τόποις ἐντέλλεται, ἀποκτείνεσθαι πάντας, καὶ λωποδυτεῖσθαι τοὺς μὴ πιστεύοντας, μέχρις ἂν ἢ πιστεύσωσιν, ἢ τελέσωσι φόρους. Ἔτι αὐτὸς φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ *κεμ, ὅτι τῶν δεχομένων θεὸν ἕτερον πλὴν τοῦ θεοῦ, τούτων οὐκ εἶ σὺ παιδαγωγὸς ἢ ἐπιμελητής, ἀλλ' ἑαυτῷ μόνῳ τοῦτο τετήρηκεν ὁ θεός. τοῦτο δ' ἐστὶν ἀξιόλογος ἐναντιοφωνία, τὸ ἐντεῦθεν μὲν τοσαυτάκις προστάττειν, τοὺς ἀπίστους ἀποκτείνειν· ἐκεῖθεν δὲ πάλιν προστάττειν, μηδένα τοῦ τοσούτου […]σους εἶναι κολαστήν, ἀλλὰ μόνῳ θεῷ τὴν ὑπὲρ τούτων τιμωρίαν τηρεῖσθαι. Ἔτι αὐτὸς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλτεμινοὺμ, πρὸς τῷ τέλει, αὐτὸν ἐξαίρει, ὡς οὐκ ὄντα τῶν ἀναγκαζόντων.

δ' οὐκ ἔστιν ἐκ τούτων, ὁ προστάσσων ἀπο-
κτένεσθαι καὶ λωποδυτεῖσθαι τοὺς μὴ πι-
στεύοντας; τίς γὰρ μείζων ἀνάγκη τοῦ φόνου;
ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς βοὸς, συγχωρεῖ τὸ
παρὰ φύσιν μίγνυσθαι ἀνδράσι καὶ γυναι-
ξί. φησὶ γὰρ τοῖς σαῤῥακηνοῖς, μὴ μολύνειν
αὐτοὺς μετὰ τῶν ἀπίστων, πρὶν ἂν πιστεύ-
σωσι. καὶ περὶ τῶν γυναικῶν φησίν· αἱ γυναῖ-
κες ὑμῶν, ἄρουραι ὑμῶν. ἀροτριάσατε ἐν
αὐταῖς, ὡς ἂν βούλητε. ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ αὐτῷ
κεφαλαίῳ προεῖπεν, ὅτι οἱ ὧδε τοῦ λὼτ σοδο-
μῖται, ἄνομον πάθος εἰργάσαντο, καὶ τοῖς
πρότερον ἔθνεσιν ἄηθες. ἔτι αὐτὸς φησὶ
περὶ τοῦ ἀβραὰμ καὶ ἰσαὰκ καὶ ἰακὼβ, καὶ
τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ὅτι ἦσαν σαῤῥακηνοί. ἀλλ'
ὅμως αὐτός φησιν εἰρῆσθαι αὐτῷ παρὰ τοῦ
θεοῦ, αὐτὸν εἶναι δηλαδὴ εἰς τὴν πίστιν ταύ-
την πρῶτον σαῤῥακηνόν. πῶς οὖν ἦσαν
ἐκεῖνοι σαῤῥακηνοὶ, εἰ πάντων τῶν σαῤ-
ῥακηνῶν ὁ μαχούμετ πρῶτος ἦν; ἔτι οὐκ
ἀνάγκη, τινὰς σαῤῥακηνοὺς πρὸ τοῦ τεθεῖ-
ναι τὸν νόμον τὸν τῶν σαῤῥακηνῶν. ὁ δὲ
τῶν σαῤῥακηνῶν νόμος τὸ ἀλκοράνον ἐ-
στιν, ὃ δὴ δέδοται μετὰ τὸν τοῦ μωϋσέως
νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὥσπερ ἐν αὐτῷ
περιέχεται τῷ ἀλκοράνῳ. μᾶλλον μὲν
οὖν, οὔπω ἑπτακόσια ἔτη διῆλθον μετὰ
τὸν μωάμεθ. ὁ δὲ νῶε, καὶ ὁ ἀβραὰμ. καὶ
ἰσαὰκ, καὶ ὁ ἰακὼβ, καὶ πρὸ τοῦ εὐαγ-
γελίου καὶ τοῦ μωσέως γεγόνασιν. εἰ δὲ
λέγει σαῤῥακηνοὺς εἶναι τούτους, διὰ τὸ
προειδέναι τὰ τοῦ νόμου καὶ πάντα ἂν
ἐν ὅσα προῄδεσαν προφῆται ὄντες· εἰ δ'
ὡς ἀρέσκοντος αὐτοῖς τοῦ ἀλκοράνου, καὶ
τοῦτο ἀδύνατον. πολλοῖς γὰρ τῶν ὑπὸ
τοῦ ἀλκοράνου νενομοθετημένων τὰ ἐναν-
τία ἐποίουν ἐκεῖνοι. ἔτι αὐτός φησι, τὸν θεὸν
κωλῦσαι τοὺς οἰωνούς· καὶ ὅμως αὐτός φη-
σι μετὰ ταῦτα, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐ-
λεφὰφ· οἰωνίζεσθαι. εἰ ἑτέρως μὴ δύνασθε,
ἐν τῷ σχήματι γοῦν τοῦ δακτύλου. καὶ ὁ
μὴ τοῦτο ποιῶν, ἀνάθεμα. ἔτι αὐτός φη-
σιν, ἑαυτὸν ἀπεστάλθαι τοῖς ἄῤῥαψι, διὰ τὸ
μὴ ἔχειν αὐτοὺς ἀπόστολόν τινα παρὰ τοῦ θεοῦ.
φησὶ δὲ, καὶ τὸ ἀλκοράνον ἐν μόνῃ τῇ ἀῤῥα-
βικῇ γλώσσῃ δεδόσθαι. φησὶ δὲ, καὶ ἑαυτὸν μὴ
εἰδέναι ἄλλην διάλεκτον πλὴν τῆς ἀῤῥαβικῆς.
ὅθεν

Sed quomodo hoc uerum est? cum ipse mandet interimi & spoliari eos qui non credũt. quæ enim maior cõpulsio quàm cædes? Item in capitulo Bouis, concedit quod est præter naturã, misceri masculis & mulieribus. Dicit enim Saracenis, ne maculent seipsos cum infidelibus antequam credãt. Et de mulieribus dicit: Mulieres uestræ, terra est uestra: arate eas, sicut uultis. Sed tamen in eodem capitulo antè dixit, quod Sodomitæ tẽpore Loth abominabile peccatum commiserunt, et nationibus quę prius fuerant desuetum. Item ipse dicit de Abraham, Isaac, & Iacob, et filijs eius, quod erãt Saraceni. Sed tamen ipse dicit, quod est ei à Deo reuelatum, eũ esse uidelicet in fidem hãc primum Saracenum. Quomodo igitur erãt illi Saraceni, si omniũ Saracenorum Mahometus primus fuit? Item nõ necesse, esse quosdam Saracenos, antequam lex lata esset Saracenorũ: Saracenorũ aũt lex est Alcoranũ, quod iam est, & datum est post Moysi legẽ et euangeliũ, sicut in ipso Alcorano cõtinetur, immò modicum plus est ꝙ septingenti anni quod fuit Mahometus. Incœpit enim anno à natiuitate Domini nostri quingẽtesimo nonagesimooctauo: Noë aũt & Abrahã et Isaac & Iacob ante euangeliũ & Moysen fuerunt. Si aũt dicit Saracenos esse hos propterea, quod præsciebãt quæ erant legis: Etenim omnia esse potuissent quęcunq; præsciuerãt, cum prophetæ essent. Si aũt dicunt, quod placebat eis Alcoranũ: & hoc impossibile. In multis enim quæ ab Alcorano sancita sunt, cõtraria illi faciebãt. Item ipse dicit prohibere auguria, et tamẽ ipse dicit post hęc in capitulo Elaphar: Auguremini, si aliter non potestis, in scissura digiti: & qui hoc nõ facit, anathema sit. Item ipse dicit, seipsum missum esse Arabitis propterea, quod hi non habent apostolum quendam à Deo. Dicit autem & Alcoranum in sola lingua arabica datum esse, dicitque & seipsum nescire aliam linguam præter arabicam.
Vnde

Nefanda libido.

Mahometus Saracenorum primus credens.

Mahometi tempora.

Auguria.

Vnde cum adhæsisset Mahometo quidã Iacobita Mapyra, & Salonus Persa, & Abdala ex Perside, et ipse Selam Iudeus, & quidam alij dicerent, quod instruebãt eum, & ipse cecidit in faciem suam, & cõtractæ sunt manus eius & pedes, & socij cooperuerunt eum uestibus suis. Et tandem ad se rediens, dixit: Deus misit me ad corripiendum uos de sermone quem dixistis, quod tales me doceant. Legitq; eis unam sententiam, quæ est in fine lectionis Elnael, quod interpretatur palma, quæ sic dicit: Scimus quod ipsi dicẽt, quod instruunt eum cum loquuntur sic ei in lingua persica, hæc autem arabica facilis est. Et ex hoc dicit: Quomodo possibile est illos me docere, quorum alter quidem Persa est, alter uero Hebræus? Qui dixerunt ei, possibile esse eorũ ipsorum lingua tecum loqui, & exponere tibi: te autem tuijpsius lingua omnia construere. Non inuenit ad hoc responsionem. Sed si non poterat instrui ab Hebræo & Persa, qui propinqui sunt: quomodo ipse poterat remotiores ab eius lingua docere? Ipse tamen post hæc dicit, seipsum missum esse ad uniuersitatem gentium. Vnde in Capitulo prophetarum ait, dicere ei Deum: Nos misimus te ad uniuersitatem gentium. Sed quomodo uenire potuit ad omnes gentes, quæ diuisæ erant in septuaginta linguas, qui ignorabat aperire sui ipsius uerbũ in alia lingua præterquam arabica? Manifestum igitur, contrarietatem & mendacium manifestum esse, eundem solis Arabibus missum esse, & omnibus gentibus. Non igitur lex Dei est, in qua tot cõtrarietates est inuenire.

Mahumet Arabs tantum idiota.

Gentes 70. linguis diuisæ.

QVOD LEX SARACENORUM *rum nullo miraculo confirmatur.*

Caput VII.

SEptimo est considerandum, quod neq; Alcoranum est lex Dei, quę miraculis cõfirmetur, neq; Mahometus est apostolus Dei, nullum enim miraculum hoc testatur. Quando enim Deus misit Moysen

ὅθεν προσκολληθέντος τοῦ μαχούμετ τι ἰακωβίτου μιπαυρᾶ, καὶ σελώνου πέρσου, ἀβδαλλᾶ ἐκ τῆς περσίδος καὶ αὐτοῦ, κ σελὰμ ἰουδαίου, καὶ τινῶν λεγόντων ὡς ὑπ αὐτῶν ἐκεῖνος διδάσκοιτο, αὐτὸς πεσ ἐπὶ πρόσωπον, συνελκυσθεισῶν αὐτοῦ τ χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, καὶ τῶν ἑταίρων αὐ καλυψάντων αὐτὸν τοῖς ἱματίοις αὐτοῦ, π ἑαυτὸν ἐπιστραφεὶς εἶπεν· ὁ θεὸς ἀπέσταλκ ἐλέγξαι ὑμᾶς περὶ τοῦ λόγου, ὃ εἰρήκατε, ὡ ἐμὲ τοιοῦτοι διδάσκειν. ἀνέγνω τε αὐτο ἓν ψήφισμα, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῷ τέλει τοῦ ἀναγνώσματος τοῦ ἐλναέλ, ὃ ἑρμηνεύε ται φοίνιξ, οὕτω λέγων· ἴσμεν ὅτι ἐροῦσιν αὐτοί, ὅτι ἄνθρωπος διδάσκει αὐτόν· ἡ δὲ γλῶσσα ᾗ αὐτῷ διαλέγονται, ἐστὶ περσι αὕτη δὲ ἡ ἀρραβική, ῥᾳδία ἐστί. κἀκ τούτ φησί, πῶς δυνατὸν ἐκείνους ἐμὲ διδάσκει ὧν ἅτερος μὲν πέρσης ἐστίν, ὁ δὲ λοιπὸ ἑβραῖος; εἰπόντων δ' ἐκείνων, δυνατὸν εἶ τῇ ἑαυτῶν διαλέκτῳ πρὸς σὲ διαλέγεσθ καὶ ἐκτίθεσθαί σοι, σὲ δὲ τῇ σαυτοῦ γλώσ πάντα συντάττειν· οὐχ εὗρε πρὸς τοῦτο ἀ κρισιν. ἀλλ' εἰ μὴ οἷός τε ἦν ὑπὸ ἑβραίου πέρσου διδάσκεσθαι, ὁμοιοτρόπων ὄντων αὐ, πῶς ἐκεῖνος ἠδύνατ' αὐτοὺς πορρωτάτω αὐτοῦ γλώσσης διδάσκειν; αὐτὸς μέντοι τὰ ταῦτα φησίν, ἑαυτὸν ἀπεστάλθαι π τὴν ὁλότητα τῶν ἐθνῶν. ὅθεν ἐν τῷ κεφαλαί τῶν προφητῶν, φησὶν εἰπεῖν αὐτῷ τὸν θε ἡμεῖς ἀπεστάλκαμέν σε πρὸς τὴν ὁλότη τῶν ἐθνῶν. ἀλλὰ πῶς ἂν ἀπῆλθεν εἰς πάν τὰ ἔθνη, εἰς ἑβδομήκοντα γλώσσας διῃρημέ να, ὁ ἀγνοῶν ἀποστοματίζειν τὸν ἑαυτοῦ λό γον ἐν ἑτέρᾳ γλώσσῃ, πλὴν τῆς ἀρραβικῆ δῆλον τοίνυν ἐστίν, ἐναντιότητα καὶ ψεῦδος ἀπαρακάλυπτον εἶναι τό, τὸν αὐτὸν μόνοις τοῖς ἄρραψιν ἀπεστάλθαι, καὶ πᾶσι τοῖς ἔθ σιν. οὐκ ἄρα νόμος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ τοσαύτ ἐναντιότητας ἔστιν εὑρεῖν.

ΟΤΙ ΟΥΔΕΝΙ ΘΑΥΜΑΤΙ

τῶν σαρρακηνῶν νόμος βεβαιοῦται.

ΕΒΔΟΜΟΝ ἐστὶ θεωρῆσαι, ὅτι ο τε τὸ ἀλκοράνον ἐστὶ νόμος θεοῦ θα μασι βεβαιούμενος, οὔτε ὁ μωάμεθ ἀπ στολος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· οὐδὲ γὰρ θαῦμα το τῷ συμμαρτυρεῖ. ὅτε γὰρ ὁ θεὸς ἀπέστει

τὸν μωϋσῆν εἰς τὸν φαραὼ μεγάλα τέρατα ἔδειξεν. ὁμοίως δὲ καὶ ἡλίας καὶ ἐλισσαῖος καὶ οἱ ἄλλοι προφῆται, μεγάλα καὶ ἀνήκουστα εἰργάσαντο θαύματα· καὶ μάλιστα οἱ καινόν τι εἰς τὸν βίον εἰσενεγκόντες. ὁ δὲ χριστὸς, ἰδίως ἐν θαύμασι καὶ σημείοις μεγίστοις ἐλήλυθεν, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ μαχούμετ ἐν τῷ ἀλκοράνῳ φησίν. εἰ δὲ λέγοιεν οἱ σαῤῥακηνοὶ, πολλὰ καὶ μεγάλα θαύματα ποιῆσαι τὸν μαχούμετ, ὥσπερ τὸ ἀποκαταστῆσαι τὴν σελήνην διαιρεθεῖσαν, καὶ πηγὴν ὕδατος ἐκ τῶν αὐτοῦ δακτύλων ἐποῤῥυῆναι, λῆρος ἐστὶ τοῦτο, καὶ ἐναντίον τῷ αὐτῷ ἀλκοράνῳ. κωλύει γὰρ ὁ μαχούμετ, περὶ αὐτοῦ τι τοιοῦτον πιστεύειν, πλὴν τῶν ἐν τῷ ἀλκοράνῳ γεγραμμένων. περὶ πάντων φησὶ τῶν προφητῶν πολλοὶ πολλὰ ἐψεύσαντο, ὅπερ ἵνα καὶ περὶ ἐμοῦ λογίζοιντο τινὲς, ἐκεῖνο μόνον περὶ ἐμοῦ πιστευέσθω, ὃ βοηθεῖται τῇ δυνάμει τῶν λόγων τοῦ ἀλκοράνου. ἐκεῖνος γὰρ θαύματα μὴ ποιήσας, καὶ τοῦτο δεῖξαι βουλόμενος, εἰσάγει διαλεγόμενον τὸν θεὸν, καὶ λέγοντα, εἶπε κύριος πρός με, διὰ τοῦτο θαύματά σε ποιεῖν οὐ συγχωρῶ, ἵνα μὴ καὶ σοὶ διὰ τὰ θαύματα, ὅπερ τοῖς ἄλλοις προφήταις συμβῇ. τῇ ἑαυτοῦ τοίνυν ἐλέγχεται μαρτυρίᾳ, οὐδὲ σημεῖον πεποιηκώς. καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ μαχούμετ, συνεχῶς ἐν τῷ ἀλκοράνῳ φησὶν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων λεγόντων αὐτῷ, δεῖξον σημεῖον, ὥσπερ μωϋσῆς καὶ χριστὸς καὶ οἱ ἄλλοι προφῆται ἐποίησαν, ἀπεκρίνατο· ὅτι ὁ μωϋσῆς ἦλθε μετὰ σημείων, καὶ οἱ ἄλλοι ἀπεσταλμένοι παρὰ θεοῦ, καὶ μάλιστα ὁ χριστὸς, ὁ ἐν μεγίστοις ἐλήλυθε τέρασι, καὶ ὁ κόσμος οὐκ ἐπίστευσε τούτοις· ἀλλ' ἔλεγε, φαρμακοὺς καὶ γόητας εἶναι τούτους. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς οὐ συνεχώρησέ μοι θαύματα δὲ με ποιεῖν. οὐ γὰρ ἂν ἐπίστευον· ἀλλ' ἦλθον ἐν δυνάμει ὅπλων. τοῦτο δὲ ἐλέγχεται φανερώτατον ψεῦδος ὄν. πῶς γὰρ οὐκ ἂν ἐπίστευσαν τούτῳ, ποιήσαντι θαύματα· οἱ πιστεύσαντες αὐτῷ θαυμάτων χωρὶς, μόνον ἐντελλομένῳ ἀποκτεννύναι, καὶ ἁρπάζειν, καὶ πλείστας διαφθείρειν γυναῖκας· καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, καὶ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλ-

Prophetæ miraculis declarati.

Moysen ad Pharonem, magna prodigia ostendit: similiter autem & Helias et Helisæus, & alij prophetæ magna & inaudita miracula fecerunt: & maxime qui nouum quoddam in uitam inferebāt. Christus autem proprie in miraculis & signis maximis uenit: sicut & ipse Mahometus in Alcorano dicit. Si autem dicant Saraceni, multa & magna miracula fecisse Mahometum, sicut reintegrare lunam diuisam, & fontem aquæ ex eius digitis defluxisse: fabula est hoc, & contrarium eidem Alcorano. Prohibet enim Mahometus de eo aliquid tale credere, præterquam quæ scripta sunt in Alcorano. De omnibus prophetis dicit: Multi multa mentiti sunt: quod ne de me existiment quidam, id solum de me uerum credatur, quod Alcorani auctoritate fulcitur. Ille enim cum miracula non fecisset, & hoc ostendere uolens, inducit Deum loquentem & dicentem: Dixit dominus ad me, Propter hoc miracula te facere nō permitto, ne tibi propter miracula eueniat quod & alijs prophetis accidit. Suoipsius igitur testimonio conuincitur, nullum signum fecisse. Ipse enim Mahometus continue in Alcorano dicit, quod cum homines ei dicerent: Ostende aliquod signum, sicut Moyses uenit cum signis, & alij scilicet, & Christus, & alij prophetæ fecerunt. Respondit, quod Moyses & prophetæ missi sunt à Deo: & maxime Christus, qui in maximis prodigijs uenit, & mundus non credidit his, sed dixit hos ueneficos & incantatores esse. Propter hoc Deus non permisit mihi facere miracula, non enim credidissent. Sed ueni in potentia armorum. Hoc autem manifestissime ostenditur quod falsum sit. Quomodo enim non credidissent huic facienti miracula, qui absque miraculis crediderunt solum mandanti interimere & rapere, & plurimas mulieres corrumpere, & dētem pro dente, & oculum pro oculo

De Machumeto solum credenda quæ in Alcorano cōtinētur.

Machumet uenisse cum potentia armorū, pro miraculis.

oculo effodere. Procliui enim sunt ad talia qui in mundo uersantur: quare uix à multis iudicibus & tortoribus et punitionibus coërceri possunt. In potentia autẽ armorum, quod pro miraculo inducit, manifestum est mendacium. Non enim semper uictor fuit, sicut Moyses, & Iesus Naue, & Helias: quos angelus domini semper protexit, & uincentes fecit. Mahometus autem aliquãdo uincebat, aliquando uincebatur: sicut & alij tyranni.

Mahometus nõ semper uictor.

Dentes enim eius cõtriti sunt in bello, & facies collisa. Ex quo manifestum, quod nõ est miraculum quod ab eis pro signo asseritur, magnam uidelicet mundi partem ei rẽpẽte adhæsisse. Talem enim cõstituit legem, & talia dedit mandata, ad quæ homines sine legibus procliui sunt: ut in superioribus manifestũ est. Mandauit enim mihi dominus, dixit, ense gentes expugnare, quousq; confiteant, quod nõ est Deus præter Deum, & quod ego sum apostolus Dei. Quod qui confessi sunt, eorum argentũ eo conseruauerũt, & sanguinem. Hinc & Saraceni, saluati dicuntur.

Saraceni, qui et Saluati.

Qui enim Mahometi mãdata suscipiebant, seruabantur, & ab eo, & ab eis q̃ sub illo erãt: neq; interimebant eos, neq; spoliabãt. Vnde & Saraceni nõ uocantur saraceni, sed Meselamin: quod interpretatur, saluati.

Meselamin.

Et deridẽt Christianos, qui dicunt seipsos saluatos: multis autem talem salutem à Mahometo suscipientibus propter prædictã causam. Iussit post hæc prędicari, quod quicunque dixerit, non est Deus præter Deum, intrabit in paradisum: & si mœchus sit, uel latro. Venit autem ad eum quidã qui Euordi dicebatur: quærens ab eo, si hoc est uerum? Respondit autem, Etiam. Et addit ad prædicta: Si bibat etiam uinum, uel & interficiat. Et addit, Etiam si torserit† abidode nares.

Al. ebidonda

Ad confirmandum autem hæc omnia, nullum signum ostendit, sed nudauit ensem. Item clarius continetur, in Capitulo prophetarum. Legitur enim sic illic: Dixi de Mahome

ὀφθαλμοῦ ἐξορύττειν. εὐπεῤρεπεῖς γὰρ πρ[ὸς] τὰ τοιαῦτα, οἱ ἐν κόσμῳ ἀναστρεφόμεν[οι]· ὥστε μόλις ὑπὸ πολλῶν δικαστῶν καὶ β[α]σανιστῶν καὶ κολάσεων κωλύεσθαι δύν[α]σθαι. τὸ δὲ ἐν δυνάμει ὅπλων ἀφῖχθαι, ὅπ[ερ] ἀντὶ θαύματος εἰσάγει, φανερὸν ὅτι ψεῦ[]δος. οὐ γὰρ ἀεὶ νικητὴς ἦν, ὥσπερ ὁ μω[ϋ]σῆς, καὶ ὁ τοῦ ναυῆ ἰησοῦς, καὶ ἠλίας· ὧν [ἄγ]γελος κυρίου ἀεὶ ὑπερήσπιζε, καὶ νικῶντ[ας] ἐποίει. ὁ δὲ μαχούμετ ἐνίοτε μὲν ἐνίκα[, ἐ]νίοτε δὲ ἐνικᾶτο, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι τύρα[ν]νοι. οἱ γὰρ ὀδόντες αὐτοῦ συνετρίβησα[ν] ἐν πολέμῳ, καὶ τὸ πρόσωπον. ἐξ οὗ, ὡς οὐ[κ] ἔστι θαῦμα τὸ παρ᾽ αὐτῶν ἀντὶ σημείου πρ[ο]μιζόμενον, τὸ μέγα μέρος δηλονότι τοῦ κ[όσ]μου αὐτῷ προστεθῆναι ἐξαίφνης. τοιοῦ[τον] γὰρ ἐνεστήσατο νόμον, καὶ τοιαύτας δέδ[ω]κεν ἐντολάς, ἐφ᾽ ἅπερ οἱ ἄνθρωποι καὶ νόμ[ων] χωρὶς ὑπάρχουσιν εὔκολοι, ὡς δῆλον ἐν τ[οῖς] ἀνωτέρω. ἐνετείλατο γάρ μοι κύριος, φησὶ [ξί]φει καταπολεμῆσαι τὰ ἔθνη, μέχρις ἂν ὁμο[λο]γήσωσιν, ὅτι οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, κ[αὶ] ὅτι ἐγὼ ἀπόστολος εἰμὶ τοῦ θεοῦ. ὅσπερ οἱ ὁ[μο]λογήσαντες, ἐφύλαξαν τὸ ἀργύριον αὐτ[ῶν], καὶ τὸ αἷμα. ἐντεῦθεν καὶ οἱ σαῤῥακηνοί, [λέ]γονται σεσωσμένοι. οἱ γὰρ τὰς τοῦ μαχούμ[ετ] δεχόμενοι ἐντολάς, ἐφυλάττοντο καὶ ὑπ᾽ [αὐ]τοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐκείνου. καὶ οὔτε ἐφόνε[υ]ον αὐτούς, οὔτε ἐλωποδύτουν. ὅθεν καὶ οἱ σα[ῤ]ῥακηνοί, οὐ καλοῦνται σαῤῥακηνοί, ἀλλ[ὰ μ]εσελαμίν· ὃ ἑρμηνεύεται, σεσωσμένοι. καὶ καταγελῶσι τῶν χριστιανῶν, λεγόντ[ων] ἑαυτοὺς σεσωσμένους. πολλῶν δὲ τὴν [τοι]αύτην σωτηρίαν παρὰ τοῦ μαχούμετ [λαμ]βόντων, διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν [ἐ]κέλευσε μετὰ ταῦτα κηρύττεσθαι, πάν[]τα τὸν λέγοντα, μὴ εἶναι θεὸν πλὴν τ[οῦ] θεοῦ, εἰσελεύσεσθαι εἰς τὸν παράδεισον[,] καὶ πόρνος ἐστὶν ἢ λῃστής. ἦλθε δέ τις π[ρὸς] αὐτὸν εὐδορδῆ λεγόμενος, ζητῶν παρ᾽ [αὐ]τοῦ, εἰ τοῦτ᾽ ἔστιν ἀληθές; ἀπεκρίνα[το] ναί. καὶ προσέθηκεν, ἢ καὶ τὴν τοῦ δίο[ρ]δαρίνα. πρὸς δὲ τὸ βεβαιοῦν ταῦτα πά[ν]τα, οὐδὲν ἔδειξε σημεῖον· ἀλλ᾽ ἀπεγύ[μ]νου μόνον τὸ ξίφος. ἔτι καθαρώτερον [π]εριέχεται ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν προφητ[ῶν]· ἀναγινώσκεται γὰρ οὕτως ἐκεῖ· εἶπον π[ερὶ] τοῦ μ[αχούμετ]

τοῦ μωάμεθ· τουτέστιν, ἐνυπνίων ἀκήκοας,
βλασφημίας συνέθηκας, ἢ ἴσως ῥαψῳδεῖς,
ἐλθὲ πρὸς ἡμᾶς τοὐλάχιστον ἐν ἑνὶ θαύματι,
ὃν τρόπον καὶ οἱ πρότερον ἀπεστάλησαν. ἀ-
πεκρίθη, κατεστρέψαμεν (εἶπεν ὁ θεός) τὰς
πόλεις ἐνώπιον τῶν μὴ πιστευσάντων, καὶ με-
τὰ ταῦτα οἱ πρὸ ὑμῶν οὐκ ἐπίστευσαν· ἀλλ'
οὐδ' ἂν ὑμεῖς πιστεύσητε, εἰ μὴ διὰ ξίφους.
διϊσχυρίζετο δὲ ὅμως, ὡς ὑπὸ τοῦ θεοῦ πρὸς αὐ-
τὸν ὁ γαβριὴλ ἀπεστάλη, ἄγων πρὸς αὐτὸν
καί τι ζῶον, ὄνου μὲν μεῖζον, ἡμιόνου δὲ ἔλατ-
τον. ὄνομα δὲ ἦν τῷ ζώῳ, ἐλμπεράκ. διε-
λέγετο δὲ τὸ ζῶον, περιεπάτει δὲ ἐν μιᾷ ὥ-
ρᾳ ὁδὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἐτῶν. καὶ
ταῦτα ἐποίει ἐν νυκτί· καί τινας ἄλλους λή-
ρους, περὶ ὧν ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ μετὰ
ταῦτα εἰρήσεται. ἡ δὲ χριστιανικὴ πίστις, περὶ
μεγάλων ἐντελλομένη, ἐπὶ θαύμασι φανε-
ροῖς καὶ χρησίμοις ὅλη τεθεμελίωται, ἅπερ οὐ
μόνος πεποίηκεν ὁ χριστός, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπό-
στολοι μετ' αὐτόν, προσέτι δὲ καὶ οἱ διδάσκα-
λοι, οἱ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὰς γραφὰς τῶν ἀποστό-
λων ἐξηγησάμενοι, καὶ μέχρι τῶν παρόντων και-
ρῶν διαρκοῦσι τὰ θαύματα, δαιμόνων ἐλαυ-
νομένων, ἀσθενῶν θεραπευομένων, νεκρῶν
ἀνισταμένων. ταῦτα τὰ θαύματα οἱ χριστια-
νοὶ καὶ πεποιήκασι, καὶ ποιοῦσιν, οἱ λέγοντες τὸν
ἐσταυρωμένον χριστὸν ἀληθῆ καὶ μόνον εἶναι θεόν·
ὅπερ εἰ λέγοιεν οἱ σαῤῥακηνοὶ μὴ πιστεύειν,
ὡς μὴ γενομένοις, δείξομεν αὐτοῖς μεῖζον θαῦ-
μα. φανερὸν γὰρ ὡς πρὸ τοῦ χριστοῦ σχεδὸν ὅλος
ὁ κόσμος τοῖς εἰδώλοις σέβας ἀπένεμον· μά-
λιστα δὲ οἱ ῥωμαῖοι, οἱ τὴν κοσμικὴν ἔχοντες
μοναρχίαν. ἀλλ' οὗτοι τὴν τῶν χριστιανῶν ἐδέ-
ξαντο πίστιν, καὶ οὐ μόνον ἐπίστευσαν ἀληθῆ θεὸν
εἶναι τὸν ἐσταυρωμένον χριστόν, ἀλλὰ καὶ κατέπτυ-
σαν πάντων τῶν ἄλλων θεῶν, οἵπερ ἐπὶ τοσοῦ-
τον χρόνον χρησμοὺς αὐτοῖς διὰ τῶν εἰδώλων
ἐδίδοσαν. βαρὺ δὲ οὐδὲν αὐτοῖς ἐπετίθεσαν
τῆς χριστιανικῆς πίστεως, οὕτως ἀήθων καὶ μεγά-
λων ἐπιτιθέντων τῷ κόσμῳ· οἷον καταφρο-
νεῖν κόσμου, καταφρονεῖν ἑαυτοῦ, ἀγαπᾶν τοὺς
ἐχθρούς, εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων, εὐεργετεῖν
τοὺς κακοποιοῦντας, τὰ ἀλλότρια μὴ ἁρπά-
ζειν, τὰ ἴδια χαρίζεσθαι. ταῦτα πάντα ὁ κόσ-
μος πᾶς προσεδέξατο, τὴν προτέραν τά-
ξιν ἀποβαλλόμενος. ἢ τοίνυν δι' ἱκανῶν
θαυμά-

Mahometo, id est insomnia audiuisti, blasphemias composuisti, uel forte cantas. Veni ad nos ad minus in uno miraculo, quo modo & qui prius missi sunt. Respōdit: Subuertimus (dixit Deus) urbes coram non credentibus, & post hæc qui fuerunt ante uos, non crediderunt. Sed neq; uos creditis, nisi per ensem. Asserebat tamen, quod à Deo ad eum missus est Gabriel, ducens ad eum quoddā animal, maius quidem asino, minus autem mulo, nomen autem animali erat Elmaparac. Loquebatur autē animal, ambulabatq; in hora uiam quinq; miliū annorum, & hæc faciebat in nocte. Et quasdā alias fabulas, de quibus in decimo capitulo post hæc dicetur. Christiana autē fides quę ardua pręcipit, in miraculis manifestis & utilibus tota fundata est, quæ non solum fecit Christus, sed etiam apostoli post eum, præterea & magistri qui euangelium & scripturas apostolorum exposuerunt, & usq; ad præsentia tēpora durant miracula, dæmoniorū quæ expelluntur, debilium qui curantur, et mortuorum qui resurgūt. Hæc autem miracula Christiani fecerunt et faciunt, dicentes Christū crucifixū & uerum & solum Deū esse. Quę si dicāt Saraceni nō credere, tanquam hæc non facta sint, ostendā eis maius miraculū. Manifestum enim, quod ante Christum totus ferè mundus idolis honorē tribuebat, maxime aūt Romani, qui mūdi monarchiā tenebāt, sed hi Christianorū fidem susceperūt, & nō solū crediderūt uerū Deum esse Christū crucifixū, sed et respuerūt oēs alios deos, qui tāto tēpore responsa eis per idola dederunt. graue autem nihil imposuerunt, cum Christiana fides sic desueta et ardua mundo imposuisset, sicut contemnere mundum, contemnere seipsum, amare inimicos, orare pro persequentibus, benefacere malefacientibus, aliena non rapere, propria donare. Hæc omnia mundus suscepit, ritum pristinum abijciens. Vel igitur sufficientibus mira-

Fabula de Elmaparac.

Christianæ fidei miracula.

Præcepta Christiana.

culis

culis persuasus est, uel absque miraculis. Maius autem est miraculum, & absq; miraculis per homines idiotas & simplices potuisse hoc fieri. Et hoc fecerũt Christiani, non alios interimentes, sed ab aliis eis illatam mortem patienter sustinẽtes. Manifestũ igitur omnibus modis Christianorum fidem in miraculis stupendis fundatam esse: Mahometi autem fidem nullo miraculo. Talis enim est, qualis neque miraculis indigeat. maxime autem ad Saracenos, homines carnales & mundanos: prudentiores aũt horum & literarum peritiam habẽtes, & uirtutẽ uiri sibi uendicantes, nullã huic fidem adhibent.

QVOD LEX MAHOMETI IRrationalis est. Cap. VIII.

OCtauo considerandum est, quod & absq; omni miraculo possibile esset Mahometi legem à mundo esse susceptam, & confirmatam tanquam legẽ Dei, si solum rationabile cum seipsa haberet, & propter eum qui legem tulit, & propter seipsam, & propter opera, et propter finem. Primum quidem igitur manifestum, quod irrationabilis est propter legislatorem. Irrationabile igitur omnino sic sanctam legem ut ipsi asserunt, uidelicet quod Alcoranum uerbum Dei sit, datã esse à sic iniquo uiro, rapace, mœcho, homicida, & peccatis aliis subdito, quæ omnia manifesta sunt his qui illius uitã sciunt. Sed Saraceni ad hæc respondent, quod & Dauid in adulteriũ simul & cædem incidit, Moyses aũt homicida fuit: sic & de Mahometo possibile dicere. Verũ prophetam esse Dei, et si aliquãdo sub peccato fuit: uterq; quidẽ taliũ legitimus Dei propheta fuit. Sed hoc nullã habet uim. Dauid enim & Moyses pœnitentia eorũ ipsorũ peccatũ correxerũt, et hoc est inuenire. Dauid enim annũciauit suiipsius peccatũ, grauiterq; seipsum cruciauit, quare & ueniã meruit. Vnde postq; dixit, Peccaui: dixit ei Nathã ab ore Dei, Dominus dimisit tibi peccatũ tuum. De Mahometo aũt minime dictũ est, quod uel

Mahometi lex irrationabilis quatuor modis.

2. Reg. 12.

θαυμάτων πιοθείς, ἢ θαυμάτων χωρίς. μεῖζον δὲ ἐστὶ θαῦμα ὅτι, καὶ θαυμάτων χωρὶς ὑ[πὸ] ἀνθρώπων ἰδιωτῶν καὶ ἀγνῶν δεδύνηται τοῦτο γενέσθαι. καὶ τοῦτ᾽ ἐποίησαν οἱ χριστιανοί, οὐκ ἄλλους φονεύοντες, ἀλλὰ τὸν παρ᾽ ἄλλων αὐτοῖς ἐπαγόμενον θάνατον ὑπομένοντες μακροθύμως. φανερὸν τοίνυν ἅπασι τρόποις, τὴν τῶν χριστιανῶν πίστιν, ἐπὶ θαύμασιν ἐξαισίοις ἱδρῦσθαι. τὴν δὲ τοῦ μαχούμετ οὐδενὶ θαύματι βοηθεῖσθαι. τοιαύτη γάρ ἐστιν, οἷα μηδὲ θαύματος δεῖσθαι, μάλιστα καὶ πρὸς σαρκικοὺς ἀνθρώπους καὶ κοσμικούς. οἱ δὲ συνετώτεροι τούτων, καὶ γραμμάτων ἔχοντες πεῖραν, καὶ ἀρετῆς ἀντιποιούμενοι ἀνδρός, οὐδὲ μίαν ταύτῃ νέμουσι πίστιν.

ΟΤΙ Ο ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ ΝΟμος ἄλογός ἐστιν.

ΟΓδοον θεωρητέον ἂν εἴη, ὅτι καὶ χωρὶς παντὸς θαύματος δυνατὸν ἂν ἦν, τὸν τοῦ μαχούμετ νόμον ὑπὸ τοῦ κόσμου δεχθῆναι τε καὶ βεβαιωθῆναι ὡς νόμον θεοῦ, εἰ μόνον τὸ εὔλογον εἶχε μεθ᾽ ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τὸν θέντα τὸν νόμον, καὶ δι᾽ αὐτόν, καὶ διὰ τὰ ἔργα, καὶ διὰ τὸ τέλος. πρῶτον μὲν οὖν δῆλον, ὡς ἄλογος ἐστὶ, διὰ τὸν νομοθέτην. ἄλογον γὰρ παντελῶς, οὕτως ἅγιον νόμον, ὡς οὗτοι διϊσχυρίζονται, ὥστε καὶ λόγον θεοῦ τὸν ἀλκοράνον καλεῖν, δεδόσθαι παρ᾽ οὕτως ἀνοσίου ἀνδρὸς, ἅρπαγος, μοιχοῦ, φονέως, καὶ ἁμαρτήμασιν ἄλλοις ὑποκειμένου, ἃ πάντα φανερὰ τοῖς τὸν ἐκείνου βίον εἰδόσιν. ἀλλ᾽ οἱ σαρρακηνοὶ πρὸς ταῦτα ἀπολογοῦνται, ὅτι καὶ ὁ δαβὶδ μοιχείᾳ ὁμοῦ καὶ φόνῳ περιέπεσεν. καὶ ὁ μωϋσῆς δὲ φονεὺς γέγονεν· ἑκάτερος μέντοι τούτων, νόμιμος ἦν προφήτης θεοῦ· οὕτω καὶ περὶ τοῦ μαχούμετ δυνατὸν λέγειν, ἀληθῆ προφήτην εἶναι θεοῦ, εἰ καί ποτε ὑπὸ ἁμαρτίαν ἐγεγόνει. ἀλλὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει ἰσχύν. ὁ μὲν γὰρ δαβὶδ καὶ ὁ μωϋσῆς, μετανοίᾳ τὴν ἑαυτῶν ἁμαρτίαν διορθώσαντο· καὶ τοῦτο ἔστιν εὑρεῖν. ὁ γὰρ δαβὶδ ἐξήγγειλε τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν, ἰσχυρῶς τε ἐτιμωρήσατο ἑαυτόν· ὅθεν καὶ συγγνώμης ἠξίωται. ὅθεν μετὰ τὸ εἰπεῖν, ἥμαρτον, εἶπεν αὐτῷ ὁ νάθαν ἀπὸ στόματος τοῦ θεοῦ, κύριος ἀφείλετο τὸ ἁμάρτημά σου. περὶ δὲ τοῦ μωάμεθ, οὐδαμῶς εὕρηται, ὡς ἢ τὴν ἑ-

τοῦ ἁμαρτίαν ἀνήγγειλεν, ἢ μετενόησεν.
μᾶλλον μὲν οὖν προσέθηκε τῇ ἁμαρτίᾳ
καὶ βλασφημίαν, παρανόμῳ νόμῳ βεβαιώ-
σας αὐτήν. ὡς γὰρ ἅπασιν ἔγνωσται τοῖς
σαῤῥακηνοῖς, ὁ μωάμεθ ἤρα τινὸς μαρίας ὀ-
νομαζομένης ἰακωβίτιδος, ἣν ἐχαρίσα-
το τούτῳ ὁ τῶν ἰακωβιτῶν βασιλεὺς μα-
κωβαῖος. δύο δὲ ἐκ τῶν τοῦ μωάμεθ γυναι-
κῶν, ὧν ἑτέρα μὲν ἐλέγετο ἀϊεσὲ, θυγάτηρ
τοῦ ἐμπιπεκὲρ, εὐγενεστάτη τῶν ἄλλων. ἡ δὲ
λοιπὴ ἀασὰ, θυγάτηρ ὀμὰρ, ἐκινοῦντο ζη-
λοτυπίᾳ πρὸς τὴν μαρίαν. αἳ ἡμέρᾳ τινὶ
πρὸς αὐτὸν εἰσελθοῦσαι, εὗρον αὐτὸν συγ-
καθεύδοντα τῇ μαρίᾳ, καὶ εἶπον· οὕτω δεῖ
ποιεῖν τὸν προφήτην; καὶ ὃς αἰσχυνθεὶς,
ὤμοσε, μηδέ ποτε τοῦ λοιποῦ γνώσεσθαι
τὴν μαρίαν. καὶ ἤρεσεν ὁ ὅρκος αὐταῖς. ὀ-
λίγου δὲ παραῤῥυέντος χρόνου, οὐχ οἷός
τε ἐγένετο ἑαυτὸν ἐπισχεῖν. διὸ καὶ νόμον
ἔθηκεν, ὥσπερ ἐκ στόματος θεοῦ, ἀποκαλύ-
ψαντος αὐτῷ, καὶ ψῆφον ἐξήνεγκεν ἐν
τῷ ἀλκοράνῳ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμε-
ταρὲμ, ὃ ἑρμηνεύεται ἐποχὴ, ἢ ἀνάθεμα.
ἔνθα φησίν· ὦ προφῆτα, τί κωλύεις, ὃ σοι
συνεχώρησεν ὁ θεός; χαρίζεσθαι ζητεῖς ταῖς
σαῖς γυναιξίν; ἤδη σοὶ νόμον ἔθηκεν ὁ θεὸς,
ὡς ἐξεῖναι σοι λῦσαι τοὺς σοὺς ὅρκους. οὕ-
τως ἐπιορκήσας, ἔγνω πάλιν αὐτὴν, εἰπὼν
λῦσαι τὸν ὅρκον αὐτῷ τὸν θεὸν, μαρτυ-
ρούντων ἐπὶ τοῦτο μιχαὴλ καὶ γαβριήλ.
καὶ εἶπεν αὐτῷ μία τῶν αὐτοῦ γυναικῶν·
ὦ μωάμεθ, λίαν ἐσπούδασεν ὁ θεὸς ἐπὶ τῇ
σῇ ἐπιθυμίᾳ. ἐθέλησε δὲ διὰ τούτου εἰπεῖν·
ἴσως ὁ θεὸς σοὶ ζηλῶν, ἀνοσίῳ κεκοίνωκεν ἔρ-
γῳ. καὶ προσέθηκε, μὴ αὐτὸς ὁ θεός σοι τοῦ-
το ποιῆσαι ἐνετείλατο, ἐπεὶ σὺ τοῦτο διὰ
στόματος μαρτυρεῖς; ἴσως ὁ θεὸς, χαρίσα-
σθαί σοι ζητεῖ, διὰ τούτου καὶ πλησιάσαι
σοι. αὐτὸς δὲ ταῖς δυσὶ γυναιξὶν ὅλον ἀνέγ-
νω τὸ ἑπόμενον ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς ἐπο-
χῆς, καὶ εἶπεν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ,
μετανοήσατε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐξέ-
κλιναν αἱ καρδίαι ὑμῶν περὶ τῆς κατη-
γορίας. λέγων, ἧς κατηγόρησαν αὐτοῦ ἐπὶ
τῷ ἀθέσμῳ γάμῳ. ἕπεταί τε ἐφεξῆς, εἰ
ὑμᾶς ἐκβάλλει, δώσω αὐτῷ ἀνθ' ὑμῶν
βελτίους ὑμῶν σαῤῥακηνὰς, πιστὰς, πλου-
σίας,

uel suipsius peccatũ annunciauerit, uel
pœnituerit: potius quidem igitur addidit
blasphemiam, iniqua lege id affirmans.
Sicut enim omnibus Saracenis notũ est,
Mahometus forte cuiusdam Mariæ amo
re tenebatur, quæ Iacobitis appellabatur,
quam ei donauit Machobæus Iacobitarũ
rex. Duæ autẽ ex uxoribus Mahometi,
quarum altera quidẽ dicebatur Aiese, fi
lia Empipecer, aliarum nobilissima: alte
ra autẽ Aasa, filia Omar, mouebãtur ze
lotypia in Mariam. Quæ quodam die ad
eum uenientes, inuenerunt ipsum simul
dormientẽ cum Maria, & dixerunt: Sic
oportet facere prophetam? Qui uerecun
datus, iurauit nũquam posthac se cogni
turũ Mariam. Sicq; placatæ sunt ad iusiu
randum. Pauco autem post tempore ela
pso, non potuit seipsum continere. Qua
re & legem tulit tãquam ex ore Dei, qui
ei reuelauit, & sententiam intulit in Al
corano in capitulo Elmetearẽ, quod in
terpretatur uocatio, uel anathema. ubi di
cit: O propheta, quid prohibes quod tibi
concessit Deus? Gratificari quæris tuis
uxoribus. iam tibi legem tulit Deus, ut li
ceret tibi soluere tua iuramenta. Sic peie
rans, cognouit rursus eam, dicens soluis
se iusiurandum ei Deum, testantibus su
per hoc Michaële & Gabriele. Et dixit
ei una ex uxoribus eius: O Mahomete,
ualde studuit Deus in tua concupiscen
tia. Voluit autẽ propter hoc dicere: For
te Deus tibi æmulans, ut iniquo tecum
communicaret opere. Et addidit: Nun
quid Deus ipse tibi hoc facere mãdauit,
quoniã tu hoc per os testaris? forte Deus
gratificari tibi quærit, & appropinquare
tibi. Ipse autem duabus uxoribus totum
legit quod sequitur in capitulo Vetatio
nis, & dixit tanquam ex persona Dei:
Pœniteat uos coram Deo, quoniam
declinauerunt corda uestra. de accusa
tione dicens, qua eum accusauerunt
de incestu. Sequitur que deinceps: Si
forte Deus uos repudiauerit, dabo pro
uobis ei meliores uobis Saracenas,

Mahometi in Mariam Iacobitin amor.

Periurium ob libidinem.

fideles, diuites, pœnitentes & orãtes, agiles, & uirgines. Quod audientes, dixerũt: Pœnitet. Similiter autem fecit, quando accepit uxorẽ Zeith alumni sui. Dixit autem super hoc sententiam in capitulo Elazeb, quod Deus dixit: Tu æmularis in animo tuo, quod Deus propalat, & times homines, sed iustum est magis timere Deum. Tumq́ enim respuit eam Zeith, dixitq́ ei: Ne ducas hanc in uxorem apostole Dei. Et respõdit Mahometus, Væ tibi, Deus mihi hanc dedit. Qui post hæc de seipso hoc diuulgauit dicẽs, quod Deus hanc prophetæ dedit. Ecce per maius, minus peccatum occultauit. Etenim ipse Mahometus dicit: Nullum maius peccatum est, quàm Deo mendacium iniũgere. Item nullum est sic inter prophetas peccatum intolerabile, sicut in intemperantia & immundicia simul esse, cum spiritus sanctus nõ tangat prophetica corda in actionibus uenereis, ut dicit Hieronymus. et philosophus quoq; dicit, quod in talibus actionibus impossibile est hominẽ speculari. Est igitur omnino irrationabile, sic salutaris legis (ut ipsi dicunt) ministrum et prophetam carnalissimum & immundum hominem esse, in quo ipse de seipso gloriatur: tantam dicens in agendo uim et affluentiam intemperantiæ, quantã in quadraginta hominibus. et si Deus priuauit hunc filiorũ sobole: unam enim solam habuisse filiam dicitur. Irrationabilis igitur lex hæc propter legislatorem, tum quia sceleratus & carnalis, tum quia inscius & incertus. sicut et de seipso testatur in Alcorano: nescire se quid erit ei uel Saracenis, ignorare utrũ ipse uel ipsi in uia salutis sint, uel non.

Libido à prophetico spiritu aliena.

Mahometo unica tantum filia.

II. Sed neq; per seipsam lex hæc est secundũ rationem, tanquã habens nomina turpissima, & in quibus uelari iustum est, & maxime carnalibus conuenientia passionibus. In plurimis enim locis turpissimo hoc uerbo utitur, coëo: quod nulla alia lex facit. quo uerbo uix poëtæ ipsi Comici utuntur, quibus materia poë matum

Obscœnitas Alcorani.

σίας, μετανοούσας, προσκυνούσας, αἰνούσας,
ὀλιγοκινήτους, καὶ παρθένους. ὁ ἀκούσαντες εἶ-
πον, μετανοοῦμεν. τὸ δ' ὅμοιον πεποίηκε,
ὅτε ἔλαβε τὴν γυναῖκα ζεὶθ τοῦ τροφέως α-
τοῦ. εἶπε δὲ ἐπὶ τοῦτο ψῆφον ἐν τῷ κεφα-
λαίῳ τοῦ ἐλαζέβ, ὅτι ὁ θεὸς εἴρηκεν αὐτῷ· ὑ
ζηλοῖς ἐν τῇ ψυχῇ σου, ὅτι ὁ θεὸς δημοσιοῖ,
καὶ δειλιᾷς τοὺς ἀνθρώπους. ἀλλὰ δίκαιόν ἐ
μᾶλλον τὸν θεὸν δεδοικέναι. ὅτε γὰρ ἐφαύ-
σεν ὁ ζεὶθ, ἐξεδώκαμέν σοι ταύτην ὦ μαχού- 10
μετ. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ζεὶθ, μὴ ταύτην ἠγάγ
ἀπόστολε τοῦ θεοῦ; καὶ ἀπεκρίθη, οὐαί σοι, ὁ θεὸς
μοι ταύτην ἐκδέδωκεν. ἥ τις μετὰ ταῦτα,
περὶ ἑαυτῆς τοῦτο διετέλει θρυλλοῦσα, ὅτι ὁ
θεὸς ταύτην τῷ προφήτῃ ἐξέδωκεν. ἰδοὺ
διὰ τὸ μεῖζον τὴν ἐλάττω συνεσκίασεν ἁ-
μαρτίαν. καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ μωάμεθ φησίν·
δεμία μείζων ἁμαρτία ἐστὶν, ἢ τῷ θεῷ ψεῦ-
δος προσάπτειν. ἔτι οὐδὲν ἐστὶν οὕτως ἀφό-
ρητον ἐν προφήταις ἁμάρτημα, ὡς ἀκολασί- 20
καὶ ἀκαθαρσία συνεῖναι, τοῦ ἁγίου πνεύμα-
τος μὴ ἁπτομένου τῶν προφητικῶν καρδι-
ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀφροδισίων, ὡς φησιν ἱε-
ρώνυμος. καὶ ὁ φιλόσοφος δέ φησιν, ὡς ἐν
ταῖς τοιαύταις ἐνεργείαις, ἀδύνατόν ἐστι
τὸν ἄνθρωπον νοεῖν. ἔστι τοίνυν παντελῶς ἄλο-
γον, οὕτω σωτηριώδους νόμου (ὡς αὐτοί φασι)
διάκονον καὶ προφήτην, σαρκικώτατον καὶ
ἀκάθαρτον ἄνθρωπον εἶναι. ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὸς τ-
ἐφ' ἑαυτοῦ σεμνύνεται, τοσαύτην εἶναι λέγ- 30
ἐν αὐτῷ ἐν τῷ δρᾶν ἰσχὺν, καὶ περιουσίαν ἀ-
κολασίας, ὅσην ἐν τεσσαράκοντα ἀνθρώπ-
εἰ καὶ ὁ θεὸς ἐστέρησεν τοῦτον παίδων γονι-
μίαν γὰρ μόνην ἐσχηκέναι λέγεται θυγατέ-
ρα. ἄλογος γὰρ ὁ νόμος οὗτος, διὰ τὸν νομο-
θέτην, τοῦτο μὲν ὡς ἀνόσιον καὶ σαρκικὸν παντε-
λῶς, τοῦτο δὲ καὶ ὡς τοσοῦτον ἄνουν τε καὶ
ἀβέβαιον. ὡς καὶ περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖν ἐν τῷ
ἀλκοράνῳ, μὴ εἰδέναι τί ἔσται αὐτῷ, ἢ τοῖς
σαρρακηνοῖς· καὶ ἀγνοεῖν πότερον αὐτὸς, 40
καὶ αὐτοί, ἐν τῇ ὁδῷ τῆς σωτηρίας εἰσίν, ἢ
ἀλλ' οὐδὲ δι' ἑαυτὸν ὁ νόμος οὗτος ἐστὶ κατὰ
γον, τοῦτο μὲν ὡς ἔχων ὀνόματα αἴσχιστα, καὶ ἐ-
οἷς ἐγκαλύπτεσθαι δίκαιον, καὶ μάλιστα σαρ-
κοῖς προσήκοντα πάθεσιν. ἐν πλείστοις γὰρ
ποις, τῷ αἰσχίστῳ τούτῳ ῥήματι, μόλις αὐ-
χῶνται οἱ κωμικοὶ ποιηταί, οἷς ὕλη τῶν πο-
μάτων

μάτων τὰ σαρκικὰ καὶ αἰσχρά, εἰ καὶ οὗτοι σπανίως· ὥσπερ ὁ Ἄρατος ἀναιδῶς εἶπεν, οὐ δέδοικα συνουσιάζων. ἔτι δὲ ὅτι καθὼς καὶ αὐτὸς διαῤῥήδην φησίν, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ δυνάμενος τὸ ἀλκοράνον νοεῖν. καὶ πῶς προσέταξεν ὁ θεὸς τοῦτο τηρεῖσθαι, εἰ μὴ δέδωκε καὶ νοεῖσθαι; δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ οὐδὲν ἐστίν, ὅπερ οὐχ οἷοί τε ἐσμὲν καὶ νοῆσαι, τῷ τῆς πίστεως φωτὶ βοηθούμενοι. ἀλλ᾽ 1 οὐδὲ διὰ τὰ περιεχόμενα ἐν τούτῳ διδάγματα ἐστὶ κατὰ λόγον. φησὶ γὰρ ἐν πολλοῖς τόποις, τὸν θεὸν προστεταχέναι τοῖς ἀγγέλοις, προσκυνῆσαι τὸν ἀδάμ. καὶ τοὺς μὲν μὴ θελήσαντας, γενέσθαι δαίμονας· τοὺς δὲ προσκυνήσαντας, μεῖναι ἀγγέλους. καὶ πῶς ἂν ὁ θεὸς ἐνετείλατο εἰδωλολατρίαν, καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν αὐτῷ μόνῳ ὀφειλομένην ἔδωκε δόξαν; ἔτι καὶ τῷ λόγῳ τῶν διδαγμάτων, ἄλογός ἐστι. τῷ γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ νόμῳ μάλιστα καὶ μόνον ἀναγκαῖον 2 ὡς αὐτοί φασι, τοῦτ᾽ ἔστι, τὸ διαγγέλλεσθαι πανταχοῦ, ὡς οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μαχούμετ ἐστὶν ἀπόστολος. προστιθέασί τε, καὶ ὅτι ὁ θεὸς ἐστὶ μέγας. ἀλλὰ τίς εὐαγγελία ἐστὶν ἡ τοιαύτη; οὐδεὶς γάρ ἐστι λόγῳ χρώμενος, ὃς ἂν εἴποι τὸν θεὸν εἶναι μικρόν. ἔτι ἡ λέγουσα πρότασις, οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, ἀληθής ἐστι καθ᾽ αὑτήν, καὶ παρ᾽ οὐδενὸς ἀντιλέγεται, εἴτε εἷς εἴη θεός, εἴτε πλείους. καὶ ἐν πάντων ἀληθεστάτη ἐστίν, ἡ τοιαύτη ἐπαναδίπλωσις· οὐκ ἔστι γὰρ ἄγγελος, εἰ 3 μὴ ἄγγελος· καὶ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, εἰ μὴ ἄνθρωπος· καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ὄνος, εἰ μὴ ὄνος. ὁ γὰρ βοῦς καὶ ὁ κύων, οὐκ ἔστιν ὄνος. ἡ δὲ λέγουσα, ὁ μαχούμετ ἐστὶν ἀπόστολος τοῦ θεοῦ, λίαν ἐστὶν ἀμφίβολος. ποία τοίνυν αἰτία τῆς συναφῆς τῶν δύο τούτων προτάσεων; μιᾶς μὲν καθ᾽ ἑαυτὴν γνωστῆς, τῆς δὲ λοιπῆς ἀγνώστης καθ᾽ ἑαυτήν; ἢ ποία ἀρετὴ ἢ ὠφέλεια, τὰ τοιαῦτα ὁμολογεῖν, καὶ οὕτως εἶναι ἀναγκαῖον, ὥστε ἐξ ἀνάγκης σώζεσθαι πάντα τὸν οὕτως ὁμολογοῦντα;

4 Ἔτι ὁ μαχούμετ ἐν τῷ προειρημένῳ νόμῳ φησίν, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι ἓν ἦσαν, καὶ μιᾶς αἱρέσεως, καὶ μιᾶς θρησκείας, τὸν δὲ θεὸν διαφόρους αὐτοὺς ποιῆσαι ἀποστείλαντα διαφόρους προφήτας. τοῦτο δὲ οὐδὲ μέχρι τοῦ δόξαι εἴη ἂν ἀληθές. ὁ γὰρ μάλιστα εἷς θεός, καὶ μάλιστα τὴν ἑνότητα καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἀγαπῶν, οὐκ ἂν διεῖλε τοὺς ἀνθρώπους

matum est carnalis & turpis, & si hi raro, sicut Aratus impudenter dixit, Non timui coiens. Hoc autem & ipse palàm dicit, Non est homo in mūdo qui possit Alcoranum intelligere. Et quomodo mandauit Deus hoc seruari, si nō dedit & intelligi? Oportet aūt scire, quod in euagelio nihil est, quod non possimus etiam intelligere, fidei lumine adiuti. Sed neq; propter doctrinā quæ in eo continetur, est secundum rationem. Dicit enim in multis locis, Deum mandauisse angelis, adorare Adam: & eos quidē qui nollēt, fieri demones: adorantes aūt, manere angelos. Et quomodo Deus mādasset idololatriā, & angelis honorē tribuisset, qui soli Deo debebatur? Item et ratione doctrinæ irrationabilis est, ex dictis ipsorū. In illa enim lege maxime necessariū (ut ipsi dicunt) hoc est, ut dicatur ubiq;, quod nō est Deus præter Deū, & Mahometus est apostolus Dei. additq;, Et quod Deus est magnus. Sed quæ annunciatio est ista? Nullus enim qui ratione utitur, dicere posset Deum esse paruū. Item propositio quæ dicit, Non est Deus præter Deū: uera est per seipsam, & à nullo ei contradicitur, siue unus sit Deus, siue plures. Et in omnib. uerissima est talis duplicatio. nō est enim angelus nisi angelus, & non est homo nisi homo, & nō est asinus nisi asinus. bos enim et canis nō est asinus. Quę aūt dicit, Mahometus est apostolus Dei: ualde est ambigua. Quæ igitur ratio connexionis harū duarum propositionum, unius quidem per seipsam notæ, alterius autē per seipsam ignotæ? Quæ uirtus uel quæ utilitas, ut quicunq; hoc cōfiteatur, de necessitate saluetur? Item Mahometus in prædicta lege dicit, quod omnes homines unum erant, & unius sectæ, & unius religionis, Deus autem diuersos eos fecit, qui misit diuersos prophetas. Hoc autem neque quousq; appareat uerum esse potest. Maxime enim unus Deus, qui maxime unitatem & hominū salutē amat. Nō enim diuisisset homines

Idololatria.

Ridicula propositionum cōnexio.

Sectarum diuersitas.

mines in diuersas sectas & errores & perditiones. Sed hoc inuidia dęmonis factũ est, & nequitia hominũ, permissione tamen Dei, qui permittit eos qui nolũt credere ueritati, in diuersos errores incidere. Item Mahometus in prędicta lege iubet tanquam ex ore Dei, interimi infideles, id est eos qui nõ sunt Saraceni. Itẽ dicit de eis, quod non possunt recta cogitare, cum à Deo non deducuntur: Deus autẽ eos non deducit. Sed inconueniens interimi, propterea quod non possunt: quos autem possunt, non conueniens est cogere, propterea quod non placet Deo seruitus coacta. Interimi aũt nisi credãt, uel aliquo modo simul impelli ad credendum, & ipse qui hæc mandat Mahometus, inconueniens iudicat & irrationabile. Dicit enim in capitulo Ionæ: Si uoluisset Deus, om̃es iam credidissent qui sunt in terra. & tu cogis homines ut credant? Et nullus potest esse fidelis, nisi hoc ei concessum sit à Deo. Hoc autem latius explicabimus in sequentibus, in nono capitulo. Irrationabilis est aũt lex hæc & propter hæc de quibus tractat. Facit enim capitulum proprium de formica, et aliud de aranea, & aliud de fumo, cuius autem gratia Deus talia mandauit de formica & de fumo? Item dicit, quod nunquã Deus parcere posset, ostendenti terga inimicis, & reliqua. Quod aũt peccatum, fugere hominẽ in bello, uidentẽ seipsum in periculo? Sed uoluit uel bellicosos ipsos, uel audaces Mahometus facere. Itẽ lex quæ iubet de lauatione, irrationabilis est omnino. Mãdat enim quãdo orare uelint, lauare manus et uultum & podicem et pudibunda, & palmas pedis, & brachia usque ad cubitum. Si autem non inueniant aquam, intingi manus in puluere: & post hæc terentes manus puluere illitas per faciem, puluere illinire sufficienter eorum ipsorum uultum. Sed & si lauare rationabile: rationabilius iam esset lauare cor, secundum Hieremiam dicẽtem: Laua cor tuũ à nequi-

Ad fidem nemo cogendus.

III.

Absurda in Alcorano pleraq;.

Lotionis superstitio.

θρώπους εἰς διαφόρους αἱρέσεις, καὶ πλάνης, καὶ ἀπωλείας. ἀλλὰ τοῦτο φθόνῳ τοῦ δαίμονος γέγονεν, καὶ πονηρίᾳ ἀνθρώπων, παραχωρήσει μέντοι θεοῦ, τοὺς μὴ βουλομένους πιστεύειν τῇ ἀληθείᾳ, διαφόροις ὑποπεσεῖν αἱρέσεσι συγχωρήσαντος. Ἔτι ὁ μωάμεθ ἐν τῷ προειρημένῳ νόμῳ κελεύει, ὥσπερ ἐκ στόματος θεοῦ φονεύεσθαι τοὺς ἀπίστους, τουτέστι τοὺς μὴ ὄντας σαῤῥακηνούς. καὶ τοίνυν εἰπὼν περὶ αὐτῶν, ὡς οὐ δύνανται τὰ ὀρθὰ φρονεῖν, μὴ παρὰ θεοῦ ὁδηγούμενοι· τὸν δὲ θεὸν αὐτοὺς μὴ ὁδηγῆσαι. ἀλλὰ ἄτοπον φονεύεσθαι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι· οὓς δὲ δυναμένους οὐ προσῆκον ἦν ἀναγκάζεσθαι, διὰ τὸ μὴ ἀρέσκειν τῷ θεῷ τὴν κατηναγκασμένην λατρείαν. τὸ δὲ φονεύεσθαι εἰ μὴ πιστεύοιεν, ἢ ἕτερον τρόπον συνωθεῖσθαι εἰς τὸ πιστεύειν, καὶ αὐτὸς ὁ ταῦτα προστάσσων μαχούμετ, ἄτοπον κρίνει καὶ ἄλογον. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἰωνᾶ· εἰ ἤθελεν ὁ θεὸς, πάντες ἂν ἐπίστευσαν, οἱ ἐν τῇ γῇ. καὶ σὺ ἀναγκάζεις τοὺς ἀνθρώπους ὥστε πιστεύειν; καὶ οὐδεὶς δύναται εἶναι πιστὸς, εἰ μὴ τοῦτ᾽ αὐτῷ χαρισθείη παρὰ θεοῦ; τοῦτο δὲ πλατύτερον τεξελευσόμεθα, ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐν τῷ δεκ… κεφαλαίῳ. ἄλογος δ᾽ ἐστὶν οὗτος ὁ νόμος καὶ διὰ τὰ περὶ ὧν πραγματεύεται. ποιεῖ γὰρ κεφάλαιον ἰδικὸν περὶ τοῦ μύρμηκος καὶ ἄλλο περὶ τοῦ ἀράχνου, καὶ ἄλλο περὶ τοῦ καπνοῦ, τίνος δὲ χάριν ὁ θεὸς τοιαῦτα ἐντέλλεται περὶ τοῦ μύρμηκος καὶ τοῦ καπνοῦ; Ἔτι φησὶν ὡς οὐδέποτ᾽ ἂν ὁ θεὸς συγγνοίη σαῤῥακηνῷ δείξαντι νῶτα τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τὰ λοιπά. ποία ἁμαρτία, φυγεῖν τὸν ἄνθρωπον ἐν πολέμῳ, ὁρῶντα ἑαυτὸν ἐν κινδύνῳ; ἀλλ᾽ ἠβουλήθη καὶ πολεμικοὺς αὐτοὺς καὶ τολμηροὺς ὁ μαχούμετ ποιῆσαι. Ἔτι ὁ νόμος ὃν διακελεύεται περὶ τῆς ἀπλύσεως, ἄλογος ἐστὶ παντελῶς. προστάττει γὰρ, ὅτε εὔξασθαι θέλοιεν, νίπτειν τὰς χεῖρας, καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τὸν πρωκτὸν, καὶ τὰ αἰδοῖα, καὶ τὰ πέλματα, καὶ τοὺς βραχίονας μέχρι τοῦ πήχεος. εἰ δὲ μὴ εὕροιεν ὕδωρ, βάπτεσθαι τὰς χεῖρας ἐν τῇ κόνει, καὶ μετὰ ταῦτα τρίβοντας τὰς χεῖρας κεκονιμένας κατὰ τοῦ προσώπου, κονίζειν ἱκανῶς τὸ πρόσωπον ἑαυτῶν. ἀλλὰ εἰ τὸ ἀπονίπτεσθαι εὔλογον, εὐλογώτερον ἂν ἦν πλύνειν τὴν καρδίαν κατὰ τὸν ἱερεμίαν· πλῦνον τὴν καρδίαν σ…

ἀπὸ πονηρίας. τὸ δὲ κόνιν ἐπιπάττειν τοῦ προ-
σώπῳ, ποῖον δύναται λόγον ἔχειν; μᾶλλον
μὲν οὖν ὅσον τὸ νίπτειν εὔλογον, τοσοῦτον τὸ
κονίζεσθαι καὶ τὸ αἶσχος, ἄτοπόν ἐστι καὶ ἄ-
λογον. μάλιστα δὲ ἄλογος ὁ νόμος οὗτος δο-
κεῖ ὁ περὶ τοῦ ἀποστασίου. δύναται γὰρ σαῤῥα-
κηνὸς ἐκβάλλειν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, καὶ
πάλιν αὐτῇ καταλλάττεσθαι, ὁσάκις ἂν τού-
τῳ ἀρέσκῃ, ἢ ἀπαρέσκῃ. οὕτω μέν τοι, ὅτι με-
τὰ τὴν τρίτην ἐκβολὴν μὴ δύνασθαι αὐ-
τὴν εἰσδέχεσθαι, πλὴν εἰ μή τις ἕτερος σαρ-
κικῶς αὐτὴν γνοίη, μὴ οὖσαν ἐν τοῖς ἐμμή-
νοις. εἰ δὲ ταύτην γνοίη, μὴ ἱκανῶς ἐντετα-
μένῳ αἰδοίῳ, ἀνάγκη περαιτέρω γνῶναι
ταύτην, ἱκανῶς ἐντεταμένῳ τῷ μέλει.
ὅθεν ὅταν βούλωνται καταλλάττεσθαι ταῖς
ἑαυτῶν γυναιξί, τίμημα διδόασι τυφλῷ
τινί, ἢ ἑτέρῳ εὐτελεῖ προσώπῳ, συνεσομέ-
νῳ τοιαύτῃ γυναικί, καὶ μετὰ ταῦτα μαρ-
τυρήσοντι δημοσίᾳ, καὶ ἐροῦντι βούλε-
σθαι ταύτην ἐκβαλλεῖν. οὗ γινομένου, ὁ
πρῶτος δύναται καταλλάττειν αὐτὴν ἑ-
αυτῷ. ἐνίοτε δὲ τοσοῦτον ἀρέσκουσιν αὐ-
ταῖς οἱ δεύτεροι, ὥστε λέγειν αὐτάς, μὴ δύ-
νασθαι ἐκείνων χωρίζεσθαι. καὶ τότε ὁ πρῶ-
τος ἀποβαλὼν τὸ τίμημα καὶ τὴν γυναῖκα,
ἐκπίπτει τῆς ἑαυτοῦ ἐλπίδος. ὧν νόμος
οὐ τοσοῦτον ἀνθρώποις, ὅσον ζώοις λόγου
ἐστερημένοις προσήκων, ἀλλ' οὐ τῷ θεῷ,
τῷ πάντα σὺν λόγῳ διοικοῦντι. μάλιστα δὲ
ἄλογος οὗτος ὁ νόμος ἐστὶ, κατὰ τὸ τέλος
καὶ τοὺς μισθοὺς οὓς ὑπισχεῖται. φησὶ γὰρ
δι' ὅλου τοῦ ἀλκοράνου, ὅτι ἡ μακαριότης τῶν
σαῤῥακηνῶν ἐστὶ, καταῤῥύτους παραδείσους
κεκτῆσθαι γυναῖκάς τε καὶ παλλακὰς πολ-
λὰς νέας, αἰσχυντηλὰς καὶ καλάς, πορφυ-
ροῖς ἱματίοις ἐνδεδυμένας, σκύφους δὲ χρυ-
σοῦς καὶ ἀργυροῦς διὰ τῶν τραπεζῶν δια-
τρέχοντας, σιτία ἥδιστα. ταῦτα μάλι-
στα καταλέγει ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλραγ-
μάν, ὃ ἑρμηνεύεται ἐλεήμων. ἐν δὲ τῷ
βιβλίῳ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαχούμετ,
οὗ οἱ λόγοι μεγάλα δύνανται παρ' αὐτοῖς,
ἐκτίθησι τὴν τάξιν τῶν σιτίων. καὶ φησὶ
πρῶτον μὲν εἶναι ὄψον τῶν προτεθησο-
μένων ἐκεῖ, τὸ ἧπαρ τοῦ ἀλμπεπουτ ἰχ-
θύος, σιτίον ἄκρως ἡδύ. καὶ μετὰ ταῦτα
ἐκ δια-

à nequitia. Puluerem autem apponere
uultui, quàm poteſt habere rationem?
Magis quidem igitur quãtum lauare eſt
rationabile, tantum puluere illiniri incõ
ueniens eſt & irrationabile. Maxime au
tem irrationabilis hæc lex uidetur, quæ
eſt de repudio. Poteſt enim Saracenus
eijcere ſuipſius uxorem, et rurſus ei con
ciliari totiens quotiens huic placuerit uel
diſplicuerit, ſic tamen ut poſt tertiã repu-
diationem non poſſit eam ſuſpicere: ni-
ſi quis alter eam carnaliter cognouerit,
non exiſtentem in menſtruis. Si autem
hanc cognouerit non ſufficienter exten
ſo teſticulo, neceſſe ulterius hanc cogno
ſcere ſufficienter extenſo membro. Vn-
de quando uolunt conciliari cũ ſuipſius
uxoribus, dant precium cæco cuidam,
uel alteri uili perſonæ, quæ cum tali uxo
re ſimul futura eſt. Et poſt hæc teſtabitur
publice, & dicet uelle hanc repudiare.
Quo facto, primus poteſt eam ſibi conci
liare. Aliquando autem tantum placent
eis ſecundi, ut dicant non poſſe eas ab il-
lis ſeparari. & tunc primus amittens pre-
cium & uxorem, decedit à ſuipſius ſpe.
Quorum lex non tantum hominibus,
quantum animalibus ratione priuatis cõ
ueniens eſt. Sed neque Deo, qui omnia
ſimiliter cum ratione gubernat, conue-
nit. Maxime autem hæc lex irratio-
nabilis eſt ſecũdum finem, et prȩmia quȩ
promittit. dicit enim per totum Alcora-
num, Beatitudo Saracenorum eſt, irri-
guos hortos poſſidere, mulieres & pelli-
ces iuuenes, uerecundas et pulchras, pur
pureis ueſtibus indutas, ſcyphos autem
aureos & argenteos per mẽſas diſcurrẽ-
tes, et cibaria ſuauiſſima habere. Hęc ma
xime numerat in capitulo Elragman,
quod interpretat̃ miſerator. In libro au-
tem de doctrina Mahometi, qui liber a-
pud eos eſt magnæ auctoritatis, exponit
ordinem cibariorum. Et dicit primum
quidem eſſe ferculum eorum quæ illic
ſunt apponenda, epar alimpeput pi-
ſcis, cibariorum ualde ſuaue, & poſt hæc

Repudij lex abſurdiſſima.

IIII.

Beatitudo Saracenorum in quibus ſita.

ex successione arborum fructus. Et descendens in eodem capitulo, interrogantibus eum quibusdam, si & luxurientur, respondit: Non esset beatitudo, si quædā illic nō adesset uoluptas. Potius quidem igitur frustra essent omnia, cum non sequeretur uoluptas secundum luxuriam.

Alcorani scopus præcipuus qui.

In hoc autem est omnis Alcorani intentio, & totius Saracenorum sectæ, beatitudinem maxime in luxuria & uentre cōstituere. Et hæc non secundum similitudinem quandam uel exemplum dicit, sicut & sacra scriptura meminit cibariorum & mēsæ in beata uita. De uera autē beatitudine, sicut de speculatione Dei, uel de perfectione secundum animā, nullam omnino mentionem facit Mahometus, propterea quod neq; hanc concupiscit, neq; apprehendit. Sola enim quæ cōcupiscit, hæc iam & promittit. In hoc enim aperte ostendit seipsum contrarium Christo, & omnibus prophetis & philosophis, & omnibus qui ratione utunt , qui omnes communiter conueniunt, ultimam hominis beatitudinē esse in Dei cognitione, sicut in euangelio secundū Ioannem: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerū Deum. Et Aristoteles dicit, quod uita secundum intellectū optima est. Igitur circa uentrē et uenerea pessima est, etenim fit impedimento bonitati intellectus.

Vera hominis beatitudo in cognitione Dei.

Ioh. 17.

Sed quoniā Saraceni, neq; dicta diuinæ scripturæ suscipiunt, neq; philosophorū, propter ratiōes in primo capitulo prædictas: redeundum iam est ad quandam rationem, quam & ipsi irrationales existentes, nō possunt omnino negare. Sit igit̃ ratio auctoritas, sine qua nulla ualet auctoritas, & ostendendū, quod neq; in uētris, neq; in intemperātiæ operib. fœlicitas hominis est, & q̄d hæc non erūt illic. Cōstat enim q̄d cibos ad hoc sumimus, ut corruptio, quę posset accidere ex cōsumptione naturalis humidi, euitetur, & fiat augmentum. Hæc aūt duo nō erūt illic: omnes enim in cōmensurata quātitate resurgent, & posthac nō

Edendi causæ.

poterunt

ἐκ διαδοχῆς δένδρων καρποί. καὶ παρακα-
τιὼν ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ, ἐρωτώντω[ν]
αὐτὸν εἰ καὶ λαγνεύουσιν; ἀπεκρίνατο, οὐκ
ἂν ἦν μακαριότης, εἴ τις ἐκεῖ μὴ παρῆν ἡδ-
ονή. μᾶλλον μὲν οὖν, μάτην μὲν ἂν ἦσαν πάν-
τα, μὴ καὶ τῆς κατὰ τὴν λαγνείαν ἡδονῆς
ἑπομένης. ἐν τούτῳ δ' ἐστὶν ὁ πᾶς τοῦ ἀλ-
κοράνου σκοπὸς, καὶ ὅλης τῆς τῶν σαῤῥα-
κηνῶν αἱρέσεως, τὴν μακαριότητα μά-
λιστα ἐν λαγνείᾳ καὶ γαστρὶ συνεστάναι. καὶ
ταῦτα οὐ κατά τινα ὁμοιότητα ἢ παράδειγ-
μα φάσκει, ὥσπερ καὶ ἡ ἱερὰ μέμνηται γρα-
φὴ σιτίων καὶ τραπέζης ἐν τῇ μακαρίᾳ ζω-
ῇ. περὶ γὰρ τῆς ἀληθῶς μακαριότητος, οἷον
τῆς τοῦ θεοῦ θεωρίας, ἢ τῆς κατὰ ψυχὴν τε-
λειότητος, οὐδεμίαν παντάπασιν πε-
ται μνήμην ὁ μαχούμετ, διὰ τὸ μήτε ἐπιθυ-
μῆσαι ταύτης, μήτ' ἐπιλαβέσθαι. μόνα δ
ὧν ἐπεθύμει, ταῦτα δὴ καὶ ὑπέσχετο. ἐν
τούτῳ γὰρ ἀνακεκαλυμμένως δείκνυσιν αὐ-
τὸν ἐναντίον τῷ τε χριστῷ καὶ πᾶσι προφή-
ταις καὶ φιλοσόφοις, καὶ πᾶσι τοῖς λόγῳ χρω-
μένοις· οἱ κοινοὶ πάντες συμφωνοῦσι, τὴν τε-
λευταίαν εἶναι τοῦ ἀνθρώπου εὐδαιμονίαν ἐν τῇ
τοῦ θεοῦ γνώσει. ὡς ἐν τῷ κατὰ ἰωάννην· αὕτη ἐ-
στὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μό-
νον ἀληθινὸν θεόν. ὁ ἀριστοτέλης δέ φησιν ἐν
τῷ τετάρτῳ τῶν ἠθικῶν, καὶ δωδεκάτῳ με-
τὰ τὰ φυσικὰ, ὅτι ἡ κατὰ νοῦν ζωὴ ἀρίστη ἐστὶ.
ἡ ἄρα περὶ τὴν γαστέρα καὶ τὰ ἀφροδίσια χεί-
ρίστη ἐστὶν, τῷ τοῦ νοῦ ἀγαθῷ ἐμποδὼν γινομένη.
ἀλλ' ἐπεὶ οἱ σαῤῥακηνοὶ οὔτε τὰ ῥητὰ τῆς θεί-
ας γραφῆς δέχονται, οὔτε τὰ τῶν φιλοσόφων
τοὺς ἐν πρώτῳ κεφαλαίῳ προειρημένους λό-
γους, ἐπανιτέον ἂν εἴη ἐπί τινα λόγον, ὃν κα
αὐτοὶ ἄλογοι παντάπασιν ὄντες, οὐχ οἷ
τέ εἰσιν ἀπαρνήσασθαι. γενέσθω τοίνυν ὁ λόγος
ῥητὸν, οὗ ἄνευ οὐδὲν ἰσχύει τὸ ῥητόν. καὶ δει-
κτέον, ὅτι οὔτε ἐν τοῖς τῆς ἀκολασίας ἔργοις
ἡ εὐδαιμονία ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅτι ταῦ-
τα οὐκ ἔσονται ἐκεῖ. διὰ τοῦτο γὰρ ἐξ ἀνάγ-
κης τὰ σιτία λαμβάνομεν, ἵνα τε τὴν δυνα-
μένην συμβαίνειν φθορὰν ἐκ τοῦ τὸ φυσικ
ὑγρὸν ἀναλίσκεσθαι, φυλαξώμεθα καὶ πρὸς
αὔξησιν. ταῦτα δὲ τὰ δύο οὐκ ἔσονται ἐ-
κεῖ. πάντες γὰρ ἐν τινι συμμέτρῳ πο-
σότητι ἀναστήσονται, καὶ τοῦ λοιποῦ
δυν

δυνήσονται ἀποθνήσκειν, ἢ ἄλλον τινὰ τρόπον ἐκλείπειν. ὡς καὶ αὐτὸς ὁ μαχούμετ, ἐν τῇ ἑαυτοῦ διδασκαλίᾳ φησίν, ὁ θεὸς ἀποκτενεῖ τὸν θάνατον. καὶ μετὰ ταῦτα, ἀναστήσονται ἀθάνατοι καὶ ἀκέραιοι. ἡ ἀνάληψις ἄρα τῶν σιτίων, οὐδαμῶς ἐστὶν ἀναγκαία. ὁμοίως δὲ, οὐδὲ ἡ τῶν ἀφροδισίων χρῆσις, ἐπεὶ μηδὲ νῦν ἐστὶν ἀναγκαία, εἰ μὴ ὥστε φυλάττεσθαι * κατὰ τὸ εἶδος, τὸ μὴ δυνάμενον ἐν τῷ ἀτόμῳ. Ἔτι οἱ ἀνιστάμενοι ἄνθρωποι, ἢ ἀεὶ ζήσονται, ἢ ἀεὶ τροφῇ χρήσονται ἐπ' ἄπειρον· τούτοις αὐξηθήσονται τὰ σώματα, ἢ ἔσονται καὶ ἐκεῖ ἐκκρίσεις, καὶ ἄλλαι ἀσχημοσύναι. ὥστε τοσοῦτον ἀναλύεσθαι, ὅσον τρέπεται εἰς τροφήν. ὧν ἑκάτερον ἐστὶν ἄτοπον. πρὸς τοῦτο δὲ ἀποκρίνεται ὁ μαχούμετ, ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ἑαυτοῦ διδασκαλίας λέγων· ὡς οὐκ ἔσται ἐκεῖ ἔκκρισις αἰσχρῶν, ἀλλὰ κάθαρσις δι' ἱδρώτων. καὶ παράγει παράδειγμα, τὸν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς μητρὸς παῖδα (ὃς τρεφόμενος, ὥς φησιν) οὐκ ἐκκρίνει. ἀλλ' οὔτε τὸ παράδειγμα τούτου, οὔτε ὁ λόγος πρὸς λύσιν ἐστὶν ἱκανός, εἴ τις ἐπιβλέπει. εἰσὶ γάρ τινα ἐν τοῖς ἀτελέσι, λόγον ἔχοντα τελειότητος· ἅπερ ἐν τοῖς τελείοις ὄντα, πρὸς ἀτελοῦς, ἐκείνοις ἐστίν. Ἔτι εἰ ἡ χρῆσις ἀφροδισίων ἐστὶν ἐκεῖ, εἰ μὴ μάτην εἴη, ἕπεται καὶ γένεσιν ἔσεσθαι ὥσπερ καὶ νῦν. πολλοὶ ἄρα γεννηθήσονται μετὰ τὴν ἀνάστασιν, πρὸ τῆς ἀναστάσεως μὴ ὄντες. μάτην ἄρα τοσοῦτον ἡ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις παρατείνεται, ἵνα πάντες ὁμοῦ οἱ τὴν αὐτὴν ἔχοντες φύσιν, λάβοιεν τὴν ζωήν. Ἔτι εἰ ἡ μακαριότης ἐν τῷ λαγνεύειν καὶ πολλὰς ἔχειν γυναῖκας ἐστίν, οἱ μετὰ τὴν ἀνάστασιν γεννηθησόμενοι, οὐ δυνήσονται εἶναι μακάριοι, εἰ μὴ γυναῖκας πολλὰς λάβοιεν. οὐ δυνήσονται δὲ λαβεῖν οὔτε εὐδαίμονας, οὔτε κακοδαίμονας. ἀναμένειν ἄρα δεήσει, μέχρις ἂν ἄλλαι πλείους γεννηθῶσι. καὶ οὕτω δεήσει πολλὰς μὲν γεννᾶσθαι γυναῖκας, ὀλίγους δὲ ἄνδρας· καὶ οὕτως ἐν βραχεῖ καιρῷ ἔσται ἡ ἀρχὴ τῶν γυναικῶν. Ἔτι εἰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔσται ἀνθρώπων γένεσις, οἱ γεννηθησόμενοι ἢ πάλιν φθαρήσονται, ἢ ἔσονται ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι. εἰ μὴ φθαρήσονται, πολλὰ

ἕψεται

poterunt mori, uel alio quodã modo deficere, sicut & ipse Mahometus in sua doctrina dicit: Deus interimet mortem, & post hæc resurgent immortales & integri. Assumptio igitur cibariorum nequaquam est necessaria. Similiter autem neque rerũ uenerearum usus, quoniã neq; nunc est necessarius, nisi ut seruetur secũdum speciem quod nõ potest seruari in indiuiduo. Itẽ homines qui resurgent, uel semper uiuent, et semper nutrientur. Et si semper nutrientur, consequens his, quod augebuntur corpora, uel erunt & illic egestiones & aliæ fœditates, ut tantũ resoluatur quantum cõuertitur in cibũ, quorum utrunq; est inconueniens. Ad hoc autem respondet Mahometus in libro suiipsius doctrinę, dicens: quod non erit illic egestio sordiũ, sed purgatio per sudorem. Et adducit exemplum pueri in utero matris existentis, qui nutritur (ut dicit) & non egerit. Sed neq; exemplum huius, neq; ratio, si quis diligenter respiciat solutionem, est sufficiẽs. Sunt enim quædam de perfectione imperfecti, quæ in re perfecta essent magnæ imperfectiones. Item si usus rerũ uenerearũ est illic, nisi frustra esset, sequeref & generationẽ fore sicut etiã nunc. Multi igitur nascent post resurrectionẽ, qui ante resurrectionẽ non fuerunt. Frustra igitur in tantum mortuorũ resurrectio elongatur, ut omnes simul qui eandẽ naturã habent, uitã capiant. Item si beatitudo in luxuriando, & multas mulieres habendo est, qui post resurrectionem nascentur, non poterũt esse beati nisi mulieres multas capiant. Non poterunt autem capere neque fœlices, neque infœlices: igitur remanent, quousque plures aliæ nascantur. Et sic oportebit plures quidem nasci mulieres, paucos autem uiros, & sic in breui tempore erit imperium mulierum. Item si post resurrectionẽ erit hominũ generatio, qui gignentur, uel rursus corrũpentur, uel erũt incorruptibiles & immortales. Nisi corrũpentur, multa

sequen-

Rei uenereæ usus.

Resurrectionẽ consequẽtia absurda, ex Mahometi doctrina.

sequentur incõuenientia: tum quia erit multiplicatio in infinitũ, tum quia quorum erit similis generatio, nõ erit similis generationis terminus. Homines enim ꝑ generationẽ quæ est ex spermate, nũc quidẽ corruptibilẽ uitã habent, tunc aũt incorruptã habebũt. Et præter hęc: Omẽ genitũ corruptibile esse necesse est, propterea quod generatio & corruptio sunt cõtraria, & circa idẽ. Si aũt qui tunc gignẽtur homines corruptibiles erũt & moriẽtur, si rursus nõ resurgent, sequit̃ illorũ animas semp manere separatas à corporib. quod est incõueniens, cũ sint eiusdẽ speciei cũ animabus eorũ qui resurgent. Si aũt & illi resurgẽt, oportebit & illorũ resurrectionẽ alios rursus expectare, ut simul omnibus qui eandẽ naturã participant, donũ resurrectionis cõferatur. Itẽ ipse Mahometus unũ solum ponit diẽ resurrectionis, id est in fine mũdi, in die iudicij: de resurrectiõe aũt illorũ, uel de natiuitate, nullã omnino mentionẽ facit. Itẽ nulla ratio esse uidetur, quare oporteat quosdã expectare ad simul resurgendũ, si non oportebit oẽs expectare. Si aũt quis dicat, quod in his qui resurgẽt erit quidẽ usus cibariorũ & rerũ uenerearũ, sed neque propter conseruationẽ uel augmentum corporis, neq; propter humanæ speciei augmentũ uel permansionẽ, solũ aũt propter uoluptatẽ, quæ talibus actiõibus accidit, ut nulla uoluptas homínib. absit in extrema mercedis retributiõe, sicut palàm Mahometus in libro de doctrina sua dicit. Manifestũ igit̃, quod hoc multis modis incõuenienter dicitur. Primũ quidẽ, quod resurgentiũ uita erit melius ordinata quàm hæc quæ præsens est. In hac autem uita impossibile & inordinatũ quoddam esse uidetur, si quis propter uoluptatem utatur cibarijs uel rebus venereis, sed non propter necessitatem reseruandi corpus, uel procreandi filios. Et hoc rationabiliter. uoluptates enim in prædictis actionibus non possunt esse actionum fines. Sed econuerso potius quidem

ἕψεται ἄτοπα· τοῦτο μὲν, ὅτι ἔσται ὁ πολυπλασιασμὸς ἐπ' ἄπειρον· τοῦτο δὲ, ὧν ἐστιν ὁμοία ἡ γένεσις, οὐκ ἔστιν ὅμοιος καὶ ὁ τῆς γενέσεως ὅρος. νῦν μὲν ἔχοντες φθαρτὴν ζωὴν, τότε δὲ ἄφθαρτον. καὶ περὰ ταῦτα, πᾶν τὸ γεννητὸν καὶ φθαρτὸν εἶναι ἀνάγκη, διὰ τὸ τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθορὰν ἐναντία εἶναι καὶ περὶ τὸ αὐτό. εἰ δὲ οἱ τότε γεννηθησόμενοι ἄνθρωποι φθαρτοὶ ἔσονται, καὶ ἀποθανοῦνται, εἰ πάλιν 10 οὐκ ἀναστήσονται, ἕπεται τὰς ἐκείνων ψυχὰς ἀεὶ μένειν τῶν σωμάτων κεχωρισμένας· ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον, τοῦ αὐτοῦ εἴδους οὔσας ταῖς τῶν ἀναστάντων ψυχαῖς. εἰ δὲ κἀκεῖνοι ἀναστήσονται, ἔδει καὶ τὴν ἐκείνων ἀνάστασιν ἄλλους πάλιν ἀναμένειν ὅπως θ' ἅμα πᾶσι τοῖς τῆς αὐτῆς φύσεως μετέχουσι τὴν δωρεὰν χαρισθῆναι τῆς ἀναστάσεως. Ἔτι δὲ αὐτὸς ὁ μαχούμετ, μίαν μόνην τίθησιν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, τουτ- 20 έστιν ἐν τῷ τέλει τοῦ κόσμου, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως ἐκείνων, ἢ τῆς γενέσεως, οὐδὲ μίαν παντάπασιν μνήμην ποιεῖται. Ἔτι οὐδεὶς λόγος εἶναι δοκεῖ, διατί δεῖ τινὰς ἀναμένειν πρὸς τὸ ὁμοῦ ἀναστῆναι, εἰ μὴ δεῖ πάντας ἀναμένειν. εἰ δέ τις λέγει. ὅτι ἐν τοῖς ἀνισταμένοις ἔσται μὲν χρῆσις σιτίων τε καὶ ἀφροδισίων, ἀλλ' οὔτε διὰ συντήρησιν ἢ αὔξησιν τοῦ σώματος, οὔτε διὰ τὴν τοῦ 30 ἀνθρώπου εἴδους αὔξησιν ἢ διαμονὴν, μόνον δὲ διὰ τὴν παρεπομένην ταῖς τοιαύταις πράξεσιν ἡδονὴν, ἵνα μηδεμία τοῖς ἀνθρώποις ἡδονὴ ἀπῇ ἐν τῇ ἐσχάτῃ μισθαποδοσίᾳ, ὥσπερ διαῤῥήδην ὁ μαχούμετ ἐν τῇ ἑαυτοῦ διδασκαλίᾳ φησὶ, δῆλον ὡς πολλαχῶς ἀτόπως λέγεται τοῦτο. πρῶτον μὲν, ὅτι ἡ τῶν ἀνισταμένων ζωὴ τῆς παρούσης εὐτακτοτέρα ἔσται· ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ζωῇ, ἐμπαθὲς καὶ ἄτακτον εἶναι δοκεῖ, εἴ τις διὰ μόνην ἡδονὴν χρῷτο τοῖς σιτίοις τε καὶ ἀφροδισίοις, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ἀ- 40 νάγκην τοῦ συνέχειν τὸ σῶμα, ἢ τοῦ παιδοποιεῖσθαι. καὶ τοῦτ' εὐλόγως. αἱ γὰρ ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐνεργείαις ἡδοναὶ, οὐκ αὐταί εἰσι ἐνεργειῶν τέλη, ἀλλὰ τὸ ἀνάπαλιν μᾶλλον

ἡ γὰρ φύσις πρὸς τοῦτο τὰς ἡδονὰς ἔτα-
ξεν ἐν ταύταις ταῖς ἐνεργείαις, ἵνα μὴ διὰ
τὸν πόνον τὰ ζῶα τῶν ἀναγκαίων τούτων
τῆς φύσεως ἔργων ἀφίσταιντο· ὃ συνέβαι-
νεν ἄν, εἰ μὴ τὰ ζῶα ἡδοναῖς προεκαλοῦν-
το. ἔστι τοίνυν τάξις ἀπρεπὴς καὶ προθύ-
στερος, εἰ διὰ μόνας τὰς ἡδονὰς αἱ ἐνερ-
γειαι αὗται τελοῖντο. οὐδαμῶς ἄρα ἐν τοῖς
ἀνισταμένοις, ὧν ἡ ζωὴ εὐτακτοτάτη ὑπόκει-
ται, τῶν τοιούτων ἔσται χρῆσις· καὶ πολλῷ
ἔλαττον ἐν τοῖς τοιούτοις, ἡ μέλλουσα ἔσται
εὐδαιμονία. ἄλλως γάρ, τί ἐκώλυε καὶ τὰ
λοιπὰ ἄλογα ζῶα εὐδαίμονα εἶναι, ἐν ταῖς προ-
ειρημέναις ἐνεργείαις ἡμῖν κοινωνοῦντα; Ἔ-
τι εἰ ἐν ταύταις ταῖς ἐνεργείαις ἡ ἐσχάτη τοῦ
ἀνθρώπου εὐδαιμονία ἐστίν, ὡς ὁ Μαχούμετ
παρρησίᾳ δοκεῖ λέγειν, τίνος χάριν νῦν
δεῖ ἐγκρατεύεσθαι τούτων, ἀλλ' οὐ μᾶλ-
λον ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐσθίειν τε καὶ ἀσελ-
γαίνειν, ἵνα ἐνταῦθα εὐδαίμονες τινὲς ὦ-
μεν; ἀλλὰ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, καὶ πα-
ρὰ τοῖς Σαρρακηνοῖς δὲ αὐτοῖς, σεμνότερον
δοκεῖ ἐγκρατεύεσθαι τούτων. ἔχουσι δὲ καί τι-
νας ἄνδρας θεωρητικοὺς καὶ ἐγκρατεῖς, οὓς
μάλιστα ἐπαινοῦσιν. ἀλλ' ἐπεὶ ἀνόητόν ἐστι λίαν
λογικῶς διαλέγεσθαι ἀνθρώπῳ φρονήσεως παν-
τάπασιν ἐστερημένῳ, ἐξέστω συνανοηταίνειν
αὐτοῖς, καὶ λέγειν, εἰ ἐν ταύταις ταῖς ἐνερ-
γείαις ἡ ἐσχάτη τοῦ ἀνθρώπου εὐδαιμονία
ἐστί, τί ποιήσει ἄρα ἡ χωρισθεῖσα ψυχὴ πρὸ
τῆς ἀναστάσεως, ἡ μήτε ἐσθίειν δυναμένη, μή-
τε ἀσελγαίνειν; ἀλλ' οὐδ' οἱ ἄγγελοι πο-
τὲ δυνήσονται εἶναι εὐδαίμονες, τῶν τοιού-
των ἡδονῶν ἄγευστοι. Ἔτι εἰ ἐν τῷ πολλὰς
μὲν ἔχειν γυναῖκας, ἀναριθμήτους δὲ παλ-
λακὰς καὶ νεωτέρας, ἡ ἐσχάτη τῶν ἀνδρῶν
εὐδαιμονία ἐστί, πῶς ἂν δύναιντο αἱ γυναῖ-
κες εἶναι εὐδαίμονες, εἰ μὴ ἔχοιεν πλείους ἄν-
δρας; ἀλλὰ πάλιν, πῶς δυνατὸν τὸν ἄν-
δρα εἶναι μακάριον, οὗ τινος ἡ γυνὴ πολλοὺς ἄλ-
λους ἄνδρας ἔχει; ἀνάγκη τοίνυν, ἢ τὴν γυναῖ-
κα εἶναι εὐδαίμονα, καὶ τὸν ἄνδρα δυστυχῆ· ἢ
τὸν μὲν ἄνδρα μακάριον, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ
τὰς νεωτέρας αὐτοῦ, κακοδαίμονας. πῶς δὲ δυ-
νατὸν εἶναι μακάριον, οὗ πᾶσα ἡ οἰκία ἣν ἀγα-
πᾷ, ἀθλία καὶ κακοδαίμων ἐστίν; εὐλογώτερον
τοίνυν λέγειν, καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας
ἀθλίας

quidem natura ad hoc uoluptates ordi-
nauit in his actionibus, ut non propter la-
borem animalia ab his necessarijs natu-
ræ operibus elongarentur: quod accide-
re posset, nisi animalia uoluptates prouo-
carent. Est igitur ordo inconueniens &
præposterus, si propter solas uoluptates
actiones hæ perficiantur. Nequaquam
igitur in his qui resurgent, quorum uita
bene ordinatissima supponitur, taliũ est
usus, & multo minus in talibus futura e-
rit fœlicitas. aliter enim quid prohibet, et
reliqua animalia irrationalia fœlicia esse
in prædictis actionibus, quæ nobiscum
cõmunicant? Item si in his actiõibus ex-
trema hominis fœlicitas est, sicut Maho-
metus palàm dicere uidetur, cuius gratia
nunc oportet ab his contineri, & non po-
tius die ac nocte comedere & luxuriari,
ut & hic fœlices esse possimus? Sed apud
oẽs homines, & apud Saracenos ipsos
honorabilius uidetur, continere ab his.
Habent aũt & quosdam uiros speculati-
uos & cõtinentes, quos maxime laudãt.
Sed quoniã fatuum est, ualde rationabili-
ter loqui cum homine prudẽtia omnino
priuato, liceat simul insanire et dicere: Si
in talibus actionibus extrema hominis
fœlicitas est, quid faciet igitur anima se-
parata ante resurrectionẽ, quæ neq; co-
medere, neq; luxuriari potest? Sed neq;
angeli poterũt esse fœlices, cum tales uo-
luptates non gustent. Item si in habendo
quidẽ multas mulieres, innumerabiles
autem pellices & iuniores extrema homi-
num fœlicitas est, quomodo possent mu-
lieres fœlices esse, nisi haberent plures ui-
ros? Sed rursus, quomodo possibile est ui-
rũ esse beatũ, cuius uxor multos alios ha-
beat uiros? Necesse igitur, uel mulierem
beatam esse, & uirum infœlicem: uel ui-
rum quidem fœlicem, mulieres autem
& iuniores eius infœlices. Quomodo
autem possibile est, esse beatum ali-
quem, cuius omnis domus quam a-
mat misera & infœlix est? Rationa-
bilius igitur est, & uiros & mulieres
miseras

Voluptates in quẽ usum à natura institutæ.

Cõtinentia ipsis etiam Saracenis laudabilis.

miseras esse et infœlices. Hic tanquam in trãsgressione dicta sufficiãt, ad demonstrandum irrationabilem esse legem secundũ finem & præmium quod promittit. Irrationabilis est & secũdum alia multa quæ in hoc continentur, sicut id quod frequẽter inducitur, quod Deus iurat per fidelem urbem, & per ficetum & oliuetum: quod palàm apparet in Capitulo Eltím, quod interpretatur ficus. Homines per maiores suos iurant, sicut per Deum, uel per sanctos: Deus autem nõ habens maiorem per quem iurare posset, consueuit per seipsum iurare, ut ipse ad Abraam iurauit, sicut fertur in primo Geneseos. Per ficetum autem uel oliuetum iurare, uanum est et irrationale omnino. Item ipse prohibet uinum, propter ebrietatis euasionem, sicut in pluribus locis dicit. Sed cum uinum per seipsum malum non sit, sufficit solam ebrietatem cauere. Sed uidetur omnes Saracenos suspectos habere, quod nullus eorum possit uel mediocriter, uel cum sobrietate uino uti, unde eius dehortatio ex necessitate cogit uel malum esse uinum simpliciter, uel Saracenos uniuersaliter incontinentes esse.

Iuramentorum Dei in Alcorano absurditas.

Quare uinum prohibeat.

QVOD LEX SARACENORVM *manifesta contineat mendacia.*

Cap. IX.

NOno oportet considerare, quod lex hæc non est lex Dei, quoniam manifesta cõtinet mendacia. Deus enim summa & prima est ueritas, à quo dici aliquod mendaciũ, est impossibile. In Alcorano in cap. Ione dicit: Quis in ueritatẽ ducit? & respondẽs dicit, Deus dirigit ueritatem, & qui dirigit ueritatem est ueritas, & conuenit eum imitari. Et post hęc uere non cõgruit diuinę legi, dici alquid sine Deo, sed mendacium et figmentum absque Deo dicitur. Sicut enim inquit Augustinus: Si in euangelio unum solum mendacium inueniretur, totum euangelium secundum eandem rationem suspectum esset & falsum. Alcoranum autem, multa quidem uera continet,

quæ

ἀθλίας εἶναι καὶ κακοδαίμονας. ταῦτα ἀπὸ τῶν ἐν παρεκβάσει εἰρημένα, ἀρκείτω πρὸς τὸ δεῖξαι ἄλογον εἶναι τὸν νόμον, κατὰ τὸ τέλος καὶ τὸ ἆθλον ὃ ὑπισχνεῖται. ἄλογον δὲ καὶ κατ' ἕτερα πολλά, τὰ ἐν τούτῳ περιεχόμενα. ὥσπερ αὐτόθι συνεχῶς παρεμβάλλεται θεὸς ὀμνὺς κατὰ τῆς πίστεως πόλεως, καὶ κατὰ τοῦ συκεῶνος καὶ τοῦ ἐλαιῶνος· ὃ φαίνεται φανερῶς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλτίμ, ὃ ἑρμηνεύεται συκῆ. οἱ γὰρ ἄνθρωποι κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσιν, οἷον κατὰ τοῦ θεοῦ, ἢ τῶν ἁγίων. ὁ δὲ θεὸς μὴ ἔχων μείζονα καθ' οὗ ἂν ὀμόσειεν, εἴωθεν ὀμνύναι καθ' ἑαυτοῦ, ὡς αὐτὸς φησὶ τῷ ἀβραάμ, ὡς λέγεται ἐν τῷ πρώτῳ τῆς γενέσεως. τὸ δὲ κατὰ τοῦ συκεῶνος καὶ τοῦ ἐλαιῶνος ὀμνύναι, μάταιον ἐστί, καὶ ἄλογον παντελῶς. Ἔτι αὐτὸς κωλύει τὸν οἶνον διὰ τὴν τῆς μέθης ἀποφυγήν· ὡς φησὶν ἐν πλείοσι τόποις. ἀλλὰ τοῦ οἴνου μὴ καθ' ἑαυτὸν ὄντος κακοῦ, ἤρκει μόνην τὴν μέθην φυλάξασθαι. ἀλλὰ δοκεῖ πάντας τοὺς σαῤῥακηνοὺς ὑποπτεύειν, ὡς μηδενὸς αὐτῶν δυναμένου ἢ μετρίως, ἢ μετὰ νήψεως χρῆσθαι τῷ οἴνῳ. ὅθεν ἡ τούτου ἀποτροπή, ἐξ ἀνάγκης ἀναγκάζει λέγειν, ἢ κακὸν εἶναι τὸν οἶνον ἁπλῶς, ἢ τοὺς σαῤῥακηνοὺς ἀκρατεῖς ὑπάρχειν καθόλου.

ΟΤΙ Ο ΤΩΝ ΣΑΡΡΑΚΗΝΩΝ νόμος ὁμολογουμένως περιέχει ψεῦδος.

Ἔνατον δεῖ θεωρεῖν, ὅτι ὁ νόμος οὗτος οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ, ἐπεὶ ὁμολογούμενα περιέχει ψεύδη. ὁ γὰρ θεὸς πρώτη καὶ ἄκρα ἐστὶν ἀλήθεια, παρ' οὗ λεχθῆναί τι ψεῦδος ἀδύνατον. ἐν τῷ ἀλκοράνῳ δὲ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἰωνᾶ φησί τίς εἰς τὴν ἀλήθειαν ἄγει; καὶ ἀποκρινόμενος εἰπέ, ὁ θεὸς κατευθύνει τὴν ἀλήθειαν· καὶ ὁ κατευθύνων τὴν ἀλήθειαν, ἐστὶν ἀλήθεια, καὶ προσήκει τοῦτον μιμεῖσθαι. καὶ μετὰ ταῦτα ἀληθῶς οὐχ ἁρμόζει θείῳ νόμῳ, τὸ λέγεσθαί τι ἄνευ θεοῦ. ἀλλὰ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ πλάσμα ἄνευ θεοῦ λέγεται. ὡς γάρ φησιν αὐγουστῖνος, εἰ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἓν μόνον ψεῦδος εὑρέθητο, ὅλον ἂν τὸ εὐαγγέλιον κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὕποπτον ἦν καὶ ψεῦδος ἀποδεδοκιμασμένον. τὸ δὲ ἀλκοράνον, πολλὰ μὲν ἀληθῆ περιέχει,

ἅτι

ἐν τῷ εὐαγγελίῳ καὶ τῷ νόμῳ μωσέως
καὶ τοῖς προφήταις περιεχόμενα. ἀλλ' αὐ-
τὸς ὁ μαχούμετ τοσαῦτα ἐκ τῶν ἰδίων πε-
ριέβαλε ψεύδη, ὥσθ' ὅλον ἀληθῶς ὕποπ-
τον καὶ ψεῦδος ὀφείλει νομίζεσθαι, καὶ ἔρ-
γον τοῦ ψεύστου καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. ἀ-
νάγονται δὲ τὰ ἐν ἐκείνῳ ψεύδη περὶ ἑαυ-
τοῦ, περὶ τῶν χριστιανῶν, περὶ τῶν ἰου-
δαίων, περὶ τῶν ἀποστόλων, περὶ τῶν πα-
τριαρχῶν, περὶ τῶν δαιμόνων, περὶ τῶν
ἀγγέλων, περὶ τῆς παρθένου μαρίας. περὶ
τοῦ χριστοῦ, περὶ τοῦ θεοῦ. καὶ περὶ ἑαυτοῦ
μὲν φησίν, ὅτι ἐστὶ τέλος, καὶ σφραγὶς, καὶ
σιωπὴ πάντων τῶν προφητῶν. καὶ προσ-
τάττει ἀποκτεινῦναι πάντα τὸν μετ' αὐ-
τὸν διϊσχυριζόμενον εἶναί τινα προφήτην.
ἀλλὰ μὴ συνεστάλη ἡ χεὶρ κυρίου, ὥστε μὴ
δύνασθαι μετ' ἐκεῖνον δοῦναι καὶ ἑτέρῳ πνεῦ-
μα προφητείας. καὶ ὅτι οὐ μόνον οἱ χριστια-
νοὶ καὶ οἱ ἰουδαῖοι λέγουσι παρ' αὐτοῖς εἶναι
προφήτας μετ' ἐκεῖνον, πνεῦμα προφητείας
ἐσχηκότας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐδέξαντο ἐν Βαβυ-
λῶνι προφήτην τινὰ σόλεμ ὀνομαζόμενον,
ὃ ἑρμηνεύεται κλίμαξ, ὃν οἱ τάρταροι ἀπέκ-
τεναν, καὶ μετ' αὐτοῦ οὐκ ὀλίγον πλῆ-
θος σαρρακηνῶν. Ἔτι δὲ περὶ ἑαυτοῦ φη-
σίν, ἐπαίρων ἑαυτόν, ὥσπερ ἐκ προσώπου
τοῦ θεοῦ· ὅτι εἰ πάντες ἄνθρωποι συναχ-
θεῖεν, καὶ πάντα τὰ πνεύματα οἱ ἄγγελοι,
οὐκ ἂν δύναιντο ποιῆσαι τοιοῦτον ἀλκορά-
νον, οἷον τοῦτο ἐστίν. ἢ τοίνυν οὕτω τοῦτο νόει,
ὡς μὴ δυνησομένων ἐκείνων ποιῆσαι ἄνευ
τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ
μὴ δυνήσονται τοῦτο, ὅπερ καὶ αὐτὸς οὐκ ἄ-
νευ θεοῦ πεποιηκέναι φησίν; ἢ τοῦτο νόει,
ὡς οὐκ ἂν δυνηθέντων ἐκείνων ποιῆσαι,
εἰ καὶ ὑπὸ θεοῦ βοηθοῖντο. ἀλλὰ τοῦτο φα-
νερὰ βλασφημία ἐστί. περὶ δὲ τῶν χριστια-
νῶν φησίν, ὡς διδόντων τῷ θεῷ κοινω-
νόν· ὃ φανερῶς ἐστὶ ψεῦδος. φασὶ γὰρ οἱ
χριστιανοὶ καθ' ὅλου τοῦ κόσμου, ὅτι ὁ θεὸς
ἐστὶ μάλιστα εἷς, καὶ ἁπλούστατος. μετὰ
ταῦτα φησίν, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ τελ-
τούμπε, ὃ ἑρμηνεύεται μετάνοια, ὅτι οἱ
χριστιανοὶ θεοποιοῦσι τοὺς ἐπισκόπους αὐ-
τῶν, καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς μοναχούς· ὃ
ψεῦδος ἐστί. τοῦτο δὲ ἔφη ὁ μαχούμετ, ὡς
ἄνθρω-

quæ in euangelio & lege Moysi & pro-
phetis continentur: sed ipse Maho-
metus tot ex proprijs manifesta inse-
rit mendacia, ut totum ferè suspectum et
falsum debeat existimari, opus illius qui
mendax est & pater eius. Reducuntur
autem quę in eo mendacia continentur,
ad decē genera principalia. Dicit enim
mendacia de seipso, de Christianis, de Iu
dæis, de Apostolis, de patriarchis, de dæ-
monibus, de angelis, de uirgine Maria,
de Christo, de Deo.

Decem generā mendaciorum in Alcorano.

Et de seipso qui-
dem dicit, quod est finis & sigillum & si-
lentium omnium prophetarum. Et iubet
interimi, quicunque post eum se prophe
tam esse asseruerit. Sed nō sic contracta
est manus Domini, ut non posset post il-
lum dare & alteri spiritum prophetię. Et
quod non solum Christiani & Iudæi di-
cunt apud eos esse prophetas, qui post il-
lum spiritum prophetiæ habuerunt, sed
& ipsi susceperunt apud Babylona pro-
phetam quendam, qui Solem appellaba
tur, quod interpretatur scala, quē Tarta
ri interemerunt, & cum eo nō paucā mul
titudinem Saracenorū. Item de seipso di
cit, seipsum extollens tanquam ex perso
na Dei, Quod si omnes homines cōgre-
garentur, & omnes spiritus uel angeli,
non possent facere talē Alcoranum sicut
est hoc. Vel igitur sic hoc intellige, quod
non poterunt illi facere absque auxilio
Dei: et quid mirum si non poterunt hoc,
quod & ipse non sine Deo se fecisse di-
cit? Vel hoc intellige, quod neque po-
tuissent illi facere, etiam si à Deo adiuti
essent. Sed hoc manifesta blasphemia
est.

i. de seipso.

Solē prophetā.

De Christianis autem dicit, quod
dant Deo socium: quod manifestum
est mendacium. Dicunt enim Chri-
stiani totius mundi, quod Deus est ma-
xime unus & simplicissimus. Post hæc
dicit in capitulo Telteumpe, quod in-
terpretatur pœnitentia, quod Christi-
ani deificant episcopos suos, & ponti-
fices, & monachos: quod falsum est.
Hoc autem dixit Mahometus, tanquam

i. de Christianis.

homo ignarus Christianæ linguæ. Christiani enim Chaldæi & omnes orietales, uocant episcopos et monachos, colentes eos, Rampan, quod interpretatur magister, uel maior meus. In arabica autem lingua, rampa est nomen Dei, quod interpretatur dominus, absolute, quod & de solo intelligitur Deo. Sicut & apud nos quando dicimus, Dominus tecum. Falsò igitur dicit Mahometus, quod deos Christiani hos uocant. Item idem dicit de Christianis, quod deificant Mariam. Inducit autem in capitulo Elmeide, quod interpretatur mensa, quod Christus excuset se de eo apud Deum, quod non dixit mundo, matrem eius esse deã. Et uerè: neque Christiani hoc dicunt, Mariam uidelicet esse Deum uel deam, sed dicunt, quod fuit purissima mulier. Etenim euangelium non deam eam nominat, uel nunciam, sed mulierem.

Rampa.

Maria Christianis nõ pro dea.

Ioh. 2. & 19.

Item inducit in eodem capitulo, dicens de Christianis & Iudæis, quod non sunt hi filij Dei, uel amici Dei. Quod ostendit ex eo, quod affliguntur pro peccatis, sicut ipse dicit. Hæc autem demonstratio falsa est omnino. Multæ enim tribulationes iustorum. Et sicut ad Hebreos dicit Apostolus: Flagellat omnem filium quem suscipit. Aliter tamen iusti, & aliter impij flagellantur à Deo. Etenim ipsis Saracenis multa flagella Tartari intulerunt, & si legem non habeant.

Heb. 12.

8. De Iudæis.

De Iudæis dicit Mahometus in capitulo Telteumpe, quod interpretatur pœnitentia, quod deificant Eleazar, & dicunt quod ipse est filius Dei. Hoc autem manifeste est mendacium. Iudæi enim nullum hominem Deum faciunt, neque filium Dei dicunt esse. Item in capitulo Elnasa, quod interpretatur mulieres, dicit quod ipsi iudęi dicũt interemisse Christum Iesum filium Mariæ apostolũ Dei. Hoc autem manifeste est mendaciũ. nõ enim Iesum, Christum dicunt esse Iudęi, neq; apostolum fuisse Dei, sed hominem iniquum. & dicunt ipsi, propter blasphemiam

ἄνθρωπος ἀνεπιστήμων τῆς διαλέκτου. οἱ γὰρ χριστιανοί, χαλδαῖοι, καὶ πάντες οἱ ἀνατολικοὶ χριστιανοὶ καλοῦσι τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς μοναχούς, τιμῶντες αὐτούς, ῥαμπάν· ὃ ἑρμηνεύεται διδάσκαλε, ἢ μείζων μου. ἐν δὲ τῇ ἀῤῥαβικῇ γλώσσῃ τὸ ῥαμπᾶ, ἐστὶν ὄνομα τοῦ θεοῦ, ὃ ἑρμηνεύεται κύριος, ἀπολελυμένως, καὶ περὶ μόνου νοούμενον τοῦ θεοῦ· ὥσπερ καὶ παρ᾽ ἡμῖν, ὅταν λέγομεν, ὁ κύριος μετὰ σοῦ. Ἔτι τοίνυν ὁ μαχουμετ, ὅτι θεοὺς οἱ χριστιανοὶ τούτους καλοῦσι. Ἔτι ὁ αὐτὸς φησὶ περὶ τῶν χριστιανῶν, ὅτι θεοποιοῦσι τὴν μαρίαν. εἰσάγει δὲ καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμεϊδή, ὃ ἑρμηνεύεται τράπεζα, τὸν χριστὸν παραιτούμενον ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν θεόν, ὡς οὐκ εἰπόντος τῷ κόσμῳ, θεὸν εἶναι τὴν μητέρα αὐτοῦ. καὶ ἀληθῶς οὐδ᾽ οἱ χριστιανοὶ τοῦτο φασί, τὴν μακαρίαν μαρίαν, δηλονότι θεὸν εἶναι ἢ θεάν, ἀλλὰ λέγουσι ψιλὴν γενέσθαι γυναῖκα. καὶ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον, οὐ θεὰν αὐτὴν ὀνομάζει, ἢ ἀγγελίαν, ἀλλὰ γυναῖκα. Ἔτι εἰσάγει ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ, λέγων περὶ τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἰουδαίων, ὡς οὐκ εἰσὶν οὗτοι υἱοὶ θεοῦ, ἢ φίλοι θεοῦ· ὃ δείκνυσιν ἐκ τοῦ θλίβεσθαι ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, ὡς αὐτὸς φησίν. αὕτη δὲ ἡ ἀπόδειξις, ψευδής ἐστι παντελῶς. πολλαὶ γὰρ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων. καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἑβραίους φησὶν ὁ ἀπόστολος, μαστιγοῖ πάντα υἱόν, ὃν παραδέχεται. ὅμως καὶ οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἀσεβεῖς μαστίζονται παρὰ τοῦ θεοῦ. καὶ αὐτοῖς γὰρ τοῖς σαῤῥακηνοῖς, πολλὰς ἐπήνεγκαν οἱ τάρταροι μάστιγας, καί τοι νόμον μὴ ἔχοντες. περὶ δὲ τῶν ἰουδαίων φησὶν ὁ μωάμεθ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν τελτεούμπε, ὃ ἑρμηνεύεται μετάνοια, ὡς θεοποιούντων τὸν ἐλεάζαρ, καὶ λεγόντων ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. τοῦτο δὲ φανερῶς ἐστι ψεῦδος. οὐ γὰρ οἱ ἰουδαῖοι, οὐδένα ἄνθρωπον θεοποιοῦσιν, οὔτε υἱὸν θεοῦ φασὶν εἶναι. Ἔτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ, ὃ ἑρμηνεύεται γυναῖκες, φασὶν αὐτοὺς τοὺς ἰουδαίους λέγειν ἀποκτεῖναι τὸν χριστὸν ἰησοῦν, τὸν υἱὸν τῆς μαρίας, τὸν ἀπόστολον τοῦ θεοῦ. τοῦτο δὲ φανερῶς ἐστι ψεῦδος. οὐ γὰρ τὸν ἰησοῦν, χριστὸν εἶναι φασὶν οἱ ἰουδαῖοι, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀπόστολον γενέσθαι θεοῦ, ἀλλ᾽ ἄνθρωπον πονηρόν. καὶ φασὶν αὐτοὺς περὶ βλασφημίας

φημίας αὐτὸν ἀποκτεῖναι. περὶ δὲ τῶν ἀποστόλων φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἀβραὰμ, ὃν φησὶ πατέρα γενέσθαι τοῦ μωϋσέως, ὅτι ἐκεῖνοι ἐμαρτύρησαν καὶ εἶπον τῷ χριστῷ, ὡς εἶεν σαῤῥακηνοὶ, μιμηταὶ καὶ ἀπόστολοι τοῦ μαχούμετ. τοῦτο δὲ ἐστὶ ψεῦδος. ὁ μὲν γὰρ χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι, πρὸ τοῦ μαχούμετ γεγόνασιν ἑξακοσίοις ἔτεσιν. ὁ γὰρ μαχούμετ, ἐπὶ τῶν τοῦ ἡρακλείου χρόνων ἀνεφάνη, ὃς ἤρξατο βασιλεύειν τῷ ἑξακοσιοστῷ δεκάτῳ ἔτει τῆς τοῦ κυρίου σαρκώσεως· ὅθεν οὔπω εἰσὶν ἑπτακόσια ἔτη, ἀφ᾽ οὗ γέγονεν ὁ μαχούμετ. εἰσὶ δὲ χίλιοι διακόσιοι, καὶ πλέον, ἐξ οὗ γέγονεν ὁ χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι. καὶ πῶς ἠδύναντο οἱ ἀπόστολοι εἶναι σαῤῥακηνοὶ, καὶ μιμηταὶ τοῦ μαχούμετ, ᾧ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ ἐντέταλται (ὡς αὐτός φησιν ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλκαμινὰρ· εἶναι σαῤῥακηνῶν) ὁ πρῶτος τοίνυν σαῤῥακηνισμὸς, ἀπὸ τοῦ μαχούμετ ἤρξατο. οἱ ἀπόστολοι ἄρα, οὔτε σαῤῥακηνοὶ εἶναι ἠδύναντο, οὔτ᾽ ἐκείνου μιμηταὶ, οὗ ἑξακοσίοις ἔτεσιν ἡγήσαντο. ἢ, εἰ σαῤῥακηνοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, αὐτὸν ἀδύνατον εἶναι πρῶτον. περὶ δὲ τῶν πατριαρχῶν, τὸ αὐτὸ διισχυρίζεται. φησὶ γὰρ ἐν πλείοσι τόποις τοῦ ἀλκοράνου, ὅτι ὁ ἀβραὰμ, καὶ ὁ ἰσαὰκ, καὶ ὁ ἰακὼβ, καὶ οἱ υἱοὶ ἐκείνων, σαῤῥακηνοὶ ἦσαν. τὸ δ᾽ αὐτὸ φησὶ καὶ περὶ τοῦ νῶε, ὅτι ἦν σαῤῥακηνὸς, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐπῆλθεν ὁ κατακλυσμὸς εἰς τὸν κόσμον, διὰ τὸ ἐκεῖνον καὶ παραινεῖν τοὺς ἀνθρώπους γενέσθαι σαῤῥακηνοὺς, αὐτοὺς δὲ ἀπαρνεῖσθαι. τοῦτο δὲ παντελῶς ἐστὶ ψεῦδος. πῶς γὰρ ἠδύνατο εἶναι σαῤῥακηνὸς, ὃς προηγήσατο τοῦ μωάμεθ δισχιλίοις πεντακοσίοις ἔτεσιν; ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ μαχούμετ λέγοντος, ἑαυτὸν γενέσθαι πρῶτον σαῤῥακηνὸν ἐν τῷ κόσμῳ. ἀδύνατον δὲ λέγειν, τὸν νῶε καὶ τὸν ἀβραὰμ εἶναι σαῤῥακηνοὺς, ὡς αὐτῶν τοὺς σαῤῥακηνοὺς γεννησάντων. αὕτη γὰρ ἡ ἐξήγησις, ἐναντία ἐστὶ τῷ ἀλκοράνῳ, ὅπου λέγεται τὸν ἀβραὰμ μὴ γενέσθαι χριστιανὸν, μὴ δὲ ἰουδαῖον, ἀλλὰ σαῤῥακηνὸν ἀκριβῆ. ἀνάγκη δὲ, ὥσπερ ἐκ τοῦ ἀβραὰμ γεγόνασιν οἱ σαῤῥα-

sphemiam eum interemisse. De apostolis autem dicit in capitulo Abraam, quem dicunt patrem fuisse Moysi, quod illi testati sunt & dixerunt Christo, quod essent Saraceni, imitatoresq; et apostoli Mahometi. Et hoc autem est mendacium. Christus enim & apostoli ante Mahometum fuerunt sexcentis annis. Mahometus enim in temporibus Heraclij apparuit, qui incœpit imperare anno sexcentesimo decimo ab incarnatione Domini. Vnde uix septingenti anni sunt, ex quo fuit Mahometus. Sunt autem mille ducenti, & plus, ex quo natus est Christus & apostoli. Et quomodo apostoli potuerunt Saraceni esse, & imitatores Mahometi, cui ex persona Dei mandatum est (sicut ipse dicit in Alcorano, in capitulo Elcaminar) quod sit ipse primus Saracenus? Primus igitur Saracenismus à Mahometo incœpit. Apostoli igitur neq; Saraceni esse potuerunt, neq; illius imitatores quem sexcentis annis præcesserunt. Vel si Saraceni erant illi, impossibile est eum fuisse primũ Saracenum. De patriarchis idem asserit. Dicit enim in pluribus locis Alcorani, quod Abraam & Isaac & Iacob & filij illorum Saraceni erant. Idem autem dicit & de Noë, quod fuit Saracenus. Et quod propterea diluuium uenit super terram, quia ipse prædicabat hominibus, quod fierent Saraceni, & ipsi renuerunt. Hoc autem omnino est mendacium. Quomodo enim potuit Noë esse Saracenus, qui præcessit Mahometum duobus milibus quingentis annis. Item & ipse Mahometus dicit, seipsum fuisse primum Saracenum in mundo. Impossibile autem est, dicere, Noë & Abraam esse Saracenos, quod ipsi Saracenos genuissent. hæc enim expositio contraria est Alcorano, ubi dicitur: Abraam non fuisse Christianum, neq; Iudæum, sed purũ Saracenũ. Necesse igitur, sicut ex Abraã nati sunt

4. De apostolis.

Machumet sexcentis annis posterior Apostolis.

5. De patriarchis.

Noë.

Saraceni,

Saraceni, sic ex eo & Noë Iudæi & Christiani nati sunt. Et dicunt etiam Saraceni, quod Deus promisit Mahometo, ut nullus introëat in paradisum ante eum. Et post hæc assumpsit eum Deus, & duxit in paradisum. Et uidit illic uiros & mulieres multas, & dixit: Quid est domine? Dominus autem dixit ad eum: Ne mireris, & hi enim imitatores tui sunt. Imitatores autem esse Mahometi impossibile, nisi per Alcoranum: sed hoc non fuit reuelatum ante tempora Mahometi, sicut in pluribus eius locis continetur, & maxime in principio. Huius autem figmenti mendacium quicunque intellectum habet, potest bene considerare, & propter hoc in talibus uersari non oportet.

VI. de dæmonibus.

De dæmonibus autem speciale quoddam capitulum in Alcorano est, ubi palàm dicitur, quod dæmonum multitudo multa audientes Alcoranum, gauisi sunt, & testati sunt, quod per ipsum poterant saluari. Dixerunt autem & seipsos Saracenos, & saluati sunt. Hoc autem quantum mendacium continet, nõ est necessarium argumentatione quadã demonstrari.

VII. De angelis.

De angelis autẽ dicit, quod omnes adorauerunt Adam, præter diabolum. Item dicit ipse, quod quando ad Deum uenit cum Gabriele, uidit in cœlo angelum unum qui milies maior erat mundo, & flebat suipsius peccata. Et ipse ueniã suis precibus sibi impetrauit. Et multa alia falsissima dicit, de quibus latius narrabimus in fine præsentis operis, cum dicemus uisionẽ maximæ fictionis, quã seipsum uidisse asserit. Item palàm dicere uidet̃ de angelis, quod sunt corporei. Dicit enim in capitulo Sad, in pluribus locis, quod angeli ex igne creati sunt, homines aũt ex terra. Dicit enim in alijs locis, quod sunt magni spacio, sicut in sequentibus dicetur.

VIII. De uirgine Maria.

De uirgine autem Maria dicit palàm in capitulo Abraam, quod ipsa fuit filia Abraam, Abraam aũt pater fuit Moysi & Aarõ. In capitulo aũt Mariem, quod interpretat̃ Maria, palàm dicitur,

σαῤῥακηνοί, οὕτως δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ νῶε ἰουδαῖοι καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐγεννήθησαν. καὶ τοῦτο δὲ φασὶν οἱ σαῤῥακηνοί, ὡς ὁ θεὸς τῷ μαχούμετ ὑπέσχετο, μὴ δι' ἕνα εἰσελθεῖν εἰς τὸν παράδεισον πρὸ αὐτοῦ. καὶ μετὰ ταῦτα ἀνέλαβεν αὐτὸν ὁ θεὸς, καὶ ἤγαγεν εἰς τὸν παράδεισον, καὶ εἶδεν αὐτόθι ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας πολλάς. καὶ εἶπε, τί οὗτοι κύριε; ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτὸν, μὴ θαυμάσῃς. καὶ οὗτοι γὰρ μιμηταί σου εἰσίν. ἀδύνατον δὲ μιμητὰς εἶναι τοῦ μαχούμετ, εἰ μὴ διὰ τοῦ ἀλκοράνου. ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἦν ἀποκεκαλυμμένον πρὸ τῶν χρόνων τοῦ μαχούμετ, ὥσπερ ἐν πλείοσι τόποις αὐτοῦ περιέχεται, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀρχῇ. τούτου δὲ τοῦ πλάσματος τὸ ψεῦδος, πᾶς νοῦν ἔχων δύναται κατανοῆσαι, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς τοιούτοις διατρίβειν οὐ δεῖ. περὶ δὲ τῶν δαιμόνων, ἰδικόν τι κεφάλαιον ἐν τῷ ἀλκοράνῳ ἐστίν, ὅπου διαῤῥήδην λέγεται, ὡς δαιμόνων πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντος τὸν ἀλκοράνον, ἐχάρησαν, καὶ ἐμαρτύρησαν ὡς ἠδύναντο διὰ τούτου σωθῆναι. ἀνεῖπον δὲ καὶ ἑαυτοὺς σαῤῥακηνοὺς, καὶ ἐσώθησαν. τοῦτο δὲ ὅσον περιέχει ψεῦδος, οὐκ ἀναγκαῖον ἐπιχειρήματί τινι ἀποδείκνυσθαι. περὶ δὲ τῶν ἀγγέλων φησὶν, ὡς πάντες προσεκύνησαν τῷ ἀδὰμ, πλὴν τοῦ διαβόλου. ἔτι φησὶν αὐτὸς, ὡς ὅτε πρὸς τὸν θεὸν ἀπῆλθε μετὰ τοῦ γαβριὴλ, εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελον ἕνα, μυριάκις μείζονα τοῦ κόσμου παντὸς, θρηνοῦντα τὰς αὑτοῦ ἁμαρτίας, ὧν συγγνώμην ἰδίᾳ δεήσει αὐτὸς ἐξῃτήσατο. καὶ πολλὰ ἄλλα ψευδέστατα φησὶ, περὶ ὧν διεξοδικώτερον ἐπεξελευσόμεθα πρὸς τὸ τέλει τῆς παρούσης πραγματείας, ὅταν περὶ τῆς μάλιστα πεπλασμένης θεωρίας διαλεγόμεθα, ἣν ἑαυτὸν ἰδεῖν διϊσχυρίζεται. ἔτι διαῤῥήδην λέγειν δοκεῖ περὶ τῶν ἀγγέλων, ὅτι εἰσὶ σωματικοί. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ σὰδ, ἐν πλείοσι τόποις, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐκ πυρὸς ἐδημιουργήθησαν, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκ χοός. φησὶ γὰρ ἐν ἑτέροις τόποις, ὅτι εἰσὶ μεγάλοι τῇ διαστάσει ὡς ἐν τοῖς ἑπομένοις εἰρήσεται. περὶ δὲ τῆς παρθένου μαρίας, φησὶ διαῤῥήδην ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἀμρὰμ· ὁ δὲ ἀμρὰμ, πατὴρ ἦν τοῦ μωσέως καὶ ἀαρών. ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τοῦ μαριὲμ, ὁ ἑρμηνεύεται μαρία, διαῤῥήδην φησί,

φησὶ, ὡς ἡ τοῦ χριστοῦ μήτηρ μαρία, ἀδελφὴ ἦν ἀαρὼν· καὶ ὅτι μὲν μωϋσῆς καὶ ἀαρὼν ἔσχον τινὰ ἀδελφὴν λεγομένην μαρίαν, καὶ ὅτι οἱ τρεῖς οὗτοι ἦσαν υἱοὶ τοῦ ἀμράμ, δῆλον ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν παραλειπομένων. ἀλλὰ μεταξὺ ταύτης τε τῆς μαρίας, καὶ τῆς μακαρίας παρθένου τῆς μαρίας, τῆς μητρὸς ἰησοῦ χριστοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, χίλια πεντακόσια ἔτη ἐῤῥύησαν. καὶ ἡ μὲν πρώτη μαρία, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπέθανεν, ὅτε ὁ μωϋσῆς ἦγε διὰ τῆς ἐρήμου ἐπὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τοὺς υἱοὺς ἰσραὴλ. τότε δὲ, οὐδ' ἡ ῥώμη ἦν οἰκοδομημένη, ἡ μετὰ ταῦτα τεθεμελίωτο ἐπὶ τῶν χρόνων ἐζεκίου βασιλέως ἰούδα· ὃς γέγονε μετὰ ἑπτακόσια ἔτη καὶ πλείω. ὁ δὲ χριστὸς ἰησοῦς μετὰ ἐζεκίαν γέγονε τὸν βασιλέα, γεννηθεὶς ἐκ τῆς παρθένου μαρίας, ἐπὶ τῶν χρόνων βασιλέως ὀκταβιανοῦ, μετὰ ἑπτακόσια ἔτη καὶ πλείω ἀπὸ ἐζεκίου, ἐφ' οὗ χρόνου ἤδη εἶχον τὴν τοῦ κόσμου μοναρχίαν οἱ ῥωμαῖοι, καὶ ἀπέστειλαν βασιλεῖς εἰς τὴν ἰουδαίαν. ὅθεν καὶ ἐμαρτύρησαν οἱ ἰουδαῖοι, μὴ ἔχειν βασιλέα, εἰ μὴ καίσαρα. καὶ σημειῶσαι, ὅτι καθὼς φησὶν αὐγουστῖνος ἐν τῷ ιη βιβλίῳ περὶ τῆς πόλεως τοῦ θεοῦ, ἡ μὲν ῥώμη ᾠκοδόμητο ἐπὶ τῶν χρόνων ἄχαζ, ἢ κατά τινας ἄλλους τοῦ ἐζεκίου. τότε δὲ ἦν χρόνος τοῦ ἰσραὴλ ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, ὁ τῶν ἑπτακοσίων δεκαοκτώ. ἐξ ὧν, εἰκοσιεπτὰ μὲν ἀνήκουσι τῷ ἰησοῦ τοῦ ναυῆ. τῷ δὲ χρόνῳ τῶν κριτῶν, ἔτη τριακόσια εἰκοσιεννέα· ἐξ οὗ δὲ ἤρξαντο βασιλεῖς εἶναι αὐτόθι τριακόσια ἑξηκονταδύο ἔτη. ἀφ' οὗ δὲ οἱ τῆς πόλεως θεμέλιοι κατεβλήθησαν μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ χριστοῦ, ἑπτακόσια πεντηκονταδύο ἔτη, ὥσπερ φησὶν ὁ διάκονος παῦλος ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς ἱστορίαις. συνεχώρησε εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὕτω περιφανῶς ψευδῶς ἁλῶναι τὸν μαχόμετ, ὥστε πάντα ἄνθρωπον ῥᾳδίως τὴν ἀπάτην φωράσαι. περὶ δὲ τοῦ χριστοῦ φησὶν ὁ αὐτὸς, ὡς ἐκεῖνος οὔτε θεός ἐστιν, οὔτε θεοῦ υἱός. καὶ ὡς αὐτὸς ὁ χριστὸς περὶ ἑαυτοῦ τοῦτο οὐκ ἔφησεν, ἀλλὰ μεθ' ὑποστολίας περὶ τούτου ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ θεοῦ παρῃτεῖτο, ὡς μηδέποτε τῷ κόσμῳ τοῦτο εἰρηκώς. τοῦτο γὰρ φανερῶς ἐστὶ ψεῦδος. γέγραπται γὰρ διαῤῥήδην ἐν τῷ τοῦ ἰωάννου

dicitur, quod Maria mater Christi soror fuit Aaron. Et quod Moyses & Aaron habuerunt quandam sororem quæ Maria appellabatur, & quod hi tres erant filij Abraam, quod manifestum est in sexto Paralipomenon. Sed inter hanc Mariam & beatam uirginem Mariam matrem Iesu Christi filij Dei, mille quingenti anni intercessere. Et prima quidẽ Maria in eremo mortua est, quando Moyses duxit per eremum filios Israël ad terram promissionis. Tunc autem neq; Roma ædificata erat, sed post hæc fundata fuit in temporibus Ezechiæ regis Iudæ, qui fuit post septingẽtos et plures annos. Iesus autem Christus post Ezechiam regem natus est ex uirgine Maria, genitus in temporibus Octauiani imperatoris, post septingentos & plures annos ab Ezechia, quo tempore iam Romani mundi monarchiam tenebant, & miserunt reges in Iudæã. Vnde & Iudęi testati sunt, se nõ habere regem, nisi Cæsarem. Et nota quod sicut dicit Augustinus, Roma fundata est in tẽporibus Achaz, uel secundum quosdam alios, Ezechiæ. Et tũc habitabat populus Israël in terra promissionis, quod fuit septuaginta quinq; annis: quorũ uiginti septe peruenerunt quidem ad Iesum Naue. Tempore autẽ Iudicum, anni trecenti uigintinouem, ex quo incœperunt esse reges illic trecentis sexaginta duobus annis. A quo autem urbis fundamenta iacta sunt usque ad natiuitatem Christi, septingẽti quinquaginta duo anni interfuere, sicut dicit diaconus Paulus in Romanis historijs. Permisit igitur spiritussanctus, Mahometum sic manifestum mendacium capere, ut quilibet homo facile deceptionem animaduerteret. De Christo dicit idem, quod ille neque est Deus, neque filius Dei: & quod ipse Christus de seipso hoc non dixit, sed quod apud Deum se humiliter excusauit, nunquam mundo hoc dixit. Hoc autem manifeste est mendacium. Scriptum enim est in euangelio

Num.20.

Ioh.9.

XVIII. *lib. de Ci. Dei.*

9. *De Christo.*

Ioannis, quod ipse dixit seipsum filium esse Dei. & tunc Iudæi uoluerunt eum quasi lapidare propter blasphemiam. Dixit autem et seipsum æqualem esse Deo, & principium, quod soli Deo maxime est proprium, dixitque: Si uerbis meis non uultis credere, credatis operibus.

Christus Dei filius, Deus, principium, &c.

Antè autem demonstratum est in tertio capitulo, quod impossibile est quod Saraceni dicunt, corruptum esse euangelium, & quod euãgelium quod est apud nos, & uetus testamentum, debent suscipere. Sed & ipse Mahometus in capitulo Elacaph, quærit demonstrari ei auctoritatem libri qui scriptus est ante Alcoranum. Posthęc dicit de Christo: quod ipse neque crucifixus est, neque mortuus, sed Deus in fine mundi faciet hunc mori: & alia infinita mendacia, quorum contraria in euangelijs & alijs scripturis continentur, quæ longum esset enarrare.

X

De Deo.

De Deo autem simpliciter asserit, quod nullo modo possibile est eum habere filiũ, quoniam uxorem non habet. & hoc cõtinuè repetit, dicens pro alia quadam forti argumentatione. Hæc autem argumentatio similis est, sicut si quis dicat, Deum non esse substantiam, quoniam non habet accidens, uel non uiuere, quoniam nõ comedit, uel respirat. Fatua est talis phantasia, & hominis carentis intellectu & ratione.

Quomodo filius ex patre.

Christiani enim nõ tanquam ex muliere dant filium Deo, sed sicut ex igne caliditatem, ex sole aũt splendorem, & uerbũ ab eo qui loquitur. quæ omnia uere dicuntur gigni, & si non ex muliere. filius enim Dei splendor est, & uerbum sempiterni patris, coæternum & consubstantiale, & in eadem æqualitate.

Heb. 1.

Sicut autem caliditas & splendor non separantur ab igne, ignis tamen aliquando à splendore nobiscum sine caliditate communicatur, sicut in luce lampadis: aliquando autem caliditas absque splendore est, sicut in accenso ferro. Sic & filius Dei potuit incarnari, & absque quo incarnatus esset pa-

ter

ἰωάννου εὐαγγελίῳ, ὅτι αὐτὸς εἶπεν αὐτὸν υἱὸν εἶναι θεοῦ. καὶ τότε οἱ ἰουδαῖοι ἐθέλησαν αὐτὸν λιθοβολῆσαι, ὡς περὶ βλασφημίας. ἔφησε δὲ ἑαυτὸν καὶ ἴσον εἶναι τῷ θεῷ, καὶ ἀρχήν, ὃ μάλιστα θεῷ μόνῳ ἐστὶν οἰκεῖον. καὶ εἶπεν, εἰ τοῖς λόγοις μου μὴ θέλετε πιστεύειν, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε. προαποδείκνυται δὲ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ ὡς ἀδύνατον λέγειν τοὺς σαρρακηνοὺς ἐφθαρμένον εἶναι τὸ εὐαγγέλιον· καὶ ὅτι τὸ παρ' ἡμῖν εὐαγγέλιον καὶ τὴν παλαιὰν διαθήκην ὀφείλουσι δέχεσθαι. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ μαχούμετ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλακὰφ ζητεῖ δειχθῆναι αὐτῷ τὸ ῥητὸν τοῦ βιβλίου ὃ γέγραπται πρὸ τοῦ ἀλκοράνου. μετὰ ταῦτα φησὶ περὶ τοῦ χριστοῦ, ὡς αὐτὸς οὔτε ἐσταύρωται, οὔτε ἀπέθανεν, ἀλλ' ὁ θεὸς πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ποιήσει τοῦτον ἀποθανεῖν· καὶ ἄλλα ἄπειρα ψεύδη, ὧν τἀναντία ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, καὶ ταῖς ἄλλαις γραφαῖς περιέχονται· ἃ μακρὸν ἂν εἴη καταλέγειν. περὶ δὲ τοῦ θεοῦ ἁπλῶς διισχυρίζεται, ὡς οὐδένα τρόπον δυνατὸν αὐτὸν ἔχειν υἱόν, ὅτι μὴ δὲ γυναῖκα ἔχει. καὶ τοῦτο συνεχῶς ἐπανακυκλοῖ, ὡς ἀντὶ ἄλλου τινὸς ἐπιχειρήματος ἰσχυροῦ. τοῦτο δὲ τὸ ἐπιχείρημα, ὅμοιον ὥσπερ εἴποι, τὸν θεὸν μὴ εἶναι οὐσίαν, ὅτι μὴ ἔχει συμβεβηκός. ἢ μὴ ζῆν, ὅτι μὴ ἐσθίει ἢ ἀναπνεῖ. ἀνόητος ἡ τοιαύτη φαντασία, καὶ ἀνθρώπου ἐστερημένου λογισμοῦ καὶ νοῦ. οἱ γὰρ χριστιανοί, οὐχ ὡς ἐκ γυναικὸς διδόασιν υἱὸν τῷ θεῷ, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ μὲν τοῦ πυρὸς τὴν θέρμην, ἐξ ἡλίου δὲ τὸ ἀπαύγασμα, καὶ τὸν λόγον ἀπὸ τοῦ λέγοντος, ἃ πάντα ἀληθῶς λέγονται γεννᾶσθαι εἰ καὶ μὴ ἐκ γυναικός. ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀπαύγασμά ἐστι καὶ λόγος τοῦ ἀϊδίου πατρός, συναΐδιος καὶ ὁμοούσιος, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἰσότητι. ὥσπερ δὲ ἡ θέρμη καὶ τὸ ἀπαύγασμα οὐ χωρίζονται τοῦ πυρός, τὸ πῦρ μέν ποτε τοῦ ἀπαυγάσματος ἡμῖν ἄνευ τῆς θέρμης κοινωνεῖ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ τῆς λαμπάδος φωτός· ἐνίοτε δὲ τῆς θέρμης ἄνευ τοῦ ἀπαυγάσματος, ὥσπερ ἐν τῷ πεπυρωμένῳ σιδήρῳ· οὕτω καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἠδύνατο σαρκωθῆναι, καὶ ἄνευ τοῦ τὸν πα-

τέρ

τρὸς, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σαρκωθῆναι, εἰ καὶ ἀδιαίρετά εἰσι τὰ ἔργα τῆς τριάδος. οὕτω πάλιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, τὸ τοῦ πατρὸς ἀπαύγασμα, ἠδύνατο ἐν αἰσθητῷ βιβλίῳ γραφῆναι, ὥστε ὑπ᾽ ἀνθρώπων ἀναγινώσκεσθαι, καὶ αἰσθητῶς τὰ ἔργα αὐτοῦ ὁρᾶσθαι, καὶ εἶναι σαρκὶ ἡνωμένον. καὶ τὸ μὲν βιβλίον τὸ γεγραμμένον, τουτέστιν ἡ σὰρξ, ἠδύνατο διαρρήσεσθαι. ὁ δὲ τοῦ κυρίου λόγος, μένει εἰς τὸν αἰῶνα· ὥσπερ καὶ τὸ τοῦ βασιλέως πρόσταγμα, τοῦ τὸν λόγον αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπ᾽ αὐτὸν γῆν ἐν βιβλίῳ πέμποντος, αὐτὸς μὲν οὐκ ἂν καυθείη, τὸ δὲ βιβλίον δύναται καίεσθαι. φασὶ τοίνυν οἱ χριστιανοὶ, τὸν χριστὸν λόγον ὄντα θεοῦ, υἱὸν εἶναι θεοῦ. τοῦτ᾽ αὐτὸ δὲ καὶ ὁ μαχούμετ περὶ αὐτοῦ ἔφησεν, εἰ καὶ μήτε ἐπιστάμενος, μήτε νοῶν. φησὶ γὰρ ἐν τῷ ἀλκοράνῳ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ, ὃ ἑρμηνεύεται γυναῖκες, ὅτι ὁ χριστὸς ἰησοῦς υἱὸς τῆς μαρίας, λόγος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ πνεῦμα ἐστὶ θεοῦ. διατί τοίνυν οὐκ ἔλεγεν ὁ μαχούμετ, ὅτι ἀδύνατον τὸν θεὸν ἔχειν λόγον ἢ πνεῦμα, ἐπεὶ μὴ δὲ γυναῖκα ἔχει. ζητητέον τοίνυν παρὰ τῶν σαρρακηνῶν, ὥς τε ζητῆσαι αὐτοὺς παρὰ τοῦ μωάμεθ, ὅταν λέγει τὸν χριστὸν λόγον εἶναι τοῦ θεοῦ, καὶ πνεῦμα ἐκ θεοῦ, πότερον περὶ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ λόγου φησὶ τοῦ προφορικοῦ, ἢ περὶ τοῦ οὐσιώδους, τουτέστι περὶ τοῦ κτιστοῦ, ἢ τοῦ ἀκτίστου. εἰ μὲν περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἤτοι τοῦ κτιστοῦ, οὕτως οὐ μόνον ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ ἐστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι καὶ τὰ πνεύματα τῶν ἄλλων προφητῶν, καὶ τῶν ἄλλων μακαρίων ἀνθρώπων. καὶ κατὰ τοῦτο οὐ μέγας τίς ἐστιν ἔπαινος τοῦτο περὶ τοῦ χριστοῦ, ὃν ὁ μαχούμετ ἰδίως καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους βούλεται συνιστάναι. ἀλλ᾽ οὐδὲ διὰ τὸν τοιοῦτον λόγον καὶ τὸ τοιοῦτον πνεῦμα, πληθυντικῶς ὁ θεὸς περὶ ἑαυτοῦ διελέγετο, ὥσπερ εἰσάγεται ἐν ὅλῳ τῷ ἀλκοράνῳ. εἰ δὲ λέγει περὶ τοῦ ἀκτίστου καὶ οὐσιώδους λόγου τοῦ θεοῦ καὶ πνεύματος, οὕτω συμβαίνουσιν ἡμῖν ἐπί τε τῆς σαρκώσεως καὶ τοῦ τῆς τριάδος μυστηρίου. ἔτι φησὶν ὁ μαχούμετ περὶ τοῦ θεοῦ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμουμηνίμ, ὅτι εἰ ὁ θεὸς εἶχεν υἱὸν, ἐν κινδύνῳ ἂν ἦν ὅλος ὁ κόσμος. ἦν γὰρ ἂν ἐν αὐτοῖς σχίσμα. αὕτη δὲ ἡ ὑπόθεσις, λίαν ἐστὶ ψευδής. ὑποτίθησι γοῦν, μὴ οἷόν τε εἶναι τὸν θεὸν ἔχειν υἱὸν, εἰ μὴ πονηρὸν καὶ αὐθάδη καὶ ἀνυπότακτον. ἡμεῖς δὲ φαμὲν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, λόγος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπιστήμη τοῦ πατρὸς,

δι

ter uel spiritussanctus, & si indiuisibilia sunt opera trinitatis. Sic rursus filius Dei & uerbum Dei patris, potuit in sensibili libro scribi, ut ab hominibus legeretur, & sensibiliter opera eius uiderentur, & esse carni unitus. Et liber quidē scriptus, potuit interrumpi, uerbum aūt Domini manet in æternum. Sicut & regis mandatum, qui mittit uerbū eius in libro ad terram quę sub eo est: ipsum aūt uerbum nunquam comburi potest, liber aūt comburi potest. Dicūt igitur Christiani, Christum, cū sit uerbū Dei, filiū esse Dei. Hoc idē & Mahometus de eo dixit, & si neq; sciebat, neq; intelligebat. Dicit enim in Alcorano in capitulo Elnesa, quod interpretatur mulieres, quod Christus Iesus filius Mariæ, uerbū est Dei, & spiritus est Dei. Quare igitur non dixit Mahometus, quod impossibile est Deū habere uerbum uel spiritum, quoniam uxorem nō habet? Quærendum igitur à Saracenis, ut quærant ipsi à Mahometo, quando dicit Christum uerbum esse Dei, & spiritū ex Deo, utrū de spiritu uel uerbo dicit, de accidētali quod profertur, uel de essentiali, id est creato. Sic nō solū uerbū & spiritus Dei est à Deo, sed & uerba & spiritus aliorū prophetarū, & aliorū hominū beatorū. Et secundū hoc nō magna quędā laus est hæc de Christo, quē Mahometus proprie & supra oēs homines uult cōstituere. Sed neq; propter talē rationē & talem spiritū pluraliter Deus de seipso loquitur, sicut inducunt in toto Alcorano. Si aūt dicit de increato & essentiali uerbo Dei et spiritu, sic utiq; nobiscū sentiūt tam de incarnatione, quàm de mysterio trinitatis. Itē dicit Mahometus de Deo in capitulo Elminim, Quod si Deus haberet filiū, in periculo iam totus mūdus esset. esset enim schisma inter eos. Hæc autem suppositio ualde falsa est. Supponit enim, non possibile esse Deum habere filium, nisi iniquum & audacem & inobediētem. Nos autem dicimus, quod filius Dei est uerbū Dei, & sciētia patris,

Verbum.

Psal. 118.

Mahomet Christum uerbum et spiritū esse Dei fatetur, non autem filium.

Dei filius uerbum ipsius.

per

per quam omnia operatur. Verbum autem comprehensum in mente, & artificis scientia, nunquam in homine separatur à concipiente intellectu. Nisi alicubi blasphemans Mahometus dicat, dissentire ad seipsum Deum, & contraria dicere suispsius intellectui & cogitationi. Idem Mahometus dicit in capitulo Elezat, quod Deus & angeli eius orant pro Mahometo & Saracenis.

Quod quidem est angelorum, est omittendum. Deus autem quando pro eis orat: Quem orat: Angelos, uel homines, uel seipsum: Sed hoc est mendacium, orat seipsum: & maxime secundum Mahometum, qui uerbi incarnationem negat, & neque personarum discretionem ponit in diuinis. Ponit autem & alia mendacia quædam, & impossibilia, sicut in capitulo Elasiar, dicitur quasi ex persona Dei: Si hoc miserimus Alcoranum super unum montem, uideres iam eum utique scissum à reuerentia & timore Dei. Et sicut in capitulo Elcaminar, quod interpretatur luna, dicit, quod luna contrita est: & multa alia, quæ longum esset enarrare. Vnde potest omnibus sapientibus manifestum esse, legem illam non esse à Deo, quæ tot & sic manifesta continet mendacia. Inueniuntur autem post hæc & alia quædam absona, quæ tanquam firma Saraceni affirmant, translata ex Alcorano in modum expositionis, continentur autem palàm in libro Mahometi de expositionibus: ex quibus cum multa sint, pauca hic commemorabo. Vnum est quod dicit, quod creatum fuit cœlum ex fumo, fumus autem ex exhalatione maris, mare autem ex quodam mõte qui Caph appellatur, & is circumit totum orbem terrarum, & sustinet cœlum. Dicitq; solem & lunam æqualis lucis & uirtutis fuisse, & nullam discretionẽ esse inter noctẽ et diem. Aliquando aũt accidit, quod dũ uolaret Gabriel, ala eius lunã tetigerit, quæ & sicut nunc uidemus, obscurata est. Itẽ dicit, &

Alia mendacia ex Alcorano.

Mahometi liber de Alcorani expositionibus. Is est qui inscribitur, De doctrina Machumet.

suem

δι᾽ ἧς πάντα ἐργάζεται. ὁ δὲ λόγος ὁ συ-
ληφθεὶς ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ ἡ τοῦ τεχνίτου
ἐπιστήμη, οὐδέποτε οὐδ᾽ ἐν τῷ ἀνθρώ-
πῳ διΐσανται τοῦ συλλαμβάνοντος νο-
εἰ μή που βλασφημῶν ὁ μαχούμετ, εἴ
διχονοεῖν πρὸς ἑαυτὸν τὸν θεὸν, καὶ ἀντι-
γειν τῷ ἑαυτοῦ νῷ καὶ νοήματι. Ἔτι ὁ μα-
χούμετ φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐ-
ζὰτ, ὅτι ὁ θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ εὔχ-
ται ὑπὲρ τοῦ μωάμεθ καὶ τῶν ἄλλων σ- 10
ρακηνῶν. τὸ μὲν οὖν τῶν ἀγγέλων, παρ-
τέον. ὁ δὲ θεὸς ὅτε ὑπὲρ αὐτῶν εὔχεται, τ-
νι εὔχεται; τοῖς ἀγγέλοις, ἢ τοῖς ἀνθρώπο,
ἢ ἑαυτῷ; ἀλλὰ τοῦτ᾽ ἐστὶ ψεῦδος, τὸ
χεσθαι ἑαυτῷ· καὶ μάλιστα κατὰ τὸν μαχ-
μετ, ὃς καὶ τὴν τοῦ λόγου σάρκωσιν ἀρ-
ται, καὶ οὐδὲ διάκρισιν προσώπων τίθη
ἐν τοῖς θείοις. τίθησι δὲ καὶ ἄλλα ἄττα ψ-
δῆ καὶ ἀδύνατα, ὥσπερ ἐν τῷ κεφαλαί
τῷ ἐλαστὰρ λέγεται, ὥσπερ ἐκ προσώπ 20
τοῦ θεοῦ, εἰ ἐπέμψαμεν τοῦτο τὸ ἀλκοράν
εἰς ἓν τῶν ὀρῶν, εἶδεν ἂν αὐτὸ σχισθὲν ἀ
τῆς εὐλαβείας καὶ τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ. κ
ὥσπερ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλκαμὰρ, ὃ
μηνεύεται σελήνη, φησὶν, ὅτι ἡ σελήνη σ-
νετρίβη. καὶ πολλὰ ἄλλα, ἃ μακρὸν ἂν εἴη
παριθμεῖν. ὅθεν δύναται πᾶσι σοφοῖς γ-
σθαι καταφανὲς, τὸν νόμον ἐκεῖνον μὴ εἶναι π-
ρὰ θεοῦ, τοσαῦτα καὶ οὕτω δῆλα περιέχ-
τα ψεύδη. εὑρίσκονται δὲ μετὰ ταῦτα 30
καί τινα ἄλλα ἀπᾴδοντα, ἅπερ ὡς βέβαι
διϊσχυρίζονται οἱ σαῤῥακηνοί, μεταφερόμε
ἐκ τοῦ ἀλκοράνου ἐξηγήσεως τρόπῳ· περιέχ-
ται δὲ διαῤῥήδην, ἐν τῷ περὶ διηγήσεων
μωάμεθ βιβλίῳ. ἐξ ὧν πολλῶν ὄντων, ὀλίγ
ἐνταῦθα μνημονεύσω. ἓν ἐστὶν ὃ φησιν, ὅτι
κτιστὸς οὐρανὸς, γέγονεν ἐκ καπνοῦ· ὁ δὲ κα-
νὸς, ἐκ τῆς ἀναθυμιάσεως τῆς θαλάσσ
ἡ δὲ θάλασσα, ἐκ τινος ὄρους κὺφ καλ-
μένου, ὃ περιζώννυσιν ὅλην τὴν οἰκου- 40
νην, καὶ ἀνέχει τὸν οὐρανόν. φησὶ δὲ καὶ τ
ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, ἴσου φωτὸς καὶ δ-
νάμεως γενέσθαι, καὶ μηδὲ μίαν διακρί
εἶναι μεταξὺ νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ποτὲ
πετομένου τοῦ γαβριὴλ, συνέβη τὸ πτερ
αὐτοῦ ἅψασθαι τῆς σελήνης, ἣ καὶ ὥσπ
ὁρῶμεν νῦν ἐσκοτίσθη. Ἔτι φησὶ, τὸν μ

σι

σῦν τὸν ἄγριον ἐκ τῆς κόπρου τοῦ ἐλέφαντος γεννηθῆναι, τὸν δὲ μῦν ἐκ τῆς κόπρου τοῦ χοίρου, τὸν δὲ γαλῆν ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ λέοντος. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἐξηγεῖται. ὄντος γὰρ τοῦ νῶε ἐν τῇ κιβωτῷ μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν ζώων, ὅτε πρὸς ἀπόπατον ἐχώρουν, ἐκλίνετο ἡ κιβωτὸς· καὶ μάλιστα, ὅτε ὁ ἐλέφας ἀπίει. καὶ διὰ τὸ λίαν φοβεῖσθαι, ἠρώτησεν ὁ νῶε τὸν θεόν. ὃς ἔφη, ἄπελθε, καὶ προσκύνησον τὸν πρωκτὸν αὐτοῦ πρὸς τῇ ὀπῇ, ἐξ ἧς πρόεισιν ἡ κόπρος. οὗ γενομένου, ἅμα τὸ ἐξίει ἡ κόπρος, καὶ σὺν αὐτῇ χοῖρος μέγιστος λίαν. οὕτω ῥύγχει τὰς κόπρους (ὡς εἰώθει) ὀρύσσοντος, ὁ μῦς ἐγεννήθη. καὶ ἤρξατο κατεσθίειν τὰς σανίδας τῆς κιβωτοῦ. καὶ τότε μάλιστα ἐφοβήθησαν. καὶ ἐπερωτήσας ὁ νῶε τὸν κύριον, ἐπάταξε τὸν λέοντα ἐν τῷ μετώπῳ. καὶ ἐξῆλθε γαλῆ, διὰ τῶν μυκτήρων αὐτοῦ. καὶ ταύτην εἶναι φησὶ τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν τὰ τοῦ χοίρου κρέα ἀκάθαρτα εἶναι φασί. φησὶ δὲ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, ὅτι ὁ θεὸς πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ἀποκτενεῖ πᾶσαν κτίσιν, καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, καὶ οὐδὲν ὑπολειφθήσεται ζῶν, πλὴν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ θανάτου· ὃς ἐστὶν ἄγγελός τις λεγόμενος ἀδριήλ. καὶ τότε ἐντελεῖται κύριος τῷ ἀδριήλ, ἀποκτεῖναι ἑαυτόν. οὗ γενομένου, φωνήσει κυρίως φωνῇ μεγάλῃ, καὶ ἐρεῖ· ποῦ εἰσὶν οἱ σατράπαι τοῦ κόσμου, καὶ οἱ ἄρχοντες; καὶ μετὰ ταῦτα ἀναστήσεται πάντα. αὐτός τε πάλιν ὁ μαχούμετ, ἐποίησε βιβλίον, ὅπου ἔγραψε δώδεκα χιλιάδας λόγων θαυμαστῶν. θαυμαζόντων δὲ καὶ ζητούντων, εἰ πάντα ἐκεῖνα ἀληθῆ εἶεν, ἀπεκρίνατο· μόνα τὰ τρισχίλια ἀλήθειαν ἔχειν, τὰ δ᾽ ἄλλα ψευδῆ εἶναι. ὅταν τοίνυν ἐν τῷ προειρημένῳ βιβλίῳ ψευδές τι καταλαμβάνηται, φασὶν οἱ σαρρακηνοί, καὶ τοῦτο τὸν μαχούμετ εἰπεῖν, μὴ πάντα εἶναι ἀληθῆ, εἶναι δὲ καὶ τοῦτο ἐξ ἐκείνων. τὸ δ᾽ ὑπόλοιπον, ὅλον ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἰσχύϊ ἀεὶ διαμένειν. τοῦτο πιστεύω τοὺς σαρρακηνοὺς ποιεῖν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀλκοράνου. εἰ γὰρ καὶ πολλὰ ψευδῆ καταλαμβάνονται ἐν αὐτῷ, ὅμως διά τινα περιεχόμενα ἐν αὐτῷ ἀληθῆ, ὥσπερ θεοῦ λόγος τιμᾶται

ſuem agreſtem ex ſtercore elephantis natum eſſe, murem autem ex ſtercore porci, cattum autem ex fronte leonis. Hoc autem iſto modo exponitur. Cum enim Noë eſſet in arca cum filijs & animalibus, quando ad latrinam ſeceſſerunt, inclinata eſt arca, & maxime quando elephas aderat. Et propterea quod ualde timuit, conſuluit Noë Deum. Qui dixit: Recede, & adora podicem eius ad foramen, ex quo prouenit ſtercus. Quo facto ſimul exiuit ſtercus, & cum eo porcus ualde magnus, cuius roſtro ſtercora (ſicut conſueuit) effodiente, mus natus eſt, & incœpit rodere tabulas arcæ. Et tunc maxime timuerunt. Et interrogans Noë Dominum, percuſſit leonem in fronte. Et exiuit † muſtela per nares eius. Et hanc dicunt eſſe cauſam, propter quam carnes porci non licitas eſſe dicunt. Dicit autem rurſus in eodem capitulo, quod Deus in fine mundi interimet omnem creaturam, & angelos, & archangelos, & nihil relinquet uiuens præter Deum, & Mortem: quæ eſt angelus quidam, qui dicitur Adriel. Tunc mandabit dominus Adrieli, ut interimat ſeipſum. Quo facto, clamabit Dominus uoce magna, & dicet, Vbi ſunt ſatrapæ mundi & principes? Et poſt hæc reſurgent omnia. Ipſe que rurſus Mahometus fecit librum, in quo ſcripſit duodecim milia uerborum mirabilium. Mirantibus autem & quærentibus quibuſdam, ſi omnia illa uera ſunt: Reſpondit, Sola tria milia ueritatem habere, alia autem falſa eſſe. Quando igitur in prædicto libro falſum quoddam deprænditur, dicunt Saraceni, & hoc Mahometum dixiſſe, non tamen omnia eſſe uera, & hoc ex illis eſſe. reliquum autem totum in ſuo robore permanere. Credo etiam idem facere Saracenos in Alcorano. Etſi enim multa mendacia deprænduntur in eo, tamen propter quædam, quæ in ipſo continentur, uera, ſicut Dei uerbum, in pre-

Porcus & mus è ſtercore.

cattus. ita enim habet liber de Doct. Machumeti.

Mors, Adriel.

Duodecim milium uerborum mirab. liber.

in precio habetur apud eos. Dictum est autem nobis superius, quod sicut dicit Augustinus: Si unum solum uerbum falsum in euangelio inueniretur, iustum esset, quod totum euangelium friuolum et uanum existimaretur et fabulosum. Ego autem firmiter sensi, quod Saracenorum maxime sapientes, & qui literarum peritiam habent, uerbis Alcorani nullam adhibent fidem, sed fictionem doctrinæ eius auertunt. Signum autē huius, quod cum alijs sapientibus hi publice disputare recusant, sicut ego per experientiam ipsam cognoui. Et ipsum Alcoranum in medium afferri nolunt. uehementissime enim tristantur, cum ab alijs legitur, & nequaquam uolūt in alias linguas ipsum transferri. Scimus autem, quod purum aurum neque aquam timet, neque ignem, neque indicē. Et propter hoc Christiani ueritati Dei confidentes, quæ fortissima est, & manet in æternum, libenter de Euangelio cum alijs nationibus disputant, & gaudent cum alijs nationibus disputare, & gaudent cum ab alijs nationibus legitur, desiderantq; ipsum omnibus publicari, & in alias linguas transferri, & non literis solum, sed etiam scripturis publicis Christi passionem ostēdunt, quod ab alijs gentibus ludibrium et ignominia uidetur.

Alcoranū ipsis etiam Saracenis suspectū, ideoq; publicari illud ægre sustinent.

Psal. 116.

QVOD VIOLENTA SIT LEX *Saracenorum. Cap. X.*

Decimo debemus cōsiderare, quod Alcoranum non est lex Dei, uiolenta enim est. Et ut breuiter dicam, lex hæc proprie dici potest lex cædis & mortis, non solum quod ad ęternam mortem nos mittit, sed quod corporali cæde homines cogit credere his quæ ab eo ipso dicuntur. Et in ipso Alcorano in capitulo Emparaca, quod interpretatur uacca, dicitur, quod in lege Dei nō est compulsio, & quod iam definitum est ęquum ab iniquo. Quæ enim est maior compulsio, quod

Alcorā lex mortis.

τιμᾶται παρ' αὐτοῖς. εἴρηται δὲ ἡμῖν ἀνωτέρω, ὅτι καθὼς φησὶν αὐγουστῖνος, εἰ μ[…] νον εἷς λόγος ψευδὴς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ει[…] εἴσηκε, ἦν ἂν δικαία αἰτία τοῦ τὸ εὐαγγ[…] λιον ὅλον μάταιον λογίζεσθαι καὶ μυθώδ[…] ἐγὼ δὲ βεβαίως ᾐσθόμην, ὅτι τῶν σαῤῥακ[…] νῶν οἱ μάλιστα σοφοὶ καὶ γραμμάτων ἔχο[…] τες πεῖραν, οὐ πιστεύουσι τοῖς τοῦ ἀλκορ[…] νου λόγοις, ἀλλὰ τὸ πλάσμα τῆς διδασκ[…] λίας αὐτοῖς ἀποκεκαλυμμένον ἐστί. σημεῖ[…] δὲ τὸ, τοῖς ἄλλοις σοφοῖς αὐτοὺς δημοσίᾳ δ[…] λέγεσθαι, παραιτεῖσθαι· ὥσπερ ἐγὼ δι[…] τῆς πείρας ἔγνων αὐτῆς. καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἀ[…] κοράνον οὐ βούλονται δημοσιεύεσθαι· σφ[…] δρότατα γὰρ ἄχθονται, ὑπ' ἄλλων ἀναγ[…] νωσκομένου. καὶ οὐδαμῶς ἐθέλουσιν εἰς ἄ[…] λα γράμματα καὶ διαλέκτους αὐτὸ μεταφ[…] ρεσθαι. ἴσμεν δὲ, ὅτι τὸ καθαρὸν χρυσίο[…] οὔτε δέδοικεν οὔτε τὸ πῦρ. καὶ διὰ τ[…] οἱ χριστιανοὶ, τῇ τοῦ θεοῦ ἀληθείᾳ θαῤῥοῦντες, ἰσχυροτάτῃ τε οὔσῃ καὶ μενούσῃ ε[…] τὸν αἰῶνα, ἀσμένως περὶ τοῦ εὐαγγελίο[…] τοῖς ἄλλοις γένεσι διαλέγονται, καὶ χαίρο[…] ὑπ' ἄλλων ἀναγινωσκομένου. ἐπιθυμοῦσι[…] αὐτὸ πᾶσι δημοσιεύεσθαι, καὶ εἰς ἄλλας μ[…] ταφέρεσθαι διαλέκτους, καὶ οὐ γράμμασι[…] νον, ἀλλὰ καὶ γραφαῖς. δημοσίαις τὸ τ[…] χριστοῦ πάθος δεικνύουσιν, ὅπερ ὑπὸ τῶ[…] ἄλλων ἐθνῶν παιγνιῶδες, καὶ ἀτιμίαν[…] μίζεται.

ΟΤΙ ΤΟ ΑΛΚΟΡΑΝΟΝ οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ.

Δέκατον ὀφείλομεν σκοπεῖν, ὅτι [τ]ὸ ἀλκοράνον οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ· βίαι[…] γάρ ἐστι. καὶ συντόμως εἰπεῖν, ὁ νόμος οὗ[…] τος κυρίως ἂν λέγοιτο νόμος σφαγῆς κα[…] θανάτου, οὐ μόνον ὅτι αἰωνίῳ παραπέμπ[…] θανάτῳ, ἀλλ' ὅτι σφαγῇ σωματικῇ καὶ θ[…] νάτῳ τοὺς ἀνθρώπους βιάζεται, πιστεύειν τ[…] ἐν αὐτῷ λεγομένοις. καίτοι γε ἐν αὐτῷ τῷ ἀλκοράνῳ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμπακαρά, ὃ ἑρμηνεύεται βοῦς, λέγεται, ὡς ἐν τῷ νόμ[…] τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστι βία, καὶ ὅτι τὸ ἴσον ἐξ ἀρχῆ[…] ἤδη διώρισται, οὐκ ἔστι δὲ μείζων ἀνάγκη τῆ[…]

δι[…]

διὰ τῆς σφαγῆς. ὁ ἄρα διὰ ταύτης τοὺς ἀνθρώπους ἀναγκάζων νόμος, οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ. αὐτοὶ δὲ οἱ σαῤῥακηνοί, καλοῦσιν αὐτὸν παρωνύμως, τὴν ἐλεσαλὲμ, ὃ ἑρμηνεύεται σωτηρίας νόμος, καὶ νόμος θεοῦ, κυρίως ὀφείλων λέγεσθαι, καθὼς εἴρηται νόμος κατακρίσεως καὶ θανάτου. καὶ αὕτη ἡ ὁδὸς οἰκεία γέγονε τοιούτῳ νόμῳ καὶ νομοθέτῃ, ὥστε τῷ τοῦ σωματικοῦ θανάτου φόβῳ συγκατατίθεσθαι, τῷ τοῦ αἰωνίου θανάτου νόμῳ· ὥσπερ τὸ ἀνάπαλιν οἱ χριστιανοὶ τοῦ σωματικοῦ θανάτου καταφρονοῦντες, τυγχάνουσι τῆς αἰωνίου ζωῆς. ἰδὼν τοίνυν ὁ μωάμεθ, μᾶλλον δὲ ὁ τροφεὺς αὐτοῦ διάβολος, τὸν νόμον τοῦτον τοῦ θείου νόμου παντελῶς διϊστάμενον τοῦ τε ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ καινῇ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὸν διαφωνοῦντα, καὶ ἄνευ παντὸς καὶ λόγου καὶ θαύματος, καὶ φανερὰ περιέχοντα ψεύδη, καὶ πολλοὺς ὑπολαβὼν διὰ ταῦτα ἔσεσθαι τοὺς ἀντεροῦντας αὐτῷ, δέδωκεν αὐτῷ τῷ μωάμεθ ὄργανον οἰκεῖον, τουτέστι ξίφος πρὸς τὸ φονεύειν. καὶ αὐτὸς δέδωκεν ἐντολὴν ἐν τῷ νόμῳ, φονεύεσθαι πάντας τοὺς ἐναντιουμένους, καὶ μὴ πιστεύοντας. καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐν ἑνὶ κεφαλαίῳ μόνον λέγεται, ἀλλὰ δι' ὅλου τοῦ βιβλίου, ὥσπερ τις ἐντολὴ καθόλου, ἀποκτείνετε ἀποκτείνετε. αὕτη ἡ ὁδὸς φανερῶς ἐναντία ἐστὶ τῷ χριστῷ, ὃς ἐντέλλεται καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν, καὶ ὑπὲρ τῶν διωκόντων εὔχεσθαι, καὶ τοὺς βλάπτοντας εὐεργετεῖν. ἀλλ' ὁ μωάμεθ τοῦ ἀντιχρίστου πρόδρομος ὤν, ὁδὸν προητοίμασεν ἐν τῷ κόσμῳ τῷ τῆς ἀπωλείας υἱῷ· ἥ τις ὁδὸς πόσον ἐστὶν ἄλογος, δῆλον γέγονεν ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ. καὶ γὰρ καθώς φησιν αὐγουστῖνος, ἄλλα μὲν ἄν τις δυνηθείη καὶ μὴ βουλόμενος, πιστεύειν δὲ οὐδαμῶς πλὴν θέλων. ἐρεῖ τοίνυν ὁ βιασθεὶς· τῷ μὲν στόματι πιστεύω, οὐδαμῶς δὲ τῇ καρδίᾳ πιστεύσει. αὐτοῦ τοῦ κυρίου μάλιστα τὴν καρδίαν παρὰ τοῦ ἀνθρώπου ζητοῦντος, κατὰ τό· υἱέ, παράσχε μοι τὴν καρδίαν σου. παρῄχθη δὲ τῷ μωάμεθ, καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ σαῤῥακηνὸς ἐσόμενος, καὶ εἶπε· τί δὲ ἔσται ἐμοὶ μὴ τοῦτο ποιήσαντι, υἱὲ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ; ᾧ δὴ ὁ μωάμεθ ἀπεκρίνατο· ἀποκτενῶ σε ὦ θεῖε. ὁ δὲ εἶπεν, ἀδύνατον εἶναί τι ἄλλο; οὐδὲν ἕτερον ἔφη. καὶ εἶπεν ὁ θεῖος, ἀκολουθήσω σοι εἰς ὅπερ

quàm cædes? Lex igitur quæ per hāc homines compellit, non est lex Dei. Ipsi autem Saraceni uocant eam denominatiue Elesalem, quod interpretatur lex salutis Dei, quæ proprie debet dici (sicut dictum est) lex cædis & mortis. Et hæc uia commoda fuit tali legi & legislatori, ut timore mortis corporalis, consentiant legi mortis æternæ: sicut econuerso Christiani corporalem mortem contemnentes, uitam æternam consequuntur. Vt uidit igitur Mahometus, potius autem alumnus eius diabolus, legem hanc à diuina lege omnino differre, & ab ea quæ in ueteri & nouo testamento, & ad seipsam dissentire, & absq; omni ratione & miraculo manifesta mendacia continere, & cum existimaret multos propter hæc fore qui ei contradicerent, dedit ipsi Mahometo instrumentum proprium, id est ensem ad interimendum. & ipse dedit mandatum in lege, ut interimerentur quicunque huic legi aduersarentur, & non crederent. Et propter hoc non in uno capitulo solum dicitur, sed per totum librum, sicut mandatum quoddam uniuersale: Interimite, interimite. Hæc uia manifeste contraria est Christo, qui mandat & inimicos amare, & pro persequentibus orare, & eis qui nos offendunt benefacere. Sed Mahometus Antichristi præcursor existens, uiam præparauit in mundo filio perditionis. Quæ uia quantum est irrationabilis, manifestū fuit in octauo capitulo. Etenim sicut dicit Augustinus: Cæterum potest homo inuitus credere, potest etiā cōfiteri ore qui cogitur crede: corde aūt credere minime cogi potest, cū ipse Dominus maxime cor ab homine quærat. Iuxta illud: Fili, præbe mihi cor tuum. Deductus autem fuit Mahometo & auunculus eius dicens, Quid mihi, si hoc non fecero, fili fratris mei? Cui iam Mahometus respondit, Interimam te ô auūcule. Hic aūt dixit: Impossibile est esse quoddā aliud? Nihil aliud dixit. & dixit auunculus, Sequar te ad

Credere an quis inuitus possit.

Prouer. 23.

Violentia Mahometi.

quodcunq; uolueris, lingua tantum, sed non corde, timore ensis. Omar autem filius Catempadi coactus dixit: Domine, tu scis quod solo timore mortis fio Saracenus. Et filius autem Empiascaa timore ensis factus est Saracenus. Vnde misit et literas ad Mesce, quas mulier quædam ocultauit sub crinibus capitis, nuncians his qui sunt in urbe aduentum Mahometi, ut cauerent ipsi uim doctrinæ illius.

Saracenorum quatuor genera.

Notandum autem, quatuor esse partes eorum qui retinent errorem Mahometi. Prima, eorum qui ingressi sunt Saracenismum per ensem, ut dictum est: qui etiam nunc eorum ipsorum errorem cognoscentes, resipiscerent utique, nisi eum propter ensem timerent. 2 Alia particula eorum est, qui decepti sunt à diabolo, credentes uera esse, mendacia. 3 Tertia particula est eorum, qui nolunt discedere ab errore maiorum suorum, sed dicũt, detinere ea quæ eorum patres detinebant, à quibus maxime discedunt: qui pro idololatria, quam prius detinebant, Mahometi sectam tanquam minus malam sine dubio elegerunt. 4 Quarta pars eorum, qui propter remissionem uitæ, et mulierum multitudinem, & alia remissibilia, potius in his immundiciam quàm æternitatem futuri seculi amauerunt, & cum his concordes sunt, qui apud eos sapientiores appellantur. Et qui literarum peritiam habent, non credunt legem illorum esse ueram, uel bonam simpliciter: sed uehementia uoluptatum sedat iudicium rationis, prout dicit sapiens.

Christiani aliquot Saracenorũ imitatores.

Sicut & multi literarum experti apud Christianos, non seruant Euangelij legem, & si credant ueram esse & bonam, potius imitantur uiam Alcorani, quamuis credãt in ueritate illum errasse. Et huius rei signum in utrisq; est. transmutantur enim quidã Saraceni in Christianos, & Christiani quidã fiũt Saraceni. Christianus quidẽ nunquã in morte fieret Saracenus, sed in uita: Saracenus autem in morte potius fit Christianus, q̃ in uita.

Vterq;

ὅπερ ἂν θέλῃς, γλώσσῃ μόνον, ἀλλ' οὐ καρδίᾳ, διὰ δέει τοῦ ξίφους. ὁ δὲ ὀμὰρ ὁ υἱὸς τοῦ κατεμπααδῆ ἀναγκαζόμενος εἶπε, κύριε σὺ οἶδας ὅτι μόνῳ διὰ τοῦ θανάτου φόβῳ γίνομαι σαῤῥακηνός. καὶ ὁ υἱὸς δὲ τοῦ ἐμπιασκᾶ, διὰ φόβῳ τοῦ ξίφους γέγονε σαῤῥακηνός. ὅθεν ἔπεμψε καὶ γράμματα εἰς τὴν μεσκὴ, ἃ γυνή τις ἔκρυψεν ὑπὸ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, μηνύων τοῖς ἐν τῇ πόλει τὴν παρουσίαν τοῦ μωάμεθ, ὥστε φυλάξασθαι αὐτοὺς τὴν βίαν τῆς ἐκείνου διδασκαλίας. Ἰστέον δὲ, τέσσαρας εἶναι μοίρας τῶν κατεχόντων τὴν πλάνην τοῦ μωάμεθ. πρώτη μοῖρα, τῶν τὸν σαῤῥακηνισμὸν ὑπεισελθόντων διὰ τοῦ ξίφους, ὡς εἴρηται· οἳ καὶ νῦν τὴν ἑαυτῶν γινώσκοντες πλάνην, ἐξωμόσαντο ἂν αὐτὸν, εἰ μὴ τὸ ξίφος ἐδειλίων. ἄλλη μοῖρα ἐστὶ, τῶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἠπατημένων, πιστευόντων ἀληθῆ εἶναι τὰ ψευδῆ. τρίτη μοῖρα, τῶν μὴ βουλομένων ἀποστῆναι τῆς πλάνης τῶν προγόνων αὐτῶν, ἀλλὰ λεγόντων κρατεῖν ἃ κατεῖχον καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν· ὧν ἀπέστησαν μᾶλλον, οἱ ἀντὶ τῆς εἰδωλολατρείας, ἣ πρότερον κατεῖχον, τὴν τοῦ μωάμεθ αἵρεσιν, ὡς ἂν ἧττον πονηρὰν, ἀναμφιβόλως προείλοντο. τέταρτον μέρος ἐστὶ, τῶν διὰ τὸ ἄνετον τῆς ὁδοῦ, καὶ τὸ τῶν γυναικῶν πλῆθος, καὶ τὰ ἄλλα ἐνδόσιμα, μᾶλλον τὴν ἐν τούτοις ἀκαθαρσίαν τῆς ἀϊδιότητος τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἠγάπησαν. καὶ τούτοις τὰ σύμφρονα, οἱ παρὰ τοῖς σαῤῥακηνοῖς σοφώτεροι λεγόμενοι, καὶ γραμμάτων ἔμπειροι ὄντες. οὐ γὰρ πιστεύουσι τὸν νόμον ἐκείνων ἀληθῆ εἶναι, ἢ ἀγαθὸν ἁπλῶς· ἀλλ' ἡ σφοδρότης τῶν ἡδονῶν καταπαύει τὴν κρίσιν τοῦ λόγου, ὡς φησὶν ὁ σοφός. ὥσπερ καὶ πολλοὶ γραμμάτων ἔμπειροι παρὰ τοῖς χριστιανοῖς οὐ φυλάττουσι τὸν τοῦ εὐαγγελίου νόμον, καίτοι πιστεύοντες ἀληθῆ εἶναι καὶ ἀγαθόν· μᾶλλον δὲ τὴν ὁδὸν μιμοῦνται τοῦ ἀλκοράνου, καίτοι πιστεύοντες ἐπ' ἀληθείας ἐκεῖνον πεπλανῆσθαι. καὶ τούτου σημεῖον ἐν ἀμφοτέροις· μετατιθεμένων γὰρ τινῶν σαῤῥακηνῶν εἰς χριστιανοὺς, καὶ χριστιανῶν τινῶν γινομένων σαῤῥακηνῶν· ὁ μὲν χριστιανὸς οὐδέ ποτ' ἂν ἐν τῷ θανάτῳ γένοιτο σαῤῥακηνὸς, ἀλλ' ἐν τῇ ζωῇ. ὁ δὲ σαῤῥακηνὸς ἐν θανάτῳ μᾶλλον γίνεται χριστιανὸς, ἢ ἐν τῇ ζωῇ.

ἑκάτερος ἄρα χριστιανὸς αἱρεῖται μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ σαῤῥακηνὸς· εἰ μή που τῇ προειρημένῃ βίᾳ ἀφέλκοιτο. τρία δὲ εἰσὶ φανερώτατα τῆς βίας τοῦ προειρημένου νόμου, ἄνευ τοῦ προρηθέντος, ὅπερ ἦν τοσαυτάκις λέγειν καὶ προστάσσειν ἀποκτέννυσθαι. πρῶτον ἐστι, τὸ τὸν μαχούμετ ἐκείνοις εἰπεῖν ὧδε τοσοῦτον διαμένειν τὸν νόμον αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἂν αὐτοῖς διαμένῃ καὶ ἡ ἐν τοῖς ὅπλοις ἰσχὺς, καὶ ἡ πρόσκαιρος δυναστεία. ἀλλ' ὁμολογουμένως, καθὼς φησὶν ὁ χρυσόστομος, τοιαύτη τίς ἐστιν ἡ τῆς ἀληθείας φύσις, ὥστε καὶ παρὰ πολλῶν πολεμουμένη μᾶλλον ἰσχύειν· ὥσπερ καὶ τοὐναντίον τὸ ψεῦδος ὑπὸ πολλῶν βοηθούμενον, ἐν ἑαυτῷ ἀσθενεῖν· ἡ ἀλήθεια τοίνυν, οὐ δεῖται τῆς ἐκ τῆς προσκαίρου δυνάμεως βοηθείας· καὶ μάλιστα ἡ τοῦ κυρίου ἀλήθεια, ἥτις μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ὁ γὰρ τῶν χριστιανῶν νόμος, τοῦ τοῦ διωγμοῦ καιροῦ, τριακοσίοις δέκα ἔτεσι συνεχῶς διαρκέσαντος, μάλιστα ἐπέδωκε καὶ τῷ ἀριθμῷ τῶν πιστῶν, καὶ τῇ λαμπρότητι τῶν θαυμάτων. σημεῖον δὲ καὶ τοῦτο τῆς βίας, τοῦ παρ' ἐκείνοις νόμου. ὅταν γὰρ ὧδε τὴν διδασκαλίαν συνέρχονται, ὥστε τὸν νόμον αὐτοῖς διδαχθῆναι ὁ τῶν σαῤῥακηνῶν διδάσκαλος, ὁ τοῦ λόγου καθηγεμὼν, πρῶτον ἀπογυμνώσας τὸ ξίφος, γυμνὸν κατέχει τῇ χειρὶ ἐφ' ὅσον διδάσκει, ἢ τίθησι πρὸς κατάπληξιν ἐν ὑπερανεστηκότι τόπῳ τινί. οἱ χριστιανοὶ δὲ διδάσκοντες, οὐ ξίφος, ἀλλὰ σταυρὸν αἴρουσιν· οὐ βίας σημεῖα δεικνύντες, ἀλλ' ἡμερότητος, ὡς ἂν ἄνθρωποι πεμπόμενοι παρὰ τοῦ χριστοῦ ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. τρίτον δὲ σημεῖον τῶν φόνων καὶ τῆς βίας ἐστὶ, τὸ τοὺς ἀσυνείους ὑπὸ τῶν σαῤῥακηνῶν διατρέφεσθαι, φονεῖς ἐσομένους ἀνθρώπων. οἷς δι' οὓς ἐνεργοῦσι καὶ πάσχουσι φόνους, τὴν αἰώνιον ζωὴν ὑπισχνοῦνται. οὓς καὶ ἀποστέλλουσι πανταχοῦ, τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου δολίως ἀποκτενοῦντας. εἰσὶ δὲ οἱ ἀσεσηνοὶ κάστρα τε ἔχουσι καὶ ἄκρας περὶ τὸ λίλτον ὄρος, ὑπακούουσί τε τῷ σουλτάνῳ τῆς Βαβυλῶνος, κεφαλῇ ὄντι τῶν σαῤῥακηνῶν. καὶ αὐτοὶ δὲ τοῖς νόμοις καὶ τῇ τάξει σαῤῥακηνοί εἰσι, καὶ οὐ καλοῦνται ἀσεσηνοὶ παρὰ τῶν σαῤῥακηνῶν, ἀλλὰ ἰσμαηλῖται, οἷον ῥίζα καὶ φυλὴ τῶν σαῤῥακηνῶν, καὶ πρῶτοι ἐκδικηταὶ καὶ συντηρηταὶ τοῦ νόμου τοῦ μωάμεθ.

πρὸς

Vterq; igitur horum potius eligit Christianus mori quàm Saracenus, nisi aliquo modo prædicta ui abstrahatur. Tria sunt manifestissima signa uiolentiæ, prædictæ legis, absq; his quæ totiens antè dicta sunt: quod quidem fuit, quod totiens dicit & mandat interimere.

Tria signa uiolentiæ legis Saracenorum.

1 Primum signum est, quod Mahometus illis dixit, intãtum permanere legem eius, in quãtum eis permaneat & in armis uis, et tẽporalis potentia. Sed sicut dicit Chrysostomus, talis est ueritatis natura, ut & cũ à multis oppugnatur, fortius inualescat: & èconuerso mendacium, cum à multis adiuuatur, in seipso debilitatur. Veritas igitur non indiget auxilio ex temporali potẽtia, & maxime Domini ueritas, quę manet in æternũ.

Psal. 116.

Christianorum enim lex, persecutionis tempore trecentis annis continue durante, maxime creuit, & numero fidelium, & splendore miraculorum.

2 Signum autem & hoc uiolentiæ legis apud illos. Quando enim ad doctrinam conueniunt, ut legem eos Saracenorum magister doceat, & qui debet proponere uerbum, primum nudans ensem, nudum manu detinet, inquantum docet, uel ponit ad terrorem in quodam eminenti loco. Christiani autem docentes, non ensem, sed crucem tollunt, non uiolentię, sed mansuetudinis signa ostendentes, tanquam homines qui mittuntur à Christo, sicut oues in medio luporum.

3 Tertium autem signum cædis & uiolentiæ est, quod assessinij à Saracenis nutriuntur, homicidæ hominum futuri, quibus ex ipsa actione actiua & passiua uitam æternam promittunt, et mittunt eos per orbem terrarum, ut principes mundi dolose interimãt.

Assessinij.

Hi aũt assessini, castra habent & arces circa Liltum montẽ, obediuntq; Sultano Babylonis, qui est caput Saracenorũ.

Sultanus Babylonis.

Hiq; legibus & ordine Saraceni sunt, & nõ uocantur assessini à Saracenis, sed Ismaëlitæ, quasi radix & tribus Saracenorum, & primi defensores & conseruatores legis Mahometi.

Ad hoc enim præcipue instruuntur & nutriuntur, ut cędem faciant. Hoc scelus non Christiani solum, qui sanctissimam legem habent, abominantur, sed & Tartari, qui nullam legem seipsos habere dicunt, præter naturalem. Ex his igitur apparet manifeste, quod Saracenorum lex, lex est cædis & uiolentiæ. Est autem uiolentum, cuius motus est ab extra, qui nullum momẽtum huius quod mouetur remittit, ut dicit Aristoteles. Et ex hoc manifestum, quod non est lex Dei.

Tartaris nulla lex præter naturalem.

Violentũ quid.

QVOD ALCORANVM NON est lex Dei, inordinatum enim est. Cap. XI.

VNdecimo considerandum, quod Alcoranum nõ est lex Dei, inordinatum enim est. Quæ enim à Deo sunt, ordinata sunt, ut dicit Apostolus. Videmus autem hoc in operibus naturæ, et in sacris scripturis. Firmissimum enim non solum Christianis, sed etiam ipsis Saracenis, Moysi legem & prophetas & euangelium à Deo esse. Hęc autem omnia ordinata sunt. Moyses enim ualde ordinate incipit à mundi creatione, & deinceps totum pentatheucum percurrit secundum ordinem temporis & historiæ, & alij autem prophetæ bene ordinate processerunt secundum ordinem temporis, demonstrantes quando & quibus regibus, uel secundum ordinem historiæ, uel ad minus secundum ordinem materiæ. Et euãgelium bene ac ordinatissime procedit, & temporis ordine, & historiæ, & materiæ. Incipit quidem ab incarnatione & natiuitate Christi, deinceps autem de uita & doctrina & miraculis eius, & post hæc de morte & resurrectione & assumptione dicit. Alcorano autem omnino nullus est ordo temporis. Neq; enim dicit quib. regibus, uel secundũ quod tẽpus. Neq; historiæ ordo est. primũ enim capitulũ unde incœpit, dicitur inscriptio uel apertio libri, in quo indubitatò proprie incœpit ab oratiõe & laude Dei. Et absq; medio, post breuẽ orationẽ tractatum

Rom. 13.

Testamenti ueteris ordo.

Euãgelij ordo.

Alcorani nullus ordo.

πρὸς τοῦτο γὰρ ἰδίως αὐτοὺς νουθετοῦσι καὶ τρέφουσιν, ὥστε φόνους ἐργάζεσθαι. τοῦτο ἄγος, οὐχ οἱ χριστιανοὶ μόνον, ἁγιώτατον ἔχοντες νόμον, βδελύσσονται, ἀλλὰ καὶ οἱ τάρταροι οἱ οὐδένα νόμον ἑαυτοὺς φασὶν ἔχειν πλὴν τοῦ φυσικοῦ. ἐκ τούτων τοίνυν φαίνεται φανερῶς, ὡς ὁ τῶν σαρρακηνῶν νόμος, νόμος ἐστὶ σφαγῆς καὶ βίας. ἔστι δὲ βίαιον, οὗ ἡ κίνησις ἐστὶν ἔξωθεν, οὐδὲ μίαν τοῦ κινουμένου ἐνδιδόντος ῥοπὴν, ὡς φησὶν ἀριστοτέλης. κἀκ τούτου δῆλον, ὡς οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ

ΟΤΙ ΤΟ ΑΛΚΟΡΑΝΟΝ οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ, ἄτακτον γάρ.

ΕΝδέκατον θεωρητέον, ὅτι τὸ ἀλκόρανον οὐκ ἔστι νόμος θεοῦ· ἄτακτον γάρ ἐστι. τὰ δὲ παρὰ τοῦ θεοῦ, τεταγμένα εἰσίν, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος. ὁρῶμεν δὲ τοῦτο ἐν τοῖς τῆς φύσεως ἔργοις, καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς. βεβαιότατον γάρ ἐστιν οὐ μόνον χριστιανοῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς σαρρακηνοῖς, τὸν τοῦ μωϋσέως νόμον καὶ τοὺς προφήτας καὶ τὸ εὐαγγέλιον παρὰ θεοῦ εἶναι. ταῦτα δὲ πάντα, τεταγμένα εἰσίν. ὁ μὲν γὰρ μωϋσῆς λίαν εὐτάκτως ἤρξατο ἐκ τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας, καὶ ἐφεξῆς ὅλην τὴν πεντάτευχον διεξῆλθε, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ τε χρόνου καὶ τῆς ἱστορίας. καὶ οἱ ἄλλοι δὲ προφῆται, εὐτάκτως προῆλθον, δεικνύντες κατὰ τὴν τοῦ χρόνου τάξιν, πότε καὶ ἐπὶ ποίων βασιλέων, ἢ κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἱστορίας, ἢ τοὐλάχιστον, κατὰ τὴν τάξιν τῆς ὕλης. *ἀρχόμενον μὲν ἀπὸ τῆς σαρκώσεως καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ χριστοῦ, ἐφεξῆς δὲ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ· καὶ μετὰ ταῦτα, περὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἀναλήψεως. ἐν δὲ τῷ ἀλκοράνῳ, παντελῶς οὐδεμία ἐστὶ τάξις, οὔτε χρόνου. οὐδὲ γὰρ λέγει ἐπὶ τίνων βασιλέων, ἢ κατὰ τίνα καιρόν. οὔτε ἱστορίας τάξις· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον, ὅθεν ἤρξατο, λέγεται ἐπιγραφὴ ἢ διάνοιξις τοῦ βιβλίου, ἐν ᾧ ἀναμφιβόλως καλῶς ἤρξατο ἐκ προσευχῆς καὶ ὕμνου θεοῦ. ἐφεξῆς δὲ ἀμέσως μετὰ βραχεῖαν εὐχὴν ἤρξατο

ἤρξατο τῆς πραγματείας. καὶ ἐστὶ κεφάλαιον δεύτερον περὶ τῆς πυῤῥᾶς βοὸς, ἣν ἔθυσε μωϋσῆς, ἧς ἱστορία ἐστὶν ἐν τῷ λευϊτικῷ. τρίτον δὲ κεφάλαιον, περὶ τοῦ οἴκου τοῦ ἀβραάμ, ὃς γέγονε πατὴρ μωϋσέως· ἐν ᾧ πολλὰ περὶ τοῦ χριστοῦ παρενέβαλλε, καὶ φησὶ τὴν παρθένον μαρίαν ἀδελφὴν γενέσθαι μωϋσέως καὶ ἀαρών. καὶ ἐφεξῆς ἕπεται τὸ τέταρτον κεφάλαιον περὶ τῶν γυναικῶν, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, οὕτως ἀτάκτως, ὥστε μηδένα εἶναι ἄνθρωπον ὃς ἂν δύναιτο λόγον ἀποδοῦναι τῆς τάξεως τῆς ἱστορίας καὶ τῶν κεφαλαίων. ἀλλ' οὐδὲ ἡ τῆς ὕλης τάξις ἐστίν. οὐδέποτε γὰρ μίαν ἐπεξέρχεται ὕλην εὐτάκτως, ἀλλ' ἐφεξῆς ἀπὸ μιᾶς ὕλης ἐφ' ἑτέραν ὑπόθεσιν παντελῶς ἀσύμβατον μεταφέρεται, ἄντικρυς ὥσπερ ἐξεστηκώς. ἀλλ' οὐδὲ τάξιν ἔχει ἐπιχειρημάτων, ἢ τινὸς ἀποδείξεως. ἀλλ' ἡ διδασκαλία πᾶσα, ἐξ ὑποθέσεως πρόεισι. καὶ ὑποθέμενος τινὰ πρότασιν καθ' ἑαυτὴν ἀληθῆ, ἐξ ἐκείνης ἄλλην τινὰ συμπεραίνει, μηδὲν ἔχουσαν κοινὸν πρὸς τὴν πρώτην. οἷον ἐστὶ τὸ συνεχῶς παρ' αὐτοῦ λεγόμενον, ὅτι ὁ θεὸς ὑψηλὸς ἐστὶ καὶ ἀγαθὸς, καὶ τὸ ἀλκοράνον νόμος ἐστὶ σωτηρίας, καὶ ὁ θεὸς ἐστὶ θεός, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ἄλλος θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μωάμεθ ἐστὶ προφήτης ἀληθής. ὁποῖον δέ ἐστι τοῦτο τὸ συμπέρασμα, τὸ τὸν μωάμεθ εἶναι ἀληθῆ τοῦ θεοῦ δοῦλον, ὅτι ὁ θεὸς ἐστὶ θεός. καὶ ὥσπερ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμαΐδα, ὃ ἑρμηνεύεται τράπεζα, φησί, κατέστησεν ἡμῖν ὁ θεὸς οἰκίαν ἐλαράμ, τουτέστιν αὕτη ἐστὶν οἶκος μεσκέ· μὴν ἐστὶ τῆς νηστείας τοῦ σαῤῥακηνισμοῦ. καὶ γινώσκετε, ὅτι ὁ θεὸς πάντα οἶδε, τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ ὁ θεὸς οἶδε πᾶν ὅπερ ἐστίν. ἀλλὰ τίς τοσοῦτον ἀνόητος, ὥστε ἀμφιβάλλειν, εἰ ὁ θεὸς πάντα οἶδεν; ἔστω δὲ καί τινα ἀμφιβάλλειν, ποίαν ἀκολουθίαν ἔχει τὸ, τὸν οἶκον μεσκὲ καὶ τὴν νηστείαν τοῦ σαῤῥακηνισμοῦ μηνὸς ποιεῖν γινώσκειν ἄξιον γενέσθαι τοῦ εἰδέναι τὸν θεὸν πάντα γινώσκειν; συνεχῶς δὲ δοκεῖ διαλέγεσθαι ὥσπερ ἐνυπνιασθείς, καὶ μάλιστα περὶ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, ὅπου δοκεῖ τοὺς λόγους ἐπιλείπειν αὐτῷ,

tum incœpit. Et est capitulum secundum de fulua boue, quàm obtulit Moyses, cuius historia est in Leuitico. Tertium autem capitulum est de domo Abraam, qui fuit pater Moysi, in quo multa de Christo interserit, & dicit uirginem Mariam sororem fuisse Moysi & Aaron. Et deinceps sequitur quartum capitulum, de mulieribus. Similiter autem et de aliis sic inordinate procedit, adeò quod nemo est qui possit reddere rationem ordinis historiæ & capitulorum. Et neque materiæ ordo est. nunquam enim unam materiam bene ordinatéque pertransit, sed deinceps ab una materia ad alteram per suppositionem omnino impertinentem transfertur, tanquam abstractus. Sed & neque ordinem habet argumentationum, uel alicuius demonstrationis. Sed omnis doctrina ex suppositione procedit, & suppositiones quandam propositionem per seipsam ueram, ex illa aliam quandam concludit, quæ nihil commune habet ad primam. Sicut est continue quod ab eo dicitur, quod Deus est excelsus & bonus, & quod Alcoranũ lex est salutis, & Deus est Deus, & quod nullus est alius Deus preter Deum, & Mahometus est propheta uerus. Quæ autem hæc conclusio, Mahometum esse uerum Dei seruũ, et quod Deus est Deus? Et in capitulo Elmaiada, quod interpretatur mensa, dicit: Constituit nobis Deus domum Elaram, id est uocationis. Hæc est domus mensæ. Mensis est ieiunii Saracenismi. Et hoc est, ut sciatis, quod Deus omnia nouit quæ sunt in cœlo & quæ sunt in terra, & Deus scit quicquid est. Sed quis est tam demẽs, ut dubitet quin Deus sciat omnia? Sed posito quod dubitetur ab aliquo, quæ est hæc consequentia, quod mẽsa & ieiunium mensis Saracenismi faciat scire, quod Deus scit omnia? Et cõtinue autem uidetur loqui tanquã somniator, & maxime circa finẽ libri, ubi uidetur ei uerba defi-

Loquitur Mahometus ut somniator.

cere. Sicut in capitulo Elcapherũ, q̃d interpretatur Hæretici, dicit de uerbo ad uerbum: O execrabiles, nõ adoro quod uos adoratis, neque uos adoratis quod ego adoro: Ego nõ adoro quod uos adoratis, neq; adoratis uos, q̃d ego adoro. Vobis uestra lex, & mihi mea lex. Sed quilibet hæreticus potest hoc dicere, ut intercidat materiã quę est de inquisitione ueritatis. Et neq; reminiscor me inuenisse in toto libro unã solã argumentationẽ, quæ secũdum rectã suppositionẽ & conuenientem ordinem procedat. Nominum autem ordo illic grammaticè & rhythmicè optimus est. ferè enim totus liber metricus & rhythmicus est. Vnde & ualde gloriantur Saraceni, in sic pulchro & ornato arabicæ locutionis modo: & ex his argumentantur, uerum prophetam fuisse Mahometũ. Nõ enim sic ornate sciuisset loqui homo omnino idiota. Sed sicut superius uisum est in quarto capitulo, nõ cõsueuit Deus loqui in mũdo, uel cũ prophetis, per uersus uel rhythmos. Sic igitur manifestũ, quod lex hæc non est à Deo, quę nullũ habet ordinẽ nisi solũ rhythmicũ, & grãmaticum, qui Deo nõ cõgruit.

Alcoranus metricus & rhythmicus.

QVOD LEX SARACENORVM *nõ est Dei, iniqua enim est.* Cap. XII.

Duodecimo oportet considerare, quod lex hæc nõ est à Deo. Deus enim est summe bonus: optimi autẽ est, optima facere, secundũ Dionysiũ. Quod autẽ lex Alcorani iniqua est, ex ipso Alcorano manifestũ est. Dicitur enim in capitulo Elcaph, & in capitulo Elgem, quod interpretatur dæmones, quod ipsum Alcoranũ placet dæmonibus, & in eodem delectãtur: Dæmones autẽ iniqui sunt & peruersi secundũ uoluntatẽ, quibus pręter iniquũ aliud placet nihil: Alcoranum igitur malum est. 2 Item, Alcoranum causa est omnium malorum, sicut cædis, rapinæ, periurij, & huiusmodi, quæ non solum permittit Alcoranum, sed etiam mandat (sicut superius manifestum fuit) & maxime cædes. Non suffi-

Alcorani lex iniqua. Argument. 1.

αὐτῷ. ὥσπερ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλκαφ-
ὲμ, ὃ ἑρμηνεύεται αἱρετικοί, φησὶ κατὰ λέ-
ξιν· ὦ βλάσφημοι, οὐ προσκυνῶ, ὃ προσκυ-
νεῖται. οὔθ᾽ ὑμεῖς προσκυνεῖτε, ὃ προσκυ-
νῶ. ὑμῖν ὁ ὑμέτερος νόμος, καὶ ἐμοὶ ὁ νό-
μος ὁ ἐμός. ἀλλὰ πᾶς αἱρετικὸς τοῦτο δύνα-
ται λέγειν, ἵνα διακόπτῃ τὴν ὕλην τὴν τε-
ρὶ τῆς ζητήσεως τῆς ἀληθείας. ἀλλ᾽ οὐδὲ μέμ-
νημαι ποτὲ διὰ παντὸς τοῦ βιβλίου ἓν μόνον
ἐπιχείρημα εὑρὼν κατ᾽ εὐθεῖαν ὑπόθεσιν 10
πρέπουσαν τάξιν. ἡ δὲ τῶν ὀνομάτων τά-
ξις ἐκεῖ, γραμματικῶς καὶ ἀριθμικῶς κα-
λίστη ἐστί. σχεδὸν γὰρ τὸ βιβλίον ὅλον, καὶ
ῥυθμικόν ἐστιν. ὅθεν λίαν καυχῶνται οἱ σα-
ρακηνοὶ ἐφ᾽ οὕτω καλῷ καὶ κεκοσμημένῳ
ἀρραβικῆς διαλέξεως τρόπῳ. κἀκ τούτων
ἐπιχειροῦσιν, ἀληθῆ προφήτην εἶναι τὸν μα-
χούμετ. οὐκ ἂν γὰρ οὕτω κοσμίως ἠπίστατο
διαλέγεσθαι, ἄνθρωπος παντελῶς ἰδιώτης.
ἀλλ᾽ ὡς ἀνωτέρω τεθεώρηται ἐν τῷ τετάρ- 20
τῳ κεφαλαίῳ, οὐκ εἴωθεν ὁ θεὸς διαλέγεσθαι
τῷ κόσμῳ, ἢ τοῖς προφήταις, δι᾽ ἐπῶν ἢ ῥυθ-
μῶν. οὕτω τοίνυν φανερόν, ὅτι ὁ νόμος οὗτος
οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ, μηδεμίαν ἔχων τάξιν, εἰ μὴ
μόνον ῥυθμικὴν καὶ γραμματικήν, ἣ τῷ θεῷ
οὐχ ἁρμόζει.

ΟΤΙ Ο ΝΟΜΟΣ ΟΥΤΟΣ οὐκ ἔστι νόμος.

Δωδέκατον δεῖ θεωρεῖν, ὅτι ὁ νόμος οὗτος οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ. ὁ γὰρ θεὸς 30
ἄκρως ἐστὶν ἀγαθός. τοῦ δὲ ἀρίστου ἐστί,
ἄριστα ποιεῖν, κατὰ τὸν διονύσιον. ὅτι δὲ ὁ
νόμος τοῦ ἀλκοράνου πονηρός ἐστιν, ἐξ αὐ-
τοῦ τοῦ ἀλκοράνου φανερόν. λέγεται γὰρ
ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλκάφ, καὶ ἐν τῷ κε-
φαλαίῳ ἐλγέμ, ὃ ἑρμηνεύεται δαίμονες,
ὅτι αὐτὸ τὸ ἀλκοράνον ἀρέσκει τοῖς δαί-
μοσιν, καὶ χαίρουσιν αὐτῷ. οἱ δαίμονες
πονηροί εἰσι καὶ διεστραμμένοι κατὰ τὴν θέ- 40
λησιν, οἷς πλὴν τοῦ πονηροῦ, οὐδὲν ἕτε-
ρον ἀρέσκει· τὸ ἀλκοράνον ἄρα κακόν ἐ-
στιν. ἔτι τὸ ἀλκοράνον, αἴτιόν ἐστι πάντων
τῶν κακῶν· οἷον, φόνων, ἁρπαγῆς, ἐπιορκίας,
καὶ τῶν τοιούτων· ἃ δὴ οὐ μόνον συγχωρεῖ
τὸ ἀλκοράνον, ἀλλὰ καὶ προστάσσει, ὡς ἀνωτέ-
ρω γέγονε δῆλον, καὶ μάλιστα φόνους. οὐκ
ἱκα-

ἱκανὴ δὲ παραίτησις, τὸ προστάσσειν τοὺς ἀπίστους ἀποκτέννυσθαι, ἀλλὰ μὴ τοὺς πιστούς. φησὶ γὰρ ἀναμφιβόλως, ὅτι ὁ πιστὸς οὐκ ὀφείλει ἀποκτέννυσθαι πιστόν, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀπίστους ἀποκτένειν ἐντέλλεται, εἰ μὴ φόρους τελοῖεν. τὸ ἄρα φόρους τελεῖν, ἱκανὴ ἐστὶν αἰτία, τοῦ ἢ φονεύεσθαι, ἢ μή, ὥς τε οὐ καθὸ ἀπίστους; τὸ τοιοῦτον. Ἔτι καθὼς ἐν πλείοσι τόποις τοῦ ἀλκοράνου λέγεται, οὐδὲν ἐστὶ μεῖζον κακόν, ἢ τῷ θεῷ ψεῦδος ἐπιτιθέναι. τὸ δὲ ἀλκοράνον πολλὰ καὶ ἄλλα ψεύδη ἐπιτίθησι τῷ θεῷ, παρὰ τὰ ἀνώτερον εἰρημένα ἐν τῷ ἐνάτῳ κεφαλαίῳ, περὶ τῶν ἐν τούτῳ περιεχομένων ψευδῶν, ἃ πάντα εἰς τὸν θεὸν ἐπανακάμπτει εἰ τὸ, ἀλκοράνον (ὥς φασι) νόμος ἐστὶ θεοῦ. δυνάμεθα δὲ καὶ ἄλλα πλείω δεικνύναι. ἐν γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλεμφαάλ, ὃ ἑρμηνεύεται κέρδη, φησίν, ὅτι εἰσί τινα τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀποστόλου κέρδη, καὶ δότωσαν τῷ θεῷ τὸ πέμπτον μέρος ἐξ ὧν κερδαίνουσιν. ἀλλὰ μήποτε ὁ θεὸς οὕτως ἐστὶ πονηρός, ὥστε συγχωρεῖν ἁρπαγεῖν, ἵν' ἐκεῖθεν τὸ πέμπτον λάβοι μέρος; ἢ οὕτω πένης ὁ θεός, ὥστε μὴ ἔχειν ὅθεν ἂν θρέψῃ τοὺς πτωχοὺς αὐτοῦ, τουτέστι τὰς χήρας καὶ τοὺς ὀρφανοὺς καὶ τοὺς παροίκους, περὶ ὧν ἐκεῖ διαλέγεται, εἰ μὴ συγχωρήσειε τὴν ἁρπαγήν; ὥστ' ἐκεῖθεν κερδαίνειν, ἀληθῶς ὁ μωάμεθ κοινωνὸν ἑαυτῷ ποιεῖ τὸν θεὸν ἐν τῷ πονηρῷ, ὃν φησὶ μὴ δύνασθαι ἔχειν κοινωνὸν ἐν τῷ ἀγαθῷ. Ἔτι εἰ καὶ ἐνίοτε τὸ ἀλκοράνον κωλύει τὴν ἁρπαγὴν καὶ τὴν ἐπιορκίαν καὶ ἄλλα τινὰ τῶν κακῶν, ὅμως αὕτη ἡ κώλυσις, συγχώρησίς τις μᾶλλον ἐστί. φησὶ γάρ, μὴ ποιήσητε τὰ κακά· οὐ γὰρ ἀρέσκουσι τῷ θεῷ. εἰ δὲ ποιήσητε, αὐτός ἐστιν ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων, καὶ ῥᾳδίως ὑμῖν συγγνώσεται. περὶ δὲ τῆς ἁρπαγῆς, οὐδὲν οὐδέποτε ἐνετείλατο ὥστε ἀποδοθῆναι· οὐδὲ τοιοῦτον αὐτοὶ ἔθος ἔχουσιν. ἀλλ' ἀρκεῖ πρὸς τῷ τέλει τὸν σαρρακηνὸν εἰπεῖν, οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μωάμεθ ἀπόστολος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ὥσπερ ἀνωτέρω γέγονε δῆλον ἐν τῷ πέμπτῳ κεφαλαίῳ. περὶ δὲ τῆς ἐπιορκίας, διαρρήδην φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμεντέ, ὃ ἑρμηνεύεται τράπεζα· οὐ λογιεῖται ὑμῖν ὁ θεὸς τὴν ἀπάτην τοῦ ὅρκου, ἀλλὰ* ὡσανεὶ ἔλεγεν, οὐ χρηματίας ὑμᾶς ἐνόχους ποιεῖ ἡ ἐπιορκία, ἀλλὰ τιμωρίας. καὶ μετὰ ταῦτα φησίν,

sufficiens autem excusatio est, mandare infideles interimi, sed neque fideles. Dicit enim indubitatò, quod fidelis non debet interimere fidelem: ipsos autem infideles mandat interimere, nisi tributa soluant. Tributum igitur soluere, sufficiens causa est interimendi, uel nõ: Quare nõ, inquãtum infideles sunt, est tale? Item, sicut in pluribus locis Alcorani dicitur, Nullum est maius malum, quàm Deo mendacium iniungere. Alcoranum autem multa & alia mẽdacia iniungit, præterquam quę dicta sunt superius in nono capitulo, de mendacijs quæ in hoc continentur, quæ omnia in Deum reflectit. Possumus autem & alia plura ostendere. In capitulo enim Elemphaal, quod interpretatur Lucra, dicit, quod sunt quædam Dei & apostoli lucra, & dent Deo quintam partem ex quibus lucrantur. Sed nunquid Deus est sic iniquus ut permittat rapinam, ut illinc quintam capiat partem? uel sic pauper Deus, ut non habeat unde nutriat pauperes eius & uiduas & orphanos & peregrinos, de quibus illic loquitur, nisi permittat rapinã? Quare ut illinc lucretur, certe iam facit Mahometus Deum consortẽ sibi in malo, qui non potest habere cõsortem in bono. Item, & si aliquando Alcoranum prohibeat rapinam & periurium, & alia quædã mala, tamen hæc prohibitio, permissio quædã potius est. Dicit enim: Ne faciatis mala, nõ enim placent Deo. Sin autem feceris, ipse est misericors & miserator, & facile uobis parcet. De rapina aũt nihil unquã mandauit ut restituatur, neq; talẽ ipsi consuetudinẽ habẽt, sed sufficit in fine Saracenum dicere, Non est Deus præter Deum, & Mahometus est apostolus Dei, sicut superius manifestum fuit in quinto capitulo. De periurio aũt palàm dicit in capitulo Elmin, quod interpretatur mẽsa: Non imputabit uobis Deus fraudationem iuramenti, sed inuocationem eius. Quasi dicat: Periuriũ nõ obligat ad culpã, sed ad pœnã. Et postea subdit:

Alcorani mendacia.

Periurium.

ſubdit: Pro trāſgreſſione autem eius, ſufficit decē pauperum educatio, uel totidē indumentū, uel unius captiui redēptio. Qui autem hæc non poteſt facere, ter ieiunabit. Ex iſtis equidem ſequuntur omnia mala. Non enim timent rapere, uel decipere, uel peierare, nec fidē ſeruare: cum Chriſtiano præcipiatur, fidē ſeruare oportere etiam inimicis & infidelibus. Habent tamen quoddam indubitatò genus iuramenti Saraceni, quod non de facili transgrederentur, de quo poſt hæc ſpeculabimur. Mahometus autem palàm dicit in capitulo Elmetaare, quod interpretatur necatio, quod Deus diſpenſauerat ei, ut non ſeruaret quod licite iurauerat, non amplius uidelicet ad Iacobitiſſam quandam accedere, quę Maria appellabatur. & ſic peierauit: cuius remiſſionis teſtes ſunt, ut dicit, Michaël & Gabriel. Iniqua igitur eſt lex illa, quam ſequūtur omnia mala. Eſt autem iniqua propterea, quod tot & ſic magna mala et mendacia Deo iniungit. Et præter prædicta, etiam alia multa iniungit mendacia, et fatua. Dicit enim, quod Deus ſe excuſat ex eo, quod miſit apoſtolum Mahometum, hominem, & non angelum. & ait, quod Deus dixit, quod miſiſſet angelos, ſed ipſi nō potuiſſent mundum cum ſecuritate pertranſire. Sed nunquid Mahometus ſecurius per mūdum, quàm angeli, accedebat? quod ſi angelos intelligit bonos & pacificos homines, adhuc non eſt dubium, quod boni & pacifici homines ſecurius mundū pertranſeunt quàm mali. Inducitq; Deū continue loquentē, et dicentē, q̄d nō ludi gratia creauit mundū. Sed quis eſt tā demēs, ut exiſtimet de mūdo, quod tanq̄ ludens fecit mūdum? Item Mahometus Saracenus homo exiſtens, & continuæ intemperantiæ deditus, in capitulo Elinir Elacap, inducit Deum dicentem: Ne ingrediamini domum alicuius niſi inuitati & uocati, & niſi perſtrepant de foris. Et addit tanquā ex perſona Dei: Et poſtquam ingreſſi fueritis

Mahometi periurium.

φησὶν ἐπιτιμῶν, ὑπὲρ δὲ τῆς παραβάσεως αὐτοῦ ἀρκεῖ δέκα πενήτων τροφὴ, ἢ ἐνδύματα τοσούτων, ἢ ἑνὸς αἰχμαλώτου λύτρωσις. ὁ δὲ ταῦτα μὴ δυνάμενος, τρὶς νηστεύσει. τούτοις δὲ ἕπονται πάντα κακά. οὐ γὰρ δεδοίκασιν ἁρπάζειν, ἢ ἀπατᾶν, ἢ ἐπιορκεῖν· ἀλλ᾽ οὐδὲ τηροῦσι πίστιν, τῶν χριστιανῶν πιστευόντων τὴν πίστιν δεῖν φυλάττεσθαι καὶ τοῖς ἐχθροῖς καὶ ἀπίστοις. ἔχουσι δέ τι ἀναμφιβόλως οἱ σαρακηνοὶ γένος ὅρκου, ὅπερ οὐκ ἂν ῥαδίως παραβαῖεν, περὶ οὗ μετὰ ταῦτα θεωρηθήσεται. ὁ δὲ μωάμεθ διαῤῥήδην φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμετὰ ἀρὲ, ὃ ἑρμηνεύεται [illegible] ὅτι ὁ θεὸς ἐνέδωκεν αὐτῷ μὴ φυλάξαι, ὃ δικαίως ὠμώμοκε, τὸ μηκέτι δηλονότι προσελθεῖν ἰακωβιτίσσῃ τινὶ ὀνομαζομένῃ μαρίαν. καὶ οὕτως ἐπιόρκησε. ἧς ἐνδόσεως μάρτυρες εἰσὶν, ὡς φησὶν, ὁ μιχαὴλ καὶ ὁ γαβριήλ. πονηρὸς ἄρα ἐστὶν ὁ νόμος ἐκεῖνος, ᾧ ἕπεται πάντα τὰ κακά. ἔστι δὲ πονηρὸς καὶ διὰ τὸ τοσαῦτα καὶ οὕτω μεγάλα κακὰ καὶ ψεύδη ἀνατιθέναι τῷ θεῷ. καὶ παρὰ τὰ εἰρημένα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνατίθησι ψεύδη καὶ ἀνόητα. φησὶ γὰρ τὸν θεὸν παραιτεῖσθαι, διὰ τὸ πέμψαι ἀπόστολον τὸν μαχούμετ, ἄνθρωπον ὄντα, ἀλλὰ μὴ μᾶλλον ἀγγέλους, διὰ τὸ ἐκείνους μὴ δύνασθαι μετ᾽ ἀσφαλείας τὸν κόσμον διέρχεσθαι, καὶ μήπως ὁ μαχούμετ ἀσφαλέστερον τῶν ἀγγέλων διῄει τὸν κόσμον. εἰ δὲ τοὺς ἀγαθοποιοὺς καὶ εἰρηνοποιοὺς διὰ τῶν ἀγγέλων, βούλεται νοεῖν, ἔτι οὐδ᾽ οὕτως ἀμφίβολον τοὺς ἀγαθοὺς καὶ εἰρηνικοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστερον διϊέναι τὸν κόσμον, ἢ τοὺς πονηρούς. εἰσάγει δὲ τὸν θεὸν συνεχῶς διαλεγόμενον, καὶ λέγοντα, ὅτι οὐ παιδιᾶς χάριν ἐδημιούργησε τὸν κόσμον. ἀλλὰ τίς τοσοῦτον ἀνόητος, ὥστε λογίσασθαι περὶ τοῦ θεοῦ, ὡς παίζων πεποίηκε τὸν κόσμον. Ἔτι μαχούμετ σαρκικὸς ἄνθρωπος ὢν, καὶ συνεχεῖ ἀκολασίᾳ προσκείμενος, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλινὴρ ἐλαζὰπ, εἰσάγει τὸν θεὸν λέγοντα μὴ εἰσέρχεσθαι εἰς οἰκίαν ἀκλήτους. καὶ προστίθησι, ὡς ἂν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ. καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν καὶ φαγεῖν ἐξέλθετε, καὶ μὴ ἵστασθε

δεῖ πρὸς τὸ ὁμιλεῖν τοὺς θυρωροὺς. βαρὺ γάρ ἐστι τῷ προφήτῃ, καὶ αἰσχύνεται λέγειν. ἀλλ' ὁ θεὸς οὐκ αἰσχύνεται λέγειν τὴν ἀλήθειαν. ὡς ἐν βραχεῖ δὲ, πᾶν ὅπερ ἂν ἠθέλησε ποιῆσαι, ἢ αὐτῷ παρ' ἄλλων γίνεσθαι, τὸ ὅλον τῷ θεῷ ἀνετίθει, ὡς ἐκείνου προστάσσοντος οὕτω γίνεσθαι. κἀκ τούτου πάντα τὰ κακὰ ἠκολούθησεν, ὥσπερ ἐξ αὐθεντίας τοῦ νόμου· τουτέστιν, ἀποκτεννύναι, ἁρπάζειν, μοιχεύειν μετὰ τῆς γυναικὸς ζεὶθ, αἱμομιξίας ποιεῖν, μετὰ μαρίας τῆς ἰακωβιτίσσης ἐπιορκεῖν, καὶ μὴ φυλάττειν πίστιν ἐν τοῖς ὑπεσχημένοις. πονηρὸς ἄρα ἐστὶν οὗτος ὁ νόμος, ἀρεστικὸς μὲν τῷ διαβόλῳ, προτρέπων δὲ εἰς τὰ πονηρά. οὐκ ἄρα παρὰ θεοῦ ἐστὶν, ὃς ἄκρως ἐστὶν ἀγαθὸς, καὶ παρ' οὗ ἀγαθὸν μόνον πρόεισι, κακὸν δὲ οὐδέν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΛΚΟΡΑΝΟΥ συγγραφῆς. καὶ τίς ἐστι τοῦ νόμου τούτου δημιουργὸς καὶ εὑρετής.

Ἐπεὶ τοίνυν δέδεικται, ὅτι τὸ ἀλκοράνον, ὁ τῶν σαῤῥακηνῶν δηλονότι νόμος, οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ, ἕπεται ζητῆσαι περὶ τῶν τοῦ μαώμεθ μαθητῶν, καὶ τῆς συστάσεως τοῦ προειρημένου ἀλκοράνου. δεῖ τοίνυν γινώσκειν, ὅτι βεβαιότατα πιστεύεται ὑπὸ τῶν παρ' ἐκείνοις σοφῶν, καὶ ἰσχυροῖς ἀποδείκνυται λόγοις, τὸν πρῶτον τοῦ ἀλκοράνου ποιητὴν οὐκ ἄνθρωπον γενέσθαι, ἀλλὰ διάβολον, ὃς ἰδίῳ φθόνῳ καὶ παραχωρήσει θείᾳ, διὰ τὰς τοῦ λαοῦ ἁμαρτίας κατίσχυσε, καὶ ἤρξατο ἀναπεπταμένως καὶ ἰσχυρῶς τῆς ἀπιστίας τοῦ ἀντιχρίστου. ὁρῶν τοίνυν ὁ διάβολος, τὴν τοῦ χριστοῦ πίστιν ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς αὐξάνουσαν μέρεσι, καὶ τὴν εἰδωλολατρείαν ἐκλείπουσαν, ἡττηθέντος ἤδη τοῦ χοσρόου τοῦ τῶν περσῶν βασιλέως καὶ μήδων τοῦ εἰδωλολάτρου, διὰ τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως ἡρακλείου, ὃς δὴ κατέβαλε τὸν ὑψηλὸν πύργον ὃν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ὁ χοσρόης ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων τιμίων, διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ χριστοῦ οὕτως ὑψωθέντα διὰ τοῦ ἡρακλείου, καὶ ἔτι ὑψωθησόμενον, μηκέτι δυνάμενος ἐκτελεῖν τὴν πολυθεΐαν, μήτε παντελῶς τὸν τοῦ μωσέως νόμον καὶ τὸ τοῦ χριστοῦ εὐαγγέλιον ἐξαρνεῖσθαι, ἤδη κατὰ πάντα τὸν κόσμον

fueritis & comederitis, exite, & ne stetis ad loquẽdum cum ianitoribus, quia molestum est prophetæ, & uerecundum est dicere. Sed Deus non uerecundatur dicere ueritatem. Breuiter autẽ, quicquid uolebat facere, uel quod fieret, id totum Deo iniungebat, idq; mãdabat quod ita fieret. Et ex hoc subsecuta sunt omnia mala, quasi ex auctoritate legis: id est, interimere, rapere, mœchari, cum uxore Zeith incestum committere, cum Maria Iacobitissa peierare, & non seruare fidẽ in promissis. Iniqua igitur lex hæc, quæ placet quidem diabolo, & quæ ad multa mala nos inducit. Non igitur à Deo est, qui summe bonus, & à quo bonũ solum procedit, malum autem nihil.

Conclusio.

DE ALCORANI INSTITVTIONE, *& quis fuerit legis huius opifex & inuentor.* Cap. XIII.

Quoniam igitur demonstratum est, quod Alcoranum, Saracenorum uidelicet lex, nõ est à Deo, sequitur, quærere de discipulis Mahometi, & de constitutione prædicti Alcorani. Oportet igitur scire, quod firmissime creditur à sapientibus illorum, et efficacibus rationibus ostenditur, primum Alcorani auctorem non hominem fuisse, sed diabolum, qui propria inuidia & diuina permissione, propter peccata populi, præualuit inchoare solẽniter & efficaciter perfidiam antichristi. Videns igitur diabolus fidem Christi in oriẽtalibus partibus maxime crescere, & idololatriam deficere, superato iam Chosroe Persarum rege et Medorum idololatra, per christianissimum Heraclium imperatorem, qui excelsam turrim diruit, quam ipse Chosroes ędificauerat ex auro & argẽto & lapidibus preciosis, propter idololatriã: & quod crux Christi iam tũ erat p Heracliũ exaltata, & amplius exaltãda: et cum nõ posset diabolus amplius multitudinẽ deorũ defendere, nec omnino Moysi legẽ et Christi euangeliũ negare, qa iã p totũ

Alcorani autor diabolus.

mundum diuulgatum erat: excogitauit figmento legis cuiusdã, quasi mediæ inter nouum & uetus testamentum, mundum decipere. Et ut hoc ad effectum deduceret, assumpsit hominem quendã diabolicũ, nomine Mahometum, religione idololatram, fortuna pauperem, mente superbum, maleficijs celebrem. Et quidẽ libẽtius assumpsisset diabolus hominem bonæ famæ, si hoc ei permissum esset: sicuti & libẽtius temptasset hominem per aliud animal, in quo amplius ipsius maleficia celarentur, quàm per serpẽtem. Sed non permisit diuina sapientia, nisi ut tale animal assumeret, et per talem hominem mundum inuaderet, ut ipse mundus facile posset considerare, qualis lex illa esset, quæ per talem legislatorem data est. Superato igitur Chosroe à prædicto Heraclio, & translata sancta cruce in Hierusalem cum triumpho, sexcentesimo uicesimo anno ab incarnatione Domini, decimo quinto autem imperij Heraclij, apparuit quidam Mahometus arabs, qui primũ diues factus per quandam uiduã, quàm in uxorem duxit, & post hæc princeps latronum factus, in tantam prorupit superbiam, ut et rex Arabum fieri uoluerit. Sed quia ipsi non susceperunt eũ, quia de genere & opinione uilis erat, finxit se esse prophetam. Et cum comitiali morbo laboraret, ne firmiter quis eo detentum esse crederet, cõtinue cadens, dicebat angelum cum eo colloqui. Dabat autem post hæc responsiones quasdam, quas (ut dixit) audiebat quasi per modũ campanæ circumsonantis auribus eius. Et quia idiota erat, & illiteratus, dedit ei diabolus socios proprios, & quosdam hęreticos & Iudæos, & Christianos similiter hæreticos. Adhæsit enim ei quidam Iacobita, nomine Baira, & durauit cum Mahometo usque ad mortem. Ferturq́;, quod Mahometus postea interfecit. Sed & Iudæi quidam, Phinees uidelicet, & Audia, nomine Salon, post hæc autem Audala dictus, & Selem: qui etiam

Mahometi conditio.

Translatio crucis Christi in Hierusalem.

Mahometi arrogantia.

Mahomet idiota.

Mahometi sectatores.

κόσμον διαπεφημισμένον, ἔγνω πλάσματι νόμου τινὸς, ὥσπερ ἐν μέσῳ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς ἀπατῆσαι τὸν κόσμον. καὶ ἵνα τοῦτο εἰς ἔργον ἀγάγῃ, προσελάβετό τινα ἄνθρωπον διαβολικὸν, ὀνόματι μωάμεθ, τῇ θρησκείᾳ εἰδωλολάτρην, τῇ τύχῃ πένητα, τῷ φρονήματι ὑπερήφανον, κακουργίαις ὑπερήφανον. καὶ ἥδιον ἂν προσελάβετο ἄνθρωπον ἀγαθῆς φήμης, εἰ τοῦτο παρεχωρεῖτο. εἴπερ καὶ ἥδιον ἂν τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἐπείρασεν δι᾽ ἑτέρου ζώου ἢ διὰ ὄφεως, ἐν ᾧ ἡ ἐκείνου πονηρία μᾶλλον ἂν ἀπεκρύβη. ἀλλ᾽ οὐ συνεχώρησεν ἡ θεία σοφία, καὶ διὰ τοῦτο τοιοῦτον ἀνέλαβε ζῶον, καὶ διὰ τοιούτου ἀνθρώπου τῷ κόσμῳ ἐπέθετο, ὥστ᾽ αὐτὸν τὸν κόσμον ῥᾳδίως δυνηθῆναι κατανοῆσαι, ποταπὸς ἂν εἴη ὁ νόμος ἐκεῖνος, ὁ διὰ τοιούτου δοθεὶς νομοθέτου. τοῦ χοσρόου τοίνυν ἡττηθέντος παρὰ τοῦ εἰρημένου ἡρακλείου, καὶ μετενεχθέντος τοῦ ἁγίου σταυροῦ εἰς τὴν ἱερουσαλὴμ μετὰ θριάμβου τῷ ἑξακοσιοστῷ εἰκοστῷ ἔτει ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου σαρκώσεως, πεντεκαιδεκάτῳ δὲ τοῦ βασιλέως ἡρακλείου, ἀνεφάνη τις μαχούμετ, ἄραψ. ὃς τὸ πρῶτον πλούσιος γεγονὼς, διά τινος χήρας, ἣν εἰς γυναῖκα ἠγάγετο, καὶ μετὰ ταῦτα ἄρχων λῃστῶν γεγονὼς, εἰς τοιαύτην κατέπεσεν ὑπερηφανίαν, ὥς τε καὶ βασιλεὺς ἀράβων γενέσθαι θελῆσαι. ἐπιληπτικὸς δὲ ὢν, ἵνα βεβαίως κάτοχός τις εἶναι πιστεύηται, συνεχῶς πίπτων, ἔλεγεν ἄγγελον αὐτῷ συλλαλεῖν. ἐδίδου δὲ μετὰ ταῦτα ἀποκρίσεις τινὰς, ἃς (ὡς ἔλεγεν) ἤκουε δίκην κώδωνος περιηχούσης αὐτοῦ τοῖς ὠσί. καὶ ἐπεὶ ἰδιώτης ἦν, καὶ ἀγράμματος, δέδωκεν αὐτῷ ὁ διάβολος ἑταίρους οἰκίους, καὶ τινὰς αἱρετικοὺς τινὰς καὶ ἰουδαίους, καὶ χριστιανοὺς ὁμοίως αἱρετικούς. προσεκολλήθη γὰρ αὐτῷ τις ἰακωβίτης, ὀνόματι βαιρὰ, καὶ διήρκεσεν μετὰ τοῦ μωάμεθ σύνδον μέχρι θανάτου. φαίνεται δὲ, ὡς μετὰ ταῦτα αὐτὸν ὁ μαχούμετ ἀπέκτεινεν. ἀλλὰ καὶ ἰουδαῖοί τινες, φινεὲς δηλονότι, καὶ αὐδιὰ, ὀνόματι σαλὼν, μετὰ ταῦτα δὲ αὐδαλλᾶ εἰρημένος, καὶ σελὲμ, καὶ

καὶ γεγόνασι σαῤῥακηνοί· καί τινες νεστόρια-
νοί, οἳ μάλιστα κοινωνοῦσι σαῤῥακηνοῖς λέ-
γοντες, μὴ θεὸν γεγεννῆσθαι ἐκ τῆς μαρίας
παρθένου, ἀλλ᾽ ἄνθρωπον ἰησοῦν χριστόν.
καὶ τότε συνέθηκεν ὁ μωάμεθ τινὰ νόμου
τρόπῳ, διὰ τῶν ἑταίρων, λαμβάνων τινὰ
μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς, τινὰ δὲ ἐκ τῆς και-
νῆς διαθήκης. οὐ μὴν τότε ὁ λαὸς εἶχεν τὸ
ἀλκοράνον. λέγεται μέν τοι ἐν ταῖς αὐτῶν
ἱστορίαις εἰπεῖν τὸν μαχούμετ· κατῆλθεν ἐπ᾽
ἐμὲ τὸ ἀλκοράνον ἐν ἑπτὰ ἀνδράσι· καὶ ὅ-
περ ἂν πολὺ ᾖ, ἀρκεῖ. λέγουσι δὲ τούτους
γενέσθαι τὸν ναφέ, καὶ ἐόν, ὁμάρ, ὀμβρά, ἐλ-
εσάρ, ἀσὴρ τὸν υἱὸν τοῦ κετήρ, καὶ τὸν
υἱὸν τοῦ ἀμέρ. ἐροῦμεν τοίνυν αὐτοῖς, ἀνέγ-
νωσάν ποτε τοῦτο ἐνώπιον τοῦ μωάμεθ; καὶ
πάντες ἐροῦσι, οὐχί, ἀλλ᾽ ἐνώπιον τῶν πρεσ-
βυτέρων, καὶ οὕτως μέχρι τοῦ μωάμεθ.
Βέβαιον δέ ἐστιν, ὅτι οὗτοι οὐ συνεφώνησαν
τοῖς πρώτοις πρεσβυτέροις ἐν τῇ ἀναγνώ-
σει ἣν νῦν κατέχουσιν. ὃ δείκνυται ἐκ τοῦ,
τὸ τοῦ πρώτου μέρους ἀνάγνωσμα ἐναν-
τίον εἶναι τῷ δευτέρῳ μέρει. ἀπὸ γὰρ τοῦ
καιροῦ τοῦ μωάμεθ οὐδεὶς ἐπιστήμων γέ-
γονε τοῦ ἀλκοράνου, εἰ μὴ ὁ αὐδαλλᾶ ὁ υἱὸς
τοῦ μεσετούδ, καὶ ὁ ζεῖθ ὁ υἱὸς τοῦ ταμ-
πέθ, καὶ ὁ κανὰν υἱὸς ὀφυὶν, καὶ ὁ ἐμπῆ
υἱὸς τάπ. περὶ δὲ τοῦ ἀλῆ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀ-
βιτελέμ, τινὲς λέγουσιν ἐπίστασθαι μέρος,
τινὲς δὲ οὔ. ἕκαστος δὲ τούτων συνέθη-
κεν ἀλκοράνον, τῶν τῶν ἄλλων ἀλκο-
ράνων ἀνομοιότατον. ἐπολέμησαν δὲ καὶ
πρὸς ἀλλήλους μέχρι θανάτου, μὴ δεχό-
μενοι τὰ τῶν ἄλλων. μετὰ δὲ τὸν ἐκείνων
θάνατον, ἐδιχονόησεν ὁ λαὸς ἐν τῷ ἀλκο-
ράνῳ, μέχρι τοῦ καιροῦ τοῦ μερπάν, τοῦ
υἱοῦ ἐλεκέμ, ὃς συνέθηκεν αὐτοῖς τοῦτο τὸ ἀλκο-
ράνον ὃ νῦν ἔχουσιν, ἐνέπρησε δὲ καὶ τὰ ἄλ-
λα ἀλκοράνα. καὶ τότε οἱ εἰρημένοι ἑπτὰ τῶν
πόλεων ἄρχοντες, ἀντεῖπον ἀλλήλοις ἐν τῇ
τῇ γραμματικῇ καὶ τοῖς ἰδίοις ἰδιώμασιν. εὕ-
ρομεν δὲ ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτῶν, ὅτι τὸ τοῦ ἀ-
ποστολίου κεφάλαιον ὑπερέβαινε· τὸ δὲ κε-
φάλαιον τῆς βοὸς τὸ πρῶτον ἐν διακοσίαις
τριάκοντα ἀποφάσεσιν ἦν, νῦν δὲ συνέ-
στηκε τὸ ὅλον ἐκ δώδεκα. φασὶ δὲ ἄλλοι
καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς βοὸς, χιλίας ἀποφάσεις
περιέχειν

qui etiam facti ſunt Saraceni. Et quidam
Neſtoriani, qui maxime cum Saracenis
conueniunt dicentes, quod Deus nõ eſt
natus de beata uirgine, ſed homo Ieſus
Chriſtus. Et tũc compoſuit Mahometus
quædam in modum legis, per ſocios, aſſu
mens quędam quidem à ueteri, quędam
autem à nouo teſtamento. Non tamen
tunc populus habebat Alcoranum. Dici
tur tamen in eorum hiſtorijs, quod Ma-
hometus dicit: Deſcendit ad me Alcora
num in ſeptem uiris, & quicquid eſt ſatis
ſufficit. Dicunt autem hos fuiſſe, Naphe,
& Eon, Omar, Omra, Eleeſar, Aſir filiũ
Cethir, & filium Amer. Diximus igitur
eis, quando legerunt hoc coram Maho-
meto? Et omnes dixerunt, quod nõ, ſed
coram ſenioribus, et ſic uſq; ad Mahome
tum. Firmum autem eſt, quod hi non cõ
uenerunt cum ſenioribus prioribus in li
tera quam nunc tenent. Quod probatur
ex eo, quod litera primę partis contraria
eſt parti ſecundæ. A tempore enim Ma-
hometi nullus peritus fuit Alcorani, niſi
Audala filius Meſetud, & Zeith filius
Tampeth, & Ocanan filius Ophyn, &
filius Oenpe filius Tap. De Alete autem
filio Abitalem, quidam dicunt ſcire par-
tem, quidam autem nõ. Quilibet autem
horum compoſuit Alcoranum, aliorum
Alcorano diſſimillimum. Pugnauerunt
autem & inter ſe uſque ad mortem, non
ſuſcipientes quæ erant aliorũ. Poſt mor-
tem diſſenſit populus in Alcorano, uſq;
ad tempus Mermpan filij Elezen, qui cõ
poſuit eis hoc Alcoranum, quod nũc ha
bent. Combuſſit autem & alia Alco-
rana. Et tunc etiam ciuitatum præfecti
ſeptem contradicebant ſibi in gramma-
tica, & proprijs idiomatibus. Inueni-
mus autem in eorum hiſtorijs, quod
repudij capitulum excedebat capitu-
lum bouis, quod primum in ducen-
tis triginta ſententijs fuit, nunc au-
tem totum conſtitutum eſt in duode-
cim. Dicunt autem alij, quod & capi-
tulum bouis aliquando mille ſententias
contine-

Neſtoriani.

Alcorani autores.

Alcorani contrarietas.

Alcorana plura.

Alcorani mutationes.

continebat, hodie tamen octogintaſeptem. Referunt etiam & de quodam potenti, nomine Elgas, quod abſtulerit ab Alcorano octogintaquinque ſentẽtias, & addidit alias totidem alterius ſenſus. Quomodo igitur eſt uerum quod dicunt de Alcorano, quod Deus dicit, Nos deſcendere fecimus monitionem, et nos eã ſeruabimus? Narrant etiam quędam hiſtoriæ, quod Mahometus ueneno mortuus eſt, nec habuit populus Alcoranũ. Cum autem Empeumpecer ſuſciperet principatum, præcepit ut quilibet colligeret quæ poſſet: & hoc quod eſt præ manibus, Alcoranum compoſuit, reliqua autem combuſſit. Sed in capitulo Elamram, de Alcorano dicitur, quod nullus præter Deum cognouit huius expoſitionem, & qui profunditatem ſapientiæ habent, dicunt: Credimus ei, totum enim eſt à noſtro Deo. Et uere in hoc libro multa ſunt ſic diſperſa, ſic inordinata, ſicut etiam ſuperius manifeſtum eſt, ut nullam ſententiã dicant, dementiam potius & mendacia cooperiant. Factum autẽ fuit, quod conuenerunt hoc eſſe Alcoranum, quod nunc in manibus habent, & dicunt Deum Mahometo reuelauiſſe, et ſcripſiſſe ex ore Dei. Elphocaa autem, id eſt, magni doctores & expoſitores, nunquam conuenerunt in expoſitione eius, neque in æternum conuenient. Et ſic nõ ſolum orientales ad occidentales, ſed orientales inter ſe, & occidentales inter ſe, & in eiſdem ſcholis diuerſæ ſunt ſectæ, & tantum diuerſæ, ut una condemnet aliam. Quidam enim ſequuntur Mahometum, & ſunt plures: quidam autem Hali, & ſunt pauciores, & minus mali, & dicunt Mahometum tyrannica potentia ſibiipſi uſurpauiſſe, quod fuit Hali. Inſurrexerunt autem contra utroſque quidam philoſophiæ experti, & incipientes legere in libris Ariſtotelis, & Platonis, relinquebant omnes Saracenorum ſectas, & ipſum Alcoranum. Quod intelligens ex Babylone qui-

Mahometi mors.

Sectatorum Alcorani diuerſitas.

Conſtitutio Calyphæ.

περιέχειν ποτέ, σήμερον δὲ τοσοῦτον ἢ ἑπτὰ διακόσια ὀγδοήκοντα ἑπτά. ἐμφέρεται δὲ καὶ περί τινος δυνατοῦ ὀνόματι ἐλγὰν, ὅτι ἀφεῖλεν ἐκ τοῦ ἀλκοράνου ὀγδοήκοντα πέντε ἀποφάσεις, καὶ προσέθηκεν ἄλλας τοσαύτας εἰς ἄλλον σκοπὸν ἀφορώσας. πῶς τοίνυν ἐστὶν ἀληθές, ὅπερ φασὶ περὶ τοῦ ἀλκοράνου λέγειν τὸν θεόν, ὅτι ἡμεῖς καταβῆναι πεποιήκαμεν τὴν ἀνάμνησιν, καὶ ἡμεῖς αὐτὴν φυλάξομεν; διηγοῦνται δέ τινες αὐτῶν ἱστορίαν, ὡς τοῦ μαχούμετ φαρμάκῳ ἀποθανόντος, οὐκ ἔσχεν ὁ λαὸς ἀλκοράνον. τοῦ δὲ ἐμπεουμπεκὲρ τὴν ἀρχὴν λαβόντος, καὶ προστάξαντος [illegible] ἕκαστον ὃ δύναται, συνετέθη τὸ νῦν ἐν χερσὶν ὂν ἀλκοράνον, τὰ δὲ λοιπὰ κατεκαύθη. ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλαμρὰμ, περὶ τοῦ ἀλκοράνου φησίν, ὅτι οὐδεὶς πλὴν τοῦ θεοῦ ἔγνω τὴν τούτου ἐξήγησιν. καὶ οἱ βάθος σοφίας ἔχοντες, φασί, πιστεύομεν αὐτῷ· ὅλον γάρ ἐστι παρὰ τοῦ ἡμετέρου θεοῦ. καὶ ἀληθῶς ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ πολλά εἰσιν οὕτως σπεινὰ, οὕτω διεσπασμένα καὶ ἄτακτα, ὡς καὶ ἀνωτέρω γέγονε δῆλον, ὡς μὴ δὲ μίαν διάνοιαν λεγόντων, τὴν ἄνοιαν μᾶλλον καὶ τὰ ψεύδη συγκαλύπτειν. γέγονε δὲ συμφωνῆσαι τοῦτ' εἶναι τὸ ἀλκοράνον, ὃ νῦν ἔχουσιν ἐν χερσί, καὶ εἰπεῖν, τὸν θεὸν ἀποκαλύψαι τῷ μαχούμετ, καὶ αὐτὸν γράψαι ἐκ στόματος τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ ἐλφικαὰ, τουτέστιν οἱ διδάσκαλοι οἱ μεγάλοι καὶ οἱ ἐξηγηταί, οὐδέποτε συνεφώνησαν ἐν τῇ ἐξηγήσει αὐτοῦ, οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα συμφωνήσουσι. καὶ τοῦτο οὐ μόνον οἱ ἀνατολικοὶ πρὸς τοὺς δυτικούς, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς ἀνατολῆς πρὸς ἀλλήλους, καὶ οἱ δυτικοὶ πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς σχολίοις διάφοροι εἰσὶν αἱρέσεις, καὶ τοσοῦτον διάφοροι, ὥστε μίαν τῆς ἄλλης καταψηφίζεσθαι. τινὲς μὲν γὰρ ἕπονται τῷ μαχούμετ, καὶ εἰσὶ πλείους· τινὲς δὲ τῷ ἀλῆ, καὶ οὗτοι εἰσὶν ἐλάττους, καὶ ἧττον κακοί. καὶ φασί, τὸν μαχούμετ τυραννικῇ δυνάμει νοσφίσασθαι τὰ τοῦ τοῦ ἀλῆ. ἐπανέστησαν δὲ ἑκατέροις σαρρακηνοί τινες φιλοσοφίας ἔμπειροι, καὶ ἀρξάμενοι ἀναγινώσκειν ἐν τοῖς βιβλίοις ἀριστοτέλους καὶ πλάτωνος, ἀπεσκοράκιζον πάσας τὰς τῶν σαρρακηνῶν αἱρέσεις, καὶ αὐτὸ τὸ ἀλκοράνον. ὃ νοήσας καλυφᾶς τις εἰς βα-

βυλῶνος, ὀνόματι ᾠκοδόμησεν ἐν Βαβυλῶνι τὴν ἀκαδημίαν καὶ τὴν μεστανζερίαν σχολήν, λαμπροτάτας οὔσας· καὶ μετήμειψε τὴν παρὰ τὸ ἀλκοράνου ἀνάγνωσιν. καὶ ἔταξεν, ὅσοι ἂν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἔρχονται εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἵνα τὸ ἀλκοράνον διδάσκωνται, ἔχουσι κατοικίας καὶ ἀναλώματα ἐκ τοῦ κοινοῦ ἀναγκαῖα. καὶ διωρίσατο τοὺς σαρρακηνοὺς καὶ τοὺς τῷ ἀλκοράνῳ προσέχοντας, μηδένα τρόπον σχολάζειν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. διὰ τοῦτο οὐδὲ καλοὺς σαρρακηνοὺς εἶναι νομίζουσιν, τοὺς φιλοσοφίᾳ προσέχοντας. διὰ τὸ τοὺς τοιούτους φαυλίζειν τὸ ἀλκοράνον, διὰ τὰς ἀνωτέρω εἰρημένας αἰτίας, ἐν τῷ ὀγδόῳ καὶ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ.

bylone quidam nomine Calyphas, ædificauit apud Academiam & Stanzeriam scholam, quæ charissimæ sunt, & transmutauit lectionem in Alcoranum. Et ordinauit, quod quicunque ex prouincijs ueniunt Babylona, ut Alcoranum discant, & habeant habitationes & expensas necessarias à publico. Et decreuit, quod Saraceni qui Alcorano uacãt, nullo modo philosophiæ operam nauent. propter hoc neq; bonos Saracenos esse existimãt, qui philosophiæ operam dãt: propterea quod huiusmodi Alcoranum uilipendunt, propter causas superius dictas in octauo et nono capitulo.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΕΠΛΑΣΘΑΙ τὴν ἀδοξοτάτην θεωρίαν.

DE FICTIONE IMPROBATISSIMÆ UISIONIS. Cap. XIIII.

Τεσσαρεσκαιδέκατον δεῖ θεωρεῖν, ὅπως πεπλασμένην θεωρίαν ὁ μαχούμετ συνέθηκεν, ἐξήγησιν οὖσαν ἀλκοράνου τινός. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν υἱῶν ἰσραὴλ, αἶνος τῷ ποιήσαντι διελθεῖν τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐκ τοῦ εὐκτηρίου τοῦ ἐλαράμ, ὅ ἐστιν οἶκος μεκέ, μέχρι τοῦ πορρωτάτου εὐκτηρίου, ὅ ἐστιν οἶκος ἅγιος ἱερουσαλήμ, ὃν εὐλογήσαμεν, καὶ τὰ λοιπά. ἐξήγησις δὲ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐστίν, ὅτι ὁ μαχούμετ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἔψαλλε τὴν ἑωθινὴν αὐτοῦ ὥραν, ἣν καὶ τελέσας εἶπε τοῖς ἀνθρώποις, ὦ ὑμεῖς ἄνθρωποι, κατανοήσατε. χθὲς μετὰ τὸ διαστῆναί με ὑμῶν, ἦλθε πρός με ὁ γαβριὴλ μετὰ τὴν ἐσχάτην ἑσπερινὴν ψαλμῳδίαν, καὶ εἶπέ μοι, ὦ μωάμεθ, ἐντέλλεταί σοι ὁ θεός, ἐπισκέψασθαι αὐτόν. ἐγὼ εἶπον, καὶ ποῦ αὐτὸν ἐπισκέψομαι; καὶ εἶπεν ὁ γαβριὴλ, ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐστί. καὶ ἤγαγέ μοι κτῆνος, μεῖζον μὲν ὄνου, ἔλαττον δὲ ἡμιόνου. καὶ τὸ ὄνομα, ἐλμπεράκ. καὶ εἶπέ μοι, ἀνάβαινε τοῦτο, καὶ ἔλαυνε μέχρι τοῦ οἴκου τοῦ ἁγίου. καὶ ὡς ἐφρόντιζον ἀναβαίνειν, ἔφυγε τὸ κτῆνος. καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἵστασο ἀσφαλῶς, ὁ μαχούμετ γάρ ἐστιν ὁ σὲ βουλόμενος ἀναβῆναι.

καὶ

Mahometi uisio ficta.

Quartodecimo oportet speculari, quod fictam uisionem Mahometus composuit, quæ est expositio cuiusdam Alcorani. Dicit enim in capitulo filiorum Israël: Laus ei, qui fecit transire seruum eius in una nocte ex oratorio Elaram, quod est domus Mechæ, usque ad longissimum oratorium, quod est domus sancta Hierusalem, quam benediciмus, & reliqua. Expositio autem sententiæ huius est, quod Mahometus una dierum psallebat matutinam eius horam. quam cum perfecisset, dixit hominibus: O uos homines, considerate. Heri postquàm ego discessi à uobis, uenit ad me Gabriel post ultimam uespertinam psalmodiam, & dixit mihi: O Mahomete, mandat tibi Deus ut uisites eum. Cui dixi: Et ubi uisitabo eum? Et dixit Gabriel: In loco ubi est. Et adduxit mihi iumentũ maius quidem asino, minus autem mulo, & nomen eius Elmparac. & dixit mihi: Ascende hoc, & equita usq; ad domum sanctã. Cumq; curarem ascẽdere, aufugit iumentũ. Dixitq; ei: Sta firmiter. Mahometus eñ est, qui uult te ascẽdere.

Fabula mire lepida, quæ cum Luciani Veris narrationibus quoq; conferri poßit.

Etre-

Et respondit iumentum: Nunquid pro eo missum sum? Respondit Gabriel: Vtique. Et dixit iumentum: Non permittam eum ascēdere, nisi prius rogauerit Deum pro me. Ego autem intercessi pro iumento apud Deum meum, ascendique ipsum, & ambulabat me insidente tenui gressu: collocabátque ungulam pedis in orizonte, uisus sui. Et sic ueni in domum sanctam in minori spacio, quàm quantum oculi ictus perfici posset. Erat autem Gabriel mecum. & duxit me ad rupem in domo sancta Hierusalem, & dixit mihi Gabriel: Descende, quoniam ab hac petra ascendes in cœlum. Et descendi. Et Gabriel ad rupem iumentum Elmparac, cum cingulo ligauit, & portauit me in humeris suis usque ad cœlum. Cúmque uenissemus ad cœlum, pulsauit ianuam Gabriel, dictúmque fuit ei, Quis es? Respondit, Ego sum Gabriel. Dictúmque fuit rursus ei: Et quis est tecum? Respondit, Mahometus. Dixit autem ianitor: Nunquid pro eo missus fuisti? Et dixit Gabriel, Etiam. Et aperuit nobis ianuam. Et uidi gentes angelorum: & bis flectens pro eis genua, effudi orationem. Et post hæc cepit me Gabriel, & duxit me ad secundum cœlum. Erat autem spacium horum duorum cœlorum iter quingentorum annorum. Et quamprimum pulsauit ianuam, responsio facta est ei secundum omnia similis usque ad septimum cœlum. In quo septimo cœlo describit se uidisse populum angelorum.

Monstra angelorum septimi cœli.

Prolixitas uniuscuiusque angeli multo milies mundo maior erat, quorum quisque habebat septuaginta milia capitum, & in quolibet capite septingenta milia ora, & in quolibet ore mille septingentas linguas, laudantes Deum septingentis milibus idiomatibus. Et aspexit unum angelorum flentem. Et quæsiuit causam fletus eius. Et respondit, se peccatum esse. Ipse autem orauit pro eo.

καὶ ἀπεκρίθη τὸ κτῆνος, μὴ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπεστάλην; ἀπεκρίθη ὁ γαβριὴλ, ναὶ καί. εἶπε τὸ κτῆνος, οὐ συγχωρήσω αὐτῷ ἀναβῆναι, εἰ μὴ πρότερον ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ θεοῦ δεηθείη. ἐγὼ δὲ ἐδεήθην τοῦ θεοῦ μου ὑπὲρ τοῦ κτήνους. ἐπέβην τε αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει ὑποκαθημένου μου πορείᾳ λεπτῇ. ἐστήριζέ τε τὴν χηλὴν τοῦ ποδὸς ἐν τῷ ὁρίζοντι τῆς ὄψεως αὐτοῦ. καὶ οὕτως ἦλθον εἰς τὸν οἶκον τὸν ἅγιον, ἐν ἐλάττονι διαστήματι, ἢ ὅσον ἂν ὁ βολὴ ὀφθαλμοῦ τελεσθείη. ἦν δὲ καὶ ὁ γαβριὴλ μετ' ἐμοῦ καὶ ἤγαγέ με εἰς ἀπορρῶγα ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἁγίῳ ἐν τῇ ἱερουσαλήμ. καὶ εἶπέ μοι ὁ γαβριὴλ· κατάβηθι, ὅτι ἀπὸ τῆς πέτρας ταύτης ἀναβήσει εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ κατέβην καὶ ὁ γαβριὴλ ἠσφαλίσατο μετὰ κύκλου πρὸς τὴν ἀπορρῶγα τὸ κτῆνος τὸ ἐλμπαράκ, καὶ ἐβάστασέ με ἐν τοῖς ὤμοις αὐτοῦ, ἄχρι τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ὅτε ἤλθομεν πρὸς τὸν οὐρανόν, ἔκοψε τὴν θύραν ὁ γαβριὴλ, ἐρρήθη τε πρὸς αὐτόν, τίς εἶ; ἀπεκρίθη, ἐγώ εἰμι γαβριήλ. ἐρρήθη τε πάλιν αὐτῷ, καὶ τίς ἐστι μετὰ σοῦ; ἀπεκρίθη, ὁ μαχούμετ. εἶπε δὲ ὁ θυρωρός, μὴ ὑπὲρ τούτου ἡ ἀποστολή; ναί. καὶ ἤνοιξεν ἡμῖν τὴν πύλην. καὶ εἶδον ἔθνη ἀγγέλων. καὶ δὶς κάμψας ὑπὲρ αὐτῶν τὰ γόνατα, ἐξέχεον τὴν εὐχήν. καὶ μετὰ ταῦτα, ἔλαβέ με γαβριὴλ, καὶ ἤγαγέ με πρὸς τὸν δεύτερον οὐρανόν. ἦν δὲ τὸ διάστημα τῶν δύο οὐρανῶν, ὁδὸς πεντακοσίων ἐτῶν. καὶ ὥσπερ πρῶτον ἔκοψε τὴν θύραν, καὶ ἀπόκρισις γέγονεν αὐτῷ κατὰ πάντα ὁμοία μέχρι καὶ τοῦ ἑβδόμου οὐρανοῦ· ἐν ᾧ ἑβδόμῳ οὐρανῷ διαγράφει, ἰδεῖν λαὸν ἀγγέλων· τὸ μῆκος ἑνὸς ἑκάστου ἀγγέλου ὑπὲρ τοῦ κόσμου πολλάκις χιλιοπλάσιον ἦν. εἶχέ τις ἑπτακοσίας χιλιάδας κεφαλάς, καὶ ἐν ἑκάστῃ κεφαλῇ ἑπτακοσίας μυριάδας στόματα. καὶ ἐν ἑκάστῳ στόματι, χιλίας ἑπτακοσίας γλώσσας, αἰνούσας τὸν θεόν, ἑπτακοσίοις μυριάδων ἰδιώμασι. καὶ προσέβλεψεν ἕνα τῶν ἀγγέλων, θρηνοῦντα. καὶ ἐζήτησε τὴν αἰτίαν τοῦ θρήνου αὐτοῦ. καὶ ἀπεκρίθη, ἁμαρτίαν εἶναι. αὐτὸς δὲ ἐδεήθη ὑπὲρ αὐτοῦ.

αὐτοῦ. οὕτω τέ φησιν, ὁ γαβριὴλ παρέθετό με ἀγγέλῳ ἑτέρῳ, κἀκεῖνος ἄλλῳ, καὶ οὕτως ἐφεξῆς, μέχρις ἔστην ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ βήματος αὐτοῦ. καὶ ἥψατό μου ὁ θεὸς τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν ὤμων, ἕως οὗ ἡ ψυχρότης τῆς χειρὸς αὐτοῦ διῆλθε μέχρι τοῦ μυελοῦ τῆς ῥάχεως τοῦ νότου. καὶ εἶπέ μοι ὁ θεός, ἐπέθηκα σοί καὶ τῷ λαῷ σου εὐχάς. καταβάντι δέ μοι πρὸς τὸν τέταρτον οὐρανόν, συνεβούλευσεν ὁ μωϋσῆς, ἐπανελθεῖν με πρὸς τὸ κουφίσαι τὸν λαόν, μὴ ὄντα δυνατὸν ἐξαρκεῖν τοσαύταις εὐχαῖς. καὶ τῇ πρώτῃ ἐπανόδῳ, ἔλαβον ἄνεσιν ἀπὸ δέκα μέχρι καὶ τῆς τετάρτης ἐπανόδου· καὶ τῇ πέμπτῃ ἐπανόδῳ, τοσοῦτον εἰς τὸ ἔλαττον ἦλθεν ὁ τῶν εὐχῶν, ὡς ὀλίγας ἐναπομεῖναι. εἰπόντος δὲ τοῦ μωσέως, μηδὲ τοσοῦτον δυνήσεσθαι τὸν λαόν· ἐγὼ αἰσχυνθεὶς ὡς τοσαυτάκις ἀναβάς, οὐκ ἀνέβην πλέον· ἀλλ' ἐλθὼν εἰς τὸ ἐλμπαράκ, ἤλαυνον ἐπανιὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ μεκέ. τούτων δὲ πάντων χρόνος ἐλάττων, ἢ τὸ δέκατον μέρος τῆς νυκτός. τῆς δὲ θεωρίας ταύτης πλέον ὃ παραλείπομεν, ἢ ὃ διηγησάμεθα φησὶν ὁ συγγραφεύς. ταύτην δὲ τὴν θεωρίαν διηγησαμένου τοῦ μωάμεθ παντὶ τῷ λαῷ, ἀπέστησαν τοῦ νόμου αὐτοῦ χιλιάδες ἀνθρώπων. εἰπόντων δ' ἐκείνων αὐτῷ, ἀνάβηθι ἡμέρας εἰς τὸν οὐρανόν, ὁρώντων ἡμῶν, καὶ εἴδομεν σοὺ συναντῶντας σοι ἀγγέλους· οὐκ ἐπέγνω τὸ ἑαυτοῦ ψεῦδος; ἀλλ' εἶπεν· αἴνεσις τῷ θεῷ μου. μὴ ἄλλ' ὅτι εἰμὶ ἐγώ, ἢ εἷς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπόστολος; οὕτως ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν προφητῶν διηγεῖται περὶ τῶν ζητούντων γενέσθαι παρ' αὐτοῦ σημεῖα, εἶπον πρὸς τοῦ μωάμεθ· ἤκουσας ἐνύπνια, βλασφημίας συνήγαγες, ἢ ἴσως ποιητικῶς φθέγγῃ. ἐλθὲ πρὸς ἡμῶν τοὐλάχιστον ἐν ἑνὶ θαύματι, ὃν τρόπον ἀπεστάλησαν καὶ οἱ πρότερον. ἀποκρίνεται· ἀνετρέψαμεν (ἔφησεν ὁ θεὸς) τὰς πόλεις, ἔμπροσθεν τῶν μὴ πιστευόντων. μή, οὗτοι πιστεύσουσι; καὶ πῶς ἀναμένουσι παρ' αὐτοῦ τὰ θαύματα; ἀποκρίνεται αὐτοῖς, ὅτι οἱ πρὸ ὑμῶν οὐκ ἐπίστευσαν θαύμασιν, οὔτε πιστεύετε, εἰ μὴ διὰ ξίφους.

ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ.

Ἀκούσατε τοίνυν οἱ τὰ μαχόμετ φρονοῦντες, εἰ ἀληθὲς τὸ ἀλκοράνον νομίζετε:

eo. Sicq́, inquit, Gabriel commendauit me alteri angelo, & ille alio, & sic deinceps, quousque steti coram Deo, & tribunali eius. Et tetigit me Deus manu eius inter humeros, usqueadeò, ut ad medullam spinæ dorsi mei frigiditas manus eius pertransiret. Et dixit mihi Deus: Imposui tibi & plebi tuæ orationes. Cúmque descendissem ad quartum cœlum, consuluit mihi Moyses, ut reuerterer ad leuandum populum, qui tot orationes ferre non poterat. Et primo reditu obtinui remissionem à decem usq; ad quartam, & à quarto reditu usque ad septimum. Et in fine tantum in minus uenit numerus orationum, ut paucæ remanerent. Cúmque diceret Moyses: Nec hoc poterunt ferre homines, ego præ confusione uerecundatus, quod totiens ascenderim, nolui plus ascendere, sed rediens ad Elmparac, equitaui descendens in domum Mechæ. Horum autem omnium tempus minus fuit quàm decima pars noctis. Visionis autem huius plus est quod dimisimus, quàm quod narrauimus. Cũque narrasset Mahometus uniuersis gentibus, mille homines à lege recesserunt.

Obiectio Saracenorum.

Dicentibus autem illis ei: Ascẽde de die in cœlũ, ut nos aspiciamus, & uideamus obuiantes tibi angelos. non recognouit suijpsius mẽdacium, sed dixit: Laus Deo meo. Nunquid aliud quoddam sum ego quàm unus hominum, & apostolus? Sic in capitulo prophetarum, narrat de his qui quærebant ab eo fieri miracula, sicq́ dixerunt Mahometo: Audiuisti insomnia, blasphemias cõgregasti, uel forte poetice loqueris. Veni ad nos ad minus in uno miraculo, quo modo missi sunt & priores. Respondit: Subuertimus (dixit Deus) urbes coram non credentibus, nũquid hi credent? & quomodo expectant ab eo miracula? Et respõdit eis: Quoniã qui præcesserũt uos, non crediderũt miraculis, & neq; uos etiam miraculis crederetis, nisi per ensem.

Solutio uana Mahometi.

Audite igitur Mahometani, si Alcoranum uerũ existimatis,

matis. ipse enim Mahometus est, qui affirmat nullum miraculum se fecisse. Longe autem plures fuerunt quos ensis consumpsit, quàm qui gratis eũ secuti sunt, sicut superius demonstratum est. Hæc sola fictio uisionis prædictæ, debet sufficere ad confutandum quicquid dixit & fecit Mahometus. Sicut enim sæpenumero antè dictum est, sic permisit eum spiritussanctus mentiri, ut quilibet homo facile figmentum cognosceret. Nunc quidem dicit de seipso inaudita miracula, aliquando autem dicit se nullum miraculum fecisse. & aliquando dicit, quod est solum nuncius & homo: aliquãdo uero, quod & plus est quàm angelus, & suprà angelos. Et quare indiguit asino uel iumento à Mecca usque ad Hierusalem, qui ex Hierusalem usque ad ultimũ cœlum ascendit absque asino? Quomodo potuit tot splendores angelorum in cœlo sustinere, qui dicebat, quod quando apparebat sibi unus angelus, semper in terram concidebat, & spumans agitabatur, et incuruabantur et contrahebantur manus & pedes eius? Et neque in prædicta uisione ponit se raptũ, sed dicit, quod ascendit cum corpore simul et anima. cuius signum est, quia dicit quod Deus manu sua tetigit eum inter humeros, & sensit frigiditatem usq; ad medullam spinæ dorsi. Vnde Deum & angelos supponit, positionem habere spacio corporali.

Mendaciorum Mahumeti impudentia.

DE QVIBVSDAM SEX QVAE *sitis in Alcorano communibus, & de Christi ad Mahometum excellentia.*

Cap. XV.

CONsequenter mouendæ sunt dubitationes quædam, & quæstiones in Alcorano, de quibus cum non possint rationem reddere Saraceni, non solum uocabuntur simpliciter, sed etiam cogentur demonstrationibus, coacti in conuiuium ueritatis introire. Prima quæstio est,

ζετε. αὐτὸ τὸ μαχούμετ διαβεβαιοῦται μ
δὲν πεποιηκέναι θαῦμα. πολλῷ πλείους
γένοντο, οὓς τὸ ξίφος ἀνάλωσε τῶν ἐκ
των ἀκολουθησάντων αὐτῷ, ὥσπερ ἀν
τέρω δεδήλωται. τοῦτο μόνον τῆς προειρη
νης θεωρίας τὸ πλάσμα, ἐξαρκεῖ ἀρκέσαι πρὸς
ἀισχύνην παντὸς, ὃ πεποίηκε, καὶ εἶπε ὁ
μωάμεθ. ὡς γὰρ πολλάκις προείρηται,
τω συνεχώρησεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
ψεύσασθαι, ὥς τε πάντα ἄνθρωπον ῥ
δίως ἐπιγνῶναι τὸ πλάσμα. νῦν μὲν γὰρ
φησι περὶ ἑαυτοῦ ἀνήκουστα θαύματα, ἄλ
λοτε δέ φησιν, ὅτι ἀπεσταλμένος ἐστὶ μόνον
καὶ ἄνθρωπος. ἐνίοτε δὲ, ὅτι καὶ πλείων
ἐστὶν ἀγγέλων, καὶ ὑπὲρ ἀγγέλων * δεῖται.
τί δὲ καὶ ἐδεῖτο ὄνου ἢ κτήνους, ἀπὸ τῆς
κε μέχρι τῆς ἱερουσαλὴμ; ὃς ἐκ τῆς ἱερουσα
λὴμ μέχρι τοῦ ἐσχάτου οὐρανοῦ ἀνῆλθε
εἰς ὄνου. καὶ πῶς ἠδυνήθη τοσαύτας
γὰς ἀγγέλων ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπομεῖναι ὁ
λέγων, ὡς ὅτε αὐτῷ εἷς ἄγγελος ἐπεφα
νετο, καταπίπτειν συνεχῶς ἐπὶ τὴν γῆν,
ἀφρὸν ἀποπτύειν καὶ συνέλκεσθαι τὰς
ρας καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἀλλ' οὐδὲ ἐν
τῇ προειρημένῃ θεωρίᾳ ἑαυτὸν ἡρπάσθαι
φησὶν, ἀλλὰ μετὰ σώματος καὶ ψυχῆς
νελθεῖν. σημεῖον δὲ, ἅψασθαι τὸν θεὸν αὐτοῦ
τῇ χειρὶ ἐν τοῖς ὤμοις, καὶ αἰσθέσθαι ψυ
ξεως μέχρι καὶ τοῦ μυελοῦ τῆς ῥάχεως τοῦ
νώτου. καὶ τοὺς ἀγγέλους τοίνυν καὶ τὸν
θεὸν ὑποτίθησι θέσιν ἔχειν σωματικῇ δι
στάσει.

ΠΕΡΙ ΤΙΝΩΝ ΕΞ ΖΗΤΗ *μάτων ἐπὶ τοῦ ἀλκοράνου κοινῶν, καὶ περὶ τῆς τοῦ χριστοῦ πρὸς τὸν μαχούμετ ὑπεροχῆς.*

ΕΠομένως κινητέον ἂν εἴη ἀπορείας τινὰς
καὶ ζητήσεις ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, περὶ ὧν
μὴ δυνάμενοι λόγον οἱ σαρρακηνοὶ ἀποδοῦναι,
οὐ μόνον κληθήσονται ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀ
ναγκασθήσονται ταῖς ἀποδείξεσι, βιαζόμε
νοι, εἰσελθεῖν εἰς τὸν δεῖπνον τῆς ἀληθείας.
πρώτη

πρῶτον ζήτημά ἐστι, τί βούλεται τὸ ἀλκορα-
νὸν λέγειν, ὅταν τοσαυτάκις εἰσάγει τὸν θεὸν
πληθυντικῶς περὶ ἑαυτοῦ διαλεγόμενον; φη-
σὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἀλιμπακορὰμ,
ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ, εἴπομεν τοῖς ἀγγέλοις,
προσκυνήσατε τῷ ἀδὰμ, καὶ τὰ λοιπά. καὶ
ἔπειτα μετὰ ταῦτα διόλου λέγει μέχρι τοῦ τέ-
λους τοῦ βιβλίου, ποτὲ μὲν πληθυντικῶς περὶ
θεοῦ διαλεγόμενος, ποτὲ δὲ ἑνικῶς. βεβαιότα-
τον δὲ ἐστι πᾶσι χριστιανοῖς καὶ ἰουδαίοις καὶ
τῶν σαῤῥακηνῶν τοῖς λόγῳ χρωμένοις, ἕνα εἶ-
ναι τὸν θεὸν, καὶ μόνον καὶ ἁπλοῦν, καὶ μὴ
δύνασθαι ἔχειν τινὰ κοινωνόν. διατί τοίνυν
πληθυντικῶς φθέγγεται περὶ ἑαυτοῦ; ἀλλ' οὐ
δύνανται λέγειν, περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων
τὸν θεὸν λέγειν. λέγεται γοῦν ἐκεῖ, εἴπομεν τοῖς
ἀγγέλοις. ἔστι τοίνυν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὗτος, οὐ
τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀγγέλους. ἔτι ἐν
τῷ κεφαλαίῳ τῷ σὰδ, λέγεται ὅτι πάντες οἱ
ἄγγελοι προσκύνησαν τῷ ἀδὰμ, πλὴν τοῦ
διαβόλου. πᾶσιν ἄρα τοῖς ἀγγέλοις εἶπεν ὁ θεὸς,
προσκυνήσατε τῷ ἀδάμ. ἔτι ἐν πολλοῖς τό-
ποις τοῦ ἀλκοράνου, εἰσάγονται τοιαῦταί τινες
διαλέξεις πληθυντικῶς περὶ τοῦ θεοῦ ἐν τοιαύ-
ταις ἐνεργείαις, ἐν αἷς οἱ ἄγγελοι οὐδαμῶς τῷ
θεῷ κοινωνοῦσιν, ὥσπερ ἐν τῇ τοῦ κόσμου δημιουρ-
γίᾳ, καὶ τῇ δικαιώσει τοῦ ἀσεβοῦς. λέγεται γὰρ
ἐν πλείστοις τόποις τοῦ ἀλκοράνου, ἡμεῖς (φησιν)
ἐδημιουργήσαμεν τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ
τὰ μεταξὺ οὐ παρέργως· καὶ ἡμεῖς ἐδικαιώσα-
μεν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἡμεῖς ἀπεστάλκαμεν τὸν
υἱὸν τῆς μαρίας, καὶ δεδώκαμεν αὐτῷ πνεῦμα
ἅγιον, καὶ τὸ εὐαγγέλιον καὶ θαύματα, καὶ τοιαῦ-
τά τινα ἐν οἷς οἱ ἄγγελοι οὐδαμῶς δύνανται κοι-
νωνεῖν τῷ θεῷ. οἱ γὰρ ἄγγελοι ἐδημιουργήθη-
σαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἀλλ' οὐ συνδημιουργοῦσι τῷ θεῷ
τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ μεταξύ. καὶ οὐδύ-
νανται λέγειν οἱ σαῤῥακηνοὶ, ὡς ἡ πληθυντικὴ
ἐκείνη φωνὴ, φωνὴ ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἢ φωνὴ θεοῦ καὶ
τινος ἑτέρου νοῦ ὑπερβεβηκότος κτιστοῦ, δι' οὗ πάν-
τα πεποίηκεν ὁ θεὸς, ὥς φασι. δῆλον γὰρ, ὅτι
πᾶν ὅπερ ἂν ᾖ παρὰ τὸν θεὸν κτίσμα ἐστὶ, καὶ οὐδὲν
κτίσμα δύναται συνδημιουργεῖν τῷ θεῷ. ἔτι οὐ
δύναται λέγειν, πληθυντικῶς τὸν θεὸν διαλέγε-
σθαι, διὰ τὰς ἐν αὐτῷ διαφόρους ποιότητας· οἷον
δύναμιν, σοφίαν, δικαιοσύνην, καὶ τὰ τοιαῦ-
τα, ἃς οἱ ἄῤῥαβες καλοῦσι σαφά. ταῦτα γὰρ
οὐ

est, Quid uult Alcoranum dicere, quando totiens inducit Deum pluraliter de se ipso loquentem? Dicit enim in Elimpaceram, ex persona Dei: Diximus angelis adorare Adam, & reliqua. Et post hęc per totum dicit usq; ad finem libri, aliquã do pluraliter de Deo loquens, aliquando autem singulariter. Firmissimũ enim est omnibus Christianis & Iudęis & Saracenis, qui ratione utuntur, unum esse Deũ, & solum & simplicem, & non posse habere consortem quendam. Quare igitur pluraliter loquitur de eo ipso? Et nõ possunt dicere, quod Deus loquiť de seipso et de angelis. Dicitur enim ibi, Diximus angelis. Est igitur locutio hæc Dei, non angelorũ, sed ad angelos. Item in capite Sad, dicitur, quod omnes adorauerũt Adam, præter diabolum. Omnibus igitur angelis dixit Deus, Adorate Adam. Item in multis Alcorani locis inducuntur tales quædam locutiones pluraliter de Deo, in talibus actionibus in quibus angeli nequaquam cum Deo communicant, sicut in creatione mundi, & iustificatione impij. Dicitur enim in pluribus locis Alcorani: Nos, dicit, creauimus cœlum & terram, & quæ sunt in medio, & non incassum iudicauimus hominem, et nos misimus filium Mariæ, & dedimus ei spiritumsanctum & euãgelium, & miracula, & talia quædam in quibus angeli nequaquam possunt communicare cum Deo. Angeli enim creati sunt à Deo, sed non simul creant cum Deo cœlum & terram, & quæ sunt in medio. Et nõ possunt dicere Saraceni, quod pluralis illa uox est Dei, & cuiusdam alterius intellectus qui excedit creatum, per quem fecit omnia Deus. Constat enim, quod quicquid est præter Deum, creatura est, & à Deo creatum, & nulla creatura potest esse simul creatrix cum Deo. Item non possibile est dicere, quod Deus pluraliter loquiť propter diuersas quæ in eo sunt qualitates, sicut est potẽtia, sapiẽtia, iustitia, et talia quę Arabes uocãt Saphat. Hæc eñ

Quæstio, I. Cur Deum in plurali de seipso loquentem toties introducat Alcoran. 1.

2

3

4

non accidentia sunt in Deo, neq; differẽtię, sed sunt in ipsa diuina essentia. Vnde in Deo nullam compositionem nec pluralitatem faciunt, ut per illa Deus de seipso pluraliter loquatur. Quin imò nec homo, nec angelus propter eorum differẽtiam, potest de seipso pluraliter loqui: & si hęc in homine & angelo accidentia sunt, & quandam in his compositionem faciunt. Et uere talis locutionis modus, Deum uidelicet unum existentem, pluraliter de seipso loqui, semel à Moyse inuenitur in Genesi illatus. In formatione enim hominis, locutus est Deus, dicens: Faciamus hominem ad imaginem nostram. Quod dicunt Iudæi, uocem esse Dei ad angelos. Quod quidem est contrarium diuinę scripturæ, quę nunquam dicit angelum secundum imaginem hominis formatum esse, sed secundum imaginem Dei. Et hoc est quod etiam addit Moyses deinceps, post illos sermones dicens: Et fecit Deus hominem secundum imaginem & similitudinem suipsius, secundum imaginẽ Dei fecit eum. Est igitur uox illa patris ad filium, uel totius trinitatis ad seipsam. Vnus enim et simplex Deus essentia, trinus est in personis. Et hoc dicere potuisset Alcoranum simpliciter, nisi timuisset posse esse personarum discretionem, discretione secundum essentiam. Propter hoc dicit in capitulo El nesan: O societas libri, ne uacetis in lege uestra, & ne dicatis de Deo præter ueritatẽ, quod Christus Iesus filius est Marię, & Apostolus Dei, & uerbum Dei, quod in ea posuit per spiritum sanctum. Ecce hic nominat Deum, & uerbum Dei, & spiritum sanctum. sed timẽs, ne propter hæc diuina essentia diuidatur, uel multiplicetur, uel terminetur, subiungit statim: Et ne dicatis tres Deos, quoniam Deus, Deus unus est. Ecce quantum appropinquauit ad illud quod est maxime arduum in fide, modo quodam hoc dicens Ioannis: Pater & uerbum & spiritus, & hi tres unum sunt.

Gen. 1.

Trinitas etiam Alcorano posita, nominibus Dei, uerbi, spiritussancti.

1. Ioan. 5.

Inducit

οὐ συμβεβηκότα εἰσὶν ἐν τῷ θεῷ, οὔτε διαφορὰ, ἀλλ' εἰσὶν αὐτὴ ἡ θεία οὐσία. ὅθεν ἐν τῷ θεῷ οὐδὲ μίαν σύνθεσιν ἢ πλῆθος ποιοῦσιν, ὥς τε διὰ ταῦτα τὸν θεὸν πληθυντικῶς διαλέγεσθαι. μᾶλλον μὲν οὖν οὔτ' ἄνθρωπος οὔτ' ἄγγελος, διὰ τὴν τούτων διαφορὰν, δύναται περὶ ἑαυτοῦ πληθυντικῶς λέγειν. καί τοι ταῦτα ἐν τῷ ἀγγέλῳ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ συμβεβηκότα εἰσί, καί τινα σύνθεσιν ἐν τούτοις ποιοῦσι. καὶ ὄντως, ὅτι οὗτος τῆς διαλέξεως τρόπος τὸ τὸν θεὸν δηλονότι ἕνα ὄντα πληθυντικῶς περὶ ἑαυτοῦ διαλέγεσθαι, ἅπαξ ὑπὸ τοῦ μωσέως εὕρηται ἐν τῇ γενέσει, εἰσηνεγμένος. ἐν γὰρ τῇ πλάσει τοῦ ἀνθρώπου, ἐλάλησεν ὁ θεὸς λέγων, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. ὃ φασιν οἱ ἰουδαῖοι, φωνὴν εἶναι τοῦ θεοῦ πρὸς τοὺς ἀγγέλους· ὅπερ ἐστὶν ἐναντίον τῇ θείᾳ γραφῇ, ἥτις οὐδέποτε φησὶ τὸν ἄγγελον κατ' εἰκόνα ἀνθρώπου πεπλάσθαι, ἀλλὰ κατ' εἰκόνα θεοῦ. ὃ καὶ προστίθησιν ὁ μωϋσῆς, ἑξῆς μετ' ἐκείνους τοὺς λόγους λέγων, καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. ἔστι τοίνυν ἡ φωνὴ ἐκείνη, τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν, ἢ ὅλης τῆς τριάδος πρὸς ἑαυτήν. ὁ γὰρ εἷς καὶ ἁπλοῦς θεὸς τῇ οὐσίᾳ, τριαδικός ἐστι τοῖς προσώποις. καὶ τοῦτ' ἂν εἶπε καὶ τὸ ἀλκοράνον ἁπλῶς, εἰ μὴ ἐδεδοίκει τὸ μὴ δύνασθαι εἶναι προσώπων διάκρισιν, ἄνευ τῆς κατ' οὐσίαν διακρίσεως. διὰ τοῦτο φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσὰν ὦ ἑταιρεία τῆς βίβλου, μὴ σχολάζετε ἐν τῷ νόμῳ ἡμῶν, καὶ μὴ λέγετε περὶ θεοῦ πλὴν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ χριστὸς ἰησοῦς υἱός ἐστι τῆς μαρίας, καὶ ἀπόστολος τοῦ θεοῦ, καὶ λόγος θεοῦ. ὃ ἐν αὐτῇ ἔθηκε διὰ πνεύματος. ἰδοὺ ἐνταῦθα ὀνομάζει θεὸν, καὶ λόγον θεοῦ, καὶ πνεῦμα ἅγιον. ἀλλὰ φοβούμενος ἵνα μὴ διὰ ταῦτα ἡ θεία οὐσία μερισθῇ, ἢ πληθυνθῇ, ἢ ὁρισθῇ, προστίθησι παρευθὺς· καὶ μὴ εἴποιτε τρεῖς, ὅτι ὁ θεὸς θεὸς ἐστὶν εἷς. ἰδοὺ πόσον πεπλησίακεν, ὃ μάλιστα μέγιστόν ἐστιν ἐν τῇ πίστει, τρόπον τινὰ ταῦτα λέγων τῷ ἰωάννῃ· ὁ πατὴρ, ὁ λόγος, καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς τὸ ἕν εἰσι.

εἰσάγ

εἰσάγει τοίνυν ἐν τῷ ἀλκοράνῳ ὁ μωάμεθ τὸν θεὸν πληθυντικῶς διαλεγόμενον, ἀγνοῶν τὴν αἰτίαν. δῆλον τοίνυν ἐντεῦθεν τὸ πρῶτον ζήτημα, ὅτι κοινῶς πιστεύομεν μετ' αὐτῶν, τὸν θεὸν ἕνα καὶ μόνον εἶναι καὶ ἁπλοῦν. αὐτοὶ δὲ ἔχουσιν ἐν τῷ ἀλκοράνῳ· ὁ θεὸς ἔχει καὶ λόγον καὶ πνεῦμα. καὶ οὕτω πιστεύομεν τὸν ἀληθῆ καὶ ἕνα καὶ ἁπλοῦν θεόν, ὡς μὲν ἕνα ἑνικῶς διαλέγεσθαι· διὰ δὲ τὸ τριαδικὸν εἶναι τοῖς προσώποις, ἐνίοτε καὶ πληθυντικῶς.

Δεύτερον ζήτημα ἐστίν, ὅτι τὸ ἀλκοράνον συνεχέστατα μέμνηται τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. τί τοίνυν ἐστὶ τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; καὶ τίς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος; περὶ μὲν οὖν τοῦ ἁγίου πνεύματος, φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλπακεράμ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· ἐδώκαμεν τῷ ἰησοῦ τῷ υἱῷ τῆς μαρίας, ποιεῖν τέρατα καὶ θαύματα φανερὰ καὶ ἐτελειώσαμεν αὐτὸν διὰ πνεύματος ἁγίου, καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει διὰ παντὸς τοῦ κεφαλαίου. Ἔτι φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλπιὰ περὶ τῆς μαρίας, ἐνεφυσήσαμεν εἰς αὐτὴν ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου· καὶ ἐν πλείοσιν ἄλλοις τόποις, τὰ ὅμοια διαλέγεται περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ οὐ δύνανται λέγειν οἱ σαρρακηνοὶ κτίσμα τι εἶναι, οἷον ἄγγελός τις ἀγαθός. ἐπεὶ ἑνικῶς περὶ αὐτοῦ διαλέγεται, ὡς περὶ ἑνὸς ἁγίου. οἱ δὲ ἅγιοι ἄγγελοι πολλοί εἰσι, καὶ πάντες εἰσὶ τοῦ θεοῦ· τίς τοίνυν ἡ αἰτία ἑνικῶς περὶ αὐτοῦ διαλέγεσθαι; καὶ λέγειν ἡμετέρου καὶ ἁγίου. καὶ ἔτι οὐκ ἂν ἦν μέγα ἐγκώμιον περὶ τοῦ χριστοῦ, ὃν τὸ ἀλκοράνον ἰδίως σκοπεῖ συνιστᾶν, τῷ δοῦναι τὸν θεὸν αὐτῷ ἄγγελον φύλακα. ἕκαστος γὰρ τῶν ἀνθρώπων, ἔχει ἄγγελον φύλακα. καὶ γὰρ ὁ θεὸς ποιεῖ τοὺς ἀγγέλους πνεύματα καὶ ἡμετέρους ἀποστόλους, ὡς φησὶ τὸ ἀλκοράνον ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμελαεκέ. Ἔτι οἱ ἄγγελοι, οὐχ ἁγιάζουσι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὁ θεὸς ἀμέσως καὶ μόνος. ὥσπερ μόνος ὁ θεὸς τὰς ἁμαρτίας ἀφίησι, καθὼς λέγεται ἐν τῷ ἀλκοράνῳ. τὸ προειρημένον τοίνυν πνεῦμα, ἀληθὴς ἐστὶ θεός. ἀληθὴς δὲ θεός, καὶ ὁ περὶ τοῦ πνεύματος διαλεγόμενος, ὁ λέγων· δεδώκαμεν αὐτῷ πνεῦμα ἅγιον, καὶ ἐνεφυσήσαμεν ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. ἐπεὶ τοίνυν ἡ θεία οὐσία, μία ἐστὶ καὶ ἁπλῆ, καὶ οὐ δύναται διακρίνεσθαι,

ἢ διαι-

Inducit igitur in Alcorano Mahometus Deum pluraliter loquentē, ignorans causam. Manifesta igitur hinc prima quæstio, quod communiter credimus cū his Deum esse unū, & solum & simplicem. ipsi autem habent in Alcorano, Deus habet & uerbum & spiritum, & sic credimus uerum & unum & simplicem Deum. Et proprie de se loquitur singulariter: propterea autem quod trinus est in personis, aliquando de se pluraliter loquitur. Secunda quæstio est, quod Alcoranum continue meminit spiritus sancti, & uerbi Dei. Quis est ille spiritus sanctus, & quod est illud uerbum Dei?

Quæstio II. de spiritusancto.

1 De spiritusancto quidem dicit in capitulo Elpalceram, ex persona Dei: Dedimus Iesu filio Mariæ ut faceret prodigia & miracula manifesta & perfecimus eū per spiritumsanctum: & hoc idem repetit per totum capitulum. 2 Item dicit in capitulo Elempai de Maria, Inspirauimus in eam ex spiritusancto. Et in pluribus aliis locis similia dicit de spiritusancto. Et non possunt dicere Saraceni, creaturam quandā esse, sicut angelus quidā, scilicet bonus, quoniam singulariter de eo loquitur, tanquam de uno sancto. sancti autē angeli plures sunt, et omnes sunt Dei. Quæ igitur causa, ut de illo singulariter diceret, nostro & sancto? 3 Item non esset magna laus de Christo, quem Alcoranum intendit singulariter commendare, quod Deus dedisset ei angelum custodem. Etenim Deus facit angelos spiritus, & nostros apostolos: sicut dicit Alcoranum in capitulo Elmaice. 4 Item angeli non sanctificant homines, sed Deus immediate, et solus: tanquam solus Deus potest peccata dimittere, sicut dicit in Alcorano. Prædictus igitur spiritus uerus est Deus. uerus autem Deus & qui de prædicto spiritu loquitur dicens: Dedimus ei spiritumsanctum, & inspirauimus ex spiritu sancto. Quoniam igitur diuina essentia una est & simplex, non potest discerni, uel

diuidi: & ibi est dans & datum. dans, qui dicit, Dedimus: & datus, qui dicitur spiritussanctus, qui dicitur datus & inspiratus. Inter dantem autem, & qui datur, requiritur ut distinguatur personaliter solum, non essentialiter, & sic solis relationibus distinguūtur. Et hęc est sola discretio, quàm Christiani in personis diuinis faciunt. Hanc eandem omnino quæstionem quam de spiritusancto quęsiuimus, possumus quærere etiam de uerbo Dei. Dicitur enim in capitulo Abraam: Dixerūt angeli beatæ Mariæ, O Maria, Deus pręposuit te supra oēs mulieres. Et post hæc dixerunt angeli: O Maria, nūciat tibi Deus, uel nūciat tibi uerbū eius, & nomen eius Christus Iesus filius Mariæ. Et in capitulo Elnesa dicitur: Ne dicas de Deo præter ueritatem, quod Christus Iesus filius Mariæ apostolus est Dei, & uerbum Dei, quod ipse posuit in ea per spiritumsanctum. Affirmat igitur omnino, Christū uerbū esse Dei. Quæritur igitur, quod sit hoc uerbū Dei? utrū uerbū accidētale, uel potius personale & reale. Si dicit uerbum esse uocale solū, & accidētale: hoc nō potest dici. loquitur enim de Deo Alcoranū & Euangelium singulariter, & de uno uerbo tantū: uerbū aūt Dei uocale & accidentale, quod à Deo exit, nō unū, sed multa. Omnia enim bona uerba & sancta et uera, uerba Dei dici possunt. Item nō esset excellēs cōmendatio Christi, quę Alcoranū intendit singulariter cōmendare, si propter hoc dicatur uerbum Dei, tanquam uerba Dei dicens. Nō enim solus Christus, sed etiam alij prophetæ uerba Dei nunciauerunt, & tamen nullus illorum dicitur uerbum Dei. De solo enim Christo euangelium & Alcoranum dicit, quod sit uerbū Dei. Si autem essentialiter uerbum capiatur, manifestū quod sempiternū esset uerbū Dei, & Deus uerus. Sicut enim uerbum quod procedit ex ore corruplibilis hominis, corruptibile est ex necessitate: sic uerbum quod ex sempiterno ore procedit,

Personarum in diuinis discretio.

III. Christus quomodo uerbum Dei.

Argumentatio à contrario.

ἢ διαιρεῖσθαι· ἐκεῖ δὲ ἐστὶ διδοὺς καὶ διδόμενον· διδοὺς μὲν, ὁ λέγων δεδώκαμεν, διδόμενον δὲ τὸ πνεῦμα ὃ δίδοται, καὶ ἐμφυσᾶται. μεταξὺ δὲ τοῦ διδόντος καὶ διδομένου, ζητεῖται διάκρισις, ἀνάγκη τὸν διδόντα καὶ ἐμφυσῶντα θεὸν, καὶ τὸ διδόμενον καὶ ἐμφυσώμενον πνεῦμα, προσωπικῶς διακρίνεσθαι μόνον, ἀλλ' οὐκ οὐσιωδῶς. καὶ οὕτω μόναις ταῖς ἀναφοραῖς διακρίνονται· καὶ αὕτη ἐστὶ μόνη ἡ διάκρισις, ἣν χριστιανοὶ ἐν τοῖς θείοις προσώποις τιθέασι. Τ[...] δὲ αὐτὸ παντάπασι ζήτημα, ὃ περὶ τοῦ ἁγί[ου] πνεύματος ἐζητήσαμεν, δυνάμεθα ζητεῖ[ν] καὶ περὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. καὶ γὰρ ἐν τῷ ἀλκορ[α]νῷ, συνεχῶς μέμνηται τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. λέγε[ται] γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἀμραὰμ, εἶπον οἱ ἄ[γ]γελοι τῇ μακαρίᾳ μαρίᾳ, ὦ μαρία, ὁ θε[ὸς] προέθηκέ σε ὑπὲρ πάσας τὰς γυναῖκας. κ[αὶ] μετὰ ταῦτα εἶπον οἱ ἄγγελοι, ὦ μαρία, εὐα[γ]γελίζεταί σοι ὁ θεὸς, ἢ ἀναγγέλλει σοι τὸν λόγ[ον] αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, χριστὸς ἰησοῦς υἱὸς τ[ῆς] μαρίας. καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾷ λ[έ]γεται, μὴ εἴπῃς περὶ τοῦ θεοῦ, πλὴν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ χριστὸς ἰησοῦς ὁ υἱὸς τῆς μαρίας ἀπόστολός ἐστι τοῦ θεοῦ, καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ὃν αὐτὸς ἔθηκεν αὐτῇ διὰ πνεύματος ἁγίου. διισχυρίζεται τ[οί]νυν παντάπασι, τὸν χριστὸν λόγον εἶναι θεοῦ. [ζη]τεῖται τοίνυν, τίς ἂν εἴη οὗτος ὁ τοῦ θεοῦ λόγος; π[ό]τερον λόγος συμβεβηκὼς, ἢ μᾶλλον προσωπικὸς καὶ πραγματικός. εἰ λέγει λόγον εἶναι φωνητικὸν μόνον, καὶ συμβεβηκότα, τοῦτο οὐκ ἂν δύναιτο λέγειν. διαλέγεται γὰρ περὶ αὐτοῦ τὸ ἀλκοράνον, καὶ τὸ εὐαγγέλιον ἑνικῶς, ὡς περὶ ἑνὸς μόνου λόγου. ὁ δὲ φωνητικὸς λόγος καὶ συμβεβηκὼς, οὐχ εἷς, ἀλλὰ πολλοί. πάντες γὰρ οἱ ἀγαθοὶ λόγοι καὶ ἅγιοι, καὶ ἀληθεῖς, λόγοι θεοῦ δύναν[ται] λέγεσθαι. ἔτι δὲ οὐκ ἂν ἦν ὑπερβάλλον τι ἐγκώμιον τοῦ χριστοῦ. ὃν ἰδίως τὸ ἀλκοράνον βούλετ[αι] ἐπαινεῖν, εἰ διὰ τοῦτο λέγοιτο λόγος θεοῦ, ὡς τοὺς λόγους εἰπὼν τοῦ θεοῦ. οὐ μόνος γὰρ ὁ χριστὸς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι προφῆται, τοὺς λόγους ἀνήγγειλαν τ[οῦ] θεοῦ, καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐκείνων λόγος λέγεται τοῦ θε[οῦ]. περὶ μόνου γὰρ τοῦ χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τ[ὸ] ἀλκοράνον φησὶν, ὡς εἴη λόγος θεοῦ. εἰ δὲ [οὐ]σιωδῶς καὶ προσωπικῶς ὁ λόγος λαμβάνο[ι]το, δῆλον, ὡς ἀΐδιος ἂν εἴη ὁ τοῦ θεοῦ λόγος καὶ θεὸς ἀληθής. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ φθαρτοῦ ἀνθρώπου προϊὼν λόγος, φθαρτ[ὸς]

ξ ἀνάγκης ἐστὶν, οὕτω καὶ ὁ ἐξ ἀϊδίου προ-
λθὼν τοῦ στόματος τοῦ θεοῦ λόγος, δι' οὗ
ὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ μεταξὺ (ἵ-
α τῷ τοῦ ἀλκοράνου χρήσωμαι λόγῳ) ἐποίη
εν, ἄφθαρτον καὶ ἀΐδιον εἶναι ἀνάγκη. πᾶν
ὲ τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ προϊὸν, οὐσιωδῶς ἐστὶ θεός.
αὶ τοῦτον τὸν τρόπον, θεός ἐστιν ὁ τοῦ θεοῦ
όγος. ὅθεν ἐπεὶ ὁ λόγος τοῦ λέγοντος
αὶ τοῦ νοοῦντος τὸν λόγον διαφέρει τρό-
πον τινά. ἐν δὲ τῇ θείᾳ οὐσίᾳ, οὐ δύναται
ιναι διαίρεσις ἢ διάκρισις, ἀνάγκη ἐκεῖ
ιναι προσωπικὴν μόνην διάκρισιν, ὡς
ὸν λόγον τοῦ λέγοντος, ἀναφοραῖς δια-
ρίνεσθαι μόναις, ὥσπερ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου
πνεύματος εἴρηται. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ λό-
γος, ᾧ ὁ θεὸς πάντα τὰ γινόμενα εἶπε, γε-
έσθω, καὶ γέγονεν· ὥσπερ καὶ ἐν τῷ ἀλ-
κοράνῳ λέγεται. καὶ κατὰ τοῦτο συμφω-
εῖ τὸ ἀλκοράνον τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ ἰωάν-
ου, ὅς φησι, πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. ἐπεὶ
οίνυν ὑπὸ τοῦ λέγοντος ὁ λόγος συλλαμ-
άνεται, καὶ νοερῶς γεννᾶται· καὶ τὸ ἀφ'
τέρου γεννώμενον, καθ' ὁμοιότητα τοῦ εἴ-
δους καὶ τῆς φύσεως λέγεται ὑός, διὰ τοῦ-
το τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, λέγομεν ὑὸν τοῦ
θεοῦ. ὥσπερ ὁ ἥλιος εἰ τοιοῦτον ἀπαύγασ-
μα ἐγέννα ἐξ ἑαυτοῦ, ὥστε εἶναι ἥλιον, πάν-
τως ἐκεῖνον τὸν ἥλιον καὶ τὸ ἀπαύγασμα
καὶ ὑὸν ἂν ἐλέγομεν τοῦ ἡλίου. ἐν τούτῳ
μέν τοι ἐστὶν ἡ διαφορὰ, ὅτι ἐν μὲν τοῖς κτίσ-
μασιν ἐν οἷς διαφέρει τὸ εἶναι καὶ ἡ οὐσία,
οὐ δύνανται πολλαπλασιάζεσθαι τὰ ὑποκεί-
μενα, μὴ καὶ τῆς φύσεως πολλαπλα-
σιαζομένης. ὅθεν ὁ ἄνθρωπος ἄλλον ἄν-
θρωπον γεννᾷ· ὁ δὲ θεὸς, ἐν ᾧ ταυτόν ἐστι
τὸ εἶναι καὶ ἡ οὐσία, ἐξ ἑαυτοῦ γεννῶν λό-
γον, οὐκ ἄλλως θεὸν γεννᾷ. ἡ γὰρ θεία οὐ-
σία, οὔτ' ἀνόμοιός ἐστιν, οὔτε πέφυκε πολ-
λαπλασιάζεσθαι κατά τινα τρόπον, διὰ τὴν
ἄκραν τελειότητα καὶ ἁπλότητα. ὁ μωάμ-
εθ τοίνυν ἀκούσας τοὺς χριστιανοὺς, λέγον-
τας τὸν θεὸν ἔχειν ὑὸν, οὐκ ἠδυνήθη λογίσα-
σθαι, ὡς δυνατὸν ἐστὶν ὑὸν χωρὶς γυναικός. καὶ
διὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο παρήγαγεν ἐπιχείρη-
μα περὶ τοῦ μὴ ἔχειν ὑὸν τὸν θεόν, ἢ ὅτι οὐκ
ἔχει γυναῖκα. καὶ οὐκ ἐνενόησεν ὅτι ὁ δαβίδ,
ὃν τοσοῦτον ἐγκωμιάζει, παρὰ τὸν φύσει ὑὸν,

ἐπὶ

dit, per quod cœlum & terram & quæ sunt in medio (ut Alcorani uerbo utar) fecit, sempiternum & incorruptibile esse necesse est. Quicquid ex Deo autē procedit, essentialiter est Deus, & hoc modo Deus est Dei uerbum. Vnde cum uerbū aliquo modo differat à dicente & cōtinente uerbum, & in Dei essentia non possit esse diuisio seu distinctio essentialis, oportet quod ibi sit distinctio personalis: et quod uerbū à dicente proprijs et solis relationibus distinguatur, sicut et de spiritu dictum est. Et hoc est uerbū, quo Deus omnia quę sunt dixit, et facta sunt: sicut & in Alcorano dicitur. Et secūdum hoc conuenit Alcoranum cum Euangelio Ioannis, qui dicit: Omnia per ipsum facta sunt. Quoniam igitur ab eo qui loquitur, uerbum compræhenditur, & intellectualiter gignitur: & quod ab altero generatur, secundum similitudinem speciei & naturæ, dicitur filius: propter hoc, uerbum Dei dicimus filium Dei. Sicut sol si generaret ex se talem splendorem qui esset sol, illum solem & splendorem diceremus filium solis. In hoc tamen est differentia, quod in creaturis, in quibus esse & essentia differunt, non possunt multiplicari subiecta, cum non multiplicatur natura. Vnde & homo alium hominem gignit: Deus autem, in quo idem est esse & essentia, ex seipso uerbum gignens, non alium Deum generat. Diuina enim essentia neque dissimilis est, neque innata est multiplicari secundum aliquem modum, propter summam perfectionem & simplicitatem. Mahometus igitur audiens Christianos dicentes Deum habere filium, nesciuit considerare, quod possibile est esse filium absque muliere. Et propter hoc nullam aliam adduxit argumentationē, nisi quod Deus non potest habere filium, quia uxorē non habet. Et non excogitauit quod dixit Dauid, quem tantum commendauit Mahometus, qui præter filium naturalē,

Verbum essentiale.

Ioan. 1.

Filij appellatio.

Mahometi opinio de filio Dei.

dixit Deum multos habere filios adoptiuos, dicens, Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes: & non ex muliere. Aliàs tamen licet Mahometum simul cum eo intelligere, qui dicit Mariam posse habere filium absq; uiro: sed quomodo, non conuenienter considerauit, quod Deus & absq; muliere potuisset habere filium. Verum igitur dixit Mahometus, quando dixit Christum Iesum filium Mariæ, & uerbum Dei esse: sed non intellexit. Si enim intellexisset, dixisset: Ex quo est filius Mariæ, est uerus homo: ex quo est uerbum Dei, est uerus Deus. Non enim est Deus compositus & imperfectus, sicut homo, cuius uerbum et comprehensio mentis, & ars & actio, non est homo. Quicquid autem est Dei, est Deus. Vnde & uerbũ Dei, Deus est, & intellectus Dei, Deus est, & actio Dei, Deus est. Alcoranum autem hominem solum cepit Christum. Et propter hoc postquam dixit, quod uerbum est Dei, addidit, quod Iesus sic est apud Deum, sicut Adam, quẽ creauit de limo terræ: & dixit ei, Esto. Et quomodo hoc cum præcedentibus conuenit? Cum enim dixerit, quod Deus infuderit uerbum Mariæ, & spiritum eius, ex quo natus est Christus, & post hæc rursus opinatur, ut Adam is sit quem formauit ex terra: inconueniens igitur, uerbum Dei et spiritum eius terram esse. Nisi aliquo modo Dei naturam terram supponamus, quod absit. Esset enim uerbũ eius, & spiritus eius, sicut quædam statua, quæ neque intelligit, neque spirat. Nunc autem Deus noster, qui est benedictus in sæcula, uidet & audit omnia, & habet uerbum incarnatum ex Maria uirgine, & spiritumsanctum qui eam obumbrauit, & humanitatem uerbi adimpleuit. Si autem existimant & in Adam uerbum Dei & spiritum fuisse, non effugient manifestum mendacium. Si enim uerbum Dei cum carne & terra illius unitum esset, & spiritus reple-

Psal. 81.

Quicquid est Dei, idem etiã Deum esse.

In Adam non fuisse uerbum Dei, nec spiritumsanctum.

εἶπε καὶ ἄλλους υἱοὺς εἰσποιητοὺς ἔχειν, λ
γων· ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου π
τες· καὶ οὐκ ἐκ γυναικός. ὅμως ἔξεστι σ
νανοηταίνειν αὐτῷ, ὁ μαχούμετ εἰπὼν τ
μαρίαν δύνασθαι ἔχειν υἱὸν ἄνευ ἀνδρὸ
πῶς οὐκ ἂν εἰκότως ἐλογίσατο, ὅτι ὁ θε
καὶ ἄνευ γυναικὸς ἐδύνατο ἂν ἔχειν υἱὸ
ἀληθὲς τοίνυν ἔφησεν ὁ μαχούμετ, ὅτ
πε τὸν χριστὸν ἰησοῦν τὸν υἱὸν τῆς μαρία
καὶ λόγον εἶναι θεοῦ· ἀλλ' οὐκ ἐγνώκοσ
εἰ γὰρ ἔγνω, εἶπεν ἄν, εἰ καθὸ υἱός ἐστι τῆς μ
ρίας, ἀληθής ἐστιν ἄνθρωπος, καὶ καθὸ λ
γος ἐστι τοῦ θεοῦ, ἀληθὴς ἐστι θεός. οὐ γὰρ
στιν ὁ θεὸς σύνθετος ἢ ἀτελής, ὥσπερ ὁ ἀ
θρωπος, οὗ ὁ λόγος καὶ ἡ σύλληψις τ
διανοίας, καὶ ἡ τέχνη, καὶ ἡ ἐνέργεια ο
ἔστιν ἄνθρωπος. μᾶλλον μὲν οὖν ὅπερ
ἡ τοῦ θεοῦ, θεὸς ἐστιν. ὅθεν καὶ ὁ τοῦ θεοῦ λ
γος, θεός ἐστι· καὶ ὁ νοῦς τοῦ θεοῦ, θεός
στι· καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ θεοῦ, θεός ἐστι. τὸ
ἀλκοράνον, ἄνθρωπον μόνον ἔλαβε τὸν χ
στόν. καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὸ εἰπεῖν, ὅτι λόγ
ἐστι τοῦ θεοῦ, προσέθηκεν, ὅτι ὁ ἰησοῦς ο
τως ἐστὶ πρὸς τὸν θεόν, ὥσπερ ὁ ἀδὰμ ὃν
πλασεν ἐκ τῆς γῆς. καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἔσ
καὶ τοῦτο πῶς τοῖς προηγουμένοις συνάδ
ὥστε τὸν αὐτὸν δοξάζειν ἐνθεῖναι μὲν
μαρίᾳ τὸν λόγον καὶ τὸ πνεῦμα αὐτ
ἐξ οὗ γενέσθαι τὸν χριστόν· καὶ μετὰ ταῦ
πάλιν δοξάζειν, ὡς τὸν ἀδὰμ αὐτὸν εἶνα
ὃν ἔπλασεν ἐκ τῆς γῆς. ἀσύμβατον πα
τελῶς, τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμ
αὐτοῦ χοῦν εἶναι. εἰ μή που τὴν τοῦ θε
φύσιν χοῦν ὑποθώμεθα, ὅπερ ἀπείη. ἦ
γὰρ ἂν ὁ λόγος αὐτοῦ καὶ τὸ πνεῦμα α
τοῦ, ὥσπερ τις ἀνδριάς, μήτε νοῶν, μ
τε πνέων. νῦν δὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὅς ἐστιν εὐλ
γημένος εἰς τοὺς αἰῶνας, ὁρᾷ καὶ ἀκού
πάντα, καὶ ἔχει λόγον σεσαρκωμένον
τῆς ἁγίας παρθένου, καὶ πνεῦμα τῇ πα
θένῳ ἐπισκιάσαν, καὶ τὴν ἀνδρότητ
τοῦ λόγου πληρώσαν. εἰ δ' ὑπολαμβά
νουσιν ὁμοίως καὶ ἐν τῷ ἀδὰμ, τόν τε λ
γον τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα γενέσθαι, ἀλ
οὐκ ἐκφεύξονται τοῦ ψεύδους τὸ φαν
ρόν. εἰ γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ τῇ σαρκὶ καὶ τῷ
χοῒ ἐκείνου ἥνωτο, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεο
ἐπλήρωσ

ἐπλήρωσε τὸν ἀδάμ, οὐδέποτ᾽ ἂν ἠπάτη-
σεν ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς, ἢ κατέβαλεν. τῷ δὲ
λόγῳ αὐτοῦ εἶπεν ὁ θεὸς τῷ ἀδάμ, ἔσο, ᾧ
πάντα πεποίηκε, καὶ ὃς ἐξαϊδίου ἦν παρ᾽
αὐτῷ. ἔστι τοίνυν ὁ χριστός, θεὸς ἀληθής, ἐ-
πεὶ καὶ λόγος θεοῦ. οὐ γάρ ἐστιν ἐλάττων τοῦ
θεοῦ ὁ λόγος αὐτοῦ. ἔστι δὲ καὶ ἄνθρωπος ἀ-
ληθὴς ἐκ τῆς παρθένου μαρίας γεγεννημένος,
καὶ καθόσον ἄνθρωπος, καὶ ἀπόστολος ἐστὶ
τοῦ θεοῦ, καὶ προφήτης αὐτοῦ καὶ δοῦλος.
καὶ ὅσον πρὸς τοῦτο, καλῶς φησὶ τὸ ἀλκορα-
νὸν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλνεσᾶ, ὅτι οὔτε ὁ
χριστός, οὔτε οἱ πιστοὶ ἄγγελοι ἀρνήσονται δοῦ-
λον αὐτὸν εἶναι τοῦ θεοῦ, τουτέστι καθὸ ἄνθρω-
πον. οὐχ εὑρίσκεται μέντοι ἐν ὅλῳ τῷ εὐαγ-
γελίῳ, αὐτὸν τὸν χριστὸν εἰπεῖν περὶ ἑαυτοῦ
ὡς εἴη δοῦλος θεοῦ, ἵνα μὴ πλάνην εἰσαγά-
γῃ. ἀλλ᾽ οὐδὲ διαῤῥήδην εἶπεν, ἐγώ εἰμι θεός.
οὐδ᾽ ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ ἀληθέσι καὶ φανεροῖς
ἔργοις ἔδειξεν ἑαυτόν, καὶ θεὸν ὄντα ἀλη-
θῆ, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῆ. καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν,
εἰ ἐμοὶ οὐ θέλετε πιστεύειν, τοῖς ἔργοις πιστεύ-
ετε. καὶ αὕτη ἐστὶ δραστικωτέρα ἀπόδει-
ξις, ἢ εἰ λόγοις μόνοις τοῦτο εἶπεν. εἴρηται δὲ
ἀνωτέρω, διὰ τί πρὸ τοῦ πάθους τοῦτο οὐκ
εἴρηκε διαῤῥήδην. οἱ δ᾽ ἀπόστολοι καὶ οἱ εὐ-
αγγελισταί, καὶ πρότερον καὶ μετὰ ταῦτα
οὕτω φανεροὺς λόγους καὶ θαύματα καὶ εἶ-
πον καὶ ἔδειξαν, ὡς πάντα τὸν κόσμον συ-
ελαθῆναι, τοῦτο πιστεῦσαι. ὁ δὲ μαχούμετ,
μετὰ τὸ καλῶς εἰπεῖν τὸν χριστὸν εἶναι λό-
γον θεοῦ, οὐκ ἔστη ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ᾽ αὐτεῖ-
πεν ἑαυτῷ, εἰπὼν αὐτὸν τὸν χριστὸν μὴ
εἶναι θεόν. τοῦτο μὲν ὡς εἰπών, παραιτήσα-
σθαι τὸν χριστὸν ἑαυτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ περὶ
τούτου, ὃ φανερῶς ἐδείχθη ψεῦδος ὂν ἐν
τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ. τοῦτο δὲ ὅτι εἶπεν
αὐτὸν χριστὸν εἰπεῖν, προσκυνεῖτε τὸν θεόν
μου καὶ θεὸν ὑμῶν, τὸν κύριόν μου καὶ κύ-
ριον ὑμῶν, τοῦτο δὲ οὐδαμῶς τῷ λόγῳ προ-
ίσταται. καθόσον γὰρ ἀληθὴς ἄνθρωπος
ἦν, καὶ ἀληθὴς δοῦλος ἦν τοῦ θεοῦ, ὡς ἀνω-
τέρω γέγονε δῆλον. συμβέβηκε τοίνυν τῷ
μαχούμετ, ὃ περὶ τῶν ἄλλων αὐτὸς ἔγρα-
ψεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἰωνᾶ, λέγων, εἶναι
τινὰς ἀποδοκιμάζοντας ἃ μὴ νοοῦσι, καὶ ἃ
μὴ δύνανται ἐξηγεῖσθαι. ὥσπερ καὶ αὐτὸς
ἀπειδο-

repleuisset Adam, nũquam decipere potuisset illum sathanas, uel fefellisset. Verbo tamen suo dixit Deus Adæ, Esto, hoc eodem uerbo quo fecit omnia, quod quidẽ ab æterno erat apud Deũ. Itaq; Christus uerus est Deus, & uerbũ Dei. Neq; enim uerbum Dei minus est quàm totus Deus. Est etiam homo uerus, ex uirgine Maria genitus: & in quantum homo, & apostolus est Dei, & propheta Dei, et seruus Dei. Et quantum ad hoc, bene dicit Alcoranum in capitulo Elnesa, quod neque Christus, neq; fideles angeli negabunt eum seruum esse Dei, id est, inquãtum homo est. Non inuenitur tamen in toto euangelio, quod ipse Christus dicat de seipso, quod sit seruus Dei, ne errorẽ inducat. Sed neq; palàm dixit, Ego sum Deus, neq; homo, sed ueris et manifestis operibus ostendit, seipsum & Deum esse uerum, & hominem uerũ. Et propter hoc dixit: Si mihi nõ uultis credere, operibus credite. Et hæc est efficacior probatio, quàm si uerbis solis hoc dixisset. Dictum est autem superius, quare ante passionẽ hoc non dixit palàm. Apostoli aũt & euangelistæ prius, & posthæc & alij prædicatores, sic manifesta uerba et dixerunt & ostenderunt, ut totus mundus cõuinceretur hoc credere. Mahometus autem, postquam benedixit Christum esse uerbum Dei, non stetit in ueritate, sed cõtradixit sibijpsi, dicens, ipsum Christum nõ esse Deum. Tamen dixit, quod apud Deum se excusauit, quod patuit superius in nono capitulo, manifeste falsum esse, tum quia dicit quod ipse Christus dixit, Adorate Deum meum et Deum uestrũ, dominum meum & dominum uestrum. Hæc autem ratio nequaquam constat. Inquantum enim uerus homo fuit, uerus seruus est Dei, ut superius manifestum fuit. Contingit ergo de Mahometo, quod de alijs ipse scripsit in capitulo Ionæ, dicens, quod quidam reprobant quæ non intelligunt, & quæ non possunt exponere. Sicut & ipse reproba-

Ioh. 1.

Christus, uerbũ Dei, homo, apostolus, propheta, seruus.

Ioh. 10.

Ioan. 20.

Ioh. 19.

reprobauit mysteriũ incarnationis, propterea quod ipse nõ intelligebat, nec poterat exponere quæ in euangelio dicebãtur de Christo. Et secundum eandem rationem neque trinitatis mysterium suscepit. non enim potuit intelligere personarum discretionem, absque discretione quæ est secundum essentiam. Et quid mirum si homo carnalis non percipit excellentissima Dei mysteria? Hæc quidem igitur sufficiant de tertia quæstione. Quarta quæstio est, quod Mahometus continue in Alcorano laudat legem Moysi, et Iob, & Dauid, & dicit psalterium librum esse clarũ, supra omnes autem libros cõmendat euangelium, in quo dicit esse salutem & deductionem. Queritur igitur, Quare neque habent, neque legunt Saraceni libros istos, neque interpretantur? Christus enim, cum commendasset Moysen & alios prophetas, Christiani cum hos non haberent, acceperunt illos à Iudæis, & eos in diuersas linguas transferri fecerunt, habentque illorum libros autenticos, leguntque eos in scholis. Dicunt autem Saraceni, Iudæos quidem corrupisse libros ueteris, Christianos euangeliũ & libros noui testamenti, & quod nihil ueritatis remansit in mũdo, præterquàm quod est in Alcorano. Sed antè demonstratum est hoc in tertio capitulo, quod hoc est falsum, et contrariũ Alcorano. Item, Quomodo tãtus propheta, qualem existimãt esse Mahometum, tantum commendasset corrupta exemplaria, et dixisset in his esse salutem & deductionem? Vel quomodo non prædixisset in posterum esse corrumpenda? Sed potius contrarium dixit. Quod si in ambiguo quodam de Alcorano fuerint Saraceni, quærant ab his, qui ante eos libros legerunt: id est, à Christianis & Iudæis. Et hoc dicit in capitulo Ionæ. Oportebat autem potius dicere: Ne credatis his qui corruptos libros habent. Item in capitulo Abraam docet, ut Saraceni quærant auctoritatem legis Moysi, dicens: Affer-

IIII. De libris Moysi, et euangelij.

Libri noui et ueteris Testamẽti an à Iudæis, & Christianis corrupti.

ἀπεδοκίμασε τὸ μυστήριον τῆς σαρκώσεως, δι
τὸ μήτε νοεῖν μήτε δύνασθαι ἐξηγεῖσθαι τὰ
τῷ εὐαγγελίῳ λεγόμενα περὶ τοῦ χριστοῦ. κ
κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, οὐδὲ τὸ τῆς τριάδ(
μυστήριον προσεδέξατο, οὐ γὰρ ἠδύνατο νοε
τὴν τῶν προσώπων διάκρισιν, ἄνευ τῆς κατ
τὴν οὐσίαν διακρίσεως. καὶ τί θαυμαστὸν
ἄνθρωπος σαρκικὸς οὐκ ἐνόησε τὰ ὑπερβ
βάλλοντα τῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων; ταῦτα μὲν οὖ
ἀρκείτω περὶ τοῦ τρίτου ζητήματος.
Τέταρτον ζήτημα ἐστὶ, τὸ τὸν μαχούμετ σ
νεχέστατα ἐν τῷ ἀλκοράνῳ ἐγκωμιάζειν τ
νόμον μωϋσέως, καὶ τὸν ἰώβ, καὶ τὸν δαβίδ,
λέγειν, τὸ ψαλτήριον βιβλίον φωτεινόν. ὑπ
δὲ πάντα τὰ ἄλλα βιβλία, ἐγκωμιάζει τὸ
αγγέλιον, ἐν ᾧ φησὶν εἶναι σωτηρίαν καὶ ὁδ
γίαν. ζητεῖται τοίνυν, διατί οὔτ' ἔχουσιν, οὔτ
ναγινώσκουσιν οἱ σαῤῥακηνοὶ ταύτας τὰς
βλους, οὔθ' ἑρμηνεύουσιν ἐν ταῖς σχολαῖς; τοῦ
χριστοῦ τὸν μωϋσῆν συστήσαντος, καὶ τοὺς ἄλ
προφήτας, οἱ χριστιανοὶ μὴ ἔχοντες αὐτοὺς, ἔλ
βον ἐκ τῶν ἰουδαίων, καὶ μετενεχθῆναι τούτ
ἐκ διαφόρων γλωσσῶν πεποιήκασιν, ἔχοντ
τὰ ἐκείνων βιβλία αὐθεντικὰ, ἀναγινώσκ
σί τε αὐτὰ ἐν τοῖς σχολίοις. λέγουσι δὲ οἱ σα
ῥακηνοὶ, τοὺς μὲν ἰουδαίους διαφθεῖραι τὰ
βλία τῆς παλαιᾶς, τοὺς δὲ χριστιανοὺς τὸ εὐαγ
λιον καὶ τὰ βιβλία τῆς καινῆς· καὶ ὅτι οὐδ' ἐν
ταῖς γραφαῖς ἀληθείας ἐναπέμεινε τῷ κό
μῳ, πλὴν τῆς ἐν τῷ ἀλκοράνῳ οὔσης. ἀλλὰ π
αποδέδεικται ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ,
τοῦτο ἐστὶ ψεῦδος, καὶ ἐναντίον τῷ ἀλκοράν
Ἔτι πῶς ὁ τοσοῦτος προφήτης, ὁποῖον νομ
ζουσιν εἶναι τὸν μωάμεθ, τοσοῦτον ἂν ἐπῄνε
σε τὰ διεφθαρμένα ἀντίγραφα, ὥστ' εἰπ
ἐν αὐτοῖς εἶναι σωτηρίαν καὶ ὁδηγίαν; ἢ π
οὐ προεῖπε ταῦτα φθαρησόμενα μετὰ τ
τα; μᾶλλον μὲν οὖν εἶπε τοὐναντίον.
εἴπερ ἐν ἀμφιβόλῳ τινὶ περὶ τοῦ ἀλκορ
νου γένοιντο οἱ σαῤῥακηνοὶ, ζητεῖν ἐκ τῶν π
αὐτῶν λαβόντων τὰς βίβλους, τουτέστι π
ρὰ τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἰουδαίων. καὶ τ
το φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἰωνᾶ. ἔδει ο
μᾶλλον εἰπεῖν, μὴ πιστεύητε τούτοις διε
θαρμένας ἔχουσι βίβλους. Ἔτι ἐν τῷ κ
φαλαίῳ τῷ ἀβραάμ, διδάσκει τοὺς σαῤῥα
νοὺς, ζητεῖν τὸ ῥητὸν τοῦ νόμου μωϋσέως, λέγω
ἐνέγκα

ἐνέγκατε τὴν πεντάτευχον, εἰ ἀληθῆς ἐστέ. καὶ ἀνάγνωτε, καὶ τὰ λοιπά. ἡ δὲ αἰτία τοῦ μὴ ἀναγινώσκειν σαῤῥακηνοὺς τὰ προειρημένα βιβλία, οὐδεμία ἄλλη ἐστὶ, πλὴν ὅτι ἴσασιν οἱ σοφοὶ τούτων, ὡς ῥαδίως ἁλώσεται τὸ ψεῦδος τοῦ ἀλκοράνου, εἰ τὰς ἁγίας καὶ ἀληθεῖς γινώσκοιεν βίβλους. ὅθεν καὶ τὸ ἀλκοράνον κακούργως προσενοήσατο ἑαυτοῦ, καὶ τέσσαρας θεραπείας ὑπέθετο, τοῦ μὴ τὸ ψεῦδος αὐτοῦ φανερὸν καθίστασθαι. ὧν μὲν ἐστὶ, τὸ ἐντέλλεσθαι τοὺς ἐναντίον τι τῷ ἀλκοράνῳ λέγοντας, ὃ γέγονε δῆλον ἀνωτέρω ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ. δεύτερον, τὸ εἰπεῖν μὴ διαλέγεσθαι μετὰ ἀνθρώπων ἄλλης αἱρέσεως. τρίτον, τὸ κωλῦσαι τούτοις πιστεύειν· φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἀμραὰμ, μὴ πιστεύσητε τινὶ πλὴν τῶν ἑπομένων τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ σωτηρίαν εἶναι καὶ ὁδηγίαν. φησὶ δὲ καὶ τοὺς σαῤῥακηνοὺς μηδὲν εἶναι μὴ πληρώσαντας τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον. ὀφείλουσιν ἄρα ἔχειν αὐτά. τέταρτον, τὸ χωρίζεσθαι παντελῶς ἐκείνων, καὶ λέγειν, ἐμοὶ ὁ ἐμὸς νόμος, καὶ ὑμῖν ὁ ὑμέτερος, καὶ τὰ λοιπά. καὶ μετὰ ταῦτα, ἐλεύθεροι ἐστὲ ὑμεῖς, ὧν ἐγὼ πράττω, κἀγὼ ὧν ὑμεῖς. καὶ τοῦτο φησὶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἰωνᾶ. εἰ τοίνυν οἱ σαῤῥακηνοὶ καλῶς ἐλάμβανον τὴν τοῦ ἀλκοράνου συμβουλὴν, ἀναμφιβόλως ἂν ὡδηγοῦντο· εἶχον γὰρ ἂν τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τὸν νόμον μωϋσέως, καὶ τὰς ἄλλας ἁγίας γραφὰς, μάλιστα αὐτοῦ τοῦ ἀλκοράνου ὅταν ἐγκωμιάζῃ τὸν μωϋσῆν, τὸν δαβὶδ, τὸν σολομῶντα, καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας, λέγοντος συνεχῶς, ὡς τούτων οὐδὲν ἐστὶ προτιμότερον τοῦ ἑτέρου. ταῦτα καὶ πρὸς τὸ τέταρτον ζήτημα, πέμπτον ζήτημά ἐστι. τί ἂν βούλοιτο λέγειν μαχούμετ, ἐν τῷ ἀλκοράνῳ τοσαυτάκις παλιλογῶν περὶ ἑαυτοῦ καὶ γράφων, πιστεύετε εἰς θεὸν καὶ ἀπόστολον, ὑπακούετε τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀποστόλῳ, ἀκολουθεῖτε τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀποστόλῳ. ἴσμεν γὰρ μόνῳ τῷ θεῷ ὀφείλεσθαι πίστιν, τιμὴν λατρείας, ἐνέργειαν ὑπακοῆς, καὶ ἀκολούθησιν ὁδοῦ. αὐτὸς γάρ ἐστι μόνος ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ἁπάντων. ὅθεν οὐδεὶς οὐδέποτε προφήτης ἐτόλμησε ταῦτα εἰπεῖν, καὶ τῷ θεῷ ἐξομοιοῦν ἑαυτὸν ἐν τοῖς τοιούτοις, ᾧ μηδένα μηδέποτε κοινωνὸν ἢ συμμέτοχον ἐγχωρεῖ γενέσθαι. ὁ μὲν γὰρ κύριος ἐν τῷ νόμῳ τοῦ μωϋσέως, τοῖς ἰουδαίοις φησίν.

Afferte pentatheucum, si ueraces estis, et legite in eo: & reliqua. Causa aũt quod Saraceni non legũt prędictos libros, nulla alia est, nisi quod sciunt horum sapientes, quod facile deprehenderetur mendacium Alcorani, si sanctos & ueraces libros legerent. Vnde & Alcoranum maliciose prouidit sibiipsi, & quatuor medelas supposuit, ut mendacium eius nõ manifestum cõstitueretur. Quorum unum quidem est, mandare interimi qui contrarium aliquid Alcorano diceret, quod manifestum fuit superius in quarto capitulo. Secundum dicit, ne disputent cum hominibus alterius sectæ. Tertium, prohibet his credere. Dixit enim in capitulo Abraã, Ne credatis alicui, nisi his qui sequuntur nostram legem, & quod in euãgelio est salus & deductio. Dicit etiam, quod Saraceni nihil sunt, nisi adimpleãt legẽ & euangelium. ergo debent euangelium habere. Quartum, separat se omnino ab illis, & dicit: Mihi mea lex, & uobis uestra, & reliqua. Et post hæc: Liberi estis uos, à quibus ego facio. & ego, à quibus & uos. Et hoc dicit in capitulo Ionę. Si igitur Saraceni bene acciperẽt consilium Alcorani, proculdubio deducerentur. habuissent enim euangelium & legẽ Moysi, & alias scripturas, maxime, cum ipsum Alcoranum continue commendet Moysen, Dauid, Salomonẽ, & alios prophetas: & frequentissime dicat, quod alterum alteri nõ præfert. Et hæc ad quartam quæstionem. Quinta quæstio est. Quid uult dicere Mahometus in Alcorano, quod totiens dicit & repetit de se scribens, Credite in Deum & apostolũ, obedite Deo & apostolo, sequamini Deũ & apostolũ? Scimus enim, soli Deo deberi fidẽ, honorẽ diuini cultus, actionẽ obediẽtiæ, & sequelã uiæ. Ipse enim solus est principiũ, et finis oĩm. Vnde nullus unq̃ propheta ausus est hæc dicere, et Deo seipsum in talibus associare: cui nullũ unq̃ possibile est socium uel simul participem fieri. Dominus enĩ in lege Moysi Iudęis dixit:

Cur Saraceni legis & euangelij libros non legant.

Quatuor præcipuæ Alcorani cautelæ.

Quæstio V. de consortio Dei.

Apoc. 22.

Deut. 32. dixit: Scitis quod ego sum solus. Propter
2. Regum 18. hoc autem & Helias dicit: Si dominus
est, ite post ipsum: si autē Baal, sequamini eum. Videtur igitur ex talibus, Mahometum non solum dare se Deo participem, sed facere seipsum illius socium, & simul consortem. Et sic dicitur in capitulo Elnesa: Non parcet Deus, si quis ei dederit participem. Solus autem Christus, neque consors neque particeps Dei, sed Deus uerus & homo uerus, potuit dicere:
Ioh. 14. Credite in Deum, & in me credite. qui tamen nunquam dixit: Credite in Deum & in me, uel obedite Deo & mihi, ne homines crederent eum Dei parti-
Quæstio. 6. cipem & cōsortem. Sexta quæstio est: Cum Alcoranū de Christo quidem multa dicit, & magnifica, econtrario autem pauca de Mahometo, & quidem uilia, quæritur igitur, Quare Saraceni non potius sequuntur Christū quàm Mahometum, & euangelium quàm Alcoranum? Et quia cōtraria iuxta se posita magis elucescunt, uideamus è regione & intrinsecus, quid Alcoranū de utroq; narrat. Di-
Quid Alcoranum de Christo narret, quidq; de Mahometo. cit enim Alcoranum, quod Christus suæ matri fuit annunciatus per angelum, & sanctificatus per spiritumsanctum, et uirtute Dei conceptus, non operatione naturæ, & ex sanctissima uirgine Maria, et supra omnes alias mulieres mundas, genitus est. De Mahometo autem nihil tale dicit, sed quod fuit orphanus, et uagus, à Deo conductus. Item dicit de Christo, quod est uerbum Dei, & secundum hoc nihil potuit ignorare: Mahometus autē fuit propheta incertus. dicit enim, se nescire quid de se fiet, ac suis. Dicit etiā ipse: Nescio utrū ego aut uos sumus in rectitudine. Vnde et fertur dixisse de patre et matre sua: Vtinam scirem quod est opus eorum. Item fertur, quod ipse fuit præstigiatus à Iudæis, acubus ab aliquibus mulieribus in uultum cæreum immissis, & proiectis in puteum. Affirmantque communiter, ipsum Mahometum ueneno uitam finiuisse, quod assumpsit

φησίν, ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι μόνος. διὰ τοῦτο δὲ
καὶ ὁ ἠλίας φησίν, εἰ κύριος ὁ θεός ἐστι, πο-
ρεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ, εἰ δὲ Βάαλ, ἀκολουθή-
σατε αὐτῷ. δοκεῖ τοίνυν ἐκ τῶν τοιούτων
ὁ μαχούμετ, οὐ μόνον διδόναι τὸν θεὸν κοι-
νωνόν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ποιεῖν ἐκείνου κοι-
νωνὸν καὶ συμμεριστήν. καὶ οὕτω λέγεται
ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐ-
νεσᾶ· οὐ φείσεται ὁ θεός, εἴ τις αὐτῷ διδοίη
κοινωνόν. μόνος δὲ ὁ χριστὸς μήτε κοινωνὸς
μήτε συμμεριστὴς ὢν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ θεὸς ὢν
ἀληθὴς καὶ ἄνθρωπος ἀληθής, δεδύνηται
λέγειν, πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πι-
στεύετε· καίτοι ἐκεῖνος οὐδέποτε εἶπε, πι-
στεύετε εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς ἐμέ, ἢ ὑπακούετε
τῷ θεῷ καὶ ἐμοί, ἵνα μὴ πιστεύσωσιν οἱ ἄν-
θρωποι κοινωνὸν αὐτὸν τοῦ θεοῦ, καὶ συ-
μέτοχον; ἕκτον ζήτημά ἐστιν, ὅπως τὸ ἀλ-
κοράνον περὶ μὲν τοῦ χριστοῦ πολλὰ φη-
σι καὶ μεγαλοπρεπῆ, τοὐναντίον δὲ ὀλί-
γα περὶ τοῦ μωάμεθ· ζητεῖται τοίνυν, δι-
ὰ τί οἱ σαρρακηνοὶ οὐ μᾶλλον ἀκολουθοῦσι τῷ
θεῷ ἢ τῷ μωάμεθ, καὶ τῷ εὐαγγελίῳ ἢ
τῷ ἀλκοράνῳ; καὶ ἐπεὶ τἀναντία παρ-
άλληλα τιθέμεθα, μᾶλλον ἐκφαίνονται, ἴδω-
μεν καὶ παραβάλλοντες ἀλλήλοις, τί τὸ ἀλ-
κοράνον περὶ ἑκατέρου διέξεισι. φησὶ γὰρ τὸ
ἀλκοράνον, τὸν χριστὸν τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ ὑπ'
ἀγγέλου εὐηγγελίσθαι, καὶ διὰ πνεύμα-
τος ἁγίου ἡγιάσθαι, καὶ δυνάμει θεοῦ συ-
νειλῆφθαι, ἀλλ' οὐ φύσεως ἐνεργείᾳ· καὶ ἐκ
παρθένου ἁγιωτάτης, καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς
ἄλλας γυναῖκας καθαρὰς γεγεννῆσθαι. τ
εἰ δὲ τοῦ μωάμεθ οὐδὲν τοιοῦτον φησίν, ἀλλ'
ὅτι ἦν ὀρφανὸς καὶ πλανήτης ὑπὸ θεοῦ ὁδη-
γηθείς. Ἔτι φησὶ περὶ τοῦ χριστοῦ, ὅτι ἐστὶ λό-
γος θεοῦ· καὶ κατὰ τοῦτο, οὐδὲν ἠδύνατο ἀγνοεῖν·
ὁ δὲ μαχούμετ, ἦν προφήτης ἀμφίβολος.
φησὶ γὰρ ἑαυτὸν ἀγνοεῖν, τί ἔσται αὐτῷ καὶ
τοῖς ἰδίοις. αὐτός τε εἶπεν, ἀγνοῶ πότερον
ἐγὼ ἢ ὑμεῖς ἐστὲ ἐν εὐθύτητι. ὅθεν καὶ φέ-
ρεται εἰπεῖν αὐτὸν περὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς
μητρός, εἴθε ᾔδειν τί ἐστι τὸ ἔργον αὐτῶν. ἔ-
τι φέρεται, ὅτι αὐτὸς γέγονε παρὰ τῶν ἰου-
δαίων καὶ εἰς φρέαρ ἀπορριφείς. ὁ-
κρατεῖ τε κοινῇ αὐτὸν τὸν μαχούμετ δη-
λητηρίῳ τὴν ζωὴν ἐκτελέσαι, ὅπερ ἐνέβα-
τοῦ-

ρύτῳ τὴν φλέβα τεμνομένη ἰουδαία τίς.
ἔπι αὐτὸς μὲν ὁ χριστὸς ἐκ τοῦ ἀβραὰμ κα-
τήγετο διὰ τοῦ ἰσαὰκ, ᾧ γεγόνασιν αἱ ἐπαγ-
γελίαι περὶ τῆς εὐλογίας καὶ τῆς ἑψομένης
κληρονομίας. ὁ δὲ μαχούμετ κατήγετο διὰ
τοῦ ἰσμαὴλ, ᾧ οὐκ ἀνῆκεν ἡ ἐπαγγελία· ἀλ-
λὰ περὶ ἐκείνου γέγραπται μόνον, ἔσται σιδη-
ροῦς ἄνθρωπος, καὶ αἱ χεῖραις αὐτοῦ ἐπὶ πάν-
τας, καὶ τὰ λοιπά. Ἔτι ὁ μὲν χριστὸς οὐδέ-
ποτε οὐδεμίαν ἐποίησεν ἁμαρτίαν. τὸ γὰρ
πνεῦμα τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, οὐ δύ-
ναται πλανηθῆναι· ὁ δὲ μαχούμετ, εἰδωλο-
λάτρης γέγονε, καὶ φονεὺς, ἀσελγής τε καὶ
ἅρπαξ, καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἁμαρτήμασιν ἔ-
νοχος, ἐφ' οἷς ὁ θεός (ὥς φασιν) αὐτῷ συνέγ-
νω. Ἔτι ὁ μὲν χριστὸς φρικτὰ πεποίηκε θαύ-
ματα, καὶ χρήσιμα. ὡς γὰρ λέγεται καὶ ἐν
τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμοΐδε, πρὸς τῷ τέλει,
χριστὸς, τυφλοὺς ἐφώτισε, λεπροὺς ἐκαθά-
ρισε, καὶ νεκροὺς ἀνέστησεν· ὁ δὲ μωάμεθ πε-
ποίηκε θαῦμα οὐδὲν, κατὰ τὸ ἀλκοράνον·
καὶ ἅ τινα περὶ αὐτοῦ λέγοιντο, ἢ ἄτοπα,
ἀδύνατα εἰσί, καὶ ἀπηχῆ, ὥσπερ τὸ τὴν
σελήνην διαιρεθεῖσαν ἐπισκευάσαι· ἢ ἄ-
χρηστα, ὥσπερ τὸ τὴν κάμηλον φθέγξασθαι·
παντάπασι κεκρυμμένα, πολλὰ γὰρ ἔλε-
γεν ἑαυτὸν ποιεῖν ἐν κρυπτῷ καὶ νυκτὸς, ἃ
ἡμέρας ἀπαιτούμενος δεικνύναι οὐκ εἶ-
χεν. ὅθεν αὐτῷ ἔλεγον, φὴς ἀνέρχεσθαι εἰς
τὸν οὐρανὸν νυκτὸς πρὸς τὸν θεὸν, ἀνάβη-
θι καὶ ἡμέρας ὁρώντων ἡμῶν, καὶ πιστεύσο-
μεν. ὁ δὲ χριστὸς μέγιστα καὶ μεγαλοπρεπῆ
θαύματα ἐποίει ἡμέρας καὶ ἐν τῷ φανερῷ,
καὶ πολλῶν ὁρώντων ἐνώπιον, ὥστε φανε-
ρὰ εἶναι τὰ ἔργα ἐκείνου. μετὰ ταῦτα ὁ μὲν
χριστὸς διδάσκαλος γέγονεν ἔξοχος. ὡς
γὰρ λέγεται ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ἐν τῷ κε-
φαλαίῳ τῷ ἐλμεΐδε, ὥσπερ ἐκ προσώπου
τοῦ θεοῦ· ὦ χριστὲ, ἀναλόγισαι πῶς σοι δέ-
δωκα πνεῦμα ἅγιον, ὥστε διαλέγεσθαι ἔτι
ἐν τῇ βρεφικῇ κλίνῃ κείμενον, καὶ ἐδίδα-
ξά σε βίβλον καὶ σοφίαν, τὸν μωσέως νόμον
καὶ τὸ εὐαγγέλιον. ὁ δὲ μωάμεθ. διδάσ-
καλος ἦν ἀγνοῶν, ἄνθρωπος ἰδιώτη, οὐδὲ
μίαν εἰδὼς γλῶσσαν πλὴν τῆς ἑαυτοῦ, ἀγ-
νοῶν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἑαυτοῦ νόμου. φησὶ
γὰρ, μόνον τὸν θεὸν εἰδέναι τὴν τοῦ ἀλκορα-
νοῦ

assumpsit, cum huic Iudæa quædam ue-
nam secuisset. Item, ipse quidem Christus
ab Abraam descendit, & Isaac, cui facta
est promissio de benedictione, & conse-
quenda hæreditate. Mahometus aūt de-
scendit per Hismaël, ad quem non per-
uenit promissio: sed de eo scriptum est,
quod erit ferreus homo, & manus eius
contra omnes, & reliqua. Item Christus
nullum unquam peccatum commisit.
Spiritus enim Dei & uerbum Dei non
potuit peccare. Mahometus autem ido-
lolatra fuit, & homicida, lasciuus & ra-
pax, multisq; alijs peccatis† conoxius, in
quibus Deus, ut dicunt, ei pepercit. Item
Christus stupenda fecit miracula, & uti-
lia. Sicut enim dicitur in capitulo El-
maide, in fine, Christus cæcos illumina-
uit, leprosus mundauit, & mortuos su-
scitauit: Mahometus autem nullum mi-
raculum fecit, secundum Alcoranum.
Et quæ de eo dicuntur, uel inconueni-
entia, uel impossibilia sunt & absona, si-
cut lunam diuisam reintegrare: uel inu-
tilia, sicut camelum loqui: uel omnino
occulta. Multa enim dixit seipsum in
occulto & nocte facere, quæ in die re-
quisitus, ostendere non potuit. Vnde
ei dixerunt: Dicis te ascendere in cœ-
lum ad Deum nocte, ascende de die,
ut uideamus nos, & credemus. Chri-
stus autem maxima & magnifica mi-
racula faciebat de die, & in manifesto,
& coram multis testibus uidentibus: qua
re manifesta sunt opera illius. Præterea
Christus quidem magister fuit excel-
lens, sicut dicitur in Alcorano. Et in
capitulo Elmeide, quasi ex persona Dei:
O Christe, considera quem dedi tibi
spiritum sanctum, ut loquaris. Item,
In cunabulis docui te librum, & sa-
pientiam, & legem Moysi, & euan-
gelium. Mahometus autem doctor fuit
ignarus, & homo idiota, nesciens a-
liam linguam nisi suam, ignorans e-
tiam interpretationem legis suæ. Di-
cit enim, solum Deum scire Alcora-

Christi ad Mahometum excellentia, per collationem.

Gen. 16.

obnoxius.

Mahometi miracula.

Mahumet idiota.

ni expositionem. Item Christus secundũ euangelium crucifixus est, & mortuus, & resurrexit uere, & ascendit in cœlos, & sedet ad dexteram Dei. Alcoranũ autẽ dicit, quod non est mortuus, sed assum psit eum Deus. Quare & secundum euã gelium, & secundum Alcoranum, & in omnem euentum Christus uiuit. Mahometus autem omnino mortuus est. Sed melior est adiutor uiuus, quàm mortuus. Omitto alias secundum quodlibet excellentias, quas de Christo euangelium posuit. Mirum igitur, quare Saraceni nõ sequuntur potius Christum quàm Mahometum, & euangelium potius quàm Alcoranum, cum ualde credibile sit, per meliorem legislatorem meliorem legem datam esse, & melius à Deo conseruatam ueracem & incorruptam, sicut superius demonstratum est in tertio capitulo.

νου διήγησιν. Ἐπι ὁ μὲν χριστὸς, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἐσταύρωται, καὶ τέθνηκε, καὶ ἐγήγερται ἀληθῶς, ἀνῆλθέ τε εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ κάθηται ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ. τὸ δὲ ἀλκοράνον φησὶν, ὅτι οὐ τέθνηκεν, ἀλλ' ἀνέλαβεν αὐτὸν ὁ θεός. ὥς τε κατὰ τὸ εὐαγγέλιον καὶ κατὰ τὸ ἀλκοράνον καὶ κατὰ πᾶσαν ἔκβασιν, ὁ χριστὸς ζῆ, ὁ δὲ μαχούμετ παντελῶς τέθνηκε. βελτίων δὲ ἐστι τοῦ τεθνηκότος βοηθοῦ, ὁ ζῶν βοηθός. καὶ παραλείπω τὰς ἄλλας καθ' ἕκαστον ὑπεροχὰς, ἃς περὶ τοῦ χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον τίθησι. θαυμαστὸν τοίνυν, πῶς οἱ σαῤῥακηνοὶ οὐ μᾶλλον ἀκολουθοῦσι τῷ χριστῷ, ἢ τῷ μωάμεθ· καὶ τῷ εὐαγγελίῳ μᾶλλον, ἢ τῷ ἀλκοράνῳ· μάλιστα λίαν ὄντος πιθανοῦ, διὰ τοῦ βελτίονος νομοθέτου βελτίονα νόμον δεδόσθαι, καὶ μᾶλλον σωτηρούμενον ὑπὸ θεοῦ, ἀληθῆ τε καὶ ἀδιάφθορον, ὡς ἀνωτέρω δέδεικται ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ.

DE EVANGELII AD ALcoranum excellentia. Cap. XVI.

EVangelij autem ad Alcoranum excellentiam, facile ex superioribus dictis possumus cognoscere. Antè enim demonstratum est, non esse Alcoranum legem Dei, propterea quod neque uetus neq; nouum testamentum hanc testantur, & quod neq; in stilo, neq; in sententijs cum alijs conuenit, & quod contradicit sibijpsi, & quod nullo miraculo confirmatur, & quod est irrationabile, & quod manifesta continet mẽdacia, et quod uiolentum, & quod inordinatũ, & quod iniquum, & quod ambiguum. hæc enim omnia per ipsum Alcoranũ breuiter sunt antè demonstrata. Veruntamẽ idipsum Alcoranum legentibus, melius hæc demonstrantur. Quare nos audacter dicere possumus, si nobis credere non uultis, Alcoranum legite. Horum autem contraria in euangelica doctrina manifeste apparent. Etenim Mahometus præcipue, quasi supra omẽs prophetas qui sunt uel q futuri sunt, Christũ cõmendauit, & euan-

Epilogus.

Acoranũ legendum, ut quàm sint absurda eius dogmata intelligatur.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕλίου πρὸς τὸ ἀλκοράνον ὑπεροχῆς. κεφάλ. ιϛ.

Τὴν δὲ τοῦ εὐαγγελίου πρὸς τὸ ἀλκοράνον ὑπεροχὴν, ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ῥαδίως δυνάμεθα γνῶναι. προαποδέδεικται γὰρ, μὴ εἶναι τὸ ἀλκοράνον νόμον θεοῦ, διὰ τὸ μήτε τὴν παλαιὰν μήτε τὴν νέαν τούτῳ συμμαρτυρεῖν. καὶ ὅτι οὔτε ἐν τῇ φράσει, οὔτε ἐν ταῖς ἀποφάσεσι, συμβαίνει τοῖς ἄλλοις. καὶ ὅτι ἀντιλέγει ἑαυτῷ. καὶ ὅτι οὐδενὶ θαύματι βεβαιοῦται. καὶ ὅτι ἐστὶν ἄλογον. καὶ ὅτι φανερὰ περιέχει ψεύδη. καὶ ὅτι βίαιον, καὶ ὅτι ἄτακτον, καὶ ὅτι πονηρὸν, καὶ ὅτι ἀμφίβολον. ταῦτα γὰρ πάντα ὡς ἐν βραχεῖ δι' αὐτοῦ τοῦ ἀλκοράνου προαποδέδεικται. πλὴν τοῖς αὐτὸ τὸ ἀλκοράνον ἀναγινώσκουσι, βέλτιον δείκνυται ταῦτα. ὡς θ' ἡμᾶς θαῤῥούντως δύνασθαι λέγειν, εἰ ἡμῖν πιστεύειν οὐ βούλεσθε, τὸ ἀλκοράνον ἀνάγνωτε. τούτων δὲ τἀναντία ὧδε ἐν τῇ εὐαγγελικῆς διδασκαλίας φαίνεται καθαρῶς. ὅ τε γὰρ ὁ μαχούμετ, ὥσπερ ἐξαιρέτως ὑπὲρ πάντας τοὺς ὄντας προφήτας καὶ ἐσομένους, ἐπῄνεσε τὸν χριστὸν, οὕτω καὶ τὴν τοῦ εὐαγγ

εὐαγγελίου διδασκαλίαν ἐμεγάλυνεν ὑπὲρ πάσας τὰς θείας γραφάς. ἴσμεν δὲ ὡς οὐδέν ἐστιν οὕτως ἰσχυρὰ καὶ δυνατὴ μαρτυρία διδασκαλίας ἢ βίου, ἢ ὁ παρὰ τῶν ἐπάγειν αὐτοῖς μέμψιν ἐπιχειρούντων ἔπαινος. φησὶ δὲ αὐτὸς ὁ μαχούμετ ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλμειδὲ, ὠρίσαμεν τὴν ὁδὸν τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς μαρίας, τοῦ ἀληθεστάτου προφήτου· καὶ δεδώκαμεν αὐτῷ τὸ εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ ἐστιν ὁδηγία, καὶ φῶς, καὶ ἀλήθεια φανερά. ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς τόποις τοῦ ἀλκοράνου ἐξαιρέτως ἐγκωμιάζει τὸ εὐαγγέλιον. ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ διαλέκτῳ ὑψηλότατα τῷ κόσμῳ φανεροῖ ἑαυτό. ὥστε θαῤῥούντως εἴποιμι ἂν περὶ αὐτοῦ τοῖς σαῤῥακηνοῖς, εἰ τῷ ὑμετέρῳ μωάμεθ βούλεσθε ἢ μὴ βούλεσθε πιστεύειν, περὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἐν αὐτῷ τῷ εὐαγγελίῳ ἀνάγνωτε. καὶ ἐπεὶ, καθὼς λέγεται ἐν τῷ ἀλκοράνῳ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλενφαὶν, βουλόμενος ὁ θεὸς ἀληθεύειν τὴν ἀλήθειαν διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ, καὶ διακόπτεσθαι τὴν ἀρχὴν τῶν αἱρετικῶν, ὥστε τὴν ἀλήθειαν ἀληθεύειν, καὶ τὴν ματαιότητα ματαιοῦσθαι, προενοήσατο, καὶ ᾠκονόμησεν ὁ θεὸς, ἵνα μὴ ὁ κόσμος δι᾽ ἄγνοιαν ἀπόλυται, τὸν κοινῶς πᾶσι καὶ μόνον ἀναγκαῖον νόμον, τουτέστιν τὸν τοῦ εὐαγγελίου, οὐκ ἐν ἑνὶ τόπῳ, ἀλλ᾽ ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις, οὐδ᾽ ἐν ἑνὶ ἰδιώματι, ἀλλὰ διαφόροις καὶ καθολικοῖς διαλέκτοις γραφῆναι, ἑβραϊκῶς καὶ ῥωμαϊκῶς, καὶ μετὰ ταῦτα πιστῶς, εἰς πάσας μετενεχθῆναι τὰς διαλέκτους. πρὸς δὲ τῷ τοῦ εὐαγγελίου τέλει, ἐνετείλατο τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ὁ χριστὸς, εἰς πάντα τὸν κόσμον δραστηρίως κηρύξαι τὸ εὐαγγέλιον. ὅπερ ἵνα τελειῶσαι ἰσχύσωσι, δέδωκεν αὐτοῖς χάρισμα γλωσσῶν, καὶ δύναμιν θαυμάτων. τὸ δ᾽ ἀλκοράνον ἀῤῥαβικῶς μόνον ἑαυτῷ φησιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδόσθαι. οἱ σαῤῥακηνοὶ βεβαίως πιστεύουσι, μηδένα δύνασθαι τοῦτο γινώσκειν, τὴν ἀῤῥαβικὴν ἀγνοοῦντα διάλεκτον. ἕπεται δὲ, μὴ πάντας γινώσκειν τὴν ἀῤῥαβικὴν γλῶσσαν, μήτε δύνασθαι ταύτην μανθάνειν. γέγραπται δὲ ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, καθὼς καὶ προδέδεικται, μηδένα δύνασθαι σωθῆναι πλὴν ἐν τῷ νόμῳ τῶν σαῤῥα-

euangelij doctrinam ſupra omnes diuinas ſcripturas magnificauit. Scimus autem, quod nullum ſic eſt tam ualidum, tamq́ potens teſtimonium doctrinæ uel uitæ, quàm laus ab his qui conantur reprehenſionem inducere. Dicit autē ipſe Mahometus in Alcorano, in capitulo Elmeide: Terminauimus uiam hominum per Ieſum Chriſtum filium Mariæ, uera ciſſimum prophetam, & dedimus ei euāgelium, in quo eſt deductio & lux & ueritas manifeſta. Et in multis locis Alcorani præcipue commendat euangelium. Etenim ipſum euangelium in omni loco & lingua excellentiſſime mūdo ſeipſum manifeſtat. Quare confidenter dicere poſſem de eo Saracenis: Si ueſtro Mahometo uultis, uel non uultis credere de euangelio, id ipſum euangelium legite. Et quoniam, ſicut dicitur in Alcorano in capitulo Elemphal, uolens Deus quod uerificetur ueritas per uerbum ſuum, & intercidatur gubernatio hæreticorum, & ut ueritas uerificetur & uanitas euaneſcat, prouidit & diſpenſauit Deus, ne mundus per ignorantiam periret, ut lex illa, quæ generaliter omnibus & ſola neceſſaria erat, lex ea quæ eſt euangelij, non in uno loco, ſed in diuerſis prouincijs: neque in uno idiomate, ſed diuerſis et in omnibus linguis ſcriberetur, hebraicæ, græce, & latine, & poſt hæc fideliter transferretur. In fine autem euangelij mandauit diſcipulis ſuis Chriſtus, ut in uniuerſo mundo efficaciter euangelium prædicarent. Quod ut perficere poſſent, dedit eis gratiam linguarum & uirtutem miraculorum. Alcoranum autem arabice ſolum ſibijpſi dicit à Deo datum eſſe: & Saraceni firmiter credūt, nullum poſſe hoc ſcire qui arabicam linguam ignoret. Sequitur autem, non omnes ſcire arabicam linguam, neque poſſe hanc diſcere. Scriptum autem eſt in Alcorano, ſicut & antè demonſtratum eſt, nullum poſſe ſaluari, præter eos qui ſunt in lege

Euangelij manifeſtatio cuiuſmodi à Deo inſtituta.

Marci 16.

Saracenorũ. Quare conuenienter quæri posset, si solos uelit Saracenos Deus saluos fieri, & eos qui arabicam linguã sciunt. Christianorum autem lex, quæ scripta est in omnib. linguis, dicit, quod Deus uult omnes homines saluos fieri. Saraceni igitur, qui solo nomine saluati dicuntur, sicut antè dictum est, & alij omnes qui secundum ueritatem saluos se fieri uolunt, discant Christum esse saluatorem, legantq; euangelium in quacunq; lingua uolunt, & inuenient ferè contraria omnia quæ prædicta sunt & demonstrata ab Alcorano. Inuenientq;, quod Moysi lex & prophetæ ipsum testantur, & nullam esse euangelij contrarietatem, sed potius complementum & perfectionem omnium aliarum scripturarum. Inuenient quoq; in euangelio stilum non metricum uel rhythmicum, sed simplicẽ & communem, nõ quidem propter simplicitatem scribentium, sed propter utilitatem legentium, ut ab omni simplici et idiota conuenienter intelligi posset. Modum non habet assentatorium, neq; turpia uel desueta nomina, sed communia & honestissima. Fabulam autem omnino nullam continet euangeliũ: & si quasdam aliquãdo parabolas apponit, ex ipsa uerbi consequentia manifeste ostẽditur, quod parabolicè loquitur. Conuenit autem in sententijs, non solum cum alijs sacris scripturis, sicut dictum est, sed etiam cum philosophis, qui de uirtutibus & de extremo hominum fine demonstratiue, uel rationabiliter tractauerunt. Addit etiam quædam excelsissima, ad quæ naturalis humana ratio nõ potest peruenire. Et nequaq; aliquid dicit, cui quis demonstratiue possit instare, quia cum demõstratio cõtineat uerũ, nihil potest esse ei contrariũ nisi falsum. Speculãtibus aũt diligẽter, nulla cõtradictio in euãgelijs cõtinetur. Quare nõ solũ unum euangeliũ cum seipso cõuenit, sed etiam quatuor inter se, in omnibus necessarijs circa fidem, simpliciter conueniunt: id est, de incarnatione,

Saraceni, Saluati.

Laus euangelij Christi.

Stili simplicitas.

Parabolæ.

Nulla contradictio in 4. Euangelijs.

σαῤῥακηνῶν. ὥς τ' εἰκότως ἂν ζητηθείη
μόνους βούλοιτο σωθῆναι τοὺς σαῤῥακηνο
ὁ θεὸς, καὶ τοὺς γινώσκοντας τὴν τῶν ἀ-
ῤάβων γλῶσσαν. ὁ δὲ τῶν χριστιανῶν νόμ
ὁ ἐν πάσαις γεγραμμένος ταῖς διαλέκτο
φησὶ, τὸν θεὸν πάντας ἀνθρώπους θέλ
σωθῆναι. οἱ σαῤῥακηνοὶ τοίνυν οἱ μόνῳ τ
ὀνόματι λεγόμενοι σεσωσμένοι, καθὼς πε
ρηται, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες οἱ κατὰ ἀλ
θειαν σωθῆναι βουλόμενοι, μαθέτωσαν τ
χριστὸν εἶναι σωτῆρα, ἀναγινωσκέτωσάν
τὸ εὐαγγέλιον ἐν ᾗ ἂν βούλονται διαλέκτ
καὶ εὑρήσουσι σχεδὸν ἐναντία πάντα τ
προειρημένοις καὶ δεδειγμένοις ὑπὸ τ
ἀλκοράνου. εὑρήσουσι συμμαρτυροῦντα α
τὸν τοῦ μωσέως νόμον, καὶ τοὺς προ
τας, μηδεμιᾶς οὔσης πρὸς αὐτοὺς τοῦ εὐα-
γελίου ἐναντιότητος, μᾶλλον μὲν οὖν συμπ
ρωτικὸν καὶ τελειότητα πάντων τῶν ἄλλω.
εὑρήσουσί τε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ φράσιν οὐ μ
τρικὴν ἢ ῥυθμικὴν, ἀλλ' ἁπλῆν καὶ κοινὴ
οὐ διὰ τὴν ἁπλότητα τῶν γραφόντων, ἀλλ
διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀναγινωσκόντων,
θ' ὑπὸ παντὸς ἁπλοῦ τε καὶ ἰδιώτου
κανῶς ἀναγινώσκεσθαι δύνασθαι. ἦθος δὲ
χει οὐ κολακευτικὸν, ἀλλ' οὐδ' αἰσχρὰ ἢ ἀ
θη ὀνόματα, ἀλλὰ κοινὰ καὶ σεμνότατα. μ
θον δὲ οὐδένα παντελῶς περιέχει τὸ εὐαγγ
λιον, ἀλλὰ καὶ εἴ τινας ἐνίοτε παραβολὰς π
ρατίθησιν, ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ λόγου ἀκολουθί
δείκνυται φανερῶς, ὅτι παραβολικῶς δια
γεται, συνᾴδει δὲ ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν
μόνον ταῖς ἄλλαις ἱεραῖς γραφαῖς, καθὼς
ρηται, ἀλλὰ καὶ τοῖς φιλοσόφοις τοῖς περὶ
ρετῶν καὶ τοῦ ἐσχάτου τῶν ἀνθρώπων τέλο
ἀποδεικτικῶς ἢ λογικῶς πραγματευσαμ
νοις. προστίθησι μέν τοι καί τινα ὑψηλότ
τα, ἐφ' ἃ ὁ φυσικὸς καὶ ἀνθρώπινος λόγ
οὐ δύναται ἐφικέσθαι. καὶ οὐδ' ἐν οὐδαμῶς φ
σιν, ᾧ ἄν τις ἀποδεικτικῶς ἐνσταίη. τῆς γ
ἀποδείξεως ἀληθὲς περιεχούσης, μόνον
ψεῦδος ταύτῃ δύναται ἐναντιωθῆναι. ἀ
κριβῶς τε σκοπουμένοις, οὐδὲ μία ἐναντι
λογία ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εὑρίσκεται. ὥς τε μ
μόνον ἐν εὐαγγέλιον ἑαυτῷ συμφωνεῖν, ἀλλ
καὶ τὰ τέσσαρα ἀλλήλοις ἐν πᾶσι τοῖς πε
εἰς τὴν πίστιν ἀναγκαίοις, τουτέστι, περὶ τῆς σα
κώσεως

κώσεως, τῆς διδασκαλίας, τοῦ πάθους, τῆς ἀναστάσεως, τῆς ἀναλήψεως τοῦ χριστοῦ, καὶ τοι γε τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων ἐν διαφόροις τόποις καὶ διαφόροις διαλέκτοις, ἔτι τε ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων ἐξ ἀρχῆς συγγεγραμμένων, ὡς προείρηται. τινὲς μέν τοι τῶν ἁπλουστέρων ὑπέλαβον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἶναι ἐναντιότητα, διὰ τὸ ὅπερ ἐν ἑνὶ εὐαγγελίῳ γέγραπται, ἐν ἄλλῳ μὴ περιέχεσθαι. τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἐναντιολογία, ἀλλὰ μᾶλλον οἰκονομία θεοῦ. τοῦ γὰρ ἁγίου πνεύματος παροτρύνοντος τὸ παρ' ἑνὸς εὐαγγελιστοῦ σεσιωπημένον, ἕτερος εἶπε. τὸ δὲ ὑφ' ἑνὸς εὐαγγελιστοῦ γραφὲν, οὐδεὶς ἠρνήσατο τῶν ἄλλων τριῶν, ἢ ἐναντίον τι εἶπεν. ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ τέσσαρες, οὐ πάντα τὰ ἔργα ἢ τοὺς λόγους τοῦ χριστοῦ συνεγράψαντο, ἀλλὰ μόνον τὰ πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαιότερα. πῶς δὲ ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία, τελείως θαύμασι βεβαιοῦται, φανερῶς ἐν τῷ ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ προαποδέδεικται· καὶ οὐ δεῖ ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς αὐτοῖς διατρίβειν. οὐδεμία δὲ ἐστὶν ἐν τῷ κόσμῳ διδασκαλία ἢ νόμος οὕτως εὔλογος ὢν καὶ τέλειος, ὥσπερ ὁ εὐαγγελικὸς, ὃς πάντα τὰ πάθει ἐκ τῆς ῥίζης ἀνέσπασεν· οὐ μόνον τὴν ἄτακτον ἐνέργειαν, ἢ τὸ ἔξωθεν ῥῆμα κωλύων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄτακτον τοῦ λογισμοῦ κίνησιν, ἢ τὴν ἔνδον διάθεσιν, οἷον ἐπιθυμίαν, ὀργὴν ἄτακτον, καὶ τὰ τοιαῦτα, οἷς πάντα τὰ ἔξω κακὰ ἕπονται. ἐφύτευσε δὲ καὶ ἀπήρτησε πάντα τὰ ἀγαθὰ ἐν τῇ ἐντολῇ τῆς τελειοτάτης ἀγάπης, τοῦ θεοῦ δηλονότι καὶ τοῦ πλησίον· ἥτις ἐστὶ πλήρωμα νόμου. φυτευθείσης γὰρ φιλίας καὶ ἀγάπης τελείας, ἣ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν τοῖς ἄλλοις κοινωνεῖν ἀναγκάζει, οὐκ ἔτι ἐστὶν ἀναγκαῖον δικαιοσύνην ζητεῖν, ἐνάγουσαν πρὸς τὸ τὰ ἀλλότρια ἀποδιδόναι. Ἔτι περιέχει τὸ εὐαγγέλιον τὸ οἰκειότατον καὶ φυσικὸν πρόσταγμα· ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε ὁμοίως αὐτοῖς. ὃ μόνον τοῖς κτησαμένοις οὐδὲν ἐν ἄλλο ἐστὶν ἀναγκαῖον πρόσταγμα, ὅσον πρὸς τὸν πλησίον. οὐ μόνον δὲ ἀλήθειαν περιέχει τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλ' ὥσπερ πιστεύουσιν οἱ διδάσκαλοι τῶν χριστια-

natione, doctrina, passione, resurrectione, ascensione Christi, & spiritussancti missione: & si quatuor euāgelia in diuersis locis & diuersis linguis, nec non à diuersis auctoribus à principio conscripta sunt, ut antè dictum est. Quidam tamen simpliciores existimauerunt, in euāgelio esse cōtrarietatem, propterea quod illud quod in alio euangelio continetur, in alio euangelio non continetur. Hoc autem non est contradictio, sed potius dispensatio Dei, quasi inspirante spiritusancto, ut quod ab uno euangelista prætermissum est, alter dicat: quod autē ab uno euangelista scriptum est, nullus aliorum trium negauit, uel contrarium aliquid dixit. Sed hi quatuor nō omnia opera, uel uerba Christi conscripserunt, sed solum quæ ad salutem sunt magis necessaria.

Christi opera et dicta non omnia in Euangelijs scripta.

Quomodo autem doctrina Christiana perfecte miraculis sit confirmata, in septimo capitulo manifeste antè demonstratum est: quare non oportet amplius in eisdem uersari. Nulla autem est in mūdo doctrina, uel lex, quæ sic rationabilis existat & perfecta sicut euangelica, quæ omnes passiones radicitus auellit. Non solū inordinatam actionem & exterius uerbum prohibet, sed & inordinatum animi motum, uel intrinsecum affectum, sicut cōcupiscentiam, iram inordinatam, & similia, ex quibus omnia mala exteriora sequuntur. Plantauitq́, & conseruauit omnia bona in mandato perfectissimæ dilectionis, Dei uidelicet & proximi. Habita enim amicitia & charitate pfecta, quæ propria bona cum alijs cōmunicare cogit, non est necessarium iusticiam quærere, quæ nos inducit ad restituendum aliena.

Euangelicæ legis perfectio.

Item continet euangelium naturalissimum & proprijssimū mandatum. Quæcunque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite similiter eis. Quo solo habito, non est necessarium aliud præceptum respectu proximi. Non solum etiam ueritatem continet euangelium, sed, sicut credunt

Mēdacij et uiolentiæ expers Euangelium.

Christiani doctores, si unum solum mendacium in euangelio inueniretur, totum euangelium meritò suspectum haberetur, sicut superius determinatũ est in nono capitulo. Violentiam autem nullam permittit euangelium, quinimo et ipsam uiolentiam, & iniuriam patienter oportere ferre ait, dicens: Si quis te alapis percusserit ad dexteram genam, uerte & alterã, & si quis à te capiat pallium, ne prohibeas eum, sed da etiam tunicam. Docet etiam pro illata iniuria et odio, beneficium & dilectionem reddere dicens: Diligite inimicos uestros, Benefacite odio habentibus uos, & orate pro malignantibus, & his qui uos persequuntur. Non tamen hoc aduersatur, si quidam Christianorum iniqui non seruant hæc omnia. Non enim iniquorum peruersio prohibet sanctissimę legis perfectionem & ueritatem. Bene ordinatissima autem est euangelij doctrina, sicut antè demonstratum est decimo in capitulo, & temporis ordine, & loci, & doctrinæ, & materię. Incipit enim ab incarnatione Christi, determinans quæ ad natiuitatem huius sunt conuenientia. Et post natiuitatẽ conuenienti tempore ostendit doctrinã & sapientiam eius. Et post hæc, & potentiam & miracula, & deinceps passionem & mortem, ultimo autem resurrectionẽ, & in cœlos ascensionem. Sanè nullũ malũ potest inueniri in doctrina tantæ perfectionis: etsi instabiles & indocti dicãt, blasphemias quasdam in euangelio contineri, sicut de incarnatione Christi & passione, item de trinitatis mysterio: de quibus, ut antè dictum est, scriptum est in Alcorano, quod ipsi reprobant quę non intelligunt. Certissima uero est lex euangelica, quia certissime scitur quo tempore, quo loco, à quibus hominibus conscripta est euangelica doctrina. Certissimum etiam est, quod conuenientissime et facillime intelligibilis est, quia credenda præponuntur per reuelationem Dei, & non inuestiganda per rationem, ut sim-

Matth. 5. — *Lucæ 6.* — *Math. 5.* — *Euangelicæ doctrinæ ordo.* — *Certitudo euangelij, & facilitas.*

χριστιανῶν, εἰ ἓν μόνον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εὑροιτο ψεῦδος, ὅλον εἰκότως ἂν ὑποπτεύθη, ὥσπερ καὶ ἀνωτέρω διώρισται ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ. Βίαν δὲ οὐδὲ μίαν συγχωρεῖ τὸ εὐαγγέλιον· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ αὐτὴν τὴν βία καὶ τὴν ἀδικίαν μακροθύμως δεῖν φέρειν φησίν, λέγων, ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξια σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· καὶ τις ἀπὸ σοῦ λάβοι τὸν χιτῶνα, μὴ κωλύσῃς αὐτόν, ἀλλὰ δὸς καὶ τὸ ἱμάτιον. διδάσκει δ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπενεχθείσης ἀδικίας καὶ μίσους εὐποιΐαν καὶ ἀγάπην ἀποδιδόναι, λέγων, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶ ἐπηρεαζόντων καὶ διωκόντων ὑμᾶς. οὐ μὴν τοῦτο ἐναντιοῦται, εἴ τινες τῶν χριστιανῶν πονηροί, οὐ φυλάσσουσι ταῦτα πάντα. οὐ γὰ οἱ τῶν πονηρῶν διαστροφὴ, κωλύει τὴν τοῦ ἁγιωτάτου νόμου τελειότητα καὶ ἀλήθειαν. εὐτακτοτάτη δέ ἐστιν ἡ τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλία, καθὼς προαποδέδεικται ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ κεφαλαίῳ, καὶ τῇ χρόνου τάξει, καὶ τόπου, καὶ διδασκαλίας, καὶ ὕλης. ἄρχεται μὲν γὰρ ἐκ τῆς σαρκώσεως τοῦ χριστοῦ, καὶ διορίζεται τὰ πρὸς τὴν γέννησιν τούτου ἀνήκοντα. καὶ μετὰ τὴν γέννησιν τῷ προσήκοντι καιρῷ δείκνυσι τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν δύναμιν καὶ τὰ θαύματα· καὶ ἐφεξῆς τὸ πάθος καὶ τὸν θάνατον, ἔσχατον δὲ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν. ἀληθῶς μὴν οὐδὲν πονηρὸν δυνατὸν εὑρεθῆναι ἐν διδασκαλίᾳ τοσαύτης τελειότητος· εἰ καὶ οἱ ἄστατοι καὶ ἀπαίδευτοι λέγουσι βλασφημίας τινὰς περιέχεσθαι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὥσπερ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ χριστοῦ, καὶ τοῦ πάθους, ἔτι τε περὶ τοῦ τῆς τριάδος μυστηρίου, περὶ ὧν (ὡς προείρηται) γέγραπται ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ἀποδοκιμαζόντων ὃ μὴ νοοῦσι. βεβαιοτάτη δέ ἐστιν, ὡς βεβαιότατα γινωσκομένη, τίνι χρόνῳ, τίνι τόπῳ, καὶ παρὰ τίνων ἀνθρώπων ἡ εὐαγγελικὴ συνεγράφη διδασκαλία. ἔτι τε βεβαιοτάτη ἐστίν, ὡς τελείως νοουμένη, καὶ κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον· προτίθεται γὰρ, ὡς δέον ταύτῃ πιστεύειν, θείᾳ ἀποκαλύψει· ἀλλ᾽ οὐ ζητήσει ἢ καταλήψει λογισμῶν ἀνθρωπίνων, ὥστε

ὑς τι καὶ τοὺς ἀπλουστέρους ἐπ' αὐτὴν ῥαδίως ἀναβαίνειν δύνασθαι. ἔτι δὲ δεῖ γινώσκειν, ὅτι μηδὲν ἐστὶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὃ μὴ δυνατὸν ὑφ' ἡμῶν νοεῖσθαι, τῷ τῆς πίστεως βοηθουμένων φωτί. εἰ δὲ καὶ ἀσφαλεστάτη ἐστὶν, ἀλλ' ὅμως οὐχ ὑπὸ πάντων νοεῖται, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ταπεινῶν μόνον, καὶ ταπεινῶν τῇ καρδίᾳ. οἱ δὲ ὑπερήφανοι καὶ σαρκικοὶ, οὐ δύνανται ταύτην νοεῖν, ὧν ὁ νοῦς οὕτως ἔχει πρὸς αὐτὴν, ὥσπερ ὁ τῆς νυκτερίδος ὀφθαλμὸς πρὸς τὸν ἥλιον. οἱ δὲ ἱεροὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως διδάσκαλοι, οὐχ ὡς νυκτερίδες ἐν νυκτὶ πέτονται, ἀλλ' ἀτενέσιν ὀφθαλμοῖς, ὥσπερ ἀετοὶ τὰς τῆς ἀληθείας ἀκτῖνας ἐν ἑαυτοῖς θεωροῦσι. τοῖς δὲ ἄλλοις τοῖς ἀγνοοῦσι, καὶ λόγον ζητοῦσιν, οἰκείου ἑρμηνεύουσι τὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθείας μυστήρια. ἀλλ' οὐ λέγουσιν αὐτοῖς ὥσπερ ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐλκαφερείν, ὅτι δέον τοὺς σαῤῥακηνοὺς λέγειν τοῖς ἄλλοις γένεσι τοῖς μὴ πιστεύουσι καὶ λέγουσι τῷ ἀλκοράνῳ, ἐμοὶ ἡ πίστις ἡ ἐμὴ, καὶ ὑμῖν ἡ ὑμετέρα· ἀλλ' εἰσὶν ἕτοιμοι πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι λόγον περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς πίστεως καὶ ἐλπίδος. τοῦτο δὲ ἐστὶν ἴδιον τοῦ σοφοῦ, λόγον τοῦ ἰδίου ἔργου ἀποδιδόναι. ἄλλως γὰρ ἂν πᾶς ἀνόητος ἠδύνατο νόμον συντεθῆναι, καὶ συμπεραίνειν ὅπερ ἂν βούλοιτο, καὶ λέγειν, μηδὲν δεῖν ἐναντίον πιστεύεσθαι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ τιθεμένοις.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΣΑΡΡΑκηνῶν ἀπολογίας, πρὸς τὰ προειρημένα.

Πρὸς ταῦτα δὲ ἐπιχειροῦσιν ἀπολογεῖσθαί τινες δεισιδαίμονες σαῤῥακηνοὶ, καὶ ...υστειδες, λέγοντες· οὐ φαμὲν τὸ εὐαγγέλιον μὴ εἶναι παρὰ θεοῦ (τὸ γὰρ ἀλκοράνιον) τοῦτο φησίν· οὔτε φαμὲν ἀτελὲς εἶναι, παρὰ θεοῦ ὄν· ἀλλ' οὕτω μεγάλα καὶ τέλεια περιέχει τὸ εὐαγγέλιον, ὥστε μὴ ἀρκεῖν τὸν κόσμον ταῦτα τελέσαι. τίς γὰρ τὸν θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν δύναται ἀγαπᾶν; τίς δύναται ὑπὲρ τῶν διωκόντων εὔχεσθαι, καὶ συκοφαντούντων; τίς ἐξ ὅλης τῆς καρδίας εὐεργετεῖν τοὺς κακοποιοῦντας; καὶ ἄλλα δέ τινα τελειότατα προστάττει τὸ εὐαγγέλιον. ὅτι τοίνυν οὐκ ἦν νόμος τηρεῖσθαι δυνάμενος,

προγνοὺ

ut simpliciores ad eā facilè accedere possint. Item oportet scire, quod nihil est in euangelio, quod non possibile sit à nobis intelligi, qui fidei lumine sumus adiuti. Et licet in se certissima, tamē nō ab omnibus intelligitur, sed ab humilibus solum, & humilibus corde. Superbi autē & carnales non possunt hanc intelligere: quorum intellectus sic se habet ad eam, sicut uespertilionis oculus ad solem. Sacri autem Christianæ fidei doctores, non tanquam uespertiliones in nocte uolant, sed attentis oculis tanquam aquilæ, ueritatis radios in seipsis contemplantur: alijs autem ignorantibus, & rationem quærentibus, propriè interpretantur fidei & ueritatis mysteria. Et non dicunt eis, sicut in Alcorano in capitulo Ionę, & in capitulo Elcapherim, quod cōueniens est Saracenos dicere alijs nationibus quæ non credunt, & contradicunt Alcorano: Mihi mea fides, & uobis uestra. Sed sunt parati ad responsionē cuicunq; poscenti rationem de fide, & spe quæ in eis est. Hoc aūt est propriū sapientis, rationem et causam sui operis reddere. Aliter enim quilibet fatuus posset legem condere, & concludere quicquid uellet, & dicere, nihil oportet contrarium credere his quæ ab eo posita sunt.

Sapientis proprium.

DE SARACENORVM RESPONsione ad prædicta. Cap. XVII.

AD hæc autem conantur respondere quidam superstitiosi & contentiosi Saraceni, dicētes: Nō dicimus quod euangelium non sit à Deo, cum Alcoranum hoc manifeste testetur, neque dicimus imperfectum esse, cum à Deo sit, sed tam ardua & perfecta continet euangelium, ut non sufficiat mundus ea perficere. Quis enim Deū ex toto corde, et proximū sicut seipsum potest diligere? Quis potest pro persequentibus & calumniantibus orare? Quis ex toto corde beneface re malefacientibus? Et alia quædam perfectissima mandat euangelium. Quoniā igitur non erat lex quæ potuisset seruari,

Euangelij præceptorū perfectio.

prouidit mundo Deus per legem salutis, & leuia fecit mandata, & dedit mũdo Alcoranum, quod minime continet difficilia hæc, sed facile est ad saluandum homines per ipsum. Vnde dicũt, Alcoranum magis esse commune, & ualde sufficere ad salutem mundo. Et propter hoc uocãt Alcoranũ antonomatice, legem salutis. Dicunt igitur, quod Alcoranum successit quasi loco euangelij, & quicquid boni erat in euãgelio, totum est in Alcorano, & quod iam non est opus euãgelio. Sed hoc manifestũ continet mendacium. Nõ enim possibile est dicere, ad tempus datũ esse euangelium, ut puta usq; ad Alcoranum, & post hæc Alcoranum ei successisse ad salutem hominum, cum Alcoranũ manifeste testetur, quod in euangelio est deductio & salus. Preterea non potest dici, quod postquã dedit euangeliũ, aduertit quod mundus nõ poterit ipsum seruare, & correxit stilum, & temperauit præceptum, ut Deus facta nostra putet ab euentu. Sciebat enim Deus à principio, et quid euangelium continet, et quid homines ferre possunt. Præterea & ipsum Alcoranum dicit, quod nihil sunt Saraceni, nisi adimpleant euãgelium, & legẽ Moysi, ut superius dictum est. Christiani autẽ solum euãgelium adimplere debẽt. Item quomodo posset euangelium perfectum dici, si non posset secundum uires ab hominibus seruari? Item, si perfectũ est euãgelium, & ad salutem necessaria cõtinet: quid obstat, si quædam alta consilia continet, quæ magnæ perfectionis existant? hæc tamen non dicit necessaria esse ad salutem. Item, quantum quæque lex magis remissibilis est, tantum est per se minus mercede digna. Si igitur Alcoranum est remissibilius quàm euãgelium, non ergo similiter est ad salutem efficax. Non enim dedit Deus legem minoris efficaciæ, & ad salutem laboriosiorem. Et constat in Alcorano, quod & per ipsum Alcoranum dæmones saluari possunt, ut superius manifestum fuit in septimo

Obiectionis Saracenorum confutatio.

Dæmones saluari posse, Alcorani testimonio.

προγνώσαντο τοῦ κόσμου ὁ θεὸς διὰ τοῦ νόμο[υ]
τῆς σωτηρίας, καὶ ἐκούφισε τὰς ἐντολὰς, δ[…]
τῷ κόσμῳ τὸ ἀλκοράνον, μὴ περιέχον τ[…]
δυσχερῆ ταῦτα, ἀλλὰ ῥᾴδιον ὂν πρὸς τὸ σ[…]
ζεσθαι δι᾽ αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους. ὅθεν φα[…]
τὸ ἀλκοράνον μᾶλλον εἶναι κοινὸν, καὶ λία[ν]
ἀρκεῖν πρὸς σωτηρίαν τῷ κόσμῳ. καὶ δ[…]
τοῦτο καλοῦσιν τὸ ἀλκοράνον προσωνύμως, ν[…]
μον σωτηρίας. φασὶ τοίνυν, ὅτι τὸ ἀλκοράν[…]
διεδέξατο τὸ εὐαγγέλιον· καὶ πᾶν ὅπερ ἦν ἀ[…]
γαθὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, οὕτως ὅλον ἐν τῷ ἀλ[…]
κοράνῳ ἐστίν. ὥστε ἤδη μὴ εἶναι χρείαν τοῦ εὐαγ[γε]
λίου. ἀλλὰ ταῦτα φανερὸν περιέχουσι ψεῦδ[…]
οὐ γὰρ δυνατὸν λέγειν, πρὸς καιρὸν δεδόσθαι [τὸ]
εὐαγγέλιον, οἷον μέχρι τοῦ ἀλκοράνου· καὶ μετ[ὰ]
ταῦτα τὸ ἀλκοράνον, αὐτὸ διαδέξασθαι πρ[…]
τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. αὐτὸ γὰρ τὸ ἀλ[…]
κοράνον φανερῶς μαρτυρεῖ, ὅτι ἐν τῷ εὐαγ[…]
γελίῳ ἐστὶν ὁδηγία καὶ σωτηρία. Ἔτι οὐδ[…]
νατὸν λέγειν, ὅτι μετὰ τὸ δοῦναι τὸ εὐαγ[…]
γέλιον, ὁ θεὸς συνειδὼν, ὡς οὐ δυνήσεται [ὁ]
κόσμος τηρῆσαι αὐτὸ, καὶ διὰ τοῦτο διορθώσα[ς]
μὲν τὴν ἑρμηνείαν, τὴν δὲ ἐντολὴν κουφοτέρ[αν]
ἐποίησεν, ὡς ἂν ἐκ τῶν ἀποβαινόντων τὰ δ[…]
τα γινώσκεσθαι συνιείς, ἤδη γὰρ ὁ θεὸς ἐξ ἀ[ρ]
χῆς, τί μὲν τὸ εὐαγγέλιον περιέξει, τί δὲ οἱ ἄν[…]
θρωποι συνήσονται. καὶ ἄνευ δὲ τούτων, καὶ αὐ[…]
τὸ τὸ ἀλκοράνον φησίν, ὡς οὐδέν εἰσιν οἱ σαρ[ρα]
κηνοί, εἰ μὴ πληρώσαιεν τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τ[ὸν]
νόμον μωϋσέως, καὶ τὸ ἀλκοράνον, ὡς εἴρηται ἀ[…]
νωτέρω. οἱ δὲ χριστιανοὶ μόνον τὸ εὐαγγέλιο[ν]
πληρῶσαι ὀφείλουσιν. Ἔτι πῶς ἂν ἠδύνατο [τὸ]
εὐαγγέλιον τέλειον λέγεσθαι, μὴ ἀνάλογον ὂ[ν]
τῇ τῶν ἀνθρώπων δυνάμει, μηδὲ κοινῶς τηρε[ῖ]
σθαι δυνάμενον. Ἔτι εἰ τέλειον ἐστὶ τὸ εὐαγγέλιον
καὶ περιέχει τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἀναγκαῖα
τί ἐστι θαυμαστὸν εἰ τινας καὶ ἄλλας συμβουλὰς ὑ[…]
ψηλὰς περιέχει, μεγάλης οὔσας τελειότητος, τα[…]
τας μέντοι μὴ λέγειν ἀναγκαίας εἶναι πρὸς σ[ω]
τηρίαν. Ἔτι ὅσον τις νόμος μᾶλλον ἐστὶν ἄνετος
τοσοῦτον ἐστὶ καθ᾽ ἑαυτὸν ἧττον ἔμμισθος
εἰ τοίνυν τὸ ἀλκοράνον κουφότερόν ἐστι τοῦ εὐ[…]
αγγελίου, οὐχ ὁμοίως ἄρα ἐστὶ πρὸς σωτηρία[ν]
δραστήριον. οὐ γὰρ ἂν ἔδωκεν ὁ θεὸς νόμον ἀ[…]
δρανέστερον μὲν πρὸς σωτηρίαν, ἐπιπονώ[…]
τερον δέ. λέγεται δὲ ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, ὅ[…]
τι δι᾽ αὐτοῦ καὶ οἱ δαίμονες σωθῆναι δύ[…]
νανται, ὡς ἀνωτέρω γέγονε δῆλον ἐν τῷ
ἑβδ[…]

ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ, οἵ τινες οὐ δύνανται διὰ τοῦ εὐαγγελίου σωθῆναι. ἔστιν ἄρα τὸ ἀλκορὰν σωτηριῶδες μᾶλλον, ἢ τὸ εὐαγγέλιον· ὥστε ἐπιπονώτερον, καὶ δυσχερέστερον. Ἔτι εἰ τὸ ἀλκοράνον, ῥάων νόμος ἐστὶν, ἐπικινδυνώτερον καὶ μείζονος ἄξιον μέμψεως ἔσται, τὸ μὴ φυλάττειν αὐτόν. ἀλλ' οἱ σαῤῥακηνοὶ, τοῦτον οὐ τηροῦσιν· ἐπικινδυνώτερον ἄρα ἁμαρτάνουσιν. ὅτι δὲ τοῦτο παραβαίνουσι, δῆλον. πίνουσι γὰρ οἶνον, καὶ βοτάνας μεθύσκονται, ἐσθίουσί τέ τινα ἀκάθαρτα παρ' αὐτοῖς, οὐ τηροῦσί τε τὴν νηστείαν, οὔτε τὴν προσευχὴν, οὔτ' ἀναλίσκουσι κατὰ τὴν αὐτῶν εὐπορίαν· καὶ ἄλλα πολλὰ, ἃ βέλτιον οἶδεν ὁ ἐν τῇ πρὸς αὐτοὺς ἀναστροφῇ πεῖραν τούτων λαβών. εἴτ' ἄρα ῥᾴδιον τοῦτο φασὶν, εἴτε δυσχερὲς, τὸν κίνδυνον οὐκ ἐκφεύγουσιν. ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας ὁ μαχούμετ ἐπεχείρησε μὲν ῥᾴδιον δοῦναι νόμον, οὐ συγκεχώρηται μέντοι παρὰ θεοῦ οὕτω διαθῆναι τὸν κάλαμον, ὥστε μὴ πολλὰ δυσχερῆ παραμίξαι. περιέχει μὲν γοῦν ὁ νόμος ἐκεῖνος δυσχέρειαν πολλὴν, ἐν τῷ νοεῖσθαι. λέγεται γὰρ ἐν αὐτῷ, ὡς ὑπὸ μόνου νοεῖται τοῦ θεοῦ. τοῦτο ὅπως ἐστὶν ἄλογον, δῆλον γέγονεν ἀνωτέρω ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ. Ἔτι τε δυσχερὴς περὶ τὸ πιστεύεσθαι. φησὶ γὰρ τὴν παρθένον μαρίαν, παρθένον γεννῆσαι τὸν ἰησοῦν, καὶ τὸν θεὸν ἔχειν λόγον καὶ πνεῦμα ἅγιον· ἅ τινα ἀναγκαῖα εἰσὶν πρὸς τὴν ἡμετέραν πίστιν, πλὴν θαύμασι βεβαιωθέντα. Ἔτι τὸ δυσχερὴς ἐστὶν πληρωθῆναι δι' ἔργων· οἷον ἐστὶ, τὸ περιτέμνεσθαι, καὶ τὸ μὴ πίνειν οἶνον, καὶ περὶ τοῦ φυλάττεσθαι διὰ τοῦ σίκερα καὶ δι' ἄλλων τὴν μέθυ, καὶ περὶ νηστείας καὶ προσευχῆς, καὶ περὶ μεταδόσεως κατὰ τὴν παρὰ θεοῦ δεδομένην εὐπορίαν ἑκάστῳ· καὶ πολλὰ ἄλλα, ἅπερ ὀλίγοι φυλάττουσι τῶν σαῤῥακηνῶν. ὥσπερ τοίνυν γέγονε τῷ κόσμῳ ἀναγκαῖον κουφοτέρας γίνεσθαι τὰς τοῦ εὐαγγελίου ἐντολὰς, καὶ ὡς κουφότερον τὸ ἀλκοράνον δοθῆναι, οὕτω καὶ περαιτέρω πάντως ἦν ἀναγκαῖον, ἄλλον ἐλαφρότερον νόμον δοθῆναι, ῥᾷον δυνάμενον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τηρεῖσθαι. ἢ ὀλίγων ὄντων τῶν σωζομένων, μέμψις ἂν ἠκολούθει τῷ θεῷ, τοιοῦτον δεδωκότι νόμον, ὃν οὐκ ἂν ἠδύναντο φυλάττειν οἱ ἄνθρωποι. εἰ δὲ τοῦτο ἐστὶν ἄτοπον, δεῖ ἄρα ἐπὶ τοῦ πρώτου ἵστασθαι· ὥστε δηλονότι τὸ εὐαγγέλιον εἶναι νόμον παρὰ θεοῦ, ἁγιώτατόν τε ὁμοῦ, καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἀνθρώπων οὐχ ὑπεραίροντα.

ſeptimo capitulo, qui nõ poſſunt ſaluari per euangelium. Eſt igitur Alcoranũ magis ſalutare quàm euangeliũ, ergo & laborioſius & difficilius. Itẽ, ſi Alcoranũ facilior lex eſt, & periculoſior, maiore reprehẽſione dignũ erit eã non obſeruari. Sed Saraceni eam nõ ſeruant: periculoſius igitur peccãt. Quod aũt eam nõ ſeruãt, nec cõplent, manifeſtũ eſt. Bibunt enim uinũ, & inebriãtur, comedũtq; illicita apud eos: nõ ſeruant ieiuniũ, neq; orationẽ, neq; expendũt iuxta eorũ facultatem, & alia multa, quæ melius ſcit qui in cõuerſatione inter eos experientiã horũ capit. Siue facilẽ hanc dicũt, ſiue difficilẽ, periculum non euadunt. Sed in ueritate, Mahometus conatus eſt quidẽ facilẽ legẽ dare, nõ tamen permiſſum eſt ſic calamũ tẽperare, quin difficilia multa interſeruerit. Cõtinet enim lex illa difficultatẽ multam ad eã intelligendã. Dicitur enim in Alcorano, quod à ſolo Deo intelligitur. Hoc aũt quomodo ſit irrationabile, manifeſtũ fuit in octauo capitulo. Itẽ cõtinet etiã difficultatẽ ad credendũ. Dicit em̃, uirginẽ Mariã peperiſſe Ieſum, & Deũ habere uerbũ & ſpiritũ ſanctũ, quę neceſſaria ſunt ad noſtrã fidẽ, & tamen miraculis confirmata. Itẽ difficilis eſt propter opera adimpleri, ſicut circũcidi, & nõ bibere uinũ, & cauere ebrietatẽ per cicerã, & alia quę ſunt de ieiunio & oratione, et de collatione cuilibet ſecundũ facultatẽ ſibi datã à Deo, & multa alia, quæ pauci Saracenorũ ſeruant. Sicut igitur fuit mũdo neceſſarium, quod alleuiarẽtur præcepta euãgelij, & daretur Alcoranũ leuius: ita poſſet dici ab aliquo, quod eſſet neceſſarium ut daretur alia lex leuior, quę poſſet ab hominib. obſeruari, & tam euãgelium quàm Alcoranũ delerentur. Vel ſi pauci ſaluarent, eſſet culpa Dei, q̃ talẽ legẽ dedit quam hoĩes ſeruare nõ poſſent. Quod ſi hoc eſt incõueniens, ſtandũ eſt in primo, ſcilicet quod euangeliũ ſit lex à Deo, ſanctiſſima pariter & obſeruabilis mũdo, & quæ uires hominũ nõ excedit.

Saracenos non ſeruare Alcorani legem.

Alcoranum difficile.

FINIS.

CHRISTIANAE FIDEI CONFESSIO, FACTA SARACENIS, INcerto autore.

Siue Richardus Florentinus, quod stylus & aliæ quædam circumstantiæ subindicant, siue alius hanc dei Christianæ exomologesin fecit: pia certe est, & spiritum apostolicum redolet. Exhibet autem form[am] profitendi catholicam & orthodoxam Christi religionem citra petulantiam & maledicta: rursumq́; sine o[m]ni fuco figuratæ potius abnegationis, quàm confeßionis. Quod si ardentibus uotis à patre meßis impetraremu[s a]li- quot eiusmodi operarios, qui peritia diuinarum scripturarum instructi, & amore diuino inflammati adi[rent] nationes alienas à Christo, ut ille uir eximius Aegyptum adijt, didicitq́; linguam Arabicam, & doctrinã i[psius] sectæ propius inspexit, mox inde Christianam fidem exposuit, & eorum dogmata refellit, seruata Christia[na] moderatione, uideremus breui fructus copiosos in horrea domini Dei nostri colligi.

NOs tales, &c. Christianæ fidei professores, à longinquis partibus uenientes, exiſtẽtesq́ʒ gratia Dei sanæ mentis: Hodie in nomine sanctissimæ trinitatis, patris, & filij, & spiritus sancti, unius summi & omnipotentis Dei, creatoris et gubernatoris uniuersorum, pura & syncera intentione, et nulla humana passione moti, corã tua et tuorum terrena & transitoria potestate nos humiliter præsentamus, ad duo firmiter et constanter faciendum. Primò quidem ad profitendum nomen Domini nostri Iesu Christi, eiusq́ʒ syncerae & immaculatæ fidei, atq́ʒ sancti euãgelij ueritatem: Secundò ad annũciandum uobis uiam, extra quàm salui esse nõ potestis. Ad primũ cogit nos diuinus honor atq́ʒ amor. Etenim in lege diuina scriptum est: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua. Quæ quidem dilectio ad diuinum pertinet honorem & amorem, qui quidem honor & amor in libera tandem, spontanea & uoluntaria coram hominibus confessione ostenditur, & declaratur. Vnde & Dominus Iesus in euangelio suo ait: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, cõfitebor & ego eum coram patre meo, qui est in cœlis: & qui erubuerit me, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet in maiestate sua, & patris,

Duo agũtur in hac oratione.

Ἡμεῖς οἱ δεῖνες, καὶ τὰ [...] πὰ· τῆς χριστιανικῆς π[ί]στεως ὁμολογηταὶ, ἀπὸ [μα]κρῶν τόπων ἐρχόμενοι, καὶ ὑπάρχοντες τῇ τοῦ [θεοῦ] χάριτι ὑγιοῦς διανοί[ας], σήμερον ἐν τῷ ὀνόματι τῆς ἁγιωτάτης τρι[ά]δος, τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ ἑνὸς ἄκρου καὶ παντοκράτορος θεοῦ, τοῦ δημιουργοῦ καὶ κυβερνήτου τῶν ὅλων, καθαρῷ καὶ εἰλικρινεῖ σκοπῷ καὶ, μηδ[ὲ] ἀνθρωπίνῳ πάθει κινούμενοι, ἔμπροσθεν σῆς καὶ τῶν σῶν γηΐνου καὶ παρερχομένης ἐξουσίας, ταπεινῶς παριστάμεθα, ὥστε δύο τ[ι] ποιῆσαι βεβαίως καὶ εὐσταθῶς. πρῶτον μ[ὲν], ὥστε ὁμολογῆσαι τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν [Ἰη]σοῦ χριστοῦ, καὶ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀμωμήτου [πί]στεως αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου τὴν ἀλήθ[ειαν]. δεύτερον, ὥστε ἀναγγεῖλαι ὑμῖν τὴν ὁδὸν [ἧς] ἔξω σωθῆναι οὐ δύνασθε. πρὸς τὸ πρῶτον ἀν[άγ]κάζει ἡμᾶς, ἡ τοῦ θεοῦ τιμὴ καὶ ἀγάπη. καὶ γὰρ ἐν τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ γέγραπται, ἀγαπήσεις κ[ύ]ριον τὸν θεόν σου, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ὅλης τῆς ψυχῆς σου. καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σ[ου]. ἥτις δὴ ἀγάπη ἀνάγεται πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ τιμ[ὴν] καὶ τὸν πόθον. αὕτη δὲ ἡ τιμὴ καὶ ὁ πόθος δείκ[νυ]ται καὶ φανεροῦται ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ἑκουσίῳ [ἔμ]προσθεν τῶν ἀνθρώπων ὁμολογίᾳ. ὅθεν καὶ [ὁ] δεσπότης Ἰησοῦς, ἐν τῷ ἰδίῳ εὐαγγελίῳ [λέ]γει, πᾶς ὅς τις με ὁμολογήσει ἔμπροσθεν τ[ῶν] ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ αὐτὸν ἔμπ[ρο]σθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, καὶ ὃς ἂν ἐπ[αι]σχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τοῦτον καὶ ὁ υ[ἱὸς] τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται ἐν τῇ δόξῃ αὐ[τοῦ]

κα

τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων. πρὸς τὸ δεύτερον διεγείρει ἡμᾶς ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀγάπη ἡ ἀδελφική. ὅθεν καὶ τῇ ἀνωτέρῳ εἰρημένῃ ἐντολῇ περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ, ἀμέσως συνάπτεται ἡ ἐντολὴ περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον. ὅταν γὰρ λέγηται, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου, καὶ τὰ λοιπά, εὐθὺς ἐπάγεται, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. τουτέστι, πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος, πρὸς τὴν αὐτὴν σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν, πρὸς ἣν σεαυτὸν ἀγαπᾷς καὶ ἀπευθύνεις, ἀγαπήσεις καὶ τὸν πλησίον σου, καὶ τὴν αὐτὴν αὐτῷ προξενήσεις σωτηρίαν. γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν ποθεινότατοι, ἡμᾶς εἶναι αὐτούς, ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐνιαυτῶν τῇ θεραπείᾳ τοῦ θεοῦ ἀφιερωμένους, εἰ καὶ ἀναξίους καὶ ἁμαρτωλούς, καὶ πεφυτευμένους ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου, πρὸς τὸ μελετᾶν ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ ἐν τῇ ἀκριβεῖ μελέτῃ αὐτοῦ καὶ ἐξετάσει, ἀληθέστατα ἐδιδάχθημεν, ὅτι ἡ πίστις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῶν χριστιανῶν, ἧς τινος ἡμεῖς ἐσμὲν ὁμολογηταί, ἐστιν ἀληθεστάτη, οὐδεμίαν ἐν ἑαυτῇ περιέχουσα ἀπάτην ἢ ψεῦδος. καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ, ἐστὶ νόμος θεοῦ ἄμωμος, ἐπιστρέφων τὰς ψυχάς. μαρτυρία τοῦ κυρίου πιστή, σοφίαν παρέχων νηπίοις. δικαιοσύναι κυρίου εὐθεῖαι, εὐφραίνουσαι καρδίας. ἐντολὴ κυρίου τηλαυγής, φωτίζουσα ὀφθαλμούς, ὡς ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ, διὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ, δι᾽ αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ, δι᾽ οὗ πᾶσαν ἐκ τοῦ μηδενὸς παρήγαγε κτίσιν, νομοθετηθεὶς ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν, πολυτύπως προσειασθείς, ὑπὸ τῶν προφητῶν προρρηθείς, καὶ διαφόροις αἰνίγμασι καὶ τύποις προτυπωθεὶς πρὸ πολλῶν χρόνων, ἐν ἑκατέρῳ τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ, τῷ τε καλουμένῳ τῶν ἰουδαίων καὶ τῷ τῶν ἐθνῶν· καὶ ὕστερον, δι᾽ αὐτῆς τῆς θείας σοφίας ἐνανθρωπησάσης τῷ κόσμῳ παραδοθείς τε καὶ φανερωθείς, θαυμασίοις σημείοις καὶ δυνάμεσι βεβαιωθείς, ὑπὸ τῶν ἀποστόλων κηρυχθείς, καὶ τῷ αἵματι καθαγιασθείς, αὐτοῦ τε τοῦ νομοθέτου ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ αὐτῶν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἀναριθμήτων ἐφεξῆς μαρτύρων, τῶν τε ἁγίων τοῦ χριστοῦ ὁμολογητῶν καὶ διδασκάλων ῥήμασι καὶ παραδείγμασι, πολλαχῶς καὶ θαυμασίως φανερωθείς, καὶ τῶν ἁγίων χηρῶν καὶ παρθένων θείᾳ μᾶλλον ἢ ἀνθρωπίνῃ ἐγκρατείᾳ καὶ καθαρότητι παρθενικῇ στεφανωθείς, καὶ τῇ τῶν μετανοούντων αὐτῶν θαυ-

μασίᾳ

& patris, & sanctorum angelorum. Ad secundum incitat nos zelus & amor fraternus. Vnde & superiori mandato & dilectione Dei immediate adiungitur praeceptum de dilectione proximi, cum dicitur: Diliges Dominũ Deum tuum, &c. Subiũgitur & statim: Et proximum tuũ sicut te ipsum, id est, ad eundem finẽ, ad eandem salutem et fœlicitatẽ, ad quam te ipsum diligis & dirigis, diligas & proximum tuum, & eandem ei procures salutem. Notũ itaq; sit uobis dilectissimi, nos esse homines iam à pluribus annis diuino cultui dedicatos, licet indignos & peccatores, plantatosq; in domo Domini ad meditandum in lege ipsius die ac nocte. In cuius diligenti meditatione et perscrutatione uerissime didicimus, quod fides ecclesiæ catholicæ Christianorum, cuius nos sumus professores, est uerissima, nullam in se continens falsitatem aut mendaciũ. Et euangeliũ Christi est lex domini immaculata, conuertens animas: testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Iusticię domini rectę, lætificantes corda: præceptum domini lucidũ, illuminãs oculos, utpote ab ipso Deo patre per uerbum suum, per sapientiam suã, per ipsum unigenitũ suum filiũ, per quẽ uniuersam ex nihilo produxit creaturam, dictata à patriarchis multis præsignata, à prophetis prædicta uarijs ænigmatibus & figuris, multis antea sæculis apud utrumq; populũ Dei, scilicet qui Iudæorum dicebatur, & gentilẽ, præfigurata. Et tandẽ per ipsam diuinã sapientiam humanatã mundo tradita, & manifestata, mirabilibus signis & portentis cõfirmata, ab apostolis prædicata: ipsius legislatoris Iesu Christi, ipsorũq; suorũ apostolorũ, et innumerabiliũ subsequentiũ martyrũ sanguine cõsecrata: sanctorũ Christi confessorũ & doctorũ uerbis & exemplis multipliciter et mirabiliter declarata: sanctarũ uiduarũ & uirginũ diuina potius q̃ humana cõtinentia et puritate uirginali decorata: ipsorũ pœnitẽtia mirabi-

bili

Excellentia & certitudo fidei Christianæ.

bili purgatione super niuem dealbata. In qua omnem humanum intellectũ excedentia prædicantur, uoluptates carnis cohibentur: omnia quæ in mundo sunt, contemni docentur: & inuisibilia, immaterialia, spiritualia, & æterna, non qualia caro & sanguis persuadent, promittuntur. Sed ut cum Alchorano concludamus, in qua est directio, & lux & ueritas manifesta: Quantum igitur ad primum, tota mentis nostræ deuotione, toto cordis nostri desiderio & feruore prędicamus, & confitemur nomen domini nostri Iesu Christi, quod est super omne nomen: ita ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnes lingua confiteatur, quia dominus Iesus in gloria Dei patris. Ipsam etiã quæ de ipso est fidem, unusquisq; nostrum sic cum ecclesia catholica summa cum deuotione profitetur: Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli et terrę: & in Iesum Christũ filium eius unicum dominũ nostrũ: qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria uirgine: passus sub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, et sepultus. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Credo in spiritũ sanctum, sanctam ecclesiam catholicam, sanctorũ cõmunionem, remissionem pecatorũ: carnis resurrectionẽ ad uitã æternam, amẽ. Credimus etiam, quicquid cum his credit sancta mater Ecclesia: siue ad ministerium fidei, siue ad diuina præcepta, siue ad sacramẽta quibus regeneramur ad uitam, siue ad euangelicam quocũq; modo pertineat legẽ. Quantum ad secundũ annũciamus, prædicamus, & firmiter profitemur, quod Dominus noster Iesus Christus uere filius Dei, uerus Deus & uerus homo est uia per quã itur ad salutẽ uerã, & in cœlum ascenditur, ipso in euangelio dicente: Ego sum uia, ueritas, & uita.

Symbolum.

Via

μασίᾳ καθάρσει, ὑπὲρ χίονα λευκανθὸς. ὁποίῳ νόμῳ, πάντα τὰ τὸν ἀνθρώπινον περβαίνοντα νοῦν κηρύττονται, αἱ τῆς σα- κὸς ἡδοναὶ κωλύονται, τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πά- τα διδάσκονται καταφρονεῖσθαι, τὰ δὲ ἀ- ρατα καὶ ἄϋλα, καὶ πνευματικὰ καὶ αἰώνι- οὐχ ὁποῖα ἡ σὰρξ καὶ τὸ αἷμα συμβουλεύ- σιν, ἐπαγγέλλονται. καὶ ἵνα μετὰ τοῦ ἀ- κοράνου συμπεραίνωμεν, ἐν ᾧ ἐστὶν ἡ δι- θωσις, καὶ τὸ φῶς, καὶ ἡ φανερωθεῖσα ἀλ- θεια· ὅσον οὖν πρὸς τὸ πρῶτον, ὅλῃ τῆς δ- νοίας ἡμῶν τῇ σχέσει, ὅλῃ τῆς καρδίας τ- ἡμετέρας τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ζέσει κηρύ- σομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, τὸ ὄνομα τοῦ κυρ- ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ὅτ- ὥστε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ πᾶν γόνυ κ- νεῖσθαι, ἐπουρανίων ἐπιγείων καὶ καταχθονίω- καὶ πᾶσαν γλῶσσαν ἐξομολογεῖσθαι, ὅτι κ- ριος ἰησοῦς ἐστὶν εἰς δόξαν θεοῦ πατρός. καὶ αὐ- τὴν περὶ αὐτοῦ πίστιν, ἕκαστος ἡμῶν οὕτω με- τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας σὺν ἄκρᾳ εὐλαβεί- ὁμολογεῖ· πιστεύω εἰς θεὸν πατέρα παντοκ- τορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς. καὶ εἰς ἰησοῦ- χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν κύρ- ἡμῶν, συλληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, γεν- θέντα ἐκ μαρίας τῆς παρθένου, παθόντα ὑπὸ π- τίου πιλάτου, σταυρωθέντα, ἀποθανόντα, ταφ- τα, κατελθόντα εἰς τὸν ᾅδην, τῇ τρίτῃ ἡμέ- ἀναστάντα ἐκ τῶν νεκρῶν, ἀνελθόντα εἰς οὐ- νοὺς, καθήμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς τοῦ π- τοκράτορος θεοῦ, μετὰ ταῦτα ἐρχόμενον κρί- ζῶντας καὶ νεκρούς. πιστεύω εἰς πνεῦμα ἅγι- ἁγίαν ἐκκλησίαν καθολικὴν, ἁγίων κοι- νίαν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν σαρκὸς ἀνάστα- ζωὴν αἰωνίαν, ἀμήν. ἔτι πιστεύομεν, εἴ τι σ- τούτοις πιστεύει ἡ αὐτὴ ἁγία μήτηρ ἐκκλ- σία, εἴτε εἰς μυστήριον τοῦ θεοῦ, εἴτε εἰς θεί- ἐντολὰς, εἴτε πρὸς τὰ μυστήρια δι᾽ ὧν ἀν- γεννώμεθα πρὸς τὴν ζωὴν, εἴτε πρὸς τὸν εὐ- αγγελικὸν νόμον τρόπῳ τινὶ ἀναφέρεται. σον πρὸς δεύτερον), ἀναγγέλλομεν, κηρύττομεν καὶ βεβαίως ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν σοῦς χριστὸς, ὁ ἀληθῶς υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀληθὴς θε- καὶ ἀληθὴς ἄνθρωπος, ἐστὶν ὁδὸς, δι᾽ ἧς ἐρ- μεθα πρὸς τὴν ἀληθινὴν σωτηρίαν, καὶ εἰς οὐρ- νὸν ἀναβαίνομεν, αὐτοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λ- γοντος, Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζω-

ὁδ-

…ὸς δηλονότι, δι᾽ ἧς ἀπευθυνόμεθα μὴ πλα-
νῶμεν. ἀλήθεια, δι᾽ ἧς φωτιζόμεθα, μὴ ἀπα-
τώμεθα. ζωή, δι᾽ ἧς ζωοποιούμεθα, μὴ ἐκλίπω-
μεν ἀπὸ τοῦ ὅρου. ὅθεν ὅς τις ἂν μὴ ὑπάρχῃ ἐν τῇ
ὁδῷ ταύτῃ, πλανᾶται. ὅς τις ταύτην μὴ ἀτε-
νίζει τὴν ἀλήθειαν, ἐν τῷ σκότει ἐστίν. ὅς τις μὴ
ζωοποιεῖται ταύτῃ τῇ ζωῇ, νεκρός ἐστιν. ὅθεν
μέγας τις τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου διάπυρος
κῆρυξ, βοᾷ διαλεγόμενος περὶ τοῦ ὀνόματος
ἰησοῦ χριστοῦ, οὐκ ἔστιν ἄλλο ὄνομα δοθὲν ὑπὸ τὸν
οὐρανόν, ἐν ᾧ δεῖ ἡμᾶς σώζεσθαι. αὕτη τοίνυν ἐ-
στὶν ἡ ὁδός, ἀφ᾽ ἧς ἐάν τις ἐκκλίνῃ πρὸς δεξιὰ
ἢ ἀριστερά, πλανᾶται. οὐδὲ φθάνει εἰς τὸν ὅρον τῆς
σωτηρίας καὶ τῆς αἰωνίου εὐδαιμονίας. αὕτη ἐ-
στὶν ἡ ὁδός, ἣν ὁ ἡμέτερος νόμος ὁ εὐαγγελι-
κὸς δείκνυσι καὶ ὑφηγεῖται. καὶ ἵνα εἴπω μὲν κε-
φαλαιωτικῶς καὶ σωτηρίως, οὗτος ὁ νόμος ἡ-
μῶν ὁ εὐαγγελικὸς δείκνυσι τὴν προειρημέ-
νην ὁδὸν ἐν τρισί. πρῶτον, πῶς ἂν ταύτην
τὴν ὁδὸν βλέπωμεν καὶ γινώσκωμεν, καὶ τοῦτο
διὰ τῆς πίστεως. δεύτερον, πῶς ἂν ἐν αὐτῇ τῇ
ὁδῷ εἰσερχώμεθα καὶ ἱστώμεθα, καὶ τοῦτο διὰ τῶν
μυστηρίων. τρίτον, πῶς μετὰ τὸ τεθῆναι ἐν αὐ-
τῇ κατευθυνθησόμεθα, ἵνα μὴ αὐτὴν καταλεί-
πωμεν, καὶ φθάσωμεν τὸν ὅρον τῆς σωτηρίας καὶ τῆς
εὐδαιμονίας· καὶ τοῦτο, διὰ τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν ἀ-
ρετῶν. ὅς τις οὖν θέλει σωθῆναι, πρὸ πάντων
χρεία ἐστὶν αὐτῷ, κρατεῖν τὴν καθολικὴν πίστιν,
δηλονότι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῶν χριστια-
νῶν, ὡς αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ εὐαγγελίου
παραδίδωσιν· ἵνα φωτίζηται καὶ βλέπῃ καὶ γι-
νώσκῃ ταύτην τὴν ὁδόν, ἧς ἔξω οὐ δύναται
σώζεσθαι. μετὰ ταῦτα, ἵνα τὰ μυστήρια τῆς ἐκ-
κλησίας εὐλαβῶς ἀναδέξηται, ὡς ἂν τεθῇ ἐν
τῇ ὁδῷ, δι᾽ ἧς ἀνάγκη ἐστὶν ὁδεύειν πρὸς τὴν
σωτηρίαν. ὕστερον, ὡς ἂν δυνηθῇ πρὸς τὸν ὅρον
τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδαιμονίας ἀσφαλῶς
…άσθαι, χρεία ἐστίν, ἵνα φυλάττῃ τὰς εὐαγγε-
λικὰς ἐντολὰς καὶ θείας, καὶ κατὰ τὰς ἀρετὰς τὰς
θεολογικὰς ὁμοῦ καὶ τὰς ἠθικὰς τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν
τάττῃ καὶ ἐνεργῇ. χρὴ τοίνυν, ὦ ποθεινότατοι, διὰ
τὴν σωτηρίαν ὑμῶν, καὶ περὶ τοῦ θεοῦ καὶ περὶ τῆς
προειρημένης ὁδοῦ, ἥ τις ἐστὶν ὁ χριστός, ἄλλως
καὶ πλέον φρονεῖν καὶ νοεῖν, παρὸ ἐν τῷ ἀλκορά-
νῳ ὑμῶν ἔχετε· ἐν ᾧ τινι, εἰ καὶ περὶ τοῦ θεοῦ καὶ
περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ πολλὰ ἀληθῆ
καὶ φανερά, ἃ καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, ἔχετε, ὅμως
διότι

Via uidelicet, qua dirigimur ne erremus: ueritas, qua illuminamur, ne decipiamur, uita qua uiuificamur, ne deficiamus à termino. Vnde quicunq; non est in hac uia, errat: quicunq; hanc nõ aspicit ueritatem, in tenebris est: qui hac nõ uiuificatur uita, mortuus est. Vnde & magnus quidã euangelicę legis eximius prædicator clamat, loquens de nomine Iesu: Nõ est aliud nomen datũ sub cœlo, in quo oportet nos saluos fieri. Hæc est igitur uia, à qua si quis declinat ad dexteram uel ad sinistram, errat, nec pertinget ad terminum salutis, & fœlicitatis æternæ. Hæc est uia, quam lex nostra euangelica ostendit, & demonstrat. Et ut aliquid summariè & salubriter proferamus: Hæc lex nostra euangelica ostendit prædictam uiam in tribus. Primò, qualiter hanc uiam uideamus & cognoscamus, & hoc per fidem. Secundò, qualiter in illa uia ponamur et statuamur & hoc per sacramenta. Tertiò, qualiter iam in ipsa positi dirigamur, ne ipsam deseramus, & terminum salutis & fœlicitatis attingamus, & hoc per præcepta & uirtutes. Quicunq; igitur uult saluus esse, ante omnia opus est ei ut teneat catholicã fidẽ, scilicet ecclesię catholicę Christianorũ, prout ipsi ecclesiæ per euãgelium traditur ad hoc ut illumineť, & uideat, atque cognoscat hanc uiã extra quam nõ est salus. Deinde ut sacramenta ecclesiæ reuerẽter suscipiat, ut ponať in uia per quam necesse est ad salutẽ ambulare. Tandem ut possit terminum salutis & fœlicitatis secure attingere, opus est ut obseruet euangelica præcepta & diuina: & secundum uirtutes theologicas pariter & morales suam uitam ordinet, & operetur. Oportet ergo, dilectissimi, pro uestra salute tã de Deo quàm de supradicta uia, quæ Christus est, et plus sentire, quàm in uestro Alchorano habeatis. in quo licet tam de Deo quàm de ipso domino nostro Iesu Christo multa uera & prçclara, quæ & nos confitemur, habeatis: tamẽ

Pet. Actorũ 4.

Euangeliũ tripliciter uiam Christum monstrat.

Ecclesiæ fides

Alcoran quatenus audiendus.

quia non eadem, ut ipsa ueritas in euangelio manifestauit, nec sufficienter: ideo ipsa lex Alchorani non sufficit ad salutē. Tradit enim ipse Alchoranus de Deo, quod unus sit, et incorporeus, immaterialis, inuisibilis, incompræhensibilis: cui nec particeps nec socius est, in eius manu uita & mors: ipse super omnia potens, super omnia benedictus: ipse creator, gubernator, & iustificator animarum, & multa alia quæ certe & nos credimus, & prædicamus. Sed in hoc, quod negat Deum patrem, nō carnaliter ex fœmina cum spiritus sit, sed ex substantia sua intellectualiter ab æterno coæternum sibi genuisse filium, & produxisse spiritum sanctum, miserabiliter errat, & deficit à ueritate euangelij: quod firmiter docet, unum esse Deum in substantia & natura, & trinum in personis, scilicet patrē & filium & spiritumsanctum. Nec filiū aut spiritum sanctū esse participem, aut socium Deo, cum utrumq; nō participatione aut societate, sed substantialiter & naturaliter sit Deus, eandem cum Deo patre indiuisam & impartitam habētes deitatis naturam. Quam incompræhensibilem deitatis altitudinē nemo cognoscet, nisi primò per humilitatem euangelio crediderit. Vnde & quidam antiquorum prophetarū ait, Nisi credideritis, nō intelligitis. Et dominus noster ipse in euāgelio loquens ad patrem ait: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, qui abscōdisti hæc sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Multa insup uera, præclara, & magnifica tradit de ipso domino nostro Iesu Christo Alcoranus: ut pote, quod dominus noster Iesus Christus est filius Mariæ uirginis, omniū mulierum optimę: quod sit Dei nuncius, suusq; spiritus, uerbū cœlitus missum Mariæ: uir optimus, sapiens, propheta, qui cęcum natū atq; leprosum curauit, mortuos suscitauit, quod cum uirtute diuina uenerit, quod librum legiferū attulerit, omnis que magisterij peritiam, quod testamen

Esaias.

διότι οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς αὐτὴ ἡ ἀλήθεια ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐφανέρωσεν, οὐδὲ ἱκανῶς· διὰ τοῦτο αὐτὸς ὁ νόμος τοῦ ἀλκοράνου, οὐκ ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν. παραδίδωσι γὰρ αὐτὸ τὸ ἀλκοράνον περὶ τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐστιν εἷς, ἀσώματος, ἄϋλος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, οὗ τινος οὔτε μέτοχος, οὔτε κοινωνός ἐστιν· ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ζωὴ καὶ θάνατος, αὐτὸς ὑπὲρ πάντα δυνατὸς, ὑπὲρ πάντα εὐλογημένος· αὐτὸς δημιουργὸς, κυβερνήτης καὶ δικαιωτὴς τῶν ψυχῶν, καὶ πολλὰ ἄλλα, ἅ τινα καὶ ἡμεῖς ἀληθῶς πιστεύομεν καὶ κηρύττομεν. ἀλλ᾽ ἐν τούτῳ, ὅτι ἀρνεῖται τὸν θεὸν καὶ πατέρα, οὐ σαρκικῶς ἐκ γυναικὸς ἐπεὶ πνεῦμα ἐστιν, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ νοερῶς ἐξ ἀιδίου συναΐδιον ἑαυτῷ γεννῆσαι υἱὸν, καὶ προαγαγεῖν πνεῦμα ἅγιον, ἐλεεινῶς πεπλάνηται, ἐκλείπει τε ἀπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου· ὅπερ βεβαίως διδάσκει, ἕνα εἶναι τὸν θεὸν ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ φύσει, καὶ τριάδα ἐν τοῖς προσώποις. ἤγουν πατέρα καὶ υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον· οὐδὲ εἶναι αὐτὸν, υἱὸν ἢ τὸ πνεῦμα ἅγιον, μέτοχον ἢ κοινωνὸν τοῦ θεοῦ, ἐπειδὴ ἑκάτερος αὐτῶν οὐ μετοχῇ τινὶ ἢ κοινωνίᾳ, ἀλλ᾽ οὐσιωδῶς καὶ φυσικῶς ἐστι θεός, τὴν αὐτὴν τῷ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀδιαίρετον καὶ ἀμέριστον ἔχοντες τῆς θεότητος φύσιν. ὅπερ ἀκατάληπτον τῆς θεότητος ὕψος, οὐδεὶς γνώσεται, ἐὰν μὴ πρῶτον διὰ ταπεινώσεως τῷ εὐαγγελίῳ πιστεύσῃ. ὅθεν καί τις τῶν ἀρχαίων προφητῶν λέγει, ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐ μὴ συνῆτε. καὶ ὁ κύριος ἡμῶν αὐτὸς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διαλεγόμενος πρὸς τὸν πατέρα φησίν, ἐξομολογοῦμαί σοι πάτερ κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. καὶ πολλὰ ἄλλα ἀληθῆ λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ παραδίδωσι περὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ τὸ ἀλκοράνον· οἷον, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς ἐστὶν υἱὸς τῆς μαρίας τῆς παρθένου, τῆς ἀρίστης πασῶν τῶν γυναικῶν· ὅτι ἐστὶν ἄγγελος θεοῦ, καὶ πνεῦμα αὐτοῦ, ῥῆμα οὐρανόθεν πεμφθὲν τῇ μαρίᾳ· ἀνὴρ ἄριστος, σοφὸς, προφήτης· ὃς τὸν τυφλὸν ἐκ γενετῆς καὶ λεπρὸν ἐθεράπευσεν, νεκροὺς ἀνήγειρεν· ὅτι μετὰ δυνάμεως θείας ἦλθεν, ὅτι τὸ βιβλίον τὸ νομοφόρον προσήνεγκεν, καὶ πάσης διδασκαλίας ἐπιστήμην· ὅτι

διαθή-

διαθήκην καὶ εὐαγγέλιον καὶ ἐντολὴν τοῖς
υἱοῖς ἰσραὴλ ἐδίδαξεν, τὴν παλαιὰν διαθή-
κην ἐβεβαίωσεν, καὶ τινὰ τὸ πρότερον κεκω-
λυμένα τοῖς ἐνδεδομένοις συνηρίθμησεν.
ταῦτα δὴ καὶ πλείονα ἄλλα λαμπρῶς εἰρημέ-
να ἐν τῷ ἀλκοράνῳ, περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰη-
σοῦ χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, καὶ μετὰ
πάσης αἰδοῦς ὑποδεχόμεθα. ἀλλὰ διότι οὐ τῷ
αὐτῷ σκοπῷ, ᾧ καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγον-
ται, καὶ τὰ πλείω καὶ μείζω τῶν προειρημέ-
νων ἀφίενται καὶ ἀπαρνοῦνται περὶ αὐτοῦ,
διὰ τοῦτο τὸ βιβλίον τοῦ ἀλκοράνου, οὐ μόνον οὐκ
ἀρκεῖ πρὸς τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ παντά-
πασιν ἐστὶ κατὰ τῆς σωτηρίας. τὰ προειρημένα
τοίνυν περὶ τοῦ χριστοῦ, ἐν τῷ ἀλκοράνῳ κεί-
μενα, ἀνάγκη ἐστὶ καὶ ἄλλως νοεῖν. καὶ ἐπέκει-
να τούτων ἄλλα μείζονα καὶ ὑψηλότερα περὶ
…ιστοῦ πιστεύειν. δεῖ γὰρ πιστεύειν, ὅτι ὁ χριστὸς
… μόνον ἐστὶ τῆς παρθένου μαρίας, ἀλλ' ἔτι καὶ
…οῦ θεοῦ μονογενὴς υἱὸς, ὁμοούσιος καὶ ὁμότιμος
… ἴσος κατὰ πάντα τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, ἐξ ἀϊ-
…ου, καὶ ἄνευ χρόνου καὶ ἀρχῆς, ὡς θεοῦ λόγος,
… σοφία, ὡς δύναμις, γεννηθεὶς· δι' οὗ τὰ πάντα
…γένετο. ὅς τις ὕστερον δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώ-
πους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατῆλθεν
ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐσαρκώθη ἐκ πνεύματος
… ἁγίου καὶ μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἄνθρω-
…ος γέγονεν. καὶ ὅτι ἐσταυρώθη, καὶ ἀπέθανεν, καὶ
…άφη ἀληθῶς· καὶ ταῦτα ἐν τῷ ἰδίῳ προσώ-
…πῳ. ὅτι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη ἐκ τῶν νε-
…ρῶν, ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν τῇ ἰδίᾳ δυνάμει ὡς
…ς, ὅθεν κατῆλθεν· οὐχ ὡς κτίσμα ἑλκυσθεὶς,
… καταπλάττει τὸ ἀλκοράνον ὑμῶν. καὶ κάθη-
…ται νῦν ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ πατρός. καὶ ὅτι ὕστερον
… τῷ τέλει τῶν αἰώνων ἐλεύσεται μετὰ δό-
…ξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας
… ἔσται τέλος. δεῖ τοίνυν πιστεύειν, ὅτι ὁ χρι-
…στὸς ἐστὶν ἀληθὴς θεός, καὶ ἀληθὴς ἄνθρωπος,
…τὴρ καὶ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, ἱερεὺς εἰς τὸν
…ῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ· καὶ ἀμνὸς
…ωμος, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἔ-
…ων τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ πᾶ-
…ν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν γῇ ἐξουσίαν· οὗ τινος ἡ ἐξου-
…σία ἀΐδιος ἐστὶν, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἄφ-
…θαρτος, ὅτι βασιλεύσει ἐν τῷ οἴκῳ ἰακὼβ
… τὸν αἰῶνα, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔ-
…σται τέλος. ὅτι ὁ χριστὸς ἐστὶν ἐκεῖνος, ἐν ᾧ
εὐλογη-

testamentum ac euangelium mandatūq́ filijs Israël edocuerit, uetus testamentū confirmauerit, & quædā prius prohibita licitis annumerauerit. Hæc utique et plura alia præclare dicta in Alchorano de domino nostro Iesu Christo & nos credimus, & cum omni ueneratione suscipimus. Sed quia non eadem intētione qua in euangelio dicuntur, & plurima, & maiora prædictis omittuntur, & negantur de ipso: ideo liber Alchorani non solum nō sufficit ad salutē, sed omnino est cōtra salutē. Prædicta igitur de Christo in Alchorano posita, necesse est et aliter intelligere, & ultra ea alia maiora & altiora de Christo credere. Oportet enim credere, quod Christus non solum est Mariæ uirginis, sed etiam Dei unigenitus filius, consubstantialis & coæqualis per omnia Deo patri ab æterno, & sine tempore ac initio, ut Dei uerbum, ut sapientia, ut uirtus, genitus: per quem omnia facta. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus de spiritu sancto, ex Maria uirgine, & homo factus sit. Quod etiam crucifixus, mortuus, & sepultus uerè, & in propria persona fuerit. Quod à mortuis tertia die resurrexerit, ascenderitq́ in cœlum propria uirtute, ut Deus, unde uenerat: non ut creatura tractus, ut Alchoranus uester fingit. Sedeatq́ nūc ad dexteram patris. Quod tandem in fine sæculi uenturus sit cū gloria, iudicare uiuos et mortuos: cuius regni non erit finis. Oportet igitur credere, quod Christus sit uerus Deus & uerus homo, saluator & redemptor mundi, sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech, agnúsque immaculatus, qui tollit peccata mundi: habens claues regni cœlorum, & omnem in cœlo & in terra potestatē. Cuius potestas æterna est, & regnum eius incorruptibile. Quod regnet in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Quod Christus sit ille, in quo

Quis sit Christus.

benedicendæ erant omnes gẽtes, de quo promissio facta est Abrahæ in Isaac filio liberę, & non in Ismahele filio ancillæ, teste scriptura: Eijce ancillã & filium eius, quia in Isaac erit tibi semen. Quod ipse sit ille Messias, & propheta magnus, de quo Moyses & prophetæ scripserunt in lege. Quem Abraam summo desiderio expectauit, ut uideret: & tandem uidit, & gauisus est. Qui à prophetis nominatur angelus testamẽti, Emanuel, Salutare, Consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. Hæc & multa alia tradit euangelium de uia salutis, quæ Christus est, ut eam uideamus, & cognoscamus per fidem. Verum quia modicum proficit cognoscere & uidere uiam salutis, nisi in ea homo sit, & ponatur in ea: ideo ultra fidem, necessaria sunt euangelica sacramenta. Inter quæ primum, & ianua aliorum est sanctum baptisma: de quo ait Dominus in euangelio Ioannis ad Nicodemum: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et post resurrectionem suam ascendẽs in cœlum, tradẽs huius sacramenti formam, inquit discipulis: Euntes igitur, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritussancti, docentes eos seruare omnia quæcumque mandaui uobis. Et iterum: Euntes in mundum uniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Est igitur hoc sacramentum, quo regeneramur ad uitam, necessarium ad salutem: quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Cum igitur Alcoranus prohibeat omnino hanc baptisati regenerationem, non aperit, sed potius claudit regnum Dei his, qui eum sequuntur. Necesse est ergo, ut qui uult saluus esse, & introire in regnum

Sacramenta.

Baptismus.

εὐλογηθήσονται πᾶσαι αἱ γενεαί, καὶ περὶ οὗ ἡ ἐπαγγελία γέγονε τῷ ἀβραὰμ ἐν τῷ ἰσαὰκ τῷ υἱῷ τῆς ἐλευθέρας, καὶ οὐκ ἐν τῷ ἰσμαὴλ τῷ υἱῷ τῆς παιδίσκης, μαρτυρούσης τῆς γραφῆς · ... τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. διότι ἐν τῷ ἰσαὰκ ἔσται σοι σπέρμα. ὅτι αὐτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ μεσίας, καὶ μέγας προφήτης, περὶ οὗ ὁ μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται ἔγραψαν ἐν τῷ νόμῳ, ὃν ὁ ἀβραὰμ ἄκρᾳ ἐπιθυμίᾳ προσεδόκησεν ἰδεῖν, καὶ ὕστερον εἶδε, καὶ ἐχάρη. ὅς τις ὑπὸ τῶν προφητῶν ὀνομάζεται, ἄγγελος διαθήκης, ἐμμανουὴλ, σωτὴρ, σύμβουλος, θεός, ἰσχυρὸς, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἄρχων εἰρήνης. ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα παραδίδωσι τὸ εὐαγγέλιον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς σωτηρείας, ἥ τις ἐστιν ὁ χριστὸς, ἵνα αὐτὴν ὁρῶμεν καὶ γινώσκωμεν διὰ πίστεως· πλὴν, διότι ὀλίγον ὠφελεῖ γινώσκειν τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, καὶ βλέπειν, ἂν μὴ ὁ ἄνθρωπος ᾖ καὶ τεθῇ ἐν αὐτῇ, διὰ τοῦτο ἐπέκεινα τῆς πίστεως ἀναγκαῖα εἰσὶ τὰ εὐαγγελικὰ μυστήρια ἐν οἷς πρῶτον καὶ θύρα τῶν ἄλλων ἐστὶν τὸ ἅγιον βάπτισμα. περὶ οὗ φησὶν ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ ἰωάννου πρὸς νικόδημον· ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἂν μή τις ἀναγεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος ἁγίου, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἀνιὼν εἰς τὸν οὐρανὸν, παραδιδοὺς τοῦ τοῦ μυστηρίου τὸν τύπον, εἶπε τοῖς μαθηταῖς, πορευθέντες διδάσκετε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. καὶ πάλιν, πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον πάντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει· ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται. ἔστι τοίνυν τοῦτο τὸ μυστήριον, ᾧ ἀναγεννώμεθα πρὸς τὴν ζωὴν, ἀναγκαῖον πρὸς σωτηρείαν· διότι ἐὰν μή τις ἀναγεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος ἁγίου, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. ἐπεὶ τοίνυν, τὸ ἀλκοράνον κωλύει παντελῶς ταύτην τοῦ βαπτίσματος τὴν ἀναγέννησιν, οὐκ ἀνοίγει ἀλλὰ μᾶλλον κλείει τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ. ἀνάγκη τοίνυν ἐστὶ τὸν θέλοντα σωθῆναι καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν

Βασιλεία

βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἐπέκεινα τῆς ὀρθῆς καὶ ὀρθοδό-
ξου πίστεως ἐν τῷ ὀνόματι τῆς παναγίας τριά-
δος, δηλονότι τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου
πνεύματος βαπτισθῆναι, ἐφεξῆς τραφῆ-
ναι τῇ οὐρανίῳ τροφῇ, δηλονότι τῷ σώματι
καὶ τῷ αἵματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. αὐτοῦ
λέγοντος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὁ μὴ τρώγων μου
τὴν σάρκα, καὶ μὴ πίνων μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχει
ζωὴν αἰώνιον, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως κατ' ἀκολου-
θίαν ἀπολαῦσαι τῆς ἐκκλησίας μυστηρίων. περι-
πλέον δὲ, ἐπειδὴ μάτην ἐστὶν ὅσον πρὸς τὸ
σωθῆναι, τὸ εἶναι καὶ γενέσθαι χριστιανὸν ὀνό-
ματι, καὶ μὴ ἔργοις, ἵστασθαι τε ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ
μὴ κατευθύνειν τὰ ἴδια διαβήματα εἰς τὸ
τέρας, διὰ τοῦτο ὡς τελειότατος νόμος τὸ
ἅγιον εὐαγγέλιον, οὐ μόνον δείκνυσιν ἡμῖν τὴν
ὁδὸν διὰ τῆς πίστεως, καὶ τίθησιν ἡμᾶς ἐν αὐ-
τῇ διὰ τῶν μυστηρίων, ἀλλ' ἔτι καὶ ὀρθῶς καὶ
ῥᾳδίως ἀπευθύνει ἡμᾶς εἰς τὸ τέρας, ὀρθῶς
μὲν διὰ τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν ἀρετῶν, ῥᾳδίως
δὲ διὰ τῶν συμβουλῶν· οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐ-
στὶν ἢ γέγονε ποτὲ, ὅς τις οὕτω προρρίζους ἐκ-
ριζοῖ τὰς κακίας, οὕτω βαθέως ἐγκεντρίζει
τὰς ἀρετὰς, οὕτω γενναίως τὰς θείας ἐπε-
ργάζεται ἐντολὰς, οὕτως ἡδέως πρὸς τὴν
ἐκπλήρωσιν τῆς τελειότητος εἰσφέρει τὰς
συμβουλὰς, ὥσπερ αὐτὸς ὁ εὐαγγελικὸς νό-
μος, ὁ πᾶσαν τελειότητος ὁδὸν περιέχων
καὶ ὑποδεικνύς. τίς γὰρ πότε νόμος γέγονεν,
ὅστις οὕτως εὐσεβῶς, οὕτως εὐλαβῶς. οὕτω με-
γαλοπρεπῶς καὶ εἰλικρινῶς τὸν θεὸν θεραπεύ-
ειν ἐδίδαξεν, τὸ ὄνομα αὐτοῦ τιμᾶν, τὰ σάβ-
βατα καὶ τὰς ἑορτὰς ἁγιάζειν, τοὺς γονέας ἀγα-
πᾶν, τοὺς πλησίον φιλεῖν, τοὺς κατ' εἰκόνα
τοῦ θεοῦ γενομένους ἀνθρώπους μὴ κτείνειν, αἰδῶ
φυλάττειν ἐν ἅπασι· μὴ μόνον μὴ μοιχεύειν,
ἀλλὰ μηδὲ πορνεύειν, ἢ μολύνεσθαι ὅπως δή-
ποτε· μὴ κλέπτειν, μὴ λῃστεύειν, μὴ δὲ ἄλλως
θλίβειν καὶ στενοχωρεῖν τὸν πλησίον· μὴ ψευδο-
μαρτυρεῖν κατ' αὐτοῦ. καὶ τὸ πλέον, μὴ σκαν-
δαλίζειν αὐτὸν, μὴ δὲ ὀργίζεσθαι αὐτῷ. μὴ
ἐπιθυμεῖν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, μὴ τῆς παιδίσ-
κης, μὴ ἄλλου πράγματος ὁποίου δήποτε
ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι. καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλ-
λὰ καὶ ὅπερ τοῖς σαρκικοῖς ἀνθρώποις ἀδύνατον
δοκεῖ. ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς, εὐεργετεῖν τοὺς
μισοῦντας, εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων καὶ
συκο-

num Dei, quod ultra fidem rectam & or
thodoxam in nomine sanctissimæ tri-
nitatis, scilicet patris, & filij, & spiritus
sancti baptizetur: deinde cibetur cibo
Eucharistia.
cœlesti, scilicet corpore & sanguine Do-
mini nostri Iesu Christi, ipso dicente in
euangelio: Qui non manducat meam
carnem, & non bibit meum sanguinem,
nō habet uitam æternam. alijs que iuxta
exigentiam imbuatur ecclesiasticis sacra
mentis. Vlterius, quia frustra est, quoad
salutem, fieri & esse Christianum no-
mine, & operibus stare in uia, & non di-
rigere suos gressus in terminum: ideo
ut perfectissima lex secundum euange-
lium, nō solum ostendit nobis uiam per
fidem, ponit'que nos in eadem per sacra
menta, sed etiam: rectè & faciliter dirigit
nos in terminum, rectè quidem, per
præcepta & uirtutes: faciliter autem, per
consilia. Nulla etenim est, aut unquam
Præcepta de officijs.
fuit lex, quæ tam radicitus extirparet ui-
tia, tam profunde insereret uirtutes, tam
ardue diuina exequeretur mandata, tam
suauiter ad implendum perfectionis cō-
silia demulceret, sicut est euangelica lex,
quæ omnem perfectionis uiam cōtinet,
& ostendit. Quæ enim lex unquam fuit,
quę tam pie, tam deuote, tam magnifice,
& pure Deum colere docuerit: nomen
ipsius honorare, sabbata & festiuitates
sanctificare, parentes amare, proximos
diligere, ad imaginem Dei homines fa-
ctos non occidere: pudicitia seruata in
omnibus, non solummodo non mœcha
ri, sed nec fornicari, aut pollui quoquo
modo: non furtum facere: non latroci-
nari, non aliàs opprimere proximum,
non contra ipsum falsum testimoniū di-
cere. & quod amplius est, non scandali-
zare ipsum, nec ei irasci: non concupi-
scere uxorem ipsius, non ancillam, non
rem aliam quamcunque in hoc sæculo.
Et non solum hæc, sed etiam quod car-
nalibus hominibus uidetur impossibi-
le: Diligere inimicos, benefacere odi-
entibus, orare pro persequentibus, &

Virtutes

calumniantibus nos. Et ut ad uirtutes ueniamus, ipsa humilitate & mansuetudine superbiam deijcit, benignitate inuidiam uincit, magnificentia & largitate auariciam superat, temperantia et sobrietate gulam mitigat, patientia iram extinguit, sollicitudine & diligentia acediam eneruat, castimonia uero & pudicitia non solum luxuriam & omnem impetum libidinis refrenat, uerum multos et plurimos ueluti ipsos cœlestes et incorporeos spiritus reddit impassibiles omnino. Quid plura? Ipsa auertit uisum, ne uideat uanitatem: claudit auditum, ne inutilia & scurrilia audiat: prohibet gustũ, ne illicita concupiscat: temperat odoratum, ne ad inanes & mortiferas dilabatur suauitates: refrenat & retrahit tactũ, ne prohibita quoquo modo tangat, aut amplectatur. Ipsa cogitationes immundas purgat, delectationes noxias fugat, consensum ad illicita omnino prohibet, linguam cohibet, sermones ordinat, mores componit, opera dirigit, omissa quę agẽda sunt restaurat, et ut uno sermone omnia cõplectamur, ipsa docet Deũ timere, & ipsum toto corde diligere, ipsi adhærere, & ab ipso nunquam in æternum separari: quod est summa fœlicitas, & immensa iocunditas, hic inchoata, utcunq; possibile per speciem, quæ tandem in alia uita per rei euidentiam complebitur & perficitur ex integro. Quæ fœlicitas & iocunditas est finis & terminus uiæ, per quam lex euangelica suos sectatores ducit, & dirigit, modo ut dictum est. Qui quidem finis & terminus, quod salutem & fœlicitatem dicimus, licet sicut incompræhensibilis, ita & inexplicabilis sit, dicente Esaia propheta, Oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, bonum scilicet quod Deus præparauit diligentibus se: nihilominus ut nos mortales possumus, aliquid & breuiter dicemus de ipso, ut ex ipsa auiditate præmij, animi nostri non abhorreant ardui

Summa fœlicitas.

Finis, summum que bonum, aut terminus.

συκοφαντούντων ἡμᾶς. καὶ ἵνα πρὸς τὰς ἀρετὰς ἔλθωμεν, διὰ μὲν τῆς ταπεινώσεως καὶ πραότητος τὴν ὑπερηφανίαν ἀποῤῥίπτει, διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης τὸν φθόνον νικᾷ, διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ ἐλευθεριότητος τὴν φιλαργυρίαν ὑπερβαίνει, διὰ τῆς σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας τὴν γαστριμαργίαν πραΰνει, διὰ τῆς μακροθυμίας τὴν ὀργὴν σβεννύει, διὰ τῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τὴν ἀκηδίαν ἐκνευρίζει, διὰ δὲ τῆς ἁγνείας καὶ σωφροσύνης, οὐ μόνον τὴν κολασίαν, καὶ πᾶσαν ὁρμὴν ἀσελγείας χαλινοῖ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς καὶ πλείστους, ὥσπερ αὐτὰ τὰ οὐράνια καὶ ἀσώματα πνεύματα, ἀποκαθίστησιν ἀπαθεῖς παντελῶς. τί πλέον; αὐτὸς ἀποστρέφει τὴν ὄψιν, ἵνα μὴ βλέπῃ ματαιότητας. κλείει τὴν ἀκοήν, ἵνα μήτε ἀνωφελῆ καὶ ἀκερῆ ἀκούῃ. κωλύει τὴν γεῦσιν, ἵνα μὴ τῶν ἀθεμίτων ἐπιθυμῇ, κιρνᾷ τὴν ὄσφρησιν, ἵνα μὴ εἰς ματαίας καὶ θανατηφόρους ὀλισθαίνῃ ἡδύτητας. χαλινοῖ καὶ ἀνθέλκει τὴν ἁφήν, ἵνα μὴ τῶν κεκωλυμένων ὅπως δήποτε ἅπτηται, ἢ αὐτὰ περιπλέκηται. αὕτη τὰς ἀκαθάρτους ἐνθυμήσεις καθαίρει, τὰς βλαβερὰς ἡδονὰς διώκει, τὴν πρὸς τὰ ἀθέμιτα συγκατάθεσιν κωλύει παντάπασι, τὴν γλῶτταν ἐπέχει, τοὺς λόγους τάττει, τὰ ἤθη συντίθησι, τὰ ἔργα κατευθύνει, τὰ πρακτέα καταλειπόμενα ἀνακτᾶται. καὶ ἵνα ἑνὶ λόγῳ πάντα περιλάβωμεν, οὗτος διδάσκει τὸν θεὸν σέβεσθαι, καὶ αὐτὸν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ ἀγαπᾶν, αὐτῷ προσκολλᾶσθαι, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μηδέποτε εἰς τὸν αἰῶνα χωρίζεσθαι. ὅτι ἐστὶν ἄκρα εὐδαιμονία καὶ ἄμετρος ἡδονή, ἐνταῦθα ἀρχομένη διὰ εἴδους, ὡς δυνατόν ἐστιν, καὶ ὕστερον ἐν τῷ ἄλλῳ αἰῶνι τῇ φανερώσει τοῦ πράγματος τελειωθησομένη καὶ συμπληρωθησομένη ἐξ ἀκεραίου. ἥτις εὐδαιμονία καὶ ἡδονή, ἐστι τέλος καὶ ὅρος τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ὁ εὐαγγελικὸς νόμος τοὺς ἀκολούθους αὐτοῦ ἄγει καὶ κατευθύνει, καθ' ὃν εἴρηται τρόπον. ὃ δὴ τέλος καὶ πέρας, ὃ σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν λέγομεν, εἰ καὶ ὥσπερ ἀκατάληπτον, οὕτω καὶ ἀπροσπέλαστον ἐστιν, λέγοντος τοῦ προφήτου Ἡσαΐου, ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὓς ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, τὸ ἀγαθὸν δηλονότι ὃ ὁ θεὸς ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. ὅμως καθὸ θνητοὶ ἡμεῖς, κατὰ δύναμιν ἐροῦμεν περὶ αὐτοῦ, καὶ βραχέως, ἵνα ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἄθλου, μὴ ἀποστρέφωνται αἱ ψυχαὶ ἡμῶν,

τὸ μέγεθος τῆς ὁδοῦ. καὶ γὰρ ἡ εὐδαιμονία, ἣν ὁ
εὐαγγελικὸς νόμος ὑπισχνεῖται τοῖς χριστιανοῖς,
οὐ συνίσταται ἐν κτήσει γηΐνων ἀγαθῶν, οὐκ ἐν
τροφῇ παντοδαπῶν σαρκῶν, ἤγουν κρεῶν
καὶ καρπῶν· οὐκ ἐν πόσει οἴνου, μέλιτος καὶ γά-
λακτος, οὐκ ἐν ἡδύτητι ἤχου ὑδάτων τρε-
χόντων, ὀχετῶν δηλονότι καὶ πηγῶν, οὐκ ἐν
περιπλοκῇ καὶ ἀκολασίᾳ σαρκικῇ ὡραιοτά-
των γυναικῶν καὶ παρθένων, οὐκ ἐν ἄλλοις, πρὸς
ἅτινα ἡ σαρκικὴ ἐπιθυμία καὶ ἡ θνητὴ ὕλη
διεγείρει· ὁποῖον παράδεισον ὑμῖν τὸ ἀλκορά-
νον ὑμῶν ὑπισχνεῖται. ἀλλ᾽ ἡ εὐδαιμονία ἡ-
μῶν τῶν χριστιανῶν, ἣν ζωὴν αἰώνιον λέγο-
μεν, συνίσταται οὐσίως μὲν καὶ ὑπαρκτι-
κῶς, καθ᾽ ἑαυτήν, καὶ χωρὶς τινὸς κτιστοῦ μέ-
σου, ἐν τῇ θεωρίᾳ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας καὶ
φύσεως. ὅθεν ὁ κύριος ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγε-
λίῳ φησίν, αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γι-
νώσκουσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν
ἀπέστειλας ἰησοῦν χριστόν. καὶ διότι τὸ τοιοῦτον
ὁρώμενον ἔσται ἐν τῷ ὁρῶντι δι᾽ ἀγάπης, ἥτις
μεταβάλλει τὸν ἐρῶντα εἰς τὸ ἐρώμενον, αὐ-
τῇ τῇ θεωρίᾳ ἀκολουθήσει μεταμόρφωσίς
τις καὶ ἔκτασις, ᾗτινι ὁ ἀγαπῶν θεοειδὴς ἀ-
ποτελεσθήσεται, καὶ κρατήσει τὸ ἀγαπώ-
μενον. ἀλλὰ καὶ τὸ ἓν ἔσται ἐν τῷ λοιπῷ, αὐ-
τοῦ τοῦ κυρίου λέγοντος, ὁ μένων ἐν ἐμοί, κἀ-
γὼ ἐν αὐτῷ. διότι ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστί. καὶ ὁ
μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ θεῷ μένει, καὶ ὁ
θεὸς ἐν αὐτῷ, καὶ διότι πρὸς τὴν ἕνωσιν τοῦ
ἄκρως συνερχομένου, ἕπεται ἡδονὴ ἄκρα, αὐ-
τῇ τῇ θείᾳ καὶ ἀϊδίῳ θεωρίᾳ ἀκολουθήσει
ἀνεκδιήγητος γλυκύτης καὶ ἡδονή, ἣν ἰ-
δίῳ ὀνόματι ἀπόλαυσιν λέγομεν. καὶ τοιαύ-
τη, ὁποίαν οὔτε νοῦς νοῆσαι, οὔτε γλῶττα δη-
λῶσαι θνητῶν δυνήσεται. ἣν θαυμάζων δα-
βὶδ ὁ προφήτης ἐν πνεύματι ἐβόα λέγων, ὡς,
πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου κύριε,
οὗ ἔκρυψας τοῖς φοβουμένοις σε. παρὰ δὲ
τὴν προειρημένην τῆς θείας θεωρίας μακα-
ριότητα, ᾗτινι ἡ ἡμετέρα ψυχὴ ἐξ ἀκεραίου
μακαριωθήσεται, ἕξομεν καὶ ἐν τῷ σώμα-
τι τὴν εὐδαιμονίαν, κατὰ τὸν αὐτοῦ τρό-
πον. καὶ γὰρ τὰ σώματα τῶν μακαρίων ἔ-
σονται ἀθάνατα, ἄφθαρτα, καὶ παντελῶς
ἀπαθῆ, λεπτὰ πρὸς τούτοις, καὶ κοῦφα.
καὶ πλέον, παρὸ ὁ ἥλιος νῦν ἐστι, καὶ λαμπρὰ
καὶ

arduitatem itineris. Etenim fœlicitas
quàm lex euangelica promittit Chri-
stianis, non consistit in possessione bono
rum terrenorum, non in esu omnigeno-
rum carnium & fructuum, non in potu
uini mellis & lactis, non in suauitate so-
nitus aquarum currentium, riuulorum
scilicet & fontium: non in amplexu &
luxu carnali, pulcherrimarum mulie-
rum & uirginum: non in cæteris, ad
quæ carnalis concupiscentia & morta-
lis fex instigat, cuiusmodi paradisum
uobis uester promittit Alchoranus. Sed
fœlicitas nostra Christianorum, quam ui
tam æternam dicimus, consistit substan-
tialiter quidem & essentialiter per se, &
absque quocunque creato medio in uisio-
ne ipsius diuinæ essentiæ & naturæ. Vn
de Dominus noster in euãgelio ait: Hæc
est uita ęterna, ut cognoscat te solum ue-
rum Deum, & quem misisti Iesum Chri
stum. Et quia tale uisum erit in uidente
per amorem, qui transformat aman-
tem in amatum, ad ipsam uisionem se-
quitur transformatio quædam & tensio,
qua amans deiformis efficietur, & tene-
bit amatum: immò & unum erit in reli-
quo, dicẽte Domino, Qui manet in me,
et ego in eo. quia Deus charitas est, et qui
manet in charitate, in Deo manet, &
Deus in eo. quia ad unionem summæ cõ
uenientis, sequitur dilectio summa. Ad
illam diuinam & æternam uisionem, se-
quitur inenarrabilis dulcedo & suauitas,
quã proprio nomine fruitionẽ dicimus.
Et talis, qualem nec mens cogitare, nec
lingua ualet exprimere mortaliũ. Quam
admirãs Dauid propheta in spiritu cla-
mabat, dicẽs: O quàm magna multitudo dul
cedinis tuę Domine, quam abscõdisti ti-
mẽtibus te. Pręter prædictã diuinæ uisio
nis beatitudinẽ, qua anima nostra ex in-
tegro fœlicitabitur, habebimus et in cor-
pore fœlicitatẽ suo modo. Etenim corpo
ra beatorũ erũt immortalia, incorruptibi
lia, et omnio impassibilia, subtilia deniq;,
et agibilia, et plusquàm sol modò sit, splẽdida,

In quo uita æterna, seu fœlicitas.

 & re-

& refulgentia. Non comedent, neque bibent ibi corporaliter, diuinæ uisionis ineffabili satietate repleti. Similiter neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei, dicente Domino nostro Iesu Christo in euāgelio: In resurrectione enim neq; nubēt, neq; enim ultra mori poterunt: sed sunt sicut angeli Dei in cœlo, et filij sunt Dei. Et iterum: Tunc fulgebūt iusti, sicut sol in regno patris eorum. Et sicut de societate, ita & de cōditione ipsorum, quo ad huiusmodi actus corporeos gaudebunt. quia nullum erit ibi cibi desiderium, nulla ibi exardescet libido, nullæ reliquæ passiones, quales modo patimur corporis. Non lachrymæ, non luctus, non clamor, non deniq; ullus dolor, non ægritudines, non imbecillitates, non paupertatis metus. Nemo ibi lædetur, nemo irascetur, nemo inuidebit proximo. Nulla pulsabit honoris, aut potestatis ambitio. Nulla erit tunc discordia, sed cuncta consona. Nullus erit ibi diaboli metus: insidię dæmonum nullæ: timor gehennæ procul: tranquilla erunt omnia, & cum ęterna securitate iugis splendor. Vere degenerat, qui huius uitæ amore nō capitur, in qua diuitię & deliciæ & gaudia sic inchoantur, ut finiri non possint. Cuius qui amator esse noluerit, & præsentem, & perdet uitam tēporalem, & hāc æternam de qua loquitur nō inueniet, atque à morte ęterna capietur. Huius æternæ uitæ, & æternæ fœlicitatis, olim magnus Paulus noster, Iesu Christi desiderio tractus, de exilio uitæ præsentis conquerens, sic clamabat: O infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Viuo ego iam, non ego, uiuit autem in me Christus. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Abscondita enim est mortalibus illa uita: quia quàm diu sumus in mundo, peregrinamur à Domino. Sed tunc reuelabitur, & manifestabitur, cum Dominus Iesus cœperit pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro

καὶ ἀστράπτοντα. οὐ φαγοῦνται ἐκεῖ, οὐδὲ πίονται σωματικῶς, τῷ ἀῤῥήτῳ κορακινῷ (?) τῆς θείας θεωρίας πεπληρωμένοι. οὔτε γαμοῦσιν ὁμοίως ἐκεῖ, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ἔσονται ὡς ἄγγελοι θεοῦ. λέγοντος τοῦ εὐαγγελίου, ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται· οὐδὲ γὰρ ἔτι ἀποθνήσκειν δύνανται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ υἱοί εἰσι τοῦ θεοῦ. καὶ πάλιν, τότε λάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. ὥσπερ περὶ τῆς κοινωνίας, οὕτω καὶ περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν, ὅσον πρὸς τὰς τοιαύτας ἐνεργείας τοῦ σώματος χαιρήσουσιν. διότι οὐκ ἔσται ἐκεῖ βρώματος ἐπιθυμία, οὐδεμία ἐκεῖ ἐκκαυθήσεται ἀκολασία, οὐδὲ τὰ λοιπὰ πάθη, οἷα νῦν πάσχομεν τοῦ σώματος. οὐ δάκρυα, οὐ θρῆνος, οὐ κοπετός, οὐ πόνος οὐδείς, οὐ χαυνότης, οὐ νόσος, οὐ ἀσθένειαι, οὐ φόβος πτωχείας. οὐδεὶς ἐκεῖ βλάπτεται, οὐδεὶς ὀργίζεται, οὐδεὶς φθονεῖ τῷ πλησίον. οὐδεμία νύξει τιμῆς ἢ δυνάμεως φιλοτιμία, οὐδεμία ἔσται τότε διχόνοια, ἀλλὰ σύμφωνα πάντα. οὐδὲ γὰρ ἔσται ἐκεῖ τοῦ διαβόλου δέος, ἐνέδρα δαιμόνων οὐδεμία, φόβος τῆς γεέννης μακράν. γαλήνια ἔσονται πάντα, καὶ συνεχὴς ἡ λαμπρότης μετ' αἰωνίου ἀσφαλείας. τῇ ἀληθείᾳ ἀγεννής ἐστιν ὅστις οὐχ ἁλίσκεται τῷ πόθῳ τῆς ζωῆς ταύτης, ἐν ᾗ πλοῦτος καὶ τρυφαὶ καὶ εὐφροσύναι οὕτως ἄρχονται, ὡς μὴ δύνασθαι τελειωθῆναι. ἧς τινος ὁ μὴ θέλων γίνεσθαι ἐραστής, καὶ τὴν παροῦσαν καὶ πρόσκαιρον ἀπολεῖ ζωήν, καὶ ταύτην τὴν ἀΐδιον, περὶ ἧς διαλεγόμεθα οὐχ εὑρήσει, καὶ τῷ αἰωνίῳ θανάτῳ κρατηθήσεται. ταύτης τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ἀϊδίου εὐδαιμονίας, πάλαι ὁ μέγας παῦλος ἡμῶν, ὁ ἀπόστολος τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ, τῇ ἐπιθυμίᾳ ἑλκυσθείς, περὶ τῆς ἐξορίας τῆς παρούσης ζωῆς λυπούμενος, οὕτως ἐβόα· ὢ δυστυχὴς ἄνθρωπε, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου. ζῶ ἐγὼ ἤδη, οὐκ ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ χριστός. ἐπιθυμῶ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν χριστῷ εἶναι. ἀπεκρύφθη γὰρ τοῖς θνητοῖς ἐκείνη ἡ ζωή. διότι ἐφ' ὅσον ἐσμὲν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀποδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου. ἀλλὰ τότε ἀποκαλυφθήσεται καὶ φανερωθήσεται, ὁπόταν ὁ κύριος ἰησοῦς ἄρξηται ἀντὶ τῶν γηΐνων τὰ οὐράνια, ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια,

ἀντὶ τῶν μικρῶν τὰ μεγάλα διδόναι, καὶ προσάγεσθαι σὺν αὐτῷ τοὺς ἁγίους, ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς πατρικῆς δόξης· καὶ ποιεῖν μετ' αὐτοῦ ἐν τοῖς οὐρανίοις συγκαθῆσθαι, καὶ τὴν ἀθανασίαν τὴν ἰδίαν δωρεῖσθαι, πρὸς ἣν τῇ ζωοποιήσει τοῦ ἰδίου αἵματος αὐτοὺς ἐπεσκεύασεν. ὡς δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ ἡ πόλις τοῦ θεοῦ, ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου κύριε τῶν δυνάμεων. ἐπιθυμεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχή μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ κυρίου. ἔλεγεν ὁ προφήτης, ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου, ἠγαλλιάσατο ἐπὶ θεῷ ζῶντι. τοιαύτη γὰρ ὄντως ἐστὶν, ἡ εὐδαιμονία τῶν χριστιανῶν. τοιαύτη ἡ ἐλπὶς ἡ ἡμετέρα. τοιοῦτον τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου τὸ τέλος καὶ τὸ πέρας. οὐχ ὁποῖον σὰρξ καὶ αἷμα ὑπισχνεῖται ὑμῖν, ἀλλ' ὁποῖον ἔχουσι τὰ οὐράνια καὶ ἀγγελικὰ πνεύματα. ...περ ὥστε κατασχεῖν καὶ φυλάξαι, οὐδὲν θαυμαστὸν, εἰ οἱ πρὸ ἡμῶν πατέρες, τῷ πυρὶ τῆς ἀγάπης ἐξαφθέντες, ποικίλα καὶ ἀναρίθμητα ὑπήνεγκαν ἡδέως καὶ χαρμονικῶς κολα...κεια, εἰ γονεῖς, εἰ γυναῖκας, εἰ παῖδας, εἰ πλοῦτον, σαρκὸς ἡδονὰς, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τοῦ αἰῶνος ἀγαθὰ ἑκουσίως ἠρνήσαντο, ἵνα πρὸς ταύτην καὶ συντομώτερον καὶ ἀσφαλέστερον καὶ ἐλευθερώτερον φθάσωσιν. καὶ διότι ἡ ἀγάπη τοῦ χριστοῦ (ἥ τις τὸ κατ' αὐτὴν θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν) ἠνάγκασεν ἡμᾶς, ἵνα ἀφέντες πάντα τῆς παρούσης ζωῆς τὰ ἡδέα καὶ συμφέροντα, ἀπὸ μακροτέρων μερῶν καὶ μετὰ μεγάλων κόπων ἕως ὑμῶν ἔλθωμεν, καὶ ὁμολογήσωμεν καὶ ἀναγγείλωμεν, ἅ τινα ὡμολογήσαμεν καὶ ἀνηγγείλαμεν. διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, καὶ ἱκετεύομεν, ἐν τῷ πάντας ἡμᾶς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ λογικοὺς καὶ νοεροὺς δημιουργήσαντι, ἵνα ἀκροθυμῶς δέξησθε ἐν τούτοις τοῖς γεγραμμένοις ἅπερ ἀνηγγείλαμεν· καὶ ὡς λογικοὶ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν θεοῦ δημιουργηθέντες, τὰ γράμματα ἡμῶν μετὰ λόγου ἐρευνήσητε. καὶ ἄν τι τῷ λόγῳ σύμφωνον εὕρητε, ἐκεῖνο ὡς λογικοὶ δέξασθε. ἂν δέ τι ἄλλως ὑμῖν δόξῃ ἀναγγελθῆναι, ἰδοὺ ἑτοίμους ἡμᾶς προσφέρομεν, ἕως οὗ ἀποδώσωμεν τὸ πνεῦμα τῷ θεῷ τῷ ποιήσαντι αὐτό, ἐν τῇ βοηθείᾳ καὶ τῇ δυνάμει τοῦ εἰπόντος, ὅταν σταθῆτε

pro modicis magna præstare, & adducere secum sanctos in uisione paternæ gloriæ, & facere secum in cœlestibus considere, suique immortalitatem largiri, ad quam sui sanguinis uiuificatione eos reparauit. O quàm gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. O quàm dilecta tabernacula Domine uirtutum, concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Dicebat propheta, Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Talis profecto est fœlicitas Christianorum: talis spes nostra: talis sancti Euangelij finis & terminus. Non qualem caro & sanguis promittit nobis, sed qualem habent cœlestes & angelici spiritus. Pro quo obtinendo, nõ mirum si priores nostri patres igne charitatis accensi, uaria & innumera pertulere alacriter & gaudẽter tormenta: si parentibus, si uxoribus, si liberis, si denique diuitijs, delectationibus carnis, cæterisq́ huius sæculi bonis sponte renunciabant, ut ad hanc & uelocius & securius atque liberius pertingerent. Et quia charitas Christi (quę quantum in ea est, uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis peruenire) coëgit nos, ut dimissis omnibus uitæ præsentis commodis, à longinquis partibus, & cum magnis laboribus usque ad uos ueniremus, profiteremur'que, & annunciaremus quæ professi sumus, & annunciauimus. Ideo rogamus uos, & obsecramus in eo, qui nos omnes ad sui imaginem, rationales & intellectuales creauit, ut patienter his in scriptis suscipiatis, quæ annunciauimus: & ut rationales, ad imaginem & similitudinem Dei creati, scripta nostra cum ratione discutiatis. Et si quid rationi consonum reperietis, illud ut rationales suscipite. Si quid uero aliter uobis uideatur esse nunciatum, ecce paratos nos offerimus, etiam quousque reddamus spiritum ad Deum, qui fecit illum, in illius auxilio & uirtute, qui dixit, Dum steteritis

ritis ante reges & præsides, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini. dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Ad ostendendum, quod omnia quæ scripsimus, sancto euangelio & rationi sunt consona. Si autem nec prædicta cũ ratione discutere, nec nos ulterius audire, ordine & circumstantijs seruatis debitis, uolueritis: excusamus nos corã Deo & omnibus angelis & sanctis suis, & inuocamus in testes cœlum & terram, & omnem creaturam, quod iuxta posse circa salutem uestram fecimus, quod facere potuimus: ponentes animas nostras pro uestra salute, & charitate, iuxta Euangeliũ, quod dicit: Maiorem charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis, & pro laude Domini nostri Iesu Christi, qui est Deus benedictus in sæcula.

Amẽ.

FINIS.

σταθῆτε ἐνώπιον βασιλέων καὶ ἀρχόντων, μὴ λογίζεσθαι, πῶς ἢ τί λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τί λαλήσετε. πρὸς τὸ δεῖξαι, ὅτι πάντα ὅσα ἐγράψαμεν, τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ καὶ τῷ λόγῳ εἰσὶ σύμφωνα. εἰ δὲ μή τε τὰ προειρημένα σὺν λόγῳ ἐρευνῆσαι, μή τε ἡμῶν πλέον ἀκοῦσαι, τῆς τάξεως καὶ τῶν περιστάσεων φυλαττομένων τῶν ὀφειλομένων, θελήσετε, ἐξαιτιώμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ πάντων τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, καὶ ἐπικαλούμεθα μάρτυρας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν, ὅτι κατὰ δύναμιν περὶ τὴν σωτηρίαν τὴν ὑμετέραν ἐποιήσαμεν, ὅπερ ποιῆσαι ἠδυνήθημεν, τιθέντες τὰς ψυχὰς ἡμῶν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ὑμῶν καὶ τῆς ἀγάπης, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον· ὅ φησιν, ὅτι μείζονα ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἢ ἵνα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ τις ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ· ὅς ἐστι θεὸς εὐλογημένος εἰς τοὺς αἰῶνας.

ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ.

HISTORIAE DE
SARACENORVM
SIVE TVRCARVM ORIGINE, MORIBVS, NEquitia, religione, rebus gestis: itemq́ʒ de ordinatione politiæ eorundem domi & foris, & disciplina ac ordine militiæ Turcicæ, deq́ʒ itineribus in Turciam,

Vnà cum uitis omnium Turcicorum imperatorum ad nostra usque tempora, alijsq́ʒ lectu dignissimis, hocq́ʒ præsertim sæculo cognitu utilissimis, ac ualde necessarijs.

Quorum catalogum proxima statim pagella indicabit.

CATALOGVS EORVM QVAE TERTIO
hoc Tomo continentur.

MARTINVS LVTHERVS
LECTORI PIO S.

GRATIAM & pacem in Christo. Hunc librum de religione & moribus Turcorũ oblatum, libenter accepi, & non sine consilio, ut mihi uideor, sano, edere constitui. Hactenus enim cum uehementer cuperem nosse religionem & mores Mahumetistarũ, nihil offerebať, quàm quædam Confutatio Alkorani, & item Cribratio Alkorani Nic. de Cusa, Alkoranum uerò etiamnum cupio legere. Videbatur sanè tam ille Confutator, quàm Cribrator, pio studio Christianos simpliciores, uelle à Mahometo absterrere, & in fide Christi retinere. Sed dum nimiò student, quæꝗ turpissima & absurdissima ex Alkorano excerpere, quæ ad odium faciunt & ad inuidiam mouere possint uulgum, & bona quæ in eo sunt, uel transeunt non confutata, uel occulunt, factum est, ut parum fidei & authoritatis inuenerint, quasi uel odio illorum uel impotentia confutandi sua uulgarint.

Hic autem uir, quisquis fuerit huius libri author, uidetur summa fide causam agere, qua fide & apud me magnã authoritatem consecutus est, ut ei fortiter credam, tanquam synceriter uera narranti. Et quanquã modica & parua sunt quę narrat, & plura & maiora desiderem, tamen ea ipsa modica & parua fideliter ostendit. Sic enim ea narrat, ut non solum mala eorum recitet, sed etiam optima eorum iuxta opponat: eaꝗ sic prædicat, ut nostros homines illorum collatione arguat, & uituperet. Nec tamen ea probat tanꝗ pie facta, sed animose & fortiter, quantum pro illo tempore fieri potuit, confutat. Hæc sunt sanè certa signa candidi & synceri pectoris, nihil scribentis ex odio, sed ex amore ueritatis omnia narrantis. Qui enim hostem uituperat tantum, & solum turpia & absurda eius criminatur, honesta uerò & laudabilia eius tacet, is magis nocet causæ quàm prosit. Quid enim facilius, quàm palàm turpia & inhonesta (quæ seipsa confutant) criminari? At bona honestaꝗ, specie detracta, cõfutare: hoc est causæ prodesse, hoc est scandala tollere, & angelum lucis mentita forma spoliare, & sua propria turpitudine & rapina lucis odiosum reddere.

Itaꝗ ex hoc libro uidemus, Turcorum, seu Mahometi religionem, cæremonijs (penè dixerim) & moribus, esse multo speciosiorẽ, quàm nostrorum etiam religiosorum, & omnium clericorum. Nam ea modestia, & simplicitas uictus, uestitus, ædium, & omnium rerum, ut hic

liber indicat, item ieiunia & preces, conuentus generales uulgi, apu
nostros non uidentur uspiam: imò impossibile est, uulgus nostrū a
ea persuaderi. Deinde miracula & monstra abstinentię & disciplinæ i
religiosis ipsorum, quem nō pudefacerent monachorū, siue sit Carti-
sianus (qui uolunt optimi uideri) siue Benedictinus? Vmbræ sunt n-
stri religiosi ad illos collati, & uulgus nostrum planè prophanum ad i-
lorum uulgus comparatū. Nec ipsi uere Christiani, nec Christus ips
nec apostoli, neq; prophetę, tantā speciem unquam præstiterunt. At
hoc est quod multi tam facile à Christi fide deficiunt ad Mahometi
& ei tam pertinaciter adhærent. Ego planè credo, nullum papistā, m-
nachum, clerum, aut eorum fidei sociū, si inter Turcos triduo ageren
in sua fide mansurum. Loquor de ijs, qui seriò fidem Papæ colunt, &
optimi inter eos sunt. Cætera turba, & maior eorum pars, præsertin
Itali, quia porci sunt de grege Epicuri, nihil prorsus credentes, secu
sunt ab omni hæresi & errore, fortesq; & inuicti in sua fide Epicure
tam contra Christum, quàm contra Mahometum, & contra ipsu
suummet Papam.

Atq; hoc consilio hunc librum edimus, & in faciem aduersantiu
Euangelio protrudimus, ut stulta sua opinione cōfusi, re ipsa experia
tur, & manibus proprijs palpent, hoc quod Euangeliū docet, uerun
esse. Nempe, Christianam religionem longè aliud & sublimius aliqu
esse, quàm cæremonias speciosas, rasuram, cucullos, pallorem uultu
ieiunia, festa, horas canonicas, & uniuersam illam faciem ecclesiæ R
manę per orbem. Nam in his omnibus superant longissimè Turci, q
tamen Christum & negant, & ardentissimè persequuntur, nō minu
quàm nostri Papistæ eundem negant & persequuntur. Deinde & h
palpent esse uerum, scilicet Christianam religionem longè aliud ess
quàm bonos mores seu bona opera. Nam in his quoq; ostendit is l
ber, Turcos longè superiores esse Christianis nostris.

Ite nunc Tyranni & Pontifices, & propter fidem Christi, id est pr
pter cæremonias uestras, occidite, exurite, suffocate, proscribite, & pl
no impetu insanite: cum hic uideatis, uestrarum cæremoniarū clarita
tem non esse claritatem, propter excellentem claritatem Turcorum: &
uestros mores, ad illorum mores collatos, planè abominationes ess
Itaq; pro apologia quadam Euangelij nostri, simul hunc librum ed
mus. Nunc enim uideo quid causæ fuerit, quòd à Papistis sic occuler
tur religio Turcica: cur solum turpia ipsorum narrarint. Scilicet quo
senserunt, id quod res est, si ad disputandum de religione ueniatur, to
tus Papatus cum omnibus suis caderet, nec possent fidem suam tuer
& fidē Mahometi confutare: cum ea confutare oporteret, quæ ipsim
maximè probant, & quibus maximè nituntur: & ea tueri, quæ illi ma

ximè probant, & quibus maximè nituntur.

Sunt, fateor, plurima apud Turcos in speciem quoq; turpia, & absurda fortasse, & interim plura creuerũt: nec modo per omnia tales nunc Turci sunt, quales hic liber pingit, ante captam Constantinopolim, id est ante septuaginta annos editus, sicut solent omnia cum tempore in peius prolabi. Sed hæc mala pulchrè teguntur specie tam efficaci & ualida cæremoniarum, bonorum morum, & falsorum miraculorum. Nam quid non fuit apud nostros quoq; turpitudinis, in tot monstris libidinum, auaritiæ, ambitionis, superbiæ, inuidiæ, discordiæ, blasphemiæ, mendaciorum, uanitatis, impietatis? ut Sodomam & Gomorram uinceremus: & tamen hæc tecta fuerunt infirmiore specie cæremoniarum, quàm Turcorum est, ut ea omnia non uiderentur, & ipsi nihilominus sancti haberentur. quanto minus mouebunt Turcos sua turpia, tam religiosis cæremonijs ornata?

Proinde hunc librum, etiam hoc altero consilio edimus, ut scandalum Mahometicum præueniremus. Cum enim in uicino nunc Turcam & suam religionem habeamus, monendi sunt nostri, ne specie religionis illorum & facie morũ commoti, aut humilitate nostræ fidei ac morum deformitate offensi, negent Christum suum, & Mahometum sequantur. Sed discant, religionem Christi aliud esse, quàm cæremonias & mores. atq; fidem Christi prorsus nihil discernere, utræ cæremoniæ, mores & leges, sint meliores aut deteriores: Sed omnes in unã massam contusas, discant ad iustitiam nec esse satis, nec eis esse opus. Hæc nisi discamus, periculũ est, ne plurimi ex nostris Turci fiant, alioqui procliues ad multo minus speciosos errores.

Et quamuis hic author Turcorum absurda & turpia satis exagitet, deinde eorum speciosa scandala (quibus & ipse motus aliquãdo lapsus est, uti fatetur) satis candidè & rectè confutet: tamen uidemus illo tempore non ita ualuisse in publico nostra summa præsidia, & robustissima arma, quæ sunt articuli de Christo, scilicet quòd Christus sit filius Dei, mortuus pro nostris peccatis, resuscitatus ad uitam nostrã, quòd fide in illum iusti, & peccatis remissis salui sumus, &c. Hæc sunt tonitrua, quæ destruunt non modò Mahometum, sed & portas inferi. Mahometh enim negat Christum esse filium Dei. Negat ipsum mortuum pro nostris peccatis. Negat ipsum resurrexisse ad uitam nostram, negat fide in illum remitti peccata, & nos iustificari. Negat ipsum iudicem uenturum super uiuos & mortuos, licet resurrectionem mortuorum & diem iudicij credat. Negat Spiritum sanctum: negat eius dona. His & similibus articulis est munienda conscientia contra cæremonias Mahometi. His machinis Alkoranus eius confutandus est.

Nam si iam dictos articulos quis neget, quid illi prosit, etiam si an-

gelorum religionem habeat, etiam si bis sit Turcorum religiosus: Con trà, si quis hos articulos teneat, quid illi noceat, si neq; tam multa ieiu net, oret, uigilet, abstineat: neq; uictu, uestitu, gestu, re familiari tam mo destus sit. Sint Turci, sint Papistæ his rebus clari: at simul uerà fide ua cui, & iuxtà alijs criminibus turpissimis oppleti sunt, & coram Deo abominabiles, & apud homines odibiles. Sed uenia huic danda est au thori, qui communi uitio seculi, maiora non attigit: & quæ attigit, stilo usitato sui temporis formauit. Laudandus uerò ob insignem zelum, candorem & diligentiam, quibus quantum potuit, præstitit fideliter. Plura forte dicam, si quando mihi ipse Mahometus, Alkoranusq; suus in manus uenerit. Spero enim Euangelium nostrũ tanta luce fulgens etiam impetum facturum esse ante iudicij diem, in ipsum Mahometum, abominabilem prophetam. quod faciat Dominus noster IESVS CHRISTVS cito. Cui sit gloria æterna, Amen.

Procœmium

PROOEMIVM IN TRACTATVM DE MORIBVS, CONDITIOnibus, & nequitia Turcorum.

Tametsi author huius libri de religione ac moribus Turcorũ nomen suum modestè supprimit: patriam tamen indicat, & quo tẽpore ad quæ loca perductus sit, quaq́; occasione perspexerit res Turcorum. Vt appareat ex omnibus circunstantijs, eum mereri fidem in hac historia. Mihi equidem uidetur beneuolo Domini cõsilio adolescens illo ingenio, illoq́; animo præditus, ex regione Septemcastrensi abductus, & per 22. annos in exilio conseruatus, uelut Daniel quispiam, & in eas domos introductus, ubi exactissimè posset cognoscere omnem Turcicam institutionem, quam ecclesiæ Christianæ exponeret. ut percepta conditione Christianorum sub Turcica seruitute, extimularentur homines ad uitam componendã ex uerbo Dei ad omnem pietatem, ne unquã tradantur in manus istorum hostium. Nec offendat lectorem pium, quod sermo non habet exactam elegantiam Latini sermonis, quum intelligi planè poßit. Et multa leguntur barbarißima oratione scripta, quæ tamen parem fructum afferre non possunt lectoribus.

IMMANISSIMA persequutionum genera, non tam humana quàm diabolica, tribulationes & angustias, & terrores nouissimorum temporum, quæ humano generi futura prædicta sunt, & adhuc quotidie annunciantur, in serie tam ueteris quàm noui testamenti, in horrendis draconum & bestiarum figuris, & stupendis cœlorũ & elementorum motibus, & cœlestium spirituũ tam insolitis actibus & gestibus, hactenus in codicibus legebamus. Nunc autem non multis exemplaribus opus est, cum manifestis experientijs, luce clarius doceamur, ea in foribus nostris adesse, & ceruicibus nostris incessanter & indubitanter incumbere. Nisi forte non uidemus illam cruentissimam beluam, inimicum crucis Christi, draconem crudelissimũ (sectam dico & cateruam Turcorum infidelissimorum) demolitis cunctis partibus orientalibus, & afflatu suo, populi Christiani multitudine infinita, ueneno suæ infidelitatis infecta, finibus Italiæ appropinquare, & ad ruinam Romanæ ecclesiæ, quam solam hactenus intactam reliquerat, totis uiribus inhiare.

O quis non doleat super tot & tantarum animarũ morte, quas quotidie apertis faucibus insatiabiliter deuorat, & suæ damnationis hæredes facit? O perniciosa & crudelis nimis persecutio. O à seculis inauditũ scelus. Non enim in corpora, sicut cæteri persecutores, sed & in animas sæuit. Et dum corpora exterius fouendo, sub pietatis specie non occidit, interius fidem auferendo, animas sua diabolica astutia occidere intendit. Huius rei testimonium innumerabilis multitudo fidelium esse potest, quorum multi promptissimi essent pro fide Christi, & suarum animarũ salute, in fide Christi mori, quos tamen conseruando à morte corporali, & ductos in captiuitatem, per successum temporis, suo infectos ueneno, fidem Christi turpiter renegare facit. Huius rei ueritatẽ & in meipso expertus didici, qui cum multo mentis gaudio expectabã mortem pro fide Christi subire, & tamen (ut inferius declarabo) de igne semiuiuus extractus, & uitæ redditus, per successum temporis detentus in manibus eorum, ueneno erroris eorum quasi infectus, de fide Christi non modicum dubitaui. Et nisi misericordia Dei mihi adfuisset, & me custodisset, turpiter eam negassem. Igitur meæ intentionis in hoc tractatu est, ea quæ de actibus, cõditionibus, moribus, & nequitijs Turcorum, experientia me docuit, memoriæ & scriptis recommendare: ut si secunda uice (quod Deus auertat, licet adhuc satis timeam) me iam senem in manus eorum incidere contingat, ab eorum erroribus melius quàm iuuenis

feci, me custodire ualeam. Et credo, quòd etiam multũ utilitatis posſit conferr,
ſi unuſquiſq; fideliũ iſtis temporibus talia audire, legere, ſtudere conaretur, o
quòd ſicut liquidè conſtat, multi, imò innumerabiles Chriſtiani, fidem Chri
renegant, ignorantes, imò nõ credentes ea quæ de eorũ aſtutia dicuntur, donc
illaqueati docentur experientia, quod prius intelligere neglexerunt.

PROLOGVS.

NVNC autem meæ infelicitatis hiſtoriam præponere uolo, quomo
do ſcilicet & quando captus fui à Turcis, & ductus in eorum ca-
ptiuitatem, ut ex his etiam illis quæ dicturus ſum, unuſquiſq; ce-
tius fidem faciat, dum me non fabulas ſeu ficticia, ſed expertam in
meipſo ueritatẽ narrare ſimpliciter deprehenderit. Vnde cum An

1436. in obitũ

no Domini † M. CCCCXXVI. in obitu Imperatoris Romanorum Sigiſmu-
di, magna inter Hungaros & Alemannos exorta fuiſſet diſſenſio de faciẽdo re-

Sigiſmundus Imperator.

ge, eo quòd Imperator legitimũ ſucceſſorẽ ſibi nõ reliquiſſet: Turcus magnus,
qui uocabat̃ Moratbeg, pater illius qui nunc regnat, uidelicet Mechemetbeg,
cum magna exercitus multitudine partes illas intrauit. dicebatur enim habuiſſe
trecenta milia equitũ, ea intentione ut totam Hungariã deuaſtaret: quod feciſ-
ſet, niſi cuiuſdã fluuij inundatio (Deo ſic diſponente) ſibi impedimẽto fuiſſet.
Illa itaq; intentione fruſtratus, direxit aciem ad prouinciam ultramontanã, quæ

Septem caſtra.

Septem caſtra uocatur, & omnia ſibi occurrentia crudeliter deuaſtauit & dero
litus eſt, nullo ſibi impedimento obſtante. Ea tempeſtate ego iuuenis XV, ul

natiuitatis

XVI annorũ, eiuſdem prouinciæ, anno pręcedente receſſerã de loco † ciuitatis
meæ, & uenerã in quoddã caſtellũ, ſeu ciuitatulam nomine Schebeſch ſecun-

Muelenbag

dum Hungaros, in Teutonico uerò † Mulenbach, ſtudendi gratia. Quæ quidẽ
ciuitas tunc erat ſatis populoſa, non multũ tamen bene munita. Ad quam cum
Turcus ueniſſet, et caſtris poſitis expugnare cœpiſſet, dux Valachorũ, qui cum
Turco uenerat, propter antiquã (quam prius cõtraxerat cum ciuibus ipſius ci-
uitatis) amicitiam, uenit ad murũ, & ſedata pugna, uocatis ciuibus perſuaſit, ut
ſuis cõſilijs cõſentirent, & cum Turco nõ pugnarent, eò quod nequaq; ciuitatis
munitio eſſet ſufficiens ad reſiſtendũ (hoc enim eius erat conſiliũ, ut ciuitatem
Turco cum pace darent) & ipſe à Turco impetrare uellet, quod Maiores ciuita-
tis uſq; ad terrã ſuam ſecũ ipſe duceret, & poſtea quando placeret eis, recedere,
uel etiã ſtare poſſent: reliquum uerò uulgus ſine aliquo rerũ uel perſonæ detri-
mento Turcus in terrã ſuã duceret, illicq; data ipſis terra ad poſsidendũ, deinde
ad placitũ recedere uel habitare in opportunitate tẽporis, in pace poſſent. Quæ
omnia ut promiſerat impleta uidimus. Impetratę igitur ſunt cũ hoc pacto induc-
ciæ uſq; in craſtinũ, ut unuſquiſq; poſſet ſe diſponere cum rebus & familia cum
pace exituri. Quidã uir nobilis cũ fratre ſuo æquè ſtrenuo uiro, qui prius fu-
rat Caſtellanus, & cum Turcis multũ cõflixerat, huiuſmodi cõſilio & pacto ne-
quaq; acquieſcens, dixit ſe prius centies uelle mori, quàm ſe & uxorẽ ſuam & fi-
lios in manus Turcorũ tradere. Perſuaſit etiã q; pluribus alijs. Et electa una de
turribus quã introiuit, & per totã illã noctẽ arma & uictualia intulit, & fortiter
muniuit. Cum his igitur & ego turrim intraui, & expectabã cum magno deſide-
rio magis mortẽ q; uitã. Facto itaq; mane, Turcus magnus in propria perſo-
na ad portã ciuitatis uenit, & omnes exeuntes unũquemq; cũ familia ſua, iuſſit
ſcribi, & deputatis cuſtodib. in terrã ſuã duci, ſine aliquo rerũ uel perſonę nocu-
mento. Ciues quoq; & maiores duci Valachorũ, eodẽ modo ducendos in ſuam
terrã cõceſsit. Cũ igit̃ uniuerſus exercitus eius de hac præda nullã partẽ habere
potuiſſet, cũ maximo impetu & intolerabili furia unanimiter ad turrim, in qua

eramus,

eramus, spe aliquid lucrandi cucurrerunt. Quanta autem & qualis hæc fuerit tempestas, lingua nulla sufficeret exprimere. Tanta erat densitas sagittarũ & lapidum, quod densitatem pluuiæ uel grandinis excedere uideretur. Tantus erat clamor pugnantium, & fragor armorũ, & strepitus currentium, ut cœlum & terra concuti uiderentur in momento. Et quia turris multũ decliuis erat, immediate tectũ sagittis & lapidibus contriuerunt: propter fortitudinem tamen murorum nequaquam poterant præualere. Cum igitur tardior esset hora, utputa sol† declinans post meridiẽ, & nihil profecissent, inito cõsilio, alijs pugnantib. alij ad deferendum ligna cucurrerunt, & struem lignorũ quasi ipsi turri æquauerunt. Submisso igitur igne, nos quasi, sicut decoquuntur panes in furno, decoxerunt. Et iam quasi omnibus mortuis, cum uidissent amplius neminem in turri moueri, distrahentes ignem irruerunt per ostium, ut si forte aliquos semiuiuos inuenissent, refocillatos extraherẽt. Me quoque eodem modo extrahentes, mercatoribus uenditũ tradiderunt, qui me cum cæteris captiuis positum in catena, trãsito Danubio, usque in† Adrianopolim, ubi est sedes ipsius Turci magni, deduxerunt. De anno autẽ Domini prædicto, usque ad annum Domini M. CCCC. LVIII. inclusiue, illius durissimæ captiuitatis grauissima onera & intolerabiles angustias, nõ sine corporis & animæ periculo, sustinui: & tandem Deo auxiliante, ut infrà ostendam, liberatus, superaui.

declinatus

Edrenopolim

Adrianopolis sedes Turci.

QVOMODO TVRCI TERRAM ET REGIONEM ORIENTALEM INCOEPERUNT *possidere & inhabitare.* Cap. I.

SECVNDVM omnes historias scribentes apertè constat, quòd lex Mahometi, & secta Sarracenorum incœpit circa annum Domini sexcentesimũ, sub Bonifacio quinto, & Heraclio Imperatore. Floruit autem circa annũ Domini octingentesimũ, sub Leone quarto, & Ludouico Imperatore. Tunc enim Sarraceni ad tantum creuerunt numerũ & multitudinem & crudelitatem contra Ecclesiam, ut iamdudũ capto imperio Hierosolymitano, Romam uenientes, eam obsederint, & omnia quæ extra munitionem inuenta sunt, crudeliter cõbusserunt: ecclesiã quoque sancti Petri stabulum equorum fecerunt, & funditus destruxerunt: Italiãque & Siciliã deuastantes, in terrã suam redierunt. Fructũ autẽ omnis maliciæ & nequitiæ in signis & prodigijs mendacibus (quibus nunc innumerabilib. abundant) incœpit facere circa annũ Domini M. CCLXXX. Tunc igitur, Deo permittente, Soltanus magnus egressus de plaga meridiana, processit cõtra orientem, & obtinuit omnem regionem & munitionẽ usque ad mare. Cum igitur uidisset terrã spaciosam & multũ aptam ad inhabitandũ, diuisit eam in septẽ partes, & dimissis ibi septem de principib. suis, unicuique partem unam cõmendauit, & tradidit iure hæreditario possidendam. Quorum primus habebat nomen Othmanbeg, secundus Ermenbeg, tertius Germenbeg, quartus Czarchanbeg, quintus Andinbeg, sextus Menthessebeg, septimus Karamanbeg. Cum igitur procedẽte tempore unusquisque terram suam incoleret, gubernaret, & in pace possideret, ille qui uocabatur Othmanbeg, incœpit terram suam & fines eius dilatare, & eius qui iuxta eum erat à parte orientis, terram inuadere. Cui cum ille resistere non posset, relicta terra sua fugit, & ad illum qui Karamanbeg dictus est, se contulit.

Ortus Mahometi.

Ludouicus Imperator.

Soltanus.

Othmanbeg.

Igitur

Igitur Othmanbeg illius terra obtenta, conuertit se ad inuadendum terram Illius qui iuxta eum erat ex alia† parte, & eo,† ut priore, expulso, transijt ad tertium, & ad quartum, & ad quintum. Et sic omnium aliorũ terras ipse solus obtinuit, excepta solum illius qui Karamanbeg dictus est. Et hoc ideo, quia isti qui à facie eius fugerant, eidem auxilio erant: tum etiam, quia terra ipsius multũ ad expugnandũ difficilis erat, tum etiam (ut magis credendum est) Deo sic placuit. Sic enim olim† in terra Chanaan aliquas gẽtes Deus inuictas dimisit, in quibus exerceretur Israël: sic etiam illi facere uoluit. Nam usq; in hodiernum diem inuictus perseuerat, & multas insidias & obstacula ei præbet. Nisi enim cum eo pacem Turcus habuerit, nequaquam audet se contra alium ad bellum mouere. Quod si fecerit, immediate ille terras suas inuaderet. Ter enim, me adhuc ibidem existente, descendit, & illius terras inuasit, & multa uastauit, combussit & diripuit. Ille etiam cum cõtra eum pluries ascenderit, tamen modicum profecit. Vna autem uice cum tanta furia & indignatione ad eum exterminandum cum magna multitudine exercitus perrexit, inter quos (ut dicebatur) erant xx. milia peditum, portantes secures & alia instrumenta, ea intentione, ut terrã illius penitus euerteret, incisis arboribus & uineis, ita quod amplius inhabitari nõ posset: & tamen reuersus composita pace, omnia intacta reliquit. Vnde ex hoc potest haberi certa coniectura, & commune prouerbium habetur inter eos, quod Karamanbeg stabit in æternum. Ille igitur Othmanbeg (& posteri eius, qui ab eo nomen acceperunt, & Othmanogli dicti sunt, id est, filij Othman) usq; hodie est rex & dominus totius Turcię, & in tantum profecit, & quotidie proficit, ut non solum in oriente, uerumetiam in occidente iam eius timor habeatur. Et licet ipsum Tartarus magnus de orientalibus procedens semel superauerit, ut solitus erat dominus meus narrare, quia adhuc ultra mare nihil obtinuerat, & ideo non habebat potentiam resistendi: tamen istis temporibus tantæ est potentiæ, ut eo potentior non inueniatur, nec audiatur in orientali plaga. Cæterũ omne regnum ultramarinũ adhuc usq; hodie in septem regiones diuisum, uocabulis priorum inhabitatorum nuncupatur, scilicet Othmaneli, Ermeneli, Germaneli, Czarchaneli, Andingeli, Mentheschelí, Karamaneli.

latere — *prioris modo* — *in deserto* — Prouerbiũ de Karamanbeg. — Othmanogli. — *Tartarus.*

QVOMODO MVLTIPLICATA SIT SECTA *Turcorum, & quomodo hoc nomen Turcus acceperit. Cap. II.*

DE secta autem Turcorum, hoc quod in præcedenti capitulo tactum est, quod uidelicet hæc secta fructum maliciæ suæ, à culpa Christianorum Christi fidem negantium, consecuta sit, eo ordine quo nunc quotidie apertissimè conspicitur fieri, eodem etiam ordine tunc factum fuisse, nulli dubium esse potest. Vnde sicut dictum est, cum Sarraceni uel Mahometistæ incœpissent Christianos persequi, & terras eorum occupare, multi ex Christianis, uolentes declinare persecutionẽ eorũ, seipsos eis sponte tradiderunt. Et hoc patet, quia adhuc usq; hodie multa castella & oppida sunt in Turcia, de illis antiquis Græcis sub dominio Turci, quæ se tunc sponte tradiderunt, ideoq; intacta permanserunt. Vnde factum est, ut ipsi Christiani eis auxilio fierent ad persequendos alios, seu cæteros Christianos. Et sic eorum culpa cœpit secta Turcorum crescere, propter censuras Ecclesiasticas, quas non timebant incurrere. Et quia ipsi Christiani erant, incœperunt sub quadam pietatis specie deuictis Christianis parcere, & eos in seruos & ancillas sibi retinere. Et ex tunc incepit illa impia auiditas possidendi seruos & ancillas, quæ usq; hodie in ipsa secta perdurat. Tandem ista secta illius pietatis culpa in tantum excreuit, ut malicia Christianorum

n persequendis cæteris Christianis, excederet malitiam infidelium, & in hoc eo- rum magistri fierent & prælati, & in culpa discipulos haberent, quos ad perdendum animas magistros ipsi habuerant.

Et ex tunc intrauit ille nouus & spiritualis Mahometus, nuncius Antichristi: & cœperunt iam ipsi non Sarraceni, sed Theorici, id est, spirituales, nomen habere, eo quod in attrahendis Christianis ad suam maliciam, & auertendis à fide Christi & societate Ecclesiæ, quasi supernaturalem uiderentur habere efficaciam. Cum igitur Ecclesia eos corrigere per publicas censuras decreuisset, ipsi culpam suam excusare, & seipsos iustificare cœperunt dicentes, se Ecclesiæ in hoc multum seruire, eo quod Christianos ab incursu Sarracenorum custodirent. Et tunc addita est eis secunda malicia, scilicet ficta humilitas, † hoc est sui ipsius, sub specie humilitatis, contra Ecclesiam erectio, cuius † primum est exterior apparentia in moribus, & exemplaritas simulata, & religionis ficta ostentatio. Et ex hoc hypocritæ nomen & rem sibi non immeritò uindicauerunt.

Turci theorici.

† & suiipsius
† præmium

Cum igitur procedenti tempore, crescente culpa eorum & malicia, Ecclesia uideret eos obstinatos, brachio seculari armata contra eos processit. Sed ipsi non cognoscentes, sed defendentes culpam suam friuolam, Ecclesiæ publice restiterunt. Et habita contra eam uictoria, terras Christianorum inuaserunt. & more tyrannico omnia deuastantes, totum orientem obtinuerunt. Et ex tunc hostes Ecclesiæ & inimici Dei facti, ab unitate Ecclesiæ diuisi, ipsi humani generis inimico se subdiderunt. Cuius demum auxilio & potentia freti, etiam uirtutibus & falsis miraculis clarere inceperunt, ut scilicet præmium suæ desperationis consecuti, & in obstinatione omnium malorum confirmati, citius & facilius ualerent imperio diaboli parêre, & ad eius libitum animarum perditionem operari. Et ex hac sanctitatis specie etiam tertium nomen acceperunt, ut scilicet idolum uocarentur & essent.

Falsis miraculis clarere Turcos.

Sed quod tale fuisset initium huius sectæ, apparet in figura Apocalypsis decimo tertio, ubi ultimæ persecutionis forma ponitur in figura bestiæ ascendentis de terra, habentis duo cornua similia agni, & loquentis sicut draco. Ista enim bestia ascendit de terra, quia à soliditate & firmitate catholicæ fidei orta. Habet duo cornua similia agni, maliciam inuidiæ sub specie pietatis, & nequitiam superbiæ sub specie humilitatis & obedientiæ consecuta. Loquitur sicut draco, quia opera falsorum miraculorum uirtute diabolica se facere ostendit.

Locus ex Apoc. 13.

Nunc demum uide, quomodo ecclesia Antichristi per omnia similitudinem tenet Ecclesiæ Christi, licet peruerso modo. Illa enim pro fundamento suo habet opus sanctissimæ Trinitatis, unicuiq; personæ proprium attribuens. Nam prælatura ecclesiastica, est opus Trinitatis attributum patri. Exemplaritas, quæ per incarnationem & obedientiam fuit, est opus Trinitatis attributum filio. Miraculorum autem operatio, est opus Trinitatis attributum spiritui sancto. Ad hæc enim tria omnia reducuntur, quæ ad salutem animę pertinent. Ad ista etiam tria, quę de principio ecclesiæ Antichristi suprà diximus, reducuntur omnia etiam quæ de necessitate fiunt ad damnationem totius hominis.

QVÀM TERRIBILIS, QVÁMQVE TIMENDA *sit secta Turcorum.* Cap. III.

CVm tam multa, imò ferè omnia huius temporis accidentia & occurrentia nobis persuadeāt, nos debere esse solicitos, & doceant finem mundi timere, præsertim cum nobis certum sit quòd nos simus in quos fines sæculorum deuenerunt: sacra quoque scriptura utriusque testamenti, præsertim ipsa Apocalypsis hoc ipsum nobis persuadet. Illæq; terribiles & horribiles figuræ Danielis & Ezechielis: quæ nobis non tam ad sciendum & intelligendum, quàm ad timendum de ultimorum temporum periculis, scriptis mandatæ sunt. quorum etsi materia descriptionis terribilis sit, effectus tamen multo terribilior sine dubio credendus est. Dispositio quoque huius mundi, eius senectutem & propinquum iam finem nobis apertè demonstrat: scilicet in omni statu pronitas ad malum, difficultas ad bonum, auiditas prælaturæ, tarditas obedientiæ, artium quoque curiositas, ædificiorum uaria superfluitas, & in scientijs præsumpta nouitas, & in omnibus denique rebus superaddita antiquitati noua uanitas. Sed inter hæc omnia illa cruenta bestia (sectam dico Turcorum) nos multum solicitare deberet, cuius continuum augmentum assiduitas præliorum & persecutionum, diuturnitas durationis, non aliud quàm aliquod grande discrimen & scandalum, tribulationesq; & miserias extremas denunciat. De quibus tamen omnes quasi nihil curamus, non ob aliud certè, nisi quia abscondita sunt ab oculis nostris, testante abbate Ioachim, super illud Apocalypsis decimo tertio: Quis similis bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea? ita dicente: Heu heu quot esse arbitror natos in mundo, qui tantæ huius calamitatis angustias non euadent & nunc abscondita sunt ab oculis eorum. Infœlices matres quæ tales genuerunt, & ubera quæ lactauerunt filios: miseri parentes, qui pro talibus thesaurizant, nescientes quòd cogitet Dominus malum super diuites terræ. Audite, audite obsecro uos omnes qui diligitis natos uestros. audite omnes, qui paruulos delicatè nutritis. Docete filios uestros habitare in syluis, uiuere in deserto de radicibus herbarum. Delicias affluentes derelinquere, & carnis epulas deuitare, ut discant commorari cum feris, donec pertranseat indignatio ista. Hæc ille. Certè credo, quòd sicut tempore Noë incredulos aquæ diluuij repente occupauerunt, sic istis temporibus faciet incautos magna uindicta & uniuersalis indignatio diuina, ineuitabilis & sempiterna. Istam quoque extremam necessitatem Saluator in Euangelio docet declinare & fugere, dicens: Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Et sequitur: Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. & dicit notanter, Postquam occiderit, nō determinans. Non enim illa persecutio occidit modo humano, sed diabolico. Communis enim modus occidendi est, corpus & animam ab inuicem separare: inhumanus autem, imò diabolicus est, animam occidere, & ad inficiendum alios suo fœtore homines, quasi cadauer putridum, eam in corpore uiuo sepelire. Sicut enim in sanctis exterior exemplaritas uirtutis ad profectum animarū est bonus odor CHRISTI, animæ sanctæ in corpore degentis: sic nimirum in reprobis, simulatio uirtutis exterior ad decipiendum animas, est fœtor animæ in corpore uiuo existentis. Hæc sunt sepulchra dealbata, quorum fœtor infidelitatis totum orientem infecit, & nunc se incipit trāsfundere in occidentem. Sed terribile est ualde quod sequitur: Habet potestatem mittere in gehēnam. O inaudita malitia, ô nequitia excedens omnem diaboli astutiā. Quis enim crederet, diabolum posse cogere homines ad faciendum malum? Ista tamen malitiosa secta non cum uiolentia, sed longi temporis cōsuetudine uoluntatē libertatis aufert, animi firmitatē frangit, cordis

Figuræ Danielis & Ezechielis.

Signa finis mūdi.

Ioachim abbas.

Apocal. 13.

Matthæi 10.

Matthæi 23.

cordis constantiam uincit, & in tantam cæcitatem perducit rationem hominis, ut fidem, pro qua prius paratus erat mori, postea infectus & deuictus turpiter negare cogatur. Quis huius potestatis maliciam ualet euadere? tantæ enim est † uiolentiæ & crudelitatis, ut anima in corpore existente, utrunque hominem occidat, & mittat in gehennam. Quomodo enim uiuere dicendus est, qui toties mortis periculo expositus, aut pecunijs uenditus, toties sui iuris proprietatem amisit? Aut quomodo uiuere dicendus, qui mortem toties desiderauit & quæsiuit? Certè si mihi creditur experto, tot mortibus interij, quot inter Turcos uixi dies. Sed non satis dixi. Si enim ouis in manibus lupi uiuere per horam non potest, inter quos est solum inimicitia naturalis: quomodo Christianus in manibus Turci uiuere potest, inter quos etiam est inimicitia supernaturalis, uel spiritualis? Hoc malum persuadeo unicuique Christiano, quantum possibile est, declinare: ab hoc fœtore unumquenque fidelem longè esse consulo. Tanta est enim eius intentio, ut ad intima cordis penetret, nec etiam ipsius animæ præcordia infecta derelinquat.

uehementiæ

QVOMODO DIFFERANT INTER SE, *persecutio corporum & persecutio animarum.* Cap. IIII.

VT autem uideamus quomodo differant ecclesiæ prima persecutio, & ista ultima, non incongrue applicari potest figura Apocalypsis 13. Ibi enim fit mentio de duabus bestijs, quarum prima de mari ascendisse dicitur, altera de terra, Et illius quæ de mari ascendit, terribilis quidem aspectus, non tamen terribilis describitur in facto. Sed illa quæ de terra, licet non terribilis multum in aspectu, tamen multum terribilis in facto describitur. Et quia sicut cultus diuinus dupliciter consideratur, scilicet accidentaliter & essentialiter: sic ad eius persecutionem duplex modus persequēdi necessarius fuit. Sicut in his duabus bestijs patet. Fuit igitur primo cultus ueri dei impugnatus ab idololatria in accidentalibus, & ideo omnia de prima bestia ad exteriora pertinent. Consistit enim cultus diuinus accidentaliter in compositione morum, in humilitate & paupertate, continentia, castitate, frugalitate, sobrietate, pietate, uigilijs & orationibus, oblationibus, sacrificijs, eleēmosynis, peregrinationibus, ecclesiarum ædificationibus, & custodijs, & his similibus, quæ corporaliter exercentur. Contra talia armauit se gentilitas cum exteriori & materiali apparatu. Vnde in prima bestia describuntur decem cornua cum decem diadematibus, & septem capita, cum nominib. blasphemiæ. In quibus decem cornibus potest designari omnis potentia, quæ consistit in rebus terrenis acquirendis, gubernandis, dispensandis, expendendis, custodiendis cum omni sufficientia, in omni pompa quæ ad hoc pertinet. Per diademata, eorum efficacia in omni pompa & gloria, & ornatu, quem consecuti fuerant Romani gentiles in dominio totius orbis, accipi potest. Per septem capita nō incongrue omnis industria, prudentia, astutia, qua pollebāt ad subijciendū sibi populum & regendum, designari potest. Nomina autem blasphemiæ, quid aliud, nisi patrocinium, adiutoriū, & fauor, quem habebant à dæmonibus, quos colebant super malitijs contra ecclesiam perpetrandis, dici possunt? Et sic breuiter in istius bestiæ figura, continetur omnis illius primæ persecutionis malicia contra ecclesiam, ad euacuandum cultum Dei. Sed hoc quod dicitur de capite quasi occiso in mortem, cuius tamen plaga mortis curata est, significatur, quod illius persecutionis malitiosa intentio, nequaquam effectū habuit. Quia dum ad euacuandum cultum ueri dei, Martyrum corpora immanissimis subegit supplicijs, & eos uarijs mortibus interfecit, non solum nihil obfuit persecutio illa: sed quantū ad meritum uitæ æternæ animabus & corporibus sanctorum magnum obsequiū præstauit. Et propter hoc plaga mortis eius curata est, eo quòd per orationes ecclesiæ

Apoca. 13

Cultus dei duplex, eiusdemque item duplex impugnatio.

Bestiæ primæ typus.

Cur plaga mortis eius curata.

impedita est, ne culpa eius ad ultimum excessum attingeret, ut scilicet inimic[us] Dei fieret, & plaga eius incurabilis fieret, quia tunc ecclesię orationes ei auxiliu[m] esse contra diabolum non possent. Vnde factum est, ut gentilitas propter fide[m] Christi impugnatam, demum mereretur præmium suæ persecutionis accipere.

Bestiæ secundæ explicatio.

Secunda autem persecutio, quia diuini cultus essentialia impugnare debu[it], armis se spiritualibus muniuit. Diuinus enim cultus essentialiter in anima et [suis] potentijs consistit. Et ergo non immerito istius secundæ bestiæ duo cornua sim[i]lia agni describuntur, in quibus simulatio uirtutis & sanctitatis exprimitur, co[n]tra duas potentias animæ. Et quod loquebatur sicut draco, per quod falsorũ m[ira]culorum & uirtutũ operatio, contra tertiam potentiã animæ designatur. Qu[od] autem ignem de cœlo descendere fecit in terram, illud inordinatum desideriu[m] supernaturalium experientiarum, quæ solent istis temporibus abundare in m[en]tibus simplicium, & curiositas ad perscrutandum secreta Dei, possumus non [in]congrue accipere.

Bestiæ character.

De imagine autem & charactere bestiæ talem interpretatio[]nem formare licet. Nam qui propter bona quæ facit, reuelationes uel uisiones [s]pirituales expectat, uel consequitur, characterem bestiæ in dextera & in fronte p[or]tat. Et sicut prima persecutio totum mundum sua culpa participem fecit, sic[ut]

Romanorum idololatria.

patet in Romanis, qui per totum mundum idololatriam dilatauerunt: sic perse[]cutio secunda suæ malitiæ peste, quasi neminem non infectum relinquit. Q[ui]s enim simplicium uel idiotarum, sentiens in se aliquid uel modicum deuotion[is], non statim desiderat habere reuelationes, uisiones, uel scire secreta Dei? Sed [d]e desiderio inordinato & appetitu dignitatis ecclesiasticæ & honorũ quid dicã? [E]t ne inueniendus aliquis, qui sibi oblatũ quodcunq; beneficiũ ecclesiasticum, n[on] sine omni mora & sine omni scrupulo ignorantiæ, uel insufficientiæ immedi[at]e non acceptet? Sed de his qui talia tyrannice inuadunt, uel pro pecunia emu[nt],

Simonia in ecclesia.

uel alijs illicitis modis sibi usurpare non timent, nihil audeo dicere, nisi hoc qu[od] in ista figura ponitur: ut ne quis posset emere uel uendere, nisi qui habeat cha[ra]cterem bestiæ. quasi digito demonstrans præsentem ecclesię statum, in quo nih[il] reperitur, quod à uitio simoniæ sit alienum. Sed nunc in hoc concludendum [est], quod licet inter Turcos personaliter non sint, omnes tamen reprobi, mentalit[er] ab eorum consortio in culpa non sunt disiuncti.

DE SOLICITVDINE, QVAM HABENT *Turci ad inuestigandum & rapiendum Christianos.* Cap. V.

CVm igitur, sicut in præcedenti capite dictum est, illę duæ persecutiones [di]uersæ sint, imò oppositæ conditionis, necesse est ut media, quibus exercen[]dæ sunt, diuersa & opposita existant. Primi igitur persecutores non multum [la]borabant ad inueniendos ipsos Christianos, eo quod ipsi se eis ultrò offerebant. Tunc enim maioris meriti erant, qui se ultro persecutoribus offerebant, qu[am] quos ipsi deprehendebant, uel quærentes inueniebant. Persecutores uerò a[ni]marum fugere & declinare, ad salutem necessariũ esse, Euangelium docet, d[um]

Matth. 10

eosdem significando dicit: Ostendam autem uobis quem timeatis. Non enim [si]ne culpa esset, ad periculum animæ se ultro exponere. Ideo nunc de Turcor[um]

Turcorum uersutia ad capiendos Christianos.

industria, uersutia, & nequitia, quam inuenerunt docente eos instinctu diab[oli]co, ad inuestigandos & capiendos Christianos, uidendum est. Vnde Tur[c]us magnus ultra exercitum suum uniuersalem, semper tenet unum exercitum p[ar]ticularem, xx uel xxx. milia uirorum astutissimorum magis quàm fortium, [qui]

Exercitus particularis Turci.

præficit unum de omnibus peritissimis, quos in suo exercitu habet. Qui qu[asi] latrunculi quidam magis nocte quàm in die operanť. Isti nullo anno intermis[so], semel

ſemel ad minus ad prædam exeunt, aliquando etiam in uno anno bis uel ter, ſecundum quod commoditas ſe offert, exire cōtendunt. Et hoc occultè & cum tanto ſilentio, quod uicini eorū uix poſſunt eorum receſſum percipere, propter cauſſam inferius dicendam. Qui quia opus totum cum curſu perficitur, neceſſe eſt ut equos ſuos & proprias perſonas, cum † certa induſtria & diſciplina ſciant ad hæc habilitare & diſponere, ita quod etiam ſi contingat eos per unam totam hebdomadam die noctuꝗ currere, nihil tamen moleſtiæ uel ipſi uel equi eorum, ex impetu illius curſus patiantur. Vnde tempore quo ipſis uacat, ſeipſos & equos ſuos ſic gubernant & nutriunt, ut bene impinguentur & fortificentur. Cum autem intendunt exire, ſeptem uel octo dies ante exitū ſuum ſibi & equis ſuis cum una certa diſciplina, potus & cibi ſcilicet reſtrictione, & quodam moderato exercitio apponunt diligentiam, ut corpulentia & pondus corporale tollatur: & ſic ſagina interior in medullis remanens, eos habiles & aptos ad curſum reddat. & anteꝗ exeunt, diuulgant ſe ad uiam & locum ire, ad quem tamen nō intendunt: & hoc propter decipiendos, ſi aliqui fuerint exploratores. Et non uadunt, niſi habeant unum aut duos fideles conductores, qui uias & ſemitas terræ, quò ituri ſunt, optimè cognoſcant. & cum tanto impetu & uelocitate currunt, quod in ſpacio unius noctis trium uel quatuor dierum uias pertranſeunt. Et hoc ideo, ut ſi aliqui eos ſenſerint, nullatenus tamen eos præuenire, ad prodendum aduentum eorum poſsint. De cognoſcendis equorum naturis & conditionibus, tantam habent induſtriam, ut uideantur omnem phyſicæ artis peritiam ad plenum conſecuti. Ad unicum enim reſpectum, omnes eius defectus & profectus, & cuius ſit utilitatis, ætatis & ualoris, immediate diſcernunt. Omitto autem, quomodo nō de frigore hyemis, neꝗ calore æſtatis, neꝗ aliquo incommodo aëris uel temporis curant, & quomodo non faſtidiunt nec abhorrent aſperitatem locorum, longitudinem uiarum: & quod magis mirum eſt, quomodo non portant de cibo & potu, uel armis uel ueſtimentis, quod eis poſſet eſſe impedimento, ſed modicis imò paucisſimis contenti, ad longisſima locorum ſpacia tranſcurrunt, nec aliqualiter deſiſtunt, donec aliquos incautos inuadant, & ſatiati † domum redeant. Sed de his rebus hic breuiter dicere uolo, quod ea quæ de eis narrantur, prorſus incredibilia ſunt. Nam, ut uerum dicam, niſi me experientia docuiſſet, & oculis proprijs aſpexiſſem, nullatenus quæ de eis audiui, credere potuiſſem. In hoc autem concludere uolo, quod ſi eorum aſtutiæ & actus ſcriberentur, libri eſſent compilandi plures. Quis autem cogitare poſsit, quanto tremore & ſtupore concutiant illi, quos ſic incaute & inopinate inuadunt? Certe ſi ferrea, uel etiam adamantina eſſent corda, reſoluuntur, & totis uiribus deſtituuntur. Quid enim faceret, uel quò ſe uertere deberet, qui ſubito & inopinate inimicum ſuum mortalem, extracto gladio ante ſe conſpiceret? Certe hoc auditu non mediocriter formidabile, ſed multum terribile eſt, ſicut ego experientia didici, & proprijs oculis uidi. Sed quo fine omnia talia fiunt? non ad aliud ſanè, niſi ut incaute & ſine ſanguinis effuſione & occiſione hominum, capere, & uiuos poſsint conſeruare corporaliter, quos ſpiritualiter intendunt occidere. Niſi enim diabolus eis auxilio eſſet & conſilio, nequaquam talia attentare præſumerent, neꝗ perficere poſſent. Reputāt enim pro magno damno, ſi unus homo occidatur. Vnde etiam Turcus magnus, cum ſit potentisſimus, & multas terras & inſulas poſſet ui armorum capere, tamen ita cauet occiſionem hominum, quod potius uult eos habere uiuos & tributarios, quàm cum effuſione ſanguinis capiendo poſsidere. Vnde nullo modo occidere uolunt homines, niſi extrema neceſsitate compellantur, ſcilicet quando ſe defendunt, uel fugiunt: ſed omnino conantur, ut uiuos capiant. Sic de uno homine duplex rapina perficitur. Turcus enim intendit, uendendo† pro

cætera

Diſciplina militaris Turcorū.

Profectionum ce.eritas.

Induſtria Turcorū in cognoſcendis equis.

Turci patientiſsimi malorū.

reuertantur

Capere uiuos quàm occidere maius ſtudiū Turcis.

per corpora ſuæ neceſsitati

corpore suæ cupiditati satisfacere: diabolus autem, fidem auferendo, animam e-cum in gehennam miserabiliter perducere.

QVOMODO CAPTOS CONSERVENT, *emant & uendant.* Cap. VI.

Emptores & uenditores hominum.

VT autem facilius & commodius possint captiui conseruari, habent depu-tatos mercatores per omnes ciuitates ad emendũ & uendendum homines, qui sicut & mercatores aliarum rerum habent priuilegia à rege, ut possint capti-uos quoscunq; & à quocunq; captos emere, uendere, impignorare, redimere, se-cundum statuta regalia, super hoc decreta, sine alicuius uel aliorum impedimen-to. Neq; hanc emptionẽ solum in ciuitatibus exercent, sed etiam uadunt in cam-pum cum exercitu, portãtes catenas, ut emant captiuos de manibus rapientium. Illi enim qui rapiunt, quia gubernare non possunt, statim uendunt & pro maio-ri uel minori precio, secundum copiam uel inopiam captiuorum. Nam aliquan-do in tanta multitudine capiunt, ut unus homo (ut audiui ab eis) pro uno pilo uendatur. Illi igitur mercatores eos emunt & gubernant, mittentes eos in catenas æreas, decem uel duodecim in unam catenã. Non est autẽ medicus neque phy-sicus, qui ualeat istis mercatoribus comparari, in cognoscendis complexioni-bus & cõditionibus hominum. Immediate enim ut in faciem alicuius inspexe-rint, cuius sit ualoris, artis, uel fortunæ, cognoscunt. Non solum autem magnos uel prouectæ ætatis, sed etiam paruulos & pueros adhuc in lacte matris, uel etiã eos quos solent proijcere illi qui rapiunt, ne sint eis oneri, inuentos portant in saccis, & nutriunt cum magna diligentia & mirabili industria. Præterea in om-nibus ciuitatibus, sicut ad cætera mercimonia, sic etiam ad homines emendos & uendendos habetur forum propriũ, & loca ad hoc legitimè deputata. Ad hunc locum & forum, pauperes captiui cum catenis & funibus ligati, quasi oues ad occisionem, ducuntur. Ibi examinantur, denudantur. Ibi rationalis creatura, ad imaginem Dei facta, sicut animal irrationale, uilissimo precio uenditur & com-paratur. Ibi (quod pudendum dictu) masculorum & fœminarũ pudenda coram omnibus contrectantur, & manifestè ostenduntur. Nudi etiam compelluntur coram omnibus incedere, currere, ambulare, & saltare: ut manifestè appareat, utrum infirmus uel sanus, masculus uel fœmina, senex an iuuenis, uirgo an cor-rupta sit. Et si quos uiderint erubescere, circa illos magis instant, impellendo, ur-gis cædendo, colaphizando, ut sic coactè faciant, quod sponte erubuerint coram omnibus facere. Sed de hoc modicũ dixi. Ibi uenditur filius, inspiciente & do-lente matre. Ibi emitur mater, in confusionem & despectum filij. Ibi marito eru-bescente, uxor ut scortum deluditur, & alij uiro traditur. Ibi paruulus à sinu ma-tris rapitur, & cõmotis totis uisceribus mater ab eo alienat. Ibi nõ defertur digni-tati, nec parcitur statui. Ibi sacerdos & plebeius una pecunia taxantur. Ibi miles & rusticus una statera ponderantur. Initium autem malorum hoc, uide quid se-quatur. Emitur & educitur, & unius uilissimi rustici & turpissimi uillani serui-tio, uilissimũ mancipiũ perpetuis carceribus cõdemnatur, nulla amplius est spes libertatis uel requiei, nullũ prorsus solatiũ aut cõsolatio. Sed & in maioris desola-tionis opprobriũ, totius domus & omniũ quæ in ea sunt onera, suis humeris im-ponuntur. Et si defectus euenerit, uidebis sicut asinũ uerberibus subijci, & inter uerbera crucis & passionis Christi improperiũ sibi irrogari. De intolerabilibus laboribus taceo, de fame & siti, & nuditatis opprobrio nihil dico: sed hoc solum adiungere uolo, quod & tanta & tam amara est illius seruitutis animę & spiritus afflictio, quod & mors ei æquiparari nequaquam possit. Quid enim faciet mi-ra anima, cum se cõsiderat ab omni bono impeditam, & omni malo expositam? Videt sibi dominari inimicũ crucis Christi, uidet se oppressam tantis laboribus & uarijs

Captiuorũ uenditio, & emporia.

Attende.

Durißima captiuorum seruitus apud Turcos.

Attende.

& uarijs occupationibus: considerat se separatam ob ouili Christi, & traditam in manus & fauces luporũ. Deniq; uidet se inclusam perpetuis carceribus, & omni spe frustratam libertatis. Demum uidet se derelictam à Deo, & traditam in manus diaboli. Certe si optio daretur, magis eligeret mori, quàm uiuere. O quàm multi huius calamitatis discrimen non ferentes, in baratrum desperationis ceciderunt. O quàm multi se multis modis morti exponentes, fugerunt, & in montibus & syluis fame & siti perierunt: uel quòd extremum malum est, sibijpsis manus injcientes, uel laqueo sibi uitam extorserunt, uel seipsos in flumen projcientes, uitam simul corporis & animæ perdiderunt.

DE AVIDITATE TVRCORVM POSSIDENDI *seruos & ancillas, & de fuga seruorum & liberatione.* Cap. VII.

TAnta est inter eos auiditas possidendi seruos & ancillas, ut in tota Turcia una omniũ uniuersalis habeatur ista opinio, quod quicunq; potuerit possidere unum seruum uel ancillam, egestatem amplius non uidebit. Nec eos fallit ista opinio. nam pro certo credo, quod ꝑpter hoc maledictio Dei intrat in domũ eius, ut frustratus totaliter spe felicitatis æternæ, gaudeat felicitate terrena. Nam & ex tunc tanta insatiabilitas cor eius occupat, ut cum unum possederit seruum uel ancillam, immediate ad habendum secundum toto cordis desiderio aspiret. Et sic deinceps de secundo ad tertium, de tertio ad quartum: & sic crescente culpa, in infinitum se extendit concupiscentia. Ita quod multi inueniantur, qui uillas de seruis & ancillis constituunt, & seruum cum ancilla coniugio iungentes, domos efficiunt, quatenus ex eis nascentibus filijs & filiabus, suo insatiabili desiderio aliqualiter satisfiat. In tota enim Turcia uix domus inuenitur, quæ uno ad minus seruo uel ancilla careat. Vnde fit ut quantumcunq; in numero & in copia multiplicentur, nunquam tamen ualor uel precium decrescit, imò potius augetur. Et exinde etiam ipsorum raptorum, & etiam mercatorum exercitatur solertia, dum conspiciunt suorum mercimoniorum precium & ualorem ex copia non minui, sed potius augeri. Et sicut dominorum magna est auiditas seruos possidendi, ita & seruorũ est magnũ desiderium manus eorum euadendi. Nam nihil aliud inter se tractant, non aliud cogitant & loquunt̃, nisi quomodo & quò fugiant & euadere possint. Sed cum ipsi domini eorum perpendunt & considerant hoc ex assidua & mutua collocutione, statim incipiunt eis negare copiam alimentorum, ne ex superfluitate sibi ad fugam uiaticum præparare poterint.

Opinio Turcorum de poßidẽdis seruis.

Fugiunt multis modis, nihilominus nihil proficiunt. nam uix aliquis fuga euadere potest, maximè de his qui ultra mare ducuntur. Inuenerunt enim ipsi Turci multos & uarios modos eos impediendi, requirendi, & inueniendi. Cum igitur post fugam inuenti fuerint & reducti, duplicat̃ eis miseria: & si secundo fugerint & fuerint inuenti, iam non est locus ueniæ, sed sine aliqua misericordia uerberantur, cruciantur, & affliguntur. Si autem fugiendo perseuerauerint, uenduntur, uel etiam uarijs necessitatibus à fuga coercentur. Nam alij eis cibo & potu negato, & uestimentis, permittunt mori. Alij massam ferri in pedibus apponunt. Alij colla catenis constringunt. Alij combustis neruis claudos eos reddunt. Alij abscissis auribus & naso, inutiles & deformes reddunt, & notabiles. Alij etiam crudeliter gladijs occidunt & interimunt. Sed huic incommodo quoddam remedium inuentum est, quod tamen non omnes, sed solum sapientiores & †maiores eorum obseruant. Vt enim eos à fuga compescere, & stabiles reddere possint, inducunt eos ad accipiendum pactum libertatis. Quod cum facere contenti fuerint, ducunt eos ad iudicẽ ordinariũ loci illius, & cõueniunt cum eis pro certo termino tẽporis, & quantitate pecuniæ, & firmato super hoc pacto coram iudice

Captiuos in Turcia difficilimè effugere posse.

† mitiores.

Pactum libertatis.

& testibus, & chirographo confecto, reddunt eos securos de libertate habend.
Cum igitur hoc quod in pacto est, persoluerit, iudex cum authoritate Imperii
perpetua donat libertate, cum instrumento solenni, quod nemini aliquatenus
cet infringere. Per istum modum & ego liberatus fui. Hæc autem libertas pr
teritis temporibus erat uniuersalis & larga, ita quod potuissent ad libitũ in Tu
cia stare, uel reuerti ad patriam. Istis autem temporibus restricta est, ita quod lib
ratis non licet reuerti ad patriã, sed solũ manere in Turcia. Et ergo post habita
libertatem, magna est difficultas posse exire, eo quod in omnibus locis, siue po
bus maris, siue alibi, interdictũ habetur à rege, quod nequaꝗ; dediti libertati p
mittantur ad patriã reuerti. Sunt & alij quàm plures modi euadẽdi, inter qu
sunt duo etiam magis usitati. Quorũ prior est, quod illi qui possunt habere co
moditatem acquirendi pecuniã, possunt à sacerdotibus, peregrinis, & uagan
bus huiusmodi literas emere, & sic occultè recedere. Secundus est, quia sunt qu
dam fures, sub specie mercatorũ illorum qui uendunt homines, euntes de te
in terram, qui cum inuenerint seruos uel ancillas fugere uolentes, recipiunt e
furtim, & uendunt ad loca remotiora: & si quos inuenerint magis aptos, faciu
cum eis pactum, & postquàm ter aut quater isto modo uendiderint, liberos cu
literis permittunt abire. De illis autem qui liberantur, paucissimi ad patriã reu
tuntur, quia iam ibi familiaritatem contraxerunt: uel etiam propter difficultate
recedendi, ut suprà diximus.

Euadendi duo modi.

DE HIS QVI NON INVITI NEC COACTI, *sed sponte huic periculo se offerunt, uel ingerunt.* Cap. VIII.

SEd si de his, qui quotidie inuiti, deuicti & coacti abducuntur, secta illa ful
mentum & augmentum recipiat, tamen culpa eorũ in immensum excedit
cinus illorum, qui tanꝗ; arida ligna huic insatiabili incendio, sine contradictio
seipsos exponere non desistunt. Sed isti dum sponte se quotidie in tanta multi
dine ad negandum fidem ingerunt, non solum sibi, sed etiam cæteris incitame
tum ruinæ fiunt. De quorum generatione ad plagam Aquilonis quatuor u
quinqꝫ magna regna sunt sita, quorum terras licet Turcus ipsis deuictis, lon
ante tempore possederit, tamen eas propter amplitudinem & latitudinẽ nequa
cum Turcis adhuc implere potuit. Quorum hæc sunt nomina: Bosna, Arnan
Laz, Slauonia, Albonia. Vnde usqꝫ hodie gentes illæ terram suam sub domin
ipsius Turci inhabitant: sed propter tributa annualia, & onera grauia, & mul
incõmoditates, quas patiũtur, ita depauperati sunt, quod uix se nutrire possu.
Vnde fit, ut ægestate compulsi, annuatim tempore laboris ueniant, & per ci
tates Turcorum dispergantur, ut inopiæ suæ, more mercenariorum, aliquaten
ualeant cũ sudore laboris subleuamen inuenire. Et hi, si intemperies aëris nõ o
stiterit, in tanta ueniunt multitudine, quod iam nõ pro alia mercede, sed solũ p
uictu laborare contenti sunt. Et istis faciliter persuadetur, ut non recedant. Id
quod illius idiomatis & generationis tanta iam ibi creuerit multitudo, et maxi
in ciuitate regia, quæ † Adrianopolis dicitur, quòd ferè omnes masculi & fœn
næ, parui & magni, hoc idioma loqui didicerũt. Nam in curia ipsius regis uix a
quando idioma Turcorũ auditur, eo quod tota curia & maior pars magnato
ex renegatis illius idiomatis congregata existat. Præterea Turcus magnus
omni præda & rapina captiuorũ decimas suas habet, & cum senserit copiam e
illorum, præcipit ut omnes iuuenes à xx. annis & infrà, pro parte decimæ, q
ad eum spectat, sibi offerantur. Sed & per omnem terram sui dominij adhuc m
ti sunt de Græcis antiquis, & alijs nationibus, qui castella & oppida plurima i
habitant, & ab omnibus statutis & oneribus aliorum dominorum liberi & e
empti, ipsius regis seruitijs intendunt, & ad eius curiam pertinent. Horum fili
à uigin

Bosna.

Arnantlaz.

Slauonia.

Albania.

Ecce Gog & Magog.

Edrenopolis Andrianopolis ciuitas regia.

Ex præda captiuorum rex Turcorum decimas accipit.

à uiginti annis et infrà ætatis, missis nuncijs de quinquennio ad quinquennium sibi adducere præcipit, & iubet, ut distributi per curias magnatium suorum, in moribus & ritibus & in armis erudiantur & exerceantur. Qui dum circa xx. annos uel amplius ætatis peruenerint, reductos ad curiam suam, in stipendium suum eos recipit, & sibi famulari facit. Talis eorum lingua Gingitscheri uocantur. Et habentur aliquando in curia regis xxx. uel xl. millia. Portant quædam insignia in uestimentis, & maximè in capite. Portant enim pileos, uel mitras albas, quibus nemo audet uti, nisi sit de curia regis. Et ex illis habentur electi sagittarij, v. uel VI. milium, qui arcum sinistra manu trahunt, et uocantur Czolaclar, id est, sinistrarij. Isti habent arcus tantæ fortitudinis, quod sagittæ eorum omne scutum & loricam penetrant. Et immediate incedunt ante regem. Et dum rex procedit ad campum, his omnibus quasi quodam castro utitur. non enim se mouet ad pugnam. Et si omnem exercitum suum frangi contingat, nihilominus ipse cum suo exercitu uictoriam non amittit. Sicut audiuimus factum in isto magno trium dierum & noctium conflictu, quem habuit cum rege Poloniæ. ubi licet exercitus suus communis totaliter dispersus fuisset, & uictus, tamen ipse finaliter cum suo exercitu uictoriam obtinuit. Ex istis iam dictis seruis suis, secundum uirtutem expertam in eis, promouentur ad officia regni sui. Vnde fit, ut omnes sui magnates & principes totius regni, quasi quidam officiales, & nō domini uel possessores sint à rege constituti: & per consequens ipse solus dominus & possessor, & legitimus dispensator, distributor & gubernator sit totius regni. Cæteri uero executores, officiales, et administratores secundum suam uoluntatem & imperium. Habet autem inter alios dominos, duos maiores, qui omnibus alijs præsunt. Vnum citra mare, & alium ultra mare, qui secundum suum imperium & uoluntatem habent omnia negocia regni expedire: qui uocantur Beglerbegi, quasi domini dominorū. Et exinde procedit, quod in regno suo, quamuis sit innumerabilis multitudo, non potest oriri aliquid contradictionis uel repugnantiæ, sed quasi uir unus in omnibus, & per omnia uniti, ad unicum eius imperium respiciunt, subijciuntur, & indefesse famulantur, & sine authoritate eius nemo aliquid intendit præsumere. Si autem aliquis, siue magnum, siue paruum attentauerit, eo facto priuatus omni beneficio, & reuocatus ad curiam, priori seruituti subijcitur, si non fuerit maior pœna infligenda: sin autem, † ad libitum eum occidit, & carceri deputat, uendit, & in seruitutem redigit, sine alicuius contradictionis respectu, uel personæ. Nunc uero ex hoc quisq; cognoscere potest, quod illorum reproborum & iniquorum concordia, non ex aliquo commodo accidentali, uel exteriori procedit, cum sint illius crudelissimi tyranni seruitio & regimini taliter & cum tanto timore mancipati. Sed ex quodam essentiali & interiori fundamento & caussa, quæ est desperatio de bono, & obstinatio in malo: ad quam suis culpis exigentibus deuenerunt, quasi inebriati, & quodā instinctu diabolico constricti & adunati à furore iusti iudicis, cuius calicem indignationis biberunt, ut in finem maliciæ & totius peruersitatis possint sine intermissione & impedimento currere, & locum suo domino diabolo & Antichristo præparare. Qui cum eorum malæ intentionis mensuram impleuerit, & omnium reproborum & iniquorum in se personam recipiens, maliciam, qua dei ecclesiā impugnauerunt, ad plenum perfecerit, ita ut se ab omnibus pro Deo adorari faciat: tunc interficiet eum Dominus IESVS spiritu oris sui, ut ipse cum suis membris † seruitutem sentiat punientis, qui patientiam Dei contempserunt, tam diu ad pœnitentiam expectantis, &c.

Gingitscheri.
Insignia aulicorum.
Czolaclar
Conflictus Turcorum cū rege Poloniæ.
Turcus magnus solus imperat.
Beglerbegi
Obedientia & concordia Turcorum.
† ad libidinem
Vnde ista concordia oriatur.
2. Thess. 2.
† seueritatem

DE MOTIVIS, PERSVADENTIBVS ISTAM *sectam † præferendam fidei Christianæ, & de multiplici genere eorum.* Cap. IX.

& præferentibus

MOtiua autem istam sectam, & hunc errorem persuadentia, sunt in dupl[ici] specie, scilicet naturalia & supernaturalia. Naturalia iterum duplicia, sci[li]cet uniuersalia & particularia. Vniuersalia sunt duplicia: alia cõiecturæ, alia exp[e]rientiæ. Coniecturæ sunt, quæ contingunt à remotis, & solum ex auditu: ex[pe]rientiæ uerò, quæ ex uisu & sensu percipiuntur. De motiuis cõiecturæ dicit Ab[]bas Ioachim, super illud Apocalypsis 13. Et uniuersa terra admirata est post be[]stiam. Licet illud in die suo complendum sit, iam tamen non desunt plurimi, qui admirentur, & quasi titubare incipiunt dicentes: Quod esse creditur hoc iudicii, quòd tanta multitudo aduersatur fidei, & quod ita præualere permittitur contra populum Christianum? Putas tot milia hominũ damnandi sunt, quasi unus ho[]mo? putas sine causa permittit Deus, illos in tantam excrescere infinitatem

Apocal.13.

Scandalum infirmorum.

Hæc dicentes, miseri ceciderunt à fide, nescientes id quod scriptum est: Quam magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Cum exorti fu[e]rint peccatores ut fœnum, & apparauerint omnes qui operantur iniquitatem, ut intereant in seculum seculi: Tu autem altissimus in æternum Domine. Hoc ue[]rò nesciunt stulti, qui admirantur post bestiã, & † deserunt fidem Christi, incli[]nantes se bestiali potestati, & transeuntes ad immundiciam eius, & ipsius se perfi[]diæ hæredes faciũt. Hæc ille. Hic Abbas Ioachim ponit quatuor motiua con[]iecturæ. Primo enim sic audientes potentiam ipsius Turci, & uictorias eius con[]tra Christianos, & multa mala quę facit quotidie, admirantur & dicunt: Quomo[]do tanta multitudo contrariatur fidei? quasi dicerent, Cum ipsa ueritas semper præualeat errori, & magis est amata & desiderata ab omnibus, non est possibile, quod tam multi eam impugnent. Ergo ubi multitudo, ibi ueritas. Secundo sic: Quomodo possunt præualere ueritati, cum Deus semper sit adiutor ueritatis, et ipsam tenentium? Ergo qui præualent, tenent ueritatem. Tertio sic: Quomodo possibile est, quod possent sic multiplicari & crescere, cum omnis error sit sine fundamento, & sic non potest multiplicari? Ergo, &c. Quarto sic: Quomodo Deus permittit, ut tanta multitudo transeat in perditionem, cum ipse uult omnes homines saluos fieri? Ergo, &c. Istis motiuis uel conceptibus respondet & ipse Abbas Ioachim, per dicta Psalmistæ dicentis: Quàm magnificata sunt, &c. quasi diceret: Cum ipsa natura pro modico grano conseruando & nutriendo, in im[]mensum faciat multiplicare paleam & stipulam, & tamen in hoc non errat: quid mirum, si Deus propter salutem paucorum iustorum, multos reprobos patitur & supportat? Sed hoc non considerant insipientes, qui pro suis phantasijs & co[]gitationibus, uolunt iudicare de diuinis operibus incomprehensibilibus.

Psal.91. ,, ,, ,,

deseruerunt

Abbas Ioachim

Psalm.91.

Motiua experientiæ sunt duplicia, scilicet uniuersalia & particularia. De uni[]uersalibus motiuis experientiæ notandum, quod tentationes quæ fiunt per expe[]rientiam uisus, uehementius se ingerunt quàm illæ quæ per auditum & coniectu[]ram percipiuntur, de quibus iam breuiter dictum est. De his autem quæ per ui[]sum et experientiam fiunt, nunc diligentius est insistendum. Vnde pro fu[]damento ipsius materiæ hic aduertendum est, quod in moribus exterioribus æqualiter se habent boni & mali, licet inæquali intentione: quia sicut bonis omnia cooperantur in bonum, ita econuerso, omnia malis in malum. Vnde si boni bonis polleant moribus, ad exemplum uirtutis facit: si autem praui, ad custodiam uirtutis interioris uel humilitatis facit. Reprobi autem bonis

moribus

moribus ad decipiendum, malis autem ad corrumpendum animas fideliũ utuntur. Vnde de primo dicitur: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. De secundo autem: Corrumpunt bonos mores, colloquia praua. Quis enim, non dico simplex tantum, sed etiam sapiens quisq;, non moueretur prima fronte, uidendo tantam cõpositionem morũ in ipsis infidelibus? Omnem enim leuitatem, in quibuscunq; actibus eorum & gestis, uestitu & apparatu, detestantur sicut ignem, & abominantur sicut pestem. Videntes enim leuitatem Christianorum in uestitu & equitatu, & alijs quibuscunq;, derident, & eos capras & simias uocant. Honestissimũ enim modum, imò religiosissimum habent in uestitu, tam mares quàm fœminæ, tam maiores quàm minores, tam curiales etiam quàm ipsi rustici & uillani. Et ita cõmunem & simplicem, ut omnino nihil indecentiæ uel inhonestatis, seu superfluitatis uel curiositatis, uel leuitatis possit in eis deprehendi uel notari. De his autem qui religiosiores & deuotiores habentur, quid dicam? Tantum enim simplicitatis & conformitatis & singularis apparentiæ & exemplaritatis ostendunt in actibus, gestis, & motibus & uestimentis, ut eos aliquem modũ regularis obseruantiæ crederes professos. In equitatu etiam & alijs apparatibus, non solum simplices, sed etiam ipsi magnates, in tantum deuitant omnem strepitũ & rumorem, ut nullo modo aliquis equitet equum, qui non sit castratus. In uno enim exercitu centum mille equorũ, non audiretur unũ minimus rumor uel strepitus alicuius equi. In sellis & in frenis nulla prorsus curiositas, nulla uanitas uel superfluitas habetur. In omni apparatu equorum simplicissimum tenent modũ. Nullus armatus incedit, dum ad campum exeunt, sed omnia arma eorum in sarcinis deferuntur camelorum & mulorũ. Nullus discurrit, nullus cum equo saltat uel tempestat, ut est moris Christianorũ. Ipsi deniq; magnates & principes ita simpliciter se habent in omnibus, ut ab alijs discerni non possint. Vidi regem euntem ad ecclesiam per longum spaciũ à palatio suo cum duobus iuuenibus. Et hoc uidi etiam, ad balneum euntem facere. Nec reuertentem de ecclesia ad palatium aliquis fuit ausus comitari, nec in platea sibi aliquis ausus est occurrere, uel clamare, sicut solent facere et dicere, Viuat Rex, & huiusmodi. Vidi etiam in ecclesia orantem, non in cathedra uel solio regali, sed super terram, substrato tapecio, ad modum cæterorum sedentem. nec circa eum aliquod ornamentum suspensum, uel ostensum, seu extensum. Nihil omnino singularitatis in uestimentis uel in equo utitur, quo possit † ab alijs cognosci. Vidi eum in exequijs matris suæ, nec possibile fuisset me eum cognoscere potuisse, nisi mihi ostensus fuisset. Habet strictissimè interdictum, ne aliquis eum comitetur, uel ei in uia occurrat, † nisi sua licentia speciali. Omitto multa quæ de eo audiui, quomodo sit affabilis in collocutione, maturus & benignus in iudicio, largus in eleẽmosynis, & in alijs actibus suis beneuolus. Vnde fratres Christiani in Pera, dixerunt mihi, eum intrasse ecclesiam eorum, & sedisse in choro, ad uidendum cærimonias & modum officij. Vnde etiam ipsi missam coram eo, ipso sic uolente, celebrauerunt, & hostiam non consecratam in eleuatione demonstrauerunt, uolentes eius curiositati satisfacere, nec tamen margaritas porcis proderе. Qui etiam dum cum eis de lege & ritu Christianorum colloquium habuisset, & audisset, quod episcopi præessent ecclesijs, uoluit ut ad consolationem Christianorum aliquem episcopum adducerent, cui ad omnia suo statui necessaria, promisit se fauorem & auxilium sine defectu præstiturũ. Quis autem, audiens uictorias, bella, & exercitus multitudinem, gloriam & magnificentiam, talem in eo posset simplicitatem suspicari, uel auditam non admirari?

Psal. 54.

1. Corint. 15.

Cõpositio morum in Turcis.

Qualis uestitus Turcorũ.

Vestitus religiosorum.

Turci utuntur equis castratis

Nullum discrimen personarũ inter Turcos.

Turcorum regis simplex cultus.

præ

sine

De

DE MOTIVIS EXPERIENTIAE, & ex particularibus. Cap. X.

Mundicia Turcorum.

MOtiua particularia sunt duplicia, scilicet extrinseca & intrinseca. Extrinseca sunt ea quæ pertinent in primis ad mundiciā. Tantam enim in omnibus exterioribus ostendunt se diligere mundiciam, ut quasi omnia quibus utuntur, suspecta habeantur eis de immundicia. Nam in domibus eorum, ubi ipsi comedunt, nullatenus permittunt, ut habeantur pulli, uel quod intrent canes. Et si casu canis uel pullus tangeret scutellā uel ollam, ex ea amplius nullatenus comederent. Quando uolunt comedere pullum, prius eum sex uel septem diebus faciunt ligatum teneri, & purum granum ad comedendū ei tribui. Si quodcunq; animal moreretur, cui non fuisset incisa gula cum gladio uel ferro, & effusus sanguis totaliter, nullo modo ad comedendum de carnibus eius contingerent. De mundicia autem corporali tanta est cura, maximè illis qui frequentant orationem, quod in uestibus & in corpore minimam maculam non sustinent. De lotionibus autem, quæ orationem præcedere debent, infrà dicetur, cap. 13. Ea de causa non bibunt uinum, nec carnes porcinas comedunt: quia, ut ipsi dicunt, hominem immundū reddunt. Nullo modo etiam post quamcūq; pollutionē naturalem, aliquē secū permittit loqui, uel se permittit ab aliquo (quantū possibile est) uideri, nisi prius totaliter corpore in aqua mersus, uel aqua perfusus. Vnde propter hoc in ciuitatibus continuis utuntur balneis. Vbi autem non habent balnea, aliquem secretum locum ad hoc præparatum habent in domibus suis, ut statim possint aqua perfundi antequā domum exeant. Nam pollutū quendam Tschumup uocant, per quod notat immundiciam, quæ multū execrabilis habetur apud eos. Motiua intrinseca sunt, quæ ad appetitum & desiderium pertinent. Vnde primo occurrit magna simplicitas eorū, quam habent in ædificijs eorum. Nullam enim omnino delectationem habent in ædificandis & cōstruendis ædificijs, siue domibus. Et licet sint ditissimi in auro & argento, & in pecunijs, tamē omnem superfluitatem & curiositatem ita detestantur, ut paupertatem crederes eos esse professos. Raro est domus aliqua in ciuitatibus de lapidibus, nisi magnorum dominorum, & ecclesiarum, & balneorum, sed sunt communiter de lignis & terra constructæ. Miro etiam modo scandalizantur de Christianis, propter ædificiorum superfluitatē, hi qui ea uiderunt. Cum autem narratur his qui non uiderunt, detestantur, dicentes, Putāt se illi pessimi pagani semper uiuere posse.

Mundicia corporalis Turcorum.

Turci uinū nō bibūt, nec carnes porcinas edunt.

Lotiones frequentißimæ apud Turcos, ut olim apud Iudæos.

Aedificia Turcorum qualia.

In ædificiorum luxum.

Deniq; ipsi magni domini, quādo nō fit conuocatio ad campū, in æstate exeunt ad loca amœna, & non curātes de domibus, habitant in papilionibus, & insistunt continuis uenationibus & solatijs. Præterea est quædā generatio inter eos, non ad aliud nisi ad nutrienda & custodienda pecora operā dans, tenens modū antiquorū patrū: & isti sunt innumerabilis multitudinis, ita ut dispersi per totā Turciam, uix sufficiat eos capere terra præ multitudine pecorū & bestiarū. Non enim curant de domibus uel ædificijs, sed circūeuntes terrā, secundum cōmoditatem quam exigunt ipsa pascua et aliæ utilitates pecorū. In hyeme enim ad loca inferiora et calida descēdunt, in æstate uerò ad superiora ascendunt loca. Sunt etiā ditissimi & potentissimi in tantū, ut eorū unus cū familia sua & diuitijs, unū exercitum armare & expedire possit, & tamen habitāt in uilissimis tentorijs et tugurijs, commōstrantes se nō esse incolas huius mūdi, sed peregrinos. Et hoc agunt ex quodam instinctu naturali, qđ Christiani propter Christū et fidem eius facere deberēt ex uoto. Nunc secundò occurrit simplicitas quā habent in hoc, quod picturas & sculpturas omnium imaginū sic abhorrent & detestantur, ut Christianos qui his tantum delectantur, idololatras & cultores dæmonum uocent, & in ueritate esse credant. Vnde dum essem in Chio, & ambasiatoribus Turcorum, pro

Turci picturas & sculpturas detestantur.

recipiendo

recipiendo tributo, illuc uenientibus, introductis in ecclesiam nostram, uolebam persuadere de imaginibus, nequaquã acquiescentes, sed omnibus rationibus refutatis, hoc solum affirmabant, perseuerantes in obstinacia sua: Vos idola colitis. Ludentes etiã pro pecunia, quocunq; modo uel genere ludendi, ita persequuntur, quòd inuentos multis ignominijs afficiunt & puniunt. De illa autem superstitione maxima Christianorum, præsertim in partibus Italiæ, de pingendis & sculpendis armis suis, & scribendis nominibus suis & signis, in tantum generatio Turcorũ est aliena, ut ne uestigium quidem inter eos de hoc posit uideri.

Ludẽtes pro pecunia puniunt.

Titulorum & insigniorum uanitas.

Nec utuntur sigillis in literis siue regalibus, siue cuiuscunq; alterius, neq; aliquo alio signo quantumcunq; minimo: sed immediate fidem faciunt, audito solo nomine epistolam mittentis, uel etiam inspecto stilo scribentis. Omnia ergo talia & similia, quæ habent notam superfluitatis uel superstitionis, ipsi uana & inutilia, & non necessaria reputantes, abhorrent. Hæc etiam est causa, quòd usum campanarum nequaquam admittunt, nec etiam permittunt ut Christiani inter eos commorantes utantur. De simplicitate autem quam habent in sedendo, quid dicam? non enim solum ipsi rustici, uel homines plebei, sed & omnes Principes, magnates, uel cuiuscunque dignitatis uel conditionis existant, ipse quoque Imperator eorum, siue ad comedendum, siue quodcunque aliud faciendum, non requirit scamnum uel sedile, uel quodcunq; fulcimentum aliud ad sedendum, sed modo puerorum, honestissima tamen & quadam decentissima compositione, recumbit super terram, deferens ipsi naturæ omnibus æqualiter disponenti. Mensa eorum, ut plurimum est facta de corio communi attonso, uel etiam de corio ceruino non attonso, rotunditatem præferens, quatuor uel quinq; palmarum latitudinis, habens circulos per circuitum ferreos, quibus introducta corrigia per modum bursæ clauditur, & aperitur, & portatur. Nullus intrat domum, uel ecclesiam, uel alium locum, in quo intendit sedere, nisi discalciatus. Vnde apud eos inhonestũ habetur, ut calciatus sedeat aliquis. Et ut hoc competentius fiat, utuntur quodam genere planellarum (quod lingua eorum Bathmag dicitur) præsertim fœminæ, quod faciliter potest deponi, & iterum recipi. Et communiter in domibus, siue in ecclesijs, locus ubi sedetur, stratus habetur tapetijs laneis, uel scirpeis, & iunceis: uel etiã, ubi necessitas requirit, habentur tabulata eleuata à terra, propter humiditatem uel immundiciam locorum.

Non obsignant literas.

Non utuntur campanis.

Simplicitas Turcorum quã obseruant in sedendo.

Quales mensæ Turcorum.

Inhonestum apud Turcos, aliquem calciatũ sedere, &c.

Sed de hoc non taceam, licet cum uerecundia dicam, quàm honeste se habeant extra domum, uel in conspectu populi, sicut solet contingere in campo, ad secreta naturæ perficienda. Vnde ipsi utuntur uestimentis & femoralibus multum largis & longis, in anteriori parte apertis. Et sic etiã in medio exercitus, curuatus ad terram, & reiectis abintus retrorsum uestimentis, prius detractis † inferius femoralibus, sine aliqua nudatione corporis perficit opus naturæ, ita ut † nec posit deprehendi, uel suspicari quid faciat. Hoc etiam apud eos multum cauetur, ne ad faciendum huiusmodi opus facietenus quis se ad meridiẽ uertat, quò ipsi se solent uertere ad orantes. Insuper si quis stando & erectus, modo Christianorum, urinaret uel mingeret, pro hæretico uel excommunicato ab omnibus iudicaretur.

interius
uix

Turcos uersa facie ad meridiem, orare.

DE IIS MOTIVIS QVAE ALIOS ATTRAHVNT, *& etiam ipsos in suo errore multum confirmant.* Cap. XI.

SVnt & aliqua motiua alia, quæ non solum alios attrahunt, sed etiam ipsos in suo errore non mediocriter confortant & confirmant: & sunt quatuor.

Primũ est feruor maximus, quẽ habẽt ad illius sectæ defensionẽ & propugnationẽ. Vnde quãdo fit cõmotio ad cõgregandũ exercitũ, cũ tanta prõptitudine & celeritate cõcurrunt & cõueniunt, ut crederes nõ ad bellũ sed ad nuptias inuitari.

Turcos tanta alacritate concurrere ad bellum, ac si inuitati esset ad nuptias.

imò

imò uix possunt expectare donec ueniat tēpus exeundi, sed & ipsi præueniūt. Sed & si quandoque contigerit eos à bello uacare, magno afficiuntur tædio. Et non solum illi qui scripti sunt, sed plures illis quasi motu proprio ad hoc currunt & festinant. Et propterea non multum laborat Turcus ad congregandum exercitum suum, sed solum missis nuncijs ad præsidentes, designat diem & tempus. Et illi immediate faciūt præconizare in ciuitatibus & oppidis, & sic in spacio unius mensis cōueniunt in ordine, secundum quòd scripti sunt, pedestres seorsum ab equestribus, unusquisque cum suo Præsidente, eodem ordine quo & in campo solent castra ponere, & ad pugnam procedere. Nec etiam utuntur uexillis, sed ipsi Campiductores pro signo habent lanceam altam, in cuius summitate habent dependentes pilos alicuius coloris, per quod omnes ad eum pertinentes, possint eum cognoscere. Et unusquisque illorum Campiductorum utitur uno tympano magno cum fistula, ad conuocandum suos, & ad concitandum & prouocandum, quando necesse est, ad pugnam. Et illi uocantur Czumbaschi. & unicuique eorum subijciuntur Centuriones, plus uel minus, secundum quod requirit exercitus. Et sunt ad minus quatuor, ad maius autem decem. Et isti uocantur Tscheribaschi. quorum unusquisque præest centum equestribus, qui uocantur Czingeri. Iste etiam ordo in pedestribus obseruatur. Cum igitur reuertunt de pugna, unusquisque siue magnus, siue paruus, se præsentat Registrario, qui est unus de magnatibus, ut si aliquis defuerit, loco suo alius scribi possit. Si autem Turcus uiderit contra se grauari bellum, statim missis nuncijs per totum regnum, quartum uel quintum, cum expensis remanentium, cogit exire. Et iste exercitus uocatur Escherihor. Et per istum modum infinitum potest congregare exercitū. Itaque hoc edicto per nuncios publicato, cum tanto† furore prosequuntur & faciunt ut unus pro alio se offerat: & ille qui remanet, iniuriam sibi fieri credat. Insuper dicunt se felices fore, si non in domo inter lachrymas et sputa muliercularū, sed in campo inter hastas & sagittas hostium possint mori. Et de eis qui sic moriuntur, non solum non dolent, sed eos sanctos & uictores prædicant & extollunt.

Quomodo rex Turcorum congreget exercitum.

Turcos nō uti uexillis.

† feruore

Beatos existimari qui ab hostibus occiduntur.

Secundum est, uictoria eorū cōtinua contra Christianos: quod aliquos multū mouet, ut in octauo capite dictum est, sed minus sapienter, ut infra de interpretatione motiuorū patebit. Hoc etiam eos multū cōfortat & confirmat in ipsa secta. Vnde etiam uictores se nominant, & gloriantur, quasi uictores totius mundi. Orant etiam pro uictoribus specialiter in omnibus congregationibus suis, præsertim in continuis post comestionem gratiarū actionibus. Superbiunt insuper, & Christianos fœminas despiciendo nominant, & se uiros earum. Et ut ad hoc magis ac magis incitentur, antecessorū uictorias describunt, decantant, laudant, & præconizant.

Continua Turcorum uictoria cōtra Christianos.

Turci iactāt se uictores mūdi.

Turci Christianos fœminas, se uiros uocāt.

Tertium est, eorum maxima & continua augmentatio, non solum ab his qui inuiti ac uicti adducuntur, uel qui sponte se offerunt, ut dictum est suprà in capite septimo, sed etiam de his qui inter eos generantur. Vnde unusquisque eorum secundū legem potest habere duodecim legitimas uxores, ancillas quot & quantum placet sine numero & computatione. Et secundū eandem legem, omnes filij & filiæ ancillarū habentur æqualiter per omnia hæredes cum uxorum filijs. Vnde mercatores eorū, aut etiam alij domini potentes & diuites, in qualibet ciuitate ubi habent practicare, habent unam domū & uxorē, filios & filias. Et per istum modum aliqui usque ad duodecimū numerū perducunt numerum uxorum. Pauci tamen inueniuntur qui duas uxores in una domo teneant, propter iurgium & inquietudinem earum. Habent etiam secundum eandem legem libertatem recipiendi, dimittendi, tenendi & non tenendi uxorem, quando sibi placet, sine aliquo respectu. Vnde ligamen matrimonij, quod ipsi Kebni uocant, in potestate

Vnusquisque turcorū potest habere XII uxores legitimas.

Libertas Turcorū dimittendi uxores.

dicunt

dicunt esse ipsius uiri, & nũ uxoris. Et licet quisq; posit hoc soluere ad libitum, non potest tamen ligare, nisi authoritate ipsius Sacerdotis.

Quartum, est multitudo ad eos †conuersorum, non solum simpliciũ, sed etiam sapiẽtum, & de omni genere & cõditione & dignitate hominũ. Vnde religiosis & sacerdotibus Christianorum ad eos cõuersis, meliorem prouisionem faciunt, ut sint exemplum conuersionis aliorũ. Vnde uidi quendam fratrem ordinis Minorum, qui magnam prouisionem de camera regis habebat, eo quòd fidem abnegauerat. Audiui etiam de uno fratre Prædicatorũ, qui fidem abnegauerat: qui dum cõtra Christianos in quodã nauigio cum Turcis trãsisset, instante fortuna maris, cæteris ereptis nauigijs, ipse mercedem suæ perfidiæ, submerso nauigio solo in quo ipse erat, æternam perditionem non immerito suscipere meruit. Turci neminem cogũt fidem suam negare, nec multum instant de hoc alicui persuadendo, nec magnam æstimationem faciunt de his qui negant. Vnde uidi quendam, qui in curia cuiusdam magni domini puer literis deditus, & tandẽ optimus sacerdos & plebanus, †habens uxorem & filios, mortuo domino sine expressione libertatis, ab æmulis uenditioni cum filijs suis expositum, nec dimissum, nisi se ad placitum hæredum domini sui liberasset.

conuertentium

Multos conuerti ad Turcos.

Hoc autor dicit pro tempore suo.

factus est habens.

DE HONESTATE FOEMINARVM *ipsorum Turcorum. Cap.* XII.

HOc autem quod nunc dicere uolo, si quis credere noluerit, in dictamine rectæ rationis se ipsum interroget: tunc ipse mihi testis erit, quòd à ueritate uacuum nullatenus esse poterit. Si enim in rectæ rationis iudicio à capite procedit, quicquid in corpore fuerit, quomodo non dicatur procedere à uirorum impudicitia, uel lasciuia, quicquid in moribus uxorum inhonestum uel indecens reperitur: cum teste scriptura, Vir mulieris caput esse comprobetur. Certe mihi magna admiratio oritur, quãdo honestatem, quam uidi in fœmineo sexu inter Turcos, considero: & impudicissimos ornatus, & damnatos mores fœminarũ inter Christianos cõspicio. Sed quia hoc quod ibi uidi, ita uniuersaliter in omni loco Turciæ ueritatem habet, ut penitus aliud fieri nõ uiderim in omnibus ciuitatibus seu locis quæ perlustraui: hoc autem quod inter Christianos uideo, non ita commune & uniuersale est, ut uniuersali indigeat reprehẽsione, sed solum quorundam, non uirorum certe, sed effœminatorum hominum, qui ita in carnalitate submersam habent rationem, ut nequaquam discernere queant, quid communi proximorũ saluti expediat, sed solummodo †hęc intendunt, ut suis impudicissimis cordibus & oculis satisfaciant in cultu meretriceo uxorũ suarum. Nec propter hoc excusabiles sunt ipsæ uxores, quia uiris suis hoc optimè placere sciunt. Nec uiris coguntur obedire in hoc quod obest saluti: alioqui hoc in ipsis implebitur quod scriptum est, Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in uia, ab omnibus prætereuntibus conculcabitur. Virorum quoque culpa earum culpam excedit, dum earũ effrenatã impudicitiã freno discretionis non dirigunt. O' execrãda, imò diabolica impudicitia, quæ quia non potest singulorum membris se supponere polluendam, contendit tamen singulorum se oculis & affectibus ingerere prostituendam. Certe sunt multo feliciores prostitutæ in lupanaribus latentes, istis impudicissimis fœminis, ad perdendas animas totam ciuitatem circumeuntibus. Sed ô talium mulierum omnium infœlicissimum genus. Credis te tenere iura matrimonij, qui toties adulterium cõmittis, quoties collum tuum & pectus nudatum, oculos nutantes, faciem placidam, ceruicem erectam, capillos defluentes, oculis impudicorum obiecisti? Sed tu ô uir huius impudicissimæ uxoris, non tuæ solum, sed omnium: ô prostibulum Sathanæ, qui talem foues & nutris laqueum

1. Cor. 11.

ad hoc

Ecclesiastici 9.

Inuehitur autor in peruersos mores, & inhonestum habitũ Christianarũ fœminarũ.

queum diaboli, non existimas te redditurum rationem de tot malis, dicente scriptura: Qui uiderit mulierem ad concupiscẽdum eam, iam mœchatus est cum ea in corde suo. Sed nunc ad id redeamus, de quo est intẽtio sermonis nostri. Certe uiros nõ immeritò dixerim ipsos Turcos, qui dum quilibet eorum duodecim uxores habere sibi licere dicit, in nullã specialiter earũ amorem suũ se inordinate transfundere ostendit: sed omnibus æqualiter, ad cõcipiendę & nutriendæ prolis necessitatem utitur. Et dum unum uirum duodecim fœminis præferri secundum legem suam docẽt, illius infœlicissimi generis uilitatem, & creatoris sententiam qua mulieri dixit, Sub potestate uiri eris, confirmant: Eosq; qui fœminas sibi dominari patiuntur propter libidinis ardorem, non uiros, sed Ruffianos pessimos, ipsiusq; diaboli adiutores ad perdẽdas animas, non immeritò esse censendos. Pro magna enim infamia reputaretur uiro apud eos, si uxor sua in conspectu uirorũ, siue in domo propria, siue extra domum discooperta facie apparere uideretur. Fœminæ insuper eorum simplicissimo modo utuntur in uestitu sine nota alicuius curiositatis, uel superfluitatis. In capite utuntur mitris superpositis uelis, ita ut inuoluta diligenter & decenter mitra, extremitas ueli dependens, remaneat ad dexterã faciei: quã si domũ exire, uel in domo corã uiris apparere cõtingat, statim circũducere & totã faciem uelare, exceptis solis oculis, possint. Sed hoc de omnibus, etiam uillanis & simplicioribus dico. In ciuitatibus uerò magnũ nephas putaretur, si uxor alicuius notabilis extra domũ, nisi tota facie cum subtili serico ita uelata, ut ipsa alios uidere, à nemine autẽ facies eius uideri possit, esse re compertum fuisset. Nunquam audet fœmina, ubi est congregatio uirorum, cõparere, & forum adire. Vendere aliquid uel emere fœminã, apud eos omnino illicitum est. In ecclesia maiori locum longè à uiris habent separatũ, & sic secretum, quòd nemo possit introspicere, uel aliquo modo intrare. Et illũ non omnes, sed solùm magnorum dominorum uxores, & nunquam amplius, nisi in die Veneris, ad unicã orationis meridianæ horam, quæ apud eos solennis est, decet aliquo modo intrare. Collocutio uiri cũ muliere in publico ita rara est, ut si inter eos per annum esses, uix semel experiri posses. Mulierem sedere cum marito, uel equitare, ab omnibus habetur pro monstro. Etiam in domibus proprijs, uiri cum uxore nunquam in actibus & motibus, uel collocutione, minimum indiciũ lasciuiæ uel inhonestatis deprehendi potest. Et tanta est maturitas uirorũ, etiam in domibus proprijs, ut timor & reuerentia ab omni familia eis exhibeatur: præsertim autem erga uxores †rigorem nunquam relaxant. Magni autem domini, quia cum uxoribus suis esse semper non possunt, eunuchos ad custodiam earum deputatos habent, qui cum summa diligentia ita eas custodiunt, ut conditionem uiri cuiuscunq; penitus ignorare uideantur, nisi mariti sui. Reliqua causa breuitatis transeo. Hoc autem quod in domo patroni mei ultimi (in qua †ad uiginti annos fui continuè) à fœminis expertus uidi, longum esset enarrare per singula: nihilominus tamẽ non permittit me tacere omnino operis magnitudo. Nã uxor filij eius quæ annos uiginti in domo eadẽ transegerat, habens filios & filias, nunquã uisa est præsente patre mariti aperto ore uel discooperta facie comedisse, uel locuta fuisse. Et hunc rigorẽ reuerẽtiæ à prima die qua hanc eandem domũ intrauerat, nunquam relaxauit, nec in posterum aliquando relaxare decet. Et ista est omnium una generalis consuetudo in simili statu degẽtium apud eos. Est etiã aliud quod strictissimè obseruãt. Facto enĩ despõsationis pacto inter filiũ unius & filiam alterius, nunquam amplius sponsus aliquo modo audet parentibus uel propinquis sponsæ colloqui uel apparere, usque in diem nuptiarum, sed declinat, & fugit erubescendo præsentiam eorum, quantum est possibile. Hoc idem obser-

Marginal notes: Matthæi 5. — Turcos ducere multas uxores non propter libidinis ardorẽ, &c. — Genesis 3. — Ruffiani. — Vestitus mulierum Turcorũ. — Dies Veneris apud Turcos solennis. — †uigorem — †quindecim — Rigor reuerentiæ qui seruatur à fœminis Turcorum.

obseruatur ab ipsa sponsa respectu parentum & propinquorum sponsi sui, &c.

DE MOTIVIS SVPERNATVRALIBVS ET SPIRITVALIBUS, & primo de professione & lege Turcorum. Cap. XIII.

PRofessio, super quam fundata est lex Turcorũ, ista est, Layl Lahahillal lach mehemmet erczullach. Hoc uult dicere secundum communem opinionem exponẽtium, Deus est† uerax, & Mahometus est propheta eius maior. Omnium opinionum difficultas in isto professionis modo consistit. Si enim se unius Dei cultorem esse persuadere potuerit, uenenum sui erroris sub specie pietatis faciliter diffundit. Hic est lapis offensionis, ad quem multi impingentes, in laqueum perditionis animarum inciderunt. Hæc est illa molla asinaria, quę multorum collis appensa, in baratrum desperationis eos demersit. Dum enim simplices audiũt eos idola execrari, & omnem formã uel imaginem sicut gehennæ incendium refutare, & unius Dei cultum tam constanter profiteri & prædicare, non manet amplius de eis suspicionis locus. Sed & quidam de sapientibus causam durationis illius sectæ super alias sectas & hæreses, illam dixerunt esse: quia idola detestatur, & unum Deum colit. Sed hoc multùm improuidè dictum uidebitur, si de reproborum duratione, quid scriptura commemoret, diligẽter inspiciatur. Deus enim reprobos ideo patiẽter expectat, ut in die iudicij eos in plenitudine peccatorũ puniat. Quos autem hic citius tollit, nec permittit ex sentẽtia agere, hoc utique ideo facit, ut in pœnis cum eis mitius agatur. Culpa igitur, clementiam expectantis cõtemnentium reproborum, dum ad infinitum tendit, quid agit, nisi ut furorem iusti iudicis contra se grassantis sine remedio & fine, seuerius in pœnis uindicẽ ipsa expectet & recipiat? Quomodo autem hæc professio interpretanda sit, in cap. 17. dicetur. Quid autẽ contineat lex huius professionis, hic uidendum est. Communis opinio ferè omnium Turcorum talis est de lege eorum. Dicunt enim primum prophetam magnum, cui data fuit lex primitus, à Deo fuisse missum, id est Moysen, cui datus est liber Tefrit, quem nos Pentateuchon uocamus, & omnem hominem qui eo tempore ipsam legem obseruasset, saluatum esse. Cum autem per successum temporis humana malitia & negligentia hanc legem corrupisset, in huius præuaricationis remediũ electus est secundus propheta magnus Daijt, quẽ nos Dauid dicimus, cui datus est liber Czabur, quẽ nos Psalteriũ uocamus.

Quo prioris modo seruato, & corrupto, tertius propheta magnus subiunctus est Iesse, id est IESVS, cui tertia lex cum libro Ingil, quem nos Euangelium dicimus, missa est, quæ suis temporibus omnibus causa salutis fuit. Ea tandem prędecedentium modo euacuata, quartus electus est Mahometus, qui legem cum libro qui Alcoranus dictus est, à Deo accepit. quæ (euacuatis omnibus antè habitis) sola necessitatem salutis, donec alia superuenerit, plenè & indubitanter ab eis prædicatur & dicitur habere. Hęc igitur lex Alcorani, primo in præcepto habet, ut omnis utriusque sexus, dum ad prouectam peruenerit ætatem, extra limites matrimonij uitã non ducat. Deinde omnes pari† distinctione ad orationem subijcit, quæ quinque uicibus in die, quinq; ad hanc deputatis horis & temporibus, perficitur. Tempus primæ orationis est, ortus Solis, non computando horam, sed accipiendo tempus grosso modo: eo quòd ipsi nullam artem habent computandi, sed solùm instinctu naturali de tempore iudicãt. Ista ergo oratio prima per quatuor Erket & duo Czalamat perficitur. Erket est geminata inclinatio, cum totidẽ prostrationibus: Czalamat autem est ipsa secreta oratio, quã facit sedẽdo post quodlibet Erket, cum salutatione à dextris & à sinistris, & impressione pacis, quam utraque manu in faciem obducendo facit. Tempus secundæ orationis est circa meridiem, quæ decem Erket & quinque Czalamat continet. Tertia oratio in

[Margin notes:]
†uerus
Mahumeticæ fidei summa.
Esaiæ 8. Matthæi 18.
Quare deus in impios tam patiens est.
Opinio Turcorũ de lege sua.
Moyses.
Dauid.
IESVS.
Mahometus.
Lex Alcorani.
†destrictione
Orãdi modus.
Turci ignari artis cõputãdi.

declinatione solis tempore uespertino fit, & ipsa octo Erket & quatuor Czalamat habet, &c. Quarta oratio quinque Erket & tria Czalamat continens, tempus circa occasum solis sibi uendicat. Quinta & ultima reliquarum prolixior, quindecim Erket & octo Czalamat habet, & post cœnam tardiori hora celebratur. Prima oratio eorum lingua Dagnanias dicitur, secunda Orlenanias, tertia Kindinanias, quarta Achsamnanias, quinta Iaczinanias. Has † horas unusquisque cum parochiano suo, & in ecclesia propria tenetur orare, nisi legitima causa intercedente: tunc autem in omni loco hoc licitè facere potest. In obseruatione temporis eadem est dispensatio, ut scilicet uno tempore suppleat quod alio omissum est. Die autem Veneris, quæ apud eos celebris est, attentius orant, non tamen abstinent aut uacant à quocunque labore. In ciuitatibus habetur una solemnis & principalis ecclesia, quæ † Enemesgit dicitur, ad quam in die Veneris omnes conueniunt, tam ipse rex quando præsens est, quàm alij principes. Et oratione meridiana solenniter peracta, fit prædicatio, & eleēmosynarum regalium elargitio. De ordine autem, honestate, silentio, & deuotione, quæ omnia obseruant in ecclesia, longum foret enarrare per singula. Hoc tamen breuiter dico, quòd quando in Turcorum ecclesia, eorum silentium, & Christianorum in sua ecclesia tempore orationis tumultum considero, magna mihi generatur admiratio, de tanta ordinis permutatione, unde scilicet in illis tanta deuotio, & in istis tanta indeuotio esse posit: cum tamen contrarium esse debere, causa & ratio ipsa requirat. Habent & inquisitores, qui accusatos de omisione orationis multis afficiunt ignominijs. Circūducunt enim eos, tabulam cū caudis uulpinis collo appēdentes, & non sine taxa pecuniæ dimittunt, maximè si hanc orationis negligentiam in quadragesima eorum admiserint. Habent etiam triplicem lotionem, qua se ad orationem præparant. Prima est perfusio totius corporis cum aqua ita diligenter, ut non remaneat locus, quantus est punctus unius acus, intactus ab aqua, alioquin inualida esset lotio ista. Et propter hoc solent frequenter & diligentisimè radere pilos in omni parte corporis, excepta barba in uiris, & capite in mulieribus, quorum pilos multo studio lauant, & cum pectinibus frequenter † discriminant, ut aqua penetrare posit. Incidunt diligentisimè insuper ungues manuum & pedum. Et propter hanc eandem caussam, reor eos uti circumcisione, ut inferius dicetur in capite uicesimoprimo. Et hæc lotio, ut suprà dictum est in capite decimo, post quantamcunque pollutionis maculam necessaria est, & uocatur Zcoagir gmeg. Secunda lotio uocatur Tachriat, & est necessaria, quandocunque opus naturæ exercetur, uel etiam aliquid uentositatis emittitur: tūc enim in aliquo loco secreto pudenda & posteriora abluēda sunt. Tertia lotio uocatur Aptan, uel Abdas, & est necessaria in quinque sensuum organis, incipiendo à manibus: quibus lotis cum brachijs usque ad cubitum, procedit ad os & nares, deinde abluta tota facie cum oculis, transit ad aures, & ma[nu]

Orationum diuersæ appellationes.

orationes

Alij mesquitas uocant.

Ordo, honestas, silentium, deuotio Turcorum in ecclesia, &c.

Inquisitores hæreticæ prauitatis.

Quadragesima Turcorum.

Lotiones quib. se Turci præparant ad orādum.

disterminant

Circūcisio Turcorum.

Operæprecium uidetur ut huc apponam præconium, quo uocātur homines ad tēplum uice cāpanæris, ut Ioannes Thesaurarius regis Franciæ, qui annos quatuor inter eos captiuus fuit, retulit. Quælibet mesquita habet unum sacerdotē, qui uocatur Foqui, & unū ministrū qui uocatur Muetden, quod sonat præconem, qui supplet defectum campanarum. Eius officium est, ut hora [illegible] cationis turrim mesquitæ quadratam in qualibet parte fenestram magnam habentem, ascendat ad quamlibet partē clamet alta uoce, obturatis auribus cum digitis, ut uox fortius resonet, uerba suæ linguæ, quæ illud [illegible] sonant: Nil aliud posse nisi Deus & Mahometus eius nūcius. Venite ad orationem faciendā in releuationē peccatorū nostrorū. Et postea subdit Le Galib Ille Halla: id est Non alius est uictor nisi solus Deus. Quæ uerba omnes milites Sarraceni portant in scutis suis. Præterea subijcit, Deus est omnipotens.

manu cum aqua superducta capiti, descendit ad pedes, & cruribus usque ad tibias ablutis perficitur. Hanc lotionem in omni loco licitum est peragere, & non est necessarium, ut præcedat unamquamque orationem, nisi fortè aliqua immundicia hoc exigente. Si autem post primam orationem poterit caueri omnis immundicia, eadem die ad omnes orationes non requiritur alia lotio. Aliqui tamen pro deuotione, & pro maiori cautela eam frequentare solent. Habent & unam lunationem inter duodecim lunationes anni communis, in qua ieiunant. Et quia annus solaris non concordat in mensibus cum anno lunari sine embolismo, & ipsi hanc computationem ignorantes, computant duodecim lunationes pro anno: ideo mensis ieiunij eorum nunc in hyeme, nunc in æstate contingit. In ipso autem ieiunij die abstinent ab omni genere cibi & potus. In nocte autem omni genere ciborũ, & quoties placet, utuntur. Habent & unũ pascha in fine ieiunij, in quo uisitant memorias mortuorum suorum, ibidem orantes, & quæ secum portauerunt comedentes, & inuicem osculantes, dicunt, Baaram glutioczong: hoc est, ueniat tibi bonum pascha. Et hæc omnia obseruant etiam in secundo paschate, quod in sexagesima die post primum celebrant, eo quòd tunc uel in ipso die peregrini eorum in †Meche celebrant, & peragunt ritum peregrinationis suę.

Ieiunium Turcorum.

Turci ieiunantes non edunt in die.

Pascha Turcorum.

Mekye

Nam magna multitudo de secta illa, nõ solùm de genere Turcorum, sed etiam de omni generatione quæ illi sectæ deseruit, scilicet Arabes, Sarraceni, & Tartari, annuatim uisitant memoriam & sepulchrum Mahometi, in loco qui ab eis in eorum idiomate † Meche nominatur, & est ultra Hierusalem ad sexaginta dietas. Et non possunt transire illuc, nisi cum camelis, eo quòd arenosa & aridissima est uia illa. Vnde & Soltanus habet ad hoc pręparatos camelos pro peregrinis ducendis. Habentur autem & † Christiani peregrini, qui sepulchrum Mahometi uisitauerunt in magna reuerentia & reputatione, & uocantur †Hatschilat, & utuntur multis priuilegijs. Vnde & in iudicio unius eorum testimoniũ pro tribus aliorum testimonijs acceptatur, & pro eis specialis fit oratio, sicut pro uictoribus. Et propter eos duo habentur genera hospitaliorũ in omni loco: unum in uijs, & aliud in ciuitatibus. Hoc quod in uijs, uocatur Czeuuenczcreij. Et est ædificatio magna in locis, ubi non inueniuntur habitatores sufficientes ad recipiendum uiatores & peregrinos. Hoc quod in ciuitatibus est, uocatur Ymarat, quæ sunt ecclesiæ magnæ ædificatæ à regibus & principibus, & dotatæ multis possesionibus, ita ut omni die potest fieri bina refectio aduenientium, & primò peregrinorum, secundò studentium ad hoc scriptorum. Quibus refectis, si quid superfuerit, omnibus indifferenter præsentibus distribuitur. Et hoc quotidie, tempore prandij & tempore cœnæ. Sacerdotes autem & studentes, qui ibi scripti habentur, pro refectione obligantur ibi peragere † speciale officium pro anima illius qui hoc fundauit & instituit. Habent insuper gymnasia magna & multa, in quibus docentur quædam leges ciuiles æditæ à regibus, pro gubernando regno. In quibus qui magis proficiunt, promouentur ad beneficia, ad iudicandum scilicet, & regendum populum. Et habent duplicem gradum: minores, qui Minetschuz uocantur, maiores uerò Muderis. Minus docti uocantur Tamsman, quibus sufficit ut Alcoranum bene sciant, & cæremonias quæ ad orationem & cultum legis pertinent. Et secundum hoc habentur prouisiones eorum. Nisi enim sint iudices, uel registrarij, uel iurisconsulti, qui Calife dicuntur: qui sibi uacare non possunt, non habentur aliæ prouisiones, nisi quòd sint liberi & exempti à seruitute & oneribus communis populi. Sacerdotes enim eorum non habent occupationem circa curam animarum, in audientia confessionum, & ministratione sacramentorum, & uisitatione infirmorum, uel sepultura

Sepulchrũ Mahometi uisitatur.

Mekye

isti

Hatschilai

Hospitalia pro peregrinis.

Sacerdotes.

spirituale

Studentes.

Iuriscõsulti.

Qualis religio, tales sacerdotes.

mortuorum. Nec habent magnam curam ecclesiarum cum reliquijs & paramentis, & sacrorum uasorum & altarium, de quibus omnibus nihil habetur apud eos. Non enim possunt pollui ecclesiæ eorum, uel perdere sanctitatem, quam non sunt consecutæ. Nullam † etiam differentiam sacerdotes eorum à communi populo, nec ecclesiæ eorum à domibus communibus habent. Orationum numerum possunt sacerdotes, ut alij, sine omissione laboris implere: non enim uacant meditationibus, uel studijs literarum, sed solatio uxoris, & filiorum, & communis familiæ, iumentorum & possessionum, mercantiæ & usuræ, locis & uenationibus, auibus & canibus uenatorijs. De quibus omnibus & similibus, nihil est eis illicitum facere, nec prohibitum. Qualis enim lex, tales & sacerdotes: & qualis cultus, tales ministri. De his quæ dicenda essent, excederent mensuram calami & chartæ: sed hæc breuissimè perstrinxi, ut darem occasionem reliqua inquirendi, & diligentius perscrutandi. Pudet enim & tædet me dicere, quæ in particulari de his uidi & audiui.

enim

Quibus rebus uacent sacerdotes Turcorum.

DE MOTIVIS SVPERNATVRALIBVS *& religiosis.* Cap. XIIII.

Signa & prodigia bifariam mendacia dici.

SAnctus Augustinus de Ciuitate Dei libro uicesimo capite decimo nono de signis & prodigijs mendacibus loquens, dicit, quòd signa & prodigia duobus modis dicuntur mendacia. Vno modo, quia decipiuntur sensus hominum uirtute & arte diabolica, ut credatur fieri quod in ueritate non fit, ut sunt phantasmata. Secundo modo, quia trahunt credentes ad mendacium, ut scilicet credant fieri uirtute diuina, quod diabolus facit. Vel ut credant sibi fieri pro salute, quod ad damnationem fieri constat. Vnde quòd ignis de cœlo descendit, & consumpsit familiam & pecora ipsius Iob, non erat mendacium, licet fieret operatione diabolica, Deo permittente. Istis igitur modis credendum est unicuique fideli, prodigia & signa innumerabilia mendaciter fieri per religiosos ipsorum perfidorum Turcorum, tam in uita eorum quàm etiam post mortem. Nam tanta est potentia diaboli in eis, ut uideantur potius diaboli incarnati, quàm homines. Secundum enim differentiam quam habent in habitu exteriori, latet etiam ipsa diabolica uirtus in eis. Quidam enim ex eis præferunt maximam patientiam, & isti exterius non portant aliquem habitum, sed nudi incedunt, solùm cooperientes uirilia. Et in ista specie religionis inueniuntur aliqui tantæ perfectionis, ut quasi impassibiles sint, ut nihil exterioris impressionis sentire ualeant. Nam in maximis frigoribus hyemis ipsi nudato toto corpore incedunt, & non sentiunt. Et hoc similiter in caloribus æstatis. Isti suæ probationis rationes & patientiæ ueritatem ostendunt in uarijs stigmatibus combustionum, & cicatricibus incisionum corporum suorum. Nam si quis probare uoluerit, facit sibi apponi ignem, uel incidere carnē cum gladio: quæ omnia tantū sentit, ac si lapidi ignē apponeres, uel lignū gladio incideres. Alij ex eis magnam præferunt uirtutē abstinentiæ: de illis dicebatur, quòd ad tantā perfectionē perueniunt aliqui, ut rarissimè cibū & potū sumant. Aliqui autem & magis perfectè, sine omni potu & cibo corporali uiuūt.

Iob. 1.

Signa & prodigia innumerabilia fieri p religiosos Turcorum.

Si obseruantia stricta, ut uocant, sanctū facit, hi certè omniū sunt optimi sancti, et sanctiores ipsis Cartusianis.

Alij ita magnā paupertatē habēt, ut omnino nihil de terrenis rebus cogitare aut curare dicātur, nec in crastinū aliquid retinere. Alij perpetuū silentiū tenēt, & illorū nomine Czamutlar nūcupati, nullā cum hominib. cōuersationē agūt, nisi ad loquēdum prouocentur. Quorū unum solum uidere potui, nō sine admiratione. Alij uisionibus, alij reuelationibus uarijs sunt donati. Alij raptus, alij ecstases supernaturales habent. Et secūdū hoc nullus est inter eos qui nō cōsequatur aliquid experientiæ spiritualis, per quod possit haberi certa cōiectura & euidēs iudicium, quòd sit de numero & ordine Dermischler. Hoc enī est nomē omniū in tali statu degen

Hi plus quàm Pythagorici sunt.

Portētosa quorundam Turcorū abstinentia.

degentiū. Et secundum uarietatē ipsarum experientiarum spiritualiū uel supernaturaliū, etiam differunt in habitu, & in modo uiuēdi. Nam unusquisq; portat signum suæ professionis. Si enim uideris aliquem in capite deferre pennas, denotat eum meditationibus & reuelationibus deditum esse. Si portat habitum consutum† uariorum colorum pecijs, significat paupertatem. Illi qui inaures portant in auribus, significant seipsos obedientes esse in spiritu, propter raptus frequentiam. Portantes catenas in collo uel in brachijs, denotant uiolentiam uel uehementiam, quam habent in ecstasi. De patiētibus superius dictum est, qui nudi ambulant, & sic de alijs multis. Varios etiam modos tenent uiuendi. Illi enim qui minus † periti sunt in spiritualibus, scilicet in raptibus & alijs, communem uitam ducunt, & habitant inter homines. Alij uero seorsum habitant, congregati per modum uillæ. Alij etiam solitarij in nemoribus & solitudinibus uitam ducunt. Alij in ciuitatibus hospitalitatem exercentes, quorum domus† Teche uocantur. Recipiunt hospites saltem ad quiescendum, si non habent unde reficiant. Alij ex mendicitate continua uiuunt. Alij in ciuitatibus portantes aquam cum utribus, de meliori aqua quæ ibi reperitur: & circumeuntes ciuitatem, omnibus præbent ad bibendum recentem aquam, & nihil mercedis petunt, sed solum sponte oblatum recipiunt. Alij habitantes circa sepulchra nominatorum sanctorum, & custodientes, & de uotis & oblationibus populi uiuentes. Vtrum autem omnes uxores habeant, percipere non potui, eo maxime, quia de lege Turcorum, quæ hoc præcipit, ipsi non curant, propter opinionem ipsorum ab alijs differentem, de quo infrà dicetur cap. 20. Non enim obseruāt alias cæremonias legis, in orationibus, & lotionibus, & alijs similibus. Quapropter etiam quia forma aliarum uirtutum in eis supernaturaliter exercetur, ut dictum est, credendum est, quod etiam prodigium continentiæ non debet deesse. Illud uero magnum portentum, de quo magnus inter eos est rumor (scilicet plures conceptos esse & natos sine uirili semine, qui Nefes ogli dicuntur, de quibus etiam in sequenti capitulo fit mentio) credendum est, fieri per fœminas non corruptas carnali corruptione. Potest tamen esse, quod ipsæ matres talium, sint uxores religiosorum, & propter prodigium continentiæ eorum, nascantur eis filij modo non naturali: sed modo alio diabolicæ dispensationis, hominibus occulto. Vnde propter hoc ipsis Turcis non uidetur insolitum, quando Christiani dicunt, imò ipsimet dicunt, & confitentur, Christum ex Maria conceptum, & natum sine humano semine. Quocunq; igitur hoc modo fiat, licet sit insolitum & mirabile auditu, non tamen impossibile uidebitur diabolicæ potentiæ, si cætera eius opera inspiciantur, quæ in eis & & per eos operatur. Agunt & ipsi religiosi eorum quasdam festiuitates, uel propter uota populi eis oblata, uel propter prædecessorum suorum memorias, uel etiam propter communem populi necessitatem, scilicet pro pluuia impetranda, uel serenitate, & huiusmodi. Tunc conueniunt, & congregantur omnes qui sunt in locis propinquioribus, & fit primo omnium communis refectio. occidunt enim animalia, si habent: si autem non habēt, faciunt de leguminibus, uel riso, secundum facultatem suam cibaria, qualia possunt. Et completa refectione, ille qui primus est inter eos accepto tympano facit modulationem, & surgentes cæteri per ordinem, incipiunt ludere. Vocatur autem festiuitas eorum Machia, ac ludus Czamach, qui fit quadam totius corporis regulata & bene modificata agitatione, cum honestis & dignis & ualde decentibus omnium membrorum motibus, secundū modulationem mensuræ instrumēti musici, ad hoc cōuenienter aptatę, et in fine per modū uertiginis, quodā motu uelocissimo,

Religiosorum Turcorū quot sectæ.

uarium

impeditu

Tekije

Religiosi Turcorum per omnia similes nostris Pharisæis.

Plures concipi & nasci sine uirili semine.

Festiuitates

Quo modo festiuitates Turci celebrant.

Ludus Czamach.

& circulari rotatione, uel reuolutione, in qua tota uis ipsius ludi consistit. Nam feruentiores eorum, in tanta uelocitate reuoluūtur, ut non possit, utrum sit homo uel statua, discerni ab intuentibus. Et ostendunt se in hoc quasi supernaturalem agilitatem corporū habere. Et licet aliquis possit eos imitari in cæteris ipsius ludi gestibus, in isto tamen reuolutionis actu, nemo eos quantumcunq; aptus et agilis fuerit, potest aliquatenus imitari. Postquam igitur singuli luserunt, surgunt omnes simul, & confuso ordine ludunt, emittentes quasdam imprecationis uoces, pro salute eorū qui eis uota sua uel eleemosynas elargiti sunt. Vtuntur etiam quibusdam † carminibus, à prædecessoribus suis sibi traditis, qui os dum in raptu uel in extasi erant, in spiritu locuti sunt, qui suauis sunt facundiæ, & rhythmatice prolati, & faciliter mente retinētur, sed secundum materiā de qua tractant, uel longiores, uel breuiores existunt. Alij enim sex uersus, alij octo uel decem, alij plus, alij minus continent. Et trahunt omnes cærimonias legis Turcorum & ritus ad sensum spiritualem: quorum ego magnam habui copiam, tam in scriptis quàm in mente: & delectabar in eis, eo quòd magis Christianam religionem confirmant quàm Turcorum. Vnde sacerdotes eorum non accipiunt eos ad authoritatem, dicentes, illos qui eos dixerunt, non intellexisse quid dicerent, quia in raptu uel extasi positi, & extra sensum constituti erant, dum eos dicerent. Quando igitur ipsi religiosi sunt inter homines, unusquisq; suæ perfectionis uel professionis signum ostendere conatur: & inter cæteros actus suæ ostensionis, nullus est tam prouocatiuus deuotionis uel feruoris, sicut ipse ludus eorum suprà dictus. Nec caret † mysterio: nam & sancti prophetæ antiquitus huiusmodi ludis utebantur in suis festiuis officijs. Sicut habetur de Dauid, quod ludebat ante arcam Domini, & de multis alijs ueteris testamenti. Dum enim quidam eorum in domo nostra hospitaretur, post cœnam surrexit, & præcinxit se, & incœpit ludere: & dum se reuolueret, audiebantur quædam uoces ex ipso sonantes, ita quod omnes qui in domo erant, attoniti ex admiratione, uix poterant à lachrymis continere. Alia uice quidam eorum, dum essemus in cœna, repente raptum incurrit, & totaliter extra se, usu omnium sensuum destitutus, quasi mortuus sedebat, nihil mouebatur uel sentiebat. Sæpius autem apud eos hospitantes, de sermonibus suprà dictis, consolationem præbebant audientibus. Sunt enim tantæ exemplaritatis in omnibus eorum dictis & factis, in moribus & motibus tantam præferentes religionis ostensionem, ut non homines, sed angeli uideantur esse. Nam in facie eorum quandam spiritualis repræsentationis notam habent, ut si nunquam amplius uidisses eum, quod solius uultus intuitione eum statim cognoscere posses. Sed quia satis de exteriori apparentia eorum locuti sumus, nunc ultimo uideamus, si possumus, fructus, per quos esse cognoscēdos tales interius Saluator dicit Matthæi 8. Si quis enim uoluerit dicta eorum & facta priuatim & in particulari perscrutari, tantam in eis inueniet ambitionem propriæ reputationis, & tantum spiritualis superbiæ uenenum, ut hoc quod dicitur, Angelū sathanæ se transformare in angelum lucis, proprie de ipsis possit intelligi. Nam ipsi dicunt se præ cæteris à Deo electos, & quasi amicos Dei, se ab omnibus debere honorari. Dicunt, se gratiam Dei † specialiter ab alijs & præ alijs cōsecutos, ita ut nemo possit saluari, nisi mediāte gratia eorū. Et propter hoc dicūt, uota et eleēmosynas totius populi deberi sibi. Vnde si etiā eos aliquis in modico offenderit, statim uindicādo, indignationē Dei sibi imprecatur. Quidam enim eorū, dum ad hospitandū uenisset in domū cuiusdā diuitis in partibus illis ubi ego eram, nō longe distans à uilla nostra erat domus eiusdē diuitis, qui dum circa pecora occupatus cum familia, quia tēpus erat pluuiale, non attendisset

Marginalia: † sermonibus — Carmina. — † ministerio — 2. Reg. 6. — Tam magnam esse sanctitatis speciem in religiosis Turcorum, ut non homines, sed angeli uideātur esse. — Ex fructibus eorum agnoscetis eos. — 2. Cor. 11. — † spiritualiter

10 · 20 · 30 · 40

attendisset hospiti secundum uoluntatem eius: ille immediate de domo exiens, uociferando & imprecãdo eis indignationem Dei, recessit. Eodem anno in tantum uindicta Dei secuta est, ut in domo illa nec de hominibus, nec de pecoribus aliquid remanserit, quin omnia interierint. Et hoc de multis alijs audiui factum. unde multum cauetur ab omnibus, ne in aliquo offendantur. †Ex hoc considerare potes, quod istæ non sunt conditiones amicorum Dei, qui uult omnes homines saluos fieri: sed ipsius diaboli, qui non quærit nisi perdere. De hac autem materia, adhuc aliqua sum dicturus in sequenti capitulo. Hoc solum addere uolo; quod omnem maliciam & uersutiam diabolicæ fraudis, omnes deniq; nequitias artis eius, ad perdendas animas, plenissime in istis reprobis reperiri nullatenus dubito.

Patientia iusticiariorum.

Fideliter igitur cons. istæ, &c.
1. Timo. 2.
Iohan. 8.

ITEM DE MOTIVIS SVPERNATVRALIbus, prodigijs, & signis mendacibus. Cap. XV.

INter cæteros huius sectæ, qui post mortem signis & prodigijs mendacibus claruerunt, & adhuc quotidie clarent, est unus principalis qui magnæ reputationis & uenerationis habetur in tota Turcia, cui nomen Sedichasi, quod interpretatur sanctus uictor, uel uictoriosus inter sanctos, cuius sepulchrum sacrum est inter fines Othmani & Karomani. Et licet isti duo frequenter inter se discordias habeant, & unus inuadat terras alterius, nemo tamen est ausus aliquando appropinquare sepulchro eius, uel terris ei propinquis aliquid mali inferre: quia sicut sæpe expertum est, qui ausi fuerunt facere hoc, magnam in eos secutam eius ultionem fuisse. Et illa est inter eos omnium communis opinio, nunquam aliquem fuisse fraudatum desiderio suo, de his qui implorant eius auxilium in quacunq; necessitate, permaxime autem in bellorum factis & negocijs præliorum. Et hoc probat magna multitudo uotorum, in omni genere animalium & aliarum rerum & pecuniarum, quæ annuatim à rege & principibus, & totius†uulgi multitudine communiter ad eius sepulchrum deferuntur. Maxima nanq; fama & æstimatio habetur de eo, non solum inter Turcos, sed etiam in omnibus huius sectę nationibus. De his autem signis & prodigijs hoc dicere uolo, quod maior celebritas habetur de eo inter omnes Mahometistas, quam habeatur de sancto Antonio inter Christianos. Et est alius uocatus Hatschipettesch, qui interpretatur quasi adiutorium peregrinationis, qui etiam multum inuocatur & ueneratur, maxime à peregrinis, qui eius auxiliũ frequenter experiri dicuntur. Alius dicitur Ascik passa, qui ab amore nomen habet, & dicitur quasi patronus amoris, qui in matrimonio existentibus, sicut in partus periculo, uel habendæ prolis desiderio, uel discordantibus marito cum uxore, & pluribus talibus necessitatibus opem ferre dicitur. †Alius Van passa, discordantibus patrocinium concordiæ confert: de quo dicebatur, quod quærentibus se nunc iuuenis, nunc senex apparebat. Scheychpassa, conturbatis & tribulatis solatio esse solet. In illis autem partibus ubi ego steti, multi fuerunt olim, qui pro Sanctis habebantur: quorum nomina nesciuntur, nihilominus sepulchra eorum habẽtur in magna ueneratione. nam si pro pluuia habenda, uel serenitate cõsequenda, uel pro quacunq; alia necessitate solicitudo incũberet, conueniunt super sepulchra eorũ, & uota sua & oratiões facientes, magnã spem exaudatiõis suæ reportãt. Quibus ego sæpius interfui cũ eis, caussa habẽdi aliquid boni de his quæ portãt ibi ad comedendũ. Inter illos autẽ duo sunt, quorũ nomina sciũtur: quorũ unus Goi, uel Mirtschin, alter Bartschum passa nuncupatur: quorũ mira gesta narrabantur in eisdẽ partibus, maxime circa custodiã & conseruationem pecorum & aliorum animalium.

Sedichasi sepulchrum.

populi communitate

Signa & prodigia, &c.

Dij auxiliares Turcorum.

Aliuan passa

animaliũ. Sed præcipue illius qui dicitur Goi, uel Mirtschin, de quo ipsa mea domina sæpissime mihi narrabat, quod magna beneficia eius cõsecuta fuisset circa custodiam suorũ uitulorũ: unde annuatim ei certam quãtitatem butyri uouebat, & reddebat. Addidit etiam dicens: Si quando obliuiscor uel neglexero uotũ reddere, statim damnum aliquod incurro. Sed & mihi persuadebat, ut eum inuocarem, dum in pascendis ouibus lupum haberem infestum. Sed nec silentio prætereundum existimo, quod dominus meus sæpissime solitus erat narrare. Dicebat enim, quod cum una dierum unus taurus suus de armẽto de sero cæteris uenientibus pecudibus defuisset, statim ut in illis partibus moris est, conuocatis omnibus uicinis, per modum uenantium unusquisque cum pharetra, & arcu, & canibus, ipso sero transeuntes ad propinquiora loca syluarum, nullum penitus inuenientes indicium, reuersi sunt. In crastino, eodem quo prius modo perlustrantes omnia loca pascuarum, nihil omnino profecerunt. Die tertia cum iam aduesperascente die fatigati, et omni spe frustrati essent, in reuersiõe subito inopinatè dominus meus conuersus ad semetipsum, mente quoddam uotum concepit, scilicet quod pro amore sancti Goi, uel Mirtschin, si iumentum repertum fuisset, unum panem calidum, quem ipsi †Paslama uocant, butyro superposito, cum peregrinis comedere uellet. Adhuc eo ista cogitante, subito concursus cum clamore excitatur, & ecce taurus hęrens cornibus in quadam arbore furcata inuenitur: & eo mirabilius, quia per triduum locum eundem inquirendo pertransierat, nec possibile fuisset à feris saluum potuisse taurũ remanere. Cum dominus meus uotum quod concœperat omnibus retulisset, omnes in stuporem conuersi, Deo gratias agentes, & merita & nomen Goi, uel Mirtschin extollẽtes, cum lætitia & gaudio reuertentes, non solum de tauro inuento, sed etiam miraculo, quod experti sunt.

Deus pecorũ.

Pahlama.

Dij auxiliares.

Est & alius, cui nomẽ Chidirelles, qui uiatoribus præcipue necessitatem patientibus, solet esse auxilio: cuius est tãta existimatio in tota Turcia, ut uix aliquis inueniatur, qui in necessitate auxilium eius non senserit, uel à sentiẽte narrare non audierit. Iste solet apparere in forma uiatoris, griseum equum insidẽtis: & statim uiatori necessitatem patienti subuenire solet, siue eum inuocauerit, siue etiã eius nomen ignorans, se deo commẽdauerit, ut à pluribus narrantibus compertũ est.

Sed & alterius prodigium narrare me compellit euidens ueritas, quod narrabatur ab his qui de eius cognatione adhuc superstites erant. Fuerunt enim quodam tempore religiosi loci illius, qui nobis uicinus erat, diffamati per † suspicionem de quodam tradimẽto contra regẽ facto, super quo nimis indignatus Rex, omnes eos igne comburi mandauit. Ille autem qui inter eos prior erat, dum pro excusatione & satisfactione sua & suorum, nequaquam eum placare potuisset, facta contestatione suæ & suorum innocentiæ coram Deo, ipse coram Rege prior ardentem comburendus intrauit furnum, & quousque totum incendium circa eum refriguit, omnino ab igne illæsus remanens, furorẽ Regis mitigauit, seque cum suis à periculo mortis eripuit, & posteritati suæ, necnon & uniuersæ genti illius sectæ exemplum solenne dereliquit. Cuius planellæ, quæ cum ipso in furno ab incendio intactæ remanserant, pro testimonio ueritatis adhuc hodie in eisdem partibus repositæ habentur. Taceo de innumeris gestis, quæ audiui ab uno qui adhuc uiuus est in corpore, non longe à partibus illis ubi ego eram, qui tantæ erat famæ, ut quasi in omni loco, ubi esset conuentio uel congregatio hominum, de ipso talis erat rumor, quod de omnibus rebus occultis tam manifesta indicia dabat, & maxime de rebus perditis, uel furtim ablatis, quod omnes latrones & fures illius terræ propter eum exterminati erant, nec aliquis audebat apparere. Et licet multas insidias ei fecissent, tamen omnino nihil

superstitionem

Memorabile prodigium.

nihil nocere poterant. Et quod multo mirabilius est, pluribus ad se uenientibus, prius ipse occulta mētis eorum coram eis declarauit, quàm ipsi ea sibi retulissent. Quem & ego propter famę magnitudinem uidere decreueram, post adeptam libertatem: nihilominus præpeditus recedendi solicitudine, quæ mihi tunc instabat, & anxietate difficultatis in exeūdo & euadēdo. Ista & alia multa, quę audieram, neglexi uidere: & fortè Deo sic disponente, quod magis credo: quia talia uidere & curiosius perscrutari, sine dubio magnum detrimentū fidei possit inferre. De his autē qui Neffes ogli dicūtur, sicut suprà dixi, quorum semper duo uel tres in illa ciuitate magna, quæ Prusczia uocatur, dicūtur haberi: quorum capilli, uel de uestimentis eorū aliquid receptum, omnem infirmitatem depellere dicebatur: dicere plura causa breuitatis omitto. Dicuntur enim tales prodigiosè nasci, id est sine uirili semine: & per cōsequēs, tota eorū uita & actio supernaturalis & mirabilis credēda est. de quo etiā in pręcedēti capite aliquid, uel modicū dictū extat.

Qui ueritatem non suscipiunt, ut salui fiāt, mēdacio credunt, ut damnentur. 2. Thessalon. 2.

Prusczia.

VTRVM MOTIVA ALIQVA SINT SVFFICIENTIA *ad auferendum Christiano fidem. Cap. XVI.*

SI autē aliquis mihi diceret, Quid te mouit, quod tu de fide Christi dubitares? & fortè negasses, nisi misericordia Dei te cōseruasset? Breuiter respondendo, ad historiam meæ infelicitatis, quā in Prologo narrare incœpi, ea quæ huic quæstioni congruere uidentur, adiungam. Nam cùm à primis meis emptoribus ductus fuissem † Adrianopolim, me emptum mercatores ultramarini, in quadam ciuitate quę Burgama uocatur, cuidam uillano reuendiderunt: cuius mihi crudelitas ad hoc profuit, ut celerius agerem pro libertate consequenda, insuper horrorē illius sectæ mihi inducens, & fide Christi me consolidans. & licet longè me abductum conspicerem, nihilominus de dei adiutorio non desperans, fugam inire nō distuli. Cum igitur post primam fugam mihi inuento, & ad † domum reducto, furorem conceptum reprimens pepercisset, minando si secundò fugerem, duplicis uindictæ me expectare rigorē: me, qui magis mori quàm uiuere optabam, nō solùm non terruit, sed etiam ad secundam fugam citius agēdam prouocauit. De his autem quæ mihi post fugam secundam fecerit, hoc solùm dico, quòd non solùm ea quæ minatus fuerat, perfecit, sed omnia quæ citra mortem fieri possint sine aliqua misericordia crudeliter peregit. Nec à uinculis absoluisset me, nisi duæ sorores eius carnales pro me interuenissent, fidemq; iussissent, me amplius nō fugiturū. Hæc omnia continēs, nec iam dubius de crudelissima morte, si post tertiā fugam me reperissent, non longè pòst cuidam de mercatoribus simulatis, de quibus mentionem superius feci, me sponte tradidi, qui me de ipso liberatum, in spacio quatuor mensium, de loco ad locum tribus uendidit uicibus, & tandem in locis remotissimis dimisit. Interea quinq; anni in isto medio transierūt. Dum igitur omnes modos fugiendi, cum maximis periculis & immensis laboribus probassem, post ultimam fugam, quæ erat octaua in ordine fugarum, quam feci in domo ultimi domini, quasi omni spe libertatis frustratus, & à Deo derelictus, cœpi intra me cogitare, & fatigatus atque fractus quodammodo, in animo hæsitare, & dicere: Vere si placuisset deo illa religio, quam hactenus tenuisti, utique te non dereliquisset isto modo, sed auxilio fuisset tibi, ut liberatus ad eam reuerti potuisses. Sed quia omnem liberandi uiam tibi obstruxit, fortè magis sibi placet, ut illa derelicta isti sectæ adhæreas, & in ea saluus fias. Et ex tunc neglectis orationibus & psalmis, quos ibi scripseram & frequentaueram, incœpi addiscere orationes & ceremonias eorum, & frequentare diligenter quantum potui, & quantum permisit onus seruitutis: & hoc magis nocte & occultè quàm de die. Cœpiq; inter cętera doctrinas religiosorum (de quibus superius mentionem

Edrenopolim

dominum

Fides autoris tentata.

feci) diligentius ruminare, quę cæremonias & legis ritum ad sensum spiritualem trahunt, & quodammodo religionē Christi approbant & confirmant. Frequens igitur illarū ruminatio fuit apud me. Tandē elapsus in hac mea fluctuatione, sex uel septem mensibus, subito una dierum, deo auxiliante, mentem meam mutauit, ita ut dimissis omnibus sectæ illius ritibus, incœpi pristinas orationes meas resumere, & fidem catholicam quasi perditam & recuperatam drachmam fortius amare, & constantius tenere, & diligentius quàm prius feceram custodire. Illos igitur quindecim annos, quos ibi postea transegi usque ad libertatem, ita firmatus permansi, ut nullum motiuum, siue interius, siue exterius me perturbare potuit. Omnia enim quæ posthac audiebam, uel uidebam, nihil aliud quàm deliramenta & illusiones diaboli interpretatus sum. De ista igitur modica fluctuatione in tantum profeci, ut si cētum annis inter eos manere debuissem, nullatenus motus fuissem: nec de religione Christiana aliquid dubij admisissem, auxiliante mihi diuina clementia. Ex hoc igitur exemplo unusquisq; perpendere potest conclusionem quæstionis nostræ, quòd omnia motiua possunt quidem animum fidelis Christiani, deo ad profectum suum hoc permittēte, aliqualiter perturbare: à fide autem Christi auertere nullatenus possunt, nec spem salutis adimere. Mea enim perturbatio non fuit propter desperationem salutis, sed libertatis. Credebā enim deo placere, ut legem illam tanquam remedium salutis amplecterer, ex quo ab alia me separaui. & ideo quia illam dimisi, cœpi aliam amplecti, & in ea salutē quærere. Non sic impij renegati, non sic faciunt. nō enim alicuius seductiui motiui fallacia, sed propria iniquitate & malitia inducti, fidem negant: nec ob illam obseruandam, istam abijciunt: sed sicut istam nō nisi fictè tenuerūt, sic nec illam intendunt obseruare. Sed quia in ista quæ strictioris est obseruātiæ, sentiunt sibi ad perpetrandum malitiā suam obstare remorsum conscientiæ, ad illam quæ largior est, se conferunt, ut libertatem malitiæ habentes, uelamen damnatę suæ conscientiæ, ad ducendam uitam in omni genere uitiorum, possint pertingere ad finem totius diabolicæ nequitiæ, ad quem sectæ illius error plenissimè perducit. Nequaquam enim Deus ueritatis auctor, permittit aliquem, spem salutis habentem, derelicta ueritatis uia, errori adhærere. Nam si aliquis Christi fidem, per motiua inductus, uel tribulatione & angustijs coactus, negare deberet: multo magis ego negassem, quia ea tantum expertus sum, quantum possibile est aliquem posse experiri. Nec reperiri possibile est unquam aliquem Christianum fidem negasse, cum nō solum fortes & uirilis ætatis, sed etiam teneras uirgines & pueros, examinatos exquisitissimis tormentis, fidem Christi usque ad mortem constantissimè confessos, firmiter tenuisse, quotidie legere & prædicare audiamus. Viso igitur exemplo, audiamus etiam quid dicat autoritas Abbatis Ioachim, super isto uerbo: Quis similis bestiæ? &c. Multi, inquit, qui habitant in terra illa, in die illo terribili frangentur & dissoluentur à compage fidei, percussi timore. Non enim uidebitur illos posse sustinere flagella, qui positi in pace ecclesię, nequeū uel leuissimam contumeliam pati. Dicant ergo, quis similis bestiæ? &c. Prius desperabunt de uictoria, quàm perueniatur ad bellum: & territi à uoce bestiæ, perdent fidem, quam inaniter & fictè pacis tempore tenuerunt. Et Ioannes in Canonica sua: Multi à nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si ex nobis fuissent, nobiscum utique permansissent. manifestè ostendens, quòd fidem Christi quidam perceperunt, sed eam operibus non impleuerunt. Ad idem testis est Apostolus Paulus, qui dicit: Quis nos separabit à charitate Dei? &c.

Fides autoris rursum firmata.

Electis cooperantur omnia in salutem, impijs in perniciem.

Apocal. 13.

1. Ioannis 2.

Rom. 8.

Den-

DE INTERPRETATIONE MOTIuorum. Cap. XVII.

Visso, quod nequaquam aliqua motiua sunt sufficientia ad auferendum fidē, nūc quomodo interpretanda sunt cuilibet fideli, quo possumus modo meliori, uideamus. Quia igitur ecclesia Antichristi, quasi quoddam ædificiū disposita est, cuius si fundamentum quomodo à ueritate uacuum est, uisum fuerit, totius structuræ uidere ruinam in promptu erit. Profitentur enim (ut suprà dictum est) dicentes † Laalla, hahillalach, Mehemet erczullach. Vnde & in primis considerandum est, quod non præponit aliquid, neq; supponit, sed absolute pronunciando dicit, Deus est unus. In isto professionis modo, à se cultum Dei usurpatum ad aliorum profectum, suam uero perniciem, manifeste ostendunt. Ea enim quæ ad ueræ religionis profectum & sufficientiam pertinent, omnia hic deficiūt, Fideles enim se uere Dei cultū habere ostendunt, dum in sua professione dicunt Credo. In quo habitus fidei ostenditur, per quam Deo, quem colunt, se subditos esse pronunciant. In hoc autem quod subditur, In Deum, &c. ostenditur habitus charitatis & amoris, per quem Deo, quem colunt, uniri, & cum eo corpus unum effici se declarant. In omnibus autem alijs quæ sequuntur, scilicet mysteriū trinitatis, creationis & redemptionis, habitus spei comprehenditur, per quam totius salutis se posse perfecte consequi efficaciam demonstrāt. Quid autem isti nephandissimi Turci sibi uolunt, cum dicunt, Deus unus est, nisi hoc Luciferi patris eorum, quando dixit, Super cœlos ascendā, & similis ero altissimo, † Nam diabolus etiam sciebat unum esse Deum. Sed forte dicunt, intelligendam esse pronunciationem cum additamento, ut scilicet dicatur, Vnus est Deus quem colo, quem adoro, &c. Sed tunc quantæ detestandæ blasphemiæ ex eadem pronunciatione resultent, uideamus. In primis eorum principes & prælati, Deum se colere dicunt, cuius non solum cultum uerum, quantum possunt impugnant, sed etiam se ab omnibus, dum eos sibi mancipando subijciunt, coli pro Deo uolunt: & sic non immerito Deum patrem blasphemāt, dum beneficium potestatis acceptum ab eo, in suam iniuriam et inimicitiam retorquent. Sacerdotes uero eorū, dum sapientiæ donum se habere simulant, & fidelium animabus occulte insidiantur, nonne filium Dei, qui Dei sapientia est, Deum se colere dicentes, blasphemant? & cultum ueri Dei oppugnantes, & doctrinam totius peruersitatis docentes, animas fidelium secum in perditionem ducunt? Sed forte nec minoris nequitiæ Deriuischzler, qui & simulati religiosi eorum qui spiritum diabolicum præferentes, cum simulata ostensione uirtutum, dum colere se Deum dicunt, spiritum sanctum (qui ueritatis inspirator est & doctor) blasphemant, & ad euacuandum ueri Dei cultum, cum toto malignitatis spiritu anhelare præsumunt. Videat nunc uerus Dei cultor, quomodo hæc diabolica secta, super summam totius maliciæ consistit fundata. Præcedentium enim persecutorum Ecclesiæ Dei, aliqui eam impugnauerunt: reliqui uero in expugnando eam laborauerunt: cæteri autem ad euacuandum cultum Dei operam dederunt. Sed hi omnes ecclesiæ precibus adiuti, ad effectum suæ maliciæ peruenire permissi non sunt. Et propter hoc usq; nunc diabolus, Ecclesię precibus impeditus, quasi ligatus in Apocalypsi describitur. Ista autem secta quasi caput omnium præteritarum, ad effectum maliciæ in tantum peruenit, ut iam Ecclesiæ preces ei auxilio, in his quæ ad salutem pertinent, nequaquam esse possint. Et ideo diabolus quasi solutus à uinculis, & expeditus sine omni impedimento, ad omnē artem suæ nequitiæ se conuertit in tantum, ut nunc quidem in mysterio adorari se in reproborū persona faciat: elapso autem nō multo tempore, etiā in persona propria hoc facere eum dubiū non est.

Illaylach Hyllaylah mehemmet

Cultus fideliū.

Esa.14.

† malignitatis mysterium uelle in executionem mittere?

Mahometi secta reliquarum omniū caput.

Offensionis diuinæ triplex in hac secta argumentum. 1.

Idololatria minor hypocrisi.

est. Tria igitur indicia odij diuini, in ista secta super omnes alias præterita, cõsiderare debemus. Primũ est, quòd Deus permisit, ut cultores Dei nomẽ usurpare sibi præsumerent: quod quantum Deus odiat, apparet in hoc, quòd potius uoluit ut idola colerentur, quàm quòd à reprobis coleretur Deus, cuius mysteriũ ignorant. Minor est enim culpa idololatriæ, quàm Deum ficte colere. Vnde plures idololatræ fidẽ Christi receperunt. de fictis autẽ Deum colentibus, ut suprà dictum est, nunq̃ aliquis ad fidem Christi reperitur cõuersus. Et si aliquis conuersus inueniretur, magis pro miraculo homini haberetur factũ, quàm per uiam ordinis naturalis, maximè istis temporibus. Pro quo notandũ, quòd offensio diuina in triplici gradu habetur. Primus est iniuriæ, & est omnium extra Dei gratiam existentiũ. Sicut sunt infideles, & peccato mortali obnoxij, qui auersionem Dei incurrunt. Et isti possunt ex facultate liberi arbitrij sui, ad Deum conuersionem acquirere pœnitendo. Secundus gradus offensionis est illorũ, qui peccata peccatis addendo, contemptum Dei incurrunt: ut sunt hæretici & hypocritæ & Deum ficte colentes, & huiusmodi, qui honori diuino detrahẽtes, iram Dei merentur, quam per se placare non possunt, quibus necessarij sunt intercessores.

Tertius gradus est illorũ, qui ad contemptũ Dei, despectũ addunt. & hoc est genus desperatorũ, qui ad gloriã Dei aspirantes, gloriantur cum male fecerint: super quorũ animabus diabolus potestatẽ inuincibilẽ accipiens, usq; ad indignationẽ Dei eos perducit. Et tales modo ordinario ne quaq; amplius, neq; per se neq; per alicuius intercessionẽ, ad Deum conuerti possunt. Absoluta tamen potentia diuinæ pietatis, quæ infinita est, hoc facere potest. Et licet igitur prioribus temporibus, de huius sectæ reprobis plures fidẽ Christi receperint, sicut legitur de sancto

S. Vincentius.

Vincentio ordinis nostri, qui plures Sarracenorũ cõuerterit: tamẽ modernis temporibus, secundũ meam coniecturã, credo, quòd culpa eorũ excreuit in tantum, quòd de secũdo gradu offensionis diuinæ ad tertiũ iam producti, per diabolinuincibilem potestatẽ, indignationẽ Dei contra se sic prouocauerunt, ut iam nec per se, nec per alicuius intercessionẽ, ad statũ salutis possint reuocari. Et si factum fuerit in aliquo, pro miraculo habendũ existimo, sicut etiã infrà in cap. 20. dicit.

2 Secundum indicium odij diuini, est simulatio sanctitatis, & prodigiorum & signorum mendacium ostensio. Cum enim iusti ad deferendũ honorem debitum, omnium bonorum largitionem à Deo cognoscentes, nihil supernaturalis experientiæ desiderent, optent, uel consequantur, non immeritò diuinæ indignationis & odij indicium esse dicendũ credo, quòd reprobi tantis signis & prodigijs mendacibus clarent, quæ consecuti sunt ex inordinato desiderio, & appetitu uanæ laudis & gloriæ, ad deprauandum uera signa & prodigia sanctorum, & ad detrahendum diuino honori, & ad euacuandum diuini cultus mysteria & sacramenta, & ad suæ cæterorumq; damnationis cumulum.

deriuatio

Tertium indicium odij diuini, est longæua † duratio super cæteras sectas de quo etiam superius in 13. cap. dictum est, & paulo ante in isto capitulo. Nulla enim sectarũ permissa est, de iniuria diuina ad contemptum, & de contemptu ad despectum peruenire, sicut huic sectæ creditur factum. Sed necdum finis. Nam licet in contemptu satis profecerit, despectus tamen initium iam incipit facere ut suprà dixi. Poterit tamen iam de profectu aliquid coniecturari, uiso initio, ut in sequenti cap. dicetur. Licet ergo Deus ista tria iam dicta patienter dissimulet, firmiter tamen credendum est, quòd ei tantum sunt in odio, ut tandem propter finalem maliciam eorum, quasi coactus & constrictus, ad iudicium uenturus sit. Cum enim cultus Dei, propter quem omnia creata sunt, euacuatus fuerit, non immerito omnis creatura commouebitur, & iustum iudicem ad ultionem inimicorum inuitabit. Sed euacuationem diuini cultus cum audieris, de accidentalibus,

bus, & non de essentialibus dictum intellige. quia licet nullus inueniatur locus ad exercendum ceremonias, quæ ad cultus diuini solennitatem pertinent, & hoc Deo permittente, & reproborum malicia exigente, ut scilicet credant contra Deum se iam præualuisse, & cultum eius totum euacuasse, tamen usq; in finem seculi nunquàm deficiet, imò semper proficiet cultus diuinus in essentialibus, ita ut electi temporis nouissimi, perfectionem omnium præteritorum Sanctorum habebunt summatim, licet paucissimi latitantes in cauernis & speluncis, exhibebunt tamen cultũ dignissimũ Deo uiuo & uero. De hoc autẽ quod superius replicaui, quomodo scilicet reprobi nõ possunt adiuuari orationibus ecclesiæ: notãdũ, quòd Martyriũ est species pœnitentiæ, quæ uoluntariæ assumit̃ & tolerat̃, & per disciplinam regularẽ, sicut cætera opera pœnitentiæ, perficitur. Vnde plures sancti licet persecutoris gladium nõ senserint, tamen propter uoluntatem patiendi, & pœnitentiæ suæ asperitatem, corona martyrij non sunt priuati. Vnde persecutores martyrum, eis magnum † obsequium præstiterunt, & quasi quidam adiutores, uel etiam causa, ad tantam gloriã perueniendi extiterunt. Et propter hoc etiam cultus diuinus, quasi eorum adiutorio, ad culmẽ magnæ perfectionis perductus est. Et ideo non solum ipsi Martyres, sed ipsa etiã ecclesia uniuersalis, quasi multũ obligata, dum pro eis oraret, sicut pro alijs debitoribus, exaudita est: ita ut magna pars eorum ad fidem conuersa est, & tandem tota gentilitas cultrix ueri Dei effecta est. Opus autem iustificationis, quia non ad humanam, sed ad diuinam iusticiam pertinet, non perficitur disciplina regulari, sed cœlesti: nec eius pœna est uoluntarie assumpta uel tolerata, sed inflicta secundum modum & uoluntatem Dei iustificantis. Persecutor autem, & anima iustificata, habent se per modum instrumenti, & non per modũ agentis & patientis. Inde est ut debitum quod interuenire potuit, quamuis modicũ, beneficio temporalis seruitij, quod à iustificatis, persecutoribus suis exhibetur, cõpensationem recipit. Et dum ecclesia orans dicit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: nihil eis prodesse potest quibus ecclesia nihil debet, nec culpa eorum à iustificatis, quibus nihil nocere potuerunt, nec aliquid profuerũt: sed à renegatis, quos ad suum errorem traxerunt, & damnationem, augmentum recipit. Et sic remoto impedimento, quod ecclesiæ orationibus fiebat, diabolus quasi solutus à uinculis, & potestate accepta, de humana natura intendit se uindicare, sicut manifeste apparet in reprobis, in quibus quotidie tam magnum profectum facit, in perdendis animabus, in illa secta. Sed quomodo meritoriũ sit opus iustificationis, cum non sit uoluntariũ, in 18. cap. patebit, cum de cõditione & † ueritate disciplinæ dicet̃ cœlestis, quę ipsa naturalia, artificialiter operãdo, quasi supernaturalia efficit.

Electi temporis nouißimi.

Martyrium.

exequaium præstauerunt

Impij persequẽdo pietatẽ, eam promouent.

Iustificationis opus cœlestis disciplinæ, nõ humanæ.

cc

Malos homines & seductores, proficere in peius, seducere, et seduci.

uirtute

DE PROFECTV MAGNO FVTVRO HVIVS SECTÆ, qui ex fundamento eius cõsideratur. Cap. XVIII.

Si igitur, ut in pręcedenti capite dictum est, ista secta despectus diuini initium fecit, & indignationem Dei cõtra se prouocauit, quasi clibanum succensum ad consumendum, & diabolus diuinæ uindictæ administrator, quasi leo solutus à cauea, succinctus cum omni malignitatis suæ potestate & præparatus: quis poterit stare ad uidendum furoris illius ardorem æternum? aut huius executoris tyrannidẽ sustinere? Certe intolerabilis nimis erit furoris illius aspectus, & executoris illius tempestas tam horribilis, ut cœlum superius, & terra inferius contremiscent, sidera cuncta nutabunda pauebunt, maris pelagiq; fundamenta concutientur, & omnis creatura, turbato creatore, immẽso tremore turbata illius crudelissimi exactoris, tantam super se acceptam potestatem cernens, ut non esse ullum modum uel locum euadendi, insolitis motibus exagitata, in seipsa tabefacta,

deficiet. Non igitur ô fidelis anima te moueant, quæ hactenus audisti & uidisti,
& experta es in initio tantorum malorum. Sed dispone animum tuum in omni
spe & fiducia, exerce mentem tuam in omnibus operibus charitatis, cõfirma cor

comparatione

tuum in fide Christi, ut te nõ moueant terribilia quæ futura sunt, in quorũ † operatione solatium apparebunt ea quę hactenus magna putasti. Audisti forte &

Turcorum uictoriæ.

experientia didicisti Turcorum magna prælia & uictorias, & mirata es: sed scias
quòd initium malorũ sunt ista. Nam modicum expecta, uidebis in hac secta tantam tyrannidem & uictoriarũ magnitudinem futuram, quòd nec Alexandri magni, & Romanorũ uictoriæ, qui sibi totum mundũ subiugauerunt, ualeant eis
comparari. Non enim, sicut in illorũ tyrannorũ bellis, solum corporũ erit occisio:

elementa

sed animarum simul & corporũ æternalis, per quatuor † climata mundi erit uniuersalis perditio. Item uidisti nõ sine admiratione feruorem maximũ Turcorũ
ad propugnandũ et dilatandũ sectam illam. Sed maiora uidebis. Nam in tantum
extendetur audacia & præsumptio eorum in futuro, ut flamma ipsius diabolici
spiritus incensi, totũ genus humanũ in stuporem uertent, ipsam quoq; curiã cœlestem in admirationem sui mittent. Item miraris multiplicationem eorũ: sed

Ista ut prædicta sunt ab authore ante centum annos, ita hodie gerũtur.

multiplicatio eorum futura, si quanta sit considerasses, præsens eorum multiplicatio tibi uiluisset. In tanta enim erunt multitudine futuri, ut aëris atomos & puluerem terræ, arenam quoq; maris excedere uideantur, & more locustarũ totius terræ superficiem implebunt. Item dicis, quomodo tam multi ad eos cõuertuntur:
expecta, & uidebis de omnibus gentibus, populis, & nationibus, & linguis eis
adhærentes uniuersaliter, ut uix pauci cultores dei in speluncis & cauernis terræ

Miracula Saracenorum.

remanebunt, ad obseruationem & conseruationem cultus Dei uiui. Miracula
& prodigia mendacia, quæ nunc inter eos fiunt, nõ sunt nisi quædã semina maliciæ, demonstrantia qualis futura sit illa messis diabolicæ operationis, quãdo ipse
satanas in humanam formam transformatus, ad omnia opera nequitiæ, ad quæ
à reprobis fuerit inuitatus, ita se promptissimè offeret, ut nihil malignitatis studij
remaneat, quod nõ ad plenum impleatur. Videbis mortuos resuscitari, omnis
generis morbos curari, secreta cordium reuelari, & abscondita à seculo thesaurorum loca reperiri, & nihil ex omni genere maleficiorũ † fore, quod non consequ-

permanere

tum à reprobis fuerit. Tanta præterea erit simulatæ sanctitatis & religionis

Ista omnia prædixit Paulus futura. 2. Theß. 2

ostensio futura, ut sanctorũ patrum quorumcunq;, & ipsorum apostolorum sanctitatem, uidebuntur excedere. De ipsorum morum & aliarũ uirtutum simulatione futura, hoc solum dico, quòd tanta erit in uniuerso populo de eis fama &
æstimatio, ut eorum similes à principio mundi usq; ad finem, nõ credantur posse
reperiri. Quid enim eis poterit deesse de omni genere simulatę uirtutis, quos ipse
malignus spiritus inhabitando mirabiles exhibebit in aspectu, & mirabiles in facto, ita ut ab omnibus pro dijs colendi censeantur? Hæc igitur pauca de illius
malæ arboris pessimo fructu futuro, sic interpretatus sum per coniecturam eo
quòd in radice eius, quã tam firmiter fixit, amaritudinẽ ita gustando probaui &
expertus sum, quòd nõ solum talia quæ dixi, sed in infinitũ plura, quæ nec lingua
potest exprimere, nec intellectus capere, sine dubio credo ex ea processura. Sed
nec quisquam sapiens est, uolens quotidianum defectum Christianitatis, & illius
sectæ continuum augmentum, diligenter & fideliter considerare, qui non ita hoc
futurum esse suspicabitur. In tanta enim uelocitate uidemus cultus diuini diligen-

Christus cũ suis infirmus, diabolus cum suis potens.

tiam inter Christianos continue deficere, & omnem uanitatem ac teporem fieri,
& torporem charitatis, & maliciam uiciorum augeri, ut bene consideranti non sit
dubium, quin illa diabolica potestas iam initium fecerit, & non elapso multo temporis spacio ita se diffundet & extendet in mentibus humanis, ut in omni situ

uix aliquæ reliquiæ Christianæ religionis in ueritate poterunt reperiri. Et licet foris solo nomine aliquid apparentię remaneat, tamen interius nõ iam Christus, sed satanas totum occupabit, ut non iam Christiani, sed potius antichristiani nõ immeritò dici possint: & tunc negabit mihi aliquis esse opus aliquo motiuo, cum uiderit ipsos Christianos ex propria malicia iam, antequàm ueniat Turcus, Christum abnegasse. Quis ergo antiqui hostis potestatem ac potentiam, qualis in opere futura sit, non uideat, si in tam breui temporis spacio talia perpetrauit? Faciant igitur fidẽ ea quæ uidemus, his quæ futura diximus, & timere nos faciat, ne incaute incidamus in manus eius, de quibus euadendi nulla remanebit facultas.

DE RELIQVORVM MOTIuorum interpretatione. Cap. XIX.

Viso autẽ in superioribus de interpretatione fundamenti, quod est ipsa professio, nunc de reliquorum motiuorum interpretatione consequenter dicendum est. Et pro introductione istius materiæ notandũ, quòd omnia quæ de interpretatione motiuorum dicta uel dicenda sunt, ad simplices, qui de exterioribus mouentur & iudicant, pertinent. Spiritualis autem homo, qui omnia iudicat, & à nemine iudicatur, huiusmodi interpretationibus nõ indiget. Nam omnia quæ in exterioribus geruntur bonis & malis, communia sunt, quorum iudicium & differentia in intentione consistit. Qua agnita, uniuscuiusq; opus, ad quem finem tendat, faciliter iudicatur. Si igitur secundum intentionem uolumus iudicare, uidebimus Deum in Christianis, & diabolum in Turcis inuicem pugnantes. Sed ab initio mundi semper maliciã diaboli Deus in caput suum retorsit: & quantum acrius & crudelius ecclesiã suam persecutus est, tantum Deus eam per maliciam eius ad † cultum gloriæ & meriti prouexit maioris. Quia autẽ ab initio mundi, nunquàm fuit persecutio similis huic in malicia & diabolica astutia, certissimè & indubitanter credendũ est, nunq; ex aliqua persecutione tantũ fructũ meritorũ Ecclesiam Dei reportasse, sicut ex illius sectæ consequitur persecutione.

1. Corinth. 2.

culmen

Veniamus igitur ad aliqualem practicam, & uideamus quæ sit differentia inter intentionem Dei & diaboli, in uictorijs istius sectæ. Diabolus enim Christianos in ipsis Turcis persequendo, captiuãdo, tribulando, & in uarias anxietates & calamitates mittendo, incarcerando, emptioni & uenditioni exponendo, confusionibus & erumnis innumeris, supplicijs & miserijs affligendo, intendit cultũ Dei omnino euacuare, & salutem humani generis impedire, nec non propter potestatem magnam quam nunc accepit, credit se etiam de Deo posse uindicare. Sed intentio Dei longe aliter se habet. Deus enim intendit cultum suum non extinguere, sed multiplicare. Meritò enim gratiæ, quo prius Ecclesiã suam decorauit, nunc meritum gloriæ addere intendit, & Ecclesiam suam tanq; sponsam ornare, & eam sine ruga et nota alicuius offensionis sibi exhibere, ut digna sit thalamo & amplexibus suis. Et hoc per istum modũ. Intendit enim uoluntatem humanam mortificare, & carnalem affectum in spiritualẽ mutare, & de corde humano omnem peccandi auferre consensum. Videamus adhuc magis in particulari. Primo peccator punitur intentione pœnitendi, & per istam pœnitentiã omnis culpa peccati deletur. Secundo punitur in sensu, & aufertur pœna peccati. Quare autem iam tertiò punitur in † sensu, nisi ut uirtus † inducatur pro uitio. Quarto igitur loco, quo modo actus ipse per pœnitentiam nõ sit meritorius, quãdo non de culpa nec de pœna, sed de uirtute procedit? Quis ergo nõ miretur, quomodo in uno eodemq; opere culpa peccati & pœna deleatur, & uirtus cum merito inducatur? Sed hoc mirum non erit, si uirtus disciplinæ cœlestis diligenter inspiciatur, de qua paulo inferius dicetur. Quanta autẽ & qualia sint necessaria ad ista perficienda,

Intentio Dei et diaboli in uictorijs Turcorum

consensu

indicatur

ficienda, solus ipse summus artifex scit, qui ad tam mirabile opus tam mirãdum instrumentũ fabricauit. Gloriantur igitur Turci de uictoria: multo magis Christianus glorietur, qui per hanc uictoriam de ipsius diaboli potestate eripitur, & in libertatem filiorum Dei transfertur, per quam ipse Turcus diabolicæ seruituti mancipatur, libertatem in æternũ amplius non adepturus. De interpretatione feruoris notandũ, quòd ipse inimicus humani generis, incendiũ odij & liuoris excitat in cordibus reproborũ, & solicitat sine intermisione ad persequendũ fideles. Sed econtrà Deus in electis suis, flammas illius sanctissimæ charitatis, qua inimicus diligetur, accendit, ut eis cum diligẽtia seruiant, honorent, obediant & domos eorum gubernent, filios & filias nutriant, & seipsos sine præiudicio seruitijs eorũ impendant, & quasi suijpsius obliti, uerba & uerbera contemnant. Insuper illatas sibi iniurias pro nihilo reputent, panes suos die ac nocte cum lachrymis, & potũ cum fletu miscentes, quasi à Deo derelicti, capita reprobis inclinent, coram eis ingeniculent, & fatigati iniurijs obsecrent. Nec tamen lassis datur illa requies, sed de agro reuertenti labor uineæ indicitur: & cum omnia opera nihil omittendo perfecerit, uix panis siccus cum aqua, ad refocillandũ potius quàm ad comedendũ, ad instar canis extra domũ uel retro portã porrigitur: & ut festinanter se expediat, cum indignatione præcipitur: & ne tempus ociose transeat, quàm citius ad omissum opus nõ tam destinatur quàm expellitur. Hæc & innumerabilia his similia, spiritussancti feruore accensi fideles Christiani, inimicis suis seruiendo tolerant, ut ualeant ad meritum æternæ gloriæ finaliter peruenire. De multiplicationis interpretatione notandũ, quòd reprobi multiplicantur in numero, & deficiunt in merito. Electi autem deficientes numero, in tantũ multiplicantur merito, ut quasi stellæ cœli, numerari non possint. Quot enim in anima & in corpore sunt species indiuiduæ, tot sunt eorum materiæ merendi. Cœlestis enim disciplina non coarctatur loco uel tempore, sed omnia simul cõplectitur, principium medium & finem in una eademq; operatione coniungens, præsens præteritũ & futurũ in uno momento cõstituẽs, de imis ad summa nõ discurrẽdo, id discernẽdo, nõ interueniente mora ascendit & descẽdit ad ima de summis. Iterum per eadẽ cœlestis disciplina, intentionẽ, sensum & cõsensum actũq; in eadẽ operatione nõ diuidit. In substantia esse & nõ esse, in memoria scire & nescire, in potentia posse & nõ posse, in uoluntate uelle & non uelle, ita coniungit, ut quod in uno deficit, in alio supplet, nihil defectuosum, nihil incõpletum relinquens, id & prospera & aduersa, læta & tristia, amara & dulcia, denique bona & mala & quæcunq; in humanis passionibus interuenire possunt, omnia ad meritum cooperantur. Quæ igitur potest esse cõparatio, de multiplicatione numerosa reproborum, ad multiplicationem tantorum meritorum? Prorsus nulla. Sed nunc de miraculorũ & prodigiorũ mendaciũ interpretatione aliquid uideamus. In quo notandũ, quòd ipse diabolus, quos motiuis exterioribus & materialibus illaqueare non potest, quia curiosi sunt & sagaces, ijs necesse habet ut prodigiorũ mendacium laqueos inijciat. Vnicuiq; enim escam deceptionis secundum suum appetitũ uenator studiosus curat proponere. Sed frustra iacitur ante oculos pennatorũ rete illius diabolicæ tentationis. sagittæ enim reproborũ repercussæ fidei scuto, in corda eorum intrant, & oculos mentis eorum in tantũ excæcant, ut diabolicas illusiones, diuinas cõsolationes credant. Et dum propter hoc se ipsos reputantes, cæteris se præferre præsumunt, quid aliud nisi illius antiqui hostis militiæ se ad singulare certamen, cõtra ecclesiã Dei, primicerios & duces ostendunt?

Impij uincentes uincuntur, pij uicti uincũt

Pij propter & per Deum omnia mala constantißimè uincunt.

2. Theß. 2.

Iusti autẽ, dum tantã nequitiã diabolicæ fraudis, cum adiutorio diuino euacuunt, pro maxima eis uictoria ascribitur, & quasi singularis certaminis culmina

adepti,

adepti, in persona uniuersalis ecclesiæ tam militantis quàm triũphantis, gloriosæ uictoriæ primã coronã accidentalis præmij obtinebunt. Præterea reprobi pro consolatione ista momentanea, quantas æternę damnationis desolationes sint accepturi, ipsi tũc experti uidebũt. Quod aũt iustis in hac cõsolatione subtrahit̃, centuplum in cõsolationis æternæ præmio reddetur. Videamus nunc desolationis modũ. In tantũ enim alieni ab omni cõsolatione sunt, in omnibus modis desolationis præsentis uitæ, quòd non solũ infra ipsam naturã, sed & contra naturam uitã agere uideant̃. Et omnis reputationis species sic eis auferẽ, ut possint esse in derisum et in despectũ, & in opprobriũ omnibus, quasi iam nõ cum uiuis sed cum mortuis deputati, despecti & deiecti, quasi lutũ & stercus execrati, & ab omnibus quasi terra, quæ pedibus calcatur, reputati, & non solũ ab hominibus, sed etiã à proprijs passionibus ita deuicti, ut se ipsos iam nõ homines, sed bestias reputent. Et confusi in semetipsis, ita ut etiã coram hominibus apparere non audeant, sed quantũ possunt declinant, ne ab hominibus uideantur: sed & in tantũ rubore perfusi, ut se hominũ conspectui indignos in ueritate credant. Insuper etiam quod maius est, ad maiorem eorum cõfusionem, Deo permittente, sæpius contingit, ut in medio hominũ, quorum præ uerecundia aspectum declinare uolunt, inuiti deputentur. Et si de eis aliquid uel modicũ reputationis haberi ab aliquibus permittitur, hoc nõ ad materiam cõsolationis, sed ne in baratrũ desperationis ueniant, ad extremæ deiectionis aliqualem releuationem eis conceditur. Quis ergo tantæ desolationis † acerbitatem digne poterit æstimare? De simulatione sanctitatis & religionis istorũ hypocritarũ notandum, quòd diabolus peccata istorum reproborũ, superducto sanctitatis & religionis colore, ne ad lucem ueniant, & arguantur, abscondit, & in ipsis ipse habitãdo, exterius à se & ab alijs, ad suorum & aliorũ perniciem, sanctos & bonos reputari eos facit. Sed & hoc cumulo damnationis eorũ accedit, quòd dum seipsos reputãdo & iustificãdo, alios iudicant corã hominibus, corã Deo alios iustificãdo, se ipsos condẽnant. Et dum minima aliorũ, sine termino & mẽsura, aggrauant: sua magna apud iustũ iudicẽ, qua pœna digna sint, ostẽdunt. Econtra iusti, quasi ab omni creatura notati, ita uiles & modicæ cõditionis sunt, ut eorũ nõ solũ actiones, sed & cogitationes habeant in notitia et reprehensione. Ipse enim instinctus naturæ, eos specialiter arguere uidet̃, dum ea quæ omnib. cõmunia sunt, † is subtrahere uidet̃. Sæpe enim dum uigilare uellent, somnus occupat: & dum dormire uellent, somnus fugit. Et sic de alijs. Influentię etiã naturales, dũ eis duriores alij se reddũt, quasi pane quẽ comedũt, eos indignos notãt. Alia quoq; necessaria, dũ eorũ usibus subtrahunt, quasi omnib. reprobis et peccatoribus deteriores, quatuor elemẽtis, quę bonis & malis famulant̃, ipsos uti nõ debere, ostendunt. Omnes ẽt spiritus uitales & substãtię abstractę & cõcretæ, eorũ desolationi & cõfusioni arridere uident̃. Sũt etiã super cęteros infirmi, debiles, ignobiles, deformes, timidi, pusillanimes, materiales idiotæ, & omnibus alijs defectibus abundantes. Cum igit̃ eorũ peccata & defectus ita detecti et manifestati, ad notitiã omnis creaturę ad increpandũ & arguendũ sint perducti, merito in iudicio Dei in obliuionẽ uenire debẽt, & excusationem recipere, hocq; ipsa diuina iusticia exigente, ut hi qui hic præ cæteris opprobrijs & confusionibus saturati sunt, ibi torrẽte uoluptatis & libertate domus Dei, specialiter inebriari debẽt. De apparẽtia simplicitatis & morũ maturitate Turcorũ dicere, & interpretationẽ facere uolẽtes, notabimus, q omnia exteriora efficaciã et uirtutẽ ab interiorib. hominis trahere solent. Mores enim exteriores, si ab affectu uitioso immũdo & carnali processerint, quantũcunq; cõpositi fuerint, scandalũ præstant. Si autẽ ab effectu mũdo & uirtuoso processerint mores quãtumcunq; incompositi & uitiosi, in proximis tamen ædificationem operantur.

Is ordo est Dei in iustificando, primũ damnat, deinde iustificat suos, &c. 1. Reg. 2.

† inde culpæ retributionis cõsolatione futura æstimare digne poterit qualitatẽ? Nemo prorsus.

† eis

Conditiones piorum.

Mores reproborum & electorum.

Mores igitur reproborum, quamuis oculis intuentiũ placere uideantur, tamen propter uenenum, quod in affectu latet, quasi mola asinaria seipsos & proximos in foueam desperationis mittunt. Et è contrà mores electorũ, quamuis uitiosi & molestijs passionũ deformes, tamen propter affectus puritatẽ, cœlestis disciplina os attenuatos & alleuiatos, quasi quasdã pẽnas efficit, quibus electi, ad instar aquilarum in sublime subuecti, ut omnes huius uiæ uanitates & errores, scrupulos & uitæ discrimina, sine omni offensione trãsire usque ad finẽ, & nõ deficere possint.

DE MOTIVIS RETRAHENTIBVS *ab errore Turcorum.* Cap. XX.

Tria genera Christianorũ, qui captiui tenentur à Turcis.

IN captiuitate Turcorum tria genera hominum Christianorum inueniuntur. Primum est illorum, qui in pura simplicitate uitã agunt, nec aliquid de factis eorum curant, nec intelligunt. Isti eos infideles esse sciunt simpliciter, & ideo mos & ritus eorum, quantum captiuitas ipsa & seruitutis iugum permittit, deuitant & declinant, & timent ne ab erroribus eorum decipiantur, & religionem Christi conantur obseruare, quantum sciunt & possunt. Et iste modus securior est. Sunt ego quosdã uidi, qui in simplicitate sua firmiter permanentes, & in amore fidei Christianæ, mores & actus eorum execrantes, post multam fugam & labores patienter toleratos, tandem in fide Christi mortuos, quos etiam martyres effectos æstimo. Alios etiam liberos effectos recessisse. Secundũ genus est illorum, qui curiose circa facta eorum intelligenda & perscrutanda (licet pericula quæ interuenire possunt, nõ aduertant) incautè se ingerunt. Isti licet magno periculo se exponant, tamen si deo adiuuante, ad perscrutandũ eorum secreta eis tempus suffecerit, & intellectus ad inuestigationem, & ad interpretationẽ † ratio, maiorem fructum securitatis reportant, nõ solum sibi, sed etiam alijs profuturũ. De quorum sorte, ego quoque non modicũ laboraui, nec sine periculo, ut latentem errorem in specie religionis explorare possem & deprehendere. Nec me defraudauit diuina gratia intentione mea, sed omnia cooperata sunt mihi in bonum. Tertium genus est illorum, qui medium tenent. qui dum incautè considerantes, facta eorum penetrare nequeunt, & interpretari: isti decipiuntur, errorem eorũ credentes ueritatem, fidem, quam fictè tenuerunt, perdunt, & errori eorum adhærentes, non solum sibi, sed etiam alijs detrimenti & discriminis exemplum fiunt. Talium infinitus est numerus. Qui quantũ in ista secta sint multiplicati, & qualiter principatum & regimen & totius regni gubernationem cõsecuti sint, suprà in septimo capite plenius dictum est. Si autem in aliquo eorũ qui negant, aliquid esset constantiæ mẽtis, & nõ ita repente crederent motiuis, persuadentibus istam sectam, sed diligentius insisterent perscrutando, inuenirent proculdubio multa retrahentia ab isto errore, & sufficiens argumentum eius infidelitatis præstantia. Quorum tria sunt principalia. Primum est diuisio seu discordia animarum. Et licet magnam cõcordiam & unitatem uideantur habere exterius, & habeant de facto ad persequendum cultum Christi, & dilatandum sectam suam, & ad perpetrandum omne malum: tamen in his quæ ad salutem pertinent, & ad agnitionem ueritatis, tanta est inter eos diuersitas opinionum, & diuisio animorum, & peruersitas uoluntatum, ut nulli posit dubium esse, quin ista secta non à Deo, sed à diabolo habuerit initium. Omnia enim quæ pro lege utuntur, nõ sunt nisi quædam adinuentiones ad libitum inuentæ, et per consuetudinem introductæ, nihil mysterij, nihil ueritatis continentes, imò plenæ blasphemijs & superstitionibus, & diabolicæ fraudis effectibus.

ratiocinatio

Diabolũ authorem esse Turcicæ sectæ.

Vtunt̃ enim, imò potius abutunt̃, ipso Alkorano, ad perpetrandũ omnia genera sce-

ra scelerum, scilicet furta, homicidia, fornicationes, adulteria, stuprà, latrocinia, & his similia. Quæ si omnia quæ audiui, uidi, & expertus sum, narrare uellem, tædium generarent, & nauseam audientibus. Sortilegijs & incantationibus & diuinationibus ita infecti, deturpati & corrupti sunt, ut uix sit uetula, quæ non habeat earum aliquam artem & scientiam. De lege autem eorum, & Alcorano, uel Mahometo, tanta est inter eos discrepantia dicendorũ, & narrationis diuersitas, ut si centum de eis, de huiusmodi interrogati fuerint, nullus eorum responde bit ad propositum alterius. Sacerdotes eorum, licet magnam ostendant religio nem corã hominibus, in occulto tamen pleni sunt omni nequitia, ita ut de omnibus sceleribus se intromittant, & scribant literas pro pecunia, pro quacunque caussa uel negocio fuerint requisiti. Scribunt multis literas libertatis, ut suprà dixi capite quinto, pro pecunia, ut possint fugere & euadere manus dominorũ suorum. Scribunt & alias literas his qui præliantur, ut gladius uel sagitta non possit eis nocere, & talia multa. Et istæ literæ uocãtur Haymayly. Et hoc licet fieri soleat ab omnibus, tamen præcipuè ab illis qui negant, multi decipiuntur. qui recepta pecunia, fugiunt de loco ad locum, ut nequitia eorum nõ deprehendatur. Istis & alijs innumeris modis, repleti sunt figmentis & dolositatibus, ut quotquot diabo licæ fraudes excogitari possint, in tot partes erroris inueniãtur diuisi. Inter alias particulares diuisiones, quę sunt de cęremonijs legis, & ritu & institutionibus, & cultu, & obseruationibus, quæ inter eos habentur, quatuor sunt opiniones solen nes, de facto saluationis inter se distinctæ, quarũ quamlibet una generatio illius sectæ tenet firmiter, & sequitur, ita ut non solum una nõ consentiat alteri, uerum etiam una alteram persequatur ui armorũ, et munitionibus castrorum, ut multoties perturbato uniuerso regno, nisi rex manus apponat, nequaquã sedari possent. Prima generatio est sacerdotum, qui habentur inter eos in magna reuerentia, quasi rectores populi, & executores, & dispensatores legis, doctores, & iudices, & præsidentes in beneficijs spiritualibus, & ecclesijs & gymnasijs. Quorũ opinio est, quòd nemo potest saluari, nisi in lege Mahometi. Et hoc docent & per suadent omnibus. Et licet hoc probare non possint aliqua ratione, uel authoritate, uel exemplo, tamen conantur contradicentibus, omni quo possunt modo resistere. Et hi multos habent sibi de populo consentientes, præcipue ex principibus & magnatibus. Secunda generatio est illorũ, qui Dermschler dicuntur, & sunt religiosi, qui equidem ab eis in multa ueneratione habentur, quasi sanctorum superstites & successores, & quasi totius regni conseruatores, & amici Dei & Mahometi. de quibus plenius in decimotertio capite dictum est. Quorum opinio est, quòd lex nihil prodest, sed gratia Dei est qua oportet omnem hominem saluari, quæ sine merito & lege sufficiens est ad salutem, quam ipsi Rachmatallach nominant. Nec illi suam opinionem in aliqua fundant ratione, uel authoritate: sed prodigijs & signis ea probare conantur, ut suprà in cap. 14. & 15. patuit. Et isti etiam multos habent fautores, & sibi consentientes. Et præcipue de illis qui magis spirituales, deuoti & humiles in eorum uita existunt. Tertia generatio est illorũ, qui Czofilar dicunť, quasi meditatiui, uel etiam spiritualibus exerci tijs dediti. Et ipsi habentur in magna reputatione, quasi successores prophetarũ & patrum, qui hanc sectam fundauerunt, & se maioris dicunt esse authoritatis quàm cæteros. Nec illi fundamentũ aliquod suæ opinionis habent, nisi quod eis dicunt sic ab antiquo traditũ. Et istorũ opinio est, quòd unusquisq; debet saluari per meritũ, & hoc sufficit ad salutẽ sine gratia & lege: & hoc ipsi Pereketallach uo cant. Isti multũ sunt soliciti ad orationes particulares, & exercitia spiritualia in ui gilijs & meditationibus. nunq; enim cessant ab oratione cõtinua, quam ipsi Czil laraitmach uocãt. De nocte enim cõueniũt, et circulariter sedẽtes, incipiũt dicere,

Qualis arbor, tales fructus.

Sarracenorum de Alcorano et Mahumeto dissensio.

Sacerdotes

Sacerdotes Turcici honorantur à suis.

Religiosi.

Meditatiui spiritualibus exercitijs dediti.

Euchetæ Turcorum.

Layla

Layla illalach repetendo cum cõmotione capitum, per aliquod spacium temporis. Et post hæc dicunt Lahu, iterum eodem modo repetendo. Deinde ultimo dicunt, Hu Hu, iterũ repetendo, ita quòd quasi exanimes effecti, cadunt & obdormiunt. Et isti etiam suæ opinionis multos habent fautores, maximè de his qui de antiquitate uel nobilitate generis gloriantur, qui Effieler Embieler dicuntur. Hi igitur autentici habentur, quia genus eorum alterius nationis commixionem non accepit, nec ab origine primorum fundatorum illius sectæ recessit.

Istæ igitur tres generationes cum suis opinionibus omni populo manifestæ sunt, et plures inter se tam in priuato quàm in publico dissensiones gerunt, nihilominus eo quòd æqualiter æstimatæ sunt ab omni populo, nulla potest præualere alteri, sed continuo ad pacem & concordiam reducuntur. Quarta autem generatio, eorum lingua Horise dicitur, quod hæresim sonat: quorum opinio est, quòd unusquisque saluatur in lege sua, & unicuique genti seu nationi lex data est à Deo, in qua saluari debet: et æqualiter omnes leges bonæ sunt eas obseruãtibus, nec aliqua est præferenda quasi melior alijs. Et isti à Turcis suspecti habentur, & quasi habent̃ pro schismaticis: & si inuenti fuerint, cõburuntur. Et ideò opinionem suam nõ manifeste, sed occultè tenent. Huius generationis unum repperi, dum essem in Chio, qui intrabat ecclesiã Christianorũ, et signabat se signo crucis, & aspergebat se aqua benedicta, & dicebat manifestè: Vestra lex est ita bona sicut nostra. quod nullus alterius opinionis Turcus pro uita sua faceret. Tantis igitur diuisionibus repertis & expertis, & in ueritate in hac secta cõpertis: quis in iudicio rectæ rationis eam nõ omni ueritate uacuã, imò nõ diabolicã, & omni superstitione plenã, & sine aliquo fundamento æstimaret, & merito contemneret?

Turci hæreticos cõburunt.

DE SECVNDO ET TERTIO MOTIVIS, RETRAHENtibus ab errore Turcorum, quæ sunt Ignorantia & Obstinatio. Cap. XXI.

SEcundum motiuum, per quod habetur euidens argumentũ infidelitatis huius sectæ, est ignorantia. Licet enim maximæ sint astutiæ ad omne opus malũ perficiendũ, & in rebus naturalibus magnã & quasi supernaturalẽ habeant practicam & experientiã, tamen in his quæ ad salutem pertinent, & ad res spirituales cognoscendas, tam stolidi tamque inepti sunt, ut uideantur ad modũ bestiarũ usu rationis carere, & quasi saxa indurati nihil spiritualis intelligentiæ posse capere.

Ignorantia Turcorum.

Nulla enim ars penitus de liberalibus reperitur doceri in gymnasijs eorũ. De omnibus alijs scientijs ita sunt alieni, ut nec nomina earũ inueniant̃, uel cognoscantur ab eis. Quid enim de factis Dei? quid de mysterijs & sacramentis? quid de nobilitate animæ uel salute eius, intelligere poterunt, qui de cæremonijs legis suæ & institutis nullam sciunt dare rationẽ? Si enim diceretur alicui, quare non bibis uinũ, uel quare nõ comedis carnes porcinas? & sic de alijs: penitus obmutesceret, uel aliquid mendacij uel fictionis responderet, uel, ut in capitulo nono dictũ est, immundiciam causaret. De lotionibus autem quibus utuntur, ut supra in cap. 13. dictum est, & inclinationibus, & alijs cęremonijs, tantã habent æstimationem, ut credant ualere ea ad conferendũ gratiam, et remissionem peccatorum, & præmiũ uitæ æternæ. De peccatis & casibus conscientiæ, & quomodo per peccatum anima maculetur, & quomodo per penitentiam iterum purgetur, quomodo denique Deus offendatur, & quomodo placetur: insuper de uitijs & uirtutibus, nullũ in eis nec minimũ indiciũ cognitionis uel scientiæ habet̃. Humilitatẽ laudãt, & cæteras uirtutes: superbiã et cętera uitia uituperãt, nõ culpã uel meritũ: sed solũ ipsas naturales passiones cõsiderantes, non culpã. Solum enim crimina, quibus concordia communitatis, uel commodum turbatur priuatæ conuersationis, sicut furtum uel homicidiũ, & cætera, talia iudicio condemnant & puniunt. De reliquis facinoribus manifestis & occultis, magnis & paruis, nulla fit mentio

Artes liberales non docẽtur in Turcia.

Quæ crimina Turci puniant.

nec

nec cõfessio, nec pœnitentia, nec absolutio, nec correctio, nec finalis emendatio.

Vtuntur etiam circumcisione, non in remedium alicuius culpæ uel peccati, eo quòd de originali peccato penitus apud eos ignorat̃ quid sit, sed solum pro quadam superstitione. Vnde pro magno improperio habetur, quãdo dicitur alicui, Czunetsz, id est sine circumcisione. Et hoc idem ipsi frequẽter improperant cæteris, dicentes: Vos incircumcisi. Sed mihi uidetur, quòd potius utuntur circumcisione propter hoc, ut lotio, qua se aqua perfundunt, non sit inualida, remanente aliqua siccitate, sub ista pellicula præputij, sicut superius in 10. & 13. cap. dictum est. Propterea etiam diligenter incidunt ungues, & radunt pilos. Sed quocunq; modo fiat, certum est, quod nõ nisi superstitiose utuntur. Nam filij eorum, frequenter sine circumcisione moriuntur, nullã solicitudinẽ ut circumcidantur adhibent: quod utiq; nõ permitterent fieri, si saluti crederent obesse uel prodesse.

Turci circumciduntur.

Quare Turci utuntur circũcisione, & tã diligenter incidant ungues et radant pilos.

Cum igitur de hoc, uel de quibuscunq; alijs, interrogati fuerint, ne ignorantia eorum notari posit, inuoluunt sententias, & quodam obscuro modo loquentes, uelamen obducũt excusationis. Et hoc sacerdotes faciunt, cum de rebus spiritualibus, uel de uita æterna interrogati fuerint. Seculares uerò, quando de hoc inter eos sermo oritur, uarijs truffis & insolentijs prouocati, deridẽtes & subsannãtes, alij dicunt, Forte habebimus pulchras uxores: alij autẽ, Forte multa suauia habebimus ad manducandũ & bibendũ, dicunt, & huiusmodi. Si aliquis autem seriò forte aliquid dicere uoluerit, nihil omnino dignũ ad propositũ dicere poterit, eo quòd omnino nihil rationi consonum in libris eorum de hoc uel alijs reperiri potest. Et ideo unusquisq; eorum, siue sacerdos, siue idiota secundũ propriam phantasiam de hoc blasphemat & obloquitur. Multa de Antichristo, quẽ ipsi Tethschel uocant, & de resurrectione mortuorum, & extremo iudicio, & de inferno, & purgatorio, friuola & absurda, & ad libitum inuenta, fabulantur & garriunt. Et inter cætera dicunt, Post iudicium Mahometus omnes liberabit de inferno, cuiuscunq; sectæ uel religionis fuerint, neminem relinquendo, propter magnam potentiam & auctoritatem suam, quam habet apud Deum. De alijs innumeris fabulis, & mendacijs quæ de rebus spiritualibus uersant̃ inter eos, causa breuitatis dicere plus nolo. Hoc tantũ adijcere uolo, quòd nequitia eorũ, sicut in cæteris omnibus, uelamine simulationis obtegit̃ & abscondit̃. Ita & ignorantia sacerdotũ eorum, uelut cuprum auratũ, sub auri nomine & æstimationis uigore obtecta latet. Nam quicquid dicunt, quidúe præcipiunt, ita uolunt ab omnib. obseruari, quasi præceptũ Dei, ut nemo audeat uel in minimo contradictionem uel resistentiam facere. Tertium motiuũ, per quod habetur euidens argumentum infidelitatis huius sectæ, est obstinatio. Quis autem dubitat, ueram fidem, libertatem uoluntatis augere, & nõ minuere? Vnde in Euangelio fideles docibiles dicti sunt, eo quòd rationes nõ spernunt, sed probant, & malum per rationes reprobant, & bona probãtes quæcunq; nõ recusant, de malis quoq; bona eliciunt, & aduersa ad suam utilitatẽ retorquent. Et hæc omnia fiunt in libertate fidei, per quam omnia cooperantur in bonũ, his qui secundũ propositũ uocati sunt sancti.

Turci de Antichristo multa dicunt.

Sacerdotes Turcorum ignari.

Obstinatio Turcorum.

Non autẽ perfidia Turcorũ sic agit, sed more bestiarũ, sectã suam non rationibus seu argumẽtis, sed gladijs & armis defendere cõtendunt, eo ꝙ in lege sua sic se habere dicunt in præcepto. Tantã enim pertinaciã & obstinationẽ inhærẽdo sectæ suæ habent, quòd quasi usum rationis uident̃ amisisse, & ad nihil aliud se posse moueri uel flecti ex necessitate ostendunt. Nam quicquid uiderint, audierint, uel senserint, qđ hãc sectã nõ cõmendat, immediate quasi phrenetici, amentes, execrãtes abhorrent, fugiuntq; tanq; mortale uenenũ. Nec sunt alicuius spiritualis impressionis capaces, nec aliqua species ueritatis eis motiuũ prestare potest.

Turci fidẽ suã non scripturis, sed gladijs & armis defendunt.

Et

Renegati Christiani.

Et quamuis hoc uniuersaliter de omnibus fiat, tamen præ omnibus alijs, illi renegati Christiani & desperati, sic erroribus excæcatā habent cōscientiā, quòd uideantur ligati catenis igneis diaboli, quas nullatenus disrumpere ualeant. Vnde quendam eorum in familiari collocutione interrogaui, Quare (inquiens) rogo propter Deum, hoc fecisti? aut quid te mouit? nihil aliud respondere potuit, nisi, Maledicta dies in qua hoc feci. & ego, Quare ergo non reuerteris ad fidē Christi? Et ille retorto collo, & auerso uultu, Non possum, inquit, nō possum: nihil aliud adijciens. Est & aliud nō minus de obstinatione eorū notandū. Creditur enim pro certo, quòd nō sit aliquod genus nationis, de quo ad fidem Christi non inueniant aliqui conuersi. De ista autē peruersa generatione, aliquē prouectæ ætatis ad fidē Christi posse cōuerti, quasi pro impossibili habetur, tamē ut suprà in cap. 16. dictū est, si fieret, magis pro miraculo habendū esset. Nam cum in primis annis Sixti quarti, legatio, quæ cōtra Turcos missa fuerat per mare plurimos eorum Romā detulisset, quorum meliores Papæ præsentati, reliqui aliorū prælatorum curijs deputati, omnes ferè baptizati sunt: quorū aliquos ego familiares habui, qui magnam deuotionem ad fidem Christi ostendentes, me interpretante, etiam confessionem & cōmunionem petierunt. quorum unius quidem confessionem accepi. Ei autem qui curam eius habebat sacerdoti, communionem differre persuasi. mihi enim multum difficile uidebatur, ueram fuisse conuersionem eorum: sicut postmodū rei probauit euentus. Nam post aliquos annos, omnes inuenta occasione & commoditate, fugerunt: licet etiam qui in curia Papæ erant, bonam habuissent prouisionem. In hoc apertè ostendentes, se ad baptismum fictè accessisse. Vnde de opinione quam prius habui, nunc indubitatam sententiam de eis proferre possum, quod impossibile sit, aliquem Turcū fidem Christi recipere.

Impoßibile esse Turcum aliquē recipere fidem Christianam.

DE QVODAM NOTABILI FACTO, QVOD contigit in Turcia, ad probationem suprà dictorum. Cap. XXII.

Factū notabile.

NVnc ad supradictorū clariorem notitiam & probationem, non puto prætereundum quoddā factum notabile, quod me existente in Turcia contigit. Quod eo certius credendum uenit, quia non occultè, sed per totam Turciam promulgatum est, & non alicui priuate, sed ipsi † terrarū regi, & toti regno eius euenisse narrabatur. Illius enim regis, qui Mirathbeg est dictus, pater illius qui nunc regnat, non pòst multo tempore, quo nos in captiuitatem adduxerunt, facta est quædam contentio inter sacerdotes qui Tamsmani dicuntur, & religiosos qui Demrschler nuncupanē, cuius quæstionis talis erat tenor: Vtrum uota & eleēmosynæ & oblationes cōmunis populi, iure debeantur ipsis sacerdotibus, uel ipsis religiosis? Dicebant enim sacerdotes: Nos sumus curam populi habentes, in cōsiliando, in iudicando, in regendo, & docendo, legem tribuendo & obseruando, & totius populi onus portando. Quia igitur ministeriū nostrum magis est necessariū populo & uniuerso regno, merito uota populi nobis debentur.

Turcarum

Talis fuit contentio inter nostros clericos et monachos mendicantes.

Econuerso isti dicebant, nos sumus successores & uicem gerentes illorum, qui fundamentū sunt legis & gratiæ, & qui pro populo coram deo assistētes, omnes necessitates eius suis meritis & intercessione supplentes, totius regni mala & pericula auertētes, & bona cooperātes, qui omni facultate & studio deficiente humano, succurrūt & auxilianē. Et ergo nobis potius eleēmosynæ & uota populi iure debenē. Cumq; ita cōtenderent, & nullam quæstio determinationē acciperet, in hoc omnes consenserunt, ut causa Regis arbitrio cōmitteretur, & quicquid ab eo determinatum & iudicatū fuisset, sine omni cōtradictione ratum ab omnibus haberetur. Cum itaq; Rex audita causa, rationes utriusq; partis diligētius preuolueret in animo, cœpit æstimare, quòd ministerium sacerdotum regno magis

necessarium

necessarium esset, propter rationes supradictas: & quod propterea uota populi, in recompensationem retributionis magis ad eos pertinerent. Sed dum ista uoluntatis conceptio Regis ad religiosorum peruenisset notitiam, illico Regem adierunt, & petierunt, ne istam sententiam diffinitiue proferret, donec ipsi inter se diligentius de hac re cõferre possent, ne anticipatio sententiæ in tam ardua causa, perplexitatem animorum generaret futuram. Quibus dum rex annuisset, & septem dierum inducias interposuisset, una nocte, trãsactis aliquibus diebus, Regi in stratu suo requiẽscẽti, subito magna commotio uiscerum, quasi instaret necessitas naturæ, exoritur: qui cum festinatione surgens, ad locum explendæ necessitatis peruenit. Cum igitur cum quodam impetu super sedes se iactasset, subito tabula sub eo rumpitur, & deorsum cadens Rex, in medio loci super quãdam partem muri, uel ut dicebatur, super quodam ligno suspensus remanens, ad infima non descendit. Cum autem uociferaret, et nemo auxilium præstare posset, eo quod omnes portæ seris firmatæ inuentæ sunt: tandem fatigatus, quasi unius horæ spacio laborans, & nihil proficiẽs, subito uenit in mentem eius, ut aliquem sanctorũ inuocaret. Quod cũ fecisset, mox in loco lumen apparuit, & quiddam in forma religiosorum apparens, sic eum alloquitur: O domine rex, ubi sunt illi quos tibi & regno tuo tam necessarios æstimasti? Quare in ista necessitate tibi non subueniunt? Illo autem præ timore & terrore uisionis nihil respondente, ille adiecit: o rex noli timere. scire te uolo, quod illi tibi & regno tuo magis necessarij sunt, qui in extremis necessitatibus auxilium præstare possunt, & cum defecerit uirtus humana, tunc inuocantibus se, uirtus eorum maxime se ostendit, & succurrit uniuersis. Et cum hoc dixisset, ipso Rege sine aliqua molestia proprio lecto restituto, ab oculis eius euanuit. Et sic Rex ad sese reuersus, quid sibi acciderit animo reuoluens, licet ex†prodigio cum admiratione suspensus, tamen quia de difficultate quæstionis certificatus & instructus, multum contentus erat. Facto igitur mane omnibus conuocatis, rem per ordinem exponit, & iubet, ut cito omnes religiosi, qui tunc inueniri poterant, coram eo adducerentur. Quo facto, ipse sedens in solio suo, iuxta se habens uas plenum pecunijs, singulos religiosorũ ad se accedere fecit, diligentius unumquenq; intuens, cognoscere uolens illum qui sibi apparuerat, unicuiq; de pecunia quantum pugillus capere poterat elargiendo. Cumq; singuli pertransissent, & de suprà dicto nihil notitiæ interuenisset, & ipse Rex de hoc miraretur, ille qui inter eos maior erat, accessit, & dixit ei: Noueris rex, quod ille qui tibi apparuit, unus quidẽ uisus est, sed in persona omnium nostrûm hoc factum esse non dubites, eo quòd omnium nostrum caussa in communi tractabatur. Ex tali igitur uisione, imò (ut melius dicam) diabolica illusione, Rex ille in tantã dementiam & alienationẽ animi perductus est, ut filio suo paruulo uix adhuc decem annorũ in sede regni relicto, ipse ad quandã ciuitatem, quæ† Manassa dicitur, secessit, & cum alijs religiosis, quorum ibi est magna multitudo, uitam ducere decreuit. Transacto autem in hoc suo proposito aliquo temporis spacio, & filio sedente in solio regali, quædam turbatio magna non sine sanguinis effusione inter Curiales exorta est, intantum ut turbationem totius regni nõnulli timuissent futuram, si citius nõ fuisset remediũ adhibitum. Nam illi qui Gingitscheri dicuntur, quorum in Curia regia magna est multitudo, cõtempto puero regis, sibi unum qui eis præesset elegerunt, ut se possent opponere contra omnes qui eis non consentirent. Quod dum principes & magnates perpenderunt, regem, patrem uidelicet pueri adeuntes, non tam precibus quàm minis persuaserunt, ut regni totius discrimen, quod imminebat, auerteret, et futuro malo antequam in augmentum ueniret, se opponeret. Sic igitur, licet reluctantem,

Quanta diabo li illusio.

prodigiorum admir.

Maniassa Rex Turcorũ *factus monachus.*

Seditio orta in ter Curiales Turci.

ad sedem pristinam reduxerunt, & usque ad mortem regnare coëgerunt. Factum istud in tanto fuit rumore per totam Turciam, ut à singulis ferè nihil aliud tunc tractaretur. Ego etiam, licet à pluribus in communi locutione audiuissem, tamen specialiter & priuatim ab uno religiosorum, qui tunc personaliter interfuerat, diligentius singula cognoui, qui etiam quantum pecuniæ de manu regis tunc accepisset, & quantum gratiæ & fauoris unusquisque consecutus fuisset à rege, & plura alia quæ tunc contigerant, narrauit. Est & aliud factum non mediocre, quod non superflue ad prædicta addendum putaui, quod regis illius qui nunc regnat, filij illius de quo nunc dictum est, temporibus contigisse narratur. Est enim in partibus Orientalibus quidam magnus Tartarus, qui Demyrleng dicitur, de quo etiam superius mentio facta est, qui quodam tempore ad mortem regis Turcorum, stimulante odio, aspirans, quosdam sui generis in omni nequitia artis diabolicę famosos & expertos, precibus et precio induxit, plura eis tribuens, sed multo ampliora promittens, si caput Turci inimici sui sibi deferrent. Qui dum exequendi facinoris commoditatem & modum pluribus temporibus quæsissent, & in omnibus rei difficultas occurreret: & quia ipsi multæ artis diabolicæ, magicæ quoque & necromantiæ non modicam habentes peritiam cogitauerunt aliquid nouitatis prætendere, ut sub hoc prætextu dum regi curioso fuissent præsentati, & ipsi nō posse se artem & ludum nouitatis suæ exercere, nisi omnibus exclusis, dicerēt, ad sui propositi commodum & executionem uenire possent. Sed rex auisatus per quosdam, qui illos suspectos habuerat, eorum machinamenta cautus præuenit. Nam dum inuitati à rege, in habitu & forma religiosorum exterius, armis uero intus bene muniti, antequàm ad ipsum regē intrassent, capti, et pœnis subacti: hoc malū quod in regem cogitauerūt, ipsi à rege interempti, experti sunt. Præterea omne ferè nephas publicum exercentes in ciuitatibus, in uijs & nemoribus, & stratis publicis, bono communi & paci insidiātes, criminosique, & omnia genera flagitiorum sectantes, narrabantur eisdem temporibus in habitu & forma religiosorum latitare. Quibus omnibus rex permotus, & permaxime supradictorum nequitia commotus, emisso publico edicto, omnes religiosos de regno suo expellere ac perturbare fecit: & inuentum quēquam in habitu religionis, publicæ pœnæ & custodiæ subactum, rebus omnibus & uita priuari mandauit. Tantam autem execrationem & detestationem illius generationis regis animum tunc occupauit, ut non solum nomen illud audire non poterat, sed etiam quoslibet qui in habitu pauperum sibi ubicunque occurrissent, nullatenus sine perturbatione poterat intueri. Vnde qui eum comitabantur uel præcedebant in locis quibus erat trāsiturus, nequaquam pauperem aliquem sinebant apparēre. Et si quis incaute apparuisset, perturbationis eius sæuitiam in contumelijs & uerberibus experiebatur. Huius rei tanto securior testimonium perhibere possum, quanto eam uerius non sine timore & periculo in meipso expertus didici. Vna enim dierum diluculo post ortum solis, contra aulam regis propter frigus, ad solem, cum pluribus alijs diuersi generis & habitus hominibus & pauperibus, sedendo ad spectaculum curiæ & principum, quorum multi ad regem, qua de causa nescio, tunc uenerant, transacta hora iam sexta, incautè remansimus. Recedente igitur uniuersa curia, inopinatè uidimus de curia regis exeuntes equestres, præcedente præcone cū baculo, & subsequentibus duobus iuuenibus, & regem ad balneum (quod intro nos erat) iturum. Visis igitur nobis, mox ipse rex cum magno strepitu uocem emisit. Tunc præco cum uelocissimo cursu uenit ad expellendum nos à facie regis. Et illos quidem qui ad uiam, quò erat iturus, fugerant, non credo uerbe

Magnus Tamerlan.

Religiosi omnes è Turcia expulsi.

bera euadere potuisse: me autem, qui ad aliam partem fugi, licet tunc uix euadere potui, timoris tamen magnitudo in futurum cautiorem me reddidit, ut ante conspectũ eius, maxime cum alijs pauperibus nequaquam ultra comparerem in uia, in qua erat transiturus. Ex his igitur exemplis, unusquisq; fideliter considerans, poterit perpendere omnia, quæ de ista secta dicta sunt, ueritatem habere: maximè circa diuisionem, obstinationem, & ignorantiam.

DE RECOMMENDATIONE RELIGIONIS CHRISTIANÆ. Cap. XXIII.

DE secta Turcorum in superioribus sub breuissimo compendio dictum est, quomodo uidelicet omni fundamento ueritatis careãt. De nequitia quoq; Turcorum & malitia, quibus Christianos persequuntur, & de motiuis eam ueram persuadentibus, & de his quæ ab ea retrahunt: & de omnium motiuorum illorum declaratione & interpretatione, cum quibusdam exemplis. Nunc in isto finali capite de recommendatione religionis sanctissimæ Christianorum, paucissimis uerbis aliquid dicere debitum æstimo, ut de eiusdem ueritate, cum illius sectæ erroribus comparatione facta, quilibet fidelis, quam eligere, quamq; detestari debeat, luce clarius intelligere possit. Licet igitur sanctissimam & dignissimam religionem Christianæ legis, nulla lingua sufficienter possit extollere, & sicut debitum esset, magnificare, tamen quantũ ad præsentis materiæ exigentiam, breuissime in septem causis principaliter eam intendo commẽdatam habere: scilicet in fundamenti eius firmitate & necessitate, in cultus eius dignitate, in sacramentorum eius sanctitate, in uirtutum eius nobilitate, in scientiæ eius sublimitate, in meritorum eius qualitate, in præmiorum eius quantitate.

Epilogus.

Christianæ religionis commendatio ex 7 causis.

Sanctissima religio Christiana mysteriũ sanctæ & indiuiduæ trinitatis pro fundamento habet, cuius ab initio mũdi tãta necessitas fuit, ut sine eius agnitiõe nulla penitus esset caussa salutis, & uia uel modus placandi irã Dei. Vnde sicut in ueteri testamẽto nemini prorsus dabatur spes ueniæ uel clemẽtiæ Dei, nisi mysteriũ sanctæ trinitatis ei fuisset, uel in ænigmate, uel in aliquo signo uel figura demonstratum: sic & in nouo testamento nemini penitus est spes amicitiæ Dei, nisi mysterio sanctæ trinitatis ueraciter sit imbutus, & per characteris impressionem substantialiter ei informatus. Habuit & ab initio hoc ipsum sanctissimæ trinitatis fundamentum, tantam in mentibus fideliũ firmitatis efficaciam, quod ille antiquus humani generis hostis, cum omnibus artibus dolositatis suæ, ipsiusq; carnis illecebræ, & mundi fraudulenti inuidiæ, super ædificatam ei fidei spei & charitatis structuram nunquã deijcere potuerunt, nec usq; in finem hoc ipsum aliquatenus facere poterunt, licet in nouissimis temporibus, nostris scilicet & futuris, maxima sit ipsius diaboli potestas, &c. Fremat igitur in reprobis Mahometus, sæuiat quantum poterit in Antichristo diabolus, nullum fructum nequitiæ suæ reportabit, sed quantumcunq; malitiæ excogitare poterit, electis Dei ad gloriam, sibi autem & suis complicibus ad æternæ damnationis augmentum redundabit.

I Mysterium sanctæ Trinitatis.

Maxima iam diaboli potestas.

Cultus sanctissimæ religionis Christianæ tantæ est dignitatis, ut in principali actu suo, ipsos mortales homines ualeat quodãmodo ipsis supernis ciuibus coæquare. Nam licet illi æterno Deo ineffabiles laudes & diuina obsequia indefesse reddant, tamen diuinæ maiestatis oculis non minus placere comprobantur debitæ seruitutis officia & gratuita obsequia, nec non ipsa laudum sacrificia, quæ ueri cultores in spiritu & ueritate, de donis et muneribus desuper eis datis, in ecclesia militanti quotidie offerunt. In cæteris etiam, quæ in ea geruntur, excedit in dignitate omnes actus humanos, quantumcunq; dignos & præcipuos. Si enim in-

II Dignitas cultus Christianæ religionis.

spiciatur sacræ doctrinæ procedēdi grauitas, tractantiū maturitas, materiarū conformitas, fundamentorū soliditas, doctorum auctoritas, †mysteriorū sublimitas, sacramentorū sanctitas, sententiarū firmitas, uerborū tenacitas, argumentorum inconcussa ueritas, rationum securitas, dubiorum clara dilucidatio, errorum omnium confutatio, contemplatio diuinorum, deuotio officiorum, ministrorum nobilitas, prælatorum dignitas, subditorum simplicitas, efficacia docendorum, sufficientia omnium ad salutem pertinentium: insuper abundantia gratiarum, uirtutum redolētia, deniq; omnium diuinarum & humanarum rerū magisterium, & fidelium animarū consolatio singularis, omniumq; spiritualium charismatum copia & plenitudo, aliarumq; rerum summum fastigiū & excellentia infinita, credo quod si omnes humanorum actuum excellentiæ fuerint exhibitæ, parti huic extremæ non ualeant comparari.

ministrorum

III Sacramentorum sanctitas huius sanctæ religionis tanta est, ut in creatura rationali, non solum interioris hominis substātiam diuino usui aptam reddere, sed etiam tantarum ei gratiarum redundantiam infundere sufficit, ut & secundū exterioris hominis facultatem, ad utilitatem proximorum, de effluētia gratiarum in colloquendo, in conuersando, in docendo & exhortando, in consulēdo, in necessitatibus spiritualibus & temporalibus subueniendo: & in alijs operibus pietatis seruiendo, fructum salutis ualeat operari, & singulorum animos ad amorem Dei prouocare. Si autem maioris desiderij corda flagrantia inuenerit, tantā habet efficaciam & potentiam, præcipue sanctitas sacratissimæ Eucharistiæ, ut utriusq; hominis naturis, sublata uitiorum & terrenorum sarcina, adhuc in terra positis, illius cœlestis patriæ gustum fruitionis ualeat cōferre. Adhuc etiam ipsorum quatuor elemētorum, solis quoq; & lunæ dignitatē & nobilitatem, cæterarumq; creaturarum decus & ornatum, in multiplici idolorum & dæmoniorum cultura perditum & amissum recuperare, & pristino ualori restituere: id quoq; quod in uariarum insensatarum rerum nephando obsequio, à reprobis à principio mundi infideliter exhibito, neglectū uel deformatum est, in usum uerorum cultorū ad honorem & laudem creatoris, & gloriam ipsius summi Dei, renouare plenissime & reintegrare sua efficacia potest. Hoc quoq; quod in quorumcunq; blasphemorum usu maledictum est uel maledicendum, usq; in finem mundi, erit ipsis impijs ad damnationis cumulum, electis uero ad multiplicem meritorū fructum, cooperari finaliter & exhibere potest.

Sacramentorū sanctitas, & efficacia.

IIII Virtutum nobilitas, quibus animæ sanctæ in Christianitatis religione exercentur, ad uitę spiritualis profectum, secundum modum & formam uirtutum naturalium, ad uitæ sensibilis perfectionem regulantur. Spiritus enim sensibilis, de capite in membra corporis diffunditur, & secūdum dispositionē organorum format actum in operationē. Eodem modo ipsa diuina gratia in anima rationali residens, secūdum dispositionē uoluntatum & effectuum humanorum, format affectus spiritualis uitæ. Vide quàm nobilē fructum fidei, ex affectu tam bene disposito, sancto Abrahæ patriarchæ diuina gratia produxit, qui propter excellentiam ipsius fidei, quam in Deum habuit, filio suo non tam charo quàm raro, imò primogenito & unigenito, non curauit parcere. Fructus autem spei in affectu Noë sancti qualis fuit? qui uniuerso orbe corrupto, solus in fabricatione archæ laborare, tēpore tam longo non fastidiuit. Quid charitatis fructus in sancto Moyse? qui amore superno ardens, filium filiæ Pharaonis se negauit: & percusso Aegyptio, Hebræū liberans, iram Pharaonis incurrere non timuit. Sed hæc quasi quædam semina, in sanctis patribus ueteris testamenti pertransiens, fiad amplissimam messem sanctorum noui testamēti accedere, et quid in singulorum purificatæ

Virtutum nobilitas in Christiana religione.

Abraham patriarcha.

Noë.

Moyses.

Sancti noui testamenti.

purificatæ mentis affectu diuina gratia, tam de theologicis quàm cardinalibus & moralibus uirtutũ speciebus, fructus produxerit, scire quis et intelligere uoluerit, Christianorũ librarias percurrat: & cum, quasi † finitimã legendarum multitudinem huius materiæ inspexerit, reperiet proculdubio magis admirandã quàm inuestigandam huius religionis uirtutũ nobilitatem. Hoc autem non tam mirabile quàm ineffabile, quod in affectu spirituali electorũ nouissimi temporis operandum uenit, diligentiori studio & deuotioni relinquo. In hoc cõcludere uolo, quod quicquid ordinis, quicquid perfectionis & decoris, quid ue dignitatis & excellentiæ in uniuerso orbe à principio usq; in finẽ reperiri potuit, totum ab huius sanctissimæ religionis uirtutum nobilitate processit. Quibus sublatis, nullus ordo, sed sempiternus horror & error permanebit.

infinitam

Sublimitatem scientiæ huius religionis intelligendam, nullum conuenientioris similitudinis modũ inuenio, quàm sicut de Paradiso exeuntes quatuor flumina totum mundũ irrigarunt, sic nimirum quatuor Euangeliorum scientia & doctrina, de religione Christiana, quasi de Paradiso cœlesti egrediẽs, uniuersam humanã naturã, diu aridam & sterilẽ, salutis fœtu fœcũdauit. Ille enim magister cœlestis qui dixit, Vos uocatis me magister & domine, et bene dicitis, sum etenim: ueniens in terris scholas tenuit, sanctam catholicam ecclesiã instituit, & scientiæ sublimitatem, quam in ea docuit, et posteris docendã dereliquit, manifestæ ostendit, quãdo dixit: Omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis. O admirandum mysterium, ea quæ in cœlo empyreo, & in consistorio sanctæ trinitatis tractantur, hominibus in terra manifestãtur. O immensa dignitas religionis Christianæ, quæ in scientia angelos, archangelos, & reliquos ordines beatorum spirituum transcẽdit, & ad ipsorum Cherubim & Seraphim arcana consilia accedit. Et quid mirum, si hæc scientia de hominibus deos, de mortalibus immortales facere possit, quę talem ac tantũ doctorem habuit? Huius sanctissimę sciẽtiæ sublimitatem, profunditatẽ, longitudinem & latitudinẽ, intellectus non capit humanus, nec lingua exprimit, sed fide percipitur, spe retinetur, & charitate perficitur. Huius scientię scholã qui intrauerit, quamuis indoctus, doctissimus euadit. Quicunq; autem eam ingredi aut negligit aut contemnit, quamuis doctissimus, ignorantię suæ tamen cæcitatem in æternum lugebit.

V Sublimitas christianæ sciẽtiæ.

Iohan. 13.

Iohan. 15.

Dignitas religionis christianæ.

Scientia Christianorum sola fide percipitur

De meritorum qualitate huius sanctissimę Christianę religionis, argumentari aut dubitare ipsis infidelibus & hæreticis derelinquo, quorũ quidã Christum non uerũ Deum, alij non uerum hominẽ, reliqui solum prophetã fuisse blasphemarunt. Nemo autẽ fidelium, qui Christum filiũ Dei, & uerũ filium hominis, de spiritusancto conceptũ, de Maria uirgine natum, inter homines 33. annis conuersatum, & post infinitos labores, post miraculorũ & doctrinarũ insignia, à Iudæis captum, ligatum, flagellatum, consputum, irrisum, illusum, spinis coronatum, & infinitis doloribus & confusionis opprobrijs, iniurijs & blasphemijs satiatũ, tandem inter latrones affixũ cruci, & pro salute humani generis acerbissima morte finitum, credunt, confitentur, & suppliciter adorant, de eius infinito merito dubitare permittitur. Quod autem infinitum est, ultrà multiplicari non potest. Superfluum tamen non est, si gloriosæ uirginis Marię, omniũ sanctorũ, apostolorum, martyrum, confessorum, atq; uirginum merita, quibus christiana religio dotata est, addere uoluero.

VI Merita Christianæ religionis.

De quantitate præmiorum quid dicendũ putamus? Non'ne iustum est, ut secundum laborẽ requies, secundũ dolores gaudium, et secundum confusionẽ gloria retribuatur? Firmiter igitur credamus, & nullatenus dubitemus, huic sanctissimæ religioni, pro infinito labore æternę requiei solaciũ, pro tantarũ passionum

VII Quãtitas præmiorum.

Præmia piorum.

doloribus ſempiterni gaudij refrigeriũ, pro confuſionum & opprobriorum im-
menſitate conſolationẽ gloriæ ſine fine manſurę in retributionis præmiũ, à iuſto
& æterno iudice, in ſuo diſtricto et extremo iudicio exhiberi. Felix igitur, imò
felicior & feliciſsima anima, quæ huius ſanctiſsimę religionis fundamenti firmi
tate fundata, cultus eius dignitate mancipata, ſacramentorũ quoq; eius ſanctita
te conſecrata, uirtutũ nobilitate decorata, & ſciẽtiæ eius ſublimitate tam fidelite
& excellenter imbuta, ut per eius infinita merita, ad præmiorũ eius tam ſublimi
faſtigia finaliter ualeat peruenire. Quod nobis præſtare dignetur IESV
CHRISTVS Dominus noſter: qui cum patre & ſpirituſancto uiuit & regna
Deus, in ſecula ſeculorum, Amen. Qui de ſecta Turcorũ magna & admirãd
ſcire deſideras, pauca quæ hic inculto ſermone & incõpoſitis uerbis dicta ſunt, r
go ne ſpernas. Nam ſi ſingula bene inſpecta & intellecta fuerint, de multis & m
gnis debitę inquiſitionis materiã, & rei ueritatis ſeriẽ, nequaquã tibi negabunt

FINIS.

ORATIO TESTIMONIALIS EORVM
quæ dicta ſunt.

SI in rerum humanarũ dubijs, maiori experientiæ fides adhibetur p
tior, nulla minorem mihi, de conditione & ritu Turcorũ loquenti,
dem debere cenſeo, qui eorũ truculentiſsimæ captiuitatis & horre
dæ perſecutionis, per integros uiginti annos, terribiles tempeſtatu
ſpiritualiũ turbines, & immenſa pericula corporis & animę pertuli. Et ut poſſe
euadere, præcipue periculũ animę, & conſeruare fidem Chriſti, octo ſolennes f
gas peregi, quarum quælibet hominẽ non ſolum in perturbationem mittere, u
rumetiam in deſperationis foueam deijcere, ſufficiens materia exiſtere potuiſſe
Quater quoq; poſt fugam precio redemptus: ſepties pro pecunia uenditus, & t
tidem emptus fui. Præterea intantum cõuerſationis eorũ conſortio aſtrictu
fui, ut maternam linguã oblitus, eorum Barbarici idiomatis loquela ad plenu
eruditus, nec non literaturæ eorum tam extraneæ & peruerſæ non mediocrit
inſtructus, adeò ut Sacerdos eorum unus de maioribus, ad beneficium eccleſi
ſuæ non modicis redditibus dotatum, quod ipſe mihi obtulit, me ſufficientem &
idoneum æſtimaret. Porrò religioſorum eorum moribus & ritui ſic me co
formaui, ut ſermonũ ſpiritualium, quibus ipſi in collationibus ſuis & propoſiti
nibus populi utuntur, tantam haberem experientiã et copiã tam in ſcriptis quà
in mente, ut non ſolũ uicini noſtri, qui me frequenter audiebant in cõgregatio
bus ſuis, uerumetiam de alijs locis me proponentẽ audire deſiderabant, ipſoru
quoq; religioſorum plurimi, quos proponerent populo, à me didicere ſermone

Quot fugas peregerit author.

Deniq; domino meo ita charus eram, ut ſæpius in collocutione plurium, plu
quàm filium ſuum, quem unicum habebat, me diligere affereret: & propter ho
poſt adeptam libertatẽ, promiſsionibus & precibus me omnibus modis retine
attentabat. Sed quia ſciebat me ualde auidum ad diſcendum literas, per excuſ
tionem, qua me finxi ad ſtudiũ ire & reuerti, deceptus, me dimiſit, non tamẽ ſi
totius familiæ ſuæ deſolatione, rogans, & per nomen Dei & Mahometi me ad
rans, ut quantotius redirem. Et forte adhuc reuerſurum à ſtudio expectat, ut ui
licet de meo ſacerdotio, & ſui deſiderij impletione, duplex ſibi gaudiũ, quod mu
tum optauerat, accreſcat. Demum in fine, quod ualde paucis ductis in e
rum captiuitatem contingere poteſt, cum litera Imperiali authoritate confect
& autenticorum teſtium ſolenni uallata teſtimonio, Deo mihi adiutorium pr
ſtante & miſericordiam, nõ ſolum illius duriſsimæ captiuitatis nexibus ſolutu
uerum etiam illius cruentiſsimæ ſectæ diabolica infectione ſolutus, liber exiu

Detu

Detur igitur maioris experientię teſtimonium, cum euidenti ratione: & ego meis poſtpoſitis, ſuis aſſertionibus indubitanter cum cæteris fidem adhibebo.

ISTI SVNT DVO SERMO-
nes in uulgari Turcorum.

CAffil olma aths goeſingi, halinga bakoeleni, gore ruenelit itma doenuede, yaſu clerung deleni goer, nitſcheler uatir dueſſe beni, girnulam tſtheyā ueſ-uebemi Czuem uekleri tſaſſa beni tſthur beni olā guer. Kym ach iduep kilir za-i kuenethdur ellinde uuari. Gutſthmiſth yatir kari giri miczkij nueri guueleni goer czorma hallyn kynczene uuarma yeramāczine Kymczini goef deczini uul ub gyeni iulani goer. Hantz Meheknimet muſtafa, huekym itti kaftā kaffa. Do-nne kyme kildi baffa, aldaniben galani goer, Aldanma maladanuara kulukey-a, haka iar, Seuigile bile uuara baki iotaſch olani goer Ionus bij czuſteri tſattar palka moriffer ſatar Gendiczine hadar dutar czoledigi ialani goer.

Iana itſthim goner oſim bon oelim angitſtac, olim endeſtherczin hoſt, uulurara lantiſthag. Oliczeris belli beangiſsi itſthimis olor eam, teneſthir uſtine konp, hal-tunginde iuunt ſthad, hitſch hilmeczen ben nitge iden, hanke ianna, czaffaridē, vacaffis don geemgidē, bachſis atta binnitſtheg. Gelle bāga kauum gardaſth ola zim degi iolcaſth. Kim olaczar bāga haltaſth ben czinin do egalitſthag, galā ben amahinla hernitgeczij halimla. Gide kauū guule guele, efdē iāga donitſtheg. Sā-ga aidirem ai paſſa, nelergelliczor baſſa. Kimingiczidem bagir piſſche, Kim ſchra pa anitſthag, yarrin cziaczar guria tſchumla galeik derle. Kime inir czeuuan derle, kiming iczidem iantſchag amal uuer unda tſthoap amalſiſa olor hedep, ſchol biſſchia olmaczhezzep, bunda azat olitſthhag, yonus emdi kiliarak ut an-neaczin dogri bak. Tſchumla galeik derle atli atilia czaijt litſchag.

INTERPRETATIO SERMONVM
prædictorum in Latino.

NOLI eſſe incautus, aperi oculos, & conſidera conditionem tuam, quia mortalis es. Et noli iniquè agere in hoc ſeculo, ſed de commiſſis pœnitentiam agere cura. Conſidera multitudinem morientiū, & diſpoſitionem eorum in ſepulchris, & deformitatem, quomodo pleni uermibus & ſerpentibus, facies deturpatæ, phlegmate pleni, omni putredine & fœtore. Iuſti in hoc ſæculo cum timore uixerunt, & cum dolore mortui, & non comparent. Et miſeri peccatores rident & conſolantur, credentes ſe mortem euadere poſſe. Noli igitur argumentum quærere ab aliquo, uel rationem. Nec contrarium dicentibus uolueris credere. Quotidiana morientiū experientia & conditio de hoc te certum reddant. Vbi eſt † Mahomet Muſtafa? qui fuit tantæ authoritatis, ut cœlo & terræ imperare uideretur. Et ſi huic mors nō pepercit, quem non ſeducat mundana uanitas? Non ergo blandiantur temporalia & caduca, ſed exerce te in cultu diuino, & aſſociare ſpiritualibus rebus, quæ tibi in extremis poſſunt eſſe refugiū. Ionus has ſentētias copulat, uendens populis mercimonia ſpiritualia, cuius ſermonū ueritate meliora facta teſtimonio eſſe poſſunt.

Menhent nimſtafa.

Timor mortis exterius, ſed magis interius, eius me conturbat memoria. Sed quia omnibus commune mori ſcio, aliqualem mentis releuationem habeo. Certum eſt quòd omnes morimur, ſed horam mortis tunc ſolum experiemur, quando ſuper feretrum poſiti, incipimus coram oculis omnium lauari. Quid faciam? aut quò me uertam neſcio, quando omnia mihi prius chara me ſolū derelinquunt. Tūc pannus quo inuoluar, & tabula cum qua efferar, mihi ex omnibus remanebunt. Sed fortè amici mei & proximi cōpatientes uſq; ad tumulū erunt mihi ſocij.

Quem uero consortem habebo, quando solus in terra tumulatus restabo? Tunc manebunt mecum merita & mea sancta desideria, tô non illi, qui tristes se sociaerunt, gaudēdo redibūt ad propria. Sed tibi dico frater chare, cōsidera qualis morientium differentia: alij enim æstuabunt incendio, alij uerò satiati gaudebunt refrigerio. Tandem instante ultimo examine, omnes iterū habent resurgere. Tunc alios gratia spiritus obumbrabit, alios ignis æterni incendij concremabit. Non uerba, sed merita ibi respondebunt: qui nō habent merita, magnam necessitatem habebunt. Illi autem tunc securi erunt, qui de hac uita sine impedimento & libri exierunt. Ionus ergo age nūc de tali prouisione, ut tunc apparere possis sine cōfusione, quādo singulorū nomina & merita toti mūdo erūt manifesta & cognita.

quando illi

HAEC EST OPINIO ABBATIS
Ioachim, de secta Mahometi.

QVANTVM autem secta Mahometi debeat durare, habetur Danielis 7. ubi declaratum fuit Danieli ab angelo de bestia magna quæ dissimilis erat ceteris in hunc modum: Hæ quatuor bestiæ magnę, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra. Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi, & obtinebunt regnum usq; in seculum, & in seculum seculorum. Quod tractans Abbas Ioachim super illo loco Apocal. 12. Et iratus est draco in mulierem, sic dicit: Si historias ecclesiasticas diligentius notamus, cum iam moderata esset persecutio Arriana, & etiam in quibusdam deleta, inchoante Cosdroë rege Persarum, qui in persecutione orientali præcessit Mahomet & successores eius, persecutio istius sectę secuta est tam immanis, ut reuera nō hominū, sed bestiæ cuiusdā terribilis esse uideretur, prᵹsertim cum ipsius error nō aliqua ratione humana uidetur esse munitus, sed solum detestādo furore mendacij, & tyrannica armorum potestate defensus. Quantum uerò inualuerit in breui, & quàm cito profecerit in malitia sua, haud dubiū propter peccata, testatur desolatio ecclesiarum Syriæ, & Phœnicis, Palestinæ pariter & Aegypti, necnon & Aphricæ, & Mauritaniæ, & insularum maris, in quibus abolito Christi nomine, ipsius Mahomet detestanda traditio, quasi magni prophetæ Domini, & pręconis altissimi prædicatur. Heu si tāta mala faciet Antichristus, quāta iste fecit in mendacio suo. ut enim Moses legislator longò antè præcessit Christum, ita & iste labor mendacij parauit itinera Antichristi. Ac ne cui immanitas huius bestiæ uideatur esse similis aliarum bestiarum, Iudæi quidem pugnauerunt contra fidem Christi: sed tamen eis renitentibus & inuitis, ædificatæ sunt ecclesiæ Hierosolymis & non post multos dies absorpti sunt à Romanis, ita ut ex tūc quo ad eos, finem acciperet & persecutio ecclesiarum & regnum ipsorum. Pagani pugnauerunt contra Christum, sed quotidie uincebantur à militibus eius, ita ut in diebus Syluestri Papæ penè redderent arma, & eidem Christi uicario sceptrum regni assignarent. Gothi & Vuandali, & Longobardi, & alij hæretici partim deleti sunt ab exercitu Romanorum, partim ad catholicam fidem conuersi. Hæc uerò quarta bestia tam indomabilis fuit, ut licet apparuerit ad tempus humiliata, & quasi mortua, quum iterum magnificata sit, & ad deuorandum parata, plus timere est quàm exprimere. Hæc igitur est illa bestia, quam sanctus Daniel quartam nominat, terribilem nimis. Ioannes uerò tam eam quàm tres alias comprehēdit sub una habente septē capita, & in uno eorū cornua decem. Et infrà paulo pòst idem Abbas Ioachim ita dicit, Per hanc bestiam diabolus meridianam incolentes eremum uiros solitarios impugnauit. Et per hanc talia facturus est, & ex parte iam facit, qualia non est permissus in temporibus alijs, nec etiam quando sanctos martyres laniare ictibus uarijs sineretur.

Danielis 7.
Apocal. 12.
Persecutio Arriana.
Cosroës rex Persarum.
Mahomet.
Mahomet præcursor Antichristi.
Danielis 7.
Apocal. 13.

Appendix

APPENDIX, DE CHRISTIANORVM decem nationibus, siue sectis.

NOTANDVM quòd gentes Christianorum diuiduntur in decem nationes: uidelicet Latinos, Græcos, Indos, Iacobitas, Nestorinos, Moronitas, Armenos, Georgianos, Surianos, & Mozarabes.

Latini.

Prima natio est Latinorum, qui habent imperatorem Almaniæ, & reges multos, uidelicet reges Castellę, Arragonię, Portugalliæ, Nauarræ. Et isti sunt de natione Hispanica. In natione Gallica est unus rex Francorum, & multi duces & comites. In natione uero Italiæ est rex Sicilię, Neapolitanus, multi duces, comites, marchiones, ac communitates magnæ, uidelicet Venetiarum, Florentię, Senarum, & Ianuæ. In Germanica autem natione præter imperatorem qui debet esse Almanus, sunt reges multi, uidelicet rex Angliæ, Scotiæ, Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Daciæ, Frisiæ, Suediæ, Noruuegię, Dalmatiæ, & multi marchiones, lantgrauij, duces, comites, &c. Item in insula Cypri, rex Cypri. Omnes prædicti sunt obedientes Romanæ ecclesiæ.

Græci.

Secunda natio est Græcorum, qui habent patriarcham Constantinopolitanensem, archiepiscopos, episcopos, abbates, &c. in spiritualibus. In temporalibus uerò imperatorem, duces, & comites, &c. Pauci tamen numero sunt nunc, quia Agareni & Turci occupauerunt & inuaserunt maximam partem Græciæ. Et isti nō obediunt ecclesiæ Romanæ, & habent errores multos qui sunt condemnati per ecclesiam: quia dicunt, quòd spiritussanctus non procedit à filio, sed à parte solum. Etiam dicunt, quòd non est purgatorium.

Indi. *Presbyter Ioannes.* *Corpus Thomæ apostoli.*

Tertia natio est Indorum, quorum princeps est Presbyter Ioannes, cuius potestas excedit omnes Christianos. Nā habet sub se septuaginta duos reges. & quando dictus dominus Presbyter Ioannes equitat, semper facit ante se portari crucem ligneam. Quando tendit ad bellum, facit portari duodecim cruces de auro & lapidibus preciosis factas, pro uexillo. In illius terra est corpus beati Thomæ apostoli in maxima ueneratione.

Iacobitæ.

Quarta natio est Iacobitarum, à Iacobo hæretico, discipulo patriarchæ Alexandrini Iacobitæ dicti sunt. Hi in partibus orientis occupant magnam partem Asię, terram Mambræ, quæ est propinqua Aegypto, & terram Aethiopię usque ad Indiam plus quàm quadraginta regna. Hi circūciduntur & baptizantur, cum ferro ignito characterem crucis imprimunt in frontibus & in alijs partibus corporis, ut in pectore, uel in brachijs. Hi confitentur soli Deo, & non sacerdotibus Iudæorum & Agarenorum. Et dicunt, in Christo esse tantum naturam diuinam. Aliqui eorum loquuntur lingua Chaldaica, aliqui lingua Arabica, alij uerò alijs linguis, secundum diuersitatem nationum. Et isti fuerunt condemnati in concilio Cedensi.

Nestorini.

Quinta natio est Nestorinorum, à Nestorino hæretico, qui fuit Constantinopolitanus episcopus, sic dicti Nestorini. Hi soli ponunt in Christo duas personas, unam diuinam, aliam uerò humanā. Et negant beatam uirginem Mariam esse matrem Dei, sed bene hominis Iesu. Hi utuntur lingua Chaldaica in suis scripturis, & conficiunt corpus Christi in fermēto. Hi inhabitant Tartariam, & maiorem Indiam: & sunt multi numero. Terra eorum continet tantum, sicut Almania & Italia. Et isti hæretici fuerunt condemnati in tertia synodo Ephesina, & fuerunt diuisi ab ecclesia Romana, & permanserunt in pertinacia.

Moronitæ.

Sexta natio est Moronitarū. Moronitæ à quodam hæretico Morone dicti sunt. Hi unum intellectū & unā uoluntatē in Christo tantū ponūt. Hi habitāt iuxta

Lybiā in prouincia Phœnice in magno numero, uiri bellatores, in prælijs edocti & experti, specialiter utūtur arcub. & sagittis. Hi more Latinorū cāpanis, & eorū episcopi annulis, mitris & baculis pastoralibus utuntur. In scripturis litera Chaldaica, & in uulgari Arabica utuntur lingua. Hi aliquando fuerunt sub obedientia Romanæ ecclesiæ. Nam eorum Patriarcha interfuit concilio generali Lateranensi, celebrato Romæ sub Innocentio tertio. Sed postea recesserunt ab ecclesia Romana. Hi primò fuerunt condemnati in synodo Constantina, & postea uenerunt ad obedientiam Romanæ ecclesiæ. Et iterum reuersi sunt ad propriam eorū opinionem, in qua perseuerant hodierno tempore.

Armenij. Septima natio est Armeniorum, qui habitant in regno Armeniæ prope Antiochiam. Hi proprium idioma & linguam communem omnibus habent, & scripturas sanctas, & officium ecclesiæ cantant, & dicunt in uulgari lingua, ita quod ab omnibus secularibus tam uiris quàm fœminis intelligantur. Habent suum Primatem, quem uocant Catholicum, cui obediunt sicut nos Papæ, cum magna deuotione & reuerentia. Quadragesimam ieiunant cum magna deuotione, in qua nō comedunt pisces, nec bibunt uinū. In diebus autē Veneris comedunt carnes.

Georgiani. Octaua natio est Georgianorū. à beato Georgio, quem habēt in prælijs in patronū, dicti sunt Georgiani. & habitāt in partib. oriētalibus. Et est populus pulcher, fortis, & deliciosus: Medis, Persis, & Syris (in quorum confinibus commorantur) ualde formidolosi. Et utuntur lingua Græca, utuntur sacramentis more Græcorum. Clerici habent coronas in capitibus eorum rotundas, seculares uerò quadratas. Quando ueniunt ad sanctum sepulchrum, non soluunt Sarracenis tributum, & ingrediuntur Hierusalem cum uexillis erectis, quia Sarraceni eos timent.

Eorum fœminæ utuntur armis sicut uiri, barbas & crines etiam habent sicut uiri, utuntur pileis altis in capitibus ad altitudinem cubiti. Quando scribunt Soldano, statim conceditur eis quod petunt.

Suriani. Nona natio est Surianorū. sic dicti Suriani, à ciuitate Sur, quę est eminentior ciuitas in Suria, uel Assyria. Hi utuntur in sermone uulgari, lingua Sarracenica: in scripturis diuinis & officijs missæ, lingua Græca. Habent episcopos & consuetudinem Græcorum seruant, & eis obediunt in omnibus. Conficiunt in fermento, & habent opiniones Græcorum contra Latinos. Hos sequuntur alii Christiani, qui in terra sancta uocantur Samaritani, primò conuersi tempore apostolorum, sed ipsi non bene sapiunt in catholica fide.

Samaritani.

Mozarabes. Decima natio est Mozarabum, hi Mozarabes fuerunt olim multi numero in partibus Aphricæ & Hispaniæ, sed modò sunt pauci. Sunt autem dicti Mozarabes, quia modos Christianorum de Arabia in multis tenebant. Isti utuntur in officijs diuinis lingua Latina, & obediūt ecclesiæ Romanæ, & prælatis Latinorū. Conficiunt in azymo, ut Latini, sed in multis discrepant à Latinis. quia cū dies naturalis diuiditur in uigintiquatuor horas diei & noctis, tot officia habent siue horas, & psalmos ac hymnos certasq; orationes habent & nimis prolixas, quas non dicunt more Latinorum. Nam & quod Latini dicunt in principio, ipsi dicunt in fine, uel in medio. Sacramentum eucharistiæ diuidunt aliqui in septem partes, aliqui in decem. Et est hæc natio ualde deuota. In matrimonio uerò non coniunguntur, nisi personis suæ gentis, siue nationis. inter quos fœmina amisso primo marito, nunquam coniungitur alteri, sed permanet in castitate perpetua.

DIVERSITATIS HVIVS INTER *Christianos causæ.*

Prima caussa. CAussa uerò tantæ diuisionis inter Christianos fuit, quòd ab antiquis temporibus Christiani fuerunt astricti, ne celebrarent Concilia generalia.

Heo

Ideo insurgentibus hæreticis, in diuersis mundi partibus, non fuit qui remedium apponeret. Secunda causa fuit negligentia summorū Pontificum, quia non curauerūt nuncios mittere ad Christianos in erroribus positos: quia si hoc fecissent, multos, aut omnes ad unam fidem & obediētiam Romanæ ecclesiæ reduxissent.

Secunda.

FINIS.

PIUS EPISCOPUS SERUUS SERUORUM DEI ILLUSTRI MORBISANO TURCARUM principi, timorem diuini nominis & amorem.

SCRIPTURI ad te aliqua pro tua salute & gloria, procꝫ communi multarū gentium consolatione & pace: hortamur ut benignè audias uerba nostra, nec prius damnes, q̃ iudices, nec prius iudices, q̃ singula diligēter intelligas. Accipe quę scribimus in bonā partem, & usqꝫ in finē patiēter audi: si bona sunt quæ suademus, amplectere: sin mala, respue, & in ignē mitte. Necꝫ idcirco epistolā reijcias, quia Christiani hominis est, & eius Christiani qui cęteris præest. Non eñ te odio persequimur, necꝫ tuo insidiamur capiti, quamuis nostræ religionis hostis existas, & armis Christianam urgeas plebem. Operibus tuis, non tibi sumus offensi. Diligimus, iubente Domino, inimicos nostros, & pro persecutoribus nostris oramus: sapientibus & insipiētibus debitores sumus, & omnes cupimus fieri saluos, Græcos, Latinos, Iudæos, Saracenos, omnibus optamus bona. Sed scimus uera bona neminem assequi posse, qui extra euangelium degit. & à Christo domino nostro est alienus. Noli autē aures claudere, aut oculos auertere, cum Christum nominamus, quem Mahumetea lex iniqua natum & uirum sanctum, & prophetā magnum, & uirginis filium, & miraculis clarum dicit. Multa tibi per eum & maxima bona euenient, si ei credideris, & eius sacris initiari uolueris. Horresces hæc cum primùm accipies, sed audienda est tota lex, deinde iudicium promendum. Audi quò tendimus. Multa tibi & tuis progenitoribus cum Christianis bella fuerunt, multus sanguis effusus est, multæ urbes deletæ, sacræ ædes incensæ, raptæ uirgines, uiolatæ matronæ, uastati agri, scelera perpetrata sunt quæcunque in mentem uenire possunt, dum Turca & Christianus, uter imperet, gladio contendit: tibi (ut fama & opera ipsa loquuntur) ingens desiderium est Christianos sub iugum mittere, & imperium Latini nominis obtinere. Et sunt fortassè qui hoc facile suadent, & omnia tuis armis peruia dicunt. & alij tuas uires amplificantes, Christianas attenuant: alij in diuisionibus & odijs quæ gentem nostram excedunt, spem collocant, haud difficile existimantes eos uinci ab exteris posse, qui domi desident. Nos non ita ignarum te credimus nostrarum rerum, quin scias quanta est Christianæ gentis potentia, quàm ualida Hispania, quàm bellicosa Gallia, quàm populosa Germania, quàm fortis Britannia, quàm audax Polonia, quàm strenua Hungaria, quàm diues & animosa & bellicarum perita rerum Italia: sola Hungaria diu progenitores tuos & teipsum fatigauit. Octogesimum iam annum aduersus Hungaros Turcarum signa ferūtur, & adhuc circa Samum ac Danubium hæret una gens, quæ te tuasqꝫ uires agitat. Quid facias si tibi cum Italis, aut Gallis, aut Germanis res fuerit, amplissimis & robustissimis populis? Fortassè non deest qui dicat, Iustinianū imperatorē Constātinopoli sedentē, misso in Italiā Bellisario cum parua manu militū perdi-

Matthæi 5.
Rom. 1.

Extra euangelium & Christū nulla salus.

Iustinianus imperator.

perdi.

Adulatores regum aſsidua peſtis.

Mithridatis

Pontifica

Itali.

Chriſtianis diſſidijs Turca ne confidat.

Italorũ factiones.

perditam Romam, & reliqua loca uſque ad alpes recuperaſſe, nec te Iuſtiniano minorem eſſe. Caue ne te fallant adulatores, domeſtica regum & aſsidua peſtis. Facilè principes magna de ſe loquentibus aurem prȩſtant, atque idcirco ſæpe decipiuntur. Rarus eſt uerò, qui non ſe maiorem credat. Iuſtinianus uniuerſæ Græciæ & Illyrici & Aſiæ & Lybiæ dominus erat, & Italiam non acquiſiuit, ſed recens perditam recuperauit, & à Gothis gente barbara, non ab Italis abſtulit: nondum amor imperij Romani in mentibus Italis refriguerat, neque ullus erat qui barbaricum iugum æquo animo ferret. Cuncti arma pro imperio, & pro patria magis animis ſuſceperant, nec tam Belliſarius Italis libertatem reſtituit, quàm Itali ſuum decus uendicarunt. Tui progenitores nunquam aut poſſederunt Italiam, aut uiderunt, nec tibi ius ullũ in ea eſt. Quòd ſi pergas Italiam inuadere, ſenties tibi cum uiris bellũ eſſe. Fatemur, res claras maiores tui egere, nec tua minora ſunt opera, qui Conſtantinopolim expugnaſti, & Peram è regione Genuenſium coloniam, & Peloponneſum, magna ex parte in deditionem accepiſti, & in Raſtia & Valachia non parũ agri adeptus es, & ſæpe tuos hoſtes fudiſti. Et hoc anno Synopim uetuſtam urbem † Metis Eupatoris patriam & eius tyrannum cepiſti, & Trapezunte direpta, incolas eius & imperatorem in captiuitatem abduxiſti: & Ioannem Caſſanum prælio congredi auſum ſuperaſti. Magna hæc tibi uidentur, nec nos parua dicimus. At Iulius Cæſar cum de uictoria †Pontica triumpharet, in curru quo uehebatur, hæc uerba iuſsit inſcribi: Veni, uidi, uici. Imbelles eas gentes & parui momenti exiſtimans, quas Pompeius paulo antè domuerat, & tu hac ætate ſuperaſti. Alia eſt Italorum natura, aliæ uires, alia ingenia, alij animi. Neſciunt ſubeſſe, qui ſoliti ſunt præeſſe. Et nunc tota Italia armata eſt, equis & hominibus plena: nec pecunia caret, quæ neruus belli dicitur. Non pugnabis contra fœminas, aut Italiam, aut Hungariam, aut aliam in occidenti prouinciã ingreſſus. Ferro hic res geritur, nõ Aſiaticis ſudibus. Chalybeus torax pectora tegit, equi ſimul & homines tecti pugnant, ordines ſeruant, nec uano metu pauent. Fortior ſit neceſſe eſt, & manu promptior, & animo præſtantior, qui eos loco depellat. Ne Chriſtiana diſſidia deſiderio tuo conducere putes, haud in his confidas. unientur Chriſtiani omnes, ſi quando te audiant interiora Chriſtianitatis accedere. nec tu melius Chriſtianorum paci conſulere potes, quàm ualidis & magnis copijs Chriſtianitatem inuadens: ceſſabunt priuata odia, ubi publica ſenſerunt, & coniunctis uiribus aduerſus communem hoſtem arma ſumentur. Nec tu neceſſe arbitreris ad propulſandas tuas incurſiones, ad comprimendum tuum impetum, tuasque uires elidendas totam Chriſtianitatem uniendam eſſe, quod fatemur difficile eſt. Sed una ex quatuor nationibus ſatis fuerit, ſuperq́ ſatis, tuas copias profligat. Atque ut de alijs taceamus, complures eſſe in tuo palatio arbitramur, qui terram Italiam luſtrauerunt, & uires & ingenia noſcunt. Ipſos audi atq́ interroga, an ſuperari tuis uiribus Italia poſsit, an uinci tuis armis, an tuo imperio ſubijci. Plus negotij Romanis fuit Italiã acquirere, quàm orbi reliquo frena imponere. Dicet aliquis, quod ſuprà tetigimus, inteſtina odia, quæ noſtram gentem exagitant, introitum tibi in Italiã poſſe præbere: & ſi unus principum te excludat, alterũ inciſurum, daturumq́ aditum. Sunt diuiſiones ſanè & inimicitiæ & ſimultates inter Italos, plures & graues & periculoſæ, & utinam non eſſent: ſed nullus eſt qui dominum pati non Chriſtianum uelit, omnes in fide orthodoxa mori uolunt. Nulli animus eſt à religione recedere. Non hic inuenies, quod tui maiores apud Græcos: qui contendentibus de imperio duobus, nunc uni, nunc alteri minus potenti auxilia miniſtrauêre, donec ambos eneruatos & exhauſtos eiecêre, & ſibi principatum arripuêre. Aliæ ſunt Italiæ potentiæ, alij regum oculi, alia ciuitatũ conſilia.

Ver-

Veneti.

Venetorũ respublica sapientia diues, & auro, Christo deuota, ut nostra fert opinio, prius euertetur funditus, quàm hostem religionis in Italiã patiatur intrare. Atq; hęc quidẽ per sese quando statuerit, nullis adiuta uicinis, tuas opes euertet. tantum terra mariq; potest. An Florentiæ urbis magnificentiam ignoras, & uires, & opes, & quantus est in ea religionis cultus, quanta erga IESVM reuerentia, quantus amor? Credis'ne fieri posse, ut hæc ciuitas Italiam diuersæ religionis hominibus aperiri sinat? Sunt aliæ multæ urbes insignes, multi principes clari & magni. Nihil de regno Siciliæ dicimus, quod armis hac tempestate concutitur, non possumus multa nobis de illo promittere: licet tamen hoc asserere, quòd quanquam duo reges de ipso litigent & bello decertent, maluerit tamen uterq; regno priuari, quàm tuis auxilijs uictoria potiri. quòd si ad te alter confugerit, totius Italiæ in se odia concitauerit. In Gallia Cisalpina, quæ & ipsa pars est Italiæ, dux Mediolanensis in armis excellit, & potentia par regibus habetur. Nec paruæ sunt ducis Mutinæ uires: aut Genuensis, qui Liguribus præest marinis. Non contemnendus ducis Sabaudię, opulentus & ualidus in Italia principatus. Adest Marchio Mantuanus. Sunt & alij complures urbium domini, quibus nihil potest esse molestius, quàm nobilem Italiam uanæ superstitionis ritu fœdari. De nobis & ecclesiæ Romanæ ciuitatibus & prouincijs tacemus, quoniam nostram tibi possessionem haud ignotam esse confidimus, quibus sola cura est seruandæ et ampliandæ fidei domini nostri IESV. Hæc si accepisti ab alijs, gaudemus, ueritatem enim accepisti: si minus, hortamur hæc discutias, & uerum inuestiges. inuenies nihil nos esse mentitos. non folium Sibyllæ, ut quidam ait, sed euangelij paginam recitamus. Difficile est, atq; adeò difficile, ut impossibile dici queat, te tua in lege permanentem uoti compotem fieri. Si, ut aiunt, imperium Christianorũ desideras, dicens quàm plurimos tibi Christianos subesse, & de reliquis idem speras, non est par ratio. Paucissimi sub tuo imperio Christiani sunt, qui ad ueritatem ambulent euangelij. Omnes aliquo sunt errore imbuti, quamuis Christum colant, Armeni, Iacobitæ, Maronei, & alia quædam nomina. Græci à Romanæ ecclesiæ unitate aberant, cũ tu Constantinopolim inuasisti, neq; adhuc decretum Florentinum acceperant, & in errore stabant, neq; de sancto spiritu, neq; de purgatorio igne, consona rectæ fidei sentientes. Pauci fortasse inopes ueri Christiani, necessitate, non uoluntate tibi obediunt. At urbes Italię potentissimas, non est tuũ cogere. ualidiores sunt, quàm tuis queant exercitibus superari. Nosti quæ acciderunt, cum Taurinũ inuasisti, quod nostra ætas Belgradum uocat. Pauci cruce signati, innumerabiles tuas copias prostrauerunt. Non est de Italis speranda uictoria, quibus aduersa fuit in Hungaris pugna. Quo circa ut eò tandem ueniamus quò nostra festinat oratio, & id dicamus quod ad scribendũ compulit, tuamq; gloriã & tuam salutem tibi deniq; ostendamus: adhibe his paucis animũ. Si uis inter Christianos tuum imperium propagare, & nomen tuum quàm gloriosum efficere, non auro, non armis, non exercitibus, nõ classibus opus est. Parua res omniũ qui hodie uiuunt, maximum & potentissimũ & clarissimum te reddere potest. Quæris quæ sit? Non est inuentu difficilis, neq; procul quærenda, ubiq; gentiũ reperitur: id est, aquæ pauxillũ, quo baptizeris, & ad Christianorum sacra te conferas, & credas euangelio. Hæc si feceris, non erit in orbe princeps qui te gloria superet, aut æquare potentia ualeat. Nos te Græcorũ & Orientis imperatorem appellabimus: & quod modo ui occupas,

Florentia. — *Siciliæ regnum.* — *Mutinæ dux.* — *Genuensis.* — *Sabaudus.* — *Mantuanus marchio.* — *Christiani sub Turca.* — *Belgradi oppugnatio.* — *Ad baptismum hortatur.*

pas,& cum iniuria tenes,poſsidebis iure. Chriſtiani te omnes uenerabun
tur,et ſuarum litiũ iudicẽ facient. Oppreſsi undiq; ad te uelutí commune p
trociniũ confugient,& toto ferè orbe ad te prouocabitur. Multi ſponte ſu
ſeſe tibi ſubijcient,tribunalia tua ſequentur, & tributa præſtabunt. Licebi
tibi ſurgentes extinguere tyrannides,iuuare bonos,oppugnare malos, ne
Romana eccleſia te arguet recta uia uadentem. Eadem erit erga te charita
primę ſedis,quæ in cęteros reges,et tanto maior,quãto eris ipſe ſublimior
Facile hoc pacto ſine ſanguine,ſine armis,multa poteris nãciſci regna. Vl
diſlaus Lituaniæ princeps Vituldi frater,cum aſpiraret ad regnũ Polonię
eſſetq; infidelis,ut uoti ſui compos fieret,effectus fuit Chriſtianus,et deind
etiam regnũ obtinuit. Cuius nunc filius Caſmirus regnat,alter filius,qui e
tiam apud Hungaros regnauit, in bello contra genitorẽ tuum geſto ſup
ratus occubuit. Quid reris de te fiet,Chriſtianis initiatꝰ ſacris? Magnus er
ad te cõcurſus, & felicitatis genus exiſtimabitur Chriſtianis,ſe inter ſubi
ctos tuos annumerari. quippe ut arbitramur,ſi Chriſtianus fuiſſes,mortu
Ladiſlao Hungariæ ac Bohemiæ rege, nemo præter te ſua regna fuiſſ
adeptus. Speraſſent Hungari poſt diuturna bellorũ mala,ſub tuo regimin
pacẽ,et illos Bohemi ſecuti fuiſſent. Sed cũ eſſes noſtræ religionis hoſtis,el
gerũt Hũgari uiri fortes et fideliſsimi, religionẽ potius cũ bello retinere,
ea ꝑdita pacẽ conſequi. Quot ſunt hodie in Epiro, in Peloponneſo, in Mac
donia, in reliqua Gręcia, in Dalmacia, in inſulis ægei, Carpathij et Ionij m
ris,qui tuũ imperiũ non alia de cauſa refugiunt,niſi quia alienus es à CHR
STI ritu? & hi modo ad nos,modo ad alios recurrũt,opẽq; petunt,extrem
omnia ſubituri, priuſquã te circunciſum & alienigenã dominum ferant. E
nos eis aliquando argento,aliquando frumẽto,aliquãdo rebus alijs ſubue
nimus. Quod ſi baptizatus eſſes,et nobiſcũ ambulares in domo Domini c
conſenſu,nec illi tuũ imperium tanto tẽpore formidarẽt,nec nos eis adue
ſus te ferremus opẽ, ſed tuũ potius brachiũ in eos imploraremus, qui iur
eccleſiæ Romanæ nonunquã uſurpant,et contra matrẽ ſuã cornua erigũt
Et ſicut noſtri anteceſſores,Stephanus, Adrianus, Leo, aduerſus Haiſtul
phũ,& Deſideriũ gentis Longobardæ reges, Pipinũ & Carolũ Magnun
accerſiuerunt,& liberati de manu tyrannica, imperiũ à Græcis ad ipſos li
beratores tranſtulerũt: Ita et nos in eccleſiæ neceſsitatibus, tuo patrocini
uteremur, & uicẽ redderemus accepti beneficij. O quanta eſſet abundanti
pacis,quãta Chriſtianæ plebis exultatio,quanta iubilatio in omni terra,r
diret Auguſti tẽpora,et quæ poëtæ uocãt, Aurea ſecula renouarẽtur: hab
taret pardus cũ agno, & uitulus cũ leone,gladij uerterẽtur in falces, in uc
meres ac ligones rediret omne ferrũ,excolerentur agri, euelleretur aſper
domus, terra miteſceret,uici repararentur, et urbes reſurgerẽt,templa de
ſacrata quæ ceciderunt emergerent, collapſa monaſteria et plena uiris reli
gioſis,diuinis omnia laudibus perſonarẽt. O quanta eſſet tua gloria, qua p
cẽ orbi reddidiſſes. O quãta tibi redũdaret felicitas, qui ad æterni paſtor
ouile cũctas redegeris oues. O quantũ te omnes amarent, obſeruarẽt, et e
tollerẽt,qui cõmunis omniũ pacis et ſalutis fuiſſes autor. Diceret aliquis
hanc pacẽ,hanc unionẽ,hanc communẽ lætitiã, haberi poſſe ſub tua leg
Errat qui hoc cẽſet: multos reges,multos populos unitos eſſe oportet,p
uſq; tuã legẽ ubiq; diſſemines. Nec ſi unies corpora, unies et animos: ſciun
Chriſtiani ſuam legem ſanctam eſſe & ueram & ſalutarẽ, nec dimoueri a
ea poſſunt, quamuis aliqui aut libidine ducti, aut auaritia tracti, aut uo
luptate

Vladislaus Poloniæ rex.

Caſmirus.

Haiſtulphus & Deſiderius reges.

Eſa.11.

Chriſtianorum lex ſancta, uera, ſalutaris.

luptate illecti, aut metu mortis attoniti, aut cruciatu superati, nonnunquã circuncidantur, & in tuos ritus concidant: quorũ si corda posses inspicere, intelligeres neminem esse qui libenter consultoq; recesserit ab euangelio. Ostendimus suprà, quantum præcellant Christianæ gentis uires, & q̃ difficile sit, tot nationes Christũ colentes euincere. Non est quod pacem speres sub lege Mahumetea, in qua non est salus: difficultatis experimentũ ipse uides, qui & si multis Christianis, hisq; non omnino ueris imperas, minime tamen eis tuam legem persuadere potes, minus persuadebitur ueris. Quæ non in argumentationum rationibus, sed in solo ferro fundata est, ut quæ uincere disputando non sperat, sed uinci formidat. Non sunt Christiani qui uel bello superari posśint, uel disputationibus decipi, quando et armis excellunt, & rationibus munitisśimi sunt, non solũ diuinę scripturæ, sed etiã philosophicæ. Imposśibile est sub lege Mahumetea unionẽ fieri, sub Christiana facile fieri potest. Et id magna ex parte in tua uolũtate cõsistit. Tu unus si annuas, Turcæ omnes annuent: nec Syri, aut Aegyptij, aut Arabes, aut Libyes aduersabuntur. Tecum quicquid est intra Hellespontũ & Euphraten, & quicquid posśides in Europa, conuertetur. Quid faciet baculus Aegyptiorũ arundineus, quando Christianũ te uiderit effectum? Quid imbellis Arabs? Quid nudus Afer? Omnibus his Aethiopes imminẽt, qui Presbytero Iohanni parẽtes, quod Christianus est, non poterunt & illis & reliquis Christianis obsistere. Noli cursum retinere. possunt Aethiopes et congregatam aquam dimittere, quæ rumpat aggeres, & totam inundet Aegyptum, atque submergat, cum sidus apparet arcturi. Hispani & Siculi facile Mauritaniam inuadunt, & Cathalani cum Genuensibus. Scis quantũ ualent occiduæ classes, & quantus est terror uel Syrijs, uel Alexandrinis, uel cæteris Orientalibus, quando Christianæ triremes ad eos nauigant. Tua certe autoritas & animi magnitudo, & in bellis felicitas, apud omnes admirationi est, qui Mahumeteam sequuntur legem. quod si te nobis adiunxeris, breui totus Oriens reuertetur ad Christũ. Vna tantũ uoluntas pacare orbem potest: & ea tua est, si ad baptismi gratiam se conuertat: in te, crudelibus bellis imponere finem, & tantũ pręstare mortalibus bonum, quantum effari nõ posśumus. Quęret aliquis, quomodo quiesceret orbis Turcis ad Christũ conuersis, quando nec ipsi Christiani inter se concordes existunt, & multa per Italiam, Germaniam, Galliam, & reliquas prouincias desæuiunt bella? Diximus, disśidere inter sese nostræ gentis homines, non negamus, & pluribus in locis ferro contenditur. Diuino olim consilio sub Octauiano propter reuerentiã Saluatoris, qui tunc secundũ carnẽ natus est, ea pax in orbe fuit, quæ nec antea nec postea uisa est. Difficile est, & propemodũ imposśibile, quiescere in terris omnia, ubi homines sunt affectibus subiecti reprobis. Illũ ambitio exagitat, hunc cupiditas trahit, libido aliũ impellit. Multa est inter mortales belli materia, sed nõ sunt tã atrocia inter Christianos prælia, q̃ inter Turcas et Christianos. Christianus cũ Christiano de agri posśesśione, de regno, de imperio, de gloria contendit. Cũ Turca de religione, de libertate, de uita. Inter Christianos qui bello uincuntur, potis armis, nec uitam, nec libertatẽ amittunt, & multis etiã patrimonia dimittuntur, principes imperio priuãtur, inferiores domũ mutant, reliqua manent. In prælijs quæ geruntur aut cũ Turcis, aut cum Saracenis, qui succumbunt, si uitã non amittunt, in seruitutẽ rediguntur, & multi etiam religioni renunciare cogũtur. Hęc acerbisśima sunt, et immanisśima bella: quę si tol-

Lex Mahumetica in ferro fundata.

Presbyter Iohannes.

Affectuum prauitas omnis disśidij in orbe causa.

ſi tollantur,(quod in te ſitũ eſſe monſtrauimus) pax maxima exoritur, &
uniuerſalis quies. Nã reliqua bella huic comparata, faciem quodammod
pacis habent & otij: nec illa tam multa erunt quando unus aſsit, qui ſol
nutu compeſcere poſsit iniurias, qualiter te futurũ non ambigimus, ſi cu
tua potentia Chriſtianus efficiaris. Vides'ne quantũ tibi laudis affert bap
tiſmi lauacrũ, quantũ cum Chriſto ſublimis & conſpicuus redderis? Qu
prohibet aquã? Quid metuis? Voces fortaſſe aulicorũ times tuorum, quo
rum non dubitamus dicturos tibi aliquos: Quid cogitas, quid agis, quo
ſum te tua uoluntas trahit? uis baptizari? uis Chriſtianus fieri? neſcis quo
periculũ adis, omnes te Turcæ deſerent, & ubi exiſtimas fieri magnus, fi
nullus. ex Turcis natus, Turcas deſeres, inter Turcas creuiſti, Turcarũ
manus extulit, Turcæ Aſiã et Græciã gubernant, Turcæ exercitibus pr
ſunt, qui ſi uel minimã famã tuæ mutationis acceperint, è ueſtigio ſumpt
armis, te deiecto, imperatorẽ aliũ ſuſcipient: tu nudus & expulſus ſi euaſ
ris, apud Chriſtianos mendicabis panẽ. Nam quis Turca eſt quem ſuæ re
gionis pœniteat? moriemur omnes, prius quàm noſtri prophetæ iugũ excuti
mus. Non ſunt parua quæ iſti obijciunt. adhibenda eſt et huic parti medel
quã nemo teipſo melius inuenerit. Noſti tuos homines, & quibus prouin
cias commiſeris, non ignoras quanta ſit cuique fides, et quis animus non te
tet. Non fit ſine periculo magnũ facinus & memorabile. Vilia ſunt quę pa
uo emuntur. Diligentia hic & labore opus eſt, perueſtiganda ſunt amicor
conſilia, noſcenda ſubditorũ ingenia, & his utendũ eſt quos fidos et prude
tes uideris. Seruiunt tibi non pauci ex Chriſtianis nati, qui quãuis circun
ciſi ſunt, non tamen Chriſtianũ nomen oderunt. His exercitus, his pręfect
ras reddere potes, qui tui ſint amãtiſsimi, et ita regnũ ordinare, ut quand
uelis præſto ſint omnia. Tui ſubditi magna ex parte Græci ſunt et Arm
ni (ut diximus) Iacobitæ, qui et ſi aliquid erroris habent, Chriſtiano tame
nomine cenſentur, nec aliud magis cupiunt quàm te ſimilẽ eis eſſe, et illũ Deu
colere quẽ colunt ipſi. ſperarent meliori ſe loco futuros, qui nunc mancip
quàm uiliſsima ſunt, tributa exoluunt grauia, iniurijs afficiuntur quotidi
nis, ad bellũ ducuntur inuiti, & inermes cædibus exponuntur, priuantur l
beris et uxoribus: miſerrima res eſt, poſtquã filios educauerunt, eos perdũ
rapiuntur in palatiũ, pueri circunciduntur, & Mahumeteis ritibus imbu
untur. uident infelices parentes non modo corpora liberorũ, uerũ anima
etiam ire perditũ, & anguſtiati inter tot calamitates plorare non poſſun
maiora mala timentes. Nemo horũ te diligit. neque enim natura fert, ut eo
amemus à quibus patimur mala. Quod ſi te Chriſtianũ cernerent, mirũ i
modũ diligerent, felicitatẽ tuam cuperent, & omnibus ſtudijs tuã glorian
quærerent, & filios ſuos et ſeipſos quàm libentiſsime tibi donarent. Magna e
horũ multitudo, et pro ſua religione conſtantia. quod ſi prudenter eos tra
ctaueris, nihil tibi de rebellione Turcarũ uerendum erit, qui medios inte
Chriſtianos ſeſe uidentes, tuę potius uoluntati conſentiẽt, fortunas et dig
tates ſeruaturi, quàm mortis periculo ſe ſubijciant. Non ſuademus rẽ nouã au
inſuetã, tutum eſt iter quod oſtendimus, multi hoc & magni reges ingreſ
ſunt. Apud Francos ex gentili & idololatra Chriſtianus effectus eſt Clo
doneus, & ſimul cũ eo regni proceres baptizari non recuſarũt. Apud Hu
garos Stephanus noſtris initiatus ſacris, omnẽ illã gentẽ Chriſto ac quiſi
uit. apud Veſogotos, qui longo tẽpore in Hiſpania regnauerunt, & uſque i
hęc tẽpora eiuſdẽ gentis ſanguis imperat. Richardus Lemugildi filius, ſua
dente Leandro Hiſpalenſi epiſcopo, Arrianæ renuntiauit hæreſi, & cu
omn

Adulatorum uoces, dehortantiũ ne fiat Chriſtianus.

Turcæ ſubditi Chriſtiani.

Regum aliquot exempla, qui ex gentilibus Chriſtiani ſunt facti.

omni gente sua catholicã fidem cõplexus est. Apud Longobardos Agilolphus, suasu coniugis Theudelindæ, reliquit idola, & cũ omni populo Christianæ sese legi subiecit. Apud Hyberos, qui sunt in Asia, imperante Constantino maiore, rex gentis cũ coniuge, & omni nobilitate atq; plebe, ad prędicationem unius captiuæ mulieris, relicta idolorũ insania, baptizatus est. Sed quid moramur, & nõ exemplũ illud adduximus, quod omniũ est maximũ? Constantinus ipse imperator ac monarcha uiã aperuit, quã tu & tui similes ingredi absq; ulla cunctatione possetis. omnes qui eũ pręcesserant imperatores, excepto Philippo, gentiles fuêre. Ioue, Mercuriũ, Apollinẽ, Herculẽ, & alia quæ sunt monstruosa nomina, tanquã deos colebant. Senatui et omni Romano populo, stultitia Christus erat. Proponebantur passim edicta quæ Christianos cõprehendi iubebant: & nisi sacrificarẽt idolis, crudelibus modis interfici. Nihil uilius erat nomine Christiano. infame genus & maleficũ habebatur omniũ qui Christo crederent. Sub Nerone, sub Domitiano, sub Diocletiano crudelissima in Christianos desæuit persecutio. At Constantinus acceptis imperij fascibus, postquã persuasus est à Syluestro, prædecessore nostro, in simulacris dæmonia coli, et unũ tantũ deũ esse cum patre & spiritu sancto CHRISTVM IESVM, et in euãgelica tantũmodo lege salutẽ inueniri: non est cunctatus Christi fidẽ amplecti: non dixit, Senatus mihi aduersus erit, resistet populus, copiarũ duces alienabuntur, imperio deijciar. sed alto animo iactans in deo spẽ suã, legẽ edidit, qua publicè Christũ coli iussit, & eã fidẽ teneri ab omnibus imperio subiectis, quã beati apostoli Petrus & Paulus Romanis tradidissent. nec propterea sinistri aliquid sibi accidit, sed tunc potissimũ excellens et gloriosus euasit, cum in uexillis suis crux domini IESV apposita resplẽduit. Viderat per quietẽ in aëre signũ crucis, et uocẽ audiuerat dicentẽ: In hoc Constãtine uinces. Parauit uexilla crucis, erexit, ciuilibus bellis finẽ imposuit, superauit hostes, barbaros afflixit, imperiũ ampliauit, pacẽ subditis dedit, ecclesias aperuit, cõcilia sacerdotũ celebrauit, hęreses eliminauit, lucẽ quã acceperat ab euãgelio, cũctis gentibus cõmunicauit. Magnificus et excelsus super omnes Cæsares inuentus, Græcis & Latinis nostris celebratus. Imperauit annos supra triginta, sedẽ imperij apud Byzantiũ erexit, et ampliatis ciuitatis mœnibus, multisq; tũ publicis, tũ priuatis ædificijs magnificè cõstructis, de suo nomine Constantinopolim appellauit. & plenus dierũ, apud Nicomediã edito testamento, quo filios imperij successores reliquit, ut Christianũ decet, sacramẽtis ecclesiæ receptis, è uita decessit. Quid erat quod ille amplius in terra posset optare? imperio potitus est omniũ maximo, uita ei & longa fuit, et paucis obnoxia morbis. inimicos humiliatos uidit: et quod hominibus dulcissimũ esse solet, hæredes amplissimæ fortunæ filios dimisit. Nec alienũ fuerit, tantũ imperatorẽ, qui Christianã fidẽ tantopere ampliauerit, in alio seculo cũ Christo regnare, ut est, credere, cui seruiuit in hoc dũ uiueret. Quod si omnibus qui patriam auxerint, iuuerint, defenderint, certũ est esse in cœlũ diffinitũ locũ, in quo beati æuo sempiterno fruãtur, sicut philosophi doctissimi tradiderũt: multo id certius de illis sperandũ est, qui pro lege Domini uel seruãda uel augẽda summis studijs contenderũt. sicut de Constantino ostensũ est, quẽ sicut in terra felicẽ fuisse dicimus, ita & in cœlo beatũ credimus. Eadẽ proculdubio euẽtura tibi esse cõfidimus, si nobiscũ sapiẽs Christũ colas, & magnũ Constantinũ imiteris: quemadmodũ Romani cum suo imperatore Christiani sunt effecti, ita & Turcæ unà tecũ baptizabũtur, eritq; tuũ regnũ super omnia quæ sunt in orbe, & nomen tuũ nulla silebit ætas, lati-

Constantinus Imperator.

Vox cœlitus ad Constantinum edita.

Constantini laus.

næ te literæ & Græcæ & barbaræ celebrabunt, nemo inter mortales erit, qui te potentia aut gloria præcedat. Magna sunt hæc quæ promittimus, maiora quę sequuntur. De regno, de potentia huius seculi, de gloria huma-

Res terrenæ omnes fluxæ.

na sumus locuti. Caduca hęc & incerta sunt, & fluxa: omnes morimur, omnia nata occidunt, & omnia orta senescunt, breuis est humanæ prosperitatis cursus, cito regnũ deficit, nulla potentia longa est, gloria quoq; clari nominis, quãuis de maximis rebus diu perseueret, finitur tamẽ aliquando, & cũ tẽpore deficit. Nihil est inter mortales non mortale, conterit omnia tempus. Esto duret per multa secula nomẽ, quę dulcedo post obitũ laudis? aut damnatus est homo in altera uita, et nihil ei prodest fama quæ remansit: aut saluatus est, & ea nõ eget, beatitudine donatus æterna, quę oĩ ex parte plenissima est. Filios ac nepotes pręclara maiorũ nomina iuuãt, et nobis quoq; dum uiuimus, dulce est talẽ hæreditatẽ posse relinquere, quæ sit posteritati solaciũ. Est id quidẽ aliquo modo bonũ, sed meliora quærenda sunt & stabilia bona, quæ uere nostra sint, neq; unquã nos deserant. Philosophi, quos

Bonorum tria genera.

peripateticos uocauit antiquitas, tria bonorũ genera posuerunt: & alia esse animi dixerunt, alia corporis, alia externa. Stoici ea dũtaxat bona existimarunt, quæ animũ excolerẽt. hoc facit iustitia, prudentia, moderatio, fortitudo, & quæ sunt aliæ in animo dotes. Egregiã corporis formã, roboris multitudinẽ, nobilitatẽ, cliẽtelas, opes, inter bona non acceperũt: quę neq; sunt in potestate nostra, neq; possessori felicitatẽ præstant. Sed neq; illę quatuor uirtutes, quæ principales existimantur, tranquillam homini mentem reddunt: nisi aduniantur aliæ tres, quas theologicas appellant, et in animo sitæ

Virtutes theologicæ tres.

sunt, Spes, fides, charitas. Tristis est, & in anxietate moratur, & torpet & angitur, & nihil boni operatur, qui spe futuræ uitæ priuatus est. Sine fide

Heb. 11.

impossibile est placere deo, qui est ultimũ hominis bonum, et finis in quem tendimus. Charitas diuino amore feruet, curiosa est animę nostræ, & proximo consulit, quem iubet lex, ut tanquam nosipsos diligamus. Si ergo animi bona cupimus, & moralibus uirtutibus opus est & theologicis, neq; in his ulla est nobis cum tua lege contentio. alia sunt, in quibus discrepamus. Fatebitur tua lex & uitam æternam in altero seculo reperiri, & his itineri-

Lex Mahumeti quatenus ab Euãgelio diuersa.

bus ad eam perueniri. Dicet fidem necessariam esse, uerum non eam fidem quam nos recipimus amplectetur. Laudabit charitatẽ, sed alia eius officia esse dicet, q̃ Christianus. Sine spe non posse bene homini esse fatebitur: sed spei finẽ longe diuersum à nostro recipiet. Pax erit in nominibus, bellũ in rebus. Facessat nunc hæc cõtentio. et quomodo uera & æterna bona, ex fide CHRISTI consequi possis, & animæ tuæ consulere, quæ immortalis est, ostendamus. Et si enim huius seculi quæ dicũtur bona concupiscis, et inter mortales magnus uideri uis, non tamẽ animæ tuę oblitum te credimus, nec ex illorũ numero censemus, qui cũ Epicuro et alijs quibusdã delirantibus philosophis, extingui animã simul cũ corpore putauerunt. Nec rursus te si-

Callecis

ne Deo esse cẽsemus, sicut olim de † Gallicis in Hispania traditũ est, qui nullum colebant deũ: & de Pythagora, quẽ ferũt dicere solitũ esse, non lique-

Pythagoras.

re sibi an deus aliquis esset. Quæ disputatio adeò impia iudicata est, ut ab Atheniẽsib. autor eius eiectus sit, et libri in quibus ea continebãtur exusti.

Epicurus.

Posidonius scripsit, Epicurũ de deo nihil sensisse, sed ea quæ de dijs locutus est, inuidiæ depellendæ causa dixisse. Stultorũ hæc est assertio, sicut in Propheta legimus: „ Dixit insipiens in corde suo, non est deus. Haud equidẽ te adeò rudem existimamus, ut cœlũ credas rectore carere, & hanc pulcherri-

mam

mã mundi machinam casu emersisse, & omnia fieri fortuitò: sed arbitramur te Deum unum confiteri, & in eum credere, qui cœlũ creauit & terram, & omnia quæ in eis sunt, & quæ creauit non negligit. Nec te ignorare censemus, incorruptibiles esse animas hominum: & cum è nostris corporibus migrant, in alias regiones transferri & bonas læta sortiri loca, malas ad supplicium rapi: quod non solum in euangelio nostro scriptum est & in prophetis, sed tua quoq; lex idem docet. quamuis in hoc mũdo temporalia quæ putantur bona, casu quodã fortuito euenire non rectè arbitratur. Socrates & Plato & Aristoteles, philosophorũ principes, de mundi regimine, de immortalitate animarũ, de deo, eadem crediderunt quæ Christiani: quamuis aliqua noue legis arcana, quæ nondum edita erant, ignorauerunt. Platonis in epistolis hæc uerba leguntur: Credendũ est aũt semper ueteribus sacrisq; sermonibus, nobis asserentibus animã esse immortalẽ, iudicesq; habere, ac pœnas dare maximas, cũ à corpore fuerit separata. quod intelligendũ, cum male uixerit. Non est hic locus apud te altius exanimandus, qui pro tua lege deum esse intelligis, qui omnia uidet, & omnia iudicat: & animas corporea mole solutas, pro suis operibus in alio seculo uel præmia recepturas, uel supplicia, non dubitas. Quæ cum ita sint, stultum cognoscis terrenis rebus ita aliquem inhærere, ut cęlestia negligat: & dum corpori studet, animã perdat. Breue est omne quod uiuimus æuum, etiam si Mathusalem aut Nestoris annos possimus attingere. quicquid æternitati comparatur, momentaneum est. Quotusquisq; hodie reperitur qui centesimũ uideat autumnum? Quotus qui octogesimũ impleat annum? Vita hominis (ut inquit propheta) in ipsis septuaginta annis in potentatibus: aliquando ad octoginta protenditur, ulterius labor & dolor. Quotus iterũ ex eis qui nascuntur, ad perfectã peruadit ætatem? quàm multi moriuntur infantes? quot pueros extinguũt morbi, paucissimi iuuentutem superant. Angustissima est uita hominis, & incerta, mille instant in omnes horas pericula, mille mortis fauces uitæ nostræ insidiãtur: minima res cursum nostrũ interrumpit. Alieno hic arbitrio sumus, uocat nos Deus quando uult, & ubi uult, & cũ minime credimus, tunc citamur. Peremptoria monitio est, nec licet prouocare, aut cõtrà niti: parendũ est altissimo Domino, et uillicationis ratio reddẽda. Sapiunt, qui ita uitam instituunt, ut uocati, alacri animo abeant, et corã iudice, qui nihil ignorat, impauidi consistant, in die illa tremenda & amara ualde, in qua nihil amplius mereri licet, & omnis spes ac metus ex his quæ acta sunt pendet, nec supplicare iuuat, neq; negare. Est igitur de anima curandũ, quę post hanc uitam, aliã habet uitã, in qua uel dolet, uel gaudet. Quid prodest homini si uniuersum mundũ lucretur (inquit in euangelio Dominus) animæ uero suæ detrimentũ patiatur? aut quam commutationẽ dabit homo pro anima sua? Viuimus, ac sapimus, ac Deo similes sumus: hæc melior pars nostri est reb. omnib. preciosior, dimisso corpore, in alias regiones ingreditur. Corpus in terra iacet, & in puluerẽ conuertitur, & usq; ad ultimũ maximũq; iudiciũ sensu carebit: tunc uero pro meritis quæ illi cũ anima fuere cõmunia, uel ad gloriam uel ad pœnam resurget. Quid Nino prodest latè per Asiam imperasse? quid Semiramidi eius uxori? quid Dionysio, quid Herculi, ad Indos usq; penetrasse? quid Idamthirso, Scythiæ atq; Asiæ iugum imposuisse? quid Nabuchodonosor, ad Gades usq; perrexisse? quid Osiridi, dimissa Aegypto, per Syriam et Asiam in Thraciã duxisse copias? quid Agamemnoni, Iliũ exussisse? quid Cyro, Persarum imperium constituisse? quid

Platonis pia sententia.

Vitæ humanæ breuitas.

Vita hæc ad futuram instituenda.

Math. 16.

Alexandro Magno illud euertisse, & usq; ad Hispasim in Orientem, & ad
Laxartem fluuium septentrionem uersus arma tulisse? quid Hannibali, Ita
liam uexasse? quid Scipionibus, Carthaginem deleuisse? quid Pompeio o-
rientales reges debellasse? quid Iulio Cæsari subacta Gallia Romanum im-
perium inuasisse? quid Hunorum regi Attilæ, Pannonia Germaniaq; pro
trita, Aquileiam in Italia subuertisse? quid Tamerlamo, tot Asiæ Syriæq;
urbes incendisse, atq; auū tuum prælio superasse? quid genitori tuo Amira
to, sæpe de Græcis, sæpe de Hungaris triumphasse? quid cæteris regibus at
que imperatoribus, res magnas et claras gessisse prodest, si absq; cognition
ueri Dei mortui sunt, & nūc eorū animę apud inferos cruciantur? laudātu
hic, & ardent illic? Quæ famæ uoluptas in cruciatu esse potest? Quæ dulce
do gloriæ in doloribus? Dura uox est eorum, qui uel in tauro Phalaridis b
atitudinem esse dicunt. Nō bene cohabitant dolor ac uoluptas, nec ullus e
in fœlicitate mœror. In cœlo plena felicitas est, apud inferos plena miseria
cum eò uentum est, nihil iuuat gloria quæ præcessit, & fama seculi. Studen
dum igitur est, ut post obitum quod per omnes se horas infert, certus & in
certus, animabus nostris bene consulamus. Præueniendus est pijs operibu
dies mortis, & omnes actus nostri ita dirigēdi, ut Deo placeamus. Ipse est e

Deus summum bonū.

nim finis omnium, & summū bonum, ad quod aspiramus: et ipsa beatitudo
cuius cupiditas omnibus mortalibus inest. Quærendum est iter ad eam. I
recta fides ostendit, & operatio iustitiæ: quia nec iustitia sine fide, nec fide

Rom. 1.

sine iustitia sufficit. Iustus ex fide uiuit, ut scriptum: & sine fide nemo accep
tus deo. Tua lex, ut aiunt, in sua quenq; religione saluari hominem censet
si alioquin caste iusteq; uiuat, nisi Mahumetea traditione relicta ad alian
transierit. Dicunt & in tua lege scriptum esse (est enim sibijpsi sæpe contra

Mahumeti lex in plerisq; sibi contraria.

ria) nulli salutem patēre, nisi in ea. Nos cōtrà sentimus, & certi sumus, uian
uitæ soli Christiano, si bene agat, apertam esse. Ait enim ueritas nostra in e
uangelio, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluabitur: qui non credide
rit, condemnabitur. Tu ergo si futurum credis seculum, si uis fieri saluus,
,, animæ tuæ bene consultum cupis, ut fidem Romanæ ecclesiæ (extra quan
non est salus) & baptismum recipias oportet. His duabus clauibus, fide &
baptismo, aperiuntur paradisi portæ. Illis tamen qui apposite ad fidem u
uunt, nihil proderunt: nam fides sine operibus mortua est. Euangelio præ
bendæ sunt aures, & Christi doctrina sequenda, quæ nullum fallit. Dice
res nolle tuæ legi nostram proponere, aut Mahumetem relinquere prophe
tam magnum. Rogauimus ab initio, ut benigne audires, itidem nunc pet
mus: & nunc maximè attentis auribus, & pia mente opus est, & iudicio re

Veritati rarus in Principū aulis locus.

cto, quando ad radicem arboris infructuosæ admouemus securim. Aud
seriem rerum, nosce historiam fidei, præbe aures uero, cui perraro est in a
tis ædibus locus. Calisthenē philosophum crudelibus modis lacerum in cu
stodiam rapuit Alexander, qui uera loquens diuinum cultum homini den
gauit: & Clitum Philippi laudes cōmemorantem lancea transfodit. Tim
homines exempla, & uidentes melius adulatoribus succedere quàm rec

Antigonus.

monentib. ad nugas se cōuertunt, & quæ placeant loquūtur. Antigonus a
quādo unus ex successorib. Alexandri, qui regnauit in Asia, inter uenand
mutata ueste, relictis cōitib. errabūdus apud agrestes homines, in uili tug
rio pernoctauit incognitus: & cōbibens, de seipso tanquā de altero percūc
tus astantes, omnia quæ fecerat mala, ab eis audiuit. Mane quæsitus, atq; i
uentus, cum uestem allatam & regium ornatum uidisset: Date (inquit) pu
puram, quam ut primum indui, uerum de me nisi hac nocte nunquam au
ui. E

ri.Et Augustus mortuo Varo, idcirco seipsum supra modũ dolere aiebat,
quia non esset à quo uerum audiret. Ad pauperes philosophos relegata est
nquisitio ueri, qui propterea sapientię amatores uocantur, quia ueritati ser
uiunt, & nolunt decipi. Turpe est cuiq; homini errare, maximè regi: qui si
per seipsum nõ satis intelligit, propè habet magistros quos interroget: tan-
um placeat audire, nec pudeat discere quod ignorat. Tria sunt hominũ ge-
nera, ut inquit Hesiodus. Primi & optimi sunt, qui per sese omnia noscunt.
His proximi, qui recta monentib. auscultant. Tertij prorsus dãnandi sunt,
qui neq; ipsi uident, neq; uidentibus credunt. Sed nulla in re periculosius er
ratur, quàm in his quæ pertinent ad fidem: neq; utilius inuenitur uerũ. Re-
cte ad Antipatrem de Alexandro scribit Aristoteles, monens, ne pro tot
exercitib. uictorijsq; & subiugatione orbis terrarũ glorietur, sed cogitet,
quod si quid de Deo rectè cognoscat, nõ minori gloria dignus est, quàm ip
se pro tantis rebus gestis tantaq; potentia. Et in Ethicis, Sapientem inquit
esse amicissimum deo. Sapiens autem nemo existimandus est, qui à recta fi-
de est alienus. In his uero quæ sunt fidei, neq; tuus legifer satis intellexit, neq;
tu in hanc usq; diem satis didicisti. An uero recta monentẽ audire & sequi
uelis, futurus dies ostẽdet. Si uero hęc quæ ad te scribimus audieris, signum
erit ad discendum parati. Si feceris quæ monemus, eris proculdubio sapiẽs.
Nemo hominum Sapientiam contemnit, nemo odit, nemo est qui nolit esse
sapiens. Verum primus sapientiæ gradus est, nolle errare, & uerum quàm
libentisse audire: maximè in his rebus, unde homini est salus. sicut est re-
ligio, quæ ordinatur ad æternam uitam. Audi ergo uerum circa religio-
nem. Si non scribimus uerum, argue scribentes, & despice tanquam stul-
tos. Sed noli falsum dicere, nisi cognoueris falsum esse. Et narrabimus bre-
uissimè ab initio mundi, usq; ad obitum Saluatoris CHRISTI nostri, legis ar
cana. Deinde aliqua de tua lege dicemus, eaq; cõferemus ad inuicẽ, & quan
tum intersit ostendemus, conabimurq; quantum ex alto dabitur, lucem ti-
bi ostendere, per quã posis ad eam lucem peruenire, quæ illuminat omnẽ
hominẽ uenientẽ in hunc mundũ. Cum creasset Deus in principio cœlum
& terram, & maria, & lucem, & solem, & lunam, & alia sidera, & plantas,
& herbas, & uolucres, & pisces, & quadrupedum genus inexterminabile
(ut scribitur Sapientiæ secundo) ac reptilia, & alia animantia, postremo A-
dam creauit, & insufflauit in eum spiraculũ uitæ, & posuit eum in paradiso
deliciarum, & fecit adiutorium simile sibi Euam, ex costa eius eductam. Et
data licentia qua possent cæterarum plãtationum degustare fructus, ut ab-
stinerent à plantario prudentię imperauit. Et ambos cũ præuaricati essent,
ex paradiso deiecit, atq; in eis humanum genus morte damnauit. Iussitq; la
boriosam uitam et ærumnis plenam agere. Ab his propagata creatura rati
onalis, cũ rursus animo rebelli diuinam maiestatem contemneret, & in ui-
tia quoq; prolaberetur, aquarum diluuio deleta est. Noë cum cõiuge & sex
alijs animalibus in arca saluatus est, & ab his omnes homines qui modo sũt,
& post diluuium fuerunt, originem ducunt. Tres filij Noë, Sem, Cam, & Ia
phet, redeuntib. aquis in locũ suũ, humanam gentem reparauerunt, adeò ut
traditum sit, priusquam Noë moreretur, quatuor milia hominũ ex suis et fi
liorum lumbis exiuisse, ex quibus etiam iniqui emerserunt, Nemrot filius
Cham, & qui cum eo in contumeliam Domini turrim Babel ædificare cœ-
perunt. In ea diuisum est labium uniuersæ terræ, & confusione impeditum
opus. Secuta est peccatum pessimum Pentapolitana submersio, et Abraam
& Lot inuenti religiosi; in semine Abraã benedictæ sunt gentes, & circum
cisionis

Augustus.

Philosophi ap-pellatio.

Sapiẽs Deo amicissimus

legis diuinæ mysteria à condito orbe repetita.

Gene. 2.

Diluuium Noe.

Turris Babel.

Abraham. cisionis pactum cum eo percussum est. Fuit enim iustus, & placuit deo in operibus suis, cum filium Isaac diuino imperio immolare non detrectasset. Isaac. Iacob. Neque Isaac patris uiam deseruit: cui natus est Iacob, qui alio nomine dictus est Israel. & huic duodecim filij fuerunt, à quib. duodecim tribus emanarunt. Ioseph. Is cognito quòd Ioseph, quem putabat extinctum, magnus & potens esset in Aegypto, cum reliquis filijs ad eum migrauit. Multiplicatum est illic Iudęorum semen, & in gentē magnam cum creuissent Israelitæ, surrexitque rex alius, qui Ioseph & opera eius ignoraret, grauissimis laborib. oppressi sunt, Moses. & contumelijs innumerabilibus affecti. Et miserāte Deo, per manus Moysi & Aarō seruitutē effugerūt, & sicco uestigio rubro mari traiecto, per annos quadraginta cibo cœlesti uitam in deserto egerunt. Et circa montē Sinai diuinā legē in tabulis lapideis acceperūt. Acquisita est terra promissionis. sed nō tota in manu Moysi. Post obitū eius mirabilia fuerunt opera Iosue. Iosue, & aliorum iudicum: inter quos etiā prophetæ claruerunt uiri excellentissimi. Successerunt deinde reges & alij prophetæ in populo dei, & nō sine cœlesti munimine conseruata est gens Hebræa: & prophetæ quidem interpretati legem, salubria tradidere præcepta, uirtutem extollentes, & uitia fulminantes, & multa per illos scripta sunt diuinitus reuelata, quæ de futuris notitiam præbuere. Nō tamen pauca perpessi sunt aduersa Iudæi, cū legem Domini contemnerent, & in traditionibus patrum nō permanerent. Iudææ gentis aduersa. Ceperunt eos Chaldæi, & in seruitutē redegerunt. Et nunc Syri, nunc Arabes, nunc Aegyptij in eos arma uerterunt. Multæ fuerunt eorū tribulationes, multę calamitates ac miserię: sed de omnibus liberauit eos Dominus, cū ad deum clamauerunt, & tota mente redierunt: quia cor contritum & humiliatum non despicit diuina maiestas. Legi diuinæ & Machumeticæ quatenus conueniat. Hæc ut arbitramur communia tibi nobisque sunt, & in Alchorano Mahumetæo magna ex parte continentur. Verax igitur & tuo & nostro iudicio lex Iudæorum, uerax Moyses & Dauid & Salomon & Isaias & Ieremias & Iezechiel & Daniel, & ueraces omnes prophetę Domini, uera Iudæorū fides, qui ante Christū in lege permanserunt: mendaces omnes gentes, quæ coluerunt idola. Notus ante Christū solū in Iudęa Deus. Nihil huc usque cōtendimus. Concedis hæc nisi fallimur omnia. In his quæ sequūtur, discordia erit. Sed nos in luce ambulamus, nec offendimus ad lapidē pedes nostros: & ne de cætero tu quoque offendas, magnopere cupimus, & ultro ne decipiaris, lumen offerimus. Tu creatura Dei es, & ouis eius: sed errabunda extra caulas in alienis pascuis, procul ab oui dominico, letiferum capis cibum, et pestifera aleris herba. Nos boni pastoris exemplo, qui relictis nonagintanouem ouibus in deserto, unā quæ aberrauerat, secuti sumus, teque quærimus, & in uiam salutis optamus reducere. Dolemus te uirum excellentem nobilitate, moribus illustrem, gestarum rerum gloria clarum, imperio magno præditū, et pluribus naturæ dotibus eminentem, nō incedere in uijs Domini, non nosse mandata eius, nō esse in lege sua. Compatimur tibi, & tuorum subditorū infelicitatem deploramus, qui tecum pereunt. Nec te credimus libenter errare, cuius naturam bonam esse confidimus. Ignorātia ueri te retinet: Tui te parentes, et seipsos, per ignorantiam decepere, cum progenitoribus laberis. Sed timenda est scriptura 1. Cor. 14. quæ ait: Ignorans ignorabitur. Quod si cęteris in rebus præcipuam curam, exactam diligentiam, summum studium adhibeas, ne quis fallat te: circa religionem potissimè curandū est ne fallaris, in qua tanto cautiorē te esse oportet, quanto in ea cū maiori periculo delinquitur. Cæterarū rerū ignorantia

hæc quæ

hæc quæ sunt temporalia in hoc seculo, adimere potest. Religionis error alterius uitæ bona, id est animæ felicitatem deperdit. Quod ne tibi accidat, si nobis aures & fidem præstiteris, facile adiumento erimus. Audisti ea quæ de ueteri testamento diximus, nunc de nouo agendum est, in quo plurimum discordamus. Audi quæ subiungimus, sic ut tuę legis tenebras odio habebis, ut speramus, & nostræ legis lucem amabis. Duo in ueteri testamento uaticinia reperiuntur, quorum alterum est: Non auferetur sceptrum de Iuda, neq; dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus est, siue (ut Chaldæi dicunt) Mesias. Alterū est, quod ait: Cum uenerit sanctus sanctorum, cessabit unctio uestra. His uaticinijs prædictum est in aduentu Christi, Iudæos & regnum amissuros esse & sacerdotium, sicut & factū est. Regnum quod Iudęorum fuerat, Idumæi acceperunt. Regnante nanque primo Herode Antipatris filio, genere Idumæo, & alienigena, Christus ex Maria uirgine natus est dei filius, uerus deus, & uerus homo, qui sacerdotiū Iudæorū ad Christianos transtulit: Petro sibi successore delecto, in quē pontificis maximè potestatem transfudit, neq; ulterius apud Iudeos pastoralis ouium cura permansit, dicente Domino ad Petrum: Pasce oues meas. Pastor ipse bonus, & pontifex magnus, Christus: pastores deinceps & pontifices Christianos, non Iudæos esse constituit, quamuis Petrus & alij plures ex Iudæis, non amplius Iudæi, suum summum pontificium acceperunt. Atq; in hunc modum Iudaica cessauit unctio, & translatum est sacerdotium. Quo facto, & lex ipsa translata est, dicente Apostolo: Quia translato sacerdotio, necesse est ut legis etiam translatio fiat. Deus igitur, qui multifarie multisq; modis olim patribus in prophetis locutus fuerat, nouissimè per filiū suum, quem constituit hæredem uniuersorum, per quem fecit & secula, allocutus homines nouam legem edidit, & noua dedit præcepta, quibus seruatis uitam mererentur æternam. In tempore igitur, quod in altissimo indiuiduæ trinitatis consilio ab æterno fuerat diffinitum, regnante apud Hebræos Herode, imperante apud Romanos Augusto, quiescente mundo, & aduentum Domini mirabili & inaudita prioribus seculis pace honorante, missus est Gabriel angelus de cœlo, qui Mariæ felicem concœptionem & sacratissimum partum annunciaret. Sed antè præcursor natus est Iohannes, qui pœnitentiam prædicaret, & uiam Domino præpararet. Concœpit uirgo de spiritu sancto, ut prædixerat angelus, & seruata dignitate uirginitatis, filium simul & Dominum peperit. Natus est CHRISTVS saluator octauo Calendas Ianuarias, & in ipsis Calendis circuncisus est, & iuxta uocem angelicam IESVS appellatus, quia salutem attulit humano generi. Plurima de infantia Saluatoris scripta sunt, nec dubium est, quin omnis eius ætas signis & miraculis plena fuerit. Sed Ecclesię nostræ grauitas & acre iudicium, ea tantum recipit, quæ certa sunt, apocrypha prætermittit. Duodecimus Saluatoris annus memoriam habet, quia templum ingressus, cum legis doctoribus disputauit, & aliqua ex parte splendorem suæ diuinitatis ostendit. Sed circa tricesimum annum fulgor ille plenius emicuit. Tunc enim baptizatus est à Iohanne, & Iohannem ipse baptizauit, & paterna uox audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Conuertit aquam in uinum, & innumerabilibus coruscauit miraculis. Elegit sibi discipulos, quos uocamus Apostolos. Et circuiens regiones, & mentes hominum & corpora sanauit ægrotantium

Gen.49.

Iudæi & regno & sacerdotio, nascēte Christo, spoliati.

Heb.7.et 1.

Christi incarnatio.

Luc.1.

Christi natiuitas

Christi miracula.

tantiū: & faciēs ipſe quę docebat, toto triennio prędicauit euangeliū. per Iudæã & uicinas prouincias, beatiſsima uox eius intonuit. Quæ uita hominū

Christi doctrina.

eſſe deberet, oſtēdit excellentiſsimè, et præcepta tū uetera innouauit, tū noua, prioribus multū utiliora inſtituit: abdita & obſcura, quæ erant in ueteri lege, multa reuelauit, & obſcuros prophetarum aperuit ſenſus, & quæ eſſe prædicta fuerant, palàm expoſuit: myſterium ſanctæ trinitatis oſtendit & unitatem in trinitate monſtrauit, docens tum patrem, tum filium, tum ſpiritum ſanctum diuinis honoribus proſequendum, & hos tres unū eſſe deum. Prædixit non modo mortē ſuam, uerum etiam genus mortis: & quod tertia die reſurgeret, & quod aſcenſurus in cœlum, rediturus eſſet in fine ſeculi iudicare uiuos & mortuos.

Mors.

Comprehenſus eſt ſicut ipſe uoluit, et traditus Pilato præſidi, qui eum neci daret. Teſtes in eum citati ſunt, nec eſt inuenta mortis cauſa, quia peccatū non fecit, nec repertus eſt dolus in ore eius. Maximum crimen obiecerunt, quia filium dei ſe fecit, & regem dixit: & propter ueritatem occiſus eſt, crucifixus atq; ſepultus: & iuxta uerbum ſuum reſurrexit à mortuis:

Reſurrexio, et aſcenſio.

& quadraginta diebus cū diſcipulis commoratus, cum eos confirmaſſet & corroboraſſet, atq; in orbem ire iuſsiſſet, euangeliū diſſeminaturos, tandē uidētibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eū ab oculis eorū, aſcendit ad cœlum, & ſedet ad dexterā dei patris, & inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos, & redditurus unicuiq; ſecundū opera ſua.

Spiritus ſanctus.

Interea ſpiritus ſanctus ab eo miſſus, omnia ſuggerit eccleſiæ, quę neceſſaria ſunt ad uitam æternam. Hæc nos Chriſtiani firmiter credimus, hæc eſt fides noſtra, quam cunctis gentibus prædicamus, & impartiri omnibus cupimus. Hæc ab apoſtolis & eorum ſucceſſoribus per fideles manus immutilata & incorrupta ad nos uſq; delata ſunt.

Saracenorū de Chriſto opiniones.

Hæc uos Turcæ & Saraceni magna ex parte negatis: & ſi enim CHRISTVM ex uirgine natū, & ſanctū uirum, & eius flatū, & prophetam magnū, & mirabiliū operū effectorē, & adhuc uiuentē confitemini: deum tamen & dei filiū eſſe inficiamini, nec ſibi, nec ſancto ſpiritui diuinitatem conceditis, et trinitatem perſonarum in diuinis reſpuitis, & Chriſti mortem deridetis: quem translatum, & alium ſibi ſimilem loco ſuo interfectum arbitramini, nec eius aduentū in extremo iudicio expectatis, & alia nō pauca Chriſtianæ legis reijcitis: & plurima creditis, quæ apud noſtros riſu digna uidentur, quę nō dimittemus intacta. At quæ nos credimus, non ſolum ex noua lege, ſed ex ueteri inuitamur. Vos Mahumeti & Alcorano eius, fidem tantummodo adhibetis, & hominem mortuum, ſine conteſte, ſine ratione, ſine miraculis ſequimini. Nos uiuo credimus, uiuit enim ueſtro teſtimonio CHRISTVS: nos deo prȩſtamus aures, et ſignis, et rationibus, ſacris ducimur teſtimonijs. Quod ſi nos audies, monſtrabimus breuiter noſtræ legis ſplendidam lucem, & tuæ obſcuram caliginem detegemus. Sed opus eſt pijs & attentis auribus, quando fidei ſublimitas attingitur & magni dei panduntur arcana.

Fidei arcana pijs & attentis auribus percipienda.

Sæpe iocis & inanibus fabulis te præſentem adhibuiſti, & leuiores audiſti narrationes: non eſt cur hæc grauia contēnas, aut ea noſſe recuſes, ex quibus tua pendet ſalus. Nō eſt anima nobilis cui nō inſit ueritatis amor, nō eſt homo qui nolit ſaluus fieri. Audi ergo qui generoſus es, audi quę te ſaluare poſsūt: Quid eſt inter Chriſtianos Turcasq; controuerſiæ, in quo ſimul contendimus? quæ diſsidij cauſa? Sanè non alius diſcordiæ fomes eſt, niſi quia circa diuinitatem non eadem ſapimus, de patre, de filio, & ſpiritu ſancto contendimus: hoc eſt præcipuum diſsidiū, quo ſublato, facile omnia componentur. Attingemus hæc, & quæ ſit inter nos de

uinitte

unitate dissensio, latius exponemus. Nos in deo tres dicimus personas esse, patrem & filium & spiritũ sanctum: uos unam tantum, quam nec patrem, nec filium, nec spiritum sanctum dicitis, sed deum tantummodò appellatis, & hunc unicum esse dicitis creatorem cœli & terræ, & omniũ quæ in eis sunt. Nulla est de unitate contentio, non latent nos uerba Moysi, dicentis in exordio legis: Audi Israël, dominus deus tuus unus est. Et rursus in lege scriptum est: Ego sum dominus deus tuus, qui te eduxi de terra Aegypti, non erunt tibi dij alij præter me. Et rursus: Ego sum, qui sum. Et si quæsierint nomen meum, uade, & dic eis, Qui est, misit me ad uos. Et in cantico Exodi dicitur: Dominus omnipotens, nomen eius. Quæ testimonia unum esse deum, et unum dominũ, manifeste declarant, et unam potestatem, & unam naturã. Nam deus naturę, dominus potestatis est nomen. Fatemur idẽ quod uos, de unitate diuinitatis. Hic amicitia est atq; concordia, uobis unus deus est, & nobis unus. Dicitis principium omnium rerum esse deum, nos idem affirmamus. In quo igitur dissentimus? Multa sunt quę de deo aliter Christiani dicunt, aliter Saraceni seu Turcæ. Vos deum corporeum dicitis, nos incorporeũ. Vos fortuita esse quę hic in terra geruntur arbitramini, nec curare de his deum: Nos gubernare eum, qui creauit omnia, non dubitamus. Vos deum patrem in diuinitate negatis: nos patrem & filium cognoscimus. Vos spiritum sanctum ex diuina maiestate reijcitis: nos ponimus & ueneramur. Mittamus alia, hæc aggrediamur in quibus plus ponderis est: Nos Christũ dei filium dicimus, uos negatis. Cur negatis? Sanè quia nec uxorẽ habet deus, ex qua filiũ procreare posset. Quod si uxor ei fuerit, filiosq; genuerit, mundus qui unius imperio regitur, in plures diuisus dominos, diu stare non posset. In unitate concordia est, quæ seruet imperia: in pluritate discordia, quæ maxima regna subuertit. Sed quis tam rudis, tam uecors, tam demens Christianus est, qui generare deum ex connubio et permixtione fœminæ arbitretur? Non sumus adeò hebetes Christiani, ut tantũ nefas admittamus. Saracenis suaderi hoc possit, qui deo & corpus & caput & manus, & cætera membra concedunt. Nos deum spiritũ esse asserimus, incorporeũ, immortalem, æternum, et incomprehensibilẽ, qui dum se ipsum intelligit, in mente sua uerbũ concipit, quod nos filiũ dei esse dicimus: nec aliud est in deo seipsum nosse atq; intelligere, quàm deum esse: nihil est enim in deo, nisi Deus. Deum autẽ cuius est uerbum, nominamus patrẽ: & processum ipsius uerbi, generationẽ filij dicimus. Nec ueritas hæc de uerbo dei apud Christianos tantũ illuxit: gentiles philosophi ante Christi aduentum eadem quæ nos asserimus, nonnulli affirmauerunt. siquidem Platonici philosophi in suis libris apertissime dixerunt, quod In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et reliqua fermè omnia comprobant de uerbo Dei, quæ Iohannes in euangelio suo tradit, usq; ad incarnationem uerbi, quam ignorarunt: quia nondum natus erat Christus, & alta legis mysteria absconderat Deus à sapientibus huius seculi, quæ reuelauit paruulis. Quod igitur Platonici uerbũ dei nominant, & deum esse dicunt, nos filium uocamus ex deo genitum, & deum esse fatemur: nec ruinã mundi ex filij generatione timemus, quando unus duntaxat filius est. Et pater & filius unum sunt, una potestas, una uoluntas, una maiestas, nec uerbum conceptũ ab intellectu concipiente discordat. Obscura hæc uerba uidebuntur: at si uoles, præsto erunt qui lumen af-

Quænam Saracenis & Christianis de diuinitate dissensio.

Exod. 20.

Dei unitas.

Christus Dei filius.

Deus spiritus.

Platonicorũ de Deo sententia.

ferant, & apertissima omnia reddant. Et tu solẽ hunc corporeũ cernis, qui noctem abiens, & diem efficit rediens: hic à seipso lucis producit radios. Hæc productio, generatio quædã est in sole: & radij solis, filij solis eius non inconuenienter uocantur. Quæ similitudo quamuis multifarie est inepta: nã solis plures sæpe uidimus radios, deo unicus tantũ est filius: in eo tamen conuenit, quia una est & solis & radiorum substantia, & una est patris & filij diuinitas atq; essentia: quamuis comparatio corporaliũ rerum nulla satis cũ diuinis quadrari potest. Sed accipe testimonia, & qui ratione non capis, cede autoritati. Vetus testamentũ et Iudeis et Christianis et Saracenis commune est. Eructauit (inquit Dauid ex persona dei) cor meũ uerbum bonũ. Hoc est, quod dei filiũ dicimus, & unigenitũ patris æterni, non ex carnali cõiugio, aut humano cõplexu, sed ex corde dei, id est, intellectu productũ asserimus. Et rursus: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie dicit, qa deo nec heri præterijt, nec cras imminet. Sed hodie semper adest, cui præsentia sunt omnia. Iterum, Ante luciferũ (inquit) genui te: ut intelligas, quia non loquitur de Salomone Dauid, sed deus pater de filio deo, quia ante luciferũ nemo fuit. Et in libro Prouerbiorũ legimus, Sapientiã dei, quæ dei filius est, dicentẽ: Nondũ erant abyssi, & ego iam concepta eram. Ante montes & colles ego parturiebar. Nunquã enim pater sine filio fuit, nec sine patre filius. Et hoc est, quod in euãgelio inquit Iohãnes: In principio erat uerbum, & uerbũ erat apud deũ, & deus erat uerbũ. Quæ mysteria profunda & alta cũ non intelligeret Arrius, nec Mahumetes comprehẽderet, negare maluerunt ueritatẽ dei, quàm suã ignorantiã confiteri: & suas ineptias imprudenter ingerere, quàm aliorũ sapientiã humiliter discere. Stulta hæc et dãnosa pertinacia est. Deo eñ & prophetis eius oportet credere: & si quid est cuius rationẽ nõ capimus, debemus cũ Paulo dicere: O altitudo diuitiarũ sciẽtiæ & sapientiæ dei, q̃ incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Fatentur iuriscõsulti, non omniũ quæ à maioribus suis instituta sunt, rationẽ reddi posse, & tamen legi parendũ esse, quia non sine causa cõdita fuerit: quãto minus arcana dei licet cognoscere? Plurimæ sunt occultę causæ, ad quas nulla potuit curiositas hominũ peruenire: quia sicut oculi noctuæ ad solẽ, ita & noster intuitus ad ea quę sunt diuinitatis. Nõ est ergo mirandũ, si neq; generationẽ filij, neq; spiritus sancti processionẽ, neq; trinitatẽ in diuinitate, intellexit carnaliter homo, uel Arrius uel Mahumetes. Sed illud in eis dãnabile ac detestabile fuit, q̃ sacræ scripturæ, diuinisq; testimonijs non acquieuerũt. nã quid opus est argumẽtis, ubi deus ipse loquitur? De Pythagoricis traditũ est, quod in disputando soliti erant dicere, Ipse ait. Ipse autẽ erat Pythagoras, tanquã eius autoritati nõ liceret aduersari: quanto minus deo, qui uerax est, & omnis homo mendax. Sed negabis hæc esse Dei, quæ asserimus, testimonia. De his posterius dicemus. Nũc de spiritu sancto agendũ est, cui tua lex diuinos honores abrogata. Nõ est huiusmodi erroris Mahumetes inuẽtor. Arrij et Nestorij & Macedonij hæc olim demẽtia fuit, quos sacra patrũ cõcilia dãnauerũt: sed eorũ uirus apud Aegyptios & Arabes aliquãdiu latuit, & postremò, autore Mahumete & magistro eius Sergio, latè diffusum est. Ne mouearis dum uera loquimur. Caue ne sequaris cæcos, disce spiritũ sanctum esse deũ, & tertiã in trinitate fore personam. Diximus paulo antè, deum patrem dum se cognoscit, uerbũ concipere, & filium gignere. Nunc quod sequitur, adijcimus cognitioni annexam esse appetitiuam quandam operationem, cuius principiũ uoluntas est:

Solis ad diuinitatem comparatio.

Prouer. 8.

Arrius.

Arcana Dei incomprehensibilia.

Pythagoras.

Spiritus sanctus.

est:inter operationes uero, quas uolūtas producit, precipua est amare. Adhibe hic aures, & mentem erige. In deo perfectā & absolutam fateri cognitionem oportet, & amorē pari modo, cuius processus per appetitiuā operationē exprimitur, sicut & uerbi generatio per intellectiuam: & alia est operatio qua intelligit, alia qua appetit. Intellectiua ex his completur, quę sunt quodammodo in ipso intelligente: nam sicut sensibilia in sensu, ita intelligibilia in intellectu dicimus esse. Appetitiua autem complementum accipit secundum quendam ordinem uel motum ad eas res, quæ obijciuntur appetitui, et occultum quoddam principium sui motus habet. Ea uero quæ principio feruntur arcano, spiritus nomen acceperunt: nam & uentos spiritus esse dicimus, & in scripturis, procellarū spiritus appellantur, quia non apparet afflationis spiritus initium. Respirationem etiam & arteriarum motum ab intrinseco & occulto principio manantem, uocamus spiritum: atq; hoc modo congruenti quadā similitudine, quantū diuina humanis uerbis indicari possunt, diuinus ipse amor à patre filioq; procedēs, spiritus dictus est. In nobis duplici ex causa procedit amor. Aliquando ex corporea, et materiali natura: & is plerunq; immundus est, & menti noxius. aliquando ex ipsa proprietate spiritualis naturæ, cum bona intelligibilia & rationi conuenientia adamamus: & hic purus est amor, & laudabilis, & animæ salutaris. In deo corporalis amor seu materialis locum non habet, sed ille tantū reperitur, qui simplex est et nitidissimus et purissimus, quem spiritū sanctum appellamus. Nec nos intellectuali & sancto amore quicquā prosequimur, nisi quod intellectu concipimus. Conceptio autē (ut diximus) quę fit ab intellectu, uerbum est, atq; ita necesse est amorē ex uerbo exoriri. Amat enim deus quod de seipso intelligit, id est, uerbū quod concipit intelligendo. Verbum autem dei, dicimus filium dei, qui & ipse patrem nouit et amat; atq; ita fit, ut amor ipse, cui sanctus spiritus est nomē, ex patre filioq; procedit, fitq; cū patre & filio pariter deus. Nam sicut diuinū intelligere essentiæ diuinitatis est, ita & amare. Et sicut deus se semper intelligit, ita & se semper amat: et omnia amat, suam bonitatē dum amat. Rursusq; sicut dei filius, qui est uerbū dei in natura diuina subsistens, patri coæternus, perfectus, & unus deus est, ita & spiritus sanctus deus est patri & filio coæqualis & coæternus. Et quia omne quod subsistit in natura intelligibili, apud nos persona dicitur, apud Græcos ὑπόστασις, consequens est, ut tres personas in diuinitate ponamus, quia tres sunt subsistentes, pater & uerbū & spiritus sanctus, neq; has personas dicimus esse per essentiam diuersas, sed per solas relationes distinctas, quæ ex processione uerbi & amoris proueniunt. Atq; in hunc modū Christiana religio diuinitus illustrata, distinctas tres personas confitetur in diuinis, non tres deos, sicut Mahumetes falso opinatus est: sed patrem, & filium, & spiritum sanctum, unum esse ab ęterno deum asserimus: nec tamen ipsum patrem qui filius est, nec filium qui pater est, nec spiritum sanctum qui pater est aut filius. Vna est enim patris & filij & spiritus sancti essentia, in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quāuis in personis alium patrem, alium filium, alium spiritum sanctum, diuina docente autoritate, dicamus. Nec similitudo in his quæ creata sunt summę deest trinitati. Inuisibilia dei (sicut Apostolus ait) per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciūtur. Sempiterna quoq; uirtus eius ac diuinitas relucet, quippe in anima nostra, quæ diuinæ trinitatis est imago. Est enim anima nostra substantia quædā incorporea, & ratione prædita, & actus quidē sine forma or-

Spiritus.

Amor in nobis duplici ex causa.

Verbum dei, qui & filius.

Persona. ὑπόστασις.

Personarum in trinitate distinctio.

ganici corporis, quæ dum corpus mouet & regit, sui meminit, se intelligi & se diligit: quibus in rebus quædã apparet trinitas, memoriæ, intelligẽti

Anima nostra diuinæ trinitatis imago.

& amoris. Tria hæc ad seipsa referuntur, quia non est amor sine memori nec memoria sine notitia. Nam quis meminit aut amat quod nescit? Insepa rabilia sunt hæc à semetipsis, & tamen quodlibet eorũ, & simul omnia un essentia sunt, et una uita in anima una. Differunt tamen, quia memoria no est intelligentia uel uoluntas, nec intelligentia uoluntas siue amor. Quod haec diligenter inspicias, inuenies summæ illius trinitatis atq; unitatis uel giũ, et imaginem quandam quamuis imparẽ. Quicunq; enim sempiterna et incommutabilẽ naturam, per memoriã reminiscitur, intuetur per intel gentiam, amplectitur per dilectionem. Profecto reperit in seipso summ trinitatis imaginẽ, non tamen omnino similẽ, sed qualemcunq;, ita ut in s militudine magna inueniatur dissimilitudo. Etsi enim homo meminit, in telligit & diligit, non tamen memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, se sunt hæc in eo & in una substantia, non sicut accidẽtia in subiectis, quæ po sunt abesse, sed substantialiter existunt in anima, & unus homo est qui ha bet hæc tria, non ipse est hæc tria. In simplici uero natura, quæ deus est, qu uis unus sit deus, tres tamen personæ sunt, ut dictum est, & ipse deus est h tres personæ. Sed illud satis ad rem nostram est, quia tria hæc aliquo mod unũ sunt. Reperitur & sub alijs nominibus, & alio modo in nostra natur

Mens trinitatis imago.

illius summę et ineffabilis trinitatis imago. Nã mens et notitia eius et amo tria quædã sunt: mens enim nouit se, & amat se, nec amare se potest nisi eti nouerit se. Duo quędã sunt, mens, et notitia eius: duo etiã sunt mens et amo eius. Cũ se nouit mens, & se amat, manet trinitas: scilicet mens, amor, et no tia. Et hæc tria, quãuis distincta inuicẽ sint, unum tantũ esse dicuntur, qu in anima substantialiter existunt: & est ipsa mẽs quasi parens, & notitia eiu quasi proles eius. Mens enim cũ se cognoscit, notitiã sui gignit, et est sola p rẽs suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, d mens cognoscit se, diligit se: non eñ posset se diligere, nisi cognosceret se: a mat enim placitã prolem notitiã suam. Et ita amor quidã complexus est p rentis & prolis: nec minor est proles parente, cum tantam se nouerit me quanta est. nec minor est amor parente & prole, id est, mente et notitia. Co siderat hæc rationalis homo, & uidens tria in una essentia concurrere, ex tendit se ad contemplationẽ creatoris, & intelligit unitatẽ in trinitate, et t nitatem in unitate, & unũ deum colit, unam essentiã, & unum principiun

Absq; diuinis testimonijs omnis de his argumentatio uana.

sicut et patriarchæ & prophetæ atq; apostoli tradiderũt. Sed audiamus ia tandem ipsos, & diuinę legis autoritatẽ & testimonia in mediũ afferamu sine quibus uana est omnis argumentatio. Deum patrẽ, omnes sacræ liter confitentur, & dei nomen paternitatem ad omnia refert. Et si filiũ dicimu non possumus patrẽ negare. De filio adducta sunt testimonia legis, ergo

Iohan. 14.

pater ostensus est, sicut et Saluator ait: Philippe, qui uidet me, uidet et patr

Gene. 1.

meum. Nunc de spiritu sancto, quod cæpimus, prosequendũ est. In Gene legimus, Quia spiritus domini ferebatur super aquas. Quis tunc dominu nisi deus fuit, & cuius spiritus nisi dei? Et quomodo dei spiritus, nisi deus Deus est quicquid dei est, nec aliquid illi immixtũ est. Incompositus est, sin

Iob. 33.

plex est, & purus deus. In Iob scriptũ est: Spiritus domini fecit me, & spira culũ omnipotẽtis dei uiuificauit me. Dei sunt hæc opera, nõ hominis. Qu fecit hominẽ nisi deus, aut uiuificat hominẽ nisi deus? est igitur spiritus do

Sapien. 1.

mini. propter quod dictum est in Psalmis: Spiritus domini repleuit orbe

terrarum

terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet uocis. Quis hic spiritus nisi deus? quis impleat orbem nisi deus, cui cœlũ sedes est, & terra scabellum pedibus eius? Et apud poëtas deum ire per omnes terras tractusq; maris, cœlumq; profundũ, traditũ est. Et rursus, Est'ne Dei sedes nisi terra, pontus, & aër, & cœlum & uirtus? Propter quod recte ait Dauid: Quò ibo à spiritu tuo? Ostendens non esse locum in quo posset fugere spiritum domini, qui est ubiq;. Esse autem ubiq;, implere & continere mundũ, soli deo tributũ est. Deus igitur sanctus spiritus est, qui hæc peragit, & futura præ noscit, & prædicit, sicut scriptum est: Responsum accepit Symeon à spiritu sancto, quia non moreretur nisi uideret Christũ domini. Non est cur deum negemus, qui dei efficit opera. Non igitur solus pater deus est, neq; solus filius, sed spiritus sanctus cum patre simul & filio deus est. Quia non aduersatur rationi trinitas personarum in unitate diuinitatis, quemadmodum superius ostensum est. Sed iam trinitatẽ ipsam ex sacris codicibus demonstremus, & Moysen ante omnes audiamus, cuius hæc sunt uerba in capite libri quem Genesim nostri uocant: In principio creauit deus cœlum & terram. Terra autem erat inanis & uacua, et spiritus domini ferebatur super aquas. Tria commemorat: Deum, principium, & spiritũ. Ideo in deo, patrem intelligimus: in principio, filium: in spiritu domini, spiritum sanctum. Et accipiatur hoc in loco principiũ pro filio, sicut in Psalmis de suo filio dicit deus: Tecum principium in die uirtutis tuæ in splendoribus sanctorũ, ex utero ante luciferũ genui te. Atq; ita in exordio nascentis mundi, trinitas ipsa in diuinis personis adducitur. Hic si placeret, interseri posset de Heloenim, secundum Hieronymum ad Marcellum. Tentans diabolus primos parentes, interposito serpente, & suadens ut edant de ligno prohibito, Eritis (inquit) sicut dij, scientes bonum & malum. Quod perinde accipiendũ est, ac si diceret, Eritis sicut diuinæ personæ, quibus ignotũ est nihil. Et cum eijceretur Adam de paradiso, inquit Dominus, Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis. quibus nobis? patri scilicet, & filio, & spiritui sancto. Sed manifestius eadem trinitas ostenditur, cum dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram. Cum ait, faciamus, & nostrã, plures personas inducit. Cum dicit, Imaginem, unitatem diuinitatis ostendit. Nec solitarius est cum dicit, faciamus: neque aliena à se loquitur, qui Nostrã ait. Duo sunt pluralia uerba, Faciamus & Nostrã, ut uideatur pater cum filio & spiritusancto miscere sermonẽ, quod non sono uocis, sed intellectu expresius est. Dixerat, Creauit deus cœlum & terram. Deus, & Creauit, singularia sunt: quia unus est deus, & una diuinitatis essentia. subiungitur, Faciamus, et Nostram, ut pluralitas in personis intelligatur. Idem & Psalmista canit regius, dũ ait: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quid manifestius dici potuit? In conditione cœlorũ, tres personę concurrunt, dominus, uerbũ, & spiritus: dominus, patrẽ exprimit: in uerbo, filium accepimus: spiritus is est, quem sanctũ uocamus. Et rursus Propheta, ut trinitatem personarum in diuinitate cognoscas, ter deum prouocat in benedictione. Benedicat nos (inquit) deus deus noster, benedicat nos deus, & metuant eum uniuersi fines terræ. Trina dei confesio, trinitatem exprimit personarũ. & cum subditur, Metuant eum uniuersi fines terræ, unitas aperitur diuinitatis. In Psalmo quoque XLIIII. multum expresse trinitatem innuit, cum dicit filio: Sedes tua deus in seculũ seculi. & postea subdit, Propterea unxit te deus deus tuus: id est, pater & spiritus sanctus. & cum sequitur, Prę participibus tuis. mysteriũ quoq; incarnationis aperit, de quo

Psal. 138.

Lucæ 2.

Gene. 1.

Psal. 109.

Psal. 66.

suo loco prosequemur. Et Isaias in uisione sua clamantia introducit Sera-
Isaiæ 6. phim, Sanctus sanctus sanctus dominus deus sabaoth. Ter Sanctus ad tre
personas refertur, & semel Dominus, & semel Deus dicitur: quia unus es
dominus, & unus est deus. Et rursus idem uates ex persona CHRISTI loqu
tur, & dicit: Dominus meus misit me, & spiritus eius. Dominus meus, in
quit, id est, pater meus: misit me, scilicet filiū: & spiritus eius, qui est sanctu
spiritus. Quis hic non intelligat trinitatem? Non latuit prophetas hoc my
steriū. Possent et alia plura huiusmodi testimonia ex ueteri testamento affe
ri, quę trinitatē planè ostendunt. planius tamen locutus est in euangelio d
minus, qui cū in orbē mitteret discipulos: Euntes (inquit) docete omnes g
tes, & baptizate eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Tres nom
nauit personas, In nomine, dixit: non, in nominibus, ut essentiæ unitatē i
personarū trinitate monstraret. Et Iohannes euāgelista, qui de pectore d
mini ueritatē hausit, in epistola sua inquit: Tres sunt qui testimoniū dāt i
Rom. 11. cœlo, Pater, uerbū, et spiritus sanctus: & hi tres unū sunt. Et apostolus Pa
lus: Misit (inquit) spiritū filij sui in corda nostra. Et alibi: Spiritus eius qu
suscitauit Iesum, habitat in nobis. Et iterū: Ex ipso, inquit, & per ipsum, &
in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso dicit, propter patrem: & per ipsum
propter filium: in ipso, propter spiritū sanctum. Non dicit ex ipsis, aut pe
ipsos, siue in ipsis. nec ipsis, sed ipsi gloria, inquit: ut trinitatē simul & unita
tē cognosceremus. Atque his testimonijs et autoritatibus illuminata est desu
per Christiana religio. Summa enim fiducia confitetur & prædicat unum
deum esse, qui est causa causarum, principium & finis omniū rerum, & om
nis autor creaturæ, & summum bonum, & nihilo minus tres personas i
deo recognoscit, & trinitatem in unitate ueneratur: cui qui aduersatur, salu
tis expertem se reddet, & ambulat in tenebris, & ueritas non est in eo. Tu
uero si sapias, de tenebris emerges, & candida luce perfusus, sacratissimā tr
nitatem & cognoscendo coles, & colendo cognosces. Nec aduersaberis sa
crosancto euangelio, in quo legitur, Verbum caro factum est. Negat tuu
Verbi incarnatio. legifer incarnationem uerbi. Nam cur (inquit) factus est deus homo, & in
ligno crucis passus, qui alio modo genus humanum redimere poterat? Ne
gat tua lex Christi necem, & alium suo loco interfectū existimat: nec deum
incarnatum cognoscit, neque crucifixum aut mortuum. Nos utrunque prædi
camus, quia factus est deus homo, et passus est: & propter salutem homini
hæc facta esse testamur. Ait eñ de seipso Dominus: Venit filius hominis sa
uare quod perierat. Constabat primi parentis errato, omnes homines cul
pa teneri: clausa erat paradisi porta, nec mortalibus patebat in cœlū aditus.
Decebat summam dei bonitatem, hominem qui ceciderat reparare, nec mi-
serum esse perpetuò sinere, qui ad beatitudinem perfruendā creatus fuerat
Sed obstabat iustitia dei, quæ pro peccato satisfactionem exigebat. Dignus
erat infinita pœna, qui maiestatem offenderat infinitam. Nec homo tant
erat, ut infinitam posset redimere culpam. Stabat hinc diuina iustitia ultio
nem petens, illinc diuina bonitas miserendum esse contendens. Audienda
fuit utraque uox, quia uniuersæ uiæ Domini misericordia & ueritas. Quare
& si poterat deus aliter humanæ imbecillitati consulere (est enim omnipo
tens) hic tamen conuenientissimus fuit modus quem elegit, ut assumpta
humana natura, ipse pœnas solueret. Factus est deus homo, ut homo fiere
deus: ueritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Coniuncta est
humanitas diuinitati, ut acciperet de plenitudine bonitatis, quod suæ defe-
ctum

ctum suppleret infirmitatis. Fuit hic modus saluandi humani generis diuinæ bonitati conueniens, Satis factum est iustitiæ simul & misericordiæ, satisfactum est amori & odio. Placuit hoc diuinæ potentiæ, quæ omnem defectum nostrum sua uirtute superat. Placuit & sapientiæ, quæ nihil frustra, nihil non decenter ac conuenientissimè facit. Et licet necessitate absoluta, qua necessarium dicimus, sine quo aliud esse non potest, incarnatio uerbi necessaria non fuit: eo tamen modo quo necessarium accipitur id, quo conuenientius & congruentius peruenitur ad finem, dicere non pudet, ad reparationem hominis incarnationem filij Dei necessariam fuisse. Ego sum Deus, ego sum Dominus, & nõ est alius absq; me saluator, ex persona Christi inquit Isaias, quia nõ poterat homo saluare seipsum, cur necessarium fuit ut homo fieret deus, et Deus homo saluaret hominẽ. Propterquod pulcherrime & ad propositũ aptissime inquit ex nostris professoribus unus in hũc modũ, de mysterio diuinæ incarnationis: Suscipitur à maiestate humilitas, à uirtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad deponendũ conditionis naturæ debitum, natura inuiolabilis est unita passibili, Deusq; uerus & homo uerus in unitate reperitur, ut quod nostris remedijs cõgruebat, unus atque idem hominum Deiq; mediator, & mori ex uno, & resurgere posset ex altero. nisi enim esset uerus Deus, nõ afferret remedium: nisi esset uerus homo, non præberet exemplum. Intelligis quàm conuenienter filius Dei carnem assumpserit ut Deus, & mortem obierit ut homo. Sed quæris testimonia antiquæ legis. non negabimus, præsto sunt: Ecce (inquit Isaias) uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum deus. Quomodo nobiscũ Deus est? nisi quia uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et iterũ eiusdẽ prophetæ uerba sunt: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium super humerum eius, & uocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. An non hic mysterium incarnationis planè ostenditur? & quę tũc futura erant, tanquã præterita manifestantur? Puer, inquit, natus est nobis, quia natus est in humana paruitate. et datus est filius, quẽadmodũ Iohannes ait: Quia sic Deus dilexit mundũ, ut filiũ suum daret unigenitũ. Datus est Christus ex diuinitate, natus ex humanitate, natus ex uirgine. Cuius imperium super humerum eius: quod est imperiũ Christi, nisi lignum crucis, in quo pependit, mundũ uicit, aëreas potestates debellauit, & subacto triũphatoq; diabolo, regnũ suũ potẽter intrauit. Oportuit enim Christum pati, & sic intrare in gloriã suã, ut inquit ipse in euangelio Lucæ. Imperium igitur super humerum eius fuit: quia crucẽ suam suis gestauit humeris. quamuis eo fatigato Simon Cyreneus angariatus sit eam tollere. Dicitur admirabilis, propter signa & prodigia quæ fecit, lumen cæcis, auditũ surdis, claudis ambulationem, debilibus fortitudinem, & mortuis uitam restituens. Consiliarius appellatur, propter euangelica consilia, quæ adiecit antiquæ legi. Deus asseritur, ne putares purum hominem natum, nam Deus humanæ naturæ coniunctus est. Fortis, quia spoliauit infernum, & portas aëreas confregit, et uectes ferreos dissipauit. Pater futuri seculi, quia cœlum aperuit electis, & regnum homini præparauit æternũ post hanc uitam in cœlesti Ierusalẽ. Princeps pacis, quia nato Christo, clausum est apud Romanos templum Iouis, & mira pax exorta est: et Gloria in excelsis Deo, cantauerunt angeli, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Ostẽdit & alio loco idem Isaias incarnationem uerbi, dicens: Dominus enim iudex noster,

Verbi incarnatio quo pacto necessaria fuerit.

Incarnationis mysterium.

Esaiæ locus explicatus.

Christi imperium crux.

ster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, ipse ueniet & saluab[it]
nos. quod perinde accipiendũ est, ac si dicat, carnem accipiet, & mortẽ p[ro]
Isaiæ 45. nobis subibit. Et rursus: Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel saluato[r.]
Absconditus, inquit: quia in carne latuit saluator Israel, quia sua morte no-
stram mortem redemit. Et ne putes temporalem esse salutem, saluationis g[e-]
nus addidit: Israel saluatus est (inquit) in Domino: id est, in uirtute Domin[i.]
Et subdit, salute æterna: quam cõsecuti sunt omnes, qui ex Israel Christo cr[e-]
Iere.23. diderunt. Apertissimum testimonium est Isaiæ. sed audi Ieremiam, sua sun[t]
hæc uerba: Ecce dies uenient, dixit Dominus, & suscitabo germen iustũ e[x]
semine Dauid, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium: & in die[bus]
illis saluabitur Iuda, & habitabit Israel confidenter: & hoc est nomen quo[d]
uocabunt eum, Deus iustus. Cõsidera uerba, & attende mysteria. Suscitab[o]
(inquit) germen iustũ, id est, Christũ sanctũ & iustũ ex semine Dauid secu[n-]
Locus Ieremiæ explicatus. dũ carnẽ: quia ex prosapia regia et de sanguine Dauid Maria mater Dom[i-]
ni nata est. Et regnabit rex, quomodo regnabit? Sanè quemadmodum ip[se]
Matt. 28. apud Mattheũ in euãgelio dicit: Data est mihi omnis potestas in cœlo & [in]
terra, quod est regẽ esse. Et sapiẽs erit, sapientia creata scilicet quæ hominis e[st,]
& increata quæ Dei est, & quæ est ante secula. Et faciet iudiciũ, discretion[is]
scilicet et discussionis. nũc discretionis, dũ eligit ex mortalibus quos uult, [et]
alios suo arbitrio dimittit: & in fine seculi discussionis, quãdo reddet unic[ui-]
que secundũ opera sua. In dieb. illis saluabitur Iuda: id est, quicunque credide-
rint et baptizati fuerint, salui erunt. Et habitabit Israel confidenter, in sta[tu]
ecclesię triũphantis. Et hoc est nomẽ quod uocabũt eũ, Deus iustus: ut sci[as]
quia Christus ex semine Dauid natus est, non solum homo, sed etiam De[us]
est: nec alteri quàm Christo hæc uerba conuenire possunt. Accedat & ali[us]
Baruc. 3. propheta Baruch nomine, quid ille ait? Hic est, inquit, Deus noster, & nõ æsti-
mabitur alius aduersus eum: hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, & tr[a-]
didit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris uisus e[st,]
& cum hominibus conuersatus est. Docent hæc omnia incarnationem u[er-]
bi, & hominem factum Dei filium manifestant. Nunc de morte audi, & eo[s]
contemnito, qui Christum uolunt esse translatum, & nondum mortuũ, s[ed]
incredibili dementia circa diem supremum iudicij cum omnibus angelis [in-]
Christũ uerè esse mortuum. terficiendum putant. Et nefandam audaciam, & stultitiam aliàs inaudita[m]
dimittimus, angelos, quorum substantia incorporea est et immortalis. Chri-
stum interfectum negant, & aiunt interficiendum. At Dauid ex person[a]
Psal.68. Christi: Quæ non rapui, tunc (inquit) exoluebã. quia non peccauit, & pœ-
nas dedit, pro alieno delicto mortem subijt. Quod manifestius Isaias osten-
Isaiæ 33. dit, dicens: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse porta-
uit: ipse uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter sce[le-]
ra nostra: disciplinam pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumu[s:]
omnes enim nos quasi oues errauimus, et unusquisque in uia sua declinauit: [et]
Deus posuit super eũ iniquitatem, expiandis omniũ nostrum. Et subditu[r:]
Oblatus est, quia ipse uoluit, & nõ aperuit os suũ. Et paulo pòst: Tradidit i[n]
mortẽ animã suã, & cũ sceleratis deputatus est: ipse multorũ peccata tulit, [et]
pro trãsgressorib. rogauit. Si uidisset propheta passionẽ Christi, uix potui[s-]
set apertius loqui. Nec Ieremias tacuit tormenta Domini, qui eum ex lign[o]
crucis ita loquentẽ inducit: O uos oẽs qui trãsitis uiã, attendite, & uidete, [si]
est dolor similis sicut dolor meus. Et ipse Saluator de se ait: Ecce ascẽdimu[s]
Ierosolymã, & filius hominis tradetur principib. sacerdotũ & scribis, et co[n-]
demnebun[t]

demnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendũ & flagellandũ & crucifigendũ, & tertia die resurget. Et iterũ alibi: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitã æternam. Et ne de morte dubites, scribit euangelista: Cum accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatũ est. Et inclinato capite, emisit spiritum. Prophetæ Christum moriturum, & à mortuis resurrecturum prædixerunt: Euangelistæ & obijsse in cruce, & sepultum resurrexisse tertia die affirmãt. Certa res est, nihil ambiguitatis habet, ueritati omnia consonant. Resurrexit Dominus, ascendit ad cœlum, & uenturus est iterum, ut faciat iudicium in fine seculi. Tua lex non recipit, quia non sapit de Christo, quæ sapere oportet. Cuius alterum aduentũ non solũ euangelium, sed antiqui etiam uates ostendunt, sicut paulo antè de Ieremia diximus. Contestis eius est Daniel, dicens: Ecce in nubibus cœli quasi filius hominis ueniebat, & usq; ad antiquum dierum peruenit. Et sequitur: & dedit ei potestatem & honorẽ & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ seruient ei, quibus in uerbis uiri doctiores iudicium Christi facile inueniũt in fine mundi. Et ipse Christus de seipso loquitur: Dico uobis, quod uos qui secuti estis me, in regeneratione cũ sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos iudicantes duodecim tribus Israël. Et in actibus Apostolorum legimus, Constitutum esse Christum à Deo patre uiuorũ & mortuorum iudicem. Hæc nos de Deo sentimus, hæc & firmiter credimus, hæc salubriter prædicamus, æternã uitã promittentes omnibus qui Christo credunt, & in trinitatis nomine baptizati, opera faciũt euangelio digna. Quæris quę sit ista uita æterna, qd agat illic homo, qua uoluptate lætetur, & quã beatitudinẽ assequatur? Respondemus cum euangelio Iohannis: Hæc est uita æterna, ut cognoscãt te uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Summa tibi felicitas erit, uidere Deum in sua natura, & eius perfrui bonitate. Gaudio nostræ mentis hinc satiabimur, hinc implebimur, hinc summa felicitas erit hærere Deo, et Deum cognoscere. Videmus enim nũc per speculũ (ut ait Apostolus) tũc facie ad faciem, & in nubilo, teste Iob: In facie Domini uidebimus lumẽ, & satiabimur cum apparuerit gloria eius: & erimus sibi similes ut, ait Iohãnes. Nec oculus uidit (inquit Isaias) nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, quæ promisit Dominus diligentibus se. Et Apostolus, nõ esse condignas passiones huius seculi dicit, ad futurã gloria quę reuelabitur in nobis. Tua lex in alia uita flumina lactis & mellis & uini, ꝑmittit, & cibaria delicata, & uxores multas, & cõcubinas, & uirginũ coitus, & angelorũ in turpib. obsequijs ministeria, & quicquid caro deposcit. Bouis hæc paradisus & asini potius, q̃ hominis est. Nã quis mortalis est, hominis habens faciem, qui per omnem uitã suã corpori seruiat? quis nõ aliquando in mentis secessum abit, quis non pascit intellectum aliquando, & à sensibus recedit speculando? An non est honoris & gloriæ uoluptas multo iucundior & diuturnior, quàm cibus ipse uel potus? Bibit sapiẽs, atq; edit, ut uiuat. Tua lex ideo uitã appetendam homini existimat, ut edat & bibat. Sicut in hoc seculo carneus fuit legifer tuus, ita & in futuro carni studendũ putauit: neq; curauit satiare mentem, cui omne studium fuit implere uentrem: atq; in ea re summum bonũ esse putauit, quod neq; gentiles philosophi, præter paucos, admisissent, inter quos summa fuit de supremo bono dissensio. Alij in doloris priuatione felicitatem posuerunt, ut Didonius: Alij in honestate uoluptati coniuncta, ut Calipho & Synomachus: alij in scientia,

Iohan. 3.

Christi aduentus secundus.

Vita æterna quid.

Iohan. 17.

Qualem felicitatem Alcorani lex promittat.

Philosophorum de summo bono dissensio.

tia, ut Herilus: alij in sola uirtute atq; honestate, ut Zenõ & Stoici: alij in bo nis animi & corporis & fortunæ, ut Aristoteles & Peripatetici. Soli A- stippus & Epicurus, & eorum schola, summum bonum in uolptate locau- runt, atq; his tua lex conformis est, qui fæx omniũ philosophorum & fœ- dum cœnũ fuere. Nec tamen illi in eo errore fuerunt, ut hanc felicitatem i altero seculo expectarent, quibus futuræ uitæ spes nulla fuit, mortalem a mam existimantibus. Nostri philosophi summum bonum nec in terra, ne in sensu, sed in cœlo & in Deo querendum censent, et eo satiandam mente existimant. Et natura instituit nos, ut cœlum aspicientes, eò uotis omnib aspiremus. sicut est illud poëticum: Os homini sublime dedit, cœlumq; ui dere Iussit, & erectos ad sidera tollere uultus. Quis nescit finem his præsl re, quæ sun t ad finem: omnia hæc corporea oblectamẽta eò reperta sunt, spes hominis cõseruari, & in suum finẽ, qui est Deus, per hęc adduci poss Quis aut ederet, aut biberet, aut procreandis liberis operam daret, nisi es in his aliqua delectatio? At hæc non est finis hominis, qui ad Deum fact est: & nisi ad Deum ueniat, nunquam quiescit, nec per carnales delectati- nes ad Deum ipsum peruenitur: sed quanto his magis immersus est hom tanto est ab ipso Deo remotior. qui †aliquãdo eo beatior existit, quãto an lice diuinę naturæ magis ac magis adhæret: nec curat carnalia desideria, q bonis fruitur spiritualibus. Sicut ignis et aqua simul esse non possũt, sic de- cię spirituales carnalibus non cohærent: trahunt illæ ad se humanã natur & totã in se rapiunt, neq; sentire sinũt quæ caro appetit. Gustato spiritu, d sipit omnis caro, ut inquit unus ex nostris. Tua lex in paradiso uoluptat admittit, quas nec Solõ nec Lycurgus permisit in terra. Quot fœditates cibo & potu & alijs uoluptatibus oriuntur, quas in paradiso nephas fuer nominare: aut enim gignerẽtur sine fine homines, & implerent omnia nu quam morituri: aut frustra esset permixtio maris et fœminę sine fructu, q etiam in hoc mundo damnatur. Dicis, Quid ergo fœminis opus est, si no est coitus? Dicimus & nos, Quid opus est coitu, si nõ est generatio? Propte uoluptatem, dices. At hęc fœda uoluptas est, & indigna, quæ paradisum ingreditur. Nam quomodo illic permissa erit hæc turpitudo, quæ hic ta quam obscœna prohibetur? & tantum propter sobolem, aut euitandi mai ris mali causa permittitur? Hippocrates diuinæ uir scientiæ, uenereum co tum partem esse quandam morbi teterrimi existimabat, quem nostri com tialem dixerunt. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, (ut uerbis c iusdam gentilis utamur) uoluptatibus istis duabus coëundi atq; comeder di, quæ homini cum sue atq; cum asino cõmunes sunt, gratuletur? Non sun hæc, quæ pia mẽs in cœlo requirat. Dicis iterũ, Igitur nõ erit plena felicita in paradiso, si aliquod defuerit oblectamẽti genus. Ergo ut existimas, cu uarijs rebus oblectentur homines, saltatione, uenatione, piscatione, ludo, l cro, cantu, cibo, potu, uenere, & alijs quàmpluribus, eadem omnia in parac so tuo requires, & cum Virgilio dices: Quę gratia currûm Armorũq; fui uiuis quæ cura, nitentes Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos. V na hæc philosophia est, quam nulla unquam ciuitas bene instituta recepi Nos (ut diximus) mentis gaudia & spirituales delicias quærimus. Beatitu do nostra quam expectamus in altera uita, est ipsa dei uisio, qua nihil opt bilius inueniri potest. Videbit enim beatus animus & quæ sunt in cœlo, & quæ sub cœlo. Quid erit quod eius aspectum fugiat, qui uidebit uidente omnia? Quæ nunc uidentur obscura de Deo, de trinitate, de incarnation

Summũ bonũ in Deo.

tanto

Paradisus Mahometi.

Venereus coitus morbi comitialis quædam pars.

Beatitudo fideliũ qualis futura

uerb

uerbi, de processione sancti spiritus, de sacramentis ecclesiæ, de cæteris arcanis, tunc aperta erunt & manifesta: nullum deerit oblectamentum, nihil requiret ultra plenus animus. Nam quid pleno opus est? nihil illi deest, qui nihil cupit. Desideria nostra implebit optimus ac maximus Deus, in quo omnia bona insunt, nec ullum cupiditatibus nostris relinquet locum. Erit Deus omnia in omnibus, qui sine fine uidebitur, sine fine amabitur, sine defatigatione laudabitur. Quæ lingua dicere, uel quis intellectus capere sufficit illius supernæ ciuitatis quanta sint gaudia, angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei uultum cernere, incircunscriptum lumen uidere, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuę munere lætari: neq; illic beatitudo humani corporis in epulis erit, aut in uino, aut in coitu. Ex redundantia beatitudinis animæ glorificabitur corpus ipsum, & similitudinē eius induet. Fulgebit tanquā sol in conspectu Dei, teneritati eius nulla resistet materia, leuitas & agilitas infinita spacia in ictu oculi permeabit, nihil erit quo amplius lædi possit: inuiolabile erit et impassibile, more animæ, & ita totus homo exultabit, & dicet cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Nec frustra erit differentia sexuum, aut artus reliqui superfluent. resurgent uiri et fœminæ integris membris, & non solū in specie, sed in ipso indiuiduo humanę naturę perfectio reintegrabit: nec tamē animales operationes aderūt, nec cōmixtio maris & fœminæ, quia cessabit caussa propter quā fuerat introducta. Erit enim completa multitudo hominū à Deo præfinita, nec ullus erit carnalis appetitus, nec pulsabit tentatio inimici, nō patebit inuidiæ locus: cum peruentū fuerit ad triumphum, pax ibi inconcussa, & quies & summa concordia uigebit. Vides inter tuam & nostrā beatitudinem, quantum interest. Nostra felicitas nobiliori hominis parti, id est animæ, respōdet: tua uiliori, id est corpori. Nostra mentalis est, tua carnalis: nostra fulgens & nitida, tua obscura et fœtida: nostra cum angelis et ipso Deo communis est, tua cum suibus & aliјs pecoribus: nostram docti omnes philosophi laudant, tuā uituperant: nostra cœlo digna est, tua etiā in terra reprehenditur. Sed dices, in sacris etiā codicibus conuiuia reperiri, quæ futura uidentur in cælesti Ierusalem, potu ciboq; plena. Inquit enim Isaias: Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuiū pinguium. Et in Sapientia legimus: Miscuit uinū, & posuit mensam. Et iterū: Venite & comedite panem meum, & bibite uinum quod miscui uobis. Et in Ecclesiastico: Cibauit illū Deus pane uitæ & intellectus, & aqua sapientiæ potauit illū. Et Dominus apud Lucā: Ego (inquit) dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus, ut edatis & bibatis super mensam meā in regno meo. Omnia hęc, & his similia, spiritualē habent intelligentiā: quia de mensa ipsa sapiētię nō corporalis uel cibus uel potus assumitur, sed mētalis, qui suauissimus est ac mūdissimus: & hic est quē nos expectamus in futuro seculo. Tāto est igitur nostra dignior q̃ tua felicitas, quāto nobilior & diuinæ beatitudini propinquior. Sed attingamus nōnullas alias tuæ legis ineptias, quę tū sacris literis aduersantur, tū philosophicas ratiōes excludūt. Dicit legifer tuus, q tetigit eū Deus manu sua inter humeros, et usq; ad medullā dorsi eius penetrauit frigus. Quod perinde est, ac si corporeū esse Deū affirmet: quia tactus nō est nisi per corpus. Nos incorporeū dicimus Deū. Ait eñ Ieremias ex ore dei: Cœlū et terrā ego implebo. quod nō posset fieri si corporeus esset. et propterea dicit in Psalmis Dauid: Spiritus Domini repleuit orbe terrarū. Spiritus

Deus omnia in omnibus.

Sexuum differentia in futuro seculo.

Beatitudinis nostræ & Mahumeticæ discrimen.

Isaiæ. 25.

" "

" "

Prouer. 9.

" "

Lucæ 22.

Deus incorporeus.

Ierem. 23.

ritus

ritus(inquit)Domini, non corpus Domini. Et Iohannes in euangelio, Spi-
ritus est Deus. Philosophi Deũ purum actum esse dicunt, principium om-
nium rerum, naturę omnino simplicis, & æternæ. Quod si corporeus esset,
esset compositus ex elementis, aut alia materia: et posterior suis partibus: ne-
que simplex, neq; purus, neq; origo omnium rerum: & creaturas haberet se
ipso excellẽtiores, angelos scilicet (nobiliora sunt enim spiritualia quàm cor-
porea) quod est opinari absurdum, ne dicamus asserere. Nec simul stare po-
test, ut causa causarum sit deus (sicut philosophi uolunt, & recte uolunt) &
compositus inueniatur. esset enim ab alio compositus: & illũ nos potius di-
ceremus Deum qui composuisset. Non est igitur corporeus, quia composi-
tus nõ est. Nec mouemur, quia in sacris literis et caput & manus, & pedes et
oculi, & digiti, et cor, & uterus, et huiusmodi attribuãtur Deo: utitur enim
spiritus sanctus, qui loquitur in scripturis, uocabulis quę sunt in usu, per si-
militudinẽ quandam. sicut dicit Iezechiel ex persona Dei: Ego uisionẽ mul-
tiplicaui eis, & in manibus prophetarum assimilatus sum eis. Est enim na-
turale homini per sensibilia ad intelligibilia peruenire, & omnis nostra co-
gnitio à sensu capit exordium. Atq; idcirco spiritualia nobis in sacris codici-
bus sub metaphora corporalium exhibentur: atque ita fit, ut etiam rudes ali-
quid capiant, qui alioquin essent diuinæ sapientiæ minus idonei auditores.

Cur Deo in sacris literis mẽbra etiã humana attributa.

Dixit præterea tuus Mahumetes, omnium peccatorũ causam esse Deum.
& exclamans, his uerbis utitur: O Deus, quibus uis bonam, quibus uis ma-
lam uiam prębes. Nos mortale peccatum, auersionem quandã esse dicimus
ab ultimo fine: nec possibile censemus, Deum, qui ultimus finis est, uolunta-
tem cuiuspiam à se auertere. esset enim sibiipsi contrarius. Et si Deus omnia
diligit quæcunq; fecit (ut est illud Sapientiæ: Diligis omnia quæ sunt, & ni-
hil odisti eorum quæ fecisti.) quomodo consentaneum est, ut peccati causa
sit ipse Deus? cum dicit in Psalmis Dauid, Odisti omnes qui operantur ini-
quitatẽ. Et in Ecclesiastico legimus, Omne excrementũ erroris odit Deus.
Cõtraria sunt amor & odium. Audi ulterius intolerabilem tuæ legis erro-
rẽ. Si nobis (inquit) aduersa incumbunt, incubuerunt & cæteris, sunt enim
isti dies casus atq; fortunæ. Negat diuinam prouidentiam curare mortalia.
Nos de diuina sapientia dicimus, quòd attingit à fine usq; ad finem fortiter,
& disponit oĩa suauiter, nec summæ Dei bonitati cõuenit ea negligere quæ
creauit. Propter quod inquit apud Mattheum Dominus: Omnes capilli ca-
pitis uestri numerati sunt. Addit Mahumetes, angelos creatos ex flamma
ignis, & peccare, & mortuos esse. Nos cum propheta dicimus, quòd Deus
fecit angelos suos spiritus, & creauit eos ex nihilo. Et philosophos nobiliter
sentientes habemus, qui omnes angelos, quos uocant intelligẽtias, incorpo-
reos esse dixerunt: nec peccatum in angelis reperiri posse censemus, qui De-
um in essentia uidentem omnia uident, & omnia intelligunt ad suam perfe-
ctionẽ necessaria: nec est in eis ignorantia peccati mater, nec subiectam cor-
ruptioni naturam angelicam arbitramur, in qua non est materia quæ sepa-
rari possit à forma, sed ipsa forma per se subsistit incorruptibilis & immor-
talis. Origenis, præclari & excellentis ingenij uiri, sicut multa extant præ-
clarissima opera, ita & nonnulli errores perniciosissimi reperiuntur: inter
quos unus ille est, quia dæmones per Dei misericordiam liberandos esse ali-
quando à pœnis asseruit. Hũc secutus est Mahumetes, qui saluãdos per Al-
coranũ malos angelos affirmat. Nos cũ Isaia de omnibus damnatis, siue ho-
minibus, siue angelis, unam sententiam habemus: quod uermis eorũ nõ mo-
rictur, &

Deus an peccati causa.

Sapien. 11.

Ecc. 15.

Prouidentiam diuinam negat Mahumet.

Angeli spiritus incorporei.

Origenes.

rietur, & ignis eorum non extinguetur. Et Saluator in euangelio damnatis in ultimo iudicio, ignem ęternũ repromittit, diabolo et angelis eius pręparatũ. Quid quod tuus legifer animã humanam portionem esse asserit animæ dei? Sic nonnulli philosophi palàm tradiderũt, et Manichæi secuti sunt. Nos humanam animã ad imaginem & similitudinem dei factam dicimus, sicut scriptum est in Genesi: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã: quod de anima dictũ est, non de corpore. Quod si anima hominis portio esset dei, esset utiq; deus: nec esset homo nõ deus, quod stultissimum est: cum manifestum sit labi hominis animã à bonitate in malitiam, à ueritate in errorem, à gaudio in tristitiam, à spe in desperationẽ: quod est à dei substantia penitus alienũ. Nec illud uerum est quod in uestra lege traditur, animas hominum ex materia productas esse omnes. Asserunt enim philosophi, ab extrinseco esse homini intellectũ, & quod innato, sit spiritus uitæ iussu dei. Et theologi, rationales animas omnes ex nihilo creatas dicunt. Et Adam cum factam uidisset fœminam, Hoc os (inquit) ex ossibus meis, & caro de carne mea: non dixit anima de anima. Et propheta in Psalmis canit, Qui finxit singulatim corda eorũ. Ponitur enim cor pro anima, quia sedes eius in eo est. Et deus sibi animarũ productionẽ reseruauit propter earum dignitatem, qui per Isaiam ait: Omnem flatũ ego feci. quod intelligitur de flatu spirituali, qui est rationalis anima. Præterimus quod cœlum ex fumo factum dicitis. quod si uerũ esset, corruptioni subiaceret. Pręterimus quod solem & lunã æquales ab initio uirtutis & luminis tuus propheta testatur: nos dicimus cœlum ex nihilo creatum, & duo luminaria magna fecisse deum ab initio: luminare maius, ut præesset diei: & luminare minus, ut præesset nocti. Ad illud transimus, quod in uestra lege dulcissimũ & saluberrimum esse putatis, uxores multas ducere. quod si deo placuisset, creato homini ab initio non unam tantum sociam prębuisset, sed plurimas: nec dixit deus, Relinquet homo patrẽ et matrẽ, et adhærebit uxoribus suis: sed uxori suæ, dixit. Nec amicitia inter uirum & uxorẽ uera esse potest, ubi non est æqualitas, cum uir pluribus misceatur, mulier uero uni tantũ adhæreat, cuius est in alias plures distractus amor. Nec propterea numerus hominũ augetur, quia plures uni nubant fœminę: nam totidẽ uiri priuati coniugio sine prole decedunt, & præsertim cũ mulieres numero pauciores existant. Iniqua insuper res uidetur, & naturali aduersa libertati, unius urbis ciuiũ alios multiplici matrimonio uti, alios in solitudine degere. Nec propterea ea laudanda consuetudo, quòd in ueteri lege plerosque sanctos uiros pluribus uxoribus fuisse coniunctos legimus, quia nõ id ex lege, aut ex uoluptate fecerunt, sed diuina quadam dispensatione, & ad sobolem procreandam, quæ cresceret in cultu dei. Tacemus de diuortio, quod permittitur apud uos contra legem euangelicã, & de adulterio et fornicatione, et aliis sceleribus, quę licet antiqua lex detestatur, & noua prorsus abominetur, apud uos tamen concessa uidentur. Non est quòd omnia tuæ legis errata percurramus, quando neq; nobis scribendi, neq; tibi legendi satis est otij, et tu ipse pro tuo ingenio multa intelligis adeò stulta esse, ut nulla possent ratione defendi. Tota de deo quæstio est, huc omnia referuntur, totũ in hoc consistit, ut CHRISTVM IESVM deum esse credamus: quo concesso, necesse est eius legi obedire, et eius uerbis credere, qui uerax est, & mentiri non potest. In eius lege trinitatẽ, de qua suprà diximus, in unitate diuinitatis cõperimus, et incarnationem uerbi, & processionẽ spiritus sancti, et reliqua omnia quæ

Anima hominis an diuinæ animæ portio.

Animæ an ex materia productæ.

Psal. 32.

Cœlũ ex nihilo factum.

Vxorum pluralitas.

Diuortium.

Christum esse Deum.

retulimus, usque ad extremum iudicium. Quod autem Christus deus sit, iam supra ostensum est ex ueteri lege atque prophetis: licet etiam ex tua lege monstrare, quæ prophetam & sanctum uirum fuisse Christum asserit. Si propheta et sanctus, ergo uerax: si uerax, & deus. Nam deum se ipse testatus est dicens: Ego & pater unũ sumus, & qui uidet me, uidet & patrem: & si creditis in deum, & in me credite: & alia multa huiusmodi, per quæ diuinita Christi colligitur: & æqua cum patre & spiritu sancto maiestas. Bene est igitur, ut legem nostram amplectaris, quæ uerax est & salutaris à deo data & tuam relinquas, in qua non est ueritas neque salus: homo illam tulit, peccatis & ignorantia plenus. Intellexisti quanta adducimus ex ueteri lege testimonia, quibus deus ostenditur, & homo, CHRISTVS IESVS, & pro nostra salute supplicio crucis affectus. Audiuisti sacras sancti euangelij attestationes, & ipsius Christi uoces, quem tua lex sanctum habet. Quid igitur obstat baptismo? quis prohibet aquam? quid moraris? Ingredere iam tandem salutis iter cum præcellentibus uiris et magnis imperatoribus, ad æternam salutem sub Christo peruenies. Diximus de Constantino seniore, & Philippo, qui rempublicam tenentes in Christum credidêre. Post Constantinum creati Cæsares idem iter secuti sunt, et in fide nostra obierunt: excepto Iuliano apostata, qui ex monacho Cæsar factus, transiuit ad idola, quæ uitam laxiorem promittebant. Sed ille in bello Parthico pœnas dedit, & sagitta confossus in incertũ missa, coactus est cadens dicere: Vicisti Galilæe: sic enim per contumeliam uocabat Christũ. Fuerunt & aliqui schismatici & hæretici, qui & si Christiano censebantur nomine, non tamen recta incesserunt uia. Imperatores Christiani nullo errore polluti inuenti sunt, Iouinianus, Gratianus, Iustinianus, Valentinianus, Iustinus, duo Theodosij, Arcadius, Honorius, Carolus Magnus, Ludouicus, & plures Franci & Teutonici: tres Ottones, Henrici aliquot, et nõ pauci sub alijs nominibus. Prętereo mus alios reges fama claros, q uel in Gallia, uel in Hispania, uel in Anglia, uel in alijs prouincijs Christianis, sacris initiati fuerunt, & in Domino mortui, ad uitã creduntur migrauisse beatã. Cum his non est cur te pudeat Christi iugũ subire, & sub eo regnare, per quẽ reges regnant, & legũ conditores iusta decernũt. Multos inuenies reges, qui te colentẽ Christũ honorabunt. Et si em̃ aliquando horrebant reges Christi nomen, & propter idola Christianos persequebantur, postea tñ propter Christũ idola deleuerunt. Honesta hæc societas est, cũ qua te uocamus in uiã salutis, ueritatis et pacis: illa nihil dignitatis habet, cũ qua te tua lex in deuia rapit. Nam præter Othonianorũ familiã, de qua natus es, & illustres progenitores tuos, quis est qui magnopere laudari inter Saracenos queat? Colebatur Saladinus quidã, & alij qui pauci nomen habent, qui res memoria dignas gessere. At Christianorum excellentissima nomina omnes historias impleuerũt. Noti sunt in Syria, & in Aegypto, et in Asia, Godefridus, Balduinus, Bohamundus, Tancredus, Cõradus, Philippus, et alij admodũ multi, qui ab extremis Galliarũ & Germanię finibus, cum ingentibus copijs Ierosolymã petiere, iterque sibi per medios hostes ferro parauere. Hos tibi comites damus, cũ his te Christo iungere cupimus, honestiores hi socij sunt, quam Aegypti effœminati, aut imbelles Arabes. Tua origo (sicut accepimus) Scythica est: inter Scythas multos fuisse uiros in armis claros, memoriæ traditur, qui uectigalem Asiam pluribus seculis tenuerunt, & Aegyptios ultra paludes eiecerunt. Non sunt comparandi aut Aegyptij, aut Arabes Scythico generi, non est forti & ignau

Iohan. 10. & 14.

Iulianus apostata.

Imperatores Christiani qui.

Othonianorum familia.

Scythæ.

ignauo æqua societas. Mirandum est tantum potuisse suis festinationibus Arabes, ut audaces & præstantes Scythas in suam societatem adduxerint. Quid dicimus societatem? non est hæc societas: seruitus est, quando eorum legi subiectus es, quæ utinam lex esset, & non deceptio ac præstigium. Conformior tibi cũ Christianis societas erit. Fortibus uiris facile admittuntur fortes, uirtus uirtuti placet. Pulchra et stabilia sunt inter æquales consortia, si eadẽ religio est, idemq; cultus dei. Age igitur, accipe Christianos socios, accipe fidem et baptismum, qui te hic in terris faciet magnũ quo ad uixeris, & post obitum in cœlo beatũ reddet. Audisti promissa euangelica, & quomodo cuncta quæ diximus ueteris legis autoritate probãtur. Sed times ne te decipiamus. Recordaris tui legislatoris, qui asserit legem & prophetas à Iudæis, euangelium à Christianis esse corruptum, tantumq; de ueritate uel noui testamenti uel ueteris remansisse, quantũ Alcorano continetur. Exploratũ id forsitan arbitraris & uerum esse, atq; idcirco testimonijs nostris non adhibes fidẽ: nec baptizari audes, aut in CHRISTVM credere. Vtinam tam bonus fuisset tuus legifer quàm callidus, tam uerax q̃ uersutus, tam iustus quàm iniquus: tota est artificiosa & fraudulenta lex eius. Nam qui diuinũ sibi abesse auxiliũ non ignorabat, ad humanas confugit astutias. Cupiebat legem edere quæ sibi nomen daret, famamq; etiam per flagitia exoptabat, ut Herostratus ille qui Dianę Ephesię templũ incendit. Et animaduertens antiquã & nouam legem quamuis honesta esset, durã tamen uulgo uideri, & seruatu difficilẽ: suam ipse edidit, quæ uoluptatem humano generi amicã permitteret. sic enim facile fieri posse existimauit, ut innumerabiles populi in suas traditiones concederent. Nam gentiles quamuis laxiori lege tenerentur quàm Christiani, continentiam tamen & modestiam & frugalitatẽ commendabant, et philosophis auscultabant uirtutis amatoribus, neq; sinebant suos ciues corrumpi uitijs, aut uoluptate marcescere. Creuit igitur secta Saracenorũ, licentia uitiorũ. Placuit uxores ducere quot uellent, easdemq; dimittere cũ displicere cœpissent, habere concubinas quàm plures, & in omne libidinis genus posse prouolui. Indulgere uentri cuncta quæ uellet, & ori, præter uinũ, & uniuersis immergi uoluptatibus. Etsi enim aliqua ieiunia in lege tua præcipiũtur, id etiam ad irritandam uoluptatem factum est. nam Saraceni diem ieiunantes, nocte quàm longa est epulantur et bibunt. Nec aliã ob causam uini usus interdictus est, nisi quia noceret in ardenti terra, qualis est Arabia, & maior est in frigidis uoluptas poculis. Hoc unum ergo in Mahumeto intentũ fuit, ut legem propagaret suam: ea præcipiens quæ grata essent auditoribus, & maximè plebibus, quæ iumentis similes existunt: nec fefellit eum opinio in hac parte. Placuit noua lex, et breui tempore ita colauit, ut in multis populis gentibus ac linguis reciperetur, cuius fundamenta in uoluptate iacta fuerunt. Verũ sicut agricola non imprudens, postquã uineam plantauit, fossam circumducit & sepe, ne destruatur à feris: ita & Mahumetes suam legem conseruare ac munire statuit. animaduertit homo sagax, duobus modis suũ dogma conuelli posse, atq; confundi: autoritate scilicet & ratione. atq; aduersus hęc duo quæ poterant inueniri remedia, non neglexit. Autoritati apposuit, quod paulo ante retulimus, antiquam scilicet & nouam legem deprauatã esse, nec quicquã ueri restare, nisi quod Alcoranus haberet. Rationi arma obiecit, iubẽs ne quispiã de sua lege disputaret, ne'ue rationẽ quæreret: in eum qui contra niteretur, ferro uindicandum esse, atq; huiusmodi uallo suam legem callidus uetera-

Mahumeti lex tota fraudulenta.

Saracenorum secta quomodo creuerit.

Vinũ cur prohibitum.

tor communiuit. Sed non est hic adamantinus murus, neq; ferreus, neq; e uiuo lapide: fragili materia est, creta & luto munita domus, facile oppugnabitur, neq; resistit telis nostris, facile ruunt ædificia in arena fundata. Aggrediamur hæc telis tuæ legis munimenta. Corruptionem in primis sacrarum literarum obijcitis. hoc ei probandum fuerat, qui factum asserit: nobis satis erat negare factum. Libet tecum aliter agere, & apertam tuæ legis latoris calumniã ostendere. Lex Iudaica quam Moyses & prophetæ tradiderunt, antequam Mahumetes nasceretur, pluribus seculis scripta fuit, & multis in locis promulgata, et in alienas translata linguas: nec fuit unus interpres, sed plurimi: rogante Ptolemæo Philadelpho, septuaginta presbyteri legẽ interpretati sunt, & consona dixerunt. Aquila etiam, & Theodotion, et Symmachus, & alij uetus testamentũ traduxerunt. Facta est antiqua lex & Græca & Latina, multis ætatibus, antequam tua promulgaretur. Impletæ sunt omnes bibliothecæ Mosaica & aliarum prophetarum traditione, Alexandriæ, Romæ, Athenis, Carthagine, Syracusis, Toleti, Lugduni, & in omnibus locis quæ insignia essent, siue apud Græcos, siue apud Latinos, uetus testamentum ex Hebraica ueritate traductum et habebatur et publice legebatur. Quis ille Iudæus tam potens fuit, qui corrumpere legẽ ubiq; gentium potuit? Nondum natus erat Christus, cum Septuaginta interpretum editio facta est: quo tempore nulla erat causa corrumpendæ legis, cum nulla esset cum Christianis, nondum natis, de lege contentio: nec propter alios oportebat legi aliquid detrahere, qui legem non acceperant: nec propter se qui illem acceperant, et laudabant, si qua corruptio interuenit, in ea potuit interuenire, quæ apud Hebræos remansit, non in ea quæ inter Latinos & Græcos diuulgata est, et per infinitas diffusa prouincias: quanquam nec Iudaica corrupta est, quæ usq; in hanc diem cum Græca & Latina traditione concordat, difficilis ac penè impossibilis fuisset corruptio in tot manibus. Mahumeti leue fuit unum codicem corrumpere, & illum tanquam uerum his tradere, qui sibi ab initio crediderunt. Quod si multi sunt hodie apud uos codices unius continentię, non tamẽ idcirco ueritas in eis est: ab uno enim, qui falsus erat, emanantes, omnes falsitatẽ continent. quia non defluunt ex amaro fonte dulces riuuli. Quærimus ex te magne princeps, si te iudice, duo rationum codices afferantur, quorum alter ex altero transcriptus extat, & in eo de quo est facta transcriptio, Sempronius mille debere talenta scriptus est, in exemplari duo milia, cui potius fidem dabis? aut non exemplo magis ꝙ exemplato? Hebræi parentes antiquæ legis existunt, & apud eos exempla legis habentur, apud alios exẽplaria. Rursus ex te quærimus, quatuor inueniuntur rationum libri apud quatuor negociatores, Seium, Caium, Titium, & Sempronium, In eo quem Sempronius producit, creditor ipse Lucij in centum talentis scriptus inuenitur, in alijs debitor, cui credes? quid respondebis? an non tres libros uni præferes? Certe non dubitabis præferre. Si ita iudicas, soluta quæstio est. Quatuor libri habent uetus testamentum: Vnus est Hebræorum, alter Gentilium, & tertius Christianorum, ultimus Saracenorũ, qui à cæteris discrepat: mendax enim est. nam reliqui conformes inueniuntur. Nã & Græci qui gentiles erant ante Christi aduentum, & Latini ante Mahumetem, uetus testamentum non alio modo habuerunt, ꝙ nos hodie habemus. Hoc fortasse inficiari posses, quia non reperiũtur hodie gentiles, qui bibliothecas habeant ueteres. Sed interroga Iudæos, inuenies uera esse quę dicimus. Et adhuc extat Iosephus Hebręus, qui

Sacras literas corruptas esse, falso Mahumetum asserere.

Septuaginta interpretes.

qui translationẽ antiquę legis in manu Ptolomęi, quę nominauimus, emanarunt, quæ usq; in hanc diẽ perseuerant, & Hebraicę ueritati concordant. Stulta est igitur Mahumetis fictio, & turpis inuentio, nec quicquã habet uerisimile, nec tam confusione quàm irrisione digna est. Quod diximus de ueteri testamento, idem licet de nouo intueri, quod nec ab uno scriptũ est, nec in una lingua, nec in uno loco, nec in uno tempore, & tamen una sententia est, & unica concordia. Quod Græci habent, hoc Latini, hoc Hebræi, hoc Syri, Armeni, hoc omnes barbari Christum colentes: quamuis hæretici aliqui ad tuendos errores suos corrumpere nonnullos codices ausi fuerunt. Quid ages? quid dices? cui fidem adhibebis? an soli Saraceno, an Latino, an Græco, an Hebraico? Multo antiquior est Christiana lex quàm Saracena. Misit Christus adhuc in terra existens discipulos suos in orbem, ut prædicarent euangelium omni creaturæ. Audita est in omni terra euangelij tuba, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Vulgata est recepta lex Christi per totum Romanum imperium, priusquam tuus legifer prodiret in lucem. Et idem euangelium, quod nunc habemus, omnes gentes suscepere. Nec fuit maioribus nostris aut facultas corrumpendi rem adeò uulgatam, aut necessitas, cum non esset Mahumetes, cũ quo de fide contenderent. Corruptio ei necessaria fuit, qui nouam legem edere uoluit, ueteri & nouę contrariam. Nec dubium faciet iustus iudex, quin Christiano maior fides adhibenda sit de Christi lege, quàm Saraceno: ipse enim conseruator est suæ legis, & manet in traditione patrũ. Saracenus ab ea recessit, & inuentiones sequitur nouas, quas sui maiores ignorauerunt. Euangelia apud nos quatuor recepta sunt, quę summa diligentia, uigenti studio, & acri discussione sancti patres in generalibus concilijs non prius amplexi sunt, q̃ esse uerissima, multis modis recognouerunt. Non est igitur quòd tuus legifer de corruptione sacrarum literarũ possit obijcere. De ciuitate Domini, quę est ecclesia, inquit in Psalmis Dauid: Fundauit eã deus in æternum. Non esset fundata in æternũ ecclesia, si fundamentum eius, quod est euangelium, uiolari aut corrumpi potuisset. nec uerum fuisset quod ait propheta Baruch, loquens de lege dei: Lex, quæ est in æternum. Nec illud staret quod dicitur, In æternum permanet uerbum tuum, et in seculum seculi ueritas tua. Nec Isaias uera fuisset de Christo locutus, dicens: Super solium Dauid & super regnum eius sedebit, ut confirmet & corroboret illud in iudicio & iustitia usq; in sempiternũ. Nos Gabrieli angelo credimus, qui de Christo Mariæ uirgini sic ait: Dabit illi dominus deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Quomodo regnat Christus in domo Dauid? nisi per fidem. Quomodo per fidem? nisi per euangelium in æternum. Quomodo per euangelium in æternum, si corruptum est euangelium? Mendax lingua, falsa calumnia. Ego uobiscum sum (inquit Dominus) usq; ad consummationem seculi. Et Oseę prophetæ uerba ad ecclesiam conferuntur: Sponsabo te mihi in fide usque in sempiternum. Et ad Petrum uicarium suum inquit Saluator: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et iterũ: Rogaui pro te Petre, ut non deficiat fides tua. Præualuisset portæ inferi, & defecisset fides Petri, si falsum esset euangelium quod sequimur. Sed manet fides magni pastoris in ecclesia Romana, quæ nunquam inuenta est errasse, neq; errabit in æternũ. Magistra est enim, & mater omniũ fidelium, & disciplina ueritatis. Caue Mahu-

Noui testamenti concordantia.

Mahumetes scripturarũ corruptor.

Psal. 47.

Isaiæ 9.

Lucæ 1.

Oseæ 2.

Porphyrius Siculus apoſtata.

metes, caue magne princeps, ne ſequaris errorē Porphyrij Siculi, qui tu
legi conſona dicit. Is ex Chriſtianiſmo ad idola tranſiens, ait ſe deos conſul
iſſe quid de Chriſto ſentirēt: & illos reſpondiſſe, bonū uirum fuiſſe Chriſti
ſed peccaſſe diſcipulos eius, qui diuinitatē ei attribuerant, quā ſibijpſi nu
quam arrogaſſet. Hoc deorū teſtimonium eſt, id eſt, idolorum, quæ tu dæ
monia eſſe non dubites. An non intelligis fraudem? an non uides tui legiſ
ri et dæmonū eſſe unum argumentum, unam concluſionē, unam fallacian
& Chriſto diabolū inuidere, eiusq́ꝫ gloriæ et maieſtati detrahere? cuius co
ſilio atq; ſuaſu tua lex edita eſt, euangelicæ atq; Moſaicę contraria. Dices p
ri modo, Chriſtianam legem Moſaicæ aduerſari. nanq; iuſsit Moyſes plu
ma, quæ Chriſtus uetat: ea permittens quæ ille uetuit. Neſcis antiquæ leg
arcana, quæ diu grauida fuit, nouam in utero gerens, & cum ſtatutū diuin
conſilio tempus uenit, eam peperit. Vidit Ieremias per ſpiritū legem ha
nouā, cum ait: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſraël
domui Iuda fœdus nouū, non ſecundum pactū quod pepigi cum patribu
eorum. Sed hoc erit pactū quod feriam cum domo Iſrael. Poſt dies illos, d
cit Dominus, dabo legē meam in uiſceribus eorū, et in corde eorum ſcrib
eam, & ero eis in deum. Nouū fœdus inquit, quia baptiſmus circunciſio
ſucceſsit: & legem meam, inquit, ſcribam in corde eorum, quia uetus lex i
tabulis lapideis ſcripta fuit, noua per charitatē in corde hominū radicat
Et ero eis in deum: quia nouæ legis autor & promulgator Chriſtus, deus
homo eſt. Antiqua per Moyſen innotuit, tantū hominē: et adueniente per
fecto, euacuatum eſt imperfectū: nec amplius in præputio nobiſcū deus, ſe
in corde paſcitur, dicente Apoſtolo: Si circuncidamini, nihil prodeſt uobis
Nec ulterius cęremonię legis habent locū. Venit enī ille de quo loquitur i
Deuteronomio Moyſes propheta: De gente tua ſuſcitabit tibi deus, ipſu
ſicut me audies. Et ſubditur: Ponā uerba mea in ore eius, loqueturq́ꝫ ad eo
omnia uerba quę præcepero illi. De Chriſto hęc prophetia eſt, q locutus e
ex ore dei, quod uerū erat os ſuū, in cuius aduentu legalia et cæremoniæ d
futura erant. ſicut apud Matthæū ſcriptum eſt: Lex & prophetæ uſq; ad Io
hannē. Sacramenta enī quę ueteres et prophetę obſeruabant, adnunciatiu
erant uenturi Chriſti, quæ in eius aduentu completa ceſſauerunt, & alia in
ſtituta ſunt, uirtute maiora, ueritate meliora, actu faciliora, numero pauci
ra. & ſicut ſacerdotiū mutatum eſt, ſub cuius adminiſtratione lex erat, ita e
legem mutari oportuit. Non eſt igitur aduerſa ueteri noua lex, quæ in eiu
uentre concluſa erat, & aduenięte Chriſto, & euangelij luce clareſcente, pa
tefacta, circumciſioni et alijs cæremonijs antiquitus obſeruatis (ſicut præfi
nitū erat) finem impoſuit. Eſt autē Chriſtiana lex tanto dignior q̄ Iudaica
quāto nobilius eſt oraculū dei, q̄ hominis. Cognoſcis iam, niſi fallimur, u
ritatem & maieſtatē noſtræ legis, nec utilitatē ignoras: incipisq́ꝫ de tua dif
fidere, et ardes deſiderio diſputandi, uellesq́ꝫ latius cuncta diſcutere: ſed ob
ſtat legifer tuus, et inquirere uerū prohibet, et interminatur et clamat: No
eſt mea lex quæ diſputationi ſubijciēda ſit. caue ne quid loquaris, arma ſun
in manu mea: dum mihi credis, multū imperij adeptus es. Qui non audiun
meā uocē, gladio conterendi ſunt, enſis meæ legis dignitatē tuetur. In Ar
bia ortus eius fuit, ex paruo principio: quantū creuerit uides. Aegyptun
adieci meæ legi & Syriam & Meſopotamiā & Libyam & Indiam & Mau
ritaniam, & partem Hiſpaniæ, & diuitem Aſiam, & doctam Græciam, &
fortem Thraciam, & nobilem Macedoniam: ſunt & aliæ quàm plurima
regione

Iere. 31.

Legis ueteris & nouæ diſcrimen.

Legis cæremoniæ per Chriſtū ſublatæ.

Mahumet de lege ſua diſputare prohibet.

Regiones ſub Turca quæ.

regiones sub imperio meæ legis, quæ armis, non uerbis quæsitæ sunt. Muli ebre est uerba uerbis refellere, uiri ferro decertāt. Si nō fuisset uera mea lex, nō dedissent superi imperio nostro, necnon dominationi nostræ tantos successus atq; prosperitates. Amat nos Deus, & legis odorē sentiēs gratulatur, et sternit iter uictorijs nostris. Scis quàm feliciter sępe in hostes pugnauisti, & modò in Ponto & sępe in Græcia. En fili quid cogitas, quid moliris, tot triumphis sub mea lege illustratus: Christū persequeris, cuius cultores strauisti toties, & ad internecionem usq; cecidisti. Caue ne meam linquens legē, relinquaris à Deo. Credimus his te uerbis non parū cōmoueri, & aliquem inesse in tua mente timorē. Sed audi quàm inanis est timor. Omnis qui malum facit (inquit in euangelio Veritas) odit lucē. Fures noctu domos persodiunt, & in obscuro adulteri latitant, nō adhibēt testes qui peccant, nolūt deprehendi mendaces. Cū his sentit tuus legifer: ueretur ne disputando suæ legis uanitates innotescant, ueretur ne pudenda sua detegantur, prohibet disceptari uerbis: armis defendi suam legem iubet, nec aliū iudicem quàm ferrum deposcit: multumq; gloriatur de suę legis incremēto. Diximus cur creuerit, plebes uoluptas allexit: neq; inficiamur multas tuæ gentis uictorias partas, & ingentia confecta bella, & tu ipse in prælijs clarus euasisti. Vicisti hostes non paucos, & triumphasti sæpe: fuisti tamen etiā aliquando uictus. parua Christianorum manus tuas ingentes copias, ut ante diximus, apud cōfluentes Samū et Danubium paucis antè annis deleuit. Nō milites ueterani, nō duces in bellis ante probati, non uiri nobiles armis potentes, & equis, sed pauci cruce signati ex agris collecti inermes & nudi, fide tātū armati, ferro fulgentes & auro, tuos fuderunt exercitus. Quod si uictoria ueritatē legis ostendit, hoc uno prelio satis admonebare, in quo multi fugerūt paucos. Tuæ uictoriæ nihil miraculi habēt, ad quas nunquā sine grandi tuorū prærogatiua uentū est. Sed qđ agimus? nō his argumētationib. stat recta fides, Vici, fudi hostes, imperiū teneo. Si sic licet arguere, uera fuit sub Alexādro Magno, tot uictorijs illustrato, & sub eius successorib. religio, q & in Græcia, et in Asia, et in Syria, et in Aegypto, et in Libya, & in Perside, et in Scythia, et in Indis regnauere, imperio p arma quæsito. Vera etiā Romanorū fides usq; ad priorē Constantinū, qui orbē sibi ferro subiecerūt, et oēs domuêre quas adiêre gentes. Scimus tñ & Alexandrū & eius hæredes, & Romanos, et qui sub eis erāt, Iudæis exceptis, idola coluisse: alij Iouē, alij Martem, alij Mercuriū, alij solē & Lunā, & alij sidera. Multi etiam, ut Aegyptij, animalia bruta colebāt. Quis nescit (inquit unus ex poëtis) Volusi Bithynice qualia demens Aegyptus portenta colat, Crocodilon adorat. Et q stultius fuit, & alliū, & porros & cepe inter numina posuerunt. Præclaræ tamē Aegyptiorꝫ uictoriæ memorātur, sicut de Osiride proditū est, q uictū pagrauit orbē. Ergo & deos Aegyptiorꝫ recipiemus, & uerā eorum religionem fatebimur, quia uicerunt? Nō sic ratio suadet, neq; sic Iudæi sēsere, qui uicti ab Assyrijs, & ab Antiocho, & à Romanis, & in seruitutē ducti, non tamē uictorū leges de dijs acceperūt, sed uicti et angariati, et mille modis oppressi, in sua lege manserunt. Nec nos Christiani, cum prælio superamur, aut alijs calamitatibus affligimur, legē nostram aut relinquimus aut accusamus: sed arbitramur pium Deum nos tanquam filios propter peccata, quæ committimus, uerberare: quia nō paremus euāgelio, nō seruamus legē nostrā, neq; manemus in traditione sanctorꝫ patrū, sed uicti fragilitate aberramus, et labimur ut homines, Ipse uerò lapsos corrigit, et plagis multis nostras ini

Victoriæ successu non declarari uerā religionem.

Iuuenal. Satyra 15.

quitates emendat. Cognoſcimus errata noſtra, & conſiderantes quæ fe
mus, minorem eſſe pœnam quàm delictum non ignoramus. Si cadimus i
bello, ſi amittimus regnum, ſi iugo ſeruitutis opprimimur, dicimus cu
Daniel. 2.
Daniele propheta: Deum eſſe in cœlo, qui reuelat myſteria, mutat ten
pora, & trãsfert regna, ut uniuerſi cognoſcant, quòd dominatur in excelſ
in regno hominũ: & cui uoluerit, dabit illud. Nouimus Deum et Iudæos
Chriſtianos poſſe cum uelit, & uoluiſſe aliquando, alterius ſectæ homini
ſubijcere, propter offenſas populi, qui eum ad iracundiã prouocauit: ſed co
uerſi ad Deum, non deſperamus miſericordiã conſequi. Quamuis enim i
ſcitur Deus (ut inquit propheta) nõ tamen obliuiſcitur miſereri. Pius eſt
Religio nõ ſemper melior penes uictores.
benignus, nec deſerit clamantes ad ſe. Abſit autem ut propter uictoriã, m
liorem eſſe credamus religionem uictorũ. Sic enim fatendum eſſet, omn
qui uicerunt Hebræos, melius de Deo ſenſiſſe quàm ipſi uicti, quod neq
diceres, neq; tuus legifer, qui defenſionem ſuæ traditionis in armis colloc
& omne genus ratiocinationis effugit, maximum iniquitatis indiciũ. N
ſic beatus Petrus qui donatus à Chriſto domino cæleſtis regni clauibus,
paſtor conſtitutus gregis Chriſtiani, paratum ſe ait rationem omnibus r
dere de ea quæ erat in eo fide, nec aliter ſuos auditores edocuit. Et beat
Laurẽtius martyr: Mea uox, inquit, obſcurũ nõ habet, ſed omnia in luce
Lucæ 11.
reſcunt. Et in euangelio non probat Dominus eũ qui lucernam accendit
ſub modio ponit, ſed ſuper candelabrũ eam eſſe uult, ut luceat omnibus c
Matth. 10.
ſunt in domo: et prędicari uerba ſua ſuper tecta iubet, & de ſeipſo dixit: E
palàm locutus ſum mundo. Deceptores & pſeudoprophetæ in angulis p
dicant, & uolunt occulta eſſe quæ dicunt, aut iuramenta taciturnitatis e
gunt, ſicut Romæ accidit in his qui bacchanalia celebrant. In occulto en
Mahumet de lege ſua diſputare cur prohibuerit.
Deo ſuo ſacrificantes, nullum flagitiũ libidinis omittebãt. Quod ſi alia n
eſsẽt aduerſus tuã legẽ iudicia, hoc unũ ſufficere potuit: quia prohibuit e
lator in diſputationẽ uenire. Sciebat nõ ęqua eſſe, neq; uera, quę tradider
uidebat ueterẽ & nouam legẽ contra ſe ſtare, intuebatur philoſophorũ ac
tiſſimas rationes ſibi aduerſas eſſe: nec ſperauit in cœtu hominũ, aut in ſc
lis uirorũ excellentiũ ſua delirametã poſſe defendi. Animaduertit homo
gax & ingenioſus in malo, gentiles qui Deos colebãt damnatos eſſe, & i
ꝓpemodum exterminatos, nec Iudæis locũ eſſe quorũ lex trãslata eſſet c
ſacerdotio ad Chriſtianos. Cumq; ſtatuiſſet nouam legem, idemq; ſibi n
mẽ daret, ſperauit ꝙ modò euenit, iratũ Deũ Chriſtianis, qui ſuæ legis m
data tranſgrediebantur, aduerſus trãſgreſſores uictoriã conceſſurũ, atq;
circo ſuæ legis defenſionẽ in armis collocauit, quã alioquin hominib. gr
propter licentiã uoluptatũ nõ ambigebat. Diaboli hoc fuit inuentũ. A
quus hãc uiã ſuæ nequitiæ ſerpẽs excogitauit, qui cũ uidiſſet ſeſe procu
ci, & Chriſtiana religione augeſcente, idola deleri, nec amplius deorũ m
tudini locũ eſſe, ſed unũ tantũ Deũ adorari cũ patre & ſpiritu ſancto Ieſ
Mahumetanæ ſectæ origo.
Chriſtũ, Heraclio imperante, Mahumetis ſpiritũ excitauit, eumq; ſibi m
niſtrum elegit, hominem ritu prius idololatram, fortuna pauperem, me
ſuperbũ, natione Arabem, qui conſilio uſus quorundam Iudæorũ & Ch
ſtianorum peruerſorum, inter quos fuit Sergius, ſpiritu ambitionis in
Sergius monachus.
tus, legem tertiam edidit, ex ueteri & noua conflatam, multis ineptijs
trinſecus adiectis. Legẽ diximus, quia ipſe legem uocat, nos blaſphemi
rectius appellamus. Rugaſti frontem, auertiſti oculos, horruiſti, turba
es, ſubiratus es, dum hæc dicimus; at ſi ueritatis amicus es, audienda
uerit

ueritas: neq; tuus legifer, si tibi amicus est, ueritatẽ interdicet, quę tanto magis amica est, quãto salubrior homini, ac ipsa natura cõuenientior. Audi uerum, & disce quomodo sit appellãda lex. Legẽ dicunt esse philosophi, quòd ratione præcipitur: & sunt qui nil aliud legem affirmant, quàm rectam rationem, à diuino numine ductam. Quicquid igitur rationi aduersum est, legis nomine caret. At tuus legifer ratiocinari de sua lege prohibet, & solum arma illi suffragari uult. Non est igitur dicenda lex, nisi ex illis quarum conditores apud Isaiam dominus maledicit. Docet nos Dauid cognoscere legẽ Domini, dum ea quæ propria sunt exponit. Attende, & uidebis an Mahumetea lex de cœlo sit, & à numine tracta diuino, an aliũde. Lex Domini (inquit propheta) immaculata, conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiã præstans paruulis. Immaculata est lex Domini, quia mala quęque excludit, neq; libidinẽ, neq; turpitudinẽ ullam admittit. Sic apud eundem Prophetam: Eloquia domini casta dicuntur. & apud Iob legitur: Non inuenietis in ore meo iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit. Et Apostolus: Lex sancta, inquit, & mãdatum sanctum & iustũ & bonum. At quomodo Mahumetea lex immaculata, quæ stupra & adulteria, & omnes libidinũ maculas ac fœditates admittit? Dices, quia ieiunia quædam pręcepit, & orationes, & eleemosynas. non damnamus, hoc absit ut ea mala dicamus: inuentorem eorum Mahumetẽ esse negamus, absq; Mahumete sciebamus hæc esse bona. Ieiunauit Elias, ieiunauit Christus: orare & frangere esurienti panẽ suũ, & egenos & uagos in domum ducere, multo antiquius est, quàm tuæ legis inuentũ. Multi nos legislatores ad opera pietatis inuitarunt. Verũ adulterari, fornicari, seruire uentri, & in cœno uoluptatum iacere, solus tuus legifer inter bona collocat. Solus Mahumetes est q turpia docet, & flagitia præcipit: quamuis hęreticorũ more ut facilius decipiat, bona simul & mala cõmiscet. At lex quæ Domini dicitur, ut inqt Propheta, animas conuertit. Quò cõuertit? ad Deũ, conuertit ad suũ creatorẽ, ad summũ bonũ, ad ultimũ finẽ: at lex Mahumetea nõ conuertit ad Deũ, sed auertit ab eo. Dicit eñ dominus Deus: Estote sancti, quia ego sanctus sũ. Mahumetes, Vxores (inqt) ducite et concubinas quot placet: nã ego quadraginta uirorũ in meis lũbis uires habeo, & uxorib. atq; ancillis permisceor plurimis. Quid de testimonio fideli? Cũ data est Moysi lex domini in monte Sinai, fulgura & coruscatiões apparuerũt & signa de cœlo, quæ testimoniũ legi præbuerũt. Lex Christi miraculis admodũ multis confirmata est, dicẽte ipso: Si opera nõ fecissẽ in eis, quæ nemo alius fecit, peccatũ scilicet infideliatis non haberent. Et ꝑpterea de ueteri, quæ cõuertit ad suum creatorẽ, ad summum bonũ, & noua lege inqt Dauid: Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. Et in euangelio Lucæ circa finẽ legimus: Illi ꝑfecti prædicauerũt ubiq; Domino cooperante, & sermonẽ confirmãte sequentib. signis. At Mahumetis legẽ, quæ signa, quę miracula ꝓbant, audiamus eũ: Nõ sum missus inquit nisi in uirtute gladij: & q non susceperit meã prophetiã, occidat̃, aut reddat tributũ, preciũ pro infidelitate sua. Quid est hoc? nũquid manifeste negat se miraculoꝝ uirtute carere, & ficta falsaq; esse omnia signa demonstrat, quæ tuę legis doctores in populis prædicãt? Nõ habet igitur tua lex testimoniũ, nisi in armis: sed id non est fidele, ut ante docuimus. Ad ultimũ transeamus, & quomodo sapientiam præstet paruulis, id est, populis tua lex, animaduertamus. Sapientia (ut antiqui tradiderunt) diuinarum & humanarum rerum scientiam con tinet, estq; admodũ sapida & dulcis, dum amorem diuinitatis

Lex quid.

Psalm.18.

Psalm.11.
Iob.6.
Rom.7.

Mahumeticæ legis quædam bona.

Leuit.19.

Iohan. 15.

Psal.92.

Sapientia.

mentibus

mentibus noſtris inſtillat. propter quod inquit Pſalmographus, Quam ul
Pſal. 118.
cia faucibus eloquia tua ſuper mel ori meo. Tua lex neq; de Deo ſapit, neq;
de cœleſtibus, neq; terrena ſatis intelligit, quæ putat ſuperis curæ non e e.
Magna olim & florida in Alexãdria philoſophorũ ſchola fuit, & multi er
Syriam & Aſiam uiri doctiſsimi claruerunt, quorũ nomina ad nos uſq; er
Turcarum barbaries.
uenerunt. At poſtquam lex Mahumetea curſum habuit, paucißimi no i-
nantur, qui naturæ arcana perſcrutati, excellentes euaſerint: quia non p æ-
ſtat paruulis ſapientiam tuus propheta, aut tua lex, cuius fundamentum o
luptas eſt, & tutela gladius. Inter nos uero liberalium artium ſtudia adr o-
dum florent. Legitur publice philoſophia, auditur in ſcholis theologia, ul
lum doctrinę genus prætermittitur, gymnaſia literarum in pluribus It ię
ciuitatibus clariſsima reperiũtur, nec trans Alpes in Hiſpania, in Galli in
Germania, in Britannia, collegia deſunt uirorum excellentium, qui ſapi n-
tiam præſtant paruulis. Eſt enim ingens Chriſtianorũ cura, ut indocti e u-
diantur, & ueritatem intelligant in noſtra lege, quæ nunquam mentita ſt,
diuinitus comprehenſa. Ac legifer tuus non modo mentitur, ſed leuiter ed
indocte, ſed imprudẽter, ſed inſipide mẽtitur, & ſibiipſi ſæpe cõtrarius t:
quẽadmodũ ſuæ legis inſpector planè intelliget. innumerabiles ſunt eiu in
De Mahumeti raptu in cœlum fabula.
eptiæ, & aniles fabulæ, & pueriles nugæ. De quibus libet hoc loco pauc re
ferre, quæ de cęteris iudiciũ præbeant. Exponẽs Mahumetes capitulũ Al
corani quod dicitur filiorum Iſrael, in hãc ſententiã loquitur: Sit laus ei, ui
ſeruum ſuum ab oratorio (quod eſt Helcarata, ipſa eſt domus Meſche) q;
in oratorium ſanctæ domus Ieruſalem nocte una tranſtulit, circa quam e-
nediximus Deum. O uos homines audite & intelligite. cum abii à uo is,
uenit ad me Gabriel ſero poſt pſalmodiam ueſpertinam, quæ ultima e &
ait: O Mahumetes, iubet Deus ut ſe adeas. Cui reſpondi, Et ubi eũ ade :
Et ait Gabriel, Vbi ipſe eſt. Et iumentum ilico adducit, magnitudine i er
aſinum & mulum. Elberahil uocant, humanæ uocis capacem. Et una on
amplius hora iter egi annorum quinquaginta milliũ, & ait Gabriel: A en
de animal, & ito ad ſanctam domum. aſcendere uolentem, fugiebat ium n-
tum, & iuſſum eſt ſtare, quia Mahumetes aſcẽſurus eſſet. Nunquid acce i-
tus eſt? inquit. Et reſpondente Gabriele, accerſitum eſſe: Non ſinam, a i-
dit, niſi pro me Deum rogaret. Obtuli preces Deo meo pro iumento, q od
me inſidente ſuaui ingreſſu inceſsit, ponẽs ungulam pedis anterioris in i-
zonte ſui uiſus, & minori ſpacio quàm ictus impletur oculi, ad ſanctam o
mum perueni. comes aderat Gabriel, qui duxit me ad domũ ſanctam in e-
ruſalem, & uicinam rupem. dixitq;, Deſcende, quoniam ex rupe ad cœl m
aſcendes. & colligato illuc iumento, portauit me humeris ſuis in cœlum Et
cum aplicuiſſemus ad cœlum mundi, & ad portam eius, pulſauit Ga ri-
el, & quæſitum eſt, Quis eſſet? & reſpondit Gabriel, Ego ſum. Et iterũ q e-
renti, Quis tecum adeſt? reſpondit, Mahumetes. & ſubdidit ianitor: N n-
quid uocatus? Et ait Gabriel, Vocatus. Et aperta eſt porta, & uidi ange os,
& bis genua flectens, oraui pro eis. Et accepit me rurſus Gabriel, & u it
ad ſecundum cœlum, & fuit diſtantia inter cœlum & cœlum, quantum ſt
iter quingentorum annorum. Et ſicut in primo cœlo, ita in hoc cœlo p l-
ſatum extitit: & rurſum pari ſolennitate ad ſeptimũ uſq; cœlum proce it,
æquam cœlorum diſtantiam ponens. Et ait, in ſeptimo cœlo uidiſſe ſe a ge
lorum populum, & longitudinem angeli cuiuſq; inſtar mundi fuiſſe, & li-
quorum mille uicibus extenſiorem, & inter eos unum inueniſſe, cui ſep es

centna

centena mille millia essent capita, & in quolibet capite totidẽ ora, & in quo libet ore linguę totidẽ, quę septingenis mille millib. idiomatib. laudabãt Deum. Et rursus alterũ angelũ ostendisse, qui fleret, et quęsiuisse causã fletus, et cũ ille dixisset culpas esse, oraui pro eo. Et tũ cõmẽdabat me Gabriel alij angelo, et ille alij, donec fui in conspectu Dei, et tribunali eius adhæsi, tetigitqꝫ me manu sua Deus inter humeros, & frigiditas manus eius peruenit usqꝫ ad medullas dorsi mei. His nugis atqꝫ deliramentis implet Mahumetes aures populi. Sed audiamus alterã fabulã in lib. cui titulus est De doctrina Mahumetis. Duo angeli nominantur Arathes & Narathes, quos ille asserit iussu Dei in terrã descendisse, ut genus humanũ regerent atqꝫ instruerẽt, trib. mãdatis acceptis. Primũ, ne quenq̃ occiderẽt: alterũ, ne q̃d iniuste decernerẽt: tertiũ, ne uinũ biberent. Cum aliquãdiu rexissent, & iã ex toto orbe ad eos iudicia deuoluerentur: mulier quædam decenti forma, & omniũ pulcherrima, aduersus maritũ suũ causam habens, iudiciũ ab eis petijt, atqꝫ ut fauentes haberet iudices, ut apud se prandiũ habeãt, multis precib. inuitat: nõ abnuũt angeli, paratur splendidũ cõuiuium, epulas et pocula mulier ipsa ministrat. apponũtur fercula multiplicia, et cũ his uinũ. Quod cũ angeli recusarent, instante sępius muliere, & multas obijciente blandicias, tandẽ biberunt, & inebriati uino, in hospitã incaluerunt, eiusqꝫ cubitũ postularũt. spondet mulier ea cõditione, ut alter eorũ ei ascensũ in cœlũ ostẽderet, alter descensũ. Placet conditio. Illa, ut ita didicit. mox ascendit in cœlũ, relictis atqꝫ irrisis angelis, quã Deus recognitã inter sidera collocauit, cui Lucifer est nomẽ. Angeli ad iudiciũ euocati, catenis ferreis in puteo profũdissimo religati sunt, usqꝫ in diem iudicij permansuri: cum elegissent in hac potius uita, quàm in altera plecti. Hæc est sapientia Mahumetis, quam docet paruulos: hæc eius theologia, hæc doctrina diuinitus reuelata. Mira hominis audacia, ne dicamus stultitiam seu dementiam. Quot sunt in his fabulis deridenda somnia? Non obiurgamus iumenti uerba, quando & asinam sacræ literæ loquutam prodũt, & gentiles bouem. Sed quid est quod una hora iter quinquaginta millium annorum pergitur? Metire hæc, & diligenter cogita, an corpori nondum glorificato id possit accidere. Quò iuit, ubi fuit, quid circuiuit? Non adhuc cœlum ascenderat, quibus in locis tantum spacij peragrauit? nec iumentum eum tulit, quis tulit eum? unde uenit? quomodo uenit? nihil horum dixit. Quid peccauerat iumentum, ut precibus egeret, cui non est lex alia nisi naturæ, & illi paret? quid ostiarius in cœlo collocatus, rogamine Mahumetis egebat? an non satis felix erat. Fortasse altius cupiebat ascendere: tanquam non sit illic perfecta hominum beatitudo, & regnet adhuc ambitio. Distantiam cœlorum ostendit, & spherarum quanta sit crassitudo demonstrat. quingentorum annorũ iter ex cœlo in cœlum ponit, & párere omnium spissitudinem, quid hoc? quis credat gentilium fabulis? simile somnium est. Aiunt illi Dionysiodorum quẽdam geometrię scientiæ nobilem in patria senectam diem obijsse, propinquos funus ei duxisse, ad quos pertinebat hæreditas. hos consecutis diebus cum iusta peragerent, inuenisse in sepulchro eius epistolam Dionysiodori nomine ad superos scriptam, quæ diceret, eum à sepulchro, ad infimã peruenisse terram, esseqꝫ illuc usqꝫ quadraginta millia stadiorum. Nec defuerunt geometræ (ut Plinius ait) qui interpretarentur, significare epistolam à medio terrarũ orbe missam, quo deorsum à summo longissimũ esset spacium, & ibidem pilæ mediũ. ex quo consecuta computatio est: quæ circuitũ terrę, id est, totius pilæ ambitũ, ducenta quinqua-

Alia fabula de duobus angelis

Lucifer.

Fabulæ prioris absurditas declarata.

De Dionysidoro fabula.

quinquagintaquinq; millia ſtadiorum pronunciauit. Sed harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam ſibi ipſum cõgruere, (eodem Plinio teſte) addit huic menſurę ſtadiorum ſeptem millia. Heratoſthenes huiuſcemodi rerum ſolertiſsimus indagator, uniuerſum terræ ambitum ducentorum quinquaginta duorum millium ſtadiorum prodidit, Hipparchus ſtadiorum paulo minus uigintiquinq; millia adiecit: reperiuntur & aliorum ſententię adhuc dum diſſonæ, neq; in hanc uſq; diem mortali cuipiam ſatis exploratam credimus terræ menſuram, cuius neq; ſeptentrionem, neq; meridiẽ uerſus cogniti fines ſunt. At tuus legifer maiora concepit animo, qui tanquam cœlum aſcenderit, quingentorũ annorum itinere diſtare cœlum à cœlo prodidit, quoniam tanta eſſet craſsitudo ſphærarum. Hoc idem aſſerit rabbi Moyſes Hebræus genere philoſophus, qui apud Aegyptios claruit. At philoſophi quos noſtri probant, non ita ſentiunt: nec Ptolemæus Alexandrinus aſtronomorum facile princeps, de craſsitudine lunaris ſphæræ cum tua lege concordat, in qua iter annorum ſexagintanouem, & aliquorum menſium ac dierum poſuit, milibus paſſuum uigintiquinq;, ſeu ſtadijs ducentis pro qualibet die computatis. Alij uero aſtronomi qui hæc diligenter indagauerunt, ſphæram ſolis pluſquam ſexcentis uicibus ſuperare lunarem tradiderunt. Rurſusq; martis ſphæram, quamuis ſole altior eſt, & longè maiorem habet ambitum, ſpiſsitudinem tamen multis uicibus ſuperari. Improbum humanæ mentis auſum, uerũ ita ſubtili argumentatione comprehenſum, ut pudeat aliquos non credere, plurimi hæc incerta reſpuunt. Tuæ legis latori fortaſſe credendum fuerit, non quia illuc angelo bono deferente conſcenderit, ſed quia cũ peruerſo ceciderit. Quod ſi hac de cauſa fidẽ expedit, credimus: alioquin cũ ſacra ſcriptura dicimus, Cœlũ ſurſum & terrã deorſum, & cor regis inſcrutabile eſt. Sed alia percurramus, angelos mũdo ſe maiores uidiſſe affirmat, eoſdemq; corporeos. Si mundo maiores angeli ſunt, neceſſariũ eſt aliquam eorum partem extra mundum eſſe. At philoſophi mundi circumflexu omnia contineri dicũt, neq; quicquam exterius eſſe. Tuus legifer quando aliquid ſolito plus adbibit, ſopori deditus, quicquid ſomniauit, pro uero retulit, et omnia ſibi licere putauit: quo errore & angelos corporeos, & peccare, & egere ueniat, & ſe rogaſſe pro eis dixit. Simili ſomnolentia actum ſe ſuper humeros affirmauit manu dei, cuius gelu uſq; ad dorſi medullas penetrauit: quę omnia ſuperius cõfutata ſunt. Quis illud patienter audiat, quod angeli Dei uino inebritati, ſpecie mulieris decepti, cõcubitũ eius appetierint: quæ iter in cœlum edocta, ad conſpectũ magni Dei peruenit, & honorifice accepta inter aſtra locum obtinuerit: angeli pœnas dederint, atq; idcirco uinum homini interdictum, quod tanti mali cauſa fuerit. Commemorat hæc tuus legifer, & tanquam ex penu Dei recepta hominibus inculcat. Vide quàm grauiter, quàm uere, quàm perite loquitur. Poëtarum figmenta, quæ pueris leguntur, inter arcana legis inſerit. Pueri noſtri non ſine riſu audiunt, cum raptæ in cœlum fœminæ referuntur, & in aſtra commutatæ, quæ maior & minor urſa uocantur, pigri circum ſarraca Boœtæ lucentes. Credimus pro tua ſapientia te iam parui facere, atq; contemnere tuæ legis figmenta. Sed miraris uehementer, quod indies aliqui relicto dogmate Chriſtiano ad tuũ migrant, & aſſerentes iniquam legem noſtram, amplexi tuam, circumciduntur, et tuis initiantur ſacris: & qui trinitatem prædicabant, nunc deteſtantur: & qui Chriſtũ cruci affixũ colebant & laudabant, nunc derident. Sunt qui hoc agunt, nõ dubitamus. Sed qui'nam homines?

De Terræ ambitu opiniones.

Rabbi Moyſes

Lunaris ſphæræ craßitudo.

Solaris.

Martis.

Angeli an mũdo maiores.

Fabula de angelis confutata.

Chriſtianorum ad Turcam defectio.

hominesʔ ſanè aut libidinis ſerui, aut ambitionis, & quibus nullus erat locus in noſtra lege, ſpreti à nobis, & eiecti tanquã uilia & inutilia mãcipia ad te transiuerũt, nec tamen illos inextinguibilis conſcientiæ uermis rodere ceſſat. Quòd ſi poſſes eorum introſpicere corda, intelligeres proculdubio eos aut uitæ futuræ ſpem nullam habere, aut admodum eſſe anxios, quia fontẽ aquæ uiuæ reliquerunt CHRISTVM IESVM, & neſciũt quo pacto redeãt, maius ſuum peccatũ exiſtimãtes, q̃ Dei miſericordiã. Sed quid miraris, ſi ad opes cõſequendas, ad uoluptates exhauriendas, nõnulli tuæ legi ſeſe ſubijciũtʔ Nõ eſt hoc nouũ, nec dignũ admiratione. Idẽ quoq; & Saraceni faciũt, qui ſæpe ad nos migrãt. Illud eſt mirabilius, illud ſtupendũ, illud magnopere celebrãdũ, quòd tot millia philoſophorũ Chriſtiano inſignita nomine ſub tuo imperio degũt, grauia tributa pendũt, nunc liberis priuantur, nunc coniugibus opprimuntur, duriſsima ſeruitute lacerantur, uexantur mille modis, nec tamen Chriſtianæ legi renunciãt. Quòd ſi tuã acciperẽt, nullius ferrent impetũ, mitius ferrẽt imperiũ, fierent liberi, honores & opes ſperare poſſent. Sed malũt tolerare ſeruitutis iugũ, & in ſqualore ac miſeria uiuere, quàm Chriſtũ negare. Hoc ſtupendũ eſt & diuinũ opus, & quod te pręcipuè mouere debet, non quòd pauci à noſtra lege aberrent, ſed quòd tam multi in ea perſeuerent, & q̄ tanta ſit uel in aduerſis cõſtantia, miraculũ eſt. Facit hoc bonitas legis, & ſecuritas ęternæ uitæ, quam nemo ſapiens præſenti poſtpoſuit. Quid tu hic dicas? quid cõtrà hiſcere, aut mutire poterisʔ Vera eſt Chriſtiana lex, ex utero recepta Moſaicæ, ex prophetis, ex diuinis oraculis: deus autor eius eſt, filius Dei eã tradidit, ex ore Dei manifeſtata eſt, pura eſt & nitida, & immaculata, & ſancta, perfecta ex omni parte, nullã habet rugã, nuſq̃ deficit, nuſquã claudicat. in ea qui quærit, inuenit: qui petit, accipit: & pulſanti aperiet. Ipſa eſt fons clemẽtiæ, iuſtitię culmẽ, pietatis ſpeculũ, mãſuetudinis & miſericordię plena: pro ea martyres innumerabiles ſunt occiſi, ſenes, iuuenes, pueri, matronę, uirgines, uiduę, innuptę puellę, crudelia carnificum nõ expauere tormenta, ſcientes beatos eſſe mortuos qui moriuntur in Domino. Præterimus ſigna & prodigia, quæ certitudinẽ Chriſtianę legis oſtendant. Quis uiros cõmemorare queat ex Chriſtiano genere, diuini & humani iuris excellentiſsimos profeſſores, uerè mundi lumina, ſcientiæ fontes, qui uſq; ad mortẽ in fide Chriſti perſeuerantes, præclara uolumina ediderunt, quæ tanquã ſidera quędam doctrinæ humanas mentes illuſtrantʔ Et quæ nam ullo in loco lex eſt, quę alterum habeat Auguſtinum, alterum Hieronymum, alterũ Ambroſium, alterum Gregoriumʔ Et ne Græcos prætereamus, quæ religio uirum unquam habuit qui Origeni comparari poſſetʔ quãuis hic in pleriſq; locis errauit. Quis Ioanni Chryſoſtomo æquabiturʔ quis Magno Baſilio, quis Cyrillo, quis Euſebio, quis Gregorio Nazanzenoʔ Non ſufficiet dies, ſi numerare pergimus illuſtres noſtrę legis doctores, ſiue uiuos ſiue mortuos: quamuis non ſint mortui, ſed nunc maximè uiuunt, & tanquã ſtellæ in firmamento lucent, qui fidẽ ſacratiſsimæ trinitatis eluidarunt. Quid dicemus de religioſis domibus, in quibus angelica ducitur uita, & pro peccatoribus aſsiduè effunduntur preces Domino, nec unquam ceſſant diuinæ laudes ac pſalmodię. Benedictus Nurſienſis apud nos multorum monachorũ doctor & pater extitit, apud Græcos Magnus Baſilius. Secuti ſunt Bernardus abbas Claræuallis, & Bruno qui Carthuſiã inſtituit. quotidie ſanctorũ uirorũ apud nos augetur numerus, ædificantur noua monaſteria, & ſancta renouantur inſtituta. Quos fructus edidit ſeraphicus Frãciſcus, eximius paupertatis amator, in Vmbria (quę pars eſt Italiæ) natusʔ Quot eum diſcipuli ſecuti ſunt, quot ſub eius regula uiri ſanctiſsimi floruerunt? Antonius Pataui iacens, miraculis clarus: Bernardinus Senenſis in Aquila, quẽ noſtra ætas quaſi alterũ Paulum pędicantẽ audiuit.

Multi Chriſtiani etiamnũ ſub Turcæ imperio.

Chriſtianæ legis ueritas.

Religiõis Chriſtianæ doctores præcipui.

Monachorũ anteſignani.

Nicolai Lyrani extãt opera, quę omnes admirantur. Dominicus in extremis Hi-paniæ natus oris, quasi alius uesper emicuit, qui nouum quendam sanctum & i-tidum uiuẽdi morem suis auditoribus tradidit, & Prædicatorum instituta regula uniuersum illustrauit orbem. Multi ex discipulis eius clarissimi euaserũt. sed præ-cipua est Magni Alberti fama, qui nullum doctrinæ genus ignorasse creditus est: nec minor eo Thomas Aquinas fuit in literis, & si maior extitit in sanctitate. Ca-ruit & meo seculo sub eadẽ regula, Vincentius Hispanus, quem noster antecessor inter sanctos Christi cõfessores retulit. Et in ordine diui Augustini Nicolaus To-lentinas, paulo antè inter cœlestia relatus sanctorum agmina. Noua in dies prole florescit nostra religio: quòd si non desunt peccatores diuinam prouocantes ma-iestatem, non desunt etiã conciliatores uiri sancti Deo accepti, & uirgines imma-culatæ, precibus assiduis diuinã iram auertentes. Nec timemus ruinam, tantis ad-iuti patrocinijs. Tu ergo princeps nobilis, qui nõ es rationis incapax, neq; inge-nij obtusi, collige quę diximus, & conserua in mente tua, & cõsule tibi & tuę gen-ti, & noli esse incredulus, sed fidelis. relinque tenebras, & lucem sequere. Intelligis quo pede claudicat tua lex, & quantis scatet erroribus, & quàm procul à ueritate recedit, & quòd non est in ea salus, & nouæ & antiquæ legis inimica. Intelligis quàm solida est euãgelica doctrina, quàm uera, quàm sancta, quàm munda & im-maculata, & quòd ea tantum iter in cœlum ostendit, & non alia. Intelligis, si ur-ba nostra memoria tenes, quòd trinitas in unitate, & unitas in trinitate colen-da est, neque altera contradicit alteri. Intelligis, quó nam modo pater sibi filium æqualem genuit, & quomodo à patre & filio sanctus procedit spiritus, qui est cha-ritas & amor, & simul colendus est, & deus est: & quòd filius pro nostra salute in-carnatus est, mortẽ tulit: & spoliato inferno, tertia die resurgens, quadraginta die-bus cum discipulis conuersatus, ascendit in cœlum, sedetq; ad dexterã patris, uen-turus in fine seculi iudicare uiuos & mortuos. quo facto, mali perpetuò pœnam ignis subibunt, boni æternã beatitudinem consequentur: non in carnalibus desi-derijs, aut impudicitijs, non in cubilibus, sed in dulcedine mentis & in charitate CHRISTI, quæ superat omnem sensum. Ante omnia uerò monstratum est nõ posse te assequi inter Christianos gloriam, & potentatũ quem uideris optare, ma-ximè apud Europæos & occidentales populos, dũ tua in secta perseueraris. Quòd si uelis Christianis initiari sacris, magnam tibi spem fecimus & potẽtiæ & gloriæ. Memẽto igitur uerborũ nostrorũ, & accipe fidele consiliũ, sume baptismũ CHRI-STI, & lauacrũ spiritus sancti. Amplectere sacrosanctum euangelium, & illi toto tum committe. sic tuam animã lucrifacies, sic Turcarum populo bene consule, sic tuæ cogitationes adimpleri poterũt, sic tuũ nomen in secula celebrabitur: sic to-mnis Græcia, omnis Italia, omnis Europa demirabitur: sic Latinę te literę, sic Græ-cæ, sic Hebraicæ, sic Arabicæ, sic omnes barbaræ celebrabũt, sic nulla ætas de tuis laudibus conticescet, sic pacis autor & fundator quietis appellaberis, sic te Turcæ animarum suarũ repertorem, & Christiani suæ uitæ conseruatorẽ uocabunt. Sy-rij, Aegyptij, Libyci, Arabes, & quæcunq; sunt alię gentes extra CHRISTI au-las, aut his auditis, tuam uiam sequẽtur: aut tuis, Christianis armis paruo negotio domabuntur. Et si noluerint in nostra lege te sociũ habere, experientur dominum in sua: nos te iuuabimus, & omnium eorũ assistente diuina gratia legitimũ princi-pem cõstituemus. Hæc sunt quæ tibi cum baptismo præmia promittuntur, his te bonis diuina pietas proculdubio cumulabit obsequentem euangelio. Quòd re-spueris consilia nostra, peribit tanquã fumus gloria tua, & tu more hominũ reuer-sus in cinerem totus morieris. CHRISTVS regnabit in æternum,

cui est honor & gloria in seculorum secula. Amen.

F I N I S.

Albertus Magnus. *Thomas Aquinas.* *Vincentius.* *Nicolaus Tolentinas.*

EPILOGVS.

EPISTOLA MORBISANI MAGNI
Turcæ, ad Pium papam II.

MORBISANVS, Hebręi & Gęsij, cū suis fratribus Cerabi Eiusbait imperatoris Organi collaterales pugiles in partibus Achere, magno sacerdoti Romanorum iuxta merita dilecto. Nuper auribus nostris intonuit, quòd in partibus Italiæ ad preces & postulationē populi Venetiarū, in basilicis uestris publicè facitis diuulgari, quòd quicunq; sumpserit arma contra nos & nostros, suorum in hoc seculo remissionem peccatorum, eisq; beatam uitam promittitis in futuro. Cuius rei ueritatē occulta fide decernimus, per aduentū quorundam peditum Cruciferorum, qui nuper in Venetorum nauigio transfretarunt. Propter quod admirari cogimur uehementer. Quia dato quòd à summo Tonante uobis esset data potestas absoluendi animas & ligādi, tamē adhuc maturius procedere deberetis, neq; Christianos, maximè Italicos, crucis charactere insignitos, inducere super nos: cum, secūdum quod patres antè dixerunt nobis, populus noster Turcarū innocens fuerit mortis & iniuriæ Christi uestri: & cum terra & loca ubi sanctuaria uestra sunt, minimè possideātur per nos, imò populos Iudæorum exosos semper habuimus & habemus, quia prout in historijs antiquis & chronicis nostris audiuimus, ipsi proditoriè & per inuidiā eundē Christum uestrū prophetā Ierosolymis tradiderunt præsidi Romanorū, quem in crucis patibulo mori fecerunt. Ac insuper admirari & dolere compellimur, quòd surgunt Italici contra nos, cum latens amor nos incitet ad dilectionem ipsorū, eo quòd ipsi & ipsorū magnalia & parentes à Troianorum sanguine processerunt, quorum autorem fuisse scimus ueraciter Antenorem & Aeneam de sanguine Priami procreatos, in cuius locū ducturi sumus imperium in partibus Europæ, secūdum repromissiones à dijs nostris, quas patres nostri habuisse noscuntur. & Troiam magnam intendimus restaurare, & ulcisci sanguinem Hectoris, ac Ilionis ruinam, nobis Græcorum imperium subiugando, & iniurijs deæ nostræ Palladis factis eosdem punire in transgressorum hæredes. Insuperq; intēdimus Cretam & alias marinas insulas, quas Venetorum populus antedictus extorsit à nobis, imperio repromisso totaliter uendicare, easq; nostrę subijcere iurisdictioni. Idcirco prudentiam uestram attentè requirimus & rogamus, quatenus epigrāmatibus uestris per terras Italiæ missis, ad instantiam supradicti populi Venetorū silentiū imponatis, non prouocantes contra nos amplius sub pietatis specie populum Christianū, cum erga uos & ipsum nullā guerram propter crudelitatis differentiam habeamus. Cum enim nihil nobis referat, si ipsum colitis Christum, quia & nos ipsum reputamus fuisse prophetam: neq; enim ex lege ipsius, prout audiuimus, potestis aliquem ad crudelitatē cōpellere. Si autem lis aliqua uel discordia orta est inter nos & populum Venetorū: hoc accidit, quia ipsi indebitè nullo iustitiæ muniti colore, sub Cæsaris nomine, uel alterius monarchæ, cui ex lege aliqua temporalia sint promissa, sed sua superbia ac temeritate, iamdudum quasdam marinas insulas & alia loca, quę nostro (ut suprà diximus) sunt repromissa imperio, crudeli tyrānide subiugarunt. Quæ tolerare non possumus, cum futurū tempus nostræ repromissionis instat: propter quę & alia potestis meritò ab incoeptis desistere: & specialiter, cum audiuerimus ipsum populum Venetorū fore alienū à uita & moribus Romanorū, quia nec secum legibus uiuunt, nec moribus conuertuntur, sed se solos æstimant cunctis circūstantibus populis meliores, quorum insaniā superbiamq; deorum nostrorū & summi Iouis auxilio ad extremū deducemus. Alioquin si uestra prudentia non desistat ampliare, curabimus uires nostras super eo diuini imperatoris Organi auxi-

lio, & aliorum orientaliũ regum & principũ, qui ſimulant ſe hodie dormire, quorum muniti præſidio, trahemus à finibus terræ armatorũ acies copioſas, per quos nõ ſolũ cõtra ueſtros pedites Cruciferos reſiſtemus, uerũ etiã ſi cõtra nos Romanam ac Germanicã & Gallicã militiã prouocetis, intendimus hoſtiliter obuiare: ac demum fauẽte Mercurio, per mare Ponticum & Dalmatiã cum innumerabili noſtro nauigio Euri flatibus perducti, intendimus pertranſire: & ſeptentrionalẽ plagam, præſertim Croaciam & Dalmatiã, uiſitare. Datum anno Mahumeti ſeptingenteſimo quadringenteſimo quinto, in introitu menſis haſlen.

ORDINATIO POLITIAE TVRCARVM

DOMI ET FORIS, EX ORATIONE HORTATORIA ad bellum Turcis inferendum: quam uir in rebus magnis diu cum gloria magna uerſatus habuit ad Maximilianum Cæſarem.

Othmanus rex.

TVRCARVM gens ante pauca ſæcula adeò obſcura fuit, ut etiã ipſi nullas à ſe res geſtas memoriȩ dignas ante Othmanum, qui primus hanc gentem illuſtrauit, narrare poſsint. Et licet de origine eius apud autores parum cõſtet, eam tamen Scythicã eſſe, & mores & lingua haud dubiè demõſtrant. Plinius quoq; grauiſsimus autor, in Aſia circa Mȩotidem lacũ, Turcas uſq; ſolitudines ſaxoſis cõuallib. aſperas accolere prodidit. In primis itaq;

Turcarum latrocinia.

inopia rerũ coacti, uicinas nationes latrocinijs potius, q̃ legitimis prælijs infeſtarunt. Mox creſcente audacia, duce Othmano uiro bellicoſiſsimo & callidiſsimo, nõ ſolũ ut prius rapinis & incurſionibus, ſed iã aperto Marte cõterminos populos inuaſerũt. Cuius ſucceſſor Orham, infeliciter cõtra Tartaros pugnãs, cũ multis populis gentis ſuȩ occubuit.

Regum ſucceſſio.

Poſt quẽ Amorath factus imperator, ubi ita imperium auxit, ut uſq; ad Pontum longè lateq; fines ſuos extẽderet, debitũ naturæ perſoluit. Succedit huic Bayazith, qui cũ pari audacia finitimos populos inquietaret: captus tandem à magno Tamberlano, cum ingenti clade gentis ſuæ, finem audaciæ ſuæ fecit. Poſt quem quatuor imperatores ſucceſſerunt. Qui quamuis de gente Othmana non fuiſſent celebres, tamen bella geſſerũt. nam Celeby multorum populorum uictor, partem quoq; imperij Trapezõtis ſubiugauit. Soyman, cui Tamberlanus tributũ rependit. Orhan ſecũdus, qui multas urbes Aſiæ & Ponti expugnauit. Muſe autẽ, cum Orhanum dolo interemiſſet, magnã partẽ Aſiæ in ſuam ditionem redegit. Poſt Muſem culmen imperij ad gentem Othmanam redijt.

Mahometh.

Machomet itaq; ex eadem gente potito imperio, Saracenos, Gorianos, Perſas, Cappadoces uarijs prælijs fudit, nomenq; Turcarũ ita celebrè fecit, ut iam gentes Europæ illud reformidarent.

Amorath, Mahometi frater.

Cuius frater Amorath, qui primus Turcarũ in Europã cum exercitu traiecit, multis regnis Europȩ deuictis, memorabili illo prælio ad Varnam Vladiſlaum fortiſsimũ regẽ Hungariæ cum magna cȩde populi Chriſtiani debellauit. Huius res geſtas filius eius Mahometus in tantum ſuperauit, ut ad ſolis ortum & occaſum plures terras, maria, inſulas, populos, regna, imperio Turcarũ ſolus ipſe adiecerit, quàm omnes decem ſuperiores. Cuius uictorias ſi quis uellet recẽſere, profectò maximam partẽ Aſiæ & Europæ enumeraret.

Bayazith rex.

Nec contentus filius eius Bayazith, qui hodie regnat, tantũ imperiũ à maioribus ſuis partũ cõſeruare: ſed plura caſtella & oppida in ditionẽ ſuã redegit, nec in dies ceſſat terminos imperij ſui uſquequaq; dilatare. Croacia igne ferroq; cõſumpta, & crebris incurſionibus penè exhauſta, nuper celeberrimum regnũ Poloniȩ inuaſit, & abducẽs L X millia Chriſtianorũ, cũ inaudita crudelitate uaſtauit,

uastauit & damnũ intulit. cui nisi cito per maiestatem uestrã & cæteros principes Christianos succurrat̃, paulo pòst ipsi etiã hosti immanissimo erit miserãdum: & deinde quid mali ex ipsius ruina cæteris regnis ipsi adiacentibus immineat, optimè intelligere potest maiestas uestra. Sunt eñ huic Bayazitho filij nouẽ, quorũ nomina exprimere nõ pigeat. Est itaq; primogenitus filius eius Mahometh Celebi, qui hodie pręses est in Amasia. Secundò genitus est Churchut Celebi, qui præses est in terra Charanian. Tertiò genitus est Synan Celebi, qui præses est in Domusly circa Rhodũ. Quartò genitus est Ahmath Celebi, qui præses est in una ex prouincijs Husunchasan, in Persia. Quintò genitus est Murath Celebi, qui præses est in Trapezuntha. Sextò genitus est Hally Celebi, qui pręses est in Chapa. Septimò genitus est Halhamassach Celebi, qui pręses est in Chestemoni. Reliqui uerò sunt in curia patris, quibus dominia hucusq; nõ sunt assignata propter infantiã. Et ut de ista pestifera progenie maiestati uestræ plenissima informatio detur, sunt ipsi Bayazitho filiæ octo, quarũ prima est uxor Ahmath Basce filij ducis Stephani de Bosna. Secũda est uxor capitanei Ianiciariorũ, quę dicitur Agga. Tertia fuit uxor Vsunchassan, quæ hodie uidua est. Quarta est uxor Mustaphabegh, qui præses est ducatus sancti Sabbe. Quinta est uxor filij Tanth basce. Sexta est uxor Iusselahmath, qui præses est Vaulone. Septima est uxor filij Ieddyamath. Octaua est uxor Muscaphabegh, qui pręses est Chrusentze. Nũc autẽ considerãdi sunt prosperi successus & benignæ fortunę huius pestiferi draconis, tam in amplificatione imperij, quàm in procreatione filiorum. Sed nemo miretur quo pacto res Turcarũ ex angustissimis principijs tam breui tempore ad tantum fastigiũ peruenerint. multitudinẽ enim principũ Europæ, odia atq; intestina bella iugiter inter eos, præcipuam causam esse crediderim. Ars quoq; militaris, qua quondam Lacedæmonij & Romani totum penè orbẽ subiecerũt, apud multos principes Europę extincta est. At summa imperij Turcarũ penes unũ principẽ habetur, uni imperatori parẽt, unus cuncta regit, unus omnes redditus possidet, & ut summatim dicã, unus tantũ dominus est: cæteri uerò mancipia, & ad libitũ eius periclitari possunt. Præterea disciplina militaris apud eos adhuc locũ habet. Nullũ autẽ est discrimẽ nobilitatis, uel generis. Is namq; generosus habetur, qui fortior in bello extiterit. Is plura stipẽdia meret̃, qui fortius dimicarit. Vnde præmia tanta milites strenuiores reddũt, ut unusquisq; cæteros fortitudine superare conetur. Vt igitur maiestas uestra liquidè cognoscere possit, cõtra quẽ hostẽ dimicatura sit, hoc cõmentariolo, stilo rudi ac crasso exponã, quibus magistratibus totum imperiũ & aula imperatoris Turcarũ gubernetur, quanti sint ordinarij redditus imperij, quæ sint genera militũ, & numerus eorũ, modus qui sit cõstruendi exercitũ, cum imperator ipse bello interest. A' gubernatione imperij exordiũ sumam. Summa igitur totius imperij tribus magistratibus gubernat̃, quorũ summus est Quatuoruiratus, qui ipsorũ lingua appellãtur Vesierbascia. Hi sunt principes consiliarij, qui quater in hebdomada sedẽt pro tribunali, in loco qui dicitur Duyan, ut audiant legatos nationũ, & hominũ supplicationes, quas imperatori referũt. Hi quoq; iudicãt causas, quorũ gratia prouocatũ est ad imperatorẽ. Et cũ quis horũ depositus aut defunctus fuerit, alter denuò substituit̃, ut sit semper magistratus Quatuoruiratus. Post quẽ sequitur magistratus Duũuiratus, qui dicit̃ Beglerbeghi, principes pręsidũ. Hi præsunt pręsidibus prouinciarũ. Et ut hic magistratus melius intelligatur, diuisio totius imperij hoc in loco recensenda est. Omnia itaq; Turcarũ regna in duas partes diuisa sunt: orientalia, quæ nuncupatur Natolia: & occidẽtalia, quæ dicit̃ Romania. Natolia sita est ultra Hellespontũ, quæ cõtinet in se prouincias infrà scriptas: Bithyniã, Asiã, Cappadociã, Paphla-

Bayazithi filij nouem.

Eiusdem filiæ octo.

Successus regni Turcarum, eiusq; causæ.

Monarchia Turcæ.

Imperij Turcici administratio.

Imperium in duas partes diuiditur.

Natolia.

gonia͂, & Caria͂. Insulas uerò principales quatuor, Aeolia͂, Ionia͂, Lesbū, & Sm r,
nam: quæ omnia nostro sæculo Turcarū aduentu immutata sunt, & ad eorū h-
guam accōmodata. In ipsa quidē Natolia ista sunt linguarū genera: Græca, It a,
Scythica, Armenica, Aggiamica, Cercasica, Zisica, Egnasica, Menglorica, V a
lachica, & Ruthena. Tenent itaq; tota͂ Natolia͂ XXXVI pręsides uexillares, ui
Turcarū lingua dicūtur Sangiarchæ. ijs enim imperator autoritatē tribuit eri n
di uexilla in proprijs prouincijs quib. præsunt. Quorū quidē præsidū residēti lo
ca proprijs nominib. ad maiorē rei intelligentia͂ nominabimus, uidelicet Ama a,
Trapezōta, Capha, Chestemoni, Bursa, Domusli uel Seteli, Sarchan, Karam n,
Vsunkassan, Aydinmētes, Languri, Kermen, Enguri, Boliassiria, Engheri, I a,
Charasarchen, Ghenimussolni, Chesse, Mitili, Emittili, Syschup, &c. Roma ia
uerò cōtinet prouincias istas: partē Daciæ, Thracia͂, Dardania͂, Achaia͂, Pelo ō-
nesum, Acarnania͂, Macedonia͂, Epirum, Rasiam, & Illyriæ partē. Et ipsæ p o-
uinciæ gubernatæ sunt per perfidos uexillares, siue Sangiarchos XXV. quor m
loca residentię sunt ista: Kiliæ, Nicapogliæ, Bdyngh, Callipoli, Seres, Salony n,
Negroponte, Morea, Argnocastro, Iamane, Presrer, Oheid, Vocetorum, Co a-
din, Cernomē, Azigan, Scodri, †Smederouo, Bosna uerbo, Zonnya, Kruz e,
Suonick circa Taurinū. Turcarū itaq; regna in LXI prouincias distribuū r,
& in qualibet sunt milites quibus agri asignati sunt, unde uiuūt, qui Timari p-
pellātur, de quibus postea mentionē faciemus. Beglerbegh ergo, siue princ ps
præsidū, quilibet in sua parte sine præsidib. imperat: uidelicet unus in Natoli al
ter uerò in Romania. & si quæ discordiæ inter milites ortæ fuerint, ipsi discer t,
quorūq; iussa nullo pacto pręsides retractare possunt. Et quia omniū possessi ū
militariū collatio ad solū imperatorē pertinet, quilibet nihilominus Beglerb g
in suis prouincijs cōferre potest, cui uult, possesionem ascendentē ad summa͂ -
priū quinq; mille, hoc est ducatorū centū. Per hos igit̄ tres magistratus tota su-
ma imperij optimè gubernat̄. Sunt præterea alij magistratus, qui licet imp ū
nō gubernēt, tamē æquitatē & iustitia͂ tuent̄: sine quibus nullū imperiū diu s re
potest, ad gubernationē imperij iura pertinere uident̄. Pescherchadi, summi i di
ces exercitus, qui duo sunt: unus Natoliæ, alter Romaniæ. qui iudicāt omnes u
sas, tam ciuiles q̄ capitales, pro quib. ad imperatorē prouocatio facta est. Quin a͂
hi possunt retractare sentētias latas per imperatorē, si cōtra legē Mahometi l æ
fuerint: quia secundū ipsius legē omnia iudicāt, quibus semper aditus ad imp a
torem patet. Nec possunt pręsidere huic magistratui, nisi ab origine Turcus fi-
set, id est Musloman, uel circumcisus. Secūdus magistratus nuncupat̄ Mu ti,
id est summus legis interpres: qui quū de aliqua lege ambiguitas orit̄, ipse dis r-
nit, & explicat, quid lex ipsa & iura uelint: cuius sententia non potest prouoc i.
Sunt etia͂ Moderis, id est legis periti & doctores, quos cōsulunt pro uarijs c u-
sis & necessitatibus. Sunt & Thephterderi, id est administratores rationū, q o-
rum unus procurat rationes Natoliæ, alter uerò Romaniæ: qui magistratus i-
miæ dignitatis habet̄. Nunq̄ ab aula imperatoris discedūt, sicut & Vesierbast id
est cōsiliarij. Et quia de questoribus hic mentionē fecimus, subdemus etia͂ u de
proueniāt omnes redditus imperatori ordinarij, & quę sit summa ipsorū. Ex ui-
uersa itaq; summa domus in imperio suo existēte tam Christianorū q̄ Turcar et
aliarū nationū quę uiritim pendūt tributū singulis annis: itē ex fodinis auri, ar ē-
ti, ferri, plūbi, & aliorū metallorū, ac ex Syla monetarū ta͂ in Romania q̄ in N o-
lia. Item ex aurifodinis in Chestemoni, & ex fodinis aluminis in Natolia. Ite ex
Bonibate, Orcza, & ex uectigalibus serici in Bursia. Item ex piscibus salitis ta͂ na
rinis q̄ fluuialib. Itē ex redditib. saliū ta͂ in Romania, q̄ in Natolia. Itē ex deci is
& pas is

Linguarum genera.

Romania.

Smederoua, siue Zendereu, circa Taurinū.

Prouinciæ regni Turcici.

Magistratus alij.

Pescherchadi iudices.

Muchti.

Moderis legis periti.

Thephterdery.

Redditus imperij Turcici unde.

& pascuis cunctorũ animaliũ. Itẽ ex omnibus frugibus, & cæteris terræ nascenti bus. Itẽ ex portorijs in Natolia, et ex Schalogijs in Romania, id est doanis siue uectigalibus. Itẽ ex traiecto Callipolitano, & aliorũ locorũ. Item ex hæreditatibus mortuorũ, quãdo ex defectu seminis propinquorũ deuoluũtur bona ad imperatorem. Itẽ ex tributo uariarũ urbiũ, quæ sunt in Romania, Morea, Epiro, Moldlama, Scio, Calloier, & Ragusio. Similiter ex urbibus & prouincijs, quæ sunt in Natolia, Charaman, Synope, Symisso, Anguri, Finica, Cãdeloro, Capha, & ab alijs satrapis maioribus uel minorib. habet circiter quadragies cẽtena milia nummorũ aureorũ. Sed quia uarijs natiõibus et linguis terrarũ imperat, necesse est ut sint uarij scribę & cãcellarij, secundũ uarietatẽ linguarũ. Est tamẽ inter eos unus supremus cãcellarius. Gręcis itaq; et Italis lingua Græca scribũt: Hũgaris, Moldauis, siue Valachis, Sclauis et Ragusćis, literis Rascianis. Turcis pterea, Saracenis, Persis, Armenis, & cęteris natiõibus lingua Agiamica, Arabica, uel Persica. At ille qui est custos sigilli imperatoris, Nisancibastia nominaẽ. Singuli autẽ principes cõsiliarij peculiare sigillũ habẽt. Peractis magistratibus, quib. tantũ imperiũ gubernaẽ, ueniendũ est ad eos qui palatio imperatoris seruiũt. Ministri autẽ imperatoris oẽs sunt impuberes, eligũturq; eximię uenustatis, in flore ætatis suæ, nominanẽ Spahioglani, filij nobiliũ, & secundũ uaria ministeria uaria nomina sortiunẽ. Quidã sunt dapiferi, pincernæ, cubicularij, custodes rerũ preciosarũ, quos Haznador nominãt. Cũq; ad annos pubertatis peruenerint, ad maiores dignitates ascẽdunt. Nã multi eorũ præsides prouinciarũ efficiũtur, secundũ uirtutes & merita eorũ. Maior tamẽ pars eorũ post annos pubertatis custodes corporis imperatoris efficiunẽ. Ita hi qui minus strenui apparẽt, retinẽt pristinũ nomẽ, & dicuntur Spahioglani: magis autẽ strenui, Soluphtuari appellãtur. Cũ igiẽ imperator iter facit, est stipatus undiq; cateruis horũ custodũ. In una eñ parte sunt Spahioglani, qui sunt circiter mille & sexcenti. In altera parte sunt Saluphtuarij, qui sunt circiter quingẽti: qui oẽs prænominati uiuũt ex stipẽdio. ingrediuntur præterea quottidie palatiũ imperatoris, propter ornamentũ aulæ. Sunt & alij magnorũ principũ circiter septuaginta, qui appellanẽ Mutapharichi: & hi sunt liberi ab omni onere militiæ & aulæ, nisi cũ ipse imperator est in exercitu, ipsi quoq; necesse est ut militent. uiuunt ex stipẽdio. Habet etiã imperator alios corporis custodes, qui sunt optimi sagittarij, electi ex numero Ianizariorũ: Solachi nuncupantur. Hi non uadunt in equis, & sunt armati framea breui, arcu cum sagittis promptis ad ictũ. Schcuphias byrreta in capite deferũt, albas & rectas, circulis aureis redimitas, & uestimẽta succincta. Hi enim sunt præcipui custodes imperatoris, cũ in itinere est, nunq; ab equo imperatoris discedẽtes: numero sunt circiter septingẽti, & sunt distincti per cẽturiones, et uiuũt ex stipẽdio. Sunt & Ianitores, qui etiã ex Ianizarijs creãtur: quorũ numerus est CCC. Capiti uocantur. Hi etiã uiuunt ex stipẽdio. Sed & Mehtery, tentoria & papiliones extẽdunt, & omnẽ supellectilẽ aulæ disponũt: qui circiter sexcẽti sunt. Sunt præterea artifices diuersarum artiũ, quæ ad ornamentũ aulæ imperatoris pertinẽt: qui omnes in aula imperatoris uiuunt, tanquã mancipia. Imbrahor bastia, est magister Agazonum.

Summa tributorum. *Scribarum diuersitas.* *Palatio ministrantes, & regij stipatores.* *Satellitum numerus.* *Principũ filij.* *Sagittarij.* *Custodes.* *Ianitores.* *Artifices.*

Imbrahali dicũtur, qui distribuunt uexilla. Segmenbastia, est magister uenationis. Alia multa officia omittũtur, gratia breuitatis. Sed postquam de magistratibus, quibus imperiũ gubernatur, & de ministris ac custodibus corporis imperatoris abũde disseruimus, superest ut de generibus militũ, & modo cõstruendi exercitũ sermonẽ faciamus. Sunt ita diuersa genera militum, uidelicet Thimarci, Ianizary, Assapi, & Accangi: de quibus singulis sigillatim tractabimus.

Militum genera.

Thimarci sunt milites, equites omnes, quibus ager ab imperatore attributus

Thimarci.

 est,

est, unde ipse cũ quatuor militibus loricatis uiuere posſit : & ſic Thimar apud eos intelligit ager unus, de quo quinq; milites uiuũt ex decimis, per ſubditos prouinciarum, de domib. & omnib. terræ naſcentibus datis, quauis ipſi agri nõ ſunt æquales. Quia aliquis eſt, qui poteſt diuidi in X X, X X X, & X L partes Thimar: & tamen ab uno poſsidet. Sed ad inſtar magnitudinis agri prouentuũ, talis poſſeſſor equites ſiue milites tenet. Vnde cõputatis omnib. agris militarib. maiorib. & minoribus, qui habent in Romania, numero ſunt quatuor millia et quingẽti: militũ uero, uiginti duo milia & quingẽti. In Natolia uero facta ſimili ſupputatiõe numero ſunt quinq; milia & quingenti milites: ex quib. omnib. Thimar, in Natolia ſcilicet & Romania, reſultãt quinquaginta milia equitũ: qui oẽs obediũt ſuis præſidibus, & ſemper ſtant parati ad bellũ, nec aliud alimentũ habent q̃ ex agris illis.

Agrorũ, & militum numerus. *Equites.*

Ianizarij. Secundũ autẽ genus militũ eſt, qui Ianizarij dicunt. Omnes enim pedites ſunt, & ex ſtipẽdio Imperatoris uiuũt, & ſemper ſunt ubi Imperator eſt. Maior pars eorũ eſt ex Romania, et ab origine Chriſtianorũ. Qui a ſemel in triẽnio fit delectus per totã Romaniã, & colligunt filij ſubditorũ, eosq; mittũt in Natoliã, ut ibi imbuantur lingua & ritibus Turcarũ. Cũq; ad annos pubertatis peruenerint, exercitati in armis, qui magis ſtrẽnui ſunt, pedites efficiũtur, & ad cuſtodiã imperatoris deputant, & in ipſa cuſtodia ſunt ſemper nouẽ uel decẽ milia : quorũ capitaneus Agga nuncupat, uir magnæ authoritatis. Qui autẽ minus apti uidẽtur militiæ deligunt ad cuſtodiẽdas munitiões & arces: & ſunt circiter numero XXX milia, qui obediũt ſuis Dazdar. ideſt caſtellanis, uiuẽtes ex ſtipẽdio. Sunt autẽ Ianizarij nimẽ et robur imperatoris, eiq; ſunt obſequẽtiſsimi, tuẽturq; ipſum cõtra oẽs tumultus & ſeditiões.

Christiani milites ſub Turca.

Aſſapi. Aſſapi, ſunt milites gregarij minus exercitati, ac precio cõducti: quorũ aliqui ſunt pedites, aliqui uero equites. Hi etiã claſsẽ maritimã intrãt, hẽtes pro ſtipẽdio uiritim aſpra quinq; per diẽ. De tali autẽ genere militũ quãtũ ipſe imperator uult, tantũ cõducere poteſt, cũ ſint uulgares, & ad pugnãdũ inexperti, tã in pugna terreſtri q̃ nauali. & poſsũt eſſe Aſſapi tã Chriſtiani, q̃ Turcę, & alię natiões.

Accangi. Accãgi militãt ad fortunã ſine agris, & ſine ſtipẽdijs, quintã partẽ prædæ dant imperatori. et ſi qui ſtrẽnui apparuerint, Thimarci uel alterius dignitatis nomẽ & gradũ ſortiunt.

In Alcoran etiã quintas prædæ lex arrogat principi.

Sunt q exercitũ ordinãt clauis ferreis, hi milites in ſtationibus ſuis ſtare cogũt, & ſemper præcedũt imperatorẽ, eiq; uiã parãt, & appellantur Zauſti: numero ſunt quadringẽti, uiuũt ex ſtipẽdio.

Zauſti, uiatores.

Sũt præterea quidã milites prodigioſarũ uiriũ, qui cõtra quinq; pugnare perhibent. Stipendiũ quinq; pro quinq; militib. ſumũt, Belsli uocant: numero ſunt C C. uel circa: uiuũt ex ſtipẽdio.

Belſli. *Gonili.*

Sũt & Gonili, qui in arte gladiatoria peritiſsimi habẽtur, maximaq; agitate lanceis, ſagittis, gladijs exercẽtur. Sunt ſemper equites, quorũ numerus eſt centum & ſexaginta, uiuũt ex ſtipẽdio.

Muſſelym. Muſſelym ſunt, qui munitiões, caſtra, et propugnacula cõſtruũt: quorũ merces eſt diurna quinq; aſpriũ, quartus ex dicta prouincia intrat exercitũ.

Iaya. Sed Iaya ſunt Turcę, qui proprijs expẽſis militãt: quia exempti ſunt ab omni alio onere: ipſi quoq; uias mũdant cũ Muſſelym.

Sarahori. Sarahori habent ſtipẽdium ab imperatore aſpriũ quatuor per diẽ: homines ſunt agreſtes, quisequentes exercitũ omnia uilia opera exercent, ſicut & alij ſuperius nominati, ideſt Muſſelym & Iaya. Hi omnes ſunt, per quos militia terreſtris imperatori Turcarum perficitur.

Claſsis Turcarum imperatoris. Claſsis Turcarũ imperatoris cõtinet ad ſummũ uela C C C C. ſupputatis nauibus, triremibus, biremibus, palandiarijs, grippis, & alijs generibus nauigiorum: quæ capit circiter hominum triginta milia, & ipſam parare ſolent Conſtantinopoli, Nicaoniæ, Callipoli, Negroponti & Vaulone. Sed cũ ſint in ea homines ut plurimũ agreſtes, & ad nauigandũ inexperti, magnas uires habere nõ poteſt: cuius capitaneus ſemper eſt præfectus Callipolli, et illi qui ipſam intrant,

trant, omnes sunt precio conducti, secundū distinctionē exercitij & officiorum.

Peregimus tandē magistratus, quibus gubernatur imperiū Turcarū. Palatiū quoq;, quibus ministris regatur, abūde explicuimus. Genera quoq; militū distinximus, ac maritimæ classis quantitatem, & quo in loco parari soleat, ostendimus. Nunc superest, ut describamus modum castrametandi, cum imperator ipse personaliter adsit in castris. Prius igitur castrametatores eligūt locum aptiorem pro castris, qui tutus sit ab omni impetu hostiū, ex quo de facili hostes expugnare possint. Eligūt itaq; quod habeat montē, uel fluuiū, uel paludē, quibus munitior sit, quem locū descripto ambitu castrorū, fossatis altissimis muniūt. Post quæ sequuntur cunei acutissimi in circuitu, cathenis desuper colligatis. Sequitur postea ordo camelorū, qui cōmeatum & impedimenta pro usu castrorū baiulāt.

Modus castrametandi.

Post quas minor altera fossa foditur in ambitu, cū hastis pro maiori tuitiōe in circuitu affixis, quo in loco Sarahori, Iaya, et Musselym māsiones et habitationes suas habēt. Post tot ualidas munitiōes, pedites, qui Ianiczarij dicūtur, ꝑ multiplices ambitus papiliōes et tētoria sua figunt: in quorū medio imperator ipse cū suis pueris & ministris ornatiss. tētoria habet. Eminēt preterea duo maxima cornua cōtra hostes, cōtra quos pugnandū est, adhærentia circula castrorū, in quibus collocati sunt equites cū suis presidibus. In uno enim cornu sunt milites Thimarcij, qui agros possident in Romania: in altero uero, qui agros possidēt in Natolia. In capite uero cuiuslibet præsidet princeps præsidū, id est Beglerbegh. At in medio horū cornuū locātur omnes custodes corporis imperatoris, hoc est Spahioglani, Soluphtarij, Solacchij, & cæteri aulici. Post quos situata sunt uaria genera machinarum & tormentorū. Cū igitur pugnandū est, in qua parte imperij bellū gerendum est, Beglerbegh illius partis cū suis præsidib. pugnā incipit. Quod si cōtigerit milites illius cornu ab hostibus superari, mox aliud cornu opē fert. Superatis ambabus cornubus, pugnatur omni genere Musselym & tormentorū. Deinceps custodes corporis manus cōserunt, ultimo Ianiczarij imperatorem ipsum in medio duorum cornuum collocant, ne forte uertēs ipse terga hostibus, causa internitionis totius exercitus constare uideatur.

Locatio exercituum Imp. Turcarum.

Modus pugnandi.

Hæc sunt quæ de imperio Turcarū longis peregrinationibus, subtiliq; indagatione cōperimus: quippe cū ciuitas nostra Ragusiū, quæ in cōfinibus ipsorum sita est, quāplurima cōmercia cū gentibus illis habeat, non desunt nobis facultates singula perquirēdi. quæ quidē humili sermone, & sine ullo elegātiæ fuco scripsimus, non ad res Turcarū extollēdas, & ad incutiendū terrorē maiestati uestræ, & cæteris principibus Christianis: quin potius, ut clarius sole demōstraremus, si ipsi Christiani potentiā Turcarū recto iudicio perpēdissent, uiresq; suas agnouissent, iam pridem de imperio Turcarum actum esset.

Nūc quæso animaduertat maiestas uestra, qui fuerint ante pauca tēpora Turcæ, q̃ imbelles gētes deuicerint, & quàm uanis & falsis terroribus imperiū suum auxerint. Reperiet nēpe eos fuisse homines agrestes & inermes, inopia omnium rerū ad latrocinia & rapinas coactos. Perquirat diligēter historias uariarū gentiū, Romanorū monumēta euoluat, inueniet semper Asiaticos fuisse molles & timidos: ut extat uulgatus ille Iulij Cæsaris titulus, quē in curru cū à triumpho Pontico rediret, inscribi iusserat, Veni, uidi, uici: imbellē eam gentē, nulliusq; momēti existimans. Siquidē Romani, orbis ferè quondā domini, per plures annos cōtra Numantiā unā urbē Hispaniæ pugnauere, quàm cōtra totā Asiā. Quid ergo tam magnum, gentes Asiaticas imbelles, et semper seruire assuetas deuicisse? Quid tam arduum, Græculos effeminatos, intestinis odijs semper dissidentes, debellasse? Quid tam grāde, Rascianos & Bulgaros, homines inermes, circa metalla &

Asiatici semper molles.

pecudes

pecudes occupatos, ſubdidiſſe? Quid tam generoſum, Boſnenſes debacchantes, diſsidẽtibus inter ſe principibus Hungariæ, in deditionẽ accepiſſe? Quid deniq; tam ſtrenuis principibus Europæ uerè dormitantibus, gentes timidas & inſulas ſponte ſeſe dedentes, in ditionem ſuã redegiſſe? Econtrario uires ſuas maieſtas ueſtra, & cæterorum principũ Chriſtianorum examinet, generoſitatem & potentiam cõſideret. Nunquid propè innumeros annos ſereniſsimæ maieſtatis ueſtræ, Hungaria populoſiſsima, tamẽ adhuc rudis, cõtra Romanos orbis dominos fortiſsime pugnauit? ingẽtesq; clades illis intulit? & deinde pro Chriſtiana fide quoties Saracenos debellauit? nunc florentiſsima, artibusq; militaribus apprime inſtructa: cui quodãmodo nulla gens, nullaq; potẽtia reſiſtere poteſt, ut ex glorioſiſſimis uictorijs cõſtare uidetur: cõtra uiliſsima mancipia pro Chriſtiana fide bellare non audebit? uſq; ad internitionẽ proſequi non patietur? Quia furor eſt profectò, deterreri à potẽtia Turcarũ. Quippe præter quinquaginta uel ſexaginta millia equitũ, et decem milia peditũ, quæ ſupra retulimus eſſe in exercitu Turcarum, reliquũ uulgus iners & inerme eſt, ac uelut grex pecudum ad libitũ uictorijs ne ulla pugna duci poteſt. quod ſecus in prouincijs Chriſtianorũ cõtingit: nã & uulgus armis aptiſsimum eſt, & ad pugnandũ ferociſsimum. Exurgat ergo maieſtas ueſtra unà cum principibus Europæ, qui cõmune bonum & utilitatem conſiderant, & præcedente CHRISTI cruce, arma contra hoſtem ſæuiſsimũ ſumite. Fidem, patriam, leges, templa, uxores, liberos, parentesq; chariſsimos defendite: iuſtiſsimoq; bello, auxilium diuinum uobis non defuturum ſcitote.

Hungari.

Turcæ exercitus qualis.

INVICTISSIMO CAESARI CAROLO, EIVS NOMI-
nis quinto, Paulus Iouius Epiſcopus Nucerinus
S. D.

Vandoquidem omnibus notiſsimũ eſt, inuictiſsime Cæſar, te pro tua ſingulari religione atq; animi magnitudine, nihil aliud nunc magis quàm bellũ in Turcas meditari (quod quidem nobis ut ob eorũ proſperitatem atq; audaciam neceſſarium, ita omnium iudicio etiam glorioſum fuerit) uolui, ut æmularer illos qui te armis, nauibus, equis, & theſauris adiuuant, quum ego nihil aliud præſtare poſſem, ſaltẽ tibi peculiarem atq; apertam militiæ, potentiæ ac uictoriarũ, quibus ipſi Turcæ potiti ſunt, cognitionem præbere: ac ſimul uiam breuiter fideliterq; ostendere, qua hæc fera natio ad tantã imperij magnitudinẽ tãto cum honore, militari ex arte parto peruenerit: ut à ducibus ac militiæ magiſtris certa remedia contra eorum & uires & artes inueniri facile poſsint: & Chriſtiani milites exẽplis rerum præteritarum inſtructi, meliorem et cõmodiorem bellandi diſciplinam percipiant, quo tandem eos ipſos Turcas debellare queant. Quod quidẽ tibi non erit admodum difficile, qui poſt innumeratas uictorias pacem adeò magnifice, neq; id ſine gratia Dei, omnibus ac priuatim defeſſæ iam Italiæ donaueris, atq; animum Chriſtianiſsimi regis Franciſci fœlicibus ſororis nuptijs tibi adeò deuinxeris, ut is quum ob propriã uirtutem, tum uerò ob titulum quẽ gerit, non poſsit uoluntate, conſilio ac uiribus tibi non eſſe coniunctiſsimus: quẽadmodum etiam de alijs principibus Chriſtianis ſpes eſt futurum. præſertim quum Beatiſsimus pater Papa Clemens religioſa quadã promptitudine ipſos inuitet: qui quidem Clemens uotis omnibus non ſolũ res ſacras et non ſacras, uerumetiã mentem ac corpus ipſum huic ſanctiſsimæ prouinciæ dicauit. Et quoniam apud te laudẽ eloquentiæ minimum quærere, ſed tãtum fidelem & Chriſtianum animum hac re mihi oſtendere propoſitum eſt, tædioſa procœmia & Tuſci ſermonis ornamenta, tanquã res ſuperfluas, prætermittam. atq; ut uerba ipſa cõmodius excipiantur, ſimpliciori atq; uniuerſæ Italiæ cõmuniori lingua utar, quo ſubſtantiã rerum abſq; temporis circa uerborum uanitatem amiſsione percipere facilius poſsis. Nec mireris optime Cæſar, ſi ego ipſe homo demiſſæ ad talũ togæ, ſacriſq; initiatus, qui nunquã limites Italiæ tranſierim, de rebus militaribus ac de longinquis regionibus loqui audeam. Tibi enim perſuadeas uelim, me diuina præcipuaq; diligentia, auxilio ſummorum principum, relatione excellentium ducum, militum, oratorum, ac deniq; cuiuſcunq; conditionis hominũ uſum eſſe, ut ueram mihi notitiam rerum in noſtris Latinis Chronicis deſcriptarum pararẽ. Quæ quidem Chronica, quod in Dei laudem, atq; in tuam tuorumq; auorum perpetuam gloriam cedat, breui in publicum edere conſtituimus. Vale.

Datum Romæ, undecimo Calendas Februarij. M. D. XXXI.

TVRCICARVM RERVM COMMENTARIVS, PAVLI IOVII EPISCOPI NVCERINI, ad Carolum V. Imperatorem Augustum: ex Italico Latinus factus, FRANCISCO NIGRO BASSIANATE interprete.

TVrcarum natio à Scythis, quos nũc Tartaros uocamus, qui solitudines ultra Caspium mare circa Volgam fluuium inhabitant, originem dubio procul ducit. Id quod ex ipsorum moribus, ex facie, ex usu sagittarum, ex bellandi consuetudine, ex superba deniq; loquendi forma Scythicæ simili, facile deprehenditur. Anni sunt plus quàm sexcẽti, quòd ij in Asiam minorem, quam Natoliam appellamus, peruenerunt: quo in loco prædæ ac bellis continue incumbentes, quàm plurima loca munita paulatim subiugarunt, adeò ut populis illis, qui non admodum exacte arma exercere nouerant, magno terrori essent. Neq; tamen principem aliquem unquam habuerunt, sed ueluti Aphricæ Alarbes quos uocant, diuisi per turmas, regionem illam amplissimam tyrannico imperio possidebant. Cæterum sub magnifici ducis Gottifredi Bolioni aduentum, qui ut terram sanctam acquireret, cum trecentis millibus peditum atque equitum centum millibus transierat mare, uires in unum cõtraxerunt: ac sub regimine Solimani cuiusdam excellẽtissimi ducis prope ciuitatem Niceam Christianos aggressi, maximis nostrorum laboribus ac pugna non incruenta, fusi tandem fugatiq; sunt. Post hunc Solimanum Turcæ per plures annos, nullum ducem, cuius extet memoria, præcipuum habuere. Verum circa annũ à CHRISTO nato M.CCC. Ottomanus quidã filius Zichi, qui tenuis conditionis homo fuit, nomen, uires, ac dignitatem inter Turcas habere cœpit. Atq; is extitit, qui Turcarũ imperatoribus, nimirũ ijs qui per masculorum rectam lineam descendunt, nomen familiæ dedit. Is inquam magnum ingenium cum uiribus corporis coniunctum, ac fortunam mirum in modum fauentem habuit. Plurima loca munita, Pontico mari adiacentia, in deditionem accepit. Sed egregias suas uictorias maximopere nobilitauit, debellata Siua ciuitate pulcherrima, quæ antiquitus Sebastia dicebatur. Regnauit annis uiginti octo. Defunctusq; est salutis nostræ Anno M.CCCXXVIII, sub pontificatu papæ Benedicti XI.

Tartari

Natolia

Nicea hæc olim Antigonia, ab Antigono Philippi filio conditore dicebatur.

Siua, quæ Sebastia olim.

ORCANNES.

SVccessit Orcannes, qui paternis uirtutibus immensam animi magnitudinem, ac subtiliorem in acquirendis finitimis regionibus artem adiunxit. Liberalitatem erga milites pro comite perpetuo habuit: qua uirtute nullam uiuidiorem princeps aliquis habere potest, ut magnus atque adeò immortalis cito efficiatur. Copiosus ac ingeniosus in militari apparatu, necnon in nouis bellicis machinis inueniendis fuit. Primus extitit qui familiam illustriorem fecit, accepta in uxorem filia regis Caramaniæ, quæ à ueteribus Cilicia dicta est. Is arma in Michaelem Palæologum Constantinopolitanum imperatorem mouit. Denique Bursiam ciuitatem egregiam (hæc Prusa uetusta sedes regum Bithyniæ fuit) expugnauit. Tandem ex uulnere in ea ipsa expugnatiõe accepto, quãquam leue uideretur, occubuit: atq; Amurathi filio uictoriam fruendam reliquit. Imperauit annis duobus & uiginti: ac mortem obijt, quo tempore papatui præerat Clemens sextus.

Liberalitas.

Caramania.

Prusa.

AMVRATHES. I.

Amurathes ambitiosus, simulator, infidelis, & quod ad corpus attinet, in ali dus: sed astutus ac uigilans, semperq; ad quamlibet occasionẽ, qua imp riũ dilatare posset, paratus extitit. Nec illi fortuna quod optabat negauit. Nã qum pacem cũ imperatore Constantinopolitano iniisset, discordia inter Græciæ rin cipes, atq; ipsum imperatorẽ exorta est. Marcus uero Craiouichius Bulgari do minus principibus fauebat: quam ob rem imperator ab Amurathe tanquar ab amico uiciniore auxilium petere coactus est. Amurathes autem liberaliter ir pe ratori adfuit. nam duodecim millia electorũ Turcarum illico in Græciam n sit: quibus adiutus imperator, Marcũ ipsum ac cæteros rebelles fudit fugauitq;. or rò finito bello, septem Turcarũ millia in Asiam remisit: quod reliquum fuit, ræ sidij loco sibi seruauit, atq; Amurathi gratias egit pro huiusmodi beneficio: q od tamen origo ruinæ Constantinopolitani imperij, ac principium nostrorun ul nerum fuit. Etenim Amurathes quum ex militibus, qui in patriam redieran ac cepisset, et Græciam pulcherrimam esse prouinciã, & pessime inter Græcos rin cipes cõuenire, illico traiicere destinauit, ut imperatoris inimicos persequer ur: is illi traiiciendi prætextus fuit. Angustias igitur Hellespontiacas anno Chr tia næ salutis M CCCLXIII transiuit, duabus Genuensibus nauibus in eam pe ram conductis: quarum altera Interiana, altera uero Squarciafica uocabatur ue pro sexaginta Turcarũ millibus traiectis, totidem numos aureos accepere. T rce autem quum in Græciam peruenissent, totam regionẽ excursionibus bellici in festarunt, Gallipolimq; ac uicina Hellesponto oppida expugnarunt, atq; ibi em naues ad pedites equitesq; ex Asia in Græciam traiiciendos construxere: qu us postmodum nauibus Turca exercitum continue augens, atq; omnia tanquã ni micorum imperatoris debellans, tandẽ Philippopolim & † Andrinopolim ui tatem magnificam cepit. Inde in Seruiam profectus, maximum ei prouinciæ er rorem incussit. Quapropter Lazarus Seruiæ Despota & Marcus Bulgariæ lo minus, ac nonnulli principes † Albaniæ simul coniuncti, uires in unum con le runt, ut Turcis resisterent. Quumq; in præliũ descendissent, Christiani ferè n nes trucidati sunt. Despota uero captiuus quidẽ factus, sed tamen & ipse p lo pòst interfectus est. Cæterum seruus quidam natione Seruianus, Despotæ o prij domini mortem ægre ferens, eamq; summopere uindicare desiderans, e e gij uiri nomẽ, spreta morte, post se relinquere decreuit: sicq; nactus occasion m, pugione Amurathem interfecit. Imperio præfuit Amurathes annis XX I. Perijt anno post CHRISTVM natum M. CCCLXXIII, sub Gregorio n. decimo Pontifice Romano.

Bulgariam inferiorem Mœsiam esse multi arbitrantur.

† Andrinopolis, ea Adrianopolis est. Seruia superioris Mœsiæ pars est. Despota, dignitatis nomen est.

† Albania: hanc nonnulli Dalmatiã, alij Epirum esse uolũt.

BAIAZETES I.

Reliquit Amurathes duos filios, Solimanũ & Baiazetem. Verum hic ne n perij æmulũ haberet, Solimanũ interficiẽdum curauit: ac statim cõtra M r cum Bulgariæ principem, patris mortem uindicaturus, magnum cõparauit e er citum. profectusq; ad locum ubi prius pater fuerat interfectus, Marcum ips m cum omni Bulgarorũ ac Seruianorũ nobilitate in pugna trucidauit: ac post em uictoriã omnibus ferè Bulgariæ ciuitatibus & munitis locis potitus est. Neq; ta multo pòst, nempe anno à restituta salute M. CCCLXXVI, per Bosinam t n siens, crudelissimas in Vngaria, Albania & Valachia excursiones fecit, Chi stianosq; quàm plurimos in Thraciam captiuos duxit. Enimuero prudentia n gulari, maximoq; cum animi tum corporis uigore præditus fuit, sed super om ia solers in prouidendis, ac patiens in expectandis rerum occasionibus extitit. Ve rum in negotijs exequendis tanta celeritate utebatur, ut Baiazetes Hildrin, id st

Baiazetẽ hũc, alij Paizetem, alij Paiazetem nominant.

Bosina, pars superioris Mœsiæ.

cæli

cœli fulgur cognominaretur. Iis igitur naturæ dotibus adiutus, totam ferè Græciam subegit. Porrò tandem etiam Constantinopolim obsidione cinxit. Quam ob causam infœlix imperator, ut à Christianis principibus Occidentis auxilium peteret, in Galliam nauigare coactus est. Galliæ regnum Carolus eius nominis septimus tunc temporis administrabat. Is ueluti qui pietatem cum magnanimitate coniunctam haberet, Iohannem Niuernensem comitem ducis Burgundiæ filium, proprium fratrem, iuuenem alioqui audacẽ, cum ipso imperatore misit: quem præcipui Galliarum principes, nimirum Guido Tremoliæ dominus, Philippus Artesiorum comes, Ioannes Viennæ dominus, comes de Cuci, comes de Diû, atq; alij complures comitati sunt: ac secum mille cataphractos unà cum leuis armaturæ aptis equitibus conduxere. Quumq; in Vngariam peruenissent, Sigismundo regi, qui postea imperator extitit, se cõiunxerunt: ac demum simul omnes itinere per Seruiam Despota fauente arrepto, post leuiculas aliquot inter eundum adeptas uictorias, Nicopolim peruenerunt: atq; ipsam urbem oppugnare quidem cœperunt: sed Turcis eam egregiè defendentibus, laborem omnem frustra consumpsere. Interea uerò Baiazetes temporis spacium, quo uires suas in unum colligeret, nactus, innumerabilem equitum multitudinem contra Christianos adduxit. Porrò Galli in anteriori exercitus parte cõstituti, quum maximam stragem palantiũ Turcarum, qui exploratum uenerant, effecissent: neq; monitionibus, neq; protestationibus (ne uidelicet sine Vngaris, Germanis, ac Seruianis equitibus in hostem impetum facerent) audaciores quàm sapientiores contineri potuerunt, quin fugientes prosequerentur, præsertim quum nonnulli ex ducibus iam dictis, malignitate Sigismundi, qui Gallis primũ honorem inuideret, huiusmodi protestationes fieri affirmarent. Vnde comes de Diû, atq; alij ferè omnes principes, Viennensem dominum uexilliferum per uim in hostes impulerunt, sicq; tubis classicum canentibus in densissimam turmam constipati, Turcas inuasere: adeoq; multos in primo congressu occiderunt, ut uictoriæ acclamare iam inciperent. Verum ea lætitia breuis admodum extitit. Nam Baiazetes unà cum sexaginta millibus equitum in lunarem formam recens eductorum adueniens, ipsos circundedit, ac medios, antequam Sigismundus auxilium ferre posset, inclusit. Atq; in hunc modum Galli temeritatis suæ pœnas pendentes, ferè omnes, licet se uiriliter tuerentur, interfecti sunt: id quod reliquo exercitui tantum terroris incussit, ut absq; pugna turpiter ac fœde milites omnes aufugerint. Sigismundus uerò ac magnus Rhodi magister nauicula Danubiũ ingressi, uix euadere potuerunt, Turcis à fluuij ripa sagittis eos cõtinue impetentibus. Enimuero ex Gallis trecenti equites seruati sunt, in quos ob diuitem uestium ornatum auara crudelitas Turcarum, quo precium redemptionis extorqueret, haud sæuierat. Porrò Baiazetes Niuernensem comitem, qui ferè nudus erat, iussit ad se adduci, habitaq; & ætatis, & regij sanguinis, ex quo is exortus erat, ratione, nõ tantum ipsum in uita seruauit, sed insuper facultatem concessit, ut ad releuandũ captiuitatis mœrorem, quinq; ex suis quos uellet socios deligeret. Is autem superius nominatos duces sibi dari postulans, ipsos à morte liberauit, excepto Viennæ principe, qui in prælio defunctus erat. Vbi uero selecti duces ad comitem deducti fuere, Baiazetes cæteros omnes ad unum trucidari turbato uultu imperauit. Verum comes quum inter eos, qui interficiebantur, Buccicaldum Galliæ Marescalchum (ut uocant) hominem giganteæ staturæ cognouisset, supplex ac lachrymans eum quoq; sibi donari obnixe Baiazetem orauit, id quod Baiazetes humanissimè concessit. Alij autem omnes ante oculos sex horum superstitum crudelissimè necati sunt. Quod uerò ad Marescalchum attinet, is Buccicaldus ille

Carolus Gallorum rex.

Vngaria, Pannonia est.

Rhodij equites suum præfectũ, Magnum magistrũ appellant.

Marescalchus nomen dignitatis apud Gallos est.

eſt, qui poſtea Genuæ gubernator extitit, atq; ibi Gabrielem uicecomitem Pi
rum principem decapitauit: quiq; cum Galeatio Gonzaga homine paruulo ſi
gulare certamē iniȷt ac ſuperatus eſt, ſeq; ob id ipſum uoto obſtrinxit arma, nc
amplius induturum. Sed, ut ad rem redeam, Niuernenſis comes unà cum cæt
ris captiuis Pruſam deductus eſt, quo in loco per aliquod temporis ſpaciū hau
digne ſatis pro cōditione eſt habitus. Verum conſtituto tandē omnibus reden
ptionis precio, liberius aliquāto ac cōmodius uiuere illis permiſſum eſt. Nam
id Baiazetes liberaliter conceſsit, ut omnis generis uenationibus uterentur. P
ſtremo ducentorū millium aureorum precio ſimul omnes redempti ſunt: qua
pecuniarum ſummam Iacobus Mithyleneus princeps ſoluit. Cæterum Froſ
tes Gallus hiſtoricus, qui captiuos, poſteaquam in patriam ſunt reuerſi, allocut
eſt: literis mandauit, cornua exercitus Baiazetis in alæ curuaturam ad ſimilitu
nem nouæ lunæ ſparſa, plus quàm ſeptem milliariorum ſpacium occupauiſ
iudicatumq; eſſe, in eo exercitu plus quàm trecēta hominum millia, ex omnib
orbis totius nationibus collecta extitiſſe: Chriſtianos uerò uix numerum oc
ginta millium attigiſſe, inter quos circiter uiginti millia equitum erant. Incidit
tem is conflictus in annum ſalutis humanæ M CCCXCV, quo die diuo Mich
li uigiliæ celebrabantur. Verūenimuero Baiazetes poſt huiuſmodi uictoriā
Conſtantinopolitanam obſidionem reuerſus, antiquas omnes Grecorum de
cias, hortos nimirum atq; ædificia extra urbem demolitus eſt, agroſq; ipſos qu
quauerſum incurſionibus patebant, populabundus uaſtauit. Neq; ulla profecò
ratione imperiȷ caput illud ſeruari poterat, niſi Tamberlanes Zagataiæ orien
lis Scythiæ regionis Parthiam ac Sogodianam uerſus, princeps, in minorē A
perueniſſet. Samarcanda ciuitas ad fluuium Iaxartem conſtructa, Tamberlan
patria fuit: qui inde peditum atq; equitum innumerabili multitudine ſecū duc
Natoliam totam occupauit. Quam ob cauſam Baiazetes Conſtantinopoli re
cta, exercitum nauibus Angoriū deduxit. ac prope Stellam montem, ubi oli
cum Mithridate Pompeius pugnauerat, cum Tamberlane conflixit, ac ſupe
tus eſt. Hunc igitur captum Tamberlanes catenis aureis ligauit: atq; in ferreā c
ueam detruſum, per totā Aſiam ac Syriam circunduxit, quouſq; tandem ipſi
ſeriarum finem mors attulit. In eo prælio, quod tempore Bonifaciȷ papæ no
commiſſum eſt, plus quàm ducenta hominum millia deſiderata ſunt.

Superius dictū eſt Aſiam minorem Natoliam nunc uocari.

Angorium ab antiquis Ancira dicebatur, ut quidā putāt.

CALEPINVS.

EX Angorienſi conflictu aliquot Baiazetis filiȷ aufugerunt, atq; in Græc
rum manus qui Helleſpontum claſſe cuſtodiebāt, peruenere. Vnus aute
ex iȷs fauēte fortuna euaſit, atq; Andrinopolim perductus eſt, iſq; Cyriſcelebe
non autem Calepinus uocabatur, quemadmodum Nicolaus Secundinus c
didit, qui Turcarum genealogiam Latino ſermone conſcriptam Pio papæ dic
uit. Id quod in cauſa fuit, ut ferè omnes aliȷ corrupta ueri nominis pronunc
tione, pro Cyriſcelebe Calepinum dixerint. Hic igitur Cyriſcelebes inſtauras
imperiȷ uiribus, aduentanti Sigiſmundo uiriliter ſe oppoſuit. Etenim Sigiſm
dus haud ſuſtinendum ratus, ut Turcæ poſt tantam à Tamberlane acceptā c
dem, uires reſumerent, magnū ſibi compararat exercitum, ac Salumbezenos c
pos occupauerat: id quod in annum CHRISTI, M CCCCIX incidi
conſtat. Ergo in iȷs campis cum hoſte congreſſus, fugam facere coactus eſt, an
tertiodecimo, poſt eam pugnam quam prius infœliciter cum Baiazete pugna
rat. Enimuero ipſe rex non minus hic ſibi fauente fortuna, quàm apud Nicop
lim fauerat, è uictorum manibus euaſit. Animaduerſum eſt in eo conflictu Sig
mūdi pedites antè ſagittis fuiſſe confoſſos, quàm in phalangē diſpoſiti comin

Cyriſcelebes.

congr

congredi cum hoste potuerint: equites uerò ad primum statim inuadentis hostis impetum terga uertisse. Porrò Cyriscelebes post hāc uictoriam Seruiæ Despotā bello lacessere, imperatorisq; Cōstantinopolitani fines deuastare incœpit. Verum infirmitate præuentus, in ipso ætatis suæ flore, sub Alexādrini Quinti pontificatu uitā cū morte cōmutauit, quū plus minus sex annis imperiū obtinuisset.

MAHOMETES I.

EX Cyriscelebe Orcannes & Mahometes filij superfuere. Sedenim quum Orcannes adhuc paruulus auxilio quorundam ducum assumere sibi imperium uellet, à Mose patruo interfectus est. Attamē neq; ipse Moses diu est rerum potitus: quia Mahometes Orcannis frater, tanquam patris legittimus successor, eo occiso, imperium arripuit. Is igitur Mahometes est, qui Valachis asperrimum bellum intulit. Mox in Asiam profectus, loca omnia quæ Tamberlanes occupauerat, recepit, ac plurimos principes Turcicæ nationis ex Gallatia, ex Pōto, atq; ex Cappadocia pulsos funditus extirpauit. Imperatoria insignia ex Prusa in Græciam translata, Adrianopoli, quæ caput est Thraciæ, collocauit. Imperiū quatuordecim administrauit annis, ac mortuus est anno Domini M CCCC XIX, Martino quinto Romæ pontificē agēte. Ergo secundū hāc tēporis supputationem, apparet hunc Mahometem, & nō Cyriscelebem, prope Salumbezium Sigismundum fugasse. Verum ueritas hac in re suum sibi locū inueniat.

Adrianopolis caput Thraciæ.

AMVRATHES II.

MAhometi successit clarissimus Amurathes eius filius, qui expeditione in Seruiæ Despotam facta, Scopiam, Sophiam & Nouemontem occupauit, tresq; ipsius Despotæ liberos captiuos duxit: è quibus duos masculini sexus æreo instrumento ignito, lumine oculorum priuauit: tertiam fœminā, quia pulcherrima erat, in uxorem accepit. Hic primus omniū, ordinē peditū, quos Ianizaros uocant, instituit: eosq; ex Christianis, qui tamen CHRISTVM abnegauerant, elegit: quorum uiribus & ipse, & qui ipsi successere, ex innumeris ferè prælijs uictores euaserunt, ac penè totum debellarunt Orientem. Verum de his suo loco dicetur. Amurathes non cōtentus Vngariam, Bosinam, Albaniam, Valachiam & Græciā excursionibus infestasse, Venetis quoq; bellū inferre perseuerauit, quousq; illis Thessalonicā nobilem ciuitatē per uim ademit. Mox Belgradum obsedit. Verum in oppidi fossis circiter decem hominum millibus amissis, cum dedecore inde discedere coactus est. Cæterum non ita multo pòst Ladislaus Poloniæ atq; Vngariæ rex magno exercitu comparato in Seruiam ac Bulgariam se contulit, atq; in montis Hemiuallibus, cum Amurathis duce Carambeio uiriliter conflixit. Sedenim in eo prælio pedites Poloni, cominus cū Turcis pugnantes, ac breuibus quibusdam contis equos suffodientes, integram uictoriam capto Carābeio reportarunt. Porrò Ladislaus anno eam uictoriā proxime subsecuto, pacem cum Turca optimis conditionibus inijt, ac Carambeiū precio quinquaginta millium ducatorum redemptum dimisit. Verum ea pax parū roboris apud Ladislaum obtinuit, propterea quòd is in gratiam Constantinopolitani imperatoris, atq; Eugenij papæ, & Philippi Burgūdiæ ducis, ac Venetorum pactis non stetit. Veneti enim Hellespontū se occupaturos, atq; Amurathi, qui ab Europeis ob pacem confectā nihil timens, in Asiā contra Caramaniæ regem transierat, reditum clausuros pollicebantur. Vnde Ladislaus gloria & utilitate uictoriæ recentis illectus, Varnam ad Euxinū sitam petijt, ut inde profectus eo, ubi Christiana classis cōtinebatur, suas copias cū maritimis coniungeret. Verum Amurathes, quum hoc audisset, neglecto Caramanij regis exercitu, ac superatis septuaginta Christianorū triremibus, quæ summo conatu redeunti iter impedire nite-

Ianizari.

Belgradū nonnulli arbitrantur Taurunum ab antiquis esse dictum

dire nitebantur, per angustias Hellespontiacas reuersus est: ac mox celeritate maxima usus, die septimo prope Varnam ciuitatem ab antiquis Dionysiopolim vocatam, cum octoginta millibus Turcarum sese hostibus ostendit.

Varna. *Dionysiopolis.*

Porrò Iohannes Huniades, Matthiæ regis pater, summa militaris artis peritia, sic disposuit Christianorũ exercitũ, ut latus unũ ad paludem quandam, alterum uero ad currus simul catenatos, terga autem ad montem conuersa milites haberent. Quũq; acriter diu pugnatum utrinq; esset, primi Turcarum ordines tandem in fugam conuersi sunt. Iamq; uictoria ad Christianos inclinare, atq; Amurathes identidem fuga propriæ saluti consulere uelle uidebatur: quum duo episcopi, nempe Varadinus & Strigonia fugientem hostem intempestiuius secuti, commissa sibi loca deseruere, Turcicorum equitum turmæ aditũ in nostrum exercitum, per eum quem dereliquerant locum concesserunt. Sicq; effectum est, ut ingressi Turcæ sagittarum grandine pedites nostros suo ex ordine disturbarint. Huniades igitur suis tanto in discrimine constitutis opem ferre desiderans, resumendarum uirium commoditatem Amurathi dedit. Ergo Amurathes tum huiusmodi occasione, tum uero exhortatione Galij Bassæ animum recipiens, cum Ianizaris constitit, ac Ladislaum regem infœlicem, equites Portæ suis cataphractis impetentem non tantum sustinuit, uerumetiam arte quadam medium clausit: tandemq; post acerrimam pugnam ex equo prolapsum unà cum quamplurimis nobilibus Vngaris & Polonis interfecit.

Bassa, dignitatis est nomen apud Turcas.

Huniades autem corpus regis ex hostibus per uim extrahere conatus, in maximum uitæ discrimen incidit: nihilominus & ipse tandem, cum alijs qui iam per montes & paludes ac syluas inaccessas fugiebant euasit. In ea fuga Iulianus Cæsarinus Cardinalis Papæ legatus occisus est. Persuaserat is regi prius, ut cum Turcis percussa fœdera disrumperet: quãdoquidem nulla omnino sint uincula, quæ Christianos obstringant, ut infidelibus fidem seruare teneantur: sic ille aiebat.

Infidelibus quoq; seruanda fides.

Cæterũ Amurathes eo loci, ubi pugnatum est, columnam uictoriæ inscriptionem continentẽ erexit. Sed & ibidem in hanc usq; diem ossium tumuli uidentur, qui indices magnitudinis perpetratæ illic stragis sunt. Perpetrata autem est anno salutis humanæ M CCCC XLIIII, in mense Nouẽbri, eo qui diui Martini festo dicatus est die. Hanc pugnam paulo aliter Pius Papa descripsit: sed nos potius Callymachum sequimur, qui in sua Vngarica historia pulcherrimo ordine ac sine affectibus eam pingit.

Callymachi historia Vngarica.

Porrò Amurathes post illatam Vngaris tam fœdam stragem, ac post pacem cũ Venetis antea bello diu lacessitis initam, in Grecos conuersus, Hexamilum Corinthi petijt: qui quidem locus murum in sex milliariorum spacium porrectum habet, in ijs angustijs, quæ Aegeum mare Ioniumq; disterminant, ac Peloponnesum totam (hodie Moream uocant) adeò includit, ut eam ueluti insulam efficiat.

Hexamilos. *Morea.*

Huiusmodi igitur muro Amurathes expugnato ac demolito, Constantinopolitani imperatoris fratrem qui ea loca tutabatur, cum omni Græcorum exercitu fudit. Inde Peloponnesum uniuersam ferro igneq; deuastans, incolarũ partem interfecit, partem captiuam duxit. Sub hæc Velonæ portum è regione Hydrunti occupauit. Verumenimuero quum post hæc omnia Scanderbechus Albaniæ præfectus ab Amurathe, cui aliàs inseruierat, defecisset, Amurathes ipse maximo exercitu, ac Mahomete etiam proprio filio secum ducto, Croiam uenit, atq; urbem ipsam diu machinis bellicis impetiuit. Verum quum eius capiendæ nulla facultas daretur, amouit quidem inde castra: sed tantum dolorem uel potius rabiem ex ea re contraxit, ut mala ualetudine correptus, Andrinopoli denũ è uita excesserit, Anno ab instaurata salute M CCCCL, in mense Nouembri. Regnauit annis XXXI, tempore Nicolai papæ quinti.

Velonam, aliqui Oricũ antiquis dictũ fuisse existimant. *Scanderbech.* *Croiã, antiquitus Troiam uocabant.*

MAHO

MAHOMETES II.

Post Amurathis mortem, Mahometes eius filius annum uigesimum primũ agẽs, maximo militum fauore imperator salutatus, ut liberius imperio præesset, fratrẽ illico iussit occidi. Hic prosperrima fortunæ aura usus est, animoq́; ac ingenio, necnõ gloriæ cupiditate magno Alexandro persimilis extitit, nihilominus crudelis admodum cum in bello, tum in Portæ clausura fuit, adeò ut iuuenculos etiam ac pueros, quos tamen libidinoso prosequebatur amore, uel minima de causa interficeret. Cæterum liberalem principem egit, præcipuè uero uirtute præditos, ac fortes uiros, sibiq́; ex animo inseruientes, magnis muneribus donauit. Quamplurimi fuere qui existimarint, non magis hũc Mahometanæ religioni, quàm aut Christianæ, aut gentiliũ adhæsisse. Educatus quidem à matre Christiana Lazari Seruiæ Despotæ filia ab incunabulis fuerat, Angelicamq́; salutationem, ac Dominicam precatiũculam ex ea didicerat: sed quum adoleuisset, Mahometanam sectam secutus, talem se exhibuit, ut neq; in CHRISTVM, neque in Mahometem crediderit. Hincq́; effectũ est, ut promissa, nisi quatenus in suũ commodum cederet, minime seruaret: atq; in nullo scelere culpam aut peccatum constitueret, quo suis satisfacere desiderijs ualeret. Excellentes in quauis arte uiros summopere dilexit. Impensissime curauit, ut uictoriæ, quibus ipse potitus fuerat, à doctis atq; iudicio præditis hominibus conscriberentur. Antiquorum uero historias continuè legere consueuerat. Iohannem Mariam Vicentinum Mustaphæ primogeniti sui seruum maximis excepit blanditijs, quòd uictoriam, quam ipse de Vsuncassano Persiæ rege reportarat, Turcico sermone atq; item Italico literis mandasset. id quicquid est, nos quoque legimus. Bellinum Venetum pictorem, quem Constantinopolim, cum ut suam ipsius imperatoris faciem ad uiuam effigiem, tum uero ut occidentalium hominum habitus depingeret, Venetijs euocarat, largis muneribus ditauit. Ad summam, plurimæ uirtutes bona fortuna comitatæ, hunc ad Constantinopolitanum imperium perducere. Etenim hoc ipsum imperium, ne infimis expeditionibus, ac parum honoris in se continentibus occuparetur, statim aggressus, innumeris propemodum machinis æreis terra mariq́; adhibitis, Cõstantinopolim expugnauit: qua in expugnatione Constantinopolitanus ipse imperator armatus ac pugnans occubuit. Illud autem notatu dignum ac fatale ferè habetur, quòd quemadmodum Constantinus Helenæ filius, primus Constantinopolitanus imperator fuerat: sic & is qui post annos ab illo primo M C X X I, ultimus extitit, Constantinus Helenæ filius fuit. Vrbis uero huius expugnatio, quarto Calendas Iunias facta est, anno post uirgineum partum, M CCCCLIII. Post huiusmodi autem memorabilem uictoriam Mahometes Græciæ ac Natoliæ ciuitates omnes imperio Constantinopolitano subiectas habuit. Porrò non ita multo pòst ducentis millibus Turcarum secum ductis, Belgradum inuasit. Sed uirtute Huniadis egregij ducis fusus, uulnere etiam accepto, machinas æneas relinquere coactus est. Hac tantũ in re aduersa fortuna usus. Sub id tempus Romaniæ Bassam in Peloponnesum cum exercitu misit, qui Græcorum ac Venetorũ copias bis ibidem cecidit. Inter eos autẽ qui occisi sunt, hi præcipui duces extitere: Emanuel Boccalus, Michael Rallus, Ciccus Brandolinus, & Iohannes Tella, unà cũ Venetorum † prouisore Barbadico, qui super eminentem Patrarum turrim palo suffixus est. Et huiusmodi quidem uictorijs Turcæ per fraudem semper potiti sunt, Christianis ueluti in nassam attractis, eorumq́; ordinibus deturbatis. Hexamili deinde murũ iterũ demoliti sunt: eundem enim ipsum murũ post priorem illam destructionẽ, cuius Amurathes autor fuerat, Veneti quindecim dierũ spacio ex

Quid Porta, uel Portæ clausura sit, inferius sub libelli finem patebit.

Ioannes Maria Vicentinus.

Bellinus pictor.

Constantinopolis expugnatio.

Romaniã Thraciæ partẽ appellari putãt.

Prouisores Veneti suis in bellis eos appellant, quos Romani Legatos nominabant.

eiſdem, quibus antea cõſtabat, quadratis lapidibus inſtaurauerant, triginta millibus hominum, & eo amplius ei operi deſtinatis. Sub hæc Turca Lemnũ ac Mithylenem inſulas cepit, incredibiliq; apparatu ponte ſupra Euripũ conſtructo, † Nigropontem expugnauit, Chriſtianis fœda ſtrage affectis ob claſſis Venetæ prouiſoris inertiam, qui uentis etiam proſperis flantibus, non auſus eſt pontem triremibus inuadere. His peractis, Turca Croiam ac Scutarum ciuitates in Albania poſt longam obſidionem ac uarias pugnas in ditionem accepit. Regnum præterea Boſſinæ adortus, Iaizam urbem regiam expugnauit, ac Stephano regi captiuo caput amputari iuſſit. Magnam Valachiæ & Tranſalpinę partẽ ſuo imperio ſubiecit. Caphã Genuenſiũ urbem in Euxini ora poſitã deuicit. Piramto Caramaniæ regi multas ciuitates per uim abſtulit. Cũ Vſuncaſſano Perſiæ rege bis accerrime cõflixit, ſemel prope Euphratẽ, ubi ſuperatus decẽ militũ millia unà cũ Aſmirathe Baſſa Græco homine, olimq; imperatoris Conſtantinopolitani conſanguineo amiſit. Verũ ſecundo prælio Vſuncaſſanus ac Perſæ fuſi fugatiq; ſunt, Zeinale Vſuncaſſani filio interfecto. Atq; hæc uictoria Turcis nõ niſi ob multitudinẽ ærearũ machinarũ, inſolitũ auribus Perſicorũ equorũ ſtrepitũ intonantiũ, obtigit. Mox Turca ipſe Trapezuntinũ imperiũ occupauit, infœlicemq; imperatorem Dauidem nomine, Chriſtianũ, Vſuncaſſani ſocerũ occidit, atq; totã illius ſtirpem crudeliſſime ſuſtulit: Carinthiã ac Stiriã militaribus excurſionibus infeſtauit. Tandem Homarbeiũ Boſſinæ Saniacũ, Genuenſis cuiuſdam filium, hominem alioqui egregiũ, ad Italiæ ingreſſum miſit, qui exercitui Veneto Gradi obuius factus, ſingularem uictoriam noſtro cũ dedecore adeptus eſt. hoc nimirũ ordine, mille equites, quos noctu Liſontiũ fluuium uadare iuſſerat, quadã in alle occulte adeò collocauit, ut Veneti, qui in unũ collecti, in fluminis ripa Turcis oppoſita, caſtra metati fuerant, animaduertere non potuerint. Summo dein de mane alam equitum eundem fluuium tranare, ac noſtros ad prælium audacter prouocare imperauit. Enimuero Hieronymus Nouellus & comes & primus exercitus dux, in tres partes copias omnes Italico more diſtinxerat: filiũ præfecerat primę, ipſe per ſe præerat ſecundæ: Iacobus uero Picininus, & Anaſtaſius à Lomandiola tertiam ductabant. Ducis igitur filius hoſtẽ uiriliter ſuis cataphractis inuadens, plurimos trucidauit: effectumq; eſt ut reliqui tanquã fuſi, terga uertere cœperint: ac iuuenis, qui ut corporis uiribus, ita animi audacia præditus erat, diu ſit fugientes inſecutus, etiã inuito patre. qui Turcarũ inſidias ueritus, tubarũ clangore ac uexillis nonnullis in altum ſublatis, ipſum ſubinde, ut reuerteretur, admonebat. Et reuera ſtatim inſidiæ retectæ ſunt. Nã uix iuuenis equum reflexerat, quum ecce Turcæ conuerſi, totã noſtrorũ equitum turmã circundederunt, ac uariјs modis impetitã prius diſſipauere, quàm comes filio ſuppetias ferre poſſet. Eodem temporis momento Turcæ, qui in inſidiјs latitauerant, ſupra partem exercitus extremã in mõtis decliuio apparuere, Barbaricisq; uociferationibus è monte cũ impetu deſcendentes, eã ipſam partem in fugã uerterũt. Homarbeius aũt unà cũ reliquo exercitu comitẽ inuaſurus, flumen uadauit: ſicq; tandẽ noſtri omnes ad unum ferè occidione occiſi ſunt. Comes uerò nõ ſine Turcarũ ſtrage, quũ & Homarbeiũ uulneraſſet, occubuit. Idẽ accidit comitis filio, idẽ Anaſtaſio, idẽ Badoario prouiſori. Nonnulli tamen duces, quòd pulcherrimis eſſent ueſtibus ornati, in hoc tantum ſeruati ſunt, ut redẽptionis preciũ ab ipſis extorqueretur: atq; ob id catenis uincti, ad Turcarum imperatorẽ ſunt deducti: inter quos Iacobus Picininus, filius chariſſimi comitis Iacobi, qui in Neapolitana arce interfectus eſt, atq; Antonius Caldora, & Iohannes Clericata extitere. Hæc Turcarum uictoria totam Italiam terruit. Homarbeius autem igne ferroq; regione euaſtata,

Lemnos ac Mithylenæ captæ.

† Euboeã antiquis uocant.

Scutarũ, antiqui Scodra.

Trapezuntis occupatio.

Saniacus nomẽ Turcicæ dignitatis eſt, à non nullis tamen Sanſacus dicitur.

Memorabilis noſtrorum clades.

stata, cum infinito captiuorum numero ad suos reuersus est. Verumenimuero hoc in conflictu est manifeste perspectum, Turcas arte magis ac multitudine, quàm uiribus ualere. Nam si Hieronymus comes, legiones nostras inimicorum legionibus non in directum, sed per latum opposuisset: ipse medius inter primã ac tertiam legiones ab utroq; latere in similitudinem Romanorum cornuum sibi adhærentes extitisset: sicq; exercitu uelut in unum corpus redacto, Turcæ tã facile ipsum circundare ac penetrare haud potuissent, ut fecerunt, ac toties facturi sunt, quoties præpostero hoc ordine cum illis pugnabimus. Anno qui eam cladem secutus est, Turcæ uiginti millibus militum in unum collectis, eadem illa loca iterum petierunt. Sed Veneti Carolo Montone comite exercitus duce cõstituto, non temerè cũ ijs amplius confixerunt. Enimuero ex Iohanne Paulo Manfrone equitum præfecto, qui postea sub Papiæ mœnibus interfectus est, accepi, nostros semel tantum castra exijsse, cataphractis omnibus, quorum ipse primum se fuisse aiebat, in cunei formam uetusto Romanorum more dispositis: Turcas uero, qui eum cuneum impetissent, seipsos lanceis infixisse, quas nostri ordine militari minime derelicto in unamquanq; partem contra inimicos uertebant. Igitur quum Turcæ nihil contra nostros eo loci promouerent, in Germanos cõuersi, Cadorum oppidulum, ubi transitus per Alpes in Germaniã est, occuparunt, atq; innumeros inde captiuos abduxerunt. Tandem uero Mahometes cũ Venetis pacem inijt, ac totius orbis imperio inhians, tres uno & eodem tempore expeditiones suscepit. Nam Mesithum Bassam Græcum genere, ex Palæologorum familia, Rhodum misit: qui tamen post multas ac cruentas quidem illas urbis oppugnationes, cum suorũ dedecore ac strage repulsus est. Acomathẽ uero Bassam, Hydruntũ Apuliæ oppidũ petere iussit. Ipse aũt per se Syriã petiturus, atq; Alcairi Sultanũ inuasurus, in Natoliã traiecit. Et trecenta quidem armatorũ millia, ducentasq; triremes, ac trecenta minora nauigia his tribus in locis eum habuisse creditum est. Verum quum iam prope Nicomediam esset, colico dolore correptus, quarto demũ die uitã finiuit, quinto nonas Maias, Anno CHRISTI MCCCCLXXXI, sub Pontificatu Sixti quarti. Porrò Mahometis mors Italiæ saluti fuit, propterea quòd Turcæ, qui omnium ferè Christianorum uires per annum iam & menses aliquot Hydrunti sustinuerant, audita Principis morte, Acomathem Bassam, qui cum uigintiquinq; Turcarum millibus Hydruntinum exercitum instauraturus, Velonam aduentabat, haud diutius expectarũt: sed cum nostris ea fœdera percussere, quæ bellicã gloriã prius partã minime dedigrarint. Etenim & antea se militiæ magistros esse ostenderant, cataphractis nostris sepius repulsis, ac duobus primi nominis ducibus, nempe Iulio comite ducis Hadriensis patre, Mattheoq; Capuæ principe interfectis. Vna tantum inter nostros equitum Vngarorum ala inuenta est, quæ pari arte cum Turcis congrederetur, assueta nimirum leuibus pugnis, quas in Belgradi ac Samandriæ finibus absq; intermissione cum ipsis committunt. Iohannes autem Iacobus Triultius princeps sæpius referre solitus erat, Italos duces didicisse optima propugnacula construere, ex ijs quæ Turcæ intra Hydrunti mœnia singulari artificio fabricarunt. Cæterum post receptam à nostris ciuitatem, Calabriæ dux plurimos è Turcis qui in ea fuerant, ut sub se militarent, conduxit: atq; ij postea in eo prælio, in quo ipse dux contra Sixti papæ exercitum in loco qui Campus mortuus dicitur, pugnans fusus est: adeò uiriliter cum hostibus congressi sunt, ut pedites, quos Ianizaros uocant, balistis equitum impediti, nec tamen unquam terga uertentes, ad unum omnes perierint: equites uero, magna militari cum uirtute, tum arte sæpe in sequentes conuersi: atque iter institutum ijs repressis

Turcas multitudine magis quàm uiribus ualere.

Cadorum oppidulum captũ.

Campus mortuus.

prosecuti, Ducē ipsum, contēpto hostiū impetu, usq; ad Neptuniana mœnia i-
columē perduxerint. Verū quod ad Mahometē pertinet, præfuit is imperio a-
nis XXXII, quos tamē nō omnino ex pleuit. Aetatis uero annum LIII, cū
mortuus est, agebat. Homo neruosi ac robusti corporis extitit: faciem subgil ā,
atq; oculos eiusdem coloris, sed aliquātulum ampliores ac supercilia arcuata a-
buit: nasum aūt usq; adeò aduncū, ut summitas cōtingere labra uideret. Porò
in bellis quæ is gessit, plus quàm trecēta hominū millia ferro perijsse cōpertū t,

BAIAZETES II.

Mustapha.

TRes filios Mahometes habuit, inter quos Mustapha iuuenis præcipuę i-
dolis primus extitit. Is in prælio contra Vsuncassanum suscepto egregi se
gessit: quin antea quoq; Iosephū Persianū ducem, regis Caramaniæ fautoren n
fugam conuerterat. Verū quū hyemaret Iconij, uenationibus ac Venereis rel s
nimiū indulgens, in ipso iuuentutis flore decessit. Enimuero in huius gratiā o-
limanus, qui nunc imperatorem agit, primogenitum suum, annos XXII n-
tum, atq; in mense Iulio proxime præterito maxima pompa circuncisum, eod n
nomine appellauit. Superfuere Baiazetes ac Zizimus, quorum alter in Ca-
padocia, alter uero in Caramania agebat. Cæterū defuncto Mahomete, Me-
medes Bassa genere Caramanus, qui Visir, id est imperatori à cōsilijs erat, ca-
uer statim curru Constantinopolim uehendum curauit. Inde Zizimo atq; Al-
cairi Sultano per citissimū nunciū hac de re admonitis, ipsum Zizimū princ ē
constituere peroptabat. Interea Ianizari litus maris accesserant, ut Constantin-
polim peterent. Sed Mahemedes inde naues omnes amouerat, ne exercitus tr j-
cere ualeret. Quo cōperto, Ianizari maximo furore succēsi, lembis quibusdā p-
latim, ac per partes trāsire cœperūt. Mox qui transierāt, maioribus in eo litore -
ceptis nauibus, alios omnes trāsuexere. Sed quū Mahemedes & ipse ob id fur e
percitus, eos ut insolentes ac parū obsequētes uehementer increparet, in unū l
lecti, hūc ipsum ædibus, in quas se receperat, expugnatis, interfecerūt: nam & b
omnibus, tanq; nouorū uectigaliū inuentor, odio habebatur. Post hæc Ianiz ri
Baiazetem absentē imperatorē creant, & id quidem auxilio ac fauore Chers li
Bassæ Grçciæ Bellerbeij, & Agæ Ianizarorū, qui Baiazetis generi erāt. Seder n
Isaachus & Dauthus ambo Bassæ ac Visires, summæq; authoritatis uiri, Cōs n
tinopoli tunc tēporis agentes, ut tumultus sedare ac melius omnia disponere u-
lerent, Corchutū Baiazetis filium, annos XIII natum, imperatorem salutar t,
quousq; pater Constantinopolim reuerteretur. Iam enim & id ferebatur, Zi-
mum maximo cum exercitu aduentare, ut seipsum imperatorem constituer t.
Neq; ita multo pòst Baiazetes affuit, adeoq; puerum sollicitauit, ut tandem pa i
filius imperiumrenunciarit, Baiazete post imperatoriam dignitatē acceptā p l-
licente, imperiū se puero tempore opportuno restituturū. Interea Zizimus Bu-
siam peruenerat, atq; ipsa ciuitate potitus, summis bellorū conatibus totam N-
toliam sibi subijcere quærebat. Quā ob causam Baiazetes exercitum per He -
spontum traiecit, atq; Acomathe cum ijs militibus, qui Hydruntinis suppet s
tulisse debuerant, reuocato, prope Niceam cum fratre conflixit: quo in loco Zi-
zimus uirtute ipsius Acomathis fusus, & in Caramaniam usque fugatus est. d
quum ne illic quidem ob insequentem hostem tutus esset, in Syriam profect s,
Alcairū, Sultano seipsum cōmendaturus, tādem uenit. Vnde & factū est ut p-
lo pòst ipsius Sultani ac regis Caramaniæ adiutus auxilijs, qui & milites & p u
nias subministrant, in Asiam reuersus sit. Baiazetes autē Acomathē cōtra ū
misit. quo cum Zizimus iterū pugnans, quàm plurimis è suis amissis, supera s
est. Quāobrem fuga rebus suis cōsulere coactus, ad Rhodij maris litora peruen t,

Solimani filius nuper circuncisus, Mustapha cognominatus.

Quid Bellerbeius, et qd Aga Ianizarorū sit, in fine libelli ubi de ordine Turcicæ militiæ agitur, patebit.

Sabellicus cōtēdit Alcairum eam esse urbē, quā ueteres Mēphim uocarint.

ibiq; e

ibiq; spe omni destitutus magno Rhodi Magistro seipsum tradidit, à quo postea ad Innocentium quartum pontificem Romanum missus est. Is est Zizimus qui à Carolo Francorum rege eius nominis octauo ex urbe Roma Neapolim uersus deductus, in itinere obijt Terracinæ, ueneno (ut creditum est) ab Alexãdro papa interfectus. Huius cadauer postea Federicus rex Constantinopolim misit, ut ea liberalitate quæ nihil ipsi constabat, Turcici principis beneuolentiã contraheret. Zizimus autem uir grauis atq; excellentis ingenij fuerat, ac magna tum prudentia, tum animi tranquilitate captiuitatem tolerauerat. Porrò Baiazetes (ut ad eum reuertamur) tertio imperij sui anno Valachiam subegit, maximoq; & terrestri & maritimo belli apparatu, Lithostomo in Danubij ora sito, ac Moncastro erga Boristhenem fluuium (hodie Neper uocant) posito debellatis, Cõstantinopolim reuersus est. Vbi non ita multo pòst, Acomathẽ Bassam, quũ innumera ipsius officia rependere aliter non posset, interfici iussit: testatus nimiã serui magnitudinem ac uirtutem domino timorẽ incutere. Is Acomathes ex Albania oriundus, antiquis ducibus uirtute militari æqualis fuit, adeò ut prouinciæ omnes, quas impeteret bello, uel solum nomẽ ipsius pertimescerent. Cognominatus est Ghendich, quoniã dens ei unus deesset: nam id Turcica lingua ghẽdich significat. Verũ tribus posteaquam hæc peracta sunt annis, Baiazetes Aldiri Sultano, quòd Zizimo fauisset, bellũ inferre cõstituens, Cherseolũ Bassam & Calubeiũ, maximis terra mariq; dispositis copijs, Tharsum uersus misit. Quo audito Mamaluchi statim Antiochiæ conuenerunt, atq; Amanum, nunc nigrũ montem appellatum, transeuntes, Issum petiere: quo in loco Magnus Alexander olim memorabili pugna cum Dario conflixit. Ex Isso Adanam Caramaniæ ciuitatẽ cursu citato profecti, Turcas castrametantes inuenerunt: ex itinere enim fessi, ac sole iam in occasum inclinante uires in castris reparare optabant. Erãtq; ipsi Turcæ numero multo plures, quàm Mamaluchi: sed hi meliores equos atq; arma quàm Turcæ habebant, neq; ex itinere admodum fatigati esse uidebãtur. Ducibus igitur, quid facto opus esset, in medium conferentibus, duo Itali Mamaluchi pugnam in posterum diem minime differendam, sed eodem temporis momento Turcas impeditos, ac sub Papilionibus sine ordine agentes impetendos esse, pluribus adductis rationibus consulere. Quod quũ omnibus placuisset, ilico tubicines classicum canere iusserunt, ac plurimis in locis uno & eodem tempore Turcarum castra ex improuiso adorti sunt: tantusq; Mamaluchorum fortiter omnia dissipantium impetus fuit, ut Turcicorum castrorum custodiæ persistere non potuerint, quousq; cæteri milites conscenderent equos. Vnde Calubeius exercitum in fugam conuersum uidens, aufugit & ipse. Cherseolus uerò pòst uulnus in manu acceptum captus, Alcairum ad Caitheum Sultanum deductus fuit. Et hoc quidem dedecore atq; hac strage nullam maiorem Turcæ unquam à quauis orbis natione perpessi sunt. Baiazetes autẽ inita post iam cladem cum Sultano pace, in Albaniã arma conuertit, ac Dyrrachiũ prope Velonam sitũ cepit. Quumq; iam annus humanæ salutis M CCCC XC III gereretur, Cadumum Bassam præstantissimum ducem in Vngariam misit, qui cum octo millibus equitum Zagabriam usq; profectus, non sine maximo populorum illorum terrore omnia deprædatus est. Quamobrem Croaciæ, Sclauoniæ atq; Vngariæ principes, quos Banos uocãt, habita tam damni nuper illati quàm quod in futurum inferri poterat, ratione, magnum simul exercitum compararunt. Id quod in causa fuit, ut Cadamus usq; ad Diauoli montem, qui Croaciã à Corbauia diuidit, suos retraxerit. Cæterũ Iohannes comes cognomento Torquatus, uir prudens, armisq; & consilio ualens, non in patenti campo cum Turcis congre-

Zizimus.

Moncastrum. Neper.

Ghendich.

Sultani milites Mamaluchi uocabantur.

Turcarum strages insignis.

Diauoli mõs.

cis congrediendum, ſed eos in anguſtioribus locis, ubi etiam montes auxilio eſſe
poſſent, arctandos atq; impellendos cenſebat. Verum Bernardinus Francopa-
nus comes plus audaciæ in conſulendis, quàm uirium in peragendis rebus bel-
licis habens, aperto Marte dimicandum ſuadebat. Idem Vngariæ Banus inimi-
cos contemnens, iudicabat. Quorum ſententia quum præualuiſſet, iuxta Mora-
uam fluuium certatum eſt. Cadumus tripartitò exercitum diuiſerat, ac primam
partem Hiſmaelbeio Seruiæ Saniaco, ſecundam Caruiliæ Vaiuodæ commiſe-
rat, tertiam ſibi ipſi ſeruarat. Hoc idem & Chriſtiani ſuos pedites inter tres equitũ

Sclauini.

alas æqua portione diuidentes effecere: primã, quæ Sclauinos loca inter Danuũ
& Sauum fluuios incolentes continebat, Ferdinandus Berisburchus regebat:
ſecundam Croates continentem, Iohannes Torquatus ductabat: tertia ſub Ni-
colao & Bernardino Francapanis erat. In hunc igitur modũ exercitibus ordina-
tis, Hiſmaelbeius tanto impetu primas noſtrorum cohortes inuaſit, ut Ferdinã-
dus è ſuo ordine deturbatus, non tantum cedere, ſed etiam ſuos pedites derelin-
quere coactus ſit. Vnde ij ſtatim in fœdam & cruentam fugam uſq; ad Morauã
acti, ob inſequentium Turcarum timorem ſeipſos in fluuium præcipitarunt.
Hiſmaelbeius uerò prima hac acie deuicta, ſecundam aggreſſus eſt: quam etiam
Coruilia eodem temporis momento inuadens, Torquati milites ad unum trucida-
darunt. Torquatus autem pluribus circa ſe Turcis interfectis, & ipſe tandem oc-
ciſus eſt. Porrò neq; Cadumus occaſionem inſequendi Vngaros omiſit. nã uir-
tute fortiſsimorum militum, quos in hoc ſibi delegerat, adeò omnia diſsipauit, ut
in ſpacio propemodum unius horæ capto principe Bano, eiusq; filio interfecto,
egregia uictoria paucis è ſuis amiſsis potitus ſit. Numerari deinde cadauera in-
terfectorum iuſsit, atq; in teſtimonium ſtragis Chriſtianis illatæ, multa capita ac
naſos quàm plurimos ad imperatorem ſuum miſit. Enimuero qui occiſi fuerint,
ſeptem millium numerum exceſſere. Sub hæc Baiazetes anno ab orbe redẽpto
M CCCCXCVIII bellum Venetis inferre cœpit, quòd Iohannem Cernouí-
chium comitem propinquum Cataro contra Turcas defendẽdum ſuſcepiſſent.
Halis Baſſa Eunuchus ex Albania oriundus, claſſe Turcica Iadram uſq; per-
uenit: abductisq; ex tota Dalmatia prædis, uniuerſam prouinciam igne ferroq;
deſolauit, ne uidelicet Veneti, milites in maritimi belli uſum conſcribere ualē-
rent. Ceterũ Veneta claſsis Turcicæ prope Methonẽ obuia facta, eã, qua tamen
longe ſuperior erat, opprimere non tantum non tentauit, ſed etiam occaſionem

Sapientiæ portus.

id efficiendi in Sapientiæ (ut nunc uocãt) portu opportunam dimiſit. Quam ob
cauſam Antonius Grimanus, claſſis præfectus apud Venetos, huius rei reua-
ctus, in uincula coniectus eſt, ac ſic Venetias deductus. Interea Turcica claſſis in
Corinthiacum ſinum profecta, Lepantum ciuitatem, antiquis Naupactum di-
ctam, cepit. Verumenimuero ſub id tempus Veneti Ludouico Francorũ regi
huius nominis duodecimo, fœdere ſe coniunxerunt. Vnde rex ipſe in Italiã con-
tra Ludouicum Sforciam ueniens, Mediolanenſem ditionem, qua nondũ po-
titus erat, cum Venetis diuiſit. Quamobrem Mediolani dux ab omnibus derel-
ctus, ad Baiazetem cõfugit, pluribusq; in medium productis cauſis, orauit ut ſi-
bi auxilio eſſe uellet, Venetis ualidius impetitis. Quod Baiazetes ſiue ob huiuſ-
modi preces, ſiue ob deſtinatum ſibi antea propoſitum lubens effecit. Nã Schen-
derum Baſſam cum decem millibus equitum in forum Iulium miſit, atq; ea loca
excurſionibus infeſtari mandauit. Schenderus autem licet aliquantulum infir-
mus eſſet, Tiliauentum tamen ac Liſontium lata flumina uadauit, ac cœli ful-
gure celerior in Tauriſinum uſque agrum populabundus proceſſit. Sed enim
quum eos omnes, quos captiuarat, abducere ſecum non ualeret, in Tilia-

uen

Heu cruentum spectaculum.

laurenti ripa caput hominibus plus quater mille amputari iussit. Nec Veneti prouisores, quos uocant, Turcas unquam inuadere ausi sunt: id quod in causa fuit, ut ipsi Turcæ liberè quà libebat uagantes, Venetijs adeò propinqui effecti sint, ut è montibus eminentioribus urbis situm contemplari potuerint: id quod in mense Octobris anni superius iam dicti MCCCCXCVIII accidit. Verum Baiazetes eo anno qui hunc insecutus est, ad expugnandum Methonem per seipsum est profectus, exercituq; in tres partes diuiso, machinis æreis mœnia diu eius impetiuit, propugnacula diruit, domosq; quàm plurimas in urbe mortarijs (ut uocant) perforatas destruxit. Methonensibus igitur iam ferè extrema patientibus, quatuor Venetæ triremes auxiliarijs peditibus atq; alijs ad bellum necessarijs rebus onustæ aduenerunt. Quo cognito, ij qui in urbe erãt ob præsens auxilium læti, omnes ad portum cucurrerunt, ac mœnia sine custodijs & sine defensoribus reliquere. Quod ubi Ianizari senserunt, per ipsa mœnia in urbẽ ingressi, Venetos pedites ad unum trucidarunt, atq; ipsa demum urbe potiti sunt: & huiusmodi quidem clades, quo die diui Laurentij festũ celebramus, facta est, Anno qui à CHRISTO nato MD numeratur. Turcicus autem imperator Methonensem episcopum, aliosq; cõplures corã se decollari præcepit. Mox inde profectus, & Iuncum, & alia multa Peloponesi loca obtinuit. Cæterũ quum principes Christiani id ægerrime ferrent, nauium ingentem numerum ex Gallia, ex Lusitania, atq; ex reliqua Hispania in unum cõtraxerunt, ac Duce eo qui Magnus Capitaneus cognominatus est, unà cum Venetis ad expugnandã Cephaleniã insulam perrexerunt. Veneti uero etiã sanctæ Mauræ insulam postea cepere. Verum non ita multo pòst Andreæ Griti, nunc Venetiarum clarissimi ducis opera, qui tunc Cõstantinopoli captiuus detinebatur, ea restituta, pacem cum Turca sanxerunt, quæ quidem in hodiernum usq; diem perseuerat.

Methone Turcis capta.

Venetorũ cum Turcis fœdus.

Porrò Baiazetes iam senex & podagrosus effectus, omissis bellis, incumbere quieti ac philosophiæ cœpit, præsertim uero doctrinæ Auerrois, qua summopere delectabatur: simulq; eodem tempore Constantinopolitana mœnia instaurauit, quæ terræmotu maiori ex parte collapsa fuerant: id quod rerũ, quæ Ottomaniæ familiæ postmodum accidere, certum prodigium fuit. Enimuero dũ huiusmodi pace Baiazetes frueretur, Hismael Sophis ex Vsuncassani filia progenitus, apud Persas magnus euasit. etenim Mahometanam legem nouis expositionibus interpretatus, nouam itidem religionem introduxerat, atq; ea uia Persiæ regnum sibi occuparat. Et fama quidem huius iuuenis, qui Orientem iã subegerat, tanta erat, ut eius sectæ duces in Natoliã usq; procurrẽtes, omnia tumultibus replerẽt. Tumultuariũ quidẽ Persæ exercitũ, sed quotidie magis excrescẽtem habebãt, adeò ut tandem etiã cũ Gorague Bassa cõserere manus ausi sint: ac uictoriã adepti, ipsum prope Cuciã ciuitatẽ palo suffixerint. Post Goraguẽ Halis Bassa ualido exercitu statim Persas insecutus est: quũq; iam eos, nõ ut Eunuchus, sed ut fortissimus miles pugnãs penè perdidisset, in ipsa uictoria occubuit.

Hismael Sophis.

Sub idẽ tẽpus minimus Baiazetis filius, nomine Selimus, noua moliri cœpit. nã è suo Trapezũtino Saniacatu Capham profectus cũ Tartarorũ principe fœdus inijt, accepta in uxorẽ eius filia: sicq; Turcarum ac Tartarorũ simul exercitu cõparato, prope Valachiæ Cheliã Danubiũ traiecit, aliũ Saniacatũ fidei Mahometanæ inimicis uiciniorẽ à patre se desiderare affirmãs, quo uirtutẽ propriam ostendere, seq; in armis exercere commodius ualeret: simul ne Acomathi fratri adeò uicinus foret, quo cũ de Amasiæ finibus iã contendebat. Interim Andrinopolim, ubi erat pater propinquus, nuncios subinde præmittebat, qui patri indicarent, ipsum in hoc accedere, ut paternam manũ oscularetur: quandoquidẽ pa-

trem à pluribus annis nõ uidiſſet. Baiazetes autem aſtutus alioqui ſenex, qui ingenium filij ac naturam imperij auidiſsimam optime norat: Samandriæ Saiacatum Belgrado Vngariæ propinquum illico ei conceſsit, miſsiſq; pecunijs ueſtibus, equis, ac ſeruis, pulcherrimo munere filiũ donauit: ac reſpondit non opus eſſe, ut tunc res erant, eum ad deoſculandam manum accedere. uehemẽter enim timebat, ne collectis in unum Ianizaris imperium uſurparet, ſicuti demum fecit. Enimuero Selimus fortis ac liberalis, & ſuprà modum belli cupidus, paciſq; inimicus Ianizaris uidebatur: quibus de cauſis milites omnes magis eum diligebãt, quàm aut Acomathem, qui in Amaſiæ & Cappadociæ Saniacatu uoluptatibus potius quàm bellis incumbebat: aut Corcuthum, qui in Magneſia Rhodio loci uicinus, philoſophiæ ac Mahumetanæ legis theologiæ operam dabat: quæ ſtudia, quum in utroq; parum militibus probarentur, in cauſa erant ut Selimo magis fauerẽt. Interea Selimus ipſe unà cum exercitu iam Andrinopoli uicinus iebat, ſe omnino patrem inuiſere uelle: ſed Baiazetes eo minime expectato, Conſtantinopolim uerſus iter arripuit, ne uidelicet ciuitas imperij totius caput à Selimo præoccuparetur.

Ciorlus

Iamq; Ciorlum, qui locus Cõſtantinopolim atq; Andrinopolim æquis ferè ſpacijs dirimit, Baiazetes peruenerat, quum ecce Tartari atque aliæ Selimi turmæ per planiciem ſparſæ, Baiazetis impedimenta ac milites nec ordine incedentes, adorti ſunt. Quam ob cauſam Baiazetes è curru, quo ob podagrã uehebatur, iniquo filio effuſis lachrymis male precatus, ſeſe militibus commendauit: orationemq; adeò luculentam habuit, ut Ianizari, quamuis Selimum ſummopere amarent, optarentq; ut Baiazetes ipſum principem conſtitueret, nõ potuerint, quod debebant, non præſtare: ſicq; Portæ equitibus coniuncti, Tartaros omnes ſubitò proſtrauere. Selimus autem ipſe acriter pugnando uulneratus, cuiuſdam equi ſpadicis, qui optimus erat, beneficio Varnam peruenit: ubi quum nauem conſcendiſſet, ad Tartarum principem ſocerum ſuum tandem ſe contulit. Verumenimuero Baiazetes ueritus ne poſt mortem ſuam Selimus inquieti ac feri animi iuuenis, Ianizarorum fauore legitimam regni ſucceſsionem impediret, Acomathi primogenito indicauit, uelle ſe uita adhuc ſuperſtite imperium ei renunciare. Igitur Acomathes ubi Selimum fratrem ſuum à patre fugatũ audiuit, occaſionem inde Conſtantinopolim ueniendi accepit.

Scutarum. Chalcedon.

Iamq; Scutarum, ueteribus Calcedonem uocatum, & contra Conſtantinopolim ſitum, eo animo peruenerat, ut princeps ab omnibus conſalutaretur. Verum eius aduentus Ianizaris Selimo fauentibus ita diſplicuit, ut affirmarint ſe neutiquam permiſſuros, ut uiuente adhuc Baiazete, rerum alter potiretur: præſertim quum ueram ac debitam imperij ſucceſsionem, quotieſcunq; principem mori contingeret, non eſſent impedituri. Ad hæc aiebãt, fidelitatem ſuam omnibus iam ſatis eſſe perſpectam: præterea ſua ſe Portæ uetera priuilegia amittere nolle aſſerebant, quibus in principis morte Iudæos & Chriſtianos deprædari permiſſum, atq; huiuſmodi crimina iuramento noui principis condonari ſolitum erat. Ad ſummam, uerba hæc atq; hi tumultus Ianizarorum tantum potuere, ut bonus ſenex quadam etiam dominandi uſq; ad mortem dulcedine ductus, miſerit qui dicerent, Acomathi nullam adeſſe rationem qua princeps creari poſſet: debere igitur eum in Amaſiam reuerti, quouſq; tandem melior occaſio deſiderij cõmunis exequendi ſeſe offerret. Acomathes uero tali nuncio turbatus, odium in patrem de rebus ſuis inconſiderate deſperans, ſtatim concœpit, ac Natoliã occupare propoſuit, ut poſt mortem patris, huius prouinciæ uiribus adiutus, imperium accipere atque aduerſarios punire poſſet. Ergo exercitu coacto, quàm plurima loca ſubiugauit. Aleſciachi Baiazetis primogeniti, multis antè annis defuncti filium, qui Iconium

nobiliſ-

nobilissimam ciuitatem possidebat, è regno expulit. Denique tanquam patri penitus rebellis, omnibus inimica batur, qui suis consilijs opponere se auderent. Quin quod maius est, patris etiam oratori nasum atq; auriculas abscidit. Quo sce ere Ianizari commoti, exclamare cœperunt, Acomathem ueluti proditorẽ ac par ricidam esse puniendum. Sed & Baiazetes maxima in Acomathem indignatio- ne concœpta, exercitum, ut in Natoliam traijceret parari iussit. Verum Bassæ om- nes ac Belerbeij, præterea & Ianizarorum Aga, se contra Ottomanium sangui- nem ituros omnino recusabant, nisi à Principe aliquo ex eodem sanguine proge nito ducerentur. Obtinebant tunc apud Baiazetem summam authoritatẽ Cher- seolus Bassa, Latici ducis origine Græci filius, Principis gener: ac Mustapha Bassa, qui simul etiam Visirus erat, nimirum is qui Romam ad Innocentium Papam orator uenit, ac ferrum lanceæ quæ latus Domini nostri IESV CHRI- STI aperuit, ad nos detulit. Igitur ij duo Baiazeti suaserunt, ut Selimum condo- nata culpa ad se uocaret, atq; eum ipsum contra Acomathem mitteret. rem enim non nisi optime successuram arbitrabantur, etiam si Selimus succubuisset: quãdo in quencunque euentum inclinasset fortuna, scelesti se mutuò castigassent. Pla- cuit Baiazeti consilium. Etenim quia senex atque infirmus erat, in Asiam per se traijcere, Selimo in Europa relicto, non audebat: illud præcipuè timens, ne seipso atq; exercitu absente, Selimus imperiũ occuparet. Postquam igitur in eam sen tentiam pedibus itum est, Baiazetes manu propria ad Selimũ scripsit, ut ad Por- tam accederet. Porrò Corcuthes, tertius Baiazetis filius, ab amicis hac de re cer- tior factus, eodem ipso tempore ex Phocæa Constantinopolim triremibus ue- nit, ac patrem obnixè rogauit, ut eam sibi redderet dominationem, quam post Mahometis mortem à se liberaliter acceperat. Baiazetes autẽ libere pollicitus est, se id effecturum, quum Selimus in Asiam transisset. Cæterum non ita multo pòst adfuit Selimus, incredibiliq; omniũ militum fauore & gaudio exceptus est. Quin & Corcuthes ipse usq; ad ciuitatis portam illi obuiã processit. Selimus ubi ad pa- trios pedes peruenit, perpetrati criminis ueniam facile impetrauit, Baiazete læto uultu affirmante: quòd quum proprij erroris subitas pœnas soluisset, merebatur etiam ut malefacta maleq; cogitata cito ei condonarentur. Inde Selimus duces ac priuatos Portæ milites muneribus & pollicitationibus efficere sibi amicissimos incœpit. Corcuthes uerò huiusmodi ambitionibus minime intẽtus, sperabat fo- re ut à patre id obtineret quod Selimus à militibus quærebat. Sed re ipsa cogni- tum est, liberalitatem atq; industriam cuicunque quãuis difficili negotio succes- sum optimum præbere. Nam quum Selimus bellicæ expeditionis dux publican dus esset, nõ dux, sed imperator à militibus magno clamore salutatus est. Moxq; Mustapha Bassa, huiusce rei author ad Baiazetem est missus, qui ei indicaret, ut Selimo renunciaret imperium: quod nisi effecisset, milites statim ingressuros qui ipsum interficerent. Baiazetes aũt, qui ueluti attonitus ob auditas uociferationes, in podium quoddam exierat, persuaderi sibi permisit ut id donaret quod iam in manu Selimi erat. Sicq; Selimus iterũ princeps salutatus est, ac tota ciuitas ijs utẽs cæremonijs, quibus in nouorum principum creatione uti consueuit, ad ipsum occurrit. Curcuthes uero eo tumultu perterritus, in prouinciã suam triremibus aufugit. Porrò Baiazetes collectis gemmis ac pecunijs è ueteri sua sede, lachry- mans discessit, eo nimirum animo ut Dimoticum amœnissimã ciuitatem in Eu- xini litore sitam peteret. Verum in itinere nimio ex dolore in malam ualetudinẽ lapsus, pharmaco uenenato per medicum quendam Iudæum, Selimi iussu dispo sito, interijt, quum iam ætatis annũ LXXIIII ageret, annisq; XXXI, quem- admodum & pater & auus, imperio præfuisset. Enimuero Selimus in Asiã con-

Lanceæ ferrũ, quæ Christi latus aperuit, Romam delatum.

Liberalitatis atq; industriæ successus.

Curcuthe mors.

tra Acomathem traiecturus, timuit ne pater, si eũ uiuere permisisset, forte rec-
peraret imperiũ. Adfuit pręterea huic facinori crudelitatis atq; adeò uitiorum
nium mater auaritia. Selimus enim in rem suam minime esse iudicauit, ut sen
pater gẽmas omnes, resq; alias preciosas à pluribus, qui præcesserãt principib
collectas, secũ auferret: pręsertim quũ eiusmodi rebus ipse indigeret, quo imm-
sæ obligationi, quam cum militibus contraxerat, satisfaceret, quando ij etiã pr-
ditionis notam subire non timuerant, ut ipsum constituerent imperatorem.

S E L I M V S.

HAc iniusta & scelorosa uia Selimus ad imperium peruenit anno ab hu
ni generis instauratione M. D. XII. in mense Aprili: nempe illis ip
diebus, quibus Galli atq; Hispani inter se Rauennæ conflixerunt. Defuncto p-
tri funebres pompas ac magnificum sepulchrum apparauit, ut hac uana & sim-
lata pietate manifestum parricidium cõtegeret. Quibus peractis, illico thesau
numerauit, atq; amplissimũ donatiuũ Ianizaris Portæq; equitibus dedit. Stipe-
dia militibus omnibus, ut cuiusq; ueteris ordinis ratio exposcebat, adauxit, ad
ut omnes sibi factum esse satis professi sint. Mox in fratrem arma mouit, illum
è Cappodocia expulit. Acomathes enim uires, quibus resisteret Selimo, nõ ha
bat. Inde Angoriũ nobilem ciuitatem ueteribus Ancyrã dictã, profectus, nep-
tes omnes Alensciacho, atq; ex alijs suis fratribus antea defunctis, interfici cru-
liter iussit. Sub hæc quũ Aladinũ & Amurathem Acomathis filios post pateri
fugam cum exercitu, recuperandæ regionis causa uenisse Amasiã uersus audi-
set, equitatum in eos qui comprehensos interficeret, immittere decreuit. Id con-
lij Mustaphã Bassam ad pietatem inflexit: iam enim eũ pœnitere incœperat, o
casionem præbuisse ut & Baiazetes, & tot iuuenes infantuliq; sanguinis Ott
manij fuissent interfecti. Quamobrem Acomathis filios adeò & secrete & cele
ter admonuit, ut ante imperatorij equitatus aduẽtum ad montes aufugerint. S
limus aũt, qui homo astutus erat, statim animaduertit Mustaphæ opera iuuen
euasisse. Vnde etiam ob eam suspicionem Mustaphã Bursiæ suffocari, ac nud
cadauer in publica uia canibus exponi iussit. Et talem quidẽ Mustapha merit
rũ suorũ gratiam recepit: quia apud malum principẽ uel minima offensiuncu
pluris æstimatur, quàm acceptorum quamplurium officiorum obligatio. Po
Mustaphæ mortem, Selimus Corcuthem quoq; interficere constituit, quanqu
ob ocioso & quieti dedito philosopho parũ sibi timendũ erat. Duæ igitur equ
tum turmæ in Magnesiã, ubi Corcuthes residebat, in hoc excurrerunt. Veru
Corcuthes à suis hac de re certior factus, inimicorum furorem euasit: seruis eni
duobus comitatus, uestibusq; alienis indutus, ad Smyrnæ litora se contulit: ibi
in spelunca quadam delitescens, nauem aliquam expectabat, quæ Rhodu
traijceret. Sed quum id nequaquam fieri posset, Bostange Bassa Selimi gener
classe ea litora obseruante, ob famem ac serui perfidiam citò deprehensus ca
ptusq; est: & quemadmodum Selimus ordinarat, arcus neruo suffocatus. Inte
ea Acomathes, implorato à Sophi atq; Alepi principe auxilio, qui ueluti capita
les inimici magnitudinis Turcicorum imperatorum, rebus ipsius fauebant
adeò magnum ac potentem coëgit exercitum, ut aperto Marte cũ hostibus con
gredi ualeret. Nam & equitum Persianornm ualidam turmam optimeq; arma
tam habebat, sicq; tandem ad Horminiũ usq; montem Bursiæ proximum peru
nit. Solimus aũt Canolio uxoris suæ fratre cum maxima Tartarorũ multitudin
secũ ducto, obuiã ei profectus, decimooctauo Calendas Maias, Anni M. D. X
III, cũ ipso cõflixit, ac uirtute Sinami Bassæ Eunuchi, Natoliæ Bellerbeij Persa
fudit. Acomathes uero à Tartaris impetitus à tergo, ex ordine & ipse deturbatu
est: quumq;

Angoriũ. Ancyra.

Mustaphã interitus.

Sunt qui dicãt Alepũ uel Alepiã, (ut nũc uocant) ab antiquis fuiße Epiphaniã nominatam.

Acomathis mors.

est, quum'que equus, cui insidebat, ob nimiam crassitiem parum agilis, in terrã decidisset, ab hostibus captus, iussu Selimi statim eo quo & Corcuthes modo, crudelissimè strangulatus est. Porrò Aladinus & Amurathes euasere: quorum alter postmodum ad Sultanum profectus, ibi febribus perijt. Alter uerò Persiam petens, apud Sophim per plures annos mansit. Selimus posteaque consanguineos omnes, quos commodum habere potuit, è medio sustulisset, de ijs omnibus qui Acomathi fauerant, uindictam sumere decreuit. Quoque id securius atque expeditius efficere ualeret, solennes inducias cum Ladislao Vngariæ rege pactus est: ac pacem cum Venetis, quam Baiazetes eius pater cõstituerat, cõfirmauit: sicque anno à CHRISTI natiuitate M. C. unà cum ducentis hominum millibus peditibus partim, partim equitibus, itinere sexaginta dierum contra Hismaelem regem profectus, non procul à ciuitate Arsengana Euphratem transiuit, ac prope Taurium inclytam regiamque ciuitatem in medio maioris Armeniæ sitam peruenit. Nec tamen unquam Sophis obuius illi est factus. Sed id tantum curabat, ut stramina, atque ea quæ ad uictum pertinebant, igne cõsumerentur, quo Turcæ fame laborare cogerentur. Verum cum Selimus in magnã Calderamæ planitiem inter Coin & Taurium, ubi antiquitus Artaxata nobilis ciuitas extitit, peruenisset, Sophis rex unà cum equitatu adeo armis equisque pulcherrimis ornato, ut nihil supra excogitari posset, sese hostibus ostendit: nihilominus tamen neque pedites, neque machinas æreas habebat. Sed enim equi phaleris laminibus chalybæis, ut Azemiæ fiunt, elaboratis, sic exornabant, ut equites ipsi Turcis inermibus, defessis, ac fame laborantibus comparati, duces esse uiderentur. Enimuero Princeps Sophis, quum sibi pararet imperium, cum Armenis, Persis, Medis & Assyrijs suorum quatuor regnorum, quæ nunc Tauris, Sumachi, Sciras & Bagadat uocant, primoribus populis sępius pugnarat, ac semper egregie uictor euaserat. Quam ob rem perpetua hac fœlicitate elatus, Turcas numero suis longe superiores, nihili faciebat: neque quid sibi euenire posset, si æquo Marte in prælium descendisset, animo perpendebat. quemadmodum hi consueuerunt efficere, qui fortunam nunquam experti sunt contrariam. Et sanè semper cum militibus tumultuarie ac de improuiso, ut bellandi necessitas cogebat, ex populis, quos superius paulò memorauimus, collectis sibi res fuerat. Turcæ uero ueterani milites erant, bellis ac uictorijs perpetuo assueti, ad quancunque necessitatem sufferendam nati, quo certam uictoriã ex quauis tentata prouincia referrent. id quod ipse forsitan minimè cogitabat. Vtut fuerit, nono Calendarum Septembrium exercitum in duo amplissima cornua diuisit, quorũ alterum Vstaolo summę authoritatis duci commisit, alterum sibi ducendum seruauit. ac mox tubicinibus classicum canentibus, Cassanum Bassam Romaniæ Bellerbeium aggressus est. Præerat is sinistro Turcarũ cornu: dextrum Sinamus Bassa tenebat: medium uero Selimus cum Ianizaris tuebatur, circundatus camelis in ordinem dispositis, ac machinarum ænearum curribus ab utroque latere & à tergo collocatis. Verum primo congressu Sophiani tanto impetu hostes inuaserunt, ut Turcæ inermes, equosque inualidos habentes, resistere minimè potuerint. Etenim Sophiani & longioribus & breuioribus hastis uariè hostem impetentes, ensibusque, quos Cimitarras uocant, ac optimis securibus ferientes, homines atque equos subuertebant. In hoc congressu Belerbeius unà cum quatuor Saniachis, ac militibus quàmplurimis periere. Porro altera ex parte, quum Vstaolus inimicorum dextrum cornu inuasurus esset, Sinamus astute ipsum aperiri, atque æreas machinas quas Falconetos appellant, exonerari iussit: quæ Persis, antequam cominus pugnare possent, maximũ & terrorẽ & damnũ intulere, nihilominus tandẽ pugna-

Artaxata hæc (ut quidam putant) ab Annibale condita fuerat, cum ab Antiocho discessisset.

Sophis quatuor regna.

Cimitarræ enses.

Falconeti.

tum est, licet ob fumum atq; ob puluerẽ pugna ipsa satis esset obscura. Vstaolu
unà cum multis è suis occisus est. Cæteri uerò Sinami equitatu circundati ac re
pulsi, in cornu medij frontem, ubi Selimus cum exercitus neruis erat, impinger
coacti sunt, atq; ibi demum omnes æreæ machinæ, additis etiam paruulis, qua

Scopieti.

Ianizari ferebant, (Scopietos eas uocant) globulos suos emisere, atq; indiscrimi
tim tam Turcis quàm Sophianis nocuere. Quam ob causam Sophiani ipsi priu
quàm ad Ianizaros peruenire potuissent, in fugam cõuersi sunt. Hismael scopie
ti glande in scapulis uulneratus, uexilla ac plurimos ac egregios charosq; milite
amisit. Et nisi puluis obscurissimus eripuisset uisum, sine dubio & ipse aut mort
aut captiuitati obnoxius extitisset. Interea uerò dũ manus consererẽtur, Selimu
semper inter Ianizaros mansit, nullis armis præterquam trilici collario indutus
Verum fideliores Spachi & Solachi maiores quosdam clypeos circa principen
erectos tenebant, ut ipsum ab immissis sagittis tuerentur. Ex ueridicorum ho
minum, qui huic pugnæ interfuerunt, relatione accepi, inter cadauera interfect

Persarum uxores armatæ in pugna.

rum fœminas nonnullas, Persarum nimirum uxores, repertas fuisse, quæ mor
uirorum armatæ, maritos in quencunq; fortunæ euentum sequebantur. Eas Se
limus honorifice sepiliri iussit. Porrò huiuscemodi uictorię fama totam Armeni
adeò perterrefecit, ut ipse Sophis Taurij consistere nõ audens, ulterius ad instau
randum exercitum progressus sit. Verum Selimus ut optimus dux, uictoriæ re
cens parte calore usus, Taurium cum expeditiore equitum manu profectus est
atque in ipsa urbe, quam sine pugna deditam accepit, per aliquot dies est com
moratus. Mox quũ Hismaelẽ cõgregatis ex omnibus suis prouincijs militibus
Taurium aduentare audisset, principis palatiũ ac mercatorũ plurimorum æde
pulchrioribus & preciosioribus rebus expoliauit: præterea pecunias à ciuibu
exegit, ac demum inde discedens, multas artificum ac nobilium familias secũ ab
duxit. Quũq; iam ad Euphratẽ longis itineribus peruenisset, maxima ac fortiss
ma latronum Hiberorum Hismaeli subditorum turma, transuadantes Turcas
tergo populabunda inuasit, atq; ex ipsis plurimos ex itinere defessos, & ad reli
quum exercitum subsequendum tardos interfecit. Postea uero quàm fluuiũ Se
limus transisset, ab Aladulo principe maxima & molestia, & damno affectus est
Etenim is in fluminum transitu atq; in montium angustijs Turcicũ exercitum
præcipuè uero milites extra ordinem uagantes assiduè infestauit, Selimo sæpiu
iurante se huiusmodi iniurias uere nouo uindicaturũ. Cæterũ hæc Calderami
uictoria incredilẽ authoritatẽ Selimo peperit, qui itinere dierũ uiginti longiu
quàm Mahometes ipsius auus progredi ausus esset: atq; in hoc peculiariter com
mendabatur, quòd per ipsum iam omnibus manifeste patêret, Sophianas uire
non usq; ad miraculum excellere, quemadmodũ prius fama creditũ erat. Nã u

Sophis exercitus qualis.

uerũ fateamur, ipsius Sophis exercitus non ex militibus ordinario stipendio cõ
ductis constat: sed ferè omnes ad principis imperium conuenire, ac propriã tue
ri patriam bene armati iubentur. Id sanè uerum est, centum Persas ob equorun
atq; armorũ apparatum cum quadringentis Turcis posse congredi. Verum ip

Persarum bellandi ratio.

Persarum reges commoditate suscipiendarum in remotas prouincias expeditio
num omnino carent: quoniã neq; consuetudinẽ, neq; facultatem stipendiorum
tam pacis, quàm belli tempore soluendorum habẽt, sicuti Ottomanios principe
habere certum est. Persæ enim stabiles atq; idoneos ad bellandum pecuniarun
prouentus non possident, quũ populi ab antiquis tẽporibus liberi ab omnibu
ferè uectigalibus sint. Vnde etiã est, ut nullos peditũ ordines perpetuò alãt, neq
multũ machinarũ ærearũ secum ducant: quibus tamen duabus præcipuè rebu

quoduis bellicum quamuis difficile negocium superatur. Sed ut ad Selimum re-
deam, Turcicus exercitus eo anno in Trapezontina atque Amasina prouincia
hyemauit. Anno uero qui proximè insecutus est, nimirum M. D. XV, ut acceptas
iniuria uindicaret, bellum contra Aladulum Principem mouit. Is Cappadociæ
montes illos, quem Taurum uocant, prope Euphratem incolit, ac regni sui fines
erminat cum Sultano quidē Alepum uersus, cum Sophi uero prope minorem
Armeniam, cum Turca autem urbe quadā quam Orfam nominant, Amasiæ
Saniacatui atq; Iconio opposita. Et ualles sanè aliquot fructiferas, uerum plures
yluestres & saxosas posidet. In ijs autē Costagelus dux difficiles quosdā tran-
itus, iter hostibus impediturus munierat. Verū labor omnis frustra insumptus
st. Sinamus enim locorum angustias omnes penetrauit, plurimisq; illarū gen-
ium turmis profligatis, ac præsidijs deturbatis, tandē cum Costagelo inter mon
es conflixit, atq; eum in fugā conuertit. Sedenim Costagelus persequente Sina-
no ab incolis proditus, in Selimi manus peruenit, qui eum capite puniri impera
uit, atq; ipsum caput Venetias in uictoriæ signū misit. Verumenimuero quū
adeò fœlici rerum successu Selimus suum imperium debellatis Persis atq; Aladu
o castigato stabilisset, cum ob audaciā inde sumptam, tum ob triumphorum cu-
piditatem Campsoni Ciauro Alcairi Sultano bellum inferre constituit. Et Cam
son quidem ipse cum ingenti exercitu eodem tempore ex Aegypto in Syriam
uenerat, Alepū concessurus, ut Caierbeium eiusdem urbis Principem subditū
sis imperijs, sed parum amicum ac parum obsequentem, & principatu & uita
priuaret: atq; ut Turcarum finibus propinquus Selimo terrorem incuteret, ac
experiretur an authoritate sua res Sophis cum ipso Turca componere ualeret.
Nam potentia ac fœlicitas Selimi reuera iam omnibus timori erat: optimeq; Sul
anus ipse considerabat, Turcis deuicto antea Caramaniȩ rege, prostrato nuper
Aladulo, ac Sophi grauiter depresso, nihil amplius obstare posse, quo minus Sy
iam, quum liberet, inuaderent. Comitabantur Sultanum quatuordecim millia
Mamaluchorū, ac totidem subserui armis, equis, atq; alijs egregijs ornamentis
adeò excellentes, ut nihil omnino pulchrius uideri posit. Mamachulorum ple-
rq; genere Circasi erant, omnesq; ex eorum numero qui CHRISTO ualedixe
rant: uerum homines robusti, & in pertractādis armis, ac sagittis etiam equitan-
do eiaculandis agiles, ingenio tamen adeò elato ac superbo, ut sese omnibus ho-
minibus præferrent: sed præcipuè Turcas, quoniā eos antè prope Tarsum tam
facile fugarant, ueluti pecora contemnebāt. Interea Selimus cum exercitu Cæsa-
ream uenerat, ex quo loco cōmode uel Euphratem traijcere, atq; in Persam mo-
uere, uel Amanum montem transire, ac Syriam inuadere poterat. rumor tamen
diuulgabatur, ipsum cōtra Persas iturum. Nihilominus quandiu Cæsareæ man
it, oratores quamplurimi ac literæ à Sultano ad Selimū & è conuerso missi fuē-
e. Porrò Caierbeius Turcam subinde admonebat atq; inuitabat, ut in Syriam
ransiret, simulq; pollicebatur se à domino suo ad ipsum defecturū, quemadmo-
dum & fecit, ac deniq; certam Turcis uictoriam promittebat. Cæterum, quum
iam Sultanus Amanum ciuitatem, antiquitus Apamiam dictam, inter Dama-
scum atq; Alepum, peruenisset, eo nimirū animo ut Alepum statim inuaderet,
Selimus tandem Sultanum ipsum aggredi decreuit: sicq; ad dextram cōuersus,
incredibili celeritate montem Amanū pertransiuit, Ianizaris atq; Asapis ænea-
rum machinarum currus super humeros gestātibus. Quod quum Bampson au
disset, iam nō Caierbeium castigare, sed seipsum à Turcis tueri, ac uindictam in
aliud tempus differre statuit. Vnde etiam Caierbeium ipsum orauit ut prope
Alepum secundum paruulum fluuium à ueteribus Singa uocatum, in castra

Aladulus

Taurus mons.

Sinami mors

Mamaluchi

Amanus quondam Apamia.

 concederet,

concederet. Id quod Caierbeius haud inuitus fecit, non quidem ut Sultanũ iu
uaret, ſed ut proderet. Inter hæc Selimus derepente hoſtibus ſeſe oſtendens, M
maluchos, qui ſub Sybeio Beluamo Damaſci principe ac primi nominis duc
erant, inuaſit. Sed Mamaluchi eo in congreſſu uiriliter agentes, Turcicos equite
à Muſtapha paulo ante in Bellerbeium aſſumpto & Imbracore Baſſa in pugn
deductos diſſiparunt. Erant pręterea & aliæ tres Mamaluchorum claſſes, quar
unã Caierbeius ducebat: qui longo ambitu hoſtes circumiens, impedimẽta atq
homines ad bellandũ minime idoneos à tergo aggredi uelle uidebatur. Alteri L
bardus Gazelles ueteranus ac fortiſſimus dux præerat, qui etiã Sinamũ Baſſar
fortiter inuaſit. Tertiã, quæ ad duo miliaria remota erat, Sultanus ipſe per ſe du
ctabat. Sedenim quũ Gazellis ac Sybeij turmæ uſq; ad Ianizaros penetraſſen
& ab ijs & ab æreis machinis adeò egregie repulſi ſunt, ut nõ ſecus ac in Sophia
no conflictu antea Perſis acciderat, laxatis habenis retrocedere coacti ſint. Quã
obrẽ Sinamus fugientes inſecutus, eos in Sultani claſſem impingere cõpulit: qu
quidem uiſa ſuorũ fuga, & Caierbeij proditione audita, nimio dolore perculſu
ex equo inter fugiendum cecidit, equorũq; non minus ſuorũ quàm hoſtiũ ped
bus attritus, uitam finiuit. Ad hæc Tripolis princeps ac Sybeius, qui equitanc
peritia nemini cedebat, interfecti ſunt. Gazelles euaſit, ac collectis in unũ, qui ſ
perfuerant, Mamaluchis, Damaſcũ ſe contulit. In eo conflictu plurimi excellẽte
equi, nimiũ cũ laborẽ tũ calorẽ ſufferre non ualentes, medij crepuere: pugnatum
eſt enim nono Calendarum Septembriũ, ſicuti duobus retro annis eodem die e
ſimili fortuna cũ Perſis pugnatum fuerat. Sultani cadauer illæſum, quod ad uul
Sultani interitus. nera attinet, inuẽtum eſt. Fuerat Sultanus ipſe homo admodũ pinguis, ſenioq
iam confectus, ut qui ſeptuageſimum ſextũ annũ ageret. præterea hernioſus: i
quod illi etiam præcipua mortis cauſa fuit, quando ob huiuſmodi impedimenti
in fuga celeriter equitare non potuerit. Verũ ut ad Selimũ reuertamur, egre
gia hæc uictoria Syriæ portas omnes Turcæ reſerauit. Nam Alepũ, Amanũ, a
Damaſcũ profectus, ſummo cum gaudio tanquã populorũ è tyrãni manibus li
berator, ab omnibus exceptus eſt. Mamaluchi uero omnes, tam qui aufugerant
quàm qui maritima loca tuebantur, Alcairi conuenerunt, ac Tomõbeium Ale
Armiralius. xandriæ præfectũ (Armiralium nunc uocant) Circaſſum quidem genere, ſed ho
minem cũ egregij corporis, tũ inuicti animi dotibus, regiam dignitatẽ præ ſe fe
rentem, Sultanum creauêre. Is ſtatim quicquid ſeruorũ, quicquid Arabum inu
nire potuit, ſimul contraxit, ac Rhodũ miſit qui machinas æneas afferrent: præ
terea Mathaream Alcairo uicinam exacte muniuit, relicto in Iudeæ Gaza Ga
zelle cum militum manu non contemnenda, qui hoſtium tranſitum impedirẽt
Verumenimuero Selimus, ubi noui Sultani bellicum apparatum audiuit, pete
re omnino Alcairum conſtituit. ſicq; inter eundum Hieroſolyma profectus, atq
ibidem per aliquot dies commoratus, templum inuiſit, monachiſq; eiuſdem loc
incolis eleemoſynam dedit. Sinamus autem cum uiginti millibus equitũ ac plu
rimis Ianizaris ſcopietarijs (ut uocant) imperatorem præcedens, prope Gazan
cum Gazelle conflixit, ac Mamaluchos tandem poſt cruentam pugnam fudi
Gazelles accepto in ceruice uulnere, præter omnium opinionem è medijs Tur
carum turmis euaſit. Porrò Sinamus Mamaluchorũ capita cum ſuis illis demiſſi
barbis ſecundũ uiam ad palmarum truncos affigi curauit, ut à Selimo illac tran
ſituro poſtmodum uiderentur. Selimus uero ea uictoria lætus, quàmplurimo
utres parari iuſſit, quibus aqua per arenoſa deſerta ferri poſſet, atq; exercitũ Al
cairum uerſus direxit, quo in itinere ſæpius cum Alarbis, quos uocant, pugna
Balſami pro- tum eſt. Tandem Selimus Mathaream, ubi balſamum naſcitur, ab Alcairo circi

ter quinq

er quinque miliarijs distantem peruenit: quem locum Tomombeius æreis ma-
hinis, fossis, & apertis & occultis, maximisq; propugnaculis, ne pateret hosti
ransitus, munierat, ibiq; castrametatus milites sub papilionibus esse iusserat.
Cæterum quum Turcicus exercitus illuc appropinquasset, duo Mamaluchi ex
Albania oriundi, meliorem fortunam quæsituri, è castris ad Turcas ipsos transf-
ugere, Tomombeijq; consilia Sinamo conterraneo suo manifestantes, loca o-
tenderunt, ubi fossæ cratibus canneis coopertæ, quæ præcipites exciperent
quos, latitabant. Adhęc, ubi & quomodo æreæ machinæ dispositæ essent, indi-
arunt. Id quod procul dubio in causa fuit, ut postea Selimus uictoria potitus sit:
nagno enim circuitu ad sinistram arrepto itinere, præparatas insidias euitauit.
Tomombeius, ubi rerum à se dispositarum ordinem proditione retectum uidit,
pe omni iam ferè destitutus, machinas ipsas aliò traducere conatus est. Verum
uum non ex ære, sed ex ferro, ut antea fieri consueuerant, confectæ, atque in
rabibus quibusdam multo ferro munitis, nō super currus collocatæ essent, dif-
culter deduci poterant: nihilominus leuiores aliquot curribus impositas secum
ccipiens, contra Turcas profectus est. Nullibi unquam memoria hominum cru
elius pugnatum est, quum uterq; princeps uitæ, honoris, atq; imperij omnem
pem nulla alia in re quàm in uictoria posuisset. Gazelles maxima militum mul-
tudine stipatus, Sinamum est adortus. Magnus uerò Diadarus Mustaphæ cor
u inuasit: Sultanus autem ipse in Selimi ordines inuectus est: ac prius quidem
x utraq; parte machinæ æreæ globulos in hostes, maximis militum acclama-
onibus emisere. Mox ingens Mamaluchorum numerus Turcas circundedit,
: circum impedimenta maximum excitauit tumultum. Verum in medio maior
rages est edita, in qua etiam fortis atque egregius eunuchus Sinamus interijt.
amq; uictoria ad Mamaluchos inclinare uidebatur, quum Selimus Ianizaris ut
uis adessent, signum dedit. Hi uero seruato ordine progressi, quadam ueluti
randine globulorum è scopietis quos ferebant emissorum, Mamaluchos i-
to terga dare coëgerunt. Ergo Tomombeius, ubi pugnando strenui etiam mi-
tis officio functus esset, ad Alcairi portas se contulit, ut exercitus reliquias col-
geret. Idem fecit & Gazelles, sicq; ambo incolumes euasere. Diadarus autem
: Bido præfectus, incredibilis fortitudinis uir, letalibus acceptis uulneribus, ca-
ti sunt: quos Selimus non ita multo pòst, ad expiandos Sinami manes interfici
ussit, testatus se tantum è Sinami morte doloris, quantum ex parta uictoria læ-
tiæ accepisse. Tomombeius autem sapientes reges imitatus, qui etiam in ad-
tersis animo semper infracto sunt, Mamaluchus hortari cœpit, ut munire ur-
em, atque in singulis uicis, imò in singulis domibus contra hostem persiste-
e uellent: præterea plus quàm sex mille seruos Aethiopes manumisit, atque ad
l bellum armauit. Ad hæc Alcairi ciuibus persuasit, ut se à communi omnium,
rudelissimoq; hoste tuerentur: sicq; effectum est, ut summa diligentia digniori-
us urbis locis munitis, uijsq; omnibus interclusis, etiam fœminæ ad hanc ul-
imam pugnam disponerentur. Selimus uero huiusmodi apparatus optimè no-
at, nimirum per eos seruos, qui ad ipsum transfugientes Sultanum desere-
ant: quemadmodum plerunque fit, ut aduersa domini fortuna beneficiorum
cceptorum memoriam seruis adimat. Magna igitur solicitudine curabat, ut
xercitus quàm citissime fieri posset, uires recuperaret, ac præcipuè ut uulnerati
nedicorum auxilijs iuuarentur. Tandem quum quarto post commissum præ-
um die Alcairum ingredi decreuisset, Ianus Bassa Ianizarorum cohorte ac
onnullis equitibus, nec non & machinis æreis secum ductis, primus ur-
em est ingressus, per eam portam quæ Bassuela uocatur, quo in loco non

uentus circa Mathaream.

Sinami interitus.

Seruorū fides cum fortuna dominorum mutari solita.

ita diu pugnatum est. Selimus paulò pòst hunc est insecutus, ac sic demum A
cairi ciuitatis egregię loca paulatim expugnata sunt, sed adeò difficulter, ut asp
ra illa atq; cruenta pugna per duos dies ac totidem noctes cum utriusque part
ingenti strage perseuerauit. Tandem bona Mamaluchorũ pars in magnã quai
dam Meschitam concesserunt: ubi quum pugnando defessi etiam fame labor
re cœpissent, uitam cum Turcis prius pacti sese dedidere. Verum Selimus pr
missis minimè stetit: nam eos omnes Alexandriam missos, in carcere decolla
iussit. Tomombeius cum Circassorum parte trans Nilum profectus ad insta
randum bellum milites congregare, Mamaluchosq; omnes ac multos Arabu
duces ad se uocare. Gazelles autem prudentium uirorum exempla secutus, q
posteaquam quod officij sui est præstitere, cum fortuna, ne penitus frangantu
inducias agunt: ad Selimum uenit, seq; illi ut dignissimo uictori dedidit, ac pc
licitus est se Turcis eadem fidelitate inseruiturum, qua Sultanis antea inserui
rat. Selimus humaniter hominem excepit, atq; inter suos duces locum ei non i
fimum concessit. Octauo inde Calendas Februarias Anni M. D. X V I I, Alca
ri arcem ingressus est, quæ in colle haud admodum eminenti sita, deauratis p
ctisq; ædificijs, fontibus, hortis, ac plateis miro artificio stratis pulchrior, quà
muris munitior est: etenim ipsius & portæ & fenestræ pretiosissimis rebus, nim
rum marmore, ebore atq; ebeno egregie insculptis ornatur. Neq; ita multò pò
Selimus prope Bulachum uicum è nauibus pontem supra Nilum construxit, u
cõmodius contra Tomombeiũ flumen transiret. Quo perspecto, Tomombeiu
partem Turcici exercitus, quæ trans pontem castrametata fuerat, de improuii
adortus, tumultuarium conflictum inijt. In quo quum Ianus Bassa periclitar
tur, Canolius affinis Selimi, occupato adhuc à Ianizaris, qui nondũ omnes pe
transierant, ponte, Nilum cum Tartarorũ manu natando transgressus est, ut c
lerius suis adesse posset. id quod ob Nili profunditatem immensam miracul
penè ascriptũ est. Porrò Tomõbeius, quũ instaurata sæpius maximis uiribus p
gna, in qua et ipse proprijs manibus egregia facinora edebat, impetũ Ianizaro
ac Tartarorũ diutius sustinere nõ posset, aduersam fortunã execratus, rebus su
fuga cõsuluit. Selimus autẽ ubi Tomombeiũ cum paucis effugisse accepit, Mu
stapham unà cum Caierbeio & Gazelle, qui regionẽ optime norât, ad eum ins
quendum misit. Vnde infœlix Tomombeius per Principem quendã Mauru
proditus, atq; in palude, ubi inter cannas & iuncos pectore tenus in aqua latita
bat, inuentus, ad Selimũ perductus est. Selimus autẽ adhibitis tormentis hom
nem uexauit, ut quònã in loco thesauri Campsonis Ciauri essent, ex ipso agnc
sceret. Sed Tomombeius incredibili quadã animi constantia nihil unquam ir
dicauit. Verum Selimus non ita multo post, ut omnem defectionis spem popu
lis adimeret, Tomombeium mulæ insidentem, atque annexum gutturi laque
um habentem, per totam urbem duci, ac demum prope portam Bassuelam te
tio Idus Aprilis suspendi iussit: omnibus crudele hoc spectaculum deploranti
bus, atque iniquam fortunam accusantibus, quæ ipsum Tomombeium o
singularem uirtutem ad imperiũ uocauerat, ac mox regum omniũ qui unquan
miseri extitissent miseriorẽ effecerat. Sublatis his duobus Sultanis, unà cum fer
tota Mamaluchorũ superba progenie, ꝓuincię omnes etiã quæ in extrema sinu
Arabici parte sitæ sunt, Turcis sese dedidere. Selimus uerò post hæc Bulacũ pe
tijt, ut Nilum iucundissimè illic excrescentẽ uideret. Inde Alexandriã profectu
est. Ex quo demũ loco Alcairum reuersus, Caierbeiũ administrandis paulò ant
deuictis prouincijs præfecit, ut proditionis in Alepino conflictu factæ id ill
præmium foret, Sed enim Ianus Bassa, qui munus hoc honorificum sibi trad

Alcairi expugnatio.

Gazelli prudẽtia, ex necessitate.

Nilus natando superatus.

Tomombei interitus.

uehemente

ehementer optabat, id ægerrime tulit. Vnde etiam id honoris Caierbeio inui-
ens, curauit ut Ianizari, qui Alcairum custodiebant, statim à principis discessu
n unum collecti tumultum excitarent, quo Caierbeius ob id male audiret apud
mnes. Verũ scelus in autorẽ recidit. Nã Selimus, cognita Iani fraude, in itinere
on procul ab Alcairo capite eum puniri iussit: ut omnibus ostenderet non esse
duersus imperatorem tumultu militari ludendum. Mox quũ in Syriã uenisset,
ius prouinciæ administrationem Gazelli concessit, Turcis iam inter se murmu
antibus, quòd princeps proditoribus fideret, ac Turcicorum ducũ officia parui
stimaret. Tandem Selimus Constantinopolim peruenit, quo in loco sub Pyr-
ni Bassæ magnæ fidei ac singularis prudentiæ uiri cura, Solimanũ unicũ filiũ ut
eliquerat, sic inuenit: licet antea ueritus (ut multi iudicarunt) ne sibi absenti So-
manus imperiũ adimeret, quemadmodũ ipse Baiazeti patri ademerat, quũ ue-
e quadam ueneno intincta dono missa filij uitæ pater insidiatus esset. Neq; ita
multo pòst Selimus domi agens, ulcus in renibus contraxit, quod canceris in mo
em serpens, eam corporis dispositionem, quam complexionem uocant, paula-
m turbauit, atq; omnia bellandi consilia expulit. Pòst paulum etiam pestifera fe
ris hominem inuasit, sicq; iam morbi tædio sibijpsi grauis, uictorijs ac triũphis
saturatus mortem obijt, salutis nostræ Anno M. D. XX. in mense Septẽbri,
n eodem pago Ciurlano ubi prius cum patre conflixerat. Quod non sine mani
sto Dei iudicio factum est, ut quo in loco peccatum commiserat, ibidem & pœ-
as solueret. Pręfuit imperio annis octo: agebatq;, quũ obijt, ætatis annũ XXX
VI. Verum quod ad corporis membra attinet, uentrẽ admodũ demissum bre-
oribus cruribus sustentabat. Vnde etiam eques magis quàm pedes commen-
abatur. Faciem subrotundam ac pallidam, oculos prægrãdes & feritate plenos
abebat. Animi uero magnitutudine leonem æquabat. Nihil sibi unquam à for
na pertimuit. Nullum ob periculum quamuis manifestum susceptas semel ex-
peditiones unquam dimisit. Consilia dubia, sed spem aliquam honoris continẽ-
a, securis, sed illaudatis præferebat. Alexandrum magnũ ac Dictatorem Cæsa-
em pluris quàm alios omnes antiquos duces faciebat. Quamobrem etiã ipsorũ
esta in Turcicã linguam uersa sine intermissione legebat. Natura uero seuerus
rat atq; inexorabilis, semper cogitabundus, nunquã præceps, præsertim in exe-
uenda crudelitate, quæ tamen sæpius inniti iustitiæ uisa est. Mustaphã interfe-
t, quia parum fidelem comperit. Chendemum Bassam necari iussit, quoniã sibi
ontra Persas eunti tot difficultates obiecerat, ut Ianizari in unum collecti transi-
e Euphratem recusarent. Bostangi Bassæ genero suo caput amputari præce-
it, quod prouincias, quibus eum præfecerat, expilasset. Ianũ Bassam interficien
um curauit, ut ipsius nimiam arrogantiam cum infidelitate coniunctam puni-
et. Dicere consueuerat, se nõ nutrire prolixam barbã, ueluti Baiazetes pater ef-
ecerat: ne Bassæ manibus in illam iniectis, ducerẽt principem quò uellent, quẽ-
dmodum euenerat Baiazeti. Nimia tamen in proprium sanguinem crudelitate
nfamem se reddidit. Verum ipse affirmabat nihil esse dulcius, quàm sine consan
uineorum timore ac suspicione regnare, seq; ob id excusatione dignum arbitra
atur. Quod si uel minimus quispiam ex Ottomanio sanguine in principem
rius euasisset, sibi quoque eodem modo pereundum fuerat. Præterea eum mi-
ime prudentem esse aiebat, qui quod proposuisset, non illico exequeretur:
uoniam in mora sæpe amitteretur occasio, atque impedimentum designa-
æ intentioni contrarium oboriretur. Summa hæc est. In arte militari, at-
ue in populorum regimine excellentissimus ac rari nominis uir extitit, quippe
ui iustitiam ubique seruandam præciperet, Aloysius Mocenico uir clarissimus

Ianæ Bassæ mors.

Selimi mors, eiusdẽq; fama & ingenium.

In barbã prolixiorẽ scõma.

Occasionẽ sæpe mora amitti.

unus ex

unus ex Venetis oratoribus, qui Boloniæ apud Maiestatem tuam fuere, nob
retulit, se nemine unquam hominũ Selimo (nam apud ipsum quoq; Alcairi or
torem egerat, diuq; cum illo fuerat uersatus) parem, quod ad iustitiã, humanit
tem, animi magnitudinem, atq; alias huiusmodi uirtutes attinet, inuenisse: nu
losq; barbaros mores in eo fuisse asserebat: & quicquid à uulgo illi obijciebatu
egregie refellebat. Porrò cõsueuerat Selimus (ut ex serenissimo Griti Venetia
duce accepimus) nonnunq; edere semen quoddã Turcis notũ, quod rerũ seria
ac molestarũ memoriã hominibus adimit, eosq; liberos ac iucundos per aliqu
horas facit. Id quod ipse efficiebat, ne profundius grauioribus cogitationibus i
hæresceret, sed ad oblectandum animũ aliquod temporis spacium haberet. V
nationibus summopere delectabatur, sed mulieribus nimium deditus erat. V
rum tanta in uictu modestia utebatur, ut nõ nisi ex uno ferculo comederet, qu
plerunq; potius è feris uenatione captis, aut eiusmodi uilioribus carnibus, quà
è uolatilibus sibi eligebat, quemadmodum & priuati milites efficere consueu
rant. Id quod in causa erat, ut etiam inter tot labores, quos in remotissimis regi
nibus sub uario subinde cœlo sustinebat, prospera semper ualetudine uteretu

Forsan Nepenthes fuit.

SOLIMANVS.

SOLIMANVS unicus Selimi filius suffectus est patri, eodem anno quo tu
Maiestas imperatorio diademate Aquisgrani coronata est. Nec parũ Christia
Principes Selimi tam fortis ac fortunati hostis morte lætati sunt: sed præ cæter
prudẽtissimus Papa Leo X. tantũ ex ea re cõcepit gaudij, quantũ tristitiæ paul
ante audito Sultani interitu acceperat. Nã eo interitu nũciato litanias ac suppl
cationes publicas, in quibus homines nudatis pedibus incederent, Romæ hab
ri pie curauerat: legatosq; per totã Europã miserat, qui id efficerent, ut Christia
in unũ coëuntes, cõtra Christianorũ omniũ hostẽ arma sumerent. Nihilominu
quod ad Solimanũ attinet, omnibus uidebatur mitẽ agnũ rabido leoni successisse
quum Solimanus ipse iuuenis rerum imperitus, ac natura (ut ferebatur) quieti
simus esset: quę tamen falsa opinio multos, atq; inter eos Gazellem præcipue f
fellit. Etenim is defuncto Selimo, cui se iuramento deuinxerat, ueluti iam libe
Syriam sibi subijcere proposuit. Vnde & reliquias omnes Mamaluchorum ex
piens, regionis simul incolas, necnõ Alarbiũ Duces ad sę blanditijs alliciebat
præterea sese Magno Rhodi magistro insinuauit, ut machinas æreas, quæ
ijs necessaria sunt, insuper arma ac triremes inde acciperet. Ad hæc legatum o
culte Alcairum ad Caierbeium misit, qui eum hortaretur, ut de iniurijs & sa
guine Circassorum effuso uindictam sumeret: atque occisis Turcis, principe
se constitueret, Sultanicumq; imperium denuò instauraret. Verum Caierbei
Gazellis ueteris inimici uerbis minimè fidem adhibens, aut fortasse maiore
quàm pro suis uiribus difficultatem in huiusmodi peragendo negocio futu
ram consyderans, legatum interfici iussit, ac Solimanum eius rei admonuit. S
limanus Faratem Bassam cum ualido exercitu statim in Syriam misit. Quo
quum audisset Gazelles, licet iam Baruti ac Tripoli alijsq; in locis plura Turc
rum præsidia expugnasset, terrore tamen perculsus, Damascum sese recepi
quo quidem & Faratres longis itineribus tandem peruenit. Cæterum Gaze
les nihil aliud suis rebus magis expedire arbitratus, quàm ut fortunæ omn
committeret, quæ aut uictoriam, aut mortem generoso duce dignam affe
ret, exercitum, quem congregarat, extra urbem duxit, ac mox cum Farate co
flixit. Sedenim in eo conflictu ipse unà cum Mamaluchis omnibus trucid
tus est. Faratès uero una hac uictoria & Syriam recepit, & Caierbeij totiu
que Aegypti fidelitatem erga Solimanum confirmauit. Porrò Soliman

Barutũ antiquis Berytus erat, quin & Straboni Barutus dicta.

anno, uictoriam secutus est, Pyrrhi natione Turcę, prudentissimi uiri consilio, Ianizarorũ hortatu, Belgradũ, ubi quamplurima ex Turcis deuictis posita ab Vngaris trophæa cernebantur, aggredi constituit. Igitur præmisso exercitu Sophiã usq;, quæ Seruiæ ciuitas est, antè peruenit, quàm Vngari ea de re aliquid rescerent. Enimuero quod ad Vngaros attinet, per id tempus Vladislao, qui per aliquot annos absq; militari gloria regnũ administrarat, Ludouicus unicus filius successerat, iuuenis haud admodum ingeniosus, atq; ob ætatem adhuc rerũ imperitus. Hunc regni principes atq; Ecclesiarum præsules auari expilandum sibi proposuerãt, adeo ut nihil ipse præter regium nomen possideret: id quod in causa extitit, quo minus colligi exercitus cõtra Turcas illico potuerit, præsertim principibus auxilia pollicentibus tantum, nihil autem re ipsa præstantibus. Hinc Solimanus nullo impediente commoditatem nactus, subterraneis cuniculis, æreis machinis atq; alijs huiusmodi bellicis instrumentis, paucis è suis amissis, Belgradum expugnauit: quod quidem non tantum Vngariæ, sed totius Christianitatis propugnaculum erat, quemadmodum infortunia, quæ postea insecuta sunt, manifestè ostenderunt. Solimanus quum post eam uictoriam per integrũ annũ quieuisset, generosa quadam animi promptitudine contra Rhodum arma sumpsit, Pyrrho ac pluribus Saniacis minime id probantibus: etenim adhuc memores erant, quàm difficulter, quamq; magno cum suorũ damno ac dedecore Mahometes antea id frustra tentasset. Sed super omnia parum tutum imperatori iudicabant, ut seipsum tam paruæ insulæ committeret: fieri enim posse arbitrabantur, ut classis Turcica uel aduersa tempestate, uel Christianorũ nauibus impetita ingens aliquod incommodum sustineret: id quod principem ipsum in manifestum discrimen induceret. Nam illis æquum ac rationi consentaneum uidebatur, ut occidentales principes Rhodijs suppetias ferrent. Verũ Solimanus, qui à patre audierat, uictorias, nisi imperatoris manu parentur, nõ esse omnino integras: per seipsum tandem petere insulam decreuit. Sicq; anno ab orbis instauratione M. D. XXII, sub Iunij mensis finem cũ quadringentis nauibus, ac ducentis Turcarũ millibus illuc se contulit, æreasq; quamplurimas machinas secũ duxit, quibus deinde super duos montes dispositis, omnem defendendæ urbis commoditatem abstulit. Hos aũt montes (quod incredibile ijs etiã qui uiderũt, planè fuit) ipsi Turcæ construxerant, terra per spaciũ duorũ à ciuitate milliariorũ corbibus atq; eius generis instrumentis contra urbis fossas proiecta, & in eã altitudinem coaceruata. Tãtaq; Turcarũ multitudo, earum operarum more, quibus nostri exercitus in excauandis uel implendis fossis, atq; alijs huiusmodi ad bellum necessarijs exequendis utuntur, huic operi incubuerat, ut breui ad fossas urbis peruentum esset, in quibus iam & excauarentur cuniculi, & mœnia uarijs instrumentis demolirentur. Philippus autem Villadamus Gallus Rhodiensium Equitum Magister, nihil cum suis, quod ad defendendam ciuitatem pertinebat, prætermisit: quin machinis æreis maximũ etiã damnum Turcis intulit: adeoq; egregie cominus pugnatum est, ut fossæ urbis Turcarum cadaueribus repletæ fuerint. Neque tamen propterea Solimanus oppugnationem unquam remisit, quamuis etiam triginta millia & eo amplius Asaporum dysenteriæ morbo iam periissent. Tandem deiectis turribus ac mœnibus demolitis, per subterraneos cuniculos Turcæ urbis extremas partes occupauerunt. Vnde paulatim semper ulterius progredientes, Christianos cædere, ac nouis subinde propugnaculis, ut ut poterant, se tueri compellebant. Præterea machinæ quædam æreæ quas mortarios uocant, globos qui ulnæ diametrum habebant, emittentes, urbisque interiorem partem impetentes, tecta ac pauimenta domorum usque ad ter-

Sophia

Belgradi expugnatio.

Rhodi oppugnatio.

Mortarij machinæ.

ad terram cum maximo omnium terrore perforabant. Iãq; aliquot menses ab i
cœpta obsidione præterierant, & nihilominus Rhodijs adhuc nemo suppeti
tulerat, quũ tamen interim Turcis & à Farate ex Natolia, & à Caierbeio ex Al
xandria auxilia quamplurima aduenissent. Nam ipse Caierbeius quadragin
naues rebus ad bellum necessarijs onustas miserat. Cæterũ dũ hæc apud Rho
gererentur, Hadrianus papa cũ nonnullis nauibus ac triremibus, peditũq; c
citer tribus millibus ex Hispania in Italiã uenit. Hunc Cardinalis Medices, q
nunc Papatui præest, atq; alij quamplurimi rogarũt, ut eas naues ac pedites u
Rhodum mitteret: futurum enim sperabãt, ut ualidioribus autumni uentis a
iutæ, inuita etiam Turcica classe portum ingrederentur: præsertim quum qui
quaginta Venetorum triremes in Creta tunc essent, quæ hac in re nonnihil au
lij, saltem sese hostibus ostentando, attulissent. Verum Sanctissimus pater, q
recens Pontificatum acceperat, ipsorum consilijs tanquã suspectis minime ad
rens, id gratiæ diuinitus non habuit, ut negotium hoc iuuandi Rhodios amp
cteretur. Quamobrem Rhodij ipsi spe omni destituti, Villadamo authore se
Turcæ dediderunt: cum illo tamen prius pacti, ut & uiuere, & res proprias po
sidere, demptis æreis machinis unicuiq; concederet. quas conuentiones Solim
nus humanissime ac religiosissime seruauit: præterea res diui Iohannis temp
sacras ne attigit quidẽ, à quibus nostri milites fortasse non abstinuissent. Equi
Villadamo referente audiui, quòd quũ Solimanus triginta millibus hominũ
comitatus Rhodum ingressus est, ne unum quidem uerbũ est unquã ex alicui
ore auditum, adeò ut milites per urbem incedentes, monachi obseruantes, qu
uocant, esse uiderentur. Ad hæc Villadamus ipse aiebat, se quum secundo ad So
limanum, ut abeundi peteret ueniam accessisset, tam benigne fuisse exceptu
ut idem Solimanus ad Hebraimũ Bassam, quem summopere amabat, quem
solum tunc secum habebat, conuersus, huiusmodi uerba dixerit: Profectò no
possum non dolere, infœlicem hunc senem propria domo pulsum, adeò triste
hinc abire. In summa, Solimanus maxima cũ sua gloria, & Christianorũ omni
summo uituperio Rhodum, quæ sibi ueluti molesta sudes in oculo fuerat, sex
mense ab eo quo ipsam oppugnare cœperat, occupauit. Porrò, eodem ipso d
quo Rhodij se Turcæ dedere concluserunt, Romæ magnum Hadriano pap
prodigium accidit. Nam quũ is Palatij sacellum ad solennes natalis diei CHRI
STI cæremonias peragendas ingrederetur, ianuæ illius sacelli superliminar
quod marmoreum erat, post eius ingressum ilico decidit, ac nonnullos custod
suæ milites cum maximo ipsius timore occidit. Sed ut ad Solimani res reuert
mur: post captam Rhodum, Caierbeius statim defunctus est. Cui Acomath
Bassa, quod ad administrationẽ attinet, successit. Verum is, quũ parũ suo prin
pi fidelis esset, occupare Sultanicum imperium proposuit, sed id quidem paru
consultè, quoniam in ipso pertractandæ rei huius initio à Turcis eo fidelioribu
captus atq; interfectus est. Quam ob causam Solimanus Hebraimũ Bassam A
cairum misit, ut is res turbatas componeret: qui omnia singulari prudentia sul
tò pacauit. Mox principis, qui eum diutius abesse sufferre non poterat, amant
simis literis reuocatus, Constantinopolim redijt: ac nõ ita multo pòst Bellerbe
dignitate donatus est. Sub hæc Solimanus, anno post CHRISTVM natũ
DXXVI, Vngaris bellum indixit: quumq; Belgradum peruenisset, Ludou
cus infœlix Rex, omnium Christianorum principum alijs bellis impedit
rum auxilio destitutus, præterquam Clementis papæ, qui Boemis ac Germ
nis peditibus nonnullis è suo stipendia exhibebat, hosti obuiam ire constitu
quadam potius fatali necessitate, quàm aut belli ratione, aut spe uictoriæ duct

Papæ negligentia Rhodus Turcis dedita.

Prodigium Hadriano papæ editum Romæ.

Expeditio in Vngariam.

Neque enim securæ atq; honestæ belli protrahendi uiæ illi deerant, etiam si regni pars aliqua fuisset amittenda: etenim ex ea re minus damni accepisset, quàm ex totius regni amissione postmodum accepit, præsertim cum Ioannes Vaiuoda unà cum quamplurimis militibus assuetis pugnare cũ Turcis quotidie expectaretur. Sed Paulus Tomoreus Collocensis archiepiscopus monachus Franciscanus, uir manibus promptus, at ingenio nimiũ audaci, consilia omnia pugnæ auiditate interturbauit. Enimuero se iam posse belli ducẽ agere existimabat, propterea quòd semel aut iterũ cum Turcis, non quidẽ integra acie, sed leuioribus quibusdam pugnis ac tumultuarijs incursionibus fœliciter cõgressus fuerat. Nam post præstantissimi regis Matthiæ obitũ, Vngari, quod ad bella pertractanda attinet, semper inglorij extitere. Etenim Ladislaus militarem disciplinã, atq; à rege Matthia institutos militum ordines, adeò labefactari permiserat, ut Vngari, qui tunc sub Ludouico militabant, nullam bellandi peritiam, sed solummodo quandam temerariam audaciam, ac ferinũ furorem haberent, quo se posse Turcas omnes in primo congressu deuorare pręsumerent. Summa uero totius Vngarici exercitus, nõ nisi uigintiquatuor millia hominum in pedites equitesq; distinctorum continebat: qui quidem, quũ Mogatium ad Danubiũ situm, Budamq; ac Belgradũ ęquis ferè spatijs dirimentem, peruenissent, anteriorẽ Turcici exercitus partẽ, quam Balibeius Belgradi Saniacus conducebat, haud procul abesse conspexerunt. Viginti millia equitũ erant, qui planiciem importunis & molestis excursionibns ac leuibus pugnis die noctuq; sine intermissione infestabant. in quatuor enim turmas diuisi, ses his horis, quo per integrum naturalẽ diem semper adessent, alijs alij per uices succedebant. Vngari uero inter currũ septa necessitate sic cogente clausi, ne aquatũ quidem equos ducere ad Danubiũ non nisi quantũ sagittæ iactus est ad sinistram distantem, audere: sed puteos ad aquam eo loci, ubi continebantur, inueniendam continuè excauare. Interea Solimanus cum reliquo exercitu se suis adiunxit, ac milites ex Romania profectos Hebraimo, ex Natolia uero missos Becramo Bassę ducendos cõmisit. Tomoreus aũt militibus omnibus in latam quandã aciem cõstitutis, inter peditũ cohortes, equitum turmas disposuit, ne facile à Turcis, qui multo plures numero erant, circumdari possent. Pręterea pauculas illas æreas machinas quas habebat, in locis opportunioribus collocauit, atq; ad currũ custodiã eos qui minus in bellis exercitati erant reliquit. Rex uero ipse post aciẽ mansit, electosq; equites circiter mille præsidij nomine seorsum cõstituit. In ipso aũt conserendarũ manuũ initio, Turcæ bis machinas æreas globulis in hostem eiectis exonerarunt. Verũ ij qui machinis ipsis exonerandis (quos nominant bõbardarios) præerant, altius quàm debuerant ferientes, uix nostrorũ lanceas frustraneis ictibus attigerũt. Creditum est id consulto fuisse factum, propterea quòd Christiani sint ij quorum opera in ea re Turca utitur. Equitatus deinde Turcicus in Vngaros immissus est: quo acriter à fronte pugnãte, turma itidem Turcicorũ equitum currus à tergo inuasit. Quumq; ijs succurrere necesse esset, equites illi qui in regis pręsidiũ in omnẽ fortunæ euentũ seruabantur, eò missi sunt. Interea uero Tomor, multitudine pugnantiũ Turcarũ oppressus, interfectus est, unà cum Strigonia & Varadino præsulibus, quamplurimisq; nobilibus, inter quos Ambrosius Sarconus, & Gregorius Vaiuodæ frater extitere. Sed & ipse infœlix rex destinato antea præsidio destitutus, euadere minime potuit. Etenim inter fugiendũ in palustrem quandam fossam descendit, ex qua quũ emergere ascendendo conaretur, ab equo, qui in tergum in paludem obuersa decidit, oppressus est: & quia grauioribus armis indutus erat, subtrahere sese ex equo non ualuit, sicq; tandẽ coactus est ibidẽ miserrime uitam finire. Germani aũt ac Boëmi pedites nonnihil quidem restiterũt, sed nihilominus &

Paulus Tomoreus.

Bombardarij.

Ludouici Vng. regis interitus.

minus & ipsi demum occidione occisi sunt. Pauculi equites effugerunt. Solim-
nus stultitiam regis uehemēter admiratus est, qui ducentis hominū millibus cu-
tam paruo exercitu obuius factus esset. Mox Budam profectus, urbis arcem h-
conditionibus se dedentē, ut & homines & res priuatæ incolumes seruarētur, b-
nigne accepit, ac firmiter cōuentionibus stetit. Duas deinde statuas æreas per p-
batissimos olim artifices Matthiæ regis iussu fabrefactas, Cōstantinopolim du-
ac super bases è marmore, pulcherrimo ornatu constructas, ueluti uictoriæ tr-
phæum in foro erigi curauit. Et pugna quidē hæc eodem (quem superius mem-
rauimus) anno MDXXVI, quarto Calēdas Septemb. pugnata est. Verū enin-
uero Solimanus post eam ipsam pugnā ob hyemis uicinitatē haud diu in Vng-
ria moratus, Constantinopolim reuersus est. Nec aliquid postea contra Christi-
nos est molitus, nisi Viennæ oppugnationē. in qua nos quidē auxilio Dei ac G-
manorum uirtute uictoriā sine cōflictu adepti, agnouimus quanto in discrimi-
uniuersa Christianitas extiterit. Et proculdubio dominus noster IESVS CHI-
STVS eo periculo ac damno Principes Christianos admonitos uoluit, ut reb-
suis consulant, ne eos succumbere contingat, si parum uigilantes iterum à Tur-
impetentur. Illud tibi optime Cæsar persuadere potes, Solimanū, qui natura g-
riæ cupidus, atq; ob uictorias plurimas, imperijq; magnitudinem audax est, nih-
aliud magis in animo habere, quàm ut regna tibi subiecta tandē occupet. Etenim
ex hominibus integris, quorum uerbis fides haberi potest, accepi Solimanum i-
sum dicere sępius esse solitum, Romæ ac totius Occidentis imperiū ad se spectar-,
propterea quòd ipse imperatoris Constantini, qui Byzantium imperiū transtul-,
legitimus successor sit. Neq; id te lateat, Solimanum res Christianorū omnes op-
me atq; exactissime callêre, nec minus animi quàm uiriū habere, ut plura simul b-
la conficienda suscipiat. Ad hæc in rebus ferè omnibus mirabili iudicio uersatu-
Deniq; uirtutibus quamplurimis ornatus est: præcipuisq; illis auaritiæ, crudeli-
tis atq; infidelitatis uitijs caret, in quibus Selimus, Baiazetes ac Mahometes, qui-
sum præcesserūt, fuere. Sed super omnia religione ac liberalitate est præditus: qu-
duæ res facile hominē in cœlum subuehunt. etenim religio iustitiā ac temperan-
parit: liberalitas uero, militū animos sibi deuincit, at certam pręmij spem in eoru-
omnium animis seminat, qui per uirtutem ad meliorē fortunam conscendere s-
dent. Porrò ijsdem uirtutibus Hebraimus quoq; Bassa, qui præcipua authorita-
omnia gubernat, ornatus est. Is enim in omnibus suis actionibus iustus, ac natu-
sobrius, castus & patiens habet: præterea eos qui uarijs de causis ipsum accedūt
liberrime audit, & citissime expedit. Hunc alij duo Bassæ tanquā herū uenerātu-,
propterea quòd ipse tam in bellicis quàm inciuilibus negotijs pertractādis, ac p-
cunijs ex prouincijs omnibus colligēdis, autoritate Principi ferè æqualis sit. Nat-
uero est in Macedoniæ uico, quē Pargā uocant, à Corcyra nō admodū remoto,
Schenderi Bassę seruus fuit: cuius etiā filiā postea in uxorē accepit. Cęterū ab in-
unte ętate cū Solimano (fortuna sic disponente) educatus, mores grauissimos a-
optimos semper seruauit, adeoq; temperate gratia & fauore Principis usus est,
nihil arrogantiæ, nihil inde superbiæ contraxerit, quemadmodū plerunq; ij face-
consueuerunt, qui ex humili loco in altum conscendentes, amplitudine aspiran-
fortunæ abutuntur. Tanta hinc beneuolentia Imperator ipsum prosequitur,
multos ob id tantū quòd illi inuiderēt, perdiderit: inter quos extitit Farates Bass-,
qui quòd tantā Hebraimi sublimitatē ferre non posset, interfici iussus est. Pyrrh-
quoq;, & Visirio munere & aulæ consuetudine, honesto quodā exilij genere,
eandem causam est priuatus. Mustapha aūt Bassa, qui superiore anno defunct-
est, ob idipsum Principis indignationem penitus incurrrisset, nisi ipse Princeps
culpam

Budæ arcis deditio.

Viennæ oppugnatio.

Ad Carolum Cæsarem Apostrophe.

Solimani uirtutes.

Hebraimus Bassa.

Parga.

culpam condonasset propriè tantum sororis intuitu, quæ olim quidem Bostangi, cui caput Selimus amputauit, nupserat, tunc uero ipsius Mustaphæ uxor erat. Quod uero ad imperij Turcici solidos prouentus attinet, Imperator ipse, cõnumeratis cum prioribus suis etiam Sultanici regni redditibus, sexagies centena millia aureorum singulis annis habet. Ex quibus quinquies & quadragies centena millia expendit, nihilominus quoties ei belli tempore populos censere libet, ex quauis uel minima summa census extraordinariæ imposita, pecunias innumerabiles corradit, adeò ut quod ad ęrariũ pertinet, ex bellis potius lucretur quàm in damno sit. Pręterea plus gemmarũ ac thesaurorũ solus possidet, quàm cæteri omnes orbis principes simul possideant. Ad hæc tantã ærearum machinarũ, ac rerum ad illas attinentiũ copiã, tantumq; papilionũ, armorum, nauiũ, ac triremiũ apparatũ habet, ut quilibet qui pauperiẽ nostrã aliquousq; norit, facile iudicet, eum pluribus simul principibus uno & eodem tempore bellum inferre posse. Et sanè quemadmodum tua maiestas pluribus regnis præest, quàm aliquis unquam occidentalis præfuerit Imperator, ita Solimanus potentia imperijq; amplitudine reges exteros omnes, de quibus historiæ meminerint, sine cõtrouersia superat. Quo fit ut multi existimẽt, uelle iam Deum orbem uniuersum in ueterem monarchiã redigere, ut maiestatẽ tuam unica uictoria tam re quàm nomine Cæsarem Augustũ cõstituat.

Turcici Imperij prouentus.

ORDO AC DISCIPLINA TVRCICAE MILITIAE, EODEM PAVLO IOVIO AUTORE.

VIS OMNIS Turcicæ militiæ in Portę militibus, quos uocãt, sita est. Ii uero homines selectissimi sunt, partim peditũ, partim equitum ordinibus ascripti. Spachi Oglani (sic enim eorum aliquos Turcæ appellant) digniorẽ obtinẽt locum. Nam ij ipsi in eo, cui Clausuræ nomen est, loco educati, ac literarũ atq; armorum disciplinis instituti, ueluti principis filij habentur. Legatorũ & commissariorum, præsertim si honorificum aliquod atq; utile negotiũ peragendũ sit, muneribus funguntur, ac Saniacathibus atq; alijs huiusmodi dignitatibus præficiuntur. His præterea Clausuræ iam dictæ mulieres, necnon filiæ ac sorores ipsius Principis nubunt. Summa hæc est: Ii cæteris omnibus nobiliores, ac Principi gratiores sunt. Excellentiores equos, equorumq; ornamẽta pulchriora, uestes preciosioribus suffultas pellibus, seruos robustiores elegantiusq; indutos, quàm quodlibet aliud hominũ genus inter Turcas habent. Vt aũt tam egregiè ornati incedãt, Persicæ atq; Alcairienses efficiunt prædæ. Nam antea sub Mahomete, nec preciosis pellibus, nec gemmis, nec pannis auro intertextis, nec multis holosericis uestibus utebantur. Sunt uero ij numero mille, quorũ unumquenq; tres aut quatuor, aut ad summũ decem serui comitantur: qui quidem serui capita quibusdã, ut ipsi uocãt, sarcolis limbo aureo cristaq; pulcherrima exornatis obtegunt. Ipsi aũt Spachi Turbantos (utendum est enim eorum uocabulis) in capite gestant, uestesq; aureas uaria textura pictas atq; holosericas uel tyrio, uel alio colore infectas induũt. Quum uero extra urbem equitandũ est, ij Principis dextrum latus claudunt. Porrò sinistrũ, mille item equites, quos Sulastros uocant, eiusdem cum Spachis educationis ac nobilitatis, ijsdem uestibus atq; armis utentes, occupant. Et ijs quidẽ bis mille equitibus honorẽ exhibent omnes, quemadmodũ (quod exempli causa dictum sit) ducentis nobilibus illis quos Gallorum rex apud se habet, exhiberi solitũ est. Horum quamplurimi armis oculis omniũ expositis induuntur, paruisq; phaleris Damasceno artificio elaboratis, Persarum more proprios equos ornant. Has duas equitum alas mille adhuc alij equites Vlufagi dicti subsequũtur. Ii uero con-

Portæ milites.

Spachi oglani quibusdam uno tãtum nomine Spahiglani uocantur.

Clausura.

Sarcoli.

Turbanti.

Sulastri.

Vlufagi.

flati ſunt partim ex Ianizaris, qui ob aliquod egregiũ facinus ex pedeſtri ad eque-
ſtrem euecti ſunt ordinẽ: partim ex ſeruis, qui Baſsis ac Bellerbeijs fidelẽ ac fortẽ
operã in bellis nauarunt, quos princeps defunctis eorũ dominis, relatione multo
rum probatos aſſumpſit. atqꝫ huiuſmodi tres militũ claſſes è Chriſtianis, qui tamẽ
abrenunciarũt iam CHRISTO, cõſtant. Poſt has Caripici (ita enim à Turcis ap-
pellãtur) millenariũ & ipſi numerũ explentes, equitãt. Ii uero leuis armaturæ ſunt
equites, equorũ egregij domitores, ac pugnãdi arcu, lancea, ſcuto atqꝫ enſe, quem
cimitarrã uocant, eouſqꝫ periti, ut res ſupra uires humanas efficere Mamaluchorũ
more uideantˉ. Omnes aũt ij Mahometani ſunt ex uarijs prouincijs, nimirum ex
Perſia, Turcomania, Syria, Aphrica, Alarbia, Scythia, atqꝫ etiam ex India uſqꝫ in
unum collecti. ſtipendiũ ſatis amplũ habent: idqꝫ priuilegij à principe ijs concedi-
tur, ut quandiu ipſe Cõſtantinopoli moratur, ubilibet hybernare atqꝫ æſtiuare ua-
leant. Tertia quaqꝫ hebdomada die lunæ ad Portam (ſic ipſi nominant) mittunt
qui ſtipendiũ ipſis debitũ accipiãt, quod quidẽ illis illico exhibetur. Sic Turcicus
Imperator quatuor milliũ equitum electiſsimorũ caterua ſtipatus incedit, ipſorũ
equitum ſeruis minime in hunc numerũ uocatis. Nam & ij quàmplurimi ſunt, &
ueſtibus, armis equiſqꝫ tam ornati, quàm proprij domini principẽ comitantˉ. Sed
loca deputata ſeorſim habent, neqꝫ ordinibus iam dictis immiſcentur. Ad hæc
Ianizarorũ circiter duodecim millia, fortiſsimorũ ſanè peditũ cuſtodia, princeps
perpetuò munitur, qui quidẽ & ipſi ex eorũ numero ſunt qui CHRISTVM ab-
negarunt. Eliguntur aũt ij, quũ paruuli adhuc ſunt, ex bellicoſiſsimis Chriſtiano-
rum nationibus: atqꝫ educãtur, pars quidẽ in principis Clauſura, pars uero apud
Natoliæ Turcas: quoniã pueri omnes, ſiue ex tributo, ſiue ex bellicis excurſioni-
bus accepti, per Turcarũ domos diſtribuuntur, atqꝫ ipſorũ nomina in ſchedis qui-
buſdam annotantˉ, ut numerus tam eorũ qui emergunt, quàm qui pereunt, inue-
niri facile poſsit. Et unuſquiſqꝫ quidẽ puer aliquã mechanicã artem militię utilem
diſcit, ac ſimul ſe exercet, ut tractandorũ armorũ, & quibus eminus, & quibus cõ-
minus pugnatˉ, peritus euadat. Qui uero ex ijs ad militiã ſeligũtur, caput operiũt
pileis quibuſdã ex panno albo, ſed admodũ rudi, in caligę ſimilitudinẽ confectis;
atqꝫ eos glutino uſqꝫ adeò durant, ut ictũ cuiuſuis gladij ſuſtinere poſsint. Et qua
parte huiuſmodi pilei ſupereminẽt frõti, aureo limbulo precij nõ parui ornantur:
cui in quã limbulo uaginula itidẽ aurea ineſt, quæ criſtas impoſitas ueluti conus
excipit. eoſqꝫ ſic ornatos, Exarcolas uocant. Enſem, quẽ ſuperius citarrã appellari
diximus, & pugionẽ biciachũ dictum, ac ſecuriculã à cingulo poſt terga pendentẽ
continuè ferunt. Vtuntur præterea nominatis antea ſcopietis, & ijs quidẽ oblon-
gis, atqꝫ eos agillimè pertractant. Nõnulli ex ipſis dimidiatas lanceas, atqꝫ alia hu-
iuſmodi plura bellica inſtrumenta portant. Et ante Selimũ quidẽ plures eius ordi-
nis erant, nunc aũt non admodũ multi ſunt. Sagula quædã paſsim ac circũquaqꝫ
denſiſsimis filis conſuta, armorũ loco induunt. Faciẽ habent miris modis efictã:
etenim barbam integrã non alunt, ſed eam tantũ quæ à ſuperiore labio dependet,
partẽ prolixè demittunt. Maior iſtorum pars ex Vngaris, Sclauonibus atqꝫ Alba-
nenſibus conflatur, reliqua ex Græcis, Germanis, Polonis, Seruianis, atqꝫ ex Oc-
cidentalibus hominibus conſtat. Cæterũ ex integro omniũ Ianizarorum ordine
circiter ſex millia, qui ſeniores ſint, ſeliguntur, ut nõ à Bellerbeis, ſed ab ipſo Prin
cipe immediatè pendeant. Præterea circa decẽ millia iuuenũ, tyrociniũ Ianizaricũ
exercentium uarijs in locis aluntur, atqꝫ ex ijs Ianizarorũ duobus generibus in de-
mortuorũ loca ſupplentur. Porrò ſtipendiũ nõ omnibus æquale eſt, ſed unicuiqꝫ
pro meritis augetur. neqꝫ cõmendatione aut fauore ad hanc rem opus eſt: quoniã
qui egregiũ aliquod facinus aggreditur, plurimorũ oculis expoſitus, aut proſpe-
rã, ſi uicerit: aut aduerſam, ſi ſuccubuerit, fortunã experitur, id quod in cauſa eſt,
ut in uiros

[Marginal notes: *Caripici.* — *Porta.* — *Ianizari.* — *Exarcolæ.* — *Citarra.* — *Biciachus.* — *Ianizarorum uirtus bellica unde.*]

ut in uiros fortißimos euadant, quemadmodum in uarijs conflictibus cognoscere potuimus. Etenim post Amurathis tempora, qui primus Ianizarorū ordines instituit, nunquã eos acie integra pugnãtes, fuisse fugatos inuenimus. Deniq; Ianizari præpositum unū habẽt, quocum sub uno & eodem papilione uersantes, officia inter se distribuunt. Nam nonnulli coquinæ, alij uero tendendi ac colligendi papilionis curã habent. Sunt etiã qui ipsius papilionis custodiæ præsint: sicq; summa in cõcordia quietißimè uiuunt. Deinde centeni quiq; ac milleni suis præfectis parent, quousq; tandem ad ducem unū omniū supremū ac supremæ autoritatis deueniat, quem ipsi Agam appellant. Insuper ex omnibus Ianizaris ducenti, cæteris & corpore proceriores, & sagittandi arte peritiores eligunt, qui tensis arcubus ac sagittis neruo aptatis equitantẽ Principẽ circundant, Solachi ij nominãtur. Sagulis aliquanto quàm reliqui Ianizari breuioribus utuntur. Pileos albos in formã pyramidalẽ oblongos in capite gestant, quorū summitatibus cristulas aliquas plerumq; affigunt. Neq; aliud omnino hic Ianizarorū ordo est, quàm Macedonica phalanx, qua totū Orientem Alexander Magnus debellauit. Videnturq; iam Turcæ, quemadmodū imperij Macedonici occupatores sunt, ita & militaris disciplinæ ab antiquis Macedoniæ regibus institutæ imitatores esse: quanquã in quibusdã à Macedonibus differant. Macedones enim longis lanceis, lorica, galea, & parma ferrea utebãtur, quæ quidẽ parma ab humeris pendebat, ut quoties ense cõminus pugnandū erat, ipsam arripere facile ualerent. His igitur equitū ac peditū generibus Principis Porta cõcluditur, qua (ut superius dictū est) semifugatis sępius inter pugnandū exercitibus opẽ ferens, nobilißimis potitur uictorijs. Omnes aūt alij equitum ordines sub Bellerbeijs sunt. Bellerbeius uero idiomate Turcico Principẽ principū sonat: suntq; ij numero duo, totius equitatus præcipui duces. Imperãt Saniacis, qui quidẽ prouinciarum pręfecti sunt, ob eximiã aliquam uirtutẽ ad id muneris assumpti. Alter aūt ipsorum Bellerbeiorū in Natolia moratur, atq; urbẽ Galatiæ Cutheiam dictã inhabitat. Alter uero in Romania uersatur, ac Sophiã Seruiæ ciuitatẽ incolit. Porrò uterq; plurimos sub se Saniacatus continet. qui Saniacatus licet sub Baiazete non nisi duo de quinquaginta essent, nihilominus aucto postea per Selimū ac Solimanū imperio, etiam ipsorū numerus auctus est. Sub Saniacis Subaßij ac Timoriotes sunt, qui pro numero uillarū & locorū, quos poßident, equites alere, ac singulis pro stipẽdio tria millia asprorū (quæ summa Turcicæ monetæ, sexaginta ducatos efficit) annuatim exhibere tenentur. Si quis aūt ex ipsis equitibus arma atq; equū ei traditū non recte curat, statim ex equitū numero expungitur. Cæterū Bellerbeij quoties Princeps iubet, sexaginta millia equitū & eo amplius paucißimis diebus congregant. Et Natoliæ quidẽ equites pulcherrima scuta, lanceas, arcus, secures, ac cimitarras ferunt. Romaniæ uero lanceis & scutis more Albanensiū, sed paucißimis arcubus utunt̄, atq; ij sane Natoliæ equitibus robustiores sunt, licet illi meliores & ornatiores equos habeant. Omnes aūt eodẽ modo Turbantis siue caputijs (ut ita eos uocẽ) acuminatis ex pellibus, uel ex qualibet alia materia, ut unicuiq; magis arridet, confectis, capita tegunt. Sunt præterea quidã alij ex Turcica natione, quibus olim ab Ottomanijs Principibus agri uarijs uictorijs acquisiti, pro singulorū meritis sic distributi sunt, ut unusquisq; pro singulo terræ iugero, quod accepit, equitẽ unū aut duos pedites, quoties maiora instant bella, exhibere principi teneatur. Atq; ij uocantur Mosellini, ex quibus nonnunq; plus quàm sex millia equitū, ac peditum magnus numerus in unū coit. Sed neq; rei bellicæ peritia, neq; uiribus admodū ualent. Habent ij quosdã ueluti censores à Principe constitutos, qui prouincias omnes Turcicas circumeuntes, huiusmodi agrorum possessores agnoscant, ac seuere iudicent. Cæteri omnes Turcici exercitus equites, fortunæ equites sunt, absq; certo stipendio militantes, appellãturq; Alcanzi. Et quidẽ natura ipsa maximi & crudelißimi latrones sunt, pan-

Aga.

Solachi.

Macedonum armatura.

Bellerbeius.

Saniaci.

Cutheia.

Mosellini.

Alcanzi à nonnullis Aconiziæ fatales dicuntur.

nosi incedunt, ac pileis pelliceis capita obtegunt. Militiam non nisi spe prædæ exercent. Quum aliquò eundum est, itinere unius diei aut duorũ reliquũ exercitum præcedunt, igni ferroq; omnia deuastantes. Nonnunquã numerũ triginta millium excedunt, quibus omnibus Dux unus militari prudentia præditus præficitur. Enimuero ex hoc ordine extitere ij qui anno superiore Solimano Viennã oppugnante trans urbem progresi, regionẽ Lincio adiacentẽ, memorabili clade affecerũt, miserisq; senibus crudeliter interfectis, ac locis igne consumptis, quamplurimos captiuos abduxerunt. Inter hos Alcanzos plurimi Martelossi, Vallachi, & Tartari, inhumanissimi alioqui homines, militant. Est adhuc aliud genus militum, qui Asapi uocantur. Sed ij pedites sunt, quos prouinciæ ac Turcicæ ciuitates iubẽte Princip ad bellũ mittunt, ac singulis tres aureos coronatos in singulorũ mensiũ stipendium exhibent. Suntq; ferè omnes sagittarij. Verum genus hoc ignauũ atq; inerme est, a bellis parum aptũ. Vnde etiã ipse Princeps, quoties nauale bellum parat, ijs remigi loco utitur. In terrestri autẽ bello, ipsos earũ operarũ uice habet, quibus (ut superiu diximus) nostri exercitus in excauandis uel implendis fossis, atq; alijs huiuscemod ad bellum necessarijs exequendis utuntur, quemadmodũ eos Rhodi ac Viennę h hitos esse satis constat: adeoq; Imperator istorũ salutem parũ curat, ut sæpe fossas o pidorũ, quæ oppugnat, ipsorũ corporibus impleat, quo facilius aditũ ad loca expugnanda Ianizaris paret. Ducem nihilominus bellandi peritia insignem semper habent. Cæterũ Visiri Bassæ Imperatori à cõsilijs sunt: cum ijs enim de negotijs omnibus, tam ad pacem quàm ad bellum pertinentibus, agit. Sunt aũt numero tres, au ad summũ quatuor. Nunc ut res habẽt, tres tantũ esse dicuntur, nimirũ Hebraimu Aiax & Casimus, ex eorũ & ipsi ordine, quibus CHRISTVS abiuratus est. Iiue ro ut summam autoritatẽ, sic infinitas diuitias habent. Sed huiusmodi eorum poten tia inuidiæ oppugnatione non carens, multis periculis exposita est. Nam pro prin cipis libito sæpe etiam strangulantur: sic enim Acomathes Ghendich Baiazetis, si Mustapha & Ianus Selimi, sic Faracates huius Solimani iussu periere. Aliquando dignitatibus priuantur, ut Pyrrho ante hosce nõ ita multos annos euenit: qui nun senio confectus, in uilla quadam principe concedente priuatã uitam uiuit. Verum quod ad bella attinet, expeditiones Bellerbeijs cõmittuntur, qui sæpenumero un & eodem tempore etiam Visiri, id est consiliarij sunt. Sicuti Hebraimus Vngaric bello cõtra Ludouicum regem & Bellerbeius & Visirus erat: idem erat & Sinamu eunuchus, qui sub Selimo in conflictu Mattareæ habito interfectus occubuit.

Asapi.

Visiri. Bassæ.

Porrò in principis aula uariarum linguarum usus est, quarum tamen omniũ co gnitionem, omnes ferè saltem aliquousq; habent, quemadmodum etiam in tuæ m iestatis aula Gallice, Hispanice, Germanice, atq; Italice loquũtur. Enimuero lingu Turcica, qua Imperator ipse utitur, primum sibi uendicat locum: Arabica secundũ qua Turcarum lex (Alcoranũ uocant) conscripta est, & in uniuersum Turcæ literi seu characteribus Arabicis in scribendo utuntur. Tertium locum Sclauonica lin gua occupat: qua, quia latissime patet, Ianizari loquũtur. Græca quartum locum h bet: ea uero Constantinopolitani ac totius Greciæ urbium ciues utuntur. Verum enimuero Turcæ disciplinam militarem tanta & iustitia & seueritate exercent, ut u teres Græcos ac Romanos facile superent. Nulla unquam inter eos pugna exaudi tur, propterea quòd uel minimum etiam delictum capite uindicetur. Tribus uer de causis Turcæ, quàm milites nostri, meliores sunt. prima est, quia prompte obedi unt imperantibus: quod inter nostros raró fit. Secunda; quia nullum quãuis mani festum uitę discrimen in pugna subterfugiũt, temeraria quadam opinione sibi per suadentes, unicuiq; quomodo & quando mori debeat, esse constitutũ. Tertia qui absq; pane & absq; uino diu uiuere possunt, oriza & aqua contenti. Sæpenumer etiam æquo animo carent carnibus. Quod si contingat eos orizam quoq; minim haber

Variarum linguarum usus in aula Turcica.

Alcoranum.

Disciplinæ militaris obseruatio.

10 20 30 40

abere, falitis carnibus minutatim contritis, ac uelut in puluerem redactis utuntur. Nam eiufmodi pulueres in quibufdam facculis fecum ferunt, cumq́ opus eft, immi ta calida aqua, diffolutos ebibunt, atq; inde nutriunť. Præterea foliti funt, præfer- im quũ nimia fame laboratur, equos phlebotomare, atq; illorũ fanguine uitam pro riam alere. Quinetiã equinis carnibus non inuit uefcuntu r. Deniq; multo cõmo- ius omnem inopiã ferunt, quàm noftri milites, qui nunc etiam in caftris plura fer- ula expetunt. Vnde tuæ maieftati nihil difficilius in pertractando hoc bello fe offe- t, quàm ut ratio conducendorũ commeatuũ conftet, præcipue panis ac uini: quas men duas res Romani ueteres non admodum curabant, contenti uidelicet aqua frumento contufo, atq; in lebetibus cocto, quod illis ordinario iure exhibebatur. Quòd fi pane uefcendum erat, quafdam conficiebant placentas, quas uel fub cineri us, uel fub teftis quibufdam ferreis in hoc fuper currus poft legiones conductis, co uebant. Etenim illud nobis perfuadeamus oportet, fi obuiam hofti eundum erit, urcas in itinere non permiffuros ut aliquid commeatus in noftra caftra deferatur. Nam equorum multitudine, maxima occupant fpatia, atq; iter ad caftra circũquaq; npediunt. Neq; huic difficultati ulla alia ratione occurri poteft, nifi ut unufquifq; iles, quæ ad fuftentandam uitam neceffaria funt, fecum ferat: utputa facculos fari æ plenos, aut panes recoctos, aut alimenta alia huiufmodi. Ad hæc illud obferuan um, ut legiones in acie difpofitæ, ac leuioribus machinis æreis circundatæ, femper ncedant, neq; impedimentis pluribus onerentur. Enimuero fi Dominus nofter ESVS CHRISTVS id gratiæ tuæ maieftati conceffert, ut Chriftianos milites Ia- izaris opponat, proculdubio certifsimam adipifcetur uictoriã. Et fortifsimę quidẽ ermanorum peditum legiones primum educendæ erunt, ut fuftinere, ac demum iam reijcere Turcicos equites pofsint, quoufq; tandem ad pedites penetrare liceat. urcicus autem peditatus, quãuis fortifsimus fit, nunquam tamen Germanis lan- arijs, præfertim Boëmis, Hifpanis atque Italis fcopietarijs (ut uocant) adiutis par- it. Quòd fi Ianizari in fugã uerterentur, iam æreis machinis, impedimentifq;, atq; deò caftrorum hoftilium omni apparatu potiri fas effet. Neq; admodum referret, iam fi omnes equites incolumes euaderent, quando experientia ipfa iam conftat, nizaros Turcicarũ uirium neruos effe. In huiufmodi autem euentu, etiam Chri- iani equites, licet pauci, cõmodè fatis in hoftem ferri poffent, fic tamen ut à noftro editatu non longius abirent, ne ad hoftibus circuncludi contingeret. Nam quũ m leuis armaturæ, quàm cataphracti equites optime armati fint, fecurè hoftes in fe ui, ac fe fubinde ad peditatum recipere ualerẽt. Neq; id inutile fuerit, fi extremi pe- itum ordines clypeis ac parmis utantur, quo antequam cominus in pugnã defcen ant, fagittas excipere abfq; nocumento pofsint: tanta enim fagittarum ueluti gran o erit, ut quamplurimi uel armorum, uel aliarum rerũ tegumenta defideraturi fint. Nec fanè olim M. Antonius fagittarijs Parthis aliter, quàm militũ capita clypeis te- endo, reftitit. Quin & pofteriores Romani cõtra Gothos & Hunnos, qui omnes rè fagittarij erant, teftudinẽ clypeis itidem cõficientes, quàm citifsime poterant, in oftem cõcurrebant, quia cominus pugnantes facilius multo uictoriã confequebã- ır. Summa eft, ut Deũ optimũ maximũ enixè precemur, ne bellum pofteaquã in eptum fuerit, protrahatur, fed facultas illico confligendi nobis detur. Etenim Tur- æ fi bellum protrahendũ foret, ob equorum multitudinẽ ac patientiã militũ, innu- neras q; pecuniarũ myriadas, facilè tãdem fuperiores euadere poffent. Sed fi ftatim onfligatur, uerifimile eft, peditatũ noftrũ nobis uictoriam pariturũ. Et quoniam fi uiufmodi conflictu decernendũ effet, alea totius orbis imperij iaceretur neceffariũ dicauerim, ut maximus rerũ omniũ militariũ apparatus fieret, quemadmodũ ab s qui fibi timent fieri cõfueuit: cõtemptis nonnullorũ uanis atq; inutilibus uerbis, ui Turcas antequã periculũ faciant, nihili faciũt: quo, ubi bellum incœptũ fuerit,

Militũ noftrorum intemperantia.

Expeditionem contra Turcam fufcepturis quæ obferuanda.

Pugnæ protractio.

adeò nobis omnia bene disposita sint, ut non tantum uirtute, armis, ordine, machinis æreis, atque alijs huius generis rebus, Turcis non cedamus, sed ne numero quidem militum multo illis inferiores simus. Cęterum nonnulli sunt, qui existiment Turcam, si ipse aut Austriam, aut Italiã inuaderet, in fugam uerti facilius posse, quàm si Christiani in Turcicas prouincias profecti, eo loci ipsum adorirentur, ubi post longorum itinerũ labores, etiam cõmeatus inopiã sustinere fortassis cogerentur. Et hæc quidem opinio forsan nõ aberraret à scopo, si Principes Christiani adeò unanimes essent, ut ad primum ipsius Turcæ aduentus rumorẽ, ualidas ad resistendũ uires in unum colligerent. Sed sperare uix possumus hoc futurũ. Nam nullus unquã sibi persuadet Turcam aduentare, quousque tandẽ adeò propinquus extiterit, ut omnis ad resistendum apparatus, serus ac frustraneus futurus sit: quemadmodũ in Rhodia, Belgradensi, ac Budensi expeditionibus contigit. Qua de causa qui rei bellicæ peritiores sunt, arbitrantur, certius ac securius in inferendo hostibus, quàm in excipiendo ab eisdem bello uictoriam consistere posse. Bellũ enim quod nobis infertur ab alijs, ut periculosissimum est, ita Deus summopere orandus, ne huiusmodi nos inuoluat. Porrò quo tempore de suscipienda in Turcas expeditione, plurimus sub Leone Papa X. sermo erat, Ducum quorundam primi nominis iudicium fuit, ut ea non nisi ualida ac triplex susciperetur: nimirũ in hunc modũ, ut Maximilianus Cæsar, Germaniæ, Vngariæ, Boemiæ, ac Poloniæ uiribus comitatus, Seruiam uersus secundum Danubium iret. Franciscus uero Francorum Rex, ingenti exercitu ex quacunque ad bellum disposita natione conscripto, ex Apulia in Epirum traijceret, ac fauore populorum illorum, qui Turcis alioqui infensissimi sunt, adiutus, progrederetur quo bona fortuna iter ostendisset: Rex autem Angliæ, Lusitanis, ac totius Hispaniæ uiribus, necnon Venetorũ triremibus adiutus, Hellespontũ uersus nauigaret, castellisque, quos dardanellos uocant, expugnatis, rectà Constantinopolim peteret. Futurum enim arbitrabantur, si res Turcica, uel in unum tantum istorum trium laterum debilitaretur, ut Christiani postea uictoriã integrã adipisci facile ualerent. Sed quemadmodum summæ difficultatis erat, Christianorum uires omnes, ac peculiariter ipsos etiam potentiores Principes in unum colligere: sic Dei uoluntate est actum, ut omnia tunc in nihilum redigerentur, quo huiusmodi Turcarum debellandorum occasio tranquillioribus temporibus, adeoque tuæ maiestati iam adultæ seruata eam ad summum fastigium ueræ gloriæ, ut suis innumeris uirtutibus meretur, extolleret.

Victoria in inferendo quàm excipiendo bello certior.

Belli Turcis inferendi optima ratio

Dardanelli.

FINIS.

IOANNIS LODOVICI VIVIS DE CONDITIONE VITAE CHRISTIANORVM sub Turca.

EST inter Christianos homines odiorũ atque inimicitiarũ tanta acerbitas, & tam cęca rabies, ut ea multi mortales perciti atque acti precipites, nihil dubitent in se ac alios pessimè cõsulere, et in eas uoragines se ac suos omneis, uel uotis ac desiderijs, uel etiã quatenus possint manu ac opera conijcere, unde nunquã deinceps emergãt. Optant alij non unius aut alterius hominis cædẽ atque interitũ, nec inimicitias inimicis cõcludunt, sed populorũ, ciuitatũ, nationũ, gentium cladẽ læti ac libentes spectarent. Alij nouationibus rerũ student, & cuperẽt non solũ principem mutatum, sed Turcam, aut impiũ aliquẽ regẽ, & à nostra pietate non tantũ uita & actionibus, sed nomine quoque ac professione abhorrentẽ. Ad quam tam impiã ac nefariã animi libidinẽ uarij uarijs de causis rapiũtur. Sunt qui hoc cupiant, quòd sub Christiano principe

ſpe(Chriſtianos hic de nomine ac profeſsione nuncupo)ſub tali ergo rege durã ui
m & intolerabilẽ tranſigũt, preſsi uel à rege ipſo, uel ab ijs quibus rex publicas ad-
miniſtrationes concredit ac cõmendat, uel ab hoſtibus quos ille in ſe laceſsiuit, quũ
lis à finibus ditionis ſuæ arcendis par nõ eſſet. In quo utriq;, & princeps & ſubditi,
non mediocre flagitiũ admittunt. Ille quidẽ, qui muneri ſuo nõ ſatisfacit, & patrem
profeſſus, hoſtẽ præſtat, cauſamq; eiuſmodi querelis præbet: Chriſtianus uerò pri-
uatus etiã culpandus, qui ita rerũ uitæ huius cura & cogitatione à curſu cœleſtiũ re-
uocat, ut ſuam & aliorũ quietẽ interturbet. Vnus eſt finis, quò omnes tẽdimus, nem
e felicitas illa ſempiterna. Vna uia, quà ingrediendũ, uera pietas. Quantulũ refert,
modo ab hac uia non depellâre, quid extra illã fiat? quid prauus aliorũ atq; incitatus
animorũ tumultuetur impetus? Quàm parui refert Chriſtiani hominis tam exiguũ
q; incertũ uitę curriculũ, ſub quo principe decurrat, modò ut metã poſsit pertinge
, quò cõtendit. Viatores uidemus paulò prudentiores ac moderatiores, uiæ omnes
moleſtias, et uiſu ac perpeſſu indigniſsima, ſiue in diuerſorijs, ſiue in uia ipſa, tacitos
præterire ac deuorare: in id modo ſpectãtes ac intentos, quò profectionẽ deſtinarũt
cultu modico, ac interdũ ſordido, ſplendore illo atq; illa dignitate depoſita, qua ſunt
patria. ferunt excludi ſe, extrudi, nõ haberi honeſtiſsimis hominibus honorẽ, tra-
ari ſe ut famulos, illã aduerſum ſe exerceri petulantiã, cuius ſunt ipſi domi coẽrci-
tores ac punitores. Quid eos qui in aliena regione negociantur, ſi quid illis uel à pri
tis grauius, uel à principe exiſtat, uel etiã à ſolo aut cœlo, quomodo aſpicimus con
quere ac pati, & quaſi in ſtatione perdurare, ne lucri ſpes abrumpatũ? Quæ Ger-
maniæ frigora tolerãt Itali & Hiſpani, atq; adeò Bethyci mercatores? quos Aegypti
t Africæ ardores Galli & Germani? quæ tributa, indictiones, duritatẽ oris, uerba
q; etiã interdũ uerbera contumelioſiſsima? omnia mollit ac cõdulcorat ſpes rei au-
gendæ. Quid milites perferunt in caſtris ob uilem ſtipem? quid athletæ ob uictoriã?
tantũ uenatores propter feram occidendã? Tam ualidè ſpes aliqua animũ omnẽ à
præſentiũ rerũ cogitatione ac ſenſu ad ſe auocat. At uerò, quod nos ita in cura præ-
ſentiũ rerum immoramur, an nõ apertè declaramus, nõ ita animũ noſtrũ ſpe aliqua
duci præmij, ut illorũ? alioqui quanto minus, quàm illi, de quibus dixi, hæc præſen
ſentiremus, occupati atq; intenti in eam uitã, quæ immortalis eſt poſt hanc mor-
tem futura. Idcircò ſancti apoſtoli, quũ uiderent nõ debere Chriſtianũ ſuũ cura re
rum uitæ huius intricari, obedire nos rectoribus ac præfectis noſtris iuſſerunt, non
tũ cõmodis & mitibus, ſed aſperis quoq; & difficilibus: nec parêre nos tantum uo
lunt, ſed & pro illis orare cœleſtẽ noſtrũ patrẽ, ut ſapienter populũ regant, cuius ad
miniſtrationi præſint. Id quũ diſertis uerbis præcipiũt, tum ipſi ac maryres, deinde
omnes præſtiterunt. Cypriano Cæcilio quũ eſſet tanquam crimen obiectũ à præfe
cto, quod in Cæſarẽ coniuraſſet, reſpondit: Longiſsimè abſumus nos Chriſtiani ab
ista culpa, qui Cæſari, etiamſi alia ſacra, alios Deos colenti, tamen quia princeps eſt
noſter, bene & cupimus, & precamur, & rogamus Deum noſtrũ, ut mentem illius
ad cogitationem uerorum bonorũ adducat. Nam quid poteſt tantum principes eri-
pere, quo non maius ſit, quod odium, quod res turbatæ, & auocatio à religione eri-
pit, ac tollat? ſiue bona inter ſe diuerſorum generũ conferantur, fortuita cum cor-
poreis, aut animorũ, ſiue etiam generis eiuſdem. Alij ſpeciem ſibi quandam confin
xerunt ſtultam libertatis, ne nominatam quidem in uetuſtis Romanorũ ac Græco-
rum monumentis, nedum expreſſam, ut cuiq; impunè liceat quantum libeat: quod
quum ſub Chriſtiano conſequuturos ſe deſperent, ideo uel Turcam mallent: quaſi
is benignior ſit in largienda libertate hac, quàm Chriſtianus. Quid tu dicis? Sita ue-
re eſt in hoc libertas, quod nihil ad publicũ bonum ęrario ciuitatis pendeas, uel prin
cipis fiſco? quod penitus ſublata ſint uectigalia? magiſtratus uel nulli, uel autoritate
debilitata prorſum & imminuta, ut à priuato non differãt? quod impunè liceat cui-
uis male

Preßi à ſuis principibus Chriſtianis.

Magiſtratui obediendum, diuinitus conſtituto.

Libertatis ſpecies.

uis malefacere? Vbi uisa est libertas hæc? quãdo audita? quis populus, quæ respub. uel punctum posset temporis in tali libertate consistere? an non si omnia omnibus licerẽt, breui fieret, ut nemini liceret quicquam, & pro principe uno excluso sexenti nascerentur postridie? nec esset ullus, qui se non in illius reponi ac collocari sedem ui, armis, cæde omnium peteret ac contenderet? Cedo, quod tandem tempus uidit uel Athenis signare, uel Spartæ, uel Romæ, in quo maxima uiguerit libertas? Nullum inuenietur tam solutũ ac liberum, in quo nõ magistratus, leges, forum, iudicia, pœnæ, præmia ualuerint, in quo non uectigalia fuerint: transeo, quum non solum æs uel argentum, uel aurum rei erat publicæ impendendũ, sed sanguis quoq; ac uita uolenti nolenti, quod contingit uel sub florentissima libertate. Contrà potius e*Libertas quid.*
existimatur libertas summa, legibus ac legitimis magistratibus quietè obtemperare, & bonos se ac moderatos præbere ciues, uoci legũ aut magistratuũ præsto esse, & imperijs promptè ac alacriter parêre. Imò uerò hæc una est libertas uera, ut uelis bene uiuere, hoc est animi uitijs uacare, & impotẽtissimis tyrannis animi motibus ac cupiditatibus nõ seruire: quæ sola est seruitus, ut nec reges ipsi dici possint liberi, quamdiu his obsequuntur. Proxima est libertas, quæ ex priore illa deriuatur ac deducitur, quietè & pacatè legibus ac magistratibus tanquam publicis parẽtibus obedire: qui, sicut est in mimo, amandi sunt, si boni: sin aliter, ferẽdi. Nam malè, & per alienam iniuriã uiuere, libertas non est, sed effusissima atq; effrenis quiduis agendi licentia & flagitiorum ac scelerum impunitas. Quidã se non putant satis liberos, nisi quidvis in quemuis liceat, sublatis legibus, summoto metu pœnarum omni, & reuerẽtia magistratuũ. Alijs ob oculos uana quædã obuersatur imago libertatis, quæ animo imprudentes in errorem adducit: quæq; non solũ cum chartis exoleuit ac computruit, sed nulla potius ullo fuit tempore, ullo in populo: nec ipsi qualis sit, satis scirent explicare, etiã si maximè uellẽt ac conarentur, tantũ se libertatẽ clamant cupere. Euoluant uerò, legant rerum ueterũ monumenta omnia. inueniẽt nulla esse nũc tam dura, aspera, difficilia tempora, quibus nõ peiora atq; intolerabiliora fuerint Romæ, non modò sub Cæsaribus, quorũ uix unus atq; alter non importunissima fuit bellua, sed sub ipsis consulibus. An huc adducã ciuilium bellorũ nomina, Antonios, Octauios, Brutos, Cassios, Dolabellas, Hircios, Pansas, Cæsares, Pompeios, Marios, Syllas? adde his Gracchos, Fuluios, Carbones, Saturninos, Glaucias, & aliam turbulentorũ ciuium manum. Quid? iuuabat ne aliquem illis temporibus Romæ uiuere, aut omnino natum esse? ut mortuorũ consolationes inde peterentur, quod tam miseris esse absumptos temporibus, felicitatis & maximi cuiusdã beneficij loco deberet deputari. Sic Sulpitius consolatur Ciceronẽ, sic Cicero mortem L. Crassi, & Q. Hortensij oratorum. sic Cato habitus est felicissimus, quod eo modo è uita excessisset, atq; eo tempore. Si quis superiores ætates memoria repetat, inueniet pauperem populum exiguũ pependisse uectigal, sed ex facultatibus exiguis, ac propè nullis: stetisse tamen in acie noctes ac dies armatũ, ferentem labores ac pericula militiæ, cũ stipendium numeraretur malignissimũ, diu nullum. ita ut mergentibus se in sortem usuris, corpore et sanguine crudeli esset fœneratori satisfaciendũ. Deniq; non opus est ambagibus. quid fuit alia Romana respublica, nisi tacitum quoddã regnum nobilitatis in plebẽ? An Athenas libet inspicere? nõ placebunt, nihil fieri potest turbulẽtius illo populo, nihil leuius, nihil ingratius, ut nulli essent infeliciores, quàm qui uel aliquid ad cõmunes & publicas utilitates contulissent, uel qui insigni uirtute aliqua & laude præstarent An placebit Sparta, etiam gentilibus sapientibus improbata? ut Platoni & Aristoteli: consensus quidam ad bellum, & duram inhumanitatem. Quæ est ergo libertas hæc, quam ipsi nec optando & cogitationibus talem possent fingere, ut ciuitates, & hominum cœtus ac communio constare cum illa posset ac perseuerare? Sunt, qui quorundam principum aut nationũ odio, malint Tur-

Libertatis uanæ species aliquot.

Romana respublica tyrannis.

cæ&

cæ, & cuicunque principi barbarissimo subijci, quàm illis: ut Italorum quidam, quorum Gallum alij, Germanum alij, alij Hispanum tam infense oderunt, ut malint centies mori, & quod morte est peius, indignissima & nefaria cuiusuis imperata facere, quàm sub illis uiuere. Si meminerunt cladium Italiæ, res quidē est acerba, & profectò deflenda. Sed an non plures atque atrociores ipsi olim toti humano generi intulerunt? Ignorant has esse rerum humanarum uices, ut uictor uincatur: & patiatur inuitus ac gemens, quæ aliquando fecerat lætus ac exultans? Roma est capta & expilata, grauiter sanè & odiosum bonis omnibus. quis enim uellet id factum? ne ipse quidem Princeps, cuius auspicio res putatur gesta. Sed reducat Roma in mentem ac recordationem, quot ipsa urbes ceperit, expilarit, incenderit, diruerit, solo æquarit, non modò tecta & populum, sed uestigia quoque deleuerit ciuitatum uetustissimarum. Quid idem ipsi Itali? quomodo matrem suam Italiam tractarunt? an humanius & mitius, quàm exteræ istæ nationes? an uetera nomina iterum commemorem, Marios, Syllas, & huiusmodi? nunc in ipsis istis cladibus, quarum memoria recentissima est, & sensus adhuc urit, an non sæuiora multò ipsi designarunt Itali in Italiam, quàm Germanus aut Hispanus aut Gallus? At oderunt gentem, cuius sentiunt incommoda. Putant ne talem se eam gentem in amicos, & iunctos uel ditione, uel fœdere præbituram, qualem in hostes armatos, aut hostium ciuitates atque agros? aliam sentient amicam, quàm inimicam. non tales experiuntur Neapolitani Hispanos, quales Insubres. Neapoli statur legibus, habent ciues cum peregrinis, cum militibus idem forum, eundem iudicem, omnibus ex æquo ius dicitur, secundum leges & iura, inter hostes nulla putatur legum communio: licere in eos credunt, quicquid lubeat. Principem uerò non posse pati extraneum, nimis est delicatum, ne dicam insolens, quum & olim mundus tam diu passus sit Romanos magistratus, & in unaquaque natione sciamus res collapsas & propè perditas exteri principis cura esse ac prouidentia erectas ac restitutas, in Hispania, in Germania, Britannia, Gallia, in ipsa eadem Italia. At qui ab extero tantopere abhorrent, cur ipsi accersunt, non futuri mox accito pares? et si Hispanum, uel Germanum, uel Gallum sic fastidiunt & oderunt, cur Turcam & Scytham extremæ feritatis ac barbariei non abominantur, differentibus, diuersis, contrarijs moribus, lingua, commercio, religione? Non desunt, qui Christiani dicuntur, non amore pietatis, aut etiam professione uitæ, sed tantum uelut quodam cognomine, quod nati sint inter Christianos: haud aliter, quàm dicerentur uel Romani, uel Carthaginenses, uel Scipiones: tam facilè, tam libenter cuiuscunque superstitionis & impij deorum cultus futuri, quàm sanctæ religionis nostræ. Ad istos tam deploratos, seu uerius deplorandos, longè esset repetenda oratio, ut qui ad humanum essent sensum mentemq; reuocandi: à qua tam longè recedit quisque, quàm à religione: sine qua, si quis acutè rem expendat, non est homo, homo, sed bellua. Itaque multo alia his opus esset oratio, seu pharmacum uerius. Nam quemadmodum Circe illa pharmacum habebat, quod humanæ faciei ac naturæ redderet, quos ipsa eadem pharmaco alio ex hominibus bestias fecerat: ita malicia hominem in belluam mutauit, conuertit rursum in homines ratio ac religio. Non intelligunt insani isti, si hic humana omnia consumantur, nihil penitus inter hominem interfuturum & bestiam, nisi quod bestia simplicius cōformiusq; ad naturam uiuit, hoc est, felicius, homo uerò maiore malicia, ac proinde rerum cura obruitur ac premitur, id est miseria perenni. Quæso num etiam si optio daretur, eam eligerent conditionē uitæ, ut omnia cum corporibus interirent? Sed hæc opinio, quæ non solum animæ uitam eripit, & eam, sicut Cicero insectatur, tanquàm capitis damnatam morte multat, uerum etiam

Principis aut nationis osores.

Roma capta.

Principem extraneum nō pati, nimis delicatum.

Christiani solū nomine.

Circes pharmacum.

etiam religionem extinguit, & Deum de cœlis ac mundo detrahit, maioribus à me aliquando uiribus aggredienda: & quod de Christi auxilio spero ac confid, penitus extirpanda. Interea autẽ omnes, quibuscunq; aliquid in animo restat honesti ac boni respectus attendant. Quum adhuc ferueret sanguis Christi, & firma esset constansq; Christianorum hominum fides, & proinde religio pura atq; incorrupta, nihil erat utilius Ecclesię, quàm agere sub principe impio, à pietate nostra sententia abhorrente professione hoste. Nam in fide tam solida, & tam altè radicibus immissis, non erat periculum, ne quis ullo metu perterrefactus, aut uoluptate delinitus, aut spe illectus nutaret. uincebat omnia, superabat, prosterneb, conculcabat ualidissimus cunctorum adfectuum amor: nec aliter minas, terrore, uerbera, tormenta, cruciatus, mortem, fides charitate fulta atq; adiuta excipieba, quàm marinos fluctus, & tempestatem impactus scopulus aliquis uetustus, rupes durissimæ: ut ita infigi ac confirmari fides uideretur, quemadmodum stipes ad saxum festuca percussum. Ergo altius acta sunt per martyrium fidei nostræ fundamenta, quiq; ictus eò putabantur infigi, ut luxarent & reuellerent, hęrentem ac saxum stipitem altius demittebant. Nulla in terram decidebat cruoris martyris stilla, ex qua non centum Christiani uiderentur surgere: adeò erat efficax sanctus ille cruor, qui exemplo principis & autoris sui, pro ipso eodem libenter fundebatu. Iam ad permouendos saxeos illos & ferreos homines, quàm erat illud ualidum uidere constantiam profitentium, ut durum duriore frangeretur, intueri robur humano maius, planè cœleste, & diuinitus adiutum? Philippus Vostrensis princeps Romanus, ad annum v.c. millesimum, Christianum nomen magis est professus, quàm præstitit pietatem. Insecuti nihilo secius principes, idem in nomen Christianum exercuerunt odium, quod superiores Decius, Diocletianus, Maxentius, & alij. Primus bona fide baptisatus est Constantinus. Fuit dies ille, nescio an tam Ecclesiæ prosper, quàm multis forsan uideri posset. Certè D. Hieronymus in uita Malchi monachi, nõ perinde uidetur esse illo facto lætus. Cessauit enim martyrium, id est, fidei coticula, accensio charitatis, fundamentum ac robur totius religionis: securitas illa peperit negligẽtiam & obliuionem maximarum uirtutum, non minus quàm longa & certa pax ociosis militibus desidiam atq; ignauiam. paratior erat quisq; in præsenti, aut certè impendente periculo, quàm nũc sumus metu sublato. Nam etiamnum in tam alta hac securitate adituri pericula aliqua, uel naturæ, uel casuũ: ut intraturi mare, aut præliũ, aut euidens aliud capitis & uitæ discrimen, sanctius nos gerimus, & paramus nos diligentius diuini iudicis examini, quàm quum lauti accumbimus frequenti & læto cõuiuio. Ingressus est princeps Ecclesiam, nõ ut uerus ac planè Christianus, quod fuisset sanè felicissimum & optandum: sed inuexit secum nobilitatem, honores, arma, insignia, triumphos, supercilia, fastum, superbiam: id est, uenit in Christi domum comitatus diabolo, & quod fieri nullo modo poterat, uoluit duas domos aut duas ciuitates coniungere, Dei & diaboli, quod non magis potuisset efficere, quàm Romam & Constantinopolim: quæ tanto & terrarum & maris tractu separantur. Quæ cõmunio Christi ad Belial? inquit Paulus. Refrixit paulatim ardor, nutauit fides, degenerauit tota pietas, cuius nunc umbra atq; imaginibus utimur, easq; (ut ille dicit) utinam retineremus. Sed quemadmodum dies ille Constantini tristis pietati fuit & dolendus: ita ille acerbissimus, nefastus, aterrimus illucebit, quisquis nunc his moribus & hac uitæ ratione populum aliquem Christianum ditioni subdet uel Turcæ uel principis cuiuscunque à pietate nostra nomine alieni, ac professione: imò uerò nõ illucebit, sed perpetuas tenebras & noctem inferet. Vos qui immunitates, qui libertatis nomina tanti facitis, reputare decet, uos omnes Turcæ non alio fu-

turos

Martyrij momentum ad firmãdam fidem.

Pimus Cæsar Christianus.

Constantinus.

Ecclesiæ quæ mala per Constantinum inuecta.

turos loco, quàm pecudes, quas ad utilitates modò & fructus suos alit, nō ad participatum ullum commodorum, honorum, non denique earum rerum quæ communes sunt ciuibus inter se: quum illi nō simus futuri nec ciuium numero, ac ne hominū quidem. Non pateretur nos augeri opibus, potentia crescere, uigere honoribus, pollere dignitate. incrementa nostra omnia haberet suspecta, inimicus nobis lege, inimicus professione, inimicus odio, & suo & auito, nec ulla se nobiscum crederet deuinctum lege, nullo iure, non fœdere, non cōmunione, non humanitate & natura ipsa omnibus communi. Quicquid ipsi liberet, existimaret licere oportere, & iure uictoriæ, & quod non censeret ullas esse leges, ullum iusiurandum, ullam fidem, qua soluti affectus possent alligari, aut uehementia impetus retardari ac impediri. Nam qua fide uictoriam exequatur, testes sunt Rhodiani milites, qui nisi se maturè subduxissent, crudelissimo illos dolo statuerat omnes intercipere. Sed nec ad ipsos suos populares, & eisdem initiatos sacris meliore utitur fide. Victo & capto Sulthano, Mamelucos paratos se defendere, quum in fidem accepisset, uniuersos contrucidauit. Id quum ausus sit nō sine aliquo populi sui consensu, quid eum facturū in nos censemus, secundo suo populo & applaudente? Quòd si ipsi eidem mitius aliquem nostrûm aut honorificentius placeret accipere, aut uix liceret ei inuidia suorū, aut nobis acerbissimus esset is honor, tanta inuidia infectus ac contaminatus. Nam quocunq; aliquis nostûm receptus esset loco, ab eo se exclusum eiectumq; uir Turca interpretatur. Cui nō dico principi, aut Bassano, sed Genuisaro, uel satelliti, uel gregario militi non liceret, quicquid esset collibitum in nos, in liberos, in uxores, in fortunas nostras? Quid ni? nempe hominibus in canes, illorum opinione. Vtinam huius rei non tam acerbum haberet Christianus orbis exemplum, & hæc potius coniecturis à nobis fingerentur, quàm tristibus adeò experimentis. An ulla gens, aut ullus omnino hominum tam extremam est seruitutis aliquando conditionem passus, quàm nunc patitur inclyta illa & ingenijs, & literis, & armis Græcia? quod mancipium miserius seruit, quàm illa Græcia: quæ olim pro solo libertatis nomine tantum effudit sanguinis, tantum armauit militum, qui ad certissimam atque indubitatam mortem ire nō dubitarent pro libertate? Vt nunc nullus in tanta regione nascatur ingenio paulò liberiore, aut impatienti seruitutis, qui non primùm omnium Græciam sibi relinquendam & fugiendam ducat, uelut ergastulum ultimę seruitutis: in Italiam se aut in alias orbis partes conferat, magnum secum quocunque eat, circumgerens documentum, quid patiendum sit uiuentibus sub Turca. Hæccine ferrent uiri fortes, armati bellatores, & iactatores libertatis? Hæc parati sunt perpeti, qui pati nō possunt indictionem aliquam extraordinariam Christiani principis, aut syluam, uel aquulam, uel piscem, uel leporem ex publico priuatum fieri? O quàm cæcis oculis ista intuemur? & dū præsenti cupiditati seruimus, nihil cunctamur in apertos malorum gurgites nos immergere. Tu ergo ut lenticulam aut intertriginem sanes, hauris uenenum: & quia parum acutè cernis, utrumque tibi lumen extinguis? Quid porrò principes? An putant uerò, si sub illius ditionē ac potentiam uenerint, etiam si initio sedulò dissimulet, & amicorum eos ac sociorū nomine dignetur, non eum tamen paulò mox ut inualuerit, & uires cōfirmarit, ad morem suum patrium rediturū? ut nemo pedem unum terræ possideat, quem possit suum dicere: omnes serui ac mancipia illius & sint & nominentur, & cuicunque impurissimo carnifici ab eo misso præbenda sit ceruix, sine ulla detrectatione aut cunctatione, si Dominus iubeat? Vbi tum erunt feroces isti ac teneri, qui ne uerbulum quidem affinis aut propinqui possunt perferre? Erit hæc dura quidem, sed tamen iusta Dei ultio, ut qui Christianū parem, & fratrem suum nō

Qualis uita nostrorū sub Turca.

Fides Turcæ nulla.

Græciæ hoc sæculo seruitus misera.

tulerit, extremæ conditionis seruitutem sub crudelissimo domino seruiat. Di-cent hic mihi nonnulli ex his qui sanctitatis opinionem affectant, honores, opes, decus, dignitas, uitæ conditio, carnalia sunt omnia: ualeant, Christianis non cu-randa. Valeant sanè per me, atque utinam iampridem iussissemus hæc ualere: quæ si non tantoperè in nobis inualuissent ac insedissent, nemo inter nos de Turca querετur. Sed agedum excutiamus spiritalia. Erit ne adeò spiritalis quisquam nostrûm, tam obfirmato atque obdurato animo ad sensum rerum omnium uitæ huius, qui perpeti ac tolerare possit, quod est Græco quotidie deuorandum: o-ijci nobis, ut crimen atque ignominiam, nomen hoc Christiani, quo tantoperè re gloriamur: Poterit audire tot blasphemias, tot maledicta, tot conuicia nominis CHRISTI, & Dei omnipotentis: Quòd si quis inter illos uel uerbum unũ per imprudentiam contra Mahumetem miserit, uel uita sit ei protinus, uel religio mittenda. è uestigio enim aut moriendum est illi ipsi, aut ad eam ipsam sectã tra(n)s-eundum cui maledixerit. An non plerisque omnibus, si hæc uiderent, animus haud aliter accenderetur, quàm Matathiæ Maccabæo: ut occiderent & Iudæum idolo sacrum facientem, & id fieri iubentem gentilem. Quid illud omnium gra-uissimum & acerbissimum, abduci liberos paruulos in remotissimas regiones, ut ibi abnegato CHRISTI nomine, & tota pietate in obliuionem missa, seruiant domino spurcissimo ac impio. Quis id nostrûm perferret? quis non mallet mori millies, quàm id uidere, uel etiam audire: Neque inter hæc audent Græci filios suos obiurgare, reprehendere, castigare flagitia, formare ad uirtutem & studium honesti, uirga & flagris quum res poscit admonere disciplinæ, ne illi irritati, ad Turcas se cõferant. & hoc filij audent parentibus minari: à quibus Turcis si quis sit semel receptus, nulla ui, nulla ope, nulla arte potest unde uenerat redire. I[...] quum inter animantia omnia solus homo scelere suo corruptus à natura sua di-scesserit, quia & à Deo, fit ut si sibi relinquatur, nullum animal efferacius euadat, nullum magis barbarũ atque incompositum, nec ulla fera bellua tam sit immani-bus moribus & inhumanis, tam belluæ similis, ac homo. Quales ergo illic adole-scere atque educari pueros est credibile, solutos, effrenes in licentia atque impuni-tate uitiorum omnium, semota disciplina? Quæ potest in eiusmodi animis es[se] pietas: Iam religio mirabiliter efflorescit, studijs adiuta sapientiæ & bonarum ar-tium, quibus eruditus atque excultus animus acutius recondita diuinæ sapien-tiæ mysteria intuetur: nec remotus est ad diuina gradus cognitio atque explora-tio rerum humanarũ & mundi huius, cuius notitiam corporis sensibus capimus atque usurpamus. Apostolus Paulus inuisibilia Dei per uisibilia cognosci ait. [...] primam Abrahæ cogitationem accessumque ad uerum atque omnipotens numen adorandum ac colendum ex astris illi, ex cœlis, ex ordine & cõstantia mundi es[se] ortam, autor est Philo Iudæus, is qui de mundo scripsit: ut non iniuria uideatur dixisse Psalmista, cœlos enarrare gloriam Dei. Nec alia maior est superstitionis ac impietatis causa & occasio, quàm ignorantia. At studia humanitatis, id est phi-losophia, & reliquæ ingeniorum atque ingenuæ artes, ut honore uelut gratissi-mo quodam & saluberrimo fauonio exhilaratæ flores ac fructus fundunt, ita con-temptu aut etiam neglectu flaccescunt, ac emarcidæ collabuntur. Græcis aut Ro-manis rerum potiẽtibus, magni sunt in disciplinis omnibus progressus facti: sub Gotthis & Barbaris illis ac feris dominis ita elanguerunt, ut parũ admodum ab-fuerit, quin uitam omnem penitus ac spiritum exhalarent. Quàm tenues, quàm inualidas earum reliquias patrum ætas & nostra accepit: At Turca quàm alienus sit ab omni cultu animi, Scytha, sanguinarius, quis non uel fando audiuit: Sub eo quod sit artium decus, qui uigor, uel ex Græcia discamus. Nisi fortè meliora

no[...]

Spiritaliũ iniuriæ cuiusmodi sub Turca ferendæ.

Hominum feritas unde.

Disciplinarum momentum ad pietatem.

Philo Iudæus.

Ignorantia.

Turcæ barbaries.

nos putamus fore, aut pollentiores ingenijs, magisq; factos atque aptos ad literas, aut natura & nutu quodam ingeniorum magis ad literarum studia propensos Græcis: à quibus artes ac disciplinæ omnes, cultusq; & ornatus ingeniorum & natus est, & auctus, & in ceteros omnes mortales propagatus. Si ille pristinus, qui iam olim ardor deferbuit, adhuc in nobis duraret, fortasis credi posset piè uicturum Christianum sub Turca. Sed quum uideamus inter nos plena & florenti ecclesia, propter numum unum centies peierari nomen Domini, ubi periurio non solùm à diuino iudice parata est spiritalis animaduersio, sed etiam ab humano corporalis: quid futurum arbitramur, non numo uno, sed tanta mercede proposita commissi? Et qui sub Turca contra Christianos, contra patriam, contra penates, contra religionem meret ducato uno: an non religionem ipsam deseret, & se abnegare profitebitur, si is iubeat, aut se cupere significet, propter decem? Quid ij qui hic inter nos de fide sunt dubij? num illi non leuissimo momento impulsi deficerent? Nec illi ipsi qui nunc sunt firmi ac constantes, fortasis stabilitatem illam suam perpetuò possent conseruare. Quantum putamus contagij ex dubijs & inconstantis fidei Dei hominibus ad sodales, ad conuictores, ad familiares, & eos quibus cum uersantur & colloquuntur affricari ac hærere? Non minus atque ex putri aliqua ac fœda scabie. Cui non inijceret scrupulos, illa tam frequens dubitatio, inquisitio, examinatio, altercatio, præsertim accedente in partes diaboli ueteratoria astutia & fraudibus? Nam si in rebus quæ corporeis sensibus expositæ sunt magis atque obuiæ, quàm ea in quibus sita est fides pietatis, humana cauillatio aliquid semper inuenit quod conuellat, quod luxet, & præstigię sensibus nostris fiunt, ut ueritas sæpe obscuretur ac cogatur latêre, nõ id quidem rerum uitio aut magnitudine luminis nostrorum ingeniorum, sed tenebris atque hebetudine mentis nostrę, ut meritò ille dixerit, Nimium altercando ueritas amittitur: quid futurum est in religione, in ea quæ sensum omnem humanum excedit, quæ est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium?

Qui tales sumus sub Christianis, quales erimus sub Turca?

Dissensiones in religione & fide.

Fortior quidem Deus diabolo, & omnium ueritas fortissima: sed nos quia à Deo ad diabolum defecimus, quæ à partibus nostris uidentur stare, facillimè recipimus, ægrè quæ faciunt pro diuinis, pressi hoc carnis pondere, quæ nutu suo ad ima nos deijcit: id est à cœlestibus ad terrena, ut magno conatu sit opus, quo iam onusti cliuum hunc ascendamus, quum ultrò per pronum delabamur. Adfert tempus ipsum ueritati splendorem ac lucem, & ipsa ueritas posteaquam diu latuit, emergit tandem: fateor. sed interea, dum tempus cunctatur, dum illa emergit, nos immergimur, ac perimus. Postremò, quum hic inter nos, ubi incitamur monitis, autoritate sapientum, exemplis bonorũ deterremur ab impietate, ignominia, dedecore, foro, iudicijs, pœnis, nihil uel uidemus uel audimus quod ad impietatem apertè ac palàm adhortetur atque impellat, aut à uirtute, probitate, pietate auertat atque arceat, respectum tamen CHRISTI inter postrema posuerimus: nunquid si inuersa sit uitæ & rerum ratio, nõ potiora erunt nobis, quæ iam nunc priora esse quàm pietatem existimamus? Quid iam ergo est reliquũ, quod furiosi homines, perditi, desperati, consecuturos se sub regno Turcæ sperent? nõ opes, non honores, non dignitates. Quis enim hæc canibus concedit, cuiusmodi nos illis erimus? Libertas quæ esse poterit sub tali domino, imò sub talibus dominis? nobis præcipuè: quum nulla sit eius popularibus, eiusdem gentis, & hęresis? Literarum nulla erit cura, nulla mentio, pietas in periculo. Quid restat? ut noua aliqua rerum natura cõdatur, cuius bonis insani isti sub Turca perfruantur? Quòd si quis adeò sit forti atque audaci animo, ut contemptis alijs rebus omnibus, pietatem tamen se sub impio rege conseruaturum confidat: id tamen nõ de-

bet aliȷs optare ac procurare, de quorum constantia ac firmitate nihil habet ex ploratum. Se det ipse. Qui sibi nunc uidetur stare, ne se efferat animo, iuxta monita D. Apostoli: sed circumspectè agat, metuens casum. Non est omnino committendum, ut tentemus, ut uelimus, ut optemus experiri, qualis illa futura sit uita, in tantam tentationem, morum ac pietatis nullo penitus modo, quantum præstari à nobis posit, non debemus sinere ut inducamur. Nam & illis quos confirmaturus & corroboraturus erat ille spiritus, cui pares non sunt mundi uniuersi & totius naturæ uires, præcepit tamen Deus, uigilent, orent, ne inducantur in tentationem: incerti utrū in ea pugna occumbent, an euadent incolumes. Quantò id est nobis omnibus magis orandum, tantò infirmioribus omni animorum robore ac uiribus deserti ac destituti? Precibus est hoc contendendum, & omni arte, ingenio, ope, uiribus connitendum: cauendumq́, ne tanta pernicies & tam præsens malum contingat.

FINIS.

QVIBVS ITINERIBVS TVRCI SINT AGGREDIENDI, FELICIS PETANCII CANCELlariȷ ad Vladislaum Hungariæ & Boëmiæ regem, LIBELLVS.

ACCEPIMVS, serenissimè rex, maiores nostros cum de inferendo bello consultarent, prius itinera quibus tutò in hostem pergerent, multorum & scriptis & documentis accuratius inuestigasse. Qua ex re sæpe compertum est, eos fusis ualidioribus copiȷs, amplissima regna atque opulentissimas prouincias ocyus fuisse adeptos. Ea propter operæprecium erit, maiestatem uestram commonuisse, quos terrarum limites, quas'ue gentium regiones adeat in Turcos expeditionem affectans. Et quamuis decēti & matura persuasione ad prouisionem ruinæ Christianæ opus esset exordiri prolixioribus uerbis, tamen status perturbatissimus rerum me prohibet, eoq́ maximè quòd maiores nostri, quorum exemplis innitimur, in huiusmodi arduis & maturè nauandis rebus nunquam pigri ac semper citissimi extiterunt. Igitur dimissis oris maritimis, quæ uersus Asiam nauigantibus patent, referam qui tramites ex septentrionali plaga in Thraciam & orientem dirigant. Primum igitur ex Pannonia ad Istri & Saui confluentem, traȷcitur in superiorem Mysiam prope Belgradum oppidum, ubi duæ concurrunt uiæ. Altera superior in Thraciam, siue Romaniam: altera inferior ad Dardanos & Macedones mittens. Sed superiorem uiam sequendo patentibus campis Godomiri præter celebre phanum Ressaue, regum atque principum illustratum sepulchris, nō procul pertransito amne maioris Murave, relictisq́ sinistrorsum agris Bardiloue, per pagum Branicerum pergitur ad Nisum, olim (ut ruinis cernitur) ciuitatem peregregiā, nunc instar uici redactam, à Turcis & Bulgaris habitatam. Adiacet altissimis montibus ex finitimo Rhodope progressis, fluuio Nisaua, à quo denominatur, magnaq́ uænalium copia rerum inter alios Mysiæ & Tribalorum pagos censetur præclara. Abest à traiectu Belgradi c xx millibus passuum. Ex ea ascendendo ad uicum Pirothi situm in montanis, peragrato uasto montis Cunorouice iugo arduo atque difficili, cum ob profunda circumeminentium rupium cōcaua, tum propter densissimum nemus, longiores anfractu,

Diuisio itinerū à Belgrado.

Nisus.

Pirothi uicus.

anfractus. Fit per quinquaginta milliaria accessus ad Sophiam metropolim Tribalorum, emporium nostris sæculis memorandum. iacet in plano, spectans ab oriente inferiorem Mysiam, hoc est Sagoriam ex Chyabro flumine, circa Bioniũ & Nicopolim oppidum, porrectam per limites Istri ad mare Ponticum, à meridie Thraciam, ab occasu & septentrione Cordiscos, Tribalos, & excelsas montis Vasiglicæ alpes. Hinc Rhodope præ alijs quàm plurimis quos habet uerticibus est eminentior, quasi omnibus finitimis montibus imperitans, quod ex ipsa Græca denominatione planè innuitur. per cuius asperos & angustissimos aditus biduo pertransitur ad plana Philippopolis uel Romaniæ. Hac Romani Asiæ quondam imperium sibi uendicantes iter habuere. quorum insigne ad hæc usque tempora in montis medio marmoreis erectum columnis conspicitur. Hinc & Gotifredum de Bulgonis, dum terram promissionis recuperaturus pergeret, ad Hellesponti siue Callipolis traiectum ex superiori Mysia transcendisse memoriæ proditũ est. Hisce etiã angustijs Vladislaus Pannoniæ & Poloniæ rex, olim ab Amuratho Turcorũ principe obsessus retrocedere, & Pannoniã ire fuit cõpulsus. Ex Philippopoli uia tridui & campestri continuè ad latus Marizæ siue Hebri fluminis peruenitur ad Drinopolim, uocatam apud priscos Odrysum, siue Horestida. Ea quantum pulchritudine & gestarum gloria rerum inter omnes Thraciæ urbes semper claruit, hinc uel maximè deprehenditur, quòd eius fœcunditate ueteres Bithyniæ reges allecti, ex Asia in Europam commigrantes, ipsam sibi in domiciliumatque imperij sedem diu ante Bizantij expugnationem tenuère. Ab ea in Propontidem & Hellespontum, siue Callipolim miliaria L X, in Constantinopolim uerò C X X computantur.

Sophia. *Rhodope.* *Philippolis.* *Romanorum iter in Asiam.* *Hadrianopolis.*

ALTERA VIA INFERIOR, QVAE EX EODEM BELGRADO *per Dardanos & Tribalos montes Aemum transgressa, prope Hebrum cum superiori uia coniungitur.*

Altera inferior uia est accessu perfacilis. Patet enim ex Belgrado ad limites Mysiæ & Dardanorum C C L X X X millibus passuum progrediens, circa Ostermice oppidum, & Rauanicẽse monasterium. Adducit primò ad Morauam, olim Moschium dictum, ad latus arcis Crusceuæ fluentem, quandoq; imbrium exundatione inuadabilem. Dehinc ad Basilicã albam, & Apennini montes, Mysiam inuicem separans. Rasiani enim primi huius prouinciæ populi, feroces ac bellicosi eam partem incolunt quæ ad Drauum, Sauum & Istrum flumina spectat. Valachi montani, genus agreste hominum, hi gregibus tantùm pollent & armentis: aliam autem quæ ad Dardanos, Macedones, & Tribalos uergit, Seruiani gentes usu mitiores, & siderum aspectu benigniori, eo quòd magis ad meridiem tendant, & frequentia commeantium mercatorum. Pertransitis itaque montibus, sequitur planum Dubotize frequenter inhabitatum. Sed dimisso aliquantisper ad læuã tramite, qui ad uillam magnã Procopiæ & Nisum dirigit, non procul offert se uallis Cossouiza cum Labo flumine per medium eius decurrente, procedens ad latissimum Cossouum campum, celebratum toties diuersarũ gentium certaminibus. Verùm ex multis quæ hic præclarè gesta in antiquis narrantur annalibus, pauca in huius campi memoriã repetam. Galli olim Græciam atque Asiam occupaturi, illic primò tumultuantes cum circumfinitimis populis prælium iniere, non sine magna strage, ut ex eorum monumentis apparet. Precibus namq; uix inducias obtinuerant, donec traditis sepulturæ occisorum corporibus, à prouincia abirent. Præterea anno iam C L Amoratho Turcorũ regi magna cum Barbarorum multitudine ex Thracia in Mysiam irruenti, Lazarus Despotus huic cum multis millibus obuians fuit occisus, paucis ex suo exercitu superstitibus,

Morava. *Rasiani.* *Valachi.* *Seruiani.* *Dubotize.* *Cossouiza uallis.* *Cossouus campus.* *Gallorum clades.* *Lazari Despoti interitus.*

perſtitibus apud Turcos uictoria remanente:nō incruenta tamen, perempto ibi-
dem eorum rege. ubi eius adhuc inteſtina marmareo condita tumulo iacent. Ca-
dauer enim in Burſam, ſiue Byrſam Bithyniæ metropolim deportatū eſt, cū aliis
ex Othmanorum familia regibus ſepeliendum. Poſtremò hic fuit illa infauſta &
Ioannis Huniadis clades.
omnibus ſæculis execrāda clades, Ioannis Huniadis, genitoris diui Matthię Pan-
noniorū regis, ex conflictu habito cum Amorathe & Mahumete Calepino, eius
filio, qui fuit pater moderni Turcorum imperatoris. Huius campi planicies pro-
tenditur circiter LXX millia paſſuū, uſq; ad uiam Cuzamici, & fauces Cliſſuræ
quæ ad Scopiam ducit, poſita inter duo flumina Sithnizum & Labum, uallata
undique montibus, quorum extrema perabundant uicis & pagis, habens adia-
Priſtina pagus.
tus opulentiſsimum pagum Priſtinam: qui ob maximam ubertatem fuit quon-
dam Myſiæ dominis in ſummis delicijs. Eſt inſuper ad X milliaria Nouamonta-
Nouomontana urbs Saxonum colonia.
na ciuitas Germanorum colonia. In principio namq; Saxones in Myſię partibus
metalla & argenti materiam reperêre. Cæterùm iuxta Horauize lacum & pa-
des, diuertendo ab ea uia quæ ducit per Binzum, Morauam, ad montes Criui-
næ infra Myſiam & Dardanos iacentes itinere unius diei ab ingreſſu Cliſſuræ,
Scopia.
patet acceſſus ad Scopiam, caput Dardanorum & terminum Macedoniæ. Hæc
ciuitas eſt ferax, & abūdans omnibus precioſis terræ fructibus, plena diuitijs, i-
Vardarus fluuius.
uerſorium peculiare principis, irrigua ſalubri flumine Vardaro, ſcaturiente ex iu-
gis altiſsimis Orbelli montis qui imminet Macedoniæ, Tribalis, Myſiæ, & Dal-
matiæ, ac Epiro: propterea opportuna ad cōuocandum exercitum. Inde iter ar-
piendo per planiciem Gegligoue, uallem Conopnize, Balnea Beobuſci, pon-
temq; Strymonis dirimentem Macedones à Tribalis ſiue Bulgaris, prope uillam
ripæ Rubeæ. Perluſtratis campis Samocoui, ſyluis & uaſtis ſolitudinibus mon-
tis Aemi uocati, apud Tribalos eius accolas Coſtegnazo difficili admodum a
Hebrus, qui & Mariza fluuius.
deſcenditur ad Marizam, hoc eſt Hebrum fluuiū & campos Philippopolis, ſiue
Romanię. ubi hæc uia inferior, diſtans à Scopia CCXXX millib. paſſuū, cōiun-
gitur cū ſuperiore, ex monte Vaſigliza, ſiue Rhodope, ad hęc plana progrediens.

TRACTATVS DE COGNOMINE
& ſitu Romaniæ.

Romania.
ROmania autem, de qua paulò ſuperius mentionē fecimus, eſt regio apta,
affluens omnibus quæ ad humanum expediunt uſum: ab Romanis olim
ob magnam ſitus amœnitatem diu habitata. Vnde propter frequentes in ea pro-
uincia Romanorum colonias, & præſertim Conſtantinopolim, quæ quaſi altera
Roma, uulgò nominari conſueuit. Eius longitudo à littoribus Aegæi equoris &
Strymone fluuio CCCLXXXX millibus paſſuum progreſſa, ab oriente Pon-
to, à ſeptentrione Iſtri ambitu nō longè à Rodope, iuxta Ciabrum amnem cum
inferiori Myſia finitur, latitudo uerò ex uicinis Aemi latebris incipiens ad meri-
diem CLXXX uerſus Callipolim protenditur.

ALIVS LOCVS VNDE EX PANNONIA IN MYSIAM
iuxta Saslon oppidum traiectus eſt.

Saſlon oppidū.
SEcundus autem locus, unde ex Pannonia tranſitus in Myſiam eſt, prope Saſ-
lon, ſiue Sabacum oppidum, non procul inde ubi Drina ex Dalmatia decur-
Beligna.
rens Sauo immiſcetur. Vltra Sauum duæ ſequuntur prouincię, Belgina, & Ma-
Maza.
za, relictis ad dextram flumine Albo, & his montibus, Sacero, Chirbernico, Cu-
pno, Saëza. Et tunc itur ad famoſum uicum Vagbem, monteſq; Larzi, exerci-
bus propter currus & alia impedimenta immeabiles. Ex parte ſiniſtra fit progreſ-
ſus ad uadum maioris Murauæ, abluentis ibidem Cruſſeuam arcem, adhærendo
ſemper alijs itineribus ſuperius memoratis.

VIA

VIA QVAE EX PANNONIA PER TRANSSYLVANIAM mittit uersus Thraciam & Pontum.

EST & tertium iter, opportunius minusq; laboriosum, duces ex Pannonum finibus in Thraciam, & ad alia loca uicina Ponto. Verùm quia tam ipsos Pannonas, quàm reliquos trans Danubium commorantes populos, illud minimè latet, cum ex concursu cōmeantium inuicem mercatorum, tum ob cōtinuum bellum quod circa oram Istri, & eas regiones Turcos propulsando exercent, pauca tantummodo ad hanc uiam necessaria aggrediar. Buda itaque abest à Varadino, LXXX millibus passuum, interiacentibus Cumanorum locis, & flumine Tibisco. Hinc ad Rhium oppidum prope Crisiam amnem, est uia unius diei semper campestris. Ex eo patet accessus per uallem longam in Colusuar, siue Themisuar. Inde ad Sibinium pari spacio itineris & perfacili. Hæc ciuitas est principalis ex septem castris, quæ regio uulgò Transsyluania, siue Herdelia appellari cōsueuit: bello insuperabilis, parit enim strennuos ac fortissimos milites. Est in ea Huniad oppidum loci natura munitissimum: unde Ioannes, pater diui Matthiæ regis oriundus fuit, qui hic primùm Turcis, eorum duce Mescribecho interfecto, melioribus semper auspicijs uictoriam prosequendo, adeò hostibus terrori & suis admirationi extitit, ut omniū sententia in regni gubernatorem deposceretur. Ex Sibinio sequitur Corona, siue Bresouia ultimū oppidum Transsyluaniæ, adiacens montibus qui diuidunt eam prouinciam à maiori Valachia seu Dacia. Hinc tertia die aditur Tragouiscus metropolis Valachorum, & sedes peculiaris principum, inaccessibilis: non muro, non mœnibus cincta, sed fossa uallo & aggeribus tantùm, cum sudibus præacutis exterius positis, sita inter paludes obductas, lutosis syluis & lacuis aquarum, ita quòd hyeme tota penè circumfinitima regio immeabilis sit. Hęc est prouincia Dacia dicta apud ueteres, Romanorum colonia: unde eius aborigines hac etiam nostra tempestate, passim Latino utuntur colloquio. Est ea gens barbara, crudelis, diuinationibus & augurijs dedita, rapinis semper & prædæ inhians. Ex his locis declinando uiam ad traiectum Bidinij & Nicopolis dirigētem, ad læua offert se Vasillum castrū medium fermè consistens inter Valachiam maiorem, siue Moldauiam, ubi sæpe cum Turcis certatum est. Dracula enim cum paucis, sed electis, Machumetum Turcorum imperatorem potitū in maiori Valachia, & ad minorem occupandam maturantem, hic ad secundam uigiliam noctis aggressus, conuersum in fugam ad Danubium cum magna suorum cæde & ignominia regredi coēgit. Hic denique Stephanus Moldauiæ princeps Soleimanum Bassam & ducem Romaniæ sic prostrauit, ut ex XXX Turcorū millibus pauci admodum, qui fortè uelocioribus equis insederant, euaserint. Ex Vasillo circiter XXX millia passuum pertransitur Ister ad Brilagum, siue Braillouū oppidum: ultra quod occurrit Græcia, procedens ultra septem ora Danubij usque ad Pontum. ubi est campus Varnæ, celebratus primo conflictu imperatoris Sigismundi & ducis Burgundiæ, postmodū cæde Vladislai Pannoniæ & Poloniæ regis atque legati apostolici.

Cumani. *Sibinium.* *Septē castra.* *Huniad oppidum.* *Corona.* *Tragouiscus.* *Dacia.* *Valachorum mores.* *Draculæ uictoria.* *Stephani Vaiuodæ fac us.* *Braillouum.* *Varnæ cāpus.*

VIA PER QVAM EX VARBOSANIA ITVR uersus mare & montes Corbauiæ.

RElicuum est, ut quàm breuissimè enarretur, ex quibus Dalmatiæ partibus Turci irruant in Germaniā, & in alias circumfinitimas nationes. Est igitur in ea prouincia locus qui Varbosania dicit, caput & sedes principalis ducis eius gentis, quò omnes ex Asia & Europa barbari prædæ ac rapinarū auidi confluūt: propterea quòd inde facilius discurritur siue ad oram maritimam, seu per Lichā & montes Corbauiæ, in Liburnos, Istros, Lubianam, & forum Iulium: uel ex

Varbosania.

monte Adrio, qui fermè medius inter Bosnam & sinum Adriacum consistit, a
Croaciam declinando, in Carniolam, Ciliam, Carinthiam, Stiriam usq; Austri
penetratur fines: sed ex declinatione itinerum quibus ad eas transitur gentes, u
quæq; dictarum regionum plenius apparebit. Hostes itaque ex Varbosania a
planiciem Thimæ siue Sethiæ, distãtem C L X X X millibus passuum, & ad a
loca proxima mari discurrere uolentes, & si plures aditus habeant, duos tamẽ cõ
tinuis excursionibus sibi magis cognitos, & quasi faciliores frequentant: alte
circa Visochij Ganzan, & Prosor oppida descendunt ad Clissam, Spaletũ, T
gurium, & Scibenicum: altero autẽ longius ad Cluci arcem porrecto, præter i
strizam, intrant in Iadræ plana, patentia usque ad fretum, dirimens insulas b
inuicem à promontorio Corbauiæ, cæterisq; mediterraneis locis. Verùm reg
diendo ex istis cãpis ad Cluci oppidũ & montes, unde in hæc littora diuertit
duę offerunt se uiæ. Alia uersus Bichachiũ & Hun, siue Hunã fluuiũ pergens
pinũ Corbauię per angustias plerisq; in locis, trãsitu difficili & arcto, uix pedib
peragrãdo, dimissis ad læuã Nouij & Buchari oppidis, cũ Istria, Tergesto & Mõ
tefalcon, ferunt ex limitibus Bosnę C C C X X milib. passuũ, ad Hissunitiũ am

Excursionum Turcicarũ duo aditus.

VIA QVAE EX CLVCI OPPIDO VERSVS HVN FLV-
uium progreditur, & per quam itur in Germaniam.

SEd superiorem uiã tendendo, traijciẽtes Hun fluuiũ ad latus Bichachij, re
cta Cruppa ad dexterã, semper locis cãpestribus spacio L milliariũ offendit
omnem regionẽ Croaciæ circa Modrusiũ, usq; ad Cruppã & Sauũ fluuios. Hi
etiam in Lubianã excursiones fieri possunt per eosdẽ montes Corbauiæ, uia st
cta, lapidosa & aspera. Post Cruppam amnem sequitur Methlica, in cuius fi
bus est mons arduus, transitu difficilis, porrectus ad quatuor milliaria, ubi pau
admodum præsidio iter hostibus precluderetur. Inde ad Sauum & Carniola
transcurrunt, & ultra Sauum per Ciliam, Carinthiam & Stiriam prouincias D
uo flumini adiacentes, depopulaturi dextera Murã fluuiũ & Austriã adoriunt

Incursio in Croaciam.

VIA EGNATIA EX EPIRO SIVE DYRRHACHIO,
per Aemathiam in Thraciam progrediens.

DVxi præterea peroportunum fore, si nostrę ætatis hominibus simul atq
posteris notum fieret, per quæ itinera olim Romani exercitus ex Epiro i
Macedoniam siue in orientem transibant, pręsertim cum & asidua bellorum a
stitate & temporum uicissitudine nomina urbium atque locorum obliterata,
mninoq; hodiernis Christianis militibus incognita existant. Proinde duæ su
uię. altera Egnatia, ex Dyrrhachio in orientem, quam Strabo geographus ad H
brum fluuium Thraciæ per millia passuum D atque X X X V mensus est. alte
autem ex Apollonia, quæ Candauia à monte Illyrici denominatur, in Maced
niam C C L X V I I, Thessalonicam usq; progrediens. Sed prior Egnatia ex Dy
rhachio per Pharsalicos & Aemathiæ campos, linquendo sinistrorsum Fanda
fluuium, & montes Ducagmorum circa Lisum Aemathiæ quondam nobilis
mam ciuitatem, & frequentissimos Vrachiæ & Dibri pagos, pergens ad Belgr
dum oppidum fermè medium inter Aemathiam Thessalos & Macedones, dim
sis ex parte dextera Thessaliæ montibus, læua uerò Drina fluuio, peragratis sy
uis & nemoribus finitimorum montium, descendit in planiciem Macedonię, e
tensam uersus Hebrum & Thraciam.

Via Egnatia.

Candauia.

VIA CANDAVIAE MARITIMA, EX APOLLONIA
ad fauces Propontidis extensa.

SEcunda uerò uia, quæ Candauia dicitur, ex Apollonia, unde sumit initiũ
Epirus, ad sinũ Ambracium, præter Aulonis siue Valonæ lacum procedẽ
dextro

extrorsum adiacent sibi gentes Epiroticæ, quas Siculum mare alluit. Hæc regio ulgò Arbanus nuncupatur, diu sub Aranitorum dominio habita, cum Achelo, uel (secundum accolas) Pachicolamo amne è Pindo decurrente cõiungitur. hic terminus Epiri. Ab eo per Acarnanes ad Euinum, seu Phidarim fluuium, qui in os sinus Corinthiaci influit, dirimentis Aetoliam à Peloponneso, ad Anirium flumen Isthmo pertinet. Verùm tota hæc uia superius memorata continuè extẽditur per oram maritimam, aditu quibusdam in locis aspero, & longius mari ambiendo, ob crebros prominentes in hæc littora mõtes. Ea post Isthmum o Aegæo excepta pelago, per locos Phocenses, Bœotios, Atticos, & Megarenses, Græciæ maritimos populos, circa Euboeæ atque Thessalonicæ sinus dimissa, ad læuam Larissa, descendit usque Thessalonicam clarissimam Macedoniæ urbem. Dehinc rursus ad latus eiusdem freti uersus meridiem, Athon montem declinando, per plana & montes Strymonem transgrediens (qui Macedones à Thracibus diuidit) locis semper maritimis ad Aemio oppidum extenditur, ubi Hebrus Thraciæ fluuius Aegæo immergitur æquori. Hinc duo patent itinera. Alterum per LX milliaria uersus Adrianopolim: alterum autem ad læuam per pontem Aeginæ, supra paludes & lacus miro artificio tribus millibus passuũ extensum, præbetur accessus ad Callipolim. ex ea in occasum diuertendo, facilè ad fauces peruenitur Propontidis, siue Dardanellum.

Arbanus regio.
Achelous.
Euinus fluuius.
Græcia maritima.
Thessalonica.
Hebri ostia.

EPILOGVS EXHORTATORIVS AD *inuadendum Turcos.*

HAec sunt itinera à Romanis olim toties peragrata exercitibus, nunc à Christianis obnixius affectãda, si pulsis ex Europa barbaris, perpetua pace potiri concupiscunt. Non est itaq; expectandus hostis, neq; dimicandum cum eo in limitibus & gremio Italiæ. In Epirum siue Macedoniam transportandæ sunt copiæ uno atque eodem momento. Hinc & ex Pannoniæ oris bellum Thraciæ inferendum esse, nemo iam ambigit: non defuturũ enim militem, neq; cõmeatum, omniaq; necessaria præsto fore. Aderunt & ex circumfinitimis prouincijs undiq; fideles populi, solam Christianam expeditionem præstolantes, parati hostes undique adoriri, quàm primùm senserint Christianorum castra, Istrum, & ex Italia exercitum Adriæ fretum traiecisse. Hæc est una atque extrema uia debellandi hostem. Legimus namq; Alexandrum Magnum cum Dario Persarũ rege in Asia decertasse. Xerxes ne ab Atheniensibus in regno suo circumueniretur, prior ipse Græciam inuasit. Hannibalis quoque una atque eadem sententia semper erat, ut in Italia bellum gereretur. neque ab ea iam uictor prius reuocari potuit, quàm translato in Aphricam bello. Cæsari etiam tanta in opprimendis hostibus celeritas inerat, ut plerumque ipse famam sui aduentus præueniret. Sed prætermittenda sunt tot exterarum gentium exempla, solummodo unum relinquitur dignum memoria, ac celebrandum posteris documentum Ioannis Huniadis, qui nunquam passus est Turcos aduersus Christianos expeditionem mouisse, quin eos in ipsa Thracia aggrederetur. Cuius præclara ac sanctissima pro defensione orthodoxæ reipublicæ incœpta nostræ tempestatis principes imitari, Dominus IESVS CHRISTVS Deus optimus maximus faxit.

In suis terris aggrediẽdi hostes.
Ioannis Huniadis prudentia.

FINIS.

IACOBI

IACOBI SADOLETI EPISCOPI CAR-
PENTORACTIS DE REGNO VNGARIAE AB
hostibus Turcis oppresso & capto,

HOMILIA.

MAGNO & intolerabili dolore afficior, fratres charissi-
mi, ex his iam penè assiduis incommodis & detrimen-
tis, quibus Christiana conficitur & laceratur respubli-
ca. Nec uerò aliter uobis usu uenire intelligo. Sed ætas
mea exacta iam, & præcipitans, usus'que rerum multa-
rum in quibus diu sum penitus'que uersatus, me plus a-
liquanto, quàm pars uirilis postulat, non solùm præ-
sentia mala hæc dolere, quæ longe antè impendentia
uideram, sed etiam futura pertimescere semper coëgit:
ut dolor meus cum metu & timore deteriorũ rerum semper coniunctus, grauio-
res mihi profectò, quàm cuiquã uestrûm animi curas afferre, & sollicitudines de-
beat. Et tamen paulo antè cùm recitarentur ex Germania literæ, quæ regnũ Vn-
gariæ totum delatum in hostium potestatem, nostrorum exercitus occidione cæ-
Pestum. cisos, uexatas & perditas citeriores prouincias, Pestum & Budam urbes locorũ-
Buda. nu'que munitas, arces regni illius quæ propinquæ Austriæ & propter uicinitatis
situs'que opportunitatem, tanquam uestibulum Germaniæ, propugnacula Italiæ
semper habitæ sunt, ab hostibus Turcis oppugnatas & captas nunciabant: uidi
ego gemitus & dolores uestros, uos'que prope ęquè, atque ego eram, perculsos'que
afflictos illo aduerso nuncio intellexi. Cum autem illa præterea quæ in eisdem li-
teris subiuncta erant uobis legerentur, quòd maximas cędes ubique Christiano-
rum esse factas, nulli neque ætati, neque sexui crudelitatem hostium pepercisse,
terram coopertam corporibus interfectorum, flumina sanguine multo cruenta
fluxisse cõstabat: quis tum fuit uestrûm, qui in tanta cõiuncti nobis & religione
& legibus Christiani generis strage lachrymas tenere posset? Quis nõ defleuit so-
ciorũ casum? Quis se dolore nõ abiecit? Nec uerò quisquam, opinor, ex nobis in
domestico funere, quanquam charissimo pignore orbatus, tantum unquam mæ-
stitiæ luctus'que suscepit, quantis nos cuncti fletibus & lamentis casum hunc rei-
publicæ, & ueluti funus prosequuti sumus. Laudo pietatẽ uestrã, fratres dilectis-
simi, humanitatẽ probo, charitatem agnosco. Quòd enim calamitate fratrum no-
strorum tanquã uestra cõmouemini, magno mihi ea res argumento est, uos latu-
ros fuisse miseris illis atque indigentibus opem, si facultas affuisset, quos ab im-
manissimis hostibus crudeliter absumptos tantoperè doletis. Nam quòd illi fra-
tres fuerint uestri, sint'que reliqui omnes, qui ab eodem patre Deo, & ex eadem ma-
tre ecclesia in hanc cœlestẽ uobiscũ unà cognationis necessitudinem geniti sunt
& procreati, ne dubitatis quidem. Quotiens enim cun'que Dominica à nobis pro-
Dominica oratio. fertur oratio (qui mos in CHRISTVM rectè credentibus solennis & quotidia-
nus est) pater'que noster Deus inuocatur & poscitur, totiens fratrum nostrorũ qui
ubique gentium eundem Deum patrem agnoscunt, facimus mentionem. Quos
si uerè, si iure, si sanctiore etiam quàm hæc mortalis & terrena sit, generis necessi-
tudine fratres appellamus, fraterna item iure beneuolentia & uoluntate comple-
ctimur. At'que horum ô misera & calamitosa tempora, in quæ nos deuenimus: ho-
rum inquã Dei filiorũ fratrum'que IESV Christi & nostrorũ genus quondã per-

nplum, & frequentissima cognatio, omneis propè terras, maria omnia obtine-
at, tum cum diffusa toto orbe terrarum cunctis in gentibus Deo gratias agebat,
ymnosq; & laudes catholica concinebat Ecclesia, pòst locis undique & regioni
us expulsi, patrijsq; sedibus extorres abire coacti, paulatim primò, deinde præ-
pitantius, ad extremũ Africa Asiaq; amissis, omnibusq; prouincijs, quæ trans
are sunt, inter dissensiones nostras à Turca occupatis, angulum Europæ non
aximum tenebamus: cum eadem ira Dei & amentia nostra nobis aduersante,
eo ipso iam extrudimur. Quis enim non uideat, nostris munitionibus iam ef-
actis, patefactum esse hac oppressione Vngariæ hostibus barbaris aditũ ad for-
nas nostras omneis corripiendas, sanguinemq; Christianorũ fundendum atq;
orbendum, quem illi tanta cum auiditate semper sitiunt, ut saturari eo nunquã
ec expleri possint? Atque hæc eo duriora nobis atq; indigniora eueniunt, quòd
m uirtute, si per nostras dissensiones & discordias liceat, superiores simus, a-
ientia & cæcitate animi reddimur inferiores. Inferiores dico? iam non est uerbi
uius rebus ipsis cõgruens & apta significatio. Illi enim inferiores uocandi sunt,
ui cùm certent, cũ repugnent, cũ resistant, uincũtur tamẽ uel aduersariorũ ui, uel
liquo calamitatis casu. Nos sine certamine traditi hostiũ libidini & crudelitati su
nus, & qui, si uellemus, tanq; aduersus fœminas uiri esse possemus, ceu pecudes
imus ad impetũ luporũ proiecti atq; expositi, destituti à pastoribus nostris, quos
psorũ propria studia, acerbaq; inter se odia in partes diuersas trahũt: nulla autẽ,
el non ea quam deceret, ipsis commissi gregis cura beneuolentiaq; attingit. Si-
uidem bonus pastor, quemadmodum est à Domino in euãgelio demonstratũ,
on & ipse pascitur fructu & incrementis gregis, & lupos non arcet populari co-
antes gregem: sed ut salutẽ ouium suarũ tueatur & custodiat, offert in discrimen
iam. Quod non modò nostri humani pastores non faciunt, sed quod multo gra
ius & perniciosius nobis est, ab ipso quoq; Deo summo omnium pastore & du
e neglecti iampridem & repudiati sumus, quòd grauem eius irã offensionemq;
duersum nos, nostra innumerabilia peccata concitauerunt. An non perspicua
mnibus & manifesta est Dei offensio? Quis dubitare hac quidem de re potest?
uis aliud sentire? Hostis adest in foribus, atque is hostis, qui cum sanguinis &
rædæ uehementissimè sit appetens, sanguine tamen nostro magis etiam quàm
ræda semper est delectatus. Is cædem & seruitutẽ omnibus nobis denũciat. Ni-
il audimus, nihil commouemur: iam intulit uim atque arma, iam rescidit uallum
unitionum nostrarum, iam intra nostra castra tabernaculaq; uersatur: nos ab
ac cogitatione penitus auersi sumus: inter nos litigamus, inter nos digladia-
nur: & dum magna prælia paruis de rebus inter nos conserimus, ad illud præliũ
uo nostra salus & fortunæ omnes in uniuersum periculum uocatæ sunt, mini-
è sumus attenti. Potest ne ex his obscura cuiquam esse ira contra nos, & inimi-
a infestaq; uoluntas omnipotentis Dei? Vnde enim, obsecro, nobis hic stupor,
æc animi omissio, hæc uecordia? nisi quia nõ direximus cor nostrum in Deum,
non cõiunximus cum eo spiritum nostrũ, neq; posuimus in eo spem nostram,
in lege eius ambulare noluimus, sumusq; ipsius beneficiorum obliti, & ad ira-
undiã eum cõciuimus. Iccirco tradidit in captiuitatẽ uirtutem nostrã, & omneis
ostros apparatus in manus inimici: consumpsit gladio populum suum, & hęre-
itatem suam repudiauit. Nõ enim alijs, fratres, uerbis malorum nostrorum uera
atio & causa, præsertimq; tantorum exprimenda nobis est, quàm est à Prophe-
a ipso, & à scripturæ sanctæ oraculis expressa. Quos enim Deus non amat, ijs
entem & consiliũ profectò adimit. Hęc porrò nobis adempta esse quis nõ intel-
gat? Qui si præteritis malis detrimentisq; edocti, aliquãdo tamẽ resipisceremus:

Inferiores qui propriè.

Dei offensione grassari in Christianos Turcam.

si cogni-

ſi cognitis hoſtis inſidijs, eiusq; malitia & calliditate perſpecta, qui ſemper ſcia-
les noſtras diſcordias occaſionem ſuarum rerum bene gerendarum aduerſus nos
putauit, qui incredibili ambitione inflammatus, inhiat orbis terræ imperio, qui
noſtrum omne extinctum & perditum nomen cupit: ipſi quoq; arma contra eum
noſtra & auxilia conferremus, animisq; uſi uirilibus, & conſilium quo ualere ſo-
lebamus, & uirtutẽ qua longè ſumus ſuperiores, illius & malitiæ opponeremus,
& ferocitati: placatoq; in primis, quod maximè neceſſe eſt, Deo, quod expiandis
pœnitẽtia ueteribus peccatis, nouaq; & caſta uita ad illius arbitrium & uoluntatẽ
ineunda perfacilè obtineremus, ſpes eſſet nõ modò nos impetũ hoſtis barbari &
crudelis à reliquis noſtris urbibus & agris propulſuros, ſed ultrò in eius prædia
& regna inuaſuros, recuperãdisq; prouincijs & nationibus, quas amiſimus ue-
terem unà dignitatem & amplitudinẽ maiorum noſtrorũ recuperaturos. Nunc
quis nos amentiæ nõ condemnabit, & rationis lumine orbatos non agnoſcet: cla
raq; hæc & certa indicia non conſtituet, alienati à nobis atque auerſi præpotentis
Dei, illiusq; diuinæ dexteræ à noſtra protectione amotæ? Cuius Dei alienationẽ
etiam mentis noſtræ alienatio ſequitur: quòd non modò nil dignum nobis, ma-
ioribusq; noſtris cogitamus, ſed ne ſupremam quidem peſtem, quæ nobis immi-
net, ultimumq; excidium quod appropinquat, poſſumus rectis oculis cõſpicari.
An eſt de reliquo exitio noſtro nobis dubitandum? nosq; ea tantũmodo, quæ ma-
lè adhuc geſta ſunt conquerimur, de futuris nõ pertimeſcimus? Imò uerò metus
& expectatio malorũ impendentiũ nos peius habet, quàm dolor eorum, quę iam
perpeſsi ſumus. Id adeò uos mecum unà cõſiderate. Turca hoſtis ſuperbus, & ui-
ctoria ferox, religione impius, crudelitate barbarus, auarus imperij ſui amplia[n]di
(ſi tamen id imperium, in quo unus omnino liber, & idem tyrannus eſt, cęteri ex-
trema fortunæ conditione ſunt ſerui) is nunc utraque Pannonia ſuæ ditioni ſub-
iuncta, tot populis & prouincijs uno aduentu ſuo impetuq; oppreſsis, & à Chri-
ſtiana conſenſione diuulſis, oppida, arcesq; eas ui cepit, ex quibus proximus illi
& procliuis ad hęc noſtra interiora eſt progreſſus, ut & peruagari quà uelit, & ex-
currere quocunque libeat, ſine metu & periculo rerum ſuarum, iam illi ſit licitum.
Eſt' ne igitur quiſquam qui dubitet, quin hac opportunitate contra nos uſurus,
ſuarumq; curſum uictoriarum continuaturus ſit? Nemo profectò: non enim o-
mittit ille quippiam, non procraſtinat, non ſinit effluere & præteruolare occaſio-
nes: ſed præſto eſt ſemper uenientibus, & ſe offert. Quid ergo, cum iniecerit ſe
introrſum in nos? ut forſitan iam iniecit: nihil dum enim poſtea ex illis locis e[st] al-
latum. Quos, quos ille inueniet ciuitatum nationumq; conſenſus & conſpiratio-
nes paratas, ad obuiam eundum, reſiſtendumq;? Quam concordiam & pru-
dentiam principum, conſulentium rebus communibus? Quas acies, manusq;
militum, quos non ſolùm animi fortitudo, ſed pietas etiam erga patriam, aduer-
ſus impium hoſtem armarit atque erexerit? Nihil omnino horum, ſed cuncta o-
dijs ciuilibus diſsipata, factionibus perturbata, hæreſibus polluta, ignauis pra-
uis' ue conſilijs contaminata & perdita, eſt reperturus: ut illi ſumma commoditas
ad impugnandum, nobis uix ulla facultas ad reſiſtendum reliqua oſtendatur.
Nam ſi reſiſtendi conſilium, aut animus fuiſſet, in propugnaculis oportuit reſi-
ſti. Nunc amiſsis illis, quanto maiore cum periculo debilitatas uires noſtras hoſti
opponemus, qui integras obuiam ferre neglexims? quanquam nullum quidem
periculum deſidia, & inteſtina noſtra diſſenſione maius eſt. Vtinam modò con-
ueniremus, utinam conſopita iam diu Chriſtiani nominis uirtus, aliquando tan-
dem expergiſceretur, principesq; noſtri, quibus data eſt in Chriſtiano populo
poteſtas & moderatio, quæ ſe eſſent digna, & ſuo nomini cõſentanea cogitarent,

alterutrum

alterutrum nobis non deesset, ut aut uinceremus hostem ignauum suapte natura nostris dissensionibus felicem, non fortem: aut si à nobis esset Dei omnipotentis decreto hæc spes & gloria tantæ uictoriæ abiudicata, honestè tamen, tanquā fortis in pugna uir, & sine dedecore caderemus: qui nunc pecudum exterritarū more dispulsi & errantes, sine opilione, sine certo signo, sic dilaniamur passim, atque conterimur, ut non modò nobis uiuentibus dignitas, sed etiam morientibus desit misericordia. Verùm quoniam queri quidem hisce de rebus possumus, opitulari autem & subsidio esse ruenti reipub. non possumus, quod ad id nobis nō animus, sed fortuna opes non suppeditat, si quid autem autoritatis publice in consulendo habuimus, id frustra iam aliquotiens & dicendo & scribendo sumus experti. Veniamus fratres charissimi ad ea solatia, & in periculis malisq; perfugia, quæ nobis nulla inimica uis, nullius hostis acerbitas, nulla commutatio rerum, uisq; & inclinatio temporum potest eripere: Ad Deum enim nostrum, qui summum nobis bonū est, tutus semper nobis est, si uolumus, facilisq; receptus: nec nos deterreat, quod ille habitat altissimis in locis, nos in infimo mundo sumus positi: non enim tarditate corporum, sed uelocitate animorū illuc usq; pertendimus. Etenim posteaquam IESVS Christus summi filius patris, parq; ipse patri & natura & potestate Deus, ad nos deuenit, carnisq; nostræ fieri dignatus est particeps, quò suæ ipse diuinitatis nos quoque uicissim compotes efficeret, ex eo regnum cœli uim à mortalibus pati assueuit, & uiolenti illud, atq; fortes rapere cœperunt: nec tamen ista uiolentia eò est requisita, ut oram, ambitumq; cœli, quasi urbis munitæ mœnia tormentis perrumpamus, sed in dissoluendis uinculis necessitudinū terrenarum, quæ nos à Deo longè remotos detinent, & in tabernaculis nostræ uitæ, quæ in terra altè fixa, atq; defossa sunt, extrahendis ac refigendis, noua quædam & magna uis nobis necessariò est adhibenda: quā nos nec nosse, quo ex genere sit, nec suscipere & exequi quemadmodū oporteat unquam potuissemus, nisi Christus idem nobis & exemplo semel fuisset ad percipiendam eius rei doctrinam, & esset quotidie adiumēto ad exercendam uirtutem. Quapropter fratres, si uolumus (ut ante dixi) nosmetipsos, & bona omnia nostra in illum sublimē locum deportare possumus, quò neq; malum aliquod, nec flagellū inimici potest appropinquare. Cur autem ita uelle debeamus, causæ complures sunt, & diuinæ illæ quidem, & humanæ: sed nos breuitatis causa paucis perstringemus. Humanæ causæ sunt, quamobrem nos conueniat spes & rationes nostras conferre & dirigere in unum Deum, ut malum, ut calamitatem, ut exitium fugiamus: Diuinæ, ut bonum, ut felicitatem, ut immortalitatem consequamur. Parum ne uobis in utraq; parte ponderis esse uidetur, & momenti, cur & hæc quæ mala sunt relinquere, & illa quæ tanta & tam expetenda bona sunt, exquirere debeamus? Nam hic quidem, in hoc inquam mundo, & in his terrenis ac mortalibus bonis, si tamen bona appellanda sunt, quæ quò plura & maiora nos circūsistunt, hoc sumus angoribus animorum & solicitudinum stimulis inquietiores. Igitur in his ecquid nam obsecro tanti est, ut id studio nostro & cura dignum sit iudicādum, ac mediocri quidem cura? cum tamen nos omneis curas, & studia omnia nostra in ĳs rebus cōstituamus: in quo malus nimirum nos error, & opinio decipit, usu & cōsuetudine deprauata. Cum si rectè putare rationem totam, & naturam rei perscrutari uelimus, contrà nobis eueniat, quàm ut sibi persuaserat, & summam suarum rationum fecerat nostra cogitatio. Illa enim ex his temporū & terræ bonis multas sibi paratas utilitates, egregias commoditates, complures & magnas & uarias iucunditates spe præceperat, quarum euentu in experiundo fraudata, (incidit enim magis ex illis in molestias, in mœrores, in timores graues, & solicitudines) nunquā tamen desistit inquirere

anxiè & laborioſe, quo ſe nunquam fruiturã intelligere nõ poteſt: ita & ſpe uan
meliorum in poſterum rerum, & tædio ac ſatietate præſentium fruſtrata & illu
uita noſtra, antè præceps ad occaſum truditur, quàm nõ modò potuerit reperi
quod quærebat, ſed etiam quàm iter rectum ad quærendum inuenerit. Itaq; i
ſapientiſsimus regum, cui & ſua ui ingenij atq; conſilij, & in primis Dei omi-
potentis donis omnia quæ optarat ad uoluntatem ſucceſſerãt, cum honores, im-
perium, regnum inter ſuos, famam autem & gloriam & præſtantem authorita
inter alienos, illas uidelicet nationes Orientis eſſet nactus, cum agros præclè
cultos & conſitos paraſſet, magnificè & ſplendidè omnibus in locis ædifica
maximum auri pondus argentiq; congregaſſet, tum autem cætera quæ ad uol-
ptatem corporis, & ad lætitiam animi apta atq; idonea eſſe exiſtimantur, habe
ſibi per omneis propemodum ædium & uillarum ſuarum angulos, perq; omn
horarum temporumq; momenta parata atq; diſpoſita: in his tamen ipſe, & a
eiuſdem modi ſingulis rebus commemorandis inſiſtens, tanquam illuſus à for
na, & à ſpe ſua deſtitutus, exclamat ubiq;, uanitatem iſta omnia eſſe: nec quale-
cunq; uanitatem, ſed quæ cæterarum omnium princeps uanitatum, & ſum
uanitas ſit. Quod perinde eſt, ut ſi diceret, non eſſe uanum cõtemptũ huiuſm
rerum, quarũ ſtudiũ & adeptio ſit maxima uanitas. Quid in Eugẽlio domini,
Luca atteſtante: non'ne hominẽ illũ optima ratione redarguit, qui ædificatis
cellis penarijs permultis, ijsq; omniũ fructuũ copia & uarietate repletis, cũ in m
tos annos paratas ſibi copias uitæ & cõmoditates uideret, auſus eſt animo ſuo
cere, & ſuadere, ut gauderet nũc deniq;, & lætaretur, quoniã haberet in poſte
quibus ſe perpetuò eſſet oblectaturus? ad quem mors eodem ferè momẽto: St
te, inquit, hac nocte abs te anima tua repoſcetur. Et ſanè omnibus ferè hoc c
tingit, qui in terrenis bonis congregandis elaborant, ut ſemper ſolliciti, ſemp
anxij, ad omnia ſemper auido animo anhelantes, nuſquam inueniant ſuarũ
licitudinum finem, exitum'ue laborum, cùm tamen ſemper inuenturos ſe ſ
rent, donec mors improuiſa irrepens, inopinanteis eos in medio curarum æſ
& cupiditatum opprimat: uel ſtupenteis, & attonitos, tanquam beluas, &
mortis caſu amenteis factos, quòd ſe fragiles eſſe, & ex moribundo genere or
antea non cogitarant: uel ſi ſenſum & cogitationem conditionis ſuæ eo temp-
re retineant, tum maximè gementes & dolentes, uitam ſibi eripi, cùm rebus
is planè conſtituendis nondum finem eum, quem ſibi propoſitum habuerat,
impoſuiſſent. Sed ſit hic fermè cunctorum communis error, & humana de-
ptio, ut diximus, quæ ab hominibus malè adhuc animaduerſa, ex ſcripturis
ctis perſpicuè redarguta eſt, quòd inter uanam ſpem futurorum bonorum, q
ſcilicet terrena & mortalia ſint, inanemq; fructum præſentium, quorum quo-
dianis ſollicitudinibus, & moleſtiarum aculeis amara plerunque, & irrequi
eſt poſſeſsio, portum noſtrarum cogitationũ tenere non poſſumus. Quid? qu
amore huiuſmodi bonorum deprauati, atq; indicti, uera & ſempiterna bona
luti ſponte, et data opera à nobis abalienamus? Tantum'ne hic quoq; poteſt
ror, & importuna nobis cæcitas animi ſic officit, ut certiſsimorum, maximor
bonorum, præ his quę & leuia, & certè fugitiua ſunt, nullam ſæpenumero
camus rationem? ut perpetuam noſtram ſalutem, & fœlicitatem, breui & fal
iucunditati poſthabeamus? Diximus hæc terræ bona non magnæ à nobis dig
tionis haberi conuenire, propterea quòd eorum acquiſitio laborioſa, cuſto
ſolicita, poſſeſsio fugax, fructus nobis atq; uſus inutilis plerumq;, & pernicio
ſit. Atq; hæc ita diximus, ut etiam illa ſi iure obtineantur à nobis, ſi ſponte ſua
nos confluant, ſi ſine iniuria, ſine improbitate, ſine conſcientiæ damno ſint no

par

parata, non tamen magni facienda uideantur, propterea quòd aut bona ex se, & sua natura, non sunt Christianis hominibus quidem, quorũ non est in his copijs beatitudo cõstituta: aut si quid habent in sese boni, in eo habeant duntaxat, cum negliguntur quà ad commodum nostrũ pertinent, ad aliorũ autem incommoda subleuanda potius adhibentur. Vt uerò eis quoq; appetendis, captandis auidè, anxieq; quoquomodo cõquirendis, nec fides teneatur à nobis, nec seruetur iusiurandum, nec pietatis ac religionis erga Deum, humanitatis erga proximum, ratio habeatur: quis hanc tantã labem & perniciem bonorum morum cùm animo aduertit, non ipsa coactus ueritate confiteatur, Deum nobis merito & iustissime succensere? Miramur nomen Christianum pessum quotidie ire? Miramur hostibus nostris tantam uim, tantam prosperitatem, tam felices nostro detrimẽto atq; exitio euentus procedere? Quid ista mirari oportet, cum omniũ origo malorum euidens & manifesta sit? Nempe quod iratus & inimicus nobis est Deus: nec sponte ille sua. Quid enim magis est ab illius clemẽtia & infinita bonitate alienũ? Sed maximis & grauissimis iniurijs prouocatus à nobis. Itaq; ut Assyrios ad excidium Iudæorum adduxit, sic exterminationi nostræ inuehit, atq; corroborat Turcas, genus hominum longè multoq; quàm Assyrij & crudele magis, & inhumanum, & barbarum. Minus enim offenditur Deus in ijs, qui apertè illi & sunt & semper fuère hostes, quàm in nobis, qui amicitiam cum eo fidelitatemq; professi, omnia & fidei & amicitiæ iura prodimus, & uiolamus: idq; aduersus Deum, qui uindicare acerrimè, & quamuis subito potest, cuius forti potentiæ incuruantur & inclinantur omnia, nec nostram abiectionem imbecillitatemq; respicimus, & sæpe intra nos taciti ratiocinamur, & quærimus, quid causæ sit quod uideatur Deus de nobis curam abiecisse, & nationes eas in quibus solis colitur & honoratur, ipsius nomen uastari, diripi, & in seruitutem redigi sinere. Qui est iste cultus atq; honor? aut quæ Dei colens natio? Quid habet Deus iam in nobis, quod suũ dicere possit? cum usurpetur quotidie quidem inter nos illius nomen: uerum id magis ad cõfirmationem improbitatis nostræ, quàm ad uenerationẽ diuinitatis suæ: atq; ut ipsemet inquit, Labijs tantum à nobis honoretur, cor autem nostrum longe sit ab eo. Quod ita esse, iam mihi omnes concedatis est necesse. Est ne quicquam quod ille magis nobis præceperit, crebriusq; idem & uehementius inculcarit, quàm ut diligeremus inter nos, ut inuicem quisq; alterius onera ferremus, ut essemus erga proximum & humanitate & beneficentia misericordes, & mites? Quid ergo? (respondeat quicunq; uult) Paretur ne Deo, ista præcipienti, obtemperatur, obeditur? Obscurum est, credo, Carpentoraclenses mei. Sic enim agam nunc uobiscum, ut de uitijs eis, & peccatis, quæ generi & ordini uestro familiaria sunt, cõmemorandum putem: non adsunt principes uiri in præsentia, non reges, non Pontifices, non factiosi & nobiles, non militares homines, non illustres artes scientiasq; professi: quibus, si adessent, alia, & alterius modi adhibenda esset oratio. uobiscum loquor, quos tanquam diligens pastor cupio in uiam errantes reducere, & à Christo Domino disiunctos, ad Christũ rursus adiungere: de uulgatis & communibus delictis uerba facio, non ut quempiam lædam bonum, sed ut minus bonis timorem aliquem Domini (in quo initium omnis sapientiæ est, & corrigendæ uitæ studium) quatenus nobis à Deo cõceditur, inseram atq; injiciam. Obscurum ne cuiquã & dubiũ esse potest, quid agatur in hoc quotidiano inter se hominum cõmercio, in hac infida societate uitæ? quæ alternis opibus suppeditata, & adiuta fideli & mutua charitate, sicut imperat Dominus, munita esse debebat: non ne omne penè omniũ studium in eo nunc cõsumitur, ut circumueniendo proximo, quæstui quisq; suo, & iniusto lucro deseruiat? emuntur, uenduntur,

Calamitatũ huius sæculi causa quæ.

Circũueniendo proximo oẽs iã studere.

duntur, contrahuntur quotidie res, syngraphæ conficiuntur, iudicia exercentur
lites intendũtur, ubiq; Deus, ubiq; iusiurandum, ubiq; pactio, ubiq; promissio
est ne in hisce rebus fidei iam usquã, & ueritati, & iustitiæ, & religioni locus? pa
rum ne cogitamus, quid nam agimus: aut si ea res, & animi nostri intestina ma
tia, menti nostræ est proposita, Deum ita despeximus, ut illi uolentes, & pruden
tes, tot quotidie inferre non uereamur iniurias? Mitto nunc cætera communis u
tæ delicta, desidias, libidines, luxus, æmulationes, iracũdias, & quę sunt eiusdem
modi: quæ etsi uitia, ac peccata grauia sunt, eodemq; in genere improbitatis ue

Auaritiæ pestis

santur, tamẽ faciliores habent, quàm auaritia, ad Deum rursus receptus. Auariti
maximè una est, quæ tanquam tetra quædã, horribilisq; pestis, dissipat omnẽ h
num morẽ, humanæq; uitæ societatem disturbat, & depopulatur: quorumq; u
animum inuasit, arcemq; in eis obtinuit mentis atq; cõsilij, eos illa statim è famil
Dei ereptos, atq; abstractos, in seruitutem Sathanæ mancipat. Est enim auariti
ut pluribus in locis repetit Paulus, idolorum seruitus. Egregium sanè fructũ fe
hominibus auaritia, ut qui à Domino Deo pacem, salutem, uitam, felicitatem
& precamur & optamus, eaq; unius illius dono obtineri à nobis posse cognosc
mus, nec tam in terris hæc quæ mortalia sunt, sed illa cœlestia & sempiterna, ij
ad aureũ alium dominũ transfugientes, oppositum è regione omnipotenti Deo
supplicesq; illi facti, mortem & perniciẽ ab eo, animiq; turbã & tumultũ, totius
uitæ miseriam precibus impetramus: nec solum hæc in hac ut habeamus uita, i
qua tamen miserijs finem mors quandoq; imponit: uerum & in altera, ubi nul
unquã summæ infelicitatis & miserrimæ calamitatis datur intercapedo. An no
hoc experimini quotidie in uobis, Fratres? Vos ego appello, si qui forte adestis,
quibus maius aliquanto, quàm oporteret, insit pecuniæ studium. Vos enim eg
parturio in Christo, & in eodem Christo sanos & ualẽtes cupio parere. Non n
inquam sentitis, quàm acres habeat stimulos, & quàm animũ uehementer fod
cet iste lucri amor, usq; eò quidem, ut quiescere animum non sinat, turbasq; om
nium intus concitet cupiditatum? quibus quidem in eo dominantibus non pa
non ratio, non rectus mentis usus habere ibidem locum potest, non uirtus, ne
libertas, non consilij constantia. Atqui ad animum sic affectum, tanquam in do
mum seditionibus & turbis agitatã, nequaquã pacis autor ingreditur Christu
neque uerò ipse habere aditum eò potest, ubi eum mens non recipit, sordid
alijs curis & cupiditatibus occupata: aures non audiunt, quoniam pecuniæ &
syngrapharum & litium tinnitibus obstrepuntur: lingua non nominat, nisi cu
inaudito quodam & prorsus nefario scelere, captandi lucri causa, facere eum il
uult suæ fraudis & perfidiæ adstipulatorem & testem. O' miseros nos: eò n
usque amentiæ & impietatis processum est, ut quo mendacijs nostris fidem
astruamus, Deum sæpe testem scelerata mente faciamus? Falsitas ergo imp
rabit ueritati, Christianis hominibus authoribus, & Sathanas leges impon
Deo? In primis, quæ Moysi à Deo data sunt, præceptis illud propè est primi

Nomen Dei nõ faciendum irritum.

rium, quo uetamur nomen Dei nostri irrita & ludicra appellatione expromi
re. In quo præcepto id spectatum est, ut ne nimium crebra & familiari com
memoratione illud uilius factum, minus sanctum & uenerabile ad aures homi
num accideret. Nos, quod sine causa facere prohibiti sumus, ob eam cau
sam faciemus potissimum, ut mendacia nostra iureiurando fulcientes, proxim
nostro fraudi & detrimento simus? Quid tandem ut efficiamus, aut quod e
extremum & ultimum nostrarum tantarum contentionum & laborum? Nem
pe ut & ipsi terræ commodis, & corporis iucunditatibus largius perfrui
mur, & liberis nostris quamplurimum relinquamus. Potest ne quisquam ma

part

ptis benè frui? aut in animo ſibi ipſi implacato & diſcorde, ſolutá & pura hu-
imodi bonorum delectatio ineſſe? Liberis autem noſtris non'ne eam cer-
trem hæreditatem tranſmitimus, qua ipſos in eadem cupiditate & malo more
bis inſtituimus ſimiles, quàm qua ædeis illis noſtras & fundos relinquimus?
quæ tamen ipſa quoquo pacto nobis quæſita ſint, etiam per fas & honeſtam ra-
tnem, omnia iam animaduertere poteſtis, addicta eſſe uanitati. Turcæ adſunt,
ipendent, irruũt, una hac & recente equitatus ſui excurſione Pannoniã utram-
qe ſibi ſubiecerũt, treis trans Danubium uno tempore prouincias, Dacorumqꝫ
iis gentes & nationes, quæ in treis tetrarchias erant diſtributæ, in ſuã redegerũt
poteſtatem: non quieſcunt, non deſiſtunt, non defatigantur, ardent cupiditate o-
nia corripiendi: terribiles ſunt crudelitate, feroces uictoria. Itaqꝫ reliquis popu-
l,orisqꝫ Italiæ & Germaniæ exitium clademqꝫ minantur: nos ad eos arcẽdos &
opulſandos, propter inteſtinas noſtras diſcordias, propterqꝫ illam infœlicẽ &
cam dementiam, quæ nobis ex ira Dei & ex peccatis noſtris inuecta eſt, mini-
è ſumus idonei. Quàm eos diu putamus ab his locis abfuturos? quàm non cele-
er aduolaturos? ut nos quoqꝫ ſedibus noſtris & fortunis euertant, qui plus una
tate proxima terrarum & nationum uincendo, uaſtando, urendoqꝫ obierunt,
àm quantum inter ipſos nũc & inter nos ſit interiectum: longiora ſpacia cum
ercitu maximo, quippe centum & quinquaginta millibus equitum, trecentis
ditum peruolauerũt, quàm ſint ea quibus ſumus ab illis ſeparati atque diſiun-
:ut cõſidere nemo poſsit, hanc diu peſtem & perniciem à nobis abfuturã, qua
bis terræ iam ferè oppreſſus eſt. At ſunt urbes & oppida munita in medio,
æ uim illorum ſuſtineant. Hæc ratio fratres, hæc falſa opinio omneis penè gen
s & Chriſtianas nationes opportunas hoſti ad ſubigẽdum præbuit. dum enim
naquæque earum in uiribus & propugnatione alterius, quæ ante ſe eſſet peri-
lo obiecta, ſpem ſuam ponit, dumqꝫ illius præſidio ſe exiſtimat tutam, nec coi-
cum ea belli & fortunæ ſocietatem curat, deinceps ſingulæ ſunt in ſeruitutem
cidiumqꝫ arreptæ. Quin mihi uehementer ut reformidem in mentem uenit, cer
enti præſertim & agnoſcenti Chriſtianę reipublicæ ſtatum, quæ domeſticis uul
eribus grauiter ægrota, uix tollere oculos, & haurire ſpiritum liberioris cœli po-
ſt, ne paucos ad annos (quod tu, ô bone Deus, obrue quęſo, & deteſtare meum
men) ex his exturbati atque eiecti locis, & in ultimas aliquas terras, qui Turca-
m & barbarorum mos eſt, tranſire iuſsi, patrias haſce ſedes & auitos lares no-
ros harenis aut paludibus commutare cogamur, quicunque tamen crudeliſsi-
æ hoſtium cædi ſuperfuerimus: quanquam qui tunc morientur, multo erunt
rtunatiores. Sed uos, uos inquàm appello Carpentoractenſes mei, mea cura-
o, meus dilectus grex, quando noſtra non eſt medendi his malis, illisqꝫ obuiam
ndi poteſtas: quorum autem ea eſt, ij aut non intelligunt quid mali ipſis & pe-
culi immineat, aut certè negligũt: cuius oſcitantiæ pernicioſæqꝫ negligentiæ ma
na olim ab eis & peracerba certè exigetur ratio. Quando ergo hæc noſtræ pote-
atis non ſunt, nec cunctorũ ſaluti & publicæ incolumitati conſulere poſſumus,
oſtræ ſaltem cõſulamus. Eſt autem illud conſiliũ primum optimum, ut ne tantũ
his terrenis bonis operæ ſtudijqꝫ ponamus, quorũ amor nos facit, ut animo ſi-
us ſemper irrequieto & ſollicito, ut timoribus, ut mœroribus, ut doloribus om-
ibus pateamus, quæ etiam ſi nobis bona propria eſſe poſſent, non tamen eſſent
nti, ut præ illorũ cõmodis, quæ omnia extra nos ſunt, & ad corpus noſtrũ forſi-
n nõnihil, ad nos quidẽ ipſos minimè certè pertinent, tot noſtros proprios inti-
osqꝫ angores, tot animi moleſtias ſollicitudinesqꝫ ſuſciperemus. Nunc & incer
ipſa ſunt, facileqꝫ caduca, ac fragilia, & in id præſentis adducta diſcriminis, ut

Pannonia utraque iam Turcæ ſubiecta.

Futuræ calamitatis omen.

Turcis magis parata quàm nobis, & hostibus potius quàm liberis tradenda e
uideantur: quorum ab amore, & inconsulta cupiditate, si animum auellere & i-
glutinare studuerimus, continuò nobis CHRISTVS illucescet: cõtinuò uerit
illa uita cœlestis & sempiterna, magis erit nobis cordi: atque horum bonoru
(minimè quidem bonorum) adipiscendorũ causa, si quid iniquè, improbè, fra-
dulenterq; egerimus, si quod patrauerimus facinus, si qua libidine, si quo tur
scelere fuerimus maculati atque infecti, ueniet diuinitus in nos sancta illa & sal-
taris pœnitentia, quæ molliet pectus nostrum, omnesq; intimos animi recess
peragrabit, atque illinc euerret sordes, impietates, fraudes, nequitias, mundum
in nobis Deo parabit domicilium: quo quidem Deo humanissimè & clemen
simè nostrum hospitium subeunte, danteq; nobis gratiæ & reconciliationis su
dexteram, spei multo melioris & firmioris lætitiæ efficiemur compotes. Non tu
nos ista terrebunt, quę nunc anxios & miseros maiorem in modum habent: n
ex aliorum tristibus euentis nostram propinquam calamitatem extimescemu
non audiendis crudelissimi hostis cædibus & stragibus, quas ille in fratribus n
stris, populis CHRISTI uidelicet quotidie facit, animo ipsi consternabimur. l
omnino quidam dolor ex fratrũ nostrorum incõmodis intestinus in nobis, q
charitas Christiana non sinit nos eijcere: sed ut aliorũ calamitatibus indoleamu
nostrarũ certè erimus securi. quod enim amitti à nobis possit, quód ue nobis e
pi, nihil admodum erit, in quod ius habeat fortuna & potestatem. Itaque cum d
uino Psalte alacres concinemus, De ærumna mea inuocaui Dominum, & exa
diuit me Deus: Dominus mihi adiutor, non timebo quicquid faciat mihi hom
Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Deum enim uobiscu
habentes, fratres charissimi, facile inimicorum impetus ferocitatesq; contemn
mus, à quibus nullum præsertim esse potest nostris certissimis uerissimisq; bon
periculum. Etenim attolite, quæso, oculos in cœlum, contemplamini & consid
rate patriam illam, quam ita oculis nostris & mentibus ingerit atq; offert Deu
ut uideatur uix spacium dare nobis uelle, aliorsum uersum curas & cogitation
nostras conuertendi. Hanc nobis sedem fortunarum omnium nostrarũ, hoc r
gnum proprium atque perpetuum promittit CHRISTVS, quò nobis iter at
aditum non hostium equitatus, quamuis innumerabilis, non insidiæ ullæ, n
aperta aliqua uis potest intercludere. Vt enim in libertate dici solet, neminẽ pos
amittere libertatem, nisi qui ipse autor factus sit: sic regnũ cœleste nemini pote
eripi, qui non ipse sit suæ tantæ iacturæ calamitatiq; assensus. Tanta fuit erga n
summi Dei benignitas, ut rem omnium pulcherrimam & maximam, in qua ac
piscenda omnes nostræ prosperitates, omnes iucunditates, uita denique beata
immortalis nostra sita est, nostræ esse subiectã uoluerit potestati. Dedit enim n
bis potestatem (ut enunciat Scriptura) filios Dei fieri, ijs qui credidimus in nom
ne filij eius. Nam hoc quidem in primis ad cognationem cœlestem summam
tantæ nobilitatis gloriã acquirendam necessariũ & nobis, & cęteris omnibus e
ut credatur in nomine unigeniti filij Dei IESV Christi, sine quo omnis nost
conatus in cœlum perueniendi irritus & inanis est. Porrò autẽ ita creditur (ne f
tè in uerbo quispiam uim sitã putet, solaq; credulitate arbitretur se satisfacere) i
inquã credit, si in eo omnis spes nostra, nõ in his terrenis rebus mortalibusq; c
stituat. Hoc si egerimus, in eumq; crediderimus toto animo et plena fide, quę m
ximè in amore cœlestiũ cõsistit, despiciẽtiaq; terrestriũ, quotiẽscunq; aliquid sęu
atq; atrox nobis nũciabit, cuiusmodi ferè iam hauriũt quotidie & expectãt aur
nostræ, quotiẽs aut urbs nominis nostri ab hostib. excisa, aut populus abductu
aut trucidatus exercitus, aut nationes integrę prouincięq; oppressę huc perfere
tur, d

Pœnitentia.

Dei erga nos quanta benignitas.

ur, dolebimus quidē, ut dictū est: nec aliter poterit fieri: sumus em̄ omnes unius
orporis membra. Sed tamen in luctu publicæ calamitatis proprium paratū unus
quisque nostrum solatium habebimus. Clamabimus enim, ad Deum corde con
uersi: Et si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu
mecum es. Quamobrem expergiscere, qui dormis, & exurge à mortuis (hoc est, à
peccatis, quæ ueram afferūt mortem) & lucebit tibi Christus, is qui tua causa ex
Deo homo factus est, qui pro te crucem & mortem nō recusauit, qui generis hu-
mani unicus in cœlum est deductor. Lucebit autem is tibi, ut recto itinere tibi de-
monstrato, si monitis eius parère uolueris, in illud cœleste domiciliū te deducat.
Nunc quidem etiam dum hic sumus iucundissima expectatione & spe illiusq;
diuinæ uitæ, si piè, innocenter, Christianeq; uixerimus, similitudine: post re quo-
que ipsa & propria cœli possessione, cum ille nobis extremus dies aduenerit, quē
pleriq; frustrà pertimescimus, qui deberemus potius optare atq; deposcere, ut ex
hac ærumnosa & calamitosa uita in illam pacatissimam & beatissimā quàm pri-
mùm traduceremur. Quod quidem Deum immortalem rogo atque oro,
ut & mihi, & uobis quo ipse statuerit tempore feliciter contingat,
gratia & misericordia eiusdem Dei & seruatoris nostri
IESU CHRISTI, qui cum Patre & Spi-
ritu sancto uiuit & regnat in sæ-
cula sæculorum,
Amen.

F I N I S.

SERIES CHARTARUM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u
* α β A B C D E F G H I K L M N O P
aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo
Omnes sunt terniones, præter * & oo duerniones.

Alcoran